Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ମଜ୍ଝିମନିକାଯେ

ମୂଲପଣ୍ଣାସ-ଟୀକା

(ପଠମୋ ଭାଗୋ)

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥାୱଣ୍ଣନା

୧। ସଂୱଣ୍ଣନାରମ୍ଭେ ରତନତ୍ତଯୱନ୍ଦନା ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଭୱନିସ୍ସଯୱିସୁଦ୍ଧିପଟିୱେଦନତ୍ଥଂ, ତଂ ପନ ଧମ୍ମସଂୱଣ୍ଣନାସୁ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ବହୁମାନୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ, ତଂ ସମ୍ମଦେୱ ତେସଂ ଉଗ୍ଗହଧାରଣାଦିକ୍କମଲଦ୍ଧବ୍ବାଯ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ସବ୍ବହିତସୁଖନିପ୍ଫାଦନତ୍ଥଂ। ଅଥ ୱା ମଙ୍ଗଲଭାୱତୋ, ସବ୍ବକିରିଯାସୁ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଭାୱତୋ, ପଣ୍ଡିତେହି ସମାଚରିତଭାୱତୋ, ଆଯତିଂ ପରେସଂ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଆପଜ୍ଜନତୋ ଚ ସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ ରତନତ୍ତଯପଣାମକିରିଯା। ଅଥ ୱା ରତନତ୍ତଯପଣାମକରଣଂ ପୂଜନୀଯପୂଜାପୁଞ୍ଞୱିସେସନିବ୍ବତ୍ତନତ୍ଥଂ। ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଯଥାଲଦ୍ଧସମ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ବଲାନୁପ୍ପଦାନତ୍ଥଂ। ଅନ୍ତରା ଚ ତସ୍ସ ଅସଙ୍କୋଚନତ୍ଥଂ। ତଦୁଭଯଂ ଅନନ୍ତରାଯେନ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ପରିସମାପନତ୍ଥଂ। ଇଦମେୱ ଚ ପଯୋଜନଂ ଆଚରିଯେନ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ''ଇତି ମେ ପସନ୍ନମତିନୋ...ପେ... ତସ୍ସାନୁଭାୱେନା''ତି। ୱତ୍ଥୁତ୍ତଯପୂଜାହି ନିରତିସଯପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତସଂୱୁଦ୍ଧିଯା ଅପରିମେଯ୍ୟପଭାୱୋ ପୁଞ୍ଞାତିସଯୋତି ବହୁୱିଧନ୍ତରାଯେପି ଲୋକସନ୍ନିୱାସେ ଅନ୍ତରାଯନିବନ୍ଧନସକଲସଂକିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନାଯ ପହୋତି। ଭଯାଦିଉପଦ୍ଦୱଞ୍ଚ ନିୱାରେତି। ଯଥାହ –

''ପୂଜାରହେ ପୂଜଯତୋ। ବୁଦ୍ଧେ ଯଦି ୱ ସାୱକେ''ତିଆଦି (ଧ। ପ। ୧୯୫; ଅପ। ୧।୧୦।୧), ତଥା –

''ଯେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବୁଦ୍ଧେ ପସନ୍ନା, ଅଗ୍ଗେ ତେ ପସନ୍ନା, ଅଗ୍ଗେ ଖୋ ପନ ପସନ୍ନାନଂ ଅଗ୍ଗୋ ୱିପାକୋ ହୋତୀ''ତିଆଦି (ଇତିୱୁ। ୯୦, ୯୧),

''ବୁଦ୍ଧୋତି କିତ୍ତଯନ୍ତସ୍ସ, କାଯେ ଭୱତି ଯା ପୀତି;

ୱରମେୱ ହି ସା ପୀତି, କସିଣେନପି ଜମ୍ବୁଦୀପସ୍ସ।

ଧମ୍ମୋତି କିତ୍ତଯନ୍ତସ୍ସ...ପେ... କସିଣେନପି ଜମ୍ବୁଦୀପସ୍ସ;

ସଙ୍ଘୋତି କିତ୍ତଯନ୍ତସ୍ସ...ପେ... କସିଣେନପି ଜମ୍ବୁଦୀପସ୍ସା''ତି। (ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୯୦),

ତଥା –

''ଯସ୍ମିଂ ମହାନାମ ସମଯେ ଅରିଯସାୱକୋ ତଥାଗତଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ନେୱସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ରାଗପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ନ ଦୋସ...ପେ... ନ ମୋହପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୬।୧୦; ୧୧।୧୧),

''ଅରଞ୍ଞେ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ୱା...ପେ...

ଭଯଂ ୱା ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ ୱା,

ଲୋମହଂସୋ ନ ହେସ୍ସତୀ''ତି ଚ। (ସଂ। ନି। ୨।୨୪୯);

ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ୱତ୍ଥୁତ୍ତଯସ୍ସ ୱନ୍ଦନଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ତସ୍ସ ଗୁଣାତିସଯଯୋଗସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''କରୁଣାସୀତଲହଦଯ''ନ୍ତିଆଦିନା ଗାଥାତ୍ତଯମାହ।

ଗୁଣାତିସଯଯୋଗେନ ହି ୱନ୍ଦନାରହଭାୱୋ, ୱନ୍ଦନାରହେ ଚ କତା ୱନ୍ଦନା ଯଥାଧିପ୍ପେତଂ ପଯୋଜନଂ ସାଧେତୀତି। ତଞ୍ଚ ଯସ୍ସା ଦେସନାଯ ସଂୱଣ୍ଣନଂ କତ୍ତୁକାମୋ। ସା ନ ୱିନଯଦେସନା ୱିଯ କରୁଣାପ୍ପଧାନା, ନାପି ଅଭିଧମ୍ମଦେସନା ୱିଯ ପଞ୍ଞାପ୍ପଧାନା , ଅଥ ଖୋ କରୁଣାପଞ୍ଞାପ୍ପଧାନାତି ତଦୁଭଯପ୍ପଧାନମେୱ ତାୱ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଥୋମନଂ କାତୁଂ ତମ୍ମୂଲକତ୍ତା ସେସରତନାନଂ ‘‘କରୁଣାସୀତଲହଦଯ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କିରତୀତି କରୁଣା, ପରଦୁକ୍ଖଂ ୱିକ୍ଖିପତି ଅପନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା କିଣାତୀତି କରୁଣା, ପରଦୁକ୍ଖେ ସତି କାରୁଣିକଂ ହିଂସତି ୱିବାଧତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପରଦୁକ୍ଖେ ସତି ସାଧୂନଂ କମ୍ପନଂ ହଦଯଖେଦଂ କରୋତୀତି ୱା କରୁଣା। ଅଥ ୱା କମିତି ସୁଖଂ, ତଂ ରୁନ୍ଧତୀତି କରୁଣା। ଏସା ହି ପରଦୁକ୍ଖାପନଯନକାମତାଲକ୍ଖଣା ଅତ୍ତସୁଖନିରପେକ୍ଖତାଯ କାରୁଣିକାନଂ ସୁଖଂ ରୁନ୍ଧତି ୱିବନ୍ଧତୀତି ଅତ୍ଥୋ । କରୁଣାଯ ସୀତଲଂ କରୁଣାସୀତଲଂ, କରୁଣାସୀତଲଂ ହଦଯଂ ଅସ୍ସାତି କରୁଣାସୀତଲହଦଯୋ, ତଂ କରୁଣାସୀତଲହଦଯଂ।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ପରେସଂ ହିତୋପସଂହାରସୁଖାଦିଅପରିହାନିଚ୍ଛନସଭାୱତାଯ, ବ୍ୟାପାଦାରତୀନଂ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକତାଯ ଚ ପରସତ୍ତସନ୍ତାନଗତସନ୍ତାପୱିଚ୍ଛେଦନାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ମେତ୍ତାମୁଦିତାନମ୍ପି ଚିତ୍ତସୀତଲଭାୱକାରଣତା ଉପଲବ୍ଭତି, ତଥାପି ପରଦୁକ୍ଖାପନଯନାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ପରୂପତାପାସହନରସା ଅୱିହିଂସାଭୂତା କରୁଣାୱ ୱିସେସେନ ଭଗୱତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧି ୱିଯ ସୀତିଭାୱନିମିତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କରୁଣାସୀତଲହଦଯ’’ନ୍ତି। କରୁଣାମୁଖେନ ୱା ମେତ୍ତାମୁଦିତାନମ୍ପି ହଦଯସୀତଲଭାୱକାରଣତା ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ଅସାଧାରଣଞାଣୱିସେସନିବନ୍ଧନଭୂତା ସାତିସଯଂ ନିରୱସେସଞ୍ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ୱିଯ ସୱିସଯବ୍ୟାପିତାଯ ମହାକରୁଣାଭାୱଂ ଉପଗତା କରୁଣାୱ ଭଗୱତୋ ଅତିସଯେନ ହଦଯସୀତଲଭାୱହେତୂତି ଆହ ‘‘କରୁଣାସୀତଲହଦଯ’’ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ସତିପି ମେତ୍ତାମୁଦିତାନଂ ସାତିସଯେ ହଦଯସୀତିଭାୱନିବନ୍ଧନତ୍ତେ ସକଲବୁଦ୍ଧଗୁଣୱିସେସକାରଣତାଯ ତାସମ୍ପି କାରଣନ୍ତି କରୁଣାୱ ଭଗୱତୋ ‘‘ହଦଯସୀତଲଭାୱକାରଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। କରୁଣାନିଦାନା ହି ସବ୍ବେପି ବୁଦ୍ଧଗୁଣା। କରୁଣାନୁଭାୱନିବ୍ବାପିଯମାନସଂସାରଦୁକ୍ଖସନ୍ତାପସ୍ସ ହି ଭଗୱତୋ ପରଦୁକ୍ଖାପନଯନକାମତାଯ ଅନେକାନିପି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପାନଂ ଅକିଲନ୍ତରୂପସ୍ସେୱ ନିରୱସେସବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମସମ୍ଭରଣନିରତସ୍ସ ସମଧିଗତଧମ୍ମାଧିପତେଯ୍ୟସ୍ସ ଚ ସନ୍ନିହିତେସୁପି ସତ୍ତସଙ୍ଖାରସମୁପନୀତହଦଯୂପତାପନିମିତ୍ତେସୁ ନ ଈସକମ୍ପି ଚିତ୍ତସୀତିଭାୱସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତମହୋସୀତି। ଏତସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ତୀସୁପି ଅୱତ୍ଥାସୁ ଭଗୱତୋ କରୁଣା ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପଜାନାତୀତି ପଞ୍ଞା, ଯଥାସଭାୱଂ ପକାରେହି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଞାୱ ଞେଯ୍ୟାୱରଣପ୍ପହାନତୋ ପକାରେହି ଧମ୍ମସଭାୱଜୋତନଟ୍ଠେନ ପଜ୍ଜୋତୋତି ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୋ। ସୱାସନପ୍ପହାନତୋ ୱିସେସେନ ହତଂ ସମୁଗ୍ଘାତିତଂ ୱିହତଂ, ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତେନ ୱିହତଂ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତଂ। ମୁଯ୍ହନ୍ତି ତେନ, ସଯଂ ୱା ମୁଯ୍ହତି, ମୋହନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ମୋହୋ, ଅୱିଜ୍ଜା, ସ୍ୱେୱ ୱିସଯସଭାୱପଟିଚ୍ଛାଦନତୋ ଅନ୍ଧକାରସରିକ୍ଖତାଯ ତମୋ ୱିଯାତି ତମୋ, ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତୋ ମୋହତମୋ ଏତସ୍ସାତି ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମୋ, ତଂ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମଂ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ହି ଖୀଣାସୱାନଂ ସତିପି ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତେନ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିହତଭାୱେ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତେହି ୱିଯ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତାନଂ ସାୱକେହି ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧେହି ଚ ସୱାସନପ୍ପହାନେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ କିଲେସପ୍ପହାନସ୍ସ ୱିସେସୋ ୱିଜ୍ଜତୀତି ସାତିସଯେନ ଅୱିଜ୍ଜାପହାନେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୋମେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ’’ନ୍ତି।

ଅଥ ୱା ଅନ୍ତରେନ ପରୋପଦେସଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରୱିଗମସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିତତ୍ତା, ତଥା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ ବଲେସୁ ଚ ୱସୀଭାୱସ୍ସ ସମଧିଗତତ୍ତା, ପରସନ୍ତତିଯଞ୍ଚ ଧମ୍ମଦେସନାତିସଯାନୁଭାୱେନ ସମ୍ମଦେୱ ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା ଭଗୱାୱ ୱିସେସତୋ ମୋହତମୱିଗମେନ ଥୋମେତବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ’’ନ୍ତି। ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୋ’’ତି ପଦେନ ଭଗୱତୋ ପଟିୱେଧପଞ୍ଞା ୱିଯ ଦେସନାପଞ୍ଞାପି ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସେନ, ଏକସେସନଯେନ ୱା ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅଥ ୱା ଭଗୱତୋ ଞାଣସ୍ସ ଞେଯ୍ୟପରିଯନ୍ତିକତ୍ତା ସକଲଞେଯ୍ୟଧମ୍ମସଭାୱାୱବୋଧନସମତ୍ଥେନ ଅନାୱରଣଞାଣସଙ୍ଖାତେନ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତେନ ସବ୍ବଞେଯ୍ୟଧମ୍ମସଭାୱଚ୍ଛାଦକସ୍ସ ମୋହନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଧମିତତ୍ତା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ ଭଗୱତୋ ମୋହତମୱିନାସୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ’’ନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ମୋହତମୱିଧମନନ୍ତେ ଅଧିଗତତ୍ତା ଅନାୱରଣଞାଣଂ କାରଣୂପଚାରେନ ସସନ୍ତାନେ ମୋହତମୱିଧମନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଭିନୀହାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ସୱାସନପ୍ପହାନମେୱ ହି କିଲେସାନଂ ଞେଯ୍ୟାୱରଣପ୍ପହାନନ୍ତି, ପରସନ୍ତାନେ ପନ ମୋହତମୱିଧମନସ୍ସ କାରଣଭାୱତୋ ଅନାୱରଣଞାଣଂ ‘‘ମୋହତମୱିଧମନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

କିଂ ପନ କାରଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଗ୍ଘାତୋଯେୱେକ୍କୋ ପହାନସମ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଭଗୱତୋ ଥୋମନାନିମିତ୍ତଂ ଗଯ୍ହତି, ନ ପନ ସାତିସଯଂ ନିରୱସେସକିଲେସପ୍ପହାନନ୍ତି? ତପ୍ପହାନୱଚନେନେୱ ତଦେକଟ୍ଠତାଯ ସକଲସଂକିଲେସଗଣସମୁଗ୍ଘାତସ୍ସ ଜୋତିତଭାୱତୋ। ନ ହି ସୋ ତାଦିସୋ

କିଲେସୋ ଅତ୍ଥି, ଯୋ ନିରୱସେସଅୱିଜ୍ଜାପ୍ପହାନେନ ନ ପହୀଯତୀତି।

ଅଥ ୱା ୱିଜ୍ଜା ୱିଯ ସକଲକୁସଲଧମ୍ମସମୁପ୍ପତ୍ତିଯା ନିରୱସେସାକୁସଲଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତିଯା ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ପଧାନକାରଣନ୍ତି ତବ୍ବିଘାତୱଚନେନ ସକଲସଂକିଲେସଗଣସମୁଗ୍ଘାତୋ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ''ନ୍ତି।

ନରା ଚ ଅମରା ଚ ନରାମରା, ସହ ନରାମରେହୀତି ସନରାମରୋ, ସନରାମରୋ ଚ ସୋ ଲୋକୋ ଚାତି ସନରାମରଲୋକୋ। ତସ୍ସ ଗରୂତି ସନରାମରଲୋକଗରୁ, ତଂ ସନରାମରଲୋକଗରୁଂ। ଏତେନ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ୱିଯ ତଦୱସିଟ୍ଠସତ୍ତାନମ୍ପି ଯଥାରହଂ ଗୁଣୱିସେସାୱହତାଯ ଭଗୱତୋ ଉପକାରିତଂ ଦସ୍ସେତି। ନ ଚେତ୍ଥ ପଧାନାପ୍ପଧାନଭାୱୋ ଚୋଦେତବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞୋ ହି ସଦ୍ଦକ୍କମୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥକ୍କମୋ। ଏଦିସେସୁ ହି ସମାସପଦେସୁ ପଧାନମ୍ପି ଅପ୍ପଧାନଂ ୱିଯ ନିଦ୍ଦିସୀଯତି ଯଥା ''ସରାଜିକାଯ ପରିସାଯା''ତି (ଚୂଳୱ॰ ୩୩୬)। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରୋକାସୱସେନ ତିୱିଧୋ ଲୋକୋ, ଗରୁଭାୱସ୍ସ ପନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଗରୁକରଣସମତ୍ଥସ୍ସେୱ ଯୁଜ୍ଜନତୋ ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ସୋ ହି ଲୋକୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞପାପାନି ତବ୍ବିପାକୋ ଚାତି ''ଲୋକୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅମରଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ଉପପତ୍ତିଦେୱା ଅଧିପ୍ପେତା।

ଅଥ ୱା ସମୂହତ୍ଥୋ ଲୋକସଦ୍ଦୋ ସମୁଦାଯୱସେନ ଲୋକୀଯତି ପଞ୍ଞାପୀଯତୀତି। ସହ ନରେହୀତି ସନରା, ସନରା ଚ ତେ ଅମରା ଚାତି ସନରାମରା, ତେସଂ ଲୋକୋତି ସନରାମରଲୋକୋତି ପୁରିମନଯେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅମରସଦ୍ଦେନ ଚେତ୍ଥ ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱାପି ସଙ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି। ତେ ହି ମରଣାଭାୱତୋ ପରମତ୍ଥତୋ ଅମରା। ନରାମରାନଂଯେୱ ଚ ଗହଣଂ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଯଥା ''ସତ୍ଥା ଦେୱମନୁସ୍ସାନ''ନ୍ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୧।୧୫୭)। ତଥା ହି ସବ୍ବାନତ୍ଥପରିହାରପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯ ନିରୱସେସହିତସୁଖୱିଧାନତପ୍ପରାଯ ନିରତିସଯାଯ ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ସଦେୱମନୁସ୍ସାଯ ପଜାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତୁପକାରିତାଯ ଅପରିମିତନିରୁପମପ୍ପଭାୱଗୁଣୱିସେସସମଙ୍ଗିତାଯ ଚ ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମୋ ଭଗୱା ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଉତ୍ତମଗାରୱଟ୍ଠାନଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସନରାମରଲୋକଗରୁ''ନ୍ତି।

ସୋଭନଂ ଗତଂ ଗମନଂ ଏତସ୍ସାତି ସୁଗତୋ। ଭଗୱତୋ ହି ୱେନେଯ୍ୟଜନୁପସଙ୍କମନଂ ଏକନ୍ତେନ ତେସଂ ହିତସୁଖନିପ୍ଫାଦନତୋ ସୋଭନଂ, ତଥା ଲକ୍ଖଣାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପଟିମଣ୍ଡିତରୂପକାଯତାଯ ଦୁତୱିଲମ୍ବିତ-ଖଲିତାନୁକଡ୍ଢନ-ନିପ୍ପୀଳନୁକ୍କୁଟିକ-କୁଟିଲାକୁଲତାଦି-ଦୋସରହିତ-ମୱହସିତ-ରାଜହଂସ-ୱସଭୱାରଣ-ମିଗରାଜଗମନଂ କାଯଗମନଂ ଞାଣଗମନଞ୍ଚ ୱିପୁଲନିମ୍ମଲକରୁଣା-ସତିୱୀରିଯାଦି-ଗୁଣୱିସେସସହିତମଭିନୀହାରତୋ ଯାୱ ମହାବୋଧିଂ ଅନୱଜ୍ଜତାଯ ସୋଭନମେୱାତି। ଅଥ ୱା ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ସକଲମପି ଲୋକଂ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୱସେନ ପରିଜାନନ୍ତୋ ଞାଣେନ ସମ୍ମା ଗତୋ ଅୱଗତୋତି ସୁଗତୋ। ତଥା ଲୋକସମୁଦଯଂ ପହାନାଭିସମଯୱସେନ ପଜହନ୍ତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦେନ୍ତୋ ସମ୍ମା ଗତୋ ଅତୀତୋତି ସୁଗତୋ, ଲୋକନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯୱସେନ ସମ୍ମା ଗତୋ ଅଧିଗତୋତି ସୁଗତୋ, ଲୋକନିରୋଧଗାମିନିଂ ପଟିପଦଂ ଭାୱନାଭିସମଯୱସେନ ସମ୍ମା ଗତୋ ପଟିପନ୍ନୋତି ସୁଗତୋ। ''ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଯେ କିଲେସା ପହୀନା, ତେ କିଲେସେ ନ ପୁନେତି ନ ପଚ୍ଚେତି ନ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୀତି ସୁଗତୋ''ତିଆଦିନା (ମହାନି॰ ୩୮; ଚୂଳନି॰ ୨୭) ନଯେନ ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ସୁନ୍ଦରଂ ଠାନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ, ନିବ୍ବାନମେୱ ୱା ଗତୋ ଅଧିଗତୋତି ସୁଗତୋ। ଯସ୍ମା ୱା ଭୂତଂ ତଚ୍ଛଂ ଅତ୍ଥସଂହିତଂ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଯଥାରହଂ କାଲଯୁତ୍ତମେୱ ଚ ଧମ୍ମଂ ଭାସତି, ତସ୍ମା ସମ୍ମା ଗଦତି ୱଦତୀତି ସୁଗତୋ ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା। ଇତି ସୋଭନଗମନତାଦୀହି ସୁଗତୋ, ତଂ ସୁଗତଂ।

ପୁଞ୍ଞପାପକମ୍ମେହି ଉପପଜ୍ଜନୱସେନ ଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଗତିଯୋ, ଉପପତ୍ତିଭୱୱିସେସା। ତା ପନ ନିରଯାଦିୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧା। ତାହି ସକଲସ୍ସପି ଭୱଗାମିକମ୍ମସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଅୱିପାକାରହଭାୱକରଣେନ ନିୱତ୍ତିତତ୍ତା ଭଗୱା ପଞ୍ଚହିପି ଗତୀହି ସୁଟ୍ଠୁ ମୁତ୍ତୋ ୱିସଂଯୁତ୍ତୋତି ଆହ ''ଗତିୱିମୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ଏତେନ ଭଗୱତୋ କତ୍ଥଚିପି ଗତିଯା ଅପରିଯାପନ୍ନତଂ ଦସ୍ସେତି, ଯତୋ ଭଗୱା ''ଦେୱାତିଦେୱୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନେୱାହ –

''ଯେନ ଦେୱୂପପତ୍ୟସ୍ସ, ଗନ୍ଧବ୍ବୋ ୱା ୱିହଙ୍ଗମୋ;

ଯକ୍ଖତ୍ତଂ ଯେନ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ, ମନୁସ୍ସତ୍ତଞ୍ଚ ଅବ୍ବଜେ;

ତେ ମୟ୍ହଂ ଆସୱା ଖୀଣା, ୱିଦ୍ଧସ୍ତା ୱିନଳୀକତା''ତି। (ଅ॰ ନି॰ ୪।୩୬);

ତଂତଂଗତିସଂୱତ୍ତନକାନଞ୍ହି କମ୍ମକିଲେସାନଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ବୋଧିମୂଲେଯେୱ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା ନତ୍ଥି ଭଗୱତୋ ଗତିପରିଯାପନ୍ନତାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଭଗୱା ସବ୍ବଭୱଯୋନିଗତି-ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି-ସତ୍ତାୱାସ-ସତ୍ତନିକାଯେହି ପରିମୁତ୍ତୋ, ତଂ ଗତିୱିମୁତ୍ତଂ। ୱନ୍ଦେତି ନମାମି, ଥୋମେମୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥ ୱା ଗତିୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୋମେତି। ଏତ୍ଥ ହି ଦ୍ୱୀହି ଆକାରେହି ଭଗୱତୋ ଥୋମନା ୱେଦିତବ୍ବା ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତିତୋ ପରହିତପଟିପତ୍ତିତୋ ଚ। ତେସୁ ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତି ଅନାୱରଣଞାଣାଧିଗମତୋ ସୱାସନାନଂ ସବ୍ବେସଂ କିଲେସାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତପ୍ପହାନତୋ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବା, ପରହିତପଟିପତ୍ତି ଲାଭସକ୍କାରାଦିନିରପେକ୍ଖଚିତ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖନିୟ୍ୟାନିକଧମ୍ମଦେସନତୋ ୱିରୁଦ୍ଧେସୁପି ନିଚ୍ଚଂ ହିତଜ୍ଝାସୟତୋ ଞାଣପରିପାକକାଲାଗମନତୋ ଚ। ସା ପନେତ୍ଥ ଆସୟତୋ ପୟୋଗତୋ ଚ ଦୁୱିଧା ପରହିତପଟିପତ୍ତି, ତିୱିଧା ଚ ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତି ପକାସିତା ହୋତି। କଥଂ? ‘‘କରୁଣାସୀତଲହଦୟ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଆସୟତୋ ପରହିତପଟିପତ୍ତି, ସମ୍ମାଗଦନତ୍ଥେନ ସୁଗତସଦ୍ଦେନ ପୟୋଗତୋ ପରହିତପଟିପତ୍ତି, ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମଂ ଗତିୱିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏତେହି ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧତ୍ଥେନ ଚ ସୁଗତସଦ୍ଦେନ ତିୱିଧାପି ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତି, ଅୱସିଟ୍ଠେନ ତେନ ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଚାପି ସବ୍ବାପି ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତିପରହିତପଟିପତ୍ତି ପକାସିତା ହୋତୀତି।

ଅଥ ୱା ତୀହି ଆକାରେହି ଭଗୱତୋ ଥୋମନା ୱେଦିତବ୍ବା – ହେତୁତୋ ଫଲତୋ ଉପକାରତୋ ଚ। ତତ୍ଥ ହେତୁ ମହାକରୁଣା, ସା ପଠମପଦେନ ଦସ୍ସିତା। ଫଲଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଞାଣସମ୍ପଦା ପହାନସମ୍ପଦା ଆନୁଭାୱସମ୍ପଦା ରୂପକାୟସମ୍ପଦା ଚାତି। ତାସୁ ଞାଣପହାନସମ୍ପଦା ଦୁତିୟପଦେନ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧତ୍ଥେନ ଚ ସୁଗତସଦ୍ଦେନ ପକାସିତା ହୋନ୍ତି, ଆନୁଭାୱସମ୍ପଦା ପନ ତତିୟପଦେନ, ରୂପକାୟସମ୍ପଦା ୟଥାୱୁତ୍ତକାୟଗମନସୋଭନତ୍ଥେନ ସୁଗତସଦ୍ଦେନ ଲକ୍ଖଣାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପାରିପୂରିୟା ୱିନା ତଦଭାୱତୋ। ଉପକାରୋ ଅନନ୍ତରଂ ଅବାହିରଂ କରିତ୍ୱା ତିୱିଧୟାନମୁଖେନ ୱିମୁତ୍ତିଧମ୍ମଦେସନା। ସୋ ସମ୍ମାଗଦନତ୍ଥେନ ସୁଗତସଦ୍ଦେନ ପକାସିତୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ‘‘କରୁଣାସୀତଲହଦୟ’’ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ମୂଲଂ ଦସ୍ସେତି। ମହାକରୁଣାସଞ୍ଚୋଦିତମାନସୋ ହି ଭଗୱା ସଂସାରପଙ୍କତୋ ସତ୍ତାନଂ ସମୁଦ୍ଧରଣତ୍ଥଂ କତାଭିନୀହାରୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋତି କରୁଣା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ମୂଲଂ। ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ’’ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଦସ୍ସେତି । ଅନାୱରଣଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ହି ମଗ୍ଗଞାଣଂ, ମଗ୍ଗଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅନାୱରଣଞାଣଂ ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ସମ୍ମାଗମନତ୍ଥେନ ସୁଗତସଦ୍ଦେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପତିଟ୍ଠାନାୟୂହନକାମସୁଖଲ୍ଲିକତ୍ତକିଲମଥାନୁୟୋଗସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦାଭିନିୱେସାଦି ଅନ୍ତଦ୍ୱୟରହିତାୟ କରୁଣାପଞ୍ଞାପରିଗ୍ଗହିତାୟ ମଜ୍ଝିମାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ପକାସନତୋ ସୁଗତସଦ୍ଦସ୍ସ। ଇତରେହି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ପଧାନାପ୍ପଧାନଭେଦଂ ପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତି। ସଂସାରମହୋଘତୋ ସତ୍ତସନ୍ତାରଣଞ୍ହେତ୍ଥ ପଧାନଂ ପୟୋଜନଂ, ତଦଞ୍ଞମପ୍ପଧାନଂ। ତେସୁ ପଧାନେନ ପରହିତପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି, ଇତରେନ ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତିଂ, ତଦୁଭୟେନ ଅତ୍ତହିତାୟ ପଟିପନ୍ନାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଭଗୱତୋ ଚତୁତ୍ଥପୁଗ୍ଗଲଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନ ଚ ଅନୁତ୍ତରଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଭାୱଂ ଉତ୍ତମୱନ୍ଦନୀୟଭାୱଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ ୱନ୍ଦନକିରିୟାୟ ଖେତ୍ତଙ୍ଗତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି।

ଏତ୍ଥ ଚ କରୁଣାଗହଣେନ ଲୋକିୟେସୁ ମହଗ୍ଗତଭାୱପ୍ପତ୍ତାସାଧାରଣଗୁଣଦୀପନତୋ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଲୋକିୟଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସିତା ହୋତି, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନମଗ୍ଗଞାଣଦୀପନତୋ ସବ୍ବଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି। ତଦୁଭୟଗ୍ଗହଣସିଦ୍ଧୋ ହି ଅତ୍ଥୋ ‘‘ସନରାମରଲୋକଗରୁ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱିପଞ୍ଚୀୟତୀତି। କରୁଣାଗହଣେନ ଚ ଉପଗମନଂ ନିରୁପକ୍କିଲେସଂ ଦସ୍ସେତି, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ଅପଗମନଂ। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ଲୋକସମଞ୍ଞାନୁରୂପଂ ଭଗୱତୋ ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି ଲୋକୱୋହାରୱିସୟତ୍ତା କରୁଣାୟ, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ସମଞ୍ଞାୟ ଅନତିଧାୱନଂ ସଭାୱାନୱବୋଧେନ ହି ଧମ୍ମାନଂ ସମଞ୍ଞଂ ଅତିଧାୱିତ୍ୱା ସତ୍ତାଦିପରାମସନଂ ହୋତୀତି। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିୱିହାରଂ ଦସ୍ସେତି, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ତୀସୁ କାଲେସୁ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଂ ଚତୁସଚ୍ଚଞାଣଂ ଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣଂ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଞାଣଂ।

କରୁଣାଗହଣେନ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିଞାଣସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ସେସାସାଧାରଣଞାଣାନି, ଛ ଅଭିଞ୍ଞା, ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୁ ଅକମ୍ପନଞାଣାନି, ଦସ ବଲାନି, ଚୁଦ୍ଦସ ବୁଦ୍ଧଞାଣାନି, ସୋଳସ ଞାଣଚରିୟା, ଅଟ୍ଠାରସ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା, ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ ଞାଣୱତ୍ଥୂନି, ସତ୍ତସତ୍ତତିଞାଣୱତ୍ଥୂନୀତି ଏୱମାଦୀନଂ ଅନେକେସଂ ପଞ୍ଞାପଭେଦାନଂ ୱସେନ ଞାଣଚାରଂ ଦସ୍ସେତି। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ଚରଣସମ୍ପତ୍ତିଂ, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ୱିଜ୍ଜାସମ୍ପତ୍ତିଂ। କରୁଣାଗହଣେନ ଅତ୍ତାଧିପତିତା, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ଧମ୍ମାଧିପତିତା। କରୁଣାଗହଣେନ ଲୋକନାଥଭାୱୋ, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ଅତ୍ତନାଥଭାୱୋ। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ପୁବ୍ବକାରିଭାୱୋ, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ କତଞ୍ଞୁତା। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ଅପରନ୍ତପତା, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ଅନତ୍ତନ୍ତପତା। କରୁଣାଗହଣେନ ୱା ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମସିଦ୍ଧି, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ବୁଦ୍ଧଭାୱସିଦ୍ଧି। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ପରେସଂ ତାରଣଂ, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ସୟଂ ତରଣଂ। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ଅନୁଗ୍ଗହଚିତ୍ତତା, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ୱିରତ୍ତଚିତ୍ତତା ଦସ୍ସିତା ହୋତି।

ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ କରୁଣା ଆଦି ତନ୍ନିଦାନଭାୱତୋ, ପଞ୍ଞା ପରିୟୋସାନଂ ତତୋ ଉତ୍ତରି କରଣୀୟାଭାୱତୋ। ଇତି ଆଦିପରିୟୋସାନଦସ୍ସନେନ ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। କରୁଣାନିଦାନଞ୍ହି ସୀଲଂ ତତୋ ପାଣାତିପାତାଦିୱିରତିପ୍ପୱତ୍ତିତୋ, ସା ଚ ଝାନତ୍ତୟସମ୍ପୟୋଗିନୀତି। ପଞ୍ଞାୱଚନେନ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ସୀଲଞ୍ଚ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ଆଦି, ସମାଧି ମଜ୍ଝେ, ପଞ୍ଞା ପରିୟୋସାନନ୍ତି ଏୱମ୍ପି ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣଦସ୍ସନେନ ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି ନୟତୋ ଦସ୍ସିତତ୍ତା। ଏସୋ ଏୱ ହି ନିରୱସେସତୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ଦସ୍ସନୁପାୟୋ, ୟଦିଦଂ ନୟଗ୍ଗାହଣଂ। ଅଞ୍ଞଥା କୋ ନାମ ସମତ୍ଥୋ ଭଗୱତୋ ଗୁଣେ ଅନୁପଦଂ ନିରୱସେସତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ। ତେନେୱାହ –

''ବୁଦ୍ଧୋପି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଣେୟ୍ୟ ୱଣ୍ଣଂ;

କପ୍ପମ୍ପି ଚେ ଅଞ୍ଞମଭାସମାନୋ।

ଖୀୟେଥ କପ୍ପୋ ଚିରଦୀଘମନ୍ତରେ;

ୱଣ୍ଣୋ ନ ଖୀୟେଥ ତଥାଗତସ୍ସା''ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୦୫; ୩।୧୪୧; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪୨୫; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୫୩; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୭।୨୦; ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ୪।୪; ଚରିୟା। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୨୨ ପକିଣ୍ଣକକଥା);

ତେନେୱ ଚ ଆୟସ୍ମତା ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେନପି ବୁଦ୍ଧଗୁଣପରିଚ୍ଛେଦନଂ ପତି ଅନୁୟୁତ୍ତେନ ''ନୋ ହେତଂ, ଭନ୍ତେ''ତି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ''ଅପିଚ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଧମ୍ମନ୍ୱୟୋ ୱିଦିତୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୪୬) ୱୁତ୍ତଂ।

୨। ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପେନ ସକଲସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣେହି ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିତ୍ଥୱିତ୍ୱା ଇଦାନି ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତୁଂ ''ବୁଦ୍ଧୋପୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧୋତି କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୋ। ବୁଦ୍ଧଭାୱନ୍ତି କମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ। ଭାୱେତ୍ୱା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱାତି ଚ ପୁବ୍ବକାଲକିରିୟାନିଦ୍ଦେସୋ । ୟନ୍ତି ଅନିୟମତୋ କମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ। ଉପଗତୋତି ଅପରକାଲକିରିୟାନିଦ୍ଦେସୋ। ୱନ୍ଦେତି କିରିୟାନିଦ୍ଦେସୋ। ତନ୍ତି ନିୟମନଂ। ଧମ୍ମନ୍ତି ୱନ୍ଦନକିରିୟାୟ କମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ। ଗତମଲଂ ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ଚ ତବ୍ବିସେସନଂ।

ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧସଦ୍ଦସ୍ସ ତାୱ ''ବୁଜ୍ଝିତା ସଚ୍ଚାନୀତି ବୁଦ୍ଧୋ, ବୋଧେତା ପଜାୟାତି ବୁଦ୍ଧୋ''ତିଆଦିନା ନିଦ୍ଦେସନୟେନ (ମହାନି। ୧୯୨; ଚୂଳନି। ୯୭) ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ସୱାସନାୟ ଅଞ୍ଞାଣନିଦ୍ଦାୟ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିଗମତୋ, ବୁଦ୍ଧିୟା ୱା ୱିକସିତଭାୱତୋ ବୁଦ୍ଧୱାତି ବୁଦ୍ଧୋ ଜାଗରଣୱିକସନତ୍ଥୱସେନ। ଅଥ ୱା କସ୍ସଚିପି ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୱବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଞେୟ୍ୟୱିସେସସ୍ସ କମ୍ମଭାୱେନ ଅଗ୍ଗହଣତୋ କମ୍ମୱଚନିଚ୍ଛାୟ ଅଭାୱେନ ଅୱଗମନତ୍ଥୱସେନେୱ କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୋ ଲବ୍ଭତୀତି ବୁଦ୍ଧୱାତି ବୁଦ୍ଧୋ ୟଥା ''ଦିକ୍ଖିତୋ ନ ଦଦାତୀ''ତି। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ପାରମିତାପରିଭାୱିତୋ ସୟମ୍ଭୁଞାଣେନ ସହ ୱାସନାୟ ୱିହତୱିଦ୍ଧସ୍ତନିରୱସେସକିଲେସୋ ମହାକରୁଣାସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦିଅପରିମେୟ୍ୟଗୁଣଗଣାଧାରୋ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନୋ ବୁଦ୍ଧୋ। ୟଥାହ –

''ବୁଦ୍ଧୋତି ୟୋ ସୋ ଭଗୱା ସୟମ୍ଭୂ ଅନାଚରିୟକୋ ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସାମଂ ସଚ୍ଚାନି ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝି, ତତ୍ଥ ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ବଲେସୁ ଚ ୱସୀଭାୱ''ନ୍ତି (ମହାନି। ୧୯୨; ଚୂଳନି। ୯୭; ପଟି। ମ। ୩।୧୬୧)।

ଅପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ଭାୱନେ। ତେନ ''ଏୱଂ ଗୁଣୱିସେସୟୁତ୍ତୋ ସୋପି ନାମ ଭଗୱା''ତି ୱକ୍ଖମାନଗୁଣେ ଧମ୍ମେ ସମ୍ଭାୱନଂ ଦୀପେତି। ବୁଦ୍ଧଭାୱନ୍ତି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ। ଭାୱେତ୍ୱାତି ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଚ। ସଚ୍ଛିକତ୍ୱାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା। ଉପଗତୋତି ପତ୍ତୋ, ଅଧିଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତସ୍ସ ''ବୁଦ୍ଧଭାୱ''ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଗତମଲନ୍ତି ୱିଗତମଲଂ, ନିଦ୍ଦୋସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱନ୍ଦେତି ପଣମାମି, ଥୋମେମି ୱା। ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ଉତ୍ତରରହିତଂ, ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମନ୍ତି ୟଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଅପାୟତୋ ଚ ସଂସାରତୋ ଚ ଅପତମାନେ କତ୍ୱା ଧାରେତୀତି ଧମ୍ମୋ। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଏୱଂ ୱିୱିଧଗୁଣଗଣସମନ୍ନାଗତୋ ବୁଦ୍ଧୋପି ଭଗୱା ୟଂ ଅରିୟମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେତ୍ୱା, ଫଲନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ପନ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋ, ତମେତଂ ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ବୁଦ୍ଧଭାୱହେତୁଭୂତଂ ସବ୍ବଦୋସମଲରହିତଂ ଅତ୍ତନୋ ଉତ୍ତରିତରାଭାୱେନ ଅନୁତ୍ତରଂ ପଟିୱେଧସଦ୍ଧମ୍ମଂ ନମାମୀତି। ପରିୟତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସାପି ତପ୍ପକାସନତ୍ତା ଇଧ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଥ ୱା ''ଅଭିଧମ୍ମନୟସମୁଦ୍ଦଂ ଅଧିଗଚ୍ଛି, ତୀଣି ପିଟକାନି ସମ୍ମସୀ''ତି ଚ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସପି ସଚ୍ଛିକିରିୟାସମ୍ମସନପରିୟାୟୋ

ଲବ୍ଭତୀତି ସୋପି ଇଧ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ‘‘ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେତ୍ୱା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମଭୂତାହି ପାରମିତାହି ସହ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦଯୋପି ଇଧ ଧମ୍ମସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତାପି ହି ମଲପଟିପକ୍ଖତାଯ ଗତମଲା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତାଯ ଅନୁତ୍ତରା ଚାତି। ତଥା ହି ସତ୍ତାନଂ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣତ୍ଥାଯ କତମହାଭିନୀହାରୋ ମହାକରୁଣାଧିୱାସପେସଲଜ୍ଝାସଯୋ ପଞ୍ଞାୱିସେସପରିଯୋଦାତନିମ୍ମଲାନଂ ଦାନଦମସଂଯମାଦୀନଂ ଉତ୍ତମଧମ୍ମାନଂ ସତସହସ୍ସାଧିକାନି କପ୍ପାନଂ ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ନିରନ୍ତରଂ ନିରୱସେସାନଂ ଭାୱନାପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣେହି କମ୍ମାଦୀସୁ ଅଧିଗତୱସୀଭାୱୋ ଅଚ୍ଛରିଯାଚିନ୍ତେଯ୍ୟମହାନୁଭାୱୋ ଅଧିସୀଲାଧିଚିତ୍ତାନଂ ପରମୁକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତୋ ଭଗୱା ପଚ୍ଚଯାକାରେ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସମୁଖେନ ମହାୱଜିରଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଭାୱେତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ୱିଜ୍ଜାସମ୍ପଦାଯ ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତି, ‘‘ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପଦାଯ। ତଥା ପଠମେନ ଝାନସମ୍ପଦାଯ, ଦୁତିଯେନ ୱିମୋକ୍ଖସମ୍ପଦାଯ। ପଠମେନ ୱା ସମାଧିସମ୍ପଦାଯ, ଦୁତିଯେନ ସମାପତ୍ତିସମ୍ପଦାଯ। ଅଥ ୱା ପଠମେନ ଖଯେଞାଣଭାୱେନ, ଦୁତିଯେନ ଅନୁପ୍ପାଦେଞାଣଭାୱେନ। ପୁରିମେନ ୱା ୱିଜ୍ଜୂପମତାଯ, ଦୁତିଯେନ ୱଜିରୂପମତାଯ। ପୁରିମେନ ୱା ୱିରାଗସମ୍ପତ୍ତିଯା, ଦୁତିଯେନ ନିରୋଧସମ୍ପତ୍ତିଯା। ତଥା ପଠମେନ ନିଯ୍ୟାନଭାୱେନ, ଦୁତିଯେନ ନିସ୍ସରଣଭାୱେନ। ପଠମେନ ୱା ହେତୁଭାୱେନ, ଦୁତିଯେନ ଅସଙ୍ଖତଭାୱେନ। ପଠମେନ ୱା ଦସ୍ସନଭାୱେନ, ଦୁତିଯେନ ୱିୱେକଭାୱେନ। ପଠମେନ ୱା ଅଧିପତିଭାୱେନ, ଦୁତିଯେନ ଅମତଭାୱେନ ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତି। ଅଥ ୱା ‘‘ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ଉପଗତୋ’’ତି ଏତେନ ସ୍ୱାକ୍ଖାତତାଯ ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତି। ‘‘ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକତାଯ। ତଥା ପୁରିମେନ ଅକାଲିକତାଯ, ପଚ୍ଛିମେନ ଏହିପସ୍ସିକତାଯ। ପୁରିମେନ ୱା ଓପନେଯ୍ୟିକତାଯ, ପଚ୍ଛିମେନ ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବତାଯ ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତି। ‘‘ଗତମଲ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସଂକିଲେସାଭାୱଦୀପନେନ ଧମ୍ମସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧତଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ଅନୁତ୍ତର’’ନ୍ତି ଏତେନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଅଭାୱଦୀପନେନ ୱିପୁଲପରିପୁଣ୍ଣତଂ। ପଠମେନ ୱା ପହାନସମ୍ପଦଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦସ୍ସେତି, ଦୁତିଯେନ ସଭାୱସମ୍ପଦଂ। ଭାୱେତବ୍ବତାଯ ୱା ଧମ୍ମସ୍ସ ଗତମଲଭାୱୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ । ଭାୱନାଗୁଣେନ ହି ସୋ ଦୋସାନଂ ସମୁଗ୍ଘାତକୋ ହୋତୀତି। ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଭାୱେନ ଅନୁତ୍ତରଭାୱୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ସଚ୍ଛିକିରିଯାନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ହି ତଦୁତ୍ତରିକରଣୀଯାଭାୱତୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତାଯ ଅନୁତ୍ତରୋତି। ତଥା ‘‘ଭାୱେତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ସହ ପୁବ୍ବଭାଗସୀଲାଦୀହି ସେକ୍ଖା ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି, ‘‘ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ସହ ଅସଙ୍ଖତାଯ ଧାତୁଯା ଅସେକ୍ଖା ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତୀତି।

୩। ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ସବ୍ବଧମ୍ମଗୁଣେହି ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଅଭିତ୍ଥୱିତ୍ୱା ଇଦାନି ଅରିଯସଙ୍ଘଂ ଥୋମେତୁଂ ‘‘ସୁଗତସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୁଗତସ୍ସାତି ସମ୍ବନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ, ତସ୍ସ ‘‘ପୁତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଓରସାନନ୍ତି ପୁତ୍ତୱିସେସନଂ। ମାରସେନମଥନାନନ୍ତି ଓରସପୁତ୍ତଭାୱେ କାରଣନିଦ୍ଦେସୋ। ତେନ କିଲେସପ୍ପହାନମେୱ ଭଗୱତୋ ଓରସପୁତ୍ତଭାୱେ କାରଣଂ ଅନୁଜାନାତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅଟ୍ଠନ୍ନନ୍ତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦନିଦ୍ଦେସୋ। ତେନ ସତିପି ତେସଂ ସତ୍ତୱିସେସଭାୱେନ ଅନେକସହସ୍ସସଙ୍ଖାଭାୱେ ଇମଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି ମଗ୍ଗଟ୍ଠଫଲଟ୍ଠଭାୱାନାତିୱତ୍ତନତୋ। ସମୂହନ୍ତି ସମୁଦାଯନିଦ୍ଦେସୋ। ଅରିଯସଙ୍ଘନ୍ତି ଗୁଣୱିସିଟ୍ଠସଙ୍ଘାଟଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ। ତେନ ଅସଭିପି ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲାନଂ କାଯସାମଗ୍ଗିଯଂ ଅରିଯସଙ୍ଘଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞେନ ସଂହତଭାୱତୋ।

ତତ୍ଥ ଉରସି ଭୱା ଜାତା ସଂୱଦ୍ଧା ଚ ଓରସା। ଯଥା ହି ସତ୍ତାନଂ ଓରସପୁତ୍ତା ଅତ୍ତଜାତତାଯ ପିତୁ ସନ୍ତକସ୍ସ ଦାଯଜ୍ଜସ୍ସ ୱିସେସେନ ଭାଗିନୋ ହୋନ୍ତି, ଏୱମେୱ ତେପି ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସୱନନ୍ତେ ଅରିଯାଯ ଜାତିଯା ଜାତତାଯ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତକସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖସ୍ସ ଅରିଯଧମ୍ମରତନସ୍ସ ଚ ଏକନ୍ତଭାଗିନୋତି ଓରସା ୱିଯ ଓରସା। ଅଥ ୱା ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନାନୁଭାୱେନ ଅରିଯଭୂମିଂ ଓକ୍କମମାନା ଓକ୍କନ୍ତା ଚ ଅରିଯସାୱକା ଭଗୱତୋ ଉରେନ ୱାଯାମଜନିତାଭିଜାତିତାଯ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ‘‘ଓରସପୁତ୍ତା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହନ୍ତି। ସାୱକେହି ପୱତ୍ତିଯମାନାପି ହି ଧମ୍ମଦେସନା ‘‘ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନା’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁଚ୍ଚତି ତଂମୂଲିକତ୍ତା ଲକ୍ଖଣାଦିୱିସେସାଭାୱତୋ ଚ।

ଯଦିପି ଅରିଯସାୱକାନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମସମଯେ ଭଗୱତୋ ୱିଯ ତଦନ୍ତରାଯ କରଣତ୍ଥଂ ଦେୱପୁତ୍ତମାରୋ, ମାରୱାହିନୀ ୱା ନ ଏକନ୍ତେନ ଅପସାଦେତି, ତେହି ପନ ଅପସାଦେତବ୍ବତାଯ କାରଣେ ୱିମଥିତେ ତେପି ୱିମଥିତା ଏୱ ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ – ‘‘ମାରସେନମଥନାନ’’ନ୍ତି। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ ‘‘ମାରମାରସେନମଥନାନ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘ମାରସେନମଥନାନ’’ନ୍ତି ଏକଦେସସରୂପେକସେସୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ଖନ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରମାରାନଂ ୱିଯ ଦେୱପୁତ୍ତମାରସ୍ସପି ଗୁଣମାରଣେ ସହାଯଭାୱୂପଗମନତୋ କିଲେସବଲକାଯୋ ‘‘ସେନା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ ‘‘କାମା ତେ ପଠମା ସେନା’’ତିଆଦି (ସୁ॰ ନି॰ ୪୩୮; ମହାନି॰ ୨୮, ୬୮, ୧୪୯)। ସା ଚ ତେହି ଦିଯଡ୍ଢସହସ୍ସଭେଦା ଅନନ୍ତଭେଦା ୱା କିଲେସୱାହିନୀ ସତିଧମ୍ମୱିଚଯୱୀରିଯସମଥାଦିଗୁଣପହରଣେହି ଓଧିସୋ ୱିମଥିତା ୱିହତା ୱିଦ୍ଧସ୍ତା ଚାତି ମାରସେନମଥନା, ଅରିଯସାୱକା। ଏତେନ ତେସଂ ଭଗୱତୋ ଅନୁଜାତପୁତ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତି।

ଆରକତ୍ତା କିଲେସେହି, ଅନୟେ ନ ଇରିୟନତୋ, ଅୟେ ଚ ଇରିୟନତୋ ଅରିୟା ନିରୁତ୍ତିନୟେନ। ଅଥ ୱା ସଦେୱକେନ ଲୋକେନ ‘‘ସରଣ’’ନ୍ତି ଅରଣୀୟତୋ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଉପଗତାନଞ୍ଚ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ ଅରିୟା, ଅରିୟାନଂ ସଙ୍ଘୋତି ଅରିୟସଙ୍ଘୋ, ଅରିୟୋ ଚ ସୋ ସଙ୍ଘୋ ଚାତି ୱା ଅରିୟସଙ୍ଘୋ, ତଂ ଅରିୟସଙ୍ଘଂ। ଭଗୱତୋ ଅପରଭାଗେ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମରତନାନମ୍ପି ସମଧିଗମୋ ସଙ୍ଘରତନାଧୀନୋତି ଅରିୟସଙ୍ଘସ୍ସ ବହୂପକାରତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଧେୱ ‘‘ସିରସା ୱନ୍ଦେ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ସୁଗତସ୍ସ ଓରସାନଂ ପୁତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଅରିୟସଙ୍ଘସ୍ସ ପଭୱସମ୍ପଦଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ମାରସେନମଥନାନ’’ନ୍ତି ଏତେନ ପହାନସମ୍ପଦଂ ସକଲସଂକିଲେସପ୍ପହାନଦୀପନତୋ। ‘‘ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ସମୂହ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଞାଣସମ୍ପଦଂ ମଗ୍ଗଟ୍ଠଫଲଟ୍ଠଭାୱଦୀପନତୋ। ‘‘ଅରିୟସଙ୍ଘ’’ନ୍ତି ଏତେନ ପଭାୱସମ୍ପଦଂ ଦସ୍ସେତି ସବ୍ବସଙ୍ଘାନଂ ଅଗ୍ଗଭାୱଦୀପନତୋ। ଅଥ ୱା ‘‘ସୁଗତସ୍ସ ଓରସାନଂ ପୁତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଅରିୟସଙ୍ଘସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧନିସ୍ସୟଭାୱଦୀପନଂ, ‘‘ମାରସେନମଥନାନ’’ନ୍ତି ସମ୍ମାଉଜୁଞାୟସାମୀଚିପ୍ପଟିପନ୍ନଭାୱଦୀପନଂ, ‘‘ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ସମୂହ’’ନ୍ତି ଆହୁନେୟ୍ୟାଦିଭାୱଦୀପନଂ, ‘‘ଅରିୟସଙ୍ଘ’’ନ୍ତି ଅନୁତ୍ତରପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଭାୱଦୀପନଂ। ତଥା ‘‘ସୁଗତସ୍ସ ଓରସାନଂ ପୁତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଅରିୟସଙ୍ଘସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନସବ୍ଭାୱଂ ଦୀପେତି। ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନେନ ହି ତେ ଭଗୱତୋ ଓରସପୁତ୍ତା ଜାତା। ‘‘ମାରସେନମଥନାନ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଅଭିନୀହାରସମ୍ପଦାସିଦ୍ଧଂ ପୁବ୍ବଭାଗେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। କତାଭିନୀହାରା ହି ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନା ମାରଂ ମାରପରିସଂ ୱା ଅଭିୱିଜିନନ୍ତି। ‘‘ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ସମୂହ’’ନ୍ତି ଏତେନ ପଟିୱିଦ୍ଧସ୍ତ୍ତୱିପକ୍ଖେ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମାନଂ ପକାସିତତ୍ତା। ‘‘ଅରିୟସଙ୍ଘ’’ନ୍ତି ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ସରଣଗମନଞ୍ଚ ସାୱକାନଂ ସବ୍ବଗୁଣାନଂ ଆଦି, ସପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦା ସେକ୍ଖା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୟୋ ମଜ୍ଝେ, ଅସେକ୍ଖା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୟୋ ପରିୟୋସାନନ୍ତି ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣା ସଙ୍ଖେପତୋ ସବ୍ବେ ଅରିୟସଙ୍ଘଗୁଣା ପକାସିତା ହୋନ୍ତି।

୪। ଏୱଂ ଗାଥାତ୍ତୟେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ସକଲଗୁଣସଂକିତ୍ତନମୁଖେନ ରତନତ୍ତୟସ୍ସ ପଣାମଂ କତ୍ୱା ଇଦାନି ତଂନିପଚ୍ଚକାରଂ ୟଥାଧିପ୍ପେତେ ପୟୋଜନେ ପରିଣାମେନ୍ତୋ ‘‘ଇତି ମେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ରତନଂ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଘା। ତେସଞ୍ହି ‘‘ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା’’ତିଆଦିନା ୟଥାଭୂତଗୁଣେ ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ଅମତାଧିଗମହେତୁଭୂତଂ ଅନପ୍ପକଂ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୟଥାହ –

‘‘ୟସ୍ମିଂ ମହାନାମ, ସମୟେ ଅରିୟସାୱକୋ ତଥାଗତଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ନେୱସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ରାଗପରିୟୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ନ ଦୋସ…ପେ… ନ ମୋହପରିୟୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି…ପେ… ଉଜୁଗତଚିତ୍ତୋ ଖୋ ମହାନାମ, ଅରିୟସାୱକୋ ଲଭତି ଅତ୍ଥୱେଦଂ, ଲଭତି ଧମ୍ମୱେଦଂ, ଲଭତି ଧମ୍ମୂପସଂହିତଂ ପାମୋଜ୍ଜଂ, ପମୁଦିତସ୍ସ ପୀତି ଜାୟତୀ’’ତିଆଦି (ଅ॰ ନି॰ ୬।୧୦; ୧୧।୧୧)।

ଚିତ୍ତୀକତାଦିଭାୱୋ ୱା ରତନଟ୍ଠୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଚିତ୍ତୀକତଂ ମହଗ୍ଘଞ୍ଚ, ଅତୁଲଂ ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଂ;

ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଂ, ରତନଂ ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। (ଦୀ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨।୩୩; ସଂ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୩।୫।୨୨୩; ଖୁ॰ ପା॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୬।୩; ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୨୨୬; ମହାନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୫୦);

ଚିତ୍ତିକତଭାୱାଦୟୋ ଚ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ଏୱ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି।

ୱନ୍ଦନାୱ ୱନ୍ଦନାମୟଂ ୟଥା ‘‘ଦାନମୟଂ ସୀଲମୟ’’ନ୍ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୩।୩୦୫; ଇତିୱୁ॰ ୬୦)। ୱନ୍ଦନା ଚେତ୍ଥ କାୟୱାଚାଚିତ୍ତେହି ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ଗୁଣନିନ୍ନତା, ଥୋମନା ୱା। ପୁଜ୍ଜଭୱଫଲନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ପୁଞ୍ଞଂ, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଂ ପୁନାତୀତି ୱା। ସୁୱିହତନ୍ତରାୟୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ୱିହତନ୍ତରାୟୋ। ଏତେନ ଅତ୍ତନୋ ପସାଦସମ୍ପତ୍ତିୟା ରତନତ୍ତୟସ୍ସ ଚ ଖେତ୍ତଭାୱସମ୍ପତ୍ତିୟା ତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନସ୍ସ ଉପଘାତକୌପଦ୍ଦୱାନଂ ୱିହନନେ ସମତ୍ଥନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ହୁତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବକାଲକିରିୟା। ତସ୍ସ ‘‘ଅତ୍ଥଂ ପକାସୟିସ୍ସାମୀ’’ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ସାତି ୟଂ ରତନତ୍ତୟୱନ୍ଦନାମୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ, ତସ୍ସ। ଆନୁଭାୱେନାତି ବଲେନ।

୫। ଏୱଂ ରତନତ୍ତୟସ୍ସ ନିପଚ୍ଚକାରେ ପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୟସ୍ସା ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଅତ୍ଥଂ ସଂୱଣ୍ଣେତୁକାମୋ, ତସ୍ସା ତାୱ ଗୁଣାଭିତ୍ଥୱନୱସେନ ଉପଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ‘‘ମଜ୍ଝିମପମାଣସୁତ୍ତଙ୍କିତସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ମଜ୍ଝିମପମାଣସୁତ୍ତଙ୍କିତସ୍ସାତି ନାତିଦୀଘନାତିଖୁଦ୍ଦକପମାଣେହି ସୁତ୍ତନ୍ତେହି ଲକ୍ଖିତସ୍ସ। ୟଥା ହି ଦୀଘାଗମେ ଦୀଘପମାଣାନି ସୁତ୍ତାନି, ୟଥା ଚ ସଂୟୁତ୍ତଙ୍ଗୁତ୍ତରାଗମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଖୁଦ୍ଦକପମାଣାନି, ନ ଏୱଂ ଇଧ। ଇଧ ପନ

ପମାଣତୋ ମଜ୍ଝିମାନି ସୁତ୍ତାନି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମଜ୍ଝିମପମାଣସୁତ୍ତଙ୍କିତସ୍ସାତି ନାତିଦୀଘନାତିଖୁଦ୍ଦକପମାଣେହି ସୁତ୍ତନ୍ତେହି ଲକ୍ଖିତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଏତେନ ‘‘ମଜ୍ଝିମୋ’’ତି ଅଯଂ ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥାନୁଗତସମଞ୍ଞାତି ଦସ୍ସେତି। ନନୁ ଚ ସୁତ୍ତାନି ଏୱ ଆଗମୋ, କସ୍ସ ପନ ସୁତ୍ତେହି ଅଙ୍କନନ୍ତି? ସଚ୍ଚମେତଂ ପରମତ୍ଥତୋ, ସୁତ୍ତାନି ପନ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ ଆଗମୋ। ଯଥେୱ ହି ଅତ୍ଥବ୍ଯଞ୍ଜନସମୁଦାଯେ ‘‘ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୋହାରୋ, ଏୱଂ ସୁତ୍ତସମୁଦାଯେ ଅଯଂ ‘‘ଆଗମୋ’’ତି ୱୋହାରୋ। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ। ଆଗମିସ୍ସନ୍ତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନ ଏତସ୍ମା ୱା ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥାଦଯୋତି ଆଗମୋ, ଆଦିକଲ୍ଯାଣାଦିଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ତଂତଂଅଭିପତ୍ଥିତସମିଦ୍ଧିହେତୁତାଯ ପଣ୍ଡିତେହି ୱରିତବ୍ବତୋ ୱରୋ, ଆଗମୋ ଚ ସୋ ୱରୋ ଚାତି ଆଗମୱରୋ। ଆଗମସମ୍ମତେହି ୱା ୱରୋତି ଆଗମୱରୋ, ମଜ୍ଝିମୋ ଚ ସୋ ଆଗମୱରୋ ଚାତି ମଜ୍ଝିମାଗମୱରୋ, ତସ୍ସ।

ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅନୁବୁଦ୍ଧାନଂ ବୁଦ୍ଧାନୁବୁଦ୍ଧା, ବୁଦ୍ଧାନଂ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧଂ ଅନୁଗମ୍ମ ପଟିୱିଦ୍ଧସଚ୍ଚା ଅଗ୍ଗସାୱକାଦଯୋ ଅରିଯା। ତେହି ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାଗୁଣସଂୱଣ୍ଣନାନଂ ୱସେନ ସଂୱଣ୍ଣିତସ୍ସ। ଅଥ ୱା ବୁଦ୍ଧା ଚ ଅନୁବୁଦ୍ଧା ଚ ବୁଦ୍ଧାନୁବୁଦ୍ଧାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନେୱ ହି ୱିନଯସୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମାନଂ ପକିଣ୍ଣକଦେସନାଦିୱସେନ ଯୋ ପଠମଂ ଅତ୍ଥୋ ୱିଭତ୍ତୋ, ସୋ ଏୱ ପଚ୍ଛା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ସଙ୍ଗୀତିକାରେହି ସଙ୍ଗହଂ ଆରୋପିତୋତି। ପରୱାଦମଥନସ୍ସାତି ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯାନଂ ୱାଦନିମ୍ମଥନସ୍ସ, ତେସଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଭଞ୍ଜନସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଞ୍ହି ଆଗମୋ ମୂଲପରିଯାଯସୁତ୍ତସବ୍ବାସୱସୁତ୍ତାଦୀସୁ ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଦୋସୱିଭାୱନତୋ ସଚ୍ଚକସୁତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୧।୩୫୩) ଉପାଲିସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୫୬) ସଚ୍ଚକାଦୀନଂ ମିଚ୍ଛାୱାଦନିମ୍ମଥନଦୀପନତୋ ୱିସେସତୋ ‘‘ପରୱାଦମଥନୋ’’ତି ଥୋମିତୋତି। ସଂୱଣ୍ଣନାସୁ ଚାଯଂ ଆଚରିଯସ୍ସ ପକତି, ଯା ତଂତଂସଂୱଣ୍ଣନାସୁ ଆଦିତୋ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱିସେସଗୁଣକିତ୍ତନେନ ଥୋମନା। ତଥା ହି ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନୀସାରତ୍ଥପକାସିନୀମନୋରଥପୂରଣୀସୁ ଅଟ୍ଠସାଲିନୀଆଦୀସୁ ଚ ଯଥାକ୍କମଂ ‘‘ସଦ୍ଧାୱହଗୁଣସ୍ସ, ଞାଣପ୍ପଭେଦଜନନସ୍ସ, ଧମ୍ମକଥିକପୁଙ୍ଗୱାନଂ ୱିଚିତ୍ତପଟିଭାନଜନନସ୍ସ, ତସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଞାଣେହି ଓଗାଢହସ୍ସ ଅଭିଣ୍ହସୋ ନାନାନଯୱିଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ଥୋମନା କତା।

୬। ଅତ୍ଥୋ କଥୀଯତି ଏତାଯାତି ଅତ୍ଥକଥା, ସା ଏୱ ଅଟ୍ଠକଥା ତ୍ଥ-କାରସ୍ସ ଟ୍ଠ-କାରଂ କତ୍ୱା ଯଥା ‘‘ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୀଢଅନଟ୍ଠୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୭; ୨।୮) ଆଦିତୋତିଆଦିମ୍ହି ପଠମସଙ୍ଗୀତିଯଂ। ଛଢଅଭିଞ୍ଞତାଯ ପରମେନ ଚିତ୍ତିସ୍ସରିଯଭାୱେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଝାନାଦୀସୁ ପଞ୍ଚୱିଧୱସିତାସବ୍ଭାୱତୋ ଚ ୱସିନୋ, ଥେରା ମହାକସ୍ସପାଦଯୋ। ତେସଂ ସତେହି ପଞ୍ଚହି। ଯାତି ଯା ଅଟ୍ଠକଥା। ସଙ୍ଗୀତାତି ଅତ୍ଥଂ ପକାସେତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ‘‘ଅଯଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ, ଅଯଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ’’ତି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ଅନୁସଙ୍ଗୀତା ଚ ଯସତ୍ଥେରାଦୀହି ପଚ୍ଛାପି ଦୁତିଯତତିଯସଙ୍ଗୀତୀସୁ। ଇମିନା ଅତ୍ତନୋ ସଂୱଣ୍ଣନାଯ ଆଗମନସୁଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତି।

୭। ସୀହସ୍ସ ଲାନତୋ ଗହଣତୋ ସୀହଢଓ, ସୀହକୁମାରୋ। ତଂୱଂସଜାତତାଯ ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପେ ଖତ୍ତିଯାନଂ, ତେସଂ ନିୱାସତାଯ ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପସ୍ସ ଚ ସୀହଢଅଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆଭତାତି ଜମ୍ବୁଦୀପତୋ ଆନୀତା। ଅଥାତି ପଚ୍ଛା। ଅପରଭାଗେ ହି ନିକାଯନ୍ତରଲଦ୍ଧୀହି ଅସଙ୍କରତ୍ଥଂ ସୀହଢଅଭାସାଯ ଅଟ୍ଠକଥା ଠପିତାତି। ତେନ ମୂଲଟ୍ଠକଥା ସବ୍ବସାଧାରଣା ନ ହୋତୀତି ଇଦଂ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନଂ ଏକନ୍ତେନ କରଣୀଯନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତେନେୱାହ ‘‘ଦୀପୱାସୀନମତ୍ଥାଯା’’ତି। ତତ୍ଥ ଦୀପୱାସୀନନ୍ତି ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସୀନଂ, ସୀହଢଅଦୀପୱାସୀନଂ ୱା ଅତ୍ଥାଯ ସୀହଢଅଭାସାଯ ଠପିତାତି ଯୋଜନା।

୮।ଅପନେତ୍ୱାନାତି କଞ୍ଚୁକସଦିସଂ ସୀହଢଅଭାସଂ ଅପନେତ୍ୱା। ତତୋତି ଅଟ୍ଠକଥାତୋ। ଅହନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସତି, ମନୋରମଂ ଭାସନ୍ତି ମାଗଧଭାସଂ। ସା ହି ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଭୂତା ପଣ୍ଡିତାନଂ ମନଂ ରମଯତୀତି। ତେନେୱାହ ‘‘ତନ୍ତିନଯାନୁଚ୍ଛୱିକ’’ନ୍ତି, ପାଢଇଗତିଯା ଅନୁଲୋମିକଂ ପାଢଇଭାସାଯାନୁୱିଧାଯିନିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଗତଦୋସନ୍ତି ଅସଭାୱନିରୁତ୍ତିଭାସନ୍ତରରହିତଂ।

୯।ସମଯଂ ଅୱିଲୋମେନ୍ତୋତି ସିଦ୍ଧନ୍ତଂ ଅୱିରୋଧେନ୍ତୋ। ଏତେନ ଅତ୍ଥଦୋସାଭାୱମାହ। ଅୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଏୱ ହି ଥେରୱାଦାପି ଇଧ ପକାସୀଯିସ୍ସନ୍ତି। ଥେରୱଂସଦୀପାନନ୍ତି ଥିରେହି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଥେରା, ମହାକସ୍ସପାଦଯୋ। ତେହି ଆଗତା ଆଚରିଯପରମ୍ପରା ଥେରୱଂସୋ, ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ଆଗମାଧିଗମସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତେନ ତସ୍ସ ସମୁଜ୍ଜଲନତୋ ଥେରୱଂସଦୀପା, ମହାୱିହାରୱାସିନୋ, ତେସଂ। ୱିୱିଧେହି ଆକାରେହି ନିଚ୍ଛୀଯତୀତି ୱିନିଚ୍ଛଯୋ, ଗଣ୍ଠିଟ୍ଠାନେସୁ ଖୀଲମଦ୍ଦନାକାରେନ ପୱତ୍ତା ୱିମତିଚ୍ଛେଦନୀ କଥା। ସୁଟ୍ଠୁ ନିପୁଣୋ ସଣ୍ହୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଏତେସନ୍ତି ସୁନିପୁଣୱିନିଚ୍ଛଯା। ଅଥ ୱା ୱିନିଚ୍ଛିନୋତୀତି ୱିନିଚ୍ଛଯୋ, ଯଥାୱୁତ୍ତତ୍ଥୱିସଯଂ ଞାଣଂ। ସୁଟ୍ଠୁ ନିପୁଣୋ ଛେକୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଏତେସନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏତେନ ମହାକସ୍ସପାଦିଥେରପରମ୍ପରାଭତୋ, ତତୋ ଏୱ ଚ ଅୱିପରୀତୋ ସଣ୍ହୋ ସୁଖୁମୋ ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି ତସ୍ସ ପମାଣଭୂତତଂ ଦସ୍ସେତି।

୧୦।ସୁଜନସ୍ସଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ତେନ ‘‘ନ କେୱଲଂ ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସୀନମେୱ ଅତ୍ଥାଯ, ଅଥ ଖୋ ସାଧୁଜନତୋସନତ୍ଥଞ୍ଚା’’ତି ଦସ୍ସେତି।

ତେନ ଚ ‘‘ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପୱାସୀନମ୍ପି ଅତ୍ଥାଯା’’ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି ଉଗ୍ଗହଣାଦିସୁକରତାଯ ତେସମ୍ପି ବହୁକାରତ୍ତା। ଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥନ୍ତି ଚିରଟ୍ଠିତିଅତ୍ଥଂ, ଚିରକାଲଟ୍ଠିତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଞ୍ଚ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନଂ ଅୱିପରୀତପଦବ୍ଯଞ୍ଜନସୁନିକ୍ଖେପସ୍ସ ଅତ୍ଥସୁନଯସ୍ସ ଚ ଉପାଯଭାୱତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ଚିରଟ୍ଠିତିଯା ସଂୱତ୍ତତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା ‘‘ଦ୍ୱେମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ଠିତିଯା ଅସମ୍ମୋସାଯ ଅନନ୍ତରଧାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। କତମେ ଦ୍ୱେ? ସୁନିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ ପଦବ୍ଯଞ୍ଜନଂ ଅତ୍ଥୋ ଚ ସୁନୀତୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୨।୨୦)।

୧୧। ଯଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ତସ୍ସା ମହତ୍ତଂ ପରିହରିତୁଂ ‘‘ସୀଲକଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ନ ତଂ ଇଧ ୱିଚାରଯିସ୍ସାମୀ’’ତି। ଅଥ ୱା ଯଂ ଅଟ୍ଠକଥଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ତଦେକଦେସଭାୱେନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ ଗହେତବ୍ବୋତି କଥିକାନଂ ଉପଦେସଂ କରୋନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ୱିଚାରିତଧମ୍ମେ ଉଦ୍ଦେସୱସେନ ଦସ୍ସେତି ‘‘ସୀଲକଥା’’ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ସୀଲକଥାତି ଚାରିତ୍ତୱାରିତ୍ତାଦିୱସେନ ସୀଲସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରକଥା। ଧୁତଧମ୍ମାତି ପିଣ୍ଡପାତିକଙ୍ଗାଦଯୋ ତେରସ କିଲେସଧୁନନକଧମ୍ମା। କମ୍ମଟ୍ଠାନାନି ସବ୍ବାନୀତି ପାଠଇଯଂ ଆଗତାନି ଅଟ୍ଠତିଂସ, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଦ୍ୱେତି ନିରୱସେସାନି ଯୋଗକମ୍ମସ୍ସ ଭାୱନାଯ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନାନି। ଚରିଯାୱିଧାନସହିତୋତି ରାଗଚରିତାଦୀନଂ ସଭାୱାଦିୱିଧାନେନ ସହିତୋ। ଝାନାନି ଚତ୍ତାରି ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନି, ସମାପତ୍ତିଯୋ ଚତସ୍ସୋ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯୋ। ଅଟ୍ଠପି ୱା ପଟିଲଦ୍ଧମତ୍ତାନି ଝାନାନି, ସମାପଜ୍ଜନୱସୀଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ସମାପତ୍ତିଯୋ। ଝାନାନି ୱା ରୂପାରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନି, ସମାପତ୍ତିଯୋ ଫଲସମାପତ୍ତିନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯୋ।

୧୨। ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଭେଦା ଛ ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ସବ୍ବା ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ। ଞାଣୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ (ୱିଭ। ୭୫୧) ଆଗତନଯେନ ଏକୱିଧାଦିନା ପଞ୍ଞାଯ ସଂକଲେତ୍ୱା ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ନିଚ୍ଛଯୋ ପଞ୍ଞାସଙ୍କଲନନିଚ୍ଛଯୋ।

୧୩। ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ ହେତାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦିଭାୱୋ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ, ତସ୍ସ ଦେସନା ପଚ୍ଚଯାକାରଦେସନା, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ପନ ନିକାଯନ୍ତରଲଦ୍ଧିସଙ୍କରରହିତତାଯ ସୁଟ୍ଠୁ ପରିସୁଦ୍ଧା, ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗସ୍ସ ସୁଦୁକ୍କରତାଯ ନିପୁଣା ସଣ୍ହସୁଖୁମା, ଏକତ୍ତନଯାଦିସହିତା ଚ ତତ୍ଥ ୱିଚାରିତାତି ଆହ ‘‘ସୁପରିସୁଦ୍ଧନିପୁଣନଯା’’ତି। ପଟିସମ୍ଭିଦାଦୀସୁ ଆଗତନଯଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ୱିଚାରିତତ୍ତା ଅୱିମୁତ୍ତତନ୍ତିମଗ୍ଗା।

୧୪।ଇତିପନ ସବ୍ବନ୍ତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ପରିସମାପନେ, ପନ-ସଦ୍ଦୋ ୱଚନାଲଙ୍କାରେ, ଏତଂ ସବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧାତି ଇମିସ୍ସା ଅଟ୍ଠକଥାଯ। ନ ତଂ ୱିଚାରଯିସ୍ସାମି ପୁନରୁତ୍ତିଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୫। ଇଦାନି ତସ୍ସେୱ ଅୱିଚାରଣସ୍ସ ଏକନ୍ତକାରଣଂ ନିଦ୍ଧାରେନ୍ତୋ ‘‘ମଜ୍ଝେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ମଜ୍ଝେ ଠତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ମଜ୍ଝଟ୍ଠଭାୱଦୀପନେନ ୱିସେସତୋ ଚତୁନ୍ନଂ ଆଗମାନଂ ସାଧାରଣଟ୍ଠକଥା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ, ନ ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନୀଆଦଯୋ ୱିଯ ଅସାଧାରଣଟ୍ଠକଥାତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ୱିସେସତୋ’’ତି ଚ ଇଦଂ ୱିନଯାଭିଧମ୍ମାନମ୍ପି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ ଯଥାରହଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ହୋତି ଏୱାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

୧୬।ଇଚ୍ଚେୱାତି ଇତି ଏୱ। ତମ୍ପୀତି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗମ୍ପି। ଏତାଯାତି ପପଞ୍ଚସୂଦନିଯା। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ସୀହଳଅଦୀପଂ ଆଭତା’’ତିଆଦିନା ଅଟ୍ଠକଥାକରଣସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ଦୀପୱାସୀନମତ୍ଥାଯ, ସୁଜନସ୍ସ ଚ ତୁଟ୍ଠତ୍ଥଂ, ଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥଞ୍ଚ ଧମ୍ମସ୍ସା’’ତି ଏତେନ ପଯୋଜନଂ, ‘‘ମଜ୍ଝିମାଗମୱରସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀ’’ତି ଏତେନ ପିଣ୍ଡତ୍ଥଂ, ‘‘ଅପନେତ୍ୱାନ ତତୋହଂ ସୀହଳଅଭାସ’’ନ୍ତିଆଦିନା, ‘‘ସୀଲକଥା’’ତିଆଦିନା ଚ କରଣପ୍ପକାରଂ। ସୀଲକଥାଦୀନଂ ଅୱିଚାରଣମ୍ପି ହି ଇଧ କରଣପ୍ପକାରୋ ଏୱାତି।

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଦାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୧। ୱିଭାଗୱନ୍ତାନଂ ସଭାୱୱିଭାୱନଂ ୱିଭାଗଦସ୍ସନମୁଖେନେୱ ହୋତୀତି ପଠମଂ ତାୱ ପଣ୍ଣାସୱଗ୍ଗସୁତ୍ତାଦିୱସେନ ମଜ୍ଝିମାଗମସ୍ସ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ମଜ୍ଝିମସଙ୍ଗୀତି ନାମା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମଜ୍ଝିମାଗମୱରସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀ’’ତି, ତସ୍ମିଂ ୱଚନେ। ଯା ମଜ୍ଝିମାଗମପରିଯାଯେନ ମଜ୍ଝିମସଙ୍ଗୀତି ୱୁତ୍ତା, ସା ପଣ୍ଣାସାଦିତୋ ଏଦିସାତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ମଜ୍ଝିମସଙ୍ଗୀତି ନାମା’’ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥାତି ୱା ‘‘ଏତାଯ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ୱିଜାନାଥ ମଜ୍ଝିମସଙ୍ଗୀତିଯା ଅତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯସ୍ସା ମଜ୍ଝିମସଙ୍ଗୀତିଯା ଅତ୍ଥଂ ୱିଜାନାଥାତି ୱୁତ୍ତଂ, ସା ମଜ୍ଝିମସଙ୍ଗୀତି ନାମ ପଣ୍ଣାସାଦିତୋ ଏଦିସାତି ଦସ୍ସେତି। ପଞ୍ଚ ଦସକା ପଣ୍ଣାସା, ମୂଲେ ଆଦିମ୍ହି ପଣ୍ଣାସା, ମୂଲଭୂତା ୱା ପଣ୍ଣାସା ମୂଲପଣ୍ଣାସା। ମଜ୍ଝେ ଭୱା ମଜ୍ଝିମା, ମଜ୍ଝିମା ଚ ସା ପଣ୍ଣାସା ଚାତି ମଜ୍ଝିମପଣ୍ଣାସା। ଉପରି ଉଦ୍ଧଂ ପଣ୍ଣାସା ଉପରିପଣ୍ଣାସା। ପଣ୍ଣାସତ୍ତଯସଙ୍ଗହାତି ପଣ୍ଣାସତ୍ତଯପରିଗଣନା।

ଅଯଂ ସଙ୍ଗହୋ ନାମ ଜାତିସଞ୍ଜାତିକିରିଯାଗଣନୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ଯା ଚାୱୁସୋ ୱିସାଖ, ସମ୍ମାୱାଚା, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ , ଇମେ ଧମ୍ମା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୨) ଅଯଂ ଜାତିସଙ୍ଗହୋ। ‘‘ଯୋ ଚାୱୁସୋ ୱିସାଖ, ସମ୍ମାୱାଯାମୋ। ଯା ଚ ସମ୍ମାସତି, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାସମାଧି, ଇମେ ଧମ୍ମା ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା’’ତି ଅଯଂ ସଞ୍ଜାତିସଙ୍ଗହୋ। ‘‘ଯା ଚାୱୁସୋ ୱିସାଖ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ, ଇମେ ଧମ୍ମା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା’’ତି ଅଯଂ କିରିଯାସଙ୍ଗହୋ। ‘‘ହଞ୍ଚି ଚକ୍ଖାଯତନଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଗଣନଂ ଗଚ୍ଛତି, ତେନ ୱତ ରେ ୱତ୍ତବ୍ବେ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତ’’ନ୍ତି (କଥା। ୪୭୧) ଅଯଂ ଗଣନସଙ୍ଗହୋ। ଅଯମେୱ ଚ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଣ୍ଣାସଉଯସଙ୍ଗହାତି ପଣ୍ଣାସଉଯପରିଗଣନା’’ତି।

ୱଗ୍ଗୋତି ସମୂହତୋ, ସୋ ପନେତ୍ଥ ଦସକୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ହି ସାସନେ ଦସକେ ୱଗ୍ଗୱୋହାରୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ଏକେକାଯ ପଣ୍ଣାସାଯ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ୱଗ୍ଗେ କତ୍ୱା’’ତି। ପନ୍ନରସୱଗ୍ଗସମାଯୋଗାତି ପନ୍ନରସୱଗ୍ଗସଂଯୋଗାତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚି ପନ ସମାଯୋଗସଦ୍ଦଂ ସମୁଦାଯତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ପଦତୋତି ଏତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକ୍ଖରୋ ଗାଥାପାଦୋ ‘‘ପଦ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ମା ‘‘ଅକ୍ଖରତୋ ଛ ଅକ୍ଖରସତସହସ୍ସାନି ଚତୁରାସୀତୁତ୍ତରସତାଧିକାନି ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ ସହସ୍ସାନି ଚ ଅକ୍ଖରାନୀ’’ତି ପାଠେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ନୱକ୍ଖରୋ ଯାୱ ଦ୍ୱାଦସକ୍ଖରୋ ଚ ଗାଥାପାଦୋ ସଂୱିଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ତାଦିସାନମ୍ପି ଗାଥାନଂ ୱସେନ ଅନୁଟ୍ଠୁଭଗାଥାସତଂ ଭାଣୱାରୋ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ‘‘ଅକ୍ଖରତୋ ସତ୍ତ ଅକ୍ଖରସତସହସ୍ସାନି ଚତ୍ତାଲୀସଞ୍ଚ ସହସ୍ସାନି ତେପଞ୍ଞାସଞ୍ଚ ଅକ୍ଖରାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ହି ପଦଭାଣୱାରଗଣନାହି ଅକ୍ଖରଗଣନା ସଂସନ୍ଦତି, ନେତରଥା। ଭାଣୱାରୋତି ଚ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକ୍ଖରାନଂ ଗାଥାନଂ ୱସେନ ଅନୁଟ୍ଠୁଭଗାଥାସତଂ, ଅଯଞ୍ଚ ଅକ୍ଖରଗଣନା ଭାଣୱାରଗଣନା ଚ ପଦଗଣନାନୁସାରେନ ଲଦ୍ଧାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଇମମେୱ ହି ଅତ୍ଥଂ ଞାପେତୁଂ ସୁତ୍ତଗଣନାନନ୍ତରଂ ଭାଣୱାରେ ଅଗଣେତ୍ୱା ପଦାନି ଗଣିତାନି। ତତ୍ରିଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଭାଣୱାରା ଯଥାପି ହି, ମଜ୍ଝିମସ୍ସ ପକାସିତା;

ଉପଡ୍ଢଭାଣୱାରୋ ଚ, ତେୱୀସତିପଦାଧିକୋ।

ସତ୍ତ ସତସହସ୍ସାନି, ଅକ୍ଖରାନଂ ୱିଭାୱଯେ;

ଚତ୍ତାଲୀସ ସହସ୍ସାନି, ତେପଞ୍ଞାସଞ୍ଚ ଅକ୍ଖର’’ନ୍ତି।

ଅନୁସନ୍ଧିତୋତି ଦେସନାନୁସନ୍ଧିତୋ। ଏକସ୍ମିଂ ଏୱ ହି ସୁତ୍ତେ ପୁରିମପଚ୍ଛିମାନଂ ଦେସନାଭାଗାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅନୁସନ୍ଧାନତୋ ଅନୁସନ୍ଧି। ଏତ୍ଥ ଚ ଅଉଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧି ପରଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧୀତି ଦୁୱିଧୋ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧି। ସୋ ପନ କତ୍ଥଚି ଦେସନାଯ ୱିପ୍ପକତାଯ ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛାୱସେନ, କତ୍ଥଚି ଦେସେନ୍ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁ ସାୱକସ୍ସ ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକାନଞ୍ଚ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ, କତ୍ଥଚି ଦେସେତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ହୋତୀତି ସମାସତୋ ତିପ୍ପକାରୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିଅଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧିଯଥାନୁସନ୍ଧିୱସେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ତିୱିଧୋ ଅନୁସନ୍ଧୀ’’ତି। ସଙ୍ଖେପେନେୱ ଚ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଅନୁସନ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଅଞ୍ଞତରୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ ‘କିଂ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ଓରିମଂ ତୀରଂ, କିଂ ପାରିମଂ ତୀରଂ, କୋ ମଜ୍ଝେ ସଂସୀଦୋ, କୋ ଥଲେ ଉସ୍ସାଦୋ, କୋ ମନୁସ୍ସଗ୍ଗାହୋ, କୋ ଅମନୁସ୍ସଗ୍ଗାହୋ, କୋ ଆୱଟ୍ଟଗ୍ଗାହୋ, କୋ ଅନ୍ତୋପୂତିଭାୱୋ’ତି’’ (ସଂ। ନି। ୪।୨୪୧)? ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତେନ ଭଗୱତା ପୱତ୍ତିତଦେସନାୱସେନ ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧୀ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ‘‘ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଏୱଂ ଚେତସୋ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି ‘ଇତି କିର ଭୋ ରୂପଂ ଅନତ୍ତା… ୱେଦନା… ସଞ୍ଞା… ସଙ୍ଖାରା… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନତ୍ତା, ଅନତ୍ତକତାନି କମ୍ମାନି କମତ୍ତାନଂ ଫୁସିସ୍ସନ୍ତୀ’ତି। ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଚେତସା ଚେତୋପରିୱିତକ୍କମଞ୍ଞାଯ ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସି ଠାନଂ ଖୋ ପନେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିଜ୍ଜତି, ଯଂ ଇଧେକଚ୍ଚୋ ମୋଘପୁରିସୋ ଅୱିଦ୍ୱା ଅୱିଜ୍ଜାଗତୋ ତଣ୍ହାଧିପତେଯ୍ୟେନ ଚେତସା ସତ୍ଥୁସାସନଂ ଅତିଧାୱିତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞେଯ୍ଯ ‘ଇତି କିର ଭୋ ରୂପଂ ଅନତ୍ତା…ପେ… ଫୁସିସ୍ସନ୍ତୀ’ତି। ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ , ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପଂ ନିଚ୍ଚଂ ୱା ଅନିଚ୍ଚଂ ୱା’’ତି (ମ। ନି। ୩।୯୦) ଏୱଂ ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଭଗୱତା ପୱତ୍ତିତଦେସନାୱସେନ ପରଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘‘ତସ୍ସ ମଯ୍ହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏତଦହୋସି ‘ଯଂନୂନାହଂ ଯା ତା ରତ୍ତିଯୋ ଅଭିଞ୍ଞାତା ଅଭିଲକ୍ଖିତା ଚାତୁଦ୍ଦସୀ ପଞ୍ଚଦସୀ ଅଟ୍ଠମୀ ଚ ପକ୍ଖସ୍ସ, ତଥାରୂପାସୁ ରତ୍ତୀସୁ ଯାନି ତାନି ଆରାମଚେତିଯାନି ୱନଚେତିଯାନି ରୁକ୍ଖଚେତିଯାନି ଭିଂସନକାନି ସଲୋମହଂସାନି, ତଥାରୂପେସୁ ସେନାସନେସୁ ୱିହରେଯ୍ୟଂ ଅପ୍ପେୱ ନାମାହଂ ଭଯଭେରୱଂ ପସ୍ସେଯ୍ୟ’ନ୍ତି’’ (ମ। ନି। ୧।୪୯) ଏୱଂ ଭଗୱତା, ‘‘ତତ୍ରାୱୁସୋ ଲୋଭୋ ଚ ପାପକୋ ଦୋସୋ ଚ ପାପକୋ ଲୋଭସ୍ସ ଚ ପହାନାଯ ଦୋସସ୍ସ ଚ ପହାନାଯ ଅତ୍ଥି ମଜ୍ଝିମା ପଟିପଦା, ଚକ୍ଖୁକରଣୀ ଞାଣକରଣୀ ଉପସମାଯ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ସମ୍ବୋଧାଯ ନିବ୍ବାନାଯ

ସଂୱତ୍ତତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୩୩) ଏୱଂ ଧମ୍ମସେନାପତିନା ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯେନେୱ ପୱତ୍ତିତଦେସନାୱସେନ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯେନ ପନ ଧମ୍ମେନ ଆଦିମ୍ହି ଦେସନା ଉଟ୍ଠିତା, ତସ୍ସ ଅନୁରୂପଧମ୍ମୱସେନ ୱା ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମୱସେନ ୱା ଯେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଉପରି ଦେସନା ଆଗଚ୍ଛତି, ତେସଂ ୱସେନ ଯଥାନୁସନ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ ଆକଙ୍ଖେଯ୍ୟସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୬୪) ହେଟ୍ଠା ସୀଲେନ ଦେସନା ଉଟ୍ଠିତା, ଉପରି ଅଭିଞ୍ଞା ଆଗତା। ୱତ୍ଥସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୭୦) ହେଟ୍ଠା କିଲେସେନ ଦେସନା ଉଟ୍ଠିତା, ଉପରି ବ୍ରହ୍ମୱିହାରା ଆଗତା। କୋସମ୍ବକସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୪୯୧) ହେଟ୍ଠା ଭଣ୍ଡନେନ ଦେସନା ଉଟ୍ଠିତା, ଉପରି ସାରଣୀଯଧମ୍ମା ଆଗତା। କକଚୂପମେ (ମ। ନି। ୧।୨୨୨) ହେଟ୍ଠା ଅକ୍ଖନ୍ତିଯା ୱସେନ ଦେସନା ଉଟ୍ଠିତା, ଉପରି କକଚୂପମା ଆଗତାତି।

ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନେତ୍ଥାତି ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ତିୱିଧୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଚ ଅନୁସନ୍ଧି ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ମଜ୍ଝିମନିକାଯେ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଯଥାରହଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞାଯମାନା ନୱସତାଧିକାନି ତୀଣି ଅନୁସନ୍ଧିସହସ୍ସାନି ହୋନ୍ତି। ଯଥା ଚେତଂ ପଣ୍ଣାସାଦିୱିଭାଗୱଚନଂ ମଜ୍ଝିମସଙ୍ଗୀତିଯା ସରୂପଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ହୋତି, ଏୱଂ ପକ୍ଖେପଦୋସପରିହରଣତ୍ଥଞ୍ଚ ହୋତି। ଏୱଞ୍ହି ପଣ୍ଣାସାଦୀସୁ ୱୱତ୍ଥିତେସୁ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତଂ କିଞ୍ଚି ସୁତ୍ତଂ ଯାୱ ଏକଂ ପଦମ୍ପି ଆନେତ୍ୱା ଇମଂ ମଜ୍ଝିମସଙ୍ଗୀତିଯାତି କସ୍ସଚି ୱତ୍ତୁଂ ଓକାସୋ ନ ସିଯାତି।

ଏୱଂ ପଣ୍ଣାସୱଗ୍ଗସୁତ୍ତଭାଣୱାରାନୁସନ୍ଧିୱିଭଜନତୋ ମଜ୍ଝିମସଙ୍ଗୀତିଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ଇଦାନି ନଂ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସଂୱଣ୍ଣେତୁକାମୋ ଅତ୍ତନୋ ସଂୱଣ୍ଣନାଯ ତସ୍ସା ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିଯଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତାନୁକ୍କମେନେୱ ପୱତ୍ତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ପଣ୍ଣାସାସୁ ମୂଲପଣ୍ଣାସା ଆଦୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦେସିତତ୍ତା ପଞ୍ଞତ୍ତତ୍ତା ଚ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣାନଂ ଧମ୍ମୱିନଯାନଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଗାଯନଂ କଥନଂ ସଙ୍ଗୀତି, ମହାୱିସଯତ୍ତା ପୂଜନୀଯତ୍ତା ଚ ମହତୀ ସଙ୍ଗୀତୀତି ମହାସଙ୍ଗୀତି, ପଠମା ମହାସଙ୍ଗୀତି ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତି, ତସ୍ସା ପୱତ୍ତିତକାଲୋ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲୋ, ତସ୍ମିଂ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲେ। ନିଦଦାତି ଦେସନଂ ଦେସକାଲାଦିୱସେନ ଅୱିଦିତଂ ୱିଦିତଂ କତ୍ୱା ନିଦସ୍ସେତୀତି ନିଦାନଂ, ଯୋ ଲୋକିଯେହି ‘‘ଉପୋଗ୍ଘାତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସ୍ୱାଯମେତ୍ଥ ‘‘ଏୱଂ ମେ ସୁତ’’ନ୍ତିଆଦିକୋ ଗନ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ପନ ‘‘ସନିଦାନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେମୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୧୨୬) ୱିଯ ଅଜ୍ଝାସଯାଦିଦେସନୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁ। ତେନେୱାହ ‘‘ଏୱଂ ମେ ସୁତନ୍ତିଆଦିକଂ ଆଯସ୍ମତା ଆନନ୍ଦେନ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ୱୁତ୍ତଂ ନିଦାନମାଦୀ’’ତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଯସ୍ସଂ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିଯଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତାନୁକ୍କମେନ ସଂୱଣ୍ଣନଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ସା ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱତ୍ତବ୍ବା। ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିଯଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।ନିଦାନକଥାୱଣ୍ଣନା) ପନ ଅତ୍ତନା ୱିତ୍ଥାରିତତ୍ତା ତତ୍ଥେୱ ଗହେତବ୍ବାତି ଇମିସ୍ସା ସଂୱଣ୍ଣନାଯ ମହନ୍ତତଂ ପରିହରନ୍ତୋ ‘‘ସା ପନେସା’’ତିଆଦିମାହ।

ନିଦାନକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧। ମୂଲପରିଯାଯୱଗ୍ଗୋ

୧। ମୂଲପରିଯାଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଅବ୍ଭନ୍ତରନିଦାନୱଣ୍ଣନା

୧। ଏୱଂ ବାହିରନିଦାନେ ୱୁତ୍ତଂ ଅତିଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଭନ୍ତରନିଦାନଂ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସଂୱଣ୍ଣେତୁଂ ‘‘ଯଂ ପନେତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସଂୱଣ୍ଣନଂ କରୋନ୍ତେନ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବେ ଧମ୍ମେ ପଦୱିଭାଗଂ ପଦତ୍ଥଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ପିଣ୍ଡତ୍ଥାଦିଦସ୍ସନୱସେନ ସଂୱଣ୍ଣନା କାତବ୍ବା, ତସ୍ମା ପଦାନି ତାୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱନ୍ତି ନିପାତପଦ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଦୱିଭାଗୋତି ପଦାନଂ ୱିସେସୋ, ନ ପଦୱିଗ୍ଗହୋ। ଅଥ ୱା ପଦାନି ଚ ପଦୱିଭାଗୋ ଚ ପଦୱିଭାଗୋ, ପଦୱିଗ୍ଗହୋ ଚ ପଦୱିଭାଗୋ ଚ ପଦୱିଭାଗୋତି ୱା ଏକସେସୱସେନ ପଦପଦୱିଗ୍ଗହା ପଦୱିଭାଗସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ପଦୱିଗ୍ଗହୋ ‘‘ସୁଭଗଞ୍ଚ ତଂ ୱନଞ୍ଚାତି ସୁଭଗୱନଂ, ସାଲାନଂ ରାଜା, ସାଲୋ ଚ ସୋ ରାଜା ଚ ଇତିପି ସାଲରାଜା’’ତିଆଦିୱସେନ ସମାସପଦେସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅତ୍ଥତୋତି ପଦତ୍ଥତୋ। ତଂ ପନ ପଦତ୍ଥଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରକ୍କମେନ ପଠମଂ ଏୱଂସଦ୍ଦସ୍ସ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ତାୱା’’ତିଆଦିମାହ। ଅୱଧାରଣାଦୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଇଦମତ୍ଥପୁଚ୍ଛାପରିମାଣାଦିଅତ୍ଥାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ହି ‘‘ଏୱଂଗତାନି ପୁଥୁସିପ୍ପାଯତନାନି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୩), ଏୱୱିଧୋ ଏୱମାକାରୋ’’ତି ଚ ଆଦୀସୁ ଇଦଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥେ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ। ଗତ-ସଦ୍ଦୋ ହି ପକାରପରିଯାଯୋ, ତଥା ୱିଧାକାର-ସଦ୍ଦା ଚ। ତଥା ହି ୱିଧଯୁତ୍ତଗତ-ସଦ୍ଦେ ଲୋକିଯା ପକାରତ୍ଥେ ୱଦନ୍ତି। ‘‘ଏୱଂ ସୁ ତେ ସୁନ୍ହାତା ସୁୱିଲିତ୍ତା କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୂ ଆମୁକ୍କମଣିକୁଣ୍ଡଲାଭରଣା ଓଦାତୱତ୍ଥୱସନା ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ସମପ୍ପିତା ସମଙ୍ଗୀଭୂତା ପରିଚାରେନ୍ତି, ସେଯ୍ୟଥାପି ତ୍ୱଂ ଏତରହି ସାଚରିଯକୋତି। ନୋ ହିଦଂ, ଭୋ ଗୋତମା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୮୬) ପୁଚ୍ଛାଯଂ। ‘‘ଏୱଂଲହୁପରିୱତ୍ତଂ (ଅ। ନି। ୧।୪୮) ଏୱମାଯୁପରିଯନ୍ତୋ’’ତି (ପାରା। ୧୨) ଚ ଆଦୀସୁ ପରିମାଣେ।

ନନୁ ଚ ‘‘ଏୱଂ ସୁ ତେ ସୁନ୍ହାତା ସୁୱିଲିତ୍ତା, ଏୱମାଯୁପରିଯନ୍ତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ପୁଚ୍ଛନାକାରପରିମାଣାକାରାନଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଆକାରତ୍ଥୋ ଏୱ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋତି? ନ, ୱିସେସସବ୍ଭାୱତୋ। ଆକାରମତ୍ତୱାଚକୋ ହି ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ଆକାରତ୍ଥୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ ଯଥା ‘‘ଏୱଂ ବ୍ୟା ଖୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୩୪, ୩୯୬), ନ ପନ ଆକାରୱିସେସୱାଚକୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଏୱଂ ଜାତେନ ମଚ୍ଚେନା’’ତିଆଦୀନି ଉପମାଦିଉଦାହରଣାନି ଉପପନ୍ନାନି ହୋନ୍ତି। ତଥା ହି ‘‘ଯଥାପି…ପେ… ବହୁ’’ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୫୩) ଏତ୍ଥ ପୁପ୍ଫରାସିଟ୍ଠାନିଯତୋ ମନୁସ୍ସୂପପତ୍ତି-ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯ-ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନ-ଯୋନିସୋମନସିକାର- ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତି-ଆଦିଦାନାଦି-ପୁଞ୍ଞକିରିଯହେତୁସମୁଦାଯତୋ ସୋଭା-ସୁଗନ୍ଧତାଦିଗୁଣଯୋଗତୋ ମାଲାଗୁଣସଦିସିଯୋ ପହୂତା ପୁଞ୍ଞକିରିଯା ମରିତବ୍ବସଭାୱତାଯ ମଚ୍ଚେନ ସତ୍ତେନ କତ୍ତବ୍ବାତି ଜୋତିତତ୍ତା ପୁପ୍ଫରାସିମାଲାଗୁଣାୱ ଉପମା, ତେସଂ ଉପମାକାରୋ ଯଥା-ସଦ୍ଦେନ ଅନିଯମତୋ ୱୁତ୍ତୋତି ‘‘ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ଉପମାକାରନିଗମନତ୍ଥୋ’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ। ସୋ ପନ ଉପମାକାରୋ ନିଯମିଯମାନୋ ଅତ୍ଥତୋ ଉପମାୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଉପମାଯଂ ଆଗତୋ’’ତି। ତଥା ‘‘ଏୱଂ ଇମିନା ଆକାରେନ ଅଭିକ୍କମିତବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଉପଦିସିଯମାନାଯ ସମଣସାରୁପ୍ପାଯ ଆକପ୍ପସମ୍ପତ୍ତିଯା ଯୋ ତତ୍ଥ ଉପଦିସନାକାରୋ, ସୋ ଅତ୍ଥତୋ ଉପଦେସୋ ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱଂ ତେ…ପେ… ଉପଦେସେ’’ତି। ତଥା ‘‘ଏୱମେତଂ ଭଗୱା, ଏୱମେତଂ ସୁଗତା’’ତି ଏତ୍ଥ ଚ ଭଗୱତା ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଅୱିପରୀତତୋ ଜାନନ୍ତେହି କତଂ ତତ୍ଥ ସଂୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣାନଂ ପକାରେହି ହଂସନଂ ଉଦଗ୍ଗତାକରଣଂ ସମ୍ପହଂସନଂ। ଯୋ ତତ୍ଥ ସମ୍ପହଂସନାକାରୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଏୱମେୱଂ ପନାଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଗରହଣାକାରୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ସୋ ଚ ଗରହଣାକାରୋ ‘‘ୱସଲୀ’’ତିଆଦିଖୁଂସନସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନତୋ ଇଧ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ପକାସିତୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ଉପମାକାରାଦଯୋପି ଉପମାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତାନଂ ପୁପ୍ଫରାସିଆଦିସଦ୍ଦାନଂ ସନ୍ନିଧାନତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଂ, ଭନ୍ତେତି ପନ ଧମ୍ମସ୍ସ ସାଧୁକଂ ସୱନମନସିକାରେ ସନ୍ନିଯୋଜିତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ଅତ୍ତନୋ ତତ୍ଥ ଠିତଭାୱସ୍ସ ପଟିଜାନନୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଏତ୍ଥ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ୱଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତେନ ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ ସାଧୁ, ଭନ୍ତେ, ସୁଟ୍ଠୁ, ଭନ୍ତେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଞ୍ଚ ୱଦେହୀତି ‘‘ଯଥାହଂ ୱଦାମି, ଏୱଂ ସମଣଂ ଆନନ୍ଦଂ ୱଦେହୀ’’ତି ଯୋ ଏୱଂ ୱଦନାକାରୋ ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ସୋ ଏୱଂସଦ୍ଦେନ ନିଦସ୍ସୀଯତୀତି ‘‘ନିଦସ୍ସନେ’’ତି ୱୁତ୍ତୋତି। ଏୱଂ ନୋତି ଏତ୍ଥାପି ତେସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅହିତଦୁକ୍ଖାୱହଭାୱେ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଜନନତ୍ଥଂ ଅନୁମତିଗହଣୱସେନ ‘‘ସଂୱତ୍ତନ୍ତି ୱା ନୋ ୱା, କଥଂ ୱୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛାଯ କତାଯ ‘‘ଏୱଂ ନୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତଦାକାରସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ୱିଭାୱିତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ସୋ ପନ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ସଂୱତ୍ତନାକାରୋ ନିଯମିଯମାନୋ ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଏୱଂ ନୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀତିଆଦୀସୁ

ଅୱଧାରଣେ’’ତି।

ନାନାନଯନିପୁଣନ୍ତି ଏକତ୍ତନାନତ୍ତଅବ୍ୟାପାରଏୱଂଧମ୍ମତାସଙ୍ଖାତା, ନନ୍ଦିଯାୱତ୍ତତିପୁକ୍ଖଲସୀହୱିକ୍କୀଳିତଅଙ୍କୁସଦିସାଲୋଚନସଙ୍ଖାତା ୱା ଆଧାରାଦିଭେଦୱସେନ ନାନାୱିଧା ନଯା ନାନାନଯା, ନଯା ୱା ପାଳିଗତିଯୋ, ତା ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିଅନୁପଞ୍ଞତ୍ତିଆଦିୱସେନ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦିଲୋକିଯାଦିତଦୁଭଯୱୋମିସ୍ସକାଦିୱସେନ କୁସଲାଦିୱସେନ ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ସଙ୍ଗହାଦିୱସେନ ସମଯୱିମୁତ୍ତାଦିୱସେନ ଠପନାଦିୱସେନ କୁସଲମୂଲାଦିୱସେନ ତିକପଟ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଚ ନାନପ୍ପକାରାତି ନାନାନଯା। ତେହି ନିପୁଣଂ ସଣ୍ହଂ ସୁଖୁମନ୍ତି ନାନାନଯନିପୁଣଂ। ଆସଯୋୱ ଅଜ୍ଝାସଯୋ, ତେ ଚ ସସ୍ସତାଦିଭେଦେନ, ତତ୍ଥ ଚ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖତାଦିଭେଦେନ ଅନେକେ, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଦଯୋ ଏୱ ୱା ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁ ଏତସ୍ସାତି ଅନେକଜ୍ଝାସଯସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନପରିପୁଣ୍ଣଂ ଉପନେତବ୍ବାଭାୱତୋ, ସଙ୍କାସନପକାସନ-ୱିୱରଣ-ୱିଭଜନ-ଉତ୍ତାନୀକରଣ-ପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ଛହି ଅତ୍ଥପଦେହି, ଅକ୍ଖର-ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାକାରନିରୁତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଛହି ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦେହି ଚ ସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ୱିୱିଧପାଟିହାରିଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପାଟିହାରିଯପଦସ୍ସ ୱଚନତ୍ଥଂ (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନୱଣ୍ଣନା; ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧ ଦେୱତାସଂଯୁତ୍ତ) ‘‘ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ, ରାଗାଦିକିଲେସାପନଯନତୋ ଚ ପାଟିହାରିଯ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ଭଗୱତୋ ପନ ପଟିପକ୍ଖା ରାଗାଦଯୋ ନ ସନ୍ତି, ଯେ ହରିତବ୍ବା। ପୁଥୁଜ୍ଜନାନମ୍ପି ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ ଅଟ୍ଠଗୁଣସମନ୍ନାଗତେ ଚିତ୍ତେ ହତପଟିପକ୍ଖେ ଇଦ୍ଧିୱିଧଂ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତୱୋହାରେନ ଚ ନ ସକ୍କା ଇଧ ‘‘ପାଟିହାରିଯ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତୁଂ। ସଚେ ପନ ମହାକାରୁଣିକସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱେନେଯ୍ୟଗତା ଚ କିଲେସା ପଟିପକ୍ଖା, ତେସଂ ହରଣତୋ ‘‘ପାଟିହାରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ସତି ଯୁତ୍ତମେତଂ। ଅଥ ୱା ଭଗୱତୋ ଚ ସାସନସ୍ସ ଚ ପଟିପକ୍ଖା ତିତ୍ଥିଯା, ତେସଂ ହରଣତୋ ପାଟିହାରିଯଂ। ତେ ହି ଦିଟ୍ଠିହରଣୱସେନ ଦିଟ୍ଠିପକାସନେ ଅସମତ୍ଥଭାୱେନ ଚ ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନୀହି ହରିତା ଅପନୀତା ହୋନ୍ତୀତି । ‘‘ପଟୀ’’ତି ୱା ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ ‘‘ପଚ୍ଛା’’ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ବୋଧେତି ‘‘ତସ୍ମିଂ ପଟିପୱିଟ୍ଠମ୍ହି, ଅଞ୍ଞୋ ଆଗଚ୍ଛି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୯୮୫; ଚୂଳନି। ୪) ୱିଯ, ତସ୍ମା ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ ଚ କତକିଚ୍ଚେନ ପଚ୍ଛା ହରିତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ପାଟିହାରିଯଂ, ଅତ୍ତନୋ ୱା ଉପକ୍କିଲେସେସୁ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମଗ୍ଗେହି ହରିତେସୁ ପଚ୍ଛା ହରଣଂ ପାଟିହାରିଯଂ, ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନିଯୋ ଚ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେନ କତକିଚ୍ଚେନ ଚ ସତ୍ତହିତତ୍ଥଂ ପୁନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବା, ହରିତେସୁ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଉପକ୍କିଲେସେସୁ ପରସତ୍ତାନଂ ଉପକିଲେସହରଣାନି ହୋନ୍ତୀତି ପାଟିହାରିଯାନି ଭୱନ୍ତି। ପାଟିହାରିଯମେୱ ପାଟିହାରିଯଂ, ପାଟିହାରିଯେ ୱା ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନିସମୁଦାଯେ ଭୱଂ ଏକମେକଂ ପାଟିହାରିଯନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପାଟିହାରିଯଂ ୱା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ମଗ୍ଗୋ ଚ ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ, ତତ୍ଥ ଜାତଂ, ତସ୍ମିଂ ୱା ନିମିତ୍ତଭୂତେ, ତତୋ ୱା ଆଗତନ୍ତି ପାଟିହାରିଯଂ। ତସ୍ସ ପନ ଇଦ୍ଧିଆଦିଭେଦେନ ୱିସଯଭେଦେନ ଚ ବହୁୱିଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯଂ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ଆହ ‘‘ୱିୱିଧପାଟିହାରିଯ’’ନ୍ତି।

ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଭଗୱତୋ ସମ୍ମୁଖା ସୁତାକାରତୋ ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଅତ୍ଥୋ, ନ ପନ ଭଗୱତୋ ଦେସିତାକାରତୋ। ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାନୁଭାୱା ହି ଭଗୱତୋ ଦେସନା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ କୋ ସମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାତୁ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ଭୱତି, ଧାରଣବଲଦସ୍ସନଞ୍ଚ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି ସୁତାକାରାୱିରଜ୍ଝନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ନ ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥନ୍ତରତାପରିହାରୋ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଅତ୍ଥାନଂ ଏକୱିସଯତ୍ତା। ଇତରଥା ଥେରୋ ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯ ସବ୍ବଥା ପଟିଗ୍ଗହଣେ ସମତ୍ଥୋ ଅସମତ୍ଥୋ ଚାତି ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି।

‘‘ଯୋ ପରୋ ନ ହୋତି, ସୋ ଅତ୍ତା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାଯ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତସଙ୍ଖାତାଯ ସସନ୍ତତିଯା ୱତ୍ତନତୋ ତିୱିଧୋପି ମେ-ସଦ୍ଦୋ କିଞ୍ଚାପି ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ଥେ ଦିସ୍ସତି, କରଣସମ୍ପଦାନସାମିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ପନ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଭେଦଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ମେ-ସଦ୍ଦୋ ତୀସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି।

କିଞ୍ଚାପି ଉପସଗ୍ଗୋ କିରିଯଂ ୱିସେସେତି, ଜୋତକଭାୱତୋ ପନ ସତିପି ତସ୍ମିଂ ସୁତସଦ୍ଦୋ ଏୱ ତଂ ତମତ୍ଥଂ ୱଦତୀତି ଅନୁପସଗ୍ଗସ୍ସ ସୁତସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ସୌପସଗ୍ଗସ୍ସ ଗହଣଂ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୌପସଗ୍ଗୋ ଚ ଅନୁପସଗ୍ଗୋ ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ଅସ୍ସାତି ସୁତସଦ୍ଦସ୍ସ। କମ୍ମଭାୱସାଧନାନି ଇଧ ସୁତସଦ୍ଦେ ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପଧାରିତନ୍ତି ୱା ଉପଧାରଣନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ମଯାତି ଅତ୍ଥେ ସତୀତି ଯଦା ମେ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କତ୍ତୁୱସେନ କରଣନିଦ୍ଦେସୋ, ତଦାତି ଅତ୍ଥୋ। ମମାତି ଅତ୍ଥେ ସତୀତି ଯଦା ସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ସାମିନିଦ୍ଦେସୋ, ତଦା।

ସୁତ-ସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନେ ପଯୁତ୍ତେନ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ସୱନକିରିଯାଜୋତକେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱନ୍ତି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଦଭିନୀହଟାନଞ୍ଚ ମନୋଦ୍ୱାରିକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ୱାକ୍ୟାନଂ ଏୱ-କାରତ୍ଥସହିତତ୍ତା ‘‘ସୁତ’’ନ୍ତି ଏତସ୍ସ ସୁତମେୱାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ‘‘ଅସ୍ସୱନଭାୱପଟିକ୍ଖେପତୋ’’ତି। ଏତେନ ଅୱଧାରଣେନ ନିରାସଙ୍କତଂ ଦସ୍ସେତି। ଯଥା ଚ ସୁତଂ ସୁତମେୱାତି ନିଯମେତବ୍ବଂ, ତଂ ସମ୍ମା ସୁତଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅନୂନାନଧିକାୱିପରୀତଗ୍ଗହଣନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି।

ଅଥ ଵା ସଦ୍ଦନ୍ତରତ୍ଥାପୋହନଵସେନ ସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥଂ ଵଦତୀତି ସୁତନ୍ତି ଅସୁତଂ ନ ହୋତୀତି ଅଯମେତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଅସ୍ସଵନଭାଵପଟିକ୍ଖେପତୋ’’ତି । ଇମିନା ଦିଟ୍ଠାଦିଵିନିଵତ୍ତନଂ କରୋତି। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି ‘‘ନ ଇଦଂ ମଯା ଦିଟ୍ଠଂ, ନ ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ସଚ୍ଛିକତଂ, ଅଥ ଖୋ ସୁତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ସମ୍ମଦେଵା’’ତି। ତେନେଵାହ – ‘‘ଅନୂନାନଧିକାଵିପରୀତଗ୍ଗହଣନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ଅଵଧାରଣତ୍ଥେ ଵା ଏଵଂ-ସଦ୍ଦେ ଅଯମତ୍ଥଯୋଜନା କରୀଯତୀତି ତଦପେକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅଯମତ୍ଥୋ ଵୁତ୍ତୋ ‘‘ଅସ୍ସଵନଭାଵପଟିକ୍ଖେପତୋ’’ତି। ତେନେଵାହ ‘‘ଅନୂନାନଧିକାଵିପରୀତଗ୍ଗହଣନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ସଵନସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ କମ୍ମତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ ‘‘ସୁଯ୍ଯତୀ’’ତି।

ଏଵଂ ସଵନହେତୁସୁଣନ୍ତପୁଗ୍ଗଲସଵନଵିସେସଵସେନ ପଦତ୍ତଯସ୍ସ ଏକେନ ପକାରେନ ଅତ୍ଥଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇଦାନି ପକାରନ୍ତରେହିପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଥା ଏଵ’’ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତସ୍ସାତି ଯା ସା ଭଗଵତୋ ସମ୍ମୁଖା ଧମ୍ମସ୍ସଵନାକାରେନ ପଵତ୍ତା ମନୋଦ୍ଵାରଵିଞ୍ଞାଣଵୀଥି, ତସ୍ସା। ସା ହି ନାନପ୍ପକାରେନ ଆରମ୍ମଣେ ପଵତ୍ତିତୁଂ ସମତ୍ଥା। ତଥା ଚ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ସୋତଦ୍ଵାରାନୁସାରେନା’’ତି। ନାନପ୍ପକାରେନାତି ଵକ୍ଖମାନାନଂ ଅନେକଵିହିତାନଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥଗ୍ଗହଣାନଂ ନାନାକାରେନ। ଏତେନ ଇମିସ୍ସା ଯୋଜନାଯ ଆକାରତ୍ଥୋ ଏଵଂ-ସଦ୍ଦୋ ଗହିତୋତି ଦୀପେତି। ପଵତ୍ତିଭାଵପ୍ପକାସନନ୍ତି ପଵତ୍ତିଯା ଅତ୍ଥିଭାଵପ୍ପକାସନଂ। ସୁତନ୍ତି ଧମ୍ମପ୍ପକାସନନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଵିଞ୍ଞାଣଵୀଥି ନାନପ୍ପକାରେନ ପଵତ୍ତା, ତସ୍ସ ଧମ୍ମତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ, ନ ସୁତସଦ୍ଦସ୍ସ ଧମ୍ମତ୍ଥତ୍ତା। ଵୁତ୍ତସ୍ସେଵତ୍ଥସ୍ସ ପାକଟୀକରଣଂ ‘‘ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଵିଞ୍ଞାଣଵୀଥିଯାତି କରଣତ୍ଥେ କରଣଵଚନଂ। ମଯାତି କତ୍ତୁଅତ୍ଥେ।

ଏଵନ୍ତି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବପ୍ପକାସନନ୍ତି ନିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଏଵଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ ନିଦସ୍ସେତବ୍ବସ୍ସ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବତ୍ତାଭାଵାଭାଵତୋ। ତେନ ଏଵଂ-ସଦ୍ଦେନ ସକଲମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସୁତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କିରିଯାସଦ୍ଦତ୍ତା ସଵନକିରିଯାଯ ଚ ସାଧାରଣଵିଞ୍ଞାଣପବନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ତତ୍ଥ ଚ ପୁଗ୍ଗଲଵୋହାରୋତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ସୁତନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲକିଚ୍ଚପ୍ପକାସନ’’ନ୍ତି। ନ ହି ପୁଗ୍ଗଲଵୋହାରରହିତେ ଧମ୍ମପବନ୍ଧେ ସଵନକିରିଯା ଲବ୍ଭତୀତି।

ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସାତିଆଦିପି ଆକାରତ୍ଥମେଵ ଏଵଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ଵା ପୁରିମଯୋଜନାଯ ଅଞ୍ଞଥା ଅତ୍ଥଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆକାରପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ଏଵ ଧମ୍ମାନଂ ପଵତ୍ତିଆକାରୁପାଦାନଵସେନ ତଥା ଵୁତ୍ତା। ସୁତନ୍ତି ଵିସଯନିଦ୍ଦେସୋତି ସୋତବ୍ବଭୂତୋ ଧମ୍ମୋ ସଵନକିରିଯାକତ୍ତୁପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସଵନକିରିଯାଵସେନ ପଵତ୍ତିଟ୍ଠାନନ୍ତି କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଵିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ କସ୍ସଚି କତ୍ତୁ ଅଭାଵେପି ସଦ୍ଦଵୋହାରେନ ବୁଦ୍ଧିପରିକପ୍ପିତଭେଦଵଚନିଚ୍ଛାଯ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଵିଯ ତଂସମଙ୍ଗିଂ କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେନତଂସମଙ୍ଗିନୋ’’ତି। ସଵନକିରିଯାଵିସଯୋପି ସୋତବ୍ବଧମ୍ମୋ ସଵନକିରିଯାଵସେନ ପଵତ୍ତଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ଇଧ ପରମତ୍ଥତୋ କତ୍ତୁଭାଵତୋ, ସଵନଵସେନ ଚିତ୍ତପ୍ପଵତ୍ତିଯା ଏଵ ଵା ସଵନକିରିଯାଭାଵତୋ ତଂକିରିଯାକତ୍ତୁ ଚ ଵିସଯୋ ହୋତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ତଂସମଙ୍ଗିନୋ କତ୍ତୁଵିସଯେ’’ତି। ସୁତାକାରସ୍ସ ଚ ଥେରସ୍ସ ସମ୍ମାନିଚ୍ଛିତଭାଵତୋ ଆହ ‘‘ଗହଣସନ୍ନିଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ଏତେନ ଵା ଅଵଧାରଣତ୍ଥଂ ଏଵଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ଵା ଅଯମତ୍ଥଯୋଜନା କତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପୁବ୍ବେ ସୁତାନଂ ନାନାଵିହିତାନଂ ସୁତ୍ତସଙ୍ଖାତାନଂ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନାନଂ ଉପଧାରିତରୂପସ୍ସ ଆକାରସ୍ସ ନିଦସ୍ସନସ୍ସ, ଅଵଧାରଣସ୍ସ ଵା ପକାସନସଭାଵୋ ଏଵଂ-ସଦ୍ଦୋତି ତଦାକାରାଦିଉପଧାରଣସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଉପାଦାନଭୂତଧମ୍ମପବନ୍ଧବ୍ୟାପାରତାଯ ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ଏଵନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି। ସଵନକିରିଯା ପନ ପୁଗ୍ଗଲଵାଦିନୋପି ଵିଞ୍ଞାଣନିରପେକ୍ଖା ନତ୍ଥୀତି ଵିସେସତୋ ଵିଞ୍ଞାଣବ୍ୟାପାରୋତି ଆହ ‘‘ସୁତନ୍ତି ଵିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି। ‘‘ମେ’’ତି ସଦ୍ଦପ୍ପଵତ୍ତିଯା ଏକନ୍ତେନେଵ ସତ୍ତଵିସଯତ୍ତା ଵିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ତତ୍ଥେଵ ସମୋଦହିତବ୍ବତୋ ‘‘ମେତି ଉଭଯକିଚ୍ଚଯୁତ୍ତପୁଗ୍ଗଲନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଵିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଵିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିସଭାଵା ଯଥାକ୍କମଂ ଏଵଂ-ସଦ୍ଦ – ସୁତ-ସଦ୍ଦାନଂ ଅତ୍ଥାତି ତେ ତଥାରୂପ-ପଞ୍ଞତ୍ତି-ଉପାଦାନଭୂତ-ଧମ୍ମପବନ୍ଧବ୍ୟାପାରଭାଵେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଏଵନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ, ସୁତନ୍ତି ଵିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ କରଣକିରିଯାକତ୍ତୁକମ୍ମଵିସେସପ୍ପକାସନଵସେନ ପୁଗ୍ଗଲବ୍ୟାପାରଵିସଯପୁଗ୍ଗଲବ୍ୟାପାରନିଦସ୍ସନଵସେନ ଗହଣାକାରଗାହକତବ୍ବିସଯଵିସେସନିଦ୍ଦେସଵସେନ କତ୍ତୁକରଣବ୍ୟାପାରକତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସଵସେନ ଚ ଦୁତିଯାଦଯୋ ଚତସ୍ସୋ ଅତ୍ଥଯୋଜନା ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସବ୍ବସ୍ସପି ସଦ୍ଦାଧିଗମନୀଯସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିମୁଖେନେଵ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତ୍ତା ସବ୍ବପଞ୍ଞତ୍ତୀନଞ୍ଚ ଵିଜ୍ଜମାନାଦିଵସେନ ଛସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦେସୁ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ତେସୁ ‘‘ଏଵ’’ନ୍ତିଆଦୀନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୀନଂ ସରୂପଂ ନିଦ୍ଧାରେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଏଵନ୍ତି ଚ ମେତି ଚା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ‘‘ଏଵ’’ନ୍ତି ଚ ‘‘ମେ’’ତି ଚ ଵୁଚ୍ଚମାନସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଆକାରାଦିନୋ ଧମ୍ମାନଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖଣଭାଵତୋ ଅଵିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଭାଵୋତି ଆହ – ‘‘ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥଵସେନ ଅଵିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥଵସେନାତି ଭୂତତ୍ଥୋତ୍ତମତ୍ଥଵସେନ। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯୋ ମାଯାମରୀଚିଆଦଯୋ ଵିଯ ଅଭୂତତ୍ଥୋ, ଅନୁସ୍ସଵାଦୀହି ଗହେତବ୍ବୋ ଵିଯ ଅନୁତ୍ତମତ୍ଥୋ ଚ ନ ହୋତି, ସୋ ରୂପସଦ୍ଦାଦିସଭାଵୋ, ରୁପ୍ପନାନୁଭଵନାଦିସଭାଵୋ ଵା ଅତ୍ଥୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋ ପରମତ୍ଥୋ ଚାତି ଵୁଚ୍ଚତି, ନ ତଥା ‘‘ଏଵଂ ମେ’’ତି ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋତି। ଏତମେଵତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ‘‘କିଞ୍ହେତ୍ଥ ତ’’ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ।

ସୁତନ୍ତି ପନ ସଦ୍ଦାଯତନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି। ତେନେୱ ହି ‘‘ଯଞ୍ହି ତଂ ଏତ୍ଥ ସୋତେନ ଉପଲଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଉପଲଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ପନ ୱୁତ୍ତେ ଅତ୍ଥବ୍ଯଞ୍ଜନାଦିସଙ୍କଂ ଲବ୍ଭତି।

ତଂତଂ ଉପାଦାଯ ୱତ୍ତବ୍ବତୋତି ସୋତପଥମାଗତେ ଧମ୍ମେ ଉପାଦାଯ ତେସଂ ଉପଧାରିତାକାରାଦିନୋ ପଚ୍ଚାମସନୱସେନ ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତି, ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନେ ଖନ୍ଧେ ଉପାଦାଯ ‘‘ମେ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠାଦିସଭାୱରହିତେ ସଦ୍ଦାଯତନେ ପୱତ୍ତମାନୋପି ସୁତୱୋହାରୋ ‘‘ଦୁତିଯଂ ତତିଯ’’ନ୍ତିଆଦିକୋ ୱିଯ ପଠମାଦୀନି ଦିଟ୍ଠମୁତୱିଞ୍ଞାତେ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱାୱ ପୱତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ଦିଟ୍ଠାଦୀନି ଉପନିଧାଯ ୱତ୍ତବ୍ବତୋ’’ତି ଅସୁତଂ ନ ହୋତୀତି ହି ସୁତନ୍ତି ପକାସିତୋଯମତ୍ଥୋତି। ଅତ୍ତନା ପଟିୱିଦ୍ଧା ସୁତସ୍ସ ପକାରୱିସେସା ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତି ଥେରେନ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠାତି ଆହ ‘‘ଅସମ୍ମୋହଂ ଦୀପେତୀ’’ତି। ନାନପ୍ପକାରପଟିୱେଧସମତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ଏତେନ ୱକ୍ଖମାନସ୍ସ ସୁତସ୍ସ ନାନପ୍ପକାରତଂ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ସୁତସ୍ସ ଅସମ୍ମୋସଂ ଦୀପେତୀତି ସୁତାକାରସ୍ସ ଯାଥାୱତୋ ଦସ୍ସିଯମାନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଅସମ୍ମୋହେନାତି ସମ୍ମୋହାଭାୱେନ, ପଞ୍ଞାଯ ଏୱ ୱା ସୱନକାଲସମ୍ଭୂତାଯ ତଦୁତ୍ତରକାଲପଞ୍ଞାସିଦ୍ଧି। ଏୱଂ ଅସମ୍ମୋସେନାତି ଏତ୍ଥାପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ବ୍ଯଞ୍ଜନାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବୋ ଆକାରୋ ନାତିଗମ୍ଭୀରୋ, ଯଥାସୁତଧାରଣମେୱ ତତ୍ଥ କରଣୀଯନ୍ତି ସତିଯା ବ୍ଯାପାରୋ ଅଧିକୋ, ପଞ୍ଞା ତତ୍ଥ ଗୁଣୀଭୂତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଞ୍ଞାପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯା’’ତିଆଦି ‘‘ପଞ୍ଞାଯ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା’’ତି କତ୍ୱା। ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତା ଚେତ୍ଥ ପଧାନତା ‘‘ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧, ୨) ୱିଯ। ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତାଯ ୱା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ୱିଯ ଅପ୍ପଧାନତ୍ତେ ପଞ୍ଞା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଏତିସ୍ସାତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ସତିପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯାତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଯଥାସମ୍ଭୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ଥବ୍ଯଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନସ୍ସାତି ଅତ୍ଥବ୍ଯଞ୍ଜନପରିପୁଣ୍ଣସ୍ସ, ସଙ୍କାସନପକାସନୱିୱରଣୱିଭଜନୁତ୍ତାନୀକରଣପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ଛହି ଅତ୍ଥପଦେହି, ଅକ୍ଖରପଦବ୍ଯଞ୍ଜନାକାରନିରୁତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଛହି ବ୍ଯଞ୍ଜନପଦେହି ଚ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସାତି ୱା ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଯୋନିସୋମନସିକାରଂ ଦୀପେତି ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚମାନାନଂ ଆକାରନିଦସ୍ସନାୱଧାରଣତ୍ଥାନଂ ଅୱିପରୀତସଦ୍ଧମ୍ମୱିସଯତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅୱିକ୍ଖେପଂ ଦୀପେତୀତି ‘‘ମୂଲପରିଯାଯଂ କତ୍ଥ ଭାସିତ’’ନ୍ତିଆଦିପୁଚ୍ଛାୱସେନ ପକରଣପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ୱକ୍ଖମାନସ୍ସ ସୁତସ୍ସ ସୱନଂ ସମାଧାନମନ୍ତରେନ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସାତିଆଦି ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ସମତ୍ଥନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଯାତି ଅତ୍ଥବ୍ଯଞ୍ଜନଦେସକପଯୋଜନାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା। ଅୱିପରୀତସଦ୍ଧମ୍ମୱିସଯେହି ୱିଯ ଆକାରନିଦସ୍ସନାୱଧାରଣତ୍ଥେହି ଯୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ୱିଯ ଚ ଅୱିକ୍ଖେପସ୍ସ ଯଥା ଯୋନିସୋମନସିକାରେନ ଫଲଭୂତେନ ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧିପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତାନଂ ସିଦ୍ଧି ୱୁତ୍ତା ତଦୱିନାଭାୱତୋ, ଏୱଂ ଅୱିକ୍ଖେପେନ ଫଲଭୂତେନ କାରଣଭୂତାନଂ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯାନଂ ସିଦ୍ଧି ଦସ୍ସେତବ୍ବା ସିଯା ଅସ୍ସୁତୱତୋ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯରହିତସ୍ସ ଚ ତଦଭାୱତୋ। ନ ହି ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋତିଆଦିନା ସମତ୍ଥନୱଚନେନ ପନ ଅୱିକ୍ଖେପେନ କାରଣଭୂତେନ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯେନ ଚ ଫଲଭୂତସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସ ସିଦ୍ଧି ଦସ୍ସିତା। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଯୁତ୍ତୋ ସିଯା – ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯା ନ ଏକନ୍ତେନ ଅୱିକ୍ଖେପସ୍ସ କାରଣଂ ବାହିରଙ୍ଗତ୍ତା, ଅୱିକ୍ଖେପୋ ପନ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯୋ ୱିଯ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସ ଏକନ୍ତକାରଣନ୍ତି। ଏୱମ୍ପି ଅୱିକ୍ଖେପେନ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯସିଦ୍ଧିଜୋତନା ନ ସମତ୍ଥିତାୱ, ନୋ ନ ସମତ୍ଥିତା ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତାନଂ ସପ୍ପୁରିସପଯିରୁପାସନାଭାୱସ୍ସ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମଂ ଫଲେନ କାରଣସ୍ସ ସିଦ୍ଧିଦସ୍ସନଂ ନଦୀପୂରେନ ୱିଯ ଉପରି ୱୁଟ୍ଠିସବ୍ଭାୱସ୍ସ, ଦୁତିଯଂ କାରଣେନ ଫଲସ୍ସ ସିଦ୍ଧିଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଏକନ୍ତୱସ୍ସିନା ୱିଯ ମେଘୱୁଟ୍ଠାନେନ ୱୁଟ୍ଠିପ୍ପୱତ୍ତିଯା।

ଭଗୱତୋ ୱଚନସ୍ସ ଅତ୍ଥବ୍ଯଞ୍ଜନପଭେଦପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ସକଲସାସନସମ୍ପତ୍ତିଓଗାହନାକାରୋ ନିରୱସେସପରହିତପାରିପୂରିକାରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱଂ ଭଦ୍ଦକୋ ଆକାରୋ’’ତି। ଯସ୍ମା ନ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପଚ୍ଛିମଚକ୍କଦ୍ୱଯସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧିପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତାସଙ୍ଖାତଂ ଗୁଣଦ୍ୱଯଂ। ଅପରାପରୱୁତ୍ତିଯା ଚେତ୍ଥ ଚକ୍କଭାୱୋ, ଚରନ୍ତି ଏତେହି ସତ୍ତା ସମ୍ପତ୍ତିଭୱେସୂତି ୱା। ଯେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍କାନି, ଯେହି ସମନ୍ନାଗତାନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଚତୁଚକ୍କଂ ୱତ୍ତତୀ’’ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୪।୩୧)। ପୁରିମପଚ୍ଛିମଭାୱୋ ଚେତ୍ଥ ଦେସନାକ୍କମୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଚ୍ଛିମଚକ୍କଦ୍ୱଯସିଦ୍ଧିଯାତି ପଚ୍ଛିମଚକ୍କଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ। ସମ୍ମାପଣିହିତତ୍ତୋ ପୁବ୍ବେ ଚ କତପୁଞ୍ଞୋ ସୁଦ୍ଧାସଯୋ ହୋତି ତଦସୁଦ୍ଧିହେତୂନଂ କିଲେସାନଂ ଦୂରୀଭାୱତୋତି ଆହ – ‘‘ଆସଯସୁଦ୍ଧି ସିଦ୍ଧା ହୋତୀ’’ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସମ୍ମାପଣିହିତଂ ଚିତ୍ତଂ, ସେଯ୍ଯସୋ ନଂ ତତୋ କରେ’’ତି (ଧ। ପ। ୪୩), ‘‘କତପୁଞ୍ଞୋସି ତ୍ୱଂ ଆନନ୍ଦ, ପଧାନମନୁଯୁଞ୍ଜ, ଖିପ୍ପଂ ହୋହିସି ଅନାସୱୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୦୭) ଚ। ତେନେୱାହ ‘‘ଆସଯସୁଦ୍ଧିଯା ଅଧିଗମବ୍ଯତ୍ତିସିଦ୍ଧୀ’’ତି। ପଯୋଗସୁଦ୍ଧିଯାତି ଯୋନିସୋମନସିକାରପୁବ୍ବଙ୍ଗମସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସୱନପଯୋଗସ୍ସ ୱିସଦଭାୱେନ। ତଥା ଚାହ ‘‘ଆଗମବ୍ଯତ୍ତିସିଦ୍ଧୀ’’ତି। ସବ୍ବସ୍ସ ୱା କାଯୱଚୀପଯୋଗସ୍ସ ନିଦ୍ଦୋସଭାୱେନ। ପରିସୁଦ୍ଧକାଯୱଚୀପଯୋଗୋ ହି ୱିପ୍ପଟିସାରାଭାୱତୋ ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ପରିଯତ୍ତିଯଂ ୱିସାରଦୋ ହୋତୀତି।

ନାନପ୍ପକାରପଟିୱେଧଦୀପକେନାତିଆଦିନା ଅତ୍ଥବ୍ଯଞ୍ଜନେସୁ ଥେରସ୍ସ ଏୱଂସଦ୍ଦସୁତ-ସଦ୍ଦାନଂ ଅସମ୍ମୋହାସମ୍ମୋସଦୀପନତୋ ଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦାୱସେନ ଅତ୍ଥଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ସୋତବ୍ବଭେଦପଟିୱେଧଦୀପକେନାତି ଏତେନ ଅଯଂ ସୁତ-ସଦ୍ଦୋ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନତୋ, ୱକ୍ଖମାନାପେକ୍ଖାଯ ୱା

ସାମଞ୍ଞେନେୱ ସୋତବ୍ବଧମ୍ମୱିସେସଂ ଆମସତୀତି ଦସ୍ସେତି। ମନୋଦିଟ୍ଠିକରଣା ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପେକ୍ଖନସୁପ୍ପଟିୱେଧା ୱିସେସତୋ ମନସିକାରପଟିବଦ୍ଧାତି ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଯୋନିସୋମନସିକାରଦୀପକେନ ଏୱଂସଦ୍ଦେନ ଯୋଜେତ୍ୱା, ସୱନଧାରଣୱଚୀପରିଚଯା ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମାନଂ ୱିସେସେନ ସୋତାୱଧାନପଟିବଦ୍ଧାତି ତେ ଅୱିକ୍ଖେପଦୀପକେନ ସୁତ-ସଦ୍ଦେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସାସନସମ୍ପତ୍ତିଯା ଧମ୍ମସ୍ସୱନେ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେତି। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମାତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମା। ମନସାନୁପେକ୍ଖିତାତି ‘‘ଇଧ ସୀଲଂ କଥିତଂ, ଇଧ ସମାଧି, ଇଧ ପଞ୍ଞା, ଏତ୍ତକା ଏତ୍ଥ ଅନୁସନ୍ଧିଯୋ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ମନସା ଅନୁ ଅନୁ ପେକ୍ଖିତା। ଦିଟ୍ଠିଯା ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧାତି ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଭୂତାଯ, ଞାତପରିଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତାଯ ୱା ଦିଟ୍ଠିଯା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ‘‘ଇତି ରୂପଂ, ଏତ୍ତକଂ ରୂପ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସୁଟ୍ଠୁ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ପଟିୱିଦ୍ଧା।

ସକଲେନ ୱଚନେନାତି ପୁବ୍ବେ ତୀହି ପଦେହି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଯୋଜିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତନୋ ଅଦହନ୍ତୋତି ‘‘ମମେଦ’’ନ୍ତି ଅତ୍ତନି ଅଟ୍ଠପେନ୍ତୋ। ଅସପ୍ପୁରିସଭୂମିନ୍ତି ଅକତଞ୍ଞୁତଂ ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପାପଭିକ୍ଖୁ ତଥାଗତପ୍ପୱେଦିତଂ ଧମ୍ମୱିନଯଂ ପରିଯାପୁଣିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଦହତୀ’’ତି (ପାରା। ୧୯୫) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଅନରିଯୱୋହାରାୱତ୍ଥଂ, ସା ଏୱ ଅନରିଯୱୋହାରାୱତ୍ଥା ଅସଦ୍ଧମ୍ମୋ। ନନୁ ଚ ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ ‘‘ମମେଦଂ ୱଚନ’’ନ୍ତି ଅଧିମାନସ୍ସ, ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରାଦୀନଞ୍ଚ ତଦାସଙ୍କାଯ ଅଭାୱତୋ ଅସପ୍ପୁରିସଭୂମିସମତିକ୍କମାଦିୱଚନଂ ନିରତ୍ଥକନ୍ତି? ନଯିଦମେୱଂ ‘‘ଏୱଂ ମେ ସୁତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତେନ ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱିଭାୱିତୋତି ଦସ୍ସନତୋ। କେଚି ପନ ‘‘ଦେୱତାନଂ ପରିୱିତକ୍କାପେକ୍ଖଂ ତଥାୱଚନନ୍ତି ଏଦିସୀ ଚୋଦନା ଅନୱକାସା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ତସ୍ମିଂ କିର ଖଣେ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଦେୱତାନଂ ଏୱଂ ଚେତସୋ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି ‘‘ଭଗୱା ଚ ପରିନିବ୍ବୁତୋ, ଅଯଞ୍ଚ ଆଯସ୍ମା ଦେସନାକୁସଲୋ, ଇଦାନି ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ସକ୍ୟକୁଲପ୍ପସୁତୋ ତଥାଗତସ୍ସ ଭାତା ଚୂଳପିତୁପୁତ୍ତୋ, କିଂ ନୁ ଖୋ ସଯଂ ସଚ୍ଛିକତଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ଉଦାହୁ ଭଗୱତୋଯେୱ ୱଚନଂ ଯଥାସୁତ’’ନ୍ତି। ଏୱଂ ତଦାସଙ୍କିତପ୍ପକାରତୋ ଅସପ୍ପୁରିସଭୂମିସମୋକ୍କମାଦିତୋ ଅତିକ୍କମାଦି ୱିଭାୱିତନ୍ତି। ଅପ୍ପେତୀତି ନିଦସ୍ସେତି। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥେସୁ ଯଥାରହଂ ସତ୍ତେ ନେତୀତି ନେତ୍ତି, ଧମ୍ମୋଯେୱ ନେତ୍ତି ଧମ୍ମନେତ୍ତି।

ଦଳ୍ହତରନିୱିଟ୍ଠା ୱିଚିକିଚ୍ଛା କଙ୍ଖା। ନାତିସଂସପ୍ପନା ମତିଭେଦମତ୍ତା ୱିମତି। ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯଂ ୱିନାସେତି ଭଗୱତା ଦେସିତତ୍ତା, ସମ୍ମୁଖାୱସ୍ସ ପଟିଗ୍ଗହିତତ୍ତା, ଖଲିତଦୁରୁତ୍ତାଦିଗହଣଦୋସାଭାୱତୋ ଚ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମାଦଯୋ ତିସ୍ସୋ ଅତ୍ଥଯୋଜନା ଆକାରାଦିଅତ୍ଥେସୁ ଅଗ୍ଗହିତୱିସେସମେୱ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା, ତତୋ ପରା ଚତସ୍ସୋ ଆକାରତ୍ଥମେୱ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିଭାୱିତା, ପଚ୍ଛିମା ପନ ତିସ୍ସୋ ଯଥାକ୍କମଂ ଆକାରତ୍ଥଂ ନିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅୱଧାରଣତ୍ଥଞ୍ଚ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ଯୋଜିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏକ-ସଦ୍ଦୋ ଅଞ୍ଞସେଟ୍ଠାସହାଯସଙ୍ଖ୍ୟାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହେସ ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ, ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞନ୍ତି ଇତ୍ଥେକେ ଅଭିୱଦନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୭) ଅଞ୍ଞତ୍ଥେ ଦିସ୍ସତି , ‘‘ଚେତସୋ ଏକୋଦିଭାୱ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୨୮) ସେଟ୍ଠେ, ‘‘ଏକୋ ୱୂପକଟ୍ଠୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୪୦୫) ଅସହାଯେ, ‘‘ଏକୋୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଖଣୋ ଚ ସମଯୋ ଚ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସାଯା’’ତିଆଦୀସୁ ସଙ୍ଖ୍ୟାଯଂ। ଇଧାପି ସଙ୍ଖ୍ୟାଯନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଏକନ୍ତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି। କାଲଞ୍ଚ ସମଯଞ୍ଚାତି ଯୁତ୍ତକାଲଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଞ୍ଚ ଖଣୋତି ଓକାସୋ। ତଥାଗତୁପ୍ପାଦାଦିକୋ ହି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଓକାସୋ ତପ୍ପଚ୍ଚଯପଟିଲାଭହେତୁତ୍ତା। ଖଣୋ ଏୱ ଚ ସମଯୋ। ଯୋ ‘‘ଖଣୋ’’ତି ଚ ‘‘ସମଯୋ’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଏକୋୱାତି ହି ଅତ୍ଥୋ। ମହାସମଯୋତି ମହାସମୂହୋ। ସମଯୋପି ଖୋତି ସିକ୍ଖାପଦପୂରଣସ୍ସ ହେତୁପି। ସମଯପ୍ପୱାଦକେତି ଦିଟ୍ଠିପ୍ପୱାଦକେ। ତତ୍ଥ ହି ନିସିନ୍ନା ତିତ୍ଥିଯା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସମଯଂ ପୱଦନ୍ତୀତି। ଅତ୍ଥାଭିସମଯାତି ହିତପଟିଲାଭା। ଅଭିସମେତବ୍ବୋତି ଅଭିସମଯୋ, ଅଭିସମଯୋ ଅତ୍ଥୋ ଅଭିସମଯଟ୍ଠୋତି ପୀଳନାଦୀନି ଅଭିସମେତବ୍ବଭାୱେନ ଏକୀଭାୱଂ ଉପନେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାନି। ଅଭିସମଯସ୍ସ ୱା ପଟିୱେଧସ୍ସ ୱିସଯଭୂତୋ ଅତ୍ଥୋ ଅଭିସମଯଟ୍ଠୋତି। ତାନେୱ ତଥା ଏକତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ପୀଳନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ହିଂସନଂ ଅୱିପ୍ଫାରିକତାକରଣଂ। ସନ୍ତାପୋ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଦିୱସେନ ସନ୍ତାପନଂ ପରିଦହନଂ।

ତତ୍ଥ ସହକାରୀକାରଣଂ ସନ୍ନିଜ୍ଝଂ ସମେତି ସମୱେତୀତି ସମଯୋ, ସମୱାଯୋ। ସମେତି ସମାଗଚ୍ଛତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଏତ୍ଥ ତଦାଧାରପୁଗ୍ଗଲେହୀତି ସମଯୋ, ଖଣୋ। ସମେତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନ ୱା ସଂଗଚ୍ଛତି ସତ୍ତୋ, ସଭାୱଧମ୍ମୋ ୱା ସହଜାତାଦୀହି ଉପ୍ପାଦାଦୀହି ୱାତି ସମଯୋ, କାଲୋ। ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତତାଯ ଅତ୍ଥତୋ ଅଭୂତୋପି ହି କାଲୋ ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅଧିକରଣଂ କରଣଂ ୱିଯ ଚ କପ୍ପନାମତ୍ତସିଦ୍ଧେନ ରୂପେନ ୱୋହରୀଯତୀତି। ସମଂ, ସହ ୱା ଅୱଯୱାନଂ ଅଯନଂ ପୱତ୍ତି ଅୱଟ୍ଠାନନ୍ତି ସମଯୋ, ସମୂହୋ ଯଥା ‘‘ସମୁଦାଯୋ’’ତି। ଅୱଯୱସହାୱଟ୍ଠାନମେୱ ହି ସମୂହୋତି। ଅୱସେସପଚ୍ଚଯାନଂ ସମାଗମେ ଏତି ଫଲଂ ଏତସ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପୱତ୍ତତି ଚାତି ସମଯୋ, ହେତୁ ଯଥା ‘‘ସମୁଦଯୋ’’ତି। ସମେତି ସଂଯୋଜନଭାୱତୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଏତି ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ପୱତ୍ତତି, ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣଭାୱତୋ ୱା ସଂଯୁତ୍ତା ଅଯନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି ସତ୍ତା ଯଥାଭିନିୱେସଂ ଏତେନାତି ସମଯୋ, ଦିଟ୍ଠି; ଦିଟ୍ଠିସଞ୍ଞୋଜନେନ ହି ସତ୍ତା ଅତିୱିଯ ବଜ୍ଝନ୍ତୀତି। ସମିତି ସଙ୍ଗତି ସମୋଧାନନ୍ତି ସମଯୋ, ପଟିଲାଭୋ। ସମଯନଂ, ସମ୍ମା ୱା ଅଯନଂ ଅପଗମୋତି ସମଯୋ, ପହାନଂ। ଅଭିମୁଖଂ ଞାଣେନ ସମ୍ମା ଏତବ୍ବୋ ଅଭିସମେତବ୍ବୋତି ଅଭିସମଯୋ, ଧମ୍ମାନଂ ଅୱିପରୀତୋ

ସଭାଓୋ। ଅଭିମୁଖଭାଓେନ ସମ୍ମା ଏତି ଗଚ୍ଛତି ବୁଜ୍ଝତୀତି ଅଭିସମଯୋ, ଧମ୍ମାନଂ ଅଓିପରୀତସଭାଓାଓବୋଧୋ। ଏଓଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ସମଯ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପଓତ୍ତି ଓେଦିତବ୍ବା। ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ଅଭିସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଉଦାହରଣଂ ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ଓେଦିତବ୍ବଂ। ଅସ୍ସ ପନ ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ । କାଲୋ ଅତ୍ଥୋ ସମଓାଯାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଇଧ ଅସମ୍ଭଓତୋ, ଦେସଦେସକପରିସାନଂ ଓିଯ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିଦାନଭାଓେନ କାଲସ୍ସ ଅପଦିସିତବ୍ବତୋ ଚ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅନିଯମିତଓସେନେଓ କାଲୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ନ ଉତୁସଂଓଚ୍ଛରାଦିଓସେନ ନିଯମେତ୍ୱାତି? ଆହ – ''ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପୀ''ତିଆଦି। ଉତୁସଂଓଚ୍ଛରାଦିଓସେନ ନିଯମଂ ଅକତ୍ୱା ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଓଚନେନ ଅଯମ୍ପି ଗୁଣୋ ଲଦ୍ଧୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯେ ଓା ଇମେ''ତିଆଦିମାହ। ସାମଞ୍ଞଜୋତନା ହି ଓିସେସେ ଅଓତିଟ୍ଠତୀତି। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖଓିହାରସମଯୋ ଦେଓସିକଂ ଝାନଫଲସମାପତ୍ତୀହି ଓୀତିନାମନକାଲୋ, ଓିସେସତୋ ସତ୍ତସତ୍ତାହାନି। ସୁପ୍ପକାସାତି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁସଂକମ୍ପନଓଭାସପାତୁଭାଓାଦୀହି ପାକଟା। ଯଥାଓୁତ୍ତଭେଦେସୁ ଏଓ ସମଯେସୁ ଏକଦେସଂ ପକାରନ୍ତରେହି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯୋ ଚାଯ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତଥା ହି ଞାଣକିଚ୍ଚସମଯୋ ଅତ୍ତହିତପଟିପତ୍ତିସମଯୋ ଚ ଅଭିସମ୍ବୋଧିସମଯୋ, ଅରିଯତୁଣ୍ହୀଭାଓସମଯୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖଓିହାରସମଯୋ, କରୁଣାକିଚ୍ଚପରହିତପଟିପତ୍ତିଧମ୍ମିକଥାସମଯୋ ଦେସନାସମଯୋ ଏଓ।

କରଣଓଚନେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥାତି ଅଭିଧମ୍ମତଦଞ୍ଞସୁତ୍ତପଦଓିନଯେସୁ। ତଥାତି ଭୁମ୍ମକରଣେହି। ଅଧିକରଣତ୍ଥୋ ଆଧାରତ୍ଥୋ। ଭାଓୋ ନାମ କିରିଯା, ତାଯ କିରିଯନ୍ତରଲକ୍ଖଣଂ ଭାଓେନଭାଓଲକ୍ଖଣଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା କାଲୋ ସଭାଓଧମ୍ମପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ସଯଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଅଓିଜ୍ଜମାନୋପି ଆଧାରଭାଓେନ ପଞ୍ଞାତୋ ତଙ୍ଖଣପ୍ପଓତ୍ତାନଂ ତତୋ ପୁବ୍ବେ ପରତୋ ଚ ଅଭାଓତୋ ''ପୁବ୍ବଣ୍ହେ ଜାତୋ, ସାଯନ୍ହେ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ଚ ଆଦୀସୁ, ସମୂହୋ ଚ ଅଓଯଓୋିନିମୁତ୍ତୋ ଅଓିଜ୍ଜମାନୋପି କପ୍ପନାମତ୍ତସିଦ୍ଧୋ ଅଓଯଓାନଂ ଆଧାରଭାଓେନ ପଞ୍ଞାପୀଯତି ''ରୁକ୍ଖେ ସାଖା, ଯଓରାସିଯଂ ସମ୍ଭୂତୋ''ତିଆଦୀସୁ, ଏଓଂ ଇଧାପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଅଧିକରଣଞ୍ହି…ପେ… ଧମ୍ମାନ''ନ୍ତି। ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜେ ଓା କାମାଓଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ଏଓ କାଲେ ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜେ ଚ ଫସ୍ସାଦଯୋପି ହୋନ୍ତୀତି ଅଯଞ୍ହି ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ଚ ''ଗାଓୀସୁ ଦୁଯ୍ହମାନାସୁ ଗତୋ, ଦୁଦ୍ଧାସୁ ଆଗତୋ''ତି ଦୋହନକିରିଯାଯ ଗମନକିରିଯା ଲକ୍ଖୀଯତି, ଏଓଂ ଇଧାପି ''ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ''ତି ଚ ଓୁତ୍ତେ ''ସତୀ''ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଓିଞ୍ଞାଯମାନୋ ଏଓ ହୋତି ପଦତ୍ଥସ୍ସ ସତ୍ତାଓିରହାଭାଓତୋତି ସମଯସ୍ସ ସତ୍ତାକିରିଯାଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକିରିଯା ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଭଓନକିରିଯା ଚ ଲକ୍ଖୀଯତି। ଯସ୍ମିଂ ସମଯେତି ଯସ୍ମିଂ ନଓମେ ଖଣେ, ଯସ୍ମିଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିହେତୁମ୍ହି, ପଚ୍ଚଯସମଓାଯେ ଓା ସତି କାମାଓଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂଯେଓ ଖଣେ, ହେତୁମ୍ହି, ପଚ୍ଚଯସମଓାଯେ ଓା ଫସ୍ସାଦଯୋପି ହୋନ୍ତୀତି ଉଭଯତ୍ଥ ସମଯସଦ୍ଦେ ଭୁମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ ଲକ୍ଖଣଭୂତଭାଓଯୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଖଣ…ପେ… ଲକ୍ଖୀଯତୀ''ତି।

ହେତୁଅତ୍ଥୋକରଣତ୍ଥୋ ଚ ସମ୍ଭଓତି ''ଅନ୍ନେନ ଓସତି, ଅଜ୍ଝେନେନ ଓସତି, ଫରସୁନା ଛିନ୍ଦତି, କୁଦାଲେନ ଖଣତୀ''ତିଆଦୀସୁ ଓିଯ। ଓୀତିକ୍କମଞ୍ହି ସୁତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ସନ୍ନିପାତାପେତ୍ୱା ଓତିଣ୍ଣଓତ୍ଥୁକଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଓିଗରହିତ୍ୱା ଚ ତଂ ତଂ ଓତ୍ଥୁଂ ଓତିଣ୍ଣକାଲଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ତେନେଓ କାଲେନ ସିକ୍ଖାପଦାନି ପଞ୍ଞପେନ୍ତୋ ଭଗଓା ଓିହରତି ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିହେତୁଞ୍ଚ ଅପେକ୍ଖମାନୋ ତତିଯପାରାଜିକାଦୀସୁ ଓିଯ।

ଅଚ୍ଚନ୍ତମେଓ ଆରମ୍ଭତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାଓ ଦେସନାନିଟ୍ଠାନଂ ପରହିତପଟିପତ୍ତିସଙ୍ଖାତେନ କରୁଣାଓିହାରେନ। ତଦତ୍ଥଜୋତନତ୍ଥନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗତ୍ଥଜୋତନତ୍ଥଂ। ଉପଯୋଗଓଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ ଯଥା ''ମାସଂ ଅଜ୍ଝେତୀ''ତି।

ପୋରାଣାତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା। ଅଭିଲାପମତ୍ତଭେଦୋତି ଓଚନମତ୍ତେନ ଓିସେସୋ। ତେନ ସୁତ୍ତଓିନଯେସୁ ଓିଭତ୍ତିବ୍ୟତ୍ତଯୋ କତୋତି ଦସ୍ସେତି।

ସେଟ୍ଠନ୍ତି ସେଟ୍ଠଓାଚକଂ ଓଚନଂ ''ସେଟ୍ଠ''ନ୍ତି ଓୁତ୍ତଂ ସେଟ୍ଠଗୁଣସହଚରଣତୋ। ତଥା ଉତ୍ତମନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। ଗାରଓଯୁତ୍ତୋତି ଗରୁଭାଓଯୁତ୍ତୋ ଗରୁଗୁଣଯୋଗତୋ, ଗରୁକରଣାରହତାଯ ଓା ଗାରଓଯୁତ୍ତୋ। ଓୁତ୍ତୋଯେଓ, ନ ପନ ଇଧ ଓତ୍ତବ୍ବୋ ଓିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସ୍ସ ଇମିସ୍ସା ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଏକଦେସଭାଓତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅପରୋ ନଯୋ (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧; ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।ଓିନଯାନିସଂସକଥାଓଣ୍ଣନା; ଓିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧।୧୪୪; ଇତିଓୁ। ଅଟ୍ଠ। ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା) – ଭାଗଓାତି ଭଗଓା, ଭତଓାତି ଭଗଓା, ଭାଗେ ଓନୀତି ଭଗଓା, ଭଗେ ଓନୀତି ଭଗଓା, ଭତ୍ତଓାତି ଭଗଓା, ଭଗେ ଓମୀତି ଭଗଓା, ଭାଗେ ଓମୀତି ଭଗଓା।

ଭଗଓା ଭତଓା ଭାଗେ, ଭଗେ ଚ ଓନି ଭତ୍ତଓା;

ଭଗେ ୱମି ତଥା ଭାଗେ, ୱମୀତି ଭଗୱା ଜିନୋ।

ତତ୍ଥ କଥଂ ଭାଗୱାତି ଭଗୱା? ଯେ ତେ ସୀଲାଦଯୋ ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧା ଗୁଣଭାଗା ଗୁଣକୋଟ୍ଠାସା, ତେ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ନିରତିସଯା ତଥାଗତସ୍ସ ଅତ୍ଥି ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି। ତଥା ହିସ୍ସ ସୀଲଂ, ସମାଧି, ପଞ୍ଞା, ୱିମୁତ୍ତି, ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନଂ, ହିରୀ, ଓତ୍ତପ୍ପଂ, ସଦ୍ଧା, ୱୀରିଯଂ, ସତି ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି, ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି, ସମଥୋ, ୱିପସ୍ସନା, ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନି, ତୀଣି ସୁଚରିତାନି, ତଯୋ ସମ୍ମାୱିତକ୍କା, ତିସ୍ସୋ ଅନୱଜ୍ଜସଞ୍ଞା, ତିସ୍ସୋ ଧାତୁଯୋ, ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା, ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା, ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା, ଚତ୍ତାରୋ ଅରିଯମଗ୍ଗା, ଚତ୍ତାରି ଅରିଯଫଲାନି, ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା, ଚତୁଯୋନିପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣଂ, ଚତ୍ତାରୋ ଅରିଯୱଂସା, ଚତ୍ତାରି ୱେସାରଜ୍ଜଞାଣାନି, ପଞ୍ଚ ପଧାନିଯଙ୍ଗାନି, ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ସମ୍ମାସମାଧି, ପଞ୍ଚଞାଣିକୋ ସମ୍ମାସମାଧି, ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ପଞ୍ଚ ବଲାନି, ପଞ୍ଚ ନିସ୍ସାରଣୀଯା ଧାତୁଯୋ, ପଞ୍ଚ ୱିମୁତ୍ତାଯତନଞାଣାନି, ପଞ୍ଚ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯା ସଞ୍ଞା, ଛ ଅନୁସ୍ସତିଟ୍ଠାନାନି, ଛ ଗାରୱା, ଛ ନିସ୍ସାରଣୀଯା ଧାତୁଯୋ, ଛ ସତତୱିହାରା, ଛ ଅନୁତ୍ତରିଯାନି, ଛ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯା ସଞ୍ଞା, ଛ ଅଭିଞ୍ଞା, ଛ ଅସାଧାରଣଞାଣାନି, ସତ୍ତ ଅପରିହାନିଯା ଧମ୍ମା, ସତ୍ତ ଅରିଯଧମ୍ମା, ସତ୍ତ ଅରିଯଧନାନି, ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ସତ୍ତ ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମା, ସତ୍ତ ନିଜ୍ଜରୱତ୍ଥୂନି, ସତ୍ତ ସଞ୍ଞା, ସତ୍ତ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲଦେସନା, ସତ୍ତ ଖୀଣାସୱବଲଦେସନା, ଅଟ୍ଠ ପଞ୍ଞାପଟିଲାଭହେତୁଦେସନା, ଅଟ୍ଠ ସମ୍ମତ୍ତାନି, ଅଟ୍ଠ ଲୋକଧମ୍ମାତିକ୍କମା, ଅଟ୍ଠ ଆରମ୍ଭୱତ୍ଥୂନି, ଅଟ୍ଠ ଅକ୍ଖଣଦେସନା, ଅଟ୍ଠ ମହାପୁରିସୱିତକ୍କା, ଅଟ୍ଠ ଅଭିଭାଯତନଦେସନା, ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖା, ନୱ ଯୋନିସୋମନସିକାରମୂଲକା ଧମ୍ମା, ନୱ ପାରିସୁଦ୍ଧିପଧାନିଯଙ୍ଗାନି, ନୱ ସତ୍ତାୱାସଦେସନା, ନୱ ଆଘାତପଟିୱିନଯା, ନୱ ସଞ୍ଞା, ନୱ ନାନତ୍ତା, ନୱ ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରା, ଦସ ନାଥକରଣା ଧମ୍ମା, ଦସ କସିଣାଯତନାନି, ଦସ କୁସଲକମ୍ମପଥା, ଦସ ସମ୍ମତ୍ତାନି, ଦସ ଅରିଯୱାସା, ଦସ ଅସେକ୍ଖଧମ୍ମା, ଦସ ତଥାଗତବଲାନି, ଏକାଦସ ମେତ୍ତାନିସଂସା, ଦ୍ୱାଦସ ଧମ୍ମଚକ୍କାକାରା, ତେରସ ଧୁତଗୁଣା, ଚୁଦ୍ଦସ ବୁଦ୍ଧଞାଣାନି, ପଞ୍ଚଦସ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯା ଧମ୍ମା, ସୋଳସୱିଧା ଆନାପାନସ୍ସତି, ସୋଳସ ଅପରନ୍ତପନୀଯା ଧମ୍ମା, ଅଟ୍ଠାରସ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା, ଏକୂନୱୀସତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣାନି, ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ ଞାଣୱତ୍ଥୂନି, ପଞ୍ଞାସ ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣାନି, ପରୋପଣ୍ଣାସ କୁସଲଧମ୍ମା, ସତ୍ତସତ୍ତତି ଞାଣୱତ୍ଥୂନି, ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖାସମାପତ୍ତିସଞ୍ଚାରିମହାୱଜିରଞାଣଂ, ଅନନ୍ତନଯସମନ୍ତପଟ୍ଠାନପୱିଚଯପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଦେସନାଞାଣାନି ତଥା ଅନନ୍ତାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଅନନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଆସଯାଦିୱିଭାୱନଞାଣାନି ଚାତି ଏୱମାଦଯୋ ଅନନ୍ତାପରିମାଣଭେଦା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ନିରତିସଯା ଗୁଣଭାଗା ଗୁଣକୋଟ୍ଠାସା ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି, ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତୱିଭାଗା ଗୁଣଭାଗା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ‘‘ଭାଗୱା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଆ-କାରସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ କତ୍ୱା ‘‘ଭଗୱା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଂ ତାୱ ଭାଗୱାତି ଭଗୱା।

ଯସ୍ମା ସୀଲାଦଯୋ ସବ୍ବେ, ଗୁଣଭାଗା ଅସେସତୋ;

ୱିଜ୍ଜନ୍ତି ସୁଗତେ ତସ୍ମା, ଭଗୱାତି ପୱୁଚ୍ଚତୀତି।

କଥଂ ଭତୱାତି ଭଗୱା? ଯେ ତେ ସବ୍ବଲୋକହିତାଯ ଉସ୍ସୁକ୍କମାପନ୍ନେହି ମନୁସ୍ସତ୍ତାଦିକେ ଅଟ୍ଠ ଧମ୍ମେ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଯା କତମହାଭିନୀହାରେହି ମହାବୋଧିସତ୍ତେହି ପରିପୂରିତବ୍ବା ଦାନପାରମୀ, ସୀଲ, ନେକ୍ଖମ୍ମ, ପଞ୍ଞା, ୱୀରିଯ, ଖନ୍ତି, ସଚ୍ଚ, ଅଧିଟ୍ଠାନ, ମେତ୍ତା, ଉପେକ୍ଖାପାରମୀତି ଦସ ପାରମିଯୋ ଦସ ଉପପାରମିଯୋ ଦସ ପରମତ୍ଥପାରମିଯୋତି ସମତିଂସ ପାରମିଯୋ, ଦାନାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂନି, ସଚ୍ଚାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ଅଧିଟ୍ଠାନାନି, ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗୋ ନଯନଧନରଜ୍ଜପୁତ୍ତଦାରପରିଚ୍ଚାଗୋତି ପଞ୍ଚ ମହାପରିଚାଗା, ପୁବ୍ବଯୋଗୋ, ପୁବ୍ବଚରିଯା, ଧମ୍ମକ୍ଖାନଂ, ଞାତତ୍ଥଚରିଯା, ଲୋକତ୍ଥଚରିଯା, ବୁଦ୍ଧିଚରିଯାତି ଏୱମାଦଯୋ, ସଙ୍ଖେପତୋ ୱା ସବ୍ବେ ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭାରା ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମା, ତେ ମହାଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସାଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାନି ଯଥା ହାନଭାଗିଯା ସଂକିଲେସଭାଗିଯା ଠିତିଭାଗିଯା ୱା ନ ହୋନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରି ୱିସେସଭାଗିଯାୱ ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ନିରନ୍ତରଂ ଅନୱସେସତୋ ଭତା ସମ୍ଭତା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ‘‘ଭତୱା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘ଭଗୱା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ତ-କାରସ୍ସ ଗ-କାରଂ କତ୍ୱା। ଅଥ ୱା ଭତୱାତି ତେଯେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଭରି ସମ୍ଭରି, ପରିପୂରେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମ୍ପି ଭତୱାତି ଭଗୱା।

ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଯା ସବ୍ବେ, ଦାନପାରମିଆଦିକେ;

ସମ୍ଭାରେ ଭତୱା ନାଥୋ, ତେନାପି ଭଗୱା ମତୋତି।

କଥଂ ଭାଗେ ୱନୀତି ଭଗୱା? ଯେ ତେ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖା ଦେୱସିକଂ ୱଳଞ୍ଜନକସମାପତ୍ତିଭାଗା, ତେ ଅନୱସେସତୋ ଲୋକହିତତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥଂ ନିଚ୍ଚକପ୍ପଂ ୱନି ଭଜି ସେୱି ବହୁଲମକାସୀତି ଭାଗେ ୱନୀତି ଭଗୱା। ଅଥ ୱା ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମେସୁ

କୁସଲାଦୀସୁ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଚ ଯେ ତେ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱା ଚତୁବ୍ବିଧା ଅଭିସମଯଭାଗା, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ''ଚକ୍ଖୁ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ସୋତଂ…ପେ… ଜରାମରଣଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟ''ନ୍ତିଆଦିନା (ପଟି॰ ମ॰ ୧।୨୧) ଅନେକେ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଭାଗା, ''ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ପହାତବ୍ବୋ… ପେ… ଜରାମରଣସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ପହାତବ୍ବୋ''ତିଆଦିନା ପହାତବ୍ବଭାଗା, ''ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ନିରୋଧୋ…ପେ… ଜରାମରଣସ୍ସ ନିରୋଧୋ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବୋ''ତିଆଦିନା ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଭାଗା, ''ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା''ତିଆଦିନା, ''ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା''ତିଆଦିନା ଚ ଅନେକଭେଦା ଭାୱେତବ୍ବଭାଗା ଚ ଧମ୍ମା, ତେ ସବ୍ବେ ୱନି ଭଜି ଯଥାରହଂ ଗୋଚରଭାୱନାସେୱନାନଂ ୱସେନ ସେୱି। ଏୱମ୍ପି ଭାଗେ ୱନୀତି ଭଗୱା। ଅଥ ୱା ''ଯେ ଇମେ ସୀଲାଦଯୋ ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧା ସାୱକେହି ସାଧାରଣା ଗୁଣଭାଗା ଗୁଣକୋଟ୍ଠାସା, କିନ୍ତି ନୁ ଖୋ ତେ ୱିନେଯ୍ୟସନ୍ତାନେସୁ ପତିଟ୍ଠହେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ମହାକରୁଣାଯ ୱନି ଅଭିପତ୍ଥଯି, ସା ଚସ୍ସ ଅଭିପତ୍ଥନା ଯଥାଧିପ୍ପେତଫଲାୱହା ଅହୋସି। ଏୱମ୍ପି ଭାଗେ ୱନୀତି ଭଗୱା।

ଯସ୍ମା ଞେଯ୍ୟସମାପତ୍ତିଗୁଣଭାଗେ ଅସେସତୋ;

ଭଜି ପତ୍ଥଯି ସତ୍ତାନଂ, ହିତାଯ ଭଗୱା ତତୋତି।

କଥଂ ଭଗେ ୱନୀତି ଭଗୱା? ସମାସତୋ ତାୱ କତପୁଞ୍ଞେହି ପଯୋଗସମ୍ପନ୍ନେହି ଯଥାୱିଭୱଂ ଭଜୀଯନ୍ତୀତି ଭଗା, ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରା ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ। ତତ୍ଥ ଲୋକିଯେ ତାୱ ତଥାଗତୋ ସମ୍ବୋଧିତୋ ପୁବ୍ବେ ବୋଧିସତ୍ତଭୂତୋ ପରମୁକ୍କଂସଗତେ ୱନି ଭଜି ସେୱି, ଯତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାଯ ନିରୱସେସତୋ ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମେ ସମନ୍ନାନେନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମେ ପରିପାଚେସି, ବୁଦ୍ଧଭୂତୋ ପନ ତେ ନିରୱଜ୍ଜସୁଖୂପସଂହିତେ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେ ଲୋକୁତ୍ତରେପି ୱନି ଭଜି ସେୱି, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ପଦେସରଜ୍ଜିସ୍ସରିଯଚକ୍କୱତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତି-ଦେୱରଜ୍ଜସମ୍ପତ୍ତିଆଦିୱସେନ-ଝାନୱିମୋକ୍ଖସମାଧିସମାପତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନ-ମଗ୍ଗଭାୱନାଫଲସଚ୍ଛି- କିରିଯାଦି-ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମୱସେନ ଚ ଅନେକୱିହିତେ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେ ଭଗେ ୱନି ଭଜି ସେୱି। ଏୱମ୍ପି ଭଗେ ୱନୀତି ଭଗୱା।

ଯା ତା ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଲୋକେ, ଯା ଚ ଲୋକୁତ୍ତରା ପୁଥୁ;

ସବ୍ବା ତା ଭଜି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମାପି ଭଗୱା ମତୋତି।

କଥଂ ଭତ୍ତୱାତି ଭଗୱା? ଭତ୍ତା ଦଳ୍ହଭତ୍ତିକା ଅସ୍ସ ବହୂ ଅତ୍ଥୀତି ଭତ୍ତୱା। ତଥାଗତୋ ହି ମହାକରୁଣାସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦିଅପରିମିତନିରୁପମପଭାୱଗୁଣୱିସେସସମଙ୍ଗିଭାୱତୋ ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମୋ, ସବ୍ବାନତ୍ଥପରିହାରପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯ ନିରୱସେସହିତସୁଖୱିଧାନତପ୍ପରାଯ ନିରତିସଯାଯ ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ସଦେୱମନୁସ୍ସାଯ ପଜାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତୂପକାରିତାଯ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣ-ଅସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନ-ବ୍ୟାମପ୍ପଭାଦିଅନଞ୍ଞସାଧାରଣ- ୱିସେସପଟିମଣ୍ଡିତ-ରୂପକାଯତାଯ ଯଥାଭୁଚ୍ଚ-ଗୁଣାଧିଗତେନ ''ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା''ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତେନ ଲୋକତ୍ତଯବ୍ୟାପିନା ସୁୱିପୁଲେନ ସୁୱିସୁଦ୍ଧେନ ଚ ଥୁତିଘୋସେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତାସୁ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାସନ୍ତୁଟ୍ଠିଆଦୀସୁ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱତୋ ଦସବଲଚତୁୱେସାରଜ୍ଜାଦିନିରତିସଯଗୁଣୱିସେସ-ସମଙ୍ଗିଭାୱତୋ ଚ ରୂପପ୍ପମାଣୋ ରୂପପ୍ପସନ୍ନୋ, ଘୋସପ୍ପମାଣୋ ଘୋସପ୍ପସନ୍ନୋ, ଲୂଖପ୍ପମାଣୋ ଲୂଖପ୍ପସନ୍ନୋ, ଧମ୍ମପ୍ପମାଣୋ ଧମ୍ମପ୍ପସନ୍ନୋତି ଏୱଂ ଚତୁପ୍ପମାଣିକେ ଲୋକସନ୍ନିୱାସେ ସବ୍ବଥାପି ପସାଦାୱହଭାୱେନ ସମନ୍ତପାସାଦିକତ୍ତା ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ସଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଆଦରବହୁମାନଗାରୱାଯତନତାଯ ପରମପେମସମ୍ଭତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ଯେ ତସ୍ସ ଓୱାଦେ ପତିଟ୍ଠିତା ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତା ହୋନ୍ତି, କେନଚି ଅସଂହାରିଯା ତେସଂ ପସାଦଭତ୍ତି ସମଣେନ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ୱା ଦେୱେନ ୱା ମାରେନ ୱା ବ୍ରହ୍ମୁନା ୱା। ତଥା ହି ତେ ଅତ୍ତନୋ ଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗେପି ତତ୍ଥ ପସାଦଂ ନ ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତି, ତସ୍ସ ୱା ଆଣଂ ଦଳ୍ହଭତ୍ତିଭାୱତୋ। ତେନେୱାହ –

''ଯୋ ୱେ କତଞ୍ଞୂ କତୱେଦି ଧୀରୋ;

କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ ଦଳ୍ହଭତ୍ତି ଚ ହୋତୀ''ତି। (ଜା॰ ୨।୧୭।୭୮);

''ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ଠିତଧମ୍ମୋ ୱେଲଂ ନାତିୱତ୍ତତି, ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଯଂ ମଯା ସାୱକାନଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ, ତଂ ମମ ସାୱକା ଜୀୱିତହେତୁପି ନାତିକ୍କମନ୍ତୀ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୮।୨୦; ଉଦା॰ ୪୫; ଚୂଳୱ॰ ୩୮୫) ଚ।

ଏୱଂ ଭତ୍ତୱାତି ଭଗୱା ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ଏକସ୍ସ ତ-କାରସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ଇତରସ୍ସ ଗ-କାରଂ କତ୍ୱା।

ଗୁଣାତିସଯଯୁତ୍ତସ୍ସ, ଯସ୍ମା ଲୋକହିତେସିନୋ;

ସମ୍ଭତ୍ତା ବହଵୋ ସତ୍ତ୍ୱ, ଭଗଵା ତେନ ଵୁଚ୍ଚତୀତି।

କଥଂ ଭଗେ ଵମୀତି ଭଗଵା? ଯସ୍ମା ତଥାଗତୋ ବୋଧିସତ୍ତଭୂତୋପି ପୁରିମାସୁ ଜାତୀସୁ ପାରମିଯୋ ପୂରେନ୍ତୋ ଭଗସଙ୍ଖାତଂ ସିରିଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ଯସଞ୍ଚ ଵମି, ଉଗ୍ଗିରି, ଖେଳପିଣ୍ଡଂ ଵିଯ ଅନପେକ୍ଖୋ ଛଡ୍ଡଯି; ପଚ୍ଛିମତ୍ତଭାଵେପି ହତ୍ଥଗତଂ ଚକ୍କଵତ୍ତିସିରିଂ ଦେଵଲୋକାଧିପଚ୍ଚସଦିସଂ ଚତୁଦୀପିସ୍ସରିଯଂ ଚକ୍କଵତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିସନ୍ନିସ୍ସଯଂ ସତ୍ତରତନସମୁଜ୍ଜଲଂ ଯସଞ୍ଚ ତିଣାଯପି ଅମଞ୍ଞମାନୋ ନିରପେକ୍ଖୋ ପହାଯ ଅଭିନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମା ଇମେ ସିରିଆଦିକେ ଭଗେ ଵମୀତି ଭଗଵା। ଅଥ ଵା ଭାନି ନାମ ନକ୍ଖତ୍ତାନି, ତେହି ସମଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପଵତ୍ତନ୍ତୀତି ଭଗା, ସିନେରୁଯୁଗନ୍ଧରଉତ୍ତରକୁରୁହିମଵନ୍ତାଦିଭାଜନଲୋକଵିସେସସନ୍ନିସ୍ସଯା ସୋଭା କପ୍ପଟ୍ଠିଯଭାଵତୋ, ତେପି ଭଗେ ଵମି ତନ୍ନିଵାସିସତ୍ତାଵାସସମତିକ୍କମନତୋ, ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗପହାନେନ ପଜହୀତି। ଏଵମ୍ପି ଭଗେ ଵମୀତି ଭଗଵା।

ଚକ୍କଵତ୍ତିସିରିଂ ଯସ୍ମା, ଯସଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ସୁଖଂ;

ପହାସି ଲୋକଚିତ୍ତଞ୍ଚ, ସୁଗତୋ ଭଗଵା ତତୋତି।

କଥଂ ଭାଗେ ଵମୀତି ଭଗଵା? ଭାଗା ନାମ ସଭାଗଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସା, ତେ ଖନ୍ଧାଯତନଧାତାଦିଵସେନ, ତତ୍ଥାପି ରୂପଵେଦନାଦିଵସେନ, ପଥଵିଯାଦିଅତୀତାଦିଵସେନ ଚ ଅନେକଵିଧା। ତେ ଭଗଵା ସବ୍ବଂ ପପଞ୍ଚଂ ସବ୍ବଂ ଯୋଗଂ ସବ୍ବଂ ଗନ୍ଥଂ ସବ୍ବଂ ସଂଯୋଜନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅମତଂ ଧାତୁଂ ସମଧିଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଵମି ଉଗ୍ଗିରି, ଅନପେକ୍ଖୋ ଛଡ୍ଡଯି ନ ପଚ୍ଚାଗମି। ତଥା ହେସ ‘‘ସବ୍ବତ୍ଥମେଵ ପଥଵିଂ ଆପଂ ତେଜଂ ଵାଯଂ, ଚକ୍ଖୁଂ ସୋତଂ ଘାନଂ ଜିଵ୍ହଂ କାଯଂ ମନଂ, ରୂପେ ସଦ୍ଦେ ଗନ୍ଧେ ରସେ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେ ଧମ୍ମେ, ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଂ, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଂ…ପେ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଂ, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ଵେଦନଂ…ପେ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ଵେଦନଂ, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ସଞ୍ଞଂ…ପେ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ସଞ୍ଞଂ, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ଚେତନଂ…ପେ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ଚେତନଂ, ରୂପତଣ୍ହଂ…ପେ… ଧମ୍ମତଣ୍ହଂ, ରୂପଵିତକ୍କଂ…ପେ… ଧମ୍ମଵିତକ୍କଂ, ରୂପଵିଚାରଂ…ପେ… ଧମ୍ମଵିଚାର’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅନୁପଦଧମ୍ମଵିଭାଗଵସେନପି ସବ୍ବେଵ ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସେ ଅନଵସେସତୋ ଵମି ଉଗ୍ଗିରି, ଅନପେକ୍ଖପରିଚ୍ଚାଗେନ ଛଡ୍ଡଯି। ଵୁତ୍ତଂ ହେତଂ ‘‘ଯଂ ତଂ, ଆନନ୍ଦ, ଚତ୍ତଂ ଵନ୍ତଂ ମୁତ୍ତଂ ପହୀନଂ ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠଂ, ତଂ ତଥାଗତୋ ପୁନ ପଚ୍ଚାଗମିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ଵିଜ୍ଜତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୮୩)। ଏଵମ୍ପି ଭାଗେ ଵମୀତି ଭଗଵା। ଅଥ ଵା ଭାଗେ ଵମୀତି ସବ୍ବେପି କୁସଲାକୁସଲେ ସାଵଜ୍ଜାନଵଜ୍ଜେ ହୀନପଣୀତେ କଣ୍ହସୁକ୍କସପ୍ପଟିଭାଗେ ଧମ୍ମେ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣମୁଖେନ ଵମି ଉଗ୍ଗିରି ଅନପେକ୍ଖୋ ପରିଚ୍ଚଜି ପଜହି, ପରେସଞ୍ଚ ତଥତ୍ତାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ଵୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ‘‘ଧମ୍ମାପି ଵୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ପହାତବ୍ବା, ପଗେଵ ଅଧମ୍ମା (ମ। ନି। ୧।୨୪୦), କୁଲ୍ଲୂପମଂ ଵୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସାମି ନିତ୍ଥରଣତ୍ଥାଯ, ନୋ ଗହଣତ୍ଥାଯା’’ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୨୪୦)। ଏଵମ୍ପି ଭାଗେ ଵମୀତି ଭଗଵା।

ଖନ୍ଧାଯତନଧାତାଦି-ଧମ୍ମଭାଗାମହେସିନା;

କଣ୍ହସୁକ୍କା ଯତୋ ଵନ୍ତା, ତତୋପି ଭଗଵା ମତୋତି।

ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

‘‘ଭାଗଵା ଭତଵା ଭାଗେ, ଭଗେ ଚ ଵନି ଭତ୍ତଵା;

ଭଗେ ଵମି ତଥା ଭାଗେ, ଵମୀତି ଭଗଵା ଜିନୋ’’ତି।

ଧମ୍ମସରୀରଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କରୋତୀତି ‘‘ଯୋ ଵୋ, ଆନନ୍ଦ, ମଯା ଧମ୍ମୋ ଚ ଵିନଯୋ ଚ ଦେସିତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ, ସୋ ଵୋ ମମଚ୍ଚଯେନ ସତ୍ଥା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୧୬) ଵଚନତୋ ଧମ୍ମସ୍ସ ସତ୍ଥୁଭାଵପରିଯାଯୋ ଵିଜ୍ଜତୀତି କତ୍ୱା ଵୁତ୍ତଂ। ଵଜିରସଙ୍ଘାତସମାନକାଯୋ ପରେହି ଅଭେଜ୍ଜସରୀରତ୍ତା। ନ ହି ଭଗଵତୋ ରୂପକାଯେ କେନଚି ସକ୍କା ଅନ୍ତରାଯୋ କାତୁନ୍ତି।

ଦେସନାସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ଵକ୍ଖମାନସ୍ସ ସକଲସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ‘‘ଏଵ’’ନ୍ତି ନିଦସ୍ସନତୋ। ସାଵକସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତେନ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ

ଭଗଵତା ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତେନ ମଯା ମହାସାଵକେନ ସୁତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ମଯାଵ ସୁତଂ, ନ ଅନୁସ୍ସୁତିକଂ, ନ ପରମ୍ପରାଭତନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନତୋ। କାଲସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ଭଗଵା-ସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନେ ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ସମଯ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କାଲସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦପଟିମଣ୍ଡିତଭାଵଦୀପନତୋ। ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦପରମା ହି କାଲସମ୍ପଦା। ତେନେତଂ ଵୁଚ୍ଚତି –

''କପ୍ପକସାଯେ କଲିଯୁଗେ, ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦୋ ଅହୋ ମହଚ୍ଛରିଯଂ;

ହୁତାଵହମଜ୍ଝେ ଜାତଂ, ସମୁଦିତମକରନ୍ଦମରଵିନ୍ଦ''ନ୍ତି। (ଦୀ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧।୧; ସଂ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧।୧।୧; ଅ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧।୧।୧ ରୂପାଦିଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା);

ଭଗଵାତି ଦେସକସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ଗୁଣଵିସିଟ୍ଠସତ୍ତୁତ୍ତମଗରୁଗାରଵାଧିଵଚନଭାଵତୋ।

ମଙ୍ଗଲଦିଵସୋ ସୁଖଣୋ ସୁନକ୍ଖତ୍ତନ୍ତି ଅଜ୍ଜ ମଙ୍ଗଲଦିଵସୋ, ତସ୍ମା ସୁନକ୍ଖତ୍ତଂ, ତତ୍ଥାପି ଅଯଂ ସୁଖଣୋ। ମା ଅତିକ୍କମୀତି ମା ରତ୍ତିଵିଭାଯନଂ ଅନୁଦିକ୍ଖନ୍ତାନଂ ରତ୍ତି ଅତିକ୍କମୀତି ଏଵଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଉକ୍କାସୁ ଠିତାସୁ ଠିତାତି ଉକ୍କଟ୍ଠା (ଦୀ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧।୨୫୫; ଅ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୨।୪।୩୬)। ଉକ୍କାସୁ ଵିଜ୍ଜୋତଲନ୍ତୀସୁ ଠିତା ପତିଟ୍ଠିତାତି ମୂଲଵିଭୁଜାଦିପକ୍ଖେପେନ (ପାଣିନି ୩।୨।୫) ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ଵେଦିତବ୍ବା। ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ଵା ଉକ୍କାସୁ ଠିତାସୁ ଠିତା ଆସୀତି ଉକ୍କଟ୍ଠା। ଅପରେ ପନ ଭଣନ୍ତି ''ଭୂମିଭାଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ମନୁସ୍ସସମ୍ପତ୍ତିଯା ଉପକରଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ସା ନଗରୀ ଉକ୍କଟ୍ଠଗୁଣଯୋଗତୋ 'ଉକ୍କଟ୍ଠା'ତି ନାମଂ ଲଭୀ''ତି।

ଅଵିସେସେନାତି ନ ଵିସେସେନ, ଵିହାରଭାଵସାମଞ୍ଞେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇରିଯାପଥ…ପେ… ଵିହାରେସୂତି ଇରିଯାପଥଵିହାରୋ ଦିବ୍ବଵିହାରୋ ବ୍ରହ୍ମଵିହାରୋ ଅରିଯଵିହାରୋତି ଏତେସୁ ଚତୂସୁ ଵିହାରେସୁ। ସମଙ୍ଗିପରିଦୀପନନ୍ତି ସମଙ୍ଗୀଭାଵପରିଦୀପନଂ। ଏତନ୍ତି ''ଵିହରତୀ''ତି ଏତଂ ପଦଂ। ତଥା ହି ତଂ ''ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଗିହୀହି ସଂସଟ୍ଠୋ ଵିହରତି ସହନନ୍ଦୀ ସହସୋକୀ''ତିଆଦୀସୁ (ସଂ॰ ନି॰ ୪।୨୪୧) ଇରିଯାପଥଵିହାରେ ଆଗତଂ; ''ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଭିକ୍ଖୁ ଵିଵିଚ୍ଚେଵ କାମେହି…ପେ… ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଧ॰ ସ॰ ୧୬୦; ଵିଭ॰ ୬୨୪) ଦିବ୍ବଵିହାରେ; ''ସୋ ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସା ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ୱା ଵିହରତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ॰ ନି॰ ୧।୫୫୬; ୩।୩୦୮; ମ॰ ନି॰ ୧।୭୭; ୨।୩୦୯; ୩।୨୩୦) ବ୍ରହ୍ମଵିହାରେ; ''ସୋ ଖୋ ଅହଂ ଅଗ୍ଗିଵେସ୍ସନ ତସ୍ସାଯେଵ କଥାଯ ପରିଯୋସାନେ ତସ୍ମିଂ ଏଵ ପୁରିମସ୍ମିଂ ସମାଧିନିମିତ୍ତେ ଅଜ୍ଝତ୍ତମେଵ ଚିତ୍ତଂ ସଣ୍ଠପେମି ସନ୍ନିସାଦେମି ଏକୋଦିଂ କରୋମି ସମାଦହାମି, ଯେନ ସୁଦଂ ନିଚ୍ଚକପ୍ପଂ ଵିହରାମୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୧।୩୮୭) ଅରିଯଵିହାରେ।

ତତ୍ଥ ଇରିଯନଂ ଵତ୍ତନଂ ଇରିଯା, କାଯପ୍ପଯୋଗୋ। ତସ୍ସା ପଵତ୍ତନୁପାଯଭାଵତୋ ଠାନାଦି ଇରିଯାପଥୋ। ଠାନସମଙ୍ଗୀ ଵା ହି କାଯେନ କିଞ୍ଚି କରେଯ୍ୟ ଗମନାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରସମଙ୍ଗୀ ଵା। ଅଥ ଵା ଇରିଯତି ପଵତ୍ତତି ଏତେନ ଅତ୍ତଭାଵୋ, କାଯକିଚ୍ଚଂ ଵାତି ଇରିଯା, ତସ୍ସା ପଵତ୍ତିଯା ଉପାଯଭାଵତୋ ପଥୋତି ଇରିଯାପଥୋ, ଠାନାଦି ଏଵ। ସୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଗତିନିଵତ୍ତିଆଦିଆକାରେନ ପଵତ୍ତୋ ଚତୁସନ୍ତତିରୂପପବନ୍ଧୋ ଏଵ। ଵିହରଣଂ, ଵିହରତି ଏତେନାତି ଵା ଵିହାରୋ, ଇରିଯାପଥୋ ଏଵ ଵିହାରୋ ଇରିଯାପଥଵିହାରୋ। ଦିଵି ଭଵୋତି ଦିବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ବହୁଲପ୍ପଵତ୍ତିଯା ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାଦିଦେଵଲୋକେ ଭଵୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଦିବ୍ବାନୁଭାଵୋ, ତଦତ୍ଥାଯ ସଂଵତ୍ତତୀତି ଵା ଦିବ୍ବୋ, ଅଭିଞ୍ଞାଭିନୀହାରଵସେନ ମହାଗତିକତ୍ତା ଵା ଦିବ୍ବୋ, ଦିବ୍ବୋ ଚ ସୋ ଵିହାରୋ ଚାତି ଦିବ୍ବଵିହାରୋ, ଚତସ୍ସୋ ରୂପାଵଚରସମାପତ୍ତିଯୋ। ଆରୁପ୍ପସମାପତ୍ତିଯୋପି ଏତ୍ଥେଵ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ବ୍ରହ୍ମୂନଂ, ବ୍ରହ୍ମାନୋ ଵା ଵିହାରା ବ୍ରହ୍ମଵିହାରା, ଚତସ୍ସୋ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାଯୋ। ଅରିଯାନଂ, ଅରିଯା ଵା ଵିହାରା ଅରିଯଵିହାରା, ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି। ସୋ ହି ଭଗଵା ଏକଂ ଇରିଯାପଥବାଧନନ୍ତିଆଦି ଯଦିପି ଭଗଵା ଏକେନପି ଇରିଯାପଥେନ ଚିରତରଂ କାଲଂ ଅତ୍ତଭାଵଂ ପଵତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତଥାପି ''ଉପାଦିନ୍ନକସରୀରସ୍ସ ନାମ ଅଯଂ ସଭାଵୋ''ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ଵା ଭଗଵା ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଵସନ୍ତୋ ଵେନେଯ୍ୟାନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ, ନାନାସମାପତ୍ତୀହି ଚ କାଲଂ ଵୀତିନାମେନ୍ତୋ ଵସତୀତି ଵେନେଯ୍ୟସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ ଵିଵିଧଂ ହିତସୁଖଂ ହରତି ଉପନେତି ଉପ୍ପାଦେତି, ତସ୍ମା ଵିଵିଧଂ ହରତୀତି ଏଵମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ସୁଭଗତ୍ତାତି ସିରୀକାମାନଵସେନ ସୋଭନତ୍ତା। ତେନେଵାହ ''ସୁନ୍ଦରସିରିକତ୍ତା ସୁନ୍ଦରକାମତ୍ତା ଚା''ତି। ଛଣସମଜ୍ଜୌସ୍ସଵେତି ଏତ୍ଥ ଛଣଂ ନାମ ଫଗ୍ଗୁନମାସାଦୀସୁ ଉତ୍ତରଫଗ୍ଗୁନାଦି-ଅଭିଲକ୍ଖିତଦିଵସେସୁ ସପରିଜନାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ମଙ୍ଗଲକରଣଂ। ସମଜ୍ଜଂ ନାମ ନଟସମଜ୍ଜାଦି। ଉସ୍ସଵୋ ନକ୍ଖତ୍ତଂ। ଯତ୍ଥ ଗାମନିଗମଵାସିନୋ ତଯୋ ସତ୍ତ ଵା ଦିଵସେ ନକ୍ଖତ୍ତଘୋସନଂ କତ୍ୱା ଯଥାଵିଭଵଂ ଅଲଙ୍କତପଟିଯତ୍ତା ଭୋଗେ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତା ନକ୍ଖତ୍ତକୀଳଅନଂ କୀଳଅନ୍ତି। ତେସଂ ତଂ ତଥେଵ ହୋତୀତି ତେସଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ତଂ ପତ୍ଥନଂ ତନ୍ନିଵାସିଦେଵତାନୁଭାଵେନ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ତଥେଵ ହୋତି, ପତ୍ଥନା ସମିଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ବହୁଜନକନ୍ତତାଯାତି ଇମିନା ''ସୁନ୍ଦରକାମତ୍ତା''ତି ଏତସ୍ସେଵ ପଦସ୍ସ ପକାରନ୍ତରେନ ଅତ୍ଥଂ ଵିଭାଵେତି। ତତ୍ରାଯଂ ଵଚନତ୍ଥୋ –

କମନୀୟଟ୍ଠେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଭଜୀୟତୀତି ସୁଭଗଂ, ସୁଭା ଅଗା ରୁକ୍ଖା ଏତ୍ଥାତି ୱା ସୁଭଗଂ, ସୁନ୍ଦରକିତ୍ତିଯୋଗତୋ ୱା ‘‘ସୁଭଗ’’ନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। କେଚି ପନ ‘‘ସୁଭାଗୱନେ’’ତି ପଠନ୍ତି, ‘‘ସୁନ୍ଦରଭୂମିଭାଗେ ୱନେ’’ତି ଚସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ସୁଭଗସ୍ସ ନାମ ଯକ୍ଖସ୍ସ ୱନଂ ତେନ ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତାତି ‘‘ସୁଭଗୱନ’’ନ୍ତି ଅଞ୍ଞେ। ୱନନଂ ଭତ୍ତୀତିଅତ୍ଥେ ତଂ ୱନନଂ କାରେତୀତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ୱନୟତୀତି ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନେୱାହ ‘‘ଅତ୍ତନି ସିନେହଂ ଉପ୍ପାଦେତୀ’’ତି। ଯାଚନତ୍ଥେ ୱନୁତେ ଇତି ୱନନ୍ତି ଉପଚାରକପ୍ପନାୱସେନ ୱନ-ସଦ୍ଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଉଜୁୱଂସାତି ଉଜୁଭୂତୱିଟପା। ମହାସାଲାତି ମହାରୁକ୍ଖା। ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ସାଲମୂଲେତି ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲେ। ୱନପ୍ପତିଜେଟ୍ଠକରୁକ୍ଖୋତି ୱନପ୍ପତିଭୂତୋ ଜେଟ୍ଠକରୁକ୍ଖୋ। ତମେୱ ଜେଟ୍ଠକଭାୱନ୍ତି ୱନପ୍ପତିଭାୱେନାଗତଂ ସେଟ୍ଠଭାୱଂ ପଧାନଭାୱଂ। ତେନ ହି ସୋ ‘‘ସାଲରାଜା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଉପଗତାନଂ ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଜା, ଅଞ୍ଞସ୍ମିମ୍ପି ତାଦିସେ ରୁକ୍ଖେ ରାଜୱୋହାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୁପତିଟ୍ଠିତସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଧମ୍ମିକାତି ଆଲପନଂ। ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ସାଖାଦିମତୋ ସଙ୍ଘାତସ୍ସ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନେ ଅୱୟୱୱିସେସେ ପୱତ୍ତମାନୋ ମୂଲ-ସଦ୍ଦୋ। ଯସ୍ମା ତଂସଦିସେସୁ ତନ୍ନିସ୍ସଯେ ପଦେସେ ଚ ରୁଳ୍ହୀୱସେନ ପରିୟାୟତୋ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ‘‘ମୂଲାନି ଉଦ୍ଧରେୟ୍ୟା’’ତି ଏତ୍ଥ ନିପ୍ପରିୟାୟମୂଲଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଏକେନ ମୂଲ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ଆହ ‘‘ମୂଲମୂଲେ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି ଯଥା ‘‘ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ (ସଂ॰ ନି॰ ୪।୩୨୭), ରୂପରୂପ’’ନ୍ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି॰ ୨।୪୪୯) ଚ। ଅସାଧାରଣହେତୁମ୍ହୀତି ଅସାଧାରଣକାରଣେ। ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ଏୱ ଆୱେଣିକେ ନେସଂ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନତୋ ମୂଲଟ୍ଠେନ ଉପକାରକେ ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମେ ଦିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତ୍ଥାତି ‘‘ଏକଂ ସମୟଂ ଭଗୱା ଉକ୍କଟ୍ଠାୟଂ ୱିହରତି ସୁଭଗୱନେ ସାଲରାଜମୂଲେ’’ତି ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ୱାକ୍ୟଂ, ତତ୍ର। ସିୟାତି କସ୍ସଚି ଏୱଂ ପରିୱିତକ୍କୋ ସିୟା, ୱକ୍ଖମାନାକାରେନ କଦାଚି ଚୋଦେୟ୍ୟ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ତତ୍ଥ ୱିହରତୀତି ଯଦି ସୁଭଗୱନେ ସାଲରାଜମୂଲେ ୱିହରତି। ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ନାନାଠାନଭୂତତ୍ତା ଉକ୍କଟ୍ଠାସୁଭଗୱନାନଂ, ଏକଂ ସମୟନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଇଦାନି ଚୋଦକୋ ତମେୱ ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ‘‘ନ ହି ସକ୍କା’’ତିଆଦିନା ୱିୱରତି। ଇତରୋ ସବ୍ବମେତଂ ଅୱିପରୀତଂ ଅତ୍ଥଂ ଅଜାନନ୍ତେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବ’’ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଏତନ୍ତି ‘‘ଉକ୍କଟ୍ଠାୟଂ ୱିହରତି ସୁଭଗୱନେ ସାଲରାଜମୂଲେ’’ତି ଏତଂ ୱଚନଂ। ଏୱନ୍ତି ‘‘ଯଦି ତାୱ ଭଗୱା’’ତିଆଦିନା ଯଂ ତଂ ଭୱତା ଚୋଦିତଂ, ତଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏୱଂ ନ ଖୋ ପନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ ଉଭୟତ୍ଥ ଅପୁବ୍ବଅଚରିମଂ ୱିହାରଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ଅତ୍ତନୋ ଯଥାଧିପ୍ପେତଂ ଅୱିପରୀତଂ ଅତ୍ଥଂ, ତସ୍ସ ଚ ପଟିକଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଭାୱଂ, ତେନ ଚ ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତଂ ପକାସେନ୍ତୋ ‘‘ନନୁ ଅୱୋଚୁମ୍ହ... ପେ... ସାଲରାଜମୂଲେ’’ତି ଆହ। ଏୱମ୍ପି ‘‘ସୁଭଗୱନେ ସାଲରାଜମୂଲେ ୱିହରତୀ’’ଚ୍ଚେୱ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ନ ‘‘ଉକ୍କଟ୍ଠାୟ’’ନ୍ତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଗୋଚରଗାମନିଦସ୍ସନତ୍ଥ’’ନ୍ତିଆଦି।

ଅୱସ୍ସଂ ଚେତ୍ଥ ଗୋଚରଗାମକିତ୍ତନଂ କାତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ତଂ ଯଥା ସୁଭଗୱନାଦିକିତ୍ତନଂ ପବ୍ବଜିତାନୁଗ୍ଗହକରଣାଦିଅନେକପ୍ପୟୋଜନଂ, ଏୱଂ ଗହଟ୍ଠାନୁଗ୍ଗହକରଣାଦିୱିୱିଧପ୍ପୟୋଜନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଉକ୍କଟ୍ଠାକିତ୍ତନେନା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚୟଗ୍ଗହଣେନ ଉପସଙ୍କମନପୟିରୁପାସନାନଂ ଓକାସଦାନେନ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ସରଣେସୁ ସୀଲେସୁ ଚ ପତିଟ୍ଠାପନେନ ଯଥୂପନିସ୍ସୟଂ ଉପରିୱିସେସାଧିଗମାୱହନେନ ଚ ଗହଟ୍ଠାନୁଗ୍ଗହକରଣଂ, ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାନଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗସ୍ସ ଚ ଅନୁରୂପୱସନଟ୍ଠାନପରିଗ୍ଗହେନେତ୍ଥ ପବ୍ବଜିତାନୁଗ୍ଗହକରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କରୁଣାୟ ଉପଗମନଂ, ନ ଲାଭାଦିନିମିତ୍ତଂ, ପଞ୍ଞାୟ ଅପଗମନଂ, ନ ୱିରୋଧାଦିନିମିତ୍ତନ୍ତି ଉପଗମନାପଗମନାନଂ ନିରୁପକ୍କିଲେସତଂ ୱିଭାୱେତି। ଧମ୍ମିକସୁଖଂ ନାମ ଅନୱଜ୍ଜସୁଖଂ। ଦେୱାନଂ ଉପକାରବହୁଲତା ଜନୱିୱିତ୍ତତାୟ। ପଚୁରଜନୱିୱିତ୍ତଂ ହି ଠାନଂ ଦେୱା ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି। ତଦତ୍ଥପରିନିପ୍ଫାଦନନ୍ତି ଲୋକତ୍ଥନିପ୍ଫାଦନଂ, ବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚସମ୍ପାଦନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମାଦିନାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଉକ୍କଟ୍ଠାକିତ୍ତନତୋ ରୂପକାୟସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ଦସ୍ସେତି, ସୁଭଗୱନାଦିକିତ୍ତନତୋ ଧମ୍ମକାୟସ୍ସ। ତଥା ପୁରିମେନ ପରାଧୀନକିରିୟାକରଣଂ, ଦୁତିୟେନ ଅତ୍ତାଧୀନକିରିୟାକରଣଂ। ପୁରିମେନ ୱା କରୁଣାକିଚ୍ଚଂ, ଇତରେନ ପଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ। ପୁରିମେନ ଚସ୍ସ ପରମାୟ ଅନୁକମ୍ପାୟ ସମନ୍ନାଗମଂ, ପଚ୍ଛିମେନ ପରମାୟ ଉପେକ୍ଖାୟ ସମନ୍ନାଗମଂ ଦୀପେତି। ଭଗୱା ହି ସବ୍ବସତ୍ତେ ପରମାୟ ଅନୁକମ୍ପାୟ ଅନୁକମ୍ପତି, ନ ଚ ତତ୍ଥ ସିନେହଦୋସାନୁପତିତୋ ପରମୁପେକ୍ଖକଭାୱତୋ, ଉପେକ୍ଖକୋ ଚ ନ ଚ ପରହିତସୁଖକରଣେ ଅପ୍ପୋସୁକ୍କୋ ମହାକାରୁଣିକଭାୱତୋ।

ତସ୍ସ ମହାକାରୁଣିକତାୟ ଲୋକନାଥତା, ଉପେକ୍ଖକତାୟ ଅତ୍ତନାଥତା। ତଥା ହେସ ବୋଧିସତ୍ତଭୂତୋ ମହାକରୁଣାୟ ସଞ୍ଚୋଦିତମାନସୋ ସକଲଲୋକହିତାୟ ଉସ୍ସୁକ୍କମାପନ୍ନୋ ମହାଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାୟ ତଦତ୍ଥନିପ୍ଫାଦନତ୍ଥଂ ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭାରେ ସମ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଅପରିମିତଂ କାଲଂ ଅନପ୍ପକଂ ଦୁକ୍ଖମନୁଭୋସି, ଉପେକ୍ଖକତାୟ ସମ୍ମା ପତିତେହି ଦୁକ୍ଖେହି ନ ୱିକମ୍ପି। ତଥା ମହାକାରୁଣିକତାୟ ସଂସାରାଭିମୁଖତା, ଉପେକ୍ଖକତାୟ ତତୋ ନିବ୍ବିଦନା। ତଥା ଉପେକ୍ଖକତାୟ ନିବ୍ବାନାଭିମୁଖତା, ମହାକାରୁଣିକତାୟ ତଦଧିଗମୋ। ତଥା ମହାକାରୁଣିକତାୟ ପରେସଂ ଅହିଂସାପନଂ,

ଉପେକ୍ଖକତାୟ ସୟଂ ପରେହି ଅଭାୟନଂ। ମହାକାରୁଣିକତାୟ ପରଂ ରକ୍ଖତୋ ଅତ୍ତନୋ ରକ୍ଖଣଂ, ଉପେକ୍ଖକତାୟ ଅତ୍ତାନଂ ରକ୍ଖତୋ ପରେସଂ ରକ୍ଖଣଂ। ତେନସ୍ସ ଅତ୍ତହିତାୟ ପଟିପନ୍ନାଦୀସୁ ଚତୁତ୍ଥପୁଗ୍ଗଲଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ତଥା ମହାକାରୁଣିକତାୟ ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚ ପାରିପୂରି, ଉପେକ୍ଖକତାୟ ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚ ପାରିପୂରି। ଏୱଂ ପରିସୁଦ୍ଧାସୟପୟୋଗସ୍ସ ମହାକାରୁଣିକତାୟ ଲୋକହିତତ୍ଥମେୱ ରଜ୍ଜସମ୍ପଦାଦିଭୱସମ୍ପତ୍ତିୟା ଉପଗମନଂ, ଉପେକ୍ଖକତାୟ ତିଣାୟପି ଅମଞ୍ଞମାନସ୍ସ ତତୋ ଅପଗମନଂ। ଇତି ସୁୱିସୁଦ୍ଧୌପଗମାପଗମସ୍ସ ମହାକାରୁଣିକତାୟ ଲୋକହିତତ୍ଥମେୱ ଦାନୱସେନ ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ପରିଚ୍ଚଜନା, ଉପେକ୍ଖକତାୟ ତସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅପଚ୍ଚାସୀସନା। ଏୱଂ ସମୁଦାଗମନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଅଚ୍ଛରିୟବ୍ଭୁତଗୁଣସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ମହାକାରୁଣିକତାୟ ପରେସଂ ହିତସୁଖତ୍ଥଂ ଅତିଦୁକ୍କରକାରିତା, ଉପେକ୍ଖକତାୟ କାୟମ୍ପି ଅନଲଂକାରିତା।

ତଥା ମହାକାରୁଣିକତାୟ ଚରିମତ୍ତଭାୱେ ଜିଣ୍ଣାତୁରମତଦସ୍ସନେନ ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ, ଉପେକ୍ଖକତାୟ ଉଳାରେସୁ ଦେୱଭୋଗସଦିସେସୁ ଭୋଗେସୁ ନିରପେକ୍ଖୋ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମି। ତଥା ମହାକାରୁଣିକତାୟ "କିଚ୍ଛଂ ୱତାୟଂ ଲୋକୋ ଆପନ୍ନୋ"ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୫୭; ସଂ। ନି। ୨।୪, ୧୦) କରୁଣାମୁଖେନେୱ ୱିପସ୍ସନାରମ୍ଭୋ , ଉପେକ୍ଖକତାୟ ବୁଦ୍ଧଭୂତସ୍ସ ସତ୍ତ ସତ୍ତାହାନି ୱିୱେକସୁଖେନେୱ ୱୀତିନାମନଂ। ମହାକାରୁଣିକତାୟ ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଅପ୍ପୋସୁକ୍କତଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱାପି ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଅଜ୍ଝେସନାପଦେସେନ ଓକାସକରଣଂ, ଉପେକ୍ଖକତାୟ ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିୟାଦି ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ଅନନୁରୂପସମୁଦାଚାରେପି ଅନଞ୍ଞଥାଭାୱୋ। ମହାକାରୁଣିକତାୟ କତ୍ଥଚି ପଟିଘାତାଭାୱେନସ୍ସ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅମିତ୍ତସଞ୍ଞାୟ ଅଭାୱୋ, ଉପେକ୍ଖକତାୟ କତ୍ଥଚିପି ଅନୁରୋଧାଭାୱେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ସିନେହସନ୍ଥୱାଭାୱୋ। ମହାକାରୁଣିକତାୟ ଗାମାଦୀନଂ ଆସନ୍ନଟ୍ଠାନେ ୱସନ୍ତସ୍ସପି ଉପେକ୍ଖକତାୟ ଅରଞ୍ଞଟ୍ଠାନେ ଏୱ ୱିହରଣଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ପୁରିମେନ ତସ୍ସ ପରମାୟ ଅନୁକମ୍ପାୟ ସମନ୍ନାଗମଂ, ପଚ୍ଛିମେନ ପରମାୟ ଉପେକ୍ଖାୟ ସମନ୍ନାଗମଂ ଦୀପେତୀ"ତି।

ତନ୍ତି "ତତ୍ରା"ତି ପଦଂ। ଦେସକାଲପରିଦୀପନନ୍ତି ଯେ ଦେସକାଲା ଇଧ ୱିହରଣକିରିୟାୱିସେସନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା, ତେସଂ ପରିଦୀପନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଯଂ ସମୟଂ...ପେ... ଦୀପେତୀ"ତି ଆହ। ତଂ-ସଦ୍ଦୋ ହି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ, ତସ୍ମା ଇଧ କାଲସ୍ସ, ଦେସସ୍ସ ୱା ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ ଭୱିତୁଂ ଅରହତି, ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ। ଅୟଂ ତାୱ ତତ୍ର-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପଟିନିଦ୍ଦେସଭାୱେ ଅତ୍ଥୱିଭାୱନା। ଯସ୍ମା ପନ ଇଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ତତ୍ର-ସଦ୍ଦୋ ଧମ୍ମଦେସନାୱିସିଟ୍ଠଂ ଦେସଂ କାଲଞ୍ଚ ୱିଭାୱେତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ "ଭାସିତବ୍ବଯୁତ୍ତେ ୱା ଦେସକାଲେ ଦୀପେତୀ"ତି। ତେନ ତତ୍ରାତି ଯତ୍ଥ ଭଗୱା ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଭିକ୍ଖୂ ଆଲପି ଅଭାସି, ତାଦିସେ ଦେସେ, କାଲେ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହୀତିଆଦିନା ତମେୱତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥେତି। ନନୁ ଚ ଯତ୍ଥ ଠିତୋ ଭଗୱା "ଅକାଲୋ ଖୋ ତାୱା"ତିଆଦିନା ବାହିୟସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନଂ ପଟିକ୍ଖିପି, ତତ୍ଥେୱ ଅନ୍ତରୱୀଥିୟଂ ଠିତୋ ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଅଦେସେତବ୍ବକାଲେ ଅଦେସନାୟ ଇଦଂ ଉଦାହରଣଂ। ତେନେୱାହ "ଅକାଲୋ ଖୋ ତାୱା"ତି। ଯଂ ପନ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ "ଅନ୍ତରଘରଂ ପୱିଟ୍ଠମ୍ହା"ତି (ଉଦା। ୧୦), ତମ୍ପି ତସ୍ସ ଅକାଲଭାୱସ୍ସେୱ ପରିୟାୟେନ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ହି ତଦା ଅଦ୍ଧାନପରିସ୍ସମେନ ରୂପକାୟେ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା ଅହୋସି, ବଲୱପୀତିୱେଗେନ ନାମକାୟେ, ତଦୁଭୟସ୍ସ ୱୂପସମଂ ଆଗମେନ୍ତୋ ପପଞ୍ଚପରିହାରତ୍ଥଂ ଭଗୱା "ଅକାଲୋ ଖୋ"ତି ପରିୟାୟେନ ପଟିକ୍ଖିପି। ଅଦେସେତବ୍ବଦେସେ ଅଦେସନାୟ ପନ ଉଦାହରଣଂ "ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ମଗ୍ଗା ଓକ୍କମ୍ମ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସୀଦି (ସଂ। ନି। ୨।୧୫୪), ୱିହାରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ୱିହାରପଚ୍ଛାୟାୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତେ ଆସନେ ନିସୀଦୀ"ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୬୩) ଚ ଏୱମାଦିକଂ ଇଧ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତଂ।

"ଅଥ ଖୋ ସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲୋ ଇଧ ପୁବ୍ବେ ରସାଦୋ ଇଧ ପାପାନି କମ୍ମାନି କରିତ୍ୱା"ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୫୧) ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ଖୋ-ସଦ୍ଦୋ, "ଦୁକ୍କରଂ ଖୋ ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସତା ଏକନ୍ତପରିପୁଣ୍ଣଂ" ...

"ଦୁକ୍କଂ ଖୋ ଅଗାରୱୋ ୱିହରତି ଅପ୍ପତିସ୍ସୋ"ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୨୧) ଅୱଧାରଣେ, "କିତ୍ତାୱତା ନୁ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ସତ୍ଥୁ ପୱିୱିତ୍ତସ୍ସ ୱିହରତୋ ସାୱକା ୱିୱେକଂ ନାନୁସିକ୍ଖନ୍ତୀ"ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୧) ଆଦିକାଲତ୍ଥେ। ୱାକ୍ୟାରମ୍ଭେତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ପଦପୂରଣେନ ୱଚନାଲଙ୍କାରମତ୍ତଂ କତଂ ହୋତି, ଆଦିକାଲତ୍ଥେନ ୱାକ୍ୟସ୍ସ ଉପଞ୍ଞାସମତ୍ତଂ, ଅୱଧାରଣତ୍ଥେନ ପନ ନିୟମଦସ୍ସନଂ, ତସ୍ମା ଆମନ୍ତେସି ଏୱାତି ଆମନ୍ତନେ ନିୟମୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତୀତି।

"ଭଗୱାତି ଲୋକଗରୁଦୀପନ"ନ୍ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ପୁବ୍ବେପି ଭଗୱା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋତି? ଯଦିପି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ପନସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଠାନେ ୱିହରଣକିରିୟାୟ କତ୍ତୁୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କତଂ, ନ ଆମନ୍ତନକିରିୟାୟ, ଇଧ ପନ ଆମନ୍ତନକିରିୟାୟ, ତସ୍ମା ତଦତ୍ଥଂ ପୁନ "ଭଗୱା"ତି ପାଠଇୟଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ସତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଭଗୱାତି ଲୋକଗରୁଦୀପନ"ନ୍ତି ଆହ। କଥାସୱନୟୁତ୍ତପୁଗ୍ଗଲୱଚନନ୍ତି ୱକ୍ଖମାନାୟ ମୂଲପରିୟାୟଦେସନାୟ ସୱନୟୋଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୱଚନଂ। ଚତୂସୁପି ପରିସାସୁ ଭିକ୍ଖୂ ଏୱ ଏଦିସାନଂ ଦେସନାନଂ ୱିସେସେନ ଭାଜନଭୂତା, ଇତି ସାତିସୟସାସନସମ୍ପଟିଗ୍ଗାହକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଇଧ ଭିକ୍ଖୁଗହଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସଦ୍ଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅପିଚା"ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖକୋତି ଭିକ୍ଖତି ଭିକ୍ଖନଧମ୍ମତାୟ ଭିକ୍ଖତି ଅତ୍ଥୋ। ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତୋତି ବୁଦ୍ଧାଦୀହିପି ଅଜ୍ଝୁପଗତଂ ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ଉଞ୍ଛାଚରିୟଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତତ୍ତା ଅନୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ଭିକ୍ଖୁ। ଯୋ ହି କୋଚି ଅପ୍ପଂ ୱା ମହନ୍ତଂ ୱା ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧଂ ପହାୟ ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିୟଂ ପବ୍ବଜିତୋ, ସୋ କସିଗୋରକ୍ଖାଦୀହି ଜୀୱିକାକପ୍ପନଂ ହିତ୍ୱା ଲିଙ୍ଗସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନେୱ ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତତ୍ତା ଭିକ୍ଖୁ, ପରପଟିବଦ୍ଧଜୀୱିକତ୍ତା ୱା ୱିହାରମଜ୍ଝେ କାଜଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜମାନୋପି ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତୋତି ଭିକ୍ଖୁ, ପିଣ୍ଡିୟାଲୋପଭୋଜନଂ ନିସ୍ସାୟ ପବ୍ବଜ୍ଜାୟ ଉସ୍ସାହଜାତତ୍ତା ୱା ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତୋତି ଭିକ୍ଖୂତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଆଦିନା ନୟେନାତି ''ଭିନ୍ନପଟଧରୋତି ଭିକ୍ଖୁ, ଭିନ୍ଦତି ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେତି ଭିକ୍ଖୁ, ଭିନ୍ନତ୍ତା ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭିକ୍ଖୂ''ତିଆଦିନା ୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୫୧୦) ଆଗତନୟେନ। ଞାପନେତି ଅୱବୋଧନେ, ପଟିୱେଦନେତି ଅତ୍ଥୋ।

ଭିକ୍ଖନସୀଲତାତିଆଦୀସୁ ଭିକ୍ଖନସୀଲତା ଭିକ୍ଖନେନ ଆଜୀୱନସୀଲତା, ନ କସିୱଣିଜ୍ଜାଦୀହି ଆଜୀୱନସୀଲତା। ଭିକ୍ଖନଧମ୍ମତା ''ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅରିୟା ତିଟ୍ଠନ୍ତୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୧୫୩; ମି। ପ। ୪।୫।୯) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଭିକ୍ଖନସଭାୱତା, ନ ସମ୍ଭାୱନାକୋହଞ୍ଞସଭାୱତା। ଭିକ୍ଖନେ ସାଧୁକାରିତା ''ଉତ୍ତିଟ୍ଠେ ନପ୍ପମଜ୍ଜେୟ୍ୟା''ତି (ଧ। ପ। ୧୬୮) ୱଚନଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅପ୍ପମଜ୍ଜନା। ଅଥ ୱା ସୀଲଂ ନାମ ପକତିସଭାୱୋ, ଇଧ ପନ ତଦଧିଟ୍ଠାନଂ। ଧମ୍ମୋତି ୱତଂ। ଅପରେ ପନ ''ସୀଲଂ ନାମ ୱତସମାଦାନଂ, ଧମ୍ମୋ ନାମ ପୱେଣୀଆଗତଂ ଚାରିତ୍ତଂ, ସାଧୁକାରିତାତି ସକ୍କଚ୍ଚକାରିତା ଆଦରକିରିୟା''ତି ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ହୀନାଧିକଜନସେୱିତନ୍ତି ଯେ ଭିକ୍ଖୁଭାୱେ ଠିତାପି ଜାତିମଦାଦିୱସେନ ଉଦ୍ଧତା ଉନ୍ନଳା। ଯେ ଚ ଗିହିଭାୱେ ପରେସୁ ଅତ୍ଥିକଭାୱମ୍ପି ଅନୁପଗତତାୟ ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ପରମକାପଞ୍ଞତଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତେସଂ ଉଭୟେସମ୍ପି ଯଥାକ୍କମଂ ''ଭିକ୍ଖୱୋ''ତି ୱଚନେନ ହୀନଜନେହି ଦଲିଦ୍ଦେହି ପରମକାପଞ୍ଞତଂ ପତ୍ତେହି ପରକୁଲେସୁ ଭିକ୍ଖାଚରିୟାୟ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତେହି ସେୱିତଂ ୱୁତ୍ତିଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଉଦ୍ଧତଭାୱନିଗ୍ଗହଂ କରୋତି, ଅଧିକଜନେହି ଉଳାରଭୋଗଖତ୍ତିୟକୁଲାଦିତୋ ପବ୍ବଜିତେହି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ଆଜୀୱୱିସୋଧନତ୍ଥଂ ସେୱିତଂ ୱୁତ୍ତିଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଦୀନଭାୱନିଗ୍ଗହଂ କରୋତୀତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଯସ୍ମା ''ଭିକ୍ଖୱୋ''ତି ୱଚନଂ ଆମନ୍ତନଭାୱତୋ ଅଭିମୁଖୀକରଣଂ, ପକରଣତୋ ସାମତ୍ଥିୟତୋ ଚ ସୁସ୍ସୂସାଜନନଂ ସକ୍କଚ୍ଚସୱନମନସିକାରନିୟୋଜନଞ୍ଚ ହୋତି। ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଭିକ୍ଖୱୋତି ଇମିନା''ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ସାଧୁକସୱନମନସିକାରେତି ସାଧୁକସୱନେ ସାଧୁକମନସିକାରେ ଚ। କଥଂ ପନ ପୱତ୍ତିତା ସୱନାଦୟୋ ସାଧୁକଂ ପୱତ୍ତିତା ହୋନ୍ତୀତି? ''ଅଦ୍ଧା ଇମାୟ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ସକଲସାସନସମ୍ପତ୍ତି ହତ୍ଥଗତା ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଆଦରଗାରୱଯୋଗେନ, କଥାଦୀସୁ ଅପରିଭୱନାଦିନା ଚ। ୱୁତ୍ତଂ ହି ''ପଞ୍ଚହି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ସୁଣନ୍ତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଭବ୍ବୋ ନିୟାମଂ ଓକ୍କମିତୁଂ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତଂ। କତମେହି ପଞ୍ଚହି? ନ କଥଂ ପରିଭୋତି, ନ କଥିକଂ ପରିଭୋତି, ନ ଅତ୍ତାନଂ ପରିଭୋତି, ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତି ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ, ଯୋନିସୋ ଚ ମନସି କରୋତି। ଇମେହି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ , ପଞ୍ଚହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ସୁଣନ୍ତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଭବ୍ବୋ ନିୟାମଂ ଓକ୍କମିତୁଂ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତ''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୫।୧୫୧)। ତେନେୱାହ ''ସାଧୁକସୱନମନସିକାରାୟତ୍ତା ହି ସାସନସମ୍ପତ୍ତୀ''ତି। ସାସନସମ୍ପତ୍ତି ନାମ ସୀଲାଦିନିପ୍ଫତ୍ତି।

ପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅଧିଗମୱସେନ। ସତ୍ଥୁଚରିୟାନୁୱିଧାୟକତ୍ତା ସୀଲାଦିଗୁଣାନୁଟ୍ଠାନେନ। ତିଣ୍ଣଂ ଯାନାନଂ ୱସେନ ଅନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ ସକଲସାସନପଟିଗ୍ଗାହକତ୍ତା। ସନ୍ତିକତ୍ତାତି ସମୀପଭାୱତୋ। ସନ୍ତିକାୱଚରତ୍ତାତି ସବ୍ବକାଲଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଭାୱତୋ। ଯଥାନୁସିଟ୍ଠନ୍ତି ଅନୁସାସନିଅନୁରୂପଂ, ଅନୁସାସନିଂ ଅନୱସେସତୋ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକଚ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୂୟେୱ ସନ୍ଧାୟାତି ଯେ ସୁତ୍ତପରିୟୋସାନେ ''ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱତୋ ଭାସିତଂ ଅଭିନନ୍ଦୁ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା ପଞ୍ଚସତା ବ୍ରାହ୍ମଣପବ୍ବଜିତା, ତେ ସନ୍ଧାୟ।

ପୁବ୍ବେ ସବ୍ବପରିସସାଧାରଣତ୍ତେପି ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ''ଜେଟ୍ଠସେଟ୍ଠା''ତିଆଦିନା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଏୱ ଆମନ୍ତନେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱାୱ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କିମତ୍ଥଂ ପନ ଭଗୱା''ତି ଚୋଦନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋତି ଅଞ୍ଞୱିହିତା। ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତାତି ଅସମାହିତଚିତ୍ତା। ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତାତି ତଦା ହିୟ୍ୟୋ ତତୋ ପରଦିୱସେସୁ ୱା ସୁତଧମ୍ମଂ ପତି ପତି ମନସା ଅୱେକ୍ଖନ୍ତା। ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ଧମ୍ମେ ଦେସିୟମାନେ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଦେସନଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ଇମମେୱତ୍ଥଂ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତେ ଅନାମନ୍ତେତ୍ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଭିକ୍ଖୱୋତୀତି ଚ ସନ୍ଧିୱସେନ ଇ-କାରଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ''ଭିକ୍ଖୱୋ ଇତୀ''ତି। ଅୟଂ ହି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁ-ପରିସମାପନାଦିପଦତ୍ଥୱିପରିୟାୟ-ପକାରାୱଧାରଣନିଦସ୍ସନାଦିଅନେକତ୍ଥପ୍ପଭେଦୋ। ତଥା ହେସ ''ରୁପ୍ପତୀତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତସ୍ମା 'ରୂପ'ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୭୯) ହେତୁଅତ୍ଥେ ଦିସ୍ସତି; ''ତସ୍ମା ତିହ ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମଦାୟାଦା ଭୱଥ, ମା ଆମିସଦାୟାଦା, ଅତ୍ଥି ମେ ତୁମ୍ହେସୁ ଅନୁକମ୍ପା 'କିନ୍ତି ମେ ସାୱକା ଧମ୍ମଦାୟାଦା ଭୱେୟ୍ୟୁଂ, ନୋ ଆମିସଦାୟାଦା'ତି''ଆଦୀସୁ ପରିସମାପନେ; ''ଇତି ୱା, ଇତି ଏୱରୂପା ନଚ୍ଚଗୀତୱାଦିତୱିସୂକଦସ୍ସନା

ପଟିଞ୍ଚରତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୧୩) ଆଦିଅତ୍ଥେ; ‘‘ମାଗଣ୍ଡିୟୋତି ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସଙ୍ଖା ସମଞ୍ଞା ପଞ୍ଞତ୍ତି ୱୋହାରୋ ନାମଂ ନାମକମ୍ମଂ ନାମଧେଯ୍ୟଂ ନିରୁତ୍ତି ବ୍ୟଞ୍ଜନମଭିଲାପୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମହାନି। ୭୩) ପଦତ୍ଥୱିପରିୟାୟେ; ‘‘ଇତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସପ୍ପଟିଭୟୋ ବାଲୋ, ଅପ୍ପଟିଭୟୋ ପଣ୍ଡିତୋ, ସଉପଦ୍ଦୱୋ ବାଲୋ, ଅନୁପଦ୍ଦୱୋ ପଣ୍ଡିତୋ, ସଉପସଗ୍ଗୋ ବାଲୋ, ଅନୁପସଗ୍ଗୋ ପଣ୍ଡିତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩। ୧୨୪) ପକାରେ; ‘‘ଅତ୍ଥି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣନ୍ତି ଇତି ପୁଟ୍ଠେନ ସତା, ଆନନ୍ଦ, ଅତ୍ଥୀତିସ୍ସ ୱଚନୀଯଂ, କିଂ ପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣନ୍ତି ଇତି ଚେ ୱଦେଯ୍ୟ, ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣନ୍ତି ଇଚ୍ଚସ୍ସ ୱଚନୀଯ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୯୬) ଅୱଧାରଣେ; ‘‘ସବ୍ବମତ୍ଥୀତି ଖୋ, କଚ୍ଚାନ, ଅଯମେକୋ ଅନ୍ତୋ, ସବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀତି ଖୋ, କଚ୍ଚାନ, ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ଅନ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୧୫) ନିଦସ୍ସନେ। ଇଧାପି ନିଦସ୍ସନେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଭିକ୍ଖୱୋତି ହି ଆମନ୍ତିତାକାରୋ, ତମେସ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ନିଦସ୍ସେତି ‘‘ଭିକ୍ଖୱୋତି ଆମନ୍ତେସୀ’’ତି। ଇମିନା ନଯେନ ‘‘ଭଦନ୍ତେ’’ତିଆଦୀସୁପି ଯଥାରହଂ ଇତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୁବ୍ବେ ‘‘ଭଗୱା ଆମନ୍ତେସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଭଗୱତୋ ପଚ୍ଚସ୍ସୋସୁ’’ନ୍ତି ଇଧ ‘‘ଭଗୱତୋ’’ତି ସାମିୱଚନଂ ଆମନ୍ତନମେୱ ସମ୍ବନ୍ଧୀଅନ୍ତରଂ ଅପେକ୍ଖତୀତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଭଗୱତୋ ଆମନ୍ତନଂ ପଟିଅସ୍ସୋସୁ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଭଗୱତୋ’’ତି ପନ ଇଦଂ ପଟିସ୍ସୱସମ୍ବନ୍ଧେନେନ ସମ୍ପଦାନୱଚନଂ ଯଥା ‘‘ଦେୱଦତ୍ତସ୍ସ ପଟିସ୍ସୁଣୋତୀ’’ତି।

ଯଂ ନିଦାନଂ ଭାସିତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏତ୍ଥାହ – କିମତ୍ଥଂ ପନ ଧମ୍ମୱିନଯସଙ୍ଗହେ କରିଯମାନେ ନିଦାନୱଚନଂ, ନନୁ ଭଗୱତା ଭାସିତୱଚନସ୍ସେୱ ସଙ୍ଗହୋ କାତବ୍ବୋତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଦେସନାଯ ଠିତିଅସମ୍ମୋସସଦ୍ଧେଯ୍ୟଭାୱସମ୍ପାଦନତ୍ଥଂ। କାଲଦେସଦେସକନିମିତ୍ତପରିସାପଦେସେହି ଉପନିବନ୍ଧିତ୍ୱା ଠପିତା ହି ଦେସନା ଚିରଟ୍ଠିତିକା ହୋତି ଅସମ୍ମୋସଧମ୍ମା ସଦ୍ଧେଯ୍ୟା ଚ, ଦେସକାଲକତ୍ତୁସୋତୁନିମିତ୍ତେହି ଉପନିବନ୍ଧୋ ୱିଯ ୱୋହାରୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ତେନେୱ ଚ ଆଯସ୍ମତା ମହାକସ୍ସପେନ ‘‘ମୂଲପରିଯାଯସୁତ୍ତଂ ଆୱୁସୋ, ଆନନ୍ଦ, କତ୍ଥ ଭାସିତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଦେସାଦିପୁଚ୍ଛାସୁ କତାସୁ ତାସଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କରୋନ୍ତେନ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକେନ ‘‘ଏୱଂ ମେ ସୁତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିଦାନଂ ଭାସିତଂ। ଅପିଚ ସତ୍ଥୁସମ୍ପତ୍ତିପକାସନତ୍ଥଂ ନିଦାନୱଚନଂ। ତଥାଗତସ୍ସ ହି ଭଗୱତୋ ପୁବ୍ବରଚନାନୁମାନାଗମତକ୍କାଭାୱତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱସିଦ୍ଧି । ନ ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପୁବ୍ବରଚନାଦୀହି ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଚାରତାଯ ଏକପ୍ପମାଣତ୍ତା ଚ ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମେସୁ। ତଥା ଆଚରିଯମୁଟ୍ଠିଧମ୍ମମଚ୍ଛରିଯସାସନସାୱକାନୁରୋଧାଭାୱତୋ ଖୀଣାସୱଭାୱସିଦ୍ଧି। ନ ହି ସବ୍ବସୋ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ତେ ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ସୁୱିସୁଦ୍ଧସ୍ସ ପରାନୁଗ୍ଗହପ୍ପୱତ୍ତି। ଏୱଂ ଦେସକସଂକିଲେସଭୂତାନଂ ଦିଟ୍ଠିସୀଲସମ୍ପଦାଦୂସକାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତାଭାୱସଂସୂଚକେହି ଞାଣସମ୍ପଦାପହାନସମ୍ପଦାଭିବ୍ୟଞ୍ଜକେହି ଚ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୱିସୁଦ୍ଧଭାୱେହି ପୁରିମୱେସାରଜ୍ଜଦ୍ୱଯସିଦ୍ଧି, ତତୋ ଏୱ ଚ ଅନ୍ତରାଯିକନିଯ୍ୟାନିକଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମୋହାଭାୱସିଦ୍ଧିତୋ ପଚ୍ଛିମୱେସାରଜ୍ଜଦ୍ୱଯସିଦ୍ଧୀତି ଭଗୱତୋ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜସମନ୍ନାଗମୋ ଅତ୍ତହିତପରହିତପଟିପତ୍ତି ଚ ନିଦାନୱଚନେନ ପକାସିତା ହୋତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ପତ୍ତପରିସାଯ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକପଟିଭାନେନ ଧମ୍ମଦେସନାଦୀପନତୋ, ଇଧ ପନ ପଥୱୀଆଦୀସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ପଟିପତ୍ତିୱିଭାଗୱୱତ୍ଥାପକଦେସନାଦୀପନତୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସତ୍ଥୁସମ୍ପତ୍ତିପକାସନତ୍ଥଂ ନିଦାନୱଚନ’’ନ୍ତି।

ତଥା ସାସନସମ୍ପତ୍ତିପକାସନତ୍ଥଂ ନିଦାନୱଚନଂ। ଞାଣକରୁଣାପରିଗ୍ଗହିତସବ୍ବକିରିଯସ୍ସ ହି ଭଗୱତୋ ନତ୍ଥି ନିରତ୍ଥିକା ପଟିପତ୍ତି, ଅତ୍ତହିତତ୍ଥା ୱା। ତସ୍ମା ପରେସଂ ଏୱ ଅତ୍ଥାଯ ପୱତ୍ତସବ୍ବକିରିଯସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସକଲମ୍ପି କାଯୱଚୀମନୋକମ୍ମଂ ଯଥାପୱତ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥେହି ଯଥାରହଂ ସତ୍ତାନଂ ଅନୁସାସନଟ୍ଠେନ ସାସନଂ, ନ କବ୍ବରଚନା, ତଯିଦଂ ସତ୍ଥୁଚରିତଂ କାଲଦେସଦେସକପରିସାପଦେସେହି ସଦ୍ଧିଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିଦାନୱଚନେହି ଯଥାରହଂ ପକାସୀଯତି, ଇଧ ପନ ‘‘ପଥୱିଯାଦୀସୁ ୱତ୍ଥୂସୂ’’ତି ସବ୍ବଂ ପୁରିମସଦିସମେୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସାସନସମ୍ପତ୍ତିପକାସନତ୍ଥଂ ନିଦାନୱଚନ’’ନ୍ତି। ଅପିଚ ସତ୍ଥୁନୋ ପମାଣଭାୱପ୍ପକାସନେନ ସାସନସ୍ସ ପମାଣଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ନିଦାନୱଚନଂ, ତଞ୍ଚ ଦେସକପ୍ପମାଣଭାୱଦସ୍ସନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ‘‘ଭଗୱା’’ତି ଚ ଇମିନା ପଦେନ ୱିଭାୱିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ଭଗୱା’’ତି ଇମିନା ତଥାଗତସ୍ସ ରାଗଦୋସମୋହାଦିସବ୍ବକିଲେସମଲଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଦୋସପ୍ପହାନଦୀପନେନ ୱଚନେନ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣସୁପରିସୁଦ୍ଧଞାଣକରୁଣାଦିଗୁଣୱିସେସଯୋଗପରିଦୀପନେନ ତତୋ ଏୱ ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମଭାୱଦୀପନେନ ଅଯମତ୍ଥୋ ସବ୍ବଥା ପକାସିତୋ ହୋତୀତି ଇଦମେତ୍ଥ ନିଦାନୱଚନପ୍ପଯୋଜନସ୍ସ ମୁଖମତ୍ତଦସ୍ସନଂ।

ଅବ୍ଭନ୍ତରନିଦାନୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୱଣ୍ଣନା

ନିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସାତି ଦେସିତସ୍ସ। ଦେସନାପି ହି ଦେସେତବ୍ବସ୍ସ ସୀଲାଦିଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିନେଯ୍ୟସନ୍ତାନେସୁ ନିକ୍ଖିପନତୋ ‘‘ନିକ୍ଖେପୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପଂ ୱିଚାରେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନା ପାକଟା ହୋତୀତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଭଗୱତୋ ଦେସନାସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘ଏତ୍ଥାଯଂ ଦେସନା ଏୱଂସମୁଟ୍ଠାନା’’ତି

ଦେସନାଯ ସମୁଟ୍ଠାନେ ଦସ୍ସିତେ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମଦେୱ ନିଦାନପରିଜାନନେନ ୱଣ୍ଣନାଯ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ହି ‘‘ଅସ୍ସୁତୱା ଭିକ୍ଖୱେ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ’’ତିଆଦିନା, ‘‘ଯୋପି ସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଅରହଂ ଖୀଣାସୱୋ’’ତିଆଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୧।୮), ‘‘ତଥାଗତୋପି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତିଆଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୧।୧୨) ଚ ପୱତ୍ତଦେସନା ଅନୁସନ୍ଧିଦସ୍ସନସୁଖତାଯ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ଅନେକସତଅନେକସହସ୍ସଭେଦାନିପି ସୁତ୍ତନ୍ତାନି ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦିପଧାନନଯୱସେନ ସୋଳସୱିଧତଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତି, ଏୱଂ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଦିସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଭାୱନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ହି ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପା’’ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ପରଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂସଗ୍ଗଭେଦୋ ସମ୍ଭୱତି ‘‘ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ ଚ ପରଜ୍ଝାସଯୋ ଚ, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ ଚ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ଚ, ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ଚ ପରଜ୍ଝାସଯୋ ଚ, ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ଚ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ଚା’’ତି ଅଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିସବ୍ଭାୱତୋ, ଏୱଂ ଯଦିପି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯେନପି ସଂସଗ୍ଗଭେଦୋ ସମ୍ଭୱତି, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଦୀହି ପନ ପୁରତୋ ଠିତେହି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ସଂସଗ୍ଗୋ ନତ୍ଥୀତି ନଯିଧ ନିରୱସେସୋ ୱିତ୍ଥାରନଯୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ୱା ସମ୍ଭୱନ୍ତାନଂ ସେସନିକ୍ଖେପାନଂ ମୂଲନିକ୍ଖେପୱସେନ ଚତ୍ତାରୋୱ ଦସ୍ସିତା। ତଥାଦସ୍ସନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅଯଂ ସଂସଗ୍ଗଭେଦୋ ଗହେତବ୍ବୋତି।

ତତ୍ରାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ନିକ୍ଖିପୀଯତୀତି ନିକ୍ଖେପୋ, ସୁତ୍ତଂ ଏୱ ନିକ୍ଖେପୋ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ। ଅଥ ୱା ନିକ୍ଖିପନଂ ନିକ୍ଖେପୋ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ, ସୁତ୍ତଦେସନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ, ସୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥି କାରଣଭୂତୋତି ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ। ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଏତସ୍ସାତି ୱା ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ। ପରଜ୍ଝାସଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପୁଚ୍ଛାଯ ୱସୋ ପୁଚ୍ଛାୱସୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ। ସୁତ୍ତଦେସନାୱତ୍ଥୁଭୂତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ଅତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତି, ଅତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିଯେୱ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତି ଥ-କାରସ୍ସ ଠ-କାରଂ କତ୍ୱା। ସା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ। ଅଥ ୱା ନିକ୍ଖିପୀଯତି ସୁତ୍ତଂ ଏତେନାତି ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଦି ଏୱ। ଏତସ୍ମିଂ ପନ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ। ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ପରଜ୍ଝାସଯୋ। ପୁଚ୍ଛୀଯତୀତି ପୁଚ୍ଛା, ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋ। ପୁଚ୍ଛନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ ୱଚନଂ ପୁଚ୍ଛାୱସିକଂ, ତଦେୱ ନିକ୍ଖେପ-ସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୱସେନ ‘‘ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତି ଏୱ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅପିଚେତ୍ଥ ପରେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକାଦିକାରଣନିରପେକ୍ଖତ୍ତା ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ୱିସୁଂ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପଭାୱୋ ଯୁତ୍ତୋ କେୱଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯେନେୱ ଧମ୍ମତନ୍ତିଠପନତ୍ଥଂ ପୱତ୍ତିତଦେସନତ୍ତା। ପରଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାୱସିକାନଂ ପନ ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାନଂ ଦେସନାପୱତ୍ତିହେତୁଭୂତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯଂ ପୱତ୍ତିତାନଂ କଥମଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ଅନୱରୋଧୋ, ପୁଚ୍ଛାୱସିକଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକାନଂ ୱା ପରଜ୍ଝାସଯାନୁରୋଧେନ ପୱତ୍ତିକାନଂ କଥଂ ପରଜ୍ଝାସଯେ ଅନୱରୋଧୋତି? ନ ଚୋଦେତବ୍ବମେତଂ। ପରେସଞ୍ହି ଅଭିନୀହାରପରିପୁଚ୍ଛାଦିୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସେୱ ସୁତ୍ତଦେସନାକାରଣୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା ପରଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାୱସିକାନଂ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ। ତଥା ହି ବ୍ରହ୍ମଜାଲ (ଦୀ॰ ନି॰ ୧।୧) ଧମ୍ମଦାଯାଦସୁତ୍ତାଦୀନଂ (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୯) ୱଣ୍ଣାୱଣ୍ଣଆମିସୁପ୍ପାଦାଦିଦେସନାନିମିତ୍ତଂ ‘‘ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପରେସଂ ପୁଚ୍ଛଂ ୱିନା ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଏୱ ନିମିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଦେସିତୋ ପରଜ୍ଝାସଯୋ, ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଦେସିତୋ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋତି ପାକଟୋଯମତ୍ଥୋତି।

ଅତ୍ତନୋଅଜ୍ଝାସଯେନେୱ କଥେସି ଧମ୍ମତନ୍ତିଠପନତ୍ଥନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସମ୍ମପ୍ପଧାନସୁତ୍ତନ୍ତହାରକୋତି ଅନୁପୁବ୍ବେନ ନିକ୍ଖିତ୍ତାନଂ ସଂଯୁତ୍ତକେ ସମ୍ମପ୍ପଧାନପଟିସଂଯୁତ୍ତାନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଆୱଳି। ତଥା ଇଦ୍ଧିପାଦହାରକାଦଯୋ।

ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯା ଧମ୍ମା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦଯୋ। ଅଜ୍ଝାସଯନ୍ତି ଅଧିମୁତ୍ତିଂ। ଖନ୍ତିନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଂ। ମନନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ। ଅଭିନିହାରନ୍ତି ପଣିଧାନଂ। ବୁଜ୍ଝନଭାୱନ୍ତି ବୁଜ୍ଝନସଭାୱଂ, ପଟିୱିଜ୍ଝନାକାରଂ ୱା।

ଉପ୍ପନ୍ନେ ମାନେ ନିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀନି ତୀଣି ଲିଙ୍ଗାନି। ନାମାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି। ପଠମାଦଯୋ ସତ୍ତ ୱିଭତ୍ତିଯୋ। ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ନ କିଞ୍ଚି କଥେତି ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଯା ତଥେୱ ପୱତ୍ତନତୋ। ଗଣ୍ଠିଭୂତଂ ପଦଂ। ଯଥା ହି ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଗଣ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ ଦୁବ୍ବିନିବ୍ବେଧଂ ଦୁଚ୍ଛେଜ୍ଜଞ୍ଚ ହୋତି, ଏୱମେୱଂ ଯଂ ପଦଂ ଅତ୍ଥତୋ ୱିୱରିତୁଂ ନ ସକ୍କା, ତଂ ‘‘ଗଣ୍ଠିପଦ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅନୁପଚ୍ଛଜାତି ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା।

ଯେନ ଯେନ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନୱସେସତଂ ଦୀପେତୀତି ଇମିନା ଇମସ୍ସ ସଦ୍ଦ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସପ୍ପଦେସତଂ ଦସ୍ସେତି। ସଦ୍ଦ-ସଦ୍ଦୋ ହି ସବ୍ବସବ୍ବଂ ପଦେସସବ୍ବଂ ଆଯତନସବ୍ବଂ ସକ୍କାଯସବ୍ବନ୍ତି ଚତୂସୁ ୱିସଯେସୁ ଦିଟ୍ଠପ୍ପଯୋଗୋ। ତଥା ହେସ ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ସବ୍ବାକାରେନ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଞାଣମୁଖେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମହାନି॰ ୧୫୬; ଚୂଳନି॰ ୮୫; ପଟି॰ ମ॰ ୩।୬) ସବ୍ବସବ୍ବସ୍ମିଂ ଆଗତୋ। ‘‘ସବ୍ବେସଂ ୱୋ, ସାରିପୁତ୍ତ, ସୁଭାସିତଂ ପରିଯାଯେନା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୧।୩୪୫) ପଦେସସବ୍ବସ୍ମିଂ। ‘‘ସବ୍ବଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେସେସ୍ସାମି…ପେ… ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚେୱ ରୂପା ଚ…

ପେ… ମନୋ ଚେୱ ଧମ୍ମା ଚା’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୩) ଏତ୍ଥ ଆୟତନସଦ୍ଦସ୍ମିଂ। ‘‘ସଦ୍ଦଂ ସଦ୍ଦତୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୫) ସକ୍କାୟସଦ୍ଦସ୍ମିଂ। ତତ୍ଥ ସଦ୍ଦସଦ୍ଦସ୍ମିଂ ଆଗତୋ ନିପ୍ପଦେସୋ, ଇତରେସୁ ତୀସୁପି ଆଗତୋ ସପ୍ପଦେସୋ, ଇଧ ପନ ସକ୍କାୟସଦ୍ଦସ୍ମିଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ‘‘ସକ୍କାୟପରିୟାପନ୍ନା ପନ ତେଭୂମକଧମ୍ମାୱ ଅନୱସେସତୋ ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୱଣ୍ଣନା)।

ସଙ୍ଗେସୂତି ଅରିୟସଙ୍ଗେସୁ। ଏତେ ଚତୁରୋ ଧମ୍ମାତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ସଚ୍ଚାଦିକେ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମେ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ତତ୍ଥ ସଚ୍ଚନ୍ତି ୱଚୀସଚ୍ଚଂ। ଠିତୀତି ୱୀରିୟଂ, ‘‘ଧିତୀ’’ତି ୱା ପାଠୋ, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ। ଚାଗୋତି ଅଲୋଭୋ। ଦିଟ୍ଠଂ ସୋ ଅତିୱତ୍ତତୀତି ଯସ୍ମିଂ ଏତେ ସଚ୍ଚାଦୟୋ ଧମ୍ମା ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି, ସୋ ଦିଟ୍ଠଂ ଅତ୍ତନୋ ଅମିତ୍ତଂ ଅତିକ୍କମତି, ନ ତସ୍ସ ହତ୍ଥତଂ ଗଚ୍ଛତି, ଅଥ ଖୋ ନଂ ଅଭିଭୱତି ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଭାୱେ ୱତ୍ତତି ଅସଭାୱଧମ୍ମସ୍ସ କାରଣାସମ୍ଭୱତୋ। ନ ହି ନିସ୍ସଭାୱା ଧମ୍ମା କେନଚି ନିବ୍ବତ୍ତୀୟନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ଯଦିପି ଲକ୍ଖଣୱିନିମୁତ୍ତା ଧମ୍ମା ନାମ ନତ୍ଥି, ତଥାପି ଯଥା ଦିଟ୍ଠିତଣ୍ହାପରିକପ୍ପିତାକାରମତ୍ତା ଅତ୍ତସୁଭସୁଖସସ୍ସତାଦୟୋ, ପକତିଯାଦୟୋ, ଦବ୍ବାଦୟୋ, ଜୀୱାଦୟୋ, କାୟାଦୟୋ ଲୋକୱୋହାରମତ୍ତସିଦ୍ଧା ଗଗଣକୁସୁମାଦୟୋୱ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥତୋ ନ ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି, ନ ଏୱମେତେ, ଏତେ ପନ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥଭୂତା ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି, ତତୋ ଏୱ ସତ୍ତାଦିୱିସେସୱିରହତୋ ଧମ୍ମମତ୍ତା ସଭାୱୱନ୍ତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଧାରେନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ । ଭୱତି ହି ଭେଦାଭାୱେପି ସୁଖାୱବୋଧନତ୍ଥଂ ଉପଚାରମତ୍ତସିଦ୍ଧେନ ଭେଦେନ ନିଦ୍ଦେସୋ ଯଥା ‘‘ସିଲାପୁତ୍ତକସ୍ସ ସରୀର’’ନ୍ତି। ଧାରୀୟନ୍ତି ୱା ଯଥାସଭାୱତୋ ଅୱଧାରୀୟନ୍ତି ଞାୟନ୍ତୀତି ଧମ୍ମା, କକ୍ଖଳଫୁସନାଦୟୋ।

ଅସାଧାରଣହେତୁମ୍ହୀତି ଅସାଧାରଣକାରଣେ, ସକ୍କାୟଧମ୍ମେସୁ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଆୱେଣିକପଚ୍ଚୟେତି ଅତ୍ଥୋ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି? ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିୟୋ, ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋପି ୱା। ଯଥେୱ ହି ପଥୱୀଆଦୀସୁ ମଞ୍ଞନାୱତ୍ଥୂସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ତଣ୍ହାଦୟୋ ମଞ୍ଞନା ତେସଂ ପୱତ୍ତିୟା ମୂଲକାରଣଂ, ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋପି। ତଥା ହି ‘‘ଅସ୍ସୁତୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ’’ତିଆଦିନା ‘‘ଅପରିଞ୍ଞାତଂ ତସ୍ସାତି ୱଦାମୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨) ‘‘ନନ୍ଦୀ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୧୩) ଚ ଅନ୍ୱୟତୋ, ‘‘ଖୟା ରାଗସ୍ସ…ପେ… ୱୀତମୋହତ୍ତା’’ତି ବ୍ୟତିରେକତୋ ଚ ତେସଂ ମୂଲକାରଣଭାୱୋ ୱିଭାୱିତୋ।

ପରିୟାୟେତି ଦେସେତବ୍ବମତ୍ଥଂ ଅୱଗମେତି ବୋଧୟତୀତି ପରିୟାୟୋ, ଦେସନା। ପରିୟାୟତି ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱତ୍ତତି ତସ୍ସ ୱା କାରଣଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ପରିୟାୟୋ, କାରଣଂ। ପରିୟାୟତି ଅପରାପରଂ ପରିୱତ୍ତତୀତି ପରିୟାୟୋ, ୱାରୋ। ଏୱଂ ପରିୟାୟସଦ୍ଦସ୍ସ ଦେସନାକାରଣୱାରେସୁ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥାରୁତୱସେନ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବତ୍ଥଂ ନେୟ୍ୟତ୍ଥଂ। ତେଭୂମକା ଧମ୍ମାୱ ଅନୱସେସତୋ ୱେଦିତବ୍ବା ମଞ୍ଞନାୱତ୍ଥୁଭୂତାନଂ ସବ୍ବେସଂ ପଥୱୀଆଦିଧମ୍ମାନଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା।

କାରଣଦେସନନ୍ତି କାରଣଞାପନଂ ଦେସନଂ। ତଂ ଅତ୍ଥନ୍ତି ତଂ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ମୂଲକାରଣସଙ୍ଖାତଂ, କାରଣଦେସନାସଙ୍ଖାତଂ ୱା ଅତ୍ଥଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ତଂ କାରଣଂ ତଂ ଦେସନ’’ନ୍ତି। ଏକତ୍ଥମେତନ୍ତି ଏତଂ ପଦଦ୍ୱୟଂ ଏକତ୍ଥଂ। ସାଧୁ-ସଦ୍ଦୋ ଏୱ ହି କ-କାରେନ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ‘‘ସାଧୁକ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତେନେୱ ହି ସାଧୁସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତେନ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱସେନ ସାଧୁକସଦ୍ଦୋ ଉଦାହଟୋ। ଧମ୍ମରୁଚୀତି ପୁଞ୍ଞକାମୋ। ପଞ୍ଞାଣୱାତି ପଞ୍ଞୱା। ଅଦ୍ଦୁବ୍ଭୋତି ଅଦୂସକୋ, ଅନୁପଘାତକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧାପୀତି ଇମସ୍ମିଂ ମୂଲପରିୟାୟସୁତ୍ତେପି। ଆୟନ୍ତି ସାଧୁକସଦ୍ଦୋ। ଏତ୍ଥେୱ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମେତି ସକ୍କଚ୍ଚକିରିୟାୟଂ। ଆଣତ୍ତିୟନ୍ତି ଆଣାପନେ। ‘‘ସୁଣାଥ ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋଥା’’ତି ହି ୱୁତ୍ତେ ସାଧୁକସଦ୍ଦେନ ସୱନମନସିକାରାନଂ ସକ୍କଚ୍ଚକିରିୟା ୱିୟ ତଦାଣାପନମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଆୟାଚନତ୍ଥତା ୱିୟ ଚସ୍ସ ଆଣାପନତ୍ଥତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଇଦାନେତ୍ଥ ଏୱଂ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସୋତିନ୍ଦ୍ରିୟୱିକ୍ଖେପୱାରଣଂ ସୱନେ ନିୟୋଜନୱସେନ କିରିୟନ୍ତରପଟିସେଧନଭାୱତୋ, ସୋତଂ ଓଦହଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ମନିନ୍ଦ୍ରିୟୱିକ୍ଖେପନିୱାରଣଂ ଅଞ୍ଞଚିନ୍ତାପଟିସେଧନତୋ। ପୁରିମନ୍ତି ‘‘ସୁଣାଥା’’ତି ପଦଂ। ଏତ୍ଥାତି ସୁଣାଥ, ମନସି କରୋଥା’’ତି ପଦଦ୍ୱୟେ, ଏତସ୍ମିଂ ୱା ଅଧିକାରେ। ବ୍ୟଞ୍ଜନୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହୱାରଣଂ ସୋତଦ୍ୱାରେ ୱିକ୍ଖେପପଟିବାହକତ୍ତା। ନ ହି ଯାଥାୱତୋ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ସଦ୍ଦତୋ ୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହୋ ହୋତି। ଅତ୍ଥୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହୱାରଣଂ ମନିନ୍ଦ୍ରିୟୱିକ୍ଖେପପଟିବାହକତ୍ତା। ନ ହି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମଂ ଉପଧାରେନ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥତୋ ୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହୋ ହୋତି। ଧମ୍ମସ୍ସୱନେ ନିୟୋଜେତି ସୁଣାଥାତି ୱିଦହନତୋ। ଧାରଣୂପପରିକ୍ଖାସୂତି ଉପପରିକ୍ଖଗ୍ଗହଣେନ ତୁଲନତୀରଣାଦିକେ ଦିଟ୍ଠିୟା ଚ ସୁପ୍ପଟିୱେଧଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ସବ୍ୟଞ୍ଜନୋତି ଏତ୍ଥ ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ବ୍ୟଞ୍ଜୟତୀତି ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ସଭାୱନିରୁତ୍ତି। ସହ ବ୍ୟଞ୍ଜନେନାତି ସବ୍ୟଞ୍ଜନୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରଣୀୟତୋ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଅନୁଟ୍ଠାତବ୍ବତୋ ଅତ୍ଥୋ, ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲାଦିକୋ। ସହ ଅତ୍ଥେନାତି ସାତ୍ଥୋ, ଅତ୍ଥସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରୋତିଆଦୀସୁ ଧମ୍ମୋ ନାମ ତନ୍ତି। ଦେସନା ନାମ ତସ୍ସା ମନସା ୱୱତ୍ଥାପିତାୟ ତନ୍ତିୟା ଦେସନା। ଅତ୍ଥୋ ନାମ ତନ୍ତିୟା ଅତ୍ଥୋ। ପଟିୱେଧୋ ନାମ ତନ୍ତିୟା ତନ୍ତିଅତ୍ଥସ୍ସ ଚ ଯଥାଭୂତାୱବୋଧୋ। ଯସ୍ମା ଚେତେ ଧମ୍ମଦେସନାଅତ୍ଥପଟିୱେଧା ସସାଦୀହି ୱିୟ ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧୀହି

ଦୁକ୍ଖୋଗାଢହା ଅଲବ୍ଭନେୟ୍ୟପତିଟ୍ଠା ଚ, ତସ୍ମା ଗମ୍ଭୀରା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯସ୍ମା ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ…ପେ… ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋଥା’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପଟିୱେଧସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଧମ୍ମତ୍ଥାନଂ ଦେସନାଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଦେସନାଯ ଦୁକ୍ଖୋଗାହତା, ପଟିୱେଧସ୍ସ ପନ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତ୍ତା ତଦ୍ୱିସଯଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖୋଗାହତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଦେସନଂ ନାମ ଉଦ୍ଦିସନଂ। ତସ୍ସ ନିଦ୍ଦିସନଂ ଭାସନନ୍ତି ଇଧାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିତ୍ଥାରତୋପି ନଂ ଭାସିସ୍ସାମୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ପରିବ୍ୟତ୍ତଂ କଥନଂ ୱା ଭାସନଂ। ସାଠଇକାଯିୱ ନିଗ୍ଗୋସୋତି ସାଠଇକାଯ ଆଲାପୋ ୱିଯ ମଧୁରୋ କଣ୍ଣସୁଖୋ ପେମନୀଯୋ। ପଟିଭାନନ୍ତି ସଦ୍ଦୋ। ଉଦୀରଯୀତି ଉଚ୍ଚାରୀଯତି, ୱୁଚ୍ଚତି ୱା।

ଏୱଂୱୁତ୍ତେ ଉସ୍ସାହଜାତାତି ଏୱଂ ‘‘ସୁଣାଥ ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋଥ ଭାସିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ନ କିର ସତ୍ଥା ସଙ୍ଖେପେନେୱ ଦେସେସ୍ସତି, ୱିତ୍ଥାରେନପି ଭାସିସ୍ସତୀତି ସଞ୍ଜାତୁସ୍ସାହା ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠା ହୁତ୍ୱା। ଇଧାତି ଇମିନା ୱୁଚ୍ଚମାନଅଧିକରଣଂ ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦେସାପଦେସେ ନିପାତୋ’’ତି। ଲୋକନ୍ତି ଓକାସଲୋକଂ। ଇଧ ତଥାଗତୋ ଲୋକେତି ହି ଜାତିଖେତ୍ତଂ, ତତ୍ଥାପି ଅଯଂ ଚକ୍କୱାଳଓ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସମଣୋତି ସୋତାପନ୍ନୋ। ଦୁତିଯୋ ସମଣୋତି ସକଦାଗାମୀ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘କତମୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଣୋ? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ତିଣ୍ଣଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ପରିକ୍ଖଯା ସୋତାପନ୍ନୋ ହୋତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୪୧) ‘‘କତମୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦୁତିଯୋ ସମଣୋ? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ତିଣ୍ଣଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ପରିକ୍ଖଯା ରାଗଦୋସମୋହାନଂ ତନୁତ୍ତା ସକଦାଗାମୀ ହୋତୀ’’ତି ଚ (ଅ। ନି। ୪।୨୪୧)। ଇଧେୱ ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସାତି ଇମିସ୍ସା ଏୱ ଇନ୍ଦସାଲଗୁହାଯଂ ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସ।

୨।ଅସ୍ସୁତୱାତି ଏତ୍ଥ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୫୧) ସୁତନ୍ତି ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଉପଧାରିତଂ, ଉପଧାରଣଂ ୱା, ସୁତଂ ଅସ୍ସତ୍ଥୀତି ସୁତୱା। ୱା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ହି ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥିତାମତ୍ତାଦିୱସେନ ଅନେକୱିଧୋ। ତଥା ହି ‘‘ଅନ୍ତୱା ଅଯଂ ଲୋକୋ ପରିୱଟୁମୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୫୪; ପଟି। ମ। ୧।୧୪୦) ଅତ୍ଥିତାମତ୍ତଂ ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଧନୱା ଭୋଗୱା, ଲାଭୀ ଅନ୍ନସ୍ସା’’ତି ଚ ଆଦୀସୁ ବହୁଭାୱୋ। ‘‘ରୋଗୱା ହୋତି ରୋଗାଭିଭୂତୋ’’ତିଆଦୀସୁ କାଯାବାଧୋ। ‘‘କୁଟ୍ଠୀ କୁଟ୍ଠୀୱରେନା’’ତିଆଦୀସୁ ନିନ୍ଦା, ‘‘ଇସ୍ସୁକୀ ମଚ୍ଛରୀ ସଠୋ ମାଯାୱିନୋ କେଟୁଭିନୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଅଭିଣ୍ହଯୋଗୋ। ‘‘ଦଣ୍ଡୀ ଛତ୍ତୀ ଅଲମ୍ବରୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୪୨) ସଂସଗ୍ଗୋ। ‘‘ପଣ୍ଡିତୋ ୱାପି ତେନ ସୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୬୩) ଉପମାନଂ, ସଦିସଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତଂ ୱାପି ଧୀରା ମୁନିଂ ୱେଦଯନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୨୧୩) ସମୁଚ୍ଚଯୋ। ‘‘କେ ୱା ଇମେ କସ୍ସ ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୨୯୬) ସଂସଯୋ। ‘‘ଅଯଂ ୱା ଇମେସଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସବ୍ବବାଲୋ ସବ୍ବମୂଳ୍ହୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୧୮୧) ୱିଭାୱନୋ। ‘‘ନ ୱାଯଂ କୁମାରୋ ମତ୍ତମଞ୍ଞାସୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୧୫୪) ପଦପୂରଣଂ। ‘‘ଯେ ହି କେଚି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଣା ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୭୦) ୱିକପ୍ପୋ। ‘‘ସକ୍ଯପୁତ୍ତସ୍ସ ସିରୀମତୋ (ଦୀ। ନି। ୩।୨୭୭), ସୀଲୱତୋ ସୀଲସମ୍ପତ୍ତିଯା କଲ୍ୟାଣୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୫୦; ୩।୩୧୬; ଅ। ନି। ୫।୨୧୩; ମହାୱ। ୨୮୫) ଚ ଆଦୀସୁ ପସଂସା। ‘‘ପଞ୍ଞୱା ହୋତି ଉଦଯତ୍ଥଗାମିନିଯା ପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅରିଯାଯ ନିବ୍ବେଧିକାଯ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯଗାମିନିଯା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୧୭, ୩୫୫) ଅତିସଯୋ। ଇଧାପି ଅତିସଯୋ, ପସଂସା ୱା ଅତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ଯସ୍ସ ପସଂସିତଂ, ଅତିସଯେନ ୱା ସୁତଂ ଅତ୍ଥି, ସୋ ସୁତୱାତି ସଂକିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନସମତ୍ଥଂ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ, ତଂ ସୁତ୍ୱା ତଥତ୍ତାଯ ପଟିପତ୍ତି ଚ ‘‘ସୁତୱା’’ତି ଇମିନା ସଦ୍ଦେନ ପକାସିତା। ଅଥ ୱା ସୋତବ୍ବଯୁତ୍ତଂ ସୁତ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବନିପ୍ଫତ୍ତିୱସେନ ସୁଣୀତି ସୁତୱା, ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ନ ସୁତୱାତି ଅସ୍ସୁତୱା।

ଅଯଞ୍ହି ଅ-କାରୋ ‘‘ଅହେତୁକା ଧମ୍ମା (ଧ। ସ। ୨।ଦୁକମାତିକା), ଅଭିକ୍ଖୁକୋ ଆୱାସୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୧୦୪୬, ୧୦୪୭) ତଂସହଯୋଗନିୱତ୍ତିଯଂ ଇଚ୍ଛିତୋ। ‘‘ଅପଚ୍ଚଯା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ୭।ଦୁକମାତିକା) ତଂସମ୍ବନ୍ଧୀଭାୱନିୱତ୍ତିଯଂ। ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ହି ପଚ୍ଚଯସମ୍ବନ୍ଧୀତି ଅପ୍ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅତଂସମ୍ବନ୍ଧିତା ଏତ୍ଥ ଜୋତିତା। ‘‘ଅନିଦସ୍ସନା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ୯।ଦୁକମାତିକା) ତଂସଭାୱନିୱତ୍ତିଯଂ। ନିଦସ୍ସନଞ୍ହି ଦଟ୍ଠବ୍ବତା। ଅଥ ୱା ପସ୍ସତୀତି ନିଦସ୍ସନଂ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତଗ୍ଗହେତବ୍ବଭାୱନିୱତ୍ତିଯଂ ଯଥା ‘‘ଅନାସୱା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ୧୫।ଦୁକମାତିକା), ‘‘ଅପ୍ପଟିଘା ଧମ୍ମା (ଧ। ସ। ୧୦।ଦୁକମାତିକା), ଅନାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ୫୫।ଦୁକମାତିକା) ତଂକିଚ୍ଚନିୱତ୍ତିଯଂ, ‘‘ଅରୂପିନୋ ଧମ୍ମା (ଧ। ସ। ୧୧।ଦୁକମାତିକା) ଅଚେତସିକା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ୫୭।ଦୁକମାତିକା) ତବ୍ଭାୱନିୱତ୍ତିଯଂ। ତଦଞ୍ଞଥା ହି ଏତ୍ଥ ପକାସିତା। ‘‘ଅମନୁସ୍ସୋ’’ତି ତବ୍ଭାୱମତ୍ତନିୱତ୍ତିଯଂ। ମନୁସ୍ସମତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ଅଞ୍ଞଂ ସମାନନ୍ତି। ସଦିସତା ହି ଏତ୍ଥ ସୂଚିତା। ‘‘ଅସ୍ସମଣୋ ସମଣପଟିଞ୍ଞୋ, ଅନରିଯୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୧୩) ଚ ତଂସମ୍ଭାୱନୀଯଗୁଣନିୱତ୍ତିଯଂ। ଗରହା ହି ଇଧ ଞାଯତି। ‘‘କଚ୍ଚି ଭୋତୋ ଅନାମଯଂ, ଅନୁଦରା କଞ୍ଞା’’ତି (ଜା। ୨।୨୦।୧୨୯) ତଦନପ୍ପଭାୱନିୱତ୍ତିଯଂ, ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ୧୭।ତିକମାତିକା) ତଂସଦିସଭାୱନିୱତ୍ତିଯଂ। ଅତୀତାନଞ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବତ୍ତା ଉପ୍ପାଦିଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯେକଦେସନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ଆରଦ୍ଧୁପ୍ପାଦିଭାୱତୋ କାଲୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଉପ୍ପନ୍ନାନୁକୂଲତା ପଗେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ତବ୍ବିଦୂରତାୱ ଏତ୍ଥ

ୱିଞ୍ଞାଯତି ''ଅସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା''ତି (ଧ॰ ସ॰ ୧୧।ତିକମାତିକା) ତଦପରିଯୋସାନନିୱତ୍ତିଯଂ। ତନ୍ନିଟ୍ଠାନଞ୍ହି ଏତ୍ଥ ପକାସିତନ୍ତି। ଏୱମନେକେସଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଜୋତକୋ। ଇଧ ପନ ''ଅରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ଅଚେତସିକା ଧମ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ତବ୍ଭାୱନିୱତ୍ତିଯଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥେତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନସ୍ସ ସୁତାଦିଞ୍ଞାଣୱିରହତଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଆଗମାଧିଗମାଭାୱା ଞେଯ୍ୟୋ ଅସ୍ସୁତୱା ଇତୀ''ତି।

ଇଦାନି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ଯସ୍ମା ଖନ୍ଧଧାତ୍ୱାଦିକୋସଲ୍ଲେନପି ମଞ୍ଞନାପଟିସେଧନସମତ୍ଥଂ ବାହୁସଚ୍ଚଂ ହୋତି। ଯଥାହ ''କିତ୍ତାୱତା ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ବହୁସ୍ସୁତୋ ହୋତି? ଯତୋ ଖୋ ଭିକ୍ଖୁ ଖନ୍ଧକୁସଲୋ ହୋତି ଧାତୁ, ଆଯତନ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକୁସଲୋ ହୋତି, ଏତ୍ତାୱତା ଖୋ ଭିକ୍ଖୁ ବହୁସ୍ସୁତୋ ହୋତୀ''ତି, ତସ୍ମା ''ଯସ୍ସ ହି ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନସଚ୍ଚପଚ୍ଚଯାକାରସତିପଟ୍ଠାନାଦୀସୂତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୱାଚୁଗ୍ଗତକରଣଂ ଉଗ୍ଗହୋ। ଅତ୍ଥପରିପୁଚ୍ଛନଂ ପରିପୁଚ୍ଛା। କୁସଲେହି ସହ ଚୋଦନାପରିହରଣୱସେନ ୱିନିଚ୍ଛଯକରଣଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନାନି ଅଧିଗମୋ।

ବହୂନଂ (ଧ॰ ସ॰ ମୂଲଟୀ॰ ୧୦୦୭) ନାନପ୍ପକାରାନଂ କିଲେସସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠୀନଂ ଅୱିହତତ୍ତା ତା ଜନେନ୍ତି, ତାହି ୱା ଜନିତାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ଅୱିଘାତମେୱ ୱା ଜନ-ସଦ୍ଦୋ ୱଦତି। ପୁଥୁ ସତ୍ଥାରାନଂ ମୁଖମୁଲ୍ଲୋକିକାତି ଏତ୍ଥ ପୁଥୁ ଜନା ସତ୍ଥୁପଟିଞ୍ଞା ଏତେସନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନାତି ୱଚନତ୍ଥୋ। ପୁଥୁ ସବ୍ବଗତୀହି ଅୱୁଟ୍ଠିତାତି ଏତ୍ଥ ଜନେତବ୍ବା, ଜାଯନ୍ତି ୱା ଏତ୍ଥ ସତ୍ତାତି ଜନା, ନାନାଗତିଯୋ, ତା ପୁଥୂ ଏତେସନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ଇତୋ ପରେ ଜାଯନ୍ତି ଏତେହୀତି ଜନା, ଅଭିସଙ୍ଖାରାଦଯୋ, ତେ ଏତେସଂ ପୁଥୂ ୱିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ଅଭିସଙ୍ଖରଣାଦିଅତ୍ଥୋ ଏୱ ୱା ଜନ-ସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଓଘା କାମୋଘାଦଯୋ। ରାଗଗ୍ଗିଆଦଯୋ ସନ୍ତାପା। ତେ ଏୱ, ସବ୍ବେପି ୱା କିଲେସା ପରିଳାହା। ପୁଥୁ ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ରତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ଜାଯତୀତି ଜନୋ, ରାଗୋ ଗେଧୋତି ଏୱମାଦିକୋ, ପୁଥୁ ଜନୋ ଏତେସନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ପୁଥୂସୁ ୱା ଜନା ଜାତା ରତ୍ତାତି ଏୱଂ ରାଗାଦିଅତ୍ଥୋ ଏୱ ୱା ଜନସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ରତ୍ତାତି ୱତ୍ଥଂ ୱିଯ ରଙ୍ଗଜାତେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିପରିଣାମକରେନ ଛନ୍ଦରାଗେନ ରତ୍ତା ସାରତ୍ତା। ଗିଦ୍ଧାତି ଅଭିକଙ୍ଖନସଭାୱେନ ଅଭିଜ୍ଝାନେନ ଗିଦ୍ଧା ଗେଧଂ ଆପନ୍ନା। ଗଧିତାତି ଗନ୍ଥିତା ୱିଯ ଦୁମ୍ମୋଚନୀଯଭାୱେନ ତତ୍ଥ ପଟିବଦ୍ଧା। ମୁଚ୍ଛିତାତି କିଲେସୱସେନ ୱିସଞ୍ଞୀଭୂତା ୱିଯ ଅନଞ୍ଞକିଚ୍ଚା ମୁଚ୍ଛଂ ମୋହମାପନ୍ନା। ଅଜ୍ଝୋସନ୍ନାତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେ ୱିଯ କତ୍ୱା ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଠିତା। ଲଗ୍ଗାତି ୱଙ୍କଦଣ୍ଡକେ ୱିଯ ଆସତ୍ତା ମହାପଲିପେ ୱା ଯାୱ ନାସିକଗ୍ଗା ପଲିପନ୍ନପୁରିସୋ ୱିଯ ଉଦ୍ଧରିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଭାୱେନ ନିମୁଗ୍ଗା , ଲଗିତାତି ମକ୍କଟାଲେପେ ଆଲଗ୍ଗଭାୱେନ ପଙ୍କୁଣ୍ଡିତୋ ୱିଯ ମକ୍କଟୋ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱସେନ ଆଲଗ୍ଗିତା। ପଲିବୁଦ୍ଧାତି ବଦ୍ଧା, ଉପଦ୍ଦୁତା ୱା। ଆୱୁଟାତି ଆୱୁନିତା, ନିୱୁତାତି ନିୱାରିତା। ଓୱୁତାତି ପଲିଗୁଣ୍ଠିତା, ପରିଯୋନଦ୍ଧା ୱା। ପିହିତାତି ପିଦହିତା, ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାତି ପଟିଚ୍ଛାଦିତା। ପଟିକୁଜ୍ଜିତାତି ହେଟ୍ଠାମୁଖଜାତା। ପୁଥୂନଂ ୱା ଗଣନପଥମତୀତାନନ୍ତିଆଦିନା ପୁଥୁ ଜନୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋତି ଦସ୍ସେତି।

''ଅସ୍ସୁତୱା''ତି ଏତେନ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧତା ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ''ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତୀ''ତି। ଆରକତ୍ତା (ସଂ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୨।୩।୧) କିଲେସେହି ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା। ଅନଯେତି ଅୱଡ୍ଢିଯଂ, ଅନତ୍ଥେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନଯେ ୱା ଅନୁପାଯେ। ନୈରିଯନତୋ ଅୱତ୍ତନତୋ। ଅଯେତି ୱଡ୍ଢିଯଂ, ଅତ୍ଥେ, ଉପାଯେ ୱା। ଅରଣୀଯତୋତି ପଯିରୁପାସିତବ୍ବତୋ। ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା ପୁରିମେସୁ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେସୁ। ପଚ୍ଛିମେ ପନ ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱସେନପି। ଯଦିପି ଅରିଯ-ସଦ୍ଦୋ ''ଯେ ହି ୱୋ ଅରିଯା ପରିସୁଦ୍ଧକାଯକମ୍ମନ୍ତା''ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୧।୩୫) ୱିସୁଦ୍ଧାସଯପଯୋଗେସୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନେସୁପି ୱତ୍ତତି। ଇଧ ପନ ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ସବ୍ବଲୋକୁତ୍ତରଭାୱେନ ଚ ଅରିଯଭାୱୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ବୁଦ୍ଧା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ''ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ତଥାଗତସାୱକା ଚ ସପ୍ପୁରିସା''ତି ଇଦଂ ଅରିଯା ସପ୍ପୁରିସାତି ଇଧ ୱୁତ୍ତପଦାନଂ ଅତ୍ଥଂ ଅସଙ୍କରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଅରିଯସପ୍ପୁରିସଭାୱା ଅଭିନ୍ନସଭାୱା। ତସ୍ମା ''ସବ୍ବେୱ ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏତ୍ତାୱତାହି ବୁଦ୍ଧସାୱକୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତସ୍ସ ହି ଏକନ୍ତେନ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ପରତୋଘୋସମନ୍ତରେନ ପଠମମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ୱିସେସତୋ ଚସ୍ସ ଭଗୱାୱ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ମମଞ୍ହି, ଆନନ୍ଦ, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଂ ଆଗମ୍ମ ଜାତିଧମ୍ମା ସତ୍ତା ଜାତିଯା ପରିମୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତିଆଦି (ସଂ॰ ନି॰ ୫।୨)। ସୋ ଏୱ ଚ ଅୱେଚ୍ଚପସାଦାଧିଗମେନ ଦଳ୍ହଭତ୍ତି ନାମ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ''ଯଂ ମଯା ସାୱକାନଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ, ତଂ ମମ ସାୱକା ଜୀୱିତହେତୁପି ନାତିକ୍କମନ୍ତୀ''ତି (ଉଦା॰ ୪୫)। କତଞ୍ଞୁତାଦୀହି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ବୁଦ୍ଧାତି ଏତ୍ଥ କତଂ ଜାନାତୀତି କତଞ୍ଞୂ। କତଂ ୱିଦିତଂ ପାକଟଂ କରୋତୀତି କତୱେଦୀ। ଅନେକେସୁପି ହି କପ୍ପସତସହସ୍ସେସୁ କତଂ ଉପକାରଂ ଜାନନ୍ତି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ପାକଟଞ୍ଚ କରୋନ୍ତି ସତିଜନନଆମିସପଟିଗ୍ଗହଣାଦିନା , ତଥା ସଂସାରଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖିତସ୍ସ ସକ୍କଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତି କିଚ୍ଚଂ, ଯଂ ଅତ୍ତନା କାତୁଂ ସକ୍କା। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପନ କପ୍ପାନଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟସହସ୍ସେସୁପି କତଂ ଉପକାରଂ ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ଉପନିସ୍ସଯଞ୍ଚ ଜାନାତି, ପାକଟଞ୍ଚ କରୋତି, ସୀହୋ ୱିଯ ଚ ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ସକ୍କଚ୍ଚମେୱ ଧମ୍ମଦେସନଂ କରୋନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚଂ କରୋତି। ଯାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ଦିଟ୍ଠା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ସା ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନଭାୱୋ, ତତ୍ଥ ଚ ଆଦରାଭାୱୋ ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସନସୀଲତା ଚ, ନ ଚ ଦସ୍ସନେ ସାଧୁକାରିତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ଚକ୍ଖୁନା ଅଦସ୍ସାୱୀତି ଏତ୍ତ ଚକ୍ଖୁ ନାମ ନ ମଂସଚକ୍ଖୁ ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପୀତି ଆହ ''ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ୱା''ତି। ଅରିଯଭାୱୋତି ଯେହି ଯୋଗତୋ ''ଅରିଯା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେ ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ତତ୍ରାତି ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସେୱ ଦସ୍ସନଭାୱେ। ୱତ୍ଥୂତି ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥଞାପନକାରଣଂ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେପୀତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞାପଦେସେନ ଅତ୍ତୂପନାୟିକଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତେପି। ଧମ୍ମନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ, ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ୱା। ଅରିୟକରଧମ୍ମା ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୟୋ ୱିପସ୍ସିୟମାନା ଅନିଚ୍ଚାଦୟୋ, ଚତ୍ତାରି ୱା ଅରିୟସଚ୍ଚାନି।

ଅୱିନୀତୋତି ନ ୱିନୀତୋ, ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦିୱସେନ ନ ସିକ୍ଖିତୋ। ଯେସଂ ସଂୱରୱିନୟାଦୀନଂ ଅଭାୱେନ ଅୟଂ ଅୱିନୀତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତେ ତାୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦୁୱିଧୋ ୱିନୟୋ ନାମା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୀଲସଂୱରୋତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ସୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ କାୟିକୱାଚସିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ। ସତିସଂୱରୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟରକ୍ଖା, ସା ଚ ତଥାପୱତ୍ତା ସତି ଏୱ। ଞାଣସଂୱରୋତି ''ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂମୀ''ତି (ସୁ। ନି। ୧୦୪୦) ୱତ୍ୱା ''ପଞ୍ଞାୟେତେ ପିଧୀୟରେ''ତି ୱଚନତୋ ସୋତସଙ୍ଖାତାନଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଦୁଚ୍ଚରିତଅୱିଜ୍ଜାଅୱସିଟ୍ଠକିଲେସାନଂ ସଂୱରୋ ପିଦହନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦଞାଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଖନ୍ତିସଂୱରୋତି ଅଧିୱାସନା, ସା ଚ ତଥାପୱତ୍ତା ଖନ୍ଧା, ଅଦୋସୋ ୱା। ପଞ୍ଞାତି ଏକେ, ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟ ୱିରୁଜ୍ଝତି। ୱୀରିୟସଂୱରୋ କାମୱିତକ୍କାଦୀନଂ ୱିନୋଦନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ୱୀରିୟମେୱ। ତେନ ତେନ ଗୁଣଙ୍ଗେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅଗୁଣଙ୍ଗସ୍ସ ପହାନଂ ତଦଙ୍ଗପହାନଂ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ପହାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପହାନଂ। ସେସପଦଦ୍ୱୟେପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଇମିନା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନାତିଆଦି ସୀଲସଂୱରାଦୀନଂ ୱିୱରଣଂ। ତତ୍ଥ ସମୁପେତୋତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିସତ୍ଥୋ। ତେନ ''ସହଗତୋ ସମୁପଗତୋ''ତିଆଦିନା ୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୫୧୧) ଆଗତଂ ସଂୱରୱିଭଙ୍ଗଂ ଦସ୍ସେତି। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି।

କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନନ୍ତି ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟସଙ୍ଖାତାନଂ କାୟୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପମାଦସ୍ସ ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ୱା ଅକ୍ଖନ୍ତିଅଞ୍ଞାଣକୋସଜ୍ଜାନଞ୍ଚ। ସଂୱରଣତୋତି ପିଦହନତୋ ଥକନତୋ। ୱିନୟନତୋତି କାୟୱାଚାଚିତ୍ତାନଂ ୱିରୂପପୱତ୍ତିୟା ୱିନୟନତୋ ଅପନୟନତୋ, କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ୱା ୱିନୟନତୋ, କାୟାଦୀନଂ ୱା ଜିମ୍ହପ୍ପୱତ୍ତିଂ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉଜୁକଂ ନୟନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଚୟସମୱାୟେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହାନଂ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ତଥା ତଥା ଅନୁପ୍ପାଦନମେୱ ସଂୱରଣଂ ୱିନୟନଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଯଂ ପହାନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦାଦୀସୁ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେସୂ''ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହକଙ୍ଖାୱିତରଣାନି ନ ୱିପସ୍ସନାଞାଣାନି ସମ୍ମସନାକାରେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ? ସଚ୍ଚମେତଂ। ୱିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସ ପନ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ''ନାମରୂପମତ୍ତମିଦଂ, ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ତା ୱା ଅତ୍ତନିୟଂ ୱା''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଞାଣଂ ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାନଂ। ସତି ୱିଜ୍ଜମାନେ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସଙ୍ଖାତେ କାୟେ, ସୟଂ ୱା ସତୀ ତସ୍ମିଂ କାୟେ ଦିଟ୍ଠୀତି ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠି। ''ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୮୧; ୪।୩୪୫) ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। ତସ୍ସେୱ ରୂପାରୂପସ୍ସ କମ୍ମାୱିଜ୍ଜାଦିପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଞାଣଂ ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହୋ। ''ନତ୍ଥି ହେତୁ ନତ୍ଥି ପଚ୍ଚୟୋ ସତ୍ତାନଂ ସଂକିଲେସାୟା''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୮) ଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତା ଅହେତୁକଦିଟ୍ଠି। ''ଇସ୍ସରପୁରିସପଜାପତିପକତିଅଣୁକାଲାଦୀହି ଲୋକୋ ପୱତ୍ତତି ନିୱତ୍ତତି ଚା''ତି ପୱତ୍ତା ୱିସମହେତୁଦିଟ୍ଠି। ତସ୍ସେୱାତି ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହସ୍ସେୱ। କଙ୍ଖାୱିତରଣେନାତି ଯଥା ଏତରହି ନାମରୂପସ୍ସ କମ୍ମାଦିପଚ୍ଚୟତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି, ଏୱଂ ଅତୀତାନାଗତେସୁପୀତି ତୀସୁପି କାଲେସୁ ୱିଚିକିଚ୍ଛାପନୟନଞାଣେନ। କଥଂକଥୀଭାୱସ୍ସାତି ''ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହମତୀତମଦ୍ଧାନ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତାୟ ସଂସୟପ୍ପୱତ୍ତିୟା। କଲାପସମ୍ମସନେନାତି ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୩୬୧; ୨।୧୧୩; ୩।୮୬, ୮୯) ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଏକାଦସସୁ ଓକାସେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସମ୍ମସନୱସେନ ପୱତ୍ତେନ ନୟୱିପସ୍ସନାଞାଣେନ । ଅହଂ ମମାତି ଗାହସ୍ସାତି ଅତ୍ତତ୍ତନିୟଗହଣସ୍ସ। ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗୱୱତ୍ଥାନେନାତି ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣୱିସୁଦ୍ଧିୟା। ଅମଗ୍ଗେ ମଗ୍ଗସଞ୍ଞାୟାତି ଓଭାସାଦିକେ ଅମଗ୍ଗେ ''ମଗ୍ଗୋ''ତି ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞାୟ।

ଯସ୍ମା ସମ୍ମଦେୱ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉଦୟଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ''ଏୱମେୱ ସଙ୍ଖାରା ଅନୁରୂପକାରଣତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ପନ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଉଦୟଦସ୍ସନେନ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିୟା''ତି। ଯସ୍ମା ପନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱୟଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ''ଯଦିପିମେ ସଙ୍ଖାରା ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନା ୱତ୍ତନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନା ପନ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତେୱ ୱା''ତି ପସ୍ସତି, ତସ୍ସେୱଂ ପସ୍ସତୋ କୁତୋ ସସ୍ସତଗ୍ଗାହୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ୱୟଦସ୍ସନେନ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିୟା''ତି। ଭୟଦସ୍ସନେନାତି ଭୟତୁପଟ୍ଠାନଞାଣେନ। ସଭୟେତି ସବ୍ବଭୟାନଂ ଆକରଭାୱତୋ ସକଲଦୁକ୍ଖୂପସମସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପରମସ୍ସାସସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ଚ ସଭୟେ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ। ଅଭୟସଞ୍ଞାୟାତି ''ଅଭୟଂ ଖେମ''ନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞାୟ। ଅସ୍ସାଦସଞ୍ଞା ନାମ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଅସ୍ସାଦୱସେନ ପୱତ୍ତସଞ୍ଞା, ଯା ''ଆଲୟାଭିନିୱେସୋ''ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଭିରତିସଞ୍ଞା ତତ୍ଥେୱ ଅଭିରତିୱସେନ ପୱତ୍ତସଞ୍ଞା, ଯା ''ନନ୍ଦୀ''ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅମୁଚ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା ଆଦାନଂ। ଅନୁପେକ୍ଖା ସଙ୍ଖାରେହି ଅନିବ୍ବିନ୍ଦନଂ, ସାଲୟତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିୟଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ ପଟିଲୋମଭାୱୋ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଗ୍ଗାହୋ,

ପଚ୍ଚଯାକାରପଟିଚ୍ଛାଦକମୋହୋ ୱା, ନିବ୍ବାନେ ପଟିଲୋମଭାୱୋ ସଙ୍ଖାରେସୁ ରତି, ନିବ୍ବାନପଟିଚ୍ଛାଦକମୋହୋ ୱା। ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋତି ଯାଦିସସ୍ସ କିଲେସସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ୱିପସ୍ସନା ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ ନ ମୁଞ୍ଚତି, ସୋ କିଲେସୋ, ଯୋ ''ସଂଯୋଗାଭିନିୱେସୋ''ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଅତିକ୍କମନମେୱ ୱା ପହାନଂ।

ପଞ୍ଚତ୍ତି ଏୱ ପଞ୍ଚତ୍ତିଭାୱୋ, ପରିଯୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନୀୱରଣାଦିଧମ୍ମାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ନୀୱରଣପକ୍ଖିଯା କିଲେସା ୱିତକ୍କୱିଚାରାଦଯୋ ଚ ଗୟ୍ହନ୍ତି।

ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗାନଂ ଭାୱିତତ୍ତା ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱେନ ଯଂ ପହାନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କେନ ପହାନନ୍ତି? ଅରିଯମଗ୍ଗେହେୱାତି ୱିଞ୍ଞାଯମାନୋଯମତ୍ଥୋ ତେସଂ ଭାୱିତତ୍ତା ଅପ୍ପୱତ୍ତିୱଚନତୋ। ସମୁଦଯପକ୍ଖିକସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋପି ମଗ୍ଗା ଚତୁସଚ୍ଚାଭିସମଯାତି କତ୍ୱା ତେହି ପହାତବ୍ବେନ ତେନ ତେନ ସମୁଦଯେନ ସହ ପହାତବ୍ବତ୍ତା ସମୁଦଯସଭାଗତ୍ତା, ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ ଚ ସବ୍ବକିଲେସାନଂ ସମୁଦଯଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ''ସମୁଦଯପକ୍ଖିକା''ତି ଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତଂ ୱୂପସନ୍ତତା। ସଙ୍ଖତନିସ୍ସଟତା ସଙ୍ଖାରସଭାୱାଭାୱୋ। ପହୀନସବ୍ବସଙ୍ଖତନ୍ତି ୱିରହିତସବ୍ବସଙ୍ଖତଂ, ୱିସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପହାନଞ୍ଚ ତଂ ୱିନଯୋ ଚାତି ପହାନୱିନଯୋ ପୁରିମେନ ଅତ୍ଥେନ, ଦୁତିଯେନ ପନ ପହୀଯତୀତି ପହାନଂ, ତସ୍ସ ୱିନଯୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଭିନ୍ନସଂୱରତ୍ତାତି ନଟ୍ଠସଂୱରତ୍ତା, ସଂୱରାଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ଅସମାଦିନ୍ନସଂୱରୋପି ସଙ୍ଗହିତୋ ହୋତି। ସମାଦାନେନ ହି ସମ୍ପାଦେତବ୍ବୋ ସଂୱରୋ ତଦଭାୱେ ନ ହୋତୀତି। ଏୱଞ୍ହି ଲୋକେ ୱତ୍ତାରୋ ହୋନ୍ତି ''ମହା ୱତ ନୋ ଭୋଗୋ, ସୋ ନଟ୍ଠୋ ତଥା ଅକତତ୍ତା''ତି। ଅରିଯେତି ଅରିଯୋ। ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଞ୍ହେତଂ। ଏସେସେତି ଏସୋ ସୋ ଏୱ, ଅତ୍ଥତୋ ଅନଞ୍ଞୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଜ୍ଜାତେତି ଅତ୍ଥତୋ ତଂସଭାୱୋ, ସପ୍ପୁରିସୋ ଅରିଯସଭାୱୋ, ଅରିଯୋ ଚ ସପ୍ପୁରିସସଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ତଂ ଅତ୍ଥନ୍ତି ''ସବ୍ବଧମ୍ମମୂଲପରିଯାଯ''ନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନା ଦେସନା କତାତି? ଯଦେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ''ଯସ୍ମା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଅପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକୋ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨) ସଯମେୱ ୱକ୍ଖତି। ଧମ୍ମୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ଏତିସ୍ସାତି ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନା, ସଭାୱଧମ୍ମେ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତିତଦେସନା। ଧମ୍ମୱସେନେୱ ପୱତ୍ତା ପଠମା, ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲୱସେନେୱ ଗତା ତତିଯା, ଇତରା ଧମ୍ମପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱୋମିସ୍ସକୱସେନ। କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ଏୱଂ ୱିଭାଗେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀତି? ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯେନ ଦେସନାୱିଲାସେନ ଚ। ଯେ ହି ୱେନେଯ୍ୟା ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ସୁଖେନ ଅତ୍ଥଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି, ତେସଂ ତଥା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। ଯସ୍ସା ଚ ଧମ୍ମଧାତୁଯା ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା ଦେସନାୱିଲାସପ୍ପତ୍ତୋ ହୋତି, ସାଯଂ ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧା, ତସ୍ମା ଦେସନାୱିଲାସପ୍ପତ୍ତୋ ଧମ୍ମିସ୍ସରୋ ଧମ୍ମରାଜା ଯଥା ଯଥା ଇଚ୍ଛତି, ତଥା ତଥା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀତି ଏୱଂ ଇମିନା ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯେନ ଦେସନାୱିଲାସେନ ଚ ଏୱଂ ୱିଭାଗେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଛଧାତୁରୋତି ପଥୱିଧାତୁ ଆପୋ-ତେଜୋ-ୱାଯୋ-ଆକାସଧାତୁ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ଇମେସଂ ଛନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ୱସେନ ଛଧାତୁରୋ। ''ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ସୋମନସ୍ସଟ୍ଠାନିଯଂ ରୂପଂ ଉପୱିଚରତୀ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୩୨୪) ୱୁତ୍ତାନଂ ଛନ୍ନଂ ସୋମନସ୍ସୂପୱିଚାରାନଂ, ଛନ୍ନଂ ଦୋମନସ୍ସୋପେକ୍ଖୂପୱିଚାରାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଅଟ୍ଠାରସମନୋପୱିଚାରୋ। ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଚତୁରାଧିଟ୍ଠାନୋ। ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସ୍ସ ସମ୍ପରାଯିକସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଦସ୍ସନତୋ ଅନ୍ଧୋ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସ୍ସେୱ ଦସ୍ସନତୋ ଏକଚକ୍ଖୁ, ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଦସ୍ସନତୋ ଦ୍ୱିଚକ୍ଖୁ, ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସ୍ୱାଯଂ ନିଦ୍ଦିସୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସ୍ୱାଯନ୍ତି ଚ ସୋ ଅଯଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତଦେସନାୱିଭାଗକୁସଲୋ ଭଗୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକୋତି ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ଅପରିଞ୍ଞାତକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଖନ୍ଧା ହି ପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁ। ଅପରିଞ୍ଞାମୂଲିକାତି ପରିଜାନନାଭାୱନିମିତ୍ତା ତସ୍ମିଂ ସତି ଭାୱତୋ। ପରିଞ୍ଞାନଞ୍ହି ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ କିଲେସା ପଟିପକ୍ଖା ତମ୍ମୂଲିକା ଚ ସବ୍ବମଞ୍ଞନାତି। ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ତେନ ''ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସ ଅକୋୱିଦୋ''ତିଆଦିକଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ୱିସେସନଭାୱେନ ପୱତ୍ତଂ ପାଠଇସେସଂ ଗଣ୍ହାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନନିଦ୍ଦେସଭାୱତୋ। ତେନାହ ''ଏୱଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଂ ନିଦ୍ଦିସୀ''ତି।

ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଥୱୀୱାରୱଣ୍ଣନା

ତସ୍ସାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ। ୱସତି ଏତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନାତି ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ୱତ୍ଥୂତି ୱୁଚ୍ଚତି ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋତି ଆହ ''ପଥୱୀଆଦୀସୁ ୱତ୍ଥୂସୂ''ତି।

ସକ୍କାଯଧମ୍ମାନମ୍ପି ଆରମ୍ମଣାଦିନା ସତିପି ମଞ୍ଞନାହେତୁଭାୱେ ମଞ୍ଞନାହେତୁକଭେଦେନେୱ ତେସଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସବ୍ବସକ୍କାଯଧମ୍ମଜନିତଂ ମଞ୍ଞନ''ନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପଥୱୀଧାତୁ ସେସଧାତୂନଂ ସସମ୍ଭାରାସମ୍ଭାରଭାୱା ସତିପି ପମାଣତୋ ସମଭାୱେ ସାମତ୍ଥିଯତୋ ଅଧିକାନଧିକଭାୱେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ସମ୍ଭାରନ୍ତୀତି ସମ୍ଭାରା, ପରିୱାରା। ତଂତଂକଲାପେହି ଲକ୍ଖଣପଥୱିଯା ସେସଧମ୍ମା ଯଥାରହଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ପରିୱାରଭାୱେନ ଚ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତେନାହ ''ସା ହି ୱଣ୍ଣାଦୀହି ସମ୍ଭାରେହି ସଦ୍ଧିଂ ପଥୱୀତି ସସମ୍ଭାରପଥୱୀ''ତି। ପଥୱିତୋତି ଏତ୍ଥ ପୁଥୁଲଟ୍ଠେନ ପୁଥୁୱୀ, ପୁଥୁୱୀ ଏୱ ପଥୱୀ। ସା ହି ସତିପି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୱୁତ୍ତିଯଂ ସବ୍ବେସଂ ସକଲାପଭାୱାନଂ ଆଧାରଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନା ପୁଥୁଲା ପତ୍ଥଟା ୱିତ୍ଥିଣ୍ଣାତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି, ନ ପନ ତଂ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନା ଆପାଦଯୋ। ସସମ୍ଭାରପଥୱିଯା ପନ ପୁଥୁଲଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ଆରମ୍ମଣପଥୱିଯଂ ୱଡ୍ଢନଫରଣଟ୍ଠେହି ପୁଥୁଲଟ୍ଠୋ, ଇତରସ୍ମିଂ ରୁଳ୍ହିଯାୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଆରମ୍ମଣପଥୱୀତି ଝାନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭୂତଂ ପଥୱୀସଙ୍ଖାତଂ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ନିମିତ୍ତପଥୱୀତିପି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। ଆଗମନୱସେନାତି ପଥୱୀକସିଣଭାୱନାଗମନୱସେନ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ଆପୋ ଚ ଦେୱା ପଥୱୀ, ତେଜୋ ୱାଯୋ ତଦାଗମୁ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୪୦)।

ସବ୍ବାପୀତି ଚତୁବ୍ବିଧା ପଥୱୀପି। ଅନୁସ୍ସୱାଦିମତ୍ତଲଦ୍ଧା ମଞ୍ଞନା ୱତ୍ଥୁ ହୋତିଯେୱ। ତଥା ହି ''କକ୍ଖଳଂ ଖରିଗତ''ନ୍ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୧୭୩) ଲକ୍ଖଣପଥୱୀପି ଉଦ୍ଧରୀଯତି। ଯଂ ପନେକେ ୱଦନ୍ତି ''ଲକ୍ଖଣେ ଦିଟ୍ଠେ ମଞ୍ଞନା ନତ୍ଥି, ସଞ୍ଜାନାତୀତି ୱୁତ୍ତସଞ୍ଞା ଚ ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହସ୍ସ ମୂଲଭୂତା ପିଣ୍ଡଗ୍ଗାହିତା, ସା ଲକ୍ଖଣେ ନକ୍କମତି, ତସ୍ମା ଲକ୍ଖଣପଥୱୀ ନ ଗହେତବ୍ବା''ତି, ତଦଯୁତ୍ତଂ ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧସ୍ସ ଇଧ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତେନାହ ''ଲୋକୱୋହାରଂ ଗହେତ୍ୱା''ତି। ନ ଚ ସବ୍ବସଞ୍ଞା ପିଣ୍ଡଗ୍ଗାହିକା , ନାପି ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହସ୍ସେୱ ମୂଲଭୂତା, ତସ୍ମା ଲକ୍ଖଣପଥୱିଯାପି କାଯଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଅଞ୍ଞଥା ଚ ଉପଟ୍ଠିତାଯ ମଞ୍ଞନା ପୱତ୍ତତେୱ। ତେନେୱ ଚ ''ଅନୁସ୍ସୱାଦିମତ୍ତଲଦ୍ଧା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଥୱିତୋତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପଥୱୀତି ସଞ୍ଜାନାତୀ''ତି ଆହ। ଯସ୍ମା ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ପଥୱିଂ ''ପଥୱୀ'ତି ସଞ୍ଜାନନ୍ତୋ ତେନ ତେନ ନଯେନ ପଥୱୀକୋଟ୍ଠାସେନେୱ ସଞ୍ଜାନାତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ଆପାଦିକୋଟ୍ଠାସେନ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ପଥୱିଭାଗେନ ସଞ୍ଜାନାତୀ''ତି। ଲୋକୱୋହାରଂ ଗହେତ୍ୱାତି ଲୋକସମଞ୍ଞଂ ଅୱିଜହିତ୍ୱା। ଏତେନ ଲକ୍ଖଣପଥୱିଯମ୍ପି ୱୋହାରମୁଖେନେୱସ୍ସା ପୱତ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଯଦି ଲୋକୱୋହାରେନ ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତି, କୋ ଏତ୍ଥ ଦୋସୋ, ନନୁ ଅରିଯାପି ''ଅଯଞ୍ହି ଭନ୍ତେ ମହାପଥୱୀ''ତିଆଦିନା ଲୋକୱୋହାରେନ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି? ନ ଏତ୍ଥ ୱୋହାରମତ୍ତେ ଅୱଟ୍ଠାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଅଥ ଖୋ ୱୋହାରମୁଖେନ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସେନ ସଞ୍ଜାନାତୀ''ତି ଆହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସମ୍ଭୂତାଯ ''ସୁଭ''ନ୍ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତାଯ ୱିପରୀତସଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଜାନାତୀତି। ଏତେନ ଦୁବ୍ବଲା ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନା ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ସଞ୍ଞା ଗହିତାତି? ପାକଟଭାୱତୋ। ଯଥା ନାମ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ମଥିଯମାନେ ଯଦା ଧୂମୋ ଉପଲବ୍ଭତି, କିଞ୍ଚାପି ତଦା ୱିଜ୍ଜତେୱ ପାୱକୋ ଅୱିନାଭାୱତୋ, ପାକଟଭାୱତୋ ପନ ଧୂମୋ ଜାତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ଅଗ୍ଗି ଜାତୋତି, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଦିପି ତତ୍ଥ ମଞ୍ଞନାକିଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥି, ନ ପନ ୱିଭୂତଂ ଅପାକଟଭାୱତୋ ସଞ୍ଞାକିଚ୍ଚମେୱ ୱିଭୂତଂ, ତଂ ପନ ମଞ୍ଞନାନୁକୂଲଂ ମଞ୍ଞନାସହିତଂ ଚାତି ଆହ ''ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସେନ ସଞ୍ଜାନାତୀ''ତି। ଏୱଂ ପଥୱୀଭାଗଂ ଅମୁଞ୍ଚନ୍ତୋଯେୱ ୱା ସଞ୍ଜାନାତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯୋ ହି ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦାଯ ପଥୱିଯା ପଥୱିଭାଗଂ ଅମୁଞ୍ଚନ୍ତୋଯେୱ ଅୱିଜହନ୍ତୋଯେୱ ସୀସପିଣ୍ଡେ ସୁୱଣ୍ଣସଞ୍ଞୀ ୱିଯ ଅନତ୍ତାଦିସଭାୱଂଯେୱ ତଂ ଅତ୍ତାଦିୱସେନ ସଞ୍ଜାନାତି, ତସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ପଥୱୀ''ତିଆଦି। ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଗ୍ଗାହସ୍ସ ଯୁତ୍ତିମଗ୍ଗନନିୱାରଣତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଉମ୍ମତ୍ତକୋ ୱିଯ…ପେ… ଗଣ୍ହାତୀ''ତି । ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସାୱିତାଦିଭେଦନ୍ତି ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସାୱିତାଦିୱିସେସଂ ୱଦନ୍ତେନ ଭଗୱତାୱ ଏତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତସଞ୍ଜାନନେ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଯୋଜନା।

ଏୱନ୍ତି ''ପଥୱିଭାଗେନ ସଞ୍ଜାନାତୀ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ସଞ୍ଜାନିତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯାନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ''ଅପରଭାଗେ…ପେ… ଗଣ୍ହାତୀ''ତି। ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାତି ପପଞ୍ଚକୋଟ୍ଠାସା। ପପଞ୍ଚନ୍ତି ସତ୍ତା ସଂସାରେ ଚିରାଯନ୍ତି ଏତେହୀତି ପପଞ୍ଚା, ମଞ୍ଞନ୍ତି ''ଏତଂ ମମା''ତିଆଦିନା ପରିକପ୍ପେନ୍ତି ଏତାହୀତି ମଞ୍ଞନାତି ଦ୍ୱୀହିପି ପରିଯାଯେହି ତଣ୍ହାଦଯୋୱ ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ''ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିପପଞ୍ଚେହି ଇଧ ମଞ୍ଞନାନାମେନ ୱୁତ୍ତେହୀ''ତି। ଅଜଞ୍ଞସ୍ସ ଜଞ୍ଞତୋ, ଅସେଯ୍ୟାଦିକସ୍ସ ସେଯ୍ୟାଦିତୋ ଗହଣତୋ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନା ୱିଯ ତଣ୍ହାମାନମଞ୍ଞନାପି ଅଞ୍ଞଥା ଗାହୋ ଏୱାତି ଆହ ''ଅଞ୍ଞଥା ଗଣ୍ହାତୀ''ତି। ଆରମ୍ମଣାଭିନିରୋପନାଦିନା ଭିନ୍ନସଭାୱାନମ୍ପି ୱିତକ୍କାଦୀନଂ ସାଧାରଣୋ ଉପନିଜ୍ଝାଯନସଭାୱୋ ୱିଯ ଅନୁଗିଜ୍ଝନୁଣ୍ଣତିପରାମସନସଭାୱାନମ୍ପି ତଣ୍ହାଦୀନଂ ସାଧାରଣେନ ଆରମ୍ମଣପରିକପ୍ପନାକାରେନ ପୱତ୍ତି ମଞ୍ଞନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ତୀହି ମଞ୍ଞନାହି ମଞ୍ଞତୀ''ତିଆଦି। ଅସ୍ସାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ, ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାଦୀସୁ ୱିଯ ସୁଖୁମନଯେନପି ମଞ୍ଞନାପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥୀତି ୱିଭାୱନସୁଖତାଯ ଥୂଲଂଯେୱ ତଂ ଦସ୍ସେତୁକାମୋ ''ଓଳାରିକନଯେନା''ତିଆହ। ଓଳାରିକେ ହି ୱିଭାଗେ ଦସ୍ସିତେ ସୁଖୁମୱିଭାୱନା ସୁକରାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଯମତ୍ଥଯୋଜନା ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧା ସତ୍ତସନ୍ତାନପରିଯାପନ୍ନା ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତା ୱୁତ୍ତା ୱିଭଙ୍ଗେ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ଚ।

ୱିଭଙ୍ଗେତି ଧାତୁୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୧୭୩)। ବାହିରାତି ଅନିନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧା ସଙ୍ଖାରସନ୍ତାନପରିୟାପନ୍ନା। କକ୍ଖଳନ୍ତି ଥଦ୍ଧଂ। ଖରିଗତନ୍ତି ଫରୁସଂ। କକ୍ଖଳଭାୱୋ କକ୍ଖଳତ୍ତଂ। କକ୍ଖଳଭାୱୋତି କକ୍ଖଳସଭାୱୋ। ବହିଦ୍ଧାତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧତୋ ବହିଦ୍ଧାଭୂତଂ। ଅନୁପାଦିନ୍ନନ୍ତି ନ ଉପାଦିନ୍ନଂ। ଅୟୋତି କାଳଲୋହଂ। ଲୋହନ୍ତି ଜାତିଲୋହଂ ୱିଜାତିଲୋହଂ କିତ୍ତିମଲୋହଂ ପିସାଚଲୋହନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ। ତତ୍ଥ ଅୟୋ ସଜ୍ଝୁ ସୁୱଣ୍ଣଂ ତିପୁ ସୀସଂ ତମ୍ବଲୋହଂ ୱେକନ୍ତକଲୋହନ୍ତି ଇମାନି ସତ୍ତ ଜାତିଲୋହାନି ନାମ। ନାଗନାସିକାଲୋହଂ ୱିଜାତିଲୋହଂ ନାମ। କଂସଲୋହଂ ୱଟ୍ଟଲୋହଂ ଆରକୁଟନ୍ତି ତୀଣି କିତ୍ତିମଲୋହାନି ନାମ। ମୋରକ୍ଖକଂ ପୁଥୁକଂ ମଲିନକଂ ଚପଲକଂ ସଲକଂ ଆଟଲଂ ଭଲ୍ଲକଂ ଦୁସିଲୋହନ୍ତି ଅଟ୍ଠ ପିସାଚଲୋହାନି ନାମ। ତେସୁ ୱେକନ୍ତକଲୋହଂ ନାମ ସବ୍ବଲୋହଚ୍ଛେଦନସମତ୍ଥା ଏକା ଲୋହଜାତି। ତଥା ହି ତଂ ୱିକନ୍ତତି ଛିନ୍ଦତୀତି ୱିକନ୍ତକନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିକନ୍ତକମେୱ ୱେକନ୍ତକଂ। ନାଗନାସିକାଲୋହଂ ଲୋହସଦିସଂ ଲୋହୱିଜାତି ହଲିଦ୍ଦାଦିୱିଜାତି ୱିୟ। ତଥା ହି ତଂ ଲୋହାକାରଂ ଲୋହମଲଂ ୱିୟ ଘନସଂହତଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ତାପେତ୍ୱା ତାଳିତଂ ପନ ଭିନ୍ନଂ ଭିନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା ୱିସରତି ମୁଦୁ ମଟ୍ଠଂ କମ୍ମନିୟଂ ୱା ନ ହୋତି। ତିପୁତମ୍ବେ ମିସ୍ସେତ୍ୱା କତଂ କଂସଲୋହଂ। ସୀସତମ୍ବେ ମିସ୍ସେତ୍ୱା କତଂ ୱଟ୍ଟଲୋହଂ। ଜସତମ୍ବେ ମିସ୍ସେତ୍ୱା କତଂ ଆରକୁଟଂ। ତେନେୱ ତଂ କରଣେନ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା କିତ୍ତିମଲୋହନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୟଂ ପନ କେୱଲଂ ରସକଧାତୁୱିନିଗ୍ଗତଂ, ତଂ ‘‘ପିତ୍ତଲ’’ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତଂ, ୟଥାୱୁତ୍ତଂ ମିସ୍ସକମେୱ କତ୍ୱା ୟୋଜିତଂ କିତ୍ତିମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମୋରକ୍ଖକାଦୀନି ଏୱଂନାମାନେୱେତାନି। ତେସୁ ୟସ୍ମା ପଞ୍ଚ ଜାତିଲୋହାନି ପାଳିୟଂ ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତାନେୱ, ତସ୍ମା ୱେକନ୍ତକଲୋହେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱୁତ୍ତାୱସେସଂ ସବ୍ବଂ ଇଧ ଲୋହନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତିପୂତି ସେତତିପୁ। ସୀସନ୍ତି କାଳତିପୁ। ସଜ୍ଝନ୍ତି ରଜତଂ। ମୁତ୍ତାତି ହତ୍ଥିକୁମ୍ଭଜାଦିକା ଅଟ୍ଠୱିଧାପି ମୁତ୍ତା। ତଥା ହି ହତ୍ଥିକୁମ୍ଭଂ ୱରାହଦାଠା ଭୂଜଙ୍ଗସୀସଂ ୱଲାହକୂଟଂ ୱେଳୁ ମଚ୍ଛସୀରୋ ସଙ୍ଖୋ ସିପ୍ପୀତି ଅଟ୍ଠ ମୁତ୍ତାୟୋନିୟୋ। ତତ୍ଥ ହତ୍ଥିକୁମ୍ଭଜା ପୀତୱଣ୍ଣା ପଭାହୀନା। ୱରାହଦାଠା ୱରାହଦାଠୱଣ୍ଣାୱ। ଭୁଜଙ୍ଗସୀସଜା ନୀଲାଦିୱଣ୍ଣା ସୁୱିସୁଦ୍ଧା ୱଟ୍ଟଲା ଚ। ୱଲାହକଜା ଭାସୁରା ଦୁବ୍ବିଭାଗରୂପା ରତ୍ତିଭାଗେ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମନ୍ତିୟୋ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଦେୱୂପଭୋଗା ଏୱ ଚ ହୋନ୍ତି। ୱେଳୁଜା କରକୁପଲସମାନୱଣ୍ଣା ନ ଭାସୁରା, ତେ ଚ ୱେଳୁ ଅମନୁସ୍ସଗୋଚରେ ଏୱ ପଦେସେ ଜାୟନ୍ତି। ମଚ୍ଛସୀରଜା ପାଠୀନପିଟ୍ଠିସମାନୱଣ୍ଣା ୱଟ୍ଟଲା ଲଘୱୋ ଚ ହୋନ୍ତି ପଭାୱିହୀନା, ତେ ଚ ମଚ୍ଛା ସମୁଦ୍ଦମଜ୍ଝେ ଏୱ ଜାୟନ୍ତି। ସଙ୍ଖଜା ସଙ୍ଖୋଦରଚ୍ଛୱିୱଣ୍ଣା କୋଲପ୍ପମାଣାପି ହୋନ୍ତି ପଭାୱିହୀନାୱ। ସିପ୍ପିଜା ପଭାୱିସେସୟୁତ୍ତା ହୋନ୍ତି ନାନାସଣ୍ଠାନା। ଏୱଂ ଜାତିତୋ ଅଟ୍ଠୱିଧାସୁପି ମୁତ୍ତାସୁ ୟା ମଚ୍ଛସଙ୍ଖସିପ୍ପିଜା, ତା ସାମୁଦ୍ଦିକା ହୋନ୍ତି, ଭୁଜଙ୍ଗଜାପି କାଚି ସାମୁଦ୍ଦିକା ହୋନ୍ତି, ଇତରା ଅସାମୁଦ୍ଦିକା। ୟସ୍ମା ବହୁଲଂ ସାମୁଦ୍ଦିକାୱ ମୁତ୍ତା ଲୋକେ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ତତ୍ଥାପି ସିପ୍ପିଜାୱ, ଇତରା କାଦାଚିକା। ତସ୍ମା ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିୟଂ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୭୩) ‘‘ମୁତ୍ତାତି ସାମୁଦ୍ଦିକା ମୁତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ମଣୀତି ଠପେତ୍ୱା ପାଳିଆଗତେ ୱେଳୁରିୟାଦିକେ ସେସୋ ଜୋତିରସାଦିଭେଦୋ ସବ୍ବୋପି ମଣି। ୱେଳୁରିୟନ୍ତି ୱଂସୱଣ୍ଣମଣି। ସଙ୍ଖୋତି ସାମୁଦ୍ଦିକସଙ୍ଖୋ। ସିଲାତି କାଳସିଲା ପଣ୍ଡୁସିଲା ସେତସିଲାଦିଭେଦା ଅଟ୍ଠପି ସିଲା। ରଜତନ୍ତି କହାପଣାଦିକଂ ୱୁତ୍ତାୱସେସଂ ରଜତସମ୍ମତଂ। ଜାତରୂପନ୍ତି ସୁୱଣ୍ଣଂ। ଲୋହିତଙ୍କୋତି ରତ୍ତମଣି। ମସାରଗଲ୍ଲନ୍ତି କବରମଣି ତିଣାଦୀସୁ ବହିଭାରା ତାଲନାଳିକେରାଦୟୋପି ତିଣଂ ନାମ। ଅନ୍ତୋସାରଂ ଖଦିରାଦି ଅନ୍ତମସୋ ଦାରୁଖଣ୍ଡମ୍ପି କଟ୍ଠଂ ନାମ। ମୁଗ୍ଗମତ୍ତତୋ ୟାୱ ମୁଟ୍ଠିପ୍ପମାଣା ମରୁମ୍ବା ସକ୍ଖରା ନାମ। ମୁଗ୍ଗମତ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ହେଟ୍ଠା ୱାଲିକା ନାମ। କଠଲନ୍ତି କପାଲଖଣ୍ଡଂ। ଭୂମୀତି ସସମ୍ଭାରପଥୱୀ। ପାସାଣୋତି ଅନ୍ତୋମୁଟ୍ଠିୟଂ ଅସଣ୍ଠହନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ହତ୍ଥିପ୍ପମାଣଂ ପାସାଣଂ, ହତ୍ଥିପ୍ପମାଣତୋ ପନ ପଟ୍ଠାୟ ଉପରି ପବ୍ବତୋତି। ଅୟଂ ଅୟୋଆଦୀସୁ ୱିଭାଗନିଦ୍ଦେସୋ। ନିମିତ୍ତପଥୱୀତି ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଭୂତଂ ପଥୱିକସିଣଂ। ତମ୍ପି ହି ‘‘ରୂପାୱଚରତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନଂ କୁସଲତୋ ଚ ୱିପାକତୋ ଚ କିରିୟତୋ ଚ ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ୱିପାକୋ ଇମେ ଧମ୍ମା ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା’’ତି ୱଚନତୋ ‘‘ବାହିରା ପଥୱୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୟା ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ନିମିତ୍ତପଥୱୀ, ତଂ ଗହେତ୍ୱା’’ତି। ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଞ୍ହେତ୍ଥ ତଂଗତିକମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନିମିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପନ ପୁବ୍ବେ ଭୂମିଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତନ୍ତି।

ତୀହି ମଞ୍ଞନାହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ମଞ୍ଞନାତ୍ତୟଂ ସପରସନ୍ତାନେସୁ ସଙ୍ଖେପତୋ ୟୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅହଂ ପଥୱୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅହଂ ପଥୱୀତିଆଦୀନା ଅଜ୍ଝତ୍ତୱିସୟଂ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନଂ ମାନମଞ୍ଞନଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି ଅତ୍ତାଭିନିୱେସାହଂକାରଦୀପନତୋ। ମମ ପଥୱୀତି ଇମିନା ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନଂ ମାନମଞ୍ଞନମ୍ପି ୱା ପରିଗ୍ଗହଭୂତାୟପି ପଥୱିୟା ସେୟ୍ୟାଦିତୋ ମାନଜପ୍ପନତୋ। ସେସପଦଦ୍ୱୟେପି ଇମିନାନୟେନ ମଞ୍ଞନାୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ପଥୱିକସିଣଜ୍ଝାନଲାଭୀ ଝାନଚକ୍ଖୁନା ଗହିତଝାନାରମ୍ମଣଂ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଅଭିନିୱିସନ୍ତୋ ତଞ୍ଚ ସେୟ୍ୟାଦିତୋ ଦହନ୍ତୋ ଅତ୍ଥତୋ ‘‘ଅହଂ ପଥୱୀ’’ତି ମଞ୍ଞତି ନାମ, ତମେୱ ‘‘ଅୟଂ ମୟ୍ହଂ ଅତ୍ତା’’ତି ଗହଣେ ପନ ‘‘ମମ ପଥୱୀ’’ତି ମଞ୍ଞତି ନାମ। ତଥା ତଂ ‘‘ପରପୁରିସୋ’’ତି ୱା ‘‘ଦେୱୋ’’ତି ୱା ୱାଦୱସେନ ‘‘ଅୟମେୱ ପରେସଂ ଅତ୍ତା’’ତି ୱା ଅଭିନିୱିସନ୍ତୋ ‘‘ପରୋ ପଥୱୀ, ପରସ୍ସ ପଥୱୀ’’ତି ମଞ୍ଞତି ନାମ। ଇମିନା ନୟେନ ସେସପଥୱୀସୁପି ୟଥାରହଂ ଚତୁକ୍କଂ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ‘‘ପଥୱିଂ ମଞ୍ଞତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଚତୁକ୍କୱସେନ ମଞ୍ଞନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ମଞ୍ଞନାୱତ୍ଥୁଂ ମଞ୍ଞନାୟୋ ଚ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଅନେକୱିହିତଂ ତସ୍ସ

ମଞ୍ଞନାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅଯନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ଛନ୍ଦରାଗନ୍ତି ବହଲରାଗଂ। ଅସ୍ସାଦେତୀତି ନିକାମେତି, ‘‘ଇମେ କେସା ମୁଦୁସିନିଦ୍ଧକୁଞ୍ଚିତନୀଲୋଭାସା’’ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ରସଂ ୱିନ୍ଦତି। ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ସପ୍ପୀତିକାଯ ତଣ୍ହାଯ ଅଭିମୁଖୋ ନନ୍ଦତି ପମୋଦତି। ଅଭିୱଦତୀତି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ତଣ୍ହାଭିନନ୍ଦନାୱେଗଂ ହଦଯେନ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ‘‘ଅହୋ ମେ କେସା’’ତି ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେତି। ଅଜ୍ଝୋସାଯ ତିଟ୍ଠତୀତି ବଲୱତଣ୍ହାଭିନିୱେସେନ ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତରଂ ୱା ପନ ରଜ୍ଜନୀଯୱତ୍ଥୁନ୍ତି କେସାଦିତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତରଂ ୱା କରଚରଣାଦିପ୍ପଭେଦଂ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଉପରିଯାପନ୍ନଂ ରାଗୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ ୱତ୍ଥୁଂ। ଇତୀତି ଇମିନା ସିନିଦ୍ଧାଦିପ୍ପକାରେନାତି ପଞ୍ଞପିତଜ୍ଝାକାରଂ ପରାମସତି। ତତ୍ଥ ନନ୍ଦିଂ ସମନ୍ନାନେତୀତି ତେସୁ ଭାୱୀସୁ କେସାଦୀସୁ ସିଦ୍ଧଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ନନ୍ଦିଂ ତଣ୍ହଂ ସମନ୍ନାହରତି ସମୁପଚାରେତି। ପଣିଦହତୀତି ପତ୍ଥନଂ ଠପେତି।

ସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାଯ ‘‘ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’’ତି, ୱିପତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାଯ ‘‘ହୀନୋହମସ୍ମୀ’’ତି ମାନଂ ଜନେତୀତି ଯୋଜନା। ପଥୱୀକୋଟ୍ଠାସଭୂତାନଂ କେସାଦୀନଂ ସମ୍ପତ୍ତିୱିପତ୍ତୀହି ମାନଜପ୍ପନା ପଥୱିଯା ମଞ୍ଞନା ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ପଥୱିଂ ମାନମଞ୍ଞନାଯ ମଞ୍ଞତୀ’’ତି। ଅୱଯୱୱତ୍ତିରେକେନ ସମୁଦାଯସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ସମୁଦାଯୋ ଜୀୱାଭିନିୱେସୋ ଅୱଯୱେପି ହୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀରନ୍ତି ଆଗତନଯେନ ପନ କେସଂ ‘ଜୀୱୋ’ତି ଅଭିନିୱିସତୀ’’ତି ଆହ। ‘‘କେସା ନାମେତେ ଇସ୍ସରୱିହିତା ପଜାପତିନିସ୍ସିତା ଅଣୁସଞ୍ଚଯୋ ପକତିପରିଣାମୋ’’ତିଆଦିନା ନଯେନପେତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଇମିସ୍ସା ପୱତ୍ତିଯାତି ନିକନ୍ତିମାନଦିଟ୍ଠୀନଂ ପରିଯାଦାନସମୁଗ୍ଘାଟପ୍ପୱତ୍ତିଯା। ‘‘ଏତଂ ମମା’’ତିଆଦିନା ଯଦିପି ତିସ୍ସନ୍ନମ୍ପି ମଞ୍ଞନାନଂ ସମ୍ଭୱୋ ଦସ୍ସିତୋ। ତଣ୍ହାମାନମଞ୍ଞନାନଂ ପନ ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନା ଏୱେତ୍ଥ ୱିସେସତୋ ଉଦ୍ଧଟାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ଏୱମ୍ପି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ପଥୱିଂ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଯ ମଞ୍ଞତୀ’’ତି।

ବାହିରମ୍ପି ପଥୱିଂ ତୀହି ମଞ୍ଞନାହି ମଞ୍ଞତୀତି ଯୋଜନା। ତଂ ପନ ମଞ୍ଞନାୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କଥ’’ନ୍ତି ଆହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଯଂଜୀୱୋତି ଅଯଂ କାଠଅଲୋହଂ ‘‘ଜୀୱୋ ଅତ୍ତା’’ତି ଅଭିନିୱିସତି ଏକଚ୍ଚେ ନିଗଣ୍ଠା ୱିଯ। ଏୱଂ ବାହିରଂ ପଥୱିଂ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଯ ମଞ୍ଞତୀତି ଏତ୍ଥାପି ‘‘ଯା ଚେୱ ଖୋ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ପଥୱୀଧାତୁ, ଯା ଚ ବାହିରା ପଥୱୀଧାତୂ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଆନେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବୋ।

ପଥୱୀକସିଣଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଅଯମ୍ପି ଚ ନଯୋ ‘‘ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତି ଏତ୍ଥେୱ ଅନ୍ତୋଗଧୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ କସିଣାନମ୍ପି ରୂପସମଞ୍ଞାସମ୍ଭୱତୋ। ପଥୱିଂ ମଞ୍ଞତୀତି ଏତ୍ଥ ଯାଦିସୋ ମଞ୍ଞନାୱତ୍ଥୁମଞ୍ଞନାନଂ ୱିତ୍ଥାରନଯୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତାଦିସୋ ଇତୋ ପରଂ ୱୁତ୍ତନଯୋୱାତି ଆହ ‘‘ଇତୋ ପରଂ ସଙ୍ଖେପେନେୱ କଥଯିସ୍ସାମା’’ତି, ଅତାଦିସୋ ପନ ୱିତ୍ଥାରତୋପି କଥଯିସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ‘‘ପଥୱିଯା’’ତି ଇଦଂ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ, ତସ୍ମା, ସୋ ଅତ୍ତପରତ୍ତଦୁପକରଣାନଂ ଆଧାରଭାୱେନ ତଂ ମଞ୍ଞନାୱତ୍ଥୁଂ କପ୍ପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଅହଂ ପଥୱିଯା’’ତିଆଦି। ନନୁ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧାନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧପଭେଦସ୍ସ ଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧସ୍ସ ସସମ୍ଭାରପଥୱୀ ଚ ଆଧାରନିସ୍ସଯୋ, ଇତରା ଆରମ୍ମଣନିସ୍ସଯୋ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ନିଦ୍ଦିରୋଧୋତି? ନ, ମଞ୍ଞନାୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସଯଭାୱେନ ପରିକପ୍ପନତୋ। ଅଯଞ୍ହି ‘‘ଅହ’’ନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଯ ମାନମଞ୍ଞନାଯ ଚ ୱତ୍ଥୁଭୂତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପଥୱିସନ୍ନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା ‘‘ଅହଂ ପଥୱିଯା’’ତି ମଞ୍ଞତି, ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନାଯ ୱତ୍ଥୁଭୂତସ୍ସ ଉପକରଣସ୍ସ ପଥୱିଂ ସନ୍ନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା ‘‘ମଯ୍ହଂ କିଞ୍ଚନଂ ପଲିବୋଧୋ ପଥୱିଯା’’ତି ମଞ୍ଞତି। ପରୋତିଆଦୀସୁପି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଯ୍ୱାଯଂ ଅତ୍ଥନଯୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱୁତ୍ତୋ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ। ଏତେନେୱ ନଯେନାତି ଯ୍ୱାଯଂ ‘‘ସୋ ଖୋ ପନ ମେ ଅତ୍ତା ଇମସ୍ମିଂ ରୂପେ’’ତି ସମୁଦାଯସ୍ସ ଆଧାରଭାୱଦୀପନୋ ଅତ୍ଥନଯୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଏତେନେୱ ନଯେନ। ନ ହି ଅୱଯୱୱତ୍ତିରେକେନ ସମୁଦାଯୋ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ସମୁଦାଯେ ୱୁତ୍ତୱିଧି ଅୱଯୱେପି ଲବ୍ଭତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ସୋ ଖୋ ପନ ମେ ଅଯଂ ଅତ୍ତା ଇମିସ୍ସା ପଥୱିଯାତି ମଞ୍ଞନ୍ତୋତି। ତସ୍ମିଂଯେୱ ପନସ୍ସ ଅତ୍ତନୀତି ଏତ୍ଥ ଅସ୍ସାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ। ତସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତନୀତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରପଥୱୀସନ୍ନିସ୍ସଯେ ଅତ୍ତନି। ‘‘ପଥୱିଯା ମଞ୍ଞତୀ’’ତି ପଦସ୍ସାଯଂ ୱଣ୍ଣନା। ଏୱଂ ‘‘ପଥୱିଯା ମଞ୍ଞତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ତୱସେନ ଦିଟ୍ଠିମାନତଣ୍ହାମଞ୍ଞନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପରୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଦା ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅସ୍ସାତି ପରସ୍ସ। ତଦାତି ପରୱସେନ ମଞ୍ଞନାଯଂ। ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନା ଏୱ ଯୁଜ୍ଜତି ତତ୍ଥ ନିଚ୍ଚାଭିନିୱେସାଦଯୋ ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି କତ୍ୱା। ଅୱଧାରଣେନ ମାନତଣ୍ହାମଞ୍ଞନା ନିୱତ୍ତେତି। ନ ହି ‘‘ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’’ତିଆଦିନା, ‘‘ମଯ୍ହ’’ନ୍ତି ଚ ପୱତ୍ତଲକ୍ଖଣା ମାନତଣ୍ହା ପରସ୍ମିଂ ପରସ୍ସ ସନ୍ତକଭାୱେନ ଗହିତେ ଚ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇତରାଯୋପୀତି ମାନତଣ୍ହାମଞ୍ଞନାଯୋପି। ଇଚ୍ଛନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା। ପରସ୍ସପି ହି ପଥୱୀସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ସମ୍ପତ୍ତିଇସ୍ସରିଯାଦିକସ୍ସ ୱସେନ

ଅତ୍ତନି ସେୟ୍ୟାଦିଭାୱଂ ଦହତୋ ପଣିଦହତୋ ଚ ଚିତ୍ତଂ ତଥାଭାୱାଯ ମାନତଣ୍ହାମଞ୍ଞନା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ଆଚରିଯାନଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ପରୋ ପଥୱୀ ପରସ୍ସ ପଥୱୀ’’ତି ଏତ୍ଥାପି ଇମେ ଦ୍ୱେ ପକାରା ସାଧିପ୍ପାଯା ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବା।

‘‘ପଥୱିତୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ’’ତି, ‘‘ଆଦିତୋ’’ତି ଚ ଆଦୀସୁ ଅନିସ୍ସକ୍କୱଚନେପି ତୋ-ସଦ୍ଦୋ ଦିସ୍ସତୀତି ଆହ ‘‘ପଥୱିତୋତି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନ’’ନ୍ତି। ସୌପକରଣସ୍ସାତି ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣଗତସ୍ସ ଦାସପୋରିସାଦିନା ୱିତ୍ତୁପକରଣେନ ସୌପକରଣସ୍ସ, ଅତ୍ତନୋ ୱା ପରସ୍ସ ୱା ତେସଂ ଉପକରଣସ୍ସ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦତୋତି ଲକ୍ଖଣାଦିଅଟ୍ଠୱିକାଦିୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୱିଭାଗତୋ। ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ୱା ନିଗ୍ଗମନଂ ୱାତି ‘‘ତଂ ଅଣ୍ଡଂ ଅହୋସି ହେମମଯଂ, ତସ୍ମିଂ ସଯଂ ବ୍ରହ୍ମା ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ବ୍ରହ୍ମଣ୍ଡୱାଦୱସେନ ୱା ‘‘ଦ୍ୱୀହି ଅଣୂହି ଦ୍ୱିଅଣୁକ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଅଣୁକୱାଦୱସେନ ୱା ପଥୱିତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ୱା ‘‘ସବ୍ବୋଯଂ ଲୋକୋ ଇସ୍ସରତୋ ୱିନିଗ୍ଗତୋ’’ତି ଇସ୍ସରୱାଦୱସେନ ଇସ୍ସରକୁତ୍ତତୋ ପଥୱିତୋ ନିଗ୍ଗମନଂ ୱା ମଞ୍ଞମାନୋତି ଯୋଜନା। ପଥୱିତୋ ୱା ଅଞ୍ଞୋ ଆପାଦିକୋ ଅତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ କାରକଲକ୍ଖଣଂ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ, ଦୁତିଯସ୍ମିଂ ଉପପଦଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅତ୍ତନୋ ପରିଗ୍ଗହଭୂତପଥୱିତୋ ସୁଖପ୍ପତ୍ତିଂ ତତୋ ଏୱ ଚ ପରେହି ସେୟ୍ୟାଦିଭାୱଂ କପ୍ପେନ୍ତସ୍ସ ୱସେନପେତ୍ଥ ତଣ୍ହାମାନମଞ୍ଞନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅପରେତି ସାରସମାସାଚରିଯା। ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଅପ୍ପମାଣଂ ଅତ୍ତାନଂ ଗହେତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବେ ଭାୱିତଆପାଦିଅପ୍ପମାଣକସିଣୱସେନ ୱା କାପିଲକାଣାଦଦିଟ୍ଠିୱସେନ ୱା ଅପ୍ପମାଣଂ ବ୍ଯାପିନଂ ଅତ୍ତାନଂ ଗହେତ୍ୱା। ପଥୱିତୋତି ପଚ୍ଛା ଅଭାୱିତଅୱଡ୍ଢିତପଥୱୀକସିଣସଙ୍ଖାତପଥୱିତୋ। ବହିଦ୍ଧାପି ମେ ଅତ୍ତାତି ଇତୋ ପଥୱିତୋ ବହିପି ମେ ଅତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

କେୱଲନ୍ତି ଅନୱସେସଂ। ମହାପଥୱିଂ ତଣ୍ହାୱସେନ ମମାଯତି, ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ଚତୁଦୀପିସ୍ସରିଯେ ଠିତସ୍ସ ଦୀପଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ଚ ଲବ୍ଭେୟ୍ୟ, ମଣ୍ଡଲିକରାଜମହାମତ୍ତକୁଟୁମ୍ବିକାନମ୍ପି ୱସେନ ଲବ୍ଭତେୱ ତେସମ୍ପି ଯଥାପରିଗ୍ଗହଂ ଅନୱସେସେତ୍ୱା ମଞ୍ଞନାଯ ସମ୍ଭୱତୋ। ‘‘ଏୱଂ ମମା’’ତି ଗାହସ୍ସ ‘‘ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’’ତି ଗାହୱିଧୁରତାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏକା ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନା ଏୱ ଲବ୍ଭତୀ’’ତି । ଇମିନା ନଯେନାତି ୱୁତ୍ତମତିଦେସଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ସା ଚାଯ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସା ଚାଯନ୍ତି ସା ଚ ଅଯଂ ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନା ଯୋଜେତବ୍ବାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯଥା ପନ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାମଞ୍ଞିତେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସିନେହଂ ମାନଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦଯତୋ ତଣ୍ହାମାନମଞ୍ଞନା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ଏୱଂ ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନାମଞ୍ଞିତେନ ୱତ୍ଥୁନା ଅତ୍ତାନଂ ସେୟ୍ୟାଦିତୋ ଦହତୋ ତଞ୍ଚ ଅତ୍ତନିଯଂ ନିଚ୍ଚଂ ତଥା ତଂସାମିଭୂତଂ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ପରିକପ୍ପେନ୍ତସ୍ସ ଇତରମଞ୍ଞନାପି ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ‘‘ମେ’’ତି ହି ଇମିନା ଅତ୍ତଗ୍ଗହଣମୁଖେନେୱ ଅତ୍ତନିଯସମ୍ବନ୍ଧୋ ପକାସୀଯତୀତି।

ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ଇମିନା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସାନଂ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ତେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅସ୍ସାଦେତି ପରାମସତି ଚା’’ତି ଆହ। ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ଚେତସ୍ସ ଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅସଙ୍କରତୋ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା, ଏକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେପି ୱା ଅଧିପତିଧମ୍ମାନଂ ୱିଯ ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ବଲୱଭାୱେନ ପୱତ୍ତି। ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଅଭିନନ୍ଦନତ୍ଥେ। ଏତନ୍ତି ‘‘ପଥୱିଂ ଅଭିନନ୍ଦତୀ’’ତି ଏତଂ ପଦଂ। ଯେସଂ ୱିନେୟ୍ୟାନଂ ଯେହି ପକାରୱିସେସେହି ଧମ୍ମାନଂ ୱିଭାୱନେ କତେ ୱିସେସାଧିଗମୋ ହୋତି, ତେସଂ ତେହି ପକାରୱିସେସେହି ଧମ୍ମୱିଭାୱନଂ। ଯେସଂ ପନ ଯେନ ଏକେନେୱ ପକାରେନ ଧମ୍ମୱିଭାୱନେ କତେ ୱିସେସାଧିଗମୋ ହୋତି, ତେସମ୍ପି ତଂ ୱତ୍ୱା ଧମ୍ମିସ୍ସରତାଯ ତଦଞ୍ଞନିରୱସେସପ୍ପକାରୱିଭାୱନଞ୍ଚ ଦେସନାୱିଲାସୋ। ତେନାହ ‘‘ପୁବ୍ବେ ମଞ୍ଞନାୱସେନ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଭିନନ୍ଦନାୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ’’ତି। ଧମ୍ମଧାତୁଯାତି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଯା। ସା ହି ସବ୍ବଞ୍ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ ଯଥାସଭାୱତୋ ଧାରେତି ଉପଧାରେତି, ସକଲଞ୍ଚ ୱିନେୟ୍ୟସନ୍ତସଙ୍ଖାତଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧଂ ଅପାଯଦୁକ୍ଖସଂସାରଦୁକ୍ଖପତନତୋ ଧାରେତି, ସଯଞ୍ଚ ଅୱିପରୀତପୱତ୍ତିଆକାରା ଧାତୂତି ଧମ୍ମଧାତୂତି ଇଧାଧିପ୍ପେତା। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ହି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ, ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧୀତି। ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତାତି ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୱିଦ୍ଧଭାୱତୋ, ସମ୍ମା ଅଧିଗତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିକଙ୍ଖନସମ୍ପଗ୍ଗହପରାମସନାନଂ ୱସେନ ଆରମ୍ମଣେ ପରିକପ୍ପନାପୱତ୍ତି ମଞ୍ଞନା। ତତ୍ଥ ‘‘ମମଂ, ଅହ’’ନ୍ତି ଚ ଅଭିନିୱେସନଂ ପରିକପ୍ପନଂ। ଯେନ ଅଜ୍ଝୋସାନଂ ହୋତି, ଅଯଂ ଅଭିନନ୍ଦନାତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ସୁତ୍ତାଦିଅୱିରୁଦ୍ଧାଯେୱ ଅତ୍ତନୋମତି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା, ନ ଇତରାତି ସୁତ୍ତେନ ତସ୍ସା ସଙ୍ଗହଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦେସନାୱିଲାସୱିଭାୱନସ୍ସ ପନ ସହେତୁକହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକାଦିଦେସନାଯ ନିବଦ୍ଧତା ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବା।

ତସ୍ସାତି ତେନ। ଞାତସଦ୍ଦସମ୍ବନ୍ଧେନ ହେତଂ କତ୍ତରି ସାମିୱଚନଂ। ତସ୍ମାତି ଅପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା। ‘‘ଅପରିଞ୍ଞାତ’’ନ୍ତି ପଟିକ୍ଖେପମୁଖେନ ଯଂ ପରିଜାନନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଅତ୍ଥତୋ ତିୱିଧା ପରିଞ୍ଞା ହୋତୀତି ତଂ ସରୂପତୋ ପୱତ୍ତିଆକାରତୋ ଚ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଯୋ ହୀ’’ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଯାଯ ପଞ୍ଞାଯ ୱିପସ୍ସନାଭୂମିଂ ପରିଜାନାତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ସା ପରିଜାନନପଞ୍ଞା ଞାତପରିଞ୍ଞା। ସା ହି ତେଭୂମକଧମ୍ମଜାତଂ ‘‘ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନାଭୂମୀ’’ତି ଞାତଂ ୱିଦିତଂ ପାକଟଂ କରୋନ୍ତୀଯେୱ ଲକ୍ଖଣରସାଦିତୋ ଅଟ୍ଠୱିକାଦିୱିଭାଗତୋ ଚ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଜାନାତି। ଇଧ ପନ ପଥୱୀଧାତୁୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଥୱୀଧାତୁଂ ପରିଜାନାତୀ’’ତିଆଦି। ତୀରଣପରିଞ୍ଞାତି ତୀରଣୱସେନ ପରିଜାନନକପଞ୍ଞା। ସା ହି

ପରିୱାରେହି ଅନିଚ୍ଚତାଦିଆକାରେହି ଅନିଚ୍ଚତାଦିସଭାୱସ୍ସ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସ୍ସ ତୀରଣୱସେନ ସମ୍ମସନୱସେନ ତଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଜାନାତି। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନାତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ। ସୋ ହି ଅନୱସେସତୋ ଛନ୍ଦରାଗଂ ପଜହତି। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନାତି ୱା ଅଗ୍ଗଭୂତେନ ମଗ୍ଗେନ, ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଭୟଥାପି ହି ସମୁଚ୍ଛେଦପହାନକାରୀ ଏୱ ପଞ୍ଞା ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ପହାନପରିଞ୍ଞାତି ଦସ୍ସେତି।

ନାମରୂପୱତ୍ଥାନନ୍ତି ଏତେନ ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହୋପି ସଙ୍ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ନାମରୂପସ୍ସ ହେତୁୱତ୍ଥାନଭାୱତୋ। ସୋପି ହି ହେତୁପଚ୍ଚୟମୁଖେନ ନାମରୂପସ୍ସ ୱତ୍ଥାନମେୱାତି। କଲାପସମ୍ମସନାଦିୱସେନ ତୀରଣପରିଞ୍ଞା ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ସମ୍ମସନଭାୱତୋ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ତା ପରିଞ୍ଞାୟୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା। ଅଥ ୱା ତସ୍ମା ଅପରିଞ୍ଞାତତ୍ତାତି ଯସ୍ମା ଅପରିଞ୍ଞାତା ପଥୱୀ, ତସ୍ମା ଅପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା ପଥୱିୟା ତଂ ପଥୱିଂ ମଞ୍ଞତି ଚ ଅଭିନନ୍ଦତି ଚାତି।

ପଥୱୀୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆପୋୱାରାଦିୱଣ୍ଣନା

ଆପଂଆପତୋତି ଏତ୍ଥ ଅପ୍ପୋତି, ଅପ୍ପାୟତୀତି ୱା ଆପୋ, ଯସ୍ମିଂ ସଙ୍ଘାତେ ସୟଂ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଆବନ୍ଧନୱସେନ ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ପରିବ୍ରୂହେତୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥାନଂ ଅଧି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ। ପତି ପତି ଅତ୍ତାନନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତଂ। ଉଭୟେନପି ସତ୍ତସନ୍ତାନପରିୟାପନ୍ନମେୱ ୱଦତି। ଆପୋ ଆପୋଗତନ୍ତିଆଦୀସୁ ଆବନ୍ଧନମେୱ ଆପୋ, ତଦେୱ ଆପୋସଭାୱଂ ଗତତ୍ତା ଆପୋଗତଂ, ସଭାୱେନେୱ ଆପଭାୱଂ ପତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସିନେହନୱସେନ ସିନେହୋ, ସୋୟେୱ ସିନେହନସଭାୱଂ ଗତତ୍ତା ସିନେହଗତଂ। ବନ୍ଧନତ୍ତଂ ରୂପସ୍ସାତି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପସ୍ସ ବନ୍ଧନଭାୱୋ, ଅୱିପ୍ପକିରଣୱସେନ ସମ୍ପିଣ୍ଡନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ଆପୋମଣ୍ଡଲେ ଯଥା ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ ଉପଲଦ୍ଧୃତି, ତଥା ନିମିତ୍ତଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ। ୱୁତ୍ତୋତି ''ଆପସ୍ମି''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଆପୋ। ସୋ ହି ସସମ୍ଭାରଆପୋ, ନ ''ଆପୋକସିଣ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଆପୋ। ସେସନ୍ତି ଆରମ୍ମଣସମ୍ମୁତିଆପାନଂ ସରୂପୱିଭାୱନଂ। ''ଆପଂ ଆପତୋ ପଜାନାତୀ''ତିଆଦିପାଠଇୟା ଅତ୍ଥୱିଭାୱନଞ୍ଚେୱ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ମଞ୍ଞନାୱିଭାଗଦସ୍ସନଞ୍ଚ ପଥୱିୟଂ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱାତି। ତତ୍ଥ ''ପଥୱୀକସିଣମେକୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୩୬୦; ଅ। ନି। ୧୦।୨୫) ୱୁତ୍ତଂ, ଇଧ ''ଆପୋକସିଣମେକୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ''ତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଚ ''ପଥୱୀତି ସଞ୍ଜାନାତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇଧ ପନ ''ଆପୋତି ସଞ୍ଜାନାତୀ''ତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଏୱମାଦି ଏୱ ୱିସେସୋ। ସେସଂ ତାଦିସମେୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ପଥୱିୟଂ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱା''ତି। ଯୋ ପନେତ୍ଥ ୱିସେସୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କେୱଲ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ମୂଲରସୋତି ମୂଲଂ ପଟିଚ୍ଚ ନିବ୍ବତ୍ତରସୋ। ଖନ୍ଧରସାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଖୀରାଦୀନି ପାକଟାନେୱ। ଯଥା ପନ ଭେସଜ୍ଜସିକ୍ଖାପଦେ (ପାରା। ୬୧୮-୬୨୫), ନ ଏୱମିଧ ନିୟମୋ ଅତ୍ଥି। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଖୀରଂ ଖୀରମେୱ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଭୁମ୍ମାନୀତି ଆୱାଟାଦୀସୁ ଠିତୋଦକାନି। ଅନ୍ତଲିକ୍ଖାନୀତି ପଥୱିଂ ଅପ୍ପତ୍ତାନି ୱସ୍ସୋଦକାନି, ପତ୍ତାନି ପନ ଭୁମ୍ମାନେୱ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦେନ ହିମୋଦକକପ୍ପୱିନାସକୋଦକପଥୱିୟାଅନ୍ତୋଉଦକପଥୱୀସନ୍ଧାରକୋଦକାଦିଂ ପୁବ୍ବେ ଅୱୁତ୍ତମ୍ପି ସମୁଚ୍ଚିନୋତି।

ତେଜଂ ତେଜତୋତି ଏତ୍ଥ ତେଜନଟ୍ଠେନ ତେଜୋ, ତେଜନଂ ନାମ ଦହନପଚନାଦିସମତ୍ଥଂ ନିସାନଂ, ଯଂ ଉଣ୍ହତ୍ତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯେନ ଚାତି ଯେନ ତେଜୋଗତେନ କୁପିତେନ। ସନ୍ତପ୍ପତୀତି ଅୟଂ କାୟୋ ସମନ୍ତତୋ ତପ୍ପତି ଏକାହିକଜରାଦିଭାୱେନ ଉସୁମଜାତୋ ହୋତି। ଯେନ ଚ ଜୀରୀୟତୀତି ଯେନ ଅୟଂ କାୟୋ ଜୀରୀୟତି, ଇନ୍ଦ୍ରିୟୱେକଲ୍ଲତଂ ବଲପରିକ୍ଖୟଂ ୱଲିତାଦିଭାୱଞ୍ଚ ପାପୁଣାତି। ଯେନ ଚ ପରିଡୟ୍ହତୀତି ଯେନ କୁପିତେନ ଅୟଂ କାୟୋ ପରିତୋ ଡୟ୍ହତି, ସୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଡୟ୍ହାମୀତି ସତଧୋତସପ୍ପିଗୋସୀତଚନ୍ଦନାଦିଲେପଞ୍ଚେୱ ତାଲୱଣ୍ଟୱାତଞ୍ଚ ପଚ୍ଚାସୀସତି। ଯେନ ଚ ଅସିତପୀତଖାୟିତସାୟିତଂ ସମ୍ମା ପରିଣାମଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଯେନ ଅସିତଂ ୱା ଓଦନାଦି, ପୀତଂ ୱା ପାନକାଦି, ଖାୟିତଂ ୱା ପିଠଖଜ୍ଜକାଦି, ସାୟିତଂ ୱା ଅମ୍ବପକ୍କମଧୁଫାଣିତାଦି ସମ୍ମଦେୱ ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛତି, ରସାଦିଭାୱେନ ୱିୱେକଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ସରୀରସ୍ସ ପକତିଉସୁମଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଉଣ୍ହଭାୱୋ ସନ୍ତାପୋ, ସରୀରଦହନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ମହାଦାହୋ ପରିଦାହୋ, ସତୱାରଂ ତାପେତ୍ୱା ଉଦକେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଟସପ୍ପି ସତଧୋତସପ୍ପି, ରସରୁଧିରମଂସମେଦଅଟ୍ଠିଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜସୁକ୍କା ରସାଦୟୋ। ତତ୍ଥ ପୁରିମା ତୟୋ ତେଜା ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନା, ପଚ୍ଛିମୋ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନୋୱ।

ତେଜୋଭାୱଂ ଗତତ୍ତା ତେଜୋଗତଂ। ଉସ୍ମାତି ଉଣ୍ହାକାରୋ। ଉସ୍ମାୱ ଉସ୍ମାଭାୱଂ ଗତତ୍ତା ଉସ୍ମାଗତଂ। ଉସୁମନ୍ତି ଚଣ୍ଡଉସୁମଂ। ତଦେୱ ଉସୁମଗତଂ, ସଭାୱେନେୱ ଉସୁମଭାୱଂ ପତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କଟ୍ଠଗ୍ଗୀତି କଟ୍ଠୁପାଦାନୋ ଅଗ୍ଗି। ସକଲିକଗ୍ଗିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସଙ୍କାରଗ୍ଗୀତି କଚୱରଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଅଗ୍ଗି। ଇନ୍ଦଗ୍ଗୀତି ଅସନିଅଗ୍ଗି। ସନ୍ତାପୋତି ଜାଲାୟ ୱା ୱୀତଚ୍ଚିତଙ୍ଗାରାନଂ ୱା ସନ୍ତାପୋ । ସୂରିୟସନ୍ତାପୋତି ଆତପୋ। କଟ୍ଠସନ୍ନିଚୟସନ୍ତାପୋତି କଟ୍ଠରାସିଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନସନ୍ତାପୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା ଚାତି। ଚ-ସଦ୍ଦେନ ପେତଗ୍ଗିକପ୍ପୱିନାସକଗ୍ଗିନିରୟଗ୍ଗିଆଦିକେ ଅୱୁତ୍ତେପି ସମୁଚ୍ଚିନୋତି।

ୱାଯଂ ୱାଯତୋତି ଏତ୍ଥ ୱାଯନଟ୍ଠେନ ୱାଯୋ। କିମିଦଂ ୱାଯନଂ ନାମ? ୱିତ୍ଥମ୍ଭନଂ, ସମୁଦୀରଣଂ ୱା, ୱାଯନଂ ଗମନନ୍ତି ଏକେ। ଉଦ୍ଧଙ୍ଗମା ୱାତାତି ଉଗ୍ଗାରହିକ୍କାଦିପୱତ୍ତକା ଉଦ୍ଧଂ ଆରୋହନୱାତା। ଅଧୋଗମା ୱାତାତି ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱାଦିନୀହରଣତା ଅଧୋ ଓରୋହନୱାତା। କୁଚ୍ଛିସଯା ୱାତାତି ଅନ୍ତାନଂ ବହିୱାତା। କୋଟ୍ଠସଯା ୱାତାତି ଅନ୍ତାନଂ ଅନ୍ତୋୱାତା। ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନୁସାରିନୋ ୱାତାତି ଧମନୀଜାଲାନୁସାରେନ ସକଲସରୀରେ ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନି ଅନୁସଟା ସମିଞ୍ଜନପସାରଣାଦିନିବ୍ବତ୍ତକା ୱାତା । ସତ୍ଥକୱାତାତି ସନ୍ଧିବନ୍ଧନାନି କତ୍ତରିଯା ଛିନ୍ଦନ୍ତା ୱିଯ ପୱତ୍ତୱାତା। ଖୁରକୱାତାତି ଖୁରେନ ୱିଯ ହଦଯମଂସଚ୍ଛେଦନଫାଲନକୱାତା। ଉପ୍ପଲକୱାତାତି ହଦଯମଂସସ୍ସ ସମୁପ୍ପାଟନକୱାତା। ଅସ୍ସାସୋତି ଅନ୍ତୋପୱିସନକନାସିକାୱାତୋ। ପସ୍ସାସୋତି ବହିନିକ୍ଖମନନାସିକାୱାତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମା ସବ୍ବେ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନା, ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାୱ।

ୱାଯୋଗତନ୍ତି ୱାଯୋୱ ୱାଯୋଗତଂ, ସଭାୱେନେୱ ୱାଯୋଭାୱଂ ପତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଥମ୍ଭିତତ୍ତଂ ରୂପସ୍ସାତି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପସ୍ସ ଥମ୍ଭିତଭାୱୋ। ପୁରତ୍ଥିମା ୱାତାତି ପୁରତ୍ଥିମଦିସତୋ ଆଗତା ୱାତା। ପଚ୍ଛିମାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସରଜାଦୀସୁ ସହ ରଜେନ ସରଜା, ରଜୱିରହିତା ସୁଦ୍ଧା ଅରଜା। ସୀତୌତୁସମୁଟ୍ଠାନା, ସୀତୱଲାହକନ୍ତରେ ୱା ଜାତା ସୀତା। ଉଣ୍ହୌତୁସମୁଟ୍ଠାନା, ଉଣ୍ହୱଲାହକନ୍ତରେ ୱା ଜାତା ଉଣ୍ହା। ପରିତ୍ତାତି ମନ୍ଦା ତନୁକୱାତା। ଅଧିମତ୍ତାତି ବଲୱୱାତା। କାଳାତି କାଳୱଲାହକନ୍ତରେ ସମୁଟ୍ଠିତା। ଯେହି ଅବ୍ଭାହତୋ ଛୱିୱଣ୍ଣୋ କାଳକୋ ହୋତି, ତେସଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନନ୍ତିପି ଏକେ। ୱେରମ୍ଭୱାତାତି ଯୋଜନତୋ ଉପରି ୱାଯନୱାତା। ପକ୍ଖୱାତାତି ଅନ୍ତମସୋ ମକ୍ଖିକାଯପି ପକ୍ଖାଯୂହନୱାତା। ସୁପଣ୍ଣୱାତାତି ଗରୁଳୱାତା। କାମଂ ଚେତେପି ପକ୍ଖୱାତାୱ, ଉସ୍ସଦୱସେନ ପନ ୱିସୁଂ ଗହିତା। ତାଲୱଣ୍ଟୱାତାତି ତାଲୱଣ୍ଟେହି କତେନ, ଅଞ୍ଞେହି ୱା କତେନ କେନଚି ମଣ୍ଡଲସଣ୍ଠାନେନ ସମୁଟ୍ଠାପିତୱାତା। ୱିଧୂପନୱାତାତି ବୀଜନପତ୍ତକେନ ସମୁଟ୍ଠାପିତୱାତା। ଇମାନି ଚ ତାଲୱଣ୍ଟୱିଧୂପନାନି ଅନୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ୱାତଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ପରିୱତ୍ତେନ୍ତି। ଇଧାପି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଉଦକସନ୍ଧାରକୱାତକପ୍ପୱିନାସକୱାତଜାଲାପେଲ୍ଲନକୱାତାଦିକେ ଅୱୁତ୍ତେପି ସମୁଚ୍ଚିନୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଆପଂ ମଞ୍ଞତୀ''ତିଆଦୀସୁ ଯସ୍ମା ତୀହି ମଞ୍ଞନାହି – ''ଅହଂ ଆପୋତି ମଞ୍ଞତି, ମମ ଆପୋତି ମଞ୍ଞତୀ''ତିଆଦିନା ପଥୱୀୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସବ୍ବା ମଞ୍ଞନାୱିଭାଗୋ ୱିଭାୱେତୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱା''ତି। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଇମେସୁ ତୀସୁ ୱାରେସୁ ଯଥାରହଂ ମଞ୍ଞନାୱିଭାଗୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ।

ଏତ୍ତାୱତାତି ଏତ୍ତକେନ ଇମିନା ଚତୁୱାରପରିମାଣେନ ଦେସନାୱିସେସେନ। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ବ୍ୟତିରେକେ। ତେନ ୱକ୍ଖମାନଂୟେୱ ୱିସେସଂ ଜୋତେତି। ଯ୍ୱାଯନ୍ତି ଯୋ ଅଯଂ ଲକ୍ଖଣୋ ନାମ ହାରୋ ୱୁତ୍ତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସୋ ପନ ଲକ୍ଖଣହାରୋ ଯଂଲକ୍ଖଣୋ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱୁତ୍ତମ୍ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତମ୍ହି ଏକଧମ୍ମେତି କୁସଲାଦୀସୁ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ୱା ଯସ୍ମିଂ କସ୍ମିଞ୍ଚି ଏକଧମ୍ମେ ସୁତ୍ତେ ସରୂପତୋ ନିଦ୍ଧାରଣୱସେନ ୱା କଥିତେ। ଯେ ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣା ତେନାତି ଯେ କେଚି ଧମ୍ମା କୁସଲାଦିଭାୱେନ, ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦିଭାୱେନ ୱା ତେନ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମେନ ସମାନଲକ୍ଖଣା। ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି ସବ୍ବେତି ସବ୍ବେପି କୁସଲାଦିସଭାୱା, ଖନ୍ଧାଦିସଭାୱା ୱା ଧମ୍ମା ସୁତ୍ତେ ଅୱୁତ୍ତାପି ତାଯ ସମାନଲକ୍ଖଣତାଯ ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି, ଆନେତ୍ୱା ସଂୱଣ୍ଣନୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଏକଲକ୍ଖଣାତି ସମାନଲକ୍ଖଣା ୱୁତ୍ତା। ତେନ ସହଚରିତା ସମାନକିଚ୍ଚତା ସମାନହେତୁତା ସମାନଫଲତା ସମାନାରମ୍ମଣତାତି ଏୱମାଦୀହିପି ଅୱୁତ୍ତାନଂ ୱୁତ୍ତାନଂ ୱିଯ ନିଦ୍ଧାରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇତୀତି ଇମିନା ପକାରେନ। ତେନାହ ''ଏୱଂ ନେତ୍ତିଯଂ ଲକ୍ଖଣୋ ନାମ ହାରୋ ୱୁତ୍ତୋ''ତି, ନେତ୍ତିପାଳିଯଂ (ନେତ୍ତି। ୨୩) ପନ ''ଯେ ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣା କେଚି ସୋ ହାରୋ ଲକ୍ଖଣୋ ନାମା''ତି ପାଠୋ ଆଗତୋ। ତସ୍ସ ୱସେନାତି ତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣହାରସ୍ସ ୱସେନ। ରୂପଲକ୍ଖଣଂ ଅନତୀତତ୍ତାତି ରୁପ୍ପନସଭାୱେନ ସମାନସଭାୱତ୍ତା। ୱଦନ୍ତେନ ଭଗୱତା। ଏତାତି ''ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଦିଟ୍ଠୀ। ଏତ୍ଥ ଚ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଦସ୍ସନେନେୱ ସକଲରୂପୱତ୍ଥୁକା ତଣ୍ହାମାନମଞ୍ଞନାପି ଦସ୍ସିତା ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ତସ୍ମିଂୟେୱ ପନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଯ ମଞ୍ଞିତେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସିନେହଂ ମାନଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦଯତୋ ତଣ୍ହାମାନମଞ୍ଞନାପି ୱେଦିତବ୍ବା''ତି। ଅଥ ୱା ପଥୱିଂ ଆପଂ ତେଜଂ ୱାଯଂ ମେତି ମଞ୍ଞତି ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ଚ ୱଦନ୍ତେନ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସକଲରୂପୱତ୍ଥୁକା ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନା ତଦନୁସାରେନ ମାନମଞ୍ଞନାପି ୱୁତ୍ତାୱ ହୋତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଇତରମଞ୍ଞନାପି ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବା।

ଆପୋୱାରାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଭୂତୱାରାଦିୱଣ୍ଣନା

୩। ''ପଥୱିଂ ମଞ୍ଞତି, ପଥୱିଯା ମଞ୍ଞତୀ''ତିଆଦୀହି ପଦେହି ''ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି, ରୂପସ୍ମିଂ ଅତ୍ତାନଂ ସମନୁପସ୍ସତୀ''ତିଆଦୀନଂ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠୀନଂ ନିଦ୍ଧାରିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ଏୱଂ ରୂପମୁଖେନ ସଙ୍ଖାରୱତ୍ଥୁକଂ ମଞ୍ଞନଂ ୱତ୍ୱା''ତି । ତେସୁ ସଙ୍ଖାରେସୁ ସତ୍ତେସୁପୀତି ତଦୁପାଦାନେସୁପି ସତ୍ତେସୁ । ଧାତୂସୁତି ପଥୱୀଆଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଧାତୂସୁ। ''ଜାତଂ ଭୂତଂ ସଙ୍ଖତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୦୭; ସଂ। ନି। ୫।୩୭୯) ଭୂତ-ସଦ୍ଦୋ

ଉପ୍ପାଦେ ଦିସ୍ସତି, ସୌପସଗ୍ଗୋ ପନ ''ପଭୂତମରିଯୋ ପକରୋତି ପୁଞ୍ଞ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିପୁଲେ, ''ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପରିଭୂତରୂପୋ''ତିଆଦୀସୁ ହିଂସନେ, ''ସମ୍ଭୂତୋ ସାଣୱାସୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଚୂଳଅୱ। ୪୫୦) ପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ, ''ଅଭିଭୂତୋ ମାରୋ ୱିଜିତୋ ସଙ୍ଗାମୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିମଥନେ, ''ପରାଭୂତରୂପୋ ଖୋ ଅଯଂ ଅଚେଲୋ ପାଥିକପୁତ୍ତୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୨୩, ୨୫, ୩୧, ୩୨) ପରାଜଯେ, ''ଅନୁଭୂତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱେଦିଯନେ, ''ୱିଭୂତଂ ୱିଭାୱିତଂ ପଞ୍ଞାଯା''ତିଆଦୀସୁ ପାକଟୀକରଣେ ଦିସ୍ସତି। ତେ ସଙ୍ଖେ ରୁକ୍ଖାଦୀସୂତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ''କାଲୋ ଘସତି ଭୂତାନୀତି (ଜା। ୧।୨।୧୯୦), ଭୂତା ଲୋକେ ସମୁସ୍ସଯ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୨୦; ସଂ। ନି। ୧।୧୮୬) ଚ ଆଦୀସୁ ଅୱିସେସେନ ସତ୍ତୱାଚକୋପି ଭୂତସଦ୍ଦୋ, ଉପରି ଦେୱାଦିପଦେହି ସତ୍ତୱିସେସାନଂ ଗହିତତ୍ତା ଇଧ ତଦୱସିଟ୍ଠ ଭୂତସଦ୍ଦେନ ଗୟ୍ହନ୍ତୀତି ଆହ ''ନୋ ଚ ଖୋ ଅୱିସେସେନା''ତି। ତେନେୱାହ – ''ଚାତୁମହାରାଜିକାନଞ୍ହି ହେଟ୍ଠା ସତ୍ତା ଇଧ ଭୂତାତି ଅଧିପ୍ପେତା''ତି। ଯୋ ହି ସତ୍ତନିକାଯୋ ପରିପୁଣ୍ଣଯୋନିକୋ ଚତୂହିପି ଯୋନୀହି ନିବ୍ବତ୍ତନାରହୋ, ତସ୍ସାଯଂ ଭୂତସମଞ୍ଞା ଅଣ୍ଡଜାଦିୱସେନ ଭୱନତୋ।

ଭୂତେତି ୱୁତ୍ତଦେସଆଦେସିତେ ଭୂତେ। ଭୂତତୋ ସଞ୍ଜାନାତୀତି ଇମିନା ''ଭୂତା''ତି ଲୋକୱୋହାରଂ ଗହେତ୍ୱା ଯଥା ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଦିମଞ୍ଞନା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ଏୱଂ ୱିପରୀତସଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଜାନନଂ ପକାସୀଯତି। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ''ପଥୱିତୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ସକ୍କା ଜାନିତୁନ୍ତି ଆହ ''ୱୁତ୍ତନଯମେୱା''ତି। ଯଥା ସୁଦ୍ଧାୱାସା ସବ୍ବଦା ଅଭାୱତୋ ଇମଂ ଦେସନଂ ନାରୁଳ୍ହା, ଏୱଂ ନେରଯିକାପି ସବ୍ବମଞ୍ଞନାନଧିଟ୍ଠାନତୋ। ଏତେନେୱ ଏକଚ୍ଚପେତାନମ୍ପେତ୍ଥ ଅସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅପରେ ପନ ''ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଧିଟ୍ଠାନତୋ ତେସମ୍ପେତ୍ଥ ସଙ୍ଗହୋ ଇଚ୍ଛିତୋଯେୱା''ତି ୱଦନ୍ତି। ''ସମଙ୍ଗିଭୂତଂ ପରିଚାରେନ୍ତ''ନ୍ତିଆଦିନା ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନ। ରଜ୍ଜତୀତି ''ସୁଭା ସୁଖିତା''ତି ୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହେନ ତତ୍ଥ ରାଗଂ ଜନେତି। ଏୱମେତ୍ଥ ରଜ୍ଜନ୍ତୋ ଚ ନ କେୱଲଂ ଦସ୍ସନୱସେନେୱ, ସୱନାଦିୱସେନପି ରଜ୍ଜତେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଦିସ୍ୱାପି...ପେ... ଉତ୍ୱାପୀ''ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଘାଯନାଦିୱସେନ ରଜ୍ଜନଂ ତେହି ଅନୁଭୂତଗନ୍ଧମାଲାଦିୱସେନ ଚେୱ ୱିସଭାଗୱତ୍ଥୁଭୂତାନଂ ତେସଂ ପରିଭୋଗୱସେନ ଚ ଯଥାନୁଭୱଂ ଅନୁସ୍ସରଣୱସେନ ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଭୂତେ ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନାଯ ମଞ୍ଞତୀତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଭୂତେ ପଟିଚ୍ଚ ଛନ୍ଦରାଗଂ ଜନେନ୍ତୋ ତେସଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୋ ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତୋ ଅଭିୱଦନ୍ତୋ ଅଜ୍ଝୋସାଯ ତିଟ୍ଠନ୍ତୋ ''ଇଦିସୀ ଅୱତ୍ଥା ମମ ଅନାଗତମଦ୍ଧାନଂ ସିଯା''ତିଆଦିନା ୱା ପନ ନଯେନ ତତ୍ଥ ନନ୍ଦିଂ ସମନ୍ନାନେନ୍ତୋ ଭୂତେ ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନାଯ ମଞ୍ଞତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପଟିଲଦ୍ଧସ୍ସ ଖତ୍ତିଯମହାସାଲାଦିଭାୱସ୍ସ, ସମ୍ପତ୍ତିଂ ୱିପତ୍ତିନ୍ତି ଜାତିୱସେନ ଉକ୍କଟ୍ଠନିହୀନତଂ। ଦହତୀତି ଠପେତି। ଯୋଏୱରୂପୋ ମାନୋତି ଯୋ ଏସୋ ''ଅଯଂ ପୁବ୍ବେ ମଯା ସଦିସୋ, ଇଦାନି ଅଯଂ ସେଟ୍ଠୋ ଅଯଂ ହୀନତରୋ''ତି ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ମାନାତିମାନୋତି ଅଯଂ ଭାରାତିଭାରୋ ୱିଯ ପୁରିମଂ ସଦିସମାନଂ ଉପାଦାଯ ମାନାତିମାନୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ।

ନିଚ୍ଚାତିଆଦୀସୁ ଉପ୍ପାଦାଭାୱତୋ ନିଚ୍ଚା, ମରଣାଭାୱତୋ ଧୁୱା, ସବ୍ବଦା ଭାୱତୋ ସସ୍ସତା। ଅନିଚ୍ଚପଟିପକ୍ଖତୋ ୱା ନିଚ୍ଚା, ଥିରଭାୱତୋ ଧୁୱା, ସସ୍ସତିସମତାଯ ସସ୍ସତା, ଜରାଦିୱସେନ ୱିପରିଣାମସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମାତି ମଞ୍ଞତି। ସଙ୍ଖେ ସତ୍ତାତି ଓଟ୍ଠଗୋଣଗଦ୍ରଭାଦଯୋ ଅନୱସେସା ସଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ସତ୍ତା। ସଙ୍ଖେ ପାଣାତି ''ଏକିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ପାଣୋ ଦ୍ୱିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ପାଣୋ''ତିଆଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତା ଅନୱସେସା ପାଣନଟ୍ଠେନ ପାଣା। ସଙ୍ଖେ ଭୂତାତି ଅନୱସେସା ଅଣ୍ଡକୋସାଦୀସୁ ଭୂତା ସଞ୍ଜାତାତି ଭୂତା। ସଙ୍ଖେ ଜୀୱାତି ସାଲିଯୱଗୋଧୂମାଦଯୋ ଅନୱସେସା ଜୀୱନଟ୍ଠେନ ଜୀୱା। ତେସୁ ହି ସୋ ୱିରୂହଭାୱେନ ଜୀୱସଞ୍ଞୀ। ଅୱସା ଅବଲା ଅୱୀରିଯାତି ତେସଂ ଅତ୍ତନୋ ୱସୋ ୱା ବଲଂ ୱା ୱୀରିଯଂ ୱା ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ନିଯତିସଙ୍ଗତିଭାୱପରିଣତାତି ଏତ୍ଥ ନିଯତୀତି। ନିଯତତା, ଅଚ୍ଛେଜ୍ଜସୁତ୍ତାୱୁତଅଭେଜ୍ଜମଣି ୱିଯ ଅୱିଜହିତପକତିତା। ସଙ୍ଗତୀତି ଛନ୍ନଂ ଅଭିଜାତୀନଂ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗମୋ। ଭାୱୋତି ସଭାୱୋଯେୱ, କଣ୍ଟକାନଂ ତିଖିଣତା, କପିଟ୍ଠଫଲାଦୀନଂ ପରିମଣ୍ଡଲାଦିତା, ମିଗପକ୍ଖୀନଂ ୱିଚିତ୍ତୱଣ୍ଣାଦିତାତି ଏୱମାଦିକୋ। ଏୱଂ ନିଯତିଯା ଚ ସଙ୍ଗତିଯା ଚ ଭାୱେ ଚ ପରିଣତା ନାନପ୍ପକାରତଂ ପତ୍ତା। ଯେନ ହି ଯଥା ଭୱିତବ୍ବଂ, ସୋ ତଥେୱ ଭୱତି। ଯେନ ନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ସୋ ନ ଭୱତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଛସ୍ୱେୱାଭିଜାତୀସୂତି କଣ୍ହାଭିଜାତିଆଦୀସୁ ଛସୁ ଏୱ ଅଭିଜାତୀସୁ ଠତ୍ୱା ସୁଖଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତି, ଅଞ୍ଞା ସୁଖଦୁକ୍ଖଭୂମି ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ୱା-ସଦ୍ଦେନ ଅନ୍ତାଦିଭେଦେ ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଉପପତ୍ତିନ୍ତି ଇମିନା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସତ୍ତନିକାଯେ ଭୂତାନଂ ସହବ୍ୟତଂ ଆକଙ୍ଖତୀତି ଦସ୍ସେତି। ସୁଖୁପ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ଇମିନା ପନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ସୁଖୁପ୍ପତ୍ତିଂ। ଏକଚ୍ଚେ ଭୂତେ ନିଚ୍ଚାତିଆଦିନା ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତିକଦିଟ୍ଠିଂ ଦସ୍ସେତି। ଅହମ୍ପି ଭୂତେସୁ ଅଞ୍ଞତରୋସ୍ମୀତି ଇମିନା ପନ ଚତୁତ୍ଥଂ ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତିକୱାଦଂ ଦସ୍ସେତି।

ଯତୋ କୁତୋଚୀତି ଇସ୍ସରପୁରିସାଦିଭେଦତୋ ଯତୋ କୁତୋଚି। ଏକା ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନାୱ ଲବ୍ଭତୀତି ଇଧାପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଇତରମଞ୍ଞନାନମ୍ପି ସମ୍ଭୱୋ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେଯେୱ ଭୂତେ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଅଭିନନ୍ଦତୀତିଆଦିନା ଓତରତ୍ତା ଆହ ''ୱୁତ୍ତନଯମେୱା''ତି। ଯୋଜନା କାତବ୍ବାତି ''ଯୋ ଭୂତପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଉପାଦାନଭୂତେ ଖନ୍ଧେ ପରିଜାନାତି, ସୋ ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ପରିଜାନାତୀ''ତିଆଦିନା ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଅପରେ ପନେତ୍ଥ ଭୂତଗାମୋପି ଭୂତ-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତୋତି ରୁକ୍ଖାଦିୱସେନପି ମଞ୍ଞନାୱିଭାଗଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତି, ତଥା ମହାଭୂତୱସେନପି, ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ

ନତ୍ଥି।

ଭୂମିୱିସେସାଦିନା ଭେଦେନାତି ଭୂମିୱିସେସୌପପତ୍ତିୱିସେସାଦିୱିଭାଗେନ। ଇଦ୍ଧିଯାତି ପୁଞ୍ଞୱିସେସନିବ୍ବତ୍ତେନ ଆନୁଭାୱେନ। କିଞ୍ଚାପି ଦେୱ-ସଦ୍ଦୋ "ୱିବ୍ଭେ ୱିଗତୱଲାହକେ ଦେୱେ"ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୧୧୦; ୩।୧୦୨; ୫।୧୪୬-୧୪୮; ମ। ନି। ୧।୪୮୬; ଅ। ନି। ୧୦।୧୫; ଇତିୱୁ। ୨୭) ଅଜଟାକାସେ ଆଗତୋ, "ଦେୱୋ ଚ ଥୋକଂ ଥୋକଂ ଫୁସାଯତୀ"ତିଆଦୀସୁ ମେଘେ, "ଅଯଞ୍ହି ଦେୱ କୁମାରୋ"ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨। ୩୪, ୩୫, ୩୬) ଖତ୍ତିଯେ ଆଗତୋ, "ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ସମପ୍ପିତୋ ସମଙ୍ଗିଭୂତୋ ପରିଚାରେତି ଦେୱୋ ମଞ୍ଞେ"ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧। ୧୮୩; ମ। ନି। ୨।୨୧୧) ୱିଯ ଇଧ ଉପପତ୍ତିଦେୱେସୁ ଆଗତୋ, ଦେୱ-ସଦ୍ଦେନ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବସତ୍ତେ ଅନୱସେସତୋ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ତତୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତେ ଦସ୍ସେତୁଂ "ତେ ତିୱିଧା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସା ଛ କାମାୱଚରା ଇଧ ଦେୱାତି ଅଧିପ୍ପେତା ଇତରେସଂ ପଦନ୍ତରେହି ନିୱତ୍ତିତଭାୱତୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଭୂତା ଦେୱାତି ଗହିତେସୁ ସତ୍ତେସୁ ତଣ୍ହାଦିମଞ୍ଞନାନଂ ପୱତ୍ତାକାରେନପି ତିୱିଧଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଆହ "ଭୂତୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା"ତି।

"ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଉପାସକସ୍ସ ପଜାପତି ଅଭିରୂପା ହୋତୀ"ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୧୬୮) ପଜାପତି-ସଦ୍ଦୋ ଘରଣିଯଂ ଆଗତୋ, "ପଜାପତି କାମଦାଯୀ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣା ମେ ପଜା ହୋତୂ"ତିଆଦୀସୁ ଦିଟ୍ଠିଗତିକପରିକପ୍ପିତେ, "ପଜାପତିସ୍ସ ଦେୱରାଜସ୍ସ ଧଜଗ୍ଗଂ ଉଲ୍ଲୋକେଯ୍ୟାଥା"ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୯) ଦେୱଜେଟ୍ଠକେ, ଇଧ ପନ ଅଧିପତୀତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଉପରି ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଗଯ୍ହମାନତ୍ତା ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ। ଦେୱାନନ୍ତି ଚାତୁମହାରାଜିକାଦିଦେୱାନଂ। ମହାରାଜାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସକ୍କସୁଯାମସନ୍ତୁସିତସୁନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିନୋ ଗହିତା। ତେସନ୍ତି ମହାରାଜାଦୀନଂ। ସତ୍ତସଙ୍ଖାତାଯାତି କାମଭୂମିଯଂ ସତ୍ତସଙ୍ଖାତାଯ। ପଜାପତିନ୍ତି ପଜାପତିଭାୱଂ। ପଜାପତିଭାୱେନ ହି ମାନଂ ଜପ୍ପେନ୍ତୋ ପଜାପତିଂ ମାନମଞ୍ଞନାଯ ମଞ୍ଞତୀତି ୱୁତ୍ତୋ।

ଏକା ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାୱ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତଂ, ପଜାପତିନୋ ପନ ସମିପତଂ ସଲୋକତଂ ୱା ଆକଙ୍ଖତୋ, ତଥାଭାୱାଯ ଚିତ୍ତଂ ପଣିଦହତୋ, ତଥାଲଦ୍ଧକାଯ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅତ୍ତନୋ ସେଯ୍ୟାଦିଭାୱଂ ଦହତୋ ଚ ତଣ୍ହାମାନମଞ୍ଞନାପି ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ଯେ ଚ ଧମ୍ମାତି ଆଯୁୱଣ୍ଣାଦିକେ ୱଦତି। ପଜାପତିନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଇତରମଞ୍ଞନାନମ୍ପି ସମ୍ଭୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ବ୍ରୂହିତୋତି ପରିୱୁଦ୍ଧୋ। ଗୁଣୱିସେସେହୀତି ଝାନାଦୀହି ୱିସିଟ୍ଠେହି ଗୁଣେହି ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମତାଯ। ବ୍ରହ୍ମ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସତିପି ଅୱିସେସତୋ ୱିସିଟ୍ଠୱାଚକତ୍ତେ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ପନସ୍ସ ଗୁଣୱିସେସଯୁତ୍ତାଦିରୂପା ପୱତ୍ତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅପିଚା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସହସ୍ସୋତି ସହସ୍ସିଯା ଲୋକଧାତୁଯା ଅଧିପତିଭୂତୋ। ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତୋତି ପଣୀତେନ ପଠମଝାନେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିଯଂ ୱା ପଠମଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତୋ। ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା ପଧାନଗ୍ଗହଣେନ ଅପ୍ପଧାନାନମ୍ପି କେନଚି ସମ୍ବନ୍ଧେନ ଗହିତଭାୱସିଦ୍ଧିତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ବ୍ରହ୍ମାତି ମହାବ୍ରହ୍ମା ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସୋ ହି ୱଣ୍ଣୱନ୍ତତାଯ ଚେୱ ଦୀଘାଯୁକତାଯ ଚ ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାଦୀହି ମହନ୍ତୋ ବ୍ରହ୍ମାତି ମହାବ୍ରହ୍ମା, ତସ୍ସ ପନ ପୁରୋହିତଟ୍ଠାନେ ଠିତାତି ବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତା, ପରିସାଯଂ ଭୱା ପରିଚାରକାତି ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଉକ୍କଟ୍ଠେକପୁଗ୍ଗଲଭାୱତୋ ପଜାପତିସ୍ମିଂ ୱିଯ ବ୍ରହ୍ମନି ମଞ୍ଞନା ୱତ୍ତତୀତି ୱୁତ୍ତଂ "ପଜାପତିୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା"ତି। ତଥା ହି ବହୁପୁଗ୍ଗଲଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ ଆଭସ୍ସରୱାରାଦୀନଂ ଭୂତୱାରସଦିସତା ୱୁତ୍ତା।

ଯଥାୱୁତ୍ତପଭାଯ ଆଭାସନସୀଲା ୱା ଆଭସ୍ସରା। ଏକତଲୱାସିନୋତି ଇଦଂ ଝାନନ୍ତରଭୂମୀନଂ ୱିଯ ହେଟ୍ଠୁପରିଭାୱାଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ଠାନାନି ପନ ନେସଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାନେୱ। ଆଭସ୍ସରେହି ପରିତ୍ତା ଆଭା ଏତେସନ୍ତି ପରିତ୍ତାଭା। ଅପ୍ପମାଣା ଆଭା ଏତେସନ୍ତି ଅପ୍ପମାଣାଭା।

ସୁଭାତି ସୋଭନା ପଭା। କଞ୍ଚନପିଣ୍ଡୋ ୱିଯ ସସ୍ସିରିକା କଞ୍ଚନପିଣ୍ଡସସ୍ସିରିକା। ତତ୍ଥ ସୋଭନାଯ ପଭାଯ କିଣ୍ଣା ସୁଭାକିଣ୍ଣାତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଭା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ, ଅନ୍ତିମ-ଣ-କାରସ୍ସ ହ-କାରଞ୍ଚ କତ୍ୱା "ସୁଭକିଣ୍ହା"ତି ୱୁତ୍ତା। ସୁଭାତି ଚ ଏକଗ୍ଘନା ନିଚ୍ଚଲା ପଭା ୱୁଚ୍ଚତି, ପରିତ୍ତା ସୁଭା ଏତେସନ୍ତି ପରିତ୍ତସୁଭା। ଅପ୍ପମାଣା ସୁଭା ଏତେସନ୍ତି ଅପ୍ପମାଣସୁଭା।

ୱିପୁଲଫଲାତି ୱିପୁଲସନ୍ତସୁଖାଯୁୱଣ୍ଣାଦିଫଲା।

ସତିପି ଦେୱବ୍ରହ୍ମାଦୀନଂ ପୁଞ୍ଞଫଲେନ ଝାନଫଲେନ ଚ ପଟିପକ୍ଖାଭିଭୱେ ଯେସଂ ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନଅସଞ୍ଞସତ୍ତେସୁ ଅଭିଭୂୱୋହାରୋ ପାକଟୋ ନିରୁଳ୍ହୋ ଚ, ତେସଂ ୱସେନାଯଂ ଦେସନା ପୱତ୍ତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ "ଅସଞ୍ଞଭୱସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ"ନ୍ତି। ଯଥା ପଜାପତିୱାରେ "ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପଜାପତିସ୍ମିଂଯେୱା"ତିଆଦିନା ମଞ୍ଞନାପୱତ୍ତି ଦସ୍ସିତା, ତଥା ଇଧାପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସକ୍କାତି ଆହ "ସେସଂ ପଜାପତିୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯମେୱା"ତି।

ଭୂତୱାରାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୱାରାଦିୱଣ୍ଣନା

୪। ଏୱଂ ସତ୍ତୱସେନ ଭୂମିକ୍କମଦସ୍ସନେ ସୁଦ୍ଧାୱାସାନଂ ଅଗ୍ଗହଣେ କାରଣଂ ନିଦ୍ଧାରେନ୍ତୋ ''ଏୱଂ ଭଗୱା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅନାଗାମିଖୀଣାସୱାତି ଅନାଗାମିନୋ ଚ ଖୀଣାସୱା ଚ। କିଞ୍ଚାପି ସୁଦ୍ଧାୱାସା ଅନ୍ତେୱ ଅନେକକପ୍ପସହସ୍ସାଯୁକା, ଉକ୍କଂସପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପନ ସୋଳସକପ୍ପସହସ୍ସାଯୁକାୱ, ନ ତତୋ ପରନ୍ତି ଆହ ''କତିପଯକପ୍ପସହସ୍ସାଯୁକା''ତି। କାମରୂପଭୱେସୁ ପୱତ୍ତମାନାପି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନାଦିଧମ୍ମା ଅରୂପାୱଚରଭାୱତୋ ତଂଭୂମିକୱୋହାରଂ ନ ଲଭନ୍ତୀତି ''ତତ୍ରୂପପନ୍ନାଯେୱା''ତି ଅୱଧାରେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିଭୂୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା ଯଥାରହନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ହେତ୍ଥ ୱଣ୍ଣୱନ୍ତତାଦି ସମ୍ଭୱତୀତି। ପଜାପତିୱାରେୱୁତ୍ତନଯେନାତି ଏତ୍ଥ ''ଅହମସ୍ମି ଅରୂପୋ ପହୀନରୂପପଟିଘସଞ୍ଞୋ''ତିଆଦିନା ମାନମଞ୍ଞନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୱାରାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦିଟ୍ଠସୁତୱାରାଦିୱଣ୍ଣନା

୫। ରୂପମୁଖେନ ମଞ୍ଞନାୱତ୍ଥୁଦସ୍ସନଂ ସଙ୍ଖେପୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ୱିତ୍ଥାରତୋପୀ''ତି। ତସ୍ମିଂ ହି ''ଯତ୍ଥ ନେୱ ପଥୱୀ, ନ ଆପୋ, ନ ତେଜୋ, ନ ୱାଯୋ, ନ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନ''ନ୍ତିଆଦିଗ୍ଗହଣଂ ୱିଯ ସଙ୍ଖେପତୋ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱଦସ୍ସନଂ ହୋତୀତି।

ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ଯଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେନ କତଦସ୍ସନକିରିଯାସମାପନଂ, ଯଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁ ଦ୍ୱଯଂ ପସ୍ସତି ପସ୍ସିସ୍ସତି ସତି ସମ୍ଭୱେ ପସ୍ସେଯ୍ୟ, ତଂ ସବ୍ବକାଲନ୍ତି ୱିସେସୱଚନିଚ୍ଛାଯ ଅଭାୱତୋ ଦିଟ୍ଠନ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ''ଦୁଦ୍ଧ''ନ୍ତି। ତେନାହ ''ରୂପାଯତନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି। ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ସୁତାଦୀସୁପି ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ସଦ୍ଦାତି ରୂପାଦୀସୁ ସଦ୍ଦା ୱିସଦ୍ଦାତି ସଦ୍ଦା। ସଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ସାମଞ୍ଞସଦ୍ଦୋପି ଚେସ ସଦ୍ଦ-ସଦ୍ଦୋ ''ଇଟ୍ଠିରୂପେ''ତି ୱିସଯୱିସେସିତତ୍ତା ଇଧ ପୁରିସୱାଚକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ରତ୍ତାତି ୱତ୍ଥଂ ୱିଯ ରଙ୍ଗଜାତେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିପରିଣାମକାରକେନ ଛନ୍ଦରାଗେନ ରତ୍ତା ସାରତ୍ତା। ଗିଦ୍ଧାତି ଅଭିକଙ୍ଖନସଭାୱେନ ଅଭିଗିଜ୍ଝନେନ ଗିଦ୍ଧା ଗେଧଂ ଆପନ୍ନା। ଗଧିତାତି ଗଣ୍ଠିତା ୱିଯ ଲୋଭେନ ଦୁମ୍ମୋଚନୀଯଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣେ ପଟିବଦ୍ଧା। ମୁଚ୍ଛିତାତି କିଲେସୱସେନ ୱିସଞ୍ଞୀଭୂତା ୱିଯ ଅନଞ୍ଞକିଚ୍ଚା ମୁଚ୍ଛଂ ମୋହଂ ଆପନ୍ନା। ଅଜ୍ଝୋସନ୍ନାତି ୱିସଯେ ଅଞ୍ଞସାଧାରଣେ ୱିଯ କତ୍ୱା ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ୱିଯ ଠିତା। ଇମିନାତି ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣାଦିଆକାରେନ। ମଙ୍ଗଲଂ ଅମଙ୍ଗଲନ୍ତି ଇଦିସଂ ଦିଟ୍ଠଂ ମଙ୍ଗଲଂ, ଇଦିସଂ ଅମଙ୍ଗଲନ୍ତି । ରୂପସ୍ମିଂ ଅତ୍ତାନଂ ସମନୁପସ୍ସନନଯେନାତି ଇଦଂ ୱେଦନାଦିଅରୂପଧମ୍ମେ, ରୂପାଯତନୱିନିମୁତ୍ତସବ୍ବଧମ୍ମେ ୱା ଅତ୍ତତୋ ଗହେତ୍ୱା ତତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ, ବାହିରଂ ୱା ରୂପାଯତନଂ ତସ୍ସୋକାସଭାୱେନ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା ''ସୋ ଖୋ ପନ ମେ ଅଯଂ ଅତ୍ତା ଇମସ୍ମିଂ ରୂପାଯତନେ''ତି ମଞ୍ଞନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠସ୍ମିଂ ମଞ୍ଞତୀତି ଇମଂ ନଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ''ପଥୱିତୋ ମଞ୍ଞତୀ''ତିଆଦୀସୁ ଯଥା ''ସୌପକରଣସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ୱା ପରସ୍ସ ୱା''ତିଆଦିମଞ୍ଞନାପୱତ୍ତି ଦସ୍ସିତା, ଏୱଂ ''ଦିଟ୍ଠତୋ ମଞ୍ଞତୀ''ତିଆଦୀସୁ ସବ୍ବା ତଂ ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ଆହ ''ତେସଂ ପଥୱୀୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବ''ନ୍ତି।

ଆହଚ୍ଚାତି ୱିସଯଂ ଅନ୍ୱାଯ, ପତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଉପଗନ୍ତ୍ୱା''ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଂସିଲେସେତି ଚକ୍ଖୁରୂପସୋତସଦ୍ଦା ୱିଯ ଦୁରେ ଅହୁତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅଲ୍ଲିଯନେ।

ମନସା ୱିଞ୍ଞାତଂ କେୱଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତରାନିପି ହି ମନସା ୱିଞ୍ଞାଯନ୍ତୀତି। ସେସେହି ସଉହି ଆଯତନେହି ପଞ୍ଚଞତ୍ତିଯା ଅସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ତସ୍ମିଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଧମ୍ମାରମ୍ମଣସ୍ସ ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱୀସୁପି ୱିକପ୍ପେସୁ ଲୋକୁତ୍ତରାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଆପନ୍ନୋତି ଆହ ''ଇଧ ପନ ସକ୍କାଯପରିଯାପନ୍ନମେୱ ଲବ୍ଭତୀ''ତି। ୱିତ୍ଥାରୋତି ମଞ୍ଞନାନଂ ପୱତ୍ତନାକାରୱିତ୍ଥାରୋ। ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ସୁତୱାରାଦୀସୁ।

ଦିଟ୍ଠସୁତୱାରାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଏକତ୍ତୱାରାଦିୱଣ୍ଣନା

୬।ସମାପନ୍ନକୱାରେନାତି ସମାପନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତିଯା, ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଝାନପ୍ପୱତ୍ତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ହି ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଆରମ୍ମଣେ ଏକାକାରେନ ପୱତ୍ତତୀତି କତ୍ୱା ''ଏକତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱିପାକଜ୍ଝାନପ୍ପୱତ୍ତିପି ଇଧ ସମାପନ୍ନକୱାରଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଅସମାପନ୍ନକୱାରେନାତି କାମାୱଚରଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯା। ଉପଚାରଜ୍ଝାନେନପି ହି ଚିତ୍ତଂ ନ ସମ୍ମା ଏକତ୍ତଂ ଗତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ଯୋଜନାତି ମଞ୍ଞନାଯୋଜନା। ଭିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ୱିଭଜିତ୍ୱା। ସାସନନଯେନାତି ପାଳିନଯେନ। ତତ୍ଥ ‘‘ଏକତ୍ତଂ ମଞ୍ଞତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ‘‘ୱେଦନଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ, ‘‘ନାନତ୍ତଂ ମଞ୍ଞତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ପନ ‘‘ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତୱିଧିଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ମଞ୍ଞନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ପଥୱୀୱାରାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତେନ ଚ ଅଟ୍ଠକଥାନଯେନାତି ‘‘ଅହଂ ୱେଦନାତି ମଞ୍ଞତି, ମମ ୱେଦନାତି ମଞ୍ଞତୀ’’ତିଆଦିନା, ‘‘ଅହଂ ରୂପନ୍ତି ମଞ୍ଞତି, ମମ ରୂପନ୍ତି ମଞ୍ଞତୀ’’ତିଆଦିନା ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଯଥାନୁରୂପଂ ୱୀମଂସିତ୍ୱା’’ତି, ଏକତ୍ତନାନତ୍ତଭାୱେସୁ ଯୋ ଯୋଜନାନଯୋ ସମ୍ଭୱତି, ତଦନୁରୂପଂ ୱିଚାରେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚୀତି ଅଭଯଗିରିୱାସିନୋ। ଅପରେତି ସାରସମାସାଚରିଯା। ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସଂ ୱଦନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ମଞ୍ଞନା ନାମ ସବ୍ବାଯଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱାୱ ଯଥାଉପଟ୍ଠିତୱିସଯୱସେନେୱ ପୱତ୍ତତୀତି ନ ତତ୍ଥ ଅଯମେକତ୍ତନଯୋ ଅଯଂ ନାନତ୍ତନଯୋତି ୱିଭାଗୱସେନେୱ, ଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀ ଅତ୍ତା ହୋତୀତିଆଦୀସୁ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଏକତ୍ତନାନତ୍ତସଞ୍ଞିତା ୱୁତ୍ତା, ନ ପନ ଏକତ୍ତଂ ନାନତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସସ୍ସ ଏକତ୍ତନାନତ୍ତଭାୱୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ତଦୁଭଯସ୍ସ ଇଧ ଅନଧିପ୍ପେତଭାୱୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଯଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଅନୱସେସତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଗହେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତଂ ତସ୍ସ ଅନୱସେସତୋ ଗହେତବ୍ବତଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ସବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତମେୱା’’ତି ଆହ, ସକ୍କାଯସବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ତେଭୂମକଧମ୍ମେ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନେ ଅସତି ନିବ୍ବିଦାଭାୱତୋ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସନାଯ ତଣ୍ହା ୱଡ୍ଢତେୱାତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୋ ସବ୍ବଂ ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନାଯ ମଞ୍ଞତୀ’’ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା – ‘‘ସଂଯୋଜନିଯେସୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ୱିହରତୋ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୫୩, ୫୭)। ‘‘ସବ୍ବମିଦଂ ମଯା ନିମ୍ମିତ’’ନ୍ତି ତେନ ନିମ୍ମିତମଞ୍ଞନାଯ ଅତ୍ତାନଂ ସେଯ୍ୟାଦିତୋ ଦହନ୍ତୋ ତେନ ମାନେନ ନିମ୍ମିତଂ ମଞ୍ଞତିଯେୱ ନାମ ନିମ୍ମିତମଞ୍ଞନାଯ ୱିନା ତଥାମାନୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭାୱତୋତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ତନା ନିମ୍ମିତଂ ମଞ୍ଞନ୍ତୋ ସବ୍ବଂ ମାନମଞ୍ଞନାଯ ମଞ୍ଞତୀ’’ତି। ସବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀତିଆଦିନା ନଯେନାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ନିଯତିୱାଦାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ମହା ମେ ଅତ୍ତାତି ଇମିନା ସବ୍ବତୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିଭୂତିପୱତ୍ତିୱାଦଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ସବ୍ବଂ ସବ୍ବତ୍ଥକ’’ନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିୱସେନ – ‘‘ଅହଂ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ମଯ୍ହଂ କିଞ୍ଚନଂ ପଲିବୋଧୋ ସବ୍ବସ୍ମିଂ, ପରୋ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ପରସ୍ସ କିଞ୍ଚନଂ ପଲିବୋଧୋ ସବ୍ବସ୍ମି’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନପେତ୍ଥ ମଞ୍ଞନା ସମ୍ଭୱତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସେସଂ ପଥୱୀୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ଅପିଚ ‘‘ସବ୍ବୋଯଂ ଲୋକୋ ପୁରିସମଯୋ’’ତି ଏୱଂଦିଟ୍ଠିକୋ ପୁରିସସଙ୍ଖାତତୋ ସବ୍ବତୋ, ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ୱା ନିଗ୍ଗମନଂ ୱା ମଞ୍ଞନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଯ ସବ୍ବତୋ ମଞ୍ଞତି, ତସ୍ମିଂଯେୱ ପନ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଯ ମଞ୍ଞିତେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସିନେହଂ ମାନଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦଯତୋ ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନା ମାନମଞ୍ଞନା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ତଂଯେୱ ପନ ସବ୍ବଂ ମଯ୍ହଂ ଅତ୍ତା କତ୍ତା ସାମୀତି ୱା ମଞ୍ଞନ୍ତୋ ‘‘ସବ୍ବଂ ମେ’’ତି ମଞ୍ଞତି, ତଥାଯଂ ଦିଟ୍ଠିତଣ୍ହାଭିନନ୍ଦନାହି ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତୋ ସବ୍ବଂ ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ମଞ୍ଞନାନଂ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତନ୍ତି ସକ୍କାଯଂ। ଉକ୍କଂସଗତସୁଖସହିତତ୍ତା ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦୀ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ମଞ୍ଞତି, ତଂ ପନତ୍ଥତୋ ସକ୍କାଯୋଯେୱାତି। ଏକଧାତି ପଞ୍ଚୱିଧମ୍ପି ନିବ୍ବାନଭାୱେନ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଯତୋତି ଯସ୍ମା। ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହୀତି ମନାପିଯରୂପାଦୀହି ପଞ୍ଚହି କାମକୋଟ୍ଠାସେହି, ବନ୍ଧନେହି ୱା। ସମପ୍ପିତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଅପ୍ପିତୋ ଅଲ୍ଲୀନୋ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋ। ସମଙ୍ଗୀଭୂତୋତି ସମନ୍ନାଗତୋ। ପରିଚାରେତୀତି ତେସୁ କାମଗୁଣେସୁ କାମକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଯଥାସୁଖଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଚାରେତି ସଞ୍ଚାରେତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଉପନେତି। ଅଥ ୱା ଲଳତି ରମତି କୀଳତି। ଏତ୍ଥ ଦ୍ୱିଧା କାମଗୁଣା ମାନୁସକା ଚେୱ ଦିବ୍ବା ଚ। ମାନୁସକା ଚ ମନ୍ଧାତୁକାମଗୁଣସଦିସା, ଦିବ୍ବା ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିଦେୱରାଜସ୍ସ କାମଗୁଣସଦିସା। ଏୱରୂପେ କାମେ ଉପଗତାନଞ୍ହି ତେ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତିଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଏତ୍ତାୱତା ଖୋ…ପେ… ହୋତୀ’’ତି। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଧମ୍ମୋ ୱୁଚ୍ଚତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତଭାୱସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ନିବ୍ବାନଂ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ଦୁକ୍ଖୱୂପସମନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନଂ। ପରମଂ ଉତ୍ତମଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନନ୍ତି ପରମଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନଂ, ତଂ ପତ୍ତୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଚଧା ଆଗତନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତକାମଗୁଣସୁଖସ୍ସ ଚେୱ ଚତୁବ୍ବିଧରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନସୁଖସ୍ସ ଚ ୱସେନ ପାଳିଯଂ ପଞ୍ଚପ୍ପକାରେନ ଆଗତଂ। ନିବ୍ବାନଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୋତି ପରମଂ ସୁଖଂ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ମଞ୍ଞନାଯ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୋ।

‘‘ଇମସ୍ମିଂ ନିବ୍ବାନେ ପତ୍ତେ ନ ଜାଯତି, ନ ଜୀରତି, ନ ମୀଯତୀ’’ତି ଏୱମ୍ପି ନିବ୍ବାନସ୍ମିଂ ମଞ୍ଞତି। ‘‘ଇତୋ ପରଂ ପରମସ୍ସାସଭୂତଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ନିବ୍ବାନତୋ ମଞ୍ଞତି। ତଯିଦଂ ନିବ୍ବାନଂ ମଯା ଅଧିଗତଂ, ତସ୍ମା ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ମେ’’ତି ମଞ୍ଞତି। ତତୋଯେୱ ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନାଯ ଅଭିନନ୍ଦତି। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନା। ତସ୍ମିଂଯେୱ ପନ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଯ ମଞ୍ଞିତେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସିନେହଂ ମାନଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦଯତୋ ତଣ୍ହାମାନମଞ୍ଞନାପି ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବା।

ଯାଦିସୋତି ଯଥାରୂପୋ, ଯେହି ଜେଗୁଚ୍ଛାଦିସଭାୱେହି ପସ୍ସିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସାତି ଅଯଂ। ତେନସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସୁଣନ୍ତାନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚକ୍ଖସିଦ୍ଧତମାହ। ଅସୁଭାଦିସଭାୱେନ ସହ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ରୂପାଦିଧମ୍ମାନଂ କାଯୋ ସମୂହୋତି ସକ୍କାଯୋ, ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ତଥାତି ତସ୍ସ ଭାୱଭୂତେନ ପଟିକ୍କୂଲତାଦିପ୍ପକାରେନ। ସବ୍ବମଞ୍ଞନାତି ପଥୱୀଆଦିକେ ସରୂପାୱଧାରଣାଦିୱିଭାଗଭିନ୍ନେ ୱିସଯେ ପୱତ୍ତିଯା ଅନେକୱିହିତା ସବ୍ବା ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନା।

ଜେଗୁଚ୍ଛୋତି ଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯୋ। ତେନସ୍ସ ଅସୁଭାଜଞ୍ଞଦୁଗ୍ଗନ୍ଧପଟିକ୍କୂଲଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ସିଦୁରୋତି ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜନସଭାୱୋ। ତେନସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚଅଦ୍ଧୁୱଖଯୱଯପଭଙ୍ଗୁରସଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଯନ୍ତି ସକ୍କାଯୋ। ଦୁକ୍ଖୋତି ନ ସୁଖୋ। ତେନସ୍ସ କିଚ୍ଛକସିରାବାଧଦୁକ୍ଖୱୁତ୍ତିତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅପରିଣାଯକୋତି ପରିଣାଯକରହିତୋ। ତେନସ୍ସ ଅୱସୁଞ୍ଞଅସାରୱୁତ୍ତିତଂ ଦସ୍ସେତି। ତନ୍ତି ସକ୍କାଯଂ। ପଚ୍ଚନୀକତୋତି ସଭାୱପଟିପକ୍ଖତୋ, ସୁଭନିଚ୍ଚସୁଖଅତ୍ତାଦିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଗଣ୍ହନ୍ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ, ତତ୍ଥ ସୁଭାଦିଗାହୱସେନ ଅଭିନିୱିସନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ତିସ୍ସୋପି ମଞ୍ଞନା ଉପମାହି ୱିଭାୱେତୁଂ "ସୁଭତୋ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ମହାପରିଳାହେ ୱିପୁଲାନତ୍ଥାୱହେ ଚ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ସଲଭସ୍ସ ପତନଂ ସୁଭସୁଖସଞ୍ଞାଯ, ଏୱଂ ତାଦିସେ ସକ୍କାଯେ ସଲଭସ୍ସ ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି "ସୁଭତୋ…ପେ… ତଣ୍ହାଯ ମଞ୍ଞନା"ତି ଇମିନା।

ଗୂଥାଦୀ କୀଟକୋ ଗୂଥରାସିଂ ଲଦ୍ଧା ଅସମ୍ପନ୍ନେପି ତସ୍ମିଂ ସମ୍ପନ୍ନାକାରଂ ପୱତ୍ତଯମାନୋ ଅତ୍ତାନଂ ଉକ୍କଂସେତି, ଏୱମନେକାଦୀନୱେ ଏକନ୍ତଭେଦିନି ସକ୍କାଯେ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ସମ୍ପତ୍ତିମଦେନ ତତ୍ଥ ବାଲୋ ମାନଂ ଜପ୍ପେତୀତି ଇମମତ୍ଥମାହ "ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ…ପେ… ମାନେନ ମଞ୍ଞନା"ତି।

ଯଥା ବାଲୋ ମୁଦ୍ଧଧାତୁକୋ ସମ୍ମୂଳ୍ହୋ କୋଚି ଆଦାସେ ଅତ୍ତନୋ ପଟିବିମ୍ବଂ ଦିସ୍ୱା "ଅଯଂ ମଞ୍ଞେ ଆଦାସସାମିକୋ, ଯଦି ଅହମିମଂ ଗହେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟଂ, ଅନତ୍ଥମ୍ପି ମେ କରେଯ୍ୟା"ତି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ପଲାଯନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜମାନମେୱ କିଞ୍ଚି ୱିଜ୍ଜମାନଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହି, ତଥୂପମୋ ଅଯଂ ବାଲୋ ସକ୍କାଯେ ଅତ୍ତନିଯଗାହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି "ଅତ୍ତା…ପେ… ଦିଟ୍ଠିଯା ହୋତି ମଞ୍ଞନା"ତି ଇମିନା।

ସୁଖୁମଂ ମାରବନ୍ଧନଂ ୱେପଚିତ୍ତିବନ୍ଧନତୋପି ସୁଖୁମତରତ୍ତା। ତେନାହ ଭଗୱା "ଅହୋ ସୁଖୁମତରଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମାରବନ୍ଧନ"ନ୍ତି।

ବହୁନ୍ତି ଅତିୱିଯ, ଅନେକକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା। ୱିପ୍ଫନ୍ଦମାନୋପି ସକ୍କାଯଂ ନାତିୱତ୍ତତି ସଂସାରଂ ନାତିୱତ୍ତନତୋ। ଯଥାହ "ଯେ ତେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଣା ସତୋ ସତ୍ତସ୍ସ ଉଚ୍ଛେଦଂ ୱିନାସଂ ୱିଭୱଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତି, ତେ, ସକ୍କାଯଂଯେୱ ଅନୁପରିଧାୱନ୍ତି ସେଯ୍ୟଥାପି ସା ଗଦ୍ଦୁଲବନ୍ଧନୋ"ତିଆଦି। ଯଥା ହି ସତ୍ତସୁପି ଉଚ୍ଛେଦୱିକପ୍ପେସୁ ସଂସାରନାଯିକାନଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀନଂ ପହାନଂ ସମ୍ଭୱତି, ଏୱଂ ସସ୍ସତୱିକପ୍ପେସୁପୀତି କଥଞ୍ଚି ପନ ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ ଭୱୱିପ୍ପମୋକ୍ଖୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ସକ୍କାଯଂ ନାତିୱତ୍ତତୀ"ତି।

ସସୋତି ସୋ ଏସୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ନିଚ୍ଚନ୍ତି ସବ୍ବକାଲଂ।

ତନ୍ତି ତସ୍ମା ସକ୍କାଯମଲୀନସ୍ସ ଜାତିଯାଦୀନମନତିୱତ୍ତନତୋ। ଅସାତତୋତି ଦୁକ୍ଖତୋ।

ପସ୍ସଂ ଏୱମିମନ୍ତି ଅସୁଭାନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତସଭାୱଂ ତଂ ସକ୍କାଯଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଯଥାଭୂତୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାସହିତାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସନ୍ତୋ। ପହାଯାତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ସବ୍ବା ମଞ୍ଞନାଯୋ ପଜହିତ୍ୱା। ସବ୍ବଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚତୀତି ସକଲସ୍ମାପି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ପମୁଚ୍ଚତୀତି।

ଏକତ୍ତାରାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମନଯୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସେକ୍ଖୱାରଦୁତିଯନଯୱଣ୍ଣନା

୭। ଅଧିପ୍ପେତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅନିଯମେତ୍ୱା ୱଚନଂ ଉଦ୍ଦେସୋ, ନିଯମେତ୍ୱା ୱଚନଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ "ଯୋତି ଉଦ୍ଦେସୱଚନଂ, ସୋତି ନିଦ୍ଦେସୱଚନ"ନ୍ତି। ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋତି ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ। ସମ୍ପିଣ୍ଡନଞ୍ଚ ସଭାଗତାୱସେନ ହୋତୀତି ଆହ – "ଆରମ୍ମଣସଭାଗେନା"ତି, ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସଭାଗତାଯ ସଦିସତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତି ସାମଞ୍ଞଜୋତନାଯ ୱିସେସେ ଅୱଟ୍ଠାନତୋ, ସେକ୍ଖୱିସଯତ୍ତା ଚ ତସ୍ସ ୱଚନସ୍ସ।

କେନଟ୍ଠେନାତି ଯସ୍ମା ଞାଣେନ ଅରଣୀଯତୋ ଅଦ୍ଧୋ ସଭାୱୋ, ତସ୍ମା କେନଟ୍ଠେନ କେନ ସଭାୱେନ କେନ ଲକ୍ଖଣେନ ସେକ୍ଖୋ ନାମ ହୋତୀତି ଅଦ୍ଧୋ। ଯସ୍ମା ପନ ସେକ୍ଖଧମ୍ମାଧିଗମେନ ପୁଗ୍ଗଲେ ସେକ୍ଖୱୋହାରପ୍ପୱତ୍ତି, ତସ୍ମା ''ସେକ୍ଖଧମ୍ମପଟିଲାଭତୋ ସେକ୍ଖୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେକ୍ଖଧମ୍ମା ନାମ ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ, ହେଟ୍ଠିମେସୁ ଚ ତୀସୁ ଫଲେସୁ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ। ତେନାହ ''ସେକ୍ଖାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା...ପେ... ଏତ୍ତାୱତା ଖୋ ଭିକ୍ଖୁ ସେକ୍ଖୋ ହୋତୀ''ତି। ଏୱଂ ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯେନ ସେକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସୁତ୍ତନ୍ତିକପରିଯାଯେନପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସିକ୍ଖତୀତି ଇମିନା ସିକ୍ଖାତ୍ତଯସମଙ୍ଗୀ ଅପରିନିଟ୍ଠିତସିକ୍ଖୋ ସେକ୍ଖୋତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ''ସିକ୍ଖତୀ''ତିଆଦି । ସିକ୍ଖାହି ନିଚ୍ଚସମାଯୋଗଦୀପନତ୍ଥଞ୍ଚେତ୍ଥ ''ସିକ୍ଖତି ସିକ୍ଖତୀ''ତି ଆମେଡିତୱଚନଂ। ଅଥ ୱା ସିକ୍ଖନଂ ସିକ୍ଖା, ସା ଏତସ୍ସ ସୀଲନ୍ତି ସେକ୍ଖୋ। ସୋ ହି ଅପରିଯୋସିତସିକ୍ଖତ୍ତା ତଦଧିମୁତ୍ତତ୍ତା ଚ ଏକନ୍ତେନ ସିକ୍ଖନସୀଲୋ, ନ ଅସେକ୍ଖୋ ୱିଯ ପରିନିଟ୍ଠିତସିକ୍ଖୋ ତତ୍ଥ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧୁସ୍ସୁକ୍କୋ, ନାପି ୱିସ୍ସଟ୍ଠସିକ୍ଖୋ ପଚୁରଜନୋ ୱିଯ ତତ୍ଥ ଅନଧିମୁତ୍ତୋ। ଅଥ ୱା ଅରିଯାଯ ଜାତିଯା ତୀସୁ ସିକ୍ଖାସୁ ଜାତୋ, ତତ୍ଥ ୱା ଭୱୋତି ସେକ୍ଖୋ। ଅଥ ୱା ଇକ୍ଖତି ଏତାଯାତି ଇକ୍ଖା, ମଗ୍ଗଫଲସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ସହ ଇକ୍ଖାଯାତି ସେକ୍ଖୋ।

ଅନୁଲୋମପଟିପଦାଯ ପରିପୂରକାରୀତି ଯା ସା ସୀଲାଦିକା ୱିପସ୍ସନନ୍ତା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଯା ଲୋକୁତ୍ତରାଯ ପଟିପଦାଯ ଅନୁଲୋମନତୋ ଅନୁଲୋମପଟିପଦା, ତସ୍ସା ସମ୍ପାଦନେନ ପରିପୂରକାରୀତି। ଇଦାନି ତଂ ପଟିପଦଂ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ପରିପୁଣ୍ଣପାତିମୋକ୍ଖସୀଲୋ ୱା। ପାତିମୋକ୍ଖସୀଲଞ୍ହି ଇଧ ''ସୀଲ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ ପଧାନଭାୱତୋ। ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେସୁ ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ପୱତ୍ତିନିୱାରଣସଙ୍ଖାତେନ ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପିଧାନେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋ। ପରିଯେସନାଦିୱସେନ ଭୋଜନେ ପମାଣଜାନନେନ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୂ। ୱିଗତଥିନମିଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନମନସିକାରେ ଯୁତ୍ତତାଯ ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତୋ। କଥଂ ପନ ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗୋ ହୋତୀତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପୁବ୍ବରତ୍ତା...ପେ... ୱିହରତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାହ ''କଥଞ୍ଚ ପୁବ୍ବରତ୍ତାପରରତ୍ତଂ ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତୋ ହୋତି? ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଦିୱସଂ ଚଙ୍କମେନ ନିସଜ୍ଜାଯ ଆୱରଣୀଯେହି ଚିତ୍ତଂ ପରିସୋଧେତି, ରତ୍ତିଯା ପଠମଂ ଯାମଂ ଚଙ୍କମେନ...ପେ... ସୋଧେତି, ଏୱଂ ଖୋ ଭିକ୍ଖୁ ପୁବ୍ବରତ୍ତାପରରତ୍ତଂ ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତୋ ହୋତୀ''ତି (ୱିଭ। ୫୧୯)। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେତି ''ମଞ୍ଞତି, ନ ମଞ୍ଞତୀ''ତି ଚ ୱୁତ୍ତଦ୍ୱଭାୱସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ଥେ। ନୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ ''ଅପ୍ପତ୍ତମାନସୋ, ଅନୁତ୍ତରଂ ଯୋଗକ୍ଖେମଂ ପତ୍ଥଯମାନୋ''ତି ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା।

ସମ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତା ମନସି ଭୱୋତି ରାଗୋ ମାନସୋ, ମନୋ ଏୱ ମାନସନ୍ତି କତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ମାନସଂ, ଅନୱସେସତୋ ମାନଂ ସ୍ୟତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ ମାନସଂ, ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ପନ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ମାନସତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଜନେସୁତାତି ଜନେ ସକଲସତ୍ତଲୋକେ ୱିସ୍ସୁତା, ପତ୍ଥଟଯସାତି ଅତ୍ଥୋ।

ନତ୍ଥି ଇତୋ ଉତ୍ତରନ୍ତି ଅନୁତ୍ତରଂ। ତଂ ପନ ସବ୍ବସେଟ୍ଠଂ ହୋନ୍ତଂ ଏକନ୍ତତୋ ସଦିସରହିତମେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ସେଟ୍ଠଂ,ଅସଦିସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ପତ୍ଥଯମାନସ୍ସାତି ତଣ୍ହାଯନ୍ତସ୍ସ। ପଜପ୍ପିତାନୀତି ମାନଜପ୍ପନାନି। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ତଣ୍ହାଯନା ପତ୍ଥଯମାନମଞ୍ଞନା ସମ୍ଭୱତି, ତସ୍ମିଂଯେୱ ''ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ''ତିଆଦୀନି ପଜପ୍ପିତାନି ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଧ୍ୱେଧୀତନ୍ତି ପରିୱାସିତଂ। ପକପ୍ପିତେସୂତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିକପ୍ପେହି ପରିକପ୍ପିତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ। ସୋତନ୍ତି କିଲେସସୋତଂ । ତସ୍ମିଞ୍ହି ଛିନ୍ନେ ଇତରସୋତଂ ଛିନ୍ନମେୱାତି। ୱିଦ୍ଧସ୍ତନ୍ତି ୱିନାସିତଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଲୋମହଂସମତ୍ତମ୍ପି ଅସେସେତ୍ୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ୱିନଳୀକତ''ନ୍ତି, ୱିଗତାୱସେସଂ କତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଧିମୁତ୍ତିଯା ଇଧାଧିପ୍ପେତପତ୍ଥନା ପାକଟା ହୋତୀତି ''ତନ୍ନିନ୍ନୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ କୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଅଧିମୁତ୍ତିଭାୱତୋ। ଅଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତୋତି ଓକପ୍ପେନ୍ତୋ।

ସବ୍ବାକାରୱିପରୀତାଯାତି ''ସୁଭଂ ସୁଖଂ ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦୀନଂ ସବ୍ବେସଂ ଅତ୍ତନା ଗହେତବ୍ବାକାରାନଂ ୱସେନ ତବ୍ବିପରୀତତାଯ, ଅନୱସେସତୋ ଧମ୍ମସଭାୱୱିପରୀତାକାରଗାହିନିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିୱିସିଟ୍ଠେନ ଞାଣେନାତି ଅସମ୍ମଜାନନମିଚ୍ଛାଜାନନାନି ୱିଯ ନ ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ନାପି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା, ଅଥ ଖୋ ଅୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ଧମ୍ମସଭାୱସ୍ସ ଅଭିମୁଖଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭିୱିସିଟ୍ଠେନ ଞାଣେନ, ଞାତପରିଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନାଯ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ପହାନପରିଞ୍ଞେକଦେସେନ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ପଥୱୀତି...ପେ... ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତି। ପଥୱୀଭାୱନ୍ତି ପଥୱିଯଂ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟଭାୱଂ। ଲକ୍ଖଣପଥୱୀ ହି ଇଧାଧିପ୍ପେତା, ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଭାୱୋ ପନସ୍ସା ''ଅନିଚ୍ଚାତିପୀ''ତିଆଦିନା ଗହିତୋତି। ଅଭିଞ୍ଞତ୍ୱାତି ଞାତତୀରଣପହାନପରିଞ୍ଞାହି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗଞାଣେହି ଚ ଅଭିଜାନିତ୍ୱା। ମାମଞ୍ଞୀତି ଅପ୍ପହୀନାନଂ ମଞ୍ଞନାନଂ ୱସେନ ମାତି ମଞ୍ଞତୀତି ମା, ପହୀନାନଂ ପନ ୱସେନ ନ ମଞ୍ଞତୀତି ଅମଞ୍ଞୀ, ମା ଚ ସୋ ଅମଞ୍ଞୀ ଚ ମାମଞ୍ଞୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଦୱିଭାଗତୋ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଯେନ ଭାଗେନ ଅମଞ୍ଞୀ, ତେନ ମଞ୍ଞୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଯେନ ପନ ଭାଗେନ ମଞ୍ଞୀ, ତେନ ଅମଞ୍ଞୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି। ଏୱଂ ପଟିକ୍ଖେପପ୍ପଧାନଂ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ମଞ୍ଞୀ ଚ ନ ମଞ୍ଞୀ ଚ ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିକ୍ଖେପପ୍ପଧାନତା ଚେତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନାନମ୍ପି ମଞ୍ଞନାନଂ ଦୁବ୍ବଲଭାୱତୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନେୱାହ – ''ଇତରା ପନ ତନୁଭାୱଂ ଗତା''ତି। ମାତି ଚ ନିପାତପଦମେତଂ, ଅନେକତ୍ଥା ଚ ନିପାତାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ଏତସ୍ମିଞ୍ହି ଅତ୍ଥେ ଇମଂ ପଦଂ

ନିପାତେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିପାତେତ୍ୱାତି ଚ ପଲତିଆଦିୱିଭାଗନିଦ୍ଧାରଣେ ଅନୁମାନନଯଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଅଟ୍ଠେ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋୱ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ୱିଯାତି ଏତେନସ୍ସ ଉପରିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝତଣ୍ହାମାନୱସେନ ମଞ୍ଞନା ନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତାତି ଦୀପେତି।

ଅଥ ୱା ମା ମଞ୍ଞୀତି ପରିକପ୍ପକିରିଯାପଟିକ୍ଖେପୱଚନମେତଂ ‘‘ମା ରନ୍ଧଯୁଂ, ମା ଜୀରୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ, ନ ମଞ୍ଞେଯ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଞ୍ହୋତି। ଯଥା ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ସବ୍ବସୋ ଅପ୍ପହୀନମଞ୍ଞନତ୍ତା ‘‘ମଞ୍ଞତି’’ଚ୍ଚେୱ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ଯଥା ଚ ଖୀଣାସୱୋ ସବ୍ବସୋ ପହୀନମଞ୍ଞନତ୍ତା ନ ମଞ୍ଞତି ଏୱ, ନ ଏୱଂ ସେକ୍ଖୋ। ତସ୍ସ ହି ଏକଚ୍ଚା ମଞ୍ଞନା ପହୀନା, ଏକଚ୍ଚା ଅପ୍ପହୀନା, ତସ୍ମା ଉଭଯଭାୱତୋ ଉଭଯଥାପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ନନୁ ଚ ଉଭଯଭାୱତୋ ଉଭଯଥାପି ୱତ୍ତବ୍ବୋତି? ନ। ଯା ହି ଅପ୍ପହୀନା, ତାପିସ୍ସ ତନୁଭାୱଂ ଗତାତି ତାହିପି ସୋ ନ ମଞ୍ଞେଯ୍ୟ ୱିଭୂତତରାଯ ମଞ୍ଞନାଯ ଅଭାୱତୋ, ପଗେୱ ଇତରାହି। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ମା ମଞ୍ଞୀ’’ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମା ମଞ୍ଞୀତି ପରିକପ୍ପକିରିଯାପଟିକ୍ଖେପୱଚନମେତଂ ‘ମା ରନ୍ଧଯୁଂ, ମା ଜୀରୀ’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ, ନ ମଞ୍ଞେଯ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ଅଯଞ୍ଚସ୍ସ ଅମଞ୍ଞନା ୱତ୍ଥୁନୋ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା, ନ ଅସେକ୍ଖସ୍ସ ୱିଯ ପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା। ଯଞ୍ହି ଏକନ୍ତତୋ ପରିଜାନିତବ୍ବଂ ପରିଜାନିତୁଂ ସକ୍କା, ନ ତତ୍ଥ ତଦଧିଟ୍ଠାନେ ୱିଯ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ମଞ୍ଞନା ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ତସ୍ସାତି ୱଦାମୀ’’ତି।

ଓକ୍କନ୍ତନିଯାମତ୍ତାତି ଅନୁପୱିଟ୍ଠସମ୍ମତ୍ତନିଯାମତ୍ତା, ଓତିଣ୍ଣମଗ୍ଗସୋତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣତ୍ତାତି ଉପରିମଗ୍ଗସମ୍ବୋଧିପଟିସରଣତ୍ତା, ତଦଧିଗମାଯ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଭଯେନପି ତସ୍ସ ଅୱସ୍ସଂଭାୱିନୀ ସେସପରିଞ୍ଞାତି ଦସ୍ସେତି। ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟନ୍ତି ପରିଜାନିତବ୍ବଭାୱେନ ଠିତଂ, ପରିଞ୍ଞାତୁଂ ୱା ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଂ। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ୱିଯାତି ଏତେନ ଇଧାଧିପ୍ପେତପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଭାୱାସଙ୍କା ଏୱ ନତ୍ଥି ଅନଧିକାରତୋତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ମାଭିନନ୍ଦୀ’’ତି ଏତ୍ଥାପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସେକ୍ଖୱାରଦୁତିଯନଯୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଖୀଣାସୱୱାରତତିଯାଦିନଯୱଣ୍ଣନା

୮।ସଭାଗୋ ଦିଟ୍ଠସଚ୍ଚତାଦିସାମଞ୍ଞେନ। ଆରକା କିଲେସେହି ଅରହନ୍ତି ପଦସ୍ସ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ତଂ ପାଠଇଯା ସମାନେନ୍ତୋ ‘‘ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପାପକାତି ଲାମକଟ୍ଠେନ ଦୁଗ୍ଗତିସମ୍ପାପନଟ୍ଠେନ ଚ ପାପକା। ସାୱଜ୍ଜଟ୍ଠେନ ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ ଚ ଅକୁସଲା। ସଂକିଲେସଂ ଅରହନ୍ତି, ତତ୍ଥ ୱା ନିଯୁତ୍ତାତି ସଂକିଲେସିକା। ପୁନବ୍ଭୱସ୍ସ କରଣସୀଲା, ପୁନବ୍ଭୱଫଲଂ ଅରହନ୍ତୀତି ୱା ପୋନୋଭୱିକା। ସହ ଦରଥେନ ପରିଳାହେନ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ସଦରା। ଦୁକ୍ଖୋ କଟୁକୋ, ଦୁକ୍ଖମୋ ୱା ୱିପାକୋ ଏତେସନ୍ତି ଦୁକ୍ଖୱିପାକା। ଅନାଗତେ ଜାତିଯା ଚେୱ ଜରାମରଣାନଞ୍ଚ ୱଡ୍ଢନେନ ଜାତିଜରାମରଣିଯାତି। ଏୱମେତେସଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କାମଞ୍ଚାଯଂ ସୁତ୍ତନ୍ତୱଣ୍ଣନା, ଅଭିଧମ୍ମନଯୋ ପନ ନିପ୍ପରିଯାଯୋତି ତେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଆସୱା’’ତିଆଦିମାହ। ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧାତି ନ କେୱଲଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧାପୀତି ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚେନ ସଦିସଂ ଫଲକିଚ୍ଚମ୍ପି ନିଦ୍ଧାରେତି।

ସୀଲୱିସୋଧନାଦିନା ଗରୂନଂ ପଟିପତ୍ତିଯା ଅନୁକରଣଂ ଗରୁସଂୱାସୋ। ଅରିଯମଗ୍ଗପଟିପତ୍ତି ଏୱ ଅରିଯମଗ୍ଗସଂୱାସୋ। ଦସ ଅରିଯାୱାସା ନାମ ପଞ୍ଚଙ୍ଗୱିପ୍ପହୀନତାଦଯୋ। ଯେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଦସଯିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯାୱାସା, ଯେ ଅରିଯା ଆୱସିଂସୁ ୱା ଆୱସନ୍ତି ୱା ଆୱସିସ୍ସନ୍ତି ୱା। କତମେ ଦସ? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ପଞ୍ଚଙ୍ଗୱିପ୍ପହୀନୋ ହୋତି ଛଳଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ, ଏକାରକ୍ଖୋ, ଚତୁରାପସ୍ସେନୋ, ପନୁଣ୍ଣପଚ୍ଚେକସଚ୍ଚୋ, ସମୱଯସଟ୍ଠେସନୋ, ଅନାୱିଲସଙ୍କପ୍ପୋ, ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯସଙ୍ଖାରୋ, ସୁୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ, ସୁୱିମୁତ୍ତପଞ୍ଞୋ। ଇମେ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦସ ଅରିଯାୱାସା’’ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୧୯)।

ୱୁସ୍ସତୀତି ୱା ୱୁସିତଂ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ଅରିଯଫଲଞ୍ଚ, ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅତିସଯୱଚନିଚ୍ଛାୱସେନ ଅରହା ‘‘ୱୁସିତୱା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। କରଣୀଯନ୍ତି ପରିଞ୍ଞାପହାନଭାୱନାସଚ୍ଛିକିରିଯମାହ। ତଂ ପନ ଯସ୍ମା ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ କତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ସୋଳସୱିଧନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହିକରଣୀଯ’’ନ୍ତି। ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତସ୍ସାତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଫଲପଞ୍ଞାହି ସମୁଚ୍ଛେଦପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧୀନଂ ୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିମୁତ୍ତସ୍ସ। ସନ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ତତୋ ଏୱ ସବ୍ବକିଲେସଦରଥପରିଳାହାନଂ ୱୂପସନ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ। ଭିନ୍ନକିଲେସସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ। କତସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚସ୍ସ ପଟିଚଯୋ ପୁନ କରଣଂ ନତ୍ଥି, ତତୋ ଏୱ କରଣୀଯଂ ନ ୱିଜ୍ଜତି ନ ଉପଲବ୍ଭତି।

ଭାରାତି ଓସୀଦାପନଟ୍ଠେନ ଭାରା ୱିଯାତି ଭାରା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ଭାରା ହୱେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୩।୨୨)। ଅତ୍ତନୋ ଯୋନିସୋମନସିକାରାଯତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ତୁପନିବନ୍ଧଂ, ସସନ୍ତାନପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଅତ୍ତାନଂ ଅୱିଜହନଂ। ତଯିଦଂ ଯଦିପି ସବ୍ବସ୍ମିଂ ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମେ ସମ୍ଭୱତି,

ଅକୁପ୍ପସଭାୱାପରିହାନଧମ୍ମେସୁ ପନ ଅଗ୍ଗଭୂତେ ଅରହତ୍ତେ ସାତିସଯଂ, ନେତରେସୂତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଅତ୍ତନୋ ପରମତ୍ଥତ୍ଥେନ ୱା''ତି, ଉତ୍ତମଟ୍ଠଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୁତ୍ତନ୍ତନଯୋ ନାମ ପରିଯାଯନଯୋତି ନିପ୍ପରିଯାଯନଯେନ ସଂଯୋଜନାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଭୱରାଗୈସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯସଂଯୋଜନ''ନ୍ତି ଆହ, ନ ପନ ''ରୂପରାଗୋ''ତିଆଦିନା। ଭୱେସୁ ସଂଯୋଜନ୍ତୀତି କିଲେସକମ୍ମୱିପାକୱଟ୍ଟାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୁତ୍ୱା ନିସ୍ସରିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ ବନ୍ଧନ୍ତି। ସତିପି ହି ଅଞ୍ଞେସଂ ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱେ ନ ୱିନା ସଂଯୋଜନାନି ତେସଂ ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଅତ୍ଥି, ଓରମ୍ଭାଗିଯୌଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଙ୍ଗହିତେହି ଚ ତେହି ତଂତଂଭୱନିବ୍ବତ୍ତକକମ୍ମନିଯମୋ ଭୱନିଯମୋ ଚ ହୋତି , ନ ଚ ଉପଚ୍ଛିନ୍ନସଂଯୋଜନସ୍ସ କତାନିପି କମ୍ମାନି ଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି ତେସଂୟେୱ ସଂଯୋଜନଟ୍ଠୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସମ୍ମା ଅଞ୍ଞାଯାତି ଆଜାନନଭୂତାଯ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ସମ୍ମା ଯଥାଭୂତଂ ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଯୋ ଯଥା ଜାନିତବ୍ବୋ, ତଂ ତଥା ଜାନିତ୍ୱା। ଚିତ୍ତୱିମୁତ୍ତି ସବ୍ବସ୍ସ ଚିତ୍ତସଂକିଲେସସ୍ସ ୱିସ୍ସଗ୍ଗୋ। ନିବ୍ବାନାଧିମୁତ୍ତି ନିବ୍ବାନେ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ ତତ୍ଥ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରତା। ତନ୍ତି ପଥୱୀଆଦିକଂ। ପରିଞ୍ଞାତଂ, ନ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ୱିଯ ଅପରିଞ୍ଞାତଂ, ସେକ୍ଖସ୍ସ ୱିଯ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ୱା। ତସ୍ମାତି ପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା।

ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମଛଟ୍ଠୱାରା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କିଲେସନିବ୍ବାନକିତ୍ତନୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ନିବ୍ବାନୱାରା ନାମ। ତତ୍ଥ ପଥୱୀଆଦୀନଂ ପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା ଅମଞ୍ଞନା, ସା ପନ ପରିଞ୍ଞା ରାଗାଦୀନଂ ଖଯେନ ସିଦ୍ଧାତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନୱସେନ ପାଠଇ ପୱତ୍ତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପରିଞ୍ଞାତଂ ତସ୍ସାତି ସବ୍ବପଦେହି ଯୋଜେତ୍ୱାପୁନଖଯା ରାଗସ୍ସ ୱୀତରାଗତ୍ତାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏସ ନଯୋ ଇତରେସୂ''ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଇତରେସୂତି ପଞ୍ଚମଛଟ୍ଠୱାରେସୁ। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ପାଠଇ ଏୱଂ ନ ଦିସ୍ସତୀତି ଆହ ''ଦେସନା ପନ ଏକତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱୁତ୍ତମେୱ ହୋତୀତି ସଂଖିତ୍ତା''ତି।

ନ ଖଯା ରାଗସ୍ସ ୱୀତରାଗୋ ସବ୍ବସୋ ଅପ୍ପହୀନରାଗତ୍ତା। ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତରାଗୋ ହି ସୋତି। ବାହିରକଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ତଥାଭାୱସ୍ସେୱ ତେସୁ ଲବ୍ଭନତୋ, ନ ତେସୁ ଏୱ ତଥାଭାୱସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ। ଇଦାନି ଯା ସା ''ପରିଞ୍ଞାତଂ ତସ୍ସା''ତି ସବ୍ବପଦେହି ଯୋଜନା ୱୁତ୍ତା, ତଂ ୱିନାପି ନିବ୍ବାନୱାରଅତ୍ଥଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ମଞ୍ଞନଂ ନ ମଞ୍ଞତୀତି ମଞ୍ଞନା ନପ୍ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମଞ୍ଞନାଯ ମଞ୍ଞିତବ୍ବତ୍ତେପି ତସ୍ସା ୱତ୍ଥୁଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଯଦିପି ପରିଞ୍ଞାତପଦଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ନିବ୍ବାନୱାରଦେସନା ପୱତ୍ତା, ଏୱମ୍ପି ''ଖଯା''ତିଆଦିପଦେହି ପରିଞ୍ଞାସିଦ୍ଧି ଏୱ ପକାସୀଯତୀତି କୋ ତେସଂ ୱିସେସୋତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଏତ୍ଥ ଚା''ତିଆଦି। ମଗ୍ଗଭାୱନାପାରିପୂରିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତୋ, ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚନ୍ତା ହି ପରିଞ୍ଞାଯୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇତରେ…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବା ୱୀତରାଗାଦିକିତ୍ତନତୋତି। ଦ୍ୱୀହି ୱା କାରଣେହୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତକାରଣଦ୍ୱଯେନ। ଅସ୍ସାତି ଖୀଣାସୱସ୍ସ। ଅଯଂ ୱିସେସୋତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ୱିସେସୋ। ଯଦିପି ଖୀଣାସୱୋ ଏକନ୍ତେନ ୱୀତରାଗୋ ୱୀତଦୋସୋ ୱୀତମୋହୋ ଏୱ ଚ ହୋତି, ଯାଯ ପନ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଯ ୱୀତରାଗତାଦଯୋ ସୱିସେସାତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭନ୍ତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତୀସୁ ହୀ''ତିଆଦିମାହ । ''ରତ୍ତୋ ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନାତୀ''ତିଆଦିନା (ନେତ୍ତି। ୧୧) ରାଗେ ଆଦୀନୱଂ ପସ୍ସତୋ ''ରାଗୋ ଚ ନାମ ସୁଖାଭିସଙ୍ଗେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସୁଖଞ୍ଚ ୱିପରିଣାମତୋ ଦୁକ୍ଖଂ। ପଗେୱ ଇତର''ନ୍ତି ସହେତୁକେ ରାଗେ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନଂ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଯ ନିମିତ୍ତଂ, ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନା ଚ ପଣିଧିଯା ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖଂ ପରିପୂରେତୀତି ଆହ ''ରାଗେ…ପେ… ୱୀତରାଗୋ ହୋତୀ''ତି। ତଥା ''ଦୁଟ୍ଠୋ ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନାତୀ''ତିଆଦିନା (ଇତିୱୁ। ୮୮) ଦୋସେ ଆଦୀନୱଂ ପସ୍ସତୋ ''ଦୋସୋ ଚ ନାମ ଦୁକ୍ଖଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଞ୍ଚ ଉଭଯଂ ଅନୱଟ୍ଠିତଂ ଇତ୍ତରଂ ପଭଙ୍ଗୂ''ତି ସହେତୁକେ ଦୋସେ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନଂ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ନିମିତ୍ତଂ, ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା ଚ ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖଂ ପରିପୂରେତୀତି ଆହ ''ଦୋସେ…ପେ… ହୋତୀ''ତି। ତଥା ''ମୂଳ୍ହୋ ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନାତୀ''ତିଆଦିନା (ଇତିୱୁ। ୮୮) ମୋହେ ଆଦୀନୱଂ ପସ୍ସତୋ ''ମୋହୋ ନାମ ଯଥାସଭାୱଗ୍ଗହଣସ୍ସ ପରିବନ୍ଧନ୍ତୋ''ତି ମୋହସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଯ ନିମିତ୍ତଂ, ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଯ ଚ ଅତ୍ତାଭିନିୱେସସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ସୁଞ୍ଞତଂ ୱିମୋକ୍ଖଂ ପରିପୂରେତୀତି ଆହ ''ମୋହେ…ପେ… ୱୀତମୋହୋ ହୋତୀ''ତି।

ଏୱଂ ସନ୍ତେତି ଯଦି ୱୀତରାଗତାଦଯୋ ୱିମୋକ୍ଖୱିଭାଗେନ ୱୁତ୍ତା, ଏୱଂ ସନ୍ତେ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ୱିମୋକ୍ଖମୁଖୱିମୋକ୍ଖାନଂ ୱସେନ ନିଯମେତ୍ୱା ନ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅରହତୋ ସମ୍ପତ୍ତଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱାରତ୍ତଯଦେସନା କତାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ''ଯଂ ଅରହତୋ''ତିଆଦିନା।

ଏୱଂ ୱିମୁତ୍ତିୱିଭାଗେନ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ୱିଭାଗଂ ୱାରତ୍ତଯଦେସନାନିବନ୍ଧନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅୱିଭାଗେନପି ତତ୍ଥ ପରିଞ୍ଞାୱିସଯସ୍ସ ଅନୁସଯୱିସଯସ୍ସ ଚ ୱିଭାଗଂ ତସ୍ସ ନିବନ୍ଧନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅୱିସେସେନା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା ୱିସେସତୋ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଂ ସମ୍ମୋହାଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ

‘‘ସଙ୍ଖାର…ପେ… ମୋହୋ’’ତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଖୀଣାସୱୱାରତତିୟାଦିନୟୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତଥାଗତୱାରସତ୍ତମନୟୱଣ୍ଣନା

୧୨। ଯେହି (ଦୀ। ନି। ଅଭି। ଟୀ। ୧।୭।ଚୂଳସୀଲୱଣ୍ଣନା; ଅ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୭୦) ଗୁଣୱିସେସେହି ନିମିତ୍ତଭୂତେହି ଭଗୱତି ‘‘ତଥାଗତୋ’’ତି ଅୟଂ ସମଞ୍ଞା ପୱତ୍ତା, ତଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି ଭଗୱା ତଥାଗତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଗୁଣନେମିତ୍ତକାନେୱ ହି ଭଗୱତୋ ସବ୍ବାନି ନାମାନି। ଯଥାହ –

‘‘ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟାନି ନାମାନି, ସଗୁଣେନ ମହେସିନୋ;

ଗୁଣେନ ନାମମୁଦ୍ଧେୟ୍ୟଂ, ଅପି ନାମସହସ୍ସତୋ’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୩୧୩; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୫୩; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭୬; ଦୀ। ନି। ଅଭି। ଟୀ। ୧। ୭।ଚୂଳସୀଲୱଣ୍ଣନା; ଅ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୭୦) –

ତଥା ଆଗତୋତି ଏତ୍ଥ ଆକାରନିୟମନୱସେନ ଓପମ୍ମସମ୍ପଟିପାଦନତ୍ଥୋ ତଥା-ସଦ୍ଦୋ। ସାମଞ୍ଞଜୋତନା ହି ୱିସେସେ ଅୱତିଟ୍ଠତୀତି ପଟିପାଦଗମନତ୍ଥୋ ଆଗତ-ସଦ୍ଦୋ, ନ ଞାଣଗମନତ୍ଥୋ ‘‘ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୨; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩।୭୮; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୭୦; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧୮; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୩୮; ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୩; ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ୨। ବାହିରନିଦାନ; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୧୪) ୱିୟ, ନାପି କାୟଗମନାଦିଅତ୍ଥୋ ‘‘ଆଗତୋ ଖୋ ମହାସମଣୋ, ମାଗଧାନଂ ଗିରିବ୍ବଜ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମହାୱ। ୬୩) ୱିୟ। ତତ୍ଥ ଯଦାକାରନିୟମନୱସେନ ଓପମ୍ମସମ୍ପଟିପାଦନତ୍ଥୋ ତଥା-ସଦ୍ଦୋ, ତଂ କରୁଣାପ୍ପଧାନତ୍ତା ମହାକରୁଣାମୁଖେନ ପୁରିମବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଗମନପଟିପଦଂ ଉଦାହରଣୱସେନ ସାମଞ୍ଞତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଯଂତଂସଦ୍ଦାନଂ ଏକନ୍ତସମ୍ବନ୍ଧଭାୱତୋ ‘‘ଯଥା ସବ୍ବଲୋକ…ପେ… ଆଗତା’’ତି ସାଧାରଣତୋ ୱତ୍ୱା ପୁନ ତଂ ପଟିପଦଂ ମହାପଦାନସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୪) ସମ୍ବହୁଲନିଦ୍ଦେସେନ ସୁପାକଟାନଂ ଆସନ୍ନାନଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସୀଆଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା ୱିପସ୍ସୀ ଭଗୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯେନ ଅଭିନୀହାରେନାତି ମନୁସ୍ସତ୍ତ-ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତି-ହେତୁ-ସତ୍ଥାରଦସ୍ସନ-ପବ୍ବଜ୍ଜା-ଅଭିଞ୍ଞାଦିଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି-ଅଧିକାର-ଛନ୍ଦାନଂ ୱସେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେନ କାୟପଣିଧାନମହାପଣିଧାନେନ। ସବ୍ବେସଞ୍ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ କାୟପଣିଧାନଂ ଇମିନାୱ ନୀହାରେନ ସମିଜ୍ଝତୀତି।

ଏୱଂ ମହାଭିନୀହାରୱସେନ ‘‘ତଥାଗତୋ’’ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ପାରମୀପୂରଣୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଥ ୱା ଯଥା ୱିପସ୍ସୀ ଭଗୱା… ପେ… ଯଥା କସ୍ସପୋ ଭଗୱା ଦାନପାରମିଂ ପୂରେତ୍ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ସୁତ୍ତନ୍ତିକାନଂ ମହାବୋଧିଯାନପଟିପଦାୟ କୋସଲ୍ଲଜନନତ୍ଥଂ ପାରମୀକଥା ୱତ୍ତବ୍ବା, ସା ପନ ସବ୍ବାକାରସମ୍ପନ୍ନା ଚରିୟାପିଟକୱଣ୍ଣନାୟ (ଚରିୟା। ପକିଣ୍ଣକକଥା) ୱିତ୍ଥାରତୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥିକେହି ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥା ପନ ପୁବ୍ବେ ୱିପସ୍ସୀଆଦୟୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଅଭିନୀହାରସମ୍ପତ୍ତିୟଂ ପତିଟ୍ଠାୟ ସୁୱିସୁଦ୍ଧାୟ ପଟିପଦାୟ ଅନୱସେସତୋ ସମ୍ମଦେୱ ସବ୍ବା ପାରମିୟୋ ପରିପୂରେସୁଂ, ଏୱଂ ଅମ୍ହାକମ୍ପି ଭଗୱା ପରିପୂରେସୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ସମତ୍ତିଂସ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା’’ତି। ସତିପି ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗାଦୀନଂ ଦାନପାରମିଭାୱେ ପରିଚ୍ଚାଗୱିସେସଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ସୁଦୁକ୍କରଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ‘‘ପଞ୍ଚ ମହାପରିଚ୍ଚାଗେ’’ତି ୱିସୁଂ ଗହଣଂ, ତତୋୟେୱ ଚ ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗତୋ ୱିସୁଂ ନୟନପରିଚ୍ଚାଗଗ୍ଗହଣମ୍ପି କତଂ, ପରିଗ୍ଗହପରିଚ୍ଚାଗଭାୱସାମଞ୍ଞେପି ଧନରଜ୍ଜପରିଚ୍ଚାଗତୋ ପୁତ୍ତଦାରପରିଚ୍ଚାଗଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ କତଂ।

ଗତପଚ୍ଚାଗତିକୱତ୍ତପୂରଣାଦିକାୟ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାୟ ସଦ୍ଧିଂ ଅଭିଞ୍ଞାସମାପତ୍ତିନିପ୍ଫାଦନଂ ପୁବ୍ବୟୋଗୋ, ଦାନାଦୀସୁୟେୱ ସାତିସୟପଟିପତ୍ତିନିପ୍ଫାଦନଂ ପୁବ୍ବଚରିୟା, ସା ଚରିୟାପିଟକସଙ୍ଗହିତା। ଅଭିନୀହାରୋ ପୁବ୍ବୟୋଗୋ, ଦାନାଦିପଟିପତ୍ତି, କାୟୱିୱେକୱସେନ ଏକଚରିୟା ୱା ପୁବ୍ବଚରିୟାତି କେଚି। ଦାନାଦୀନଞ୍ଚେୱ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦୀନଞ୍ଚ ସଂସାରନିବ୍ବାନେସୁ ଆଦୀନୱାନିସଂସାନଞ୍ଚ ୱିଭାୱନୱସେନ ସତ୍ତାନଂ ବୋଧିତ୍ତୟେ ପତିଟ୍ଠାପନପରିପାଚନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତା କଥା ଧମ୍ମକ୍ଖାନଂ, ଞାତୀନଂ ଅତ୍ଥଚରିୟା ଞାତତ୍ଥଚରିୟା, ସାପି କରୁଣାୟ ୱସେନେୱ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଲୋକତ୍ଥଚରିୟାଦୟୋ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। କମ୍ମସ୍ସକତଞାଣୱସେନ, ଅନୱଜ୍ଜକମ୍ମାୟତନସିପ୍ପାୟତନୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନପରିଚୟୱସେନ ଖନ୍ଧାୟତନାଦିପରିଚୟୱସେନ, ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟତୀରଣୱସେନ ଚ ଞାଣଚାରୋ ବୁଦ୍ଧିଚରିୟା, ସା ପନ ଅତ୍ଥତୋ ପଞ୍ଞାପାରମୀୟେୱ, ଞାଣସମ୍ଭାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ। କୋଟୀତି ପରିୟନ୍ତୋ, ଉକ୍କଂସୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ ଭାୱେତ୍ୱା ବୁହେତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଭାୱେତ୍ୱାତି ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ବୁହେତ୍ୱାତି ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା। ସତିପଟ୍ଠାନାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଆଗମନପଟିପଦଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ୱିପସ୍ସନାସହଗତା ଏୱ ୱା ସତିପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଯେନ ଅଭିନୀହାରେନା’’ତିଆଦିନା ଆଗମନପଟିପଦାଯ ଆଦିଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ଦାନପାରମୀ’’ତିଆଦିନା ମଜ୍ଝଂ, ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ’’ତିଆଦିନା ପରିଯୋସାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସମ୍ପତିଜାତୋତି ମୁହୁତ୍ତଜାତୋ ମନୁସ୍ସାନଂ ହତ୍ଥତୋ ମୁତ୍ତମତ୍ତୋ, ନ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତମତ୍ତୋ। ନିକ୍ଖନ୍ତମତ୍ତଞ୍ହି ମହାସତ୍ତଂ ପଠମଂ ବ୍ରହ୍ମାନୋ ସୁୱଣ୍ଣଜାଲେନ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିଂସୁ, ତେସଂ ହତ୍ଥତୋ ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ ଅଜିନପ୍ପୱେଣିଯା, ତେସଂ ହତ୍ଥତୋ ମନୁସ୍ସା ଦୁକୂଲଚୁମ୍ବଟକେନ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିଂସୁ, ମନୁସ୍ସାନଂ ହତ୍ଥତୋ ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ପଥୱିଯଂ ପତିଟ୍ଠିତୋତି। ଯଥାହ ଭଗୱା ମହାପଦାନଦେସନାଯଂ। ସେତମ୍ହି ଛତ୍ତେତି ଦିବ୍ବସେତଚ୍ଛତ୍ତେ। ଅନୁଧାରୀଯମାନେତି ଧାରୀଯମାନେ। ଏତ୍ଥ ଚ ଛତ୍ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଖଗ୍ଗାଦୀନି ପଞ୍ଚ କକୁଧଭଣ୍ଡାନିପି ୱୁତ୍ତାନେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଖଗ୍ଗତାଲୱଣ୍ଟମୋରହତ୍ଥକୱାଲବୀଜନୀଉଣ୍ହୀସପଟ୍ଟାପି ହି ଛତ୍ତେନ ସହ ତଦା ଉପଟ୍ଠିତା ଅହେସୁଂ, ଛତ୍ତାଦୀନିଯେୱ ଚ ତଦା ପଞ୍ଞାଯିଂସୁ, ନ ଛତ୍ତାଦିଗ୍ଗାହକା। ସବ୍ବା ଚ ଦିସାତି ଦସପି ଦିସା। ନଯିଦଂ ସବ୍ବଦିସାୱିଲୋକନଂ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରୁତ୍ତରକାଲଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମହାସତ୍ତୋ ହି ମନୁସ୍ସାନଂ ହତ୍ଥତୋ ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ପୁରତ୍ଥିମଦିସଂ ଓଲୋକେସି। ତତ୍ଥ ଦେୱମନୁସ୍ସା ଗନ୍ଧମାଲାଦୀହି ପୂଜଯମାନା ‘‘ମହାପୁରିସ ଇଧ ତୁମ୍ହେହି ସଦିସୋପି ନତ୍ଥି, କୁତୋ ଉତ୍ତରିତରୋ’’ତି ଆହଂସୁ। ଏୱଂ ଚତସ୍ସୋ ଦିସା, ଚତସ୍ସୋ ଅନୁଦିସା; ହେଟ୍ଠା, ଉପରୀତି ସବ୍ବା ଦିସା ଅନୁୱିଲୋକେତ୍ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ତନା ସଦିସଂ ଅଦିସ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ଉତ୍ତରା ଦିସା’’ତି ତତ୍ଥ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରେନ ଅଗମାସି। ଆସଭିନ୍ତି ଉତ୍ତମଂ। ଅଗ୍ଗୋତି ସବ୍ବପଠମୋ। ଜେଟ୍ଠୋ ସେଟ୍ଠୋତି ଚ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଅଯମନ୍ତିମା ଜାତି, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ପତ୍ତବ୍ବଂ ଅରହତ୍ତଂ ବ୍ୟାକାସି।

ଅନେକେସଂ ୱିସେସାଧିଗମାନଂ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭାୱେନାତି ସଂଖିତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ‘‘ଯଞ୍ହୀ’’ତିଆଦିନା ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଏତ୍ଥାତି –

‘‘ଅନେକସାଖଞ୍ଚ ସହସ୍ସମଣ୍ଡଲଂ,

ଛତ୍ତଂ ମରୂ ଧାରଯୁମନ୍ତଲିକ୍ଖେ;

ସୁୱଣ୍ଣଦଣ୍ଡା ୱୀତିପତନ୍ତି ଚାମରା,

ନ ଦିସ୍ସରେ ଚାମରଛତ୍ତଗାହକା’’ତି। (ସୁ। ନି। ୬୯୩);

ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମେୱ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଚାରତାଯ ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାନାୱରଣଞ୍ଞାଣପଟିଲାଭସ୍ସା’’ତି। ତଥା ଅଯଂ ଭଗୱାପି ଗତୋ…ପେ… ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭାୱେନାତି ଏତେନ ଅଭିଜାତିଯଂ ଧମ୍ମତାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱିସେସା ସବ୍ବବୋଧିସତ୍ତାନଂ ସାଧାରଣାତି ଦସ୍ସେତି। ପାରମିତାନିସ୍ସନ୍ଦା ହି ତେତି।

ୱିକ୍କମୀତି ଅଗମାସି। ମରୂତି ଦେୱା। ସମାତି ୱିଲୋକନସମତାଯ ସମା ସଦିସିଯୋ। ମହାପୁରିସୋ ହି ଯଥା ଏକଂ ଦିସଂ ୱିଲୋକେସି, ଏୱଂ ସେସଦିସାପି, ନ କତ୍ଥଚି ୱିଲୋକନେ ୱିବନ୍ଧୋ ତସ୍ସ ଅହୋସୀତି। ସମାତି ୱା ୱିଲୋକେତୁଂ ଯୁତ୍ତା, ୱିସମରହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ତଦା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ୱିରୂପବୀଭଚ୍ଛୱିସମରୂପାନି ୱିଲୋକେତୁଂ ଅଯୁତ୍ତାନି ଦିସାସୁ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀତି।

ଏୱଂ ‘‘ତଥା ଗତୋ’’ତି କାଯଗମନଟ୍ଠେନ ଗତ-ସଦ୍ଦେନ ତଥାଗତ-ସଦ୍ଦଂ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ଞାଣଗମନଟ୍ଠେନ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନେକ୍ଖମ୍ମେନାତି ଅଲୋଭପ୍ପଧାନେନ କୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନ । କୁସଲା ହି ଧମ୍ମା ଇଧ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ, ନ ପବ୍ବଜ୍ଜାଦଯୋ, ‘‘ପଠମଜ୍ଝାନ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଅଭି। ଟୀ। ୧।୭।ଚୂଳଅସୀଲୱଣ୍ଣନା; ଅ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୭୦) ଚ ୱଦନ୍ତି। ପହାଯାତି ପଜହିତ୍ୱା। ଗତୋ ଅଧିଗତୋ, ପଟିପନ୍ନୋ ଉତ୍ତରିୱିସେସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପହାଯାତି ୱା ପହାନହେତୁ, ପହାନଲକ୍ଖଣଂ ୱା। ହେତୁଲକ୍ଖଣତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ପହାଯ-ସଦ୍ଦୋ। କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିପ୍ପହାନହେତୁକଂ ‘‘ଗତୋ’’ତି ହେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ଗମନଂ ଅୱବୋଧୋ, ପଟିପତ୍ତି ଏୱ ୱା କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିପ୍ପହାନେନ ଚ ଲକ୍ଖୀଯତୀତି। ଏସ ନଯୋ ପଦାଲେତ୍ୱାତିଆଦୀସୁପି। ଅବ୍ୟାପାଦେନାତି ମେତ୍ତାଯ। ଆଲୋକସଞ୍ଞାଯାତି ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା ମନସିକରଣେନ (ଦୀ। ନି। ଅଭି। ଟୀ। ୧।୭।ଚୂଳଅସୀଲୱଣ୍ଣନା) ଉପଟ୍ଠିତଆଲୋକସଞ୍ଜାନନେନ। ଅୱିକ୍ଖେପେନାତି ସମାଧିନା। ଧମ୍ମୱୱତ୍ଥାନେନାତି କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ଯାଥାୱନିଚ୍ଛଯେନ। ‘‘ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପୱୱତ୍ଥାନେନା’’ତିପି ୱଦନ୍ତି।

ଏୱଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିନୀୱରଣପ୍ପହାନେନ ‘‘ଅଭିଜ୍ଝଂ ଲୋକେ ପହାଯା’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୫୦୮) ୱୁତ୍ତାଯ ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଯ

ଭଗଵତୋ ତଥାଗତଭାଵଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସହ ଉପାଯେନ ଅଟ୍ଠହି ସମାପତ୍ତୀହି ଅଟ୍ଠାରସହି ଚ ମହାଵିପସ୍ସନାହି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଞାଣେନା”ତିଆଦିମାହ। ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହକଙ୍ଖାଵିତରଣାନଞ୍ହି ଵିନିବନ୍ଧଭୂତସ୍ସ ମୋହସ୍ସ ଦୂରୀକରଣେନ ଞାତପରିଞ୍ଞାଯଂ ଠିତସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦଯୋ ସିଜ୍ଝନ୍ତି, ତଥା ଝାନସମାପତ୍ତୀସୁ ଅଭିରତିନିମିତ୍ତେନ ପାମୋଜ୍ଜେନ। ତତ୍ଥ “ଅନଭିରତିଯା ଵିନୋଦିତାଯ ଝାନାଦୀନଂ ସମଧିଗମୋ”ତି ସମାପତ୍ତିଵିପସ୍ସନାନଂ ଅରତିଵିନୋଦନଅଵିଜ୍ଜାପଦାଲନାଦୀନି ଉପାଯୋ, ଉପ୍ପଟିପାଟିନିଦ୍ଦେସୋ ପନ ନୀଵରଣସଭାଵାଯ ଅଵିଜ୍ଜାଯ ହେଟ୍ଠା ନିଵରଣେସୁପି ସଙ୍ଗହଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଦଟ୍ଠଵଂ। ସମାପତ୍ତିଵିହାରପ୍ପଵେସଵିବନ୍ଧନେନ ନୀଵରଣାନି କଵାଟସଦିସାନୀତି ଆହ “ନୀଵରଣକଵାଟଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା”ତି। “ରତ୍ତିଂ ଅନୁଵିତକ୍କେତ୍ୱା ଅନୁଵିଚାରେତ୍ୱା ଦିଵା କମ୍ମନ୍ତେ ପଯୋଜେତୀ”ତି (ମ। ନି। ୧।୨୫୧) ଵୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଵିତକ୍କଵିଚାରା ଧୂମାଯନାତି ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ “ଵିତକ୍କଵିଚାରଧୂମ”ନ୍ତି। କିଞ୍ଚାପି ପଠମଜ୍ଝାନୁପଚାରେଯେଵ ଦୁକ୍ଖଂ, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୁପଚାରେ ଚ ସୁଖଂ ପହୀଯତି, ଅତିସଯପ୍ପହାନଂ ପନ ସନ୍ଧାଯାହ “ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେନ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ପହାଯା”ତି।

ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ, ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଚ ଅନୁପସ୍ସନା ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା, ତେଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ଅନିଚ୍ଚତଂ ଗହେତ୍ୱା ପଵତ୍ତାଯ ଵିପସ୍ସନାଯେତଂ ନାମଂ। ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞନ୍ତି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମେସୁ “ନିଚ୍ଚା ସସ୍ସତା”ତି ଏଵଂପଵତ୍ତମିଚ୍ଛାସଞ୍ଞଂ। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ଦିଟ୍ଠିଚିତ୍ତାନମ୍ପି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠଵଂ। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଯାତି ସଙ୍ଖାରେସୁ ନିବ୍ବିଜ୍ଜନାକାରେନ ପଵତ୍ତାଯ ଅନୁପସ୍ସନାଯ। ନନ୍ଦିନ୍ତି ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହଂ। ଵିରାଗାନୁପସ୍ସନାଯାତି ସଙ୍ଖାରେସୁ ଵିରଜ୍ଜନାକାରେନ ପଵତ୍ତାଯ ଅନୁପସ୍ସନାଯ। ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନାଯାତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରୋଧସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନାଯ। ଯଥା ଵା ସଙ୍ଖାରା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତିଯେଵ, ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭଵଵସେନ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଏଵଂ ଅନୁପସ୍ସନା ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନା। ତେନେଵାହ “ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନାଯ ନିରୋଧେତି, ନୋ ସମୁଦେତୀ”ତି। ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା ହି ଅଯଂ ବଲପ୍ପତ୍ତାତି। ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନାକାରେନ ପଵତ୍ତା ଅନୁପସ୍ସନା ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନା, ପଟିସଙ୍ଖାସନ୍ତିଟ୍ଠନା ହି ଅଯଂ। ଆଦାନନ୍ତି ନିଚ୍ଚାଦିଵସେନ ଗହଣଂ। ସନ୍ତତିସମୂହକିଚ୍ଚାରମ୍ମଣାନଂ ଵସେନ ଏକତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ଘନସଞ୍ଞା। ଆଯୂହନଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଂ। ଅଵତ୍ଥାଵିସେସାପତ୍ତି ଵିପରିଣାମୋ। ଧୁଵସଞ୍ଞନ୍ତି ଥିରଭାଵଗ୍ଗହଣଂ। ନିମିତ୍ତନ୍ତି ସମୂହାଦିଘନଵସେନ ସକିଚ୍ଚପରିଚ୍ଛେଦତାଯ ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ ସଵିଗ୍ଗହଗ୍ଗହଣଂ। ପଣିଧିନ୍ତି ରାଗାଦିପଣିଧିଂ। ସା ପନତ୍ଥତୋ ତଣ୍ହାଵସେନ ସଙ୍ଖାରେସୁ ନିନ୍ନତା। ଅଭିନିଵେସନ୍ତି ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଂ।

ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାଦିଵସେନ ସବ୍ବଧମ୍ମତୀରଣଂ ଅଧିପଞ୍ଞାଧମ୍ମଵିପସ୍ସନା। ସାରାଦାନାଭିନିଵେସନ୍ତି ଅସାରେସୁ ସାରଗ୍ଗହଣଵିପଲ୍ଲାସଂ। ଇସ୍ସରକୁତ୍ତାଦିଵସେନ ଲୋକୋ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋତି ଅଭିନିଵେସୋ ସମ୍ମୋହାଭିନିଵେସୋ। କେଚି ପନ “ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ପଵତ୍ତସଂସଯାପତ୍ତି ସମ୍ମୋହାଭିନିଵେସୋ”ତି ଵଦନ୍ତି। ସଙ୍ଖାରେସୁ ଲେଣତାଣଭାଵଗ୍ଗହଣଂ ଆଲଯାଭିନିଵେସୋ। “ଆଲଯରତା ଆଲଯସମ୍ମୁଦିତା”ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୬୪, ୬୭; ମ। ନି। ୧।୨୮୧; ୨।୩୩୭; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାଵ। ୭, ୮) ଵଚନତୋ ଆଲଯୋ ତଣ୍ହା, ସାଯେଵ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଚ ଅଭିନିଵିସନଵସେନ ପଵତ୍ତିଯା ଆଲଯାଭିନିଵେସୋତି କେଚି। “ଏଵଂଵିଧା ସଙ୍ଖାରା ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜୀଯନ୍ତୀ”ତି ପଵତ୍ତଂ ଞାଣଂ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନା। ଵଟ୍ଟତୋ ଵିଗତତ୍ତା ଵିଵଟ୍ଟଂ, ନିବ୍ବାନଂ, ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣକରଣସଙ୍ଖାତେନ ଅନୁପସ୍ସନେନ ପଵତ୍ତିଯା ଵିଵଟ୍ଟାନୁପସ୍ସନା, ଗୋତ୍ରଭୂ। ସଂଯୋଗାଭିନିଵେସନ୍ତି ସଂଯୁଜ୍ଜନଵସେନ ସଙ୍ଖାରେସୁ ନିଵିସନଂ। ଦିଟ୍ଠେକଟ୍ଠେତି ଦିଟ୍ଠିଯା ସହଜାତେକଟ୍ଠେ ପହାନେକଟ୍ଠେ ଚ। ଓଳାରିକେତି ଉପରିମଗ୍ଗଵଜ୍ଝକିଲେସେ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଵୁତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବାପି ଦୁତିଯମଗ୍ଗଵଜ୍ଝେହି ଓଳାରିକାତି। ଅଣୁସହଗତେତି ଅଣୁଭୂତେ। ଇଦଂ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗଵଜ୍ଝେ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଵୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବକିଲେସେତି ଅଵସିଟ୍ଠସବ୍ବକିଲେସେ। ନ ହି ପଠମାଦିମଗ୍ଗେହି ପହୀନା କିଲେସା ପୁନ ପହୀଯନ୍ତୀତି।

କକ୍ଖଳତ୍ତଂ କଥିନଭାଵୋ। ପଗ୍ଘରଣଂ ଦ୍ରଵଭାଵୋ। ଲୋକିଯଵାଯୁନା ଭସ୍ତସ୍ସ ଵିଯ ଯେନ ଵାଯୁନା ତଂତଂକଲାପସ୍ସ ଉଦ୍ଧୁମାଯନଂ, ଥଦ୍ଧଭାଵୋ ଵା, ତଂ ଵିତ୍ଥମ୍ଭନଂ। ଵିଜ୍ଜମାନେପି କଲାପନ୍ତରଭୂତାନଂ କଲାପନ୍ତରଭୂତେହି ସମ୍ଫୁଟ୍ଠଭାଵେ ତଂତଂଭୂତଵିଵିତ୍ତତା ରୂପପରିଯନ୍ତୋ ଆକାସୋତି ଯେସଂ ଯୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତେହି ସୋ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠୋଵ, ଅଞ୍ଞଥା ଭୂତାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦସଭାଵୋ ନ ସିଯା ବ୍ୟାପୀଭାଵାପତ୍ତିତୋ, ଅବ୍ୟାପିତାଵ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠତାତି ଯସ୍ମିଂ କଲାପେ ଭୂତାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତେହି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଭାଵୋ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଲକ୍ଖଣଂ। ତେନାହ ଭଗଵା ଆକାସଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ (ଧ। ସ। ୬୩୭) “ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଂ ଚତୂହି ମହାଭୂତେହୀ”ତି।

ଵିରୋଧିପଚ୍ଚଯସନ୍ନିପାତେ ଵିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତି ରୁପ୍ପନଂ। ଚେତନାପଧାନତ୍ତା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମାନଂ ଚେତନାଵସେନେତଂ ଵୁତ୍ତଂ “ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣ”ନ୍ତି। ତଥା ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯେ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଵିଭଙ୍ଗେ (ଵିଭ। ୯୨) “ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ଚେତନା”ତିଆଦିନା ଚେତନାଵ ଵିଭତ୍ତା। ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣା ଚ ଚେତନା। ଯଥାହ “ତତ୍ଥ କତମୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ? କୁସଲା ଚେତନା କାମାଵଚରା”ତିଆଦି। ଫରଣଂ ସଵିପ୍ଫାରିକତା। ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯେତି ଅସଦ୍ଧିଯହେତୁ। ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମଂ। ଏସ ନଯୋ କୋସଜ୍ଜେତିଆଦୀସୁ। ଉପସମଲକ୍ଖଣନ୍ତି କାଯଚିତ୍ତପରିଳାହୂପସମଲକ୍ଖଣଂ। ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚରହିତେ ଅଧିଚିତ୍ତେ ପଵତ୍ତମାନେ ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହସମ୍ପହଂସନେସୁ ଅବ୍ୟାଵଟତାଯ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନଂ ପଟିସଙ୍ଖାନଂ ପକ୍ଖପାତୁପଚ୍ଛେଦତୋ।

ମୁସାୱାଦାଦୀନଂ ୱିସଂୱାଦନାଦିକିଚ୍ଚତାଯ ଲୂଖାନଂ ଅପରିଗ୍ଗାହକାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ପରିଗ୍ଗାହକସଭାୱା ସମ୍ମାୱାଚା ସିନିଦ୍ଧଭାୱତୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ସମ୍ମାୱାଚାପଚ୍ଚଯସୁଭାସିତାନଂ ସୋତାରଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ତସ୍ସା ପରିଗ୍ଗାହଲକ୍ଖଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। କାଯିକକିରିଯା କିଞ୍ଚି କତ୍ତବ୍ବଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ସଯଞ୍ଚ ସମୁଟ୍ଠହନଂ ଘଟନଂ ହୋତୀତି ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତ ସଙ୍ଖାତାଯ ୱିରତିଯା ସମୁଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା ଉକ୍ଖିପନଂ ସମୁଟ୍ଠାପନଂ କାଯିକକିରିଯାଯ ଭାରୁକ୍ଖିପନଂ ୱିଯ। ଜୀୱମାନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯପ୍ପୱତ୍ତିଯା, ଆଜୀୱସ୍ସେୱ ୱା ସୁଦ୍ଧି ୱୋଦାନଂ। ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ସମ୍ମଦେୱ ପଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ପଗ୍ଗହୋ।

‘‘ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଇଧ ଚେତନା ଅଧିପ୍ପେତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଙ୍ଖାରାନଂ ଚେତନାଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତି। ନମନଂ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଭାୱୋ। ଆଯତନଂ ପୱତ୍ତନଂ। ଆଯତନାନଂ ୱସେନ ହି ଆଯସଙ୍ଖାତାନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ପୱତ୍ତି। ତଣ୍ହାଯ ହେତୁଲକ୍ଖଣନ୍ତି ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଜନକହେତୁଭାୱୋ, ମଗ୍ଗସ୍ସ ପନ ନିବ୍ବାନସମ୍ପାପକତ୍ତନ୍ତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ।

ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଅୱିପରୀତସଭାୱୋ। ଏକରସୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନତିୱତ୍ତନଂ ଅନୂନାନଧିକଭାୱୋ। ଯୁଗନଦ୍ଧା ସମଥୱିପସ୍ସନାୱ। ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞା ପଗ୍ଗହାୱିକ୍ଖେପାତିପି ୱଦନ୍ତି।

ଖୀଣୋତି କିଲେସେ ଖେପେତୀତି ଖଯୋ, ମଗ୍ଗୋ। ଅନୁପ୍ପାଦପରିଯୋସାନତାଯ ଅନୁପ୍ପାଦୋ, ଫଲଂ। ପସ୍ସଦ୍ଧି କିଲେସୱୂପସମୋ। ଛନ୍ଦସ୍ସାତି କତ୍ତୁକାମତାଛନ୍ଦସ୍ସ। ମୂଲଲକ୍ଖଣଂ ପତିଟ୍ଠାଭାୱୋ। ସମୁଟ୍ଠାନଭାୱୋ ସମୁଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣଂ ଆରମ୍ମଣପଟିପାଦକତାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁତା। ସମୋଧାନଂ ୱିସଯାଦିସନ୍ନିପାତେନ ଗହେତବ୍ବାକାରୋ, ଯା ସଙ୍ଗତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମଂ ସହ ଓଦହନ୍ତି ଅନେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାତି ୱା ସମୋଧାନଂ, ଫସ୍ସୋ। ସମୋସରନ୍ତି ସନ୍ନିପତନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସମୋସରଣଂ। ୱେଦନାଯ ୱିନା ଅପ୍ପୱତ୍ତମାନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ୱେଦନାନୁଭୱନନିମିତ୍ତଂ ସମୋସଟା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଗୋପାନସୀନଂ କୂଟଂ ୱିଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ପାମୋକ୍ଖଭାୱୋ ପମୁଖଲକ୍ଖଣଂ। ତତୋ, ତେସଂ ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଉତ୍ତରି ପଧାନନ୍ତି ତତୁତ୍ତରି, ପଞ୍ଞୁତ୍ତରା ହି କୁସଲା ଧମ୍ମା। ୱିମୁତ୍ତିଯାତି ଫଲସ୍ସ। ତଞ୍ହି ସୀଲାଦିଗୁଣସାରସ୍ସ ପରମୁକ୍କଂସଭାୱେନ ସାରଂ। ଅଯଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣୱିଭାଗୋ ଛଧାତୁପଞ୍ଚଝାନଙ୍ଗାଦିୱସେନ ତଂତଂସୁତ୍ତପଦାନୁସାରେନ ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାଯଂ ଆଗତନଯେନ ଚ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତୋପି କୋଚି ଧମ୍ମୋ ପରିଯାଯନ୍ତରପକାସନତ୍ଥଂ ପୁନ ଦସ୍ସିତୋ। ତତୋ ଏୱ ଚ ‘‘ଛନ୍ଦମୂଲକା କୁସଲା ଧମ୍ମା ମନସିକାରସମୁଟ୍ଠାନା ଫସ୍ସସମୋଧାନା ୱେଦନାସମୋସରଣା’’ତି, ‘‘ପଞ୍ଞୁତ୍ତରା କୁସଲା ଧମ୍ମା’’ତି, ‘‘ୱିମୁତ୍ତିସାରମିଦଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି, ‘‘ନିବ୍ବାନୋଗଧଞ୍ହି ଆୱୁସୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ନିବ୍ବାନପରିଯୋସାନ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୬) ଚ ସୁତ୍ତପଦାନଂ ୱସେନ ‘‘ଛନ୍ଦସ୍ସ ମୂଲଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତଥଧମ୍ମା ନାମ ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ଅୱିପରୀତସଭାୱତ୍ତା। ତଥାନି ତଂସଭାୱତ୍ତା। ଅୱିତଥାନି ଅମୁସାସଭାୱତ୍ତା। ଅନଞ୍ଞଥାନି ଅଞ୍ଞାକାରରହିତତ୍ତା। ଜାତିପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋତି ଜାତିପଚ୍ଚଯା ସମ୍ଭୂତଂ ହୁତ୍ୱା ସହିତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯାନୁରୂପସ୍ସ ଉଦ୍ଧଂ ଆଗତଭାୱୋ, ଅନୁପୱତ୍ତନଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ସମ୍ଭୂତଟ୍ଠୋ ଚ ସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ ଚ ସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ, ନ ଜାତିତୋ ଜରାମରଣଂ ନ ହୋତି, ନ ଚ ଜାତିଂ ୱିନା ଅଞ୍ଞତୋ ହୋତୀତି ଜାତିପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତଟ୍ଠୋ। ଇତ୍ଥଞ୍ଚ ଜାତିତୋ ସମୁଦାଗଚ୍ଛତୀତି ଜାତିପଚ୍ଚଯସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ, ଯା ଯା ଜାତି ଯଥା ଯଥା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତଦନୁରୂପଂ ପାତୁଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋତି ଏତ୍ଥାପି ନ ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ନ ଚ ଅୱିଜ୍ଜଂ ୱିନା ସଙ୍ଖାରା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଯା ଯା ଅୱିଜ୍ଜା ଯେସଂ ଯେସଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଯଥା ଯଥା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଭଗୱା ତଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ଜାନାତି ପସ୍ସତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତେନାତି ଭଗୱତା। ତଂ ୱିଭଜ୍ଜମାନନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତନ୍ତି ରୁପାଯତନଂ। ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମଜ୍ଝତ୍ତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ତଥା ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପରିତ୍ତଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାତଦୁଭଯାଦିଭେଦଂ। ଲବ୍ଭମାନକପଦୱସେନାତି ‘‘ରୂପାଯତନଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ସଦ୍ଦାଯତନଂ ସୁତଂ, ଗନ୍ଧାଯତନଂ ରସାଯତନଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ ମୁତଂ, ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ମନସା ୱିଞ୍ଞାତ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୯୬୬) ୱଚନତୋ ଦିଟ୍ଠପଦଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାତପଦଞ୍ଚ ରୂପାରମ୍ମଣେ ଲବ୍ଭତି, ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଇଟ୍ଠଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ମଜ୍ଝତ୍ତଂ ପରିତ୍ତଂ ଅତୀତଂ ଅନାଗତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧା ଦିଟ୍ଠଂ ୱିଞ୍ଞାତଂ ରୂପଂ ରୂପାଯତନଂ ରୂପଧାତୁ ୱଣ୍ଣନିଭା ସନିଦସ୍ସନଂ ସପ୍ପଟିଘଂ ନୀଲଂ ପୀତକନ୍ତି ଏୱମାଦୀହି ଅନେକେହି ନାମେହି।

ତେରସହି ୱାରେହୀତି ରୂପକଣ୍ଡେ (ଧ। ସ। ୬୧୬) ଆଗତେ ତେରସ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ସନ୍ଧାଯାହ। ଏକେକସ୍ମିଞ୍ଚ ୱାରେ ଚତୁନ୍ନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱୱତ୍ଥାପନନଯାନଂ ୱସେନ ‘‘ଦ୍ୱେପଞ୍ଞାସାଯ ନଯେହୀ’’ତି ଆହ। ତଥମେୱ ଅୱିପରୀତଦସ୍ସିତାଯ ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିଯଦେସନତାଯ ଚ। ‘‘ଜାନାମି ଅଭିଞ୍ଞାସି’’ନ୍ତି ୱତ୍ତମାନାତୀତକାଲେସୁ ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନେନ ଅନାଗତେପି ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତି ୱୁତ୍ତାଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ୱିଦିତ-ସଦ୍ଦୋ

ଅନାମଟ୍ଠକାଲଓିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ‘‘ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତଂ ମୁତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧା ସା ୯୬୬) ୱିଯ। ନ ଉପଟ୍ଠାସୀତି ଅଭ୍ରଉନିଯୱସେନ ନ ଉପଗଚ୍ଛି। ଯଥା ରୂପାରମ୍ମଣାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଯଂସଭାୱା ଯଂପକାରା ଚ, ତଥା ନେ ପସ୍ସତି ଜାନାତି ଗଚ୍ଛତୀତି ତଥାଗତୋତି ଏୱଂ ପଦସମ୍ଭୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କେଚି ପନ ‘‘ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ପିସୋଦରାଦିପକ୍ଖେପେନ (ପାଣିନି ୬।୩।୧୦୯) ୱା ଦସ୍ସ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପଂ, ଆଗତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଚାଗମଂ କତ୍ୱା ତଥାଗତୋ’’ତି ୱଣ୍ଣେନ୍ତି।

ନିଦ୍ଦୋସତାଯ ଅନୁପୱଜ୍ଜଂ। ପକ୍ଖିପିତବ୍ବାଭାୱେନ ଅନୂନଂ। ଅପନେତବ୍ବାଭାୱେନ ଅନଧିକଂ। ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ବାକାରପରିପୁଣ୍ଣଂ। ନୋ ଅଞ୍ଞଥାତି ‘‘ତଥେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ବ୍ୟତିରେକେନ ସମ୍ପାଦେତି। ତେନ ଯଦତ୍ଥଂ ଭାସିତଂ, ଏକନ୍ତେନ ତଦତ୍ଥନିପ୍ଫାଦନତୋ ଯଥା ଭାସିତଂ ଭଗୱତା, ତଥେୱାତି ଅୱିପରୀତଦେସନତଂ ଦସ୍ସେତି। ଗଦଅତ୍ଥୋତି ଏତେନ ତଥଂ ଗଦତୀତି ତଥାଗତୋତି ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରୋ କତୋ ନିରୁତ୍ତିନଯେନାତି ଦସ୍ସେତି।

ତଥା ଗତମସ୍ସାତି ତଥାଗତୋ। ଗତନ୍ତି ଚ କାଯୱାଚାପୱତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥାତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ଯଂତଂସଦ୍ଦାନଂ ଅବ୍ୟଭିଚାରିସମ୍ବନ୍ଧିତାଯ ଯଥାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଉପଟ୍ଠିତୋଯେୱ ହୋତି, କାଯୱଚୀକିରିଯାନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନୁଲୋମେନ ୱଚନିଚ୍ଛାଯଂ କାଯସ୍ସ ୱାଚା, ୱାଚାଯ ଚ କାଯୋ ସମ୍ବନ୍ଧୀଭାୱେନ ଉପତିଟ୍ଠତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଭଗୱତୋ ହୀ’’ତିଆଦି। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଅତ୍ଥେ ତଥାୱାଦୀତାଯ ତଥାଗତୋତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ସୋ ପନ ପୁବ୍ବେ ପକାରନ୍ତରେନ ଦସ୍ସିତୋତି ଆହ ‘‘ଏୱଂ ତଥାକାରିତାଯ ତଥାଗତୋ’’ତି।

ତିରିଯଂ ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୂତି ଏତେନ ଯଦେକେ ‘‘ତିରିଯଂ ୱିଯ ଉପରି ଅଧୋ ଚ ସନ୍ତି ଲୋକଧାତୁଯୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ପଟିସେଧେତି। ଦେସନାୱିଲାସୋଯେୱ ଦେସନାୱିଲାସମଯୋ ଯଥା ‘‘ପୁଞ୍ଞମଯଂ, ଦାନମଯ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ।

ନିପାତାନଂ ୱାଚକସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନେ ତଦତ୍ଥଜୋତନଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଗତ-ସଦ୍ଦୋଯେୱ ଅୱଗତତ୍ଥଂ ଅତୀତତ୍ଥଞ୍ଚ ୱଦତୀତି ଆହ ‘‘ଗତୋତି ଅୱଗତୋ ଅତୀତୋ’’ତି।

ଅଥ ୱା ଅଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧି, ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ମହାବୋଧିଯାନପଟିପତ୍ତିଯା ହାନଟ୍ଠାନସଂକିଲେସନିୱତ୍ତୀନଂ ଅଭାୱତୋ ଯଥା ପଣିଧାନଂ, ତଥା ଗତୋ ଅଭିନୀହାରାନୁରୂପଂ ପଟିପନ୍ନୋତି ତଥାଗତୋ। ଅଥ ୱା ମହିଦ୍ଧିକତାଯ ପଟିସମ୍ଭିଦାନଂ ଉକ୍କଂସାଧିଗମେନ ଅନାୱରଣଞାଣତାଯ ଚ କତ୍ଥଚିପି ପଟିଘାତାଭାୱତୋ ଯଥା ରୁଚି, ତଥା କାଯୱଚୀଚିତ୍ତାନଂ ଗତାନି ଗମନାନି ପୱତ୍ତିଯୋ ଏତସ୍ସାତି ତଥାଗତୋ। ଯସ୍ମା ଚ ଲୋକେ ୱିଧ-ଯୁତ୍ତ-ଗତ-ପ୍ପକାର-ସଦ୍ଦା ସମାନତ୍ଥା ଦିସ୍ସନ୍ତି। ତସ୍ମା ଯଥାୱିଧା ୱିପସ୍ସୀଆଦଯୋ ଭଗୱନ୍ତୋ, ଅଯମ୍ପି ଭଗୱା ତଥାୱିଧୋତି ତଥାଗତୋ, ଯଥାଯୁତ୍ତା ଚ ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ, ଅଯମ୍ପି ଭଗୱା ତଥାଯୁତ୍ତୋତି ତଥାଗତୋ। ଅଥ ୱା ଯସ୍ମା ସଚ୍ଚଂ ତଚ୍ଛଂ ତଥନ୍ତି ଞାଣସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ତସ୍ମା ତଥେନ ଞାଣେନ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ। ଏୱମ୍ପି ତଥାଗତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପହାଯ କାମାଦିମଲେ ଯଥା ଗତା,

ସମାଧିଞାଣେହି ୱିପସ୍ସିଆଦଯୋ;

ମହେସିନୋ ସକ୍ୟମୁନୀ ଜୁତିନ୍ଧରୋ,

ତଥା ଗତୋ ତେନ ମତୋ ତଥାଗତୋ।

ତଥଞ୍ଚ ଧାତାଯତନାଦିଲକ୍ଖଣଂ,

ସଭାୱସାମଞ୍ଞୱିଭାଗଭେଦତୋ;

ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ଜିନୋ ସମାଗତୋ,

ତଥାଗତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ସକ୍ୟପୁଙ୍ଗୱୋ।

ତଥାନି ସଚ୍ଚାନି ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁନା,

ତଥା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ଚ ସବ୍ବସୋ;

ଅନଞ୍ଞନେଯ୍ୟେନ ଯତୋ ୱିଭାୱିତା,

ଯାଥାୱତୋ ତେନ ଜିନୋ ତଥାଗତୋ।

ଅନେକଭେଦାସୁପି ଲୋକଧାତୁସୁ,

ଜିନସ୍ସ ରୂପାଯତନାଦିଗୋଚରେ;

ୱିଚିତ୍ରଭେଦଂ ତଥମେୱ ଦସ୍ସନଂ,

ତଥାଗତୋ ତେନ ସମନ୍ତଲୋଚନୋ।

ଯତୋ ଚ ଧମ୍ମଂ ତଥମେୱ ଭାସତି,

କରୋତି ୱାଚାଯନୁଲୋମମତ୍ତନୋ;

ଗୁଣେହି ଲୋକଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟିରୀଯତି,

ତଥାଗତୋ ତେନପି ଲୋକନାଯକୋ।

ଯଥାଭିନୀହାରମତୋ ଯଥାରୁଚି,

ପୱତ୍ତୱାଚା ତନୁଚିତ୍ତଭାୱତୋ;

ଯଥାୱିଧା ଯେନ ପୁରା ମହେସିନୋ,

ତଥାୱିଧୋ ତେନ ଜିନୋ ତଥାଗତୋତି। (ଇତିୱୁ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୩୮; ଦୀ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧.୭ ଚୂଳସୀଲୱଣ୍ଣନା);

ଆରକତ୍ତାତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି॰ ୧.୧୨୫) ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିସଂୱଣ୍ଣନାଯ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସମ୍ମା ସାମଞ୍ଚ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ବୁଦ୍ଧତ୍ତାତି ଇମିନାସ୍ସ ପରୋପଦେସରହିତସ୍ସ ସବ୍ବାକାରେନ ସବ୍ବଧମ୍ମାୱବୋଧନସମତ୍ଥସ୍ସ ଆକଙ୍ଖାପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିନୋ ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅଧିଗମୋ ଦସ୍ସିତୋ।

ନନୁ ଚ (ଇତିୱୁ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୩୮) ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଛ ଅସାଧାରଣଞ୍ଞାଣାନି ବୁଦ୍ଧଞ୍ଞାଣାନୀତି ୱଚନଂ ୱିରୁଜ୍ଝେଯ୍ୟାତି? ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି ୱିସଯପ୍ପୱତ୍ତିଭେଦୱସେନ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣଞ୍ଞାଣଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଏକସ୍ସେୱ ଞାଣସ୍ସ ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଏକମେୱ ହି ତଂ ଞାଣଂ ଅନୱସେସସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତସମ୍ମୁତିଧମ୍ମୱିସଯତାଯ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ତତ୍ଥ ଚ ଆୱରଣାଭାୱତୋ ନିସ୍ସଙ୍ଗଚାରମୁପାଦାଯ ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାହ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ (ପଟି॰ ମ॰ ୧.୧୧୯) ''ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତମନୱସେସଂ ଜାନାତୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ତତ୍ରାୱରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦି, ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ନେସଂ ଅତ୍ଥତୋ ଭେଦୋ, ଏକନ୍ତେନ ଚେତଂ ଏୱମିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାନାୱରଣଞ୍ଞାଣାନଂ ସାୱରଣତା ଅସବ୍ବଧମ୍ମାରମ୍ମଣତା ଚ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ନ ହି ଭଗୱତୋ ଞାଣସ୍ସ ଅଣୁମତ୍ତମ୍ପି ଆୱରଣଂ ଅତ୍ଥି, ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ଅସବ୍ବଧମ୍ମାରମ୍ମଣଭାୱେ ଯତ୍ଥ ତଂ ନପ୍ପୱତ୍ତତି, ତତ୍ରାୱରଣସବ୍ଭାୱତୋ ଅନାୱରଣଭାୱୋଯେୱ ନ ସିଯା। ଅଥ ୱା ପନ ହୋତୁ ଅଞ୍ଞମେୱ ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣତୋ, ଇଧ ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତୱୁତ୍ତିତାଯ ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣନ୍ତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତସ୍ସ ଚାଧିଗମେନ ଭଗୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ସବ୍ବୱିଦୂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ସକିମେୱ ସବ୍ବଧମ୍ମାୱବୋଧତୋ। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ (ପଟି॰ ମ॰

୧।୧୬୨) ‘‘ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତିକମେତଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ବୋଧିଯା ମୂଲେ ସହ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଟିଲାଭା ସଚ୍ଛିକା ପଞ୍ଞତ୍ତି ଯଦିଦଂ ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି। ସବ୍ବଧମ୍ମାୱବୋଧନସମତ୍ଥଞାଣସମଧିଗମେନ ହି ଭଗୱତୋ ସନ୍ତାନେ ଅନୱସେସଧମ୍ମେ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ସମତ୍ଥତା ଅହୋସୀତି।

ଏତ୍ଥାହ – କିଂ ପନିଦଂ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତମାନଂ ସକିଂଯେୱ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ୱିସଯେ ପୱତ୍ତତି, ଉଦାହୁ କମେନାତି। କିଞ୍ଚେତ୍ଥ – ଯଦି ତାୱ ସକିଂଯେୱ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ୱିସଯେ ପୱତ୍ତତି, ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଦିଭେଦେନ ଭିନ୍ନାନଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ଅସଙ୍ଖତସମ୍ମୁତିଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଏକଜ୍ଝଂ ଉପଟ୍ଠାନେ ଦୂରତୋ ଚିତ୍ତପଟଂ ଅୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ୱିଯ ପଟିୱିଭାଗେନାୱବୋଧୋ ନ ସିଯା, ତଥା ଚ ସତି ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା’’ତି ୱିପସ୍ସନ୍ତାନଂ ଅନତ୍ତାକାରେନ ୱିଯ ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନିରୂପିତରୂପେନ ଭଗୱତୋ ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯା ହୋନ୍ତୀତି ଆପଜ୍ଜତି। ଯେପି ‘‘ସବ୍ବଞେଯ୍ୟଧମ୍ମାନଂ ଠିତଲକ୍ଖଣୱିସଯଂ ୱିକପ୍ପରହିତଂ ସବ୍ବକାଲଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି, ତେନ ତେ ସବ୍ବୱିଦୂତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘ଚରଂ ସମାହିତୋ ନାଗୋ, ତିଟ୍ଠନ୍ତୋପି ସମାହିତୋ’ତି ଇଦମ୍ପି ୱଚନଂ ସୁୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସମ୍ପି ୱୁତ୍ତଦୋସାନତିୱତ୍ତି। ଠିତଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣତାଯ ହି ଅତୀତାନାଗତସମ୍ମୁତିଧମ୍ମାନଂ ତଦଭାୱତୋ ଏକଦେସୱିସଯମେୱ ଭଗୱତୋ ଞାଣଂ ସିଯା, ତସ୍ମା ସକିଂଯେୱ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି।

ଅଥ କମେନ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ୱିସଯେ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି, ଏୱମ୍ପି ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ନ ହି ଜାତିଭୂମିସଭାୱାଦିୱସେନ ଦିସାଦେସକାଲାଦିୱସେନ ଚ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନେ ଞେଯ୍ୟେ କମେନ ଗଯ୍ହମାନେ ତସ୍ସ ଅନୱସେସପଟିୱେଧୋ ସମ୍ଭୱତି ଅପରିଯନ୍ତଭାୱତୋ ଞେଯ୍ୟସ୍ସ। ଯେ ପନ ‘‘ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅୱିସଂୱାଦନତୋ ଞେଯ୍ୟସ୍ସ ଏକଦେସଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ସେସେପି ଏୱନ୍ତି ଅଧିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ୱୱତ୍ଥାପନେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଭଗୱା, ତଞ୍ଚ ଞାଣଂ ଅନନୁମାନିକଂ ସଂସଯାଭାୱତୋ। ସଂସଯାନୁବନ୍ଧଞ୍ହି ଲୋକେ ଅନୁମାନଞାଣ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସମ୍ପି ତଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବସ୍ସ ହି ଅପ୍ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱେ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅୱିସଂୱାଦନେନ ଞେଯ୍ୟସ୍ସ ଏକଦେସଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ସେସେପି ଏୱନ୍ତି ଅଧିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ୱୱତ୍ଥାପନସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଯଞ୍ହି ତଂ ସେସଂ, ତଂ ଅପ୍ପଚ୍ଚକ୍ଖନ୍ତି। ଅଥ ତମ୍ପି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ, ତସ୍ସ ସେସଭାୱୋ ଏୱ ନ ସିଯାତି? ସବ୍ବମେତଂ ଅକାରଣଂ। କସ୍ମା? ଅୱିସଯୱିଚାରଣଭାୱତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା ‘‘ବୁଦ୍ଧୱିସଯୋ ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟୋ ନ ଚିନ୍ତେତବ୍ବୋ, ଯୋ ଚିନ୍ତେଯ୍ୟ, ଉମ୍ମାଦସ୍ସ ୱିଘାତସ୍ସ ଭାଗୀ ଅସ୍ସା’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୭୭)। ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ – ଯଂ କିଞ୍ଚି ଭଗୱତା ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତଂ ସକଲମେକଦେସୋ ୱା, ତତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତୱୁତ୍ତିତାଯ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି, ନିଚ୍ଚସମାଧାନଞ୍ଚ ୱିକ୍ଖେପାଭାୱତୋ, ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ଚ ସକଲସ୍ସ ଅୱିସଯଭାୱେ ତସ୍ସ ଆକଙ୍ଖାପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତା ନ ସିଯା, ଏକନ୍ତେନେୱ ଚ ସା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଆୱଜ୍ଜନପଟିବଦ୍ଧା ଆକଙ୍ଖପଟିବଦ୍ଧା ମନସିକାରପଟିବଦ୍ଧା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପଟିବଦ୍ଧା’’ତି (ମହାନି। ୬୯, ୧୫୬; ଚୂଳନି। ୮୫; ପଟି। ମ। ୩।୫) ୱଚନତୋ। ଅତୀତାନାଗତୱିସଯମ୍ପି ଭଗୱତୋ ଞାଣଂ ଅନୁମାନାଗମତକ୍କଗହଣୱିରହିତତ୍ତା ପଚ୍ଚକ୍ଖମେୱ।

ନନୁ ଚ ଏତସ୍ମିମ୍ପି ପକ୍ଖେ ଯଦା ସକଲଂ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତଂ, ତଦା ସକିଂଯେୱ ସକଲୱିସଯତାଯ ଅନିରୂପିତରୂପେନ ଭଗୱତୋ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତେଯ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଦୋସାନତିୱତ୍ତିଯେୱାତି? ନ, ତସ୍ସ ୱିସୋଧିତତ୍ତା। ୱିସୋଧିତୋ ହି ସୋ ବୁଦ୍ଧୱିସଯୋ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟୋତି। ଅଞ୍ଞଥା ପଚୁରଜନଞାଣସମାନୱୁତ୍ତିତାଯ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ଞାଣସ୍ସ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟତା ନ ସିଯା, ତସ୍ମା ସକଲଧମ୍ମାରମ୍ମଣମ୍ପି ତଂ ଏକଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱିଯ ସୁୱୱତ୍ଥାପିତେଯେୱ ତେ ଧମ୍ମେ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ଇଦମେତ୍ଥ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟଂ, ଅନନ୍ତଞ୍ଚ ଞାଣଂ ଞେଯ୍ୟଂ ୱିଯ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ଯାୱତକଂ ଞେଯ୍ୟଂ, ତାୱତକଂ ଞାଣଂ। ଯାୱତକଂ ଞାଣଂ, ତାୱତକଂ ଞେଯ୍ୟଂ। ଞେଯ୍ୟପରିଯନ୍ତିକଂ ଞାଣଂ, ଞାଣପରିଯନ୍ତିକଂ ଞେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି (ମହାନି। ୬୯, ୧୫୬; ଚୂଳନି। ୮୫; ପଟି। ମ। ୩।୫)। ଏୱମେକଜ୍ଝଂ, ୱିସୁଂ ସକିଂ, କମେନ ୱା ଇଚ୍ଛାନୁରୂପଂ ସମ୍ମା ସାମଞ୍ଚ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ।

ତନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ପଥୱୀଆଦିଭେଦଂ। ପରିଞ୍ଞାତନ୍ତି ପରିତୋ ସମନ୍ତତୋ ସବ୍ବାକାରତୋ ଞାତଂ, ତଂ ପରିଜାନିତବ୍ବଭାୱଂ କିଞ୍ଚି ଅସେସେତ୍ୱା ଞାତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯମେୱ ହି ଅତ୍ଥୋ ‘‘ପରିଞ୍ଞାତନ୍ତ’’ନ୍ତି ଇମିନାପି ପଦେନ ପକାସିତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପରିଞ୍ଞାତନ୍ତଂ ନାମା’’ତିଆଦିମାହ। ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ କିଲେସପ୍ପହାନେନ ୱିସେସୋ ନତ୍ଥୀତି ଇଦଂ ତଂତଂମଗ୍ଗୱଜ୍ଝକିଲେସାନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାୱକାନଞ୍ଚ ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନେୱ ପହାତବ୍ବଭାୱସାମଞ୍ଞଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସାୱକେହି ବୁଦ୍ଧାନଂ କିଲେସପ୍ପହାନୱିସେସାଭାୱତୋ। ତଥା ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଏୱ ସୱାସନକିଲେସେ ଜହନ୍ତି, ନ ସାୱକା। ଏକଦେସମେୱାତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଗତମେୱ। ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନଧମ୍ମପରିଞ୍ଞାମତ୍ତେନପି ହି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନା ସମିଜ୍ଝତି। ତେନେୱାହ – ‘‘ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ବ୍ୟାମମତ୍ତେ କଳେୱରେ ସସଞ୍ଞିମ୍ହି ସମନକେ ଲୋକଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେମି ଲୋକସମୁଦଯଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେମୀ’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୧।୧୦୭; ଅ। ନି। ୪।୪୫)। ଅଣୁପ୍ପମାଣମ୍ପି…ପେ… ନତ୍ଥି, ଯତୋ ଛତ୍ତିଂସକୋଟିସତସହସ୍ସମୁଖେନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ମହାୱଜିରଞାଣଂ ପୱତ୍ତତୀତି ୱଦନ୍ତି।

ତଥାଗତୱାରସତ୍ତମନଯୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତଥାଗତୱାରଅଟ୍ଠମନଯୱଣ୍ଣନା

୧୩।ପୁରିମତଣ୍ହାତି ପୁରିମତରେସୁ ଭୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତଭାୱହେତୁଭୂତା ତଣ୍ହା। ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚ ଅତୀତଦ୍ଧସଙ୍ଗହା ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରା ସଦ୍ଧିଂ ଉପାଦାନେନ ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଏତ୍ଥାତି ‘‘ଭୱା ଜାତୀ’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ପଦେ। ତେନ ଉପପତ୍ତିଭୱେନାତି ‘‘ଭୱା ଜାତୀ’’ତି ଜାତିସୀସେନ ୱୁତ୍ତୌପପତ୍ତିଭୱେନ। ଭୂତସ୍ସାତି ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ। ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ସତ୍ତୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସତ୍ତସ୍ସା’’ତି। ଏୱଞ୍ଚ ଜାନିତ୍ୱାତି ଇମିନା ‘‘ଭୂତସ୍ସ ଜରାମରଣ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ‘‘ଇତି ୱିଦିତ୍ୱା’’ତି ଇଦଂ ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ଯଦିପି ତେଭୂମକା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୨; ମ। ନି। ୧।୨୪୪) ଏକାଦସସୁ ଓକାସେସୁ ପକ୍ଖିପିତବ୍ବା ସମ୍ମସିତବ୍ବା ଚ, ତେ ପନ ଯସ୍ମା ଭଗୱତା ‘‘କିମ୍ହି ନୁ ଖୋ ସତି ଜରାମରଣଂ ହୋତି, କିଂପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୫୭; ସଂ। ନି। ୨।୪, ୧୦) ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମୁଖେନ ସମ୍ମସିତା, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଚ ପୱତ୍ତିପୱତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ ପୁରିମସଚ୍ଚଦ୍ୱଯମେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଦଭିସମଯଂ ‘‘ମଜ୍ଝନ୍ତିକାଭାୱହେତୁ ପଚ୍ଚଯାକାରପଟିୱେଧୋ’’ତି ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଯଂ ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ…ପେ… ଦସ୍ସେନ୍ତୋ’’ତି ଆହ। ସଂଖିପ୍ପନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ୱିଞ୍ଞାଣାଦଯୋ ଚାତି ସଙ୍ଖେପା, ଅତୀତେ ହେତୁଆଦଯୋ ‘‘ହେତୁ, ଫଲ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ସଂଖିପ୍ପନ୍ତୀତି ୱା ସଙ୍ଖେପା, ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ୱିଞ୍ଞାଣାଦଯୋ ଚ। ସଙ୍ଖେପ-ସଦ୍ଦୋ ଭାଗାଧିୱଚନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନାହ ‘‘କୋଟ୍ଠାସାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ତେ ପନ ଅତୀତେ ହେତୁସଙ୍ଖେପୋ, ଏତରହି ଫଲସଙ୍ଖେପୋ, ଏତରହି ହେତୁସଙ୍ଖେପୋ, ଆଯତିଂ ଫଲସଙ୍ଖେପୋତି ଚତ୍ତାରୋ ସଙ୍ଖେପା ଏତସ୍ସାତି ଚତୁସଙ୍ଖେପୋ, ତଂ ଚତୁସଙ୍ଖେପଂ। ହେତୁଫଲସନ୍ଧି, ଫଲହେତୁସନ୍ଧି, ପୁନ ହେତୁଫଲସନ୍ଧୀତି ଏୱଂ ତଯୋ ସନ୍ଧୀ ଏତସ୍ସାତି ତିସନ୍ଧି, ତଂ ତିସନ୍ଧିଂ। ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନାଗତଭେଦା ତଯୋ ଅଦ୍ଧା ଏତସ୍ସାତି ତିଯଦ୍ଧୋ, ତଂ ତିଯଦ୍ଧଂ। ସରୂପତୋ ଅୱୁତ୍ତାପି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସଙ୍ଖେପେ ଆକିରୀଯନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରାଦିଗ୍ଗହଣେହି ପକାସୀଯନ୍ତୀତି ଆକାରା, ଅତୀତହେତୁଆଦୀନଂ ୱା ପକାରା ଆକାରା, ତେ ଏକେକସଙ୍ଖେପେ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱୀସତି ଆକାରା ଏତସ୍ସାତି ୱୀସତାକାରୋ, ତଂ ୱୀସତାକାରଂ।

ଏସସବ୍ବୋତି ଏସ ଚତୁସଙ୍ଖେପାଦିପଭେଦୋ ଅନୱସେସୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ପଚ୍ଚଯଲକ୍ଖଣେନାତି ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ, ଅୱିନାଭାୱଲକ୍ଖଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ହି ତଣ୍ହଂ ୱିନା ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ନ ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ତଣ୍ହାପି ଅୱିଜ୍ଜାଦିକେ ୱିନାତି। ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଗ୍ଗହଣେନ ୱିଞ୍ଞାଣନାମରୂପସଳାଯତନଫସ୍ସୱେଦନାନଂ, ଭୱଗ୍ଗହଣେନ ଚ ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାରୁପାଦାନାନଂ ଗହିତତା ୱୁତ୍ତନଯା ଏୱାତି ନ ଉଦ୍ଧଟା।

ଇଦାନି ତେ ୱୀସତି ଆକାରେ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗପାଠଇଯା ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଏୱମେତେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ (ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୪୭) ପୁରିମକମ୍ମଭୱସ୍ମିନ୍ତି ପୁରିମେ କମ୍ମଭୱେ, ଅତୀତଜାତିଯଂ କମ୍ମଭୱେ କଯିରମାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ମୋହୋ ଅୱିଜ୍ଜାତି ଯୋ ତଦା ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ମୋହୋ, ଯେନ ମୂଳ୍ହୋ କମ୍ମଂ କରୋତି, ସା ଅୱିଜ୍ଜା। ଆଯୂହନା ସଙ୍ଖାରାତି ତଂ ତଂ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଦାନୁପକରଣାଦି ସଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ଯା ପୁରିମଚେତନାଯୋ, ତେ ସଙ୍ଖାରା। ପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ ପନ ହତ୍ଥେ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ପତିଟ୍ଠାପଯତୋ ଚେତନା ଭୱୋ। ଏକାୱଜ୍ଜନଜୱନେସୁ ୱା ପୁରିମା ଚେତନା ଆଯୂହନା ସଙ୍ଖାରା, ସତ୍ତମା ଭୱୋ। ଯା କାଚି ୱା ପନ ଚେତନା ଭୱୋ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଆଯୂହନା ସଙ୍ଖାରା। ନିକନ୍ତି ତଣ୍ହାତି ଯଂ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଉପପତ୍ତିଭୱେ ତସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ନିକାମନା ପତ୍ଥନା, ସା ତଣ୍ହା ନାମ। ଉପଗମନଂ ଉପାଦାନନ୍ତି ଯଂ କମ୍ମଭୱସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ‘‘ଇଦଂ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଅସୁକସ୍ମିଂ ନାମ ଠାନେ କାମେ ସେୱିସ୍ସାମି ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜିସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ପୱତ୍ତଂ ଉପଗମନଂ ଗହଣଂ ପରାମସନଂ, ଇଦଂ ଉପାଦାନଂ ନାମ। ଚେତନା ଭୱୋତି ଦ୍ୱୀସୁ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେସୁ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଆଯୂହନସ୍ସ ଅୱସାନେ ୱୁତ୍ତଚେତନା, ତତିଯେ ପନ ଆଯୂହନସମ୍ପଯୁତ୍ତଚେତନା ଭୱୋ। ଇତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ପୁରିମକମ୍ମଭୱସ୍ମିଂ ଇଧ ପଟିସନ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯାତି ଇମେ ଯଥାୱୁତ୍ତା ମୋହାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଅତୀତକମ୍ମଭୱସିଦ୍ଧା ଏତରହି ପଟିସନ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଧ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଯଂ ଭୱନ୍ତରପଟିସନ୍ଧାନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ପଟିସନ୍ଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଓକ୍କନ୍ତି ନାମରୂପନ୍ତି ଯା ଗବ୍ଭେ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଓକ୍କନ୍ତି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ପୱିସନ୍ତୀ ୱିଯ, ଇଦଂ ନାମରୂପଂ। ପସାଦୋ ଆଯତନନ୍ତି ଇଦଂ ଚକ୍ଖାଦିପଞ୍ଚାଯତନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଫୁଟ୍ଠୋ ଫସ୍ସୋତି ଯୋ ଆରମ୍ମଣଂ ଫୁଟ୍ଠୋ ଫୁସନ୍ତୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ଅଯଂ ଫସ୍ସୋ। ୱେଦଯିତଂୱେଦନାତି ଯଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱା ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯେନ ୱା ଫସ୍ସେନ ସହୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱିପାକୱେଦଯିତଂ, ସା ୱେଦନା। ଇତି ଇମେ…ପେ… ପଚ୍ଚଯାତି ଇମେ ୱିଞ୍ଞାଣାଦଯୋ ପଞ୍ଚ କୋଟ୍ଠାସିକା ଧମ୍ମା ପୁରିମଭୱେ କତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କମ୍ମୱଟ୍ଟସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା, ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଇଧ ଏତରହି ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ମିଂ ଉପପତ୍ତିଭୱଭାୱେନ ୱା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଧପରିପକ୍କତ୍ତା ଆଯତନାନଂ ମୋହୋତି ପରିପକ୍କାଯତନସ୍ସ କମ୍ମକରଣକାଲେ ଅସମ୍ମୋହଂ ଦସ୍ସେତି। ଦହରସ୍ସ ହି ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି ଭୱଙ୍ଗବହୁଲା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଭୱନ୍ତରଜନକକମ୍ମାଯୂହନସମତ୍ଥା ନ ହୋତୀତି। କମ୍ମକରଣକାଲେତି ଚ ଇମିନା ସବ୍ବୋ କମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତୋ ସମ୍ମୋହୋ ଗହିତୋ, ନ

ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋଓ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେଓ।

ପଦଯୋଜନାଯାତି ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧେନ ସହ। ଅତ୍ଥନିଗମନନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ଅଟ୍ଠୁମୱାରେ ଦେସନତ୍ଥନିଗମନଂ। ନନ୍ଦୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନଂ ସବ୍ବତଣ୍ହାନନ୍ତି ‘‘ନନ୍ଦୀ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ନନ୍ଦନଟ୍ଠସାମଞ୍ଞତୋ ଏକୱଚନେନ ୱୁତ୍ତାନଂ ସବ୍ବତଣ୍ହାନଂ ସନ୍ତାନାରମ୍ମଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଆକାରାଦିଭେଦେନ ଅନେକଭେଦାନଂ ସବ୍ବାସଂ ତଣ୍ହାନଂ। ଖଯୱେଚନାନେୱାତି ସମୁଚ୍ଛେଦପହାନୱେଚନାନେୱ। ‘‘ଅଚ୍ଚନ୍ତକ୍ଖଯା’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁମଗ୍ଗକିଚ୍ଚସାଧାରଣମେତନ୍ତି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗାନଂ ପହାନକିଚ୍ଚସ୍ସ ସାଧାରଣଂ ସାମଞ୍ଞତୋ ଗହଣଂ ଏତଂ ଖଯାଦିୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେସଂ ପନ ମଗ୍ଗାନଂ କମେନ ପୱତ୍ତନଂ କିଚ୍ଚକମେନେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱିରାଗା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତୋ…ପେ… ଯୋଜେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଆହ। ତଥା ସତିପି ଖଯାଦିସଦ୍ଦାନଂ ପହାନପରିଯାଯଭାୱେ ପହାତବ୍ବାଯ ପନ ୱିସଯଭେଦଭିନ୍ନାଯ ତଣ୍ହାଯ ଅନୱସେସତୋ ପହୀନଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ ଖଯାଦିପରିଯାଯନ୍ତରଗ୍ଗହଣଂ କତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯାହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଯଥାୱୁତ୍ତସଞ୍ଜନନାଦିହେତୁଭୂତାଯ ତଣ୍ହାଯ ପହୀନତ୍ତା ତପ୍ପହାନଦୀପନଂ କତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଖଯାଦିୱଚନଂ ନ କଥଞ୍ଚି ଧମ୍ମତଂ ୱିଲୋମେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନ କିଞ୍ଚି ୱିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି।

ଉତ୍ତରୱିରହିତନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ଉତ୍ତରିତୁଂ ସମତ୍ଥତ୍ତା ଉତ୍ତରେନ ଅଧିକେନ ୱିରହିତଂ। ଅଯଞ୍ଚସ୍ସ ଉତ୍ତରୱିରହତା ଅତ୍ତନୋ ସେଟ୍ଠଭାୱେନାତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବସେଟ୍ଠ’’ନ୍ତି। ଯଥା ସମ୍ମା-ସଂ-ସଦ୍ଦା ‘‘ଅୱିପରୀତଂ, ସାମ’’ନ୍ତି ଇମେସଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି, ଏୱଂ ପାସଂସସୋଭନତ୍ଥେପୀତି ଆହ ‘‘ସମ୍ମା ସାମଞ୍ଚ ବୋଧିଂ ପସତ୍ଥଂ ସୁନ୍ଦରଞ୍ଚ ବୋଧି’’ନ୍ତି। ବୁଜ୍ଝି ଏତ୍ଥ ପଟିୱିଜ୍ଝି ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି, ସବ୍ବମ୍ପି ୱା ନେଯ୍ୟନ୍ତି ରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ବୁଜ୍ଝତି ଏତେନାତି ପନ ମଗ୍ଗୋ ବୋଧି, ତଥା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ନିବ୍ବାନଂ ପନ ବୁଜ୍ଝିତବ୍ବତୋ ବୋଧୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ସାଧନୱିଭାଗୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଣ୍ଣତ୍ତିଯମ୍ପି ଅତ୍ଥେୱ ବୋଧି-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ବୋଧିରାଜକୁମାରୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୩୨୪; ଚୂଳୱ। ୨୬୮)। ଅପରେତି ସାରସମାସାଚରିଯା। ଏତ୍ଥ ଚ ସୌପସଗ୍ଗସ୍ସ ବୋଧି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ଅନୁପସଗ୍ଗାନଂ ଉଦାହରଣେ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ।

ଲୋକୁତ୍ତରଭାୱତୋ ୱା ତତ୍ଥାପି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗାନଂ ୱିଯ ତତୁତ୍ତରିମଗ୍ଗାଭାୱତୋ ଚ ‘‘ସିଯା ନୁ ଖୋ ଅନୁତ୍ତରା ବୋଧୀ’’ତି ଆସଙ୍କଂ ସନ୍ଧାଯ ତଂ ୱିଧମିତୁଂ ‘‘ସାୱକାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିନୀହାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଫଲୱିସେସଭୂତେହି ଞାଣୱିସେସେହି ଏକଚ୍ଚେହି ସକଲେହି ସଦ୍ଧିଂ ସମିଜ୍ଝମାନୋ ମଗ୍ଗୋ ଅରିଯାନଂ ତଂ ତଂ ଞାଣୱିସେସାଦିଂ ଦେନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ଅସବ୍ବଗୁଣଦାଯକତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣାଭିନୀହାରସମ୍ପଦାସିଦ୍ଧସ୍ସ ନିରତିସଯ-ଗୁଣାନୁବନ୍ଧସ୍ସ ୱସେନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଅନୁତ୍ତରା ବୋଧି ନାମ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ସାୱକପାରମିଞାଣଂ ଅଞ୍ଞେହି ସାୱକେହି ଅସାଧାରଣଂ ମହାସାୱକାନଂଯେୱ ଆୱେଣିକଂ ଞାଣଂ। ପଚ୍ଚେକଂ ସଚ୍ଚାନି ବୁଦ୍ଧୱନ୍ତୋତି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା। ନନୁ ଚ ସବ୍ବେପି ଅରିଯା ପଚ୍ଚେକମେୱ ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି ଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ୱେଦନୀଯଭାୱତୋତି? ସଚ୍ଚଂ, ନଯିଦମୀଦିସଂ ପଟିୱେଧଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଯଥା ପନ ସାୱକା ଅଞ୍ଞସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି ପରତୋଘୋସେନ ୱିନା ତେସଂ ଦସ୍ସନମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ, ଯଥା ଚ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଅଞ୍ଞେସଂ ନିସ୍ସଯଭାୱେନ ସଚ୍ଚାନି ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନ୍ତି, ନ ଏୱମେତେ, ଏତେ ପନ ଅପରନେଯ୍ୟା ହୁତ୍ୱା ଅପରିଣାଯକଭାୱେନ ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଚ୍ଚେକଂ ସଚ୍ଚାନି ବୁଦ୍ଧୱନ୍ତୋତି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା’’ତି।

ଇତୀତି କରୀଯତି ଉଚ୍ଚାରୀଯତୀତି ଇତିକାରୋ, ଇତି-ସଦ୍ଦୋ। କାରଣତ୍ଥୋ ଅନିଯମରୂପେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ତସ୍ମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଯସ୍ମା ଚା’’ତି। ପୁବ୍ବେ ପନ ଇତି-ସଦ୍ଦଂ ପକାରତ୍ଥଂ କତ୍ୱା ‘‘ଏୱଂ ଜାନିତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇଧାପି ତଂ ପକାରତ୍ଥମେୱ କତ୍ୱା ଅଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି। କଥଂ? ୱିଦିତ୍ୱାତି ହି ପଦଂ ହେତୁଅତ୍ଥେ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ‘‘ପଞ୍ଞାଯ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୭୧), ‘‘ଘତଂ ପିୱିତ୍ୱା ବଲଂ ହୋତୀ’’ତି ଚ ଏୱମାଦୀସୁ ୱିଯ, ତସ୍ମା ପକାରତ୍ଥେପି ଇତି-ସଦ୍ଦେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ୱିଦିତତ୍ତାତି ଅଯଂ ଅତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତେୱ। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥାପି ହେତୁଅତ୍ଥେ ୱିଦିତ୍ୱା-ସଦ୍ଦେ ଯଥାୱୁତ୍ତା ଅତ୍ଥଯୋଜନା ଯୁଜ୍ଜତେୱ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମୱିକପ୍ପେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପାଦସ୍ସ ୱିଦିତତ୍ତଂ ମଞ୍ଞନାଭାୱସ୍ସ କାରଣଂ ୱତ୍ୱା ତଣ୍ହାମୂଲକସ୍ସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ଏତ୍ଥ ତଣ୍ହାପ୍ପହାନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଯା ଅଧିଗମନକାରଣଂ ଉଦ୍ଧଟନ୍ତି ଦସ୍ସିତଂ, ତସ୍ମା ‘‘ପଥୱିଂ ନ ମଞ୍ଞତୀ’’ତିଆଦି ନିଗମନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ପନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱେଦନଂ ତଣ୍ହାପ୍ପହାନସ୍ସ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଅଭିସମ୍ବୋଧିଯା ଅଭିସମ୍ବୋଧିମଞ୍ଞନାଭାୱସ୍ସାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋତି ଅଯମେତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପାନଂ ୱିସେସୋ, ତସ୍ମା ‘‘ନନ୍ଦୀ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତଂ କୁତୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ହୀ’’ତିଆଦି। ସାସନଯୁତ୍ତି ଅଯଂ ସାସନେପି ଏୱଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଦିସ୍ସତୀତି କତ୍ୱା। ଲୋକେପି ହି ଯଂ-ତଂ-ସଦ୍ଦାନଂ ଅବ୍ୟଭିଚାରିସମ୍ବନ୍ଧତା ସିଦ୍ଧା।

ଏୱଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ୱଦାମୀତି ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା, ଅସବ୍ବଞ୍ଞୁନା ଏୱଂ ଦେସେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ଚ ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ

ଦସ୍ସେନ୍ତୋ’’ତିଆଦିମାହ।

ୱିଚିତ୍ରନଯଦେସନାୱିଲାସଯୁତ୍ତନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନୱାରାଦିୱିଭାଗଭିନ୍ନେହି ୱିଚିତ୍ତେହି ତନ୍ତି ନଯେହି, ଲକ୍ଖଣକମ୍ମତଣ୍ହାମଞ୍ଞନାଦିୱିଭାଗଭିନ୍ନେହି ୱିଚିତ୍ତେହି ଅତ୍ଥନଯେହି, ଅଭିନନ୍ଦନପଟିଯାକାରାଦିୱିସେସାପଦେସସିଦ୍ଧେନ ଦେସନାୱିଲାସେନ ଚ ଯୁତ୍ତଂ। ଯଥା ତେ ନ ଜାନନ୍ତି, ତଥା ଦେସେସୀତି ଇମିନାପି ଭଗୱତୋ ଦେସନାୱିଲାସଂଯେୱ ୱିଭାୱେତି। ତଂଯେୱ କିର ପଥୱିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଥୱୀଗହଣଂ ଉପଲକ୍ଖଣମତ୍ତଂ ଆପାଦିୱସେନପି, ତଥା ‘‘କୀଦିସା ନୁ ଖୋ ଇଧ ପଥୱୀ ଅଧିପ୍ପେତା, କସ୍ମା ଚ ଭୂତରୂପାନିଯେୱ ଗହିତାନି, ନ ସେସରୂପାନୀ’’ତିଆଦିନାପି ତେସଂ ସଂସଯୁପ୍ପତ୍ତି ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବା। ଅଥ ୱା କଥଂ ନାମିଦନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ପକାରତ୍ଥୋ। ତେନ ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ସବ୍ବାଯପି ତେସଂ ସଂସଯୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଅନ୍ତନ୍ତି ମରିଯାଦଂ, ଦେସନାଯ ଅନ୍ତଂ ପରିଚ୍ଛେଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ଯୋ ଅନୁସନ୍ଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। କୋଟିନ୍ତି ପରିଯନ୍ତଂ, ଦେସନାଯ ପରିଯୋସାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଭଯେନ ସୁତ୍ତେ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧି ଯଥାନୁସନ୍ଧୀତି ୱଦତି।

ଅନ୍ତରାକଥାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନମନସିକାରୌଦ୍ଦେସପରିପୁଚ୍ଛାଦୀନଂ ଅନ୍ତରା ଅଞ୍ଞା ଏକା ତଥା। ୱିପ୍ପକଥାତି ଅନିଟ୍ଠିତା ସିଖଂ ଅପ୍ପତ୍ତା। କଙ୍ଖଣାନୁରୂପେନାତି ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଧମ୍ମସଭାଯଂ ସନ୍ନିପତିତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପେନ। ଇଦନ୍ତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ମୂଲପରିଯାଯଜାତକଂ।

ଦିସାପାମୋକ୍ଖୋତି ପଣ୍ଡିତଭାୱେନ ସବ୍ବଦିସାସୁ ପମୁଖଭୂତୋ। ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ବ୍ରହ୍ମଂ ଅଣତୀତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ମନ୍ତେ ସଜ୍ଝାଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନନ୍ତି ଇରୁୱେଦ-ଯଜୁୱେଦ-ସାମୱେଦାନଂ। ପାରଗୂତି ଅତ୍ଥସୋ ବ୍ଯଞ୍ଜନସୋ ଚ ପାରଂ ପରିଯନ୍ତଂ ଗତୋ। ସହ ନିଘଣ୍ଡୁନା ଚ କେଟୁଭେନ ଚାତି ସନିଘଣ୍ଡୁକେଟୁଭା, ତେସଂ। ନିଘଣ୍ଡୂତି ରୁକ୍ଖାଦୀନଂ ୱେୱଚନପ୍ପକାସକଂ ସତ୍ଥଂ। କେଟୁଭନ୍ତି କିରିଯାକପ୍ପୱିକପ୍ପୋ, କୱୀନଂ ଉପକାରାୱହଂ ସତ୍ଥଂ। ସହ ଅକ୍ଖରପ୍ପଭେଦେନାତି ସାକ୍ଖରପ୍ପଭେଦା, ତେସଂ, ସିକ୍ଖାନିରୁତ୍ତିସହିତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତିହାସପଞ୍ଚମାନନ୍ତି ଆଥବ୍ବଣୱେଦଂ ଚତୁତ୍ଥଂ କତ୍ୱା ‘‘ଇତିହ ଅସ, ଇତିହ ଅସା’’ତି ଇଦିସୱଚନପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ପୁରାଣକଥାସଙ୍ଖାତୋ ଇତିହାସୋ ପଞ୍ଚମୋ ଏତେସନ୍ତି ଇତିହାସପଞ୍ଚମା, ତେସଂ। ପଦଂ ତଦୱସେସଞ୍ଚ ବ୍ଯାକରଣଂ କାଯତି ଅଜ୍ଝେତି ୱେଦେତି ଚାତି ପଦକୋ, ୱେଯ୍ଯାକରଣୋ। ଲୋକାଯତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିତଣ୍ଡସତ୍ଥଂ। ମହାପୁରିସାନଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଲକ୍ଖଣଦୀପନଗନ୍ଥୋ ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣଂ। ତେସୁ ଅନୂନୋ ପରିପୂରକାରୀତି ଅନୱଯୋ।

ମନ୍ତେତି ୱେଦେ। ଯଦିପି ୱେଦୋ ‘‘ମନ୍ତୋ, ବ୍ରହ୍ମଂ, କପ୍ପୋ’’ତି ତିୱିଧୋ, ମନ୍ତୋ ଏୱ ପନ ମୂଲୱେଦୋ, ତଦତ୍ଥୱିୱରଣଂ ବ୍ରହ୍ମଂ, ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଯଞ୍ଞକିରିଯାୱିଧାନଂ କପ୍ପୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମନ୍ତେତି ୱେଦେ’’ତି। ପଣ୍ଡିତାତି ପଞ୍ଞାୱନ୍ତୋ। ତଥା ହି ତେ ପୁଥୁପଞ୍ଞାତାଯ ବହୁଂ ସହସ୍ସଦ୍ୱିସହସ୍ସାଦିପରିମାଣଂ ଗନ୍ଥଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତି ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି, ଜୱନପଞ୍ଞତାଯ ଲହୁଂ ସୀଘଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତିକ୍ଖପଞ୍ଞତାଯ ସୁଟ୍ଠୁ ଅୱିରଜ୍ଝନ୍ତା ଉପଧାରେନ୍ତି, ସତିନେପକ୍କସମ୍ପତ୍ତିଯା ଗହିତଞ୍ଚ ନେସଂ ନ ୱିନସ୍ସତି ନ ସମ୍ମୁସ୍ସତୀତି। ସବ୍ବମ୍ପି ସିପ୍ପନ୍ତି ଅଟ୍ଠାରସୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନାଦିଭେଦଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ସିପ୍ପନ୍ତି ସଙ୍ଖ୍ଯଂ ଗତଂ ସବ୍ବଂ ବାହିରକସତ୍ଥଂ ମୋକ୍ଖାୱହସମ୍ମତମ୍ପି ନ ମୋକ୍ଖଂ ଆୱହତୀତି ଆହ ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସମ୍ପରାଯହିତ’’ନ୍ତି। ସମ୍ପିଣ୍ଡିତା ହୁତ୍ୱାତି ଯଥା ମିତ୍ତା, ତଥା ପିଣ୍ଡିତୱସେନ ସନ୍ନିପତିତା ହୁତ୍ୱା। ‘‘ଏୱଂ ଗଯ୍ହମାନେ ଆଦିନା ୱିରୁଜ୍ଝେଯ୍ଯ, ଏୱଂ ଅନ୍ତେନା’’ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତା ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ଅୱିରୁଦ୍ଧଂ ନିଚ୍ଛଯଂ ଗହେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ନ ଆଦିଂ, ନ ଅନ୍ତଂ ଅଦ୍ଦସଂସୁ।

ଲୋମସାନୀତି ଲୋମୱନ୍ତାନି, ଘନକେସମସ୍ସୁୱାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। କେସାପି ହି ଲୋମଗ୍ଗହଣେନ ଗଯ୍ହନ୍ତି ଯଥା ‘‘ଲୋମନଖଂ ଫୁସିତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧି କାତବ୍ବା’’ତି। କଣ୍ଡଂ ୱିଯାତି କଣ୍ଡଂ, ପଞ୍ଞା, ତାଯ ସୁତ୍ୱା କାତବ୍ବକିଚ୍ଚସାଧନତୋ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କଣ୍ଡୱାତି ପଞ୍ଞୱା’’ତି।

ଯସ୍ମା ସତ୍ତାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ କାଲେ ଆଯୁୱଣ୍ଣାଦିପରିକ୍ଖଯୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଂ କାଲେନ କତଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନେସଂ ଆଯୁ…ପେ… ଖାଦତୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ଅଭିଞ୍ଞାଯାତି କୁସଲାଦିଭେଦଂ ଖନ୍ଧାଦିଭେଦଞ୍ଚ ଦେସେତବ୍ବଂ ଧମ୍ମଂ, ୱେନେଯ୍ଯାନଞ୍ଚ ଆସଯାନୁସଯଚରିଯାୱିମୁତ୍ତିଆଦିଭେଦଂ, ତସ୍ସ ଚ ନେସଂ ଦେସେତବ୍ବପ୍ପକାରଂ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିଜାନିତ୍ୱା। ଧମ୍ମଂ ଦେସେମୀତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକନିବ୍ବାନହିତାୱହଂ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ କଥଯାମି। ନୋଅନଭିଞ୍ଞାଯାତି ଯଥା ବାହିରକା ଅସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ୱୁତ୍ତୱିଧିଂ ଅଜାନନ୍ତାଯଂ କିଞ୍ଚି ତକ୍କପରିଯାହତଂ ୱୀମଂସାନୁଚରିତଂ ସଯଂପଟିଭାନଂ କଥେନ୍ତି, ଏୱଂ ନ ଦେସେମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସନିଦାନନ୍ତି ସକାରଣଂ, ୱେନେଯ୍ଯାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ୱା ପୁଚ୍ଛାଯ ୱା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱା ସନିମିତ୍ତଂ ହେତୁଉଦାହରଣସହିତଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ସପ୍ପାଟିହାରିଯନ୍ତି ସନିସ୍ସରଣଂ ସପ୍ପଟିହରଣଂ, ପଚ୍ଚନୀକପଟିହରଣେନ ସପ୍ପାଟିହାରିଯମେୱ କତ୍ୱା ଦେସେମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପରେ ପନ ‘‘ଯଥାରହଂ ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନିପାଟିହାରିଯସହିତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ଅନୁସାସନିପାଟିହାରିଯରହିତା ପନ ଦେସନା ନତ୍ଥୀତି। ହିତୂପଦେସନା ଓୱାଦୋ, ସା ଏୱ ଅନୁସାସନୀ। ଅନୋତିଣ୍ଣୱତ୍ଥୁୱିସଯୋ ୱା ଓୱାଦୋ, ଓତିଣ୍ଣୱତ୍ଥୁୱିସଯା ଅନୁସାସନୀ। ପଠମୂପଦେସୋ ୱା ଓୱାଦୋ, ଇତରା ଅନୁସାସନୀ। ଅଲଞ୍ଚ

ପନାତି ଯුତ୍ତମେୱ। ନିଟ୍ଠମଗମାସୀତି ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିଂ ଗତା।

ତଥାଗତୱାରଅଟ୍ଠମନଯୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଲୀନତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

ନେତ୍ତିନଯୱଣ୍ଣନା

ଇଦାନି (ଦୀ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧।୧୪୯; ସଂ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧।୧।ନେତ୍ତିନଯୱଣ୍ଣନା; ଅ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ନେତ୍ତିନଯୱଣ୍ଣନା) ପକରଣନଯେନ ପାଳିଯା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ କରିସ୍ସାମ। ସା ପନାଯଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ଯସ୍ମା ଦେସନାଯ ସମୁଟ୍ଠାନପଯୋଜନଭାଜନେସୁ ପିଣ୍ଡତ୍ଥେସୁ ଚ ନିଦ୍ଧାରିତେସୁ ସୁକରା ହୋତି ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ଚ, ତସ୍ମା ସୁତ୍ତଦେସନାଯ ସମୁଟ୍ଠାନାଦୀନି ପଠମଂ ନିଦ୍ଧାରଯିସ୍ସାମ। ତତ୍ଥ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ତାୱ ପରିଯତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାଯ ମାନୁପ୍ପାଦୋ, ପଯୋଜନଂମାନମଦ୍ଦନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ସୁତପରିଯତ୍ତିଂ…ପେ… ଆରଭୀ''ତି। ଅପିଚ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ପଥୱୀଆଦିଭୂତାଦିଭେଦଭିନ୍ନେ ସକ୍କାଯେ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ସେକ୍ଖାଦିଅରିଯସ୍ସ ଚ ସଦ୍ଧିଂ ହେତୁନା ମଞ୍ଞନାମଞ୍ଞନୱସେନ ପୱତ୍ତିୱିଭାଗାନୱବୋଧୋ ସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତୱିଭାଗାୱବୋଧୋ ପଯୋଜନଂ, ୱେନେଯ୍ୟାନଞ୍ହି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ ୱିସଯେ ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସଦ୍ଧିଂ ହେତୁନା ମଞ୍ଞନାମଞ୍ଞନୱସେନ ପୱତ୍ତିୱିଭାଗାୱବୋଧୋ ପଯୋଜନଂ।

ଅପିଚ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦେସନାନିଦାନଂ। ତଂ ସାଧାରଣଂ ଅସାଧାରଣନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ସାଧାରଣମ୍ପି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରଭେଦତୋ ଦୁୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ସାଧାରଣଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଲୋକନାଥସ୍ସ ମହାକରୁଣା। ତାଯ ହି ସମୁସ୍ସାହିତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଚିତ୍ତଂ ଉଦପାଦି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ''ସତ୍ତେସୁ ଚ କାରୁଞ୍ଞତଂ ପଟିଚ୍ଚ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେସୀ''ତିଆଦି (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୮୩; ସଂ॰ ନି॰ ୧।୧୭୨; ମହାୱ॰ ୯)। ଏତ୍ଥ ଚ ହେତାୱତ୍ଥାଯପି ମହାକରୁଣାଯ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଯାୱଦେୱ ସଂସାରମହୋଘତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମଦେସନାହତ୍ଥଦାନେହି ସତ୍ତସନ୍ତାରଣତ୍ଥଂ ତଦୁପ୍ପତ୍ତିତୋ। ଯଥା ଚ ମହାକରୁଣା, ଏୱଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଦସବଲଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଚ ଦେସନାଯ ଅବ୍ଭନ୍ତରସମୁଟ୍ଠାନଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବାନି। ସବ୍ବମ୍ପି ହି ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ, ତେସଂ ଦେସେତବ୍ବପ୍ପକାରଂ, ସତ୍ତାନଞ୍ଚ ଆସଯାନୁସଯାଦିଂ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତୋ ଭଗୱା ଠାନାଟ୍ଠାନାଦୀସୁ କୋସଲ୍ଲେନ ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ୱିଚିତ୍ତନଯଦେସନଂ ପୱତ୍ତେସୀତି। ବାହିରଂ ପନ ସାଧାରଣଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଦସସହସ୍ସବ୍ରହ୍ମପରିୱାରିତସ୍ସ ସହମ୍ପତିମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଅଜ୍ଝେସନଂ। ତଦଜ୍ଝେସନୁତ୍ତରକାଲଞ୍ହି ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରତାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଜନିତଂ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭେତ୍ୱା ଧମ୍ମସ୍ସାମୀ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଉସ୍ସାହଜାତୋ ଅହୋସି। ଅସାଧାରଣମ୍ପି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରଭେଦତୋ ଦୁୱିଧମେୱ। ତତ୍ଥ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ଯାଯ ମହାକରୁଣାଯ ଯେନ ଚ ଦେସନାଞାଣେନ ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ପୱତ୍ତିତଂ, ତଦୁଭଯଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ବାହିରଂ ପନ ପଞ୍ଚସତାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପରିଯତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାଯ ମାନୁପ୍ପାଦନଂ, ୱୁତ୍ତମେୱ ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ।

ପଯୋଜନମ୍ପି ସାଧାରଣଂ ଅସାଧାରଣନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ସାଧାରଣଂ ଅନୁକ୍କମେନ ଯାୱ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନଂ ୱିମୁତ୍ତିରସତ୍ତା ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯ। ତେନେୱାହ ''ଏତଦତ୍ଥା କଥା, ଏତଦତ୍ଥା ମନ୍ତନା''ତିଆଦି (ପରି॰ ୩୬୬)। ଏତେନେୱ ଚ ସଂସାରଚକ୍କନିୱତ୍ତି ସଦ୍ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତି ସସ୍ସତାଦିମିଚ୍ଛାୱାଦନିରାକରଣଂ ସମ୍ମାୱାଦପୁରେକ୍ଖାରୋ ଅକୁସଲମୂଲସମୂହନନଂ କୁସଲମୂଲସଂରୋପନଂ ଅପାଯଦ୍ୱାରପିଦହନଂ ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖଦ୍ୱାରୱିୱରଣଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନୱୂପସମନଂ ଅନୁସଯସମୁଗ୍ଘାତନଂ ''ମୁତ୍ତୋ ମୋଚେସ୍ସାମୀ''ତି (ଉଦା॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧୮; ଇତିୱୁ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୩୮) ପୁରିମପଟିଞ୍ଞାଅୱିସଂୱାଦନଂ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖମାରମନୋରଥୱିସଂୱାଦନଂ ତିତ୍ଥିଯଧମ୍ମନିମ୍ମଥନଂ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମପତିଟ୍ଠାପନନ୍ତି ଏୱମାଦୀନମ୍ପି ପଯୋଜନାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅସାଧାରଣଂ ପନ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ମାନମଦ୍ଦନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ମ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୧) ''ଦେସନାକୁସଲୋ ଭଗୱା ମାନଭଞ୍ଜନତ୍ଥଂ 'ସବ୍ବଧମ୍ମମୂଲପରିଯାଯ'ନ୍ତି ଦେସନଂ ଆରଭୀ''ତି। ଉଭଯମ୍ପେତଂ ବାହିଯମେୱ। ସଚେ ପନ ୱେନେଯ୍ୟସନ୍ତାନଗତମ୍ପି ଦେସନାବଲସିଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତଂ ପଯୋଜନଂ ଅଧିପ୍ପାଯସମିଜ୍ଝନଭାୱତୋ ଯଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥସିଦ୍ଧିଯା ଯଥାକାରୁଣିକସ୍ସ ଭଗୱତୋପି ପଯୋଜନମେୱାତି ଗଣ୍ହେଯ୍ଯ, ଇମିନା ପରିଯାଯେନସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରତାପି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅପିଚ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ପଥୱୀଆଦିଭୂତାଦିୱିଭାଗଭିନ୍ନେ ସକ୍କାଯେ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ସେକ୍ଖାଦିଅରିଯସ୍ସ ଚ ସଦ୍ଧିଂ ହେତୁନା ମଞ୍ଞନାମଞ୍ଞନୱସେନ ପୱତ୍ତିୱିଭାଗାନୱବୋଧୋ ସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତୱିଭାଗାୱବୋଧୋ ପଯୋଜନନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ୱେନେଯ୍ୟାନଞ୍ହି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ ୱିସଯେ ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସଦ୍ଧିଂ ହେତୁନା ମଞ୍ଞନାମଞ୍ଞନାନଂ ୱସେନ ପୱତ୍ତିୱିଭାଗାୱବୋଧୋ ଇମଂ ଦେସନଂ ପଯୋଜେତି ''ତନ୍ନିପ୍ଫାଦନପରାଯଂ ଦେସନା''ତି କତ୍ୱା। ଯଞ୍ହି ଦେସନାଯ ସାଧେତବ୍ବଂ ଫଲଂ, ତଂ ଆକଙ୍ଖିତବ୍ବତ୍ତା ଦେସକଂ ଦେସନାଯ ପଯୋଜେତୀତି ପଯୋଜନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ସବ୍ବସୋ ଏକଦେସତୋ ଚ ମଞ୍ଞନାନଂ ଅପ୍ପହାନଂ, ତତ୍ଥ ଚ ଆଦୀନୱାଦସ୍ସନଂ, ନିରଙ୍କୁସାନଂ ମଞ୍ଞନାନଂ

ଅନେକାକାରୱୋହାରସ୍ସ ସଙ୍ଖାଯେ ପୱତ୍ତିୱିସେସସ୍ସ ଅଜାନନଂ, ତତ୍ଥ ଚ ପହୀନମଞ୍ଜନାନଂ ପଟିପତ୍ତିଯା ଅଜାନନଂ, ତଣ୍ହାମୁଖେନ ପଚ୍ଚଯାକାରସ୍ସ ଚ ଅନୱବୋଧୋତି ଏୱମାଦୀନି ଚ ପଯୋଜନାନି ଇଧ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଭୂମିତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନେସୁ ଅସଙ୍ଖାତଧମ୍ମୱିପ୍ପକତପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚସଙ୍ଖାତଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ପଟିପତ୍ତିଂ ଅଜାନନ୍ତା ଅସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଧାରଣପରିଚଯମନସିକାରପରା ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନ-ଧାରଣପରିଚଯପଟିୱେଧୱିମୁଖା ଚ ୱେନେଯ୍ଯା ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ ଭାଜନଂ। ପିଣ୍ଡତ୍ଥା ପନ ''ଅସ୍ସୁତୱା''ତିଆଦିନା ଅଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ ଅକୁସଲମୂଲ-ସମାଯୋଗୋ ଓଲୀଯନାତିଧାୱନାପରିଗ୍ଗହୋ ଉପାଯୱିନିବନ୍ଧାନୁବ୍ରୂହନା ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସସମନ୍ନାଗମୋ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହା-ପରିସୁଦ୍ଧି ୱଟ୍ଟତ୍ତଯାନୁପରମୋ ଆସୱୋଘଯୋଗଗନ୍ଥାଗତିତଣ୍ହୁପ୍ପାଦୁପାଦାନାୱିଯୋଗୋ ଚେତୋଖିଲ-ଚେତୋୱିନିବନ୍ଧଅଭିନନ୍ଦନ-ନୀୱରଣସଙ୍ଗାନତିକ୍କମୋ ୱିୱାଦମୂଲାପରିଚ୍ଚାଗୋ ଅନୁସଯାନୁପଚ୍ଛେଦୋ ମିଚ୍ଛତ୍ତାନତିୱତ୍ତନଂ ତଣ୍ହାମୂଲଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସଯତା ଅକୁସଲକମ୍ମପଥାନୁଯୋଗୋ ସଙ୍କିଲେସ-ପରିଳାହସାରଦ୍ଧକାଯଚିତ୍ତତାତି ଏୱମାଦଯୋ ଦୀପିତା ହୋନ୍ତି। ''ପଥୱିଂ ପଥୱିତୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ''ତିଆଦିନା ତଣ୍ହାୱିଚରିତନିଦ୍ଦେସୋ ମାନଜପ୍ପନା ୱିପରିଯେସାଭିନିୱେସୋ ସଂକିଲେସୋ ସଙ୍ଖାଯପରିଗ୍ଗହୋ ବାଲଲକ୍ଖଣାପଦେସୋ ୱଙ୍କତ୍ତଯୱିଭାୱନାନୁଯୋଗୋ ବହୁକାରପଟିପକ୍ଖଦୀପନା ତିୱିଧନିସ୍ସଯସଂସୂଚନା ଆସୟକ୍ଖଯକଥନନ୍ତି ଏୱମାଦଯୋ ଦୀପିତା ହୋନ୍ତି।

ସୋଳଅସହାରୱଣ୍ଣନା

୧। ଦେସନାହାରୱଣ୍ଣନା

ତତ୍ଥ ଯେ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମେ ଉପାଦାଯ ପଥୱୀଆଦିଭୂତାଦିଭେଦା ପଞ୍ଞତ୍ତି, ତେ ପଞ୍ଞତ୍ତିପଟିପାଦନଭାୱେନ ଜାତିଜରାମରଣୱିସେସନଦୁକ୍ଖପରିଯାଯେନ ଚ ୱୁତ୍ତା ତଣ୍ହାୱଜ୍ଜା ତେଭୂମକଧମ୍ମା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ। ମଞ୍ଞନାଭିନନ୍ଦନନନ୍ଦୀପରିଯାଯେହି ୱୁତ୍ତା ତଣ୍ହା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ। ଅଯଂ ତାୱ ସୁତ୍ତନ୍ତନଯୋ। ଅଭିଧମ୍ମନଯେ ପନ ଯଥାୱୁତ୍ତତଣ୍ହାଯ ସଦ୍ଧିଂ ''ଅସ୍ସୁତୱା''ତିଆଦିନା ଦୀପିତା ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ, ମଞ୍ଞନାପରିଯାଯେନ ଗହିତା ମାନଦିଟ୍ଠିଯୋ, ଭୱପଦେନ ଗହିତୋ କମ୍ମଭୱୋ ଚାତି ସବ୍ବେପି କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ। ଉଭିନ୍ନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ। ଅରିଯଧମ୍ମଗ୍ଗହଣେନ, ପରିଞ୍ଞାଭିକ୍ଖୁସେକ୍ଖାଭିଞ୍ଞାଗହଣେହି, ରାଗାଦିଖଯୱଚନେହି, ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଗହଣେନ ଚ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ। କେଚି ପନ ତଣ୍ହାକ୍ଖଯାଦିୱଚନେହି ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ଉଦ୍ଧରନ୍ତି, ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ୱିରୁଜ୍ଝତି ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାକ୍ଖଯାଦୀନଂ ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚଭାୱସ୍ସ ଉଦ୍ଧଟତ୍ତା।

ତତ୍ଥ ସମୁଦଯେନ ଅସ୍ସାଦୋ, ଦୁକ୍ଖେନ ଆଦୀନୱୋ, ମଗ୍ଗନିରୋଧେହି ନିସ୍ସରଣଂ, ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ମାନଭଞ୍ଜନଂ ଫଲଂ, ତଥା ''ଯଥାୱୁତ୍ତୱିଭାଗାୱବୋଧୋ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ପଯୋଜନଞ୍ଚ। ତସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତିକାରଣତ୍ତା ଦେସନାଯ ୱିଚିତ୍ତତା ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଯାଥାୱତୋ ସଭାୱୂପଧାରଣଞ୍ଚ ଉପାଯୋ, ପଥୱୀଆଦୀସୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନାଦୀନଂ ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନାପଦେସେନ ପଥୱୀଆଦଯୋ ଏକନ୍ତତୋ ପରିଜାନିତବ୍ବା, ମଞ୍ଞନା ଚ ପହାତବ୍ବାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଆଣତ୍ତୀତି। ଅଯଂ ଦେସନାହାରୋ।

୨। ୱିଚଯହାରୱଣ୍ଣନା

ମଞ୍ଞନାନଂ ସଙ୍ଖାଯସ୍ସ ଅୱିସେସହେତୁଭାୱତୋ, କସ୍ସଚିପି ତତ୍ଥ ଅସେସିତବ୍ବତୋ ଚ ସବ୍ବଗହଣଂ, ସଭାୱଧାରଣତୋ ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱତୋ ଚ ଧମ୍ମଗ୍ଗହଣଂ, ପତିଟ୍ଠାଭାୱତୋ ଆୱେଣିକହେତୁଭାୱତୋ ଚ ମୂଲଗ୍ଗହଣଂ, କାରଣଭାୱତୋ ଦେସନନ୍ତରସମ୍ବନ୍ଧତୋ ଚ ପରିଯାଯଗ୍ଗହଣଂ, ସମ୍ମୁଖଭାୱତୋ ସମ୍ପଦାନତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ ଚ ''ୱୋ''ତି ୱଚନଂ, ତଥାରୂପଗୁଣଯୋଗତୋ ଅଭିମୁଖୀକରଣତୋ ଚ ''ଭିକ୍ଖୱେ''ତି ଆଲପନଂ। ଦେସେତୁଂ ସମତ୍ଥଭାୱତୋ ତେସଂ ସତୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଞ୍ଚ ''ଦେସେସ୍ସାମୀ''ତି ପଟିଜାନନଂ, ଦେସେତବ୍ବତାଯ ପଟିଞ୍ଞାତଭାୱତୋ, ଯଥାପଟିଞ୍ଞଞ୍ଚ ଦେସନତୋ ''ତ''ନ୍ତି ପଚ୍ଚାମସନଂ, ସୋତବ୍ବଭାୱତୋ, ସୱନତ୍ଥସ୍ସ ଚ ଏକନ୍ତେନ ନିପ୍ଫାଦନତୋ ''ସୁଣାଥା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଖାତବ୍ବତୋ, ସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯାଯ ଏୱ ଚ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ ''ସାଧୁକ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମସ୍ସ ମନସିକରଣୀଯତୋ ତଦଧୀନତ୍ତା ଚ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ''ମନସି କରୋଥା''ତି ୱୁତ୍ତଂ ଯଥାପରିଞ୍ଞାତାଯ ଦେସନାଯ ପରିବ୍ଯତ୍ତଭାୱତୋ ୱିତ୍ଥାରତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ ଚ ''ଭାସିସ୍ସାମୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭଗୱତୋ ସଦେୱକେନ ଲୋକେନ ସିରସା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବୱଚନତ୍ତା, ତସ୍ସ ଚ ଯଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥସାଧନତୋ ''ଏୱ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବୁ ତ୍ତମଗାରୱଟ୍ଠାନଭାୱତୋ, ତତ୍ଥ ଚ ଗାରୱସ୍ସ ଉଳାରପୁଞ୍ଞଭାୱତୋ ''ଭନ୍ତେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭିକ୍ଖୂନଂ ତଥାକିରିଯାଯ ନିଚ୍ଛିତଭାୱତୋ ୱଚନାଲଙ୍କାରତୋ ଚ ''ଖୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୱନସ୍ସ ପଟିଜାନିତବ୍ବତୋ, ତଥା ତେହି ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ଚ ''ପଚ୍ଚସ୍ସୋସୁ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱତୋ, ସକଲସ୍ସପି ଏକଜ୍ଝଂ କରଣତୋ ''ଏତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱୁଚ୍ଚମାନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଲୋକପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା ଲୋକାଧାରତ୍ତା ଚ ଲୋକଂ ଉପାଦାୟ ''ଇଧା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିୱେଧବାହୁସଚ୍ଚାଭାୱତୋ ପରିୟତ୍ତିବାହୁସଚ୍ଚାଭାୱତୋ ଚ ''ଅସ୍ସୁତୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁଥୂସୁ, ପୁଥୁ ୱା ଜନଭାୱତୋ ''ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନରିୟଧମ୍ମୱିରହତୋ ଅରିୟଧମ୍ମସମନ୍ନାଗମତୋ ଚ ''ଅରିୟାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରିୟଭାୱକରାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ଅଭାୱତୋ, ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲଦମଥାଭାୱତୋ ''ଅରିୟାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସନ୍ତଧମ୍ମସ୍ସୱନତୋ ସନ୍ତଧମ୍ମସମନ୍ନାଗମତୋ ସବ୍ଭି ପାସଂସିୟତୋ ଚ ''ସପ୍ପୁରିସାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସପ୍ପୁରିସଭାୱକରାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ଅଭାୱତୋ, ତତ୍ଥ ଚ କୋସଲ୍ଲଦମଥାଭାୱତୋ ''ସପ୍ପୁରିସାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଥୱୀୱତ୍ଥୁକାନଂ ମଞ୍ଞନାନଂ, ଉପରି ୱୁଚ୍ଚମାନାନଞ୍ଚମଞ୍ଞନାନଂ ମୂଲକତ୍ତା ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାନଂ ''ପଥୱିଂ ପଥୱିତୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଅହଂକାର-ମମଂକାରାନଂ କତ୍ଥଚିପି ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ''ପଥୱିଂ ମଞ୍ଞତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ପୁଟ୍ଠେ ଅଗ୍ଗହିତତ୍ତା, ସାମଞ୍ଞତୋ ଚ ଗୟ୍ହମାନତ୍ତା, ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପଥୱୀଆଦିଆରମ୍ମଣସଭାଗତାୟ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ଚ ''ୟୋପୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ୟୋ''ତି ଅନିୟମେନ ଗହିତସ୍ସ ନିୟମେତବ୍ବତୋ ପଟିନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବତୋ ଚ; ''ସୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ ସାତିସୟଂ ସଂସାରେ ଭୟସ୍ସ ଇକ୍ଖନତୋ କିଲେସଭେଦନସମ୍ଭୱତୋ ଚ ''ଭିକ୍ଖୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସିକ୍ଖାହି ସମନ୍ନାଗମତୋ ସେକ୍ଖଧମ୍ମପଟିଲାଭତୋ ଚ ''ସେକ୍ଖୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମନସା ଲଦ୍ଧବ୍ବସ୍ସ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତା ଅଧିଗମନୀୟତୋ ଚ ''ଅପ୍ପତ୍ତମାନସୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପରେନ ଅନୁତ୍ତରଣୀୟତୋ, ପରଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଭାୱେନ ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ଚ ''ଅନୁତ୍ତର''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୟୋଗେନ ଭାୱନାୟ କାମୟୋଗାଦିତୋ ଚ ଖେମଂ ସିୱଂ ଅନୁପଦ୍ଦୱନ୍ତି ''ୟୋଗକ୍ଖେମ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଛନ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିୟା ଉସ୍ସୁକ୍କାପତ୍ତିୟା ଚ ''ପତ୍ଥୟମାନୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଦତ୍ଥସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ସବ୍ବିରିୟାପଥୱିହାରସ୍ସ ସମଥୱିପସ୍ସନାୱିହାରସ୍ସ ଦିବ୍ବୱିହାରସ୍ସ ଚ ୱସେନ ''ୱିହରତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେକ୍ଖସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟଭାୱଞ୍ଚେୱ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟଭାୱଞ୍ଚ ଞାଣେନ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଜାନନତୋ ''ଅଭିଜାନାତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେକ୍ଖସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ଅପ୍ପହୀନମଞ୍ଞନତାୟ ଅଭାୱତୋ ''ମା ମଞ୍ଞୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇମିନା ନୟେନ ଇତୋ ପରଂ ସବ୍ବପଦେସୁ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ କାତବ୍ବୋ। ସକ୍କା ହି ଅଟ୍ଠକଥଂ ତସ୍ସା ଲୀନତ୍ଥୱଣ୍ଣନଞ୍ଚ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ଅୟମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞୁହି ୱିଭାୱେତୁନ୍ତି ଅତିୱିତ୍ଥାରଭୟେନ ନ ୱିତ୍ଥାରୟିମ୍ହ। ଇତି ଅନୁପଦୱିଚୟତୋ ୱିଚୟୋ ହାରୋ।

୩। ୟୁତ୍ତିହାରୱଣ୍ଣନା

ସକ୍କାୟସ୍ସ ସବ୍ବମଞ୍ଞନାନଂ ମୂଲଭାୱୋ ୟୁଜ୍ଜତି ପରିକପ୍ପମତ୍ତକତ୍ତା ଲୋକୱିଚିତ୍ତସ୍ସ। ବ୍ୟାହୁସଚ୍ଚଦ୍ୱୟରହିତସ୍ସ ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱୋ ୟୁଜ୍ଜତି ପୁଥୁକିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରଜନନାଦିସଭାୱତ୍ତା। ୟଥାୱୁତ୍ତପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ୱା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରବାହୁସଚ୍ଚାଭାୱୋ ୟୁଜ୍ଜତି ତସ୍ମିଂ ସତି ସମ୍ଭୱତୋ। ତତ୍ଥ ଅସ୍ସୁତୱତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଅରିୟାନଂ ସପ୍ପୁରିସାନଞ୍ଚ ଅଦସ୍ସାୱିତାଦି ୟୁଜ୍ଜତି ଅରିୟକରଧମ୍ମାନଂ ଅରିୟଭାୱସ୍ସ ଚ ତେନ ଅଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଅପ୍ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ଚ ତଥା ତସ୍ସ ପଥୱିୟା ''ଅହଂ ପଥୱୀ, ମମ ପଥୱୀ, ପରୋ ପଥୱୀ''ତି ସଞ୍ଜାନନଂ ୟୁଜ୍ଜତି ଅହଂକାରମମଂକାରାନଂ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା। ତଥା ସଞ୍ଜାନତୋ ଚସ୍ସ ପଥୱିଂ କମ୍ମାଦିକରଣାଦିୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ନାନପ୍ପକାରତୋ ମଞ୍ଞନାପୱତ୍ତି ୟୁଜ୍ଜତି ସଞ୍ଞାନିଦାନତ୍ତା ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାନଂ। ୟୋ ମଞ୍ଞତି, ତସ୍ସ ଅପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକତା ୟୁଜ୍ଜତି ପରିଞ୍ଞାୟ ୱିନା ମଞ୍ଞନାପହାନାଭାୱତୋ। ''ଆପଂ ଆପତୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ''ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅପରିୟୋସିତସିକ୍ଖସ୍ସ ଅପ୍ପତ୍ତମାନସତା ୟୁଜ୍ଜତି କତକିଚ୍ଚତାଭାୱତୋ। ସେକ୍ଖସ୍ସ ସତୋ ୟୋଗକ୍ଖେମପତ୍ଥନା ୟୁଜ୍ଜତି ତଦଧିମୁତ୍ତଭାୱତୋ। ତଥା ତସ୍ସ ପଥୱିୟା ଅଭିଜାନନା ୟୁଜ୍ଜତି ପରିଞ୍ଞାପହାନେସୁ ମତ୍ତସୋ କାରିଭାୱତୋ। ତତୋ ଏୱ ଚସ୍ସ ''ମା ମଞ୍ଞୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତା ୟୁଜ୍ଜତି ୱତ୍ଥୁପରିଞ୍ଞାୟ ୱିୟ ମଞ୍ଞନାପହାନସ୍ସପି ୱିପ୍ପକତଭାୱତୋ। ସେକ୍ଖସ୍ସ ପଥୱିୟା ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟତା ୟୁଜ୍ଜତି ପରିଞ୍ଞାତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତ୍ତା ସବ୍ବସୋ ଅପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା ଚ। ''ଆପଂ ଆପତୋ''ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅରହତ୍ତାଦିୟୁତ୍ତସ୍ସ ପଥୱିୟାଦୀନଂ ଅଭିଜାନନା ମଞ୍ଞନାଭାୱୋ ଚ ୟୁଜ୍ଜତି ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମତ୍ତା, ସବ୍ବସୋ କିଲେସାନଂ ପହୀନତ୍ତା, ତତୋ ଏୱ ଚସ୍ସ ୱୀତରାଗାଦିଭାୱୋ ତତୋ ସମ୍ମଦେୱ ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ପଟିୱିଦ୍ଧତାତି। ଅୟଂ ୟୁତ୍ତିହାରୋ।

୪। ପଦଟ୍ଠାନହାରୱଣ୍ଣନା

କିସ୍ମୋପି ମଞ୍ଞନା ସକ୍କାୟସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ମଞ୍ଞନାନଂ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସୁତଦ୍ୱୟୱିରହୋ ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସୋ ଅରିୟାନଂ ଅଦସ୍ସାୱିତାୟ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସା ଅରିୟଧମ୍ମସ୍ସ ଅକୋୱିଦତାୟ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସା ଅରିୟଧମ୍ମେ ଅୱିନୀତତାୟ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ''ସପ୍ପୁରିସାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀ''ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସୋ ମଞ୍ଞନାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସଞ୍ଞାନିଦାନା ହି ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାତି। ମଞ୍ଞନାସୁ ଚ ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନା ଇତରମଞ୍ଞନାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ''ତଣ୍ହାଗତାନଂ ପରିତସ୍ସିତୱିପ୍ଫନ୍ଦିତ''ନ୍ତି, (ଦୀ। ନି। ୧।୧୦୫-୧୦୯) ''ତଣ୍ହାପଚ୍ଚୟା ଉପାଦାନ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩। ୧୨୬; ମହାୱ। ୧) ଚ ୱଚନତୋ, ତଣ୍ହାଗତସ୍ସେୱ ଚ ''ସେୟ୍ୟୋହମସ୍ମି''ନ୍ତିଆଦିନା ମାନଜପ୍ପନାସମ୍ଭୱତୋ। ସବ୍ବାପି ୱା ମଞ୍ଞନା ସକ୍କାସଂ

ମଞ୍ଞନାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ । ‘‘ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହା’’ତି ହି ୱଚନତୋ ଦିଟ୍ଠିପି ତଣ୍ହାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ‘‘ଅହମସ୍ମି ବ୍ରହ୍ମା ମହାବ୍ରହ୍ମା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୪୨; ୩।୩୯) ଆଦିୱଚନତୋ ମାନୋପି ଦିଟ୍ଠିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତଥା ‘‘ଅସ୍ମୀତି ସତି ଇତ୍ଥଂସ୍ମୀତି ହୋତି, ଏୱଂସ୍ମୀତି ହୋତି, ଅଞ୍ଞଥାସ୍ମୀତି ହୋତୀ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ ମାନସ୍ସପି ତଣ୍ହାଯ ପଦଟ୍ଠାନତା ଲବ୍ଭତେୱ। ସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା ସପ୍ପଦେସତୋ ମଞ୍ଞନାପହାନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅସେକ୍ଖା ନିପ୍ପଦେସତୋ ମଞ୍ଞନାପହାନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। କମ୍ମଭୱୋ ଚ ଜାତିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଜାତି ଜରାମରଣସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ପଚ୍ଚଯାକାରସ୍ସ ଯଥାଭୂତାୱବୋଧୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଯା ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି। ଅଯଂ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ।

୫। ଲକ୍ଖଣହାରୱଣ୍ଣନା

‘‘ସବ୍ବଧମ୍ମମୂଲପରିଯାଯ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମୂଲଗ୍ଗହଣେନ ମୂଲପରିଯାଯଗ୍ଗହଣେନ ୱା ଯଥା ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଯୋ ଗଯ୍ହନ୍ତି, ଏୱଂ ଦୋସମୋହାଦୀନମ୍ପି ସକ୍କାଯମୂଲଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ସକ୍କାଯସ୍ସ ମୂଲଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ‘‘ଅସ୍ସୁତୱା’’ତି ଇମିନା ଯଥା ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପରିଯତ୍ତିପଟିୱେଧସଦ୍ଧମ୍ମାନଂ ଅଭାୱୋ ଗଯ୍ହତି, ଏୱଂ ପଟିପତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସପି ଅଭାୱୋ ଗଯ୍ହତି ସଦ୍ଧମ୍ମଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସନକାମତାଦିଲକ୍ଖଣା। ‘‘ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସ ଅକୋୱିଦୋ’’ତି ଇମିନା ଅରିଯଧମ୍ମାଧିଗମସ୍ସ ୱିବନ୍ଧଭୂତଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ। ‘‘ଅରିଯଧମ୍ମେ ଅୱିନୀତୋ’’ତି ଇମିନା ଅରିଯୱିନଯାଭାୱୋ। ସୋ ପନତ୍ଥତୋ ଅରିଯୱିନଯେ ଅପ୍ପଟିପତ୍ତି ଏୱ ୱାତି ତୀହିପି ପଦେହି ଯଥାୱୁତ୍ତୱିସଯା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଚ ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତି। ତଗ୍ଗହଣେନ ଚ ସବ୍ବେପି ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ସଙ୍ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତି ସଂକିଲେସଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ‘‘ସପ୍ପୁରିସାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀ’’ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

‘‘ପଥୱିଂ ପଥୱିତୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ’’ତି ଇଦଂ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଦୀନଂ ସଞ୍ଞାଯ କାରଣଭାୱଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ସଞ୍ଞା, ଏୱଂ ୱିତକ୍କଫସ୍ସାୱିଜ୍ଜାଅଯୋନିସୋମନସିକାରାଦଯୋପି ତାସଂ କାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ତେସମ୍ପେତ୍ଥ ସଙ୍ଗହୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି ମଞ୍ଞନାନଂ କାରଣଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ‘‘ମଞ୍ଞତୀ’’ତି ଇମିନା ମଞ୍ଞନାକିଚ୍ଚେନ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଯୋ ଗହିତା ତାସଂ କିଲେସସଭାୱତ୍ତା। ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଦିନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ କିଲେସଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ତଥା ତଣ୍ହାଯ ହେତୁସଭାୱତ୍ତା ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଅୱସିଟ୍ଠାକୁସଲହେତୂନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ହେତୁଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ତଥା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀନଂ ଆସୱାଦିସଭାୱତ୍ତା ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଅୱସିଟ୍ଠାସୱୋଘଯୋଗଗନ୍ଥନୀୱରଣାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଆସୱାଦିସଭାୱତ୍ତା ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ତଥା ‘‘ପଥୱିଂ ମଞ୍ଞତୀ’’ତିଆଦିନା ପଥୱୀଆଦୀନଂ ରୂପସଭାୱତ୍ତା ତବ୍ବିସଯାନଞ୍ଚ ମଞ୍ଞନାନଂ ରୂପୱିସଯତ୍ତା ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ସକଲରୂପକ୍ଖନ୍ଧୱିସଯାପି ମଞ୍ଞନା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି ରୂପୱିସଯଲକ୍ଖଣେନ ଆସଂ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ଏୱଂ ଚକ୍ଖାଯତନାଦିୱିସଯାପି ମଞ୍ଞନା ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବା। ‘‘ଅପରିଞ୍ଞାତ’’ନ୍ତି ପରିଞ୍ଞାପଟିକ୍ଖେପେନ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧକିଲେସାନଂ ପହାନପଟିକ୍ଖେପୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚଭାୱେନ ପରିଞ୍ଞାପହାନାନଂ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ଇମିନା ନଯେନ ସେସେସୁପି ଯଥାରହଂ ଏକଲକ୍ଖଣା ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବାତି। ଅଯଂ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋ।

୬। ଚତୁବ୍ୟୂହହାରୱଣ୍ଣନା

ପଥୱୀଆଦୀସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନଚ୍ଛାଯାଯ ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରତଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଅସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନାଦିନା ୱଞ୍ଚିତା ହୁତ୍ୱା ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଧାରଣପରିଚଯମନସିକାରୱିମୁଖା ପଥୱୀଆଦୀସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନସେକ୍ଖାସେକ୍ଖତଥାଗତାନଂ ପଟିପତ୍ତିୱିସେସଂ ଅଜାନନ୍ତା ଚ ୱେନେଯ୍ୟା ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ ନିଦାନଂ। ତେ ‘‘କଥଂ ନୁ ଖୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସୱିନିମୁତ୍ତା ଯଥାୱୁତ୍ତଞ୍ଚ ୱିସେସଂ ଜାନନ୍ତା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଉଭଯହିତପରାଯଣା ଭୱେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଦନିବ୍ବଚନଂ ନିରୁତ୍ତଂ, ତଂ ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦିନିଦାନପଦାନଂ, ‘‘ସବ୍ବଧମ୍ମମୂଲପରିଯାଯ’’ନ୍ତିଆଦିପାଳିପଦାନଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ, ତସ୍ସା ଲୀନତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯଞ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା ଅତିୱିତ୍ଥାରଭଯେନ ନ ୱିତ୍ଥାରଯିମ୍ହ।

ପଦପଦତ୍ଥଦେସନାନିକ୍ଖେପସୁତ୍ତସନ୍ଧିୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧା ସନ୍ଧି। ତତ୍ଥ ପଦସ୍ସ ପଦନ୍ତରେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ପଦସନ୍ଧି, ତଥା ପଦତ୍ଥସ୍ସ ପଦତ୍ଥନ୍ତରେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ପଦତ୍ଥସନ୍ଧି, ଯୋ ‘‘କିରିଯାକାରକସମ୍ବନ୍ଧୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନାନାନୁସନ୍ଧିକସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ତଂତଂଅନୁସନ୍ଧୀହି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ଏକାନୁସନ୍ଧିକସ୍ସ ପନ ପୁବ୍ବାପରସମ୍ବନ୍ଧୋ ଦେସନାସନ୍ଧି। ଯା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧି ଅଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧି ଯଥାନୁସନ୍ଧୀ’’ତି ତିଧା ୱିଭତ୍ତା। ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ ପରଜ୍ଝାସଯୋତି ଦ୍ୱିଧା ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ନିଦାନୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ନିକ୍ଖେପସନ୍ଧି ଚତୁନ୍ନଂ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୁତ୍ତସନ୍ଧି ଇଧ ପଠମନିକ୍ଖେପୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ମୂଲପରିଯାଯସୁତ୍ତମେୱ ପଠମଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି? ନାଯମନୁଯୋଗୋ କତ୍ଥଚି ନପ୍ପୱତ୍ତତି, ଅପିଚ ଯସ୍ମା ମଞ୍ଞନାମୂଲକଂ ସକ୍କାଯଂ, ସବ୍ବମଞ୍ଞନା ଚ ତତ୍ଥ ଏୱ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନା ପୱତ୍ତତି, ନ ତସ୍ସା ସୱିସଯାଯ ଲେସମତ୍ତମ୍ପି

ସାରଂ ଅଦ୍ଧୀତି ପଥଵୀଆଦିଵିଭାଗଭିନ୍ନେସୁ ମଞ୍ଞନାସୁ ଚ ସାତିସଯଂ ନିବ୍ବେଧଵିରାଗସଞ୍ଜନନୀ ଉପରି ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖତଥାଗତଗୁଣଵିଭାଵନୀ ଚ ଅଯଂ ଦେସନା। ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନା ଚ ଵିସେସତୋ ଦିଟ୍ଠିଵିନିଵେଠନକଥା, ତସ୍ମା ସନିସ୍ସଯସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହସ୍ସ ଆଦିତୋ ଅସାରଭାଵଦୀପନଂ ଉପରି ଚ ସବ୍ବେସଂ ଅରିଯାନଂ ଗୁଣଵିସେସଵିଭାଵନମିଦଂ ସୁତ୍ତଂ ପଠମଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ। କିଞ୍ଚ ସକ୍କାଯେ ମଞ୍ଞନାମଞ୍ଞନାମୁଖେନ ପଵତ୍ତିନିଵତ୍ତୀସୁ ଆଦୀନଵାନିସଂସଵିଭାଵନତୋ ସବ୍ବେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ପଟିପତ୍ତିଵିଭାଗତୋ ଚ ଇଦମେଵ ସୁତ୍ତଂ ପଠମଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ।

ଯଂ ପନ ଏକିସ୍ସା ଦେସନାଯ ଦେସନନ୍ତରେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନଂ, ଅଯମ୍ପି ଦେସନାସନ୍ଧି, ସା ଏଵଂ ଵେଦିତବ୍ବା। ''ଅସ୍ସୁତଵା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ…ପେ… ନିବ୍ବାନଂ ଅଭିନନ୍ଦତୀ''ତି ଅଯଂ ଦେସନା। ''ଇଧ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅସ୍ସୁତଵା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ…ପେ… ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମେ ଅଵିନୀତୋ ମନସିକରଣୀଯେ ଧମ୍ମେ ନପ୍ପଜାନାତି, ଅମନସିକରଣୀଯେ ଚ ଧମ୍ମେ ନପ୍ପଜାନାତି, ସୋ ମନସିକରଣୀଯେ ଧମ୍ମେ ଅପ୍ପଜାନନ୍ତୋ ଅମନସିକରଣୀଯେ ଚ ଧମ୍ମେ ଅପ୍ପଜାନନ୍ତୋ ଯେ ଧମ୍ମା ନ ମନସିକରଣୀଯା, ତେ ଧମ୍ମେ ମନସି କରୋତି…ପେ… ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ଵା କାମାସଵୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଵା କାମାସଵୋ ପଵଡ୍ଢତି। ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ଵା ଭଵାସଵୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଵା ଭଵାସଵୋ ପଵଡ୍ଢତି, ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ଵା ଅଵିଜ୍ଜାସଵୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଵା ଅଵିଜ୍ଜାସଵୋ ପଵଡ୍ଢତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୧୭) ଇମାଯ ଦେସନାଯ ସଂସନ୍ଦତି। ତଥା ''ତସ୍ସେଵଂ ପାଟିକଙ୍ଖଂ ସୁଭନିମିତ୍ତଂ ମନସି କରିସ୍ସତି, ତସ୍ସ ସୁଭନିମିତ୍ତସ୍ସ ମନସିକାରା ରାଗୋ ଚିତ୍ତଂ ଅନୁଦ୍ଧଂସେସ୍ସତି, ସୋ ସରାଗୋ ସଦୋସୋ ସମୋହୋ ସାଙ୍ଗଣୋ ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ କାଲଂ କରିସ୍ସତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧। ୫୯) ଇମାଯ ଦେସନାଯ ସଂସନ୍ଦତି। ତଥା ''ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚାଵୁସୋ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଂ, ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ, ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ଵେଦନା। ଯଂ ଵେଦେତି ତଂ ସଞ୍ଜାନାତି, ଯଂ ସଞ୍ଜାନାତି ତଂ ଵିତକ୍କେତି, ଯଂ ଵିତକ୍କେତି ତଂ ପପଞ୍ଚେତି, ଯଂ ପପଞ୍ଚେତି ତତୋନିଦାନଂ ପୁରିସଂ ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସଙ୍ଖା ସମୁଦାଚରନ୍ତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୦୪) ଇମାଯ ଦେସନାଯ ସଂସନ୍ଦତି। ତଥା ''ଇଧ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅସ୍ସୁତଵା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ…ପେ… ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମେ ଅଵିନୀତୋ ରୂପଂ 'ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା'ତି ସମନୁପସ୍ସତି। ଵେଦନଂ…ପେ…, ସଞ୍ଞଂ…ପେ…, ସଙ୍ଖାରେ…ପେ…, ଵିଞ୍ଞାଣଂ 'ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା'ତି ସମନୁପସ୍ସତି। ଯମ୍ପି ତଂ ଦିଟ୍ଠଂ…ପେ… ଯମ୍ପି ତଂ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ, ସୋ ଲୋକୋ ସୋ ଅତ୍ତା ସୋ ପେଚ୍ଚ ଭଵିସ୍ସାମି ନିଚ୍ଚୋ ଧୁଵୋ ସସ୍ସତୋ ଅଵିପରିଣାମଧମ୍ମୋ ସସ୍ସତିସମଂ ତଥେଵ ଠସ୍ସାମୀତି, ତମ୍ପି 'ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା'ତି ସମନୁପସ୍ସତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୧) ଇମାଯ ଦେସନାଯ ସଂସନ୍ଦତି।

''ଯୋପି ସୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଭିକ୍ଖୁ…ପେ… ନିବ୍ବାନଂ ମାଭିନନ୍ଦୀ''ତି ଅଯଂ ଦେସନା। ''ଇଧ, ଦେଵାନମିନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ସୁତଂ ହୋତି 'ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ନାଲଂ ଅଭିନିଵେସାଯା'ତି, ଏଵଞ୍ଚେତଂ, ଦେଵାନମିନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ସୁତଂ ହୋତି 'ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ନାଲଂ ଅଭିନିଵେସାଯା'ତି, ସୋ ସବ୍ବଂ ଧମ୍ମଂ ଅଭିଜାନାତି, ସବ୍ବଂ ଧମ୍ମଂ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ସବ୍ବଂ ଧମ୍ମଂ ପରିଜାନାତି, ସବ୍ବଂ ଧମ୍ମଂ ପରିଞ୍ଞାଯ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଵେଦନଂ ଵେଦେତି ସୁଖଂ ଵା ଦୁକ୍ଖଂ ଵା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ଵା, ସୋ ତାସୁ ଵେଦନାସୁ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସୀ ଵିହରତି, ଵିରାଗାନୁପସ୍ସୀ ଵିହରତି, ନିରୋଧାନୁପସ୍ସୀ ଵିହରତି, ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସୀ ଵିହରତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୩୯୦) ଇମାଯ ଦେସନାଯ ସଂସନ୍ଦତି। ''ଯୋପି ସୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଭିକ୍ଖୁ ଅରହଂ…ପେ… ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଵଦାମୀ''ତି ଅଯଂ ଦେସନା ''ସୁତଵା ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅରିଯସାଵକୋ…ପେ… ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମେ ସୁଵିନୀତୋ ରୂପଂ 'ନେତଂ ମମ, ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେସୋ ଅତ୍ତା'ତି ସମନୁପସ୍ସତି, ଵେଦନଂ…ପେ…, ସଞ୍ଞଂ…ପେ…, ସଙ୍ଖାରେ…ପେ…, ଵିଞ୍ଞାଣଂ 'ନେତଂ ମମ, ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେସୋ ଅତ୍ତା'ତି ସମନୁପସ୍ସତି। ଯମ୍ପି ତଂ ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତଂ ଵିଞ୍ଞାତଂ ପତ୍ତଂ ପରିଯେସିତଂ ଅନୁଵିଚରିତଂ ମନସା, ତମ୍ପି 'ନେତଂ ମମ, ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେସୋ ଅତ୍ତା'ତି ସମନୁପସ୍ସତି। ଯମ୍ପି ତଂ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ, ସୋ ଲୋକୋ ସୋ ଅତ୍ତା ସୋ ପେଚ୍ଚ ଭଵିସ୍ସାମି 'ନିଚ୍ଚୋ ଧୁଵୋ ସସ୍ସତୋ ଅପି ପରିଣାମଧମ୍ମୋ ସସ୍ସତିସମଂ ତଥେଵ ଠସ୍ସାମୀ'ତି, ତମ୍ପି 'ନେତଂ ମମ, ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେସୋ ଅତ୍ତା'ତି ସମନୁପସ୍ସତି। ସୋ ଏଵଂ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ନ ପରିତସ୍ସତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୧) ଏଵମାଦିଦେସନାହି ସଂସନ୍ଦତୀତି, ଅଯଂ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରୋ।

୭। ଆଵତ୍ତହାରଵଣ୍ଣନା

''ଅସ୍ସୁତଵା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ''ତି ଇମିନା ଯୋନିସୋମନସିକାରପଟିକ୍ଖେପମୁଖେନ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରପରିଗ୍ଗହୋ ଦୀପିତୋ। ''ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସାଵୀ''ତିଆଦିନା ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯାଦିପଟିକ୍ଖେପମୁଖେନ ଅସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯାଦିପରିଗ୍ଗହୋ ଦୀପିତୋ। ତେସୁ ପୁରିମନଯେନ ଆସଯଵିପତ୍ତି କିତ୍ତିତା, ଦୁତିଯେନ ପଯୋଗଵିପତ୍ତି। ପୁରିମେନ ଚସ୍ସ କିଲେସଵଟ୍ଟଂ, ତଞ୍ଚ ଯତୋ ଵିପାକଵଟ୍ଟନ୍ତି ସକଲଂ ସଂସାରଚକ୍କମାଵତ୍ତତି। ''ପଥଵିଂ ମଞ୍ଞତୀ''ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ତିସ୍ସୋ ମଞ୍ଞନା ଵୁତ୍ତା। ତାସୁ ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନା ''ଏତଂ ମମା''ତି ତଣ୍ହାଗ୍ଗାହୋ, ମାନମଞ୍ଞନା ''ଏସୋହମସ୍ମୀ''ତି ମାନଗ୍ଗାହୋ, ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନା ''ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା''ତି ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୋ। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଗ୍ଗାହେନ ''ତଣ୍ହଂ ପଟିଚ୍ଚପରିଯେସନା''ତିଆଦିକା (ଦୀ। ନି। ୨।୧୦୩; ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୯; ଅ। ନି। ୩।୨୩; ଵିଭ। ୯୬୩) ନଵ ତଣ୍ହାମୂଲକା ଧମ୍ମା ଆଵତ୍ତନ୍ତି। ମାନଗ୍ଗାହେନ ''ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ''ତିଆଦିକା ନଵ ମାନଵିଧା ଆଵତ୍ତନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହେନ ''ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ''ତିଆଦିକା (ସଂ। ନି। ୪।୩୪୫) ଵୀସତିଵତ୍ଥୁକା ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି ଆଵତ୍ତତି। ଦୀସୁ ଚ ଗାହେସୁ

ଯାଯ ସଞ୍ଞାଯ ତଣ୍ହାଗ୍ଗାହସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନା, ସା ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞା ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନା। ଯାଯ ସଞ୍ଞାଯ ମାନଗ୍ଗାହସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନା, ସା ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା। ଯାଯ ପନ ସଞ୍ଞାଯ ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନା, ସା ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା। ତତ୍ଥ ପଠମଗ୍ଗାହୱିସଭାଗତୋ ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ ଆୱତ୍ତତି, ଦୁତିଯଗ୍ଗାହୱିସଭାଗତୋ ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ ଆୱତ୍ତତି, ତତିଯଗ୍ଗାହୱିସଭାଗତୋ ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ ଆୱତ୍ତତି।

ସେକ୍ଖଗ୍ଗହଣେନ ଅରିଯାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ସଙ୍ଗହୋ, ତତୋ ଚ ପରତୋଘୋସଯୋନିସୋମନସିକାରା ଦୀପିତା ହୋନ୍ତି। ପରତୋଘୋସେନ ଚ ସୁତୱା ଅରିଯସାୱକୋତି ଆୱତ୍ତତି, ଯୋନିସୋମନସିକାରେନ ନୱ ଯୋନିସୋମନସିକାରମୂଲକା ଧମ୍ମା ଆୱତ୍ତନ୍ତି, ଚତୁବ୍ବିଧଞ୍ଚ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ। ''ମା ମଞ୍ଞୀ''ତି ମଞ୍ଞନାନଂ ୱିପ୍ପକତପ୍ପହାନତାଗହଣେନ ଏକଚ୍ଚାସୱପରିକ୍ଖଯୋ ଦୀପିତୋ ହୋତି, ତେନ ଚ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତକାଯସକ୍ଖିଭାୱା ଆୱତ୍ତନ୍ତି। ''ଅରହଂ ଖୀଣାସୱୋ''ତିଆଦିନା ଅସେକ୍ଖା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି, ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦିପାରିପୂରିଯା ଚ ଦସ ନାଥକରଣା ଧମ୍ମା ଆୱତ୍ତନ୍ତି। ''ନ ମଞ୍ଞତୀ''ତି ମଞ୍ଞନାପଟିକ୍ଖେପେନ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ''ନେତଂ ମମ, ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେସୋ ଅତ୍ତା''ତି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ଦସ୍ସିତା, ତାଯ ଚ ସାତିସଯା ନିକନ୍ତିପରିଯାଦାନମାନସମୁଗ୍ଘାଟନଦିଟ୍ଠିଉଗ୍ଘାଟନାନି ପକାସିତାନୀତି ଅପ୍ପଣିହିତାନିମିତ୍ତ-ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖା ଆୱତ୍ତନ୍ତି।

''ତଥାଗତୋ''ତିଆଦିନା ସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣା ୱିଭାୱିତାତି ତଦୱିନାଭାୱତୋ ଦସବଲ-ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଅସାଧାରଣଞାଣଆୱେଣିକବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଆୱତ୍ତନ୍ତି। ''ନନ୍ଦୀ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲ''ନ୍ତିଆଦିନା ସଦ୍ଧିଂ ହେତୁନା ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟଂ କଥିତନ୍ତି ପୱତ୍ତିନିୱତ୍ତିତଦୁଭଯହେତୁୱିଭାୱନେନ ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ଆୱତ୍ତନ୍ତି। ''ତଣ୍ହାନଂ ଖଯା''ତିଆଦିନା ତଣ୍ହପ୍ପହାନାପଦେସେନ ତଦେକଟ୍ଠଭାୱତୋ ଦିଯଡ୍ଢସ୍ସ କିଲେସସହସ୍ସସ୍ସ ପହାନଂ ଆୱତ୍ତତି। ''ସବ୍ବସୋ ତଣ୍ହାନଂ ଖଯା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ''ନନ୍ଦୀ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲ''ନ୍ତି, ''ଇତି ୱିଦିତ୍ୱା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସ୍ସ ମଞ୍ଞନାଭାୱହେତୁଭୂତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯାକାରୱେଦନସ୍ସ ସାୱକେହି ଅସାଧାରଣଞାଣଚାରଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ, ତେନ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସମାପତ୍ତିସଞ୍ଚାରି ଭଗୱତୋ ମହାୱଜିରଞାଣଂ ଆୱତ୍ତତୀତି। ଅଯଂ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରୋ।

୮। ୱିଭତ୍ତିହାରୱଣ୍ଣନା

''ସବ୍ବଧମ୍ମମୂଲପରିଯାଯ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବଧମ୍ମା ନାମ ତେଭୂମକା ଧମ୍ମା ସକ୍କାଯସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତେସଂ ମଞ୍ଞନା ପଦଟ୍ଠାନଂ ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାନିମିତ୍ତତ୍ତା ଲୋକୱିଚିତ୍ତସ୍ସ। ତଯିମେ କୁସଲା ଅକୁସଲା ଅବ୍ୟାକତାତି ତିୱିଧା। ତେସୁ କୁସଲାନଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦି ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଅକୁସଲାନଂ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରାଦି, ଅବ୍ୟାକତାନଂ କମ୍ମଭୱଆୱଜ୍ଜନଭୂତରୂପାଦି ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତତ୍ଥ କୁସଲା କାମାୱଚରାଦିୱସେନ ଭୂମିତୋ ତିୱିଧା, ତଥା ଅବ୍ୟାକତା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସଭାୱା, ଅଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସଭାୱା ପନ କାମାୱଚରାୱ ତଥା ଅକୁସଲା। ପରିଯତ୍ତିପଟିପତ୍ତିପଟିୱେଧସୁତକିଚ୍ଚାଭାୱେନ ତିୱିଧୋ ଅସ୍ସୁତୱା। ଅନ୍ଧକଲ୍ୟାଣୱିଭାଗେନ ଦୁୱିଧୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକଭେଦେନ ତିୱିଧା ଅରିଯା। ମଂସଚକ୍ଖୁଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୂହି ଦସ୍ସନାଭାୱେନ ତିୱିଧୋ ଅଦସ୍ସାୱୀ। ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନଭେଦେନ ତିୱିଧୋ, ନୱୱିଧୋ ୱା ଅରିଯଧମ୍ମୋ। ସୱନଧାରଣପରିଚଯମନସିକାରପଟିୱେଧୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧା ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସ କୋୱିଦତା। ତଦଭାୱତୋ ଅକୋୱିଦୋ। ସଂୱରପହାନଭେଦେନ ଦୁୱିଧୋ, ଦସୱିଧୋ ୱା ଅରିଯଧମ୍ମୱିନଯୋ, ତଦଭାୱତୋ ଅରିଯଧମ୍ମେ ଅୱିନୀତୋ। ଏତ୍ଥ ପଦଟ୍ଠାନୱିଭାଗୋ ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତୋଯେୱ। ''ସପ୍ପୁରିସାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀ''ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ''ପଥୱିଂ ମଞ୍ଞତୀ''ତିଆଦୀସୁ ମଞ୍ଞନାୱତ୍ଥୁୱିଭାଗୋ ପାଠଇଯଂ ଆଗତୋୱ, ତଥା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାଦିକୋ ଚ ଅନ୍ତରୱିଭାଗୋ।

ମଞ୍ଞନା ପନ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିୱସେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ତିୱିଧା, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନା ତାୱ କାମତଣ୍ହାଦିୱସେନ ଅଟ୍ଠସତୱିଧା, ତଥା ''ଅସ୍ମୀତି ସତି ଇତ୍ଥଂସ୍ମୀତି ହୋତୀ''ତିଆଦିନା। ଏୱଂ ମାନମଞ୍ଞନାପି। ''ଅସ୍ମୀତି ସତି ଇତ୍ଥଂସ୍ମୀତି ହୋତୀ''ତିଆଦିନା ପପଞ୍ଚଉଯଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଞ୍ଚାତି । ଏତେନ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଯପି ଅଟ୍ଠସତୱିଧତା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅପିଚ ସେଯ୍ୟସ୍ସ ''ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ''ତିଆଦିନା ମାନମଞ୍ଞନାଯ ନୱୱିଧତା ତଦନ୍ତରଭେଦେନ ଅନେକୱିଧତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ହୀନତ୍ତିକୱଣ୍ଣନାଯ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଯ ପନ ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ ଆଗତନଯେନ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିୱିଧତା ତଦନ୍ତରଭେଦେନ ଅନେକୱିଧତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ''ଅପରିଞ୍ଞାତ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଞାତପରିଞ୍ଞାଦିୱସେନ ଚେୱ ରୂପମୁଖାଦିଅଭିନିୱେସଭେଦାଦିୱସେନ ଚ ପରିଞ୍ଞାନଂ ଅନେକୱିଧତା ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ଅଟ୍ଠମକାଦିୱସେନ ସେକ୍ଖୱିଭାଗୋ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତାଦିୱସେନ ଅସେକ୍ଖୱିଭାଗୋ ଚା। ଅଯମେତ୍ଥ ଧମ୍ମୱିଭାଗୋ। ପଦଟ୍ଠାନୱିଭାଗୋ ଚ ଭୂମିୱିଭାଗୋ ଚ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବାତି। ଅଯଂ ୱିଭତ୍ତିହାରୋ।

୯। ପରିୱତ୍ତହାରୱଣ୍ଣନା

‘‘ସବ୍ବଧମ୍ମମୂଲପରିୟାୟ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ସବ୍ବଧମ୍ମା’’ତି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଗହିତା, ତେସଂ ମୂଲକାରଣନ୍ତି ଚ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିୟୋ। ତଥା ଅସ୍ସୁତଵା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ…ପେ… ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମେ ଅଵିନୀତୋତି। ଯାଵକୀଵଞ୍ଚ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ସୁଭତୋ ସୁଖତୋ ନିଚ୍ଚତୋ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସନଵସେନ ‘‘ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’’ତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଗାହା ନ ସମୁଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି, ତାଵ ନେସଂ ପବନ୍ଧୁପରମୋ ସୁପିନନ୍ତେପି ନ କେନଚି ଲଦ୍ଧପୁବ୍ବୋ। ଯଦା ପନ ନେସଂ ଅସୁଭତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସନଵସେନ ‘‘ନେତଂ ମମ, ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେସୋ ଅତ୍ତା’’ତି ପଵତ୍ତମାନା ଅପ୍ପଣିହିତାନିମିତ୍ତସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନା ଉସ୍ସକ୍କିତ୍ୱା ଅରିୟମଗ୍ଗାଧିଗମାୟ ସଂଵତ୍ତନ୍ତି, ଅଥ ନେସଂ ପବନ୍ଧୁପରମୋ ହୋତି ଅଚ୍ଚନ୍ତଅପ୍ପଞ୍ଞତ୍ତିକଭାଵୂପଗମନତୋ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ସବ୍ବଧମ୍ମାତି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଗହିତା, ତେସଂ ମୂଲକାରଣନ୍ତି ଚ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିୟୋ’’ତି। ତଥା ଅସ୍ସୁତଵା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ…ପେ… ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମେ ଅଵିନୀତୋ ତୀହିପି ମଞ୍ଞନାହି ପଥଵିଂ ମଞ୍ଞତି ଯାଵ ନିବ୍ବାନଂ ଅଭିନନ୍ଦତି, ତୀହିପି ପରିଞ୍ଞାହି ତସ୍ସ ତଂ ଵତ୍ଥୁ ଅପରିଞ୍ଞାତନ୍ତି କତ୍ୱା। ଯସ୍ସ ପନ ତଂ ଵତ୍ଥୁ ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ପରିଞ୍ଞାତଂ, ନ ସୋ ଇତରୋ ଵିୟ ତଂ ମଞ୍ଞତି। ତେନାହ ଭଗଵା ‘‘ସୁତଵା ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅରିୟସାଵକୋ…ପେ… ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମେ ସୁଵିନୀତୋ ରୂପଂ ‘ନେତଂ ମମ, ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେସୋ ଅତ୍ତା’ତି ସମନୁପସ୍ସତି, ଵେଦନଂ…ପେ… ଅସତି ନ ପରିତସ୍ସତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୧)। ସେକ୍ଖୋ ପଥଵିଂ ମା ମଞ୍ଞି, ଯାଵ ନିବ୍ବାନଂ ମାଭିନନ୍ଦି, ଅରହା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଚ ପଥଵିଂ ନ ମଞ୍ଞତି, ଯାଵ ନିବ୍ବାନଂ ନାଭିନନ୍ଦତି, ମଞ୍ଞନାମଞ୍ଞିତେସୁ ଵତ୍ଥୂସୁ ମତ୍ତସୋ ସବ୍ବସୋ ଚ ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟସଂସିଦ୍ଧିୟା ପହାନାଭିସମୟନିବ୍ବତ୍ତିତୋ। ଯସ୍ସ ପନ ତେସୁ ଵତ୍ଥୂସୁ ସବ୍ବସୋ ମତ୍ତସୋ ଵା ପରିଞ୍ଞା ଏଵ ନତ୍ଥି, କୁତୋ ପହାନଂ, ସୋ ଯଥାପରିକପ୍ପଂ ନିରଙ୍କୁସାହି ମଞ୍ଞନାହି ‘‘ଏତଂ ମମା’’ତିଆଦିନା ମଞ୍ଞତେଵ। ତେନାହ ଭଗଵା ‘‘ଇଧ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅସ୍ସୁତଵା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ…ପେ… ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମେ ଅଵିନୀତୋ ରୂପଂ ‘ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’ତି ସମନୁପସ୍ସତି, ଵେଦନଂ…ପେ…, ସଞ୍ଞଂ…ପେ…’’ନ୍ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୨୪୧)। ଅୟଂ ପରିଵତ୍ତୋ ହାରୋ।

୧୦। ଵେଵଚନହାରଵଣ୍ଣନା

‘‘ସବ୍ବଧମ୍ମା ସକଲଧମ୍ମା ଅନଵସେସଧମ୍ମା’’ତି ପରିୟାୟଵଚନଂ, ‘‘ମୂଲପରିୟାୟଂ ମୂଲକାରଣଂ ଅସାଧାରଣହେତୁ’’ନ୍ତି ପରିୟାୟଵଚନଂ, ‘‘ମୂଲପରିୟାୟନ୍ତି ଵା ମୂଲଦେସନଂ କାରଣତଥନ’’ନ୍ତି ପରିୟାୟଵଚନଂ, ‘‘ଵୋ ତୁମ୍ହାକଂ ତୁମ୍ହ’’ନ୍ତି ପରିୟାୟଵଚନଂ, ‘‘ଭିକ୍ଖଵେ, ସମଣା ତପସ୍ସିନୋ’’ତି ପରିୟାୟଵଚନଂ, ‘‘ଦେସେସ୍ସାମୀ କଥେସ୍ସାମୀ ପଞ୍ଞପେସ୍ସାମୀ’’ତି ପରିୟାୟଵଚନଂ, ‘‘ସୁଣାଥ ସୋତଂ ଓଦହଥ ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଉପଧାରେଥା’’ତି ପରିୟାୟଵଚନଂ, ‘‘ସାଧୁକଂ ସମ୍ମା ସକ୍କଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ପରିୟାୟଵଚନଂ, ‘‘ମନସି କରୋଥ ଚିତ୍ତେ ଠପେଥ ସମନ୍ନାହରଥା’’ତି ପରିୟାୟଵଚନଂ, ‘‘ଭାସିସ୍ସାମି ବ୍ୟତ୍ତଂ କଥେସ୍ସାମି ଵିଭଜିସ୍ସାମୀ’’ତି ପରିୟାୟଵଚନଂ, ‘‘ଏଵଂ, ଭନ୍ତେ, ସାଧୁ ସୁଟ୍ଠୁ ଭନ୍ତେ’’ତି ପରିୟାୟଵଚନଂ, ‘‘ପଚ୍ଚସ୍ସୋସୁଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିଂସୁ ସମ୍ପଟିଗ୍ଗହେସୁ’’ନ୍ତି ପରିୟାୟଵଚନଂ। ଇମିନା ନୟେନ ସବ୍ବପଦେସୁ ଵେଵଚନଂ ଵତ୍ତବ୍ବନ୍ତି। ଅୟଂ ଵେଵଚନୋ ହାରୋ।

୧୧। ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରଵଣ୍ଣନା

‘‘ସବ୍ବଧମ୍ମମୂଲପରିୟାୟ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବଧମ୍ମା ନାମ ସକ୍କାୟଧମ୍ମା, ତେ ଖନ୍ଧଵସେନ ପଞ୍ଚଧା ପଞ୍ଞତ୍ତା, ଆୟତନଵସେନ ଦ୍ୱାଦସଧା, ଧାତୁଵସେନ ଅଟ୍ଠାରସଧା ପଞ୍ଞତ୍ତା। ‘‘ମୂଲ’’ନ୍ତି ଵା ‘‘ମୂଲପରିୟାୟ’’ନ୍ତି ଵା ମଞ୍ଞନା ଵୁତ୍ତା, ତା ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଵସେନ ତିଧା ଅନ୍ତରଭେଦେନ ଅନେକଧା ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତା। ଅଥ ଵା ‘‘ସବ୍ବଧମ୍ମା’’ତି ତେଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍ଗହପଞ୍ଞତ୍ତି, ‘‘ମୂଲପରିୟାୟ’’ନ୍ତି ତେସଂ ପଭଵପଞ୍ଞତ୍ତି, ‘‘ଵୋ’’ତି ସମ୍ପଦାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ‘‘ଦେସେସ୍ସାମି ଭାସିସ୍ସାମୀ’’ତି ପଟିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି, ‘‘ସୁଣାଥ ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋଥା’’ତି ଚ ଆଣାପନପଞ୍ଞତ୍ତି, ‘‘ଅସ୍ସୁତଵା’’ତି ପଟିଵେଧଵିମୁଖତାପଞ୍ଞତ୍ତି ଚେଵ ପରିୟତ୍ତିଵିମୁଖତାପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ, ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ’’ତି ଅନରିୟପଞ୍ଞତ୍ତି, ସା ଅରିୟଧମ୍ମପଟିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ଚେଵ ଅରିୟଧମ୍ମଵିରହପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ, ‘‘ଅରିୟାନ’’ନ୍ତି ଅସମପଞ୍ଞତ୍ତି ଚେଵ ସମପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ। ତତ୍ଥ ଅସମପଞ୍ଞତ୍ତି ତଥାଗତପଞ୍ଞତ୍ତି, ସମପଞ୍ଞତ୍ତି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚେଵ ଉଭତୋଭାଗଵିମୁତ୍ତାଦୀନଞ୍ଚ ଵସେନ ଅଟ୍ଠଵିଧା ଵେଦିତବ୍ବା। ‘‘ଅରିୟାନଂ ଅଦସ୍ସାଵୀ’’ତିଆଦି ଦସ୍ସନଭାଵନାପଟିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି, ‘‘ପଥଵିଂ ମଞ୍ଞତୀ’’ତିଆଦି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଆୟତନାନଂ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ସମ୍ମସନୁପଗାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ଚେଵ ପଭଵପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ, ତଥା ଵିପଲ୍ଲାସାନଂ କିଚ୍ଚପଞ୍ଞତ୍ତି ପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସନପଞ୍ଞତ୍ତି କିଲେସାନଂ ଫଲପଞ୍ଞତ୍ତି ଅଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଵିରୂହନପଞ୍ଞତ୍ତି ତଣ୍ହାୟ ଅସ୍ସାଦନପଞ୍ଞତ୍ତି ଦିଟ୍ଠିୟା ଵିପ୍ଫନ୍ଦନପଞ୍ଞତ୍ତି, ‘‘ସେକ୍ଖା’’ତି ସଦ୍ଧାନୁସାରୀସଦ୍ଧାଵିମୁତ୍ତଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତକାୟସକ୍ଖୀନଂ ଦସ୍ସନପଞ୍ଞତ୍ତି ଚେଵ ଭାଵନାପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ‘‘ଅପ୍ପତ୍ତମାନସୋ’’ତି ସେକ୍ଖଧମ୍ମାନଂ ଠିତିପଞ୍ଞତ୍ତି, ‘‘ଅନୁତ୍ତରଂ ଯୋଗକ୍ଖେମଂ ପତ୍ଥୟମାନୋ’’ତି ପଞ୍ଞାୟ ଅଭିନିବ୍ବିଦାପଞ୍ଞତ୍ତି, ‘‘ଅଭିଜାନାତୀ’’ତି ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି, ସମୁଦୟସ୍ସ ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ନିରୋଧସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିୟାପଞ୍ଞତ୍ତି, ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାଵନାପଞ୍ଞତ୍ତି, ‘‘ମା ମଞ୍ଞୀ’’ତି ମଞ୍ଞନାନଂ ପଟିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି, ସମୁଦୟସ୍ସ ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି। ଇମିନା

ନୟେନ ସେସପଦେସୁପି ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ଅୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ହାରୋ।

୧୨। ଓତରଣହାରୱଣ୍ଣନା

‘‘ସବ୍ବଧମ୍ମମୂଲପରିୟାୟ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବଧମ୍ମା ନାମ ଲୋକିୟା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଦ୍ୱାଦସାୟତନାନି ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁୟୋ ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ଏକୂନୱିସତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଦ୍ୱାଦସପଦିକୋ ପଚ୍ଚୟାକାରୋତି, ଅୟଂ ସବ୍ବଧମ୍ମଗ୍ଗହଣେନ ଖନ୍ଧାଦିମୁଖେନ ଦେସନାୟ ଓତରଣଂ। ‘‘ମୂଲ’’ନ୍ତି ୱା ‘‘ମୂଲପରିୟାୟ’’ନ୍ତି ୱା ମଞ୍ଞନା ୱୁତ୍ତା, ତା ଅତ୍ଥତୋ ତଣ୍ହା ମାନୋ ଦିଟ୍ଠି ଚାତି ତେସଂ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହୋତି ଅୟଂ ଖନ୍ଧମୁଖେନ ଓତରଣଂ। ତଥା ‘‘ଧମ୍ମାୟତନଧମ୍ମଧାତୂହି ସଙ୍ଗହୋ’’ତି ଅୟଂ ଆୟତନମୁଖେନ ଧାତୁମୁଖେନ ଚ ଓତରଣଂ। ‘‘ଅସ୍ସୁତୱା’’ତି ଇମିନା ସୁତସ୍ସ ୱିବନ୍ଧଭୂତା ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋ ଗହିତା, ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ’’ତି ଇମିନା ଯେସଂ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଜନନାଦିନା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତେ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରାଦୟୋ ଗହିତା, ‘‘ଅରିୟାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀ’’ତିଆଦିନା ଯେସଂ କିଲେସଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ଅରିୟାନଂ ଅଦସ୍ସାୱିଆଦିଭାୱୋ ହୋତି, ତେ ଦିଟ୍ଠିମାନାୱିଜ୍ଜାଦୟୋ ଗହିତାତି ସବ୍ବେହି ତେହି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହୋତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଓତରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ସଞ୍ଜାନାତି ମଞ୍ଞତି ଅଭିଜାନାତି ନ ମଞ୍ଞତୀ’’ତି ଏତ୍ଥାପି ସଞ୍ଜାନନମଞ୍ଞନାଅଭିଜାନନାନୁପସ୍ସନାନଂ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଓତରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ସେକ୍ଖଗ୍ଗହଣେନ ସେକ୍ଖା, ‘‘ଅରହ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅସେକ୍ଖା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୟୋ ଗହିତାତି ଏୱମ୍ପି ଖନ୍ଧମୁଖେନ ଓତରଣଂ, ଆୟତନଧାତାଦିମୁଖେନ ଚ ଓତରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ‘‘ନ ମଞ୍ଞତୀ’’ତି ତଣ୍ହାଗାହାଦିପଟିକ୍ଖେପେନ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଦୟୋ ଗହିତା, ତେସଂ ୱସେନ ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖମୁଖାଦୀହି ଓତରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ପରିଞ୍ଞାତ’’ନ୍ତି ଇମିନା ପରିଜାନନକିଚ୍ଚେନ ପୱତ୍ତମାନା ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମା ଗୟ୍ହନ୍ତୀତି ସତିପଟ୍ଠାନାଦିମୁଖେନ ଓତରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନନ୍ଦିଗ୍ଗହଣେନ ଭୱଗ୍ଗହଣେନ ତଣ୍ହାଗହଣେନ ଚ ସମୁଦୟସଚ୍ଚଂ, ଦୁକ୍ଖଗ୍ଗହଣେନ ଜାତିଜରାମରଣଗ୍ଗହଣେନ ଚ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ‘‘ତଣ୍ହାନଂ ଖୟା’’ତିଆଦିନା ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ଅଭିସମ୍ବୋଧିୟା ଗହଣେନ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ଗହିତନ୍ତି ଅରିୟସଚ୍ଚେହି ଓତରଣନ୍ତି। ଅୟଂ ଓତରଣୋ ହାରୋ।

୧୩। ସୋଧନହାରୱଣ୍ଣନା

‘‘ସବ୍ବଧମ୍ମମୂଲପରିୟାୟଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅସ୍ସୁତୱା…ପେ… ପଥୱିଂ ପଥୱିତୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ’’ତି ଆରମ୍ଭୋ। ‘‘ପଥୱିଂ ପଥୱିୟା ସଞ୍ଞତ୍ୱା ପଥୱିଂ ମଞ୍ଞତୀ’’ତି ପଦସୁଦ୍ଧି, ନୋ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି। ତଥା ‘‘ପଥୱିୟା ମଞ୍ଞତି ପଥୱିତୋ ମଞ୍ଞତି ପଥୱିଂ ମେତି ମଞ୍ଞତି ପଥୱିଂ ଅଭିନନ୍ଦତୀ’’ତି ପଦସୁଦ୍ଧି, ନୋ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି। ‘‘ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ ଅପରିଞ୍ଞାତଂ ତସ୍ସାତି ୱଦାମୀ’’ତି ପଦସୁଦ୍ଧି ଚେୱ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି ଚ। ସେସୱାରେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋତି। ଅୟଂ ସୋଧନୋ ହାରୋ।

୧୪। ଅଧିଟ୍ଠାନହାରୱଣ୍ଣନା

‘‘ସବ୍ବଧମ୍ମମୂଲପରିୟାୟ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବଧମ୍ମଗ୍ଗହଣଂ ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ। ‘‘ପଥୱିଂ ଆପ’’ନ୍ତିଆଦି ପନ ତଂ ଅୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନଂ। ତଥା ‘‘ମୂଲପରିୟାୟ’’ନ୍ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ଅୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନଂ ‘‘ପଥୱିଂ ମଞ୍ଞତି…ପେ… ଅଭିନନ୍ଦତୀ’’ତି। ‘‘ପଥୱିଂ ମଞ୍ଞତୀ’’ତି ଚ ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ତଣ୍ହାଦିଗ୍ଗାହାନଂ ସାଧାରଣତ୍ତା ମଞ୍ଞନାୟ, ତଂ ଅୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନଂ ‘‘ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’’ତି, ଏୱଂ ସୁତ୍ତନ୍ତରପଦାନିପି ଆନେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନଂ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବଂ। ସେସୱାରେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ‘‘ସେକ୍ଖୋ’’ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ଅୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନଂ ‘‘କାୟସକ୍ଖୀ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ଧମ୍ମାନୁସାରୀ’’ତି। ତଥା ‘‘ସେକ୍ଖୋ’’ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ଅୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନଂ ‘‘ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ସେକ୍ଖାୟ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି… ପେ… ସେକ୍ଖେନ ସମ୍ମାସମାଧିନା ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୩)। ‘‘ଅରହ’’ନ୍ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ଅୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନଂ ‘‘ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ (ପୁ। ପ। ୧୩।୨; ୧୫।୧ ମାତିକା), ତେୱିଜ୍ଜୋ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ’’ତି (ପୁ। ପ। ୭।୨୬, ୨୭ ମାତିକା) ଚ। ‘‘ଖୀଣାସୱୋ’’ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ଅୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନଂ ‘‘କାମାସୱାପି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚିତ୍ଥ, ଭୱାସୱାପି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚିତ୍ଥା’’ତିଆଦି (ପାରା। ୧୪)। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ‘‘ଅଭିଜାନାତୀ’’ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ଅୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନଂ ‘‘ମଞ୍ଞତୀ’’ତି। ମଞ୍ଞନାଭାୱୋ ହିସ୍ସ ପହାନପଟିୱେଧସିଦ୍ଧୋ, ପହାନପଟିୱେଧୋ ଚ ପରିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକିରିୟାଭାୱନାପଟିୱେଧେହି ନ ୱିନାତି ସବ୍ବେପି ଅଭିଞ୍ଞାୱିସେସା ମଞ୍ଞନାପଟିକ୍ଖେପେନ ଅତ୍ଥତୋ ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତୀତି। ତଥା ‘‘ଅରହ’’ନ୍ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ଅୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନଂ ‘‘ୱୀତରାଗତ୍ତା ୱୀତଦୋସତ୍ତା ୱୀତମୋହତ୍ତା’’ତି। ଇମିନା ନୟେନ ସେସପଦେସୁପି ସାମଞ୍ଞୱିସେସନିଦ୍ଧାରଣା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅୟଂ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ।

୧୪। ପରିକ୍ଖାରହାରୱଣ୍ଣନା

''ସବ୍ବଧମ୍ମମୂଲପରିଯାଯ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବଧମ୍ମା ନାମ ପରିଯାପନ୍ନଧମ୍ମା, ତେ କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତଭେଦେନ ତିୱିଧା। ତେସୁ କୁସଲାନଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଅଲୋଭାଦଯୋ ଚ ହେତୁ, ଅକୁସଲାନଂ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଲୋଭାଦଯୋ ଚ ହେତୁ, ଅବ୍ୟାକତେସୁ ୱିପାକାନଂ ଯଥାସକଂ କମ୍ମଂ, ଇତରେସଂ ଭୱଙ୍ଗମାୱଜ୍ଜନସମନ୍ନାହାରାଦି ଚ ହେତୁ। ଏତ୍ଥ ଚ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯାଦିକୋ ପଚ୍ଚଯୋ ହେତୁମ୍ହି ଏୱ ସମୱରୁଳ୍ହୋ, ସୋ ତତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ''ମୂଲ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାନଂ ମଞ୍ଞନାନଂ ହେତୁଭାୱୋ ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ। ମଞ୍ଞନାସୁ ପନ ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନାଯ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସନା ହେତୁ। ''ସଞ୍ଞୋଜନିଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୫୨) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ମାନମଞ୍ଞନାଯ ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଲୋଭୋ ହେତୁ କେୱଲଂ ସଂସଗ୍ଗୱସେନ ''ଅହମସ୍ମୀ''ତି ପୱତ୍ତନତୋ। ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଯ ଏକତ୍ତନଯାଦୀନଂ ଅଯାଥାୱଗ୍ଗାହୋ ହେତୁ, ଅସ୍ସୁତଭାୱୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱସ୍ସ ହେତୁ, ସୋ ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସନସୀଲତାଯ, ସା ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସ ଅକୋୱିଦତାଯ, ସା ଅରିଯଧମ୍ମେ ଅୱିନୀତତାଯ ହେତୁ, ସବ୍ବା ଚାଯଂ ହେତୁପରମ୍ପରା ପଥୱୀଆଦୀସୁ ''ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା''ତି ତିସ୍ସନ୍ନଂ ମଞ୍ଞନାନଂ ହେତୁ, ସେକ୍ଖାରହାଦିଭାୱୋ ପନ ମତ୍ତସୋ ସବ୍ବସୋ ଚ ମଞ୍ଞନାଭାୱସ୍ସ ହେତୂତି। ଅଯଂ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋ।

୧୬। ସମାରୋପନହାରୱଣ୍ଣନା

''ସବ୍ବଧମ୍ମମୂଲପରିଯାଯ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ମୂଲପରିଯାଯଗ୍ଗହଣେନ ଅସ୍ସୁତୱାଗହଣେନ ସଞ୍ଜାନନମଞ୍ଞନାପରିଞ୍ଞାଗହଣେହି ଚ ସଂକିଲେସଧମ୍ମା ଦସ୍ସିତା, ତେ ଚ ସଙ୍ଖେପତୋ ତିୱିଧା ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୋ ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସୋ ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସୋତି। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୋ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସସ୍ସ, ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସସ୍ସ, ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସସ୍ସ ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ତଥା ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସୋ ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସସ୍ସ, ତଣ୍ହାସଂକିଲେସସ୍ସ, ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସସ୍ସ ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସୋପି ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସସ୍ସ, ତଣ୍ହାସଂକିଲେସସ୍ସ, ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସସ୍ସ ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତେସୁ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୋ ଅତ୍ଥତୋ ଲୋଭୋୱ, ଯୋ ''ଲୋଭୋ ଲୁବ୍ଭନା ଲୁବ୍ଭିତତ୍ତଂ ସାରାଗୋ ସାରଜ୍ଜନା ସାରଜ୍ଜିତତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୩୮୯) ଅନେକେହି ପରିଯାଯେହି ୱିଭତ୍ତୋ। ତଥା ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସୋ, ଯୋ ''ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଦିଟ୍ଠିଗହନଂ ଦିଟ୍ଠିକନ୍ତାରୋ ଦିଟ୍ଠିୱିସୂକଂ ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ଫନ୍ଦିତ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୧୦୫) ଅନେକେହି ପରିଯାଯେହି, ''ସନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏକେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୩୦) ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ପଭେଦେହି ଚ ୱିଭତ୍ତୋ। ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସୋ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଚେତନା ଚେୱ ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଚ, ଯା ''କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ କାଯୱିସମଂ ୱଚୀୱିସମ''ନ୍ତି (ୱିଭ। ୯୧୩, ୯୨୪), ''ପାଣାତିପାତୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନ''ନ୍ତି (ୱିଭ। ୯୧୩) ଚ ଆଦିନା ଅନେକେହି ପରିଯାଯେହି, ଅନେକେହି ପଭେଦେହି ଚ ୱିଭତ୍ତା।

ତେସୁ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସସ୍ସ ସମଥୋ ପଟିପକ୍ଖୋ, ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସସ୍ସ ୱିପସ୍ସନା, ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସସ୍ସ ସୀଲଂ ପଟିପକ୍ଖୋ। ତେ ପନ ସୀଲାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଇଧ ପରିଞ୍ଞାଗହଣେନ ସେକ୍ଖଗ୍ଗହଣେନ ''ଅରହ''ନ୍ତିଆଦିନା ଅରିଯତାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଚ ଗହିତା। ତତ୍ଥ ସୀଲେନ ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସପ୍ପହାନଂ ସିଜ୍ଝତି, ତଥା ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ୱୀତିକ୍କମପ୍ପହାନଞ୍ଚ, ସମଥେନ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସପ୍ପହାନଂ ସିଜ୍ଝତି, ତଥା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନପ୍ପହାନଞ୍ଚ। ୱିପସ୍ସନାଯ ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସପ୍ପହାନଂ ସିଜ୍ଝତି, ତଥା ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ ଅନୁସଯପ୍ପହାନଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବଭାଗେ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ସମଥୋ, ସମଥେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନା, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ସମକାଲମେୱ ଭୱନ୍ତି। ପୁବ୍ବେଯେୱ ହି ସୁପରିସୁଦ୍ଧକାଯୱଚୀକମ୍ମସ୍ସ ସୁପରିସୁଦ୍ଧାଜୀୱସ୍ସ ଚ ସମଥୱିପସ୍ସନା ଆରଦ୍ଧା ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହନ୍ତିଯୋ ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତିଯୋ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଂୱିପସ୍ସନଂ ପରିବ୍ରୂହେନ୍ତି, ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ମଗ୍ଗେନ ଘଟେନ୍ତି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମଥୱିପସ୍ସନା ପରିପୂରେତି। ଅଥ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାପାରିପୂରିଯା ଅନୱସେସସଂକିଲେସଧମ୍ମଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତିଯୋ ନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକରୋନ୍ତୀତି। ଅଯଂ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ।

ସୋଳସହାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଞ୍ଚୱିଧନଯୱଣ୍ଣନା

୧। ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟନଯୱଣ୍ଣନା

''ସବ୍ବଧମ୍ମମୂଲପରିଯାଯ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସବ୍ବଧମ୍ମମୂଲଗ୍ଗହଣେନ ମଞ୍ଞନାଗହଣେନ ଚ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଯୋ ଗହିତା। ମଞ୍ଞନାନମ୍ପି ହି ମଞ୍ଞନା କାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସିତୋଯମତ୍ଥୋ। ''ଅସ୍ସୁତୱା''ତିଆଦିନା ଅୱିଜ୍ଜାମାନଦିଟ୍ଠିଯୋ ଗହିତା, ସବ୍ବେପି ୱା ସଂକିଲେସଧମ୍ମା, ତଥା

ସଞ୍ଞାଅପରିଞ୍ଞାତଗ୍ଗହଣେନ। ‘‘ଖୀଣାସୱୋ ପରିକ୍ଖୀଣଭୱସଞ୍ଞୋଜନୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଆସୱା ସଞ୍ଞୋଜନାନି ଚ ସରୂପତୋ ଗହିତାନି, ତଥା ନନ୍ଦିଗ୍ଗହଣେନ ତଣ୍ହାଗହଣେନ ଚ ତଣ୍ହା, ଏୱମେତ୍ଥ ସରୂପତୋ ପରିଯାଯତୋ ଚ ତଣ୍ହା ଅୱିଜ୍ଜା ତପ୍ପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ଚ ଗହିତା। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଯ ୱିସେସତୋ ରୂପଧମ୍ମା ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅରୂପଧମ୍ମା, ତେ ପନ ସବ୍ବଧମ୍ମଗ୍ଗହଣେନ ପଥୱୀଆଦିଗ୍ଗହଣେନ ଚ ଦସ୍ସିତା ଏୱ। ତାସଂ ସମଥୋ ୱିପସ୍ସନା ଚ ପଟିପକ୍ଖୋ, ତେସମେତ୍ଥ ଗହେତବ୍ବାକାରୋ ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତୋ ଏୱ। ସମଥସ୍ସ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ଫଲଂ , ୱିପସ୍ସନାଯ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି। ତଥା ହି ତା ‘‘ରାଗୱିରାଗା’’ତିଆଦିନା ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଇମାସମେତ୍ଥ ଗହଣଂ ସମ୍ମଦଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୱୀତରାଗାଦିୱଚନେହି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ତପ୍ପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ପନ ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେସଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତା ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ତେସଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ନିରୋଧପଜାନନା ପଟିପଦା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ। ତଣ୍ହାଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ମାଯା-ସାଠେଯ୍ୟ-ମାନାତିମାନ-ମଦପ୍ପମାଦ-ପାପିଚ୍ଛତା-ପାପମିତ୍ତତା-ଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପାଦିୱସେନ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋ, ଅୱିଜ୍ଜାଗହଣେନ ୱିପରୀତମନସିକାର-କୋଧୂପନାହ-ମକ୍ଖ-ପଳାସ-ଇସ୍ସା-ମଚ୍ଛରିଯ- ସାରମ୍ଭଦୋୱଚସ୍ସତା-ଭୱଦିଟ୍ଠି-ୱିଭୱଦିଟ୍ଠିଆଦିୱସେନ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋ, ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅମାଯାଅସାଠେଯ୍ୟାଦିଅୱିପରୀତମନସିକାରାଦିୱସେନ, ତଥା ସମଥପକ୍ଖିଯାନଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଂ ୱିପସ୍ସନାପକ୍ଖିଯାନଂ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦୀନଞ୍ଚ ୱସେନ ୱୋଦାନପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋତି। ଅଯଂ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନ ଯସ୍ସ ଭୂମି।

୨। ତିପୁକ୍ଖଲନଯୱଣ୍ଣନା

ତଥା ୱୁତ୍ତନଯେନ ସରୂପତୋ ପରିଯାଯତୋ ଚ ଗହିତେସୁ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାତପ୍ପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେସୁ ତଣ୍ହା ଲୋଭୋ, ଅୱିଜ୍ଜା ମୋହୋ, ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଲୋହିତେ ସତି ପୁବ୍ବୋ ୱିଯ ତଣ୍ହାଯ ସତି ସିଜ୍ଝମାନୋ ଆଘାତୋ ଦୋସୋ, ଇତି ତୀହି ଅକୁସଲମୂଲେହି ଗହିତେହି, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ମଜ୍ଝତ୍ତନାପଟିକ୍ଖେପପରିଞ୍ଞାଗହଣାଦୀହି ଚ କୁସଲମୂଲାନି ସିଦ୍ଧାନିଯେୱ ହୋନ୍ତି। ଇଧାପି ‘‘ଲୋଭୋ ସବ୍ବାନି ୱା ସାସୱକୁସଲାକୁସଲମୂଲାନି ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ତେହି ନିବ୍ବତ୍ତା, ତେସଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଗୋଚରଭୂତା ଚ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସଚ୍ଚଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଫଲଂ ପନେତ୍ଥ ତଯୋ ୱିମୋକ୍ଖା, ତୀହି ପନ ଅକୁସଲମୂଲେହି ତିୱିଧଦୁଚ୍ଚରିତ-ସଂକିଲେସମଲ-ୱିସମଅକୁସଲ-ସଞ୍ଞା-ୱିତକ୍କାଦିୱସେନ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋ। ତଥା ତୀହି କୁସଲମୂଲେହି ତିୱିଧସୁଚରିତ-ସମକୁସଲ-ସଞ୍ଞା-ୱିତକ୍କ-ସଦ୍ଧମ୍ମ-ସମାଧି-ୱିମୋକ୍ଖମୁଖ-ୱିମୋକ୍ଖା-ଦିୱସେନ କୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋତି। ଅଯଂ ତିପୁକ୍ଖଲସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମି।

୩। ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନଯୱଣ୍ଣନା

ତଥା ୱୁତ୍ତନଯେନ ସରୂପତୋ ପରିଯାଯତୋ ଚ ଗହିତେସୁ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାତପ୍ପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେସୁ ୱିସେସତୋ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀନଂ ୱସେନ ଅସୁଭେ ‘‘ସୁଭ’’ନ୍ତି , ଦୁକ୍ଖେ ‘‘ସୁଖ’’ନ୍ତି ଚ ୱିପଲ୍ଲାସା, ଅୱିଜ୍ଜାଦିଟ୍ଠୀନଂ ୱସେନ ଅନିଚ୍ଚେ ‘‘ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି, ଅନତ୍ତନି ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଚ ୱିପଲ୍ଲାସା ୱେଦିତବ୍ବା। ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ମଜ୍ଝତ୍ତନାପଟିକ୍ଖେପପରିଞ୍ଞାଗହଣାଦିସିଦ୍ଧେହି ସତିୱୀରିଯସମାଧିପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଚତ୍ତାରି ସତିପଟ୍ଠାନାନି ସିଦ୍ଧାନେୱ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଚତୂହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। କଥଂ? ଦୁୱିଧୋ ହି ତଣ୍ହାଚରିତୋ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯୋତି, ତଥା ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ। ତେସଂ ପଠମୋ ଅସୁଭେ ‘‘ସୁଭ’’ନ୍ତି ୱିପରିଯାସଗ୍ଗାହୀ ସତିବଲେନ ଯଥାଭୂତଂ କାଯସଭାୱଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ତଂ ୱିପଲ୍ଲାସଂ ସମୁଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମତି। ଦୁତିଯୋ ଅସୁଖେ ‘‘ସୁଖ’’ନ୍ତି ୱିପରିଯାସଗ୍ଗାହୀ ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କଂ ନାଧିୱାସେତୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୩୧୦; ମ। ନି। ୧।୨୬; ଅ। ନି। ୪।୧୪, ୧୧୪; ଅ। ନି। ୬।୫୮) ୱୁତ୍ତେନ ୱୀରିଯସଂୱରଭୂତେନ ୱୀରିଯବଲେନ ତଂ ୱିପଲ୍ଲାସଂ ୱିଧମେନ୍ତୋ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମତି। ତତିଯୋ ଅନିଚ୍ଚେ ‘‘ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଅଯାଥାୱଗ୍ଗାହୀ ସମାଧିବଲେନ ସମାହିତଚିତ୍ତୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଣିକଭାୱସଲ୍ଲକ୍ଖଣେନ ତଂ ୱିପଲ୍ଲାସଂ ସମୁଗ୍ଘାଟେନ୍ତୋ ଅରିଯଭୂମିଂ ଓକ୍କମତି। ଚତୁତ୍ଥୋ ସନ୍ତତିସମୂହକିଚ୍ଚାରମ୍ମଣଘନୱଞ୍ଚିତତାଯ ଫସ୍ସାଦିଧମ୍ମପୁଞ୍ଜମତ୍ତେ ଅନତ୍ତନି ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୀ ଚତୁକୋଟିକସୁଞ୍ଞତାମନସିକାରେନ ତଂ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସଂ ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତୋ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି।

ଇଧାପି ସୁଭସଞ୍ଞାସୁଖସଞ୍ଞାହି ଚତୂହିପି ୱା ୱିପଲ୍ଲାସେହି ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ତେସଂ ଅଧିଟ୍ଠାନାରମ୍ମଣଭୂତା ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ସଚ୍ଚଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଫଲଂ ପନେତ୍ଥ ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି, ଚତୂହି ଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସେହି ଚତୁରାସୱୋଘ-ଯୋଗ-କାଯଗନ୍ଥ-ଅଗତି-ତଣ୍ହୁପ୍ପାଦ-ସଲ୍ଲୁପାଦାନ-ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି-ଅପରିଞ୍ଞାଦିୱସେନ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋ। ତଥା ଚତୂହି ସତିପଟ୍ଠାନେହି ଚତୁବ୍ବିଧଝାନ-ୱିହାରାଧିଟ୍ଠାନ-ସୁଖଭାଗିଯଧମ୍ମ-ଅପ୍ପମଞ୍ଞା-ସମ୍ମପ୍ପଧାନ-ଇଦ୍ଧିପାଦା- ଦିୱସେନ ୱୋଦାନପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋତି। ଅଯଂ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମି।

୪-୫। ଦିସାଲୋଚନ-ଅଙ୍କୁସନଯଦ୍ୱଯୱଣ୍ଣନା

ଇମେସଂ ପନ ତିଣ୍ଣଂ ଅତ୍ଥନଯାନଂ ସିଦ୍ଧିଯା ୱୋହାରେନ ନଯଦ୍ୱଯଂ ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତି। ତଥା ହି ଅତ୍ଥନଯାନଂ ଦିସାଭୂତଧମ୍ମାନଂ ସମାଲୋଚନଂ ଦିସାଲୋଚନଂ, ତେସଂ ସମାନଯନଂ ଅଙ୍କୁସୋତି ପଞ୍ଚପି ନଯା ନିଯୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ପଞ୍ଚୱିଧନଯୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାସନପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା

ଇଦଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ସୋଳସୱିଧେ ସୁତ୍ତନ୍ତପଟ୍ଠାନେ ସଂକିଲେସନିବ୍ବେଧାସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ, ସବ୍ବଭାଗିଯମେୱ ୱା ''ସବ୍ବଧମ୍ମମୂଲପରିଯାଯ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବଧମ୍ମଗ୍ଗହଣେନ ଲୋକିଯକୁସଲାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧେନ ପନ ସୁତ୍ତନ୍ତପଟ୍ଠାନେ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସବ୍ବଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ ଞାଣଞେଯ୍ୟଂ ଦସ୍ସନଭାୱନଂ ସକୱଚନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଂ କୁସଲାକୁସଲଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ନେତ୍ତିନଯୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମୂଲପରିଯାଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୨। ସବ୍ବାସୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪।ଅପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନାତି ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ହେଟ୍ଠା ଅଗ୍ଗହିତତାଯ ଅପୁବ୍ବସ୍ସ ଅଭିନୱସ୍ସ ପଦସ୍ସ ୱଣ୍ଣନା ଅତ୍ଥୱିଭଜନା। ''ହିତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନାଗତମତ୍ଥ''ନ୍ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ନିୱାସଟ୍ଠାନଭୂତା ଭୂତପୁବ୍ବନିୱାସଟ୍ଠାନଭୂତା, ନିୱାସଟ୍ଠାନେ ୱା ଭୂତା ନିବ୍ବତ୍ତା ନିୱାସଟ୍ଠାନଭୂତା, ତତ୍ଥ ମାପିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା କାକନ୍ଦୀ ମାକନ୍ଦୀ କୋସମ୍ବୀତି ଯଥା କାକନ୍ଦସ୍ସ ଇସିନୋ ନିୱାସଟ୍ଠାନେ ମାପିତା ନଗରୀ କାକନ୍ଦୀ, ମାକନ୍ଦସ୍ସ ନିୱାସଟ୍ଠାନେ ମାପିତା ମାକନ୍ଦୀ, କୁସମ୍ବସ୍ସନିୱାସଟ୍ଠାନେ ମାପିତା କୋସମ୍ବୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ସାୱତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ଉପନେତ୍ୱା ସମୀପେ କତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ଉପଭୋଗୋ, ସୱିଞ୍ଞାଣକୱତ୍ଥୁ। ପରିତୋ ସବ୍ବଦା ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ପରିଭୋଗୋ, ନିୱାସନପାରୁପନାଦି ଅୱିଞ୍ଞାଣକୱତ୍ଥୁ। ସବ୍ବମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ସାୱତ୍ଥୀ-ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧିମାହ। ସତ୍ଥସମାଯୋଗେତି ସତ୍ଥସ୍ସ ନଗରିଯା ସମାଗମେ, ସତ୍ଥେ ତଂ ନଗରଂ ଉପଗତେତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଚ୍ଛିତେ ସତ୍ଥିକଜନେହି।

ସମୋହିତନ୍ତି ସନ୍ନିଚିତଂ। ରମନ୍ତି ଅନ୍ତୋ ବହି ଚ ଭୂମିଭାଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚେୱ ଆରାମୁଯ୍ୟାନସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ରମଣୀଯଂ। ଦସ୍ସନେଯ୍ୟନ୍ତି ୱିସିଖାସନ୍ନିୱେସସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚେୱ ପାସାଦକୂଟାଗାରାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଦସ୍ସନୀଯଂ ପସ୍ସିତବ୍ବଯୁତ୍ତଂ। ଉପଭୋଗପରିଭୋଗୱତ୍ଥୁସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚେୱ ନିୱାସସୁଖତାଯ ଚ ନିବଦ୍ଧୱାସଂ ୱସନ୍ତାନଂ ଇତରେସଞ୍ଚ ସତ୍ତାନଂ ମନଂ ରମେତୀତି ମନୋରମଂ। ଦସହି ସଦ୍ଦେହୀତି ହତ୍ଥିସଦ୍ଦୋ, ଅସ୍ସ-ରଥ-ଭେରି-ସଙ୍ଖ-ମୁଦିଙ୍ଗ-ୱୀଣା-ଗୀତ ସମ୍ମତାଳସଦ୍ଦୋ, ଅସ୍ନାଥ-ପିୱଥ-ଖାଦଥାତି-ସଦ୍ଦୋତି ଇମେହି ଦସହି ସଦ୍ଦେହି। ଅୱିୱିତ୍ତନ୍ତି ନ ୱିୱିତ୍ତଂ, ସବ୍ବକାଲଂ ଘୋସିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱୁଦ୍ଧିଂ ୱେପୁଲ୍ଲତଂ ପତ୍ତନ୍ତି ତନ୍ନିୱାସୀ ସତ୍ତୱୁଦ୍ଧିଯା ୱୁଦ୍ଧିଂ, ତାଯ ପରିୱୁଦ୍ଧିତାଯେୱ ୱିପୁଲଭାୱଂ ପତ୍ତଂ, ବହୁଜନଂ ଆକିଣ୍ଣମନୁସ୍ସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଭୂପକରଣସମିଦ୍ଧିଯା ଇଦ୍ଧଂ। ସବ୍ବକାଲଂ ସୁଭିକ୍ଖଭାୱେନ ଫୀତଂ। ଅନ୍ତମସୋ ୱିଘାସାଦେ ଉପାଦାଯ ସବ୍ବେସଂ କପଣଦ୍ଧିକୱନିବ୍ବକଯାଚକାନମ୍ପି ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ମନୁଞ୍ଞଂ ଜାତଂ, ପଗେୱ ଇସ୍ସରିଯେ ଠିତାନନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପୁନ ''ମନୋରମ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଳକମନ୍ଦାୱାତି ଆଟାନାଟାଦୀସୁ ଦସସୁ ୱେସ୍ସୱଣମହାରାଜସ୍ସ ନଗରୀସୁ ଅଳକମନ୍ଦା ନାମ ଏକା ନଗରୀ, ଯା ଲୋକେ ଅଳଆକା ଏୱ ୱୁଚ୍ଚତି । ସା ଯଥା ପୁଞ୍ଞକମ୍ମୀନଂ ଆୱାସଭୂତା ଆରାମରାମଣେଯ୍ୟକାଦିନା ସୋଭଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତା, ଏୱଂ ସାୱତ୍ଥୀପୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଳକମନ୍ଦାୱା''ତି। ଦେୱାନନ୍ତି ୱେସ୍ସୱଣପକ୍ଖିଯାନଂ ଚାତୁମହାରାଜିକଦେୱାନଂ।

ଜିନାତୀତି ଇମିନା ସୋତ-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ କତ୍ତୁସାଧନୋ ଜେତ-ସଦ୍ଦୋତି ଦସ୍ସେତି। ରଞ୍ଞାତି ପସେନଦିକୋସଲରାଜେନ। ରାଜଗତଂ ଜଯଂ ଆରୋପେତ୍ୱା କୁମାରୋ ଜିତୱାତି ଜେତୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ମଙ୍ଗଲକମ୍ଯତାଯାତିଆଦିନା ''ଜେଯ୍ୟୋ''ତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ''ଜେତୋ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସବ୍ବକାମସମିଦ୍ଧିତାଯାତି ସବ୍ବେହି ଉପଭୋଗପରିଭୋଗୱତ୍ଥୂହି ଫୀତଭାୱେନ ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମିଦ୍ଧାପି ମଚ୍ଛରିନୋ କିଞ୍ଚି ନ ଦେନ୍ତୀତି ଆହ ''ୱିଗତମଲମଚ୍ଛେରତାଯା''ତି, ରାଗଦୋସାଦିମଲାନଞ୍ଚେୱ ମଚ୍ଛରିଯସ୍ସ ଚ ଅଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମିଦ୍ଧା ଅମଚ୍ଛରିନୋପି ଚ କରୁଣାସଦ୍ଧାଦିଗୁଣୱିରହିତା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ପରେସଂ ନ ଦଦେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଆହ ''କରୁଣାଦିଗୁଣସମଙ୍ଗିତାଯ ଚା''ତି। ତେନାତି ଅନାଥାନଂ ପିଣ୍ଡଦାନେନ। ସଦ୍ଦତ୍ଥତୋ ପନ ଦାତବ୍ବଭାୱେନ ସବ୍ବକାଲଂ ଉପଟ୍ଠପିତୋ ଅନାଥାନଂ ପିଣ୍ଡୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ। ପଞ୍ଚୱିଧସେନାସନଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିଯାତି

‘‘ନାତିଦୂରଂ ନଚ୍ଚାସନ୍ନଂ ଗମନାଗମନସମ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ, ‘‘ଦିୱା ଅପ୍ପାକିଣ୍ଣଂ ରତ୍ତିଂ ଅପ୍ପସଦ୍ଦଂ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସ’’ନ୍ତି ଏକଂ, ‘‘ଅପ୍ପଡଂସମକସୱାତାତପସରୀସପସମ୍ଫସ୍ସ’’ନ୍ତି ଏକଂ, ‘‘ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସେନାସନେ ୱିହରନ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପକସିରେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚୀୱର…ପେ… ପରିକ୍ଖାରା’’ତି ଏକଂ, ‘‘ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସେନାସନେ ଥେରା ଭିକ୍ଖୂ ୱିହରନ୍ତି ବହୁସ୍ସୁତା’’ତି ଏକଂ, ଏୱମେତେହି ପଞ୍ଚୱିଧସେନାସନଙ୍ଗେହି ସମ୍ପନ୍ନତାୟ। ୟଦି ଜେତୱନଂ ତଥଂ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମୋତି ଆହ ‘‘ସୋ ହୀ’’ତିଆଦି।

କୀତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସେୱ ତଂ ୱନଂ, ଅଥ କସ୍ମା ଉଭିନ୍ନଂ ପରିକିତ୍ତନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଜେତୱନେ’’ତିଆଦି। ‘‘ୟଦିପି ସୋ ଭୂମିଭାଗୋ କୋଟିସନ୍ଥରେନ ମହାସେଟ୍ଠିନା କୀତୋ, ରୁକ୍ଖା ପନ ଜେତେନ ନ ୱିକ୍କୀତାତି ଜେତୱନନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି।

କସ୍ମା ଇଦଂ ସୁତ୍ତମଭାସୀତି କଥେତୁକମ୍ୟତାୟ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପଂ ପୁଚ୍ଛତି। ସାମଞ୍ଞତୋ ହି ଭଗୱତୋ ଦେସନାକାରଣଂ ପାକଟମେୱାତି। କୋ ପନାୟଂ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋତି? ଅତ୍ତଜ୍ଝାସୟୋ। ପରେହି ଅନଜ୍ଝିଟ୍ଠୋ ଏୱ ହି ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସୟେନ ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ ଦେସେତୀତି ଆଚରିୟା। ୟସ୍ମା ପନେସ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତତଂ ୱିଦିତ୍ୱା ‘‘ଇମେ ଭିକ୍ଖୂ ଇମାୟ ଦେସନାୟ ଉପକ୍କିଲେସୱିସୋଧନଂ କତ୍ୱା ଆସୱକ୍ଖୟାୟ ପଟିପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଅୟଂ ଦେସନା ଆରଦ୍ଧା, ତସ୍ମା ପରଜ୍ଝାସୟୋତି ଅପରେ। ଉଭୟମ୍ପି ପନ ୟୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତଜ୍ଝାସୟାଦୀନଞ୍ହି ସଂସଗ୍ଗଭେଦସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତୋୱାତି। ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନନ୍ତି ତଦା ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହତଭିକ୍ଖୂନଂ। ଉପକ୍କିଲେସୱିସୋଧନନ୍ତି ସମଥୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିସୋଧନଂ। ପଠମଞ୍ହି ଭଗୱା ଅନୁପୁବ୍ବିକଥାଦିନା ପଟିପତ୍ତିୟା ସଂକିଲେସଂ ନୀହରିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ସାମୁକ୍କଂସିକଂ ଦେସନଂ ଦେସେତି ଖେତ୍ତେ ଖାଣୁକଣ୍ଟକଗୁମ୍ବାଦିକେ ଅୱହରିତ୍ୱା କସନଂ ୱିୟ, ତସ୍ମା କମ୍ମଟ୍ଠାନମେୱ ଅୱତ୍ୱା ଇମାୟ ଅନୁପୁବ୍ବିୟା ଦେସନା ପୱତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ସଂୱରଭୂତନ୍ତି ସୀଲସଂୱରାଦିସଂୱରଭୂତଂ ସଂୱରଣସଭାୱଂ କାରଣଂ, ତଂ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଦସ୍ସନାଦି ଏୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସଂୱରିତାତି ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ ସମ୍ମା, ସବ୍ବଥା ୱା ୱାରିତା। ଏୱଂଭୂତା ଚ ୟସ୍ମା ପୱତ୍ତିଦ୍ୱାରପିଧାନେନ ପିହିତା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିଦହିତା ହୁତ୍ୱା’’ତି। ଏୱଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତିକସ୍ସ ସଂୱରସ୍ସ କାରଣଭୂତଂ ଅନଚ୍ଚନ୍ତିକଂ ସଂୱରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଚ୍ଚନ୍ତିକମେୱ ସଂୱରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ୟସ୍ମିଂ ଦସ୍ସନାଦିମ୍ହି ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହା ଆସୱା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ସୋ ତେସଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ନିରୋଧୋ ଖୟୋ ପହାନନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଅତ୍ଥତୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ସ ଚ ଦସ୍ସନାଦି କାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ୟେନ କାରଣେନ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧସଙ୍ଖାତଂ ଖୟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପହୀୟନ୍ତି ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତଂ କାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

ଚକ୍ଖୁତୋପି…ପେ… ମନତୋପୀତି (ଧ। ସ। ମୂଲଟୀ। ୧୪-୧୯) ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱୀଥୀସୁ ତଦନୁଗତମନୋୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥୀସୁ ଚ କିଞ୍ଚାପି କୁସଲାଦୀନମ୍ପି ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥି, କାମାସୱାଦୟୋ ଏୱ ପନ ୱଣତୋ ୟୂସଂ ୱିୟ ପଗ୍ଘରଣକଅସୁଚିଭାୱେନ ସନ୍ଦନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେ ଏୱ ‘‘ଆସୱା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତତ୍ଥ ହି ପଗ୍ଘରଣଅସୁଚିମ୍ହି ନିରୁଳ୍ହୋ ଆସୱ-ସଦ୍ଦୋତି। ଧମ୍ମତୋ ୟାୱ ଗୋତ୍ରଭୁନ୍ତି ତତୋ ପରଂ ମଗ୍ଗଫଲେସୁ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ଏତେ ହି ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଧମ୍ମେ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ତତୋ ପରଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ନନୁ ତତୋ ପରଂ ଭୱଙ୍ଗାଦୀନିପି ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଚେ? ନ, ତେସମ୍ପି ପୁବ୍ବେ ଆଲମ୍ବିତେସୁ ଲୋକିୟଧମ୍ମେସୁ ସାସୱଭାୱେନ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ତତୋ ପରତାଭାୱତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଗୋତ୍ରଭୁୱଚନେନ ଗୋତ୍ରଭୁୱୋଦାନଫଲସମାପତ୍ତିପୁରେଚାରିକପରିକମ୍ମାନି ୱୁତ୍ତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ପଠମମଗ୍ଗପୁରେଚାରିକମେୱ ୱା ଗୋତ୍ରଭୁ ଅୱଧିନିଦସ୍ସନଭାୱେନ ଗହିତଂ, ତତୋ ପରଂ ପନ ମଗ୍ଗଫଲସମାନତାୟ ଅଞ୍ଞେସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ମଗ୍ଗୱୀଥିୟଂ ସମାପତ୍ତିୱୀଥିୟଂ ନିରୋଧାନନ୍ତରଞ୍ଚ ପୱତ୍ତମାନେସୁ ଫଲେସୁ ନିବ୍ବାନେ ଚ ଆସୱାନଂ ପୱତ୍ତି ନିୱାରିତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସୱନ୍ତୀତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱଧିଅତ୍ଥୋ ଆ-କାରୋ, ଅୱଧି ଚ ମରିୟାଦାଭିୱିଧିଭେଦତୋ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ମରିୟାଦଂ କିରିୟଂ ବହି କତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି ୟଥା ‘‘ଆପାଟଲିପୁତ୍ତା ୱୁଟ୍ଠୋ ଦେୱୋ’’ତି। ଅଭିୱିଧି ପନ କିରିୟଂ ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି ୟଥା ‘‘ଆଭୱଗ୍ଗା ଭଗୱତୋ ୟସୋ ପୱତ୍ତତୀ’’ତି। ଅଭିୱିଧିଅତ୍ଥୋ ଚାୟଂ ଆ-କାରୋ ଇଧ ଗହିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନ୍ତୋକରଣତ୍ଥୋ’’ତି।

ମଦିରାଦୟୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସିନ୍ଧୱକାଦମ୍ବରିକାପୋତିକାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଚିରପାରିୱାସିୟଟ୍ଠୋ ୱିରପରିୱୁତ୍ଥତା ପୁରାଣଭାୱୋ। ଅୱିଜ୍ଜା ନାହୋସୀତିଆଦୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ପୁରିମା, ଭିକ୍ଖୱେ, କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାୟତି ଭୱତଣ୍ହାୟା’’ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୬୨) ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ସଙ୍ଗହିତଂ। ଅୱିଜ୍ଜାସୱଭୱାସୱାନଂ ଚିରପରିୱୁତ୍ଥତାୟ ଦସ୍ସିତାୟ ତବ୍ଭାୱଭାୱିନୋ କାମାସୱସ୍ସ ଚିରପରିୱୁତ୍ଥତା ଦସ୍ସିତାୱ ହୋତି। ଅଞ୍ଞେସୁ ଚ ୟଥାୱୁତ୍ତେ ଧମ୍ମେ ଓକାସଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନେସୁ ମାନାଦୀସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ଅତ୍ତତ୍ତନିୟାଦିଗ୍ଗାହୱସେନ ଅଭିବ୍ୟାପନଂ ମଦକରଣୱସେନ ଆସୱସଦିସତା ଚ ଏତେସଂୟେୱ, ନ ଅଞ୍ଞେସନ୍ତି ଏତେସ୍ୱେୱ ଆସୱ-ସଦ୍ଦୋ ନିରୁଳ୍ହୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନ ଚେତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠାସୱୋ ନାଗତୋତି ଗହେତବ୍ବଂ ଭୱତଣ୍ହାୟ ୱିୟ ଭୱଦିଟ୍ଠିୟାପି ଭୱାସୱଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତତ୍ତା। ଆୟତଂ ଅନାଦିକାଲିକତ୍ତା। ପସୱନ୍ତୀତି ଫଲନ୍ତି। ନ ହି ତଂ କିଞ୍ଚି ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ଅତ୍ଥି, ୟଂ ଆସୱେହି ୱିନା ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ପୁରିମାନି ଚେତ୍ଥାତି ଏତ୍ଥ ଏତେସୁ ଚତୂସୁ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେସୁ ପୁରିମାନି ତୀଣି। ୟତ୍ଥାତି ୟେସୁ ସୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମପଦେସେସୁ। ତତ୍ଥ ୟୁଜ୍ଜନ୍ତି

କିଲେସେସୁଯେଵ ଯଥାଵୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଉଦ୍ଧରସ୍ସ ସମ୍ଭଵତୋ। ପଚ୍ଛିମଂ ''ଆଯତଂ ଵା ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ସଵନ୍ତୀ''ତି ଵୁତ୍ତନିବ୍ବଚନଂ। କମ୍ମେପି ଯୁଜ୍ଜତି ଦୁକ୍ଖପ୍ପସଵନସ୍ସ କିଲେସକମ୍ମସାଧାରଣତ୍ତା।

ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମା ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତା ଖନ୍ଧା, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ଭଵା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକା। ଵିଵାଦମୂଲଭୂତାତି ଵିଵାଦସ୍ସ ମୂଲକାରଣଭୂତା କୋଧୂପନାହ-ମକ୍ଖ-ପଳାସ-ଇସ୍ସା-ମଚ୍ଛରିଯ-ମାଯା-ସାଠେଯ୍ୟ-ଥମ୍ଭ-ସାରମ୍ଭ-ମାନାତିମାନା।

ଯେନ ଦେଵୂପପତ୍ତ୍ୟସ୍ସାତି ଯେନ କମ୍ମକିଲେସପ୍ପକାରେନ ଆସଵେନ ଦେଵେସୁ ଉପପତ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତି ଅସ୍ସ ମଯ୍ହନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଗନ୍ଧବ୍ବୋ ଵା ଵିହଙ୍ଗମୋ ଆକାସଚାରୀ ଅସ୍ସନ୍ତି ଵିଭତ୍ତିଂ ପରିଣାମେତ୍ଵା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯକ୍ଖଗନ୍ଧବ୍ବତାଯ ଵିନିମୁତ୍ତା ସବ୍ବା ଦେଵଗତି ଦେଵଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତା। ଅଵସେସା ଚ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମାତି ଅକୁସଲକମ୍ମତୋ ଅଵସେସା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଆସଵାତି ଆଗତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ପଟିଘାତାଯାତି ପଟିସେଧନାଯ। ପରୂପଵା...ପେ... ଉପଦ୍ଦଵାତି ଇଦଂ ଯଦି ଭଗଵା ସିକ୍ଖାପଦଂ ନ ପଞ୍ଞପେଯ୍ୟ, ତତୋ ଅସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଟିସେଵନଅଦିନ୍ନାଦାନପାଣାତିପାତାଦିହେତୁ ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ ପରୂପଵାଦାଦଯୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକା ନାନପ୍ପକାରା ଅନତ୍ଥା, ଯେ ଚ ତନ୍ନିମିତ୍ତା ଏଵ ନିରଯାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଚଵିଧବନ୍ଧନକମ୍ମକାରଣାଦିଵସେନ ମହାଦୁକ୍ଖାନୁଭଵାଦିପ୍ପକାରା ଅନତ୍ଥା, ତେ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ। ତେ ପନେତେତି ଏତେ କାମରାଗାଦିକିଲେସ-ଵେଭୂମକକମ୍ମପରୂପଵାଦାଦିଉପଦ୍ଦଵପ୍ପକାରା ଆସଵା। ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ଵିନଯାଦିପାଳିଇପଦେସେ। ଯଥାତି ଯେନ ଦୁଵିଧାଦିପ୍ପକାରେନ ଅଞ୍ଞେସୁ ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ଆଗତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ନିରଯଂ ଗମେନ୍ତୀତି ନିରଯଗାମିନିଯା। ଛକ୍କନିପାତେ ଆହୁନେଯ୍ୟସୁତ୍ତେ। ତତ୍ଥ ହି ଆସଵା ଛଧା ଆଗତା ଆସଵ-ସଦ୍ଦାଭିଧେଯ୍ୟସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଭେଦୋପଚାରେନ ଆସଵ-ପଦେ ପଭେଦୋତି ଵୁତ୍ତୋ, କୋଟ୍ଠାସଟ୍ଠୋ ଵା ପଦ-ସଦ୍ଦୋତି ଆସଵପଦେତି ଆସଵପ୍ପକାରେ ସଦ୍ଦକୋଟ୍ଠାସେ ଅତ୍ଥକୋଟ୍ଠାସେ ଵାତି ଅତ୍ଥୋ।

ତଥାହୀତି ତସ୍ମା ସଂଵରଣଂ ପିଦହନଂ ପଵତ୍ତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନଂ, ତେନେଵ କାରଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୀଲାଦିସଂଵରେ ଅଧିପ୍ପେତେ ପଵତ୍ତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନଵସେନ ଥକନଭାଵସାମଞ୍ଞତୋ ଦ୍ଵାରଂ ସଂଵରିତ୍ଵାତି ଗେହଦ୍ଵାରସଂଵରଣମ୍ପି ଉଦାହଟଂ। ସୀଲସଂଵରୋତିଆଦି ହେଟ୍ଠା ମୂଲପରିଯାଯଵଣ୍ଣନାଯ ଵୁତ୍ତମ୍ପି ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଵଣ୍ଣନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ଵା ଵତ୍ତୁକାମୋ ପୁନ ଵଦତି। ଯୁତ୍ତଂ ତାଵ ସୀଲସତିଞ୍ଞାଣାନଂ ସଂଵରତ୍ଥୋ ପାଳିଇଯଂ ତଥା ଆଗତତ୍ତା, ଖନ୍ତିଵୀରିଯାନଂ ପନ କଥନ୍ତି ଆହ ''ତେସଞ୍ଚା''ତିଆଦି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଦିପି ''ଖମୋ ହୋତି...ପେ... ସୀତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମଵିତକ୍କଂ ନାଧିଵାସେତୀ''ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସେ ଖନ୍ତିଵୀରିଯାନଂ ସଂଵରପରିଯାଯୋ ନାଗତୋ, ଉଦ୍ଦେସେ ପନ ସବ୍ବାସଵସଂଵରପରିଯାଯନ୍ତି ସଂଵରପରିଯାଯେନ ଗହିତତ୍ତା ଅତ୍ଥେଵ ତେସଂ ସଂଵରଭାଵୋତି।

ପୁବ୍ବେ ସୀଲସତିଞ୍ଞାଣାନଂ ପାଠନ୍ତରେନ ସଂଵରଭାଵୋ ଦସ୍ସିତୋତି ଇଦାନି ତଂ ଇମିନାପି ସୁତ୍ତେନ ଗହିତଭାଵଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଖନ୍ତିଵୀରିଯସଂଵରା ଵୁତ୍ତାଯେଵ ''ଖମୋ ହୋତି ସୀତସ୍ସା''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୧୪) ପାଳିଇଯା ଦସ୍ସନଵସେନ। ''ତଞ୍ଚ ଅନାସନଂ, ତଞ୍ଚ ଅଗୋଚର''ନ୍ତି ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସୀଲସଂଵରୋତି ତଞ୍ଚ ''ଯଥାରୂପେ''ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତଂ ଅଯୁତ୍ତଂ ଅନିଯତଵତ୍ଥୁକଂ ରହୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାସନଂ, ତଞ୍ଚ ଯଥାଵୁତ୍ତଂ ଅଯୁତ୍ତଂ ଵେସିଯାଦିଗୋଚରଂ, ''ପଟିସଙ୍ଖାଯୋନିସୋ ପରିଵଜ୍ଜେତୀ''ତି ଆଗତଂ ଯଂ ପରିଵଜ୍ଜନଂ, ଅଯଂ ପନ ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଆଗତୋ ସୀଲସଂଵରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନାସନପରିଵଜ୍ଜନେନ ହି ଅନାଚାରପରିଵଜ୍ଜନଂ ଵୁତ୍ତଂ, ଅନାଚାରାଗୋଚରପରିଵଜ୍ଜନଂ ଚାରିତ୍ତସୀଲତାଯସୀଲସଂଵରୋ। ତଥା ହି ଭଗଵତା ''ପାତିମୋକ୍ଖସଂଵରସଂଵୁତୋ ଵିହରତୀ''ତି (ଵିଭ। ୫୦୮) ସୀଲସଂଵରଵିଭଜନେ ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ''ଅତ୍ଥି ଅନାଚାରୋ, ଅତ୍ଥି ଅଗୋଚରୋ''ତିଆଦିନା (ଵିଭ। ୫୧୩, ୫୧୪) ଅନାଚାରାଗୋଚରା ଵିଭଜିତ୍ଵା ଦସ୍ସିତା। ଇଦଞ୍ଚ ଏକଦେସେନ ସମୁଦାଯନିଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ସମୁଦ୍ଦପବ୍ବତନିଦସ୍ସନଂ ଵିଯ।

ସବ୍ବତ୍ଥ ପଟିସଙ୍ଖା ଞାଣସଂଵରୋତି ଏତ୍ଥ ''ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ, ପଟିସଙ୍ଖା ଞାଣସଂଵରୋ''ତି ଵତ୍ତବ୍ବଂ । ନ ହି ଦସ୍ସନପହାତବ୍ବନିଦ୍ଦେସେ ପଟିସଙ୍ଖାଗହଣଂ ଅତ୍ଥି, ''ଯୋନିସୋ ମନସି କରୋତୀ''ତି ପନ ଵୁତ୍ତଂ। ଯୋନିସୋମନସିକରଣମ୍ପି ଅତ୍ଥତୋ ପଟିସଙ୍ଖା। ଞାଣସଂଵରମେଵାତି ଏଵଂ ପନ ଅତ୍ଥେ ଗଯ୍ହମାନେ ଯୁତ୍ତମେତଂ ସିଯା। କେଚି ପନ ''ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ 'ଇଧ ପଟିସଙ୍ଖା ଯୋନିସୋ'ତି ଆଗତଂ , ତଂ ସବ୍ବଂ ସନ୍ଧାଯ 'ସବ୍ବତ୍ଥ ପଟିସଙ୍ଖା ଞାଣସଂଵରୋ'ତି ଵୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି। ତେସଂ ମତେନ ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଯୋନିସୋ ମନସି କରୋତୀ''ତିଆଦିକସ୍ସ ଞାଣସଂଵରେନ ଚ ଅସଙ୍ଗହୋ ସିଯା, ''ଦସ୍ସନଂ ପଟିସେଵନା ଭାଵନା ଚ ଞାଣସଂଵରୋ''ତି ଚ ଵଚନଂ ଵିରୁଜ୍ଝେଯ୍ୟ, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତନଯେନେଵେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ''ସବ୍ବତ୍ଥ ପଟିସଙ୍ଖା ଞାଣସଂଵରୋ''ତି ଇମିନା ସତ୍ତସୁପି ଠାନେସୁ ଯଂ ଞାଣଂ, ସୋ ଞାଣସଂଵରୋତି ପରିଵଜ୍ଜନାଦିଵସେନ ଵୁତ୍ତା ସୀଲାଦଯୋ ସୀଲସଂଵରାଦଯୋତି

ଅଯମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଏୱଂ ସତି ସଂୱରାନଂ ସଙ୍କରୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ତେ ଅସଙ୍କରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନା"ତି ୱୁତ୍ତଂ ପରିୱଜ୍ଜନୱିସେସସଂୱରାଧିୱାସନୱିନୋଦନାନଂ ସୀଲସଂୱରାଦିଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା, ତଥା ଅଗ୍ଗହିତାନଂ ଗହଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେ ପନ ଅଗ୍ଗହିତେ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଦସ୍ସନଂ ପଟିସେୱନା ଭାୱନା"ତି ଆହ।

ଏତେନ ସୀଲସଂୱରାଦିନା କରଣଭୂତେନ, କାରଣଭୂତେନ ୱା। ଧମ୍ମାତି କୁସଲାକୁସଲଧମ୍ମା। ସୀଲସଂୱରାଦିନା ହି ସହଜାତକୋଟିଯା, ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା ୱା ପଚ୍ଚଯଭୂତେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା କୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଥା ଅନିରୁଦ୍ଧା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ନିରୋଧଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପାଠଇଯଂ ପନ "ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଚେୱ ଆସୱା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ଚ ଆସୱା ପହୀଯନ୍ତୀ"ତି ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦପହାନାନି ଏୱ ୱୁତ୍ତାନି, ନ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦାଦଯୋତି? ନଯିଦମେୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, "ଯୋନିସୋ ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମନସିକରୋତୋ"ତିଆଦିନା କୁସଲଧମ୍ମାନମ୍ପି ଉପ୍ପତ୍ତି ପକାସିତାୱ ଆସୱସଂୱରଣସ୍ସ ପଧାନଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା। ତଥା ହି ପରିଯୋସାନେପି "ଯେ ଆସୱା ଦସ୍ସନା ପହାତବ୍ବା, ତେ ଦସ୍ସନା ପହୀନା ହୋନ୍ତୀ"ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୮) ଆସୱପ୍ପହାନମେୱ ପଧାନଂ କତ୍ୱା ନିଗମିତଂ।

୧୫।ଜାନତୋ ପସ୍ସତୋତି ଏତ୍ଥ ଦସ୍ସନମ୍ପି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନାୱ ଦସ୍ସନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନ ମଂସଚକ୍ଖୁନା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ୱାତି ଆହ "ଦ୍ୱେପି ପଦାନି ଏକତ୍ଥାନୀ"ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀତି ପଦଦ୍ୱଯସ୍ସ ଏକତ୍ଥତ୍ତେପି। ଞାଣଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଞାଣସ୍ସ ସଭାୱଂ, ୱିସଯସ୍ସ ଯଥାସଭାୱାୱବୋଧନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ "ଜାନନଲକ୍ଖଣଞ୍ହି ଞାଣ"ନ୍ତି। ଞାଣପ୍ପଭାୱନ୍ତି ଞାଣାନୁଭାୱଂ, ଞାଣକିଚ୍ଚଂ ୱିସଯୋଭାସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ "ଞାଣେନ ୱିୱଟେ ଧମ୍ମେ"ତି। "ଜାନତୋ ପସ୍ସତୋ"ତି ଚ ଜାନନଦସ୍ସନମୁଖେନ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନା ଦେସନା ପୱତ୍ତାତି ଆହ "ଞାଣଲକ୍ଖଣଂ ଞାଣପ୍ପଭାୱଂ ଉପାଦାଯ ପୁଗ୍ଗଲଂ ନିଦ୍ଦିସତୀ"ତି। ଜାନତୋ ପସ୍ସତୋତି "ଯୋନିସୋ ଚ ମନସିକାରଂ ଅଯୋନିସୋ ଚ ମନସିକାର"ନ୍ତି ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ଯୋନିସୋମନସିକାରୱିସଯଜାନନଂ, ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୱିସଯଦସ୍ସନଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ପନ ନେସଂ ଆସୱାନଂ ଖଯୂପାଯସଭାୱସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଉପ୍ପାଦନାନୁପ୍ପାଦନୱସେନ ନ ଆରମ୍ମଣମତ୍ତେନାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଯୁତ୍ତୋତି ଆହ "ଯୋନିସୋମନସିକାରଂ…ପେ… ଅଯମେତ୍ଥ ସାରୋ"ତି।

"ଜାନତୋ"ତି ୱତ୍ୱା ଜାନନଞ୍ଚ ଅନୁସ୍ସୱାକାରପରିୱିତକ୍କମତ୍ତୱସେନ ନ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ, ଅଥ ଖୋ ରୂପାଦି ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଯୋନିସୋମନସିକାରାଯୋନିସୋମନସିକାରେ ପଚ୍ଚକ୍ଖେ କତ୍ୱା ତେସଂ ଉପ୍ପାଦୱସେନ ଦସ୍ସନନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୁଂ "ପସ୍ସତୋ"ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ରାପି ହି "ଏୱଂ ଜାନତୋ ଏୱଂ ପସ୍ସତୋ (ଇତିୱୁ। ୧୦୨), ଜାନଂ ଜାନାତି ପସ୍ସଂ ପସ୍ସତି (ମ। ନି। ୧।୨୦୩), ଏୱଂ ଜାନନ୍ତା ଏୱଂ ପସ୍ସନ୍ତା (ମ। ନି। ୧।୪୦୭), ଅଜାନତଂ ଅପସ୍ସତ"ନ୍ତି ଚ ଆଦୀସୁ ଞାଣକିଚ୍ଚସ୍ସ ସାମଞ୍ଞୱିସେସଦୀପନୱସେନେତଂ ପଦଦ୍ୱଯଂ ଆଗତନ୍ତି। କେଚୀତି ଅଭଯଗିରିୱାସିସାରସମାସାଚରିଯା। ତେ ହି "ସମାଧିନା ଜାନତୋ ୱିପସ୍ସନାଯ ପସ୍ସତୋ ଜାନଂ ଜାନାତି ପସ୍ସଂ ପସ୍ସତି, ଏୱଂ ଜାନନା ସମଥୋ, ପସ୍ସନା ୱିପସ୍ସନା"ତି ଚ ଆଦିନା ପପଞ୍ଚେନ୍ତି। ତେତି ପପଞ୍ଚା। ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେତି "ଜାନତୋ"ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତେ ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତପଦଅତ୍ଥେ ନିଦ୍ଧାରିଯମାନେ। ନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ଜାନନଦସ୍ସନାନଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରାଯୋନିସୋମନସିକାରୱିସଯଭାୱସ୍ସ ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା।

ଆସୱପ୍ପହାନଂ ଆସୱାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତପ୍ପହାନଂ। ସୋ ପନ ନେସଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଖୀଣତା ଅଭାୱୋ ଏୱାତି ଆହ "ଆସୱାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଖଯମସମୁପ୍ପାଦଂଖୀଣାକାରଂ ନତ୍ଥିଭାୱ"ନ୍ତି। ଉଜୁମଗ୍ଗାନୁସାରିନୋତି କିଲେସୱଙ୍କସ୍ସ କାଯୱଙ୍କାଦୀନଞ୍ଚ ପହାନେନ ଉଜୁଭୂତେ ସୱିପସ୍ସନେ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସ। ତଦେୱ ହିସ୍ସ ସିକ୍ଖନଂ। ଖଯସ୍ମିଂ ପଠମଂ ଞାଣଂ। ତତୋ ଅଞ୍ଞା ଅନନ୍ତରାତି ଖଯସଙ୍ଖାତେ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେ ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନମେୱ ଞାଣଂ ପଠମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି , ତଦନନ୍ତରଂ ପନ ଅଞ୍ଞଂ ଅରହତ୍ତନ୍ତି। ଯଦିପି ଗାଥାଯଂ "ଖଯସ୍ମିଂ"ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପନ ଆସୱେହି ଖୀଣୋତୀତି ମଗ୍ଗୋ ଖଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ "ମଗ୍ଗୋ ଆସୱକ୍ଖଯୋତି ୱୁତ୍ତୋ"ତି। ସମଣୋତି ସମିତପାପୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସୋ ପନ ଖୀଣାସୱୋ ହୋତୀତି "ଆସୱାନଂ ଖଯା"ତି ଇମସ୍ସ ଫଲପରିଯାଯତା ୱୁତ୍ତା, ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପନ ଆସୱକ୍ଖଯୋ ମଗ୍ଗୋ, ତେନ ପତ୍ତବ୍ବତୋ ଫଲଂ। ଏତେନେୱ ନିବ୍ବାନସ୍ସପି ଆସୱକ୍ଖଯଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

"ଜାନତୋ ପସ୍ସତୋ"ତି ଜାନତୋ ଏୱ ପସ୍ସତୋ ଏୱାତି ଏୱମେତ୍ଥ ନିଯମୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ନ ଅଞ୍ଞଥା ୱିସେସାଭାୱତୋ ଅନିଟ୍ଠସାଧନତୋ ଚାତି ତସ୍ସ ନିଯମସ୍ସ ଫଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ନୋ ଅଜାନତୋ ନୋଅପସ୍ସତୋ"ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ "ଯୋ ପନ ନ ଜାନାତି ନ ପସ୍ସତି, ତସ୍ସ ନେୱ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ"ତି। ଇମିନା ଦୂରୀକତାଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ, ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଚ ଆସୱକ୍ଖଯସ୍ସ ଏକନ୍ତିକକାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଏତେନାତି "ନୋ ଅଜାନତୋ ନୋ ଅପସ୍ସତୋ"ତି ୱଚନେନ। ତେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତାତି କେ ପନ ତେତି? "ବାଲେ ଚ ପଣ୍ଡିତେ ଚ ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୮; ମ। ନି। ୨।୨୨୮), ଅହେତୂ ଅପଚ୍ଚଯା ସତ୍ତା ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତୀ"ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୮; ମ। ନି। ୨।୨୨୭) ଏୱମାଦିୱାଦା। ତେସୁ ହି କେଚି ଅଭିଜାତିସଙ୍କନ୍ତିମତ୍ତେନ ଭୱସଙ୍କନ୍ତିମତ୍ତେନ ଚ ସଂସାରସୁଦ୍ଧିଂ ପଟିଜାନନ୍ତି, ଅଞ୍ଞେ ଇସ୍ସରପଜାପତିକାଲାଦିୱସେନ,

ତୟିଦଂ ସବ୍ବଂ ‘‘ସଂସାରାଦୀହୀ’’ତି ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପୁରିମେନ ୱା ପଦଦ୍ୱୟେନାତି ‘‘ଜାନତୋ, ପସ୍ସତୋ’’ତି ଇମିନା ପଦଦ୍ୱୟେନ। ଉପାୟୋ ୱୁତ୍ତୋ ‘‘ଆସୱକ୍ଖୟସ୍ସା’’ତି ଅଧିକାରତୋ ୱିଞ୍ଞାୟତି। ଇମିନାତି ‘‘ନୋ ଅଜାନତୋ, ନୋ ଅପସ୍ସତୋ’’ତି ଇମିନା ପଦଦ୍ୱୟେନ। ଅନୁପାୟୋ ଏୱ ହି ଆସୱାନଂ ଖୟସ୍ସ ୟଦିଦଂ ୟୋନିସୋ ଚ ଅୟୋନିସୋ ଚ ମନସିକାରସ୍ସ ଅଜାନନଂ ଅଦସ୍ସନଞ୍ଚ, ତେନ ତଥତ୍ତାୟ ଅପ୍ପଟିପତ୍ତିତୋ ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିତୋ ଚ। ନନୁ ‘‘ପସ୍ସତୋ’’ତି ଇମିନା ଅୟୋନିସୋମନସିକାରୋ ୟଥା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ଦସ୍ସନେ ଅଧିପ୍ପେତେ ପୁରିମେନେୱ ଅନୁପାୟପଟିସେଧୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି? ନ ହୋତି, ଅୟୋନିସୋମନସିକାରାନୁପ୍ପାଦନସ୍ସପି ଉପାୟଭାୱତୋ ସତିବଲେନ ସଂୱୁତଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟାଦିତା ୱିୟ ସମ୍ପଜଞ୍ଞବଲେନେୱ ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଅଭୂତଜାନନାଭାୱୋ ହୋତୀତି। ତେନାହ ‘‘ସଙ୍ଖେପେନ…ପେ… ହୋତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପେନାତି ସମାସେନ, ଅନ୍ୱୟତୋ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଚ ୱିତ୍ଥାରଂ ଅକତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାଣଂ…ପେ… ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି ‘‘ଜାନତୋ’’ତିଆଦିନା ଞାଣସ୍ସେୱ ଗହିତତ୍ତା। ୟଦି ଏୱଂ ‘‘ସ୍ୱାୟଂ ସଂୱରୋ’’ତିଆଦି କଥଂ ନୀୟତୀତି? ଞାଣସ୍ସ ପଧାନଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଏୱମୟଂ ଦେସନା କତାତି ନାୟଂ ଦୋସୋ, ତଥା ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ‘‘ଅରିୟଂ ୱୋ ଭିକ୍ଖୱେ ସମ୍ମାସମାଧିଂ ଦେସେସ୍ସାମି ସୌପନିସଂ ସପରିକ୍ଖାର’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୧୩୬) ୱିତ୍ଥାରୋ।

ଦକ୍ଖଜାତିକୋତି ଦକ୍ଖରୂପୋ। ସୋ ହି ଦ୍ରବ୍ୟୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ଦ୍ରବ୍ୟଂ ୱିନସ୍ସତି ନାଦ୍ରବ୍ୟ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ। ଦକ୍ଖଜାତିକୋ ୱା ସାରସଭାୱୋ, ସାରୁପ୍ପସୀଲାଚାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୟଥାହ ‘‘ନ ଖୋ ଦକ୍ଖ ଦକ୍ଖା ଏୱଂ ନିଦ୍ଦେଠେନ୍ତୀ’’ତି (ପାରା। ୩୮୪, ୩୯୧; ଚୂଳୱ। ୧୯୩)। ୱତ୍ତସୀସେ ଠତ୍ୱାତି ୱତ୍ତଂ ଉତ୍ତମଙ୍ଗଂ, ଧୁରଂ ୱା କତ୍ୱା। ୟୋ ହି ପରିସୁଦ୍ଧାଜୀୱୋ କାତୁଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ, ଅତ୍ତନୋ ୱା ୱାତାତପାଦିପଟିବାହନତ୍ଥଂ ଛତ୍ତାଦୀନି କରୋତି, ସୋ ୱତ୍ତସୀସେ ଠତ୍ୱା କରୋତି ନାମ। ପଦଟ୍ଠାନଂ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ନାଥକରଣଧମ୍ମଭାୱେନ ଉପନିସ୍ସୟଭାୱତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ୟାନି ତାନି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଉଚ୍ଚାୱଚାନି କିଚ୍ଚକରଣୀୟାନି, ତତ୍ଥ ଦକ୍ଖୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୪୯୭)।

ଉପାୟମନସିକାରୋତି କୁସଲଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିୟା କାରଣଭୂତୋ ମନସିକାରୋ। ପଥମନସିକାରୋତି ତସ୍ସା ଏୱ ମଗ୍ଗଭୂତୋ ମନସିକାରୋ। ଅନିଚ୍ଚାଦୀସୁ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନାତି ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖଅସୁଭଅନତ୍ତସଭାୱେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ‘‘ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅସୁଭଂ ଅନତ୍ତା’’ତିଆଦିନା ଏୱ ନୟେନ, ଅୱିପରୀତସଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକେନ ୱାତି ସଚ୍ଚାଭିସମୟସ୍ସ ଅନୁଲୋମୱସେନ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାତିଆଦିନା ଆୱଜ୍ଜନାୟ ପଚ୍ଚୟଭୂତା ତତୋ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନା ମନୋଦ୍ୱାରିକା କୁସଲଜୱନପ୍ପୱତ୍ତି ଫଲୱୋହାରେନ ତଥା ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ସା ହି ୱସେନ ସା କୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଉପନିସ୍ସୟୋ ହୋତି। ଆୱଜ୍ଜନା ହି ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜୟତୀତି ଆୱଜ୍ଜନା। ଅନୁ ଅନୁ ଆୱଜ୍ଜେତୀତି ଅନ୍ୱାୱଜ୍ଜନା। ଭୱଙ୍ଗାରମ୍ମଣତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଆଭୁଜତୀତି ଆଭୋଗୋ। ସମନ୍ନାହରତୀତି ସମନ୍ନାହାରୋ। ତଦେୱାରମ୍ମଣଂ ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ମନସି କରୋତି ଠପେତୀତି ମନସିକାରୋ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ଉପାୟପଥମନସିକାରଲକ୍ଖଣୋ ୟୋନିସୋମନସିକାରୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି, ୟସ୍ସ ୱସେନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ସଚ୍ଚାନି ଆୱଜ୍ଜିତୁଂ ସକ୍କୋତି । ଅୟୋନିସୋମନସିକାରେ ସଚ୍ଚପଟିକୂଲେନାତି ସଚ୍ଚାଭିସମୟସ୍ସ ଅନନୁଲୋମୱସେନ। ସେସଂ ୟୋନିସୋମନସିକାରେ ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ୟୁତ୍ତିନ୍ତି ଉପପତ୍ତିସାଧନୟୁତ୍ତିଂ, ହେତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ୟସ୍ମା’’ତିଆଦି। ଏତ୍ଥାତି ‘‘ଅୟୋନିସୋ ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ପହୀୟନ୍ତୀ’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ପାଠେ। ତତ୍ଥାତି ୱାକ୍ୟୋପଞ୍ଞାସନଂ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅୟମୁଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସୋ ପରିୱତ୍ତୋତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ୟୋନିସୋ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ମନସିକାରପଦଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସାଧାରଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ୟୋନିସୋ ଅୟୋନିସୋତି ଇମେହି ତାୱ ଦ୍ୱୀହି ପଦେହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୟୋନିସୋତି ହି ୟୋନିସୋମନସିକାରୋ, ଅୟୋନିସୋତି ଚ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରୋ ତତ୍ଥ ଅନୁୱତ୍ତନତୋ ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ଚ। ସତିପି ଅନତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିସାମଞ୍ଞେ ଭୱାଦୀସୁ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ବହୁଲିସାମଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଂ ପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ନାୱାଦି ଉପମାଉୟଗ୍ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଚକ୍କୟନ୍ତଂ ଆହଟଘଟୀୟନ୍ତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି।

ଅନୁପ୍ପନ୍ନାତି ଅନିବ୍ବତ୍ତା। ଆରମ୍ମଣୱିସେସୱସେନ ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା, ନ ରୂପାରମ୍ମଣାଦିଆରମ୍ମଣସାମଞ୍ଞେନ, ନାପି ଆସୱୱସେନ। ତେନାହ ‘‘ଅନନୁଭୂତପୁବ୍ବଂ ଆରମ୍ମଣଂ…ପେ… ଅଞ୍ଞଥା ହି ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ନାମ ଆସୱା ନ ସନ୍ତୀ’’ତି। ୱତ୍ଥୁନ୍ତି ସୱିଞ୍ଞାଣକାୱିଞ୍ଞାଣକପ୍ପଭେଦଂ ଆସୱୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ। ଆରମ୍ମଣଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଭୂତରୂପାଦୀନି । ଇଦାନି ଆସୱୱସେନପି ଅନୁପ୍ପନ୍ନପରିୟାୟୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅନୁଭୂତପୁବ୍ବେପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପକତିସୁଦ୍ଧିୟାତି ପୁବ୍ବଚରିୟତୋ କିଲେସଦୂରୀଭାୱସିଦ୍ଧାୟ ସୁଦ୍ଧିପକତିତାୟ। ପାଠଇୟା ଉଦ୍ଦିସନଂ ଉଦ୍ଦେସୋ, ଅଟ୍ଠକଥନଂ ପରିପୁଚ୍ଛା। ଅଜ୍ଝୟନଂ ପରିୟତ୍ତି, ଚୀୱରସିବ୍ବାଦି ନୱକମ୍ମଂ, ସମଥୱିପସ୍ସନାନୁୟୋଗୋ ୟୋନିସୋମନସିକାରୋ। ତାଦିସେନାତି ୟାଦିସେନ ‘‘ମନୁଞ୍ଞୱତ୍ଥୁ’’ତିମନସିକାରାଦିନା କାମାସୱାଦୟୋ ସମ୍ଭୱେୟ୍ୟୁଂ, ତାଦିସେନ। ଆସୱାନଂ ୱଡ୍ଢି ନାମ ପରିୟୁଟ୍ଠାନତିବ୍ବତାୟ

ୱେଦିତବ୍ବା, ସା ଚ ଅଭିଣ୍ହପ୍ପୱତ୍ତିୟା ବହୁଲୀକାରତୋତି ତେ ଲଦ୍ଧାସେୱନା ବହୁଲଭାୱଂ ପତ୍ତା ମଦ୍ଦନ୍ତା ଫରନ୍ତା ଛାଦେନ୍ତା ଅନ୍ଧାକାରଂ କରୋନ୍ତା ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଏକସନ୍ତାନନୟେନ ''ଉପ୍ପନ୍ନା ପୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଉପ୍ପନ୍ନା ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି। ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥାତି ଇତୋ ଅପରାପରୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଏକତ୍ତଗ୍ଗହଣତୋ ଅଞ୍ଞଥା ୱୁତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି ଖଣିକଭାୱତୋ।

ସୋ ଚ ଜାନାତୀତି ଧମ୍ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚୱିଗ୍ଗହାଭାୱମାହ। କାରକସ୍ସେୱାତି ଯୁତ୍ତୟୋଗସ୍ସେୱ। ଯସ୍ସ ପନାତିଆଦିନା ଅନୁଦ୍ଦେସିକଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପୁରାତନସ୍ସ ପୁରିସାତିସୟସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନେନ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ''ମଣ୍ଡଲାରାମୱାସୀମହାତିସ୍ସଭୂତତ୍ଥେରସ୍ସ ୱିୟା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଆୟତିଂ ତଥାପଟିପତ୍ତିକାରଣଂ ହୋତି, ଯତୋ ଏଦିସଂ ୱତ୍ଥୁ ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମିଂ ୟେୱାତି ମଣ୍ଡଲାରାମେୟେୱ। ଆଚରିୟଂ ଆପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଉଦ୍ଦେସାଚରିୟଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଗନ୍ତୁଂ ଆପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା। ଆଚରିୟଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଦାୟକଂ ମହାରକ୍ଖିତତ୍ଥେରଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା। ଉଦ୍ଦେସମଗ୍ଗନ୍ତି ଯଥାଆରଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଦେସପବନ୍ଧଂ। ତଦା କିର ମୁଖପାଠେନେୱ ବହୂ ଏକଜ୍ଝଂ ଉଦ୍ଦିସାପେତ୍ୱା ମନୋସଜ୍ଝାୟୱସେନ ଧମ୍ମଂ ସଜ୍ଝାୟନ୍ତି। ତତ୍ଥାୟଂ ଥେରୋ ପଞ୍ଞୱନ୍ତତାୟ ଉଦ୍ଦେସଂ ଗଣ୍ହନ୍ତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧୋରୟ୍ହୋ, ସୋ ''ଇଦାନାହଂ ଅନାଗାମୀ, କିଂ ମୟ୍ହଂ ଉଦ୍ଦେସେନା''ତି ସଙ୍କୋଚଂ ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଦୁତିୟଦିୱସେ ଉଦ୍ଦେସକାଲେ ଆଚରିୟଂ ଉପସଙ୍କମି। ''ଉପ୍ପନ୍ନା ପହୀୟନ୍ତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନସଦିସା ''ଉପ୍ପନ୍ନା''ତି ୱୁତ୍ତା, ନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା। ନ ହି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଆସୱେସୁ ମଗ୍ଗେନ ପହାନଂ ସମ୍ଭୱତୀତି ଆହ ''ଯେ ପନ...ପେ... ନତ୍ଥୀ''ତି। ୱତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନା ଖଣତ୍ତୟସମଙ୍ଗିନୋ। ତେସଂ ପଟିପତ୍ତିୟା ପହାନଂ ନତ୍ଥି ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହାନଂ ପଚ୍ଚୟଘାତେନ ଅନୁପ୍ପାଦନମେୱ ତାୟ ପହାନନ୍ତି।

୧୬। ଯଦି ଏୱଂ ଦୁତିୟପଦଂ କିମତ୍ଥିୟନ୍ତି? ପଦଦ୍ୱୟଗ୍ଗହଣଂ ଆସୱାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପନ୍ନଭାୱସମ୍ଭୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ପହାୟକୱିଭାଗେନ ପହାତବ୍ବୱିଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ। ତେନାହ ''ଇଦମେୱ ପଦଂ ଗହେତ୍ୱା''ତି। ଅଞ୍ଞମ୍ପୀତି ଞାଣତୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ସତିସଂୱରାଦିଂ। ଦସ୍ସନାତି ଇଦଂ ହେତୁମ୍ହି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସନେନାତି ହେତୁମ୍ହି କରଣୱଚନେନ ତଦତ୍ଥଂ ୱିୱରତି। ଏସ ନୟୋତି ତମେୱତ୍ଥଂ ଅତିଦିସତି। ଦସ୍ସନେନାତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ। ସୋ ହି ପଠମଂ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନତୋ ''ଦସ୍ସନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଦିପି ତଂ ଗୋତ୍ରଭୁ ପଠମତରଂ ପସ୍ସତି, ଦିସ୍ୱା ପନ କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ କିଲେସପ୍ପହାନସ୍ସ ଅକରଣତୋ ନ ତଂ ଦସ୍ସନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆୱଜ୍ଜନଟ୍ଠାନିୟଞ୍ହି ତଂ ଞାଣଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ, ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତ୍ତସାମଞ୍ଞେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ନିବ୍ବାନପଟିୱିଜ୍ଝନେନ, ତସ୍ମା ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିବ୍ବତ୍ତନେନ ଭାୱନଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ ଦସ୍ସନଂ ନାମ, ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚକରଣୱସେନ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଦସ୍ସନଂ ତଦଭିସମୟୋତି ନତ୍ଥେତ୍ଥ ଗୋତ୍ରଭୁସ୍ସ ଦସ୍ସନଭାୱପ୍ପତ୍ତି । ଅୟଞ୍ଚ ୱିଚାରୋ ପରତୋ ଅଟ୍ଠକଥାୟମେୱ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୨) ଆଗମିସ୍ସତି। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ''ସଂୱରା ପହାତବ୍ବା''ତିଆଦୀସୁ। ସଂୱରାତି ସଂୱରେନ, ''ସଂୱରୋ''ତି ଚେତ୍ଥ ସତିସଂୱରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଟିସେୱତି ଏତେନାତି ପଟିସେୱନଂ, ପଚ୍ଚୟେସୁ ଇଦମତ୍ଥିକତାଞାଣଂ। ଅଧିୱାସେତି ଖମତି ଏତାୟାତି ଅଧିୱାସନା, ସୀତାଦୀନଂ ଖମନାକାରେନ ପୱତ୍ତୋ ଅଦୋସୋ, ତପ୍ପଧାନା ୱା ଚତ୍ତାରୋ କୁସଲକ୍ଖନ୍ଧା। ପରିୱଜ୍ଜେତି ଏତେନାତି ପରିୱଜ୍ଜନଂ, ୱାଳମିଗାଦୀନଂ ପରିହରଣୱସେନ ପୱତ୍ତା ଚେତନା, ତଥାପୱତ୍ତା ୱା ଚତ୍ତାରୋ କୁସଲକ୍ଖନ୍ଧା। କାମୱିତକ୍କାଦିକେ ୱିନୋଦେତି ୱିତୁଦତି ଏତେନାତି ୱିନୋଦନଂ, କୁସଲୱୀରିୟଂ। ପଠମମଗ୍ଗେନ ଦିଟ୍ଠେ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ଭାୱନାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଭାୱନା, ସେସମଗ୍ଗତ୍ତୟଂ। ନ ହି ତଂ ଅଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବଂ କିଞ୍ଚି ପସ୍ସତି, ଏୱଂ ଦସ୍ସନାଦୀନଂ ୱଚନତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଦସ୍ସନାପହାତବ୍ବଆସୱୱଣ୍ଣନା

୧୭। କୁସଲାକୁସଲଧମ୍ମେହି ଆଲମ୍ବିୟମାନାପି ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମା ଆୱଜ୍ଜନମୁଖେନେୱ ତବ୍ଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ମନସିକରଣୀୟେ''ତି ପଦସ୍ସ ''ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବେ''ତି ଅତ୍ଥମାହ। ହିତସୁଖାୱହଭାୱେନ ମନସିକରଣଂ ଅରହନ୍ତୀତି ମନସିକରଣୀୟା, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅମନସିକରଣୀୟାତି ଆହ ''ଅମନସିକରଣୀୟେତି ତବ୍ବିପରୀତେ''ତି। ସେସପଦେସୁପି ''ମନସିକରଣୀୟେ ଧମ୍ମେ ଅପ୍ପଜାନନ୍ତୋ''ତିଆଦୀସୁ। ଯସ୍ମା କୁସଲଧମ୍ମେସୁପି ସୁଭସୁଖନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ମନସିକାରୋ ଅସ୍ସାଦନାଦିହେତୁତାୟ ସାୱଜ୍ଜୋ ଅହିତଦୁକ୍ଖାୱହୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମେସୁପି ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ମନସିକାରୋ ନିବ୍ବିଦାଦିହେତୁତାୟ ଅନୱଜ୍ଜୋ ହିତସୁଖାୱହୋ, ତସ୍ମା ''ଧମ୍ମତୋ ନିୟମୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ୱତ୍ୱା ''ଆକାରତୋ ପନ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଆହ।

ୱା-ସଦ୍ଦୋ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ''ମମଂ ୱା ହି ଭିକ୍ଖୱେ (ଦୀ। ନି। ୧।୫, ୬), ଦେୱୋ ୱା ଭୱିସ୍ସାମି ଦେୱଞ୍ଞତରୋ ୱା''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୮୬; ମ। ନି। ୨।୭୯, ୮୦) ୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ ଦିଟ୍ଠୋ, ନ ସମୁଚ୍ଚୟତ୍ଥୋତି ତତ୍ଥ ସମୁଚ୍ଚୟତ୍ଥେ ପୟୋଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ସମୁଚ୍ଚୟତ୍ଥଦୀପକଂ ପନେତଂ ସୁତ୍ତପଦଂ ସମୁଦାହଟଂ।

କାମାସୱୋତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣସଙ୍ଖାତେ କାମେ ଆସୱୋ କାମାସୱୋ। ତେନାହ ''ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକୋ ରାଗୋ''ତି। ଭୱାସୱଂ ପନ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବୋ ଲୋଭୋ କାମାସୱୋତି ୟୁତ୍ତଂ ସିୟା। ରୂପାରୂପଭୱେତି କମ୍ମୁପପତ୍ତିଭେଦତୋ ଦୁୱିଧେପି ରୂପାରୂପଭୱେ ଛନ୍ଦରାଗୋ। ଝାନନିକନ୍ତୀତି ଝାନସ୍ସାଦୋ। ''ସୁନ୍ଦରମିଦଂ ଠାନଂ ନିଚ୍ଚଂ ଧୁୱ''ନ୍ତିଆଦିନା ଅସ୍ସାଦେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ ରାଗୋ ଭୱେ ଆସୱୋତି ଭୱାସୱୋ। ଏୱନ୍ତି

ସଙ୍ଦିଟ୍ଠୀନଂ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଗହତୋ ଭୱାସୱେନେୱ ଦିଟ୍ଠାସୱୋ ଗହିତୋ ତଂସହଗତରାଗତାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅପରେ ପନ ‘‘ଦିଟ୍ଠାସୱୋ ଅୱିଜ୍ଜାସୱେନ ଚ ସଙ୍ଗହିତୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଭୱାସୱୋ ଚତୂସୁ ଦିଟ୍ଠିଗତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୪୬୫) ୱଚନତୋ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତରାଗସ୍ସ ଭୱାସୱଭାୱୋ ୱିଚାରେତବ୍ବୋ, ଅଥ ‘‘କାମସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୪। ୩୩୨) ୱିଯ ଆରମ୍ମଣକରଣତ୍ଥୋ ସହଗତତ୍ଥୋ, ଏୱଂ ସତି ଭୱାସୱେ ଦିଟ୍ଠାସୱସ୍ସ ସମୋଧାନଗମନଂ କତଂ ନ ସିଯା। ନ ହି ତମ୍ପଯୋଗତବ୍ଭାୱାଦିକେ ଅସତି ତଂସଙ୍ଗହୋ ଯୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତପାଠଇଂ ଅନୁସାରେନ ଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପଯୁତ୍ତଲୋଭୋପି କାମାସୱୋତି ଯୁତ୍ତଂ ସିଯା। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକଦୁକ୍ଖାନଞ୍ହି କାରଣଭୂତା କାମାସୱାଦଯୋପି ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତା।

ଅଭିଧମ୍ମେ (ଧ। ସ। ୧୧୦୩) ଚ କାମାସୱନିଦ୍ଦେସେ ‘‘କାମେସୂତି କାମରାଗଦିଟ୍ଠିରାଗାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତେସୁ ତେଭୂମକେସୁ ୱତ୍ଥୁକାମେସୂ’’ତି ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତି। ତତ୍ଥ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ସା ତଣ୍ହା ସଙ୍ବାପି ନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିନାମଂ ନ ଲଭତୀତି। ଯଦି ପନ ଲୋଭୋ କାମାସୱଭୱାସୱୱିନିମୁତ୍ତୋପି ସିଯା, ସୋ ଯଦା ଦିଟ୍ଠିଗତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅୱିଜ୍ଜାସୱୋ ଆସୱୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋତି ଦୋମନସ୍ସୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ୱିଯ ତସ୍ସପି ଆସୱୱିପ୍ପଯୁତ୍ତତା ୱତ୍ତବ୍ବା ସିଯା ‘‘ଚତୂସୁ ଦିଟ୍ଠିଗତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମୋହୋ ସିଯା ଆସୱସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ, ସିଯା ଆସୱୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ’’ତି। ‘‘କାମାସୱୋ ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’ତି (ଧ। ସ। ୧୪୬୫), ‘‘କାମାସୱଂ ପଟିଚ୍ଚ ଦିଟ୍ଠାସୱୋ ଅୱିଜ୍ଜାସୱୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୩।୧୦୯) ଚ ୱଚନତୋ ଦିଟ୍ଠିସହଗତରାଗୋ କାମାସୱୋ ନ ହୋତୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। କିଞ୍ଚ ଅଭିଜ୍ଝାକାମରାଗାନଂ ୱିସେସୋ ଆସୱଦ୍ୱଯଏକାସୱଭାୱୋ ସିଯା, ନ ଅଭିଜ୍ଝାଯ ଚ ନୋଆସୱଭାୱୋତି ନୋଆସୱଲୋଭସ୍ସ ସବ୍ଭାୱୋ ୱିଚାରେତବ୍ବୋ। ନ ହି ଅତ୍ଥି ଅଭିଧମ୍ମେ ‘‘ଆସୱୋ ଚ ନୋଆସୱୋ ଚ ଧମ୍ମା ଆସୱସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆସୱସ୍ସ ଚ ନୋଆସୱସ୍ସ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୩।୧୬-୧୭) ସତ୍ତମୋ ନୱମୋ ଚ ପଞ୍ହୋ। ଗଣନାଯଞ୍ଚ ‘‘ହେତୁଯା ସତ୍ତା’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୩।୪୦) ୱୁତ୍ତଂ, ନୋ ‘‘ନୱା’’ତି। ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ପନ ଲୋଭେ ନୋଆସୱେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ସତ୍ତମନୱମାପି ପଞ୍ହା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଲଭେଯ୍ୟୁଂ, ଗଣନାଯ ଚ ‘‘ହେତୁଯା ନୱା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ନ ପନ ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେ ଚ ଲୋଭେ ନୋଆସୱେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ଯସ୍ମା ପନ ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନା ନାମ ପରିଯାଯକଥା, ନ ଅଭିଧମ୍ମଦେସନା ୱିଯ ନିପ୍ପରିଯାଯକଥା, ତସ୍ମା ବଲୱକାମରାଗସ୍ସେୱ କାମାସୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କାମାସୱୋତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକୋ ରାଗୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା ଭୱାଭିନନ୍ଦନନ୍ତି।

ସାମଞ୍ଞେନ ଭୱାସୱୋ ଦିଟ୍ଠାସୱଂ ଅନ୍ତୋଗଧଂ କତ୍ୱା ଇଧ ତଯୋ ଏୱ ଆସୱା ୱୁତ୍ତାତି ତସ୍ସ ତଦନ୍ତୋଗଧତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠାସୱୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ଭୱାସୱସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖପଟିପକ୍ଖତଂ। ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଅଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତନ୍ତନଯଂ ନିସ୍ସାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତ୍ତନ୍ତସଂୱଣ୍ଣନା ହେସାତି, ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ୱା ପୁବ୍ବନ୍ତାଦୀନଂ। ଯଥା ଅତ୍ଥତୋ କାମାସୱାଦଯୋ ୱୱତ୍ଥାପିତା, ତଥା ନେସଂ ଉପ୍ପାଦୱଡ୍ଢିଯୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କାମଗୁଣେ’’ତିଆଦିମାହ। ଅସ୍ସାଦତୋ ମନସିକରୋତୋତି ‘‘ସୁଭସୁଖା’’ତିଆଦିନା ଅସ୍ସାଦନୱସେନ ମନସି କରୋନ୍ତସ୍ସ। ଚତୁୱିପଲ୍ଲାସପଦଟ୍ଠାନଭାୱେନାତି ସୁଭସଞ୍ଞାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ। ୱୁତ୍ତନଯପଚ୍ଚନୀକତୋତି ‘‘କାମା ନାମେତେ ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା’’ତିଆଦିନା କାମଗୁଣେସୁ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନପୁବ୍ବକନେକ୍ଖମ୍ମପଟିପତ୍ତିଯା ଛନ୍ଦରାଗଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭଯତୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ ଚ ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ଚ କାମାସୱୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଚ ପହୀଯତି। ତଥା ମହଗ୍ଗତଧମ୍ମେସୁ ଚେୱ ସକଲତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ଚ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନପୁବ୍ବକଅନିଚ୍ଚାଦିମନସିକାରୱସେନ ନିସ୍ସରଣପଟିପତ୍ତିଯା ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଚ ଭୱାସୱଅୱିଜ୍ଜାସୱା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ଚ ପହୀଯନ୍ତୀତି ଏୱଂ ତଣ୍ହାପକ୍ଖେ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ନଯସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖତୋ ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ୱିତ୍ଥାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତଯୋ ଏୱାତି ଅଭିଧମ୍ମେ ୱିଯ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ’’ତି ଅୱତ୍ୱା କସ୍ମା ତଯୋ ଏୱ ଆସୱା ଇଧ ଇମିସ୍ସଂ ଦସ୍ସନାପହାତବ୍ବକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତା? ତତ୍ଥ କାମାସୱସ୍ସ ତଣ୍ହାପଣିଧିଭାୱତୋ ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖପଟିପକ୍ଖତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଭୱେସୁ ନିଚ୍ଚଗ୍ଗାହାନୁସାରତୋ ଯେଭୁଯ୍ୟତୋ ଭୱରାଗସମ୍ପତ୍ତିତୋ ଭୱାସୱସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖପଟିପକ୍ଖତା, ଭୱଦିଟ୍ଠିଯା ପନ ଭୱାସୱଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି, ଅନତ୍ତସଞ୍ଞାଯ ଞାଣାନୁଭାୱସିଦ୍ଧିତୋ ଅୱିଜ୍ଜାସୱସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖପଟିପକ୍ଖତା। ଏତ୍ତାତି ଏତିସ୍ସଂ ଆସୱକଥାଯଂ। ୱଣ୍ଣିତନ୍ତି କଥିତଂ। ଅଭେଦତୋତି ସାମଞ୍ଞତୋ।

୧୮।କାମାସୱାଦୀନନ୍ତି ମନୁସ୍ସଲୋକଦେୱଲୋକଗମନୀଯାନଂ କାମାସୱାଦୀନଂ। ନିରଯାଦିଗମନୀଯା ପନ କାମାସୱାଦଯୋ ‘‘ଦସ୍ସନା ପହାତବ୍ବେ ଆସୱେ’’ତି ଏତ୍ଥେୱ ସମାରୁଳ୍ହା। ଅଥ ୱା ଯଦଗ୍ଗେନ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋଦସ୍ସନାପହାତବ୍ବାନଂ ଆସୱାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତଦଗ୍ଗେନ କାମାସୱାଦୀନମ୍ପି ଅଧିଟ୍ଠାନଂ। ନ ହି ସମଞ୍ଞାଭେଦେନ ୱତ୍ଥୁଭେଦୋ ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏତ୍ତାୱତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ସାମଞ୍ଞତୋ ୱୁତ୍ତାନ’’ନ୍ତି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଦସ୍ସନାପହାତବ୍ବେସୁ ଆସୱେସୁ ଦସ୍ସେତବ୍ବେସୁ ‘‘ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଦସ୍ସିତାତି ଆହ ‘‘ୱିଚିକିଚ୍ଛାସୀସେନ ଚେତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ଏୱନ୍ତି ଯଥା ସୋଳସୱତ୍ଥୁକା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋତି।

ୱିଜ୍ଜମାନତଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନତଞ୍ଚାତି (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୨।୨୦) ସସ୍ସତାସଙ୍କଂ ନିସ୍ସାୟ ''ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହମତୀତମଦ୍ଧାନ''ନ୍ତି ଅତୀତେ ଅତ୍ତନୋ ୱିଜ୍ଜମାନତଂ, ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପତ୍ତିଆସଙ୍କଂ ନିସ୍ସାୟ ''ଯତୋ ପଭୁତି ଅହଂ, ତତୋ ପୁବ୍ବେ ନ ନୁ ଖୋ ଅହୋସି''ନ୍ତି ଅତୀତେ ଅତ୍ତନୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନତଞ୍ଚ କଙ୍ଖତି। କସ୍ମା? ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ଆକାରଦ୍ୱୟାୱଲମ୍ବନତୋ। ତସ୍ସା ପନ ଅତୀତୱତ୍ଥୁତାୟ ଗହିତତ୍ତା ସସ୍ସତାଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପତ୍ତିଆକାରନିସ୍ସୟତା ଦସ୍ସିତା। ଏୱଂ ଆସପ୍ପନପରିସପ୍ପନାପୱତ୍ତିଙ୍କ କତ୍ଥଚିପି ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛଂ କସ୍ମା ଉପ୍ପାଦେତୀତି ନ ଚୋଦେତବ୍ବମେତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''କିଂ କାରଣନ୍ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି। ସ୍ୱେୱ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱୋ ଏୱ। ଯଦି ଏୱଂ ତସ୍ସ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରେନେୱ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଆପନ୍ନନ୍ତି ଆହ ''ନନୁ ଚ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋପି ୟୋନିସୋ ମନସି କରୋତୀ''ତି। ତତ୍ଥାତି ୟୋନିସୋମନସିକରଣେ।

ଜାତିଲିଙ୍ଗୂପପତ୍ତିୟୋତି ଖତ୍ତିୟବ୍ରାହ୍ମଣାଦିଜାତିଂ ଗହଟ୍ଠପବ୍ବଜିତାଦିଲିଙ୍ଗଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାଦିଉପପତ୍ତିଞ୍ଚ। ନିସ୍ସାୟାତି ଉପାଦାୟ।

ତସ୍ମିଂ କାଲେ ସତ୍ତାନଂ ମଜ୍ଝିମପ୍ପମାଣଂ, ତେନ ଯୁତ୍ତୋ ପମାଣିକୋ, ତଦଭାୱତୋ, ତତୋ ଅତୀତଭାୱତୋ ୱା ଅପ୍ପମାଣିକୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କେଚୀତି ସାରସମାସାଚରିୟା। ତେ ହି ''କଥଂ ନୁ ଖୋତି ଇସ୍ସରେନ ୱା ବ୍ରହ୍ମୁନା ୱା ପୁବ୍ବକତେନ ୱା ଅହେତୁତୋ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋତି ଚିନ୍ତେତୀ''ତି ଆହୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ହେତୁତୋ କଙ୍ଖତୀତି ୱଦନ୍ତୀ''ତି। ଅହେତୁତୋ ନିବ୍ବତ୍ତିକଙ୍ଖାପି ହି ହେତୁପରାମସନମେୱାତି।

ପରମ୍ପରନ୍ତି ପୁବ୍ବାପରପ୍ପୱତ୍ତିଂ। ଅଦ୍ଧାନନ୍ତି କାଲାଧିୱଚନଂ, ତଞ୍ଚ ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଉପୟୋଗୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ୱିଜ୍ଜମାନତଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନତଞ୍ଚାତି ସସ୍ସତାସଙ୍କଂ ନିସ୍ସାୟ ''ଭୱିସ୍ସାମି ନୁ ଖୋ ଅହମନାଗତମଦ୍ଧାନ''ନ୍ତି ଅନାଗତେ ଅତ୍ତନୋ ୱିଜ୍ଜମାନତଂ, ଉଚ୍ଛେଦାସଙ୍କଂ ନିସ୍ସାୟ ''ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅହଂ, ତତୋ ପରଂ ନ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମୀ''ତି ଅନାଗତେ ଅତ୍ତନୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନତଞ୍ଚ କଙ୍ଖତୀତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ ୟୋଜେତବ୍ବଂ।

ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମଦ୍ଧାନନ୍ତି ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଇଧାଧିପ୍ପେତତ୍ତା ''ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଇଦଂ କଥଂ ଇଦଂ କଥ''ନ୍ତି ପୱତ୍ତନତୋ କଥଂକଥା, ୱିଚିକିଚ୍ଛା, ସା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି କଥଂକଥୀତି ଆହ ''ୱିଚିକିଚ୍ଛୋ ହୋତୀ''ତି। କା ଏତ୍ଥ ଚିନ୍ତା, ଉମ୍ମତ୍ତକୋ ୱିୟ ହି ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନୋତି ପଟିକଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତଂ ମହାମାତାୟ ପୁତ୍ତଂ। ମୁଣ୍ଡେସୁନ୍ତି ମୁଣ୍ଡେନ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତଂ ଜାଗରଣକାଲେ ନ ସକ୍କାତି ସୁତ୍ତଂ ମୁଣ୍ଡେସୁଂ କୁଲଧମ୍ମତାୟ ଯଥା ତଂ ଏକଚ୍ଚେ କୁଲତାପସା, ରାଜଭୟେନାତି ଚ ୱଦନ୍ତି।

ସୀତିଭୂତନ୍ତି ଇଦଂ ମଧୁରକଭାୱପ୍ପତ୍ତିୟା କାରଣୱଚନଂ। ''ସେତିଭୂତ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ଉଦକେ ଚିରଟ୍ଠାନେନ ସେତଭାୱଂ ପତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅତ୍ତନୋ ଖତ୍ତିୟଭାୱଂ କଙ୍ଖତି କଣ୍ଣୋ ୱିୟ ସୂତପୁତ୍ତସଞ୍ଞୀ। ଜାତିୟା ୱିଭାୱିୟମାନାୟ ''ଅହ''ନ୍ତି ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପରାମସନଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ଏୱଞ୍ହି ସିୟା କଙ୍ଖା''ତି। ମନୁସ୍ସାପି ଚ ରାଜାନୋ ୱିୟାତି ମନୁସ୍ସାପି କେଚି ଏକଚ୍ଚେ ରାଜାନୋ ୱିୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ୱୁତ୍ତନୟମେୱ ''ସଣ୍ଠାନାକାରଂ ନିସ୍ସାୟା''ତିଆଦିନା। ଏତ୍ଥାତି ''କଥଂ ନୁ ଖୋସ୍ମୀ''ତି ପଦେ। ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଜୀୱୋତି ପରପରିକପ୍ପିତଂ ଅନ୍ତରତ୍ତାନଂ ୱଦତି। ସୋଳସଂସାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସରୀର-ପରିମାଣ-ପରିମଣ୍ଡଲ-ଅଙ୍ଗୁଟ୍ଠୟୱପରମାଣୁ-ପରିମାଣତାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

''ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତି ଜୀୱୱିସୟା''ତି ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ମତିମତ୍ତଂ, ପରମତ୍ଥତୋ ପନ ସା ଅତ୍ତଭାୱୱିସୟାୱାତି ଆହ ''ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଆଗତିଗତିଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି, ଯତାୟଂ ଆଗତୋ, ଯତ୍ଥ ଚ ଗମିସ୍ସତି, ତଂ ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୯।ଯଥା ଅୟଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅୟଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଯଥା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ଅୟୋନିସୋ ମନସିକରୋତୋ। ଏତେନ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ଅତ୍ତାଭିନିୱେସସନ୍ନିସ୍ସୟତମାହ। ଯଥା ହି ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଅତ୍ତାଭିନିୱେସଂ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତତି, ଯତୋ ସା ସସ୍ସତାଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପତ୍ତିସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦାକାରାୱଲମ୍ବିନୀ ୱୁତ୍ତା, ଏୱଂ ଅତ୍ତାଭିନିୱେସୋପି ତଂ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତତି ''ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହ''ନ୍ତିଆଦିନା ଅନ୍ତୋଗଧାହଂକାରସ୍ସ କଥଂକଥିଭାୱସ୍ସ ଅତ୍ତଗ୍ଗାହସନ୍ନିସ୍ସୟଭାୱତୋ। ତେନେୱାହ ''ସୱିଚିକିଚ୍ଛସ୍ସ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ ଥାମଗତତ୍ତା''ତି। ୱିକପ୍ପତ୍ଥୋତି ଅନିୟମତ୍ଥୋ। ''ଅଞ୍ଞତରା ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଟ୍ଠୁ ଦଳ୍ହଭାୱେନାତି ଅଭିନିୱେସସ୍ସ ଅତିୱିୟ ଥାମଗତଭାୱେନ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଭୱେ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମେୱାତି ଅୱଧାରଣେନ ଅନାଗତେ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ନିୱତ୍ତେତି, ନ ଅତୀତେ ତତ୍ଥପି ସତି ଅତ୍ଥିତାୟ ଉଚ୍ଛେଦଗ୍ଗାହସ୍ସ ସବ୍ଭାୱତୋ। ଅତୀତେ ଏୱ ନତ୍ଥି, ନ ଅନାଗତେପୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧସୀସେନାତି ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧପମୁଖେନ, ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧଂ ପମୁଖଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଖନ୍ଧେତି ପଞ୍ଚପି ଖନ୍ଧେ। ଅତ୍ତାତି ଗହେତ୍ୱାତି ''ସଞ୍ଞାନନସଭାୱୋ ମେ ଅତ୍ତା''ତି ଅଭିନିୱିସ୍ସ। ପକାସେତଙ୍ଗଂ ୱତ୍ଥୁଂ ୱିଯ, ଅତ୍ତାନମ୍ପି ପକାସେନ୍ତୋ ପଦୀପୋ ୱିଯ, ସଞ୍ଞାନିତଙ୍ଗଂ ନୀଲାଦିଆରମ୍ମଣଂ ୱିଯ ଅତ୍ତାନମ୍ପି ସଞ୍ଞାନାତୀତି ଏୱଂଦିଟ୍ଠିତୋପି ଦିଟ୍ଠିଗତିତୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅତ୍ତନାୱ ଅତ୍ତାନଂ ସଞ୍ଞାନାମୀ''ତି। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ସଞ୍ଞଞ୍ ତଦଞ୍ଞତରଧମ୍ମେ ଚ ''ଅତ୍ତା ଅନତ୍ତା''ତି ଚ ଗହଣୱସେନ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧସୀସେନା''ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ଚ ଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତୋ ଅତ୍ତାତି ଗଣ୍ହତୋ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି, ଖନ୍ଧଂ ପନ ''ଅତ୍ତା''ତି ଗଣ୍ହତୋ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠୀତି ଆହ ''ସବ୍ବାପି ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯୋୱା''ତି।

ଅଭିନିୱେସାକାରାତି ୱିପରିଯେସାକାରା। ୱଦତୀତି ଇମିନା କାରକୱେଦକସଭାୱାନଂ ହିତସୁଖାୱବୋଧନସମତ୍ଥତଂ ଅତ୍ତନୋ ଦୀପେତି। ତେନାହ ''ୱଚୀକମ୍ମସ୍ସ କାରକୋ''ତି। ୱେଦେତୀତି ୱେଦିଯୋ, ୱେଦିଯୋୱ ୱେଦେଯ୍ୟୋ। ଈଦିସାନଞ୍ହି ପଦାନଂ ବହୁଲା କତ୍ତୁସାଧନତଂ ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ ମଞ୍ଞନ୍ତି। ଉପ୍ପାଦୱତୋ ଏକନ୍ତେନେୱ ୱଯୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ସତି ଚ ଉଦଯବ୍ବଯତ୍ତେ ନେୱ ନିଚ୍ଚତାତି ''ନିଚ୍ଚୋ''ତି ୱଦନ୍ତସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ଆହ ''ଉପ୍ପାଦୱଯରହିତୋ''ତି। ସାରଭୂତୋତି ନିଚ୍ଚତାଯ ଏୱ ସାରଭାୱୋ। ସବ୍ବକାଲିକୋତି ସବ୍ବସ୍ମିଂ କାଲେ ୱିଜ୍ଜମାନୋ। ପକତିଭାୱନ୍ତି ସଭାୱଭୂତଂ ପକତିଂ, ''ୱଦୋ''ତିଆଦିନା ୱା ୱୁତ୍ତଂ ପକତିସଙ୍ଖାତଂ ସଭାୱଂ। ସସ୍ସତିସମନ୍ତି ସସ୍ସତିଯା ସମଂ ସସ୍ସତିସମଂ, ଥାୱରଂ ନିଚ୍ଚକାଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥେୱ ଠସ୍ସତୀତି ଯେନାକାରେନ ପୁବ୍ବେ ଅଟ୍ଠାସି, ଏତରହି ତିଟ୍ଠତି, ତଥେୱ ତେନାକାରେନ ଅନାଗତେପି ଠସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଚ୍ଚକ୍ଖନିଦସ୍ସନଂ ଇଦଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱଂ କତ୍ୱା। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ଦିଟ୍ଠିଗତନ୍ତି ଗତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପଦୱଡ୍ଢନମତ୍ତତଂ ଆହ। ଦିଟ୍ଠୀସୁ ଗତନ୍ତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀସୁ ପରିଯାପନ୍ନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ ''ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା''ତି। ଦିଟ୍ଠିଯା ଗମନମତ୍ତନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଯା ଗହଣମତ୍ତଂ। ଯଥା ପନ ପବ୍ବତଜଲୱିଦୁଗ୍ଗାନି ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗମନାନି, ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୋପୀତି ଆହ ''ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗମନଟ୍ଠେନ ଗହନ''ନ୍ତି। ତଂ ନାମ ଉଦକଂ, ତଂ ଗହେତ୍ୱା ତଂ ଅତିକ୍କମିତବ୍ବତୋ କନ୍ତାରୋ, ନିରୁଦକୱନଂ, ତଂ ପୱନନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଞ୍ଞୋ ପନ ଅରଞ୍ଞପଦେସୋ ଦୁରତିକ୍କମନଟ୍ଠେନ କନ୍ତାରୋ ୱିଯାତି, ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିପୀତି ଆହ ''ଦୁରତିକ୍କମନଟ୍ଠେନା''ତିଆଦି। ୱିନିୱିଜ୍ଝନଂ ୱିତୁଦନଂ। ୱିଲୋମନଂ ୱିପରିଣାମଭାୱୋ। ଅନୱଟ୍ଠିତସଭାୱତାଯ ୱିଚଲିତଂ ୱିପ୍ଫନ୍ଦିତନ୍ତି ଆହ ''କଦାଚୀ''ତିଆଦି। ଅନ୍ଦୁବନ୍ଧନାଦି ୱିଯ ନିସ୍ସରିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ ଅସେରିଭାୱକରଣଂ ବନ୍ଧନଟ୍ଠୋ, କିଲେସକମ୍ମୱିପାକୱଟ୍ଟାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଦୂରଗତମ୍ପି ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ସଂଯୋଜନଂ ସଂଯୋଜନଟ୍ଠୋ, ଦିଟ୍ଠିପି ତଥାରୂପାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଦିଟ୍ଠିସଂଯୋଜନ''ନ୍ତି। ବନ୍ଧନତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନେୱାହ ''ଦିଟ୍ଠିସଂଯୋଜନେନ…ପେ… ମୁଚ୍ଚତୀ''ତି। ତତ୍ଥ ଏତେହୀତି ଇମିନା ଜାତିଆଦିଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱମାହ। ଜାତିଆଦିକେ ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମେ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱାପି ''ନ ପରିମୁଚ୍ଚତି ଦୁକ୍ଖସ୍ମା''ତି ୱଦନ୍ତେନ ଭଗୱତା ଦିଟ୍ଠିସଂଯୋଜନଂ ନାମ ସବ୍ବାନତ୍ଥକରଂ ମହାସାୱଜ୍ଜଂ ସବ୍ବସ୍ସପି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲଭୂତନ୍ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱିତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''କିଂ ୱା ବହୁନା, ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋପି ନ ମୁଚ୍ଚତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୨୦। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିସଂଯୋଜନଦସ୍ସନେନ ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋପି ଦସ୍ସେତବ୍ବୋ, ଏୱଞ୍ହି ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବା ଆସୱା ଅନୱସେସତୋ ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଯସ୍ମା''ତିଆଦି। ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋ କାମାସୱାଦିଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତୋ ହୋତି କାମାସୱାଦିହେତୁକତ୍ତା ତସ୍ସ। ଅପ୍ପହୀନକାମରାଗାଦିକୋ ହି କାମସୁଖତ୍ଥଂ ୱା ଭୱସୁଦ୍ଧତ୍ଥଂ ୱା ଏୱଂ ଭୱୱିସୁଦ୍ଧି ହୋତୀତି ସୀଲବ୍ବତାନି ପରାମସନ୍ତି, ''ଇମିନାହଂ ସୀଲେନ ୱା ୱତେନ ୱା ତପେନ ୱା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ ୱା ଦେୱୋ ୱା ଭୱିସ୍ସାମି ଦେୱଞ୍ଞତରୋ ୱା''ତି (ମ। ନି। ୧।୧୮୬; ମ। ନି। ୨।୭୯), ''ତତ୍ଥ ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ ସସ୍ସତୋ ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମୋ ସସ୍ସତିସମଂ ତଥେୱ ଠସ୍ସାମୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୧୯), ''ସୀଲେନ ସୁଦ୍ଧି ୱତେନ ସୁଦ୍ଧି ସୀଲବ୍ବତେନ ସୁଦ୍ଧୀ''ତି (ଧ। ସ। ୧୨୨୨) ଚ ସୁତ୍ତେୱୁତ୍ତଂ ସୀଲବ୍ବତଂ ପରାମସନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଭୱସୁଖଭୱୱିସୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥନ୍ତି ଭୱସୁଖତ୍ଥଞ୍ଚ ଭୱୱିସୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥଞ୍ଚ। ତସ୍ସ ଗହିତତ୍ତାତି ସୀଲବ୍ବତପରାମାସସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତତ୍ତା ଯଥା ''ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ପହାନାଯା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୨୭୭)। ଦେସନ୍ତି ଦସ୍ସନପହାତବ୍ବାନଂ। ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଦେସନାଯ। ତବ୍ବିପରୀତସ୍ସାତି ଯୋନିସୋମନସିକରୋତୋ କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ।

ତସ୍ସାତି ''ସୁତୱା''ତିଆଦିପାଠସ୍ସ। ତାୱାତି ''ସୁତୱା''ତି ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ''ସୋ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ପଦଂ, ତାୱ ଇମଂ ପଦଂ ଅୱଧିଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ଅରିଯସପ୍ପୁରିସ-ଅରିଯଧମ୍ମ-ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମ-ମନସିକରଣୀଯ-ଅମନସିକରଣୀଯପଦାନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ମୂଲପରିଯାଯେ ଇଧ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱୁତ୍ତପଚ୍ଚନୀକତୋତି ''ସୁତୱା ଅରିଯସାୱକୋ, ଅରିଯାନଂ ଦସ୍ସାୱୀ, ସପ୍ପୁରିସାନଂ ଦସ୍ସାୱୀ''ତି ଏତେସଂ ପଦାନଂ ସବ୍ବାକାରେନ ୱୁତ୍ତୱିପରୀତତୋ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, କୋୱିଦୱିନୀତପଦାନଂ ପନ ନ ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ୱୁତ୍ତୱିପରୀତତୋ। ଅରହା ହି ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଅରିଯଧମ୍ମେ କୋୱିଦୋ ଅରିଯଧମ୍ମେ ସୁୱିନୀତୋ ଚ ନାମ। ତେନାହ ''ପଚ୍ଚନୀକତୋ ଚ ସବ୍ବାକାରେନ…ପେ… ଅରିଯସାୱକୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି। ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ ସିଖାପ୍ପତ୍ତୱିପସ୍ସନା। କେଚି ପନ ''ଭଙ୍ଗଞାଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସିଖାପତ୍ତୱିପସ୍ସନା''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଦଯୁତ୍ତଂ । ତଦନୁରୂପେନ ଅତ୍ଥେନାତି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅନୁରୂପେନ ଅରିଯଟ୍ଠେନ, ନ ପଟିୱେଧୱସେନାତି

ଅଧିପ୍ପାୟୋ। କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ହି ଅୟଂ। ଯଥା ଚସ୍ସ ''ଯୋପି କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନୋ''ତି ଆରଭିତ୍ୱା ''ସୋପି ୱୁଚ୍ଚତି ସିକ୍ଖତୀତି ସେକ୍ଖୋ''ତି ପରିୟାୟେନ ସେକ୍ଖସୁତ୍ତେ (ସଂ। ନି। ୫।୧୩) ସେକ୍ଖଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ ଇଧ ଅରିୟସାୱକଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀୱିପସ୍ସନାଲକ୍ଖଣେହି ଯେ ଅରିୟସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମୱିନୟସଙ୍ଖାତା ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମା ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ଏୱ ୱା ସମ୍ପୱନ୍ତି, ତେସଂ ୱସେନ ଇମସ୍ସ ଅରିୟସାୱକାଦିଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ । ତେନାହ ''ତଦନୁରୂପେନ ଅତ୍ଥେନା''ତି। ଅରିୟସ୍ସ ସାୱକୋତି ୱା ଅରିୟସାୱକତ୍ଥେନ ଏୱ ୱୁତ୍ତୋ ଯଥା ''ଅଗମା ରାଜଗହଂ ବୁଦ୍ଧୋ''ତି (ସୁ। ନି। ୪୧୦)। ସିଖାପ୍ପତ୍ତୱିପସ୍ସନାଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅନିୱତ୍ତିପଟିପଦାୟଂ ଠିତସ୍ସ ଗହଣତ୍ଥନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତା ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନା ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଯୁଜ୍ଜତେୱ।

୨୧। ଯଥା ଧାତୁମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୋ ଧାତୁକମ୍ମଟ୍ଠାନିକୋ ଆୟତନାଦିମୁଖେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୋ ଆୟତନାଦିକମ୍ମଟ୍ଠାନିକୋ, ଏୱଂ ସଚ୍ଚମୁଖେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନିକୋ''ତି। ଚତୁରୋଘନିତ୍ଥରଣତ୍ଥିକେହି କାତବ୍ବତୋ କମ୍ମଂ, ଭାୱନା। କମ୍ମମେୱ ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ଠାନଂ କାରଣନ୍ତି, କମ୍ମେ ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଠାନଂ ଅୱଟ୍ଠାନଂ ଭାୱନାରମ୍ଭୋକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ତଦେୱ ଚତୁସଚ୍ଚମୁଖେନ ପୱତ୍ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନିକୋ। ଉଭୟଂ ନପ୍ପୱତ୍ତତି ଏତ୍ଥାତି ଅପ୍ପୱତ୍ତି। ଉଗ୍ଗହିତଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନୋତି ଚ ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପାଠଇତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ମନସିକାରଯୋଗ୍ଗଂ କତ୍ୱା ଠିତୋ। ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଂ ସମାରୁଳ୍ହୋତି ସପ୍ପଚ୍ଚୟନାମରୂପଦସ୍ସନେ ପତିଟ୍ଠାୟ ତଦେୱ ନାମରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ସମ୍ମସନ୍ତୋ। ସମନ୍ନାହରତୀତି ୱିପସ୍ସନାୱଜ୍ଜନଂ ସନ୍ଧାୟାହ, ତସ୍ମା ଯଥା ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ସମନ୍ନାହରତି ଆୱଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କଥଂ ପନେତ୍ଥ ''ମନସି କରୋତୀ''ତି ଇମିନା ''ୱିପସ୍ସତୀ''ତି ଅୟମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ଆହ ''ଏତ୍ଥ...ପେ... ୱୁତ୍ତା''ତି। ଏତ୍ଥାତି ଚ ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପସ୍ସତୀତି ଚ ଯଥା ଉପରି ୱିସେସାଧିଗମୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ୱିପସ୍ସତି, ଓଲୋକେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମଗ୍ଗୋପି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ପୁରିମଞ୍ହି ସଚ୍ଚଦ୍ୱୟଂ ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଦୁଦ୍ଦସଂ, ଇତରଂ ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରଂ।

ଅଭିନିୱେସୋତି ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ ୱିପସ୍ସନାପଟିପତ୍ତି। ତଦାରମ୍ମଣେତି ତଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତେ। ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱାତି ଅୱିପରୀତଂ ଅତ୍ତନୋ ଆରମ୍ମଣଂ ସଭାୱଚ୍ଛେଦନାଦିକିଚ୍ଚଞ୍ଚେୱ ଅଞ୍ଞାଣାଦିଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ଅସଙ୍କରତୋ ହଦୟେ ଠପେତ୍ୱା। ଇମିନା ପୁବ୍ବେ ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦେ କତେପି ଧମ୍ମାନଂ ସଲକ୍ଖଣୱୱତ୍ଥାପନଂ ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହେନ ସୁୱୱତ୍ଥାପିତଂ ନାମ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି ଯଥା ''ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ବଦ୍ଧଂ ସୁବଦ୍ଧ''ନ୍ତି। ଏୱଞ୍ହି ଞାତପରିଞ୍ଞାୟ କିଚ୍ଚଂ ସିଦ୍ଧଂ ନାମ ହୋତି। ପଚ୍ଚୟତୋ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନତୋ ଚ ୱୱତ୍ଥାପିତତ୍ତା ପାକଟଭାୱେନ ସିଦ୍ଧେନପି ସିଦ୍ଧଭାୱୋ ପାକଟୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅହୁତ୍ୱା ହୋନ୍ତୀ''ତି। ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତୀତି ଅସତୋ ହି ଉପ୍ପାଦେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ନ ସତୋ, ଉପ୍ପାଦୱନ୍ତତୋ ଚ ନେସଂ ଏକନ୍ତେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିଭାୱତୋ, ସତି ଉପ୍ପାଦେ ଅୱସ୍ସଂଭାୱୀ ନିରୋଧୋତି ନତ୍ଥେୱ ନିଚ୍ଚତାୱକାସୋତି। ସୂପଟ୍ଠିତାନିଚ୍ଚତାୟ ଚ ଉଦୟବ୍ବୟଧମ୍ମେହି ଅଭିଣ୍ହପଟିପୀଳନତୋ ଦୁକ୍ଖମନଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖଂ। ତେନାହ ''ଉଦୟବ୍ବୟପଟିପୀଳିତତ୍ତା ଦୁକ୍ଖାତି ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତୀ''ତି। କତ୍ଥଚିପି ସଙ୍ଖାରଗତେ ''ମା ଜୀରି ମା ବ୍ୟାଧିୟୀ''ତି ଅଲବ୍ଭନତୋ ନତ୍ଥି ୱସୱତ୍ତନନ୍ତି ଆହ ''ଅୱସୱତ୍ତନତୋ ଅନତ୍ତାତି ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତୀ''ତି। ପଟିପାଟିୟାତି ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣାଦିପରମ୍ପରାୟ।

ତସ୍ମିଂ ଖଣେତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ। ଏକପଟିୱେଧେନେୱାତି ଏକଞାଣେନେୱ ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ। ପଟିୱେଧୋ ପଟିଘାତାଭାୱେନ ୱିସୟେ ନିସ୍ସଙ୍ଗଚାରସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝନଂ। ଅଭିସମୟୋ ଅୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ୱିସୟସ୍ସ ଅଧିଗମସଙ୍ଖାତୋ ଅୱବୋଧୋ। ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ଇତୋ ଭିୟ୍ୟୋ''ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଜାନନମେୱ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପଟିୱେଧୋତି ପରିଞ୍ଞାପଟିୱେଧୋ। ଅୟଂ ଯଥା ଞାଣେ ପୱତ୍ତେ ପଚ୍ଛା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସରୂପାଦିପରିଚ୍ଛେଦେ ସମ୍ମୋହୋ ନ ହୋତି, ତଥା ପୱତ୍ତିଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ, ନ ପନ ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତିଆଦିନାପି ୱତ୍ତନତୋ। ତେନାହ ''ନ ହିସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ''ତିଆଦି। ପହୀନସ୍ସ ପୁନ ଅପ୍ପହାତବ୍ବତାୟ ପକଟ୍ଠଂ ହାନଂ ଚଜନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ ପହାନଂ, ପହାନମେୱ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପଟିୱେଧୋତି ପହାନପଟିୱେଧୋ। ଅୟମ୍ପି ଯେନ କିଲେସେନ ଅପ୍ପହୀୟମାନେନ ମଗ୍ଗଭାୱନାୟ ନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଅସତି ଚ ମଗ୍ଗଭାୱନାୟ ଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ତସ୍ସ କିଲେସସ୍ସ ପଦଘାତଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦେନ୍ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ତଥାପୱତ୍ତିୟା ପଟିଘାତାଭାୱେନ ନିସ୍ସଙ୍ଗଚାରଂ ଉପାଦାୟ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ। ସଚ୍ଛିକିରିୟା ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଂ, ଅନୁସ୍ସୱାକାରପରିୱିତକ୍କାଦିକେ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ସରୂପତୋ ଆରମ୍ମଣକରଣଂ ଇଦଂ ତନ୍ତି ଯଥାସଭାୱତୋ ଗହଣଂ, ସା ଏୱ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପଟିୱେଧୋତି ସଚ୍ଛିକିରିୟାପଟିୱେଧୋ। ଅୟଂ ପନ ଯସ୍ସ ଆୱରଣସ୍ସ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ଞାଣଂ ନିରୋଧଂ ଆଲମ୍ବିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ତଂ ସରୂପତୋ ୱିଭାୱିତମେୱ ପୱତ୍ତତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ।

ଭାୱନା ଉପ୍ପାଦନା ୱଡ୍ଢନା ଚ, ତତ୍ଥ ପଠମମଗ୍ଗେ ଉପ୍ପାଦନଟ୍ଠେନ, ଦୁତିୟାଦୀସୁ ୱଡ୍ଢନଟ୍ଠେନ, ଉଭୟତ୍ଥାପି ୱା ଉଭୟଥାପି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଠମମଗ୍ଗୋପି ହି ଯଥାରହଂ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୟଂ ପୱତ୍ତଂ ପରିଜାନନାଦିଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ପୱତ୍ତୋତି ତତ୍ଥାପି ୱଡ୍ଢନଟ୍ଠେନ ଭାୱନା ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ଦୁତିୟାଦୀସୁପି ଅପ୍ପହୀନକିଲେସପ୍ପହାନତୋ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରସାଧନତୋ ଉପ୍ପାଦନଟ୍ଠେନ ଭାୱନା, ସା ଏୱ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପଟିୱେଧୋତି ଭାୱନା ପଟିୱେଧୋ। ଅୟମ୍ପି ହି

ଯଥା ଞାଣେ ପଓତ୍ତେ ପଚ୍ଛା ମଗ୍ଗଧମ୍ମାନଂ ସରୂପପରିଚ୍ଛେଦେ ସମ୍ମୋହୋ ନ ହୋତି, ତଥା ପଓତ୍ତିମେଓ ଗହେତ୍ୱା ଓ୍ୱୁତ୍ତୋ, ତିଟ୍ଠତୁ ତାଓ ଯଥାଧିଗତମଗ୍ଗଧମ୍ମଂ ଯଥାପଓତ୍ତେସୁ ଫଲଧମ୍ମେସୁପି ଅଯଂ ଯଥାଧିଗତସଚ୍ଚଧମ୍ମେସୁ ଓ୍ୱିଯ ଓ୍ୱିଗତସମ୍ମୋହୋଓ ହୋତି। ତେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ପତ୍ତଧମ୍ମୋ ଓ୍ୱିଦିତଧମ୍ମୋ ପରିଯୋଗାଳ୍ହଧମ୍ମୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୯୯, ୩୫୬; ମହାଓ୍ୱ। ୨୭, ୫୭)। ଯତୋ ତସ୍ସ ଧମ୍ମତାସଞ୍ଚୋଦିତା ଯଥାଧିଗତସଚ୍ଚଧମ୍ମାଓଲମ୍ବିନିଯୋ ମଗ୍ଗୱୀଥିତୋ ପରତୋ ମଗ୍ଗଫଲପହୀନାଓସିଟ୍ଠକିଲେସନିବ୍ବାନାନଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣା ପଓତ୍ତନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଧମ୍ମା ହି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଓଣ୍ଣନା ''ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯେନା''ତିଆଦୀସୁପି ଓ୍ୱିଭାଓେତବ୍ବା। ଏକାଭିସମଯେନ ଅଭିସମେତୀତି ଓ୍ୱୁତ୍ତମେଓତ୍ଥଂ ଓ୍ୱିଭୂତତରଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନୋ ଚ ଖୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେନ ଞାଣେନା''ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ।

ଓ୍ୱିତଣ୍ଡଓାଦୀ ପନାହ ''ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣଂ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ନାନାଭିସମଯଓସେନ କିଚ୍ଚକରଣଂ, ନ ଏକାଭିସମଯଓସେନ। ତଞ୍ହି କାଲେନ ଦୁକ୍ଖଂ ପଜାନାତି, କାଲେନ ସମୁଦଯଂ ପଜହତି, କାଲେନ ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, କାଲେନ ମଗ୍ଗଂ ଭାଓେତି, ଅଞ୍ଞଥା ଏକସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଚତୁକିଚ୍ଚକରଣଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ନ ହିଦଂ କତ୍ଥଚି ଦିଟ୍ଠମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅତ୍ଥୀ''ତି। ସୋ ଓତ୍ତବ୍ବୋ – ଯଦି ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣଂ ନାନାଭିସମଯଓସେନ ସଚ୍ଚାନି ଅଭିସମେତି, ନ ଏକାଭିସମଯଓସେନ, ଏଓଂ ସନ୍ତେ ପଚ୍ଚେକମ୍ପି ସଚ୍ଚେସୁ ନାନକ୍ଖଣେନେଓ ପଓତ୍ତେଯ୍ଯ, ନ ଏକକ୍ଖଣେନ, ତଥା ସତି ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ଏକଦେସେକଦେସମେଓ ପରିଜାନାତି ପଜହତୀତି ଆପଜ୍ଜତୀତି ନାନାଭିସମଯେ ପଠମମଗ୍ଗାଦୀହି ପହାତବ୍ବାନଂ ସଞ୍ଞୋଜନତ୍ତଯାଦୀନଂ ଏକଦେସେକଦେସପ୍ପହାନଂ ସିଯାତି ଏକଦେସସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠାଦିତା, ତତୋ ଏଓ ଏକଦେସସୋତାପନ୍ନାଦିତା ଚ ଆପଜ୍ଜତି ଅନନ୍ତରଫଲତ୍ତା ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲାନଂ, ନ ଚ ତଂ ଯୁତ୍ତଂ। ନ ହି କାଲଭେଦେନ ଓ୍ୱିନା ସୋ ଏଓ ସୋତାପନ୍ନୋ ଚ ଅସୋତାପନ୍ନୋ ଚାତି ସକ୍କା ଓ୍ୱିଞ୍ଞାତୁଂ।

ଅପିଚାଯଂ ନାନାଭିସମଯଓାଦୀ ଏଓଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ''ମଗ୍ଗଞାଣଂ ସଚ୍ଚାନି ପଟିଓ୍ୱିଜ୍ଝନ୍ତଂ କିଂ ଆରମ୍ମଣତୋ ପଟିଓ୍ୱିଜ୍ଝତି, ଉଦାହୁ କିଚ୍ଚତୋ''ତି? ଜାନମାନୋ ''କିଚ୍ଚତୋ''ତି ଓଦେଯ୍ଯ, ''କିଚ୍ଚତୋ ପଟିଓ୍ୱିଜ୍ଝନ୍ତସ୍ସ କିଂ ନାନାଭିସମଯେନା''ତି ଓତ୍ୱା ପଟିପାଟିଯାନିଦସ୍ସନେନ ସଞ୍ଞାପେତବ୍ବୋ। ଅଥ ''ଆରମ୍ମଣତୋ''ତି ଓଦେଯ୍ଯ, ଏଓଂ ସନ୍ତେ ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଓ୍ୱିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସ ଓ୍ୱିଯ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତପରିଞ୍ଞାସମୁଚ୍ଛେଦା ନ ଯୁତ୍ତା ଅନିସ୍ସଟତ୍ତା। ତଥା ମଗ୍ଗଦସ୍ସନଂ। ନ ହି ମଗ୍ଗୋ ସଯମେଓ ଅତ୍ତାନଂ ଆରବ୍ଭ ପଓତ୍ତତୀତି ଯୁତ୍ତଂ, ମଗ୍ଗନ୍ତରପରିକପ୍ପନାଯ ପନ ଅନଓଟ୍ଠାନଂ ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ତୀଣି ସଚ୍ଚାନି କିଚ୍ଚତୋ, ନିରୋଧଂ କିଚ୍ଚତୋ ଚ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ପଟିଓ୍ୱିଜ୍ଝତୀତି ଏଓଂ ଅସମ୍ମୋହତୋ ପଟିଓ୍ୱିଜ୍ଝନ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ନତ୍ଥେଓ ନାନାଭିସମଯୋ। ଓ୍ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ଯୋ ଭିକ୍ଖଓେ ଦୁକ୍ଖଂ ପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯମ୍ପି ସୋ ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦି। ନ ଚେତଂ କାଲନ୍ତରଦସ୍ସନଂ ସନ୍ଧାଯ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ''ଯୋ ନୁ ଖୋ, ଆଓ୍ୱୁସୋ, ଦୁକ୍ଖଂ ପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯମ୍ପି ...ପେ... ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦମ୍ପି ସୋ ପସ୍ସତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୦୦) ଏକଚ୍ଚଦସ୍ସନସମଙ୍ଗିନୋ ଅଞ୍ଞସଚ୍ଚଦସ୍ସନସମଙ୍ଗିଭାଓଓ୍ୱିଚାରଣାଯଂ ତଦତ୍ଥସାଧନତ୍ଥଂ ଆଯସ୍ମତା ଗଓମ୍ପତିତ୍ଥେରେନ ଆଭତତ୍ତା, ପଚ୍ଚେକଞ୍ଚ ସଚ୍ଚତ୍ତଯଦସ୍ସନସ୍ସ ଯୋଜିତତ୍ତା, ଅଞ୍ଞଥା ପୁରିମଦିଟ୍ଠସ୍ସ ପୁନ ଅଦସ୍ସନତୋ ସମୁଦଯାଦିଦସ୍ସନମଯୋଜନିଯଂ ସିଯା। ନ ହି ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ଲୋକିଯମଗ୍ଗୋ ଓ୍ୱିଯ କତକାରୀଭାଓେନ ପଓତ୍ତତି ସମୁଚ୍ଛେଦକତ୍ତା, ତଥା ଯୋଜନେନ ଚ ସବ୍ବଦସ୍ସନଂ ଦସ୍ସନନ୍ତରପରମନ୍ତି ଦସ୍ସନାନୁପରମୋ ସିଯାତି ଏଓଂ ଆଗମତୋ ଯୁତ୍ତିତୋ ଚ ନାନାଭିସମଯୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ସଞ୍ଞାପେତବ୍ବୋ। ଏଓଂ ଚେ ସଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଇଚ୍ଚେତଂ କୁସଲଂ। ନୋ ଚେ ଗଚ୍ଛତି, ଅଭିଧମ୍ମେ (କଥା। ୨୭୪) ଓଧିସୋକଥାଯ ସଞ୍ଞାପେତବ୍ବୋତି।

ନିରୋଧଂ ଆରମ୍ମଣତୋତି ନିରୋଧମେଓ ଆରମ୍ମଣତୋତି ନିଯମୋ ଗହେତବ୍ବୋ, ନ ଆରମ୍ମଣତୋଓାତି। ତେନ ନିରୋଧେ କିଚ୍ଚତୋପି ପଟିଓେଧୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ତସ୍ମିଂ ସମଯେତି ସଚ୍ଚାନଂ ଅଭିସମଯେ। ଓ୍ୱୀସତିଓତ୍ଥୁକାତିଆଦି ''ତୀଣି ସଞ୍ଞୋଜନାନୀ''ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତାନଂ ସରୂପଦସ୍ସନଂ। ଚତୂସୁ ଆସଓେସୂତି ଇଦଂ ଅଭିଧମ୍ମନଯେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସୁତ୍ତନ୍ତନଯେନ। ନ ହି ସୁତ୍ତେ କତ୍ଥଚି ଚତ୍ତାରୋ ଆସଓା ଆଗତା ଅତ୍ଥି। ଯଦି ଓ୍ୱିଚିକିଚ୍ଛା ନ ଆସଓୋ, ଅଥ କସ୍ମା ''ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି ଓ୍ୱିଚିକିଚ୍ଛା ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋ, ଇମେ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଭିକ୍ଖଓେ, ଆସଓା ଦସ୍ସନା ପହାତବ୍ବା''ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଦସ୍ସନା ପହାତବ୍ବା''ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ପରିଯାପନ୍ନତ୍ତାତି ଏତେନ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ ଓ୍ୱିଯ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ କିଚ୍ଚସଭାଗତାଯ ଇଧ ଓ୍ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ଆସଓସଙ୍ଗହୋ କତୋତି ଦସ୍ସେତି।

ସବ୍ବୋ ଅତ୍ତଗ୍ଗାହୋ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଓ୍ୱିନିମୁତ୍ତୋ ନତ୍ଥୀତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ''ଛନ୍ନଂ ଦିଟ୍ଠୀନଂ...ପେ... ଓ୍ୱିଭତ୍ତା''ତି। ସା ହି ଦିଟ୍ଠି ଏକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ସନ୍ତାନେ ଚ ଠିତଂ ଏକଟ୍ଠଂ, ତତ୍ଥ ପଠମଂ ସହଜାତେକଟ୍ଠଂ, ଇତରଂ ପହାନେକଟ୍ଠଂ, ତଦୁଭଯମ୍ପି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦିଟ୍ଠାସଓେହୀ''ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବଥାପୀତି ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ, ସହଜାତେକଟ୍ଠପହାନେକଟ୍ଠପ୍ପକାରେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଓସେସାତି ଦିଟ୍ଠାସଓତୋ ଅଓସିଟ୍ଠା। ତଯୋପି ଆସଓାତି କାମାସଓଭଓାସଓଅଓ୍ୱିଜ୍ଜାସଓା। ତଥା ହି ପୁବ୍ବେ ''ଚତୂସୁ ଆସଓେସୂ''ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ବହୂ ଏଓେତ୍ଥ ଆସଓା ପହାତବ୍ବା, ତସ୍ମା ବହୁଓଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ ''ଇମେ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଭିକ୍ଖଓେ, ଆସଓା ଦସ୍ସନା ପହାତବ୍ବା''ତି। ପୋରାଣାନନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯାନଂ, ''ପୁରାତନାନଂ ମଜ୍ଝିମଭାଣକାନ''ନ୍ତି ଚ ଓଦନ୍ତି।

ଦସ୍ସନା ପହାତବ୍ବାତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ।

ଦସ୍ସନାପହାତବ୍ବଆସୱୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସଂୱରାପହାତବ୍ବଆସୱୱଣ୍ଣନା

୨୨।ସଂୱରାଦୀହୀତି ସଂୱରପଟିସେୱନଅଧିୱାସନପରିୱଜ୍ଜନୱିନୋଦନେହି। ସବ୍ବେସମ୍ପୀତି ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଅରିଯମଗ୍ଗାନଂ। ଅଯନ୍ତି ସଂୱରାପହାତବ୍ବାଦିକଥା ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ହି ହେଟ୍ଠା ''ଉପକ୍କିଲେସୱିସୋଧନଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଆସୱକ୍ଖଯପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥ''ନ୍ତି ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାଯ ପଯୋଜନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ସକ୍କା ଆଦିତୋ ଏୱ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୁଂ, ଅଥ ଖୋ ସମାଦିନ୍ନସୀଲୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋ ''ସଙ୍ଖାଯେକଂ ପଟିସେୱତି, ସଙ୍ଖାଯେକଂ ଅଧିୱାସେତି, ସଙ୍ଖାଯେକଂ ପରିୱଜ୍ଜେତି, ସଙ୍ଖାଯେକଂ ୱିନୋଦେତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୪୮; ମ। ନି। ୨। ୧୬୮) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଚତୁରାପସ୍ସେନପଟିପତ୍ତିଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ସମ୍ମସନୱିଧିଂ ଓତରିତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ଆସୱେ ଖେପେତି। ତେନାହ ଭଗୱା ''ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ଅନୁପୁବ୍ବନିନ୍ନୋ ଅନୁପୁବ୍ବପୋଣୋ ଅନୁପୁବ୍ବପବ୍ଭାରୋ, ନ ଆଯତକେନେୱ ପପାତୋ, ଏୱଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମୱିନଯେ ଅନୁପୁବ୍ବସିକ୍ଖା ଅନୁପୁବ୍ବକିରିଯା ଅନୁପୁବ୍ବପଟିପଦା, ନ ଆଯତକେନେୱ ଅଞ୍ଞାପଟିୱେଧୋ''ତି (ଅ। ନି। ୮।୨୦; ଉଦା। ୪୫; ଚୂଳୱ। ୩୮୫)।

ଇଧାତି ଅଯଂ ଇଧ-ସଦ୍ଦୋ ସବ୍ବାକାରତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରସଂୱୁତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସନ୍ନିସ୍ସଯଭୂତସାସନପରିଦୀପନୋ, ଅଞ୍ଞସାସନସ୍ସ ତଥାଭାୱପଟିସେଧନୋ ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ''ତି। ଆଦୀନୱପଟିସଙ୍ଖାତି ଆଦୀନୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା। ସମ୍ପଲିମଟ୍ଠନ୍ତି (ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୬। ୫୮) ଘଂସିତଂ। ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନସୋତି ହତ୍ଥପାଦହସିତକଥିତୱିଲୋକିତାଦିପ୍ପକାରଭାଗସୋ। ତଞ୍ହି ଅଯୋନିସୋ ମନସିକରୋତୋ କିଲେସାନଂ ଅନୁ ଅନୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ''ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋତି ଇତ୍ଥିପୁରିସନିମିତ୍ତାଦିକସ୍ସ ୱା କିଲେସୱତ୍ଥୁଭୂତସ୍ସ ୱା ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଗାହୋ। ଆଦିତ୍ତପରିଯାଯନଯେନାତି ଆଦିତ୍ତପରିଯାଯେ (ସଂ। ନି। ୪।୨୮; ମହାୱ। ୫୪) ଆଗତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା ଆଦୀନୱପଟିସଙ୍ଖାତି ଯୋଜନା। ଯଥା ଇତ୍ଥିଯା ଇନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ନ ଏୱମିଦଂ, ଇଦଂ ପନ ଚକ୍ଖୁମେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି। ତିତ୍ଥକାକୋ ୱିଯାତି ତିତ୍ଥେ କାକୋ ତିତ୍ଥକାକୋ, ନଦିଯା ସମତିକ୍କମନତିତ୍ଥେ ନିଯତଟ୍ଠିତିକୋ। ଆୱାଟକଚ୍ଛପୋତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଏୱଂ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତାଯ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯେ ନିଯତଟ୍ଠାନୋ ସଂୱରୋ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ। ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚଂ ସତିପଟିପକ୍ଖା ଅକୁସଲଧମ୍ମା। ଯଦିପି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟମ୍ପି ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ ନିରନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପସାଦଘଟ୍ଟନାୱଜ୍ଜନୁପ୍ପାଦାନଂ ପନ ଅନ୍ତରେ ଦ୍ୱେ ଏୱ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅଯଂ ଚିତ୍ତନିଯାମୋତି ଆହ ଭୱଙ୍ଗେ ''ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧେ''ତି।

ଜୱନକ୍ଖଣେପନ ସଚେ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ୱାତିଆଦି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୧।୧୫; ଧ। ସ। ମୂଲଟୀ। ୧୩୫୨) ପୁନ ଅୱଚନତ୍ଥଂ ଇଧେୱ ସବ୍ବଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ନ ହି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ କାଯୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତସଙ୍ଖାତୋ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟସଂୱରୋ ଅତ୍ଥୀତି ସୋ ମନୋଦ୍ୱାରୱସେନ, ଇତରୋ ଛନ୍ନମ୍ପି ଦ୍ୱାରାନଂ ୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚାଦୀନଞ୍ହି ସତିପଟିପକ୍ଖାଦିଲକ୍ଖଣାନଂ ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ସିଯା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପତ୍ତି, ନ ତ୍ୱେୱ କାଯିକୱାଚସିକୱୀତିକ୍କମଭୂତସ୍ସ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟସ୍ସ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପତ୍ତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଜୱନାନଂ ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନକତ୍ତାତି।

ଯଥା କିନ୍ତି ଯେନ ପକାରେନ ଜୱନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଅସଂୱରୋ ''ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଅସଂୱରୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ନିଦସ୍ସନଂ କିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାତିଆଦିନା ନଗରଦ୍ୱାରେ ଅସଂୱରେ ସତି ତଂସମ୍ବନ୍ଧାନଂ ଘରାଦୀନଂ ଅସଂୱୁତତା ୱିଯ ଜୱନେ ଅସଂୱରେ ସତି ତଂସମ୍ବନ୍ଧାନଂ ଦ୍ୱାରାଦୀନଂ ଅସଂୱୁତତାତି ଅଞ୍ଞାସଂୱରେ ଅଞ୍ଞାସଂୱୁତତାସାମଞ୍ଞମେୱ ନିଦସ୍ସେତି, ନ ପୁବ୍ବାପରସାମଞ୍ଞଂ, ଅନ୍ତୋବହିସାମଞ୍ଞଂ ୱା। ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଚ ଜୱନେନ ଦ୍ୱାରାଦୀନଂ ଏକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନତାଯ ଏୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ପୁରିମନିପ୍ଫନ୍ନଂ ଜୱନକାଲେ ଅସନ୍ତମ୍ପି ଭୱଙ୍ଗାଦି ଫଲନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ଚକ୍ଖାଦି ୱିଯ ସନ୍ତଂଯେୱ ନାମ। ନ ହି ଧରମାନଂଯେୱ ''ସନ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ସତି ଦ୍ୱାରଭୱଙ୍ଗାଦିକେ ପଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଜୱନଂ ବାହିରଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ନଗରଦ୍ୱାରସମାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରଞ୍ଚ ଅନ୍ତୋନଗରଘରାଦିସମାନଂ। ଜୱନସ୍ସ ହି ପରମତ୍ଥତୋ ଅସତିପି ବାହିରଭାୱେ ଇତରସ୍ସ ଚ ଅବ୍ଭନ୍ତରଭାୱେ ''ପଭସ୍ସରମିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଆଗନ୍ତୁକେହି ଉପକ୍କିଲେସେହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠ''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୧।୪୯) ଆଦିୱଚନତୋ ଆଗନ୍ତୁକଭୂତସ୍ସ କଦାଚି କଦାଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଜୱନସ୍ସ ବାହିରଭାୱୋ, ତବ୍ବିଧୁରସଭାୱସ୍ସ ଇତରସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରଭାୱୋ ଚ ପରିଯାଯତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଜୱନେ ୱା ଅସଂୱରେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ତତୋ ପରଂ ଦ୍ୱାରଭୱଙ୍ଗାଦୀନଂ ଅସଂୱରହେତୁଭାୱାପତ୍ତିତୋ ନଗରଦ୍ୱାରସଦିସେନ ଜୱନେନ ପୱିସିତ୍ୱା ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦିଚୋରାନଂ ଦ୍ୱାରଭୱଙ୍ଗାଦୀସୁ

ମୁସନଂ କୁସଲଭଣ୍ଡୱିନାସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉପ୍ପନ୍ନେ ହି ଅସଂୱରେ ଦ୍ୱାରାଦୀନଂ ତସ୍ସ ହେତୁଭାୱୋ ପଞ୍ଞାୟତି, ସୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋୟେୱ ଦ୍ୱାରାଦୀନଂ ସଂୱରୂପନିସ୍ସୟଭାୱଂ ପଟିବାହେନ୍ତୋୟେୱ ପୱତ୍ତତୀତି ଅୟଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅସଂୱରାଦୀନଂ ପୱତ୍ତିନୟୋ। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ ୟଥାପଚ୍ଚୟଂ ଅକୁସଲଜୱନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତିଣ୍ଣେ ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନଂ ତଂୟେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରତି, ପୁନ ତସ୍ମିଂୟେୱ ଦ୍ୱାରେ “ଇତ୍ଥୀ ପୁରିସୋ”ତିଆଦିନା ୱିସୟଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ଜୱନଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରତି, ପୁନ ୱାରେ ରଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ଜୱନଂ ଜୱତି, ପୁନପି ୟଦି ତାଦିସଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି, ତଂସଦିସମେୱ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ରୂପାଦୀସୁ ଜୱନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ “ଏୱମେୱ ଜୱନେ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ତସ୍ମିଂ ଅସଂୱରେ ସତି ଦ୍ୱାରମ୍ପି ଅଗୁତ୍ତ”ନ୍ତିଆଦି। ଅୟଂ ତାୱ ଅସଂୱରପକ୍ଖେ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

ସଂୱରପକ୍ଖେପି ଇମିନାୱ ନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସଂୱରେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଂୱୁତୋତି ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ “ଉପେତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ”ତି। ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱାତି “ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ”ତି ପଦଞ୍ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଅଭିନ୍ନଂ ସମାନଂ କତ୍ୱା। ଅୟମେୱ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋସୁନ୍ଦରତରୋ ଉପରିପାଳିୟା ସଂସନ୍ଦନତୋ। ତେନାହ “ତଥାହୀ”ତିଆଦି। ୟନ୍ତି ଆଦେସୋତି ଇମିନା ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱଚନୱିପଲ୍ଲାସୋ କତୋତି ଦସ୍ସେତି, ନିପାତପଦଂ ୱା ଏତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତପୁଥୁୱଚନତ୍ଥଂ। ୱିଘାତକରାତି ଚିତ୍ତୱିଘାତକରଣା ଚିତ୍ତଦୁକ୍ଖନିବ୍ବତ୍ତକା ଚ। ୟଥାୱୁତ୍ତକିଲେସହେତୁକା ଦାହାନୁବନ୍ଧା ୱିପାକା ଏୱ ୱିପାକପରିଳାହା। ୟଥା ପନେତ୍ଥ ଆସୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତେ ଚ ୱିଘାତକରା କିଲେସୱିପାକପରିଳାହା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେହୀ”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ। ଏତ୍ଥ ଚ ସଂୱରଣୂପାୟୋ, ସଂୱରିତବ୍ବଂ, ସଂୱରୋ, ୟତୋ ସୋ ସଂୱରୋ, ୟତ୍ଥ ସଂୱରୋ, ୟଞ୍ଚ ସଂୱରଫଲନ୍ତି ଅୟଂ ୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କଥଂ? ପଟିସଙ୍ଖା ୟୋନିସୋତି ହି ସଂୱରଣୂପାୟୋ। ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟଂ ସଂୱରିତବ୍ବଂ। ସଂୱରଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତା ସତି ସଂୱରୋ। ଅସଂୱୁତସ୍ସାତି ସଂୱରଣାୱଧି। ଅସଂୱରତୋ ହି ସଂୱରଣଂ। ସଂୱରିତବ୍ବଗ୍ଗହଣେନ ସିଦ୍ଧୋ ଇଧ ସଂୱରୱିସୟୋ। ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟଞ୍ହି ସଂୱରଞ୍ଜାଣଂ ରୂପାରମ୍ମଣେ ସଂୱରୀୟତୀତି ଅୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧୋୟମତ୍ଥୋ। ଆସୱତନ୍ନିମିତ୍ତକିଲେସାଦିପରିଳାହାଭାୱୋ ଫଲଂ। ଏୱଂ ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁପି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ସବ୍ବତ୍ଥେୱାତି ମନୋଦ୍ୱାରେ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଚାତି ସବ୍ବସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ।

ସଂୱରାପହାତବ୍ବଆସୱୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଟିସେୱନାପହାତବ୍ବଆସୱୱଣ୍ଣନା

୨୩।ପଟିସଙ୍ଖା ୟୋନିସୋ ଚୀୱରନ୍ତିଆଦୀସୁ “ସୀତସ୍ସ ପଟିଘାତାୟା”ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣମେୱ ୟୋନିସୋ ପଟିସଙ୍ଖା। ଇଦିସନ୍ତି ଏୱରୂପଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ। ଭୱପତ୍ଥନାୟ ଅସ୍ସାଦୟତୋତି ଭୱପତ୍ଥନାମୁଖେନ ଭାୱିତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତସ୍ସ। ଚୀୱରନ୍ତି ନିୱାସନାଦି ୟଂ କିଞ୍ଚି ଚୀୱରଂ। ପଟିସେୱତୀତି ନିୱାସନାଦିୱସେନ ପରିଭୁଞ୍ଜତି। ୟାୱଦେୱାତି ପୟୋଜନପରିମାଣନିୟମନଂ। ସୀତପଟିଘାତାଦିୟେୱ ହି ୟୋଗିନୋ ଚୀୱରପଟିସେୱନେ ପୟୋଜନଂ। ସୀତସ୍ସାତି ଧାତୁକ୍ଖୋଭତୋ ୱା ଉତୁପରିଣାମତୋ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନସୀତସ୍ସ। ପଟିଘାତାୟାତି ପଟିବାହନତ୍ଥଂ ତପ୍ପଚ୍ଚୟସ୍ସ ୱିକାରସ୍ସ ୱିନୋଦନତ୍ଥଂ। ଉଣ୍ହସ୍ସାତି ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପତୋ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଉଣ୍ହସ୍ସ। ଡଂସାଦୟୋ ପାକଟାୟେୱ। ପୁନ ୟାୱଦେୱାତି ନିୟତପୟୋଜନପରିମାଣନିୟମନଂ। ନିୟତଞ୍ହି ପୟୋଜନଂ ଚୀୱରପଟିସେୱନସ୍ସ ହିରିକୋପୀନପଟିଚ୍ଛାଦନଂ, ଇତରଂ କଦାଚି କଦାଚି । ହିରିକୋପୀନନ୍ତି ସମ୍ବାଧଟ୍ଠାନଂ । ୟସ୍ମିଞ୍ହି ଅଙ୍ଗେ ୱିୱଟେ ହିରୀକୁପ୍ପତି ୱିନସ୍ସତି, ତଂ ହିରିୟା କୋପନତୋ ହିରିକୋପୀନଂ, ତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥଂ ଚୀୱରଂ ପଟିସେୱତି।

ପିଣ୍ଡପାତନ୍ତି ୟଂ କିଞ୍ଚି ଆହାରଂ। ସୋ ହି ପିଣ୍ଡୋଲ୍ୟେନ ଭିକ୍ଖୁନାୟ ପତ୍ତେ ପତନତୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଲଦ୍ଧଭିକ୍ଖାପିଣ୍ଡାନଂ ପାତୋ ସନ୍ନିପାତୋତି “ପିଣ୍ଡପାତୋ”ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନେୱ ଦୱାୟାତି ନ କୀଳନାୟ। ନ ମଦାୟାତି ନ ବଲମଦମାନମଦପୁରିସମଦତ୍ଥଂ। ନ ମଣ୍ଡନାୟାତି ନ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ପୀଣନଭାୱତ୍ଥଂ। ନ ୱିଭୂସନାୟାତି ନ ତେସଂୟେୱ ସୋଭନତ୍ଥଂ, ଛୱିସମ୍ପତିଅତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମାନି ଚ ପଦାନି ୟଥାକ୍କମଂ ମୋହ-ଦୋସ-ସଣ୍ଠାନ-ୱଣ୍ଣ-ରାଗୂପନିସ୍ସୟ-ପହାନତ୍ଥାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ପୁରିମଂ ୱା ଦ୍ୱୟଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସଂକିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିନିସେଧନତ୍ଥଂ, ଇତରଂ ପରସ୍ସପି। ଚତ୍ତାରିପି କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁୟୋଗସ୍ସ ପହାନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। କାୟସ୍ସାତି ରୂପକାୟସ୍ସ। ଠିତିୟା ୟାପନାୟାତି ପବନ୍ଧଟ୍ଠିତତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ପୱତ୍ତିୟା ଅୱିଚ୍ଛେଦନତ୍ଥଞ୍ଚ ଚିରକାଲଟ୍ଠିତତ୍ଥଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ପୱତ୍ତାପନତ୍ଥଂ। ୱିହିଂସୂପରତିୟାତି ଜିଘଚ୍ଛାଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଉପରମଣତ୍ଥଂ। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟାନୁଗ୍ଗହାୟାତି ସାସନମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟାନଂ ଅନୁଗ୍ଗହତ୍ଥଂ। ଇତୀତି ଏୱଂ ଇମିନା ଉପାୟେନ। ପୁରାଣଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ପଟିହଙ୍ଖାମୀତି ପୁରାଣଂ ଅଭୁତ୍ତପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱେଦନଂ ପଟିହନିସ୍ସାମି। ନୱଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ନ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସାମୀତି ନୱଂ ଭୁତ୍ତପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱେଦନଂ ନ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସାମୀତି। ତସ୍ସା ହି ଅନୁପ୍ପନ୍ନାୟ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତ୍ଥମେୱ ଆହାରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଅଭୁତ୍ତପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱେଦନା ନାମ ୟଥାପୱତ୍ତା ଜିଘଚ୍ଛାନିମିତ୍ତା ୱେଦନା। ସା ହି ଅଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଭିୟ୍ୟୋ ଭିୟ୍ୟୋ ପୱଡ୍ଢନୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଭୁତ୍ତପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱେଦନାପି ଖୁଦାନିମିତ୍ତାୱ ଅଙ୍ଗଦାହସୂଳାଦିୱେଦନା ଅପ୍ପୱତ୍ତା। ସା ହି

ଭୁଉପଚ୍ଚଯା ଅନୁପ୍ପନ୍ନାୱ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି। ୱିହିଂସାନିମିତ୍ତତା ଚେତାସଂ ୱିହିଂସାଯ ୱିସେସୋ।

ଯାତ୍ରା ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଯାପନା ଚ ମେ ଚତୁନ୍ନଂ ଇରିଯାପଥାନଂ ଭୱିସ୍ସତି। ଯାପନାଯାତି ଇମିନା ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଯାପନା ୱୁତ୍ତା, ଇଧ ଚତୁନ୍ନଂ ଇରିଯାପଥାନଂ ଅୱିଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତା ଯାପନାତି ଅଯମେତାସଂ ୱିସେସୋ। ଅନୱଜ୍ଜତା ଚ ଫାସୁୱିହାରୋ ଚାତି ଅଯୁତ୍ତପରିଯେସନପଟିଗ୍ଗହଣପରିଭୋଗପରିୱଜ୍ଜନେନ ଅନୱଜ୍ଜତା, ପରିମିତପରିଭୋଗେନ ଫାସୁୱିହାରୋ। ଅସପ୍ପାଯାପରିମିତଭୋଜନପଚ୍ଚଯା ଅରତିତନ୍ଦୀୱିଜମ୍ଭିତାୱିଞ୍ଞୁଗରହାଦିଦୋସାଭାୱେନ ୱା ଅନୱଜ୍ଜତା, ସପ୍ପାଯପରିମିତଭୋଜନପଚ୍ଚଯା କାଯବଲସମ୍ଭୱେନ ଫାସୁୱିହାରୋ। ଯାୱଦତ୍ଥୌଦରାୱଦେହକଭୋଜନପରିୱଜ୍ଜନେନ ସେଯ୍ୟସୁଖପସ୍ସସୁଖମିଦ୍ଧସୁଖାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ ଅନୱଜ୍ଜତା, ଚତୁପଞ୍ଚାଲୋପମତ୍ତଊଞ୍ଜୀନଭୋଜନେନ ଚତୁଇରିଯାପଥଯୋଗ୍ଗତାପାଦନତୋ ଫାସୁୱିହାରୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ଚ ଆଲୋପେ, ଅଭୁତ୍ୱା ଉଦକଂ ପିୱେ;

ଅଲଂ ଫାସୁୱିହାରାଯ, ପହିତତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ''ତି। (ଥେରଗା। ୯୮୩);

ଏତ୍ତାୱତା ପଯୋଜନପରିଗ୍ଗହୋ, ମଜ୍ଝିମା ଚ ପଟିପଦା ଦୀପିତା ହୋତି।

ସେନାସନନ୍ତି ସଯନଞ୍ଚ ଆସନଞ୍ଚ। ଯତ୍ଥ ହି ୱିହାରାଦିକେ ସେତି ନିପଜ୍ଜତି, ଆସତି ନିସୀଦତି, ତଂ ସେନାସନଂ। ଉତୁପରିସ୍ସଯୱିନୋଦନପଟିସଲ୍ଲାନାରାମତ୍ଥନ୍ତି ଉତୁଯେୱ ପରିସହନଟ୍ଠେନ ପରିସ୍ସଯୋ, ସରୀରାବାଧଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପକରୋ, ଅଥ ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଉତୁ ଚ ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦିପାକଟପରିସ୍ସଯୋ ଚ ରାଗଦୋସାଦିପଟିଚ୍ଛନ୍ନପରିସ୍ସଯୋ ଚ ଉତୁପରିସ୍ସଯୋ, ତସ୍ସ ୱିନୋଦନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ଏକୀଭାୱସୁଖତ୍ଥଞ୍ଚ। ଇଦଞ୍ଚ ଚୀୱରପଟିସେୱନେ ହିରିକୋପୀନପଟିଚ୍ଛାଦନଂ ୱିଯ ତସ୍ସ ନିଯତପଯୋଜନନ୍ତି ପୁନ ''ଯାୱଦେୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରନ୍ତି ରୋଗସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକପୱତ୍ତିଯା ଗିଲାନପଚ୍ଚଯୋ, ତତୋ ଏୱ ଭିସକ୍କସ୍ସ ଅନୁଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁତାଯ ଭେସଜ୍ଜଂ, ଜୀୱିତସ୍ସ ପରିୱାରସମ୍ଭାରଭାୱେହି ପରିକ୍ଖାରୋ ଚାତି ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରୋ, ତଂ। ଉପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ଜାତାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ। ୱେଯ୍ୟାବାଧିକାନନ୍ତି ବ୍ୟାବାଧତୋ ଧାତୁକ୍ଖୋଭତୋ ଚ ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତରୋଗତୋ ଚ ଜାତାନଂ। ୱେଦନାନନ୍ତି ଦୁକ୍ଖୱେଦନାନଂ। ଅବ୍ୟାବଜ୍ଝପରମତାଯାତି ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖପରମଭାୱାଯ ପଟିସେୱାମୀତି ଯୋଜନା। ଏୱମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ପାଠଈୱଣ୍ଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ନୱୱେଦନୁପ୍ପାଦନତୋପୀତି ନ କେୱଲଂ ଆଯତିଂ ଏୱ ୱିପାକପରିଠଆହା, ଅଥ ଖୋ ଅତିଭୋଜନପଚ୍ଚଯା ଅଲଂସାଟକାଦୀନଂ ୱିଯ ନୱୱେଦନୁପ୍ପାଦନତୋପି ୱେଦିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଟିସେୱନାପହାତବ୍ବଆସୱୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅଧିୱାସନାପହାତବ୍ବଆସୱୱଣ୍ଣନା

୨୪।ଖମୋତି ଖମନକୋ। କମ୍ମଟ୍ଠାନିକସ୍ସ ଚଲନଂ ନାମ କମ୍ମଟ୍ଠାନପରିଚ୍ଚାଗୋତି ଆହ ''ଚଲତି କମ୍ପତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିଜହତୀ''ତି। ଅଧିମତ୍ତମ୍ପି ଉଣ୍ହଂ ସହତି, ସହନ୍ତୋ ଚ ନ ନଗ୍ଗସମଣାଦଯୋ ୱିଯ ସହତି, ଅଥ ଖୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନାୱିଜହନେନାତି ଆହ ''ସ୍ୱେୱ ଥେରୋ ୱିଯା''ତି। ବହିଚଙ୍କମେତି ଲେଣତୋ ବହି ଚଙ୍କମେ। ଉଣ୍ହଭଯେନେୱାତି ନରକଗ୍ଗିଉଣ୍ହଭଯେନେୱ। ତେନାହ ''ଅୱୀଚିମହାନିରଯଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା''ତି, ତମ୍ପି ''ମଯା ଅନେକକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅନୁଭୂତଂ, ଇଦଂ ପନ ତତୋ ମୁଦୁତର''ନ୍ତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଠାନେ। ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପୋୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ ସୂରିଯସନ୍ତାପସ୍ସ ପରତୋ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା।

ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲୋହମସ୍ମୀତି ସଦ୍ଧଥାପି ''ୱିସୁଦ୍ଧସୀଲୋହମସ୍ମୀ''ତି ମରଣଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅୱିପ୍ପଟିସାରମୂଲିକଂ ପୀତିଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ସହ ପୀତୁପ୍ପାଦାତି ଫରଣପୀତିଯା ଉପ୍ପାଦେନ ସହେୱ। ୱିସଂ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱାତି ପୀତିୱେଗେନ ଅକ୍ଖୋଭିତଂ ଦଟ୍ଠମୁଖେନେୱ ଭସ୍ସିତ୍ୱା। ତତ୍ଥେୱାତି ସପ୍ପେନ ଦଟ୍ଠଟ୍ଠାନେଯେୱ। ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତଂ ଲଭିତ୍ୱାତି ''ପୀତିମନସ୍ସ କାଯୋ ପସ୍ସମ୍ଭତୀ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୪୬୬; ୩।୩୫୯; ସଂ। ନି। ୫।୩୭୬; ଅ। ନି। ୩।୯୬; ୧୧। ୧୨) ନଯେନ ସମାଧାନଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା।

ପଚ୍ଚଯେସୁ ସନ୍ତୋସୋ ଭାୱନାଯ ଚ ଆରମିତବ୍ବଟ୍ଠାନତାଯ ଆରାମୋ ଅସ୍ସାତି ପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସଭାୱନାରାମୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ପଚ୍ଚଯ…ପେ… ରାମତା, ତାଯ। ମହାଥେରୋତି ୱୁଡ୍ଢତରୋ ଥେରୋ। ୱଚନମେୱ ତଦତ୍ଥଂ ଞାପେତୁକାମାନଂ ପଥୋତି ୱଚନପଥୋ।

ଅସୁଖତ୍ଥେନ ୱା ତିକ୍ଖା। ଯଞ୍ହି ନ ସୁଖଂ, ତଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ''ତିକ୍ଖ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂସଭାୱୋତି ''ଅଧିୱାସନଜାତିଯୋ''ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥମାହ। ମୁହୁତ୍ତେନ ଖଣେୱ ୱାତେ ହଦଯଂ ଫାଲେତୁଂ ଆରଦ୍ଧେଯେୱ। ଅନାଗାମୀ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯୀତି ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯି।

ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପାତି ''ଉଣ୍ହେନ ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ସୀତଂ ପତ୍ଥଯତୋ''ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପ ଉଣ୍ହାଦିନିମିତ୍ତଂ କାମାସୱୁପ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା, ସୀତଂ ୱା ଉଣ୍ହଂ ୱା ଅନିଟ୍ଠନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅତ୍ତଗ୍ଗାହେ ସତି ଅତ୍ତନିଯଗ୍ଗାହୋତି ଆହ ''ମଯ୍ହଂ ସୀତଂ ଉଣ୍ହନ୍ତି ଗାହୋ ଦିଟ୍ଠାସୱୋ''ତି। ସୀତାଦିକେ ଉପଗତେ ସହନ୍ତୀ ଖମନ୍ତୀ ତେ ଅତ୍ତନୋ ଉପରି ୱାସେନ୍ତୀ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଆରୋପେତ୍ୱା ୱାସେତିଯେୱା''ତି । ନ ନିରସ୍ସତୀତି ନ ୱିଧୁନତି। ଯୋ ହି ସୀତାଦିକେ ନ ସହତି, ସୋ ତେ ନିରସ୍ସନ୍ତୋ ୱିଧୁନନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି।

ଅଧିୱାସନାପହାତବ୍ବଆସୱୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପରିୱଜ୍ଜନାପହାତବ୍ବଆସୱୱଣ୍ଣନା

୨୫।ଅହଂସମଣୋତି (ଅ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୩।୬।୫୮) ''ଅହଂ ସମଣୋ, କିଂ ମମ ଜୀୱିତେନ ୱା ମରଣେନ ୱା''ତି ଏୱଂ ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱାତି ଗାମପ୍ପଦେସଂ ପଯୋଜନାଦିଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା। ପଟିକ୍କମତୀତି ହତ୍ଥିଆଦୀନଂ ସମୀପଗମନତୋ ଅପକ୍କମତି। କଣ୍ଟକା ଯତ୍ଥ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ତଂ କଣ୍ଟକଟ୍ଠାନଂ। ଅମନୁସ୍ସଦୁଟ୍ଠାନୀତି ଅମନୁସ୍ସସଞ୍ଚାରେନ ଦୂସିତାନି, ସପରିସ୍ସଯାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମାନନ୍ତି ସମଂ, ଅୱିସମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅକାସି ୱା ତାଦିସଂ ଅନାଚାରଂ।

ସୀଲସଂୱରସଙ୍ଖାତେନାତି ''କଥଂ ପରିୱଜ୍ଜନଂ ସୀଲ''ନ୍ତି ଯଦେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଅପିଚ ''ଚଣ୍ଡଂ ହତ୍ଥିଂ ପରିୱଜ୍ଜେତୀ''ତି ୱଚନତୋ ହତ୍ଥିଆଦିପରିୱଜ୍ଜନମ୍ପି ଭଗୱତୋ ୱଚନାନୁଟ୍ଠାନନ୍ତି କତ୍ୱା ଆଚାରସୀଲମେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପରିୱଜ୍ଜନାପହାତବ୍ବଆସୱୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱିନୋଦନାପହାତବ୍ବଆସୱୱଣ୍ଣନା

୨୬।ଇତିପୀତି ଇମିନା କାରଣେନ, ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସମୁଟ୍ଠିତତ୍ତାପି ଲୋଭାଦିସହଗତତ୍ତାପି କୁସଲପଟିପକ୍ଖତୋପୀତିଆଦୀହି କାରଣେହି ଅଯଂ ୱିତକ୍କୋ ଅକୁସଲୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ନଯେନ ସାୱଜ୍ଜୋତିଆଦୀସୁପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅକୁସଲୋତିଆଦିନା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ କାମୱିତକ୍କସ୍ସ ଆଦୀନୱଂ ଦସ୍ସେତି, ଦୁକ୍ଖୱିପାକୋତି ଇମିନା ସମ୍ପରାଯିକଂ। ଅତ୍ତବ୍ୟାବାଧାଯ ସଂୱତ୍ତତୀତିଆଦୀସୁପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଆଦୀନୱୱିଭାୱନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ କାମୱିତକ୍କସ୍ସ ଅନଧିୱାସନଂ ନାମ ପୁନ ତାଦିସସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନଂ, ତଂ ପନସ୍ସ ପହାନଂ ୱିନୋଦନଂ ବ୍ୟନ୍ତିକରଣଂ ଅନଭାୱଗମନନ୍ତି ଚ ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ପାଠଇଯଂ ''ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କଂ ନାଧିୱାସେତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ''ପଜହତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅନଧିୱାସେନ୍ତୋ କିଂ କରୋତୀତି ପଜହତୀ''ତିଆଦିମାହ। ପହାନଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନମେୱ, ନ ସମୁଚ୍ଛେଦୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱିନୋଦେତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ।

କାମୱିତକ୍କୋତି ସମ୍ପଯୋଗତୋ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ କାମସହଗତୋ ୱିତକ୍କୋ। ତେନାହ ''କାମପଟିସଂଯୁତ୍ତୋତକ୍କୋ''ତିଆଦି। କାମପଟିସଂଯୁତ୍ତୋତି ହି କାମରାଗସଙ୍ଖାତେନ କାମେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ୱତ୍ଥୁକାମସଙ୍ଖାତେନ ପଟିବଦ୍ଧୋ ଚ। ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନେତି ତେସଂ ପାପୱିତକ୍କାନଂ ଉପ୍ପାଦାୱତ୍ଥାଗହଣଂ ୱା କତଂ ସିଯା ଅନୱସେସଗ୍ଗହଣଂ ୱା। ତେସୁ ପଠମଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଉପନ୍ନମତ୍ତେ''ତି, ସମ୍ପତିଜାତେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୱସେସଗ୍ଗହଣଂ ବ୍ୟାପନିଚ୍ଛାଯ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସତକ୍ଖତ୍ତୁମ୍ପି ଉପ୍ପନ୍ନେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଞାତିୱିତକ୍କୋତି ''ଅମ୍ହାକଂ ଞାତଯୋ ସୁଖଜୀୱିନୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯୁତ୍ତା''ତିଆଦିନା ଗେହସ୍ସିତପେମୱସେନ ଞାତକେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କୋ। ଜନପଦୱିତକ୍କୋତି ''ଅମ୍ହାକଂ ଜନପଦୋ ସୁଭିକ୍ଖୋ ସମ୍ପନ୍ନସସ୍ସୋ ରମଣୀଯୋ''ତିଆଦିନା ଗେହସ୍ସିତପେମୱସେନେୱ ଜନପଦଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କୋ। ଉକ୍କୁଟିକପ୍ପଧାନାଦୀହି ଦୁକ୍ଖେ ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣେ ସମ୍ପରାଯେ ଅତ୍ତା ସୁଖୀ ହୋତି ଅମରୋତି ଦୁକ୍କରକାରିକାଯ ପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ଅମରତ୍ଥାଯ ୱିତକ୍କୋ, ତଂ ୱା ଆରବ୍ଭ ଅମରାୱିକ୍ଖେପଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ ଅମରୋ ଚ ସୋ ୱିତକ୍କୋ ଚାତି ଅମରୱିତକ୍କୋ। ପରାନୁଦ୍ଦଯତାପଟିସଂଯୁତ୍ତୋତି ପରେସୁ ଉପଟ୍ଠାକାଦୀସୁ ସହନନ୍ଦିକାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଅନୁଦ୍ଦଯତାପତିରୂପକୋ ଗେହସ୍ସିତପେମେନ ପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ। ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକପଟିସଂଯୁତ୍ତୋତି ଚୀୱରାଦିଲାଭେନ ଚେୱ ସକ୍କାରେନ ଚ କିତ୍ତିସଦ୍ଦେନ ଚ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ। ଅନୱଞ୍ଞତ୍ତିପଟିସଂଯୁତ୍ତୋତି ''ଅହୋ ୱତ ମଂ ପରେ ନ ଅୱଜାନେଯ୍ୟୁଂ, ନ ହେଟ୍ଠା କତ୍ୱା ମଞ୍ଞେଯ୍ୟୁଂ,

ପାସାଣଛତ୍ତଂ ୱିଯ ଗରୁଂ କରେନ୍ତୁ’’ନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କୋ।

କାମୱିତକ୍କୋ କାମସଙ୍କପ୍ପନସଭାୱତ୍ତା କାମସଙ୍କପ୍ପପୱତ୍ତିଯା ସାତିସଯତ୍ତା ଚ କାମନାକାରୋତି ଆହ ‘‘କାମୱିତକ୍କୋ ପନେଣ୍ଥ କାମାସୱୋ’’ତି। ତଦ୍ଧିସେସୋତି କାମାସୱୱିସେସୋ, ରାଗସହଗ୍ଗତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କାମୱିତକ୍କାଦିକେ ୱିନୋଦେତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନତୋ ନୀହରତି ଏତେନାତି ୱିନୋଦନଂ, ୱୀରିଯନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱୀରିଯସଂୱରସଙ୍ଖାତେନ ୱିନୋଦନେନା’’ତି।

ୱିନୋଦନାପହାତଦ୍ଧଆସୱୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଭାୱନାପହାତବ୍ବଆସୱୱଣ୍ଣନା

୨୭। ‘‘ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା ୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତିଯୋ ପରିପୂରେନ୍ତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୮୭) ୱଚନତୋ ୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତୀନଂ ଅନଧିଗମୋ ତତୋ ଚ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖାନତିୱତ୍ତି ଅଭାୱନାଯ ଆଦୀନୱୋ, ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଭଗୱତୋ ଓରସପୁତ୍ତଭାୱାଦିୱସେନ ଚ ଭାୱନାଯ ଆନିସଂସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତଯସମ୍ପଯୁତ୍ତତାତି ଦୁତିଯାଦିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଜାତା, ଭାୱନାଧିକାରତୋ ଦୁତିଯମଗ୍ଗାଦିପରିଯାପନ୍ନାତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ଚ ତେ ଲୋକୁତ୍ତରା ଏୱ, କସ୍ମା ୱିସେସନଂ କତନ୍ତି? ନଯିଦଂ ୱିସେସନଂ, ୱିସେସିତବ୍ବଂ ପନେତଂ, ଲୋକୁତ୍ତରବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଏୱ ଅଧିପ୍ପେତା, ତେ ଚ ଖୋ ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତଯସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁ ଅସମ୍ମୋହତ୍ଥନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାଝାନମଗ୍ଗଫଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁ ସମ୍ମୋହାଭାୱତ୍ଥଂ। ମିସ୍ସକନଯେନ ହି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁ ୱୁଚ୍ଚମାନେସୁ ତଦଙ୍ଗାଦିୱିୱେକଦସ୍ସନୱସେନ ୱିପସ୍ସନାବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦଯୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ନ ନିଦ୍ଧାରିତଲୋକୁତ୍ତରବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଏୱାତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁ ସମ୍ମୋହୋ ନ ହୋତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱନାପଟିପତ୍ତିଯା ଚ ସମ୍ମଦେୱ ପକାସିତତ୍ତା। ଇଧ ପନାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ, ଇମସ୍ମିଂ ୱା ଅଧିକାରେ। ଲୋକୁତ୍ତରନଯୋ ଏୱ ଗହେତବ୍ବୋ ଭାୱନାମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିକତତ୍ତା।

ଆଦିପଦାନନ୍ତି (ଅ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୪୧୮) ‘‘ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦୀନଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ୱାକ୍ୟେ ଆଦିଭୂତାନଂ ପଦାନଂ। ଅତ୍ଥତୋତି ୱିସେସୱସେନ ସାମଞ୍ଞୱସେନ ଚ ପଦତ୍ଥତୋ। ଲକ୍ଖଣାଦୀହୀତି ଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତୋ। କମତୋତି ଅନୁପୁବ୍ବିତୋ। ଅନୂନାଧିକତୋତି ତାୱତ୍ତକତୋ। ୱିଭାୱିନାତି ୱିଞ୍ଞୁନା।

ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେତି ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପଦେ। ସରଣଟ୍ଠେନାତି ଅନୁସ୍ସରଣଟ୍ଠେନ। ଚିରକତାଦିଭେଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଠାନଂ, ଅନିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱା ଉପଟ୍ଠାନଂ। ଉଦକେ ଅଲାବୁ ୱିଯ ପିଲୱିତ୍ୱା ଗନ୍ତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ପାସାଣସ୍ସ ୱିଯ ନିଚ୍ଚଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଠପନଂ ସାରଣଂ ଅସମ୍ମୁଟ୍ଠତାକରଣଂ ଅପିଲାପନଂ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ହେତଂ ମିଲିନ୍ଦପଞ୍ହେ। ଭଣ୍ଡାଗାରିକୋତି ଭଣ୍ଡଗୋପକୋ। ଅପିଲାପେ କରୋତି ଅପିଲାପେତି। ଥେରେନାତି ନାଗସେନତ୍ଥେରେନ। ସମ୍ମୋସପଚ୍ଚନୀକଂ କିଚ୍ଚଂ ଅସମ୍ମୋସୋ, ନ ସମ୍ମୋସାଭାୱମତ୍ତଂ। ଗୋଚରାଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାତି କାଯାଦିଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା।

ବୋଧିଯା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯା, ଅଙ୍ଗୋ ଅୱଯୱୋ, ବୋଧିସ୍ସ ୱା ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ଅଙ୍ଗୋ କାରଣଂ। ପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନା ଓଘତରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧) –

‘‘କିଲେସୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ, ଅଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଆଯୂହନା। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ପତିଟ୍ଠାନଂ, ଅୱସେସକିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରେହି ଆଯୂହନା। ତଣ୍ହାୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ, ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଆଯୂହନା। ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା ପତିଟ୍ଠାନଂ, ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯା ଆଯୂହନା। ଲୀନୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱସେନ ଆଯୂହନା। କାମସୁଖାନୁଯୋଗୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ, ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୱସେନ ଆଯୂହନା। ସବ୍ବାକୁସଲାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ, ସବ୍ବଲୋକିଯକୁସଲାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଆଯୂହନା’’ତି –

ୱୁତ୍ତେସୁ ପକାରେସୁ ଇଧ ଅୱୁତ୍ତାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଯା ହି ଅଯଂ ବୋଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ । ‘‘ବୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ପଦସ୍ସ ପଟିବୁଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘କିଲେସସନ୍ତାନନିଦ୍ଦାଯ ଉଟ୍ଠହତୀ’’ତି। ତଂ ପନ ପଟିବୁଜ୍ଝନଂ ଅତ୍ଥତୋ ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ପଟିୱେଧୋ, ନିବ୍ବାନସ୍ସେୱ ୱା ସଚ୍ଛିକିରିଯାତି ଆହ ‘‘ଚତ୍ତାରୀ’’ତିଆଦି। ଝାନଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗାଦଯୋ ୱିଯାତି ଯଥା ଅଙ୍ଗାନି ଏୱ ଝାନମଗ୍ଗା, ନ ଅଙ୍ଗୱିନିମୁତ୍ତା, ଏୱମିଧାପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେନଙ୍ଗରଥଙ୍ଗାଦଯୋ ୱିଯାତି ଏତେନ ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି।

ବୋଧାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତି ଇଦଂ କାରଣତ୍ଥୋ ଅଙ୍ଗ-ସଦ୍ଦୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଧିଯୋ, ବୋଧିଯୋ ଏୱ ଅଙ୍ଗାତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା’’ତି। ଅନୁବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ୱିପସ୍ସନାଦୀନଂ କାରଣାନଂ ବୁଜ୍ଝିତବ୍ବାନଞ୍ଚ ସଚ୍ଚାନଂ ଅନୁରୂପଂ ବୁଜ୍ଝନ୍ତି। ପଟିବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି କିଲେସନିଦ୍ଦାଯ

ଉଟ୍ଠହନତୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାଵେନ ଵା ପଟିମୁଖଂ ବୁଜ୍ଝନ୍ତି। ସମ୍ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଅଵିପରୀତଭାଵେନ ସମ୍ମା ଚ ବୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଏଵଂ ଉପସଗ୍ଗାନଂ ଅତ୍ଥଵିସେସଦୀପନତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ବୋଧି-ସଦ୍ଦୋ ହି ସବ୍ବଵିସେସଯୁତ୍ତଂ ବୁଜ୍ଝନଂ ସାମଞ୍ଞେନ ଗହେତ୍ଵା ଠିତୋ।

ଵିଚିନାତୀତି “ତଯିଦଂ ଦୁକ୍ଖ”ନ୍ତିଆଦିନା ଵୀମଂସତି। ଓଭାସନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାଭୂତସଭାଵପଟିଚ୍ଛାଦକସ୍ସ ସମ୍ମୋହସ୍ସ ଵିଦ୍ଧଂସନଂ ଯଥା ଆଲୋକୋ ଅନ୍ଧକାରସ୍ସ। ଯସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ସତି ଵୀରୋ ନାମ ହୋତି, ସୋ ଧମ୍ମୋ ଵୀରଭାଵୋ। ଈରଯିତବ୍ବତୋତି ପଵତ୍ତେତବ୍ବତୋ। କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖତୋ ପତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନଵସେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ପଗ୍ଗହୋ। ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଂ ଅନୁବଲପ୍ପଦାନଂ। ଓସୀଦନଂ ଲଯାପତ୍ତି, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅନୋସୀଦନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପୀଣଯତୀତି ତପ୍ପେତି ଵଡ୍ଢେତି ଵା। ଫରଣଂ ପଣୀତରୂପେହି କାଯସ୍ସ ବ୍ଯାପନଂ। ତୁଟ୍ଠି ନାମ ପୀତି। ଉଦଗ୍ଗଭାଵୋ ଓଦଗ୍ଯଂ, କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଉକ୍ଖିପନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କାଯଚିତ୍ତଦରଥପସ୍ସମ୍ଭନତୋତି କାଯଦରଥସ୍ସ ଚିତ୍ତଦରଥସ୍ସ ଚ ପସ୍ସମ୍ଭନତୋ ଵୂପସମନତୋ। କାଯୋତି ଚେତ୍ଥ ଵେଦନାଦଯୋ ତଯୋ ଖନ୍ଧା। ଦରଥୋ ସାରମ୍ଭୋ, ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସପଚ୍ଚଯାନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିକିଲେସାନଂ, ତପ୍ପଧାନାନଂ ଵା ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅଧିଵଚନଂ।
ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିକିଲେସପଟିପକ୍ଖଭାଵୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଏଵଞ୍ଚେତ୍ଥ ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ଅପରିପ୍ଫନ୍ଦନସୀତିଭାଵୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଅସାରଦ୍ଧଭାଵତୋ। ତେନାହ ଭଗଵା “ପସ୍ସଦ୍ଧୋ କାଯୋ ଅସାରଦ୍ଧୋ”ତି (ମ। ନି। ୧।୫୨)।

ସମାଧାନତୋତି ସମ୍ମା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆଧାନତୋ ଠପନତୋ। ଅଵିକ୍ଖେପୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଅଵିକ୍ଖିତ୍ତତା, ଯେନ ସସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା ଅଵିକ୍ଖିତ୍ତା ହୋନ୍ତି, ସୋ ଧମ୍ମୋ ଅଵିକ୍ଖେପୋତି। ଅଵିସାରୋ ଅତ୍ତନୋ ଏଵ ଅଵିସରଣସଭାଵୋ। ସମ୍ପିଣ୍ଡନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଅଵିପ୍ପକିଣ୍ଣଭାଵାପାଦନଂ ନ୍ହାନୀଯଚୁଣ୍ଣାନଂ ଉଦକଂ ଵିଯ। ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋତି “ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତୀ”ତି (ଧ। ସ। ୧୧) ଵଚନତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପବନ୍ଧଠିତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନତୋତି ଉଦାସୀନଭାଵତୋ। ସାତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୌପେକ୍ଖା । ସମପ୍ପଵତ୍ତେ ଧମ୍ମେ ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି ଉପପତ୍ତିତୋ ଇକ୍ଖତି ତଦାକାରା ହୁତ୍ଵା ପଵତ୍ତତୀତି ପଟିସଙ୍ଖାନଲକ୍ଖଣା, ଏଵଞ୍ଚ କତ୍ଵା “ପଟିସଙ୍ଖା ସନ୍ତିଟ୍ଠନା ଗହଣେ ମଜ୍ଝତ୍ତତା”ତି ଉପେକ୍ଖାକିଚ୍ଚାଧିମତ୍ତତାଯ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ଵୁତ୍ତା। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଯଥାସକକିଚ୍ଚକରଣଵସେନ ସମଂ ପଵତ୍ତନପଚ୍ଚଯତା ସମଵାହିତା। ଅଲୀନାନୁଦ୍ଧତପ୍ପଵତ୍ତିପଚ୍ଚଯତା ଊନାଧିକତାନିଵାରଣଂ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଅସମପ୍ପଵତ୍ତିହେତୁକପକ୍ଖପାତଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୀ ଵିଯ ହୋତୀତି ଵୁତ୍ତଂ “ପକ୍ଖପାତୁପଚ୍ଛେଦରସା”ତି। ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନମେଵ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାଵୋ।

ସବ୍ବସ୍ମିଂ ଲୀନପକ୍ଖେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖେ ଚ ଅତ୍ଥିକା ପତ୍ଥନୀଯା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ସବ୍ବତ୍ଥିକା, ତଂ ସବ୍ବତ୍ଥିକଂ। ସମାନକ୍ଖଣପଵତ୍ତୀସୁ ସତ୍ତସୁପି ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁ ଵାଚାଯ କମପ୍ପଵତ୍ତିତୋ ପଟିପାଟିଯା ଵତ୍ତବ୍ବେସୁ ଯଂ କିଞ୍ଚି ପଠମଂ ଅଵତ୍ଵା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସେଵ ପଠମଂ ଵଚନସ୍ସ କାରଣଂ ସବ୍ବେସଂ ଉପକାରକତ୍ତନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ “ସବ୍ବେସ”ନ୍ତିଆଦି। ସବ୍ବେସନ୍ତି ଚ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିକାନଂ, ଅଞ୍ଞଥା ସବ୍ବେପି ସବ୍ବେସଂ ପଚ୍ଚଯାତି।

“କସ୍ମା ସତ୍ତେଵ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଵୁତ୍ତା”ତି ଚୋଦକୋ ସଦ୍ଧାଲୋଭାଦୀନମ୍ପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାଵଂ ଆସଙ୍କତି, ଇତରୋ ସତିଆଦୀନଂଯେଵ ଭାଵନାଯ ଉପକାରତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପଟିପକ୍ଖତୋ ସବ୍ବତ୍ଥିକତୋ ଚା”ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଲୀନସ୍ସାତି ଅତିସିଥିଲଵୀରିଯତାଦୀହି ଭାଵନାଵୀଥିଂ ଅନୋତରିତ୍ଵା ସଂକୁଟିତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ। ତଦା ହି ପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ନ ଭାଵେତବ୍ବା। ତଞ୍ହି ଏତେହି ଅଲ୍ଲତିଣାଦୀହି ଵିଯ ପରିତ୍ତୋ ଅଗ୍ଗି ଦୁସ୍ସମୁଟ୍ଠାପିଯଂ ହୋତୀତି। ତେନାହ ଭଗଵା “ସେଯ୍ଯଥାପି, ଭିକ୍ଖଵେ, ପୁରିସୋ ପରିତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିଂ ଉଜ୍ଜାଲେତୁକାମୋ ଅସ୍ସ, ସୋ ତତ୍ଥ ଅଲ୍ଲାନି ଚେଵ ତିଣାନି ପକ୍ଖିପେଯ୍ଯା”ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୪)। ଧମ୍ମଵିଚଯଵୀରିଯପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ପନ ଭାଵେତବ୍ବା, ସୁକ୍ଖତିଣାଦୀହି ଵିଯ ପରିତ୍ତୋ ଅଗ୍ଗି ଲୀନଂ ଚିତ୍ତଂ ଏତେହି ସୁସମୁଟ୍ଠାପିଯଂ ହୋତୀତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ “ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଖୋ”ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଯଥାସକଂ ଆହାରଵସେନ ଧମ୍ମଵିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦୀନଂ ଭାଵନା ଵେଦିତବ୍ବା। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ “ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖଵେ, କୁସଲାକୁସଲା ଧମ୍ମା…ପେ… ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭିଯ୍ଯୋଭାଵାଯ…ପେ… ସଂଵତ୍ତତୀ”ତି (ସଂ। ନି। ୫। ୨୩୨)। ତତ୍ଥ ସଭାଵସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣପଟିଵେଧଵସେନ ପଵତ୍ତମନସିକାରୋ…ପେ… ଧମ୍ମଵିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦଯୋ ଭାଵେତି ନାମ।

ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧଵୀରିଯତାଦୀହି ସୀତିଭାଵପତିଟ୍ଠିତଭାଵଂ ଅନୋତିଣ୍ଣତାଯ, ତଦା ଧମ୍ମଵିଚଯଵୀରିଯପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ନ ଭାଵେତବ୍ବା। ତଞ୍ହି ଏତେହି ସୁକ୍ଖତିଣାଦୀହି ଵିଯ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଦୁଵୂପସମଯଂ ହୋତି। ତେନାହ ଭଗଵା “ସେଯ୍ଯଥାପି, ଭିକ୍ଖଵେ, ପୁରିସୋ ମହନ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧଂ ନିବ୍ବାପେତୁକାମୋ ଅସ୍ସ, ସୋ ତତ୍ଥ ସୁକ୍ଖାନି ଚେଵ ତିଣାନି ପକ୍ଖିପେଯ୍ଯା”ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୪)। ପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ପନ ଭାଵେତବ୍ବା, ଅଲ୍ଲତିଣାଦୀହି ଵିଯ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉଦ୍ଧତଂ ଚିତ୍ତଂ ଏତେହି ସୁଵୂପସମଯଂ ହୋତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ “ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଖୋ”ତିଆଦି। ଏତ୍ଥାପି ଯଥାସକଂ ଆହାରଵସେନ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦୀନଂ ଭାଵନା ଵେଦିତବ୍ବା। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ “ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖଵେ, କାଯପସ୍ସଦ୍ଧି ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧି…ପେ… ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭିଯ୍ଯୋଭାଵାଯ ସଂଵତ୍ତତୀ”ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୨)। ତତ୍ଥ ଯଥାସ୍ସ ପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦଯୋ ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବା, ତଂ ଆକାରଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ଵା ତେସଂ ଉପ୍ପାଦନଵସେନ ତଥା ମନସିକରୋନ୍ତୋଵ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦଯୋ ଭାଵେତି ନାମ। ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ବହୂପକାରୋ। ସୋ ହି ଚିତ୍ତଂ ଲୀନପକ୍ଖିକାନଂ ପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦୀନଂ ଵସେନ ଲଯାପତ୍ତିତୋ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମଵିଚଯାଦୀନଂ ଵସେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପାତତୋ ରକ୍ଖତି, ତସ୍ମା ସୋ ଲୋଣଧୂପନଂ ଵିଯ

ସବ୍ବତ୍ଥିକାନେସୁ ସବ୍ବକମ୍ମିକଅମଙ୍ଗୋ ୱିଯ ଚ ରାଜକିଚ୍ଚେସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ତେନାହ ''ସତିଞ୍ଚ ଖ୍ୱାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସବ୍ବତ୍ଥିକଂ ୱଦାମୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୪)।

ଛନ୍ଦୋ ଛାତଙ୍କାଦି (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୨୯) ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱଡ୍ଢି ନାମ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ଏୱାତି ଆହ ''ପୁନପ୍ପୁନଂ ଜନେତୀ''ତି। ଅଭିୱୁଦ୍ଧିଂ ପାପେନ୍ତୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ୱିୱିତ୍ତତାତି ୱିୱିତ୍ତଭାୱୋ। ଯୋ ହି ୱିୱେଚନୀଯତୋ ୱିୱିଚ୍ଚତି, ଯଂ ୱିୱିଚ୍ଚିତ୍ୱା ଠିତଂ, ତଦୁଭଯଂ ଇଧ ୱିୱିତ୍ତଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ''ୱିୱିତ୍ତତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେସୁ ପୁରିମୋ ୱିୱେଚନୀଯତୋ ୱିୱିଚ୍ଚମାନତାଯ ୱିୱେକସଙ୍ଖାତାଯ ୱିୱିଚ୍ଚନକିରିଯାଯ ସମଙ୍ଗୀ ଧମ୍ମସମୂହୋ ତାଯ ଏୱ ୱିୱିଚ୍ଚନକିରିଯାଯ ୱସେନ ୱିୱେକୋତି ଗହିତୋ। ଇତରୋ ସବ୍ବସୋ ତତୋ ତତୋ ୱିୱିତ୍ତସଭାୱତାଯ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମିଂ ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜେ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ୱିୱିଚ୍ଚନକିରିଯାଯ ପୱତ୍ତତି, ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ୱିୱିଚ୍ଚମାନତାଯ ୱିୱେକସଙ୍ଖାତଂ ନିସ୍ସାଯେୱ ପୱତ୍ତତି, ଇତରଂ ପନ ତନ୍ନିନ୍ନତାତଦାରମ୍ମଣତାହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱିୱେକେ ନିସ୍ସିତ''ନ୍ତି। ଯଥା ୱା ୱିୱେକୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଝାନଂ ''ୱିୱେକଜ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ୱିୱେକୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ''ୱିୱେକନିସ୍ସିତୋ''ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନିସ୍ସଯଟ୍ଠୋ ଚ ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗାନଂ ୱସେନ ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅସତିପି ପୁବ୍ବାପରଭାୱେ ''ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦା''ତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯାନଂ ସମୁପ୍ପାଦନଂ ୱିଯ ଅଭିନ୍ନଧମ୍ମାଧାରା ନିସ୍ସଯନଭାୱନା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି। ଅଯମେୱାତି ୱିୱେକୋ ଏୱ। ୱିୱେକୋ ହି ପହାନୱିନଯୱିରାଗନିରୋଧା ଚ ସମାନତ୍ଥା।

ତଦଙ୍ଗସମୁଚ୍ଛେଦନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତତଂ ୱତ୍ୱା ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିୱିୱେକନିସ୍ସିତତାଯ ଅୱଚନଂ ''ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ''ତିଆଦିନା ଭାୱେତବ୍ବାନଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ଇଧ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଭାୱିତବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ହି ଯେ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା ଫଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ତେସଂ କିଚ୍ଚଂ ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିୱିୱେକୋ। ଅଜ୍ଝାସଯତୋତି ''ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକରିସ୍ସାମୀ''ତି ମହନ୍ତଅଜ୍ଝାସଯତୋ। ଯଦିପି ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତଂ, ସଙ୍ଖାରେସୁ ପନ ଆଦୀନୱଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଦିସ୍ୱା ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେ ନିବ୍ବାନେ ଅଧିମୁତ୍ତତାଯ ଅଜ୍ଝାସଯତୋ ନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତତା ଦାହାଭିଭୂତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସୀତନିନ୍ନଚିତ୍ତତା ୱିଯ। ନ ପଟିସିଦ୍ଧା ୱିପସ୍ସନାପାଦକେସୁ କସିଣାରମ୍ମଣାଦିଝାନେସୁ ସତିଆଦୀନଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯତ୍ତା। ଅନୁଦ୍ଧରନ୍ତା ପନ ୱିପସ୍ସନା ୱିଯ ବୋଧିଯା ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆସନ୍ନକାରଣଂ ଝାନଂ ନ ହୋତି, ନାପି ତଥା ଏକନ୍ତିକଂ କାରଣଂ, ନ ଚ ୱିପସ୍ସନାକିଚ୍ଚସ୍ସ ୱିଯ ଝାନକିଚ୍ଚସ୍ସ ନିଟ୍ଠାନଂ ମଗ୍ଗୋତି କତ୍ୱା ନ ଉଦ୍ଧରନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ କସିଣଗ୍ଗହଣେନ ତଦାଯତ୍ତାନି ଆରୁପ୍ପାନିପି ଗହିତାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ତାନିପି ହି ୱିପସ୍ସନାପାଦକାନି ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯାନି ଚ ହୋନ୍ତୀତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ତନ୍ନିନ୍ନଭାୱସବ୍ଭାୱତୋ। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ନିବ୍ବାନନିନ୍ନତା, ତଦଗ୍ଗେନ ଫଲନିନ୍ନତାପି ସିଯା। ''କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହଂ ତଦାଯତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରେଯ୍ୟ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୫) ଆଦିୱଚନମ୍ପେତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକଂ।

ୱୋସ୍ସଗ୍ଗ-ସଦ୍ଦୋ ପରିଚ୍ଚାଗଟ୍ଠୋ ପକ୍ଖନ୍ଦନଟ୍ଠୋ ଚାତି ୱୋସ୍ସଗ୍ଗସ୍ସ ଦୁୱିଧତା ୱୁତ୍ତା। ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନଞ୍ହି ପହାନଂ, ୱିସ୍ସଟ୍ଠଭାୱେନ ନିରାସଙ୍କପୱତ୍ତି ଚ, ତସ୍ମା ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ତଦଙ୍ଗୱସେନ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ପହାନଂ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ, ତଥା ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ତନ୍ନିନ୍ନଭାୱେନ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଆରମ୍ମଣକରଣେନ ୱିସ୍ସଟ୍ଠସଭାୱତୋ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ପକାରେନାତି ତଦଙ୍ଗସମୁଚ୍ଛେଦପକାରେନ ତନ୍ନିନ୍ନତଦାରମ୍ମଣକରଣପକାରେନ ଚ। ପୁବ୍ବେ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗ-ପଦସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଆହ ''ସକଲେନ ୱଚନେନା''ତି। ପରିଣମନ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ, ପରିଣତଂ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ। ପରିଣାମୋ ନାମ ପରିପାକୋତି ଆହ ''ପରିପଚ୍ଚନ୍ତଂ ପରିପକ୍କଞ୍ଚା''ତି। ପରିପାକୋ ଚ ଆସେୱନଲାଭେନ ଆହିତସାମତ୍ଥିଯସ୍ସ କିଲେସସ୍ସ ପରିଚ୍ଚଜିତୁଂ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ପକ୍ଖନ୍ଦିତୁଂ ତିକ୍ଖୱିସଦସଭାୱୋ। ତେନାହ ''ଅଯଞ୍ହୀ''ତିଆଦି। ଏସ ନଯୋତି ଯ୍ୱାଯଂ ''ତଦଙ୍ଗୱିୱେକନିସ୍ସିତ''ନ୍ତିଆଦିନା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତୋ, ସେସେସୁ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦୀସୁପି ଏସ ନଯୋତି ଏୱଂ ତତ୍ଥ ନେତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ଆଦିକମ୍ମିକାନଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁ ଅସମ୍ମୋହତ୍ଥଂ ମିସ୍ସକନଯଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ନିବ୍ବତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଇଧ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନାତି ଇମସ୍ମିଂ ସବ୍ବାସୱସୁତ୍ତନ୍ତେ। ମଗ୍ଗୋ ଏୱ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୱିପରିଣାମୀ ଭାୱନାମଗ୍ଗସ୍ସ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତଞ୍ଚ ଖୋତି ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ। ସମୁଚ୍ଛେଦତୋତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ।

ଦିଟ୍ଠାସୱସ୍ସ ପଠମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝତ୍ତା ''ତଯୋ ଆସୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେପି ଅନପାଯଗମନୀଯା ଏୱ ୱେଦିତବ୍ବା ଅପାଯଗମନୀଯାନଂ ଦସ୍ସନେନେୱ ପହୀନତ୍ତା। ସତିପି ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ମଗ୍ଗଭାୱେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସଭାୱାନଂ ମଗ୍ଗଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତମଗ୍ଗତ୍ତଯସମ୍ପଯୁତ୍ତା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତି ପଚ୍ଚେକବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ''ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱନାଯା''ତି ଇମିନା ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ''ମଗ୍ଗତ୍ତଯସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯା''ତି ଆହ।

ଭାୱନାପହାତବ୍ବଆସୱୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨୮।ଥୋମେନ୍ତୋତି ଆସୱପ୍ପହାନସ୍ସ ସୁଦୁକ୍କରତ୍ତା ତାଯ ଏୱ ଦୁକ୍କରକିରିଯାଯ ତଂ ଅଭିତ୍ଥୱନ୍ତୋ। ଅସ୍ସାତି ପହୀନାସୱଭିକ୍ଖୁନୋ। ଆନିସଂସନ୍ତି

ତଣ୍ହାଚ୍ଛେଦାଦିଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟପରିୟୋସାନଂ ଉଦ୍ରୟଂ। ଏତେହି ପହାନାଦିସଂକିଉନେହି। ଉସ୍ସୁକ୍କଂ ଜନେନ୍ତୋତି ଏୱଂ ଧମ୍ମସ୍ସାମିନାପି ଅଭିହ୍ଥୱନୀୟଂ ମହାନିସଂସଞ୍ଚ ଆସୱପ୍ପହାନନ୍ତି ତତ୍ଥ ଆଦରସହିତଂ ଉସ୍ସାହଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ। ଦସ୍ସନେନେୱ ପହୀନାତି ଦସ୍ସନେନ ପହୀନା ଏୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନ ଅପ୍ପହୀନେସୁୟେୱ ପହୀନସଞ୍ଞୀ’’ତି।

ସଵ୍ୱ-ସଦ୍ଦେନ ଆସୱାନଂ, ଆସୱସଂୱରାନଞ୍ଚ ସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ଦୁତିୟପଠମୱିକପ୍ପାନଂ ଭେଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଦସ୍ସନାଭିସମୟାତି ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟା ପରିଞ୍ଞାକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିୟା। ତେନାହ ‘‘କିଚ୍ଚୱସେନା’’ତି, ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମୁସ୍ସୟୋ କାୟୋ, ଅତ୍ତଭାୱୋ ୱା।

ଅନୱଜ୍ଜପୀତିସୋମନସ୍ସସହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ତନୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି ଅତ୍ତାୟତ୍ତତ୍ତା, ନ ତବ୍ବିପରୀତଂ ଅନତ୍ତାୟତ୍ତତ୍ତାତି ପୀତିସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ଅତ୍ତମନାତି ସକମନା’’ତି। ତେନାହ ‘‘ତୁଟ୍ଠମନା’’ତି। ଅତ୍ତମନାତି ୱା ପୀତିସୋମନସ୍ସେହି ଗହିତମନା। ୟସ୍ମା ପନ ତେହି ଗହିତତା ସମ୍ପୟୁତ୍ତତାୱ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପୀତିସୋମନସ୍ସେହି ୱା ସମ୍ପୟୁତ୍ତମନା’’ତି। ୟଦେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ନ ୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ୱୁତ୍ତନୟତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସଵ୍ବାସୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୩। ଧମ୍ମଦାୟାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୯। ତସ୍ସାତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ୟସ୍ମା ସୁତ୍ତନ୍ତୱଣ୍ଣନା ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନା ପାକଟା ହୋତି, ୟସ୍ମା ଚସ୍ସ ଧମ୍ମଦାୟାଦସୁତ୍ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ନିକ୍ଖେପୋ, ତସ୍ମା ତଂ ନିକ୍ଖେପଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା, କଥେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଲାଭସକ୍କାରେତି (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୨।୬୩) ଲାଭସକ୍କାରସଞ୍ଞାତାୟ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୟାତି କେଚି, ଲାଭସକ୍କାରେ ୱା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୟାତି ଅପରେ। ୟା ହି ଲାଭସକ୍କାରନିମିତ୍ତଂ ତଦା ଭିକ୍ଖୂସୁ ପଚ୍ଚୟବାହୁଲ୍ଲିକତା ଜାତା, ତଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ଭଗୱା ଇମଂ ଦେସେସୀତି। ୟମକମହାମେଘୋତି ହେଟ୍ଠାୱଲମ୍ବନୌପରିଉଗ୍ଗମନୱସେନ ସତପଟଲୋ ସହସ୍ସପଟଲୋ ୟୁଗଛଅମହାମେଘୋ। ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଚେୱ ଭଗୱତି କତ୍ଥଚି ନିବଦ୍ଧୱାସଂ ୱସନ୍ତେ, ଚାରିକଂ ପନ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତି ଚ। ଭିକ୍ଖୂନମ୍ପି ୟେଭୁୟ୍ୟେନ କପ୍ପସତସହସ୍ସଂ ତତୋ ଭିୟ୍ୟୋପି ପୂରିତଦାନପାରମିସଞ୍ଚୟତ୍ତା ତଦା ମହାଲାଭସକ୍କାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସପୀ’’ତି।

ସକ୍କତୋତି ସକ୍କାରପ୍ପତ୍ତୋ। ଗରୁକତୋତି ଗରୁକାରପ୍ପତ୍ତୋ। ମାନିତୋତି ବହୁମତୋ ମନସା ପିୟାୟିତୋ ଚ। ପୂଜିତୋତି ମାଲାଦିପୂଜାୟ ଚେୱ ଚତୁପଚ୍ଚୟାଭିପୂଜାୟ ଚ ପୂଜିତୋ। ଅପଚିତୋତି ଅପଚାୟନପ୍ପତ୍ତୋ। ୟସ୍ସ ହି ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚୟେ ସକ୍କତ୍ୱାପି ଅଭିସଙ୍ଖତେ ପଣୀତପଣୀତେ ଉପନେନ୍ତି, ସୋ ସକ୍କତୋ। ୟସ୍ମିଂ ଗରୁଭାୱଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ତେ ଦେନ୍ତି, ସୋ ଗରୁକତୋ। ୟଂ ମନସା ପିୟାୟନ୍ତି ବହୁମଞ୍ଞନ୍ତି ଚ, ସୋ ବହୁମତୋ। ୟସ୍ସ ସବ୍ବମେତଂ ପୂଜାୱସେନ କରୋନ୍ତି, ସୋ ପୂଜିତୋ। ୟସ୍ସ ଅଭିୱାଦନପଚ୍ଚୁଟ୍ଠାନଞ୍ଜଲିକମ୍ମାଦିୱସେନ ପରମନିପଚ୍ଚକାରଂ କରୋନ୍ତି, ସୋ ଅପଚିତୋ। ଭଗୱତି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ଚ ଲୋକୋ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ…ପେ… ପରିକ୍ଖାରାନ’’ନ୍ତି। ଲାଭଗ୍ଗୟସଗ୍ଗପତ୍ତନ୍ତି ଲାଭସ୍ସ ଚ ୟସସ୍ସ ଚ ଅଗ୍ଗଂ ଉକ୍କଂସଂ ପତ୍ତଂ।

ପଚ୍ଚୟା ଚୀୱରାଦୟୋ ଗରୁକାତବ୍ବା ଏତେସନ୍ତି ପଚ୍ଚୟଗରୁକା, ଆମିସଚକ୍ଖୁକାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଚୟେସୁ ଗିଦ୍ଧା ଗଧିତା ପଚ୍ଚୟାନଂ ବହୁଲଭାୱାୟ ପଟିପନ୍ନାତି ପଚ୍ଚୟବାହୁଲିକା। ଭଗୱତୋପି ପାକଟା ଅହୋସି ପକତିଚାରିତ୍ତୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ ଅଞ୍ଞଥା ଅପାକଟସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ। ଧମ୍ମସଭାୱଚିନ୍ତାୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ସହୋତ୍ତପ୍ପଞ୍ଞାଣଂ ଧମ୍ମସଂୱେଗୋ, ଇଧ ପନ ସୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଲାଭଗରୁତାଧମ୍ମୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସମଣଧମ୍ମୱୁତ୍ତୀତି ସମଣଧମ୍ମକରଣଂ। ସାତି ଧମ୍ମଦାୟାଦଦେସନା। ପଟିବିମ୍ବଦସ୍ସନୱସେନ ସଵ୍ବକାୟସ୍ସ ଦସ୍ସନୟୋଗ୍ଗୋ ଆଦାସୋତି ସଵ୍ବକାୟିକଆଦାସୋ।

ପିତୁ-ଦାୟଂ, ତେନ ଦାତବ୍ବଂ, ତତୋ ଲଦ୍ଧବ୍ବଂ ଅରହଭାୱେନ ଆଦିୟନ୍ତୀତି ଦାୟାଦା, ପୁତ୍ତା। ତଞ୍ଚ ଲୋକେ ଆମିସମେୱ, ସାସନେ ପନ ଧମ୍ମୋପୀତି ତତ୍ଥ ୟଂ ସାୱଜ୍ଜଂ ଅନିୟ୍ୟାନିକଞ୍ଚ, ତଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା, ୟଂ ନିୟ୍ୟାନିକଂ ଅନୱଜ୍ଜଞ୍ଚ, ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୂ ନିୟୋଜେନ୍ତୋ ଭଗୱା ଅୱୋଚ ‘‘ଧମ୍ମଦାୟାଦା ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭୱଥ, ମା ଆମିସଦାୟାଦା’’ତି। ଧମ୍ମସ୍ସ ମେ ଦାୟାଦାତି ମମ ଧମ୍ମସ୍ସ ଓଗାହିନୋ, ଧମ୍ମଭାଗଭାଗିନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ‘‘ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସସ୍ସେୱ ସାମିନୋ’’ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୯)। ନିବ୍ବତ୍ତିତଧମ୍ମୋତି ଅସଂକିଲେସିକାନୁତ୍ତରାଦିଭାୱେନ ଧମ୍ମସାମଞ୍ଞତୋ ନିଦ୍ଧାରିତଧମ୍ମୋ। ପରିୟାୟେତି ସଭାୱତୋ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଞାପେତି ଏତେନାତି ପରିୟାୟୋ, ଲେସୋ, ଲେସକାରଣଂ ୱା। ତଦଭାୱତୋ ନିପ୍ପରିୟାୟଧମ୍ମୋ ମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତିୟା ଅପାୟପତନାଦିତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ୱାରଣତୋ। ଇତରୋ ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟତୋ ପରିୟାୟଧମ୍ମୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ

ଅପାୟଦୁକ୍ଖଓଟ୍ଟଦୁକ୍ଖପାତନତୋ ପରମ୍ପରାୟ ୱାରଣତୋ। ଯଥା ହି ଲୋକିୟଂ କୁସଲଂ ଦାନସୀଲାଦି ୱିଓଟ୍ଟଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ, ଅୟଂ ତଂ ଅସମ୍ପାଦେନ୍ତମ୍ପି ତଂ ସମ୍ପାପକସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତକାରଣଭାୱପରିୟାୟେନ ପରିୟାୟଧମ୍ମୋ ନାମ ହୋତି, ଏୱଂ ତଂ ୱଟ୍ଟଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ, ଯଂ ତଣ୍ହାଦୀହି ସୱିସେସଂ ଆମସିତବ୍ବତୋ ଆମିସନ୍ତି ଲୋକେ ପାକଟଂ ଅଚ୍ଛାଦନଭୋଜନାଦି, ତସ୍ସ, ତଂସଦିସସ୍ସ ଚ ଫଲୱିସେସସ୍ସ ନିମିତ୍ତଭାୱପରିୟାୟେନ ପରିୟାୟାମିସନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଯଂ ପନିଦଂ…ପେ… ଇଦଂ ପରିୟାୟାମିସଂ ନାମା''ତି।

''ସକଲମେୱ ହିଦଂ, ଆନନ୍ଦ, ବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ଯଦିଦଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨, ୩) ଆଦିୱଚନତୋ ସାୱକେହି ଅଧିଗତୋପି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମୋ ସତ୍ଥୁଯେୱାତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ନିପ୍ପରିୟାୟଧମ୍ମୋପି ଭଗୱତୋୟେୱ ସନ୍ତକୋ''ତି। ସାୱକାନଞ୍ହି ଧମ୍ମଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚୟସ୍ସପି ୟୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚୟୋ ପରତୋଘୋସୋ ଚ ତଥାଗତାଧୀନୋତି ତେହି ପଟିୱିଦ୍ଧୋପି ଧମ୍ମୋ ଧମ୍ମସ୍ସାମିନୋୟେୱାତି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ଭଗୱତା ହୀ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସାତି କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନନ୍ତରଧାନତୋ ପଭୁତି ଯାୱ ଇମସ୍ମା ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦା ଅସମ୍ବୋଧୱସେନ ନ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ। ଉପ୍ପାଦେତାତି ନିବ୍ବତ୍ତେତା। ତଂ ପନେତଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭଗୱତୋ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ, ନ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ୱିୟ ସସନ୍ତାନେୟେୱ, ଅଥ ଖୋ ପରସନ୍ତାନେପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅସଞ୍ଜାତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ସଞ୍ଜନେତା,ଅନକ୍ଖାତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅକ୍ଖାତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତୟିଦଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନଂ ସଞ୍ଜାନନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଜାନନଞ୍ଚେୱ ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ମଗ୍ଗଞ୍ଞୂ ମଗ୍ଗୱିଦୂ''ତି। ଅକ୍ଖାନଂ ପନସ୍ସ ସୁକୁସଲଭାୱେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ମଗ୍ଗକୋୱିଦୋ''ତି। ସତ୍ଥାରା ଯଥାଗତଂ ମଗ୍ଗଂ ଅନୁଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ମଗ୍ଗାନୁଗା ଭଗୱତୋ ଏୱ ତଂ ମଗ୍ଗଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଅଧିଗମନତୋ। ପଚ୍ଛା ପରତୋ ସମ୍ମା ଅନୁ ଅନୁ ଆଗତା ପଟିପନ୍ନାତି ପଚ୍ଛା ସମନ୍ନାଗତା।

ଜାନଂ ଜାନାତୀତି ଜାନିତବ୍ବମେୱ ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦିଭେଦଂ ଜାନାତି ଏକନ୍ତହିତପଟିପତ୍ତିତୋ। ପସ୍ସଂ ପସ୍ସତୀତି ତଥା ପସ୍ସିତବ୍ବମେୱ ପସ୍ସତି। ଅଥ ୱା ଜାନଂ ଜାନାତୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତବ୍ବଂ ଜାନାତିୟେୱ। ନ ହି ପଦେସଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତବ୍ବଂ ସବ୍ବଂ ଏକନ୍ତତୋ ଜାନାତି। ପସ୍ସଂ ପସ୍ସତୀତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁସଙ୍ଖାତେହି ପଞ୍ଚହି ଚକ୍ଖୂହି ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ପସ୍ସତିୟେୱ। ଅଥ ୱା ଜାନଂ ଜାନାତୀତି ଯଥା ଅଞ୍ଞେ ସୱିପଲ୍ଲାସା କାମରୂପପରିଞ୍ଞାୱାଦିନୋ ଜାନନ୍ତାପି ୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ଜାନନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଭଗୱା। ଭଗୱା ପନ ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସତ୍ତା ଜାନନ୍ତୋ ଜାନାତିୟେୱ, ଦିଟ୍ଠିଦସ୍ସନସ୍ସ ଚ ଅଭାୱା ପସ୍ସନ୍ତୋ ପସ୍ସତିୟେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚକ୍ଖୁଭୂତୋତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁମୟତ୍ତା ତସ୍ସ ଚ ପତ୍ତତ୍ତା ସତ୍ତେସୁ ଚ ତଦୁପ୍ପାଦନତୋ ଦସ୍ସନପରିଣାୟକଟ୍ଠେନ ଲୋକସ୍ସ ଚକ୍ଖୁ ୱିୟ ଭୂତୋ। ଞାଣଭୂତୋତି ଏତସ୍ସ ଚ ଏୱମେୱ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଧମ୍ମା ବୋଧିପକ୍ଖିୟା, ବ୍ରହ୍ମା ମଗ୍ଗୋ, ତେହି ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା, ତେସଂୱା ପତ୍ତତ୍ତା ଅଧିଗତତ୍ତା, ଲୋକସ୍ସ ଚ ତଦୁପ୍ପାଦନତୋ ''ଧମ୍ମଭୂତୋ,ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋ''ତି ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱତ୍ତାତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ୱଦତୀତି ୱତ୍ତା। ଚିରଂ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ ୱଦତୀତି ପୱତ୍ତା। ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିନ୍ନେତାତି ଧମ୍ମତାସଙ୍ଖାତଂ ପରମତ୍ଥଂ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତା, ପାପୟିତା ୱା। ଅମତସ୍ସ ଦାତାତି ଅମତଂ ସଚ୍ଛିକିରିୟଂ ସତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଅମତଂ ଦଦାତୀତି ଅମତସ୍ସ ଦାତା। ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମାନଂ ତଦାୟତ୍ତଭାୱତୋ ଧମ୍ମସ୍ସାମୀ।

''ୟା ଚ ନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତି, ସବ୍ବମେତେନ ଲବ୍ଭତି;

ସୁଖୋ ୱିପାକୋ ପୁଞ୍ଞାନଂ, ଅଧିପ୍ପାୟୋ ସମିଜ୍ଝତି। (ପେଟକୋ। ୨୩);

ନିବ୍ବାନପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ, ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଦାୟକୋ''ତି –

ଏୱମାଦିଂ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଏୱ ଭିକ୍ଖୂ ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞାନଂ ୱିୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସୟତଂ ଜାନନ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପରିୟାୟଧମ୍ମୋପି…ପେ… ପଟିଲଭତୀ''ତି। ''ଏଦିସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବ''ନ୍ତି କପ୍ପିୟସ୍ସ ଚ ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱଚନେନ ୱିନା ପଟିଗ୍ଗହୋପି ଭିକ୍ଖୂନଂ ନ ସମ୍ଭୱତି, କୁତୋ ପରିଭୋଗୋତି ଆହ ''ନିପ୍ପରିୟାୟାମିସମ୍ପୀ''ତିଆଦି।

ପରିୟାୟାମିସସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତକଭାୱୋ ପରିୟାୟଧମ୍ମସ୍ସ ତବ୍ଭାୱେନେୱ ଦୀପିତୋ। ତଦେୱ ସାମିଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ମାତି ଅତ୍ତାଧୀନପଟିଲାଭପଟିଗ୍ଗହତାୟ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକତ୍ତା ଚ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମାମିସେ।

ପଚ୍ଚୟା ଚୀୱରାଦୟୋ ପରମା ପାପୁଣିତବ୍ବଭାୱେନ ଉତ୍ତମମରିୟାଦା ଏତସ୍ସ ନ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦୟୋ ଚାତି ପଚ୍ଚୟପରମୋ, ଲାଭଗରୂତି ଅତ୍ଥୋ। ତଣ୍ହୁପ୍ପାଦେସୁପି ''ଚୀୱରହେତୁ ୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ତଣ୍ହା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପିଣ୍ଡପାତସେନାସନଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରହେତୁ ୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ତଣ୍ହା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୧୧; ଅ। ନି। ୪।୯; ଇତିୱୁ। ୧୦୫) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ଚତୂସୁ

ତଣ୍ହୁପ୍ପଭିକୋଟ୍ଟାସେସୁ। ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାସନ୍ତୁଟ୍ଠିସଲ୍ଲେଖପଭିଡ଼େକୋଦୟୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦୟୋ।

ତସ୍ମାତି ତସ୍ମିଂ ଓଡାଦେ, ତେସୁ ଭା ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକେସୁ ଭିକ୍ଖୁସୁ। ଭୱିସ୍ସତି ଭା ଯେସଂ ତସ୍ମାତି ଯୋଜନା। ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ତସ୍ମାତି ତସ୍ମିଂ ଓଡାଦେ ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଧିପ୍ପାୟୋ ଆମିସଦାୟାଦତାୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଅନତ୍ଥାନୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଧମ୍ମଦାୟାଦତାୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଅଟ୍ଠୁପ୍ପଭିଯା ଚ ଆକଙ୍ଖା। ତେନାହ "ପସ୍ସତୀ"ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଆମିସେ ଉପକ୍କିଲିତାନନ୍ତି ଆମିସହେତୁ ଭିପ୍ପଟିପନ୍ନାନଂ। ଅତୀତକାଲେତି କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧକାଲେ। କପିଲସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱତ୍ଥୁ କପିଲସୁତ୍ତେନ, "ସଙ୍ଘାଟିପିଆଦିତ୍ତା ହୋତୀ"ତିଆଦିନା ଲକ୍ଖଣସୁତ୍ତେନ (ସଂ। ନି। ୨।୨୧୮) ଚ ଭିଭାୱେତବ୍ବଂ। ଆମିସଗରୁକୋ ଅପ୍ପଗ୍ଘଭାୱେନ କୂଟକହାପଣୋ ଭିୟ ନିତ୍ତେଜୋ ସମଣତେଜେନ ଅନୁଜ୍ଜଲତୋ ନିଚ୍ଛୁତଙ୍ଗାରୋ ଭିୟ ନିପ୍ପଭୋ ଚ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ତତୋତି ପଚ୍ଚୟଗରୁକଭାୱତୋ। ଭିୱଭିତଚିତ୍ତୋତି ଭିନିୱଭିତମାନସୋ, ସଲ୍ଲେଖୱୁଭୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଧମ୍ମଦାୟାଦାତି ଏଭାୱତା ଅନ୍ତୋଗଧାୱଧାରଣଂ ୱଚନନ୍ତି ତେନ ଅୱଧାରଣେନ ନିୱଭିତମତ୍ଥଂ ଭିଭାୱେତୁଂ "ମା ଆମିସଦାୟାଦା"ତି ପଟିକ୍ଖେପୋ ଦସ୍ସିତୋ। ତଥେୱ ଚ ଭିଭାୱେତୁଂ ଅଧିପ୍ପାୟାନିସଂସଭିଭାୱନେସୁପି ଦସ୍ସିତୋ, ତଥା ଆଦୀନୱଭିଭାୱନେନ ଧମ୍ମଦାୟାଦତାପଟିକ୍ଖେପୋ। ଅପଦିସିତବ୍ବାତି ହେଟ୍ଠା କତ୍ୱା ୱଭବ୍ବାତି। ଆଦିୟାତି ଏତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଆ-କାରୋ ମରିୟାଦତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ଧମ୍ମଦାୟାଦତାଭିଧୁରେନ ଆମିସଦାୟାଦଭାୱେନ ହେତୁଭୂତେନ, କରଣଭୂତେନ ଭା ଆଦିୟଂ ଭିୱେଚନଂ ଭିଞ୍ଞୂହି ଭିସୁଂ କରଣଂ ୱୱତ୍ଥାନସ୍ସ ହୋତୀତି ଆହ "ଭିସୁଂ କାତବ୍ବା"ତି। ତେନାହ "ଭିଞ୍ଞୂହି ଗାରୟ୍ହା ଭୱେୟ୍ୟାଥାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ"ତି।

"ଅତ୍ଥି ମେ ତୁମ୍ହେସୁ ଅନୁକମ୍ପା…ପେ… ନୋ ଆମିସଦାୟାଦା"ତି ଭିକ୍ଖୁସୁ ଅତ୍ତନୋ କରୁଣାୟନାକିତ୍ତନଂ ତେସଂ ମୁଦୁକରଣଂ, "ଅହମ୍ପି ତେନା"ତିଆଦି ପନ ତତୋପି ସତ୍ତିସେସଂ ମୁଦୁକରଣନ୍ତି ଆହ "ଅତୀୱ ମୁଦୁକରଣତ୍ଥ"ନ୍ତି।

ନାଳଅକପଟିପଦାଦୟୋ ନାଳଅକସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୬୮୪-୭୨୮) ଆଗତପଟିପତ୍ତିୟୋ। ତା ପନ ଯସ୍ମା ନାଳଅକତ୍ଥେରାଦୀହି ପଟିପନ୍ନା ପରମସଲ୍ଲେଖୱୁଭିଭୂତା ଅତିଉକ୍କଟ୍ଠପଟିପତ୍ତିୟୋ, ତସ୍ମା ଇଧ ଧମ୍ମଦାୟାଦପଟିପଦାୟ ଉଦାହରଣଭାୱେନ ଉଦ୍ଧଟା। ସକ୍କିଭୂତାତି ତାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ୱୁଚମାନାୟ "କିଂ ମେ ଭିନା ପଟିପଜ୍ଜନକୋ ଅତ୍ଥୀ"ତି ଅସଦ୍ଦହନ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣେନ ସକ୍କିଭୂତା। ଇମସ୍ମିନ୍ତି "ତୁମ୍ହେ ଚ ମେ ଭିକ୍ଖୱେ ଧମ୍ମଦାୟାଦା"ତିଆଦିକେ ୱାକ୍ୟେ। ସେସନ୍ତି "ତୁମ୍ହେ ଚ ମେ"ତିଆଦିକଂ ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ଆଗତଂ ପାଠପଦଂ। ୱୁଭନୟପଚ୍ଚନୀକେନାତି "ତେନ ଧମ୍ମଦାୟାଦଭାୱେନ ନୋ ଆମିସଦାୟାଦଭାୱେନା"ତି ଏୱଂ କଣ୍ହପକ୍ଖେ ୱୁଭନୟସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖେନ।

୩୦।ଥୋମନଂ ସୁତ୍ୱାତି ପଟିପଜ୍ଜନକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପସଂସନଂ ସୁତ୍ୱା ଯଥା ତଂ ସପରିସସ୍ସ ଆୟସ୍ମତୋ ଉପସେନସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିୟା ସୀଲଥୋମନଂ ସୁତ୍ୱା। ନିପାତପଦନ୍ତି ଇମିନା ଇଧ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅନତ୍ଥକତମାହ। ପୱାରିତୋତି ପଟିକ୍ଖେପିତୋ। ଯୋ ହି ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଭୋଜନେନ ତିତ୍ତୋ ପରିୱେସକେନ ଉପନୀତଭୋଜନଂ ପଟିକ୍ଖିପତି, ସୋ ତେନ ପୱାରିତେନ ପଟିକ୍ଖେପିତୋ ନାମ ହୋତି। ତେନାହ "ପୱାରିତୋତି…ପେ… ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ"ତି। ପକାରେହି ଦିଟ୍ଠାଦୀହି ୱାରେତି ସଙ୍ଘାଦିକେ ଯାଚାପେତି ଭତ୍ତେ କରୋତି ଏତାୟାତି ପୱାରଣା, ଆପତ୍ତିଭିସୋଧନାୟ ଅତ୍ତୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ ଓକାସଦାନଂ। ସା ପନ ଯସ୍ମା ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ୱସ୍ସଂୱୁତ୍ଥେହି କାତବ୍ବା ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା "ୱସ୍ସଂୱୁତ୍ଥପୱାରଣା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୱାରେତି ପଚ୍ଚୟେ ଇଚ୍ଛାପେତି ଏତାୟାତି ପୱାରଣା, ଚୀୱରାଦୀହି ଉପନିମନ୍ତନା। ପକାରଯୁତ୍ତା ୱାରଣାତି ପୱାରଣା, ଭିପ୍ପକତଭୋଜନତାଦିଚତୁରଙ୍ଗସହିତୋ ଭୋଜନପଟିକ୍ଖେପୋ। ସା ପନ ଯସ୍ମା ଅନତିରିତ୍ତଭୋଜନନିମିତ୍ତାୟ ଆପତ୍ତିୟା କାରଣଂ ହୋତି, ତସ୍ମା "ଅନତିରିତ୍ତପୱାରଣା"ତି ୱୁତ୍ତା। ଯାୱଦତ୍ଥଭୋଜନସ୍ସ ପୱାରଣା ଯାୱଦତ୍ଥପୱାରଣା, ପରିଯୋସିତଭୋଜନସ୍ସ ଉପନୀତାହାରପଟିକ୍ଖେପୋତି ଅତ୍ଥୋ।

"ଭୁତ୍ତାୱୀ"ତି ୱଚନତୋ ଭୋଜନପାରିପୂରିତା ଇଧାଧିପ୍ପେତାତି ଆହ "ପରିପୁଣ୍ଣୋତି ଭୋଜନେନ ପରିପୁଣ୍ଣୋ"ତି। ପରିଯୋସିତୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ "ଭୋଜନେନ ଭୋଜନକିରିୟାୟ ପରିଯୋସିତୋ"ତି। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ଭୋଜନ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଧାତୋତି ତିତ୍ତୋ। ସାଧକାନୀତି ଞାପକାନି। ପରିଯୋସିତଭୋଜନଂ ସୁହିତଯାୱଦତ୍ଥତାଗହଣେହି ଭୁତ୍ତାଭିତାଦୟୋ, ଭୁତ୍ତାଭିତାଦିଗ୍ଗହଣେହି ଭା ଇତରେ ବୋଧିତା ହୋନ୍ତୀତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନେସଂ ଞାପକଞାପେତବ୍ବତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯୋ ହୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଛହିପି ପଦେହି ଉଦରାୱଦେହକଂ ଭୋଜନଂ ଦସ୍ସିତଂ , ତଞ୍ଚ ଖୋ ପରିକପ୍ପନାୱସେନ। ନ ହି ଭଗୱା ଏୱଂ ଭୁଞ୍ଜତି। ତେନାହ "ସବ୍ବଞ୍ଚେତଂ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତ"ନ୍ତି।

"ସିୟା ଏୱ, ନାପି ସିୟା"ତି ଚ ଇଦଂ ଅତ୍ଥଦ୍ୱୟମ୍ପି ଇଧ ସମ୍ଭୱତୀତି ୱୁତ୍ତଂ "ଇଧ ଉଭୟମ୍ପି ୱଟ୍ଟତୀ"ତି। ଅଥାତି ଅନନ୍ତରଂ, ମମ ଭୋଜନସମନନ୍ତରମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପନ ଯସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତକାଲପଚ୍ଚାମସନଂ ହୋତି, ତସ୍ମା "ତମ୍ହି କାଲେ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପରୁଳହହରିତେତି

ରୁହମାନତିଣାଦିହରିତରହିତେ। ଅଭାୱତ୍ଥୋ ଚ ଅଯଂ ଅପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୫୨, ୩୩୬; ସଂ॰ ନି॰ ୨।୧୪୮) ୱିଯ।

କଥିତେପୀତି ପି-ସଦ୍ଦୋ ଅୱୁତ୍ତସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ। ତେନ ୱାପସମୀକରଣାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଥା ହେସ ୱୁତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ନୋ ଚ ଖୋ ପଟିୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପାରା॰ ୨୮୯) ୱାପସମୀକରଣେ ଦିସ୍ସତି, ‘‘ପନ୍ନଲୋମୋ ପରଦତ୍ତୱୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଚୂଳ୍ୱ॰ ୩୩୨) ଜୀୱିତୱୁତ୍ତିଯଂ, ‘‘ପଣ୍ଡୁପଲାସୋ ବନ୍ଧନା ପୱୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ପାରା॰ ୯୨; ପାଚି॰ ୬୬୬; ମହାୱ॰ ୧୨୯; ମ॰ ନି॰ ୩।୫୯) ଅପଗମେ, ‘‘ଗୀତଂ ପୱୁତ୍ତଂ ସମିହିତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ॰ ନି॰ ୧।୨୮୫) ପାୱଚନଭାୱେନ ପୱତ୍ତିତେ, ଲୋକେ ପନ ‘‘ୱୁତ୍ତଂ ପରାଯଣ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମହାଭାସ ୭।୨।୨୬) ଅଜ୍ଝେନେ ଦିସ୍ସତୀତି।

ନ ଏତ୍ଥ ପିଣ୍ଡପାତଭୋଜନେନ ଧମ୍ମଦାଯାଦତା ନିୱାରିତା, ପିଣ୍ଡପାତଭୋଜନଂ ପନ ଅନାଦରିତ୍ୱା ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପିଣ୍ଡପାତଂ…ପେ… ୱୀତିନାମେଯ୍ୟା’’ତି। ତତ୍ଥ ୱୀତିନାମେଯ୍ୟାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗେନ ଖେପେଯ୍ୟ। ତେନାହ ‘‘ଆଦିତ୍ତସୀସୂପମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା’’ତି। ଆଦିତ୍ତସୀସୂପମନ୍ତିଆଦିତ୍ତସୀସୂପମସୁତ୍ତଂ।

କିଞ୍ଚାପୀତି ଅଯଂ ‘‘ଯଦିପୀ’’ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥୋ ନିପାତୋ। ନିପାତୋ ଚ ନାମ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ୱାକ୍ୟେ ପଯୁଜ୍ଜତି, ତେନ ତେନ ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ଥଜୋତକୋ ହୋତୀତି ଇଧ ‘‘ପିଣ୍ଡପାତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅନୁଞ୍ଞାପସଂସାୱସେନ ୱୁଚ୍ଚମାନସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଜୋତକୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଅନୁଜାନନପସଂସନତ୍ଥେ ନିପାତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅନୁଞ୍ଞାପସଂସାରହେ ପନ ‘‘ଅସମ୍ଭାୱନତ୍ଥେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ସିଯା ପୁରିମେଯେୱ ସମ୍ଭାୱନାୱିଭାୱନତୋ ଅଧିକତ୍ତାନୁଲୋମତୋ ଚ।

ଏକୱାରଂ ପୱତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତପଟିକ୍ଖିପନଂ କଥଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦୀନଂ କାରଣଂ ହୋତୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ତସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାତି ଅତ୍ର ଇଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ରିଚ୍ଛୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅତ୍ରିଚ୍ଛତା, ଅତ୍ତତୋ ପରଲାଭପତ୍ଥନା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁରିମେଯେୱ ସକଲାଭେନ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠି, ପରଲାଭେ ଚ ପତ୍ଥନା, ଏତଂ ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତି (ୱିଭ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୮୪୯)। ପାପିଚ୍ଛତାତି ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନାଧିପ୍ପାଯତା। ପାପା ଇଚ୍ଛା ଏତସ୍ସାତି ପାପିଚ୍ଛୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ପାପିଚ୍ଛତା। ଯଥାହ ‘‘ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନତା ପଟିଗ୍ଗହଣେ ଚ ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁତା, ଏତଂ ପାପିଚ୍ଛଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତି (ୱିଭ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୮୫୧)। ମହନ୍ତାନି ୱତ୍ଥୂନି ଇଚ୍ଛତି, ମହତୀ ୱା ତସ୍ସ ଇଚ୍ଛାତି ମହିଚ୍ଛୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମହିଚ୍ଛତା। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନତା ପଟିଗ୍ଗହଣେ ଚ ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁତା, ଏତଂ ମହିଚ୍ଛଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତି। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନୋ ନିୱାରେସ୍ସତୀତି ଯୋଜନା। ଅସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସଂୱତ୍ତିସ୍ସତି ପିଣ୍ଡପାତପଟିକ୍ଖେପୋ।

ମହିଚ୍ଛୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଯଥା ପଚ୍ଚଯଦାନୱସେନ ପଚ୍ଚଯଦାଯକେହି ଭରିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋ, ଏୱଂ ପଚ୍ଚଯପରିଯେସନୱସେନ ଅତ୍ତନାପୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ତନୋପିଉପଟ୍ଠାକାନମ୍ପି ଦୁବ୍ଭରୋ ହୋତୀ’’ତି। ସଦ୍ଧାଦେଯ୍ୟସ୍ସ ୱିନିପାତୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଘରେ ଛଡ୍ଡେନ୍ତୋ। ରିତ୍ତପତ୍ତୋୱାତି ଯେସୁ କୁଲେସୁ ପଟିପିଣ୍ଡୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ତେସଂ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମଂ ଅତ୍ତନୋ ଯଥାଲଦ୍ଧଂ ଦତ୍ୱା ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚି ଅଲଦ୍ଧା ରିତ୍ତପତ୍ତୋ ୱିହାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନିପଜ୍ଜତି ଜିଘଚ୍ଛାଦୁକ୍ଖଲ୍ଲେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଥାଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯପରିଭୋଗେନ, ପୁନ ପରିଯେସନାନାପଜ୍ଜନେନ ଅତ୍ତନୋ ସୁଭରତା, ଯଥାଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯେନ ଅୱଞ୍ଞଂ ଅକତ୍ୱା ସନ୍ତୋସାପତ୍ତିଯା ଉପଟ୍ଠାକାନଂ ସୁଭରତା ୱେଦିତବ୍ବା।

କଥାୱତ୍ଥୂନୀତି ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିପଟିସଂଯୁତ୍ତାନଂ କଥାନଂ ୱତ୍ଥୂନୀତି କଥାୱତ୍ଥୂନି, ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦଯୋ ଏୱ। ତୀଣୀତି ତୀଣି କଥାୱତ୍ଥୂନି। ଅଭିସଲ୍ଲେଖିକାତି ଅତିୱିଯ କିଲେସେ ସଲ୍ଲିଖତୀତି ଅଭିସଲ୍ଲେଖୋ, ଅପ୍ପିଚ୍ଛ ତାଦିଗୁଣସମୁଦାଯୋ, ସୋ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ଅଭିସଲ୍ଲେଖିକା, ମହିଚ୍ଛତାଦୀନଂ ତନୁଭାୱାଯ ଯୁତ୍ତରୂପା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିପଟିସଂଯୁତ୍ତା। ଚେତୋୱିନୀୱରଣସପ୍ପାଯାତି କୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଯା ନିୱାରକାନଂ ନୀୱରଣାନଂ ଦୂରୀଭାୱକରଣେନ ଚେତୋୱିନୀୱରଣସଙ୍ଖାତାନଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ସପ୍ପାଯା। ସମଥୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ୱା ୱିଭୂତିଭାୱକରଣାଯ ସପ୍ପାଯା ଉପକାରିକାତି ଚେତୋୱିନୀୱରଣସପ୍ପାଯା। ଏକନ୍ତନିବ୍ବିଦାଯାତିଆଦି ଯେନ ନିବ୍ବିଦାଦିଆନିସଂସେନ ଅଯଂ କଥା ଅଭିସଲ୍ଲେଖିକା ଚେତୋୱିନୀୱରଣସପ୍ପାଯା ଚ ନାମ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏକନ୍ତନିବ୍ବିଦାଯାତି ଏକଂସେନ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିବ୍ବିନ୍ଦନତ୍ଥାଯ। ୱିରାଗାଯ ନିରୋଧାଯାତି ତସ୍ସେୱ ୱିରଜ୍ଜନତ୍ଥଞ୍ଚ ନିରୁଜ୍ଝନତ୍ଥଞ୍ଚ। ଉପସମାଯାତି ସବ୍ବକିଲେସୱୂପସମାଯ। ଅଭିଞ୍ଞାଯାତି ସବ୍ବସ୍ସପି ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟସ୍ସ ଅଭିଜାନନାଯ। ସମ୍ବୋଧାଯାତି ଚତୁମଗ୍ଗସମ୍ବୋଧାଯ। ନିବ୍ବାନାଯାତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନାଯ। ଏତେସୁ ହି ଆଦିତୋ ତୀହି ୱିପସ୍ସନା ୱୁତ୍ତା, ପୁନ ତୀହି ମଗ୍ଗୋ, ଇତରେନ ନିବ୍ବାନଂ। ତେନ ସମଥୱିପସ୍ସନା ଆଦିଂ କତ୍ୱା ନିବ୍ବାନପରିଯୋସାନୋ ଅଯଂ ସବ୍ବୋ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମୋ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁଲାଭିନୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ଦସ୍ସେତି। ପରିପୂରେସ୍ସନ୍ତୀତି ତଂସଭାୱତୋ ଉପକାରତୋ ଚ ସଂୱତ୍ତିସ୍ସନ୍ତି। ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦଯୋ ହି ଏକୱାରୌପ୍ପନ୍ନା ଉପରି ତଦତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତିସ୍ସନ୍ତି। କଥାୱତ୍ଥୁପରିପୂରଣଂ ସିକ୍ଖାପରିପୂରଣଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅମତଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁଂ। ଇତରା ପନ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖଧମ୍ମପାରିପୂରିଯା ପରିପୁଣ୍ଣା। ନିବ୍ବାନପାରିପୂରି ଚେତ୍ଥ

ତଦାୱହଧମ୍ମପାରିପୂରିୱସେନ ପରିୟାୟତୋ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଇଦାନି ୟାୟଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦୀନଂ ଅନୁକ୍କମପରିୱୁଦ୍ଧିୟା ଗୁଣପାରିପୂରିତା, ତଂ ଉପମାୟ ସାଧେନ୍ତୋ "ସେୟ୍ୟଥାପୀ"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପାୱୁସ୍ସକୋତି ୱସ୍ସାନମାସେ ଉଟ୍ଠିତୋ। ସୋ ହି ଚିରାନୁପ୍ପୱତ୍ତି ହୋତି। ପବ୍ବତକନ୍ଦରା ପବ୍ବତେସୁ ଉପଚ୍ଛକାଧିଚ୍ଛକାପଭୱନିଜ୍ଝରାଦିନଦିୟୋ। ସରସାଖାତି ୟତ୍ଥ ଉପରିଉନ୍ନତପଦେସତୋ ଉଦକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି ଚେୱ ସନ୍ଦତି ଚ, ତେ। କୁସୋବ୍ଭା ଖୁଦ୍ଦକତଳାକା। କୁନ୍ନଦିୟୋତି ପବ୍ବତପାଦତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତା ଖୁଦ୍ଦକନଦିୟୋ। ତା ହି ମହାନଦିୟୋ ଓତରନ୍ତିୟୋ ପରିପୂରେନ୍ତି। ପରମଧମ୍ମଦାୟାଦନ୍ତି ପରମଂ ଉତ୍ତମଂ ଧମ୍ମଦାୟାଦଭାୱଂ, ପରମଂ ଧମ୍ମଦାୟଜ୍ଜଂ ୱା। ତେ ଭିକ୍ଖୂତି ତେ ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକେ ଭିକ୍ଖୂ। ସନ୍ନିୟୋଜେନ୍ତୋତି ମୂଲଗୁଣେହି ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦୀହି ୟୋଜେନ୍ତୋ।

ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ଚ ଉପଧାରଣୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ଅୱିପରୀତଂ ଗହେତ୍ୱା। ସଂସନ୍ଦେତ୍ୱାତି ମମ ଦେସନାନୁସାରେନ ମମଜ୍ଝାସୟଂ ଅୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା। ୟଥା ଇଧେୱ ଚିନ୍ତେସୀତି ୟଥା ଇମିସ୍ସା ଧମ୍ମଦାୟାଦଦେସନାୟ ଚିନ୍ତେସି, ଏୱଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ଧମ୍ମଥୋମନତ୍ଥଂ ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପୱିସନ୍ତୋ ଚିନ୍ତେସି। ଏକଜ୍ଝାସୟାୟାତି ସମାନାଧିପ୍ପାୟାୟ। ମତିୟାତି ପଞ୍ଞାୟ। ଅୟଂ ଦେସନା ଅଗ୍ଗାତିଆଦି ଭଗୱା ଧମ୍ମସେନାପତିଂ ଗୁଣତୋ ଏୱ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ଚିତ୍ତଗତିୟାତି ଚିତ୍ତୱସେନ କାୟସ୍ସ ପରିଣାମନେନ "ଅୟଂ କାୟୋ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତୂ"ତି କାୟସ୍ସ ଚିତ୍ତେନ ସମାନଗତିକତାଧିଟ୍ଠାନେନ। କଥଂ ପନ କାୟୋ ଦନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତିକୋ ଲହୁପରିୱତ୍ତନଚିତ୍ତେନ ସମାନଗତିକୋ ହୋତୀତି? ନ ସବ୍ବଥା ସମାନଗତିକୋ। ୟଥେୱ ହି କାୟୱସେନ ଚିତ୍ତପରିଣାମନେ ଚିତ୍ତଂ ସବ୍ବଥା କାୟେନ ସମାନଗତିକଂ ନ ହୋତି। ନ ହି ତଦା ଚିତ୍ତଂ ସଭାୱସିଦ୍ଧେନ ଅତ୍ତନୋ ଖଣେନ ଅୱତ୍ତିତ୍ୱା ଦନ୍ଧୱୁତ୍ତିକସ୍ସ ରୂପଧମ୍ମସ୍ସ ଖଣେନ ୱତ୍ତିତୁଂ ସକ୍କୋତି, "ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଅୟଂ କାୟୋ ୱିୟ ହୋତୂ"ତି ପନ ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ଦନ୍ଧଗତିକସ୍ସ କାୟସ୍ସ ଅନୁୱତ୍ତନତୋ ୟାୱ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତି, ତାୱ କାୟଗତିଂ ଅନୁଲୋମେନ୍ତମେୱ ହୁତ୍ୱା ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଚିତ୍ତଂ କାୟଗତିକଂ କତ୍ୱା ପରିଣାମିତଂ ନାମ ହୋତି, ଏୱଂ "ଅୟଂ କାୟୋ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତୂ"ତି ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ପଗେୱ ଲହୁସଞ୍ଞାୟ ସୁଖୁମସଞ୍ଞାୟ ଚ ସମ୍ପାଦିତତ୍ତା ଅଭାୱିତିଦ୍ଧିପାଦାନଂ ୱିୟ ଦନ୍ଧଂ ଅୱତ୍ତିତ୍ୱା ୟଥା ଲହୁଂ କତିପୟଚିତ୍ତୱାରେହେୱ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତି ହୋତି , ଏୱଂ ପୱତ୍ତମାନୋ କାୟୋ ଚିତ୍ତଗତିକଭାୱେନେୱ ପରିଣାମିତୋ ନାମ ହୋତି, ନ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେନେୱ ପୱତ୍ତିୟା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ବାହୁସମିଞ୍ଜନପ୍ପସାରଣୂପମାପି ଉପଚାରେନ ୱିନା ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ୟୁତ୍ତା ହୋତି, ଅଞ୍ଞଥା ଧମ୍ମତାୱିଲୋମିତା ସିୟା। ନ ହି ଧମ୍ମାନଂ ଲକ୍ଖଣଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଇଦ୍ଧିବଲେନ କାତୁଂ ସକ୍କା, ଭାୱଞ୍ଞଥତ୍ତମେୱ ପନ ସକ୍କାତି।

୩୧ ।ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାୟାନୁରୂପଂ ଭିକ୍ଖୂନଞ୍ଚ ଅଜ୍ଝାସୟଂ ଞତ୍ୱାତି ୱଚନସେସୋ। ଦେସକାଲେ ୱିୟ ଭାଜନମ୍ପି ଓଲୋକେତ୍ୱା ଏୱ ମହାଥେରୋ ଧମ୍ମଂ କଥେତି। ପକ୍କନ୍ତସ୍ମାତି ଇଦଂ ଅନାଦରେ ସାମିୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ପକ୍କନ୍ତସ୍ସ ସତୋ"ତିଆଦିମାହ। କିତ୍ତକେନାତି କେନ ପରିମାଣେନ। ତଂ ପନ ପରିମାଣଂ ୟସ୍ମା ପରିମେୟ୍ୟସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ ହୋତି, ତସ୍ମା "କିତ୍ତାୱତାତି ପରିଚ୍ଛେଦୱଚନ"ନ୍ତି ଆହ। ନୁକାରୋ ପୁଚ୍ଛାୟନ୍ତି ଅୟଂ ନୁ-ସଦ୍ଦୋ ଇଧେୱ ପୁଚ୍ଛାୟଂ ଆଗତୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ନୁ-ସଦ୍ଦେନ ହେତ୍ଥ ଜୋତିୟମାନୋ ଅତ୍ଥୋ କିଂ-ସଦ୍ଦେନ ପରିମାଣୋ ଅତ୍ଥୋ ପରିମେୟ୍ୟତ୍ଥୋ ଚ। ଏତ୍ଥ ସଂକିଲେସପକ୍ଖୋ ୱିୱେକସ୍ସ ଅନନୁସିକ୍ଖନଂ ଆମିସଦାୟାଦତା, ୱୋଦାନପକ୍ଖୋ ତସ୍ସ ଅନୁସିକ୍ଖନଂ ଧମ୍ମଦାୟାଦତାତି। ତୀହି ୱିୱେକେହୀତି ୱିୱେକତ୍ତୟଗ୍ଗହଣଂ ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ୱିୱେକପଞ୍ଚକସ୍ସ। ୱିୱେକପଞ୍ଚକଗ୍ଗହଣେ ପନସ୍ସ ସରୂପେନ କାୟୱିୱେକୋ ଗହିତୋ ନ ସିୟା, ତଦାୟତ୍ତତ୍ତା ୱା ସତ୍ଥାରା ତଦା ପୟୁଜ୍ଜମାନୱିୱେକଦସ୍ସନୱସେନ "ତୀହି ୱିୱେକେହୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞତରମ୍ପୀତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି କାୟୱିୱେକମତ୍ତେନ ଧମ୍ମଦାୟାଦଭାୱୋ ସିଜ୍ଝତୀତି? ନ, ୱିୱେକଦ୍ୱୟସନ୍ନିସ୍ସୟସ୍ସେୱ କାୟୱିୱେକସ୍ସ ଇଧାଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତୱିୱେକଗ୍ଗହଣମ୍ପି ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ନ ହି ଲୋକିୟଜ୍ଝାନାଧିଗମମତ୍ତେନ ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ସତ୍ଥୁଧମ୍ମଦାୟାଦଭାୱୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ନିବ୍ବାନାଧିଗମେନ ପନ ସୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ତସ୍ମା ସବ୍ବାପି ସାସନେ ୱିୱେକାନୁସିକ୍ଖନା ନିବ୍ବାନପୋଣା ନିବ୍ବାନପବ୍ଭାରା ନିବ୍ବାନୋଗଧା ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ "ତିଣ୍ଣଂ ୱିୱେକାନଂ ଅଞ୍ଞତରମ୍ପୀ"ତି। ଅସତି ଆଲୋକେ ଅନ୍ଧକାରୋ ୱିୟ ଅସତି ଧମ୍ମଦାୟାଦତାୟ ଏକଂସିୟା ଆମିସଦାୟାଦତାତି ଆହ "ଆମିସଦାୟାଦାୱ ହୋନ୍ତୀ"ତି। ଏସ ନୟୋ ସୁକ୍କପକ୍ଖେପୀତି କଣ୍ହପକ୍ଖତୋ ସାଧାରଣୱସେନ ଲବ୍ଭମାନଂ ଅତ୍ଥସାମଞ୍ଞଂ ଅତିଦିସତି, ନ ଅତ୍ଥୱିସେସଂ ତସ୍ସ ୱିସଦିସତ୍ତା, ଅତ୍ଥୱିସେସମେୱ ୱା ଅତିଦିସତି ୱିସଦିସୂଦାହରଣୂପାୟଞ୍ଞାୟେନ। "ତିଣ୍ଣଂ ୱିୱେକାନଂ ଅଞ୍ଞତର"ନ୍ତି ଇଦଂ ଇଧ ନ ଲବ୍ଭତି। ତୟୋପି ହି ୱିୱେକା, ତେସୁ ଏକୋ ୱା ଇତରଦ୍ୱୟସନ୍ନିସ୍ସୟୋ ଇଧ ଲବ୍ଭତି।

ଦୂରତୋପୀତି ଦୂରଟ୍ଠାନତୋପି। ତେନାହ "ତିରୋରଟ୍ଠତୋପୀ"ତିଆଦି। କାମଂ "ପଟିଭାତୂ"ତି ଏତ୍ଥ ପଟି-ସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାୟ "ସାରିପୁତ୍ତ"ନ୍ତି ଉପୟୋଗୱଚନଂ, ଅତ୍ଥୋ ପନ ସାମିୱଚନୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ "ଆୟସ୍ମତୋୟେୱ ସାରିପୁତ୍ତସ୍ସା"ତି। ଭାଗୋ ହୋତୂତି ଇମିନାଭାଗତ୍ଥୋ ପଟି-ସଦ୍ଦୋତି ଦସ୍ସେତି ଲକ୍ଖଣାଦିଅତ୍ଥାନଂ ଇଧ ଅୟୁଜ୍ଜନତୋ। ତେନାହ "ଏୱଂ ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣେନ ସମେତୀ"ତି। ଦିସ୍ସତୂତି ଞାଣେନ ଦିସ୍ସତୁ, ପସ୍ସତୂତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ଉପଟ୍ଠାତୂତି ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପତିଟ୍ଠତୁ। ଉଗ୍ଗହେସ୍ସନ୍ତୀତି ୱାଚୁଗ୍ଗତଂ କରିସ୍ସନ୍ତି। ୱାଚୁଗ୍ଗତକରଣଞ୍ହି ଉଗ୍ଗହୋ।

ପରିଯାପୁଣିସ୍ସନ୍ତୀତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ପୁରିପୁଚ୍ଛନାଦିନା ୱା ଅତ୍ଥସ୍ସ ଚିତ୍ତେ ଆପାଦନଂ ପଟ୍ଟପନଂ ପରିଯାପୁଣନଂ। କାରଣୱଚନନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ କାରଣଭାୱେନ ୱଚନଂ ‘‘ହେତୁମ୍ହି କରଣୱଚନ’’ନ୍ତି କତ୍ୱା। ୱୁତ୍ତତ୍ଥପଚ୍ଚାମସନଂ ତଂ-ସଦ୍ଦେନ କରୀଯତୀତି। ତେନାହ ‘‘ଯସ୍ମା’’ତିଆଦି।

ଏକେନେୱାକାରେନାତି ଆମିସଦାଯାଦତାସିଦ୍ଧେନ ଆଦିଯତାସଙ୍ଖାତେନ ଏକେନେୱ ପକାରେନ। ତମେୱ ହି ଆକାରଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତମତ୍ଥ’’ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞଥା ‘‘ସତ୍ଥୁ ପୱିୱିତ୍ତସ୍ସ ୱିହରତୋ ସାୱକା ୱିୱେକଂ ନାନୁସିକ୍ଖନ୍ତୀ’ତି ଏକେନେୱ ଆକାରେନ ସୋ ଅତ୍ଥୋ ଥେରେନପି ୱୁତ୍ତୋ। ତୀହି ଆକାରେହୀତି ଆମିସଦାଯାଦପଟିପଦାଭୂତେହି ତିଣ୍ଣଂ ୱିୱେକାନଂ ଅନନୁସିକ୍ଖନାକାରେହି। ଏତ୍ତାୱତାତି ‘‘ଇଧାୱୁସୋ…ପେ… ନାନୁସିକ୍ଖନ୍ତୀ’’ତି ଏତ୍ତକେନ କଣ୍ହପକ୍ଖେ ଉଦ୍ଦେସପାଠେନ।

ୱିତ୍ଥାରତୋ ସୁୱିଭତ୍ତୋ ହୋତି ଅନୱସେସତୋ ସମ୍ମଦେୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା। ନନୁ ଚ ଉଦ୍ଦେସେ ସତ୍ଥୁନୋପି ଆଦିଯତା ଭଗୱତା ଗହିତା, ସା ନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାତି ଅନୁଯୋଗଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ସୋ ଚ ଖୋ’’ତିଆଦି। ସାୱକେ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାତି ‘‘ଆମିସଦାଯାଦା ସତ୍ଥୁ ସାୱକା’’ତି ସତ୍ଥୁ ପରୱାଦପରିହରଣତ୍ଥମ୍ପି ‘‘ତୁମ୍ହେହି ଧମ୍ମଦାଯାଦେହି ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ସାୱକେ ଅନୁକମ୍ପମାନସ୍ସ। ସାୱକାନଂ ତଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ ସାମୀଚିଅଭାୱତୋତି ଯୋଜନା। ଏସ ନଯୋତି ଯଦିଦଂ ‘‘ଏତ୍ତାୱତାଯଂ ଭଗୱା’’ତିଆଦିନା କଣ୍ହପକ୍ଖେ ଉଦ୍ଦେସସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିଭାଗଦସ୍ସନମୁଖେନ ସମ୍ବନ୍ଧଦସ୍ସନଂ, ଏସ ନଯୋ ସୁକ୍କପକ୍ଖେପି ସମ୍ବନ୍ଧଦସ୍ସନେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ଅନୁସନ୍ଧିକ୍କମଯୋଜନା’’ତି, ସତ୍ଥାରା ଦେସିତାଯ ଉଦ୍ଦେସଦେସନାଯ ମହାଥେରେନ ଦେସିତାଯ ଚ ଅନୁସନ୍ଧିକ୍କମେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାନୁସନ୍ଧି ଏୱ ଚେତ୍ଥ ଅନୁସନ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଚ୍ଚନ୍ତପୱିୱିତ୍ତସ୍ସାତି ଏକନ୍ତୌପଧିୱିୱେକୋ ୱିଯ ଇତରେପି ୱିୱେକୋ ସତ୍ଥୁ ଏକନ୍ତିକାୱାତି। ଅନୁସିକ୍ଖନଂ ନାମ ଅନୁ ଅନୁ ପୂରଣନ୍ତି ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ଆହ ‘‘ନ ପରିପୂରେନ୍ତୀ’’ତି, ନ ପରିବ୍ରୂହେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ନ ପରିପୂରେନ୍ତୀତି ୱା ନ ପରିପାଲେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ୱିୱେକଂ ନାନୁସିକ୍ଖନ୍ତି, ତଦଗ୍ଗେନ ନ ପରିବ୍ରୂହେନ୍ତି, ନ ପରିପାଲେନ୍ତୀତି ୱା ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭନ୍ତୀତି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ‘‘ୱିୱେକଂ ନାନୁସିକ୍ଖନ୍ତୀ’’ତି ଉଦ୍ଦେସେ ୱିଯ ଅୱିସେସୱଚନେ କାଯୱିୱେକସ୍ସେୱ ଗହଣଂ କତନ୍ତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଯଦି ପନା’’ତିଆଦି। ପୁଚ୍ଛାଯାତି ପୁଚ୍ଛାତୋ ଅୱିସେସୋ ସିଯା ୱିଭାଗସ୍ସ ଅଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ। ନନୁ ଚ ‘‘ୱିୱେକଂ ନାନୁସିକ୍ଖନ୍ତୀ’’ତି ଅୱିସେସୱଚନତୋ ପାଠେଇଯଂ ୱିଭାଗୋ ନ ଲବ୍ଭତେୱାତି? ନ, ପଦନ୍ତରେନ ୱିଭାୱିତତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଯେସଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ବ୍ୟାକରଣପକ୍ଖୋତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନପକ୍ଖୋ। ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଞ୍ଚ ନ ପୁଚ୍ଛା ୱିଯ ଅୱିସେସଜୋତନା , ଅଥ ଖୋ ଯଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥୱିଭଜନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇମିନା ପଦେନାତି ‘‘ୱିୱେକଂ ନାନୁସିକ୍ଖନ୍ତୀ’’ତି ଇମିନା ପଦେନ କାଯୱିୱେକଂ ଅପରିପୂରିଯମାନଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚିତ୍ତୱିୱେକଂ ଉପଧିୱିୱେକନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ନପ୍ପଜହନ୍ତୀତି ପହାତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ପହାନାଭାୱୱଚନଂ ପହାନଲକ୍ଖଣୱିୱେକାଭାୱଦୀପନଂ, ତଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ‘‘ୱିୱେକେ ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରା’’ତି ୱଚନଂ ତତୋ ସାତିସଯୱିୱେକାଭାୱଦୀପନନ୍ତି ତଦୁଭଯୱିୱେକାଭାୱଦସ୍ସନେନ ‘‘ଯେସଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନ’’ନ୍ତିଆଦିନାୱ ପାରିସେସଞ୍ଞାଯେନ ‘‘ୱିୱେକଂ ନାନୁସିକ୍ଖନ୍ତୀ’’ତି ଇମିନା ୱିୱେକଦ୍ୱଯମୂଲଭୂତକାଯୱିୱେକାଭାୱଦସ୍ସନଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅୱିଗତତଣ୍ହତାଯ ତଂ ତଂ ପରିକ୍ଖାରଜାତଂ ବହୁଂ ଲନ୍ତି ଆଦିଯନ୍ତୀତି ବହୁଲା, ବହୁଲା ଏୱ ବାହୁଲିକା ଯଥା ‘‘ୱେନଯିକୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୬; ଅ। ନି। ୮।୧୧; ପାରା। ୮)। ତେ ପନ ଯସ୍ମା ପଚ୍ଚଯବହୁଲଭାୱାଯ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ଚୀୱରାଦିବାହୁଲ୍ଲାଯ ପଟିପନ୍ନା’’ତି। ସିକ୍ଖାଯ ଆଦରଭାୱାଭାୱତୋ ସିଥିଲଂ ଅଦଳ୍ହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ‘‘ସାଥଲିକା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସିଥିଲନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ, ସିଥିଲ-ସଦ୍ଦେନ ୱା ସମାନତ୍ଥସ୍ସ ସାଥଲ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱସେନ ‘‘ସାଥଲିକା’’ତି ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅୱଗମନଟ୍ଠେନାତି ଅଧୋଗମନଟ୍ଠେନ , ଓରମ୍ଭାଗିଯଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଧିୱିୱେକେତି ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗତାଯ ଉପଧୀହି ୱିୱିତ୍ତେ। ଓରୋପିତଧୁରାତି ଉଜ୍ଝିତୁସ୍ସାହା।

ଅନିଯମେନେୱାତି କିଞ୍ଚି ୱିସେସଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ‘‘ସାୱକା’’ତି ଅୱିସେସେନେୱ। ନିଯମେନ୍ତୋ‘‘ଥେରା’’ତିଆଦିନା। ଦସୱସ୍ସେ ଉପାଦାଯାତି ଦସୱସ୍ସତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଇସ୍ସରିଯେତି ‘‘ସେଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ ସେନାପତିଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଅଚିରକ୍ଖଣୋଭାସେନ ଲକ୍ଖୱେଧକୋ ଅକ୍ଖଣୱେଧୀ। ଠିତିଯନ୍ତି ଅୱଟ୍ଠାନେ। ଠାନସୋତି ତଙ୍ଖଣେଯେୱ। ତିଟ୍ଠତୀତି ଆଧାରାଧେଯ୍ୟଭାୱେନାତି ଆହ ‘‘ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିଭାୱେନା’’ତି। ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହନା ସତ୍ତସଙ୍ଖାରେସୁ ଉଦାସୀନତାପି ଅସଙ୍ଗତାଧିଗମସ୍ସ ଉପାଯୋତି ତବ୍ବିପରିଯାଯତୋ ଚୀୱରାଦିମଣ୍ଡନା ନ ଉପଧିୱିୱେକପାରିପୂରିଯା ସଂୱତ୍ତତୀତି ଆହ ‘‘ଚୀୱରପତ୍ତ…ପେ… ଅପୂରଯମାନା’’ତି। ତତ୍ଥାତି ଥେରୱାରେ। ଇଧାତି ମଜ୍ଝିମନୱକୱାରେସୁ। ତଥା ହି ‘‘ମଜ୍ଝିମଥେରକାଲେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୩୨।ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ କଣ୍ହପକ୍ଖେତି ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ କଣ୍ହପକ୍ଖେ, ନ ଉଦ୍ଦେସୱାରେ କଣ୍ହପକ୍ଖେ। ଉଦ୍ଦେସୱାରେ ପନ କଣ୍ହପକ୍ଖେ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଗହେତବ୍ବତ୍ଥୋ ‘‘ଏସ ନଯୋ ସୁକ୍କପକ୍ଖେପୀ’’ତି ଅତିଦେସେନ ଦସ୍ସିତୋ। ୱୁତ୍ତପଚ୍ଚନୀକନଯେନାତି ‘‘କାଯୱିୱେକଂ ନାନୁସିକ୍ଖନ୍ତି ନ ପରିପୂରେନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକନଯେନ, ‘‘କାଯୱିୱେକଂ ଅନୁସିକ୍ଖନ୍ତି ପରିପୂରେନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ

ସୁକ୍କପକ୍ଖୋ। ସଙ୍ଖେପୋତି ଅଦ୍ଧସଙ୍ଖେପୋ। ଯୋଜନପରମ୍ପରାଯାତି ଗାମନ୍ତତୋ ଦୂରଭାୱେନ ଏକଂ ଦ୍ୱେ ତୀଣୀତି ଏୱଂ ଯୋଜନାନଂ ପଟିପାଟିଯା। ଅରଞ୍ଞୱନପତ୍ଥାନୀତି ଅରଞ୍ଞେସୁ ୱନସଣ୍ଡଭୂତାନି। ପନ୍ତାନୀତି ପରିଯନ୍ତାନି। ଉପଗନ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତକାଲୋ ଜରାଜିଣ୍ଣକାଲୋ ଗୋଚରଗାମେ ଦୂରେ ଗମନାଗମନସମତ୍ଥତାଭାୱତୋ। “ଏୱଂ ଗୁଣୱନ୍ତେସୁ ଦିନ୍ନଂ ଅହୋ ସୁଦିନ୍ନ”ନ୍ତି ପଚ୍ଚଯଦାଯକାନଂ ପସାଦଂ ଜନେନ୍ତି। ପାସଂସାତି ପସଂସିତବ୍ବା। ଅଯମ୍ପି ମହାଥେରୋତିଆଦି ଏକଂ ଅପ୍ପମାଦୱିହାରିନଂ ୱୁଦ୍ଧତରଂ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ୱଦନ୍ତାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ପୱିଟ୍ଠୋ ୱିୱେକଟ୍ଠାନଂ। ସାଯଂ ନିକ୍ଖମତି ଯୋନିସୋମନସିକାରଂ ଉପବ୍ରୂହେତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କସିଣପରିକମ୍ମଂ କରୋତି, ନ ଯଂ କିଞ୍ଚି କିଚ୍ଚନ୍ତରଂ। ସମାପତ୍ତିଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ନ ମୋଘମନସିକାରଂ। ସବ୍ବଥାତିଆଦିତୋ ତାୱ ତଦଙ୍ଗୱସେନ କିଲେସେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିୱେଚେନ୍ତୋ ତତୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନାତି ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ଚିତ୍ତୱିୱେକଂ ପୂରେତି। ପଂସୁକୂଲାନି ଧାରେତୀତି ଇମିନା ବାହୁଲିକତାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି, ଅସିଥିଲଂ ସାସନଂଗହେତ୍ୱାତି ଇମିନା ସାଥଲିକତାଭାୱଂ, ୱିଗତନୀୱରଣୋତି ଇମିନା ଓକ୍କମନେ ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରତଂ, ଫଲସମାପତ୍ତିନ୍ତିଆଦିନା ପୱିୱେକପୁବ୍ବଙ୍ଗମତଂ ଦସ୍ସେତି।

୩୩।ତତ୍ରାୱୁସୋତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ତେନ “ଲୋଭୋ ଚ ପାପକୋ”ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତଂ ଉପରିଦେସନଂ ଅନୱସେସତୋ ପରିଯାଦିଯତି। କୋ ଅନୁସନ୍ଧୀତି ଯା ସା ଭଗୱତା ସଂକିଲେସପକ୍ଖେନ ସହ ଧମ୍ମଦାଯାଦପଟିପତ୍ତିଭାୱିନୀ “ଧମ୍ମଦାଯାଦା ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭୱଥ, ମା ଆମିସଦାଯାଦା”ତିଆଦିନା ଦେସନା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ତଂ “ସତ୍ଥୁ ପୱିୱିତ୍ତସ୍ସ ୱିହରତୋ”ତିଆଦିନା ଆରଭିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାରସୱାରପଟିମଣ୍ଡିତାଯ ନିଦ୍ଦେସଦେସନାଯ ୱିଭଜିତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ “ତତ୍ରାୱୁସୋ ଲୋଭୋ ଚ ପାପକୋ”ତିଆଦିନଯାଯ ଉପରିଦେସନାଯ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଏୱନ୍ତି ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ “ନପ୍ପଜହନ୍ତୀ”ତି ପହାନାଭାୱଦସ୍ସନୱସେନ, ୱୋଦାନପକ୍ଖେ “ପଜହନ୍ତୀ”ତି ପହାନସବ୍ଭାୱଦସ୍ସନୱସେନାତି ଏୱଂ। ଅନିଦ୍ଧାରିତସରୂପା ଯଂ-ତଂ-ସଦ୍ଦେହି ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦେନ ସାମଞ୍ଞତୋ ଯେ ପହାତବ୍ବଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା, ତେ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ଯୋଜନା। ଇମେ ତେତି ଏତ୍ଥ କସ୍ମା ଲୋଭାଦଯୋ ଏୱ ପହାତବ୍ବଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା, ନନୁ ଇତୋ ଅଞ୍ଞେପି ମୋହଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଦଯୋ ପହାତବ୍ବଧମ୍ମା ସନ୍ତୀତି? ସଚ୍ଚଂ ସନ୍ତି, ତେ ପନ ଲୋଭାଦୀହି ତଦେକଟ୍ଠତା ଗହିତା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତା। ଅଥ ୱା ଇମେସଂଯେୱେତ୍ଥ ଗହଣେ କାରଣଂ ପରତୋ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି।

ଇଦାନି ଉପଚଯେନ ଅନୁସନ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଅପିଚା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସାୱକାନଂ ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦାଯାଦଭାୱୋ ସତ୍ଥୁ ଅଭିରୁଚିତୋ, ସୋ “ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ ଭାୱେତୀ”ତିଆଦିନା ଅକଥେତ୍ୱା “ୱିୱେକଂ ଅନୁସିକ୍ଖନ୍ତି, ତେ ଚ ଧମ୍ମେ ପଜହନ୍ତି, ନ ଚ ବାହୁଲିକା”ତିଆଦିନା କଥିତତ୍ତା ହେଟ୍ଠା ପରିଯାଯେନେୱ ଧମ୍ମୋ କଥିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ। “ତେ ଚ ଧମ୍ମେ ନପ୍ପଜହନ୍ତି, ଓକ୍କମନେ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା”ତିଆଦିନା ଆମିସଂ ପରିଯାଯେନପି କଥିତଂ। “ସିଯା ଚ ମେ ପିଣ୍ଡପାତୋ”ତିଆଦିନା, “ବାହୁଲିକା ଚ ହୋନ୍ତୀ”ତିଆଦିନା ଚ ଆମିସଂ ନିପ୍ପରିଯାଯେନପି କଥିତଂ। ଅଥ ୱା ଯାଯଂ ଭଗୱତା ଆମିସଦାଯାଦପଟିକ୍ଖେପନା ଧମ୍ମଦାଯାଦତା ୱୁତ୍ତା, ଯଞ୍ଚ ତଦତ୍ଥଂ ୱିଭଜନ୍ତେନ ମହାଥେରେନ ଅତ୍ତନା ୱିୱେକାନୁସିକ୍ଖନାଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତଦୁଭଯଂ ହେତୁୱସେନ ୱିଭାୱେତୁଂ “ତତ୍ରାୱୁସୋ, ଲୋଭୋ ଚା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ । ହେତୁନିରୋଧେନ ହି ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ, ନିରୋଧହେତୁସମ୍ପାଦନେନ ଚ ୱୋଦାନପକ୍ଖସ୍ସ ତପ୍ପାପକତା।

ଅତୀତଦେସନାନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଅତୀତାଯ ଥେରେନ ଯଥାଦେସିତାଯ ଦେସନାଯ ଚ ପଚ୍ଚାମସନଂ। ତେନେୱାହ “ସତ୍ଥୁ ପୱିୱିତ୍ତସ୍ସ…ପେ… ଦେସନାଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ”ତି। ତତ୍ଥାତି ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ୱିସେସତୋ “ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ସତ୍ଥା ପହାନମାହା”ତି, ଏତସ୍ମିଂ ପଦେ। ତତ୍ଥ ହି ପହାତବ୍ବଧମ୍ମା ଲୋଭାଦଯୋ ସାମଞ୍ଞତୋ ୱୁତ୍ତା। ଲାମକାତି ନିହୀନା। ଲୋଭଦୋସା ହି ହେତୁତୋ ପଚ୍ଚଯତୋ ସଭାୱତୋ ଫଲତୋ ନିସ୍ସନ୍ଦତୋ ସଂକିଲିଟ୍ଠପକତିକା, ଆଯତିଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପାପନଟ୍ଠେନ ୱା ପାପକା। ଲୁବ୍ଭନଲକ୍ଖଣୋତି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଭିଗିଜ୍ଝନଲକ୍ଖଣୋ। ତଥା ହି ସୋ ଲୁବ୍ଭନ୍ତି ତେନ, ସଯଂ ୱା ଲୁବ୍ଭତି, ଲୁବ୍ଭନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି “ଲୋଭୋ”ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ରସାଦୀସୁ ଅଭିସଙ୍ଗରସୋ, ଅପରିଚ୍ଚାଗପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ସଂଯୋଜନିଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦଦସ୍ସନପଦଟ୍ଠାନୋ। ଦୁସ୍ସନଲକ୍ଖଣୋତି ଆରମ୍ମଣେ ବ୍ୟାପଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣୋ। ତଥା ହି ସୋ ଦୁସ୍ସନ୍ତି ତେନ, ସଯଂ ୱା ଦୁସ୍ସତି, ଦୁସ୍ସନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି “ଦୋସୋ”ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ରସାଦୀସୁ ୱିସପ୍ପନରସୋ, ସନିସ୍ସଯଦହନରସୋ ୱା, ଦୁସ୍ସନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ଆଘାତୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନୋ।

ତେସୂତିଆଦିନା ଦସ୍ସନେନ ଲୋଭଦୋସାନଂ ଏକନ୍ତତୋ ପହାତବ୍ବତାଦସ୍ସନଂ। ଆମିସଦାଯାଦସ୍ସ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଲାଭେ ହୋତୀତି ଇଦଂ ଲୋଭସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣସଭାୱତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ତଣ୍ହାଯ ୱସେନ ପନ ଅନୁଗିଜ୍ଝନଂ ସନ୍ଧାଯ “ଅଲଦ୍ଧଂ ପତ୍ଥେତୀ”ତି ଆହ। ଅଲାଭେ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଆମିସଦାଯାଦସ୍ସ ହୋତୀତି ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜନା। ଅଲଭନ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ “ପଚ୍ଚଯେ”ତି ୱିଭତ୍ତିଂ ପରିଣାମେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ୱିଘାତୱାତି “ଯମ୍ପିଚ୍ଛଂ ନ ଲଭତି, ତମ୍ପି ଦୁକ୍ଖ”ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୧୨୦; ୱିଭ। ୧୯୦) ୱଚନତୋ ଇଚ୍ଛାୱିଘାତୱା। ଲୋଭୋ ଚ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମେ ହୋତି ଆମିସଦାଯାଦସ୍ସାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏସ ନଯୋ ଅନନ୍ତରପଦେପି। ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମେତି ଚ ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ସତ୍ତକେଲାଯନାଦିୱସେନପି ତସ୍ସ ଲୋଭୁପ୍ପତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ। “ତଣ୍ହଂ ପଟିଚ୍ଚ ପରିଯେସନା, ପରିଯେସନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଲାଭୋ”ତି ଏୱମାଦଯୋ ନୱ ତଣ୍ହାମୂଲକା। ପରିପୂରେତି ଆମିସଦାଯାଦୋତି ୱିଭତ୍ତିୱିପରିଣାମୋ

ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆୱାସମଚ୍ଛରିୟାଦୀନି ପଞ୍ଚ ମଚ୍ଛରିୟାନି।

ମଗ୍ଗନ୍ତି ଅରିୟମଗ୍ଗଂ। ସୋ ହି କିଲେସେ ମାରେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି, ନିବ୍ବାନତ୍ଥିକେହି ଚ ମଗ୍ଗୀୟତି, ସୟଂ ୱା ସଚ୍ଛିକିରିୟାଭିସମୟୱସେନ ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗତୀତି ନିପ୍ପରିୟାୟେନ "ମଗ୍ଗୋ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏକୋ ଅନ୍ତୋତି ଇତରେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସୋ ଏକୋ କୋଟ୍ଠାସୋ, ହୀନତାୟ ୱା ଲାମକଟ୍ଠେନ ଏକୋ ଅନ୍ତୋ। କାମଂ ଅଞ୍ଞେପି କୁସଲଧମ୍ମା ଏତେ ଅନ୍ତେ ଅସମ୍ପୟୋଗତୋ ନ ଉପେନ୍ତି, ତେହି ୱିମୁତ୍ତା ଏୱ, ଅୟଂ ପନ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିମୁତ୍ତିୟା ନ ଉପେତୀତି ଆହ "ୱିମୁତ୍ତୋ ଏତେହି ଅନ୍ତେହୀ"ତି। ତସ୍ମାତି ଅନ୍ତଦ୍ୱୟୱିମୁତ୍ତତ୍ତା। ଏତେସଂ ମଜ୍ଝେ ଭୱତ୍ତାତି ଇଦଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉଭୟନ୍ତୱିମୁତ୍ତତାୟ ଏୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତପ୍ପରିୟାପନ୍ନତାୟ, ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣତ୍ଥିକେହି ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ ଚ। ତଥାତି ୟଥା ଇତରେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସଟ୍ଠେନ ଲାମକଟ୍ଠେନ ଚ ଲୋଭୋ ଏକୋ ଅନ୍ତୋ, ତଥା କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁୟୋଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନୁପଗମନଞ୍ଚ ନେସଂ ଅନ୍ତାନଂ ସବ୍ବସୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣେନେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପୁରିମନୟେନାତି "ଏତେ ଦ୍ୱେ ଅନ୍ତେ ନ ଉପେତୀ"ତିଆଦିନା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନ।

ସଚ୍ଚାନନ୍ତି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟସଚ୍ଚାନଂ। ଦସ୍ସନପରିଣାୟକଟ୍ଠେନାତି ଦସ୍ସନସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟାଦିଭେଦସ୍ସ ପରିତୋ ସବ୍ବଥା ନୟନଟ୍ଠେନ ପୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ। ଚକ୍ଖୁକରଣୀତି ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁସ୍ସ କରଣୀ ନିପ୍ଫାଦିକା। ୟଦିଦଂ ସତିପି ପଟିପଦାୟ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତେ ଅୱୟୱୱସେନ ସିଜ୍ଝମାନୋ ଅତ୍ଥୋ ସମୁଦାୟେନ କତୋ ନାମ ହୋତୀତି ଉପଚାରୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି "ମଗ୍ଗୋୟେୱ ହି ମଗ୍ଗତ୍ଥାୟ ସଂୱତ୍ତତି ମଗ୍ଗେନ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚକରଣତୋ"ତି। ଞାଣାୟାତି ୟାଥାୱତୋ ଜାନନାୟ। ତେନାହ "ୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନା"ତି। ୱିସେସଞ୍ଞାତଭାୱାପାଦନଞ୍ହି ୱିଦିତକରଣଂ। ୱୂପସମନତୋତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନ ୱୂପସମନତୋ। ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦିଭାୱୋ ୱିୟ ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟଭାୱୋପି ମଗ୍ଗୱସେନେୱ ପାକଟୋ ହୋତୀତି ଆହ "ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ସଚ୍ଚାନଂ ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟଭାୱଦସ୍ସନତୋ"ତି, ୱିଭାୱନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ବୋଧୋତି ମଗ୍ଗୋ "ସମ୍ବୁଜ୍ଝତି ଏତେନା"ତି କତ୍ୱା। ତସ୍ସତ୍ଥାୟାତି ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚତ୍ଥାୟ। ନ ହି ମଗ୍ଗତୋ ଅଞ୍ଞୋ ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚକରୋ ଅତ୍ଥି। ତେନାହ "ମଗ୍ଗୋୟେୱ ହୀ"ତିଆଦି। ଅଥ ୱା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ଇତରେ ଉପ୍ପାଦେତି, ଏୱଂ ସେସମଗ୍ଗଧମ୍ମାପୀତି ଏୱମ୍ପି ମଗ୍ଗତ୍ଥାୟ ସଂୱତ୍ତନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ପଚ୍ଚକ୍ଖକମ୍ମାୟାତି ସଚ୍ଛିକରଣସଙ୍ଖାତପଚ୍ଚକ୍ଖକମ୍ମାୟ। ନିବ୍ବାନାୟାତି ୱା ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନାୟ। ଉପସମାୟାତି ଇମିନା ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନଂ ଗହିତନ୍ତି। ଅୟନ୍ତି "ସା ହି ସଚ୍ଚାନ"ନ୍ତିଆଦିନା ୟଥାୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥନୟୋ। ଏତ୍ଥାତି "ଚକ୍ଖୁକରଣୀ"ତିଆଦୀସୁ ପଦେସୁ। ସାରୋ ସୁନ୍ଦରୋ ଅନପନୀତୋ। ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥାତି "ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାୟ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଂ କରୋତୀତି ଚକ୍ଖୁକରଣୀ"ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାପପଞ୍ଚୋ କେୱଲଂ ୱିତ୍ଥାରତ୍ଥାୟ।

ଅୟମେୱାତି ଏତ୍ଥ ଅୟନ୍ତି ଇମିନା ଅତ୍ତନୋ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ତସ୍ସଂ ପରିସାୟଂ ଅରିୟାନଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖୱାଚୀ ହି ଅୟଂ-ସଦ୍ଦୋ। ଅଞ୍ଞମଗ୍ଗପଟିସେଧନତ୍ଥନ୍ତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ନିବ୍ବାନଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱପଟିସେଧନତ୍ଥଂ। ସତ୍ତାପଟିକ୍ଖେପୋ ହି ଇଧ ପଟିସେଧନଂ ଅଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ। ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ସାଧାରଣଭାୱୋ ଅନଞ୍ଞତା। ତେନାହ ବ୍ରହ୍ମା ସହମ୍ପତି –

"ଏକାୟନଂ ଜାତିଖୟନ୍ତଦସ୍ସୀ,

ମଗ୍ଗଂ ପଜାନାତି ହିତାନୁକମ୍ପୀ;

ଏତେନ ମଗ୍ଗେନ ତରିଂସୁ ପୁବ୍ବେ,

ତରିସ୍ସନ୍ତି ୟେ ଚ ତରନ୍ତି ଓଘ"ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୫।୩୮୪, ୪୦୯; ମହାନି। ୧୯୧; ଚୂଳନି। ୧୦୭, ୧୨୧; ନେତ୍ତି। ୧୭୦);

ଆରକତ୍ତାତି ଇମିନା ନିରୁତ୍ତିନୟେନ ଅରିୟ-ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧିମାହ। ଅରିପହାନାୟାତି ଅତ୍ଥୱଚନମତ୍ତଂ। ଅରୟୋ ପାପଧମ୍ମା ୟନ୍ତି ଅପଗମନ୍ତି ଏତେନାତି ଅରିୟୋ। ଅରିୟେନ ଦେସିତୋତି ଏତ୍ଥ ଅରିୟସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅୟନ୍ତି ଅରିୟୋ। ଅରିୟଭାୱପ୍ପଟିଲାଭାୟାତି ଏତ୍ଥ ଅରିୟକରୋ ଅରିୟୋତି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ଅରିୟ-ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ୟସ୍ମା ମଗ୍ଗଙ୍ଗସମୁଦାୟେ ମଗ୍ଗୱୋହାରୋ ହୋତି, ସମୁଦାୟୋ ଚ ସମୁଦାୟୀହି ସମନ୍ନାଗତୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ "ଅଟ୍ଠହି ଅଙ୍ଗେହି ଉପେତତ୍ତା"ତି, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଅୱୟୱଭୂତାନି ଅଟ୍ଠ ଅଙ୍ଗାନି ଏତସ୍ସ ସନ୍ତୀତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ। ୟସ୍ମା ପନ ପରମତ୍ଥତୋ ଅଙ୍ଗାନିୟେୱ ମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ "ନ ଚ ଅଙ୍ଗୱିନିମୁତ୍ତୋ"ତି ୟଥା "ଛଳଙ୍ଗୋ ୱେଦୋ"ତି। ସଦିସୂଦାହରଣଂ ପନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକତୂରିୟାଦୀନି ୱିୟା"ତି ଆହ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଚତୁରଙ୍ଗିନୀ ସେନାତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ମାରେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ନିରୁତ୍ତିନୟେନ ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧିମାହ। ମଗ୍ଗତୀତି ଗୱେସତି। ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ହି ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତୋ ତଂ ଗୱେସନ୍ତୋ ୱିୟ ହୋତୀତି। ମଗ୍ଗୀୟତି ନିବ୍ବାନତ୍ଥିକେହି ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟପୁଞ୍ଞକରଣତୋ ପଟ୍ଠାୟ ତଦତ୍ଥଂ ପଟିପତ୍ତିତୋ। ଗମ୍ମତୀତି ଏତେନ ଆଦିଅନ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧିମାହ ୟଥା "କକୂ"ତି।

‘‘ସେୟ୍ୟଥିଦନ୍ତି ନିପାତୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ସବ୍ବଲିଙ୍ଗୱିଭତ୍ତିୱଚନସାଧାରଣତାଯ ‘‘କତମାନି ତାନି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଚ ଅଙ୍ଗାନି ସମୁଦିତାନି ମଗ୍ଗୋ ଅନ୍ତମସୋ ସତ୍ତଙ୍ଗୱିକଲସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି? ସଚ୍ଚମେତଂ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧେନ, ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯତାଯ ପନ ଯଥାସକଂ କିଚ୍ଚକରଣେନ ପଚ୍ଚେକମ୍ପି ତାନି ମଗ୍ଗୋଯେୱାତି ଆହ ‘‘ଏକମେକଞ୍ଚି ଅଙ୍ଗଂ ମଗ୍ଗୋଯେୱା’’ତି, ଅଞ୍ଞଥା ସମୁଦିତାନମ୍ପି ନେସଂ ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚଂ ନ ସମ୍ଭୱେଯ୍ଯାତି। ଇଦାନି ତମେୱତ୍ଥଂ ପାଠଇଯା ସମତ୍ଥେତୁଂ ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିମଗ୍ଗୋ ଚେୱ ହେତୁ ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସମ୍ମା ଅୱିପରୀତଂ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦିୱସେନ ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଦସ୍ସନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତିସ୍ସାତି ସମ୍ମାଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣା। ସମ୍ମା ଅୱିପରୀତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେ ଅଭିନିରୋପନଂ ଅପ୍ପନାଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ସମ୍ମାଅଭିନିରୋପନଲକ୍ଖଣୋ। ମୁସାୱାଦାଦୀନଂ ୱିସଂୱାଦନାଦିକିଚ୍ଚତାଯ ଲୂଖାନଂ ଅପରିଗ୍ଗାହକାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ସିନିଦ୍ଧସଭାୱତ୍ତା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ, ସମ୍ମାୱାଚପ୍ପଚ୍ଚଯସୁଭାସିତସୋତାରଞ୍ଚ ଜନଂ ସମ୍ମଦେୱ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ସମ୍ମାୱାଚା ସମ୍ମାପରିଗ୍ଗହୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତିସ୍ସାତି ସମ୍ମାପରିଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣା। ଯଥା କାଯିକା କିରିଯା କିଞ୍ଚି କତ୍ତବ୍ବଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ସଯଞ୍ଚ ସମୁଟ୍ଠହନଂ ଘଟନଂ ହୋତି, ତଥା ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସଙ୍ଖାତା ୱିରତିପୀତି ସମ୍ମାସମୁଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା ଉକ୍ଖିପନଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ କାଯିକକିରିଯାଯ ଭାରୁକ୍ଖିପନଂ ୱିଯ। ଜୀୱମାନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା ସୁଦ୍ଧି ୱୋଦାନଂ, ଆଜୀୱସ୍ସେୱ ୱା ଜୀୱିତପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସୁଦ୍ଧି ୱୋଦାନଂ ଏତେନାତି ସମ୍ମାୱୋଦାନଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ। କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖେ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ଅନୁବଲପ୍ପଦାନଂ ପଗ୍ଗହୋ। ଆରମ୍ମଣଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଠାନଂ, ତସ୍ସ ୱା ଅନିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ। ଆରମ୍ମଣେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ମା, ସମଂ ୱା ଆଧାନଂ ସମାଧାନଂ। ସମ୍ମା ସଙ୍କପ୍ପେତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଆରମ୍ମଣେ ଅଭିନିରୋପେତୀତି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ। ସମ୍ମା ୱଦତି ଏତାଯାତି ସମ୍ମାୱାଚା। ସମ୍ମା କରୋତି ଏତେନାତି ସମ୍ମାକମ୍ମଂ, ତଦେୱ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ। ସମ୍ମା ଆଜୀୱତି ଏତେନାତି ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ। ସମ୍ମା ୱାଯମତି ଉସ୍ସହତି ଏତେନାତି ସମ୍ମାୱାଯାମୋ। ସମ୍ମା ସରତି ଅନୁସ୍ସରତୀତି ସମ୍ମାସତି। ସମ୍ମା ସମାଧିଯତି ଚିତ୍ତଂ ଏତେନାତି ସମ୍ମାସମାଧୀତି ଏୱଂ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦୀନଂ ନିବ୍ବଚନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିନ୍ତି ସବ୍ବମ୍ପି ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନଂ। ତପ୍ପଚ୍ଚନୀଯକିଲେସେତି ଏତ୍ଥ ତଂ-ସଦ୍ଦେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ନ ହି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା କିଲେସା ପଚ୍ଚନୀଯା, ଅଥ ଖୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା। ଅୱିଜ୍ଜଞ୍ଚାତି ଅୱିଜ୍ଜାଗ୍ଗହଣଂ ତସ୍ସା ସଂକିଲେସଧମ୍ମାନଂ ପମୁଖଭାୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜା, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମାପତ୍ତିଯା’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧)। ଦସ୍ସନନିୱାରକସ୍ସ ସମ୍ମୋହସ୍ସ ସମୁଗ୍ଘାତେନ ଅସମ୍ମୋହତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ…ପେ… ପଜହତୀତି ଏତେନ ପହାନାଭିସମଯଂ, ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତୀତି ଏତେନ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯଂ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେତିଆଦିନା ଭାୱନାଭିସମଯଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିକିଚ୍ଚଂ ଦସ୍ସେତି। ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୋ ପନ ନାନନ୍ତରିଯତାଯ ଅତ୍ଥତୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

କଥଂ ପନ ଏକମେୱ ଞାଣଂ ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଚତ୍ତାରି କିଚ୍ଚାନି ସାଧେନ୍ତଂ ପୱତ୍ତତି। ନ ହି ତାଦିସଂ ଲୋକେ ଦିଟ୍ଠଂ, ନ ଆଗମୋ ୱା ତାଦିସୋ ଅତ୍ଥୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଯଥା ହି ପଦୀପୋ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଖଣେ ୱଟ୍ଟିଂ ଦହତି, ସ୍ନେହଂ ପରିଯାଦିଯତି, ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମତି, ଆଲୋକଞ୍ଚ ୱିଦଂସେତି, ଏୱମେତଂ ଞାଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖେପେତଂ ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯେପେତଂ ଞାଣଂ , ଦୁକ୍ଖନିରୋଧେପେତଂ ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯପେତଂ ଞାଣନ୍ତି ସୁତ୍ତପଦଂ (ୱିଭ। ୭୯୪) ଏତ୍ଥ ଉଦାହରିତବ୍ବଂ। ଯଥା ଚ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ପୁବ୍ବଭାଗେ ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଏକାୱ ଚତୁନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ କିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତୀ ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପାଦିନାମକା ହୁତ୍ୱା କାମସଙ୍କପ୍ପାଦୀନଂ ପଜହନୱସେନ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ତିଣ୍ଣଂ ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ କିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତା ପୱତ୍ତନ୍ତି। ସମ୍ମାସମାଧି ପନ ପୁବ୍ବଭାଗେପି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି ନାନାଯେୱ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ସବ୍ବେପି ପାପଧମ୍ମା ପଟିପକ୍ଖା, ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକତାଦସ୍ସନୱସେନ ପନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା କିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସେ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ତେନେୱ ଚ ‘‘ତପ୍ପଚ୍ଚନୀଯକିଲେସେ ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯେସଂ କିଲେସାନଂ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ଦନେ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ତେ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ସହଜେକଟ୍ଠତାଯ ତଦେକଟ୍ଠାୱ ତପ୍ପଚ୍ଚନୀଯକିଲେସା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦୀନଂ କିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗାଦିୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଏକତୋ କତ୍ୱା। ଲୋଭଦୋସା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ଯସ୍ସ ପନ ସୋ ସମୁଦଯୋ ତଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ପହାନଭାୱୋ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ, ଯତ୍ଥ ତଂ ପହାନଂ, ତଂ ନିରୋଧସଚ୍ଚନ୍ତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଲୋଭଦୋସାନଂ ୱିସୁଂ ଆଦିତୋ ଚ ଗହଣଂ? ୱିସୁଂ ଗହଣଂ ତାୱ ତଥାବୁଜ୍ଝନକାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ, ଇମେହି ଲୋଭଦୋସେହି ଆମିସଦାଯାଦତା, ତପ୍ପହାନେନ ଚ ଧମ୍ମଦାଯାଦତାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ତଦନୁସାରେନ ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନାଯ ଏୱଂ ଏକେକସ୍ସ ନିଯ୍ଯାନମୁଖଂ ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ। ସେସୱାରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଆଦିତୋ ଗହଣଂ ପନ ଅତିୱିଯ ଓଳାରିକତାଯ ସୁପାକଟଭାୱତୋ ୱକ୍ଖମାନାନଂ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ପାପଧମ୍ମାନଂ ମୂଲଭାୱତୋ ତଦେକଟ୍ଠତାଯ ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କୁଜ୍ଝନଲକ୍ଖଣୋତି କୁପ୍ପନସଭାୱୋ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ବ୍ୟାପଜ୍ଜନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚଣ୍ଡିକ୍କଂ ଲୁଦ୍ଦତା, କୁରୁରଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଘାତକରଣରସୋତି ‘‘ଅନତ୍ଥଂ ମେ

ଅଚରୀ’’ତିଆଦିନା ଚିତ୍ତେ ଆଘାତସ୍ସ କରଣରସୋ। ଦୁସ୍ସନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋତି ସପରସନ୍ତାନସ୍ସ ୱିନାସନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ଲଦ୍ଧୋକାସୋ ୱିଯ ସପତ୍ତୋ। ଉପନନ୍ଧନଂ ନାନପ୍ପକାରସ୍ସ ଉପରୂପରି ନନ୍ଧନଂ ୱିଯ ହୋତୀତି କତ୍ୱା। ତଥା ହେସ ‘‘ୱେରଅପ୍ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନରସୋ, କୋଧାନୁପବନ୍ଧଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତୋ। ଅପରକାଲେ ଉପନାହୋତିଆଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଉପନଯ୍ହନା ଉପନଯ୍ହିତତ୍ତଂ ଆଠପନା ଠପନା ସଣ୍ଠପନା ଅନୁସଂସନ୍ଦନା ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧନା ଦଳ୍ହୀକମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦୀନଂ (ୱିଭ। ୮୯୧) ନିଦ୍ଦେସପଦାନଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଉପନାହସମଙ୍ଗୀ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱେରସ୍ସ ଅନିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ ଆଦିତ୍ତପୂତିଅଲାତଂ ୱିଯ ଜଲତି ଏୱ, ଚିତ୍ତଞ୍ଚସ୍ସ ଧୋୱିଯମାନଂ ଅଚ୍ଛଚମ୍ମଂ ୱିଯ, ମସିମକ୍ଖିତପିଲୋତିକା ୱିଯ ଚ ନ ସୁଜ୍ଝତେୱ।

ପରଗୁଣମକ୍ଖନଲକ୍ଖଣୋତି ଉଦକପୁଞ୍ଛନିଯା ଉଦକଂ ୱିଯ ପରେସଂ ଗୁଣାନଂ ମକ୍ଖନସଭାୱୋ। ତଥାଭୂତୋ ଚାଯଂ ଅତ୍ତନୋ କାରକଂ ଗୂଥେନ ପହରନ୍ତଂ ଗୂଥୋ ୱିଯ ପଠମତରଂ ମକ୍ଖେତି ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ହେସ୍ସ ସପରସନ୍ତାନେସୁ ଗୁଣଂ ମକ୍ଖେତୀତି ମକ୍ଖୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯୁଗଗ୍ଗାହୋ ସମଧୁରଗ୍ଗହଣଂ ଅସମାନସ୍ସପି ଅଭୂତସ୍ସ ସମାରୋପନଂ। ସମଭାୱକରଣଂ ସମୀକରଣଂ। ପରେସଂ ଗୁଣପ୍ପମାଣେନ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣାନଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠେପେତୀତି ଆହ ‘‘ପରେସଂ ଗୁଣପ୍ପମାଣେନ ଉପଟ୍ଠାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ’’ତି। ତଥା ହେସ ପରେସଂ ଗୁଣେ ଡଂସିତ୍ୱା ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେହି ସମେ କରୋତୀତି ପଳାସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ପରସମ୍ପତ୍ତିଖୀଯନଂ ପରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଉସୂଯନଂ। ଇସ୍ସତି ପରସମ୍ପତ୍ତିଂ ନ ସହତୀତି ଇସ୍ସା। ତଥା ହେସା ‘‘ପରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅକ୍ଖମନଲକ୍ଖଣା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥାତି ପରସମ୍ପତ୍ତିଯଂ। ଅନଭିରତିରସା ଅଭିରତିପଟିପକ୍ଖକିଚ୍ଚା। ୱିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ପରସମ୍ପତ୍ତିଂ ପସ୍ସିତୁମ୍ପି ଅପ୍ପଦାନତୋ। ନିଗୂହନଲକ୍ଖଣଂ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ପରେହି ସାଧାରଣଭାୱାସହନତୋ। ଅସୁଖାଯନଂ ନ ସୁଖନଂ ଦୁକ୍ଖନଂ, ଅରୋଚନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

କତସ୍ସ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିପାପସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛାଦନଂ କତପାପପଟିଚ୍ଛାଦନଂ। ତସ୍ସ ପାପସ୍ସ ଆୱରଣଭାୱେନ ପଚ୍ଚୁପତିଟ୍ଠତୀତି ତଦାୱରଣପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ମାଯା, ଯାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଭସ୍ମଚ୍ଛନ୍ନୋ ୱିଯ ଅଙ୍ଗାରୋ, ଉଦକଚ୍ଛନ୍ନୋ ୱିଯ ଖାଣୁ, ପିଲୋତିକପଟିଚ୍ଛାଦିତଂ ୱିଯ ଚ ସତ୍ଥଂ ହୋତି। ଅୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣପ୍ପକାସନଂ ଅତ୍ତନି ଅୱିଜ୍ଜମାନସୀଲାଦିଗୁଣୱିଭାୱନଂ, ଯେନ ସାଠେଯ୍ୟେନ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନେନ ଚିତ୍ତାନୁରୂପକିରିଯାୱିହରତୋ ‘‘ଏୱଂଚିତ୍ତୋ, ଏୱଂକିରିଯୋ’’ତି ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା କୁଚ୍ଛିଂ ୱା ପିଟ୍ଠିଂ ୱା ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଯତୋ –

‘‘ୱାମେନ ସୂକରୋ ହୋତି, ଦକ୍ଖିଣେନ ଅଜାମିଗୋ;

ସରେନ ନେଲକୋ ହୋତି, ୱିସାଣେନ ଜରଗ୍ଗୱୋ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୯୬; ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୮୯୪; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୧୬୬) –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଯକ୍ଖସୂକରସଦିସୋ ହୋତି।

ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉଦ୍ଧୁମାତଭାୱୋ ଥଦ୍ଧଲୂଖଭାୱୋ। ଅପ୍ପତିସ୍ସଯୱୁତ୍ତୀତି ଅନିୱାତୱୁତ୍ତି। ଅମଦ୍ଦୱାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପତିଟ୍ଠତି, ଅମଦ୍ଦୱତଂ ୱା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠେପେତୀତି ଅମଦ୍ଦୱତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ଥମ୍ଭୋ, ଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଗିଲିତନଙ୍ଗଲସୀସୋ ୱିଯ ଅଜଗରୋ, ୱାତଭରିତଭସ୍ତା ୱିଯ ଚ ଥଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ଗରୁଟ୍ଠାନିଯେ ଚ ଦିସ୍ୱା ଓନମିତୁମ୍ପି ନ ଇଚ୍ଛତି, ପରିଯନ୍ତେନେୱ ଚରତି। କରଣସ୍ସ ଉତ୍ତରକିରିଯା କରଣୁତ୍ତରିଯଂ। ୱିସେସତୋ ପଚ୍ଚନୀକଭାୱୋ ୱିପଚ୍ଚନୀକତା। ପରେନ ହି କିସ୍ମିଞ୍ଚି କତେ ତଦ୍ଦିଗୁଣଂ କରଣୱସେନ ସାରମ୍ଭୋ ପୱତ୍ତତି।

ସେଯ୍ୟାଦିଆକାରେହି ଉନ୍ନମନଂ ଉନ୍ନତି। ଓମାନୋପି ହି ଏୱଂ କରଣମୁଖେନ ସମ୍ପଗ୍ଗହୱସେନେୱ ପୱତ୍ତତି। ‘‘ଅହମସ୍ମି ସେଯ୍ୟୋ’’ତିଆଦିନା ଅହଂକରଣଂ ସମ୍ପଗ୍ଗହୋ ଅହଙ୍କାରୋ। ପରେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅଧିକଂ ଉନ୍ନମନଂ ଅବ୍ଭୁନ୍ନତି। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁବ୍ବକାଲେ ଅତ୍ତାନଂ ହୀନତୋ ଦହତି ଅପରକାଲେ ସେଯ୍ୟତୋ’’ତି (ୱିଭ। ୮୭୭)।

ମତ୍ତଭାୱୋ ଜାତିଆଦିଂ ପଟିଚ୍ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ମଜ୍ଜନାକାରୋ, ଯସ୍ସ ୱା ଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମତ୍ତୋ ନାମ ହୋତି, ସୋ ଧମ୍ମୋ ମତ୍ତଭାୱୋ। ମଦଗ୍ଗାହଣରସୋ ମଦସ୍ସ ଗାହଣକିଚ୍ଚୋ। ମଦୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ମଜ୍ଜନାକାରଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଗାହେନ୍ତୋ ୱିଯ ପୱତ୍ତମାନୋ ତଂସମଙ୍ଗିଂ ପୁଗ୍ଗଲମ୍ପି ତଥା କରୋନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି। ଅହଙ୍କାରୱସେନ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅନିଟ୍ଠଂ କରୋନ୍ତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉମ୍ମାଦଭାୱୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ଉମ୍ମାଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ସତିଯା ଅନିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଚିତ୍ତୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ, ସତିୱିରହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଦାନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗାନୁପ୍ପଦାନଂ। ଇମେସଂ କୋଧାଦୀନଂ ଲୋଭାଦୀନମ୍ପି ୱା। ଲକ୍ଖଣାଦୀନୀତି ଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାନି। ପଦଟ୍ଠାନଂ ପନ ଧମ୍ମନ୍ତରତାଯ ନ ଗହିତଂ। ନିବ୍ବଚନଂ ‘‘କୁଜ୍ଝତୀତି କୋଧୋ, ଉପନଯ୍ହତୀତି ଉପନାହୋ’’ତିଆଦିନା ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱାତି ନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ କୋଧୋ ଦୋସୋ

ଏୱ, ତଥା ଉପନାହୋ। ପୱତ୍ତିଆକାରମତ୍ତତୋ ହି କତୋ ନେସଂ ଭେଦୋ, ମକ୍ଖପଠଆସସାରମ୍ଭା ତଦାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ପଟିଘସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଧମ୍ମା, ମାଯାସାଠେଯ୍ୟଥମ୍ଭମଦପ୍ପମାଦା ତଦାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଧମ୍ମା। ଥମ୍ଭୋ ୱା ମାନୱିସେସୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଥଦ୍ଧଭାୱେନ ଗହେତବ୍ବତୋ, ତଥା ମଦୋ। ତଥା ହି ସୋ "ମାନୋ ମଞ୍ଞନା"ତିଆଦିନା ୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୮୭୮) ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଇଧ ପନ ମାନାତିମାନାନଂ ୱିସୁଂ ଗହିତତ୍ତା ମଜ୍ଜନାକାରେନ ପୱତ୍ତଧମ୍ମା ଏୱ "ମଦୋ"ତି ଗହେତବ୍ବା। ସେସାନଂ ଧମ୍ମନ୍ତରଭାୱୋ ପାକଟୋ ଏୱ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଏତେ ଏୱ ଅଟ୍ଠ ଦୁକା ଗହିତା, କିମିତୋ ଅଞ୍ଞେପି କିଲେସଧମ୍ମା ନତ୍ଥୀତି? ନୋ ନତ୍ଥି, ଇମେ ପନ ଆମିସଦାଯାଦସ୍ସ ସୱିସେସଂ କିଲେସାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ତଂ ୱିସେସଂ ୱିଭାୱେନ୍ତେନ ଆମିସଦାଯାଦସ୍ସ ଲୋଭାଦୀନଂ ପୱତ୍ତନାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ୱିସେସତୋ"ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ଲୋଭାଦୀସୁ। ଅଲଭନ୍ତୋ ଆମିସନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତୁତ୍ତରି ଉପ୍ପନ୍ନୋ କୋଧୋତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ସନ୍ତେପୀତି ୱିଜ୍ଜମାନେପି। ଇସ୍ସତୀତି ଇସ୍ସଂ ଜନେତି। ପଦୁସ୍ସତୀତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ତଥା ହି ସା "ଇସ୍ସତି ଦୁସ୍ସତି ପଦୁସ୍ସତୀ"ତିଆଦିନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ଯସ୍ମା ୱା ଇସ୍ସଂ ଜନେନ୍ତୋ ଏକଂସତୋ ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ଏୱ ହୋତି, ତସ୍ମା "ପଦୁସ୍ସତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସ୍ସାତି ଆମିସଦାଯାଦସ୍ସ। ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋତି ଏୱଂ ଅସନ୍ତଗୁଣପ୍ପକାସନଂ ପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନୋ। ୱଦିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋତି ଏତେନ ଥମ୍ଭୋ ନାମ ଦୋୱଚସ୍ସକରଣୋ ଧମ୍ମୋତି ଦସ୍ସେତି। କିଞ୍ଚି ୱଦତି ୱତ୍ତାଦଦାନୱସେନ। ଥମ୍ଭେନ...ପେ... ମଞ୍ଞନ୍ତୋତି ଇମିନା ଚ ଥମ୍ଭସ୍ସ ମାନୱିସେସଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି, ଥମ୍ଭେନ ୱା ହେତୁନାତି ଅତ୍ଥୋ। ମତ୍ତୋ ସମାନୋତି ମତ୍ତୋ ହୋନ୍ତୋ। କାମ...ପେ... ପମଜ୍ଜତୀତି ଏତେନ ମଦୱସେନ ଏକଂସତୋ ପମାଦମାପଜ୍ଜତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଏୱନ୍ତି ଇମିନା ଆମିସଦାଯାଦସ୍ସ ଲୋଭାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମଦସ୍ସନେନେୱ ଇଧ ପାଠକ୍କମସ୍ସ ନେସଂ ଦେସନାକ୍କମୋପି ଦସ୍ସିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନ କେୱଲଂ ଇମେହେୱ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞେହି ଚ ଏୱରୂପେହି ପାପକେହି ଧମ୍ମେହି ଅପରିମୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କେ ପନ ତେତି? ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାମହିଚ୍ଛତାଦଯୋତି। ଏୱଂ ମହାଦୀନୱା ଆମିସଦାଯାଦତାତି ତତୋ ବଲୱତରୋ ସଂୱେଗୋ ଜନେତବ୍ବୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ୱାଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବେସୁ ୱାରେସୁ। ନିବ୍ବିସେସୋଯେୱାତି ଏତେନେୱ ପଠମତରଂ ଇଧ ଦସ୍ସିତସଚ୍ଚଯୋଜନାନଯେନ ସବ୍ବୱାରେସୁ ଯୋଜେତବ୍ବୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଞାଣପରିଚଯପାଟୱତ୍ଥନ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସତ୍ତଙ୍ଗତାଦିୱିସେସୱିଭାୱନାଯ ଞାଣସ୍ସ ଆସେୱନଭ୍ୟେନ ପରିଚଯୋ ଞାଣପରିଚଯୋ, ତସ୍ସ ପଟୁଭାୱତ୍ଥଂ କୋସଲ୍ଲତ୍ଥଂ। ଏତ୍ଥାତି ଅରିଯମଗ୍ଗେ। ଭେଦୋତି ୱିସେସୋ। କମୋତି ଅଙ୍ଗାନଂ ଦେସନାନୁପୁବ୍ବୀ। ଭାୱନାନଯୋତି ଭାୱନାୱିଧି। "କଦାଚି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ, କଦାଚି ସତ୍ତଙ୍ଗିକୋ"ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ପୁନ "ଅଯଂ ହୀ"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଲୋକୁତ୍ତରପଠମଜ୍ଝାନୱସେନାତି ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ୱସେନ। ଏତ୍ଥ ଚ କେଚି ଝାନଧମ୍ମା ମଗ୍ଗସଭାୱାତି ଏକନ୍ତତୋ ଝାନଂ ମଗ୍ଗତୋ ୱିସୁଂ କତ୍ୱା ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କାତି "ଲୋକୁତ୍ତରପଠମଜ୍ଝାନସହିତୋ"ତି ଅୱତ୍ୱା "ଲୋକୁତ୍ତରପଠମଜ୍ଝାନୱସେନ"ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଲୋକୁତ୍ତରପଠମଜ୍ଝାନୱସେନାତି ଲୋକୁତ୍ତରା ହୁତ୍ୱା ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ୱସେନାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ହି ୱିପସ୍ସନାଯ ପାଦକଭୂତସ୍ସ, ସମ୍ମସିତସ୍ସ ୱା ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ୱସେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ହୋତି। ଅଥ ୱା ଅଝାନଲାଭିନୋ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକସ୍ସ, ଝାନଲାଭିନୋ ୱା ପାଦକମକତ୍ୱା ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ, ପକିଣ୍ଣକସଙ୍ଖାରାନଂ ୱା ସମ୍ମସନେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ହୋତି, ସ୍ୱାସ୍ସ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଭାୱୋ ପଠମଜ୍ଝାନିକଭାୱେନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ପଠମଜ୍ଝାନୱସେନା"ତି ଆହ। ଏୱଂ "ଅୱସେସଜ୍ଝାନୱସେନା"ତି ଏତ୍ଥାତି ଯଥାରହଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଯଦି ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ସତ୍ତଙ୍ଗିକୋପି ହୋତି, ଅଥ କସ୍ମା ପାଠକ୍କମସ୍ସ "ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ"ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ "ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସତୋ"ତିଆଦି। ଯଥା ଚେତ୍ଥ ପଟିପଦାଯ ମଗ୍ଗୱସେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକସତ୍ତଙ୍ଗିକଭେଦୋ , ଏୱଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱସେନ ସତ୍ତଙ୍ଗିକଛଳଙ୍ଗିକଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ଅପ୍ପୀତିକଜ୍ଝାନୱସେନ ଛଳଙ୍ଗିକତ୍ତା, ମଗ୍ଗୱସେନ ପନ ଦେସନା ଆଗତାତି ସ୍ୱାଯଂ ଭେଦୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ନ ଉଦ୍ଧଟୋ। ଇତୋ ପରନ୍ତି ଇତୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗତୋ ପରଂ ଉକ୍କଂସତୋ, ଅୱକଂସତୋ ପନ ସତ୍ତଙ୍ଗତୋ ପରଂ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି। ନନୁ ମଗ୍ଗୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୪୯୩-୫୦୨) ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୱାରେ ପଞ୍ଚେୱ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ଉଦ୍ଧଟାନି, ମହାସଳାଯତନେ (ମ। ନି। ୩।୪୩୧) ଚ "ଯା ତଥାଭୂତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠି, ଯୋ ତଥାଭୂତସ୍ସ ସଙ୍କପ୍ପୋ, ଯୋ ତଥାଭୂତସ୍ସ ୱାଯାମୋ, ଯା ତଥାଭୂତସ୍ସ ସତି, ଯୋ ତଥାଭୂତସ୍ସ ସମାଧି, ସ୍ୱାସ୍ସ ହୋତି ସମ୍ମାସମାଧୀ"ତି ୱତ୍ୱା ପୁବ୍ବଭାଗୱସେନ ପନ "ପୁବ୍ବେୱ ଖୋ ପନସ୍ସ କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ଆଜୀୱୋ ସୁପରିସୁଦ୍ଧୋ ହୋତୀ"ତି ସମ୍ମାୱାଚାଦଯୋ ଆଗତାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତଂ ପନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ କାରାପକଙ୍ଗାନଂ ଅତିରେକକିଚ୍ଚଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ନ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ସମ୍ମାୱାଚାଦିୱିରହିତୋ ଅତ୍ଥୀତି "ଇତୋ ପରଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ନତ୍ଥୀ"ତି ସୁୱୁତ୍ତମେତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସବ୍ବକୁସଲାନନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ। ନିଦ୍ଧାରଣେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ। କାମାୱଚରାଦିୱସେନ ତଂତଂକୁସଲଧମ୍ମେସୁ ସା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସେଟ୍ଠା। ତସ୍ମା

ସେଟ୍ଠଭାୱେନ ହି ‘‘ପଞ୍ଞାଜୀୱିଂ ଜୀୱିତମାହୁ ସେଟ୍ଠ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬; ସୁ। ନି। ୧୮୪) ୱୁତ୍ତଂ, ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପନ ସବ୍ବସେଟ୍ଠଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। କୁସଲୱାରେତି କୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିସମଯେ। ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ଯାଥାୱସଭାୱବୋଧେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପରିଣାଯକଭାୱତୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ପଜାନାତୀ’’ତିଆଦି। ସା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ପଭଙ୍ଗୋ ଏତସ୍ସାତି ତପ୍ପଭଙ୍ଗୋ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ। ସମ୍ମାଦସ୍ସନୱସେନ ହି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ହୋତି। ତତୋ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତାନୀତି ତପ୍ପଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତାନି। ତପ୍ପଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତାନିପି ‘‘ତଦଭିନିବ୍ବତ୍ତାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି କାରଣକାରଣେପି କାରଣୂପଚାରତୋତି ଆହ ‘‘ତପ୍ପଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତାନି ସେସଙ୍ଗାନୀ’’ତି। ତେନାହ ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସା’’ତିଆଦି। ଯଥା ହି ସମ୍ମାଦସ୍ସନଂ ସମ୍ମାୱିତକ୍କନସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ, ଏୱଂ ସମ୍ମାୱିତକ୍କନଂ ସମ୍ମାପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ସମ୍ମାପରିଗ୍ଗହୋ ସମ୍ମାସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ, ସମ୍ମାସମୁଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ମାୱୋଦାନସ୍ସ, ସମ୍ମାୱୋଦାନଂ ସମ୍ମାୱାଯାମସ୍ସ, ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ସମ୍ମାଉପଟ୍ଠାନସ୍ସ, ସମ୍ମାଉପଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ମାଧାନସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ, ତସ୍ମା ‘‘ପୁରିମଂ ପୁରିମଂ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀ’’ତି ଇମିନା ୱିସେସପଚ୍ଚଯଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥେନ କମେନ ଏତାନି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନି ଅଙ୍ଗାନି ୱୁତ୍ତାନୀତି ଦସ୍ସିତାନି।

ଭାୱନାନଯୋତି ସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ଯୁଗନଦ୍ଧଭାୱେନ ପୱତ୍ତୋ ଭାୱନାୱିଧି। ଅଯଞ୍ହି ଅରିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଭାୱନାୱିଧି। ତସ୍ସ ପନ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଭାୱନାନଯୋ କସ୍ସଚି ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ହୋତି , କସ୍ସଚି ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋତି। ତଂ ୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କୋଚୀ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ପଠମୋ ସମଥଯାନିକସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ, ଦୁତିଯୋ ୱିପସ୍ସନାଯାନିକସ୍ସ। ତେନାହ ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ’’ତିଆଦି। ତନ୍ତି ସମଥଂ ସମାଧିଂ, ଝାନଧମ୍ମେତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତେତି ସମାଧିସମ୍ପଯୁତ୍ତେ, ଝାନସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ୱା ଧମ୍ମେ। ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସମଥଯାନିକା ଅରୂପମୁଖେନ, ତତ୍ଥାପି ଝାନମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସଂ କରୋନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ। ୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱଯତୋତି ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଆରଭିତ୍ୱା ଯଥାଧିଗତଂ ତରୁଣୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତସ୍ସ। ମଗ୍ଗୋ ସଞ୍ଜାଯତୀତି ପୁବ୍ବଭାଗିଯୋ ଲୋକିଯମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଆସେୱତି ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାୱସେନ। ଭାୱେତି ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାୱସେନ। ବହୁଲୀକରୋତି ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାୱସେନ। ଆସେୱତି ୱା ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞାଣୱସେନ। ବହୁଲୀକରୋତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାୱସେନ। ସଂଯୋଜନାନି ପହୀଯନ୍ତି,ଅନୁସଯା ବ୍ଯନ୍ତୀ ହୋନ୍ତି ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା।

ସମଥଂ ଅନୁସ୍ସାଦେତ୍ୱାୱାତି ଅୱଧାରଣେନ ଉପଚାରସମାଧିଂ ନିୱତ୍ତେତି, ନ ଖଣିକସମାଧିଂ। ନ ହି ଖଣିକସମାଧିଂ ୱିନା ୱିପସ୍ସନା ସମ୍ଭୱତି। ୱିପସ୍ସନାପାରିପୂରିଯାତି ୱିପସ୍ସନାଯ ପରିପୁଣ୍ଣତାଯ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା। ତତ୍ଥଜାତାନନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଅରିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ। ନିଦ୍ଧାରଣେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ। ୱୋସ୍ସଗ୍ଗାରମ୍ମଣତୋତି ୱୋସ୍ସଗ୍ଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣତାଯ। ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋତି ଚ ଅପୱଗ୍ଗୋତି ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକରଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଗ୍ଗତାତି ମଗ୍ଗସମ୍ମାସମାଧିମାହ। ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ହି ଏକନ୍ତ ସମାହିତୋ ଅସମାଧାନହେତୂନଂ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦନତୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଯୁଗନଦ୍ଧାୱହୋନ୍ତି ତଦା ସମାଧିପଞ୍ଞାନଂ ସମରସତାଯ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତୋ। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ହି ନ ସମଥଭାୱନାଯଂ ୱିଯ ସମାଧି, ୱିପସ୍ସନାଭାୱନାଯଂ ୱିଯ ଚ ପଞ୍ଞା କିଚ୍ଚତୋ ଅଧିକା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା, ସମରସତାଯ ପନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅନତିୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଦ୍ୱେପି ଯୁଗନଦ୍ଧା ୱିଯ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସମଥୱିପସ୍ସନା ଯୁଗନଦ୍ଧାୱ ହୋନ୍ତୀ’’ତି।

ଧମ୍ମଦାଯାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୪। ଭଯଭେରୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୪।ଏୱଂମେ ସୁତନ୍ତି ଭଯଭେରୱସୁତ୍ତଂ। କୋ ନିକ୍ଖେପୋ? କେଚି ତାୱ ଏୱମାହୁ ‘‘ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ନିକ୍ଖେପୋ’’ତି। ଦୁୱିଧା ହି ପୁଚ୍ଛା ପାକଟାପାକଟଭେଦତୋ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସା ଦେସନାଯ ନିମିତ୍ତଭୂତୋ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ଅତ୍ଥୋ କିଂ-ସଦ୍ଦପୁବ୍ବକେନ ପକାସୀଯତି, ସା ପାକଟା ପୁଚ୍ଛା ଯଥା ‘‘କିଂସୂଧ ୱିତ୍ତଂ ପୁରିସସ୍ସ ସେଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦି (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬; ସୁ। ନି। ୧୮୩)। ଯସ୍ସା ପନ ଦେସନାଯ ନିମିତ୍ତଭୂତୋ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ଅତ୍ଥୋ କିଂ-ସଦ୍ଦରହିତେନ କେୱଲେନେୱ ସଦ୍ଦପଯୋଗେନ ପକାସୀଯତି, ସା ଅପାକଟା ପୁଚ୍ଛା। ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ହି ଅତ୍ଥୋ ‘‘ପଞ୍ହୋ, ପୁଚ୍ଛା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମାଯେୱ ଇଧ ‘‘ଯେ ମେ ଭୋ ଗୋତମା’’ତିଆଦିକା ଅପାକଟାତି ‘‘ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ନିକ୍ଖେପୋ’’ତି। ତଯିଦଂ ଅକାରଣଂ, ଯସ୍ମା ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ‘‘ଯେମେ ଭୋ ଗୋତମା’’ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତୋ ନ ତତ୍ଥ କଙ୍ଖୀ ୱିଚିକିଚ୍ଛୀ ସଂସଯମାପନ୍ନୋ ଅୱୋଚ, ଅଥ ଖୋ ଅତ୍ତନା ଯଥାନିଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ ଭଗୱତି ପସାଦଭାୱବହୁମାନଂ ପୱେଦେନ୍ତୋ କଥେସି। ତେନାହ ‘‘ଭଗୱତି ପସାଦଂ ଅଲଦ୍ଧା’’ତିଆଦି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୪)। ୱିହାରେତି ୱିହାରକେ ନିୱାସେ। ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନେଯେୱାତି ପୱତ୍ତମାନେଯେୱ। ପଦଦ୍ୱଯସ୍ସପି ୱସନ୍ତେ ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତଂ ପୁରୋହିତଟ୍ଠାନଂ ଉଣ୍ହୀସାଦିକକୁଧଭଣ୍ଡେହି ସଦ୍ଧିଂ ଲଦ୍ଧଂ, ତଥା ଚ ‘‘ଅସ୍ସ ରଞ୍ଞା ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ତଂ ତସ୍ସ ରଞ୍ଞା ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତି। ବ୍ରହ୍ମନ୍ତି ୱେଦଂ। ସୋ ପନ ମନ୍ତବ୍ରହ୍ମକପ୍ପୱସେନ ତିୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ମନ୍ତା ପଧାନଂ ମୂଲଭାୱତୋ, ଯେ ଅଟ୍ଠକାଦୀହି ପୱୁତ୍ତା, ଇତରେ ତନ୍ନିସ୍ସଯେନ ଜାତା, ତେନ ତେସଂଯେୱ ଗହଣଂ ‘‘ମନ୍ତେ ସଜ୍ଝାଯତୀ’’ତି । ତେ ହି

ଗୁତ୍ତଭାସିତବ୍ବତାଯ “ମନ୍ତା”ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଇଦମେୱ ହୀତି ଅୱଧାରଣେନ “ବ୍ରହ୍ମତୋ ଜାତା”ତିଆଦିକଂ ନିରୁତ୍ତିଂ ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଯେନ ୱା କାରଣେନାତି (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା ୨; ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧; ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୨।୧୬) ହେତୁମ୍ହି ଇଦଂ କରଣୱଚନଂ। ହେତୁଅତ୍ଥୋ ହି କିରିଯାକାରଣଂ, ନ କରଣଂ ୱିଯ କିରିଯତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ନାନପ୍ପକାରଗୁଣୱିସେସାଧିଗମତ୍ଥା ଇଧ ଉପସଙ୍କମନକିରିଯାତି “ଅନ୍ନେନ ୱସତୀ”ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ହେତୁଅତ୍ଥମେୱେତଂ କରଣୱଚନଂ ଯୁତ୍ତଂ, ନ କରଣତ୍ଥଂ ତସ୍ସ ଅଯୁଜ୍ଜମାନତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ “ଯେନ ୱା କାରଣେନା”ତିଆଦି। ଭଗୱତୋ ସତତପ୍ପୱତ୍ତନିରତିସଯସାଦୁୱିପୁଲାମତରସସଦ୍ଧମ୍ମଫଲତାଯ ସାଦୁଫଲନିଚ୍ଚଫଲିତମହାରୁକ୍ଖେନ ଭଗୱା ଉପମିତୋ, ସାଦୁଫଲୂପଭୋଗାଧିପ୍ପାଯଗ୍ଗହଣେନେୱ ହି ମହାରୁକ୍ଖସ୍ସ ସାଦୁଫଲତା ଗହିତାତି।

ଉପସଙ୍କମୀତି ଉପସଙ୍କନ୍ତୋ। ସମ୍ପତ୍ତୁକାମତାଯ ହି କିଞ୍ଚି ଠାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ତଂତଂପଦେସାତିକ୍କମନେନ ଉପସଙ୍କମି, ଉପସଙ୍କନ୍ତୋତି ୱା ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି। ତେନାହ “ଗତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ”ତି, ଉପଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯାନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ “ଉପସଙ୍କମନପରିଯୋସାନଦୀପନ”ନ୍ତି। ତତୋତି ଯଂ ଠାନଂ ପତ୍ତୋ “ଉପସଙ୍କମୀ”ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତତୋ ଉପଗତଟ୍ଠାନତୋ। ଯଥା ଖମନୀଯାଦୀନି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋତି (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୧୨) ଯଥା ଭଗୱା “କଚ୍ଚି ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଖମନୀଯଂ, କଚ୍ଚି ଯାପନୀଯ”ନ୍ତିଆଦିନା ଖମନୀଯାଦୀନି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମପ୍ପୱତ୍ତମୋଦୋ ଅହୋସି ପୁବ୍ବଭାସିତାଯ, ତଦନୁକରଣେନ ଏୱଂ ସୋପି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ ସମପ୍ପୱତ୍ତମୋଦୋ ଅହୋସୀତି ଯୋଜନା। ତଂ ପନ ସମପ୍ପୱତ୍ତମୋଦତଂ ଉପମାଯ ଦସ୍ସେତୁଂ “ସୀତୋଦକଂ ୱିଯା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋଦିତନ୍ତି ସଂସନ୍ଦିତଂ। ଏକୀଭାୱନ୍ତି ସମ୍ମୋଦନକିରିଯାଯ ସମାନତଂ ଏକରୂପତଂ। ଖମନୀଯନ୍ତି “ଇଦଂ ଚତୁଚକ୍କଂ ନୱଦ୍ୱାରଂ ସରୀରଯନ୍ତଂ ଖଣଭଙ୍ଗୁରତାଯ ସଭାୱତୋ ଦୁସ୍ସହଂ, କଚ୍ଚି ଖମିତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ଯ”ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି। ଯାପନୀଯନ୍ତି ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିକଂ ଚିରପ୍ପବନ୍ଧସଙ୍ଖାତାଯ ଯାପନାଯ କଚ୍ଚି ଯାପେତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ଯଂ। ସୀସରୋଗାଦିଆବାଧାଭାୱେନ କଚ୍ଚି ଅପ୍ପାବାଧଂ। ଦୁକ୍ଖଜୀୱିକାଭାୱେନ କଚ୍ଚି ଅପ୍ପାତଙ୍କଂ। ତଂତଂକିଚ୍ଚକରଣେ ଉଟ୍ଠାନସୁଖତାଯ କଚ୍ଚି ଲହୁଟ୍ଠାନଂ। ତଦନରୂପବଲଯୋଗତୋ କଚ୍ଚି ବଲଂ। ସୁଖୱିହାରସବ୍ଭାୱେନ କଚ୍ଚି ଫାସୁୱିହାରୋ ଅତ୍ଥୀତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କଚ୍ଚି-ସଦ୍ଦଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ବଲପ୍ପତ୍ତା ପୀତି ପୀତିଯେୱ। ତରୁଣପୀତି ପାମୋଜ୍ଜଂ। ସମ୍ମୋଦନଂ ଜନେତି କରୋତୀତି ସମ୍ମୋଦନିକଂ, ତଦେୱ ସମ୍ମୋଦନୀଯନ୍ତି ଆହ “ସମ୍ମୋଦଜନନତୋ”ତି। ସମ୍ମୋଦିତବ୍ବତୋ ସମ୍ମୋଦନୀଯନ୍ତି ଇମଂ ପନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ସମ୍ମୋଦିତୁଂ ଯୁତ୍ତଭାୱତୋ”ତି ଆହ। ସରିତବ୍ବଭାୱତୋତି ଅନୁସ୍ସରିତବ୍ବଭାୱତୋ। “ସରଣୀଯ”ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା “ସାରଣୀଯ”ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଯ୍ଯମାନସୁଖତୋତି ଆପାଥମଧୁରତଂ ଆହ, ଅନୁସ୍ସରିଯମାନସୁଖତୋତି ୱିମଦ୍ଦରମଣୀଯତଂ। ବ୍ଯଞ୍ଜନପରିସୁଦ୍ଧତାଯାତି ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଭାୱେନ ତସ୍ସା କଥାଯ ୱଚନଚାତୁରିଯମାହ, ଅତ୍ଥପରିସୁଦ୍ଧତାଯାତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିରୁପକ୍କିଲେସତଂ। ଅନେକେହି ପରିଯାଯେହୀତି ଅନେକେହି କାରଣେହି।

ଅଭିଦୂରଅଚ୍ଚାସନ୍ନପଟିକ୍ଖେପେନ ନାତିଦୂରନାଚ୍ଚାସନ୍ନଂ ନାମ ଗହିତଂ, ତଂ ପନ ଅୱକଂସତୋ ଉଭିନ୍ନଂ ପସାରିତହତ୍ଥସଙ୍ଘଟ୍ଟନେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଗୀୱଂ ପସାରେତ୍ୱାତି ଗୀୱଂ ପରିୱତ୍ତନୱସେନ ପସାରେତ୍ୱା।

ଯେମେତି ଏତ୍ଥ ସନ୍ଧିୱସେନ ଇକାରଲୋପୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଯେ ଇମେ”ତିଆଦିମାହ। ଉଚ୍ଚାକୁଲୀନତାଯ ଜାତିୱସେନ ଅଭିଜାତା ଜାତିକୁଲପୁତ୍ତା। ତେନାହ “ଉଚ୍ଚାକୁଲପ୍ପସୁତା”ତି। ଆଚାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭିଜାତା ଆଚାରକୁଲପୁତ୍ତା। ତେନାହ “ଆଚାରସମ୍ପନ୍ନା”ତି। ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଅପାକଟେପି କୁଲେ। ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ଅଧିପ୍ପେତା ଭିକ୍ଖୂସୁ ଦୁୱିଧାପି ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଆହ “ଇଧ ପନ ଦ୍ୱୀହିପି କାରଣେହି କୁଲପୁତ୍ତାଯେୱା”ତି।

ସଦ୍ଧାତି ଇଦଂ କରଣତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ “ସଦ୍ଧାଯା”ତି, ସଦ୍ଧାତି ୱା ସଦ୍ଦହିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ପାଠଇଯଂ ଯ-କାରଲୋପେନ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଗାରତୋତି ଅଗାରୱାସତୋ, ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ନିସ୍ସଯୂପଚାରେନ ୱା ଅଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି। ଭିକ୍ଖନସୀଲତାଦିଲକ୍ଖଣୋ ଭିକ୍ଖୁଭାୱୋ ପବ୍ବଜ୍ଜାସହଚରିତାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଭିକ୍ଖୁଭାୱଂ ଅନ୍ୱାଚିନନ୍ତୋତି ଆହ “ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଭିକ୍ଖୁଭାୱଞ୍ଚା”ତି। କମ୍ମୱାଚାଲକ୍ଖଣେ ପନ ଭିକ୍ଖୁଭାୱେ ଅଧିପ୍ପେତେ ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅନଗାରସ୍ସ ଭାୱୋତି ଏତେନ ପବ୍ବଜ୍ଜାନିସ୍ସିତୋ ସୁୱିସୁଦ୍ଧୋ ସୀଲାଚାରଗୁଣୱିସେସୋ ଗହିତୋ, କସିଗୋରକ୍ଖାଦିକମ୍ମପଟିକ୍ଖେପୋ ଇଧ ଅନୁପ୍ପାଦାଦୀହି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଗ୍ଗହଣେ ପନ ସରଣଗମନାଦିୱସେନ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ, ସରଣଗମନାଦିୱସେନ ଉପସମ୍ପଦାଯ ଚ ଅନେକଭେଦତ୍ତା ଆହ “ସବ୍ବଥାପୀ”ତି, ତେନ ତେନ ପକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁରତୋଗାମିତା ପଟିପତ୍ତିଗମନେନ, ନ କାଯଗମନେନାତି ଆହ “ନାଯକୋ”ତି , ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ନିବ୍ବାନସମ୍ପାପକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ହିତକିରିଯାଯାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିହିତଚରିଯାଯ। ଗାହଣଂ ଅଧିସୀଲାଦୀସୁ ଅଚ୍ଚନ୍ତାଯ ନିଯୋଜନଂ, ନ କଥନମତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଗାହେତା”ତି ୱତ୍ୱା “ସିକ୍ଖାପେତା”ତି ଆହ। ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଯା ଅନୁଗମନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଦସ୍ସନାନୁଗତି”ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ସିକ୍ଖାତ୍ତଯସଙ୍ଗହଂ ଭଗୱତୋ ସାସନଂ ତେନ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି, ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ଖମନୱସେନ ଖନ୍ତି, ରୁଚ୍ଚନୱସେନ ରୁଚି, ତଂଦିଟ୍ଠିଖନ୍ତିରୁଚିକାୱ ଭଗୱତୋ ସାୱକାତି ଆହ “ଯଂଦିଟ୍ଠିକୋ”ତିଆଦି।

ଏସ କିର ଅଲଙ୍ଘାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଦେୱପୁତ୍ତେ ୱିଯାତିଆଦି କସ୍ସଚି ପାରିଜୁଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭାୱଦୀପନତୋ ''ସଦ୍ଧାଯା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସ୍ସ ପବ୍ବଜିତଭାୱସ୍ସ ପାକଟୀକରଣଂ। ସଦ୍ଧାଯ ଘରା ନିକ୍ଖମ୍ମ ପବ୍ବଜିତ୍ୱାତି ଇଦଂ ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠାଦିଭାୱସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ। ଘାସଚ୍ଛାଦନପରମତାଯ ସନ୍ତୁଟ୍ଠେତି ଇଦଂ ଅନୁସ୍ସଙ୍କିତାପରିସଙ୍କିତତାଯ କାରଣୱଚନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏୱମେତନ୍ତିଆଦିନା ଆମେଡିତୱଚନଂ ସମ୍ପହଂସନୱସେନ, ପସାଦୱସେନ ୱା କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନତ୍ଥୋ ଅବ୍ଭନୁମୋଦନତ୍ଥୋ ଚ ୱୁତ୍ତୋ। ମମନ୍ତି ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ, ନିପାତପଦଂ ୱା ଏତଂ ''ମ''ନ୍ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଆଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ନଜୀୱିକାପକତାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି ଇଦିସାନଂଯେୱାତି ସଦ୍ଧାପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ୱିଭାୱିତଅନଭିଜ୍ଝାଲୁଆଦିସଭାୱାନଂଯେୱ, ନ ଇତରେସଂ ଅଭିଜ୍ଝାଲୁସଭାୱାନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ସଙ୍ଘାଟିକଣ୍ଣେ ଚେପି ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଗହେତ୍ୱା ପିଟ୍ଠିତୋ ପିଟ୍ଠିତୋ ଅନୁବନ୍ଧୋ ଅସ୍ସ ପଦେ ପଦଂ ନିକ୍ଖିପନ୍ତୋ, ସୋ ଚ ହୋତି ଅଭିଜ୍ଝାଲୁ କାମେସୁ ତିବ୍ବସାରାଗୋ ବ୍ଯାପନ୍ନଚିତ୍ତୋ ପଦୁଟ୍ଠମନସଙ୍କପ୍ପୋ ମୁଟ୍ଠସ୍ସତି ଅସମ୍ପଜାନୋ ଅସମାହିତୋ ୱିବ୍ଭନ୍ତଚିତ୍ତୋ ପାକତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ, ଅଥ ଖୋ ଆରକାୱ ମମ ଅହଞ୍ଚ ତସ୍ସା''ତି (ଇତିୱୁ। ୯୨)।

ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥଂ ସମ୍ଭୱିତୁଂ ସାଧେତୁଂ ଦୁକ୍ଖାନୀତି ଦୁରଭିସମ୍ଭୱାନି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ତତ୍ଥ ନିୱାସୋଯେୱ ଦୁକ୍କରୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସମ୍ଭୱିତୁଂ ଦୁକ୍ଖାନି ଦୁସ୍ସହାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରଞ୍ଞୱନପତ୍ଥାନୀତି ଅରଞ୍ଞଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତାନି ୱନସଣ୍ଡାନି। ୱନପତ୍ଥ-ସଦ୍ଦୋ ହି ସଣ୍ଡଭୂତେ ରୁକ୍ଖସମୂହେପି ୱତ୍ତତୀତି ଅରଞ୍ଞଗ୍ଗହଣଂ। କିଞ୍ଚାପୀତି ଅନୁଜାନନସମ୍ଭାୱନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। କିଂ ଅନୁଜାନାତି? ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଅରଞ୍ଞଭାୱଂ ''ଗାମତୋ ବହି ଅରଞ୍ଞ''ନ୍ତି। ତେନାହ ''ନିପ୍ପରିଯାଯେନା''ତିଆଦି। କିଂ ସମ୍ଭାୱେତି? ଆରଞ୍ଞକଙ୍ଗନିପ୍ଫାଦକତ୍ତଂ। ଯଞ୍ହି ଆରଞ୍ଞକଙ୍ଗନିପ୍ଫାଦକଂ, ତଂ ୱିସେସତୋ ''ଅରଞ୍ଞ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନେୱାହ ''ଯଂ ତଂ ପଞ୍ଚଧନୁସତିକ''ନ୍ତିଆଦି। ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବହିଇନ୍ଦଖୀଲାତି ଇନ୍ଦଖୀଲତୋ ବହି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା, ତତୋ ବହି ପଟ୍ଠାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ବହି ଇନ୍ଦଖୀଲାତି ଯତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ତୀଣି ଇନ୍ଦଖୀଲାନି, ତତ୍ଥ ବହିଦ୍ଧା ଇନ୍ଦଖୀଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ, ଯତ୍ଥ ତଂ ନତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ତଦରହଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ୱଦନ୍ତି। ଯସ୍ମା ବହି ଇନ୍ଦଖୀଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମନୁସ୍ସୂପଚାରେ ଭଯଭେରୱଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଗାମନ୍ତନ୍ତି ଗାମସମୀପଂ। ଅନୁପଚାରଟ୍ଠାନନ୍ତି ନିଚ୍ଚକିଚ୍ଚୱସେନ ନୁପଚରିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ। ତେନାହ ''ଯତ୍ଥ ନ କସୀଯତି ନ ୱପୀଯତୀ''ତି। ପନ୍ତାନୀତି ଇମିନା ''ପରିଯନ୍ତାନ''ନ୍ତି ଇମସ୍ସ ପରିଯାଯସ୍ସ ଇଧ ପାଳିଯଂ ଗହିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ପରିଯନ୍ତାନନ୍ତି ଇମମେକଂ ପରିଯାଯଂ ଠପେତ୍ୱା''ତି। ଦୂରାନନ୍ତି ପନ ଅଯଂ ପରିଯାଯୋ ଠପେତବ୍ବୋ ସିଯା ତସ୍ସାପି ''ପନ୍ତାନୀ''ତି ଇମିନାୱ ଅତ୍ଥତୋ ଗହିତତ୍ତା, ତଥା ସତି ''ନ ମନୁସ୍ସୂପଚାରାନ''ନ୍ତି ଏଦିସାନମ୍ପି ଠପେତବ୍ବତା ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ସଦ୍ଦତୋ ଏୱ ଠପନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପୱିୱେକନ୍ତି ପକାରତୋ, ପକାରେହି ୱା ୱିୱେଚନଂ, ରୂପାଦିପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣେ ପକାରତୋ ଗମନାଦିଇରିଯାପଥପ୍ପକାରେହି ଅତ୍ତନୋ କାଯସ୍ସ ୱିୱେଚନଂ ଗଚ୍ଛତୋପି ତିଟ୍ଠତୋପି ନିସଜ୍ଜତୋପି ଏକସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତତି। ତେନେୱ ହି ୱିୱେଚେତବ୍ବାନଂ ୱିୱେଚନାକାରସ୍ସ ଚ ଭେଦତୋ ବହୁୱିଧତ୍ତା ତେ ଏକତ୍ତେନ ଗହେତ୍ୱା ''ପୱିୱେକ''ନ୍ତି ଏକୱଚନେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁକ୍କରଂ ପୱିୱେକନ୍ତି ୱା ପୱିୱେକଂ କତ୍ତୁଂ ନ ସୁଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକୀଭାୱେତି ଏକିକଭାୱେ। ଦ୍ୱଯଂଦ୍ୱଯାରାମୋତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଭାୱାଭିରତୋ। ହରନ୍ତି ୱିଯାତି ସଂହରନ୍ତି ୱିଯ ୱିଘାତୁପ୍ପାଦନେନ। ତେନାହ ''ଘସନ୍ତି ୱିଯା''ତି, ଭଯସନ୍ତାସୁପ୍ପାଦନେନ ଖାଦିତୁଂ ଆଗତା ଯକ୍ଖରକ୍ଖସପିସାଚାଦଯୋ ୱିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦିସସ୍ସାତି ଅଲଦ୍ଧସମାଧିନୋ। ତିଣପଣ୍ଣମିଗାଦିସଦ୍ଦେହୀତି ୱାତେରିତାନଂ ତିଣପଣ୍ଣାଦୀନଂ ମିଗପକ୍ଖିଆଦୀନଞ୍ଚ ଭିଂସନକେହି ଭେରୱେହି ସଦ୍ଦେହି ୱିୱିଧେହି ଚ ଅଞ୍ଞେହି ଖାଣୁଆଦୀହି ଯକ୍ଖାଦିଆକାରେହି ଉପଟ୍ଠିତେହି ଭିଂସନକେହି। ଏୱଂ ଦୁକ୍କରଂ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱଂ ନାମ କରୋନ୍ତୋ ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିଯା ଏତେତି ୱିମ୍ହିତୋ।

କାଯକମ୍ମନ୍ତୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୫।ସୋଳସସୁଠାନେସୂତି ''ଯେ ଖୋ କେଚୀ''ତିଆଦିନା ପାଳିଯଂ ୱକ୍ଖମାନେସୁ ସୋଳସସୁ କାରଣେସୁ। ଅପରିସୁଦ୍ଧକାଯକମ୍ମନ୍ତତାଦଯୋ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରନ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସନିମିତ୍ତତାଯ ୱିସେସତୋ ୱିକ୍ଖେପାୱହା, ପରିସୁଦ୍ଧକାଯକମ୍ମନ୍ତତାଦଯୋ ପନ ତଦଭାୱତୋ ତେସଂ ଅୱିକ୍ଖେପାୱହା। ତେନାହ ''ଅପରିସୁଦ୍ଧକାଯକମ୍ମନ୍ତସନ୍ଦୋସହେତୂ''ତିଆଦି। ସୋଳସସୂତି ଚ ୱୋଦାନପକ୍ଖଂଯେୱ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ସଂକିଲେସଗ୍ଗହଣମ୍ପି ଯାୱଦେୱ ୱୋଦାନଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି। ଆରମ୍ମଣପରିଗ୍ଗହରହିତାନନ୍ତି ଅପରିସୁଦ୍ଧକାଯକମ୍ମନ୍ତାଦିକସ୍ସ ଅରଞ୍ଞେ ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ''ଯେ ଖୋ କେଚୀ''ତିଆଦିନା ପାଳିଯଂ ଆଗତନଯେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଞାଣରହିତାନଂ। ଆରମ୍ମଣପରିଗ୍ଗହଯୁତ୍ତାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ତନାତି ଭଗୱନ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି, ସଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତାଦିସୋତି ଆରମ୍ମଣପରିଗ୍ଗହଯୁତ୍ତୋ।

ସମ୍ଭୁଣ୍ଡତି ଏତେନାତି ସମ୍ବୋଧୋ, ଅରିୟମଗ୍ଗୋତି ଆହ ‘‘ଅରିୟମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତିତୋ’’ତି। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମାଧୀନୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଧିଗମୋତି ଆହ ‘‘ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସାତି ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧଚତୁସଚ୍ଚସ୍ସା’’ତି। ଅନୱସେସତୋ ଞେୟ୍ୟଂ, ବୁଜ୍ଝିତୁଂ ଅରହତୀତି ବୋଧି, ମହାୱୀରିୟତାଦିନା ତତ୍ଥ ୱିସେସଯୋଗତୋ ସତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତସ୍ସା’’ତି। ତେନାହ ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ’’ତିଆଦି। ନିୟତଭାୱପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ମହାସତ୍ତା ଯଥା ମହାବୋଧିଯାନପଟିପଦା ହାନଭାଗିୟା, ଠିତିଭାଗିୟା ୱା ନ ହୋନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ୱିସେସଭାଗିୟା ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟା ଚ ହୋନ୍ତି, ତଥା ପଟିପଜ୍ଜନତୋ ବୋଧିୟଂ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରା ଏୱାତି ଆହ ‘‘ବୋଧିୟା ୱା ସତ୍ତସ୍ସେୱ ଲଗ୍ଗସ୍ସେୱା’’ତି। ତେନାହ ‘‘ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦି।
ଅଟ୍ଠଧମ୍ମସମୋଧାନେନାତି –

‘‘ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତି, ହେତୁ ସତ୍ଥାରଦସ୍ସନଂ;

ପବ୍ବଜ୍ଜା ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି, ଅଧିକାରୋ ଚ ଛନ୍ଦତା’’ତି। (ବୁ॰ ୱଂ॰ ୨।୫୯) –

ଇମେସଂ ଅଭିନୀହାରସ୍ସ ଅଙ୍ଗଭୂତାନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମୋଧାନେନ ସମୱଧାନେନ।

ପବ୍ବଜ୍ଜୂପଗତାତି ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପଗତା। ତେନ ପବ୍ବଜ୍ଜାମତ୍ତେନ ସମଣା, ନ ସମିତପାପତାୟାତି ଦସ୍ସେତି। ଜାତିମତ୍ତେନ ଇଧ ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ‘‘ଭୋୱାଦିନୋ ୱା’’ତି। ତେ ହି ‘‘ଭୋ ଭୋ’’ତି ୱଦନସୀଲା, ତେନାହ ‘‘ଭୋୱାଦୀ ନାମ ସୋ ହୋତି, ସଚେ ହୋତି ସକିଞ୍ଚନୋ’’ତି (ଧ॰ ପ॰ ୩୯୬; ସୁ॰ ନି॰ ୬୨୫)। ପାଣାତିପାତାଦିନାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ଅବ୍ରହ୍ମଚରିୟଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅପରିସୁଦ୍ଧେନାତି ଚ ୱିସେସନଂ କାୟକମ୍ମନ୍ତାପେକ୍ଖାୟ, ନ ପାଣାତିପାତାଦିଅପେକ୍ଖାୟ। ନ ହି ପାଣାତିପାତାଦିକୋ ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପଯୋଗୋ ଚ କୋଚି ପରିସୁଦ୍ଧୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଭାୟନଟ୍ଠେନ ଭୟଂ, ଭୀରୁତାୱହଟ୍ଠେନ ଭେରୱଂ। ସଦୋସହେତୂତି ସଦୋସହେତୁ। ସ-ସଦ୍ଦୋ ହି ଇଧ ସାନୁସାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଦୋସସ୍ସ ହେତୂ’’ତି। ଏକଦେସେନ ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଭୟସ୍ସ ୱସେନ ‘‘ସାୱଜ୍ଜ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସୋ ହି ଏକନ୍ତସାୱଜ୍ଜୋ ଭାୟନଟ୍ଠେନ ଭୟଞ୍ଚାତି। ଅକ୍ଖେମନ୍ତି ଇଦଂ ଉଭୟୱସେନ। ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସୋପି ହି ସରୀରଚିତ୍ତାନଂ ଅନତ୍ଥାୱହତୋ ଅକ୍ଖେମଂ, ତଥା ଭୟାନକାରମ୍ମଣମ୍ପୀତି। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ଅତ୍ଥଦ୍ୱୟଂ ଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଯୋଜିତଂ। ସୟଂ ପରିକପ୍ପିତଭୟାନକାରମ୍ମଣନିମିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସସମୁପ୍ପାଦନୱସେନ ଆନେନ୍ତା ଭୟଭେରୱଂ ଅୱ୍ହାୟନ୍ତି ୱିୟ ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅୱ୍ହାୟନ୍ତୀତି ପକ୍କୋସନ୍ତୀ’’ତି। ତେତି ମାରିତମନୁସ୍ସାନଂ ଞାତିମିତ୍ତାଦୟୋ। ଗଚ୍ଛଂ ଗହନଭୂତଂ ମହନ୍ତଂ କଣ୍ଟକସଣ୍ଡଂ, ଗୁମ୍ବଂ ନାତିମହନ୍ତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପନ ତିଣୱନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ‘‘ଗଚ୍ଛେ ରୁଠହତିଣେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଗୁମ୍ବଂ କଣ୍ଟକଲତାଦିଭରିତାୱିରୁଠହଂ। ବଦ୍ଧା ୱଧିତା ୱିୟାତି ବଦ୍ଧା ହୁତ୍ୱା ତାଠଇୟମାନା ୱିୟ।

‘‘ନ ଖୋ ପନାତି ଏତ୍ଥ ଖୋତି ଅୱଧାରଣତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ପନା’’ତି ୱିସେସତ୍ଥୋ। ତେନେତଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅଞ୍ଞେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ୱିୟ ଅହଂ ଅପରିସୁଦ୍ଧକାୟକମ୍ମନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞୱନପତ୍ଥାନି ପନ୍ତାନି ସେନାସନାନି ନ ଖୋ ପନ ପଟିସେୱାମି, ପରିସୁଦ୍ଧକାୟକମ୍ମନ୍ତୋୟେୱ ପନ ହୁତ୍ୱା ତାନି ପଟିସେୱାମୀ’’ତି। ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧକାୟକମ୍ମନ୍ତୋହମସ୍ମୀ’’ତି ହି ତେନ ଅୱଧାରଣେନ ୱିଭାୱିତତ୍ଥଦସ୍ସନଂ। ତେସମହଂ ଅଞ୍ଞତରୋତି ତାୟ ପରିସୁଦ୍ଧକାୟକମ୍ମତାୟ ତେସଂ ଅରିୟାନଂ ଅହଂ ଅଞ୍ଞତରୋତି କାୟକମ୍ମପାରିସୁଦ୍ଧିୟା ମହାସତ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଂ ଅରିୟେସୁ ପକ୍ଖିପତି। ପରମସଲ୍ଲେଖଭାୱପ୍ପତ୍ତା ହି ତଦା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ କାୟକମ୍ମପାରିସୁଦ୍ଧି , ତଥା ୱଚୀକମ୍ମାଦିପାରିସୁଦ୍ଧି, ଯତୋ ମାରୋ ରନ୍ଧଗୱେସୀ ହୁତ୍ୱା ଛବ୍ବସ୍ସାନି ନିରନ୍ତରଂ ଅନୁବନ୍ଧୋ ଅନ୍ତରଂ ନ ଲଭତି। ତେନାହ –

‘‘ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ଭଗୱନ୍ତଂ, ଅନୁବନ୍ଧିଂ ପଦାପଦଂ;

ଓତାରଂ ନାଧିଗଚ୍ଛିସ୍ସଂ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସତୀମତୋ’’ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୪୪୮);

ଭିୟ୍ୟୋତି ଅଧିକଂ ସୱିସେସଂ, ଉପରୂପରି ୱା। ଭୀତତସିତା ଭୟୁପଦ୍ଦୱେନ ଛମ୍ଭିତସରୀରା ହଟ୍ଠଲୋମା ହୋନ୍ତି, ଅଭୀତାତସିତା ପନ ଭୟୂପଦ୍ଦୱାଭାୱତୋ ଅହଟ୍ଠଲୋମା ଖେମେନ ସୋତ୍ଥିନା ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ତେସଂ ଖେମପ୍ପତ୍ତି ସୋତ୍ଥିଭାୱୋ ୱା ପନ୍ନଲୋମତାୟ ପାକଟୋ ହୋତୀତି ପାଠଇୟଂ ‘‘ପଲ୍ଲୋମ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ପନ୍ନଲୋମତ’’ନ୍ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ଚ ଭିୟ୍ୟୋ ପଲ୍ଲୋମମାପାଦିଂ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହାରାୟାତି ପଟିଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସୋ। ପରିସୁଦ୍ଧକାୟକମ୍ମନ୍ତୋହମସ୍ମୀତି ହେତୁଦସ୍ସନଂ। ‘‘ଯେ ହି ୱୋ ଅରିୟା’’ତି ସଦିସୂଦାହରଣଦସ୍ସନଂ। ଯେ ଖୋ କେଚି ସମଣା ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱାତି ୱିସଦିସୂଦାହରଣଦସ୍ସନଂ। ସେସାନି ଅନ୍ୱୟବ୍ୟତିରେକୱିଭାୱନାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଅୟମେତ୍ଥ ଯୁତ୍ତିୱିଭାୱନା। ଇମିନା ନୟେନ ସେସୱାରେସୁପି ଯୁତ୍ତିୱିଭାୱନା ୱେଦିତବ୍ବା।

କାଯକମ୍ମନ୍ତଦ୍ୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱଚୀକମ୍ମନ୍ତଦ୍ୱାରାଦିକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୬।ଅପରିସୁଦ୍ଧେନ ମୁସାୱାଦାଦିନାତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପନ ସଙ୍ଗହିତଂ ତେସଞ୍ଚ ମୁସାୱାଦାଦୀନଂ ପୱତ୍ତିଭେଦଂ ଭଯଭେରୱାୱ୍ହାନମୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କଥ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ।

ଭଣ୍ଡେସୂତି ସୱିଞ୍ଞାଣକାୱିଞ୍ଞାଣକେସୁ ଭଣ୍ଡେସୁ। ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ପରିଣାମୱସେନ ଅଭିଜ୍ଝାସଙ୍ଖାତଂ ୱିସମଲୋଭଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା। କୁଜ୍ଝିତ୍ୱାତି ୱିନାସଚିନ୍ତାୱସେନ ପରସ୍ସ କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା। ଏୱଞ୍ହି ନେସଂ ''ଯେସଂ ଅପରଜ୍ଝିମ୍ହା, ତେ ଇଦାନି ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା''ତିଆଦିନା ପଚ୍ଛା ଆସଙ୍କୁପ୍ପତ୍ତି ସିଯା। ''ଏତେ ଅମ୍ହାକଂ ପରିଗ୍ଗହୱତ୍ଥୁଂ ଗହେତୁକାମା ମଞ୍ଞେ, ୱିନାସଂ କାତୁକାମା ମଞ୍ଞେ''ତି ଯଥା ପରେ ପରତୋ ତେସଂ ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ଯାପାଦପ୍ପୱତ୍ତିଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତାଦିସଂ ମନୋକମ୍ମନ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ''ତେ ପରେସ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କାମଂ ଅକୁସଲକାଯକମ୍ମୱଚୀକମ୍ମପୱତ୍ତିକାଲେପି ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ପୱତ୍ତନ୍ତିଯେୱ, ତଦା ପନ ତେ ଚେତନାପକ୍ଖିକା ୱା ଅବୋହାରିକା ୱାତି ମନୋକମ୍ମନ୍ତଦ୍ୱାରେ ଏୱ ଅଭିଜ୍ଝାଦିୱସେନ ଯୋଜନା କତା। ଅଥ ୱା ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ ପୱତ୍ତାନମ୍ପି ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ୱଚୀକମ୍ମାଦିଭାୱାଭାୱୋ ୱିଯ ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ ପୱତ୍ତାନମ୍ପି ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ କାଯକମ୍ମାଦିଭାୱାଭାୱୋ, ମନୋକମ୍ମଭାୱୋ ଏୱ ପନ ସିଦ୍ଧୋତି କତ୍ୱା ମନୋକମ୍ମନ୍ତଦ୍ୱାରେ ଏୱ ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ଉଦ୍ଧଟା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ –

''ଦ୍ୱାରେ ଚରନ୍ତି କମ୍ମାନି, ନ ଦ୍ୱାରା ଦ୍ୱାରଚାରିନୋ;

ତସ୍ମା ଦ୍ୱାରେହି କମ୍ମାନି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱୱତ୍ଥିତା''ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧।କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାର);

କିଞ୍ଚାପି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତୱସେନ ଆଜୀୱଦ୍ୱାରେ ଭଯଭେରୱାୱ୍ହାନଂ ଯୋଜିତଂ, ''ଯେ ଖୋ କେଚି ସମଣା ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା''ତି ପନ ୱଚନତୋ ବାହିରକୱସେନ ଗହଟ୍ଠୱସେନ ଚ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଗହଟ୍ଠାନମ୍ପି ହି ଜାତିଧମ୍ମକୁଲଧମ୍ମଦେସଧମ୍ମୱିଲୋମନୱସେନ ଅଞ୍ଞଥାପି ମିଚ୍ଛାଜୀୱୋ ଲବ୍ଭତେୱ, ତାଯ ଏୱ ଚ ଆଜୀୱୱିପତ୍ତିଯା ଅଞ୍ଞଥା ୱା ନେସଂ ଅରଞ୍ଞୱାସୋ ସମ୍ଭୱେଯ୍ଯାତି।

୩୭। ଏୱଂ ଆଜୀୱଟ୍ଠମକସୀଲୱସେନ ଭଯଭେରୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ନୀୱରଣପ୍ପହାନାଦିୱସେନ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଦେସନା ୱଡ୍ଢିତାତି ତଦତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ''ଇତୋ ପର''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନୀୱରଣୱସେନ ପୁନ ୱୁତ୍ତାତି ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଏୱଂ ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିମତ୍ତମ୍ପି ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରତୋ ଭଯଭେରୱାଭାୱଂ ଆୱହତି, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ନୀୱରଣାନି ପହାଯ ଅପ୍ପନାସମାଧିଂ, ଉପଚାରସମାଧିମେୱ ୱା ସମ୍ପାଦଯତୋତି ସମାଧିସମ୍ପଦାଯ ଭଯଭେରୱାଭାୱହେତୁକଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଉପରି ଦେସନା ୱଡ୍ଢିତାତି ଅକୁସଲମନୋକମ୍ମନ୍ତଭାୱେନ ଗହିତାପି ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ଯାପାଦା ନୀୱରଣୱସେନ ପୁନ ୱୁତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଭି-ପୁବ୍ବୋ ଝା-ସଦ୍ଦୋ ଅଭିଜ୍ଝାଯନତ୍ଥୋତି ଆହ ''ପରଭଣ୍ଡାଦିଅଭିଜ୍ଝାଯନସୀଲା''ତି। ୱତ୍ଥୁକାମେସୂତି ରୂପାଦୀସୁ କିଲେସକାମସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭୂତେସୁ କାମେସୁ। ବହଲକିଲେସରାଗାତି ଥିରମୂଲଦୁମ୍ମୋଚନୀଯତାହି ଅଜ୍ଝୋସାନେ ପଭୂତକିଲେସକାମା। ଅଭିଜ୍ଝା ଚେତ୍ଥ ଅପ୍ପତ୍ତୱିସଯପତ୍ଥନା, ତିବ୍ବସାରାଗୋ ସମ୍ପତ୍ତୱିସଯାଭିନିୱେସୋ। ତେ ହି ଲୋଭାଭିଭୂତା ପୁଗ୍ଗଲା ଅତ୍ତନି ତିବ୍ବସାପେକ୍ଖତାଯ ଏୱ ଲୋଭାଭିଭୂତତାଯ ଅୱୱତ୍ଥିତାରମ୍ମଣା ଅୱିନିଚ୍ଛିତୱିସଯା ଅରଞ୍ଞେ ତଂ ତଂ ୱିସଯଂ ଅନୁପଧାରିତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତି, ରଜ୍ଜୁଆଦୀନି ଯାଥାୱତୋ ନ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତି। ତେନାହ ''ତେସ''ନ୍ତିଆଦି। ଉପଟ୍ଠାତି ସନ୍ତଚିତ୍ତତାଯ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ଆକୁଲଚିତ୍ତା''ତି। ''ଇଦାନିମ୍ହ ନଟ୍ଠା''ତି ତସନ୍ତି ୱିତସନ୍ତି, ଆଗନ୍ତ୍ୱା ବାଧିଯମାନା ୱିଯ ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ତଂ ଭଯଭେରୱଂ ଅତ୍ତନି ସମାରୋପନଟ୍ଠେନ ଅୱ୍ହାଯନ୍ତି ପକ୍କୋସନ୍ତୀତି ଯୋଜନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ସେସଂ ତାଦିସମେୱା''ତି। ''ଅନଭିଜ୍ଝାଲୁହମସ୍ମୀ''ତି ପାଠଇପଦେ ଚିରପରିଚିତଅଲୋଭଜ୍ଝାସଯତାଯ କମଲଦଲେ ଜଲବିନ୍ଦୁ ୱିଯ ଅଲଗ୍ଗମାନସତ୍ତା ସବ୍ବତ୍ଥ ଅନପେକ୍ଖୋହମସ୍ମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୮।ପକତିଭାୱୱିଜହନେନାତି ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଚ ପକତିଭାୱସ୍ସ ୱିଜହନେନ। ସାୱଜ୍ଜଧମ୍ମସମୁପ୍ପତ୍ତିଯା ହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୱଜ୍ଜଭାୱୋ ଜହିତୋ ହୋତୀତି। ୱିପନ୍ନଚିତ୍ତାତି କିଲେସାସୁଚିଦୂସିତତାଯ କୁଥିତଚିତ୍ତା। ତେନାହ ''କିଲେସାନୁଗତଂ...ପେ... ପୂତିକଂ ହୋତୀ''ତି। ପଦୁଟ୍ଠମନସଙ୍କପ୍ପାତି ୱିସସଂସଟ୍ଠମୁତ୍ତଂ ୱିଯ ଦୋସେନ ପଦୂସିତଚିତ୍ତସଙ୍କପ୍ପା। ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ''ତେ ଅୱୱତ୍ଥିତାରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତୀ''ତିଆଦିନା ଅଭିଜ୍ଝାଲୁଦ୍ୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ। ଯଥା ହି ଲୋଭୱସେନ, ଏୱଂ ଦୋସାଦିୱସେନପି ଅୱୱତ୍ଥିତାରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତୀତି। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ହେଟ୍ଠା ଉପରି ଚାତି ସବ୍ବତ୍ଥ ଠାନେସୁ ୱଣ୍ଣେତବ୍ବା।

୩୯। ‘‘ଯା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା’’ତି ୱଚନତୋ ଥିନଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଗେଲଞ୍ଞଭାୱେନ ଗହଣଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତଗେଲଞ୍ଞଭୂତେନ ଥିନେନା’’ତି। ତଥା ‘‘ଯା କାଯସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା’’ତି (ଧ। ସ। ୧୧୬୩) ୱଚନତୋ ମିଦ୍ଧଂ ୱିସେସତୋ ନାମକାଯସ୍ସ ଗେଲଞ୍ଞଭାୱେନ ଗହଣଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଆହ ‘‘ସେସନାମକାଯଗେଲଞ୍ଞଭୂତେନ ମିଦ୍ଧେନା’’ତି। ସେସଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ଚିତ୍ତନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ। ଇଦଞ୍ଚ ମିଦ୍ଧଂ ରୂପକାଯସ୍ସାପି ଗେଲଞ୍ଞାୱହନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ନିଦ୍ଦାଯ ହେତୁଭାୱତୋ। ତଥା ହି ତଂ ‘‘ନିଦ୍ଦା ଚପଲାଯିକା’’ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ତେନାହ ‘‘ତେ ନିଦ୍ଦାବହୁଲା ହୋନ୍ତୀ’’ତି।

୪୦।ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକତିକାତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସୀଲା ଅନୱଟ୍ଠିତସଭାୱା। ଅନୱଟ୍ଠାନରସଞ୍ହି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ। ତେନାହ ‘‘ୱିପ୍ଫନ୍ଦମାନଚିତ୍ତା’’ତିଆଦି। ଇଧାପି ‘‘ଅୱୂପସନ୍ତଚିତ୍ତା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ପଦେ। କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ଗହେତ୍ୱା ୱଦତି ସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ପଚ୍ଛାନୁତାପସ୍ସାପି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅୱୂପସମକରତ୍ତା। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ପନ ସରୂପେନେୱ ଗହିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୪୧।ଏକମେୱିଦଂ ପଞ୍ଚମଂ ନୀୱରଣଂ ଯଦିଦଂ କଙ୍ଖା ୱିଚିକିଚ୍ଛାତି ଚ। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ଦ୍ୱିଧା କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ’’ତିଆଦି। କଙ୍ଖନତୋତି ସଂସଯନତୋ। ୱିଚିକିଚ୍ଛାତି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ଧମ୍ମସଭାୱଂ ୱିଚିନନ୍ତୋ ଏତାଯ କିଚ୍ଛତି, ୱିଗତା ତିକିଚ୍ଛା ୱା’’ତି କତ୍ୱା।

୪୨। ଏୱଂ ନୀୱରଣାଭାୱକିତ୍ତନମୁଖେନ ସମାଧିସମ୍ପଦାଯ ଭଯଭେରୱାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନାଦିଅଭାୱକିତ୍ତନମୁଖେନ ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦାଯ ଭଯଭେରୱାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯେ ଖୋ କେଚୀ’’ତିଆଦିନା ଉପରି ଦେସନା ୱଡ୍ଢିତା, ତଦତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନକା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉକ୍କଂସେନ୍ତି ମାନୱସେନ ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତେନ। ତେନାହ ‘‘ଉଚ୍ଚେ ଠାନେ ଠପେନ୍ତୀ’’ତି। ଥିନମିଦ୍ଧୌଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚୱିଚିକିଚ୍ଛାୱାରେସୁ ଗଯ୍ହମାନଂ ଅଭିଜ୍ଝାଲୁୱାରସଦିସନ୍ତି ତତ୍ଥ ତଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଅତ୍ତୁକ୍କଂସକୱାରେ କିଞ୍ଚି ୱିସଦିସଂ ଅତ୍ଥୀତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତେ କଥ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୪୩। ଛମ୍ଭନଂ ଛମ୍ଭୋ, କାଯସ୍ସ ଛମ୍ଭିତତ୍ତହେତୁଭୂତୋ ବଲୱଚିତ୍ତୁତ୍ରାସୋ। ସୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଛମ୍ଭୀ। ତେନାହ ‘‘କାଯଥମ୍ଭନା’’ତିଆଦି। ଭୀରୁକଜାତିକାତି ଭାଯନକସୀଲା। ଏକମେୱ ଚେତଂ ସାୱଜ୍ଜଭଯଂ କାଯେ ଛମ୍ଭିତତ୍ତସ୍ସ, ଚିତ୍ତେ ଚ କାଯେ ଚ ଥଦ୍ଧଭାୱସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନୱସେନ ‘‘ଛମ୍ଭୋ ଭୀରୁତା’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ‘‘ଛମ୍ଭୀ ଭୀରୁକଜାତିକା’’ତି ୱୁତ୍ତା, ଇଧ ଭଯଭେରୱଂ ସରୂପେନେୱ ଗହିତଂ।

୪୪।ଲବ୍ଭତି ପାପୁଣୀଯତୀତି ଲାଭସଦ୍ଦସ୍ସ କମ୍ମସାଧନତ୍ତମାହ। ସକ୍କଚ୍ଚଂ କାତବ୍ବୋ ଦାତବ୍ବୋତି ସକ୍କାରୋ। ତଦତ୍ଥଦୀପକନ୍ତି ଲାଭାଦିଂ ପହାଯ ଅରଞ୍ଞେ ୱସତୋ ଭଯଭେରୱାୱ୍ହାଯନଂ ନତ୍ଥୀତି ଦୀପକଂ। ସୋ କିର ଲାଭଗରୁତାଯେୱ ପିଯୋ ଗାମୋ ଏତସ୍ସାତି ‘‘ପିଯଗାମିକୋ’’ତି ନାମଂ ଲଭତି। କମ୍ମମୁତ୍ତୋତି ଜରାଜିଣ୍ଣତ୍ତା କମ୍ମଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ସାମିକେହି ୱିସ୍ସଟ୍ଠୋ।

୪୫। ଅଲସଭାୱେନ ସମ୍ମାୱାଯାମସ୍ସ ଅକରଣତୋ କୁଚ୍ଛିତଂ ସୀଦନ୍ତୀତି କୁସୀତା। ୱୀରସ୍ସ ଭାୱୋ, କମ୍ମଂ ୱା ୱୀରିଯଂ, ୱିଧିନା ୱା ଈରେତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ୱୀରିଯଂ, ସମ୍ମାୱାଯାମୋ। ତେନ ହୀନା ହୀନୱୀରିଯା। କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ସମୁଟ୍ଠାନୱସେନ ପୱତ୍ତୱୀରିଯଂ କାଯିକୱୀରିଯଂ, ୱତ୍ତକରଣଚଙ୍କମନାଦୀସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନିସଜ୍ଜ ସଯିତ୍ୱା ଚ କମ୍ମଟ୍ଠାନମନସିକାରୱସେନ ପୱତ୍ତୱୀରିଯଂ ଚେତସିକୱୀରିଯଂ। ତତ୍ଥ ପୁରିମଂ ୱିସେସତୋ କୋସଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖତାୱସେନ, ଦୁତିଯଂ ୱୀରିଯାରମ୍ଭତାୱସେନ ପାକଟଂ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କୁସୀତା’’ତିଆଦିମାହ। ତେ ହି ହୀନୱୀରିଯା ଅଲସତାଯେୱ ଆରମ୍ମଣୱଡ୍ଢାନମତ୍ତମ୍ପି କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି।

୪୬।ନଟ୍ଠସ୍ସତୀତି ଅଲବ୍ଭମାନସ୍ସତି, ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲେନ ୱିଜ୍ଜମାନାଯପି ସତିଯା ସତିକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ସମ୍ପଜାନାତି ଅସମ୍ପଜାନା। ତଂଯୋଗନିୱତ୍ତିଯଞ୍ଚାଯଂ ଅ-କାରୋ ‘‘ଅହେତୁକା ଧମ୍ମା (ଧ। ସ। ୨।ଦୁକମାତିକା), ଅଭିକ୍ଖୁକୋ ଆୱାସୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଚୂଳୱ। ୭୬) ୱିଯାତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଞାରହିତା’’ତି। ନନୁ ସୋଳସମୋ ପଞ୍ଞାୱାରୋ, ଅଯଂ ସତିୱାରୋ, ତତ୍ଥ କସ୍ମା ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ପଞ୍ଞା ଗହିତାତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଇମସ୍ସ ଚା’’ତିଆଦି। ସତିଭାଜନୀଯମେୱେତଂ, ଯଦିଦଂ ଚୁଦ୍ଦସମୋ ୱାରୋ, ପଞ୍ଞା ପନେତ୍ଥ ଚୁଦ୍ଦସମେ ୱାରେ କେୱଲା ସତି ଦୁବ୍ବଲାତି ସତିଦୁବ୍ବଲ୍ଲଦୀପନତ୍ଥଂ ‘‘ଅସମ୍ପଜାନା’’ତି ପଟିକ୍ଖେପମୁଖେନ ୱୁତ୍ତା। ଇଦାନି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ‘‘ଦୁୱିଧା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୪୭। ଅପ୍ପନାସମାଧିନା, ଉପଚାରସମାଧିନା ୱା ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣେ ସମଂ, ସମ୍ମା ୱା ଆହିତଂ ନାମ ହୋତି, ନାଞ୍ଞଥାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅସମାହିତାତି ଉପଚାରପ୍ପନାସମାଧିୱିରହିତା’’ତି ଆହ । ୱିବ୍ଭନ୍ତଚିତ୍ତାତି ଅନୱଟ୍ଠିତଚିତ୍ତା। ପୁବ୍ବେ ନୀୱରଣଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଗହିତଂ ‘‘ଉଦ୍ଧତା ଅୱୂପସନ୍ତଚିତ୍ତା’’ତି, ଇଧ ସମାଧାନାଭାୱେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚହେତୁକୋ ଚିତ୍ତୱିବ୍ଭମୋ ୱୁତ୍ତୋ ‘‘ଅସମାହିତା ୱିବ୍ଭନ୍ତଚିତ୍ତା’’ତି, ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ପୁବ୍ବେ ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ହି ଏକାରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ୱିପ୍ଫନ୍ଦତି ଧଜଯଟ୍ଠିଯଂ ୱାତେନ ପଟାକା ୱିଯା’’ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୪୦) ୱୁତ୍ତନଯେନ। ସବ୍ବଂ ପୁବ୍ବସଦିସମେୱାତି ଭଯଭେରୱାୱ୍ହାଯନସ୍ସ ଅଭିଜ୍ଝାଲୁୱାରେ ୱୁତ୍ତସଦିସତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି।

୪୮. ଦୁପ୍ପଞ୍ଞାତି ଏତ୍ଥ ଦୁ-ସଦ୍ଦୋ ''ଦୁସ୍ସୀଲୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଅଭାୱତ୍ଥୋ, ନ ''ଦୁଗ୍ଗତି, ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଗରହତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନିପ୍ପଞ୍ଞାନମେତଂ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ''ପଞ୍ଞା ପନ ଦୁଟ୍ଠା ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେତି ଦୁପ୍ପଞ୍ଞା। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଚତୂସୁପି ପାଠୱିକପ୍ପେସୁ। ଏଲନ୍ତି ୱା ଦୋସୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ''ଯା ସା ୱାଚା ନେଲା କଣ୍ଣସୁଖା''ତି। ତଥା ହି ସୀଲଂ ''ନେଲଙ୍ଗ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞା ଚ କଥେନ୍ତା ସଦୋସମେୱ କଥଂ କଥେନ୍ତି ଅପଣ୍ଡିତଭାୱତୋ। ତେନେୱାହ ''ଦୁବ୍ଭାସିତଭାସୀ''ତି। ତସ୍ମା ଏଲସଦ୍ଦାୱତୋ ଏଲଂ ମୁଖଂ ଏତେସନ୍ତି ଏଲମୂଗାତି ୱୁତ୍ତାତି ଏୱମ୍ପି ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯାଯ ପଞ୍ଞାଯ ୱସେନ ''ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନୋ ଚ ଖୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଚ ବୋଧିସତ୍ତା ବହୁଲୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତା ହୋନ୍ତୀତି? ହୋନ୍ତି, ତଦା ପନ ବୋଧିସତ୍ତେନ ନ ୱିପସ୍ସନାରଦ୍ଧୋ କତୋ, ନୋ ଚ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା ଅଧିପ୍ପେତାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ନୋ ଚ ଖୋ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯା''ତି।

କେଚି ପନେତ୍ଥ ''ସଦ୍ଧାୱିରହିତା ଅପରିସୁଦ୍ଧକାଯକମ୍ମନ୍ତାଦଯୋ ୱିଯ ଭଯଭେରୱାୱ୍ହାଯନସ୍ସ ୱିସେସକାରଣଂ, ନାପି ସଦ୍ଧାଲୁତା ପଲୋମତାଯାତି ସଦ୍ଧାୱାରୋ ଅନୁଦ୍ଧଟୋ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଅକାରଣଂ। କମ୍ମଫଲେ ହି ସଦ୍ଦହନ୍ତୋ କମ୍ମପଟିସରଣତଂଯେୱ ନିସ୍ସାଯ ଭଯଭେରୱଂ ତିଣାଯପି ଅମଞ୍ଞମାନୋ ପଲୋମତମାପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ଯସ୍ମା ପନ ୱୀରିଯାଦଯୋ ସଦ୍ଧାଯ ୱିନା ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ତେସଂ ଉପନିସ୍ସଯଭୂତା ସହଜାତା ଚ ସା ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତା ହୋତୀତି ୱିସୁଂ ନ ଉଦ୍ଧଟା। ତଥା ହି ସା ଝାନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଯମ୍ପି ନ ଉଦ୍ଧଟା, କିଂ ୱା ଏତାଯ ସଦ୍ଧାଯ, ଅଦ୍ଧା ସା ଇମସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣପରିଗ୍ଗହଟ୍ଠାନେ ନ ଗହେତବ୍ବାୱ, ତତୋ ଧମ୍ମସ୍ସାମିନା ଇଧ ନ ଉଦ୍ଧଟା, ଏୱଂ ଅଞ୍ଞେସୁପି ଏଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ନିଚ୍ଛଯୋ କାତବ୍ବୋ। ଯଥାନୁଲୋମଦେସନା ହି ସୁତ୍ତନ୍ତକଥାତି।

ୱଚୀକମ୍ମନ୍ତୱାରାଦିକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସୋଳସଟ୍ଠାନାରମ୍ମଣପରିଗ୍ଗହୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

ଭଯଭେରୱସେନାସନାଦିୱଣ୍ଣନା

୪୯. ସୋଳସାରମ୍ମଣାନୀତି ସୋଳସଟ୍ଠାନାନି ଆରମ୍ମଣାନି। ଏୱରୂପାସୁ ରତ୍ତୀସୂତି ଚାତୁଦ୍ଦସୀଆଦିକା ଉପରି ୱକ୍ଖମାନା ରତ୍ତିଯୋ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି । ଏୱରୂପେ ସେନାସନେତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯାତି ଅନିଯମତୋ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ପୁନ ''ତା''ତି ୱଚନଂ ନିଦ୍ଦେସୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଯା ତାତି ଉଭଯମେତଂ ରତ୍ତୀନଂଯେୱ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସୱଚନ''ନ୍ତି। ଅଭୀତି ଲକ୍ଖଣତ୍ଥେ ''ଅଞ୍ଞେ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାତା ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲା''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। କଥଂ ପନେତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣତ୍ଥତା ୱେଦିତବ୍ବା? ଲକ୍ଖୀଯତି ଏତେନାତି ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଆହ ''ଚନ୍ଦପାରିପୂରିଯା''ତିଆଦି। ପୁଣ୍ଣମାସିଯଂ ଚନ୍ଦପାରିପୂରିଯା ଅମାୱାସିଯଂ ଚନ୍ଦପରିକ୍ଖଯେନ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଚନ୍ଦସ୍ସ ଉପଡ୍ଢମଣ୍ଡଲତାରାହୁଗ୍ଗହତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଉପସଗ୍ଗମତ୍ତମେୱ ଅଭି-ସଦ୍ଦୋ ଲକ୍ଖିତସଦ୍ଦେନେୱ ଲକ୍ଖଣତ୍ଥସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଯମାନତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ପଠମଦିୱସତୋ ପଭୁତୀତି ପଠମପାଟିପଦଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଯସ୍ମା ଚୋଦକୋ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଅନଭିଲକ୍ଖିତାପି ଅପରଭାଗେ ଅଭିଲକ୍ଖିତା ଜାତା, ତସ୍ମା ତଂ ଅଭିଲକ୍ଖଣୀଯତଂ ଉପାଦାଯ ''ସବ୍ବଦସ୍ସିନା ଭଗୱତା ପଞ୍ଚମୀ କସ୍ମା ନ ଗହିତା''ତି ଚୋଦେତି, ଇତରୋ ସବ୍ବକାଲିକାସୁ ଚାତୁଦ୍ଦସୀଆଦୀସୁ ଗଯ୍ହମାନାସୁ ଅସବ୍ବକାଲିକାଯ କଥଂ ଗହଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ଅସବ୍ବକାଲିକତ୍ତା''ତି ପରିହରତି।

ତଥାୱିଧାସୂତି ''ଅଭିଞ୍ଞାତା''ତିଆଦିନା ଯଥା ୱୁତ୍ତା, ତଥାୱିଧାସୁ। ଦେୱତାଧିଟ୍ଠିତଭାୱେନ ଆରାମାଦୀନଂ ଲୋକସ୍ସ ଚେତିଯଭାୱୋତି ଆହ ''ପୂଜନୀଯଟ୍ଠେନା''ତି। ମନୁସ୍ସା ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ଗାମାଦୀନଂ ଦ୍ୱାରେସୁ ତଥାରୂପେ ରୁକ୍ଖେ ଚେତିଯଟ୍ଠାନିଯେ କତ୍ୱା ୱୋହରନ୍ତୀତି ଆହ ''ଗାମନିଗମାଦିଦ୍ୱାରେସୂ''ତିଆଦି। ଦସ୍ସନମତ୍ତେନପି ସୱନମତ୍ତେନପି ଭଯୁପ୍ପାଦନେନ ପାକତିକସତ୍ତେ ଭିଂସେନ୍ତୀତି ଭିଂସନକାନି। ତେନାହ ''ଭଯଜନକାନୀ''ତିଆଦି। ଭାଯତି ଏତସ୍ମାତି ଭଯଂ, ଅତିୱିଯ ସପ୍ପଟିଭଯଂ ଭେରୱଂ।

ଆଯାଚନୌପହାରକରଣାରହନ୍ତି ତଂତଂବଲିକମ୍ମପଣିଧିକମ୍ମକରଣଯୋଗ୍ଗଂ। ପୁପ୍ଫଧୂପ…ପେ… ଧରଣିତଲନ୍ତି ଇଦଂ ଯଥାପଟିସୂତେନ ସୁଞ୍ଞାଦିନା ଉପହାରକରଣଦସ୍ସନଂ। କୋଟ୍ଟେନ୍ତୋତି ପହରନ୍ତୋ, ସିଙ୍ଗପ୍ପହାରଖୁରପ୍ପହାରେହି ସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସବ୍ବଚତୁପ୍ପଦାନଂ ଇଧ ମଗୋତି ନାମଂ, ନ ''ଅଚ୍ଛଚମ୍ମଂ ମିଗଚମ୍ମଂ ଏଠଅକଚମ୍ମ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମହାୱ। ୨୫୯) ୱିଯ, ରୋହିତୋତିଆଦି ମିଗୱିସେସାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚାଲେତ୍ୱାତି ଅଗ୍ଗମଦ୍ଦନେନ ଚାଲେତ୍ୱା। ମୋରଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ଉପଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଇଧ ସବ୍ବପକ୍ଖିଗହଣଂ ଅଧିପ୍ପେତ''ନ୍ତି। ଏସ ନଯୋତି ଇଦଂ ଯଥା ''ମୋରୋ ୱା''ତି ଏତ୍ଥ ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅୱୁତ୍ତୱିକପ୍ପନତ୍ଥୋ, ଏୱଂ ''ମିଗୋ ୱା''ତି ଏତ୍ଥାପୀତି ମିଗସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିସେସତ୍ଥୱୁତ୍ତିତଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଇତୋ ପଭୁତୀତି

‘‘ଯଂନୂନାହଂ ଯା ତା ରତ୍ତିଯୋ’’ତିଆଦିନା ଭଯଭେରଵସ୍ସ ଗଵେସନଚିନ୍ତନତୋ ପଭୁତି, ନ ଗଵେସନାରମ୍ଭତୋ ପଭୁତି। ‘‘ଅପ୍ପେଵ ନାମାହଂ ଭଯଭେରଵଂ ପସ୍ସେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ହି ଆରମ୍ମଣମେଵ ଭଯଭେରଵଂ। ସୁଖାରମ୍ମଣଂ ରୂପଂ ସୁଖମିଵ ‘‘ରୂପଂ ସୁଖଂ ସୁଖାନୁପତିତଂ ସୁଖାଓକ୍କନ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୬୦)। କଥଂ ଭଯଗ୍ଗହଣେନ ଚ ରୂପାରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ପରିଉସ୍ସ ଚା’’ତିଆଦି। ‘‘ଆଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ଵଚନତୋ ଗଵେସନାରମ୍ଭତୋ ପଭୁତି ‘‘ଏତଂ ଭଯ’’ନ୍ତି ଆରମ୍ମଣଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି କେଚି ‘‘ତଂ ନ ପସ୍ସେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଚକ୍ଖୁନା ଦସ୍ସନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଭଯଂ ଆକଙ୍ଖମାନୋତି ଉପପରିକ୍ଖନଵସେନ ଅହଂ ଭଯଵତ୍ଥୁଂ ଆକଙ୍ଖନ୍ତୋ ଵିହରାମି, ତଂ କିମତ୍ଥିଯଂ, ଏତ୍ତକୋପି ଭଯସମନାହାରୋ ମଯ୍ହଂ ଅଯୁତ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଯଂ ପକାରଂ ଭୂତୋ ଯଥାଭୂତୋ, ସୋ ପନେତ୍ଥ ପକାରୋ ଇରିଯାପଥଵସେନ ଯୁତ୍ତୋ ପାଠଇଯଂ ତଥା ଆଗତତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ଯେନ ଯେନ ଇରିଯାପଥେନ ଭୂତସ୍ସା’’ତି। ଭତ୍ତିତସ୍ସାତି ଇଦଂ ‘‘ଭୂତସ୍ସା’’ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥଂ ପଦନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ସମଙ୍ଗୀଭୂତସ୍ସା’’ତି ପଦଂ ପୁରିମପଦଲୋପେନ ଭୂତସ୍ସାତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସମଙ୍ଗୀଭୂତସ୍ସ ଵା’’ତି ଆହ। ଭଯଭେରଵାରମ୍ମଣେତି ଭଯଭେରଵାଭିମତେ ଆରମ୍ମଣେ। ନେଵ ମହାସତ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତୀତିଆଦି ‘‘ତଥାଭୂତୋ ଚ ତଂ ପଟିଵିନେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଯଥା ଚିନ୍ତିତଂ, ତଥା ପଟିପନ୍ନଭାଵଦସ୍ସନଂ। ଇରିଯାପଥପଟିପାଟି ନାମ ଠାନଗମନନିସଜ୍ଜାନିପଜ୍ଜାତି ଵଦନ୍ତି, ଉପ୍ପତ୍ତିପାଟି ପନ ପଠମଂ ନିପଜ୍ଜା, ପୁନ ନିସଜ୍ଜା, ପୁନ ଠାନଂ, ପଚ୍ଛା ଗମନନ୍ତି ଏଵଂ ଵେଦିତବ୍ବା। ଆସନ୍ନପଟିପାଟିଯାତି ଗମନସ୍ସ ତାଵ ଠାନଂ ଆସନ୍ନଂ, ଠାନସ୍ସ ନିସଜ୍ଜା ଗମନଞ୍ଚ, ନିସଜ୍ଜାଯ ନିପଜ୍ଜା ଠାନଞ୍ଚ, ନିପଜ୍ଜାଯ ନିସଜ୍ଜା ଆସନ୍ନା। ଇଧ ପନ ଗମନସ୍ସ ଠାନଂ, ଠାନସ୍ସ ଚ ଗମନଂ, ନିସଜ୍ଜାଯ ଚ ନିପଜ୍ଜା, ନିପଜ୍ଜାଯ ଚ ନିସଜ୍ଜା ଆସନ୍ନଭାଵେନ ଗହିତା, ଇତରେ ପରମ୍ପରାଵସେନାତି ଵେଦିତବ୍ବା। ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ପନ ଇରିଯାପଥା ସମ୍ପତ୍ତପଟିପାଟିଯା ଵିଯ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଵସେନ ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ଭଯଭେରଵସେନାସନାଦିଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅସମ୍ମୋହଵିହାରଵଣ୍ଣନା

୫୦। ଅଯଞ୍ଚ ମେ ସଵ୍ଵସୋ ଭଯଭେରଵାଭାଵୋ ଵିସେସତୋ ଅସମ୍ମୋହଧମ୍ମତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସନ୍ତିଖୋ ପନା’’ତିଆଦିନା ଉପରି ଦେସନା ଵଡ୍ଢିତାତି ଅଯଂ ଵା ଏତ୍ଥ ଅନୁସନ୍ଧି। ଝାଯୀନଂ ସମ୍ମୋହଟ୍ଠାନେସୂତି ଇମିନା ଅଜ୍ଝାଯୀନଂ ସମ୍ମୋହଟ୍ଠାନେସୁ ଵତ୍ତବ୍ବମେଵ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅତ୍ଥୀତି ଇଦଂ ନିପାତପଦଂ ପୁଥୁଵଚନମ୍ପି ହୋତି ‘‘ଅତ୍ଥି ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ କେସା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୩-୩୭୪; ମ। ନି। ୧।୧୧୦; ୩।୧୫୪; ସଂ। ନି। ୪।୧୨୭; ଖୁ। ପା। ୩।ଦ୍ୱତିଂସାକାର) ଵିଯାତି ‘‘ସନ୍ତୀ’’ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। କିଂ ଖଣତ୍ତଯସମଙ୍ଗିତାଯ ତେ ଅତ୍ଥି, ନୋତି ଆହ ‘‘ସଂଵିଜ୍ଜନ୍ତି ଉପଲବ୍ଭନ୍ତୀ’’ତି, ମହତି ଲୋକସନ୍ନିଵାସେ ଏଦିସାପି ସଂଵିଜ୍ଜନ୍ତି ଞାଣେନ ଗହେତବ୍ବତାଯ ଉପଲବ୍ଭନ୍ତୀତି। ଓଦାତକସିଣଲାଭୀତି ଅପ୍ପମାଣଓଦାତକସିଣଲାଭୀ। ଏଵଂ ହିସ୍ସ ସମନ୍ତତୋ ଆଲୋକୋ ଵିଯ ଉପଟ୍ଠାତି। ପରିକମ୍ମନ୍ତି ସମାପତ୍ତିପୁବ୍ବଭାଗମାହ। ଏତ୍ତକଂ ସୂରିଯେ ଗତେ ଵୁଟ୍ଠହାମୀତି,ନୋ ଚ ଖୋ ଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦେ କୁସଲୋ ହୋତି, କେଵଲଂ ‘‘ଦିଵା ଏଵ ଵୁଟ୍ଠହାମୀ’’ତି ମନସିକାରଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ଵିସଦଂ ହୋତି ସବ୍ବଂ ଆରମ୍ମଣଜାତଂ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଵିଯ ଵିଭୂତଂ। ଅଵିସଦନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଵୁତ୍ତଵିପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଏଵଂସଞ୍ଞିନୋତି ରତ୍ତିଂ ‘‘ଦିଵା’’ତି, ଦିଵା ଚ ‘‘ରତ୍ତୀ’’ତି ଏଵଂସଞ୍ଞିନୋ।

ଅନ୍ତୋସେନାସନେ ରତ୍ତିଂ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତୀତି ରତ୍ତି-ସଦ୍ଦୋ ଅଜ୍ଝାହରିତବ୍ବୋ। ପରିତ୍ତାସନାଦୀହି, ଅଞ୍ଞେହି ଵା କାରଣେହି। ଗମ୍ଭୀରାଯ ଭୂମିଗବ୍ଭସଦିସାଯ ଘନଵନପଟିଚ୍ଛନ୍ନାଯ ବହଲତରଜାଲଵନପଟଲପଟିଚ୍ଛନ୍ନାଯ। ଅନ୍ତରହିତସୂରିଯାଲୋକେ କାଲେତି ଏତେନେଵ ଦିଵାତି ଅଵୁତ୍ତସିଦ୍ଧୋ। ସମ୍ମୋହଵିହାରୋ ନାମ ବହୁଵିଧୋତି ଆହ ‘‘ସମ୍ମୋହଵିହାରାନଂ ଅଞ୍ଞତର’’ନ୍ତି।

ପାକଟୋ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ରତ୍ତିନ୍ଦିଵପରିଚ୍ଛେଦୋ ଅନ୍ତମସୋ ଲଵତୁଟିଖଣସ୍ସପି ଉପାଦାଯ ସୁଵଵତ୍ଥିତତ୍ତା, ତଥା ରତ୍ତିଦିଵସକୋଟ୍ଠାସପରିଚ୍ଛେଦୋ ଅତ୍ତନା କାତବ୍ବକିଚ୍ଚଵସେନ କାଲଞ୍ଞାଣଵସେନ ଚ।

କାଲଥମ୍ଭେ ଲଦ୍ଧବ୍ବଚ୍ଛାଯାଵସେନ ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲକାଲେ। ଯାମଘଣ୍ଟିକଂ ପହରତି ସଙ୍ଘସ୍ସ ତଂତଂଵତ୍ତକରଣତ୍ଥଂ। ମୁଗ୍ଗରନ୍ତି ଘଣ୍ଟିକପ୍ପହରଣମୁଗ୍ଗରଂ। ଯାମଯନ୍ତଂ ପତତି ଅଞ୍ଞେହି ଭିକ୍ଖୂହି ଯୋଜିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯାଵ ଅଞ୍ଞେ ଭିକ୍ଖୂ ଭୋଜନସାଲଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତାଵ ଦିଵାଵିହାରଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋତି।

ଯଂ ଖୋ ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯନ୍ତି ଅନିଯମୁଦ୍ଦେସୋ, ଖୋତି ଅଵଧାରଣେ, ଯମେଵ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚମାନାକାରଵଚନଂ। ମମେଵାତି ମଂ ଏଵ।

ଅସମ୍ମୋହସଭାୱୋତି ସଭାୱଭୂତଅସମ୍ମୋହୋ। ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ମନୁସ୍ସଲୋକେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଞାସମ୍ପତ୍ତିଯାତି ଯାଥାୱତୋ ହିତସ୍ସ ଜାନନସମତ୍ଥେନ ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଞାଗୁଣେନ, ନ କେୱଲଂ ଅଜ୍ଝାସଯେନେୱ ହିତେସିତା, ଅଥ ଖୋ ପଯୋଗେନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ହିତୂପଦେସକୋ’’ତି ଆହ। ଅଜ୍ଝାସଯେନ ପନ ହିତେସିତା ‘‘ଲୋକାନୁକମ୍ପାଯା’’ତି ଇମିନା ଦସ୍ସିତା। ଉପକରଣେହି ୱିନା ନ କଦାଚି ଭୋଗସୁଖଂ ଉପକରଣଦାନଞ୍ଚ ଚାଗସମ୍ପତ୍ତିହେତୁକନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚାଗସମ୍ପତ୍ତିଯା…ପେ… ଦାଯକୋ’’ତି। ମେତ୍ତାସମ୍ପତ୍ତିଯା ହିତୂପସଂହାରେନ ରକ୍ଖିତା। କରୁଣାସମ୍ପତ୍ତିଯା ଦୁକ୍ଖାପନଯନେନ ଗୋପାଯିତା। ନନୁ ଚ ପୁବ୍ବେପି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ହିତାଯ ସୁଖାଯା’’ତି, ଅଥ କସ୍ମା ପୁନ ତଂ ଗହିତନ୍ତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଇଧ ଦେୱମନୁସ୍ସଗ୍ଗହଣେନା’’ତିଆଦି। ତେନ ପୁବ୍ବେ ଅୱିସେସତୋ ହିତାଦୀନି ଦସ୍ସିତାନି, ଇଦାନି ୱିସେସତୋ ସହ ପଯୋଜନେନ ତାନି ଦସ୍ସିତାନୀତି ଦୀପେତି। ନିବ୍ବାନତୋ ପରୋ ପରମୋ ଅତ୍ଥୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ପରମତ୍ଥତ୍ତାଯା’’ତି। ହିନୋତି ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ହିତଂ, ମଗ୍ଗୋ। ଉକ୍କଂସତୋ ସୁଖହଂ ଅରିଯଫଲନ୍ତି ଆହ ‘‘ତତୋ ଉତ୍ତରି ସୁଖାଭାୱତୋ’’ତି।

ଅସମ୍ମୋହୱିହାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୧।ଅସମ୍ମୋହୱିହାରନ୍ତି ଅସମ୍ମୋହୱୁତ୍ତିଂ, ଅସମ୍ମୋହସମ୍ବୋଧିନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ତନ୍ତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାସଙ୍ଖାତଂ ପଟିପଦଂ। ପୁବ୍ବଭାଗତୋ ପଭୁତୀତି ଭାୱନାଯ ପୁବ୍ବଭାଗୱୀରିଯାରମ୍ଭାଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ। କେଚୀତି ଉତ୍ତରୱିହାରୱାସିନୋ।

ବୋଧିମଣ୍ଡେତି (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୧୧।ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା; ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୮।୧୧) ବୋଧିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ମଣ୍ଡଭାୱପ୍ପତ୍ତେ ଠାନେ। ଚତୁରଙ୍ଗନ୍ତି ‘‘କାମଂ ତଚୋ ଚ ନ୍ହାରୁ ଚ, ଅଟ୍ଠି ଚ ଅୱସିସ୍ସତୁ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୨।୧୮୪; ସଂ। ନି। ୨।୨୩୭; ଅ। ନି। ୨।୫; ୮।୧୩; ମହାନି। ୧୭, ୧୯୬) ୱୁତ୍ତଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ। ପଗ୍ଗହିତନ୍ତି ଆରମ୍ଭଂ ସିଥିଲଂ ଅକତ୍ୱା ଦଳ୍ହପରକ୍କମସଙ୍ଖାତୁସ୍ସହନଭାୱେନ ଗହିତଂ। ତେନାହ ‘‘ଅସିଥିଲପ୍ପୱତ୍ତିତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ଅସଲ୍ଲୀନନ୍ତି ଅସଙ୍କୁଚିତଂ କୋସଜ୍ଜୱସେନ ସଙ୍କୋଚଂ ଅନାପନ୍ନଂ।

ଉପଟ୍ଠିତାତି ଓଗାହନସଙ୍ଖାତେନ ଅପିଲାପନଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଠିତା। ତେନାହ ‘‘ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖୀଭାୱେନା’’ତି। ସମ୍ମୋସସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଂସନୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ନ ସମ୍ମୁଟ୍ଠାତି ଅସମ୍ମୁଟ୍ଠା। କିଞ୍ଚାପି ଚିତ୍ତମିୱ ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ କାଯପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନେୱ କାଯୋ ପସ୍ସଦ୍ଧୋ ହୋତି, ତଥାପି ଯସ୍ମା କାଯପସ୍ସଦ୍ଧି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ସହେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ୱିନା, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କାଯଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନା’’ତି । ରୂପକାଯୋପି ପସ୍ସଦ୍ଧୋଯେୱ ହୋତି କାଯପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ଉଭଯେସମ୍ପି କାଯାନଂ ପସ୍ସମ୍ଭନାୱହତ୍ତା। ସୋ ଚ ଖୋ କାଯୋ। ୱିଗତଦରଥୋତି ୱିଗତକିଲେସଦରଥୋ। ନାମକାଯେ ହି ୱିଗତଦରଥେ ରୂପକାଯୋପି ୱୂପସନ୍ତଦରଥପରିଳାହୋ ହୋତି। ସମ୍ମା ଆହିତନ୍ତି ନାନାରମ୍ମଣେସୁ ୱିଧାୱନସଙ୍ଖାତୱିକ୍ଖେପଂ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଆରମ୍ମଣେ ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଭାୱାପାଦାନେନ ସମ୍ମଦେୱ ଆହିତଂ। ତେନାହ ‘‘ସୁଟ୍ଠୁ ଠପିତ’’ନ୍ତିଆଦି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନେକଗ୍ଗଭାୱୋ ୱିକ୍ଖେପୱସେନ ଚଞ୍ଚଲତା, ସା ସତି ଏକଗ୍ଗତାଯ ନ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଏକଗ୍ଗଂ ଅଚଲଂ ନିପ୍ଫନ୍ଦନ’’ନ୍ତି। ଏତ୍ତାୱତାତି ‘‘ଆରଦ୍ଧଂ ଖୋ ପନା’’ତିଆଦିନା ୱୀରିଯସତିପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧୀନଂ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଦସ୍ସନେନ। ନନୁ ଚ ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାନମ୍ପି କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧି ଝାନସ୍ସ ପୁବ୍ବପଟିପଦାଯ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି? ସଚ୍ଚଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା, ସା ପନ ନାନନ୍ତରିଯଭାୱେନ ଅୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧାତି ନ ଗହିତା। ଅସତି ହି ସଦ୍ଧାଯ ୱୀରିଯାରମ୍ଭାଦୀନଂ ଅସମ୍ଭୱୋଯେୱ, ପଞ୍ଞାପରିଗ୍ଗହେ ଚ ନେସଂ ଅସତି ପଞ୍ଞାଯାରମ୍ଭାଦିଭାୱୋ ନ ସିଯା। ତଥା ଅସଲ୍ଲୀନାସମ୍ମୋସତାଦଯୋ ୱୀରିଯାଦୀନନ୍ତି ଅସଲ୍ଲୀନତାଦିଗ୍ଗହଣେନେୱେତ୍ଥ ପଞ୍ଞାକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧି ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଝାନଭାୱନାଯଂ ୱା ସମାଧିକିଚ୍ଚଂ ଅଧିକଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ସମାଧିପରିଯୋସାନାୱ ଝାନସ୍ସ ପୁବ୍ବପଟିପଦା କଥିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଇଧ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ ହି ଇମିସ୍ସା ସଂୱଣ୍ଣନାଯ ଏକଦେସଭୂତୋତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋତି। ୱିହରତୀତି ଆଗତଂ ପଚ୍ଚୁଦ୍ଦେସିକତ୍ତା ୱିହାରସ୍ସ। ଇଧ ୱିହାସିନ୍ତି ଆଗତଂ ଅବ୍ଭୁଦ୍ଦେସିକତ୍ତା। ଇଦଂ କିର ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଅୱିଜହିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଆନାପାନସ୍ସତିକମ୍ମଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ରୂପୱିରାଗଭାୱନାୱସେନ (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୧୨।ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା) ପୱତ୍ତୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋପି ଅରୂପଜ୍ଝାନୱିସେସୋ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସଙ୍ଗହୋ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଚତ୍ତାରି ଝାନାନୀ’’ତି। ଯୁତ୍ତଂ ତାୱ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ଭୱୋକ୍କମନତ୍ଥତା ୱିଯ ୱିପସ୍ସନାପାଦକତାପି ଚତୁନ୍ନଂ ଝାନାନଂ ସାଧାରଣାତି ତେସଂ ୱସେନ ‘‘ଚତ୍ତାରି ଝାନାନୀ’’ତି ୱଚନଂ, ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକତା ପନ ନିରୋଧପାଦକତା ଚ ଚତୁତ୍ଥସ୍ସେୱ ଝାନସ୍ସ ଆୱେଣିକା, ସା କଥଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଝାନାନଂ ସାଧାରଣା ୱୁତ୍ତାତି? ପରମ୍ପରାଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ପଦଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନମ୍ପି ହି ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, କାରଣକାରଣମ୍ପି କାରଣନ୍ତି ଯଥା ‘‘ତିଣେହି ସତ୍ତଂ ସିଦ୍ଧ’’ନ୍ତି, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପଯୋଜନନିଦ୍ଦେସେ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଗ୍ଗହଣଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତତ୍ଥାନୀତି ଚିତ୍ତସମାଧାନତ୍ଥାନି, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସୀସେନ ହି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକଖୀଣାସୱୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତା ସୁଖଂ ଦିୱସଂ ୱିହରିସ୍ସାମା’’ତି। ଭୱୋକ୍କମନତ୍ଥାନୀତି ଭୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିଅତ୍ଥାନି।

ଯସ୍ମା (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୧୨।ନେରଞ୍ଜରକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା) ବୋଧିସତ୍ତେନ ବୋଧିମଣ୍ଡୂପସଙ୍କମନତୋ ପୁବ୍ବେପି ଚରିମଭୱେ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତପୁବ୍ବଂ, ତଦା ପନ ତଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତମତ୍ତମେୱ ଅହୋସି, ନ ୱିପସ୍ସନାଦିପାଦକଂ , ତସ୍ମା ''ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ''ନ୍ତି ତତୋ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପସ୍ସନାପାଦକନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାରମ୍ଭେ ୱିପସ୍ସନାଯ ପାଦକଂ। ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ପଠମାରମ୍ଭେ ଏୱ ପାଦକଜ୍ଝାନେନ ପଯୋଜନଂ ଅହୋସି, ନ ତତୋ ପରଂ ଉପରିମଗ୍ଗାଧିଗମଫଲସମାପତ୍ତିଅଭିଞ୍ଞାୱଠଞ୍ଜନାଦିଅତ୍ଥଂ। ଅଭିସମ୍ବୋଧିସମଧିଗମତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହି ସବ୍ବଂ ଞାଣସମାଧିକିଚ୍ଚଂ ଆକଙ୍ଖମତ୍ତପଟିବଦ୍ଧମେୱାତି। ସବ୍ବକିଚ୍ଚସାଧକନ୍ତି ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରାଦିସବ୍ବକିଚ୍ଚସାଧକଂ। ସବ୍ବଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣଦାଯକନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାଭିଞ୍ଞାପାଦକତ୍ତା ଏୱ ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣଦାଯକତା ୱେଦିତବ୍ବା। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ହି ମଗ୍ଗଞାଣଂ, ମଗ୍ଗଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଅଭିସମ୍ବୋଧି, ତଦଧିଗମସମକାଲମେୱ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ହତ୍ଥଗତା ଅହେସୁଂ, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ଚ ମଗ୍ଗାଧିଗମୋତି।

ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପୁବ୍ବେନିୱାସକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୨।ୱିନ୍ନଂୱିଜାନନ୍ତି ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣସଙ୍ଖାତାନଂ ୱିନ୍ନଂ ୱିଜାନଂ। ଅନୁପଦୱଣ୍ଣନାତି ତାସଂ ୱିଜାନଂ ନିଦ୍ଦେସପାଠଇଯା ଅନୁପଦୱଣ୍ଣନା। ଭାୱନାନଯୋତି ଉପ୍ପାଦନୱିଧି। ''ସୋ''ତି ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନସ୍ସ ଅହଂ-ସଦ୍ଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧନେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଭିନିନ୍ନାମେସି''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପାଠଇଯଂ ୱା ''ଅଭିନିନ୍ନାମେସି''ନ୍ତି ଉତ୍ତମପୁରିସସ୍ସ ଯୋଗୋତି ଅହଂ-ସଦ୍ଦେନ ଆନେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନେ ତଦତ୍ଥୋ ପାକଟୋ ହୋତୀତି ''ସୋ ଅହ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିନୀହରିନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ ଝାନାରମ୍ମଣତୋ ଅପନେତ୍ୱା ପୁବ୍ବେନିୱାସାଭିମୁଖଂ ପେସେସିଂ, ପୁବ୍ବେନିୱାସନିନ୍ନଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସପୋଣଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସପବ୍ଭାରଂ ଅକାସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ପୁବ୍ବେଅତୀତଜାତୀସୁ ନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧା ପୁବ୍ବେନିୱାସୋ। ନିୱୁତ୍ଥାତି ଚ ଅଜ୍ଝାୱୁତ୍ଥା ଅନୁଭୂତା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧା, ଗୋଚରନିୱାସେନ ନିୱୁତ୍ଥଧମ୍ମା ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିଞ୍ଞାଣେନୱିଞ୍ଞାତା, ପରୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞାତାପି ୱା ଛିନ୍ନୱଟୁମକାନୁସ୍ସରଣାଦୀସୁ, ତଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଯାଯ ସତିଯା ଅନୁସ୍ସରତି, ତାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଞାଣଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣଂ। ପଟିନିୱତ୍ତନ୍ତସ୍ସାତି ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରଣୱସେନ ଯାୱଦିଚ୍ଛକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ। ତସ୍ମାତି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ କାରଣଭାୱେନ ପଚ୍ଚାମସନଂ, ପଟିନିୱତ୍ତନ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଧୂପପତ୍ତିଯାତି ଇଧ ଚରିମଭୱେ ଉପପତ୍ତିଯା। ଅନନ୍ତରନ୍ତି ଅତୀତାନନ୍ତରମାହ। ଅମୁତ୍ରାତି ଅମୁକସ୍ମିଂ ଭୱେତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଦପାଦିନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂ। ତାହି ଦେୱତାହୀତି ତୁସିତାଦେୱତାହି। ଏକଗୋତ୍ତୋତି ତୁସିତଗୋତ୍ତେନ ଏକଗୋତ୍ତୋ। ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ସନ୍ତାନସ୍ସ ପରିଯୋସାନାୱତ୍ଥାଯ ଦେୱଲୋକୂପପତ୍ତିଜନକଂ ନାମ ଅକୁସଲେନ କମ୍ମୁନା ଅନୁପଦ୍ଦୁତମେୱ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ଦୁକ୍ଖଂ ପନ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖମେୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମହାପୁଞ୍ଞାନମ୍ପି ପନ ଦେୱପୁତ୍ତାନଂ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିକାଲାଦୀସୁ ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣସମାଯୋଗୋ ହୋତିଯେୱାତି ''କଦାଚି ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖସ୍ସପି ସମ୍ଭୱୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ସତ୍ତପଞ୍ଞାସ… ପେ… ପରିଯନ୍ତୋତି ଇଦଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ୱସ୍ସଗଣନାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦେୱାନଂ ୱସ୍ସଗଣନାଯ ପନ ଚତୁସହସ୍ସମେୱ।

ଅତୀତଭୱେ (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୧୨।ପୁବ୍ବେନିୱାସକଥାଯଂ) ଖନ୍ଧା ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧନାମଗୋତ୍ତାନି ଚ ସବ୍ବଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସନ୍ତେୱ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଆହ ''କିଂ ୱିଦିତଂ କରୋତି? ପୁବ୍ବେନିୱାସ''ନ୍ତି। ମୋହୋ ପଟିଚ୍ଛାଦକଟ୍ଠେନ''ତମୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି ''ତମୋ ୱିଯା''ତି କତ୍ୱା। ଓଭାସକରଣଟ୍ଠେନାତି କାତବ୍ବତୋ କରଣଂ, ଓଭାସୋୱ କରଣଂ, ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେନ ଓଭାସଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ପସଂସାୱଚନନ୍ତି ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନପୱତ୍ତିୱିସେସାନଂ ବୋଧନତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିଜ୍ଜା ୱିହତାତି ଏତେନ ୱିଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ୱିଜ୍ଜାତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯସ୍ମା ୱିଜ୍ଜା ଉପ୍ପନ୍ନାତି ଏତେନ ୱିଜ୍ଜାପଟିପକ୍ଖା ଅୱିଜ୍ଜା, ପଟିପକ୍ଖତା ଚସ୍ସା ପହାତବ୍ବଭାୱେନ ୱିଜ୍ଜାଯ ଚ ପହାଯକଭାୱେନାତି ଦସ୍ସେତି। ଏସ ନଯୋ ଇତରସ୍ମିମ୍ପି ପଦଦ୍ୱଯେତି ଇମିନା ତମୋ ୱିହତୋ ୱିନଟ୍ଠୋ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଆଲୋକୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଅତିଦିସତି। ପେସିତତ୍ତସ୍ସାତି ଯଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥସିଦ୍ଧିଂ ପତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସ। ଯଥା ଅପ୍ପମତ୍ତସ୍ସାତି ଅଞ୍ଞସ୍ସପି କସ୍ସଚି ମାଦିସସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ପୁବ୍ବେନିୱାସକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୩।ଇଧାତି ଭଯଭେରୱସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ଅଯଂ ୱିସେସୋତି ଯୋଜନା। ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ ''ମେତି ମଯା''ତିଆଦିନା। ପରିକମ୍ମକିଚ୍ଚନ୍ତି

‘‘ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମା ନିସଜ୍ଜା ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବା’’ତିଆଦିନା, କସିଣାରମ୍ମଣଂ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସବ୍ବାକାରେନ ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମଂ କତ୍ୱା’’ତିଆଦିନା ଚ ୱୁତ୍ତେନ ପରିକମ୍ମେନ କିଞ୍ଚି ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥି। ନତେନ ଇଧ ଅତ୍ଥୋତି ତେନ ଭାୱନାନଯେନ ଇଧ ପାଠଇଯା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯଂ ଅତ୍ଥୋ ନତ୍ଥି ତଥାଭାୱନାଯ ଇଧ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆସୱକ୍ଖଯଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୪।ଉପସ୍ସନାପାଦକନ୍ତି (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୧୪।ଆସୱକ୍ଖଯଞାଣକଥାଯଂ; ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୪୮; ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୩।୫୯) ୱିପସ୍ସନାଯ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଂ। ୱିପସ୍ସନା ଚ ତିୱିଧା ୱିପସ୍ସନକପୁଗ୍ଗଲଭେଦେନ। ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଞ୍ହି ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତାନଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସନା ଚିନ୍ତାମଯଞାଣସଂୱଦ୍ଧିତତ୍ତା ସଯମ୍ଭୁଞାଣଭୂତା, ଇତରେସଂ ସୁତମଯଞାଣସଂୱଦ୍ଧିତତ୍ତା ପରୋପଦେସସମ୍ଭୂତା, ସା ‘‘ଠପେତ୍ୱା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ଅୱସେସରୂପାରୂପଜ୍ଝାନାନଂ ଅଞ୍ଞତରତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯା’’ତିଆଦିନା ଅନେକଧା ଅରୂପମୁଖୱସେନ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନେ ୱୁତ୍ତାନଂ ତେସଂ ତେସଂ ଧାତୁପରିଗ୍ଗହମୁଖାନଂ ଅଞ୍ଞତରମୁଖୱସେନ ଅନେକଧାୱ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୩୦୬) ନାନାନଯତୋ ୱିଭାୱିତା। ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପନ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସମୁଖେନ ପଭେଦଗମନତୋ ନାନାନଯଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସନ୍ନିସ୍ସଯସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ପୁବ୍ବଭାଗଞାଣଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାପେନ୍ତଂ ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ପରମଗମ୍ଭୀରସଣ୍ହସୁଖୁମତରଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ହୋତି, ଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ମହାୱଜିରଞାଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ସ ଚ ପୱତ୍ତିୱିଭାଗେନ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସପ୍ପଭେଦସ୍ସ ପାଦକଭାୱେନ ସମାପଜ୍ଜିଯମାନା ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖା ଦେୱସିକଂ ସତ୍ଥୁ ୱଳଞ୍ଜନକସମାପତ୍ତିଯୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ସ୍ୱାଯଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱିପସ୍ସନାଚାରୋ ପରମତ୍ଥମଞ୍ଜୁସାଯ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାଯ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧।୧୪୪) ଉଦ୍ଦେସତୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଅତ୍ଥିକେହି ତତୋ ଗହେତବ୍ବୋତି।

ଆସୱାନଂ ଖେପନତୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ଆସୱକ୍ଖଯୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଗ୍ଗହଣଂ। ଆସୱାନଂ ଖଯେ ଞାଣଂ ଆସୱକ୍ଖଯଞାଣନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ର ଚେତଂ ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଖଯେତି ଚ ଆଧାରେ ଭୁମ୍ମଂ, ନ ୱିସଯେତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତପ୍ପରିଯା ପନ୍ନତ୍ତା’’ତି ଆହ। ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅରିଯସଚ୍ଚସ୍ସ ତଦା ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନଂ। ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅରିଯସଚ୍ଚସ୍ସ ତଦା ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନଂ। ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ତସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନଂ। ନ ଇତୋ ଭିଯ୍ୟୋତି ଅନୱସେସେତ୍ୱା ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନଂ। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବମ୍ପିଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦି। ସରସଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧେନାତି ସଭାୱସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅସମ୍ମୋହତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ। ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧୋତି ଚ ଯଥା ତସ୍ମିଂ ଞାଣେ ପୱତ୍ତେ ପଚ୍ଛା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସରୂପାଦିପରିଚ୍ଛେଦେ ସମ୍ମୋହୋ ନ ହୋତି, ତଥା ପୱତ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଯଥାଭୂତଂ ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସି’’ନ୍ତି। ଯଂ ଠାନଂ ପତ୍ୱାତି ଯଂ ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ କାରଣଭୂତଂ ଆଗମ୍ମ। ତଦୁଭଯୱତୋ ହି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପତ୍ତି ତଦୁଭଯସ୍ସ ପତ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ପତ୍ୱାତି ୱା ପାପୁଣନହେତୁ। ଅପ୍ପୱତ୍ତିନ୍ତି ଅପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ। ତେ ୱା ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଅପ୍ପୱତ୍ତି, ନିବ୍ବାନଂ। ତସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧସ୍ସ। ସମ୍ପାପକନ୍ତି ସଚ୍ଛିକିରିଯାୱସେନ ସମ୍ମଦେୱ ପାପକଂ।

କିଲେସୱସେନାତି ଆସୱସଙ୍ଖାତକିଲେସୱସେନ। ଯସ୍ମା ଆସୱାନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପରିଯାଯୋ ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା, ସେସସଚ୍ଚାନଞ୍ଚ ତଂସମୁଦଯାଦିପରିଯାଯୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପରିଯାଯତୋ’’ତି। ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସଚ୍ଚାନୀତି ଯୋଜନା। ଆସୱାନଂଯେୱ ଚେତ୍ଥ ଗହଣଂ ‘‘ଆସୱାନଂ ଖଯଞାଣାଯା’’ତି ଆରଦ୍ଧତ୍ତା। ତଥା ହି ଆସୱୱିମୁତ୍ତି ସୀସେନେୱ ସବ୍ବସଂକିଲେସୱିମୁତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସି’’ନ୍ତିଆଦିନା ମିସ୍ସକମଗ୍ଗୋ ଇଧ କଥିତୋତି ‘‘ସହ ୱିପସ୍ସନାଯ କୋଟିପ୍ପତ୍ତଂ ମଗ୍ଗଂ କଥେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧସ୍ସ ତଦା ଅତୀତକାଲିକତ୍ତା ‘‘ଯଥାଭୂତଂ ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସି’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱାପି ଅଭିସମଯକାଲେ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ଏୱଂ ଜାନତୋ ଏୱଂ ପସ୍ସତୋ’’ତି ୱତ୍ତମାନକାଲେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ସୋ ଚ କାମଂ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣତୋ ପରଂ ଯାୱଜ୍ଜତନା ଅତୀତକାଲିକୋ ଏୱ, ସବ୍ବପଠମଂ ପନସ୍ସ ଅତୀତକାଲିକତ୍ତଂ ଫଲକ୍ଖଣେନ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିମୁଚ୍ଚିତ୍ଥାତି ଇମିନା ଫଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେତୀ’’ତି। ଜାନତୋ ପସ୍ସତୋତି ୱା ହେତୁନିଦ୍ଦେସୋଯଂ। ଜାନନହେତୁ ଦସ୍ସନହେତୁ କାମାସୱା ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚିତ୍ଥାତି ଯୋଜନା। ଭୱାସୱଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚେତ୍ଥ ଭୱରାଗସ୍ସ ୱିଯ ଭୱଦିଟ୍ଠିଯାପି ସମୱରୋଧୋତି ଦିଟ୍ଠାସୱସ୍ସପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଖୀଣାଜାତୀତିଆଦୀହି ପଦେହି। ତସ୍ସାତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣସ୍ସ। ଭୂମୀନ୍ତି ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ନ ତାୱସ୍ସ ଅତୀତା ଜାତି ଖୀଣା ମଗ୍ଗଭାୱନାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ପୁବ୍ବେୱ ଖୀଣତ୍ତା’’ତି। ନ ଅନାଗତା ଅସ୍ସଜାତି ଖୀଣାତି ଯୋଜନା। ନ ଅନାଗତାତି ଚ ଅନାଗତତ୍ତସାମଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱା ଲେସେନ ଚୋଦେତି। ତେନାହ ‘‘ଅନାଗତେ ୱାଯାମାଭାୱତୋ’’ତି, ଅନାଗତୱିସେସୋ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ସ ଚ ଖେପନେ ୱାଯାମୋପି ଲବ୍ଭତେୱ।

ତେନାହ ‘‘ଯା ପନ ମଗ୍ଗସ୍ସା’’ତିଆଦି। ଏକଚତୁପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେସୁତି ଭୱତ୍ତୟଗ୍ଗହଣଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଅନୱସେସତୋ ଜାତିୟା ଖୀଣଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଜାତିଂ। ସୋତି ଭଗୱା।

ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସୋ ନାମ ଇଧ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନମେୱାତି ଆହ ‘‘ନିଟ୍ଠିତ’’ନ୍ତି। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନାୟ ସମ୍ମା ସଙ୍କପ୍ପାଦୀନମ୍ପି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେ ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟାନୁଗୁଣା ପୱତ୍ତି, ଇତରସଚ୍ଚେସୁ ଚ ନେସଂ ପହାନାଭିସମୟାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତି ପାକଟା ଏୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପରିଞ୍ଞାପହାନସଚ୍ଛିକିରିୟାଭାୱନାୱସେନା’’ତି। ଇତ୍ଥତ୍ତାୟାତି ଇମେ ପକାରା ଇତ୍ଥଂ, ତବ୍ଭାୱୋ ଇତ୍ଥତ୍ତଂ, ତଦତ୍ଥନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେ ପନ ପକାରା ଅରିୟମଗ୍ଗବ୍ୟାପାରଭୂତା ପରିଞ୍ଞାଦୟୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ‘‘ଏୱଂସୋଳସକିଚ୍ଚଭାୱାୟା’’ତି। ତେ ହି ମଗ୍ଗଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ମଗ୍ଗାନୁଭାୱେନ ପାକଟା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ପରିଞ୍ଞାଦୀସୁ ଚ ପହାନମେୱ ପଧାନଂ ତଦତ୍ଥତ୍ତା ଇତରେସନ୍ତି ଆହ ‘‘କିଲେସକ୍ଖୟାୟୱା’’ତି। ପହୀନକିଲେସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନ ୱା ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତ୍ଥତ୍ତାୟାତି ନିସ୍ସକ୍କେ ସମ୍ପଦାନୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଇତ୍ଥଭାୱତୋ’’ତି। ଅପରଂ ଅନାଗତଂ। ଇମେ ପନ ଚରିମତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା। ପରିଞ୍ଞାତା ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଏତେନ ତେସଂ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅପରିଞ୍ଞାମୂଲକା ହି ପତିଟ୍ଠା। ଯଥାହ ‘‘କବଳୀକାରେ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆହାରେ ଅତ୍ଥି ରାଗୋ ଅତ୍ଥି ନନ୍ଦୀ ଅତ୍ଥି ତଣ୍ହା, ପତିଟ୍ଠିତଂ ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିରୂଳହ’’ନ୍ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୨।୬୪; ମହାନି। ୭; କଥା। ୨୯୬)। ତେନେୱାହ ‘‘ଛିନ୍ନମୂଲକା ରୁକ୍ଖା ୱିୟା’’ତିଆଦି।

ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣପରିଗ୍ଗହିତଂ, ନ ପଠମଦୁତିୟଞାଣଦ୍ୱୟାଧିଗମଂ ୱିୟ କେୱଲନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ନିଗମନୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସରୂପତୋ ହି ତଂ ପୁବ୍ବେ ଦସ୍ସିତମେୱାତି। ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣେନ ଅତୀତାରମ୍ମଣସଭାଗତାୟ ତବ୍ଭାୱୀଭାୱତୋ ଚ ଅତୀତଂସଞାଣଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଯୋଜନା। ତତ୍ଥ ଅତୀତଂସଞାଣନ୍ତି ଅତୀତଖନ୍ଧାୟତନଧାତୁସଙ୍ଖାତେ ଅତୀତକୋଟ୍ଠାସେ ଅପ୍ପଟିହତଂ ଞାଣଂ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନାତି ସପରିଭଣ୍ଡେନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣେନ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂସୋ ଚ ଅନାଗତଂସୋ ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନାଗତଂସଂ, ତତ୍ଥ ଞାଣଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନାଗତଂସଞାଣଂ।
ସକଲଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣନ୍ତି ଏତେନ ସବ୍ବଂ ଲୋକଂ ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ଠିତତ୍ତା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିୟ ସେସାସାଧାରଣଞାଣସ୍ସ ବଲଞାଣଆୱେଣିକବୁଦ୍ଧଧମ୍ମାଦୀନମ୍ପି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣାନଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବେପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣେ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା’’ତି।

ଆସୱକ୍ଖୟଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅରଞ୍ଞୱାସକାରଣୱଣ୍ଣନା

୫୫।ସିୟା ଖୋ ପନ ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଏତ୍ଥ ସିୟାତି ‘‘ଅପ୍ପେୱା’’ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥୋ ନିପାତୋ , ତସ୍ମା ‘ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଅପ୍ପେୱ ଖୋ ପନ ତେ ଏୱମସ୍ସା’ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ‘‘କଦାଚୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତମ୍ପି ଇମମେୱତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ଅକାରଣଂ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ପରିକପ୍ପିତମତ୍ଥଂ ପଟିପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପେତଂ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ। ଅତ୍ଥୋୱ ଫଲଂ ତଦଧୀନୱୁତ୍ତିତାୟ ୱସୋ ଏତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୱସୋ, ହେତୂତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅତ୍ତନୋ ଚ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରନ୍ତି ଏତେନ ସତ୍ଥା ଅତ୍ତନୋ ୱିୱେକାଭିରତିଂ ପକାସେତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ନାମା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଇରିୟାପଥୱିହାରାନନ୍ତି ଇରିୟାପଥପୱତ୍ତୀନଂ। ତପ୍ପୱତ୍ତିୟୋ ହି ଏକସ୍ମିଂ ଇରିୟାପଥେ ଉପ୍ପନ୍ନଦୁକ୍ଖଂ ଅଞ୍ଞେନ ଇରିୟାପଥେନ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ହରଣତୋ ୱିହାରାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପଚ୍ଛିମଞ୍ଚ ଜନତଂ ଅନୁକମ୍ପମାନୋତି ଏତେନ ଯୋ ଆଦିତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ‘‘ଭୱଂ ତେସଂ ଗୋତମୋ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ…ପେ… ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଂ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ଯୋ ଚ ତଥା ‘‘ଏୱମେତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣା’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତୋ, ତମେୱ ଅତ୍ଥଂ ନିଗମନୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଯଥାନୁସନ୍ଧିନାୱ ସତ୍ଥା ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି।

ଅରଞ୍ଞୱାସକାରଣୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦେସନାନୁମୋଦନାୱଣ୍ଣନା

୫୬। ଏୱଂ ନିଟ୍ଠାପିତାୟ ଦେସନାୟ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତତ୍ଥ ଭଗୱତି ପସାଦଂ ପୱେଦେନ୍ତୋ ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଅଭିକ୍କନ୍ତାତି (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୧୫। ଦେସନାନୁମୋଦନକଥା; ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୦; ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧; ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୨।୧୬) ଅତିକ୍କନ୍ତା, ୱିଗତାତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଖୟେ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି। ତେନେୱ ହି ‘‘ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ପଠମୋ ଯାମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିକ୍କନ୍ତତରୋତି ଅତିୱିୟ କନ୍ତତରୋ ମନୋରମୋ। ତାଦିସୋ ଚ ସୁନ୍ଦରୋ ଭଦ୍ଦକୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସୁନ୍ଦରେ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି।

କୋଟି ଦେୱନାଗଯକ୍ଖଗନ୍ଧବ୍ବାଦୀସୁ କୋ କତମୋ। ମେତି ମମ। ପାଦାନୀତି ପାଦେ। ଇଦ୍ଧିଯାତି ଇମାଯ ଏୱରୂପାଯ ଦେୱିଦ୍ଧିଯା। ଯସସାତି ଇମିନା ଏଦିସେନ ପରିୱାରେନ ପରିଜନେନ। ଜଲନ୍ତି ୱିଜ୍ଜୋତମାନୋ। ଅଭିକ୍କନ୍ତେନାତି ଅତିୱିଯ କନ୍ତେନ କମନୀଯେନ ଅଭିରୂପେନ। ୱଣ୍ଣେନାତି ଛୱିୱଣ୍ଣେନ ସରୀରୱଣ୍ଣନିଭାଯ। ସବ୍ବା ଓଭାସଯଂ ଦିସାତି ଦସପି ଦିସା ଓଭାସେନ୍ତୋ ପଭାସେନ୍ତୋ, ଚନ୍ଦୋ ୱିଯ ସୂରିଯୋ ୱିଯ ଚ ଏକୋଭାସଂ ଏକାଲୋକଂ କରୋନ୍ତୋତି ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିରୂପେତି ଉଳାରରୂପେ ସମ୍ପନ୍ନରୂପେ।

‘‘ଚୋରୋ ଚୋରୋ, ସପ୍ପୋ ସପ୍ପୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଭଯେ ଆମେଡିତଂ। ‘‘ୱିଜ୍ଝ ୱିଜ୍ଝ, ପହର ପହରା’’ତିଆଦୀସୁ କୋଧେ, ‘‘ସାଧୁ ସାଧୂତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୨୭; ସଂ। ନି। ୨।୧୨୭; ୩।୩୫; ୫।୧୦୮୫) ପସଂସାଯଂ, ‘‘ଗଚ୍ଛ ଗଚ୍ଛ, ଲୁନାହି ଲୁନାହୀ’’ତିଆଦୀସୁ ତୁରିତେ, ‘‘ଆଗଚ୍ଛ ଆଗଚ୍ଛା’’ତିଆଦୀସୁ କୋତୂହଲେ, ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ବୁଦ୍ଧୋତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ବୁ। ୱଂ। ୨।୪୪) ଅଚ୍ଛରେ, ‘‘ଅଭିକ୍କମଥାଯସ୍ମନ୍ତୋ, ଅଭିକ୍କମଥାଯସ୍ମନ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୨୦; ଅ। ନି। ୯।୧୧) ହାସେ, ‘‘କହଂ ଏକପୁତ୍ତକ, କହଂ ଏକପୁତ୍ତକା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨। ୩୫୩; ସଂ। ନି। ୨।୬୩) ସୋକେ, ‘‘ଅହୋ ସୁଖଂ ଅହୋ ସୁଖ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୨୦; ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୫; ଚୂଳୱ। ୩୩୨) ପସାଦେ। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱୁତ୍ତସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ। ତେନ ଗରହାଅସମ୍ମାନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ପାପୋ ପାପୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଗରହାଯଂ। ‘‘ଅଭିରୂପକ ଅଭିରୂପକା’’ତିଆଦୀସୁ ଅସମ୍ମାନେ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ନଯିଦଂ ଆମେଡିତୱସେନ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ଅତ୍ଥଦ୍ୱଯୱସେନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ଅଭିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ୱଚନଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦେସନାତି କତ୍ୱା ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥମତ୍ତଦସ୍ସନଂ ୱା ଏତଂ, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥୱସେନ ଲିଙ୍ଗୱିଭତ୍ତିୱିପରିଣାମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଦୁତିଯପଦେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଦୋସନାସନତୋତି ରାଗାଦିକିଲେସଦୋସୱିଧମନତୋ, ଗୁଣାଧିଗମନତୋତି ସୀଲାଦିଗୁଣାନଂ ସମ୍ପାପନତୋ। ଯେ ଗୁଣେ ଦେସନା ଅଧିଗମେତି, ତେସୁ ପଧାନଭୂତା ଦସ୍ସେତବ୍ବାତି ତେ ପଧାନଭୂତେ ତାୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଦ୍ଧାଜନନତୋ ପଞ୍ଞାଜନନତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଦ୍ଧାପମୁଖା ହି ଲୋକିଯା ଗୁଣା, ପଞ୍ଞାପମୁଖା ଲୋକୁତ୍ତରା। ସୀଲାଦିଅତ୍ଥସମ୍ପତ୍ତିଯା ସାତ୍ଥତୋ, ସଭାୱନିରୁତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ। ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟସଦ୍ଦପଯୋଗତାଯ ଉତ୍ତାନପଦତୋ, ସଣ୍ହସୁଖୁମଭାୱେନ ଦୁବ୍ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ଥତାଯ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥତୋ। ସିନିଦ୍ଧମୁଦୁମଧୁରସଦ୍ଦପଯୋଗତାଯ କଣ୍ଣସୁଖତୋ, ୱିପୁଲୱିସୁଦ୍ଧପେମନୀଯତ୍ଥତାଯ ହଦଯଙ୍ଗମତୋ। ମାନାତିମାନୱିଧମନେନ ଅନତ୍ତୁକ୍କଂସନତୋ, ଥମ୍ଭସାରମ୍ଭମଦ୍ଦନେନ ଅପରୱମ୍ଭନତୋ। ହିତାଧିପ୍ପାଯପୱତ୍ତିଯା ପରେସଂ ରାଗପରିଳାହାଦିୱୂପସମନେନ ଚ କରୁଣାସୀତଲତୋ, କିଲେସନ୍ଧକାରୱିଧମନେନ ପଞ୍ଞାୱଦାତତୋ। କରୱୀକରୁତମଞ୍ଜୁତାଯ ଆପାଥରମଣୀଯତୋ, ପୁବ୍ବାପରାୱିରୁଦ୍ଧସୁୱିସୁଦ୍ଧତ୍ଥତାଯ ୱିମଦ୍ଦକ୍ଖମତୋ। ଆପାଥରମଣୀଯତାଯ ଏୱ ସୁଯ୍ୟମାନସୁଖତୋ, ୱିମଦ୍ଦକ୍ଖମତାଯ ହିତଜ୍ଝାସଯପ୍ପୱତ୍ତିତତାଯ ଚ ୱୀମଂସିଯମାନହିତତୋ। ଏୱମାଦୀହୀତି ଆଦିସଦ୍ଦେନ ସଂସାରଚକ୍କନିୱତ୍ତନତୋ, ସଦ୍ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନତୋ, ମିଚ୍ଛାୱାଦୱିଧମନତୋ, ସମ୍ମାୱାଦପତିଟ୍ଠାପନତୋ, ଅକୁସଲମୂଲସମୁଦ୍ଧରଣତୋ, କୁସଲମୂଲସଂରୋପନତୋ, ଅପାଯଦ୍ୱାରପିଧାନତୋ, ସଗ୍ଗମଗ୍ଗଦ୍ୱାରୱିୱରଣତୋ, ପରିଯୁଟ୍ଠାନୱୂପସମନତୋ, ଅନୁସଯସମୁଗ୍ଘାତନତୋତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଧୋମୁଖଟ୍ଠପିତନ୍ତି କେନଚି ଅଧୋମୁଖଂ ଠପିତଂ। ହେଟ୍ଠାମୁଖଜାତନ୍ତି ସଭାୱେନେୱ ହେଟ୍ଠାମୁଖଜାତଂ। ଉଗ୍ଘାଟେଯ୍ୟାତି ୱିୱଟଂ କରେଯ୍ୟ। ହତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱାତି ‘‘ପୁରତ୍ଥାଭିମୁଖୋ, ଉତ୍ତରାଭିମୁଖୋ ୱା ଗଚ୍ଛା’’ତିଆଦୀନି ଅୱତ୍ୱା ହତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ନିସ୍ସନ୍ଦେହଂ ଏସ ମଗ୍ଗୋ, ଏୱଂ ଗଚ୍ଛା’’ତି ୱଦେଯ୍ୟ। କାଳପକ୍ଖଚାତୁଦ୍ଦସୀତି କାଳପକ୍ଖେ ଚାତୁଦ୍ଦସୀ।

ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତଂ ଆଧେଯ୍ୟସ୍ସ ଅନାଧାରଭୂତଂ ଭାଜନଂ ଆଧାରଭାୱାପାଦନୱସେନ ଉକ୍କୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ହେଟ୍ଠାମୁଖଜାତତାଯ ସଦ୍ଧମ୍ମୱିମୁଖଂ, ଅଧୋମୁଖଟ୍ଠପିତତାଯ ଅସଦ୍ଧମ୍ମେ ପତିତନ୍ତି ଏୱଂ ପଦଦ୍ୱଯଂ ଯଥାରହଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ନ ଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟଂ। କାମଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦଯୋପି ପଟିଚ୍ଛାଦକା, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ପନ ସୱିସେସଂ ପଟିଚ୍ଛାଦିକାତି ଆହ ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଗହନପଟିଚ୍ଛନ୍ନ’’ନ୍ତି। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପରମାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱଜ୍ଜଂ ୱଦାମୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୩୧୦)। ସବ୍ବୋ ଅପାଯଗାମିମଗ୍ଗୋ କୁମ୍ମଗ୍ଗୋ ‘‘କୁଚ୍ଛିତୋ ମଗ୍ଗୋ’’ତି କତ୍ୱା। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖତାଯ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ ଅଟ୍ଠ ମିଚ୍ଛତ୍ତଧମ୍ମା ମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗୋ। ତେନେୱ ହି ତଦୁଭଯପଟିପକ୍ଖତଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖମଗ୍ଗଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସପ୍ପିଆଦିସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ପଦୀପୋ ନ ତଥା ଉଜ୍ଜଲୋ, ଯଥା ତେଲସନ୍ନିସ୍ସଯୋତି ତେଲପଜ୍ଜୋତଗ୍ଗହଣଂ। ଏତେହି ପରିଯାଯେହୀତି ଏତେହି ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତୁକ୍କୁଜ୍ଜନପଟିଚ୍ଛନ୍ନୱିୱରଣାଦିଉପମୋପମିତବ୍ବପକାରେହି, ଏତେହି ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ସୋଳସଅସାରମ୍ମଣପରିଗ୍ଗହଅସମ୍ମୋହୱିହାରଦିବ୍ବୱିହାରୱିଭାୱନପରିଯାଯେହି ୱିଜ୍ଜାଉଯୱିଭାୱନାପଦେସେନ ଅତ୍ତନୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣୱିଭାୱନପରିଯାଯେହି ଚ। ତେନାହ ‘‘ଅନେକପରିଯାଯେନ ଧମ୍ମୋ ପକାସିତୋ’’ତି।

ଦେସନାନୁମୋଦନାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପସନ୍ନକାରୱଣ୍ଣନା

ପସନ୍ନକାରନ୍ତି ପସନ୍ନେହି କାତବ୍ବଂ ସକ୍କାରଂ। ସରଣନ୍ତି ପଟିସରଣଂ। ତେନାହ ‘‘ପରାୟଣ’’ନ୍ତି। ପରାୟଣଭାୱୋ ଚ ଅନତ୍ଥନିସେଧନେନ ଅତ୍ଥସମ୍ପଟିପାଦନେନ ଚ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅଘସ୍ସ ତାତା ହିତସ୍ସ ଚ ୱିଧାତା’’ତି। ଅଘସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖତୋତି ୱଦନ୍ତି, ପାପତୋତି ପନ ଯୁତ୍ତଂ। ନିସ୍ସକ୍କେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ନାୟଂ ଗମି-ସଦ୍ଦୋ ନୀ-ସଦ୍ଦାଦୟୋ ୱିୟ ଦ୍ୱିକମ୍ମକୋ, ତସ୍ମା ଯଥା ‘‘ଅଜଂ ଗାମଂ ନେତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ‘‘ଗୋତମଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କା, ‘‘ସରଣନ୍ତି ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ପନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ତସ୍ସ ଚାୟମତ୍ଥୋ – ଗମନଞ୍ଚ ତଦଧିପ୍ପାୟେନ ଭଜନଂ, ତଥା ଜାନନଂ ୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାୟେନା’’ତିଆଦିମାହ । ତତ୍ଥ ଭଜାମୀତିଆଦୀସୁ ପୁରିମସ୍ସ ପୁରିମସ୍ସ ପଚ୍ଛିମଂ ପଚ୍ଛିମଂ ଅତ୍ଥୱଚନଂ। ଭଜନଂ ୱା ସରଣାଧିପ୍ପାୟେନ ଉପସଙ୍କମନଂ, ସେୱନଂ ସନ୍ତିକାୱଚରତା, ପୟିରୁପାସନଂ ୱତ୍ତପଟିୱତ୍ତକରଣେନ ଉପଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏୱଂ ସବ୍ବଥାପି ଅନଞ୍ଞସରଣତଂଯେୱ ଦୀପେତି। ‘‘ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ପଦସ୍ସ କଥଂ ‘‘ବୁଜ୍ଝାମୀ’’ତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ‘‘ଯେସଞ୍ହି’’ତିଆଦି।

ଅଧିଗତମଗ୍ଗେ,ସଚ୍ଛିକତନିରୋଧେତି ପଦଦ୍ୱୟେନପି ଫଲଟ୍ଠା ଏୱ ଦସ୍ସିତା, ନ ମଗ୍ଗଟ୍ଠାତି ତେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଚା’’ତି ଆହ। ନନୁ ଚ କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନୋପି ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜତୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି? କିଞ୍ଚାପି ୱୁଚ୍ଚତି, ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ପନ ମଗ୍ଗଟ୍ଠା ଏୱ ତଥା ୱତ୍ତବ୍ବା, ନ ଇତରେ ନିୟାମୋକ୍କମନାଭାୱତୋ। ତଥା ହି ତେ ଏୱ ‘‘ଅପାୟେସୁ ଅପତମାନେ ଧାରେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ସମ୍ମତ୍ତନିୟାମୋକ୍କମନେନ ହି ଅପାୟୱିନିମୁତ୍ତିସମ୍ଭୱୋ। ଅକ୍ଖାୟତୀତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ପକାରତ୍ଥୋ ୱା। ତେନ ‘‘ଯାୱତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା ୱା ଅସଙ୍ଖତା ୱା, ୱିରାଗୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାୟତୀ’’ତି ସୁତ୍ତପଦଂ (ଅ। ନି। ୪।୩୪; ଇତିୱୁ। ୯୦) ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ୱିତ୍ଥାରୋତି ୱା ଇମିନା। ଏତ୍ଥ ଚ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ନିୟ୍ୟାନିକତାୟ, ନିବ୍ବାନଂ ତସ୍ସ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିହେତୁତାୟାତି ଉଭୟମେୱେତ୍ଥ ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ଧମ୍ମୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧି, ଅରିୟଫଲାନଂ ‘‘ଯସ୍ମା ତାୟ ସଦ୍ଧାୟ ଅୱୁପସନ୍ତାୟା’’ତିଆଦିୱଚନତୋ ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାନଂ କିଲେସାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପହାନକିଚ୍ଚତାୟ ନିୟ୍ୟାନାନୁଗୁଣତାୟ ନିୟ୍ୟାନପରିୟୋସାନତାୟ ଚ। ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ପନ ନିୟ୍ୟାନଧମ୍ମସମଧିଗମହେତୁତାୟାତି ଇମିନା ପରିୟାୟେନ ଧମ୍ମଭାୱୋ ଲବ୍ଭତି ଏୱ, ସ୍ୱାୟମତ୍ଥୋ ପାଠାରୁଳ୍ହୋ ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ କେୱଲ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ।

କାମରାଗୋ ଭୱରାଗୋତି ଏୱମାଦିଭେଦୋ ସବ୍ବୋପି ରାଗୋ ୱିରଜ୍ଜତି ପହୀୟତି ଏତେନାତି ରାଗୱିରାଗୋତି ମଗ୍ଗୋ କଥିତୋ। ଏଜାସଙ୍ଖାତାୟ ତଣ୍ହାୟ ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସୋକସ୍ସ ଚ ତଦୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ସବ୍ବସୋ ପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା ଅନେଜମସୋକନ୍ତି ଫଲଂ କଥିତଂ। ଅପ୍ପଟିକୂଲନ୍ତି ଅୱିରୋଧଦୀପନତୋ କେନଚି ଅୱିରୁଦ୍ଧଂ, ଇଟ୍ଠଂ ପଣୀତନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ପଗୁଣରୂପେନ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା, ପକଟ୍ଠଗୁଣୱିଭାୱନତୋ ୱା ପଗୁଣଂ। ଯଥାହ ‘‘ୱିହିଂସସଞ୍ଞୀ ପଗୁଣଂ ନ ଭାସିଂ, ଧମ୍ମଂ ପଣୀତଂ ମନୁଜେସୁ ବ୍ରହ୍ମେ’’ତି। ସବ୍ବଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧା କଥିତାତି ଯୋଜନା।

ଦିଟ୍ଠିସୀଲସଙ୍ଘାତେନାତି ‘‘ଯାୟଂ ଦିଟ୍ଠି ଅରିୟା ନିୟ୍ୟାନିକା ନିୟ୍ୟାତି ତକ୍କରସ୍ସ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟାୟ, ତଥାରୂପାୟ ଦିଟ୍ଠିୟା ଦିଟ୍ଠିସାମଞ୍ଞଗତୋ ୱିହରତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୨୪, ୩୫୬; ମ। ନି। ୧।୪୯୨; ୩।୫୪) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାୟ ଦିଟ୍ଠିୟା, ‘‘ଯାନି ତାନି ସୀଲାନି ଅଖଣ୍ଡାନି ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦାନି ଅସବଲାନି ଅକମ୍ମାସାନି ଭୁଜିସ୍ସାନି ୱିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥାନି ଅପରାମଟ୍ଠାନି ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକାନି , ତଥାରୂପେହି ସୀଲେହି ସୀଲସାମଞ୍ଞଗତୋ ୱିହରତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୨୪; ମ। ନି। ୧।୪୯୨; ୩।୫୪; ଅ। ନି। ୬।୧୨; ପରି। ୨୭୪) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନଂ ସୀଲାନଞ୍ଚ ସଂହତଭାୱେନ, ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂହତୋତି ଘଟିତୋ। ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲା ହି ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଦୂରେ ଠିତାପି ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣସାମଗ୍ଗିୟା ସଂହତା ଏୱ। ଅଟ୍ଠ ଚ ପୁଗ୍ଗଲ ଧମ୍ମଦସା ତେତି ତେ ପୁରିସଯୁଗୱସେନ ଚତ୍ତାରୋପି ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଅଟ୍ଠେୱ ଅରିୟଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖଦସ୍ସାୱିତାୟ ଧମ୍ମଦସା। ତୀଣି ୱତ୍ଥୂନି ସରଣନ୍ତି ଗମନେନ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଗମନେନ ଚ ତୀଣି ସରଣଗମନାନି। ପଟିୱେଦେସୀତି ଅତ୍ତନୋ ହଦୟଗତଂ ୱାଚାୟ ପୱେଦେସି।

ପସନ୍ନକାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସରଣଗମନକଥାୱଣ୍ଣନା

ସରଣଗମନସ୍ସ ୱିସୟପଭେଦଫଲସଂକିଲେସଭେଦାନଂ ୱିୟ କତ୍ତୁ ଚ ୱିଭାୱନା ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲାୟ ହୋତୀତି ‘‘ସରଣଗମନେସୁ କୋସଲ୍ଲତ୍ଥଂସରଣଂ…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ତେନ ୱିନା ସରଣଗମନସ୍ସେୱ ଅସମ୍ଭୱତୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ୱୋଦାନଂ ନ ଗହିତଂ, ନନୁ

ୱୋଦାନୱିଭାୱନାପି ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲାୱହାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତଂ ପନ ସଂକିଲେସଗ୍ଗହଣେନେୱ ଅତ୍ଥତୋ ଦୀପିତଂ ହୋତୀତି ନ ଗହିତଂ। ଯାନି ହି ତେସଂ ସଂକିଲେସକାରଣାନି ଅଞ୍ଞାଣାଦୀନି, ତେସଂ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନେନ, ଉପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ଚ ପହାନେନ ୱୋଦାନଂ ହୋତୀତି। ହିଂସତ୍ଥସ୍ସ ସର-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱସେନେତଂ ପଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି "ହିଂସତୀତି ସରଣ"ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ପନ ହିଂସନଂ କେସଂ, କଥଂ, କସ୍ସ ୱାତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେନ୍ତୋ "ସରଣଗତାନ"ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଭଯନ୍ତି ୱଟ୍ଟଭଯଂ। ସନ୍ତାସନ୍ତି ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସଂ। ତେନେୱ ଚେତସିକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଇଧ କାଯିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଦୁଗ୍ଗତିପରିକିଲେସନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତିପରିଯାପନ୍ନଂ ସବ୍ବଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ତଯିଦଂ ସବ୍ବଂ ପରତୋ ଫଲକଥାଯଂ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ଏତନ୍ତି "ସରଣ"ନ୍ତି ପଦଂ।

ଏୱଂ ଅୱିସେସତୋ ସରଣସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିସେସତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅଥ ୱା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ହିତେ ପୱତ୍ତନେନାତି "ସମ୍ପନ୍ନସୀଲା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିହରଥା"ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୬୪, ୬୯) ଅତ୍ଥେ ନିଯୋଜନେନ। ଅହିତା ଚ ନିୱତ୍ତନେନାତି "ପାଣାତିପାତସ୍ସ ଖୋ ପାପକୋ ୱିପାକୋ ପାପକଂ ଅଭିସମ୍ପରାଯ"ନ୍ତିଆଦିନା ଆଦୀନୱଦସ୍ସନାଦିମୁଖେନ ଅନତ୍ଥତୋ ୱିନିୱତ୍ତନେନ। ଭଯଂ ହିଂସତୀତି ହିତାହିତେସୁ ଅପ୍ପୱତ୍ତିପୱତ୍ତିହେତୁକଂ ବ୍ୟସନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣେନ ୱିନାସେତି । ଭୱକନ୍ତାରା ଉତ୍ତାରଣେନ ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମୋ, ଇତରୋ ଅସ୍ସାସଦାନେନ ସତ୍ତାନଂ ଭଯଂ ହିଂସତୀତି ଯୋଜନା। କାରାନନ୍ତି ଦାନୱସେନ ପୂଜାୱସେନ ଚ ଉପନୀତାନଂ ସକ୍କାରାନଂ। ୱିପୁଲଫଲପଟିଲାଭକରଣେନ ସତ୍ତାନଂ ଭଯଂ ହିଂସତି ଅନୁତ୍ତରଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇମିନାପି ପରିଯାଯେନାତି ଇମିନାପି ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତେନ କାରଣେନ।

"ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା, ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମୋ, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସଙ୍ଘୋ"ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ତତ୍ଥ ରତନତ୍ତଯେ ପସାଦୋ ତପ୍ପସାଦୋ, ତଦେୱ ରତନତ୍ତଯଂ ଗରୁ ଏତସ୍ସାତି ତଗ୍ଗରୁ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ତଗ୍ଗରୁତା, ତପ୍ପସାଦୋ ଚ ତଗ୍ଗରୁତା ଚ ତପ୍ପସାଦତଗ୍ଗରୁତା, ତାହି। ୱିଧୁତଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ମୋହଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦିତାଯ ୱିହତକିଲେସୋ। "ତଦେୱ ରତନତ୍ତଯଂ ପରାଯଣଂ ଗତି ତାଣଂ ଲେଣ"ନ୍ତି ଏୱଂ ଆକାରେନ ପୱତ୍ତିଯା ତପ୍ପରାଯଣତାକାରପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ସରଣଗମନଂ "ସରଣନ୍ତି ଗଚ୍ଛତି ଏତେନା"ତି। ତଂସମଙ୍ଗୀତି ତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଏୱଂ ଉପେତୀତି ଏୱଂ ଭଜତି ସେୱତି ପଯିରୁପାସତି, ଏୱଂ ୱା ଜାନାତି ବୁଜ୍ଝତୀତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପସାଦଗ୍ଗହଣେନ ଲୋକିଯସରଣଗମନମାହ। ତଞ୍ହି ପସାଦପ୍ପଧାନଂ, ନ ଞାଣପ୍ପଧାନଂ। ଗରୁତାଗହଣେନ ଲୋକୁତ୍ତରଂ। ଅରିଯା ହି ରତନତ୍ତଯଂ ଗୁଣାଭିଞ୍ଞାତାଯ ପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତଂ ୱିଯ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ତପ୍ପସାଦେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ୱିହତକିଲେସୋ ତଗ୍ଗରୁତାଯ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତପ୍ପରାଯଣତା ପନେତ୍ଥ ତଗ୍ଗତିକତାତି ତାଯ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ୱକ୍ଖମାନଂ ସରଣଗମନଂ ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅୱିସେସେନ ୱା ପସାଦଗରୁତା ଜୋତିତାତି ପସାଦଗ୍ଗହଣେନ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦସ୍ସ ଇତରସ୍ସ ଚ ଗହଣଂ, ତଥା ଗରୁତାଗହଣେନାତି ଉଭଯେନପି ଉଭଯଂ ସରଣଗମନଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଇଜ୍ଝତୀତି ଯୋଜନା। ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱାତି ଏତେନ ଅତ୍ଥତୋ ଚତୁସଚ୍ଚାଧିଗମୋଯେୱ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସରଣଗମନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ହି ନିବ୍ବାନଧମ୍ମୋ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯୱସେନ, ମଗ୍ଗଧମ୍ମୋ ଭାୱନାଭିସମଯୱସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝିଯମାନୋଯେୱ ସରଣଗମନତ୍ତଂ ସାଧେତି, ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ପନ ସାୱକଗୋଚରଭୂତା ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୱସେନ, ତଥା ଅରିଯସଙ୍ଘଗୁଣା। ତେନାହ "କିଚ୍ଚତୋ ସକଲେପି ରତନତ୍ତଯେ ଇଜ୍ଝତୀ"ତି, ଇଜ୍ଝନ୍ତଞ୍ଚ ସହେୱ ଇଜ୍ଝତି, ନ ଲୋକିଯଂ ୱିଯ ପଟିପାଟିଯା ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯେ ପନ ୱଦନ୍ତି "ନ ସରଣଗମନଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି, ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା ପନ ଅଧିଗତମେୱ ହୋତି ଏକଚ୍ଚାନଂ ତେୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଲୋକିଯୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ୱିଯା"ତି, ତେସଂ ଲୋକିଯମେୱ ସରଣଗମନଂ ସିଯା, ନ ଲୋକୁତ୍ତରଂ, ତଞ୍ଚ ଅଯୁତ୍ତଂ ଦୁୱିଧସ୍ସପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା। ତନ୍ତି ଲୋକିଯସରଣଗମନଂ। ସଦ୍ଧାପଟିଲାଭୋ "ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା"ତିଆଦିନା। ସଦ୍ଧାମୂଲିକାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସଦ୍ଧାପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତଂ ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତଂ ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତିଞ୍ଚ ଲୋକିଯାୱବୋଧୱସେନେୱ ସମ୍ମା ଞାଯେନ ଦସ୍ସନତୋ। "ସଦ୍ଧାମୂଲିକା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ"ତି ଏତେନ ସଦ୍ଧୂପନିସ୍ସଯା ଯଥାୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣା ପଞ୍ଞା ଲୋକିଯସରଣଗମନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ "ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ"ତି "ଦିଟ୍ଠି ଏୱ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ଉଜୁଂ କରୀଯତୀ"ତି କତ୍ୱା। ଦିଟ୍ଠି ୱା ଉଜୁଂ କରୀଯତି ଏତେନାତି ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ, ତଥା ପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ । ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା "ତପ୍ପରାଯଣତାକାରପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ"ତି ଇଦଞ୍ଚ ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ସଦ୍ଧାପୁବ୍ବଙ୍ଗମସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣଂ ପନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ତପ୍ପଧାନତାଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। "ସଦ୍ଧାପଟିଲାଭୋ"ତି ଇମିନା ମାତାଦୀହି ଉସ୍ସାହିତଦାରକାଦୀନଂ ୱିଯ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତସରଣଗମନଂ ଦସ୍ସେତି, "ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ"ତି ଇମିନା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତସରଣଗମନଂ।

ତଯିଦଂ ଲୋକିଯଂ ସରଣଗମନଂ। ଅତ୍ତା ସନ୍ନିଯ୍ୟାତୀଯତି ଅପ୍ପୀଯତି ପରିଚ୍ଚଜୀଯତି ଏତେନାତି ଅତ୍ତସନ୍ନିଯ୍ୟାତନଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ। ତଂ ରତନତ୍ତଯଂ ପରାଯଣଂ ପଟିସରଣଂ ଏତସ୍ସାତି ତପ୍ପରାଯଣୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ୱା, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ତପ୍ପରାଯଣତା, ଯଥାୱୁତ୍ତଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମମେୱ। ସରଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ସିସ୍ସଭାୱଂ ଅନ୍ତେୱାସିକଭାୱଂ ଉପଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ସିସ୍ସଭାୱୂପଗମନଂ। ସରଣଗମନାଧିପ୍ପାଯେନେୱ ପଣିପତତି ଏତେନାତି ପଣିପାତୋ। ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ତପରିଚ୍ଚଜନନ୍ତି ସଂସାରଦୁକ୍ଖନିତ୍ଥରଣତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ

ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ପରିଚ୍ଚଜନଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂଯେୱାତି ଅୱଧାରଣଂ ଇତରେସୁପି ସରଣଗମନୱିସେସେସୁ ଯଥାରହଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି ତଦଞ୍ଞନିୱତ୍ତନଂ କତଂ ହୋତି।

ଏୱଂ ଅତ୍ତସନ୍ନିଯାତନାଦୀନି ଏକେନ ପକାରେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅପରେହିପି ପକାରେହି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅପିଚା"ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତେନ ପରିଯାଯନ୍ତରେହିପି ଅତ୍ତସନ୍ନିଯ୍ୟାତନାଦି କତମେୱ ହୋତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଭିନ୍ନତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି। ଆଳଅୱକାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସାତାଗିରିହେମୱତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନନୁ ଚେତେ ଆଳଅୱକାଦଯୋ ମଗ୍ଗେନେୱ ଆଗତସରଣଗମନା, କଥଂ ତେସଂ ତପ୍ପରାଯଣତାସରଣଗମନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ମଗ୍ଗେନାଗତସରଣଗମନେହିପି "ସୋ ଅହଂ ୱିଚରିସ୍ସାମି ଗାମା ଗାମ"ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬) ତେହି ତପ୍ପରାଯଣତାକାରସ୍ସ ପୱେଦିତତ୍ତା ତଥା ୱୁତ୍ତଂ।

ଞାତି…ପେ… ୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ଞାତିୱସେନ ଭଯୱସେନ ଆଚରିଯୱସେନ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୱସେନାତି ପଚ୍ଚେକଂ "ୱସେନା"ତି ପଦଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଞାତିୱସେନାତି ଞାତିଭାୱୱସେନ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟପଣିପାତେନାତି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟତାହେତୁକେନ ପଣିପାତେନ। ଇତରେହୀତି ଞାତିଭାୱାଦିୱସପ୍ପୱତ୍ତେହି ତୀହି ପଣିପାତେହି। ଇତରେହୀତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ "ତସ୍ମା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱନ୍ଦତୀତି ପଣିପାତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣୱଚନଂ। ଏୱରୂପନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ସମ୍ପରାଯିକଞ୍ହି ନିଯ୍ୟାନିକଂ ୱା ଅନୁସାସନଂ ପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତୋ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟପଣିପାତମେୱ କରୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସରଣଗମନପ୍ପଭେଦୋତି ସରଣଗମନୱିଭାଗୋ।

ଅରିଯମଗ୍ଗୋଯେୱ ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନନ୍ତି ଆହ "ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ୱିପାକଫଲ"ନ୍ତି। ସବ୍ବଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯୋତି ସକଲସ୍ସ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ। ଏତନ୍ତି "ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି, ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୀ"ତି (ଧ। ପ। ୧୯୦) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଦସ୍ସନଂ।

ନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପଗମନାଦିୱସେନାତି ନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅଗ୍ଗହଣାଦିୱସେନ। ଅଟ୍ଠାନନ୍ତି ହେତୁପଟିକ୍ଖେପୋ। ଅନୱକାସୋତି ପଚ୍ଚଯପଟିକ୍ଖେପୋ। ଉଭଯେନପି କାରଣମେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଯନ୍ତି ଯେନ କାରଣେନ। ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋତି ମଗ୍ଗଦିଟ୍ଠିଯା ସମ୍ପନ୍ନୋ ସୋତାପନ୍ନୋ। କଞ୍ଚି ସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଚତୁଭୂମକେସୁ ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରେସୁ ଏକସଙ୍ଖାରମ୍ପି। ନିଚ୍ଚତୋ ଉପଗଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି "ନିଚ୍ଚୋ"ତି ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ। ସୁଖତୋ ଉପଗଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି "ଏକନ୍ତସୁଖୀ ଅତ୍ତା ହୋତି ଅରୋଗୋ ପରଂ ମରଣା"ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୭୬) ଏୱଂ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିୱସେନ ସୁଖତୋ ଗାହଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ପନ ଅରିଯସାୱକୋ ପରିଳାହାଭିଭୂତୋ ପରିଳାହୱୂପସମନତ୍ଥଂ ମତ୍ତହତ୍ଥିପରିତ୍ତାସିତୋ ୱିଯ ଚୋକ୍ଖବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଉକ୍କାରଭୂମିଂ କଞ୍ଚି ସଙ୍ଖାରଂ ସୁଖତୋ ଉପଗଚ୍ଛତି। ଅତ୍ତୱାରେ କସିଣାଦିପଞ୍ଞତ୍ତିସଙ୍ଗହଣତ୍ଥଂ "ସଙ୍ଖାର"ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା "କଞ୍ଚି ଧମ୍ମ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମେସୁପି ୱାରେସୁ ଚତୁଭୂମକୱସେନେୱ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ତେଭୂମକୱସେନେୱ ୱା। ଯଂ ଯଞ୍ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଗାହୱସେନ ଗଣ୍ହାତି, ତତୋ ତତୋ ଅରିଯସାୱକୋ ଗାହଂ ୱିନିୱେଠେତି। ମାତରନ୍ତିଆଦୀସୁ ଜନିକା ମାତା, ଜନକୋ ପିତା, ମନୁସ୍ସଭୂତୋ ଖୀଣାସୱୋ ଅରହାତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। କିଂ ପନ ଅରିଯସାୱକୋ ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ୟାତି? ଏତମ୍ପି ଅଟ୍ଠାନଂ, ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱସ୍ସ ପନ ମହାସାୱଜ୍ଜଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ଫଲଦୀପନତ୍ଥଞ୍ଚେୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ୱଧକଚିତ୍ତେନ ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ। ଲୋହିତଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟାତି ଜୀୱମାନକସରୀରେ ଖୁଦ୍ଦକମକ୍ଖିକାଯ ପିୱନମତ୍ତମ୍ପି ଲୋହିତଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟ। ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟାତି ସମାନସଂୱାସକଂ ସମାନସୀମାଯଂ ଠିତଂ ସଙ୍ଘଂ 'କମ୍ମେନ ଉଦ୍ଦେସେନ ୱୋହରନ୍ତୋ ଅନୁସ୍ସାୱନେନ ସଲାକଗ୍ଗାହେନା"ତି (ପରି। ୪୫୮) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେହି ପଞ୍ଚହି କାରଣେହି ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟ । ଅଞ୍ଞଂ ସତ୍ଥାରନ୍ତି ଅଞ୍ଞଂ ତିତ୍ଥକରଂ "ଅଯଂ ମେ ସତ୍ଥା"ତି ଏୱଂ ଗଣ୍ହେଯ୍ୟାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ନ ତେ ଗମିସ୍ସନ୍ତି ଅପାଯଭୂମିନ୍ତି ତେ ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଂ ଗତା ତନ୍ନିମିତ୍ତଂ ଅପାଯଭୂମିଂ ନ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ଦେୱକାଯଂ ପନ ପରିପୂରେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦସହି ଠାନେହୀତି ଦସହି କାରଣେହି। ଅଧିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଅଧିଭୱନ୍ତି। ୱେଲାମସୁତ୍ତାଦିୱସେନାପୀତି ଏତ୍ଥ "ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସସଙ୍ଖାନଂ ସୁୱଣ୍ଣପାତିରୂପିଯପାତିକଂସପାତୀନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ରୂପିଯସୁୱଣ୍ଣହିରଞ୍ଞପୂରାନଂ କରୀସସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥଭାୱପ୍ପମାଣାନଂ ସବ୍ବାଲଙ୍କାରପଟିମଣ୍ଡିତାନଂ ଚତୁରାସୀତିଯା ହତ୍ଥିସହସ୍ସାନଂ ଚତୁରାସୀତିଯା ଅସ୍ସସହସ୍ସାନଂ ଚତୁରାସୀତିଯା ରଥସହସ୍ସାନଂ ଚତୁରାସୀତିଯା ଧେନୁସହସ୍ସାନଂ ଚତୁରାସୀତିଯା କଞ୍ଞାସହସ୍ସାନଂ ଚତୁରାସୀତିଯା ପଲ୍ଲଙ୍କସହସ୍ସାନଂ ଚତୁରାସୀତିଯା ୱତ୍ଥକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ଅପରିମାଣସ୍ସ ଚ ଖଜ୍ଜଭୋଜ୍ଜାଦିଭେଦସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ପରିଚ୍ଚଜନୱସେନ ସତ୍ତମାସାଧିକାନି ସତ୍ତ ସଂୱଚ୍ଛରାନି ନିରନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତୱେଲାମମହାଦାନତୋ ଏକସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଦିନ୍ନଦାନଂ ମହପ୍ଫଲତରଂ, ତତୋ ସତଂ ସୋତାପନ୍ନାନଂ ଦିନ୍ନଦାନତୋ ଏକସ୍ସ ସକଦାଗାମିସ୍ସ, ତତୋ ଏକସ୍ସ ଅନାଗାମିସ୍ସ, ତତୋ ଏକସ୍ସ ଅରହତୋ, ତତୋ ଏକସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ତତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ତତୋ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦିନ୍ନଦାନଂ ମହପ୍ଫଲତରଂ, ତତୋ ଚାତୁଦ୍ଦିସଂ ସଙ୍ଘଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ୱିହାରକରଣଂ, ତତୋ ସରଣଗମନଂ ମହପ୍ଫଲତର"ନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେନ୍ତସ୍ସ ୱେଲାମସୁତ୍ତସ୍ସ (ଅ। ନି। ୯।୨୦) ୱସେନ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ "ଯଂ ଗହପତି, ୱେଲାମୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଦାନଂ ଅଦାସି ମହାଦାନଂ, ଯୋ ଏକଂ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନଂ ଭୋଜେଯ୍ୟ, ଇଦଂ ତତୋ ମହପ୍ଫଲତର"ନ୍ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୯।୨୦)। ୱେଲାମସୁତ୍ତାଦୀତି

ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅଗ୍ଗପ୍ପସାଦସୁତ୍ତାଦୀନଂ (ଅ. ନି. ୪.୩୪; ଇତିଵୁ. ୯୦) ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଞ୍ଞାଣଂ ୱତ୍ଥୁତ୍ତୟସ୍ସ ଗୁଣାନଂ ଅଜାନନଂ ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋହୋ, ''ବୁଦ୍ଧୋ ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ ବୁଦ୍ଧୋ''ତିଆଦିନା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ସଂସୟୋ,ମିଚ୍ଛାଞାଣଂ ତସ୍ସ ଗୁଣାନଂ ଅଗୁଣଭାୱପରିକପ୍ପନେନ ୱିପରୀତଗ୍ଗାହୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅନାଦରାଗାରୱାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ନ ମହାଜୁତିକନ୍ତି ନ ଉଜ୍ଜଲଂ, ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ ଅପରିୟୋଦାତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ମହାୱିପ୍ଫାରନ୍ତି ଅନୁଳାରଂ। ସାୱଜ୍ଜୋତି ଦିଟ୍ଠିତଣ୍ହାଦିୱସେନ ସଦୋସୋ। ଲୋକିୟଂ ସରଣଗମନଂ ସିକ୍ଖାସମାଦାନଂ ୱିୟ ଅଗ୍ଗହିତକାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ ଜୀୱିତପରିୟନ୍ତମେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଖନ୍ଧଭେଦେନ ଭେଦୋତି ଆହ ''ଅନୱଜ୍ଜୋ କାଲକିରିୟାୟା''ତି। ସୋତି ଅନୱଜ୍ଜୋ ସରଣଗମନଭେଦୋ। ସତିପି ଅନୱଜ୍ଜତ୍ତେ ଇଟ୍ଠଫଲୋପି ନ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅଫଲୋ''ତି।

ସରଣଗମନକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଉପାସକୱିଧିକଥାୱଣ୍ଣନା

କୋଉପାସକୋତି ସରୂପପୁଚ୍ଛା, ତସ୍ମା କିଂଲକ୍ଖଣୋ ଉପାସକୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କସ୍ମାତି ହେତୁପୁଚ୍ଛା। ତେନ କେନ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତେନ ଉପାସକସଦ୍ଦୋ ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ନିରୁଳ୍ହୋତି ଦସ୍ସେତି। କିମସ୍ସ ସୀଲନ୍ତି କୀଦିସଂ ଅସ୍ସ ଉପାସକସ୍ସ ସୀଲଂ, କିତ୍ତକେନ ସୀଲେନାୟଂ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କୋ ଆଜୀୱୋତି କୋ ଅସ୍ସ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ, ସୋ ପନ ମିଚ୍ଛାଜୀୱସ୍ସ ପରିୱଜ୍ଜନେନ ହୋତୀତି ସୋପି ୱିଭଜୀୟତୀତି। କା ୱିପତ୍ତୀତି କା ଅସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ, ଆଜୀୱସ୍ସ ୱା ୱିପତ୍ତି। ଅନନ୍ତରସ୍ସ ହି ୱିଧି ୱା ପଟିସେଧୋ ୱା। କା ସମ୍ପତ୍ତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ୟୋ କୋଚୀତି ଖତ୍ତିୟାଦୀସୁ ୟୋ କୋଚି। ତେନ ସରଣଗମନମେୱେତ୍ଥ କାରଣଂ, ନ ଜାତିଆଦିୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେତି। ଉପାସନତୋତି ତେନେୱ ସରଣଗମନେନ ତତ୍ଥ ଚ ସକ୍କଚ୍ଚକାରିତାୟ ଆଦରଗାରୱବହୁମାନାଦିୟୋଗେନ ପୟିରୁପାସନତୋ। ୱେରମଣିୟୋତି ୱେରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପାଣାତିପାତାଦିଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ, ତସ୍ସ ମଣନତୋ ହନନତୋ ୱିନାସନତୋ ୱେରମଣିୟୋ, ପଞ୍ଚ ୱିରତିୟୋ ୱିରତିପ୍ପଧାନତ୍ତା ତସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ। ତେନେୱାହ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ''ପଟିୱିରତୋ ହୋତୀ''ତି।

ମିଚ୍ଛାୱଣିଜ୍ଜାତି ନ ସମ୍ମାୱଣିଜ୍ଜା ଅୟୁତ୍ତୱଣିଜ୍ଜା ଅସାରୁପ୍ପୱଣିଜ୍ଜା। ପହାୟାତି ଅକରଣେନେୱ ପଜହିତ୍ୱା। ଧମ୍ମେନାତି ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତେନ। ତେନ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅଧମ୍ମିକଂ ଜୀୱିକଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସମେନାତି ଅୱିସମେନ। ତେନ କାୟୱିସମାଦିଦୁଚ୍ଚରିତଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା କାୟସମାଦିନା ସୁଚରିତେନ ଜୀୱନଂ ଦସ୍ସେତି। ସତ୍ଥୱଣିଜ୍ଜାତି ଆୱୁଧଭଣ୍ଡଂ କତ୍ୱା ୱା କାରେତ୍ୱା ୱା ୟଥାକତଂ ୱା ପଟିଲଭିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିକ୍କୟୋ। ସତ୍ତୱଣିଜ୍ଜାତି ମନୁସ୍ସୱିକ୍କୟୋ । ମଂସୱଣିଜ୍ଜାତି ସୂନକାରାଦୟୋ ୱିୟ ମିଗସୂକରାଦିକେ ପୋସେତ୍ୱା ମଂସଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ୱିକ୍କୟୋ। ମଜ୍ଜୱଣିଜ୍ଜାତି ୟଂ କିଞ୍ଚି ମଜ୍ଜଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିକ୍କୟୋ। ୱିସୱଣିଜ୍ଜାତି ୱିସଂ ୟୋଜେତ୍ୱା, ୱିସଂ ଗହେତ୍ୱା ୱା ତସ୍ସ ୱିକ୍କୟୋ। ତତ୍ଥ ସତ୍ଥୱଣିଜ୍ଜା ପରୋପରୋଧନିମିତ୍ତତାୟ ଅକରଣୀୟା ୱୁତ୍ତା, ସତ୍ତୱଣିଜ୍ଜା ଅଭୁଜିସ୍ସଭାୱକରଣତୋ, ମଂସୱିସୱଣିଜ୍ଜା ୱଧହେତୁତୋ, ମଜ୍ଜୱଣିଜ୍ଜା ପମାଦଟ୍ଠାନତୋ।

ତସ୍ସେୱାତି ପଞ୍ଚୱେରମଣିଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ଚେୱ ପଞ୍ଚମିଚ୍ଛାୱଣିଜ୍ଜାଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଆଜୀୱସ୍ସ ଚ। ୱିପତ୍ତୀତି ଭେଦୋ ପକୋପୋ ଚ। ୟାୟାତି ୟାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା। ଚଣ୍ଡାଲୋତି ଉପାସକଚଣ୍ଡାଲୋ। ମଲନ୍ତି ଉପାସକମଲଂ। ପତିକିଟ୍ଠୋତି ଉପାସକନିହୀନୋ। ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ କମ୍ମକମ୍ମଫଲେସୁ ଚ ସଦ୍ଧାୱିପରିୟାୟୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟଂ ମିଚ୍ଛାଧିମୋକ୍ଖୋ। ୟଥାୱୁତ୍ତେନ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ। ୟଥାୱୁତ୍ତ ସୀଲୱିପତ୍ତି ଆଜୀୱୱିପତ୍ତିୱସେନ ଦୁସ୍ସୀଲୋ। ''ଇମିନା ଦିଟ୍ଠାଦିନା ଇଦଂ ନାମ ମଙ୍ଗଲଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଏୱଂ ବାଲଜନପରିକପ୍ପିତକୋତୂହଲସଙ୍ଖାତେନ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତମଙ୍ଗଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ କୋତୂହଲମଙ୍ଗଲିକୋ। ମଙ୍ଗଲଂ ପଚ୍ଚେତୀତି ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲାଦିଭେଦଂ ମଙ୍ଗଲମେୱ ପତ୍ତିୟାୟତି। ନୋ କମ୍ମନ୍ତି କମ୍ମସ୍ସକତଂ ନୋ ପତ୍ତିୟାୟତି। ଇତୋ ବହିଦ୍ଧାତି ଇତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧସାସନତୋ ବହିଦ୍ଧା ବାହିରକସମୟେ। ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଂ ପରିୟେସତୀତି ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନଂ ଦକ୍ଖିଣାରହସଞ୍ଞୀ ଗୱେସତି। ପୁବ୍ବକାରଂ କରୋତୀତି ଦାନମାନନାଦିକଂ କୁସଲକିରିୟଂ ପଠମଂ କରୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟପରିୟେସନପୁବ୍ବକାରେ ଏକଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା।

ୱିପତ୍ତିୟଂ ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ସମ୍ପତ୍ତି ଞାତବ୍ବା। ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ପରିସାନଂ ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ଉପାସକୋୱ ରତନଂ ଉପାସକରତନଂ। ଗୁଣସୋଭାକିତ୍ତିସଦ୍ଦସୁଗନ୍ଧତାହି ଉପାସକୋୱ ପଦୁମଂ ଉପାସକପଦୁମଂ। ତଥା ଉପାସକପୁଣ୍ଡରୀକୋ।

ଆଦିମ୍ହୀତି ଆଦିଅତ୍ଥେ। କୋଟିୟନ୍ତି ପରିୟନ୍ତକୋଟିୟଂ। ୱିହାରଗ୍ଗେନାତି ଓୱରକକୋଟ୍ଠାସେନ, ''ଇମସ୍ମିଂ ଗବ୍ଭେ ୱସନ୍ତାନଂ ଇଦଂ ନାମ ପନସଫଲଂ ପାପୁଣାତୀ''ତିଆଦିନା ତଂତଂୱସନଟ୍ଠାନକୋଟ୍ଠାସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଜ୍ଜତନ୍ତି ଅଜ୍ଜଚେୱ ଅତ୍ଥୋ।

ପାଣେହିଉପେତନ୍ତି ଇମିନା ତସ୍ସ ସରଣଗମନସ୍ସ ଆପାଣକୋଟିକତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯାୱ ମେ ଜୀୱିତଂ ପୱତ୍ତତୀ’’ତିଆଦିନା ୱତ୍ୱା ପୁନ ଜୀୱିତେନ ତଂ ୱତ୍ଥୁତ୍ତୟଂ ପଟିପୂଜେନ୍ତୋ ‘‘ସରଣଗମନଂ ରକ୍ଖାମୀ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଅହଞ୍ହି’’ତିଆଦିମାହ। ପାଣେହି ଉପେତନ୍ତି ହି ଯାୱ ମେ ପାଣା ଧରନ୍ତି, ତାୱ ସରଣଂ ଉପେତଂ, ଉପେନ୍ତୋ ଚ ନ ୱାଚାମତ୍ତେନ, ନ ଏକୱାରଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦନମତ୍ତେନ, ଅଥ ଖୋ ପାଣେ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱାପି ଯାୱଜୀୱଂ ଉପେତନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ଉପାସକୱିଧିକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଭୟଭେରୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୫। ଅନଙ୍ଗଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୭।ଆୟସ୍ମାସାରିପୁତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ଏୱମାଦିକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ‘‘ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସୀ’’ତିଆଦିକଂ ସଙ୍ଗଂ ସୁତ୍ତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତେନାହ ‘‘ଅନଙ୍ଗଣସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ତସ୍ସ କୋ ନିକ୍ଖେପୋ? ଅତ୍ତଜ୍ଝାସୟୋ। ପରେହି ଅନଜ୍ଝିଟ୍ଠୋୟେୱ ହି ମହାଥେରୋ ଇମଂ ଦେସନଂ ଆରଭି। କେଚି ପନାହୁ ‘‘ଏକଚ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୂ ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ତେସଂ ଚିତ୍ତସଂକିଲେସପ୍ପହାନାୟ ଚେୱ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦନାୟ ଚ ଅୟଂ ଦେସନା ଆରଦ୍ଧା’’ତି। ଏୱଂ ସବ୍ବସୁତ୍ତେସୁପି ଯଥା ଏତ୍ଥ ଅନଙ୍ଗଣସୁତ୍ତେ, ଏୱଂ ଇତୋ ପରେସୁପି ସବ୍ବେସୁପି ସୁତ୍ତେସୁ ଅନୁତ୍ତାନଅପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନା ଏୱ କରୀୟତି। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି। ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋତି ଗଣନେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ। ଇଦଞ୍ହି ଅପ୍ପରଜକ୍ଖମହାରଜକ୍ଖତାୱସେନ ଦୁୱିଧେ ସତ୍ତେ ପଚ୍ଚେକଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଜ୍ଝତାନତ୍ଥଜ୍ଝତାୱସେନ ଦ୍ୱିଧା କତ୍ୱା ‘‘ଚତ୍ତାରୋ’’ତି ଅନୱସେସପରିୟାଦାନଂ। ୱଜ୍ଜୀପୁତ୍ତକାଦୟୋ ୱିୟ ପୁଗ୍ଗଲୱାଦୀତି ନ ଗହେତବ୍ବଂ ଲୋକସମଞ୍ଞାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ସମତ୍ଥାନଂ ୱସେନ ଦେସନାୟ ଆରଦ୍ଧତ୍ତା, ଅୟଞ୍ଚ ଦେସନାନୟୋ ସତ୍ଥୁ ନିସ୍ସାୟ ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅୟଞ୍ହି’’ତିଆଦିମାହ।

ସମ୍ମୁତିପରମତ୍ଥଦେସନାକଥାୱଣ୍ଣନା

ତତ୍ଥ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୭୦) ସମ୍ମୁତିୟା ଦେସନା ସମ୍ମୁତିଦେସନା, ପରମତ୍ଥସ୍ସ ଦେସନା ପରମତ୍ଥଦେସନା। ତତ୍ଥାତି ସମ୍ମୁତିପରମତ୍ଥଦେସନାସୁ, ନ ସମ୍ମୁତିପରମତ୍ଥେସୁ। ତେନାହ ‘‘ଏୱରୂପା ସମ୍ମୁତିଦେସନା, ଏୱରୂପା ପରମତ୍ଥଦେସନା’’ତି। ତତ୍ରିଦଂ ସମ୍ମୁତିପରମତ୍ଥାନଂ ଲକ୍ଖଣଂ – ଯସ୍ମିଂ ଭିନ୍ନେ, ବୁଦ୍ଧିୟା ଅୱୟୱୱିନିବ୍ଭୋଗେ ୱା କତେ ନ ତଂସମଞ୍ଞା, ସା ଘଟପଟାଦିପ୍ପଭେଦା ସମ୍ମୁତି, ତବ୍ବିପରିୟାୟତୋ ପରମତ୍ଥୋ। ନ ହି କକ୍ଖଳଫୁସନାଦିସଭାୱେ ଅୟଂ ନୟୋ ଲବ୍ଭତି, ତତ୍ଥ ରୂପାଦିଧମ୍ମଂ ସମୂହସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଉପାଦାୟ ପୁଗ୍ଗଲୱୋହାରୋତି ଆହ ‘‘ପୁଗ୍ଗଲୋତି ସମ୍ମୁତିଦେସନା’’ତି। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଉପ୍ପାଦୱୟନ୍ତୋ ସଭାୱଧମ୍ମା ନ ନିଚ୍ଚାତି ଆହ ‘‘ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ପରମତ୍ଥଦେସନା’’ତି। ଏସ ନୟୋ ସେସପଦେସୁପି। ନନୁ ଖନ୍ଧଦେସନାପି ସମ୍ମୁତିଦେସନାୱ। ଖନ୍ଧଟ୍ଠୋ ହି ରାସଟ୍ଠୋ, କୋଟ୍ଠାସଟ୍ଠୋ ୱାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଅୟଂ ପନ ଖନ୍ଧସମଞ୍ଞା ଫସ୍ସାଦୀସୁ ତଜ୍ଜାପଞ୍ଞତ୍ତି ୱିୟ ପରମତ୍ଥସନ୍ନିସ୍ସୟା ତସ୍ସ ଆସନ୍ନତରା, ପୁଗ୍ଗଲସମଞ୍ଞାଦୟୋ ୱିୟ ନ ଦୂରେତି ପରମତ୍ଥସଙ୍ଗହତା ୱୁତ୍ତା, ଖନ୍ଧସୀସେନ ୱା ତଦୁପାଦାନା ସଭାୱଧମ୍ମା ଏୱ ଗହିତା। ନନୁ ଚ ସଭାୱଧମ୍ମା ସବ୍ବେପି ସମ୍ମୁତିମୁଖେନେୱ ଦେସନଂ ଆରୋହନ୍ତି, ନ ସମୁଖେନାତି ସବ୍ବାପି ଦେସନା ସମ୍ମୁତିଦେସନାୱ ସିୟାତି? ନୟିଦମେୱଂ ଦେସେତବ୍ବଧମ୍ମୱିଭାଗେନ ଦେସନାୱିଭାଗସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ନ ଚ ସଦ୍ଦୋ କେନଚି ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତେନ ୱିନା ଅତ୍ଥଂ ପକାସେତୀତି।

ସମ୍ମୁତିୱସେନ ଦେସନଂ ସୁତ୍ୱାତି ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ତନ୍ତପୋ ହୋତି ଅତ୍ତପରିତାପାନୁୟୋଗମନୁୟୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୨।୪୧୩; ପୁ। ପ। ୧୦।୨୫ ମାତିକା) ସମ୍ମୁତିମୁଖେନ ପୱତ୍ତିତଂ ଦେସନଂ ସୁତମୟଞାଣୁପ୍ପାଦନୱସେନ ସୁତ୍ୱା। ଅତ୍ଥଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱାତି ତଦନୁସାରେନ ଚତୁସଚ୍ଚସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ସହ ୱିପସ୍ସନାୟ ମଗ୍ଗେନ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା। ମୋହଂ ପହାୟାତି ତଦେକଟ୍ଠେହି କିଲେସେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅନୱସେସଂ ମୋହଂ ପଜହିତ୍ୱା। ୱିସେସନ୍ତି ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ଅରହତ୍ତସଙ୍ଖାତଞ୍ଚ ୱିସେସଂ। ତେସନ୍ତି ତାଦିସାନଂ ୱିନେୟ୍ୟାନଂ। ପରମତ୍ଥୱସେନାତି ‘‘ପଞ୍ଚିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନୀ’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୫।୪୭୨-୪୭୪) ପରମତ୍ଥଧମ୍ମୱସେନ। ସେସଂ ଅନନ୍ତରନୟେ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସଂ ସମ୍ମୁତିୱସେନ ପରମତ୍ଥୱସେନ ଚ ଦେସନାୟଂ। ଦେସଭାସାକୁସଲୋତି ନାନାଦେସଭାସାସୁ କୁସଲୋ। ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ସିପ୍ପଗନ୍ଥାନମ୍ପୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ ସିପ୍ପୁଗ୍ଗହଣଞ୍ହି ପରତୋ ୱକ୍ଖତି। ସିପ୍ପାନି ୱା ୱେଦନ୍ତୋଗଧେ କତ୍ୱା ‘‘ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କଥେତବ୍ବଭାୱେନ ଠିତାନି, ନ କତ୍ଥଚି ସନ୍ନିହିତଭାୱେନାତି ୱେଦାନମ୍ପି କଥେତବ୍ବଭାୱେନେୱ ଅୱଟ୍ଠାନଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ‘‘ଗୁୟ୍ହା ତୟୀ ନିହିତା ଗୟ୍ହତୀ’’ତି ମିଚ୍ଛାୱାଦଂ

ପଟିକ୍ଖିପତି। ନାନାୱିଧା ଦେସଭାସା ଏତେସନ୍ତି ନାନାଦେସଭାସା।

ପରମୋ ଉତ୍ତମୋ ଅତ୍ଥୋ ପରମତ୍ଥୋ, ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାଭୂତସଭାୱୋ। ଲୋକସଙ୍କେତମତ୍ତସିଦ୍ଧା ସମ୍ମୁତି। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ସମ୍ମୁତିକଥାଯ ସଚ୍ଚତାତିଆହ ''ଲୋକସମ୍ମୁତିକାରଣା''ତି, ଲୋକସମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତନତୋ। ଲୋକସମଞ୍ଞାଯ ହି ଅଭିନିୱେସେନ ୱିନା ଞାପନା ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ସୁତସ୍ସ ସାୱନା ୱିଯ ନ ମୁସା ଅନତିଧାୱିତଦ୍ଧତୋ ତସ୍ସା। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଜନପଦନିରୁତ୍ତିଂ ନାଭିନିୱେସେଯ୍ଯ, ସମଞ୍ଞଂ ନାତିଧାୱେଯ୍ଯା''ତି (ମ॰ ନି॰ ୩।୩୩୨)। ଧମ୍ମାନନ୍ତି ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ। ଭୂତକାରଣାତି ଯଥାଭୂତସଭାୱଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତନତୋ। ସମ୍ମୁତିଂ ୱୋହରନ୍ତସ୍ସାତି ''ପୁଗ୍ଗଲୋ ସତ୍ତୋ''ତିଆଦିନା ଲୋକସମଞ୍ଞଂ କଥେନ୍ତସ୍ସ।

ହିରୋତ୍ତପ୍ପଦୀପନତ୍ଥନ୍ତି ଲୋକପାଲନକିଚ୍ଚେ ହିରୋତ୍ତପ୍ପଧମ୍ମେ କିଚ୍ଚତୋ ପକାସେତୁଂ। ତେସଞ୍ହି କିଚ୍ଚଂ ସତ୍ତସନ୍ତାନେଯେୱ ପାକଟଂ ହୋତୀତି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ କଥାଯ ତଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ କମ୍ମଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତଂସନ୍ତାନେ ଏୱ ତସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି କମ୍ମସ୍ସକତା। ଏୱଞ୍ହି କତୱିଞ୍ଞାଣନାସୋ ଅକତାଗମୋ ୱା ନତ୍ଥୀତି ସା ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଏୱ କଥାଯ ଦୀପେତବ୍ବା। ତେହି ସତ୍ତେହି କାତବ୍ବା ପୁଞ୍ଞାଦିକିରିଯା ପଚ୍ଚତ୍ତପୁରିସକାରୋପି ସନ୍ତାନୱସେନ ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବତୋ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଏୱ କଥାଯ ଦୀପେତବ୍ବୋ।

ଆନନ୍ତରିଯଦୀପନତ୍ଥନ୍ତି ଚୁତିଅନନ୍ତରଂ ଫଲଂ ଅନନ୍ତରଂ ନାମ, ତସ୍ମିଂ ଅନନ୍ତରେ ନିଯୁତ୍ତାନି, ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତନେନ ଅନନ୍ତରକରଣସୀଲାନି, ଅନନ୍ତରପଯୋଜନାନି ୱାତି ଆନନ୍ତରିଯାନି, ମାତୁଘାତାଦୀନି, ତେସଂ ଦୀପନତ୍ଥଂ। ତାନିପି ହି ସନ୍ତାନୱସେନ ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବତୋ ''ମାତରଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେତୀ''ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା॰ ୧।୧।୪୨୩) ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଏୱ କଥାଯ ଦୀପେତବ୍ବାନି, ତଥା ''ସୋ ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସା ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ୱା ୱିହରତୀ''ତିଆଦିନା (ଦୀ॰ ନି॰ ୧।୫୫୬; ୩।୩୦୮; ମ॰ ନି॰ ୧।୭୭; ୨।୩୦୯; ୩।୨୩୦; ୱିଭ॰ ୬୪୨, ୬୪୩) ''ସୋ ଅନେକୱିହିତଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରତି ଏକମ୍ପି ଜାତି''ନ୍ତିଆଦିନା (ଦୀ॰ ନି॰ ୧।୨୪୪, ୨୪୫; ମ॰ ନି॰ ୧।୧୪୮, ୩୮୪, ୪୩୧; ପାରା॰ ୧୨) ''ଅତ୍ଥି ଦକ୍ଖିଣା ଦାଯକତୋ ୱିସୁଜ୍ଝତି, ନୋ ପଟିଗ୍ଗାହକତୋ''ତିଆଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୩।୩୮୧) ଚ ପୱତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରପୁବ୍ବେନିୱାସଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧିକଥା ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଏୱ କଥାଯ ଦୀପେତବ୍ବା ସତ୍ତସନ୍ତାନୱିସଯତ୍ତା। ''ଅଟ୍ଠ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲା (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୪୯), ନ ସମଯୱିମୁତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତିଆଦିନା (ପୁ॰ ପ॰ ୧) ଚ ପରମତ୍ଥଂ କଥେନ୍ତୋପି ଲୋକସମ୍ମୁତିଯା ଅପ୍ପହାନତ୍ଥଂ ପୁଗ୍ଗଲକଥଂ କଥେସି। ଏତେନ ୱୁତ୍ତାୱସେସାଯ କଥାଯ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଭାୱେ ପଯୋଜନଂ ସାମଞ୍ଞୱସେନ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କାମଞ୍ଚେତଂ ସବ୍ବଂ ଅପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକାନମ୍ପି ପନ ଏୱଂ ଦେସନା ସୁଖାୱହା ହୋତି।

ମହାଜନୋତି ଲୋକିଯମହାଜନୋ। ନ ଜାନାତି ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଭାୱେନ ଧମ୍ମକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖଣେନ। ତତ୍ଥ ''କିଂ ନାମେତଂ, କଥଂ ନାମେତ''ନ୍ତି ସଂସଯପକ୍ଖନ୍ଦତାଯ ସମ୍ମୋହଂ ଆପଜ୍ଜତି। ୱିରୁଦ୍ଧାଭିନିୱେସିତାଯ ପଟିସତ୍ତୁ ହୋତି। ଜାନାତି ଚିରପରିଚିତତ୍ତା ୱୋହାରକଥାଯ। ତତୋ ଏୱ ନ ସମ୍ମୋହମାପଜ୍ଜତି, ନ ପଟିସତ୍ତୁ ହୋତି।

ନପ୍ପଜହନ୍ତି ୱୋହାରମୁଖେନ ପରମତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନତୋ। ସମଞ୍ଞାଗହଣୱସେନ ଲୋକେନ ଞାଯତି ସମଞ୍ଞାଯତି ୱୋହରୀଯତୀତି ଲୋକସମଞ୍ଞା, ତାଯ ଲୋକସମଞ୍ଞାଯ। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଭାୱନେ ଲୋକେନ ନିଚ୍ଛିତଂ, ନିଯତଂ ୱା ୱୁଚ୍ଚତି ୱୋହରୀଯତୀତି ଲୋକନିରୁତ୍ତି, ତସ୍ସଂ ଲୋକନିରୁତ୍ତିଯଂ। ତଥା ଲୋକେନ ଅଭିଲପୀଯତୀତି ଲୋକସମଞ୍ଞତାଯ ଲୋକାଭିଲାପୋ, ତସ୍ମିଂ ଲୋକାଭିଲାପେ ଠିତାଯେୱ ଅପ୍ପହାନତୋ। ପୁଗ୍ଗଲୱାଦିନୋ ୱିଯ ପରମତ୍ଥୱସେନ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା।

ସନ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ସନ୍ତସଦ୍ଦୋ ''ଦୀଘଂ ସନ୍ତସ୍ସ ଯୋଜନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ॰ ପ॰ ୬୦) କିଲନ୍ତଭାୱେ ଆଗତୋ, ''ଅଯଞ୍ଚ ୱିତକ୍କୋ ଅଯଞ୍ଚ ୱିଚାରୋ ସନ୍ତା ହୋନ୍ତି ସମିତା''ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ॰ ୫୭୬) ନିରୁଦ୍ଧଭାୱେ ଆଗତୋ, ''ଅଧିଗତୋ ଖୋ ମ୍ୟାଯଂ ଧମ୍ମୋ ଗମ୍ଭୀରୋ ଦୁଦ୍ଦସୋ ଦୁରନୁବୋଧୋ ସନ୍ତୋ ପଣୀତୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ॰ ନି॰ ୨।୬୭; ମ॰ ନି॰ ୧।୨୮୧; ୨।୩୩୭; ସଂ॰ ନି॰ ୨।୧୭୨; ମହାୱ॰ ୭) ସନ୍ତଞାଣଗୋଚରତାଯ, ''ଉପସନ୍ତସ୍ସ ସଦା ସତିମତୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା॰ ୨୭) କିଲେସୱୂପସମେ, ''ସନ୍ତୋ ହୱେ ସବ୍ଭି ପୱେଦଯନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଧ॰ ପ॰ ୧୫) ସାଧୂସୁ, ''ପଞ୍ଚିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାଚୋରା ସନ୍ତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନା''ତିଆଦୀସୁ (ପାରା॰ ୧୯୫) ଅତ୍ଥିଭାୱେ, ଇଧାପି ଅତ୍ଥିଭାୱେଯେୱ। ସୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲସମ୍ବନ୍ଧେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଲୋକସମଞ୍ଞାୱସେନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଲୋକସଙ୍କେତୱସେନ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଆହ। ଅତ୍ଥୀତି ଚେତଂ ନିପାତପଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ''ଅତ୍ଥି ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ କେସା''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ॰ ନି॰ ୨।୩୭୩-୩୭୪; ମ॰ ନି॰ ୧।୧୧୦; ୩।୧୫୪; ଅ॰ ନି॰ ୬।୨୯; ୧୦।୬୦) ୱିଯ। ସଂୱିଜ୍ଜମାନାତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଉପଲବ୍ଭମାନା''ତି ଆହ। ଯଞ୍ହି ସଂୱିଜ୍ଜତି, ତଂ ଉପଲବ୍ଭତୀତି। ଅଙ୍ଗନ୍ତି ଏତେହି ତଂସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲା ନିହୀନଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅଙ୍ଗଣାନି, ରାଗାଦଯୋ। ଅଞ୍ଜତି ମକ୍ଖେତୀତି ଅଙ୍ଗଣଂ, ମଲାଦି। ଅଞ୍ଚେତି ତତ୍ଥ ଠିତଂ ଅହୁଦ୍ଦରତାଯ ଅଭିବ୍ୟଞ୍ଜେତୀତି ଅଙ୍ଗଣଂ, ୱିୱଟୋ ଭୂମିପଦେସୋ।

ଦୋସାଦୀନଂ ପଓତ୍ତିଆକାରୱିସେସତାଯ ନାନପ୍ପକାରା ବହୁଲପ୍ପଓତ୍ତିଯା ତିଵ୍ଵକିଲେସା। ପାପକାନନ୍ତି ଲାମକାନଂ। ଅକୁସଲାନନ୍ତି ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତାନଂ। ଇଚ୍ଛାଓଚରାନନ୍ତି ଇଚ୍ଛାଓସେନ ପଓତ୍ତାନଂ। ସହ ଅଙ୍ଗଣେନାତି ଅଙ୍ଗଣନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମେନ ଯଥାୱୁତ୍ତକିଲେସେନ ସହ ୱତ୍ତତି।

ଅତ୍ଥୀତିପି ନ ଜାନାତି ତାଦିସସ୍ସ ଯୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ ଅଭାୱା। ଯେସଂ କିଲେସାନଂ ଅତ୍ଥିତା, ତେସଂ ସପ୍ପଟିଭଯତା ୱିସେସତୋ ଜାନିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଇମେ କିଲେସା ନାମା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କକ୍ଖଳଆତି ଫରୁସା। ୱାଳଆତି କୁରୁରା। ନ ଗହିତବ୍ବାତି ନ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବା। ଯାଥାୱସରସତୋତି ଯଥାଭୂତସଭାୱତୋ। ଏୱଞ୍ଚାତି "ଇମେ କିଲେସା ନାମା"ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ଯେନ ୱା ତେନ ୱାତି ନଓକମ୍ଭେସୁ ୱା ପରିଯତ୍ତିଧୁତଙ୍ଗାଦୀସୁ ୱା ଯେନ ୱା ତେନ ୱା। ତତ୍ରାତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମଂ। ତଂ ପନ ନିଦ୍ଧାରଣଂ ସଙ୍ଗଣାନଙ୍ଗଣସମୁଦାଯତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଚତୂସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୂ"ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ତଦେକଦେସତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ତେସୁ ୱା ଦ୍ୱୀସୁ ସାଙ୍ଗଣେସୂ"ତି ଆହ। ତଞ୍ହି ଦ୍ୱଯଂ ପଠମଂ ହୀନସେଟ୍ଠଭାୱେନ ନିଦ୍ଧାରୀଯତି ପଠମଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା। ନିଦ୍ଧାରଣଞ୍ହି କ୍ୱଚି କୁତୋଚି କେନଚି ହୋତୀତି।

୫୮। କିଞ୍ଚାପି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ "ଜନକୋ ହେତୁ, ପରିଗ୍ଗାହକୋ ପଚ୍ଚଯୋ, ଅସାଧାରଣୋ ହେତୁ, ସାଧାରଣୋ ପଚ୍ଚଯୋ, ସଭାଗୋ ହେତୁ, ଅସଭାଗୋ ପଚ୍ଚଯୋ, ପୁବ୍ବକାଲିକୋ ହେତୁ, ସହପ୍ପଓତ୍ତୋ ପଚ୍ଚଯୋ"ତିଆଦିନା ହେତୁପଚ୍ଚଯା ୱିଭଜ୍ଜ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଇଧ ପନ "ଚତ୍ତାରୋ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାଭୂତା ହେତୂ, ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତା ପଚ୍ଚଯା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନାଯା"ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୮୫) ୱିଯ ହେତୁପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦା ସମାନତ୍ଥାତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଉଭଯେନପି କାରଣମେୱପୁଚ୍ଛତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉଭଯେନାତି ହେତୁପଚ୍ଚଯୱଚନଦ୍ୱଯେନ। ପୁଚ୍ଛତି ଆଯସ୍ମା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ଦେସନଂ ୱଡ୍ଢେତୁକାମୋ। କିଞ୍ଚାପୀତି ଅନୁଜାନନସମ୍ଭାୱନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। କିଂ ଅନୁଜାନାତି? ସମାନେପି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସାଙ୍ଗଣଭାୱେ ତସ୍ସା ପଜାନନାପ୍ପଜାନନହେତୁକତଂ ତେସଂ ସେଟ୍ଠହୀନତଂ। କିଂ ସମ୍ଭାୱେତି? ଥେରସ୍ସ ୱିଚିତ୍ତପଟିଭାନତାଯ ନାନାହେତୂପମାହି ଅଲଙ୍କତ୍ୱା ଯଥାପୁଚ୍ଛିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପାକଟକରଣଂ। ତେନାହ "ନପ୍ପଜାନାତୀ"ତିଆଦି। ହେତୁ ଚେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ଚ ସେଟ୍ଠହୀନଭାୱେ। ତଥାଅକ୍ଖାତବ୍ବତାପି ହି ତେସଂ ତନ୍ନିମିତ୍ତା ଏୱାତି।

୫୯।ତନ୍ତି ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ହୀନସେଟ୍ଠତାଯ କାରଣଂ। ଓପମ୍ମେହି ପାକଟତରଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ। ଏତନ୍ତି ସୁତ୍ତେ ଅନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତମାନଂ ୱୀରିଯାରମ୍ଭାଭାୱେନ ଅଙ୍ଗଣସ୍ସ ଅପ୍ପହାନଂ। ତେନାହ "ନ ଛନ୍ଦଂ…ପେ… ସନ୍ଧାଯାହା"ତି। କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦନ୍ତି କତ୍ତୁକମ୍ୟତାସଙ୍ଖାତଂ ଅଙ୍ଗଣସ୍ସ ପହାତୁକମ୍ୟତାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକକୁସଲଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦଂ। ନ ଜନେସ୍ସତୀତି ନ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସତି। କୁସଲୋ ୱାଯାମୋ ନାମ ଛନ୍ଦତୋ ବଲୱାତି ଆହ "ତତୋ ବଲୱତରଂ ୱାଯାମଂ ନ କରିସ୍ସତୀ"ତି, ଛନ୍ଦମ୍ପି ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋ କଥଂ ତଜ୍ଜଂ ୱାଯାମଂ କରିସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଥାମଗତୱୀରିଯଂ ଉସ୍ସୋଳହୀଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ ଦଳ୍ହଂ ୱୀରିଯଂ। ସାଙ୍ଗଣଗ୍ଗହଣେନେୱ ଅଙ୍ଗଣାନଂ କିଲେସୱତ୍ଥୁତାଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଂକିଲିଟ୍ଠତାଯ ସଦ୍ଧାଯ ପୁନ ସଂକିଲିଟ୍ଠଗ୍ଗହଣଂ ସୱିସେସଂ କିଲିଟ୍ଠଭାୱୱିଭାୱନନ୍ତି ଆହ "ସୁଟ୍ଠୁତରଂ କିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ"ତି। ମଲିନଚିତ୍ତୋତିଆଦୀସୁପି "ତେହିଯେୱା"ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଉକ୍କଲିପୁଚ୍ଛନଚୋଳଅକସ୍ସ ୱିଯ ୱସାପୀତପିଲୋତିକା ୱିଯ ଚ ଦୁମ୍ମୋଚନୀଯଭାୱେନ ମଲଗ୍ଗହଣଂ ମଲୀନତା, ପୀଳଅନଂ ହିଂସନଂ ଅୱିପ୍ପାରିକତାକରଣଂ ୱିବାଧନଂ ଦରଥପରିଳାହୁପ୍ପାଦନେନ ପରିଦହନଂ ଉପତାପନଂ, କାଲନ୍ତି କାଲନଂ, ଯଥାଗହିତସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଖେପନଂ ଆଯୁକ୍ଖଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କରିସ୍ସତୀତି ପଓତ୍ତେସ୍ସତି, ପାପୁଣିସ୍ସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଥାଭୂତୋ ଚ ପାଣଂ ଚଜିସ୍ସତି ନାମାତି ଆହ "ମରିସ୍ସତୀ"ତି।

ସେୟ୍ୟଥାପୀତି ଉପମାନିଦସ୍ସନେ ନିପାତୋ। ତଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଯଥା ନାମା"ତି ଆହ। ପଂସୁଆଦିନାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଜଲ୍ଲାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ, ଘଂସନାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଛାରିକାପରିମଜ୍ଜନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋତି। "ଅଭିରୂପାଯ କଞ୍ଞା ଦାତବ୍ବା"ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଅନ୍ତରେନପି ଅତିସଯତ୍ଥବୋଧକସଦ୍ଦେନ ଅତିସଯତ୍ଥୋ ଞାଯତୀତି ଆହ "ମଲଗ୍ଗହିତତରାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ"ତି। ପଟିପୁଚ୍ଛାୱଚନନ୍ତି ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛାୱିସେସୋ। ଏୱଂକରିଯମାନାତି ଅପରିଭୋଗ-ଅପରିଯୋଦପନରଜୋପଥନିକ୍ଖିପନେହି କିଲିଟ୍ଠଭାୱଂ ଆପାଦିଯମାନା। ଓପମ୍ମଂ ସମ୍ପଟିପାଦେନ୍ତୋତି ଯଥୂପନୀତଂ ଉପମଂ ଉପମେୟ୍ୟତ୍ଥେନ ସମଂ କତ୍ୱା ପଟିପାଦେନ୍ତୋ, ସଂସନ୍ଦେନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସାଙ୍ଗଣୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ସାଙ୍ଗଣୋ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅସୁଜ୍ଝନକପୁଗ୍ଗଲୋ। ଆପଣାଦିତୋ କୁଲଘରଂ ଆନୀତସ୍ସ ମଲଗ୍ଗହିତକଂସଭାଜନସ୍ସ ତତ୍ଥ ଲଦ୍ଧବ୍ବାଯ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଅଲାଭତୋ ଯଥା ଅନୁକ୍କମେନ ସଂକିଲିଟ୍ଠତରଭାୱୋ, ଏୱଂ ଘରତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଲଦ୍ଧବ୍ବାଯ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଅଲାଭତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ସଂକିଲିଟ୍ଠତରଭାୱୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ସଂକିଲିଟ୍ଠକଂସପାତିଯା"ତିଆଦିମାହ। ସଂକିଲିଟ୍ଠତରଭାୱୋ ଚ ନାମ ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ଆଜୀୱୱିପତ୍ତିୱସେନ ୱା ସିଯା ଆଚାରଦିଟ୍ଠିସୀଲୱିପତ୍ତୀସୁ ଅଞ୍ଞତରୱସେନ ୱାତି ତଂ ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ "ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପାଚିତ୍ତିଯୱୀତିକ୍କମନଗ୍ଗହଣେନ ହି ଏକଚ୍ଚଦିଟ୍ଠିୱିପତ୍ତିଯାପି ସଙ୍ଗହୋ ହୋତୀତି। ଏତ୍ଥ ଠିତସ୍ସାତି ଏତିସ୍ସଂ ଆଜୀୱୱିପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସେସୁପି ଯଥାରହଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସବ୍ବପରିସସାଧାରଣା ମହାଥେରସ୍ସ ଦେସନା, ତସ୍ମା ଗହପତିୱସେନପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଉକ୍କଂସଗତସଂକିଲିଟ୍ଠତରଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ମାତୁଘାତାଦିଆନନ୍ତରିଯକରଣ"ନ୍ତି ଆହ। ଅୱିସୋଧେତ୍ୱାତି ଯଥା ଅତ୍ତନୋ ସୀଲେ ୱା ଦିଟ୍ଠିଯା ୱା ୱିସୁଦ୍ଧି ହୋତି, ଏୱଂ କିଲେସମଲିନଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ

ଅଗ୍ଗିସୋଧେତ୍ୱା।

ଭଙ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୋତି ଉପନିସ୍ସଯାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିସୁଦ୍ଧପୁଗ୍ଗଲୋ। ଆଦିଂ କତ୍ୱାତି ଇମିନା ଧୋୱନଘଂସନାଦୀହି ପରିଯୋଦପନଂ ଆଦିମନ୍ତଂ କତ୍ୱା ୱଦତି। ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠାନଂ ଯତ୍ଥ ୱା ନ ରଜେନ ଓକିରୀଯତି। ଦଣ୍ଡକମ୍ମଂ କତ୍ୱାତି "ଏତ୍ତକା ଉଦକା, ୱାଲୁକା ୱା ଆନେତବ୍ବା"ତି ଦଣ୍ଡକମ୍ମଂ କତ୍ୱା। ଏତ୍ଥ ଠିତସ୍ସାତି ପରିସୁଦ୍ଧେ ସୀଲେ ଠିତସ୍ସ। ସମ୍ମାୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିସୀଲେହି ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି ଦସ୍ସିତା। ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିଯାପି ହି ଅଙ୍ଗଣାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ସିଯା। ତଥା ହିସ୍ସ ସଂକିଲିଟ୍ଠକଂସପାତିଯା ପରିସୁଦ୍ଧପରିଯୋଦାତଭାୱୋ ଉପମାଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋ। ପନ୍ତସେନାସନୱାସୋ କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ କିଲେସାନଂ ତଦଙ୍ଗନିୱାରଣଂ। ସୋତାପତ୍ତିଫଲାଧିଗମୋ…ପେ… ଅରହତ୍ତସଚ୍ଛିକିରିଯାତି ସତ୍ତସୁପି ଠାନେସୁ "ପରିସୁଦ୍ଧପରିଯୋଦାତଭାୱୋ ୱିଯା"ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ପଟ୍ଠିତସ୍ସ ହି ୱିସୁଦ୍ଧି ନାମ ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିଯା ୱା ସିଯା କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗୱସେନ ୱିୱେକୱାସେନ ଝାନସ୍ସାଧିଗମେନ ୱା ୱିପସ୍ସନାଭାୱନାଯ ୱା ସାମଞ୍ଞଫଲାଧିଗମେନ ୱାତି।

ରାଗଟ୍ଠାନିଯନ୍ତି ରାଗୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ। ୱିସଭାଗାରମ୍ମଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି "ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣ"ନ୍ତି। ତସ୍ମିନ୍ତି ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ। ୱିପନ୍ନସ୍ସତୀତି ମୁଟ୍ଠସ୍ସତି। ତଂ ନିମିତ୍ତନ୍ତି ସୁଭନିମିତ୍ତଂ। ଆୱଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ଅଯୋନିସୋ ଆୱଜ୍ଜିସ୍ସତି। ସଯମେୱ ଅଞ୍ଞେନ ଅଚୋଦିତୋ। କୁସଲୱାରପଚ୍ଛିନ୍ଦନମେୱ ଚେତ୍ଥ ଅନୁଦ୍ଧଂସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସେସନ୍ତି "ସାଙ୍ଗଣୋ ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ"ତିଆଦି। ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନାତି ପଠମୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ। ସଙ୍ଖନ୍ତି ମାତୁଘାତାଦିଆନନ୍ତରିଯକରଣପରିଯୋସାନଂ ସଙ୍ଖଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନୱଚନଂ।

ଅତିୱିରହାଭାୱତୋତି ସତିସମ୍ମୋସାଭାୱତୋ, ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତି ଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସନ୍ତି "ସୋ ଅରାଗୋ"ତିଆଦି। "ଧୋୱନଘଂସନସଣ୍ଠଚ୍ଛାରିକାପରିମଜ୍ଜନାଦୀହୀ"ତିଆଦିନା ଦୁତିଯୱାରାନୁସାରେନ। "କୋ ନୁ ଖୋ"ତିଆଦି ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଆଗତଂ, ଇଦଂ ନିଗମନୱସେନାତି ଅଯମେୱ ୱିସେସୋ।

୬୦।ଅଙ୍ଗଣନ୍ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନାମତୋ ଏୱ ୱିଭାୱିତଂ, ନ ପନ ସଭାୱତୋ, ପଭେଦତୋ ୱାତି ସଭାୱାଦିତୋ ୱିଭାୱନଂ ସନ୍ଧାଯାହ "ନାନପ୍ପକାରତୋ ପାକଟଂ କାରାପେତୁକାମେନା"ତି। ଇଚ୍ଛାଯ ଅୱଚରାନନ୍ତି ଇଚ୍ଛାୱସେନ ଅୱଚରଣାନଂ। ଓତିଣ୍ଣାନନ୍ତି ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଅନୁପୱିଟ୍ଠାନଂ। ତେ ପନ ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ପୱତ୍ତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ "ପୱତ୍ତାନ"ନ୍ତି। ନାନପ୍ପକାରାନନ୍ତି ୱିସଯଭେଦେନ ପୱତ୍ତିଆକାରଭେଦେନ ଚ ନାନାୱିଧାନଂ। ଯେନକାରଣେନ। ନ କେୱଲଂ ଲାଭଜ୍ଝିକତା ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତତା ସକ୍କତଗରୁକତା ଚ ଏତ୍ଥ କାରଣଭାୱେନ ଗହେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ପକତିଯାପି ଚା"ତିଆଦିମାହ। ତେନ ଲାଭଜ୍ଝିକୋପି ନ ଯୋ କୋଚି ଏୱଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତି ପୁଞ୍ଞୱା ସମ୍ଭାୱନୀଯୋତି ଦସ୍ସେତି। ଥେରା ଅୱଜ୍ଜପଟିଚ୍ଛାଦନଭଯେନ ମଜ୍ଝିମାନଂ ଆରୋଚେନ୍ତି, ତଥା ମଜ୍ଝିମା ନୱକାନଂ, ନୱକା ପନ ଅତ୍ତନୋ ନୱକଭାୱେନ ୱିଘାସାଦାଦୀନଂ ଆରୋଚେନ୍ତି "ପସ୍ସଥ ତୁମ୍ହାକଂ ଥେରସ୍ସ କମ୍ମ"ନ୍ତି। ୱିଘାସାଦାଦଯୋ ନାମ "ଇଦିସସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ୱାଦତ୍ଥଂ ତୁମ୍ହେ ଆଗତା"ତି ଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ଆରୋଚେନ୍ତି। ନ ଚ ମଂ ଭିକ୍ଖୂ ଜାନେୟ୍ୟୁନ୍ତି ନ ଚ ୱତ ମଂ ଭିକ୍ଖୂ ଜାନେୟ୍ୟୁଂ, ଅହୋ ୱତ ମଂ ଭିକ୍ଖୂ ନ ଜାନେୟ୍ୟୁନ୍ତି ଯୋଜନା। ଠାନଂ ଖୋ ପନେତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଖୋ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋ, ପନ-ସଦ୍ଦୋ ୱଚନାଲଙ୍କାରୋତି ଆହ "ଅତ୍ଥିଯେୱା"ତି। ପୁବ୍ବେ ଇଚ୍ଛୁପ୍ପାଦୱାରୱଣ୍ଣନାଯ ୱୁତ୍ତନଯେନ। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଇଧ ଆସନ୍ନକାରଣତ୍ଥୋତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଇମିନା କାରଣେନା"ତି ଆହ । ଇଦଞ୍ଚ କୋପଅପ୍ପଚ୍ଚଯାନମେୱ ଗହଣଂ। ତାଦିସାନନ୍ତି କୋପଅପ୍ପଚ୍ଚଯାଧିଭୂତାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅନୁରହୋତି ଅନୁରୂପେ ରହସି। ଏୱମେୱ ହି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ୱିହାରପଚ୍ଚନ୍ତେ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁରିମସଦିସମେୱାତି "ଲାଭଜ୍ଝିକୋ ହୀ"ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେନ ପୁରିମେନ ଯୋଜନାନଯେନ ସଦିସମେୱ।

ଚୋଦନାଯ ପଟିପୁଗ୍ଗଲଭାୱୋ, ଚୋଦନା ଚ ଆପତ୍ତିଯାତି ଚୁଦିତକେନ ଚୋଦକସ୍ସ ସମାନଭାୱୋ ଆପତ୍ତିଆପନ୍ନତାଯାତି ଆହ "ସମାନୋତି ସାପତ୍ତିକୋ"ତି। ସପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲେନେୱସ୍ସ ଚୋଦନିଚ୍ଛାଯ କାରଣଂ ୱିଭାୱେତୁଂ "ଅଯ"ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଚାଯଂ ସାପତ୍ତିକତାଯ ଏୱ ସମାନତଂ ଇଚ୍ଛତି, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞଥାପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଅପିଚା"ତିଆଦିମାହ। ଅଞ୍ଞେନ ୱା ପଟିପୁଗ୍ଗଲେନ ସପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ। ଅଯଞ୍ହି "ସପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋୱ ମଂ ଚୋଦେୟ୍ୟା"ତି ଇଚ୍ଛତି "ଏୱାହଂ ତସ୍ସ ପଟିପୁଗ୍ଗଲେହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକଜ୍ଝାସଯୋ ହୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ଉପରି କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତୁଂ କାତୁଂ ୱା ଲଭିସ୍ସାମୀ"ତି ମଞ୍ଞମାନୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ପକ୍ଖେ ନୋ ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋତି ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋତି ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

"ଅହୋ ୱତା"ତି ଇଦଂ ପଦଂ ଦିସ୍ସତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଇଚ୍ଛାଚାରେ ଠିତତ୍ତା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେୟ୍ୟାତି ୱଚନତୋ "ତଞ୍ଚ ଖୋ ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛାଯା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହେସ "ସଚ୍ଚଂ କିର ତ୍ୱଂ ଭିକ୍ଖୂ"ତିଆଦିନା କିଞ୍ଚି ୱୀତିକ୍କମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଭଗୱତା ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତଂ ଇଚ୍ଛତି। ନୋ ମଗ୍ଗଂ ୱା ଫଲଂ

ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱା ଅନ୍ତରଂ କତ୍ୱାତି ମଗ୍ଗଭାୱନଂ ୱା ଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟଂ ୱା ସିଖାପ୍ପତ୍ତୱିପସ୍ସନାନୁୟୋଗଂ ୱା ନିରୋଧସମାପଜ୍ଜନଂ ୱା ଝାନସମାପଜ୍ଜନମେୱ ୱା ଅନ୍ତରଂ କାରଣଂ କତ୍ୱା ଭଗୱତା ଅତ୍ତାନଂ ପଟିପୁଚ୍ଛିତଙ୍କଂ ନୋ ଇଚ୍ଛତି। ନିଙ୍ଗଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତିଆଦିନା ଅନୁମତିଗ୍ଗହଣୱସେନ ପୁଚ୍ଛିତଙ୍କଂ ଇଚ୍ଛତି, ଉତ୍ତାନମେୱ କତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିତଙ୍କଂ ଇଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପହରନ୍ତେ ପସ୍ସତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଭଙ୍ଗଟ୍ଠାନଭିକ୍ଖୁତାୟ ନିହରିସ୍ସନ୍ତି ସାସନତୋ।

ତଂ ସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ପରିୱାରସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚେୱ ଭିକ୍ଖୂହି କରିୟମାନଂ ସକ୍କାରଗରୁକାରସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ। ଗହେତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ମୟା ସଂୱିଭାଗେ କରିୟମାନେ। ସୟମେୱ ପଞ୍ଞାୟତୀତି ସୟମେୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ପୁରତୋ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେତି, ପୁରତୋ ୱସନ୍ତଂ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତିଯେୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଦକ୍ଖିଣୋଦକନ୍ତି ଅଗ୍ଗତୋ ଉପନୀୟମାନଂ ଦକ୍ଖିଣୋଦକଂ। ୟତୋ ଏୱ-କାରୋ, ତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ନିୟମୋ ଇଚ୍ଛିତୋ। ଅୱଧାରଣତ୍ଥଂ ୱା ଏୱ-କାରଗ୍ଗହଣନ୍ତି କତ୍ୱା ଅହମେୱ ଲଭେୟ୍ୟନ୍ତି ଅହଂ ଲଭେୟ୍ୟମେୱାତି ଏୱମେତଂ ଅୱଧାରଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନାହ ''ଅହମେୱ ଲଭେୟ୍ୟନ୍ତି ଇଚ୍ଛା ନାତିମହାସାୱଜ୍ଜା''ତି, ଅଞ୍ଞଥା ୟଥାରୁତୱସେନ ଅୱଧାରଣେ ଗୟ୍ହମାନେ ''ନ ଅଞ୍ଞେ ଲଭେୟ୍ୟୁ''ନ୍ତି ଅୟମେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ସିୟାତି। ପାସାଦିକୋ ହୋତୀତି ଇଦଂ ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗାସନାଦିପଚ୍ଚାସୀସନାୟ କାରଣଦସ୍ସନଂ।

ଅନୁମୋଦନନ୍ତି ମଙ୍ଗଲାମଙ୍ଗଲେସୁ ଅନୁମୋଦନାୱସେନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବଧମ୍ମକଥଂ। ଖଣ୍ଡାନୁମୋଦନନ୍ତି ଅନୁମୋଦନେକଦେସଂ। ''ପୁବ୍ବେ ଅନୁମୋଦିତପୁବ୍ବୋ ଅନୁମୋଦତୂ''ତି ଅୱତ୍ୱା ଥେରେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ତେୟେୱ।

ତାଦିସେସୁ ଠାନେସୂତି ତାଦିସେସୁ ପେସଲାନଂ ବହୁସ୍ସୁତାନଂ ୱସନଟ୍ଠାନେସୁ। ସଙ୍କମ୍ପି ରତିଂ ପୱତ୍ତନତୋ ସଙ୍କରତ୍ତିକାନି। ୱିନିଚ୍ଛୟକୁସଲାନନ୍ତି ଅନେକୱିହିତେସୁ କଙ୍ଖଟ୍ଠାନିୟେସୁ କଙ୍ଖାୱିନୟନାୟ ତଂ ତଂ ପଞ୍ହାନଂ ୱିନିଚ୍ଛୟେ କୁସଲାନଂ ଛେକାନଂ। ତେସୁ ତେସୁ ଧମ୍ମକଥିକେସୁ ଅଛିନ୍ନେସୁ ୱାରେନ ଧମ୍ମଂ କଥେନ୍ତେସୁ ''ଅୟଂ ବହୁତ୍ତୋ''ତି ଧମ୍ମଚ୍ଛେସକେନ ଅଛିନ୍ନତ୍ତା ଓକାସଂ ଅଲଭମାନୋ।

ସକ୍କଚ୍ଚଞ୍ଚକରେୟ୍ୟୁନ୍ତି ଭିକ୍ଖୂ ୟଂ ମମ ଅଭିୱାଦନପଚ୍ଚୁଟ୍ଠାନଞ୍ଜଲିକମ୍ମସାମୀଚିକମ୍ମାଦିଂ କରୋନ୍ତି। ତଂ ଆଦରେନେୱ କରେୟ୍ୟୁଂ, ୟଞ୍ଚ ମେ ପରିକ୍ଖାରଜାତଂ ପଟିୟାଦେନ୍ତି, ତମ୍ପି ସୁନ୍ଦରଂ ସମ୍ମଦେୱ ଅଭିସଙ୍ଖତଂ କରେୟ୍ୟୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଭାରିୟନ୍ତି ପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତଂ ୱିୟ ଗରୁକାତବ୍ବଂ। ଏତଂ ୱିଧିନ୍ତି ଏତଂ ''ସକ୍କରେୟ୍ୟୁ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସକ୍କାରାଦିୱିଧିଂ। ତେନାତି ତେନ କାରଣେନ, ବାହୁସଚ୍ଚାଦିଗୁଣୱିସେସୱତୋ ଏୱ ସକ୍କାରାଦୀନଂ ଅରହତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱରୂପନ୍ତି ଈଦିସଂ ''ପିୟୋ ଗରୂ''ତିଆଦିନା (ଅ। ନି। ୭।୩୭) ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ। ଏୱଂ କରେୟ୍ୟୁନ୍ତି ଏୱଂ ''ସକ୍କରେୟ୍ୟୁ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ସକ୍କାରାଦିଂ କରେୟ୍ୟୁଂ। ଏସ ନୟୋତି ଯୋୟଂ ଭିକ୍ଖୁୱାରେ ୱୁତ୍ତୱିଧି, ଏସେୱ ନୟୋ। ଇତୋ ପରେସୁ ଭିକ୍ଖୁନୀୱାରାଦୀସୁ ୱାରେସୁ।

ଅହମେୱ ଲାଭୀ ଅସ୍ସନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅୱଧାରଣଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ପିଣ୍ଡପାତସ୍ସ ପଣୀତତା ଉପସେଚନାଦିୱସେନାତି ଆହ ''ସପ୍ପିତେଲମଧୁସକ୍କରାଦିପୂରିତାନ''ନ୍ତି । ମଞ୍ଚପୀଠାଦୀନନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଉତୁସପ୍ପାୟାନଂ ନିୱାତାନଂ ଫସ୍ସିତତଲାନଂ ପିହିତଦ୍ୱାରକୱାଟଅୱାତପାନାଦୀନମ୍ପି ପଣୀତସେନାସନଭାୱତୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱା ତେସମ୍ପି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଙ୍ଘତ୍ଥାପୀତି ସଙ୍ଘେସୁ ତେସୁ ଚତୂସୁପି ପଚ୍ଚୟୱାରେସୁ।

୬୧।କାୟକମ୍ମଂ ଦିସ୍ସାତି ଇଦଂ ନ କାୟକମ୍ମଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ, କାୟକମ୍ମୁନା ପନ ସହ ପୱତ୍ତଂ ୱଟ୍ଟପରିପ୍ଫନ୍ଦନଂ ଭାକୁଟିକରଣଂ କାୟଙ୍ଗାଦିଦସ୍ସନଂ କାୟକମ୍ମଦସ୍ସନଂ ୱିୟ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ୱଚୀକମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ, ତସ୍ମା କାୟୱିକାରଜନକା ଧମ୍ମା ''ଦିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତା, ୱଚୀୱିକାରଜନକା ''ସୂୟନ୍ତୀ''ତି। ତତୋ ଏୱ ଚ ତେ ପଚ୍ଚକ୍ଖକାଲେ ସମ୍ମୁଖକାଲେ ଦିସ୍ସନ୍ତି ନାମ। ତିରୋକ୍ଖକାଲେ ଅସମ୍ମୁଖକାଲେ ସୂୟନ୍ତି ନାମ। ଅନୁରୂପତୋ ଗହଣଂ ଅନୁଗ୍ଗହୋ। ଆରଞ୍ଞିକତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଧୁତଗୁଣତ୍ତାନୁରୂପତୋ ଗଣ୍ହାତି। ତେନାହ ''ଆରଞ୍ଞିକତ୍ତଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହାତୀ''ତି। ଅରଞ୍ଞେ ନିୱାସୋ ଅସ୍ସାତି ଆରଞ୍ଞିକୋ। ପନ୍ତଂ ପରିୟନ୍ତଂ ଦୂରତରଂ ସେନାସନଂ ଅସ୍ସାତି ପନ୍ତସେନାସନୋ। ତଂ ପନ ଅତ୍ଥମତ୍ତେନ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ''ପନ୍ତସେନାସନେ ୱସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭିକ୍ଖାସଙ୍ଖାତାନଂ ପିଣ୍ଡାନଂ ପାତୋ ପିଣ୍ଡାପାତୋ, ତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଉଞ୍ଛତି ଗୱେସତୀତି ପିଣ୍ଡପାତିକୋ। ପିଣ୍ଡାୟ ପତିତୁଂ ଚରିତୁଂ ୱତମେତସ୍ସାତି ୱା ପିଣ୍ଡପାତି, ସୋ ଏୱ ପିଣ୍ଡପାତିକୋ। ଦାନତୋ ଅୱଖଣ୍ଡନତୋ ଅପେତଂ ଅପଦାନଂ, ସହ ଅପଦାନେନ ସପଦାନଂ, ଅନୱଖଣ୍ଡନଂ। ଅନୁଘରଂ ଚରଣସୀଲୋ ସପଦାନଚାରୀ। ଉନ୍ନତଭାୱେନ ପଂସୁକୂଲଂ ୱିୟ ପଂସୁକୂଲଂ, ପଂସୁ ୱିୟ ୱା କୁଚ୍ଛିତଭାୱଂ ଉଲତି ଗଚ୍ଛତୀତି ପଂସୁକୂଲଂ, ତସ୍ସ ଧାରଣଂ ଇଧ ପଂସୁକୂଲଂ, ତଂ ସୀଲମସ୍ସାତି ପଂସୁକୂଲିକୋ।

ତୀହିକାରଣେହି ଲୂଖଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ ଅଗ୍ଗଫସ୍ସୱଣ୍ଣପରିହାନିତୋ ଅପଂସୁକୂଲମ୍ପି, କୋ ପନ ୱାଦୋ ପଂସୁକୂଲନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଥୂଲଦୀଘସୁତ୍ତକେନାତି ଥୂଲେନ ୱଲମ୍ବମାନେନ ଦୀଘସୁତ୍ତକେନ। ୱଣ୍ଣେନାତି ଏତ୍ଥ ଫସ୍ସେନପି ପରିହାୟତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତଞ୍ହି ତତ୍ଥ ଖରଫସ୍ସମ୍ପି ହୋତିଯେୱାତି। କସ୍ମା ପନ

ପାଠଇଯଂ ଆରଞ୍ଞିକାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଚତ୍ତାରୋଓ୍ ଧୂତଗୁଣା ଓ୍ତତାତି? ପଧାନତ୍ତା, ତଗ୍ଗହଣେନେଓ୍ ଚ ଇତୋ ପରେସମ୍ପି ସୁଖପରିଭୋଗତାଯ ଗହଣସମ୍ଭଓ୍ତୋ। ଯୋ ହି ଆରଞ୍ଞିକୋ ପନ୍ତସେନାସନୋ, ତସ୍ସ ଅବ୍ଭୋକାସିକ-ରୁକ୍ଖମୂଲିକ-ନେସଜ୍ଜିକ-ଯଥାସନ୍ଥତିକ-ସୋସାନିକଙ୍ଗାନି ସୁପରିପୂରାନି। ଯୋ ଚ ପିଣ୍ଡପାତିକୋ ସପଦାନଚାରୀ ଚ, ତସ୍ସ ପତ୍ତପିଣ୍ଡିକଖଲୁପଚ୍ଛାଭତ୍ତିକଏକାସନିକଙ୍ଗାନି। ଯୋ ପନ ପଂସୁକୂଲିକୋ, ତସ୍ସ ତେଚୀଓ୍ରିକଙ୍ଗଂ ସୁପରିହରମେଓ୍ତାତି। ପଧାନତ୍ତା ହି ଭଗଓ୍ତାପି ''କଦାହଂ ନନ୍ଦଂ ପସ୍ସେଯ୍ୟଂ, ଆରଞ୍ଞଂ ପଂସୁକୂଲିକ''ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୨। ୨୪୨; ନେତ୍ତି। ୧୦୦) ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆରଞ୍ଞିକାଦଯୋ ଏଓ୍ ଗଯ୍ହନ୍ତି। ଏତ୍ତକାତି ପାଠଇଯଂ ଆଗତାନଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗହଣମେତଂ, ନ ଏତ୍ତକା ସବ୍ବେପି ଏକସ୍ସ ଏକଂସତୋ ସମ୍ଭଓ୍ନ୍ତି, ନାପି ଏତ୍ତକାଯେଓ୍ ପାପଧମ୍ମା ପହାତବ୍ବା। ନ ହି ମକ୍ଖପଳାସାଦୀନଂ ଅପ୍ପହୀନଭାଓ୍ପି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ନେଓ୍ ସକ୍କରୋନ୍ତି…ପେ… ନ ପୂଜେନ୍ତୀତି।

ଚମତ୍ଥନ୍ତି ''ଯସ୍ସ କସ୍ସଚୀ''ତିଆଦିନା ଓ୍ତ୍ତମତ୍ଥଂ। ଉପମାଯ ପାକଟଂ କରୋନ୍ତୋତି ଅନ୍ୱଯତୋ ବ୍ଯତିରେକତୋ ଚ ଉଦାହରଣେନ ଓ୍ଭାଓ୍ନ୍ତୋ। ଅହିକୁଣପାଦୀନଂ ଅତିପଟିକୂଲଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯତା ଅତିଓ୍ଯ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧତାଯ। ସା ଚ ଅହୀନଂ ତିଖିଣକୋପତାଯ, କୁକ୍କୁରମନୁସ୍ସାନଂ ଓଦନକୁମ୍ମାସୂପଚଯତାଯ ସରୀରସ୍ସ ହୋତୀତି ଓ୍ଦନ୍ତି। ଇମେସନ୍ତି ଅହିଆଦୀନଂ। ଓ୍ଢେତ୍ୱାତି ଉପରୂପରି ଖିପନେନ ରଚିତଂ କତ୍ୱା। ତଂ ପନ ଓ୍ଢିତଂ ତେନ ଚ ଭାଜନଂ ପୂରିତଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ଓ୍ଢେତ୍ୱା ପରିପୂରେତ୍ୱା''ତି। ଜନସ୍ସ ଦସ୍ସନଯୋଗ୍ଗଂ ଦସ୍ସନୀଯଂ ଜଞ୍ଞଂ, ତଂ ପରମପରିସୁଦ୍ଧଂ ମନୋହରଞ୍ଚ ହୋତୀତି ଆହ ''ଚୋକ୍ଖଚୋକ୍ଖ''ନ୍ତି। ଅଭିନଓ୍ନିଓ୍ତ୍ତା ମହାମାତା ଓ୍ଧୁକା। ସା ପନ ପୁତ୍ତଲାଭଯୋଗ୍ଗତଂ ଉପାଦାଯ ମଙ୍ଗଲଓ୍ଚନେନ ''ଜନୀ''ତି ଓ୍ଚ୍ଚତି, ତସ୍ସା ନିଯ୍ଯମାନଂ ପଣ୍ଣାକାରଂ ଜନିଯା ହରତୀତି ଜଞ୍ଞଂ। ଉଭଯତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥଦ୍ୱଯେ। ପୁନରୁତ୍ତନ୍ତି ଆମେଡିତଓ୍ଚନମାହ। ନ ମନାପଂ ଏତସ୍ସାତି ଅମନାପୋ, ତସ୍ସ ଭାଓ୍ଓ ଅମନାପତା, ତଥାପଓ୍ତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋତି ଆହ ''ଅମନାପଂ ଇଦନ୍ତି…ପେ… ଅଧିଓ୍ଚନ''ନ୍ତି। ବୁଦ୍ଧଓ୍ସତ୍ତା ଲିଙ୍ଗସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧକଂସପାତିସଦିସକା। କୁଣପରଚନଂ ଓ୍ଯ ଇଚ୍ଛାଓ୍ଚରେହି ସନ୍ତାନସ୍ସ ଭରିତଭାଓ୍ଓ। ସୋ ପନ ତେସଂ ଅପ୍ପହୀନତାଯାତି ଆହ ''ଇଚ୍ଛାଓ୍ଚରାନଂ ଅପ୍ପହାନ''ନ୍ତି।

୬୨। ''ତେନ ଗାମନ୍ତଓ୍ହାରଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହାତୀ''ତି ଓ୍ତ୍ତବ୍ବେ ''ଆରଞ୍ଞିକତ୍ତ''ନ୍ତି ପନ ପୋତ୍ଥକେ ଲିଖିତଂ। ନ ହି ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ପାଠଇଯଂ ଆରଞ୍ଞିକଗ୍ଗହଣଂ ଅତ୍ଥି, ସତି ଚ ଇଚ୍ଛାଓ୍ଚରପ୍ପହାନେ ଗାମନ୍ତଓ୍ହାରୋ ଏକନ୍ତେନ ନ ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବୋ, ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋଓ୍ ତାଦିସାନଂ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମପଟିଚ୍ଛାଦନତୋ । ତଥା ହି ଓ୍କ୍ଖତି ''ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାସମୁଟ୍ଠାନେହୀ''ତିଆଦି। ସାଲିଓ୍ରଭତ୍ତରଚନଂ ଓ୍ଯ ଇଚ୍ଛାଓ୍ଚରପ୍ପହାନଂ ମନୁଞ୍ଞଭାଓ୍ତୋ ଚିତ୍ତିହେତୁତୋ ଚ।

୬୩।ମଂତନ୍ତି ଚ ଉପଯୋଗଓ୍ଚନଂ ପଟି-ସଦ୍ଦଯୋଗେନ, ଅତ୍ଥୋ ପନ ସମ୍ପଦାନମେଓ୍ତାତି ଆହ ''ମଯ୍ହଂ ତୁଯ୍ହ''ନ୍ତି ଚ। ''ସମଯେ''ତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ''ସମଯ''ନ୍ତି ଉପଯୋଗଓ୍ଚନଂ। ଗିଜ୍ଝକୂଟପଣ୍ଡଓ୍ସିଗିଲିଓ୍ଭାରଓ୍ପୁଲ୍ଲପବ୍ବତାନଂ ଓ୍ସେନ ସମନ୍ତତୋ ଗିରିପରିକ୍ଖେପେନ। ରାଜଗହେତି ସମୀପତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମଓ୍ଚନନ୍ତି ଆହ ''ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଓ୍ହରାମୀ''ତି।

ପୁରାଣଯାନକାରପୁତ୍ତୋତି ପୁରାଣେ ପବ୍ବଜିତତୋ ପୁବ୍ବେ ଯାନକାରପୁତ୍ତୋ ତଥାପଞ୍ଞାତୋ। ଜିମ୍ହନ୍ତି ଗୋମୁତ୍ତକୁଟିଲଂ। ତେନାହ ''ସପ୍ପଗତମଗ୍ଗସଦିସ''ନ୍ତି। ସୋତି ପଣ୍ଡୁପୁତ୍ତୋ। ଇତରୋତି ସମିତି। ଚିନ୍ତିତଟ୍ଠାନମେଓ୍ତାତି ଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତିତଟ୍ଠାନମେଓ୍ ତଚ୍ଛତି, ତଞ୍ଚ ଖୋ ନ ତସ୍ସ ଚିତ୍ତାନୁସାରେନ, ଅଥ ଖୋ ଅତ୍ତନୋ ସୁତ୍ତାନୁସାରେନ ତଚ୍ଛନ୍ତୋ ଯାନକାରପୁତ୍ତୋ। ଚିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେନ ମମ ଚିତ୍ତଂ ଜାନିତ୍ୱା ଓ୍ଯ।

''ନ ସଦ୍ଧାଯ ପବ୍ବଜିତୋ''ତି ଇମିନାଓ୍ କମ୍ମଫଲସଦ୍ଧାଯ ଅଭାଓ୍ଓ ନେସଂ ପକାସିତୋତି ଆହ ''ଅସ୍ସଦ୍ଧାତି ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଘେସୁ ସଦ୍ଧାଓ୍ରହିତା''ତି। ପବ୍ବଜିତାନଂ ଜୀଓ୍କା ଅତ୍ଥୋ ଏତେସନ୍ତି ଜୀଓ୍କତ୍ଥା। ତେନାହ ''ଇଣଭଯାଦୀହୀ''ତିଆଦି। କେରାଟିକଂ ଓ୍ଚ୍ଚତି ସାଠେଯ୍ୟଂ। ସଠାନଂ ଗୁଣଓ୍ଣିଜକାନଂ କମ୍ମଂ ସାଠେଯ୍ୟନ୍ତି ଆହ ''ସାଠେଯ୍ୟଞ୍ହୀ''ତିଆଦି। ତୁଚ୍ଛସଭାଓ୍ନ ମାନୋ ନଳଓ୍ ଓ୍ଯାତି ନଳଓ୍, ମାନସଙ୍ଖାତୋ ଉଗ୍ଗତୋ ନଳଓ୍ ଏତେସନ୍ତି ଉନ୍ନଳା। ତେନାହ ''ଉଟ୍ଠିତତୁଚ୍ଛମାନା''ତି। ଲହୁକତାଯ ଓ୍ଆ ଚପଲା। ଫରୁସଓ୍ଚନତାଯ ଖରଓ୍ଚନା। ତିରଚ୍ଛାନକଥାବହୁଲତାଯ ନିରତ୍ଥକଓ୍ଚନପଲାପିନୋ। ଅସଂଓ୍ତକମ୍ମଦ୍ୱାରାତି ଇଦଂ କମ୍ମଦ୍ୱାରାଦୀନଂ ଅସଂଓ୍ତଭାଓ୍ଓ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରାନଂ ଅସଂଓ୍ତତାଯ ଏଓ୍ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ଓ୍ତ୍ତଂ। ଅଥ ଓ୍ଆ ଛସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୂତି ନିମିତ୍ତେ ଭୁମ୍ମଂ, ଛସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ନିମିତ୍ତଭୂତେସୁ ଅସଂଓ୍ତକମ୍ମଦ୍ୱାରାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯା ମତ୍ତାତି ଭୋଜନେ ଅଯୁତ୍ତପରିଯେସନ-ଅଯୁତ୍ତପଟିଗ୍ଗହଣ-ଅଯୁତ୍ତପରିଭୋଗେ ଓ୍ଜ୍ଜେତ୍ୱା ଯୁତ୍ତପରିଯେସନ-ଯୁତ୍ତପଟିଗ୍ଗହଣ-ଯୁତ୍ତପରିଭୋଗସଙ୍ଖାତା ଯା ମତ୍ତା ଅପ୍ପମତ୍ତେହି ଜାନିତବ୍ବା। ତେନାହ ''ଯୁତ୍ତତା''ତି। ଜାଗରେତି ରତ୍ତିନ୍ଦିଓ୍ଂ ଆଓ୍ରଣିଯେହି ଧମ୍ମେହି ଚିତ୍ତପରିସୋଧନସଙ୍ଖାତେ ଜାଗରେ। ତେସଂ ଜାଗରିତାଯ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଯ ଗାରଓ୍ରହିତାନଂ ଇତରସିକ୍ଖାସୁ ପତିଟ୍ଠା ଏଓ୍ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସିକ୍ଖାପଦେସୁ ବହୁଲଗାରଓ୍ଆ ନ ହୋନ୍ତୀ''ତି ଓ୍ତ୍ୱା ତମେଓ୍ ଗାରଓ୍ଭାଓ୍ଂ ସରୂପେନ ଓ୍ଭାଓ୍ନ୍ତୋ ''ଆପତ୍ତିଓ୍ତିକ୍କମବହୁଲା''ତି ଆହ।

ପକତିଯାପି ସିଦ୍ଧାଯ ରତନତ୍ତଯସଦ୍ଧାଯ କମ୍ମଫଲସଦ୍ଧାଯ ଚ ସଦ୍ଧା। ପିଣ୍ଡନ୍ତି ମଞ୍ଜେ ଯଥା ତଂ ଦ୍ରୱଭୂତଂ ଅମତଂ ଲଦ୍ଧା। ଘସନ୍ତି ମଞ୍ଜେ ଯଥା ତଂ ବହଲପିଣ୍ଡିକସୁଧାଭୋଜନଂ ଲଦ୍ଧା। ଅତ୍ତମନୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେନ୍ତା "ସାଧୁ ସାଧୂ"ତି। ତମେୱ ପନ ସାଧୁକାରଂ ହଦଯେ ଠପେତ୍ୱା ଅବ୍ଭନୁମୋଦନ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ତମନୱାଚାନିଚ୍ଛାରଣଂ ପିୱନସଦିସଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧାଭାୱତୋ, ମନସା ଅବ୍ଭନୁମୋଦନଂ ପନ ଅବ୍ଭନ୍ତରଭାୱତୋ ଘସନସଦିସଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଖାଦନଜ୍ଝୋହରଣଞ୍ହି ଘସନନ୍ତି। ରସ୍ସଞ୍ଚ ଏକୱଚନଂ ହୋତୀତି ଆହ "ରସ୍ସେ ସତି ସାରିପୁତ୍ତସ୍ସ ଉପରି ହୋତୀ"ତି। ଦୀଘଞ୍ଚ ବହୁୱଚନଂ ହୋତୀତି ଆହ "ଦୀଘେ ସତି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନ"ନ୍ତି। "ଉପରି ହୋତୀ"ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଆଲସିଯବ୍ୟସନାଦୀହୀତି ଆଲସିଯେନ ୱା ଞାତିବ୍ୟସନାଦୀହି ୱା। "ମହାନାଗାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ"ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ କାରଣଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ "ତତ୍ରା"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ "ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ନାଗା, ନ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ନାଗା, ନ ଆଗୁଂ କରୋନ୍ତୀତି ନାଗା"ତି ଯୋ ୱିୱିଧୋ ୱଚନତ୍ଥୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ତଂ ୱିଚାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ "ଛନ୍ଦାଦୀହୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ଞେଯ୍ୟାୱବୋଧାଯ ୱଚନତୋ ଅପ୍ପମତ୍ତକାରଣଂ।

ସଯମେୱ ଆଗୁଂ ନ କରୋତି ସବ୍ବଥା ମଗ୍ଗେନ ପହୀନଆଗୁତ୍ତା। ସୋ କାମଯୋଗାଦିକେ ସବ୍ବସଂଯୋଗେ ଦସୱିଧସଂଯୋଜନପ୍ପଭେଦାନି ଚ ସବ୍ବବନ୍ଧନାନି ୱିସଜ୍ଜ ଜହିତ୍ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଯକ୍ଖାଦୀସୁ, ସବ୍ବେସୁ ୱା ଭୱେସୁ କେନଚି ସଙ୍ଗେନ ନ ସଜ୍ଜତି ତୀହି ଚ ୱିମୁତ୍ତୀହି ୱିମୁତ୍ତୋ, ତତୋ ଏୱ ଇଟ୍ଠାଦୀସୁ ତାଦିଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ତାଦି, ସୋ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣେନ ତଥତ୍ତା ତଂସଭାୱତ୍ତା ନାଗୋ ପୱୁଚ୍ଚତେତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନାହ "ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ"ତି। ଅଞ୍ଞେହି ଖୀଣାସୱନାଗେହି ଅଗ୍ଗସାୱକତ୍ତା ଗୁଣୱିସେସଯୋଗତୋ ପୂଜ୍ଜତରା ଚ ପାସଂସତରା ଚ। ସମଂ ଅନୁମୋଦିସୁନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ସୁଭାସିତତୋ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନ ସମପ୍ପୱତ୍ତମୋଦତାଯ ସମଂ ସଦିସଂ ଅବ୍ଭନୁମୋଦିଂସୁ। ତଂ ପନ ସମନୁମୋଦନଂ "ତତ୍ଥା"ତିଆଦିନା ପାଠଇୱସେନେୱ ଦସ୍ସେତି।

ସମ୍ମୁତିପରମତ୍ଥଦେସନାକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅନଙ୍ଗଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୬। ଆକଙ୍ଖେଯ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୪।ସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ, ସମନ୍ତତୋ ପନ୍ନଂ ପତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ପନ୍ନଂ। ତେନାହ "ଇଦଂ ପରିପୁଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନଂ ନାମା"ତି। ନନ୍ତି "ସୁୱା"ତି ୱୁତ୍ତଂ ସୁୱଗଣଂ। ସମ୍ପନ୍ନୋତି ସମ୍ପଦେୱ ପନ୍ନୋ ଗତୋ ଉପଗତୋ। ତେନାହ "ସମନ୍ନାଗତୋ"ତି। ସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତିଯୁତ୍ତଂ। ସା ପନେତ୍ଥ ରସସମ୍ପତ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତା ସାମଞ୍ଞଜୋତନାଯ ୱିସେସେ ଅୱଟ୍ଠାନତୋ। ତେନାହ "ସେଯ୍ୟଥାପି ଖୁଦ୍ଦମଧୁଂ ଅନେଳକ"ନ୍ତି, ନିଦ୍ଦୋସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ଇଦଂ ମଧୁରସମ୍ପନ୍ନଂ ନାମା"ତି। ସୀଲସ୍ସ ଅନୱସେସସମାଦାନେନ ଅଖଣ୍ଡାଦିଭାୱାପତ୍ତିଯା ଚ ପରିପୁଣ୍ଣସୀଲା। ସମାଦାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ସୀଲସମଙ୍ଗିନୋ। ସମାଦାନତୋ ହି ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିରୋଧିଧମ୍ମାନୁପ୍ପତ୍ତିଯା ସୀଲସମଙ୍ଗିତା ୱେଦିତବ୍ବା, ଚେତନାଦୀନଂ ପନ ସୀଲନଲକ୍ଖଣାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୯) ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱିତ୍ଥାରକଥା ୱେଦିତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଖେତ୍ତପାରିପୂରୀତି ନିସ୍ସିତପାରିପୂରିଯା ନିସ୍ସଯପାରିପୂରିମାହ ନିସ୍ସିତକମ୍ମୱିପତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିୱିସଯତ୍ତା ଯଥା "ମଞ୍ଚା ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଂ କରୋନ୍ତୀ"ତି। ତଥା ହି ଖେତ୍ତେନ ଖଣ୍ଡପୂତିଆଦିଦୋସୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଖେତ୍ତଂ ଖଣ୍ଡଂ ହୋତୀତି ଅପରିପୂରଂ ହୋତି ସସ୍ସପାରିପୂରିଯା ଅଭାୱତୋ। ତେନେୱାହ "ସସ୍ସଂ ନ ଉଟ୍ଠେତୀ"ତି। ପାଦମତ୍ତସ୍ସପି ଅନେକମ୍ବଣଫଲନତୋ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି। କିସଲଯପଲାଲାଦିବହୁତାଯ ମହାନିସଂସଂ। ଏୱମେୱନ୍ତି ଯଥା ଖିତ୍ତଂ ବୀଜଂ ଖଣ୍ଡାଦିଚତୁଦୋସୱସେନ ଅପରିପୁଣ୍ଣଂ ହୋତି, ତଦଭାୱେନ ଚ ପରିପୁଣ୍ଣଂ, ଏୱଂ ସୀଲଂ ଖଣ୍ଡାଦିଚତୁଦୋସୱସେନ ଅପରିପୁଣ୍ଣଂ ହୋତି, ତଦଭାୱେନ ଚ ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି, ଚତୁଦୋସତଦଭାୱସାମଞ୍ଞମେୱ ନିଦସ୍ସନନିଦସ୍ସିତବ୍ବୱିପତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତୀସୁ ଦସ୍ସେତି। ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି ୱିପାକଫଲେନ। ମହାନିସଂସନ୍ତି ୱିପୁଲାନିସଂସଂ। ସ୍ୱାଯଂ ଆନିସଂସୋ ଇଧ ପାଠଇଯଂ ନାନପ୍ପକାରେନ ୱିତ୍ଥାରୀଯତି।

ଏତ୍ତାୱତା କିରାତି (ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୨।୩୭; ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୧୦।୭୧-୭୪) କିର-ସଦ୍ଦୋ ଅରୁଚିସୂଚନତ୍ଥୋ। ତେନେତ୍ଥ ଆଚରିଯୱାଦସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅରୁଚ୍ଚନଭାୱଂ ଦୀପେତି। ସମ୍ପନ୍ନସୀଲାତି ଅନାମଟ୍ଠୱିସେସଂ ସାମଞ୍ଞତୋ ସୀଲସଙ୍ଖେପେନ ଗହିତଂ। ତଞ୍ଚ ଚତୁବ୍ବିଧନ୍ତି ଆଚରିଯତ୍ଥେରୋ "ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା"ତି ଆହ। ତତ୍ଥାତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେ। ଜେଟ୍ଠକସୀଲନ୍ତି (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୩।୫।୪୧୨) ପଧାନସୀଲଂ। ଉଭଯତ୍ଥାତି ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସେ। ଇଧ ନିଦ୍ଦେସେ ୱିଯ ଉଦ୍ଦେସେପି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତୋ "ସମ୍ପନ୍ନସୀଲା"ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ । ସୀଲଗ୍ଗହଣଞ୍ହି ପାଠଇଯଂ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୱସେନ ଆଗତଂ। ତେନାହ "ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋଯେୱା"ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅୱଧାରଣେନ ଇତରେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ଏକଦେସେନ ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତୋଗଧଭାୱଂ ଦୀପେତି। ତଥା ହି ଅନୋଲୋକିଯୋଲୋକନେ ଆଜୀୱହେତୁ ଛସିକ୍ଖାପଦୱୀତିକ୍କମେ

ଗିଲାନପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତପରିଭୋଗେ ଚ ଆପତ୍ତି ୱିହିତାତି। ତୀଣୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରସୀଲାଦୀନି। ସୀଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ସୀଲପରିଯାଯେନ ତେସଂ କଥତି ସୁତ୍ତେ ଗହିତଟ୍ଠାନଂ ନାମ କିଂ ଅତ୍ଥି ଯଥା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋତି ଆଚରିଯସ୍ସ ସମ୍ମୁଖତ୍ତା ଅପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋୱ ଉପଚାରେନ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିଯ ୱଦତି। ତେନାହ ‘‘ଅନନୁଜାନନ୍ତୋ’’ତି। ଛଦ୍ୱାରରକ୍ଖାମତ୍ତକମେୱାତି ତସ୍ସ ସଲ୍ଲହୁକଭାୱମାହ ଚିତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନମତ୍ତେନ ପଟିପାକତିକଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ଇତରଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତକନ୍ତି ଫଲେନ ହେତୁଂ ଦସ୍ସେତି। ଉପ୍ପାଦନହେତୁକା ହି ପଚ୍ଚଯାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି। ଇଦମତ୍ଥନ୍ତି ଇଦଂ ପଯୋଜନଂ ଇମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ପରିଭୁଞ୍ଜନେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନିପ୍ପରିଯାଯେନାତି ଇମିନା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରାଦୀନି ତୀଣି ପଧାନସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ପରିୱାରୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ପରିଯାଯସୀଲାନି ନାମାତି ଦସ୍ସେତି।

ଇଦାନି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସ୍ସେୱ ପଧାନଭାୱଂ ବ୍ଯତିରେକତୋ ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଯସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୋତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ। ସେସାନୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରାଦୀନି। ତସ୍ସେୱାତି ‘‘ସମ୍ପନ୍ନସୀଲା’’ତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ସୀଲଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସେୱ। ସମ୍ପନ୍ନପାତିମୋକ୍ଖାତି ଏତ୍ଥ ପାତିମୋକ୍ଖଗ୍ଗହଣେନ ୱେୱଚନଂ ୱତ୍ୱା ତଂ ୱିଭାରେତ୍ୱା…ପେ… ଆଦିମାହ। ଯଥା ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ‘‘ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ସୀଲୱା ହୋତୀ’’ତି (ମହାନି। ୧୯୯) ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଦେସନାଯ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ସୀଲଂ ‘‘ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ ୱିହରତୀ’’ତି (ୱିଭ। ୫୦୮; ମହାନି। ୧୯୯) ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ।

ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତାତି ଯୋ ନଂ ପାତି ରକ୍ଖତି, ତଂ ମୋକ୍ଖେତି ମୋଚେତି ଆପାଯିକାଦୀହି ଦୁକ୍ଖେହୀତି ‘‘ପାତିମୋକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମେନ ସିକ୍ଖାପଦସୀଲେନ ପିହିତକାଯୱଚୀଦ୍ୱାରା। ତେ ପନ ଯସ୍ମା ଏୱଂଭୂତା ତେନ ସମନ୍ନାଗତା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ସମନ୍ନାଗତା’’ତି।

ଅପରୋ ନଯୋ (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୩୧; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୯୭) – କିଲେସାନଂ ବଲୱଭାୱତୋ, ପାପକିରିଯାଯ ସୁକରଭାୱତୋ, ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ଚ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ବହୁକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅପାଯେସୁ ପତନସୀଲୋତି ପାତୀ, ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ଅନିଚ୍ଚତାଯ ୱା ଭୱାଦୀସୁ କମ୍ମୱେଗକ୍ଖିତ୍ତୋ ଘଟୀଯନ୍ତଂ ୱିଯ ଅନୱଟ୍ଠାନେନ ପରିବ୍ଭମନତୋ ଗମନସୀଲୋତି ପାତୀ, ମରଣୱସେନ ୱା ତମ୍ହି ତମ୍ହି ସତ୍ତନିକାଯେ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ପାତନସୀଲୋତି ପାତୀ, ସତ୍ତସନ୍ତାନୋ, ଚିତ୍ତମେୱ ୱା, ତଂ ପାତିଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖତୋ ମୋକ୍ଖେତୀତି ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ହି ୱିମୋକ୍ଖେନ ସତ୍ତୋ ୱିମୁତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ଚିତ୍ତୱୋଦାନା ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତୀ’’ତି, ‘‘ଅନୁପାଦାଯ ଆସୱେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି (ମହାୱ। ୨୮) ଚ।

ଅଥ ୱା ଅୱିଜ୍ଜାଦିନା ହେତୁନା ସଂସାରେ ପତତି ଗଚ୍ଛତି ପୱତ୍ତତୀତି ପାତୀ। ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନାନଂ ସନ୍ଧାୱତଂ ସଂସରତ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୨୫) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ପାତିନୋ ସତ୍ତସ୍ସ ତଣ୍ହାଦିସଂକିଲେସତ୍ତଯତୋ ମୋକ୍ଖୋ ଏତେନାତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ‘‘କଣ୍ଠେକାଲୋ’’ତିଆଦୀନଂ ୱିଯ ସମାସସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଥ ୱା ପାତେତି ୱିନିପାତେତି ଦୁକ୍ଖେତି ପାତି, ଚିତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ଚିତ୍ତେନ ନୀଯତି ଲୋକୋ, ଚିତ୍ତେନ ପରିକସ୍ସତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୬୨)। ତସ୍ସ ପାତିନୋ ମୋକ୍ଖୋ ଏତେନାତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ପତତି ୱା ଏତେନ ଅପାଯଦୁକ୍ଖେ ସଂସାରଦୁକ୍ଖେ ଚାତି ପାତୀ, ତଣ୍ହାଦିସଂକିଲେସୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ତଣ୍ହା ଜନେତି ପୁରିସଂ (ସଂ। ନି। ୧।୫୭), ତଣ୍ହାଦୁତିଯୋ ପୁରିସୋ’’ତି (ଇତିୱୁ। ୧୫, ୧୦୫; ଅ। ନି। ୪।୯) ଚ ଆଦି। ତତୋ ପାତିତୋ ମୋକ୍ଖୋତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ।

ଅଥ ୱା ପତତି ଏତ୍ଥାତି ପାତୀ, ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନି ଆଯତନାନି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ଛସୁ ଲୋକୋ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ, ଛସୁ କୁବ୍ବତି ସନ୍ଥୱ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୭୦; ସୁ। ନି। ୧୭୧)। ତତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାଯତନସଙ୍ଖାତତୋ ପାତିତୋ ମୋକ୍ଖୋତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ଅଥ ୱା ପାତୋ ୱିନିପାତୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପାତୀ, ସଂସାରୋ। ତତୋ ମୋକ୍ଖୋତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ଅଥ ୱା ସବ୍ବଲୋକାଧିପତିଭାୱତୋ ଧମ୍ମିସ୍ସରୋ ଭଗୱା ‘‘ପତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ମୁଚ୍ଚତି ଏତେନାତି ମୋକ୍ଖୋ, ପତିନୋ ମୋକ୍ଖୋ ତେନ ପଞ୍ଞତ୍ତତ୍ତାତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ । ପାତିମୋକ୍ଖୋ ଏୱ ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ସବ୍ବଗୁଣାନଂ ୱା ମୂଲଭାୱତୋ ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ପତି ଚ ସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଟ୍ଠେନ ମୋକ୍ଖୋ ଚାତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ପାତିମୋକ୍ଖୋ ଏୱ ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତିଆଦିମେତଂ ମୁଖମେତଂ ପମୁଖମେତ’’ନ୍ତି (ମହାୱ। ୧୩୫) ୱିତ୍ଥାରୋ।

ଅଥ ୱା ପ-ଇତି ପକାରେ, ଅତୀତି ଅଚ୍ଚନ୍ତତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ତସ୍ମା ପକାରେହି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ମୋକ୍ଖେତୀତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ଇଦଞ୍ହି ସୀଲଂ ସଯଂ ତଦଙ୍ଗୱସେନ, ସମାଧିସହିତଂ ପଞ୍ଞାସହିତଞ୍ଚ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ, ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ଚ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ମୋକ୍ଖେତି ମୋଚେତୀତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ପତି ପତି ମୋକ୍ଖୋତି ୱା ପାତିମୋକ୍ଖୋ, ତମ୍ହା ତମ୍ହା ୱୀତିକ୍କମଦୋସତୋ ପଚ୍ଚେକଂ ମୋକ୍ଖୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପାତିମୋକ୍ଖୋ ଏୱ ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ମୋକ୍ଖୋ ୱା ନିବ୍ବାନଂ, ତସ୍ସ ମୋକ୍ଖସ୍ସ ପଟିବିମ୍ବଭୂତୋତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ । ସୀଲସଂୱରୋ ହି ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯୋ ସୂରିଯସ୍ସ ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନଂ ୱିଯ ନିବ୍ବାନସ୍ସ

ଉଦୟଭୂତୋ ତପ୍ପଟିଭାଗୋ ୱିୟ ହୋତି ଯଥାରହଂ କିଲେସନିଙ୍ଗାପନତୋତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ପାତିମୋକ୍ଖୋଯେୱ ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ଅଥ ୱା ମୋକ୍ଖଂ ପତି ୱତ୍ତତି ମୋକ୍ଖାଭିମୁଖନ୍ତି ୱା ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ପାତିମୋକ୍ଖମେୱ ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ପାତିମୋକ୍ଖସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନାତି କାୟିକୱାଚସିକଅୱୀତିକ୍କମସଙ୍ଖାତେନ ଆଚାରେନ ଚେୱ ନୱେସିୟଗୋଚରତାଦିସଙ୍ଖାତେନ ଗୋଚରେନ ଚ ସମ୍ପନ୍ନା, ସମ୍ପନ୍ନଆଚାରଗୋଚରାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପମତ୍ତେସୂତି ଅତିପରିତ୍ତକେସୁ ଅନାପତ୍ତିଗମନୀୟେସୁ, ଦୁକ୍କଟଦୁବ୍ଭାସିତମତ୍ତେସୂତି ଅପରେ। ୱଜ୍ଜେସୂତି ଗାରୟ୍ହେସୁ। ତେ ପନ ଏକନ୍ତତୋ ଅକୁସଲସଭାୱା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ଅକୁସଲଧମ୍ମେସୂ''ତି। ଭୟଦସ୍ସିନୋତି ଭୟତୋ ଦସ୍ସନସୀଲା, ପରମାଣୁମତ୍ତମ୍ପି ୱଜ୍ଜଂ ସିନେରୁପ୍ପମାଣଂ ୱିୟ କତ୍ୱା ଭାୟନସୀଲା। ସମ୍ମା ଆଦିୟିତ୍ୱାତି ସମ୍ମଦେୱ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସବ୍ବସୋ ଚ ଆଦିୟିତ୍ୱା। ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମନ୍ତି ସମୁଦାୟତୋ ଅୱୟୱନିଦ୍ଧାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସିକ୍ଖାପଦେସୁ ତଂ ତଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ସମାଦିୟିତ୍ୱା ସିକ୍ଖଥା''ତି ଅତ୍ଥମାହ। ସିକ୍ଖାପଦମେୱ ହି ସମାଦାତବ୍ବଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଞ୍ଚାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ସିକ୍ଖାକୋଟ୍ଠାସେସୂତି ସିକ୍ଖାକୋଟ୍ଠାସେସୁ ମୂଲପଞ୍ଞତ୍ତିଅନୁପଞ୍ଞତ୍ତିସବ୍ବତ୍ଥପଞ୍ଞତ୍ତିପଦେସପଞ୍ଞତ୍ତିଆଦିଭେଦଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ ପୂରେତବ୍ବଂ ସୀଲଂ। ତଂ ପନ ଦ୍ୱାରୱସେନ ଦୁୱିଧମେୱାତି ଆହ ''କାୟିକଂ ୱାଚସିକଞ୍ଚା''ତି। ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ଆଧାରେ ଭୁମ୍ମଂ ସିକ୍ଖାଭାଗେସୁ କସ୍ସଚି ୱିସୁଂ ଅଗ୍ଗହଣତୋ। ତେନାହ ''ତଂ ସବ୍ବ''ନ୍ତି।

୬୫।କସ୍ମା ଆରଦ୍ଧନ୍ତି (ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୧୦।୭୧-୭୪) ଦେସନାୟ କାରଣପୁଚ୍ଛା। ସୀଲାନିସଂସଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ପୟୋଜନନିଦ୍ଦେସୋ। କୋ ଅତ୍ଥୋ କ୍ୱ ଅତ୍ଥୋ କ୍ୱ ନିପାତିତାତି? ନୟିଦମେୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସୀଲାନିସଂସଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ହି ଏତ୍ଥ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଯଂ ସୀଲାନିସଂସସ୍ସ ଅଦସ୍ସନଂ, ତଂ ଇମିସ୍ସା ଦେସନାୟ କାରଣନ୍ତି କସ୍ମା ଆରଦ୍ଧନ୍ତି ୱିନେୟ୍ୟାନଂ ସୀଲାନିସଂସସ୍ସ ଅଦସ୍ସନତୋତି ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନୋ ଏୱ ହୋତୀତି। ତେନାହ ''ସଚେପୀ''ତିଆଦି। ସୀଲାନିସଂସଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ପନ ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ତେସ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆନିସଂସୋତି ଉଦୟୋ। ''ସୀଲୱା ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୧୫୦; ୩।୩୧୬; ଅ। ନି। ୫।୨୧୩; ମହାୱ। ୨୮୫) ପନ ୱିପାକଫଲମ୍ପି ''ଆନିସଂସୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କୋ ୱିସେସୋତି କୋ ଫଲୱିସେସୋ। କା ୱଡ୍ଢୀତି କୋ ଅବ୍ଭୁଦୟୋ। ୱିଜ୍ଜମାନୋପି ଗୁଣୋ ଯାଥାୱତୋ ୱିଭାୱିତୋ ଏୱ ଅଭିରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ନ ଅୱିଭାୱିତୋ, ତସ୍ମା ଏକନ୍ତତୋ ଆନିସଂସକିତ୍ତନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବମେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱିସକଣ୍ଟକୱାଣିଜୋ ଉଦାହଟୋ।

ତତ୍ଥ ଗୁଳଓ ନାମ ଉଚ୍ଛୁରସଂ ପଚିତ୍ୱା ଚୁଣ୍ଣାଦୀହି ମିସ୍ସେତ୍ୱା ସମ୍ପିଣ୍ଡନେ ପିଣ୍ଡୀଭୂତଂ। ଫାଣିତଂ ଅପିଣ୍ଡିତଂ ଦ୍ରୱୀଭୂତଂ। ଖଣ୍ଡଂ ଭିଜ୍ଜନକ୍ଖମଂ। ସକ୍ଖରା ନାମ ଫଲିକସଦିସା। ସକ୍ଖରାଦୀନିତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମଚ୍ଛଣ୍ଡିକାନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଗୁଳଆଦୀସୁ ୱିସକଣ୍ଟକୱୋହାରୋ ଅପଚ୍ଚନ୍ତଦେସେ ପଚୁରୋତି ''ପଚ୍ଚନ୍ତଗାମଂ ଗନ୍ତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦାରକେ ଚ ପଲାପେସୁଂ ''ୱିସକଣ୍ଟକଂ ମା ଗଣ୍ହନ୍ତୂ''ତି।

ପିୟୋତି ପିୟାୟିତବ୍ବୋ। ପିୟସ୍ସ ନାମ ଦସ୍ସନଂ ଏକନ୍ତତୋ ଅଭିନନ୍ଦିତବ୍ବଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ୱିୟଚକ୍ଖୂହି ସମ୍ପସ୍ସିତବ୍ବୋ''ତି। ପୀତିସମୁଟ୍ଠାନପସନ୍ନସୋମ୍ମରୂପପରିଗ୍ଗହଞ୍ହି ଚକ୍ଖୁ ''ପିୟଚକ୍ଖୁ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେସନ୍ତି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ। ମନୱଡ୍ଢନକୋତି ପୀତିମନସ୍ସ ପରିବ୍ରୂହନତୋ ଉପରୂପରି ପୀତିଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକୋ। ଗରୁଟ୍ଠାନିୟୋତି ଗରୁକରଣସ୍ସ ଠାନଭୂତୋ। ଜାନଂ ଜାନାତୀତି ଞାଣେନ ଜାନିତବ୍ବଂ ଜାନାତି। ଯଥା ୱା ଅଞ୍ଞେ ଅଜାନନ୍ତାପି ଜାନନ୍ତା ୱିୟ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ନ ଏୱମୟଂ, ଅୟଂ ପନ ଜାନନ୍ତୋ ଏୱ ଜାନାତି । ପସ୍ସଂ ପସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସନଭୂତେନ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ପସ୍ସତି, ପସ୍ସନ୍ତୋ ଏୱ ୱା ପସ୍ସତି। ଏୱଂ ସମ୍ଭାୱନୀୟୋତି ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞୁତାୟ ପଣ୍ଡିତଭାୱେନ ସମ୍ଭାୱେତବ୍ବୋ।

ସୀଲେସ୍ୱେୱସ୍ସ ପରିପୂରକାରୀତି ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରୀ ଏୱ ଭୱେୟ୍ୟାତି ଏୱଂ ଉତ୍ତରପଦାୱଧାରଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି ଇମିନା ପଦେନ ଉପରିସିକ୍ଖାଦ୍ୱୟଂ ଅନିୱତ୍ତିତମେୱ ହୋତି। ଯଥା ପନ ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରୀ ନାମ ହୋତି, ତଂ ଫଲେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପସ୍ସନାଧିଟ୍ଠାନସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକତାୟ ହି ଇଧ ସୀଲସ୍ସ ପାରିପୂରୀ, ନ କେୱଲଂ ଅଖଣ୍ଡାଦିଭାୱମତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ଯାନି ଖୋ ପନ ତାନି ଅଖଣ୍ଡାନି…ପେ… ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକାନୀ''ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଉପରି ସିକ୍ଖାଦ୍ୱୟଂ ସୀଲସ୍ସ ସମ୍ଭାରଭାୱେନ ଗହିତନ୍ତି ସୀଲସ୍ସେୱେତ୍ଥ ପଧାନଗ୍ଗହଣଂ ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ତଥା ହି ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସଙ୍ଖାରପରିଗ୍ଗହାନଂ ସୀଲସ୍ସାନୁରକ୍ଖଣଭାୱଂ ୱକ୍ଖତି। ଯଂ ପନ ୱକ୍ଖତି ''ସିକ୍ଖତ୍ତୟଦେସନା ଜାତା''ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୫), ତଂ ଇତରାସମ୍ପି ସିକ୍ଖାନଂ ଇଧ ଗହିତତାମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପଧାନଭାୱେନ ଗହିତତଂ। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ସୀଲସ୍ସ ଅପ୍ପମତ୍ତକତାୱଚନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ଖୋ ପନେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଓରମତ୍ତକ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୭)। ତଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଗୋଚରଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ତତ୍ଥ ନ ନିପ୍ପଦେସତୋ ସୀଲଂ ୱିଭତ୍ତଂ, ଏୱଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସୀଲମତ୍ତକନ୍ତି ମତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ସମତ୍ଥିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅନୂନେନାତି ଅଖଣ୍ଡାଦିଭାୱେନ, କସ୍ସଚି ୱା ଅହାପନେନ ଉପପନ୍ନେନ। ଆକାରେନାତି କରଣେନ ସମ୍ପାଦନେନ। ଚିତ୍ତସମଥେତି ଚିତ୍ତସମାଧାନେ। ଯୁତ୍ତୋତି ଅୱିୟୁତ୍ତୋ ପସୁତୋ। ଯୋ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଝାନଭାୱନଂ ଅନନୁୟୁତ୍ତୋ, ସୋ ତଂ ବହି ନୀହରତି ନାମ। ଯୋ ଆରଭିତ୍ୱା ଅନ୍ତରା ସଙ୍କୋଚଂ ଆପଜ୍ଜତି , ସୋ ତଂ ୱିନାସେତି

ନାମ। ଯୋ ପନ ଇଦିସୋ ଅହୁତ୍ୱା ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି, ସୋ ଅନିରାକତଜ୍ଝାନୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ବହି ଅନୀହଟଜ୍ଝାନୋ’’ତିଆଦିମାହ।

ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ ତେଭୂମକଧମ୍ମସ୍ସ, ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱା ଅନୁପସ୍ସନା ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା। ତଥା ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନା ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ଚ। ତସ୍ସେୱ ନିବ୍ବିନ୍ଦନାକାରେନ ପୱତ୍ତା ଅନୁପସ୍ସନା ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନା। ୱିରଜ୍ଜନାକାରେନ ପୱତ୍ତା ଅନୁପସ୍ସନା ୱିରାଗାନୁପସ୍ସନା। ନିରୋଧସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନା ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନା। ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତା ଅନୁପସ୍ସନା ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନା। ସୁଞ୍ଞାଗାରଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ତତ୍ଥ ଲଦ୍ଧକାୟୱିୱେକତାୟ ସମଥୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଚିତ୍ତୱିୱେକଂ ପରିବ୍ରୂହେନ୍ତୋ ୟଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜିୟା ଲୋକଂ ସାସନଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ୱିସେସାଧିଗମଟ୍ଠାନଭୂତଂ ସୁଞ୍ଞାଗାରଞ୍ଚ ଉପସୋଭୟମାନୋ ଗୁଣୱିସେସାଧିଟ୍ଠାନଭାୱାପାଦନେନ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଅତ୍ତତୋ ତଂ ବ୍ରୂହେନ୍ତୋ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବ୍ରୂହେତା ସୁଞ୍ଞାଗାରାନ’’ନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦି। ଅୟମେୱ ସୁଞ୍ଞାଗାରାନୁବ୍ରୂହନୱିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥାନଂ ଭାଜନଂ, ନ ସେନାସନପତିଟ୍ଠାପନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଏକଭୂମକାଦି…ପେ… ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ’’ତି। ସୁଞ୍ଞାଗାରଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ଅରଞ୍ଞରୁକ୍ଖମୂଲାଦି ସଙ୍ଗଂ ପଧାନାନୁୟୋଗକ୍ଖମଂ ସେନାସନଂ ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତଣ୍ହାୱିଚରିତଦେସନାତି ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସ୍ସ ଉପାଦାୟା’’ତି (ୱିଭ। ୯୩୭) ଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତଂ ତଣ୍ହାୱିଚରିତସୁତ୍ତଂ। ତଣ୍ହାପଦଟ୍ଠାନତ୍ତାତି ତଣ୍ହାସନିସ୍ସୟତ୍ତା। ନ ହି ତଣ୍ହାୱିରହିତା ମାନଦିଟ୍ଠିପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥି। ମାନଦିଟ୍ଠିୟୋ ଓସରିତ୍ୱାତି ଦସ୍ସେତବ୍ବତାୟ ମାନଦିଟ୍ଠିୟୋ ଓଗାହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଗହଣଟ୍ଠମେୱ ହି ଦେସେତବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ ଦେସନାୟ ଓସରଣଂ। ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିୟୋ ପପଞ୍ଚତ୍ତୟଂ ସତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ସଂସାରେ ପପଞ୍ଚନତୋ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧନୱସେନ ୱିତ୍ଥାରଣତୋ। ସୀଲପଦଟ୍ଠାନତ୍ତାତି ସୀଲାଧିଟ୍ଠାନତ୍ତା।

ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା ୱୁତ୍ତାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ସୁଞ୍ଞାଗାରୱଡ୍ଢନେତି ୟୋଜନା। ଦ୍ୱେପି ସିକ୍ଖାତି ଅଧିଚିତ୍ତାଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା। ସଙ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାୟ ସଦ୍ଧିଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ୟଦି ଏୱମୟଂ ସିକ୍ଖତ୍ତୟଦେସନା ଜାତାତି ସିକ୍ଖତ୍ତୟାନିସଂସପ୍ପକାସନୀ ସିୟାତି ଅନୁୟୋଗଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ୟଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ ୱିୟ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସ୍ସ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲସ୍ସ ଆରକ୍ଖଭୂତା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ୱିପସ୍ସନା ଚ ଇଧ ଗହିତାତି ତଦୁଭୟଂ ଅପ୍ପଧାନଂ, ସୀଲମେୱ ପନ ପଧାନଭାୱେନ ଗହିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ସୀଲାନୁରକ୍ଖିକା ଏୱା’’ତିଆଦି।

ବଲୱତରସୁଖନ୍ତି ସମୁପ୍ପନ୍ନବ୍ୟାଧିଦୁକ୍ଖତୋ ବଲୱତରଂ, ତଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ସମତ୍ଥଂ ଝାନସୁଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ବଲୱମମତ୍ତଂ ହୋତି, ତେନ ଦଢହଅତ୍ତସିନେହେନ ୱିଲୁତ୍ତହଦୟୋ କୁସଲଧମ୍ମେ ଛଡ୍ଡେନ୍ତୋ ସୋ ତଥାରୂପେସୁ…ପେ… ପୋସେତା ହୋତି। ବଲୱମମତ୍ତଂ ୱା ସିନେହୋ ନ ହୋତି ‘‘ସୁଦ୍ଧୋ ସଙ୍ଖାରପୁଞ୍ଜୋ’’ତି ୟାଥାୱଦସ୍ସନେନ ଅହଂକାରମମଂକାରାଭାୱତୋ। ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖଭୟେ ଖୁଦାଭିଭୱଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ସଚେପିସ୍ସ ଅନ୍ତାନି ବହି ନିକ୍ଖମନ୍ତୀ’’ତି। ବ୍ୟାଧିଭୟଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ଉସ୍ସୁସ୍ସତି ୱିସୁସ୍ସନୀ’’ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଗହିତଂ ଚୋରଭୟଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ଖଣ୍ଡାଖଣ୍ଡିକୋ ୱା’’ତି। ଉଭୟସ୍ସାତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଦ୍ୱୟସ୍ସ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଚେତୋ…ପେ… ସୁଞ୍ଞାଗାରାନ’’ନ୍ତି ଇମେହି ୱିସେସନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଭାୱାପାଦନେନ ସୀଲଂ ରକ୍ଖିତୁଂ ସମତ୍ଥା ଏୱ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାୱିପସ୍ସନା ଗହିତା। ୟସ୍ମା ପରତୋ ଝାନୱିମୋକ୍ଖଫଲାଭିଞ୍ଞାଣଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱୋ ସୀଲସ୍ସ ଉଦ୍ଧଟୋ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଭିଯ୍ୟୋପି ସମ୍ଭାରଭୂତା ଏୱ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ୱିପସ୍ସନା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ସୀଲାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୟଥାୱୁତ୍ତଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାୱିପସ୍ସନା ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ସୀଲସ୍ସ ୱା ମୂଲକାରଣଭୂତଂ ସଙ୍ଗଂ କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି କମ୍ମପଥସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ୱା। ସୀଲଞ୍ହି ତଦଞ୍ଞଞ୍ଚ ପୁଞ୍ଞକିରିୟାୱତ୍ଥୁ ତେନେୱ ପରିସୋଧିତଂ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି ମହାନିସଂସନ୍ତି। ଲାଭୀ ଅସ୍ସନ୍ତି ଲାଭା ସାୟ ସଂୱରଣସୀଲପରିପୂରଣଂ ପାଠଇୟଂ ଆଗତଂ କିମୀଦିସଂ ଭଗୱା ଅନୁଜାନାତୀତି? ନ ଭଗୱା ସଭାୱେନ ଇଦିସଂ ଅନୁଜାନାତି, ମହାକାରୁଣିକତାୟ ପନ ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସୟେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ ଚେତ୍ଥା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଘାସେସନଂ ଛିନ୍ନକଥୋ ନ ୱାଚଂ ପୟୁତ୍ତଂ ଭଣେତି ଛିନ୍ନକଥୋ ମୂଗୋ ୱିୟ ହୁତ୍ୱା ଓଭାସପରିକଥାନିମିତ୍ତୱିଞ୍ଞତ୍ତିପୟୁତ୍ତଂ ଘାସେସନଂ ୱାଚଂ ନ ଭଣେ ନ କଥେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସୟୱସେନାତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ‘‘ୟେସଞ୍ହି’’ତିଆଦିମାହ। ରସୋ ସଭାୱଭୂତୋ ଆନିସଂସୋ ରସାନିସଂସୋ।

ପଚ୍ଚୟଦାନକାରାତି ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚୟୱସେନ ଦାନକାରା। ‘‘ଦେୱାନଂ ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତୱଚନଂ ପାକଟୀକାତୁମାହ ‘‘ଦେୱାପୀ’’ତିଆଦି। ‘‘ପଞ୍ଚିମେ ଗହପତୟୋ ଆନିସଂସା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୧୫୦) ଅନିସଂସସଦ୍ଦୋ ଫଲପରିୟାୟୋପି ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଉଭୟମେତଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକ’’ନ୍ତି।

ସସ୍ସୁସସୁରା ଚ ତପ୍ପକ୍ଖିକା ଚ ସସ୍ସୁସସୁରପକ୍ଖିକା। ତେ ଞାତିୟୋନିସମ୍ବନ୍ଧେନ ଆୱାହୱିୱାହସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ସମ୍ବନ୍ଧା ଞାତୀ। ସାଲୋହିତାତି ୟୋନିସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ। ଏକଲୋହିତସମ୍ବନ୍ଧାତି ଏକେନ ସମାନେନ ଲୋହିତସମ୍ବନ୍ଧେନ ସମ୍ବନ୍ଧା। ପେଚ୍ଚଭାୱଂ ଗତାତି ପେତୂପପତ୍ତିୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତିଂ ଉପଗତା। ତେ ପନ ୟସ୍ମା ଇଧ କତକାଲକିରିୟା କାଲେନ କତଜୀୱିତୁପଚ୍ଛେଦା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କାଲକତା’’ତି। ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋତି

ପସନ୍ନଚିତ୍ତକୋ। କାଲକତୋ ପିତା ୱା ମାତା ୱା ପେତଯୋନିଂ ଉପପନ୍ନୋତି ଅଧିକାରତୋ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମହାନିସଂସମେୱ ହୋତୀ’’ତି, ତସ୍ସ ତଥା ସୀଲସମ୍ପନ୍ନତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅରିଯଭାୱେ ପନ ସତି ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ତେନାହ ‘‘ଅନେକାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସାନୀ’’ତିଆଦି। ବହୁକାରନ୍ତି ବହୁପକାରଂ। ଉପସଙ୍କମନନ୍ତି ଅଭିୱାଦନାଦିୱସେନ ଉପଗମନଂ। ପଯିରୁପାସନନ୍ତି ଉପଟ୍ଠାନନ୍ତି।

୬୬।ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତାତି ମଦ୍ଦିତା। ଉକ୍କଣ୍ଠାତି ରିଞ୍ଚନା ଅନଭିରତି ଅନନୁଯୋଗୋ। ସୀଲୱା ଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ତନୋ ସୀଲଖଣ୍ଡଭଯେନ ସମାହିତୋ ୱିପସ୍ସକୋ ଚ ପଚ୍ଚଯଘାତେନ ଅରତିଯା ରତିଯା ଚ ସହିତା ଅଭିଭୱିତାୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସୀଲାଦିଗୁଣଯୁତ୍ତେନେୱା’’ତିଆଦି।

ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସୋ ଭାଯତୀତି ଭଯଂ। ଆରମ୍ମଣଂ ଭାଯତି ଏତସ୍ମାତି ଭଯଂ। ପୁରିମୱାରସଦିସତ୍ତା ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି ଅତିଦିସିତ୍ୱାପି ପୁନ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୀଲାଦିଗୁଣଯୁତ୍ତୋ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଥେରସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ନିସିନ୍ନତ୍ତା ଦେୱତାଯ ଦାରକା ସକଭାୱେନ ସଣ୍ଠାତୁଂ ସୁଖେନ ୱତ୍ତିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ଅସମତ୍ଥା।

ଅଧିକଂ ଚେତୋତି ଅଭିଚେତୋ, ଉପଚାରଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ପନ ଅଧିକତା ପାକତିକକାମାୱଚରଚିତ୍ତେହି ସୁନ୍ଦରତାଯ ସପଟିପକ୍ଖତୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଚାତି ଆହ ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧିଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଅଧିଚିତ୍ତନ୍ତି ସମାଧିମାହ, ସୋ ଚ ଉପଚାରସମାଧି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱିୱେକଜଂ ପୀତିସୁଖଂ, ସମାଧିଜଂ ପୀତିସୁଖଂ, ଅପୀତିଜଂ ଝାନସୁଖଂ, ସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଜଂ ଝାନସୁଖନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଝାନସୁଖଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ନେକ୍ଖମ୍ମସୁଖ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ନେକ୍ଖମ୍ମସୁଖଂ ୱିନ୍ଦନ୍ତୀ’’ତି। ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତକ୍ଖଣେ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ସମତ୍ଥୋତି ଇମିନା ତେସୁ ଝାନେସୁ ସମାପଜ୍ଜନୱସୀଭାୱମାହ, ‘‘ନିକାମଲାଭୀ’’ତି ପନ ୱଚନତୋ ଆୱଜ୍ଜନାଧିଟ୍ଠାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସିଯୋପି ୱୁତ୍ତା ଏୱାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସୁଖେନେୱ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱାତି ଏତେନ ତେସଂ ଝାନସୁଖଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ୱିପୁଲାନନ୍ତି ୱେପୁଲ୍ଲଂ ପାପିତାନଂ। ଝାନାନଂ ୱିପୁଲତା ନାମ ସୁଭାୱିତଭାୱେନ ଚିରତରପ୍ପୱତ୍ତି, ସା ଚ ପରିଚ୍ଛେଦାନୁରୂପାୱ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ‘‘ୱିପୁଲାନ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦେଯେୱ ୱୁଟ୍ଠାତୁଂ ସମତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତଂହୋତୀ’’ତି ଆହ। ପରିଚ୍ଛେଦକାଲଞ୍ହି ଅପ୍ପତ୍ୱାୱ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତୋ ଅକସିରଲାଭୀ ନ ହୋତି ଯାୱଦିଚ୍ଛକଂ ପୱତ୍ତେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତ୍ତା। ଇଦାନି ତେଯେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ସମାପଜ୍ଜନାଦିୱସୀଭାୱେ ବ୍ଯତିରେକୱସେନ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଏକଚ୍ଚୋ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଲାଭୀଯେୱ ହୋତୀତି ଇଦଂ ପଟିଲଦ୍ଧମତ୍ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥାତି ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତକ୍ଖଣେ। ପାରିବନ୍ଧିକେତି ୱସୀଭାୱସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେ। ଝାନାଧିଗମସ୍ସ ପନ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମା ପଗେୱ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା, ଅଞ୍ଞଥା ଝାନାଧିଗମୋ ଏୱ ନ ସିଯା। କିଚ୍ଛେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତୀତି କିଚ୍ଛେନ ୱିସୋଧେତି। କାମାଦୀନୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦୀହି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ୱିଯ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ସମାଧିପାରିବନ୍ଧିକାନଂ ଦୂରସମୁସ୍ସାରଣଂ ଇଧ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ୱିସୋଧନଞ୍ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନାଳିକାଯନ୍ତନ୍ତି କାଲମାନନାଳିକାଯନ୍ତଂ ଆହ।

ୱିସେସେନ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ସବ୍ବସୋ ୱସୀଭାୱାପାଦିତଂ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ‘‘ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକେ ଝାନେ ୱୁତ୍ତେ’’ତି। ଅରୂପଜ୍ଝାନମ୍ପି ପନ ଅଧିଟ୍ଠାନତାଯ ପାଦକମେୱ ଚୁଦ୍ଦସଧା ଚିତ୍ତପରିଦମନେନ ୱିନା ତଦଭାୱତୋ। ‘‘ଏୱମଭିଞ୍ଞାପାଦକେ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନେ ୱୁତ୍ତେ ରୂପାୱଚରତାଯ କିଞ୍ଚାପି ଅଭିଞ୍ଞାନଂ ଲୋକିଯୱାରୋ ଆଗତୋ’’ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନନ୍ତି ଅଭିଞ୍ଞାୱାରଂ। ଚତ୍ତାରି…ପେ… ଅରିଯମଗ୍ଗା ସୀଲାନଂ ଆନିସଂସୋ ସମ୍ପନ୍ନସୀଲସ୍ସେୱ ଲାଭତୋ। ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱାତି ଗହେତ୍ୱା।

ଅଙ୍ଗସନ୍ତତାଯାତି ନୀୱରଣାଦୀନଂ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମାନଂ ସୁଦୂରତରଭାୱେନ ଝାନଙ୍ଗାନଂ ୱୂପସନ୍ତତାଯ, ନିବ୍ବୁତସବ୍ବଦରଥପରିଳାହତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ, ଯତୋ ତେସଂ ଝାନାନଂ ପଣୀତତରାଦିଭାୱୋ। ଆରମ୍ମଣସନ୍ତତାଯାତି ରୂପପଟିଘାଦିୱିଗମନେନ ସଣ୍ହସୁଖୁମାଦିଭାୱପ୍ପତ୍ତସନ୍ତଭାୱେନ। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ନେସଂ ଭାୱନାଭିସମଯସଙ୍ଖାତସଣ୍ହସୁଖୁମାକାରାନି ଆରମ୍ମଣାନି ସନ୍ତାନି, ତଦଗ୍ଗେନ ଝାନଙ୍ଗାନଂ ସନ୍ତତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଆରମ୍ମଣସନ୍ତତାଯ ସନ୍ତତା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାରମ୍ମଣାହି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାହି ଦୀପେତବ୍ବା। ୱିମୁତ୍ତା ୱିସେସେନ ମୁତ୍ତା। ଯେ ହି ଝାନଧମ୍ମା ତଥାପୱତ୍ତପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନାହି ତବ୍ବିସେସତାଯ ସାତିସଯଂ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମେହି ୱିମୁତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତତୋ ଏୱ ତଥାୱିମୁତ୍ତତାଯ ପିତୁ ଅଙ୍କେ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୋ ୱିଯ କୁମାରୋ ନିରାସଙ୍କଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣେ ଅଧିମୁତ୍ତା ଚ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତେ ୱିମୋକ୍ଖାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ୱିମୋକ୍ଖାତି ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଆରମ୍ମଣେ ଚ ଅଧିମୁତ୍ତତ୍ତା’’ତି । ଯଦିପି ଆରମ୍ମଣସମତିକ୍କମୱସେନ ପତ୍ତବ୍ବାନି ଆରୁପ୍ପାନି, ନ ଅଙ୍ଗାତିକ୍କମୱସେନ, ତଥାପି ଯସ୍ମା ଆରମ୍ମଣେ ଅୱିରତ୍ତସ୍ସ ଝାନସମତିକ୍କମୋ ନ ହୋତି, ସମତିକ୍କନ୍ତେସୁ ଚ ଝାନେସୁ ଆରମ୍ମଣଂ ସମତିକ୍କନ୍ତମେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ଆରମ୍ମଣସମତିକ୍କମଂ ଅୱତ୍ୱା ‘‘ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନେ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା’’ତି ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତିକ୍କମ୍ମ ରୂପେତି ପାଳିଯଂ ‘‘ସମ୍ପାଦେତବ୍ବା, ପସ୍ସିତବ୍ବା’’ତି ୱା କିଞ୍ଚି ପଦଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଅସୁତପରିକପ୍ପନେନ ପନ ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥୀତି ‘‘ସନ୍ତାତି ପଦସମ୍ବନ୍ଧୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ତେନ ୱିରାଗଭାୱେନ ତେସଂ ସନ୍ତତାତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱିଭାୱିତୋ ହୋତି। ରୂପଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ୱିଯ ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତଂ ୱା ଫଲଭୂତଂ ୱା ରୂପନ୍ତି ଅରୂପା। ଅରୂପା ଏୱ ଆରୁପ୍ପା। ତେନାହ ‘‘ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ୱିପାକତୋ ଚ ରୂପୱିରହିତା’’ତି। ନାମକାଯେନାତି ସହଜାତନାମସମୂହେନ।

୬୭।ସଂଯୋଜେନ୍ତୀତି ବନ୍ଧନ୍ତି। କେହୀତି ଆହ ‘‘ଖନ୍ଧଗତୀ’’ତିଆଦି। ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନରାଗାଦିକସ୍ସ ହି ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଆଯତିଂ ଖନ୍ଧାଦୀହି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନରାଗାଦିକସ୍ସ ପନ ତଂ ନତ୍ଥି କତାନମ୍ପି କମ୍ମାନଂ ଅସମତ୍ଥଭାୱାପତ୍ତିତୋତି। ରାଗାଦୀନଂ ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ ସଂଯୋଜନଟ୍ଠୋ ସିଦ୍ଧୋତି ଆହ ‘‘ଖନ୍ଧଗତି…ପେ… ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ’’ତି। ପରିକ୍ଖଯେନାତି ସମୁଚ୍ଛେଦେନ ସବ୍ବସୋ ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନେନ। ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମାନଂ ଅନୱସେସତୋ ସୱନତୋ ପୀଠଅନତୋ ସୋତୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋତି ଆହ ‘‘ସୋତୋତି ଚ ମଗ୍ଗସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି। ତଂ ସୋତଂ ଆଦିତୋ ପନ୍ନୋ ଅଧିଗଚ୍ଛୀତି ସୋତାପନ୍ନୋ, ଅଟ୍ଠମକୋ। ତେନାହ ‘‘ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲସ୍ସା’’ତି, ପଠମମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଧ ପନ ପନ୍ନ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିପନ୍ନୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୮।୫୯) ୱିଯ ୱତ୍ତମାନକାଲିକୋତି ଆହ ‘‘ମଗ୍ଗେନ ଫଲସ୍ସ ନାମଂ ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତି। ଅଭୀତକାଲିକତ୍ତେ ପନ ସରସତୋୱ ନାମଲାଭୋ ସିଯା। ୱିରୂପଂ ସଦୁକ୍ଖଂ ସୌପାଯାସଂ ନିପାତେତୀତି ୱିନିପାତୋ, ଅପାଯଦୁକ୍ଖେ ଖିପନକୋ। ଧମ୍ମୋତି ସଭାୱୋ। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ତାନ’’ନ୍ତିଆଦି। କସ୍ମାତି ଅୱିନିପାତଧମ୍ମତାଯ କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଅପାଯଂ ଗମେନ୍ତୀତି ଅପାଯଗମନୀଯା। ସମ୍ବୁଜ୍ଝତୀତି ସମ୍ବୋଧି, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ସୋ ପନ ପଠମମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା ଅୱସିଟ୍ଠୋ ଏୱ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଭାୱେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତଯ’’ନ୍ତି।

ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାନି,ନ ପହାତବ୍ବାନୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଓଥଆରିକାନଂ ରାଗାଦୀନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନୋ ଦୁତିଯମଗ୍ଗୋ ଅୱସିଟ୍ଠାନଂ ତେସଂ ତନୁଭାୱାପତ୍ତିଯା ଉପ୍ପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ରାଗଦୋସମୋହାନଂ ତନୁତ୍ତା’’ତି। ଅଧିକୁପ୍ପତ୍ତିଯାତି କଦାଚି କରହଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜନେନ। ପରିଯୁଟ୍ଠାନମନ୍ଦତାଯାତି ସମୁଦାଚାରମୁଦୁତାଯ। ଅଭିଣ୍ହଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ତଜ୍ଜସ୍ସ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ ଅନିବଦ୍ଧଭାୱତୋ। ମନ୍ଦମନ୍ଦା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ତପ୍ପଚ୍ଚଯାନଞ୍ଚ ମୋହମାନାଦୀନଂ ମୁଦୁତରଭାୱତୋ। ବହଲାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ୱତ୍ଥୁପଟିସେୱନତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘ତଥା ହୀ’’ତିଆଦି।

ସକିଂ ଆଗମନଧମ୍ମୋତି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ସକିଂଯେୱ ଆଗମନସଭାୱୋ। ଏକୱାରଂଯେୱ…ପେ… ଆଗନ୍ତ୍ୱାତି ଇମିନା ପଞ୍ଚସୁ ସକଦାଗାମୀସୁ ଚତ୍ତାରୋ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଏକୋଯେୱ ଗହିତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯୋପି ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯ୍ୱାଯଂ ପଞ୍ଚମକୋ ସକଦାଗାମୀ ‘‘ଇଧ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ତତ୍ଥ ଯାୱତାଯୁକଂ ଠତ୍ୱା ପୁନ ଇଧୂପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଏକବୀଜିନା ସଦ୍ଧିଂ କିଂ ନାନାକରଣନ୍ତି? ଏକବୀଜିସ୍ସ ଏକା ପଟିସନ୍ଧି, ସକଦାଗାମିସ୍ସ ଦ୍ୱେ ପଟିସନ୍ଧିଯୋତି ଇଦଂ ତେସଂ ନାନାକରଣଂ। ଯସ୍ସ ହି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଏକଂଯେୱ ଖନ୍ଧବୀଜଂ, ନ ଏକଂ ଅତ୍ତଭାୱଗ୍ଗହଣଂ, ସୋ ଏକବୀଜୀତି।

ହେଟ୍ଠାତି ‘‘ଅମହଗ୍ଗତଭୂମିଯ’’ନ୍ତି ହେଟ୍ଠା ସମ୍ବନ୍ଧନେନ। ହେଟ୍ଠାଭାଗସ୍ସ ହିତାତି ହେଟ୍ଠାଭାଗିଯା, ତେସଂ। ତାନୀତି ଓରମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନି। କାମାୱଚରେ ନିବ୍ବତ୍ତିଯେୱ ଅଚ୍ଛତ୍ତଂ ସଂଯୋଜନତ୍ତା। ତଥା ହେସ ଦୂରତୋପି ଆୱତ୍ତିଧମ୍ମୋ ଏୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଗିଲବଢଇସମଚ୍ଛାଦଯୋ ଉପମାଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା। ଓପପାତିକୋତି ଇମିନା ଗବ୍ଭୱାସଦୁକ୍ଖାଭାୱମାହ। ତତ୍ଥ ପରିନିବ୍ବାଯୀତି ଇମିନା ସେସଦୁକ୍ଖାଭାୱଂ। ତତ୍ଥ ପରିନିବ୍ବାନତା ଚସ୍ସ କାମଲୋକେ ଖନ୍ଧବୀଜସ୍ସ ଅପୁନାରୋହୱସେନେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅନାୱତ୍ତିଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୬୮।କେୱଲାତି ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାହି ଅସମ୍ମିସ୍ସା। ଲୋକିଯପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଯୋପି ସୀଲାନଂ ଆନିସଂସୋ ତଦତ୍ଥୀନାଭାୱତୋ। ତାପି ଦସ୍ସେତୁଂ ଆକଙ୍ଖେଯ୍ୟ ଚେ…ପେ… ଏୱମାଦିମାହାତି ଯୋଜନା। ଆସୱାନଂ ଅନୱସେସପ୍ପହାନତୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋଯେୱ ୱିସେସତୋ ‘‘ଆସୱକ୍ଖଯୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆସୱକ୍ଖଯେ କଥିତେ’’ତି, ଅଞ୍ଞଥା ସବ୍ବାପି ଛଅଭିଞ୍ଞା ଆସୱକ୍ଖଯୋ ଏୱାତି। ଇମେସଂ ଗୁଣାନନ୍ତି ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାନଂ । ଯଥା ପୁରିସସ୍ସ ମୁଣ୍ଡିତଂ ସୀସଂ ସିଖାୱିରହିତତ୍ତା ନ ସୋଭତି, ଏୱଂ ଦେସନାଯ ସୀସଭୂତାପି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗକଥା ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାରହିତା ନ ସୋଭତୀତି ଆହ ‘‘ଅଯଂ କଥା ମୁଣ୍ଡାଭିଞ୍ଞାକଥା ନାମ ଭୱେଯ୍ୟା’’ତି। ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନାତି ଇଦ୍ଧି ଚ ୱିକୁବ୍ବନା ଚ। ୱିକୁବ୍ବନଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ୱିକୁବ୍ବନିଦ୍ଧିମାହ, ଇଦ୍ଧିଗ୍ଗହଣେନ ତଦଞ୍ଞଂ ସବ୍ବଞ୍ଚ ଅଭିଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ। ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେଯେୱାତି ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତନସ୍ସ ୱିଯ ଦେସନାଯ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେଯେୱ। ଏତେନ ନ କେୱଲଂ ଦେସନକ୍କମେନେୱାଯଂ ଦେସନା, ଅଥ ଖୋ ପଟିପତ୍ତିକ୍କମେନପୀତି ଦସ୍ସେତି। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୩୬୯) ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୬୯।ଆସୱାନଂ ଖଯାତି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗେନ ଖେପିତାୱସିଟ୍ଠାନଂ ଆସୱାନଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ। ଯସ୍ମା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ନ କେୱଲଂ ଆସୱେଯେୱ ଖେପେତି, ଅଥ ଖୋ ଅୱସିଟ୍ଠେ ସବ୍ବକିଲେସେପି, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ସବ୍ବକିଲେସାନଂ ଖଯା’’ତି। ଲକ୍ଖଣମତ୍ତଞ୍ଚେତ୍ଥ ଆସୱଗ୍ଗହଣଂ, ଆସୱାନଂ ଆରମ୍ମଣଭାୱସ୍ସପି ଅନୁପଗମନତୋ ଅନାସୱଂ। ଯସ୍ମା ପନ ତତ୍ଥ ଆସୱାନଂ ଲେସୋପି ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆସୱୱିରହିତ’’ନ୍ତି। ସମାଧି ୱୁତ୍ତୋ ଚେତୋସୀସେନ ଯଥା ‘‘ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭାୱଯ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୩, ୧୯୨; ପେଟକୋ। ୨୨; ମି। ପ। ୨।୧।୯) ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ରାଗତୋ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତାତି ଇଦଂ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ, ନ ତଦଙ୍ଗଜ୍ଝେସଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ଅପ୍ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତା। ଇଦାନି ତମେୱ ସମାଧିପଞ୍ଞାନଂ ରାଗାୱିଜ୍ଜାପଟିପକ୍ଖତଂ ଆଗମେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱୁତ୍ତଂ ଚେତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସମଥଫଲନ୍ତି ସମଥସ୍ସ ଫଲଂ ଲୋକିଯସମଥଭାୱନାଯ ହି ୱିପସ୍ସନାଗତାଯ ଆହିତଫଲସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରସମଥସ୍ସ ସରିକ୍ଖକଫଲୋ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି। ୱିପସ୍ସନାଫଲନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅତ୍ତନୋଯେୱାତି ସୁତମଯଞାଣାଦିନା ୱିଯ ପରପଚ୍ଚଯତଂ ନଯଗ୍ଗାହଞ୍ଚ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପରତୋଘୋସାନୁଗତଭାୱନାଧିଗମଭୂତତାଯ ଅତ୍ତନୋଯେୱ ପଞ୍ଞାଯ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ସଯମ୍ଭୁଞାଣଭୂତାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ''ଅପରପ୍ପଚ୍ଚଯେନ ଞତ୍ୱା''ତି।

ସଙ୍ଖେପ ତନ୍ତି ସଙ୍ଖେପ ସତ୍ତରସୱିଧଂ ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ସୀଲାନିସଂସଂ। ଯଥା ଆନିସଂସୱନ୍ତେ ସମ୍ପଦେୱ ସମ୍ପାଦିତେ ତଦାନିସଂସା ଦସ୍ସିତା ଏୱ ହୋନ୍ତି ତଦାଯତ୍ତଭାୱତୋ, ଏୱଂ ଆନିସଂସପଧାନଯୋଗ୍ଗଭାୱେନ ଦସ୍ସିତେ ତଦାନିସଂସା ଦସ୍ସିତା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ''ତି। ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପୁନୱଚନଂ ନିଗମନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ନିଗମନଂ ଆହା''ତି। ପୁବ୍ବେତି ଦେସନାରମ୍ଭେ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ''ସମ୍ପନ୍ନସୀଲା''ତି ଏୱମାଦିନା ଆକାରେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ସଙ୍ଖେପୀତି ଇଦଂ ''ସମ୍ପନ୍ନସୀଲା''ତିଆଦିକଂ ସଙ୍ଖେପ ୱଚନଂ। ଏତଂ ପଟିଚ୍ଚାତି ଏତଂ ସମ୍ପନ୍ନସୀଲସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଯଥାୱୁତ୍ତସତ୍ତରସୱିଧାନିସଂସଭାଗିତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦମେୱ ହି ''ଇତି ଯଂ ତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦମେତଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱଚନଂ ସନ୍ଧାଯ ''ସଙ୍ଖେପ ତଂ ସୀଲାନିସଂସଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥଆଦିତୋ ଛହି ଆନିସଂସେହି ପରିତ୍ତଭୂମିକା ସମ୍ପତ୍ତି ଗହିତା, ତଦନ୍ତରଂ ପଞ୍ଚହି ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାହି ଚ ମହଗ୍ଗତଭୂମିକା, ଇତରେହି ଲୋକୁତ୍ତରଭୂମିକାତି ଏୱଂ ଚତୁଭୂମିକସମ୍ପଦାନିସଂସସୀଲଂ ନାମେତଂ ମହନ୍ତଂ ମହାନୁଭାୱଂ, ତସ୍ମା ତଂସମ୍ପାଦନେ ସକ୍କଚ୍ଚକାରିତା ଅପ୍ପମତ୍ତେନ ଭୱିତବ୍ବଂ।

ଆକଙ୍ଖେଯ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୭। ୱତ୍ଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୦। ଛାଦେତବ୍ବଂ ଠାନଂ ୱସତି ପଟିଚ୍ଛାଦେତୀତି ୱତ୍ଥଂ। ଯଂ ସମାନଂ ୱିଯ ନ ସଙ୍କସୋ ମିନୋତି, ମାନସ୍ସ ପନ ସମୀପେ, ତଂ ଉପମାନଂ। ଉପମୀଯତି ଏତାଯାତି ଉପମା, ଉପମାଯ ବୋଧକୱଚନଂ ଉପମାୱଚନଂ। କତ୍ଥଚି ସୁତ୍ତେ। ଅତ୍ଥନ୍ତି ଉପମିଯତ୍ଥଂ। ପଠମଂ ଉପମଂ ୱତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ଉପମଂ ୱଦନ୍ତୋ ''ଉପମାଯ ଅତ୍ଥଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅତ୍ଥେନ ଉପମଂ ପରିୱାରେତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇଦାନି ତେ ଚତ୍ତାରୋପି ପକାରେ ସୁତ୍ତେ ଆଗତନଯେନେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସେଯ୍ୟଥାପିସ୍ସୁ, ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ଅଗାରାତି ଦ୍ୱେ ପଟିୱିସ୍ସକଘରା। ସଦ୍ୱାରାତି ସମ୍ମୁଖଦ୍ୱାରା।

ସ୍ୱାଯନ୍ତି ସୋ ଅଯଂ ଏୱଂ ଉପମାଦସ୍ସନୱସେନପି ନାନାନଯେନପି ଧମ୍ମଦେସକୋ ଭଗୱା। ଏକଚ୍ଚାନଂ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସୁଖାୱବୋଧୋ ପଠମଂ ଉପମାଦସ୍ସନେ ହେତୁ, ଏୱଂ ପଠମଂ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନେ, ଉପମାଯ ଅତ୍ଥପରିୱାରଣେ, ଅତ୍ଥେନ ଉପମାପରିୱାରଣେ ଚା''ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ''ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥା''ତି ଇମିନା। ଧମ୍ମଧାତୁଯାତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ତଞ୍ହି ଧମ୍ମଧାତୁପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଚ ସବ୍ବେପି ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମେ ଚ ପଦହତି ଯଥାସଭାୱତୋ ବୁଜ୍ଝତି ବୋଧେତି ଚାତି ଧାତୁ, ଧୀଯନ୍ତି ୱା ଧମ୍ମା ଏତାଯ ସବ୍ବାକାରତୋ ଞାଯନ୍ତି ଞାପିଯନ୍ତି ଚାତି ଧମ୍ମଧାତୁ। ତସ୍ସା ପନ ସୁଟ୍ଠୁ ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧୱସେନ ଲଦ୍ଧତ୍ତା ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତାତି, ଯଦଗ୍ଗେନ ୱା ଞେଯ୍ୟଂ ତାଯ ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧଂ, ତଦଗ୍ଗେନ ସାପିସ୍ସ ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧା ଏୱାତି ଆହ ''ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା''ତି।

ପକତିପରିଯୋଦାତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆଗନ୍ତୁକେହି ଉପକ୍କିଲେସେହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠୱତ୍ଥଦସ୍ସନନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ପକତିପରିସୁଦ୍ଧଂ ୱତ୍ଥ''ନ୍ତି। ରଜାଦିନାତି ଏତ୍ଥରଜୋ ନାମ ରେଣୁ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅଣୁତଜ୍ଜାରିଧୂମାଦିକଂ ୱତ୍ଥସ୍ସ ଅପରିସୁଦ୍ଧିକାରଣଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସଙ୍କସୋ କିଲିସ୍ସତି ୱିନସ୍ସତି ୱିସୁଦ୍ଧି ଏତେନାତି ସଂକିଲେସୋ, ତେନ ସଂକିଲେସେନ ପଂସୁରଜାଦିନା ସଂକିଲିଟ୍ଠଂ ୱଣ୍ଣୱିନାସନେନ ୱିଦୂସିତଂ। ମଲଂ ମସି। ଜଲ୍ଲିକା ୱୁଚ୍ଚତି ଲୋଣପଟଲାଦି ଛୱିଯା ଉପରି ଠିତଂ ସରୀରମଲଂ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ସରୀରଜଲ୍ଲମେୱ ଅସ୍ସୁଖେଳଅସିଙ୍ଘାଣିକାଦିକଂ ତଦଙ୍ଗଜ୍ଝମଲଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଗହିତତ୍ତାତି ପରିଯୋନନ୍ଧନୱସେନ ଗହିତତ୍ତା। ରଜନ୍ତି ସତ୍ତା ତେନାତି ରଙ୍ଗଂ, ରଙ୍ଗମେୱ ରଙ୍ଗଜାତଂ ଯଥା କୋପମେୱ କୋପଜାତଂ। ଉପନାମେଯ୍ୟାତି ପକ୍ଖିପେଯ୍ୟ। ନୀଲକତ୍ଥାଯାତି ନୀଲୱଣ୍ଣତ୍ଥାଯ। ପଲାସନୀଲାଦିକେତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କାଠଅସାମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ହଲିଦ୍ଦିକକୁଧସେଲାଦିକେ ପୀତକରଙ୍ଗେ। ଲାଖାପତ୍ତଙ୍ଗରସାଦିକେ ଲୋହିତକରଙ୍ଗେ। ମହାରଜନଲୋଦ୍ଦକନ୍ଦୁଲାଦିକେ ମନ୍ଦରତ୍ତରଙ୍ଗେ। ଦୁଟ୍ଠୁ ରଜିତୱଣ୍ଣଂ ଅପଭସ୍ସରଂ। ତେନାହ ''ଅପରିସୁଦ୍ଧୱଣ୍ଣମେୱସ୍ସା''ତି। ଇଦିସନ୍ତି ଦୁରତ୍ତୱଣ୍ଣଂ। ତସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥେ ରଙ୍ଗଜାତଂ ସଯଂ ସୁପରିସୁଦ୍ଧଂ ସମାନଂ କିସ୍ସ ହେତୁ କେନ ରତ୍ତୱଣ୍ଣଂ ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି ରଙ୍ଗଜାତସ୍ସ ନିଦ୍ଦୋସତଂ ୱଦତି। ତେନାହ ''ଯସ୍ମା ପନା''ତିଆଦି।

ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠମେୱ ୱତ୍ଥଂ ଉଦାହରିତବ୍ବନ୍ତି ପାକଟୋଯମତ୍ଥୋ, ସଂକିଲିଟ୍ଠୱତ୍ଥନିଦସ୍ସନେନ ପନ ‘‘ସିଯା ନୁ ଖୋ ଅଞ୍ଞୋପି କୋଚି ୱିସେସୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ପୁଚ୍ଛତି ‘‘କସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦିନା। ଇତରୋ ଅତ୍ଥୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱାଯାମମହପ୍ଫଲଦସ୍ସନତ୍ଥ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଏତ୍ଥ ଚ ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତୱିସୋଧନୱିଧାନେ ସଂକିଲିଟ୍ଠୱତ୍ଥଂ ନିଦସ୍ସିତବ୍ବନ୍ତି ପଟିଞ୍ଞା, ୱାଯାମମହପ୍ଫଲଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ହେତୁଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ହୀତିଆଦି ଅନ୍ୱଯତ୍ଥୋ। ନ ତତ୍ଥ ଜାତିକାଠଅକେ ୱିଯାତିଆଦି ବ୍ୟତିରେକତ୍ଥୋ। ସଦିସୂଦାହରଣଂ ପନ ମଲଗ୍ଗହିତକଂସପାତିଆଦି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଚିତ୍ତମ୍ପୀତିଆଦି ଓପମ୍ମତ୍ଥସ୍ସ ଉପମେଯ୍ୟୋପନଯନଂ। ତତ୍ଥ ପକତିଯାତି ଅକିତ୍ତିମେନ ସଭାୱେନ। ତନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ। ସାମଞ୍ଞଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତଂ ଚିତ୍ତଭାୱାୱିସେସତୋ। ତେନାହ ‘‘ସକଲେପୀ’’ତି। ପଣ୍ଡରମେୱ ନ ସଂକିଲିଟ୍ଠଂ ସଂକିଲେସେହି ଅସମନ୍ନାଗତଭାୱତୋ। ନନୁ କିରିଯାମଯଚିତ୍ତେହି ୱିପାକସନ୍ତାନେ ୱିସେସାଧାନଂ ଲବ୍ଭତି, ଅଞ୍ଞଥା କତୱିନାସା କତବ୍ଭାଗମା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ? କିଞ୍ଚାପି ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ସ ସଂକିଲେସୋ ୱଟ୍ଟୁପନିସ୍ସଯୋ, ଅସୁଦ୍ଧି ୱା ନ ହୋତି, ଅସଂକିଲେସୋ ୱିୱଟ୍ଟୁପନିସ୍ସଯୋ, ୱିସୁଦ୍ଧି ୱା ନ ହୋତି ଏୱ। ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠନ୍ତି ପନେତଂ ଉପକ୍କିଲେସନାରହସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ୱିପାକପବନ୍ଧସ୍ସ। ତେନାହ ‘‘ପଭସ୍ସରମିଦଂ ଭିକ୍ଖୱେ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି, ‘‘ପଣ୍ଡରମେୱା’’ତି ଚ। ତଞ୍ଚ ଖୋତି ପନ ସକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନତାଯ ନେସଂ କେୱଲଂ ଏକତ୍ତନଯୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ୱିପାକଧମ୍ମାନଂ କିଲେସାସମଙ୍ଗିଭାୱତୋ। ଅଥ ୱା ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠନ୍ତି ଇମିନା ଉପକ୍କିଲେସହେତୁ ତତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ୱିସେସାଧାନମାହ, ନ ‘‘ସଂକିଲିଟ୍ଠା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୭୭ ।ଦୁକମାତିକା) ୱିଯ ତଂସମଙ୍ଗିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିସୋଧିଯମାନନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ଅନୁକ୍କମେନ ସବ୍ବୁପକ୍କିଲେସେହି ୱିମୋଚିଯମାନଂ। ସକ୍କା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପଭସ୍ସରତରଂ କାତୁଂ, ଯତୋ ନ ପୁନ ଉପକ୍କିଲିସ୍ସତି। ଏୱନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ନିଗମନଂ।

ଦୁଟ୍ଠଗତିପରିପୂରଣୱସେନ ପଟିପଜ୍ଜନଂ ପଟିପତ୍ତି। ସା ଏୱ କିଲେସଦରଥପରିଠଆହାଦିୱସେନ ଉପାଯାସଦୁକ୍ଖା, କୁଚ୍ଛିତା ୱା ଗତି ପୱତ୍ତି, ଦୁଗ୍ଗତିହେତୂତି ୱା ଦୁଗ୍ଗତି, ଦୁଗ୍ଗତିଯା ପନ ପଟିପତ୍ତିଯା ଗନ୍ଧବ୍ବତୋ, ତସ୍ସା ୱା ନିପ୍ଫନ୍ନଭାୱତୋ କୁଚ୍ଛିତୋ, ଦୁକ୍ଖା ଚ ଗତୀତି ଦୁଗ୍ଗତି। ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତୋତି ଇଦଂ ତସ୍ସା ପଟିପତ୍ତିଯା ଦୁଗ୍ଗତିଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ନ ୱିସେସନତ୍ଥଂ। ନ ହି ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସ ପାଣଘାତାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତି। ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତୋତି ଲାଭାସାଯ ସବ୍ବସୋ କିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ । ଦୂତେଯ୍ୟପହିଣଗମନନ୍ତି ଦୂତେଯ୍ୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୂତକମ୍ମଂ, ଗିହୀନଂ ପଣ୍ଣଂ ୱା ସାସନଂ ୱା ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗମନଂ, ପହିଣଗମନଂ ଘରାଘରଂ ପେସିତସ୍ସ ଖୁଦ୍ଦକଗମନଂ, ଦୂତେଯ୍ୟଗମନଂ ପହିଣଗମନଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛତି। ୱେଜ୍ଜକମ୍ମନ୍ତି ଅନନୁଞ୍ଞାତେ ଠାନେ ଲାଭାସାଯ ଗହଟ୍ଠାନଂ ଭେସଜ୍ଜଂ କରୋତି। ସଙ୍ଘଭେଦକଥା ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି। ୱେଠଉଦାନାଦୀହୀତି ୱେଠଉଦାନପତ୍ତଦାନପୁପ୍ଫଦାନାଦୀହି ମିଚ୍ଛାଜୀୱେନ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେତି। ସକଲମ୍ପୀତି ‘‘ଅତ୍ଥି ଅନାଚାରୋ, ଅତ୍ଥି ଅଗୋଚରୋ’’ତିଆଦିନା ୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୫୧୩, ୫୧୪) ଆଗତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଅନାଚାରଂ ଅଗୋଚରଞ୍ଚ ଚରଣୱସେନ ପରିପୂରେତି।

‘‘ନିରଯମ୍ପି…ପେ… ପେତ୍ତିୱିସଯମ୍ପି ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପେତ୍ତିୱିସଯଗମନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସମଣଯକ୍ଖୋ ନାମ ହୋତୀ’’ତିଆଦିମାହ।

ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ପରିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଂ। ପରିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ଏୱ ପରିଯୋଦାତଂ, ପଭସ୍ସରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁରତ୍ତୱଣ୍ଣମେୱସ୍ସାତି ସୁଟ୍ଠୁ ରତ୍ତୱଣ୍ଣମେୱ ଅସ୍ସ। ପରିସୁଦ୍ଧୱଣ୍ଣମେୱସ୍ସାତି ନୀଲୱଣ୍ଣୋପିସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧୋ ଚ ଭୱେଯ୍ୟାତି ଏୱମାଦିଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘କଣ୍ହପକ୍ଖେ ୱୁତ୍ତପଚ୍ଚନୀକେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି। ରଙ୍ଗଜାତନ୍ତିଆଦି ପନ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଟିପତ୍ତିସୁଗତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପଟିପତ୍ତିଦୁଗ୍ଗତିଆଦୀସୁ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପରିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତୋତି ସୁଦ୍ଧାସଯୋ। ଦସ କୁସଲକମ୍ମପଥେ ପରିପୂରେତୀତି ଇଦଂ କଣ୍ହପକ୍ଖେ ‘‘ଦସ ଅକୁସଲକମ୍ମପଥେ ପରିପୂରେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ତତ୍ଥ ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣେନ କମ୍ମପଥସଂସନ୍ଦନନଯେନ କମ୍ମପଥଂ ଅପ୍ପତ୍ତାଯ ଚ ଅଗାରିଯସ୍ସ ତଥାରୂପାଯ ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିଯା ସଙ୍ଗହୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ଏୱଂ ଇଧାପି ଅନଭିଜ୍ଝାଅବ୍ୟାପାଦସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣେନ ଅଲୋଭାଦୋସାମୋହୱସେନ ପୱତ୍ତା ଅଗାରିଯସ୍ସ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତାୱାତି। ମନୁସ୍ସମହନ୍ତତନ୍ତି ଜାତିରୂପଭୋଗାଧିପତେଯ୍ୟାଦିୱସେନ ମନୁସ୍ସେସୁ ମହନ୍ତଭାୱଂ। ଦସହି ଠାନେହି ଅଞ୍ଞେସଂ ଦେୱାନଂ ଅଭିଭୱୋ ଦେୱମହନ୍ତତା। ପଟିପତ୍ତି ସୁଗତିଯା ଭାଜିଯମାନତ୍ତା ‘‘ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ’’ତି ତଥା ଅନାଗାମିଭାୱନଂ ପାପେତ୍ୱା ଠପିତା। ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ସୁଖାନୁଭୱଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ତଦଭାୱତୋ ଅସଞ୍ଞିଭୱଂ ଅନାଦିଯନ୍ତୋ ‘‘ଦସସୁ ୱା ବ୍ରହ୍ମଭୱନେସୂ’’ତିଆଦିମାହ।

୭୧ ।ସକଭଣ୍ଡେ ଛନ୍ଦରାଗୋ ଅଭିଜ୍ଝାଯନଟ୍ଠେନ ଅଭିଜ୍ଝା, ଅଭିଜ୍ଝାଯନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରଭଣ୍ଡେ ଛନ୍ଦରାଗୋ ୱିସମଂ ଲୁବ୍ଭତୀତି ୱିସମଲୋଭୋ। ଏୱମ୍ପି ଅଭିଜ୍ଝାୱିସମଲୋଭାନଂ ୱିସେସୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ତଂସଦିସଞ୍ଚ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ। ଯଂ ଯାଚିତଂ, ଅପ୍ପକସିରେନ ୱା ସକ୍କା ଲଦ୍ଧୁଂ, ତଂ ପତ୍ତଟ୍ଠାନଂ। ପରଦାରଗରୁଦାରାତି ଅଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ। ଯଂ ଅପତ୍ଥନିଯଂ, ଯସ୍ସ ୱା ପତ୍ଥନାଯ ବ୍ୟସନଂ ଆପଜ୍ଜତି, ତଂ ଅପ୍ପତ୍ତଟ୍ଠାନଂ। ଥେରୋତି ମହାସଙ୍ଘରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୋ, ଯେନ ଅଟ୍ଠକଥା ପୋତ୍ଥକଂ ଆରୋପିତା। ସୋ ହି ଅନ୍ତେୱାସିକେସୁ ସାକଚ୍ଛନ୍ତେସୁ ଏୱମାହ। ସୋପି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ସୁତ୍ତେ ୱିନିବ୍ଭୋଗୋ ନ ଲବ୍ଭତି ଚିତ୍ତସଂକିଲେସସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଯୁତ୍ତେ ୱା’’ତିଆଦି।

ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ସମ୍ପତ୍ତି ଆଯତିଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖସ୍ସେୱ ଉପ୍ପାଦନତୋ ନ କୋଚି ଲୋଭୋ ଅୱିସମୋ ନାମ। ଅଭିଜ୍ଝାଯନଟ୍ଠେନାତି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଯୁତ୍ତସ୍ସ ଅଯୁତ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅଭିଜ୍ଝାଯନୱସେନ ଅଭିପତ୍ଥନାୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତା ତଣ୍ହା ଅଭିଜ୍ଝାତି ଲୋଭତୋ ନିବ୍ବିସେସନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ''ଏକତ୍ଥମେତଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନମେୱ ନାନ''ନ୍ତି। ଦୂସେତୀତି ସଭାୱସନ୍ତଂ ଅସଂକିଲେସଂ ୱିନାସେତି ଅୱିସୁଦ୍ଧଂ କରୋତି। ତେନାହ ''ଓଭାସିତୁଂ ନ ଦେତୀ''ତି। ''ଇମେ ସତ୍ତା ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତୁ ୱିନସ୍ସନ୍ତୂ''ତି ସତ୍ତେସୁ ବ୍ଯାପଜ୍ଜନାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ବ୍ଯାପାଦୋ ନୱୱିଧଆଘାତୱତ୍ଥୁସମ୍ଭୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। କୋଧୋ ପନ ସଙ୍ଖାରେସୁପି ପୱତ୍ତନତୋ ଦସୱିଧଆଘାତୱତ୍ଥୁସମ୍ଭୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଉଭଯମ୍ପି ପଟିଘମେୱ, ପୱତ୍ତନାନତ୍ତତୋ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ। କୁଜ୍ଝନୱସେନେୱ ଚିତ୍ତପରିଯୋନଦ୍ଧନୋ ''ଅକ୍କୋଚ୍ଛି ମଂ ଅୱଧି ମ''ନ୍ତିଆଦିନା।

ସୁଟ୍ଠୁ କତଂ କରଣଂ ସୁକତଂ, ତସ୍ସ ପୁବ୍ବକାରିତାଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଗୁଣସ୍ସ ୱିନାସନୋ ଉଦକପୁଞ୍ଛନିଯା ୱିଯ ସରୀରାନୁଗତଂ ଉଦକଂ ପୁଞ୍ଛନ୍ତୋ ମକ୍ଖୋ। ତଥା ହି ସୋ ପରେସଂ ଗୁଣାନଂ ମକ୍ଖନଟ୍ଠେନ ''ମକ୍ଖୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦାନି ଅନଗାରିଯସ୍ସ ୱାତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅନଗାରିଯୋପୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନିସିନ୍ନକଥାପରିକଥାଦିୱସେନ ଧମ୍ମସ୍ସ କଥା ଧମ୍ମକଥାନଯୋ, ଏକତ୍ତାଦିଧମ୍ମନୀତି ଏୱ ୱା। ପକରଣଂ ସତ୍ତ ପକରଣାନି, ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲଂ ଧମ୍ମକଥାନଯପକରଣକୋସଲ୍ଲଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱିନଯକ୍କମେ ଚତୂସୁ ମହାନିକାଯେସୁ ଚ କୋସଲ୍ଲଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅଚିତ୍ତୀକତୋତି ଚିତ୍ତୀକାରରହିତୋ। ଯଥା ଚାଯନ୍ତି ଇମିନା ଯଥାଯଂ ମକ୍ଖୋ ଚିତ୍ତଂ ଦୂସେତି, ଏୱଂ ପଠଆସୋପି ଚିତ୍ତଂ ଦୂସେତି, ତସ୍ମା ଉପକ୍କିଲେସୋତି ଦସ୍ସେତି। ଅନିଯତା ଗତି ନିଯାମୋକ୍କମନାଭାୱତୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ''ରତ୍ତଞ୍ଞୂ ଚିରପବ୍ବଜିତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା 'ତ୍ୱମ୍ପି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତୋ, ଅହମ୍ପି ପବ୍ବଜିତୋ, ତ୍ୱମ୍ପି ସୀଲମତ୍ତେ ଠିତୋ ଅହମ୍ପୀ'ତି'' ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଯୁଗଗ୍ଗାହଗାହୀତି ''ତୱ ୱା ମମ ୱା କୋ ୱିସେସୋ''ତି ଅସମମ୍ପି ସମଂ କତ୍ୱା ସମଧୁରଗ୍ଗାହଗଣ୍ହନକୋ। ଖୀଯନା ଉସୂଯନା। ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ନିଗୂହନଂ ତସ୍ସ ପରେହି ସାଧାରଣଭାୱାସହନେନ ହୋତୀତି ''ପରେହି ସାଧାରଣଭାୱଂ ଅସହମାନଂ''ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। କାରଣେ ହି ଗହିତେ ଫଲମ୍ପି ଗହିତମେୱ ହୋତୀତି। ଅଞ୍ଞଥା ଅତ୍ତନୋ ପୱେଦନକପୁଗ୍ଗଲୋ କେରାଟିକୋ, ''ନେକତିକୱାଣିଜୋ''ତିପି ୱଦନ୍ତି। ସପ୍ପମୁଖା ମଚ୍ଛୱାଲା ଏକା ମଚ୍ଛଜାତି ଆଯତନମଚ୍ଛୋ। ତେନାହ ''ଆଯତନମଚ୍ଛୋ ନାମା''ତିଆଦି। ବନ୍ଧଚରୋତି ଅନ୍ତେୱାସୀ।

ସବ୍ବସୋ ଅମଦ୍ଦିତସଭାୱେନ ୱା ତଭରିତଭତ୍ତସଦିସସ୍ସ ଥଦ୍ଧଭାୱସ୍ସ ଅନୋନମିତଦଣ୍ଡସଦିସତାଯ ପଗ୍ଗହିତସିରଅନିୱାତୱୁତ୍ତିକାରସ୍ସ ଚ କରଣତୋ ୱା ତଭରିତ…ପେ… କରଣୋ। ତଦୁତ୍ତରିକରଣୋତି ଯଂ ଯେନ କତଂ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ୱା ସୁଚରିତଂ ୱା, ତଦୁତ୍ତରି, ତସ୍ସ ଦ୍ୱିଗୁଣଂ ୱା କରଣୋ। ଅତ୍ତନୋ ମଣ୍ଡନାଦିଅତ୍ଥଂ ପରେନ କତଂ ଅଲଙ୍କାରାଦିଂ। ପରିଯାପୁଣାତି ୱା କଥେତି ୱା ଅତ୍ତନୋ ବଲାନୁରୂପଂ। କାମଂ ନିକାଯଦ୍ୱଯଗ୍ଗହଣାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ସେୱିତବ୍ବମାନୋ ଏୱ, ତଥାପିସ୍ସ ସଂକିଲେସପକ୍ଖତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ମାନଂ ଅନିସ୍ସାଯା''ତି।

ଉଣ୍ଣତିୱସେନାତି ''ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ''ତିଆଦିନା ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଗ୍ଗହଣୱସେନ। ପୁବ୍ବେ କେନଚି ଅତ୍ତାନଂ ସଦିସଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ତତୋ ଅଧିକତୋ ଦହନତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୋ ଅତିମାନୋ। ମଦଗ୍ଗହଣାକାରୋ ଜାତିଆଦିଂ ପଟିଚ୍ଚ ମଜ୍ଜନାକାରୋ, ସୋପି ଅତ୍ଥତୋ ମାନୋ ଏୱ। ପମାଦୋ ତଥାପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ।

ତସ୍ମା ଲୋଭମାଦିଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀତି ଲୋଭସ୍ସ ଆଦିତୋ ଗହଣେ କାରଣଂ ୱିଭାୱେତୁକାମୋ ପୁଚ୍ଛତି। ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିତୋତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ସବ୍ବପଠମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ସତ୍ତାନଞ୍ହି ଯଥାଧିଗତଂ ଝାନାଦିୱିସେସଂ ଆରବ୍ଭ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ୱିଯ ଯଥାଲଦ୍ଧଂ ଉପପତିଭୱଂ ଆରବ୍ଭ ନିକନ୍ତି ଏୱ। ତେନାହ ''ସବ୍ବସତ୍ତାନ''ନ୍ତିଆଦି। ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଇତରେତି ଇତରେ ବ୍ଯାପାଦାଦଯୋ ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଲୋଭସ୍ସ ୱିଯ ଆଦିତୋ ଅସୁକସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ଅସୁକୋତି ୱା ନ ନେସଂ ନିଯମୋ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିଂ ପନ ଏତେ ସୋଢଅସେୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞେପି ସନ୍ତୀତି ଅନୁଯୋଗଂ ସନ୍ଧାଯ ଅଞ୍ଞେପି ସନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନ ଚ ଏତେ''ତିଆଦିମାହ। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ଏତ୍ତକା ଏୱ ଇଧ ୱୁତ୍ତାତି। ନଯଦସ୍ସନୱସେନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଏତେନ ପନ…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବା''ତି। ତେନ ଥିନମିଦ୍ଧୋଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚ-ୱିଚିକିଚ୍ଛା-ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନ-ପରୱମ୍ଭନଛମ୍ଭିତତ୍ତା- ଭୀରୁକତା- ଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପ-ଅତ୍ରିଚ୍ଛତା-ପାପିଚ୍ଛତା-ମହିଚ୍ଛତାଦଯୋ ସଙ୍ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୭୨।ସଂକିଲେସଂଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ସଂକିଲିଟ୍ଠୱତ୍ତନିଦସ୍ସନେନ ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଂ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା। ୱୋଦାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱଂ ଜାନିତ୍ୱାତି ''ଅଭିଜ୍ଝା ୱିସମଲୋଭୋ ଏକନ୍ତେନେୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସୋ''ତି ସଭାୱତୋ ସମୁଦଯତୋ ନିରୋଧତୋ ନିରୋଧୂପାଯତୋ ଚ ପୁବ୍ବଭାଗପଞ୍ଞାଯ ଚେୱ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗଦ୍ୱଯପଞ୍ଞାଯ ଚ ଜାନିତ୍ୱା। ପଜହତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଚ୍ଚନ୍ତପ୍ପହାନମେୱ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନୱସେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ପଜହତୀ''ତି ଆହ। ଅରିଯମଗ୍ଗେନାତି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ। ତେନ ହି ପହାନଂ ଇଧ ସବ୍ବୱାରେସୁ ଅଧିପ୍ପେତଂ। କିଲେସପଟିପାଟି ଇଧ କିଲେସାନଂ ଦେସନାକ୍କମୋ। ମଗ୍ଗପଟିପାଟିପନ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗାନଂ ଦେସନାକ୍କମୋପି ତାଯ ଦେସନାଯ

ପଟିପଜ୍ଜନକ୍କମୋପି ତାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋପି। ତତ୍ଥ ଯେ ଯେ କିଲେସା ଯେନ ଯେନ ମଗ୍ଗେନ ପହୀୟନ୍ତି, ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଂ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ତେସଂ ତେସଂ କିଲେସାନଂ ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ପହାନଦସ୍ସନଂ କିଲେସପଟିପାଟି ନ କିଲେସାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ ଇଧ ଦେସନାକ୍କମୋ ଚାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଭିଜ୍ଝା ୱିସମଲୋଭୋ’’ତିଆଦିମାହ। ଯେନ ଯେନ ପନ ମଗ୍ଗେନ ଯେ ଯେ କିଲେସା ପହୀୟନ୍ତି ମଗ୍ଗାନୁପୁବ୍ବିୟା, ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ତେସଂ ତେସଂ କିଲେସାନଂ ପହାନଦସ୍ସନଂ ମଗ୍ଗପଟିପାଟିୟା ପହାନଦସ୍ସନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନା’’ତିଆଦିମାହ।

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେତି ‘‘ସ ଖୋ ସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦିନା ଆଗତୋ ଇମସ୍ମିଂ ପହାନୱାରେ। ଇମେ କିଲେସାତି ଇମେ ଯଥାୱୁତ୍ତା କିଲେସା। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା ୱା ହୋନ୍ତୁ ସେସମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା ୱାହେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତମଗ୍ଗପଟିପାଟିୱସେନ। ତତ୍ଥ ପନ ଯେ ତତିୟମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା, ତେସଂ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନେୱ ପହାନେ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି, ଯେସଂ ପନେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝାନଂ ଇଧ ସଙ୍ଗହେ କାରଣଂ ପଚ୍ଛା ୱତ୍ତୁକାମେନ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୱଜ୍ଝାନଂ ଅନାଦିୟିତ୍ୱା କସ୍ମା ତତିୟମଗ୍ଗୱଜ୍ଝାନମେୱ ଗହଣଂ କତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅୟମେତ୍ଥ ପୱେଣିମଗ୍ଗାଗତୋ ସନ୍ଥୱୋ’’ତି, ଅୟଂ ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଏତସ୍ମିଂ ଠାନେ ଆଚରିୟପୱେଣିୟା କଥାମଗ୍ଗୋ ତତୋ ଆଗତୋ ଅତ୍ଥସନ୍ଥୱୋ ଅତ୍ଥତଦ୍ଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝାନଂ ଇଧ ସଙ୍ଗହେ କାରଣଂ ପଚ୍ଛା ୱତ୍ତୁକାମୋ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୱଜ୍ଝାନଂ ଅଗ୍ଗହଣେ ଯୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୋ ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ତେନାତି ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ। ସେସାନନ୍ତି ବ୍ୟାପାଦାଦୀନଂ । ଯେପୀତି ମକ୍ଖାଦିକେ ସନ୍ଧାୟାହ। ତଂସମୁଟ୍ଠାପକଚିତ୍ତାନନ୍ତି ତେସଂ ମକ୍ଖାଦୀନଂ ସମୁଟ୍ଠାପକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ। ତତ୍ଥ ମକ୍ଖ-ପଳାସ-ଇସ୍ସା-ମଚ୍ଛରିୟ-ସମୁଟ୍ଠାପକଂ ପଟିଘଦ୍ୱୟଚିତ୍ତଂ, ୱିସେସତୋ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣଲୋଭେନ ସଠୋ ମାୟାୱୀ ଚ ହୋତି, ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗୋ ଚ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନେୱ ନିରୱସେସତୋ ପହୀୟତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଂସମୁଟ୍ଠାପକଚିତ୍ତାନଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା’’ତି। ତେପି ସୁପ୍ପହୀନା ହୋନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତନ୍ତି ପଠମମଗ୍ଗେନେୱ ପହାନଂ ପୁବ୍ବାପରେନ ନ ସନ୍ଧିୟତି ‘‘ଯଥୋଧି ଖୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଓଧିୱଚନସ୍ସ ମଗ୍ଗତ୍ତୟୱାଚକତ୍ତା। ରତନତ୍ତୟେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦୋ ନାମ ଅରିୟକନ୍ତସୀଲଂ ୱିୟ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଅଙ୍ଗାନି, ତେ ଚ ପହାନତୋ ପଚ୍ଛା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ତସ୍ମା ଇଧ ୱୁତ୍ତପ୍ପହାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପହାନମେୱାତି କେଚି ୱଦନ୍ତି। ତେସଂ ଇଚ୍ଛାମତ୍ତମେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତପହାନସ୍ସେୱ ୱସେନ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦାନଂ ଓଧିସୋ ପହାନସ୍ସ ୱିଭାୱିତତ୍ତା, ସ୍ୱାୟମତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ଯୁତ୍ତିତୋପି ପକାସିତୋୟେୱ।

୭୪।ଏକମେକେନ ପଦେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ଯତୋ ଏକମେକସ୍ସପି ଉପକ୍କିଲେସସ୍ସ ସଭାୱାଦିତୋ ଦସ୍ସନଂ ନିଯ୍ୟାନମୁଖଂ ହୋତି, ତଥା ଚେୱ ହେଟ୍ଠା ସଂୱଣ୍ଣିତଂ। ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୱସେନ ପହାନଂ ୱତ୍ୱା ପସାଦସ୍ସ ଉଦ୍ଧଟତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଲୋକୁତ୍ତରପ୍ପସାଦୋ ଆଗତୋ’’ତି। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ‘‘ଲୋକିୟୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ‘‘ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା’’ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତସ୍ସ ଲୋକିୟତ୍ତା। ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣୋ ଏୱ ହି ଲୋକୁତ୍ତରୋ ପସାଦୋ। ‘‘ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା’’ତିଆଦିୱଚନେନ ଲୋକିୟଂ, ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦୱଚନେନ ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକଂ ପସାଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ। ଅୱେଚ୍ଚ ରତନତ୍ତୟଗୁଣେ ଯାଥାୱତୋ ଞତ୍ୱା ପସାଦୋ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦୋ। ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ମଗ୍ଗେନାଗତତ୍ତା କେନଚି ଅକମ୍ପନିୟୋ ଅପ୍ପଧଂସିୟୋ ଚ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଚଲେନ ଅଚ୍ଚୁତେନା’’ତି। ତତ୍ଥ ଲୋକୁତ୍ତରୋ ସବ୍ବସୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାଦୀସୁ ସମ୍ମୋହଂ ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତୋ ତତ୍ଥ କିଚ୍ଚତୋ ପୱତ୍ତତି, ଇତରୋ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ତେ ଆରବ୍ଭ ତଂ ୱିଧିନ୍ତି ତଂ ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନପ୍ପକାରଂ। ଅନୁସ୍ସତିଟ୍ଠାନାନୀତି ଅନୁସ୍ସତିକମ୍ମଟ୍ଠାନାନି।

୭୫।ସୋମନସ୍ସାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଞାଣାଦୀନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଚୋରାନଂ ଅଭିଣ୍ହଂ ସଞ୍ଚରଣଟ୍ଠାନତାୟ ପଚ୍ଚନ୍ତଗ୍ଗହଣଂ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋତି ‘‘ଅସୁକସ୍ମିଞ୍ଚ ଠାନେ ଇମେ ଚିମେ ଚୋରା ଏୱଞ୍ଚ ଏୱଞ୍ଚ ୱିନାସିତା’’ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ରଞ୍ଞୋ ୱିୟ।

ଯୋ ଯୋ ଓଧି ଯଥୋଧି। ଯଥା-ସଦ୍ଦୋ ବ୍ୟାପନିଚ୍ଛାୟଂ, ଖୋ ସଦ୍ଦୋ ଅୱଧାରଣେତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସକସକଓଧିୱସେନ ଚତ୍ତମେୱ ହୋତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତେନ ‘‘ୱନ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଅୱଧାରେତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସକସକଓଧିୱସେନାତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ଦ୍ୱେ ଓଧୀ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯଂମଗ୍ଗୱଜ୍ଝାତି ଯେନ ମଗ୍ଗେନ ଅନୱସେସତୋ ପହାତବ୍ବା। ଅନୱସେସପ୍ପହାନୱସେନ ହି ତଂତଂମଗ୍ଗୱଜ୍ଝାନଂ କିଲେସାନଂ ତଦଞ୍ଞମଗ୍ଗୱଜ୍ଝେହି ଅସମ୍ମିସ୍ସତା, ଅଞ୍ଞଥା ଯେ ସକସକଓଧିୱସେନ ଉପରିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା, ତେ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗେହି ପହୀନାପାୟଗମନୀୟାଦିସଭାୱା ଏୱ ତେହି ପହୀୟନ୍ତୀତି ପହାନୱସେନ ସମ୍ମିସ୍ସା ସିୟୁଂ। ତେନ ତେୟେୱ ପହୀନା ହୋନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତତୁତ୍ତରିପୀତି ତତୋ ପହାନନିମିତ୍ତସୋମନସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଉଦ୍ଧମ୍ପି। ପଟିପକ୍ଖେସୁ ଓଧିସୋ ପୱତ୍ତିକିଚ୍ଚତ୍ତା ଓଧୀତି ହେଟ୍ଠା ତୟୋ ମଗ୍ଗା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେ ହୀତିଆଦି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ୱିୱରଣଂ। ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋତି ଅନାଗାମିଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ହେଟ୍ଠାମଗ୍ଗତ୍ତୟେନ ଚତ୍ତ’’ନ୍ତି।

କେଚି ଚତ୍ତମ୍ପି ଗଣ୍ହନ୍ତି, ନୟିଦମେୱନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ୱନ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଯଂ ଯେନ ୱନ୍ତଂ, ସୋ ପୁନ ତଂ ଆଦିୟତି। ତେନାହ ‘‘ଅନାଦିୟନଭାୱଦସ୍ସନୱସେନା’’ତି। ୱନ୍ତମ୍ପି କିଞ୍ଚି ସସନ୍ତତିଲଗ୍ଗଂ ସିୟା, ନୟିଦମେୱନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ସନ୍ତତିତୋ ୱିନିମୋଚନୱସେନା’’ତି। ମୁତ୍ତମ୍ପି କିଞ୍ଚି ମୁତ୍ତବନ୍ଧନା ୱିୟ ଫଲଂ କୁହିଞ୍ଚି ତିଟ୍ଠତି, ନ ଏୱମିଦନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ପହୀନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘କ୍ୱଚି

ଅନୱଟ୍ଠାନଦସ୍ସନୱସେନା’’ତି। ଯଥା କିଞ୍ଚି ଦୁନ୍ନିସ୍ସଟ୍ଠଂ ପୁନ ଆଦାଯ ସମ୍ମଦେୱ ନିସ୍ସଟ୍ଠଂ ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାଯ ନିସ୍ସଟ୍ଠଂ ଆଦିନ୍ନସଦିସଂ ମଗ୍ଗେନ ପହୀନଂ ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠଂ ନାମ ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଆଦିନ୍ନପୁବ୍ବସ୍ସ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗଦସ୍ସନୱସେନା’’ତି। ନ କାପୁରିସେନ ୱିଯ ପରମ୍ମୁଖେନ ନିସ୍ସଟ୍ଠଂ , ଅଥ ଖୋ ଅଭିମୁଖେନେୱ ନିସ୍ସଟ୍ଠନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ପଟିମୁଖଂ ୱା’’ତିଆଦି। ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋତି ଅତ୍ତନୋ ହିତସୁଖଂ ପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତେନ ଏକନ୍ତେନ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତୋ। ଧାରଣତୋତି ତଂସମଙ୍ଗୀନଂ ଅପାଯପାତତୋ ସନ୍ଧାରଣେନ। ଗନ୍ତୋ‘‘ୱେଦୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ୱିଦନ୍ତି ଏତେନା’’ତି, ୱେଦେହି ଞାଣେହି ଗତୋ ପଟିପନ୍ନୋତି ୱେଦଗୂ। ଅଭିଜଞ୍ଞାତି ଜାନେଯ୍ଯ। ୱେଦଜାତାତି ଉପ୍ପନ୍ନସୋମନସ୍ସା। ଞାଣଂ ‘‘ୱେଦୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ୱେଦିତବ୍ବଂ ୱେଦେତୀ’’ତି। ସୋମନସ୍ସଂ ‘‘ୱେଦୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଆରମ୍ମଣରସଂ ୱିନ୍ଦତି ଅନୁଭୱତୀତି।

ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରମେୱ ୱେଦନ୍ତି ‘‘ସୋମନସ୍ସଂ ସୋମନସ୍ସମଯଞାଣଞ୍ଚା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରମେୱ। ଅତ୍ଥୱେଦନ୍ତି ଅତ୍ଥେ ହେତୁଫଲେ ୱେଦଂ। ଧମ୍ମୱେଦନ୍ତି ଧମ୍ମେ ହେତୁମ୍ହି ୱେଦଂ। ତେନାହ ‘‘ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦସ୍ସ ହେତୁ’’ନ୍ତିଆଦି। ଇଧ ଧମ୍ମତ୍ଥସଦ୍ଦା ହେତୁଫଲପରିଯାଯାତି ଇମମତ୍ଥଂ ପାଠଇଯା ଏୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତମେୱ ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ଧମ୍ମଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ ଧମ୍ମୋତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦନିମିତ୍ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ କିଲେସପ୍ପହାନଞ୍ଚ। ଅତ୍ଥଧମ୍ମାନିସଂସଭୂତଂ ୱେଦନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଅତ୍ଥଧମ୍ମାନିସଂସଭୂତଂ ସୋମନସ୍ସମଯଞାଣସଙ୍ଖାତଂ ୱେଦଞ୍ଚ। ପାମୋଜ୍ଜନ୍ତି ତରୁଣପୀତିଂ ଆହ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାକାରପ୍ପୱତ୍ତେନାତି ଏତେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ଏୱେତ୍ଥ ଅନୱଜ୍ଜସଭାୱତାଯ ଧମ୍ମୋତି ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପୀତି ଜାଯତୀତି ପରପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ବଲୱପୀତିମାହ। ପୀଣିତମନସ୍ସାତି ପସ୍ସଦ୍ଧିଆୱହେହି ଉଳାରେହି ପୀତିୱେଗେହି ତିତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ। କାଯୋତି ନାମକାଯୋ। ୱୂପସନ୍ତଦରଥୋତି କିଲେସପରିଳାହାନଂ ଦୂରୀଭାୱେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପସନ୍ତଦରଥୋ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣହେତୁକଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମାଧାନଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅପ୍ପିତଂ ୱିଯ ଅଚଲଂ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି।

୭୬। କାମଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋମ୍ହି, ଧମ୍ମେ ସଙ୍ଘେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋମ୍ହୀ’’ତି ଇଦମ୍ପି ତସ୍ସା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ପୱତ୍ତିଆକାରପକାସନମେୱ, ଇଦଂ ପନ ୱିସେସତୋ ରତନତ୍ତଯେ ଉପ୍ପନ୍ନସୋମନସ୍ସାଦିପ୍ପକାସନପଦଂ। ‘‘ଯଥୋଧି ଖୋ ପନା’’ତି ଇଦମ୍ପି ସୱିସେସଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାକାରପ୍ପକାସନପଦନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଇଦାନି ଯଥୋଧି…ପେ… ପକାସେତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତ୍ତାରୋପି ପନ ୱାରା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାକାରପ୍ପକାସନୱସେନ ଚେୱ ସୋମନସ୍ସାଦିଆନିସଂସଦସ୍ସନୱସେନ ଚ ୱୁତ୍ତାତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ ଉଭଯତ୍ଥାପି ଉଭଯସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଯଦିପି ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକୋ ନ ପୁନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ପନ ତେନ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା ତଂସମଙ୍ଗୀ ଅପରିହାନଧମ୍ମୋ ତଂସୀଲାଦିଭାୱେନେୱ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ତସ୍ସ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତୀ’’ତିଆଦି। ‘‘ଏୱଂଧମ୍ମା ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ଅହେସୁ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୧୩; ମ। ନି। ୩।୧୯୭-୧୯୮; ସଂ। ନି। ୫।୩୭୮) ୱିଯ ଇଧ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ସମାଧିପରିଯାଯୋତି ଆହ ‘‘ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧଂ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୀ’’ତି। ତଥା ହି ସୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଏକାରମ୍ମଣେ ଅୱିକ୍ଖିପମାନେ ଅୱିପ୍ପକିଣ୍ଣେ ଅୱିସଟେ କତ୍ୱା ସମଂ, ସମ୍ମା ଚ ଆଦହନ୍ତୋ ତଥା ତେ ଧାରେତୀତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି ଧମ୍ମୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅନେକରୂପାନନ୍ତି ଅନେକପ୍ପକାରାନଂ। ଅନ୍ତରାଯୋ ନାମ ଅପ୍ପଟିଲଦ୍ଧସ୍ସ ୱା ଅଲଦ୍ଧୁନୱସେନ, ପଟିଲଦ୍ଧସ୍ସ ୱା ପରିହାନୱସେନ, ତଦୁଭଯମ୍ପି ଇଧ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ମଗ୍ଗସ୍ସ ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ନେୱସ୍ସ ତଂ ହୋତି ଅନ୍ତରାଯାଯାତି ତସ୍ସ ଅନାଗାମିନୋ ପିଣ୍ଡପାତଭୋଜନଂ ନେୱ ହୋତି ଅନ୍ତରାଯାଯ ଉକ୍କଂସଗତାଯ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନତୋ। ତଞ୍ଚସ୍ସା ଉକ୍କଂସଗମନଂ ହତପଟିପକ୍ଖତ୍ତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ମଗ୍ଗେନ ୱିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତତ୍ତା’’ତି ଆହ।

ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରାଯାଭାୱେ। ଏତଦେୱ ୱିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତତ୍ତମେୱ କାରଣଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ନେୱସ୍ସ ତଂ ହୋତି ଅନ୍ତରାଯାଯା’’ତି ଇମିନା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତପ୍ପହାନଂ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନେୱାତି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ଅନାଗାମିନୋ ହି ସବ୍ବସୋ କାମରାଗୋ ପହୀନୋ ହୋତି, ରସତଣ୍ହାଯ ଅଭାୱତୋ ତାଦିସପିଣ୍ଡପାତପରିଭୋଗୋ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମେ କଥଞ୍ଚିପି ଅନ୍ତରାଯାଯ ନ ହୋତୀତି। ‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱତ୍ଥ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତୋ ଭଗୱାଆଦିମ୍ହି ଅତ୍ତନା ଉପନୀତୱତ୍ଥୂପମଂ ଅନୁସନ୍ଧେତି। ଉଦକସ୍ସ ଅଚ୍ଛଭାୱୋ ପଙ୍କସେୱାଲପଣକାଦିମଲାଭାୱେନ ପସନ୍ନତାଯ, ତବ୍ବିପରିଯାଯତୋ ବହଲତାତି ଆହ ‘‘ଅଚ୍ଛନ୍ତି ୱିପ୍ପସନ୍ନ’’ନ୍ତି। ୱଣ୍ଣନିଭାଯ ୱିଗତସଂକିଲେସତାଯ ସମୁଜ୍ଜଲନଂ ପଭସ୍ସରତାଯ ୱତ୍ଥସ୍ସ, ତଂ ପରିଯୋଦାତନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତୀତି ଆହ ‘‘ପରିଯୋଦାତଂ ପଭସ୍ସରତାଯା’’ତି। ଉକ୍କଂ ବନ୍ଧେଯ୍ୟାତି ଅଙ୍ଗାରକପଲ୍ଲଂ ଯଥା ଦାରୁଘଟିକଙ୍ଗାରାଦିକେନ ନ ଭିଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ତନୁମତ୍ତିକାଲେପାଦିନା ବନ୍ଧେଯ୍ୟ। ମେଘପଟଲତୋ ୱେରମ୍ଭୱାତଧାରାସଙ୍ଘଟ୍ଟନତୋ ୱିଜ୍ଜୁତା ୱିଯ କେୱଲଂ ୱାତଧାରାସଙ୍ଘଟ୍ଟନଜନିତା ପଭା ଉକ୍କାପଭା, ସା ପନ ଯସ୍ମା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱାତଧାରାନଂ ୱେଗସମ୍ଭୂତସଙ୍ଘଟ୍ଟନହେତୁକା, ତସ୍ମା କାରଣୱସେନ ‘‘ୱାତୱେଗୋ ଉକ୍କା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୭୭।ଯଥାନୁସନ୍ଧିୱସେନାତିଆଦିମ୍ହି ଉଟ୍ଠିତଦେସନାଯ ଅନୁରୂପା ଅନୁସନ୍ଧି ଯଥାନୁସନ୍ଧି, ତସ୍ସା ୱସେନ। ବ୍ୟତିରେକଦସ୍ସନଂ ୱିଯ ହି ସାଧେତବ୍ବସ୍ସ ଆଦିମ୍ହି ଉଟ୍ଠିତଦେସନାଯ ପଟିପକ୍ଖଦସ୍ସନମ୍ପି ଅନୁରୂପଦେସନାୱ ସମ୍ମଦେୱ ପତିଟ୍ଠାପନଭାୱତୋ, ଯଥା ତଂ ଆୱତ୍ତହାରଯୋଜନାଯଂ ୱିସଭାଗଧମ୍ମାୱତ୍ତନ୍ତି

ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ଯଥାନୁସନ୍ଧିୱସେନ ଦେସନା ଆଗତା’’ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୋ ତପ୍ପସଙ୍ଗେନ ଇତରେପି ଅନୁସନ୍ଧୀ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଯୋ ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ବହିଦ୍ଧାତି ବାହିରେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ। ଅସତି ପରିତସ୍ସନାତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିପରିତସ୍ସନାଭାୱେନ। ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତସୁତ୍ତୱସେନାତି ‘‘ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଏକଚ୍ଚସ୍ସା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୪୨) ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତସୁତ୍ତୱସେନ। ଯେନ ଧମ୍ମେନାତି ସୀଲାଦିୱୋଦାନଧମ୍ମେସୁ ଅକ୍ଖନ୍ତିଯାଦିସଂକିଲେସଧମ୍ମେସୁ ଚ ଯେନ ଯେନ ଧମ୍ମେନ। ଛ ଅଭିଞ୍ଞା ଆଗତାତି ଇମିନା ‘‘ଅନୁରୂପଧମ୍ମୱସେନ ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତୱିକପ୍ପଂ ଦସ୍ସେତି, ସେସେହି ‘‘ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତୱିକପ୍ପଂ। ଅକ୍ଖନ୍ତିଯା ହି କକଚୂପମୋୱାଦୋ (ମ। ନି। ୧।୨୨୨) ପଟିପକ୍ଖୋ, ତଥା ଦିଟ୍ଠିଯା ‘‘ନେତଂ ମମ, ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେସୋ ଅତ୍ତା’’ତି ଏୱଂ ପଟିଭାଗା ସୁଞ୍ଞତାକାରେନ। ସେସଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ‘‘ଚିତ୍ତେ ସଂକିଲିଟ୍ଠେ ଦୁଗ୍ଗତି ପାଟିକଙ୍ଖା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୭୦) ହେଟ୍ଠା କିଲେସଦେସନା ଆଗତା। ସବ୍ବୋତି ଅନୱସେସୋ। ସବ୍ବାକାରେନାତି ଆଦୀନୱାନିସଂସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପୁଗ୍ଗଲଦୋସଜାନନାଦିନା ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ।

୭୮। ‘‘ମେତ୍ତା ଭାୱେତବ୍ବା ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ପହାନାଯା’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ଅ। ନି। ୯।୧) ମେତ୍ତାଦଯୋ ବ୍ୟାପାଦୱିହେସାରତିରାଗାନଂ ପଟିପକ୍ଖା। ଯସ୍ମା ‘‘ସୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତିଆଦିନା ଭଗୱତା ଅନାଗାମିନୋ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମନଂ ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା କଥିତଂ, ତସ୍ମା ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇଦାନିସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ।

ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଧମ୍ମେତି ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେ ଚେୱ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରସହଗତଧମ୍ମେ ଚ। ତେନାହ ‘‘ନାମୱସେନା’’ତି। ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ନାମନ୍ତିପି ହି ଇଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଇମିନା ନଯେନାତି ଏତେନ ଭୂତନିସ୍ସିତାନଂ ସେସୁପାଦାଯଧମ୍ମାନଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ପହାତବ୍ବତଣ୍ହାୱତ୍ଥୂନଂ ତେଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ପରିଗ୍ଗହୱିଧିଂ ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେତି। ସଭାୱତୋ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ତଂ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ଞାଣେନ ଯାଥାୱତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝିଯମାନତଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ଅତ୍ଥି ଇଦ’’ନ୍ତି ଯଥାୱୱତ୍ଥାପିତଂ ନାମରୂପଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ଏତ୍ତାୱତାନେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚୱତ୍ଥାନଂ କତଂ ହୋତୀ’’ତି। ସାୱଧାରଣଞ୍ହେତଂ ୱଚନଂ, ଲୋକସମଞ୍ଞାସିଦ୍ଧଂ ସତ୍ତୋତ୍ଥିପୁରିସାଦି ୱିଯ, ଇତୋ ବାହିରକପରିକପ୍ପିତଂ ପକତିଆଦି ଦ୍ରବ୍ଯାଦି ଜୀୱାଦି କାଯାଦି ୱିଯ ଚ ନ ପରମତ୍ଥତୋ ନତ୍ଥି, ଅତ୍ଥେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଜାନାତୀତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ତାୱ ଲକ୍ଖଣରସାଦିୱସେନ ଚେୱ ପଟିଗ୍ଗହୱିଭାଗୱସେନ ଚ ପକାରତୋ ଜାନାତି, ଅପରଭାଗେ ପନ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୱସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ଜାନାତି। ଏକନ୍ତହୀନା ନାମ ଅକୁସଲଧମ୍ମା ସମ୍ପତି ଆଯତିଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖମୂଲତ୍ତା, ତତ୍ଥାପି ୱିସେସତୋ ତଣ୍ହାତି ଆହ ‘‘ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୁଦଯଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ଅତ୍ଥି ହୀନନ୍ତିପଜାନାତୀ’’ତି। ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ପଧାନଭାୱଂ ନୀତତ୍ତା ପଣୀତନ୍ତି ଇମିନା ଅତ୍ଥେନ ଅରିଯମଗ୍ଗୋୱ ‘‘ପଣୀତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ପହାନୁପାଯଂ ୱିଚିନନ୍ତୋ ଅତ୍ଥି ପଣୀତନ୍ତି ପଜାନାତୀ’’ତି। ‘‘ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ଚ ପଣୀତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ନିରୋଧସଚ୍ଚସ୍ସପି ସଙ୍ଗହୋ ସିଯା, ତସ୍ସ ପନ ପଦନ୍ତରେନ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅପ୍ପମଞ୍ଞାମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସସ୍ସେୱ କତତ୍ତା ‘‘ବ୍ରହ୍ମୱିହାରସଞ୍ଞାଗତସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସବ୍ବସ୍ସପି ତେଭୂମକସ୍ସ ସଞ୍ଞାଗତସ୍ସା’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ। ନ ଚେତ୍ଥ ଅସଙ୍ଗହୋ ତସ୍ସାପି ସଞ୍ଞାଯ ଆଗତଭାୱତୋ। ଲୋକଂ ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ସମତିକ୍କମିତ୍ୱା ନିସ୍ସରିତ୍ୱା ୱିସଂଯୁତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉତ୍ତରି ନିସ୍ସରଣଂ ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି।

ଚତୂହିଆକାରେହୀତି ‘‘ଅତ୍ଥି ହୀନ’’ନ୍ତିଆଦୀହି ଚତୂହି ପକାରେହି। ଅନ୍ୱଯଞାଣତାଯ ଅନୁବୋଧଭୂତାଯ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ଜାନନତ୍ଥୋ ଧମ୍ମଞାଣତାଯ ପଟିୱେଧଭୂତାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ସଭାୱସିଦ୍ଧୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଜାନନତୋ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭଯଭେରୱେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ଭଯଭେରୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ଅତ୍ତନା ୱୁତ୍ତଅତ୍ଥୱଚନତ୍ଥପାଠେନ ଇଧ ପାଠସ୍ସ ସଦିସତ୍ତା ଅତିଦିସନ୍ତୋ ‘‘କାମାସୱାପି…ପେ… ପଜାନାତୀ’’ତି ଆହ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା ‘‘କାମାସୱାପି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚତି…ପେ… ଅୱିଜ୍ଜାସୱାପି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ‘‘ଖୀଣା ଜାତୀ’’ତିଆଦୀନି ୱଦତା ଭଗୱତା ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ତସ୍ମା ଯଂ ହେଟ୍ଠା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୋ ଚ ଉପରି ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗସ୍ସେୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଯୁଜ୍ଜତୀ’’ତି, ତଂ ସୁୱୁତ୍ତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତସ୍ସ ଚୋଦନତ୍ଥାଯାତି ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ଚୋଦନତ୍ଥାଯ ‘‘ପୁଚ୍ଛ ମଂ ତ୍ୱଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯଦେତ୍ଥ ତଯା ମନସାଭିସମୀହିତ’’ନ୍ତି ଚୋଦନାଯ, ଓକାସଦାନତ୍ଥାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦେସନାସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ତଥାରୂପୋ ଏତ୍ଥ ଅଜ୍ଝାସଯୋପି ନତ୍ଥୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତଅନୁସନ୍ଧିତ୍ତଯୱିନିମୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ପାଟିଯେକ୍କଂ ଅନୁସନ୍ଧିଂ ଆହା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତଗତତ୍ତା ଅବୁତ୍ତନ୍ତରେନ। କିଲେସୱୁଟ୍ଠାନସିନାନେନାତି କିଲେସମଲପୱାହନେନ ରାଗପରିଳାହାଦିୱୂପସମକରେନ ଚ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଅରିଯମଗ୍ଗସଲିଲସିନାନେନ।

୭୯। ଧମ୍ମସଭାମଣ୍ଡପଂ ତାୱଦେୱ ଉପଗତତ୍ତା ବାହୁକା ନଦିତୋ ଆଗତଂ ୱିଯ ମଞ୍ଞମାନୋ। ଅରିଯଫଲମଦନଚୁଣ୍ଣାଦଯୋ ତେଲସିନେହସ୍ସ ୱିୱେଚନେନ । ଲୂଖଭାୱୋ ଲୋକଂ, ତଂ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ଲୋକାତି ସମ୍ମତା। ଲୋକସ୍ସମ୍ମତଗ୍ଗହଣେନ ‘‘ତଥା ସା ନଦୀ ଲୋକେ ପାକଟା’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ମିଚ୍ଛାଗାହଂ ଦୀପେତି। ତେନାହ ‘‘ୱିସୁଦ୍ଧଭାୱଂ ଦେତୀତି ଏୱଂ ସମ୍ମତା’’ତି। ପାପପୱାହନେନ ସମ୍ପରାଯିକାଦିସମ୍ପତ୍ତିଆୱହତୋ

ଲୋକସ୍ସ ହିତା ଲୋକ୍ୟା। ଲୋକ୍ୟାତି ସମ୍ମତାତି ସବ୍ବଂ ପୁରିମସଦିସଂ। ତେନାହ ''ସେଟ୍ଠଂ ଲୋକଂ ଗମଯତୀତି ଏୱଂ ସମ୍ମତା''ତି। ପୁଞ୍ଞସମ୍ମତାତି ପୁଞ୍ଞଭାୱଫଲନିବ୍ବତ୍ତନେନ ସତ୍ତାନଂ ପୁନନେନ ୱିସୋଧନେନ ପୁଞ୍ଞାତି ସମ୍ମତା। ତଦତ୍ଥଦୀପନତ୍ଥମେୱାତି ତସ୍ସା ପୁବ୍ବେ ଆଗତଦେସନାଯ ଅତ୍ଥଦୀପନତ୍ଥମେୱ। ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ପୁନ ଦୀପନଂ କିମତ୍ଥିଯନ୍ତି ଆହ ''ଗାଥାରୁଚିକାନ''ନ୍ତି। ଚୁଣ୍ଣିକୱଚନଂ ଅସମ୍ପାୱେନ୍ତା ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତେ ଅତ୍ଥମବୁଜ୍ଝନକା ପଜ୍ଜୱଚନଂ ସମ୍ପାୱେନ୍ତା ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତେ ବୁଜ୍ଝନକା ଗାଥାରୁଚିକା। ୱିସେସତ୍ଥଦୀପନତ୍ଥନ୍ତି ୱିସିଟ୍ଠଦୀପନତ୍ଥଂ, ପୁରିମଦେସନାଯ ଅଞ୍ଞତ୍ଥଦୀପନତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

''ଗଚ୍ଛତି ପନ ଭୱଂ ଗୋତମୋ ବାହୁକଂ ନଦିଂ ସିନାଯିତୁ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୭୮) ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତା ବାହୁକନ୍ତି ଇଦମେୱ ଏତ୍ଥ ତଦତ୍ଥଦୀପକଂ। ସେସାନି ଅଧିକକ୍କାଦିୱଚନାନି ତତୋ ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ବୋଧନତୋ ୱିସେସତ୍ଥଦୀପକାନି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଭଗୱତା ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ଅୱୁତ୍ତାନି ଅଧିକକ୍କାଦୀନି ଗହିତାନୀତି ଆହ ''ଯଥେୱ ହୀ''ତିଆଦି। କକ୍କନ୍ତି ନ୍ହାନପିଣ୍ଡଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନ୍ହାଯିତ୍ୱା ଅଧିକଂ କକ୍କଂ ଏତ୍ଥ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଅଧିକକ୍କଂ। ତେନାହ ''ନ୍ହାନସମ୍ଭାରୱସେନା''ତିଆଦି। ମଣ୍ଡଲୱାପିସଣ୍ଠାନନ୍ତି ୱଟ୍ଟପୋକ୍ଖରଣୀସଣ୍ଠାନଂ। ନଦିଯୋତି ୱିସୁଂ ନଦିଯୋ, ନ ଅଧିକକ୍କାଦୀନି ୱିଯ ତିତ୍ଥମତ୍ତଂ।

ତୀହି ପଦେହୀତି ସୁନ୍ଦରିକାପଯାଗବାହୁକାପଦେହି। ଚତ୍ତାରୀତି ଅଧିକକ୍କାଦୀନି ଚତ୍ତାରି। ୱୁତ୍ତାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ଲୋକସମ୍ମତାଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯେନ, ପରମତ୍ଥତୋ ପନ ପାପପୱାହଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ତେନାହ ''ତସ୍ମା''ତିଆଦି। କିଞ୍ଚି ପାପସୁଦ୍ଧିଂ ନ କରୋନ୍ତିଯେୱ। ନ ହି ନଂ ସୋଧଯେତି ନଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ନ ସୋଧଯେ। ୱେରକିବ୍ବିସଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ନାମ କମ୍ମପଥଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତା। ତେନାହ ''ଖୁଦ୍ଦକେହୀ''ତି।

ପଟିହନନ୍ତୋତି ଅଯୁତ୍ତଭାୱଦସ୍ସନେନ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ପଟିବାହନ୍ତୋ। ତତ୍ଥାଯଂ ପଟିବାହନୱିଧି ଯଥା ଯଂ କିଞ୍ଚି ଉଦକୋରୋହନଂ ନ ପାପପୱାହନଂ, ଏୱଂ ଯୋ କୋଚି ନକ୍ଖତ୍ତଯୋଗୋ ପାପହେତୂନଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ। ଯଞ୍ହି ୱିନାସେତି, ସୋ ତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ। ଯଥା ଆଲୋକୋ ଅନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଜ୍ଜା ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଯ, ନ ଏୱଂ ଉଦକୋରୋହନଂ ନକ୍ଖତ୍ତଯୋଗୋ ୱା ପାପହେତୂନଂ ଲୋଭାଦୀନଂ ପଟିପକ୍ଖୋ, ତସ୍ମା ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ ''ନ ଉଦକୋରୋହନାଦି ପାପପୱାହନ''ନ୍ତି। ନିଚ୍ଚଂ ଫଗ୍ଗୁନୀନକ୍ଖତ୍ତନ୍ତି ସୁଦ୍ଧସୀଲାଦିକସ୍ସ ସବ୍ବକାଲଂ ମଙ୍ଗଲଦିୱସୋ ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇତରୋତି ସୀଲାଦିୱସେନ ଅସୁଦ୍ଧୋ। ନିଚ୍ଚମେୱ ଉପୋସଥୋ ଅରିଯୁପୋସଥେନ ଉପୱୁତ୍ଥଭାୱତୋ। ସୁଦ୍ଧସ୍ସାତି ପରିସୁଦ୍ଧମନୋସମାଚାରସ୍ସ। ସୁଚିକମ୍ମସ୍ସାତି ପରିସୁଦ୍ଧକାଯୱଚୀସମାଚାରସ୍ସ। ତେନାହ ''ନିକ୍କିଲେସତାଯା''ତିଆଦି। କୁସଲୂପସଞ୍ହିତନ୍ତି ଅନୱଜ୍ଜଭାୱୂପଗତଂ। ୱତସମାଦାନନ୍ତି ଧୁତଧମ୍ମସମାଦାନାଦି ସମ୍ପନ୍ନମେୱ ହୋତି, ନାସ୍ସ ୱିପତ୍ତି ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମମ ସାସନେଯେୱ ସିନାହି, ଯଦି ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱ ସୁଦ୍ଧିଂ ଇଚ୍ଛସୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ''ସଚେ''ତିଆଦି। ଖେମତନ୍ତି ଖେମଭାୱଂ। ଯଥା ସବ୍ବଭୂତାନି ତପ୍ପୱସେନ ଖେମପ୍ପତ୍ତାନି ଅଭଯପ୍ପତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ କରୋହୀତି ତଂ ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତଂ ମେତ୍ତାଦିଭାୱନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସଙ୍ଖେପେନ ଉପଦିସନ୍ତେନସ୍ସ ଏକଜ୍ଝସମାଧିସମ୍ପଦା ତଦୱିନାଭାୱିନୀ ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦା ଚ ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ମନୋଦ୍ୱାରସୁଦ୍ଧି ଦସ୍ସିତା''ତି।

ତସ୍ସ ପନ ସମ୍ପଦାଦ୍ୱଯସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭୂତଂ ସୀଲସମ୍ପଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଚେ ମୁସା ନ ଭଣସୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ''ସଚେ ମୁସା ନ ଭଣସୀ''ତିଆଦିନା ମୁସାୱାଦ-ପାଣାତିପାତ-ଅଦିନ୍ନାଦାନ-ପଟିୱିରତିୱଚନେନ ଅୱସେସକାଯୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତୱିରତୀପି ୱୁତ୍ତା ଏୱ ହୋତି ଲକ୍ଖଣହାରନଯେନ, ଏୱଂ ''ସଦ୍ଦହାନୋ ଅମଚ୍ଛରୀ''ତି ସଦ୍ଧାଦିଧନସମ୍ପଦାନିଯୋଜନେନେୱ ଅୱସେସଅରିଯଧନସମ୍ପଦାନିଯୋଜନମ୍ପି ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତୀତି ସଦ୍ଧାଦଯୋ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯଧମ୍ମା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପକାସିତା ଏୱାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନେୱାହ ''ଇମାଯ ଏୱ ପଟିପତ୍ତିଯା କିଲେସସୁଦ୍ଧୀ''ତି। ଗଯା ସମ୍ମତତରା ବାହୁକାଦୀହିପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୮୦।ଏକୋତି ଅସହାଯୋ, ଏସା ପନସ୍ସ ଅସହାଯତା ଏକୀଭାୱେନାତି। ନ ହିସ୍ସ ତାୱ ତଣ୍ହାଦୁତିଯତା ୱିଗତା। ତେନେୱାହ ''ନ ଚିରସ୍ସେୱା''ତିଆଦି। ଏକଗ୍ଗହଣେନେୱ କାଯେନ ୱୂପକଟ୍ଠତା ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ''ୱୂପକଟ୍ଠୋ ଚିତ୍ତୱିୱେକେନା''ତି। ତେନ ''ଦିୱା ଚଙ୍କମେନ ନିସଜ୍ଜାଯା''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୪୨୩; ୩।୭୫; ୱିଭ। ୫୧୯; ମହାନି। ୧୬୧) ଆଗତଂ ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗମାହ। ତଥାଭୂତସ୍ସ ଚସ୍ସ ଏକାଦସହି ଅଗ୍ଗୀହି ଆଦିତ୍ତେ ତଯୋ ଭୱେ ପସ୍ସତୋ ଯଥା ପମାଦସ୍ସ ଲେସୋପି ନାହୋସି, ଏୱଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ବ୍ରୂହେନ୍ତୋ ସମ୍ମଦେୱ ପଦହତି। କତ୍ଥଚି ସଙ୍ଖାରଗତେ ଅନପେକ୍ଖଚିତ୍ତୋ ନିବ୍ବାନାଧିମୁତ୍ତୋ ଏୱ ୱିହାସୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପ୍ପମତ୍ତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଖୀଣା ଜାତୀତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ୱତ୍ଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୮। ସଲ୍ଲେଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୧। ‘‘ଚୁନ୍ଦୋ’’ତି ତସ୍ସ ମହାଥେରସ୍ସ ନାମଂ, ପୂଜାୱସେନ ପନ ମହାଚୁନ୍ଦୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥା ‘‘ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ’’ତି। ଅତ୍ତନୋ ୱା ଚୁନ୍ଦଂ ନାମ ଭାଗିନେୟ୍ୟତ୍ଥେରଂ ଉପାଦାୟ ଆୟସ୍ମତୋ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଭାତା ଅୟଂ ମହାଥେରୋ ‘‘ମହାଚୁନ୍ଦୋ’’ତି ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ ଯଥା ‘‘ମହାପନ୍ଥକୋ’’ତି। ସାୟନ୍ହସମୟନ୍ତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଏକଂ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସାୟନ୍ହକାଲେ’’ତି। ନ ହେତ୍ଥ ଅଚ୍ଚନ୍ତ ସଂଯୋଗୋ ସମ୍ଭୱତୀତି। ସତ୍ତସଙ୍ଖାରେହୀତି ସଦ୍ଧିୱିହାରିକଅନ୍ତେୱାସିକୌପାସକାଦିସତ୍ତେହି ଚେୱ ରୂପାରମ୍ମଣାଦିସଙ୍ଖାରେହି ଚ। ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱାତି ଅପସକ୍କିତ୍ୱା। ନିଲୀୟନନ୍ତି ୱିୱେଚନଂ କାୟଚିତ୍ତେହି ତତୋ ୱିୱିତ୍ତତା। ଏକୀଭାୱୋତି ହି କାୟୱିୱେକମାହ, ପୱିୱେକୋତି ଚିତ୍ତୱିୱେକଂ। ତତୋ ୱୁଟ୍ଠିତୋତି ତତୋ ଦୁୱିଧୱିୱେକତୋ ଭୱଙ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତିୟା, ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀହି ସମାଗମେନ ଚ ଅପେତୋ। ଅଭିୱାଦାପେତ୍ୱାତି ଅଭିୱାଦଂ କାରେତ୍ୱା। ଏୱନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଅଭିୱାଦୱସେନ। ପଗ୍ଗୟ୍ହାତି ଉନ୍ନାମେତ୍ୱା। ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନଭୱମୂଲାନଂ ତାୱ ଏୱଂ ଅଭିୱାଦୋ ହୋତୁ, ଉଚ୍ଛିନ୍ନଭୱମୂଲାନଂ କିମତ୍ଥିୟୋତି ଆହ ‘‘ଏତଂ ଆଚିଣ୍ଣଂ ତଥାଗତାନ’’ନ୍ତି। ତେନ ନ ତଥାଗତା ସମ୍ପରାୟିକଂୟେୱ ସତ୍ତାନଂ ସୁଖଂ ଆସୀସନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକମ୍ପୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କସ୍ମା ଏୱଂ ତଥାଗତା ଅଭିୱଦନ୍ତୀତି ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ସୁଖକାମା ହୀ’’ତିଆଦି। ପୁଥୁକାୟାତି ବହୂ ସତ୍ତକାୟା। ଯକ୍ଖାତି ଦେୱା। ତେ ହି ପୂଜନୀୟତାୟ ‘‘ଯକ୍ଖା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅଭିୱଦନ୍ତୀତି ଆସୀସିତମେୱତ୍ଥଂ ଞାଣକରୁଣାହି ଅଭିମୁଖଂ କତ୍ୱା ୱଦନ୍ତି।

ଯାତି ଅନିୟମତୋ ଗହିତା ନିୟମତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇମା’’ତି ଆହ। ଇମାତି ଚ ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଭିମୁଖଂ କରୋନ୍ତୋୱିୟା’’ତି , ତଂ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକଂ ଚିତ୍ତଗତଂ ସମ୍ମୁଖା ୱିୟ କରୋନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠିୟୋତି ପୁରିମପଦଲୋପେନ ପାଠଇୟଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୟୋ’’ତି ଆହ। ସତ୍ତେସୁ ଦିଟ୍ଠିଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା, ସତ୍ତେସୁ ୱା ୱିସୟଭୂତେସୁ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ‘‘ସତ୍ତେସୁ ପାତୁଭୱନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଅତ୍ତୱାଦେନାତି ଅତ୍ତାନଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତେନ ୱଚନେନ। ପଟିସଂଯୁତ୍ତାତି ‘‘ଅତ୍ଥି ଅତ୍ତା’’ତି ଗାହେ ଗାହଣେ ଚ ୱିସୟଭାୱେନ ପଟିସଂଯୁତ୍ତା। ଦିଟ୍ଠିଗତିକେନ ଦିଟ୍ଠିଂ ଗାହନ୍ତେହି ଗହଣେ ଗାହାପଣେ ଚ ଦିଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିୱାଦସ୍ସ ୱିସୟୋତି ତେନ ପଟିସଂଯୁତ୍ତା ନାମ ହୋତି। ‘‘ଅତ୍ଥି ଅତ୍ତା’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି ଇଧ ଅତ୍ତୱାଦପଟିସଂଯୁତ୍ତା, ନ ତସ୍ସା ୱିସୟଭୂତୋ ଅତ୍ତା। ସା ଚ ୱିସୟଭାୱତୋ ତଥାପୱତ୍ତେନ ୱାଦେନ ପଟିସଂଯୁତ୍ତା। ଲୋକୱାଦପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ୱୀସତି ଭୱନ୍ତି ତତୋ ପରଂ ଅତ୍ତୱାଦୱତ୍ଥୁନୋ ଅଭାୱା । ପଞ୍ଚପି ହି ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ପଚ୍ଚେକଂ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ତେ ଚ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସୟଭାୱେନ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଏତାସଂ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ସମ୍ଭୱୋ, ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତୋ ପନାୟଂ ୱିସୟୋ ଅତ୍ତଗ୍ଗହଣାକାରୋ ଚ ନତ୍ଥୀତି। ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚାତି ରୂପାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି, ‘‘ଲୋକୋ’’ତି ୱା ଗହେତ୍ୱା ତଂ ସସ୍ସତୋ ସବ୍ବକାଲଭାୱୀ ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋତି। ଯଥାହ ‘‘ରୂପୀ ଅତ୍ତା ଚେୱ ଲୋକୋ ଚ ସସ୍ସତୋ ଚାତି ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଲୋକଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେତୀ’’ତିଆଦି। ସସ୍ସତୋତିଆଦୀସୁ ପଠମୋ ସସ୍ସତୱାଦୱସେନ ଅତ୍ତଗ୍ଗାହୋ, ଦୁତିୟୋ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦୱସେନ, ତତିୟୋ ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦୱସେନ, ଚତୁତ୍ଥୋ ତକ୍କୀୱାଦୱସେନ ପୱତ୍ତୋ, ଅମରାୱିକ୍ଖେପୱସେନ ୱା ପୱତ୍ତୋ ଅତ୍ତଗ୍ଗାହୋ। ଅନ୍ତୱାତି ଅତ୍ତନୋ ପରିଚ୍ଛେଦତାୱସେନ। ଅନନ୍ତୱାତି ଅପରିଚ୍ଛେଦତାୱସେନ। ଅନ୍ତୱା ଚ ଅନନ୍ତୱା ଚାତି ତଦୁଭୟୱସେନ, ଇତରୋ ତକ୍କୀୱାଦୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଅତ୍ତଗ୍ଗାହୋ। ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ଅଟ୍ଠ ହୋନ୍ତୀତି ଯୋଜନା।

ଆଦିମେୱାତି ଆଦିମନସିକାରମେୱ। ତଂ ପନ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱିପସ୍ସନାମିସ୍ସକପଠମମନସିକାରମେୱା’’ତି ଆହ। ଅପ୍ପତ୍ୱାପି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗନ୍ତି ଇମିନା ଅୱଧାରଣେନ ନିୱତ୍ତିତଂ ଦସ୍ସେତି। ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପଭୁତି ଯାୱ ଉଦୟବ୍ବୟଦସ୍ସନଂ, ଅୟଂ ଇଧ ଆଦିମନସିକାରୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ ପଞ୍ଞାଭାୱନାୟ ଆରମ୍ଭଭାୱତୋ। ଉଦୟବ୍ବୟାନୁପସ୍ସନାସହିତତାୟ ଚସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାମିସ୍ସକତା ୱଚନଂ। ଏୱନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଚନଂ ‘‘ଏତ୍ତକେନେୱୌପାୟେନା’’ତି , ଯଥାୱୁତ୍ତଆଦିମନସିକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତାସନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତୱାଦଲୋକୱାଦପଟିସଂଯୁତ୍ତାନଂ ଦିଟ୍ଠୀନଂ। କାମଞ୍ଚ ତାସଂ ତେନ ତଦଙ୍ଗୱସେନ ପହାନଂ ହୋତିୟେୱ, ତଂ ପନ ନାଧିପ୍ପେତଂ, ତସ୍ମା ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପହାନଂ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ଚ ହୋତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନସଂଯୋଜନତାୟ ଅନଧିମାନିକୋପି ସମାନୋ। ‘‘ଅରିୟଧମ୍ମୋ ଅଧିଗତୋ’’ତି ମାନୋ ଅଧିମାନୋ, ସୋ ଯେସଂ ଅତ୍ଥି ତେ ଅଧିମାନିକା, ତେସଂ ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣାଧିଗମେନ ଅଧିମାନୁପ୍ପତ୍ତି ତଦୱସାନୋ ଚ ମନସିକାରୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତେନ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ପହାନଂ ନ ହୋତୀତି କଥାପନତ୍ଥଂ ଅୟଂ ପୁଚ୍ଛାତି ଆହ ‘‘ଅଧିମାନପ୍ପହାନତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି। ‘‘ଆଦିମେୱ ନୁ ଖୋ…ପେ… ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ହୋତୀ’’ତି ଅନଭିସମେତାୱୀ ୱିୟ ୱଦନ୍ତୋ ଅଧିମାନେ ଠିତୋ ୱିୟ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅଧିମାନିକୋ ୱିୟ ହୁତ୍ୱା’’ତି। ସୋତି ଥେରୋ। ତେସଂ ଅତ୍ଥାୟାତି ତେସଂ ଅତ୍ତନୋ ଅନ୍ତେୱାସିକାନଂ ଭଗୱତା ଏତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଗାହସ୍ସ ୱିୱେଚନତ୍ଥାୟ। ଥେରୋ କିର ଧମ୍ମସେନାପତି ୱିୟ ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ତନୋ ଅନ୍ତେୱାସିକେହି ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମି।

୮୨।ଯତ୍ଥାତି ୱିସୟେ ଭୁମ୍ମଂ। ଦିଟ୍ଠୀନଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣନିଦସ୍ସନମେତନ୍ତି। ଯସ୍ମା ଦିଟ୍ଠୀନଂ ଅନୁସୟନଭୂମିପି ସମୁଦାଚରଣଟ୍ଠାନମ୍ପି ଖନ୍ଧା ଏୱ, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ଯତ୍ଥ ଚେତା ଦିଟ୍ଠିୟୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ ତିଆଦି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ରୂପଂ ଅଭିନିୱିସ୍ସାତି ‘‘ଇଦଂ ରୂପଂ ମମ ଅତ୍ତା’’ତି ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସୱସେନ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଆରବ୍ଭ। ଅଭିନିୱିସମାନା ଏୱ ହି ଦିଟ୍ଠି ନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ‘‘ସୋ ଅତ୍ତା’’ତିଆଦୀସୁ ଯଦିଦଂ ଚକ୍ଖାଦିସଙ୍ଗହଂ ରୂପଂ,

ସହବୁଦ୍ଧିନିବନ୍ଧନତାଯ ସୋ ମେ ଅତ୍ତା, ସୁଖାସୁଖଂ ଏତ୍ଥ ଲୋକିଯତୀତି ସୋ ଲୋକୋ। ‘‘ସୋଏୱାହଂ ପେଚ୍ଚ ପରଲୋକେ ଭୱିସ୍ସାମୀତି ତଥାଭାୱେନ ନିଚ୍ଚୋ, ଥିରଭାୱେନ ଧୁୱୋ, ସବ୍ବଦାଭାୱିତାଯ ସସ୍ସତୋ, ନିବ୍ବିକାରତାଯ ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଦି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, କଥମେକୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଆରମ୍ମଣୱସେନା’’ତିଆଦି। ନାନା କରୀଯତି ଏତେନାତି ନାନାକରଣଂ, ୱିସେସୋ। ଜାତିୱସେନାତି ଉପ୍ପତ୍ତିୱସେନ। ଯେ ହି ଅନିଦ୍ଦଉପୁଦ୍ଧା ସମାନାୱତ୍ଥା, ତେ ଉପ୍ପାଦସଙ୍ଖାତୱିକାରସମଙ୍ଗିତାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସମଞ୍ଞଂ ଲଭନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଜାତିୱସେନା’’ତିଆଦି। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆସେୱିତାତି ଅନାଦିମତି ସଂସାରେ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଲଦ୍ଧାସେୱନା। ଏତେନ କିଲେସାନଂ ଭାୱନଟ୍ଠେନ ଅନୁସଯଟ୍ଠଂ ୱିସେସେତି । ଥାମଗତାତି ଥାମଭାୱଂ ଉପଗତା। ଏତେନ ଅନୁସଯେ ସଭାୱତୋ ଦସ୍ସେତି। ଥାମଗମନନ୍ତି ଚ କାମରାଗାଦୀନଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ ସଭାୱୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଥାମଗତୋ ଅନୁସଯେ ପଜହତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୨୧)। ଅପ୍ପଟିୱିନୀତାତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱିନଯୱସେନ ନ ପଟିୱିନୀତା। ଅପ୍ପହୀନା ହି ଥାମଗତା କିଲେସା ଅନୁସେନ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଏତେନ ତେସଂ କାରଣଲାଭେ ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହତଂ ଦସ୍ସେତି। ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ଅଭିଭୱନ୍ତି। ଏତେନ ତେସଂ ୱୀତିକ୍କମପ୍ପତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି। ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପନ ଇମିନାୱ ପରିଯୁଟ୍ଠାନାୱତ୍ଥା ଦସ୍ସିତା।

ତଂ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧପ୍ପଭେଦଂ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ଯଂ ତଂ ‘‘ଯତ୍ଥ ଚେତା ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ରୂପୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାଦିପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧପଭେଦଂ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ଆରମ୍ମଣଂ। ଏତଂ ମଯ୍ହଂ ନ ହୋତୀତି ଏତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ମଯ୍ହଂ ସନ୍ତକଂ ନ ହୋତି ମମ କିଞ୍ଚନପଲିବୋଧଭାୱେନ ଗହେତବ୍ବତାଯ ଅଭାୱତୋ। ତେନସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ ତଣ୍ହାୱତ୍ଥୁଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପତି ତାୱକାଲିକାଦିଭାୱତୋ। ଅହମ୍ପି ଏସୋ ନ ଅସ୍ମୀତି ଏସୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧପଭେଦୋ ଅହମ୍ପି ନ ଅସ୍ମି, ଅହନ୍ତି ସୋ ଗହେତବ୍ବୋ ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନସ୍ସ ମାନୱତ୍ଥୁଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପତି ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖଜେଗୁଚ୍ଛାଦିଭାୱତୋ। ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତାପି ନ ହୋତି ଅତ୍ତସଭାୱସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅଭାୱତୋ ମମଞ୍ଚସ୍ସ କିଞ୍ଚନପଲିବୋଧଭାୱେନ ଗହେତବ୍ବତାଯ ଅଭାୱତୋ।

ତଣ୍ହାୱ ମମନ୍ତି ଗଣ୍ହାତି ଏତେନାତି ତଣ୍ହାଗାହୋ। ତଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ତଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ତଣ୍ହାପପଞ୍ଚଂ ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି। ପପଞ୍ଚେତି ସନ୍ତାନଂ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୋ ସତ୍ତେ ସଂସାରେ ଚିରାଯତୀତି ପପଞ୍ଚୋ। ଯଥା ୱୁତ୍ତପଭେଦନ୍ତି ଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାୱିଚରିତପଭେଦଂ। ତଣ୍ହାପପଞ୍ଚଂ ପଟିକ୍ଖିପତି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସ୍ସ ତଣ୍ହାୱତ୍ଥୁକାଭାୱୱିଭାୱନେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପରତୋ ପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଦିଟ୍ଠେକଟ୍ଠାତି ଦିଟ୍ଠିଯା ପହାନେକଟ୍ଠା। ତେନ ତେସଂ ପଠମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝତଂ ଦସ୍ସେତି। ସହଜେକଟ୍ଠା ପନ ଦିଟ୍ଠିଯା ତଣ୍ହା ଏୱ, ନ ମାନୋ, ସା ଚ ଖୋ ଅପାଯଗମନୀଯା। ଯଥା ଅତ୍ଥୀତି ଯେନ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାସୁଭାନତ୍ତାକାରେନ ଅତ୍ଥି, ତଥା ପସ୍ସନ୍ତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପସ୍ସତି ନାମ। ତେନାହ ‘‘ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଞ୍ହି’’ତିଆଦି। ଏତେନେୱ ଆକାରେନାତି ରୁପ୍ପନାଦିଅନିଚ୍ଚାଦିଆକାରେନେୱ। ଗଯ୍ହମାନମ୍ପି ଅପ୍ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସେହି। ତେନାକାରେନାତି ‘‘ଏତଂ ମମ’’ନ୍ତିଆଦିଆକାରେନ। ନେୱତ୍ଥି ଯଥାଭୂତଦସ୍ସନୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ତଦଭାୱତୋ। ସୁଟ୍ଠୁ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସାତି ଯଥା ପୁନ ତଥା ନ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ, ଏୱଂ ସୁଟ୍ଠୁ ସାତିସଯଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ।

ନ ଆଦିମନସିକାରେନେୱ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପହାନଂ ହୋତି, ଅଧିମାନିକାନଂ ପନ ଅଧିମାନମତ୍ତମେତଂ ଦସ୍ସନଂ। ମଗ୍ଗେନେୱ ତଂ ହୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପହାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା’’ତି ଆହ। ୱିଭଜନ୍ତୋତି ଅଧିମାନିକାନଂ ଝାନାନି ଅସଲ୍ଲେଖଭାୱେନ ୱିଭଜନ୍ତୋ। ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅକାରକଭାୱତୋ। ନ ଅରିଯସାୱକାନଂ ପହୀନାଧିମାନପଚ୍ଚଯତ୍ତା। ନ ଅଟ୍ଠାନନିଯୋଜକୋ ସପ୍ପାଯକମ୍ମଟ୍ଠାନେଯେୱ ନିଯୋଜନତୋ।

ଥେରୋ ‘‘ଯଦତ୍ଥଂ ସଙ୍ଘୋ ପକ୍କୋସତି, ସୋ ଅତ୍ଥୋ ତତ୍ଥ ୱାସୀନଂ ଆଗତାଗତାନଂ ଇଧ ଇଜ୍ଝତୀ’’ତି ତଂ ଉଦିକ୍ଖନ୍ତୋ ସଙ୍ଘେନ ଯାୱତତିଯଂ ପହିତୋପି ନ ଗତୋ ନ ଅଗାରୱେନ। ତେନାହ ‘‘କିମେତ’’ନ୍ତିଆଦି। ପଣ୍ଡିତୋ ହି ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚମେୱ କରୋତୀତି ଅଞ୍ଞତରଂ ୱୁଡ୍ଢପବ୍ବଜିତଂ ପାହେସି। କିମେତନ୍ତି ସଙ୍ଘସ୍ସ ଆଣାଯ ଅକରଣଂ ନାମ କିମେତନ୍ତି କରଣେ ଆଦରଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଏୱମାହ। ସଟ୍ଠିୱସ୍ସାତୀତୋତି ଅପ୍ପତ୍ତେ ପତ୍ତସଞ୍ଞୀ ଏୱ ସଟ୍ଠିୱସ୍ସାତୀତୋ। ଯସ୍ମା ପେସଲା ପେସଲେହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନ୍ତି ସମାନାଧିମୁତ୍ତିତାଯ, ତସ୍ମା ଥେରୋ ‘‘ସାଧାୱୁସୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ହତ୍ଥିମାପନାଦିଂ ସବ୍ବଂ ଅକାସି।

ତାଦିସୋୱାତି ଅନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତଥେରସଦିସୋୱ ଅପ୍ପତ୍ତେ ପତ୍ତସଞ୍ଞୀ ଏୱ ସଟ୍ଠିୱସ୍ସାତୀତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଦୁମଗୁମ୍ବନ୍ତି କମଲସଣ୍ଡଂ। ପାସାଦଂ ପାୱିସି ୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ ଓଲୋକନେନସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱୋ ଅତ୍ତନାୱ ପଞ୍ଞାଯିସ୍ସତୀତି। ତିସ୍ସମହାୱିହାରେ କିର ଥେରା ଭିକ୍ଖୂ ତଦା ‘‘ସକଚିତ୍ତଂ ପସୀଦତୀ’’ତି ୱଚନଂ ପୂଜେନ୍ତା କାଲସ୍ସେୱ ଚେତିଯଙ୍ଗଣଂ ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା ଏତ୍ତକାରମ୍ମଣମେୱ ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣପୀତିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଦିୱସେ ଦିୱସେ ତଥା କରୋନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମଯେ’’ତିଆଦି। ‘‘ଧମ୍ମଦିନ୍ନ, ଇଧ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଠପେତୀ’’ତି ୱତ୍ୱାପି ପଟିସନ୍ଥାରୱସେନ କିଞ୍ଚି ପୁଚ୍ଛିତାପି ନାହୋସି। ଗୁଣଂ ଜାନାତୀତି ନିମୁଜ୍ଜନାଦୀସୁ ୱିୱରଦାନାଦିନା ଗୁଣଂ ଜାନାତି ୱିଯ। ତୁମ୍ହେ ପନ ନ ଜାନିତ୍ଥ ଆଗନ୍ତୁକୱତ୍ତସ୍ସପି ଅକରଣତୋ। ସତ୍ଥୁଆଣାୱିଲଙ୍ଘିନୀ କୀଦିସୀ ସା ସଙ୍ଘସ୍ସ କତିକା? କତିକା ଚ ନାମ ସିକ୍ଖାପଦାୱିରୋଧେନ ଅନୁୱତ୍ତେତବ୍ବା, ଏତ୍ତକମ୍ପି ଅଜାନନ୍ତେହି ମେ ସଂୱାସୋ ନତ୍ଥୀତି ଆକାସେ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗମି।

ଯଂତସ୍ସ ଏୱମସ୍ସ ସଲ୍ଲେଖେନ ୱିହରାମୀତି ଯୋ ‘‘ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରେୟ୍ୟା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଯଂ ‘‘ପଠମଜ୍ଝାନସଙ୍ଖାତଂ ପଟିପତ୍ତିୱିଧାନଂ କିଲେସେ ସଲ୍ଲେଖତି, ତେନ ସଲ୍ଲେଖେନ ଅହଂ ୱିହରାମୀ’’ତି ଅଧିମାନୱସେନ ଏୱମସ୍ସ ଏୱଂ ଭୱେୟ୍ୟ ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ତଂ ଅଧିମାନିକସ୍ସ ‘‘ଯଥାୱିଭଙ୍ଗଂ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସଲ୍ଲେଖୋ’’ତି ପରିୱିତକ୍କିତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଯୁତ୍ତଂ ନ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ନ ହୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମା ସଜ୍ଜସୋ ଚ କିଲେସେ ଲିଖତୀତି ସଲ୍ଲେଖୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ତଦୁପାଯୱିପସ୍ସନା ସଲ୍ଲେଖପଟିପଦା। ଯଂ ପନ ଝାନଂ ୱିପସ୍ସନାପାଦକଂ, ତମ୍ପି ଝାନଂ ପରିଯାଯେନ ମଗ୍ଗପାଦକଂ ହୋତିଯେୱ। ତେନାହ ‘‘ଅୱିପସ୍ସନାପାଦକତ୍ତା’’ତିଆଦି।

ଝାନଧମ୍ମୱସେନାତି ୱିତକ୍କାଦିପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନଧମ୍ମୱସେନ। ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ଅନେକୱାରଂ ପୱତ୍ତମାନମ୍ପି ଝାନଂ ଏକାୱଜ୍ଜନତାଯ ଏକୱୀଥିପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଏକା ସମାପତ୍ତି ଏୱାତି ‘‘ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମାପତ୍ତିୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତ୍ତାରି ଅରୂପଜ୍ଝାନାନି ଯଥାସକଂ ଏକେକସ୍ମିଂଯେୱ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଆରମ୍ମଣଭେଦାଭାୱତୋ’’ତି। ପୁରିମକାରଣଦ୍ୱଯୱସେନେୱାତି ‘‘ଝାନଧମ୍ମୱସେନ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମାପତ୍ତିୱସେନା’’ତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରକାରଣଦ୍ୱଯୱସେନେୱ।

ତେସଂ ଅରୂପଜ୍ଝାନାନଂ କିଲେସପରିଳାହାଭାୱେନ ନିବ୍ବୁତାନି ଅଙ୍ଗାନି, ଭାୱନାୱିସେସୱସେନ ସୁଖୁମାନି ଆରମ୍ମଣାନି। ତସ୍ମା ତାନୀତି ତେସଂ ୱସେନ ତାନି ଝାନାନି ସନ୍ତାନି, ତସ୍ମା ‘‘ସନ୍ତା ଏତେ ୱିହାରା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେସଂ ଚତୁନ୍ନମ୍ପୀତି ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ତେସଂ ଅରୂପଜ୍ଝାନାନଂ।

୮୩।ସୋତି ଅଧିମାନିକୋ ଭିକ୍ଖୁ, ଅଞ୍ଞୋ ୱା ଇତୋ ବାହିରକୋ ତାପସପରିବ୍ବାଜକାଦିକୋ ନ ହି ସମ୍ମସତି। ତତ୍ଥ ଅଧିମାନିକୋ ଅପ୍ପତ୍ତେ ପତ୍ତସଞ୍ଞିତାଯ ନ ସମ୍ମସତି, ଇତରୋ ଅୱିସଯତାଯ। ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ସଲ୍ଲେଖୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ, ଅୱିହିଂସକତାଦୀହି ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଆକାରେହି।

ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ନାମ କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ପୱତ୍ତା ଉତ୍ତରୁତ୍ତରି ସନ୍ତପଣୀତା ଧମ୍ମା, ନ ତଥା ଲୋକିଯା ଅୱିହିଂସାଦଯୋ। ତତ୍ଥ କଥଂ ଅୱିହିଂସାଦଯୋ ଏୱ ସଲ୍ଲେଖଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା, ନ ଇତରାତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଚୋଦକୋ ‘‘କସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ କାମଂ ସମାପତ୍ତିଯୋ ସନ୍ତପଣୀତସଭାୱା, ୱଟ୍ଟପାଦକତାଯ ପନ କିଲେସାନଂ ସଲ୍ଲେଖପଟିପଦା ନ ହୋନ୍ତି, ଅୱିହିଂସାଦଯୋ ପନ ୱିୱଟ୍ଟପାଦକା ସଲ୍ଲେଖପଟିପଦାତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଲୋକୁତ୍ତରପାଦକତ୍ତା’’ତିଆଦିମାହ। ଇମିନାଯେୱ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତୀହି ଅୱିହିଂସାଦୀନଂ ୱିସେସଦୀପକେନ ସୁତ୍ତେନ ଯଥା ମହପ୍ଫଲତରଂ ହୋତି, ତଂ ପକାରଜାତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଦଞ୍ହି ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟତରତାଯ ଦକ୍ଖିଣାଯ ମହପ୍ଫଲତରତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନନୁ ତତ୍ଥ ‘‘ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିପନ୍ନୋ’’ତି ଆଗତଂ, ନ ‘‘ସରଣଗତୋ’’ତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ସରଣଗମନତୋ ପଟ୍ଠାଯା’’ତିଆଦି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ମ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୩।୩୭୯) ‘‘ହେଟ୍ଠିମକୋଟିଯା ତିସରଣଂ ଗତୋ ଉପାସକୋପି ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିପନ୍ନୋ ନାମା’’ତି। ଯୋ ହି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ସମତିକ୍କମିତୁକାମୋ ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ରତନତ୍ତଯଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ସ ତଂ ଅଧିସୀଲାଦୀନଂ ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୁତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ଦସ୍ସନମଗ୍ଗାଧିଗମାଯ ସଂୱତ୍ତେୟ୍ୟାତି।

ୱିହିଂସାଦିୱତ୍ଥୂନି ଯଦେତଂ ୱିହିଂସାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୁଂ ୱଦାମ, ଇମସ୍ମିଂ ୱିହିଂସାଦିୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ। ଅନ୍ତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ମିଚ୍ଛତ୍ତାନଂ ଆଦିମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚାତି ଇଦଂ ଦେସନାକ୍କମଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ମିସ୍ସେତ୍ୱାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା। ତଥାତି ଇମିନା ଯଥା କମ୍ମପଥମିଚ୍ଛତ୍ତାନଂ ଅନ୍ତେ ଆଦିମ୍ହି ଚ ୱୁତ୍ତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ମିସ୍ସେତ୍ୱା ଏକଜ୍ଝଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା ତେସଂ ଅନ୍ତେ ୱୁତ୍ତସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଉପସଂହରତି।

ପାଣନ୍ତି ୱୋହାରତୋ ସତ୍ତଂ, ପରମତ୍ଥତୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଅତିପାତେନ୍ତି ସରସେନେୱ ପତନସଭାୱଂ ଅତିଚ୍ଚ ଅନ୍ତରା ଏୱ ପାତେନ୍ତି, ଅତିକ୍କମ୍ମ ୱା ସତ୍ଥାଦୀହି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପାତେନ୍ତି। ଅଦିନ୍ନନ୍ତି ପରସନ୍ତକଂ। ଆଦିଯନ୍ତୀତି ଗଣ୍ହନ୍ତି। ସଲ୍ଲେଖତୀତି ସମଂ ଲେଖତି, ପଜହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କମ୍ମପଥକଥା ଏସାତି ‘‘ଅବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପିଯସୁଞ୍ଞକରଣତୋ ପିସୁଣା, ପିସତି ପରେ ସତ୍ତେ ହିଂସତୀତି ୱା ପିସୁଣା। ଫରୁସାତି ଲୂଖା, ନିଟ୍ଠୁରାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିରତ୍ଥକନ୍ତି ଅତ୍ଥରହିତଂ ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ହିତୱିନିମୁତ୍ତଂ। ମିଚ୍ଛାତି ୱିପରୀତା ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା। ପାପିକାତି ଲାମିକା। ଏକନ୍ତାକୁସଲତାଯ ୱିଞ୍ଞୂହି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ଗରହିତା। ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନନ୍ତି ଆଦିୱତ୍ଥୁକାଯାତି ଦସୱତ୍ଥୁକମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିମାହ। ନତ୍ଥିକଭାୱାଭିନିୱେସନୱସେନ କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତିଯେୱସ୍ସା କମ୍ମପଥପରିଯାପନ୍ନତା। ‘‘ରୂପଂ ଅତ୍ତା’’’ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତା ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠି ମଗ୍ଗନ୍ତରାଯକରତ୍ତା ଅନିୟ୍ୟାନିକଦିଟ୍ଠି। ଅନିୟ୍ୟାନିକତ୍ତା ଏୱ ହିସ୍ସା ମିଚ୍ଛତ୍ତପରିଯାପନ୍ନତା। ସମ୍ମାତି ଅୱିପରୀତା, ତତୋ ଏୱ ସୋଭନା ସୁନ୍ଦରା, ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ପସତ୍ଥତ୍ତା ୱିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥା। ସେସମେତ୍ଥ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅସୁଭାଦୀସୁ ସୁଭାଦିଆକାରଗ୍ଗହଣତୋ ଅଯାଥାୱଅନିୟ୍ୟାନିକା ଅଯୋନିସୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା। ଅକୁସଲାତି ଅଯାଥାୱାଅନିୟ୍ୟାନିକା ଅକୁସଲା ସଙ୍କପ୍ପା। ଏସ ନଯୋତି ଇମିନା ‘‘ଅଯାଥାୱା ଅନିୟ୍ୟାନିକା ଅକୁସଲା ୱାଚା’’ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅଯାଥାୱାଦିଅତ୍ଥଂ ଅତିଦିସତି। ୱାଚାତି ଚେତନା ଅଧିପ୍ପେତା, ତଥା

କମ୍ମନ୍ତାଜୀୱାସତି ଚ। ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଅତୀତାନୁସ୍ସରଣୱସେନ ପୱତ୍ତିତୋ ‘‘ଅତୀତଂ ଚିନ୍ତୟତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ଲୋକେ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତି ‘‘ୟଂ ମେ ପହୂତଂ ଧନଂ ଅହୋସି, ତଂ ପମାଦୱସେନ ପନ ବହୁଂ ଖୀଣ’’ନ୍ତି। ସତିପତିରୂପକେନାତି ‘‘ଚିରକତମ୍ପି ଚିରଭାସିତମ୍ପି ସରିତା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସତୁପ୍ପତ୍ତିପତିରୂପକେନ। ଉପ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଂ। ତଥାପୱତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ହି ମିଚ୍ଛାସତି। ସା ପନ କୋଧୱସେନ ୱା ‘‘ଅକ୍କୋଚ୍ଛି ମଂ ଅୱଧି ମ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ପ। ୩) ଉପନୟ୍ହନ୍ତସ୍ସ, ରାଗୱସେନ ୱା ‘‘ୟାନିସ୍ସ ତାନି ପୁବ୍ବେ ମାତୁଗାମେନ ସଦ୍ଧିଂ ହସିତଲପିତକୀଳିତାନି ଅନୁସ୍ସରତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୭।୫୦) ୱୁତ୍ତନୟେନ ସୁଭତୋ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସ, ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ୱା ‘‘ସୋ ଖୋ ପନ ମେ ଅତ୍ତା ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ’’ତିଆଦିନା ମିଚ୍ଛାଅଭିନିୱିସନ୍ତସ୍ସାତି ଏୱମାଦିନା ନୟେନ ପୱତ୍ତତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଉପାୟଚିନ୍ତାୱସେନାତି ଖିପ୍ପଜାଲକୁମିନାଦୁହଲାଦିଉପକରଣସଂୱିଧାନାଦୀସୁ ୟୁତ୍ତିଚିନ୍ତନାଦିୱସେନ ପାପଂ କତ୍ୱା ୱିପ୍ପଟିସାରନିମିତ୍ତଂ, ‘‘ସୁକତଂ ମୟା’’ତି ପାମୋଜ୍ଜନିମିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାକାରେନ ମୋହୋ ଅଞ୍ଞାଣଂ। ତଞ୍ହି ପନ ‘‘ଅସିୱେ ସିୱା’’ତି ୱୋହାରୋ ୱିୟ ଞାଣୱୋହାରୋ। ମିଚ୍ଛାସଭାୱତ୍ତା ପନ ମିଚ୍ଛାଞାଣଂତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ଏକୂନୱୀସତିଭେଦଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ ସମ୍ମା ପେକ୍ଖିତତ୍ତା ସମ୍ମାଞାଣଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଇତରଂ ପନ ଝାନାଦିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟାୱ ସଙ୍ଗୟ୍ହତି। ରୂପାରୂପସମାପତ୍ତିଲାଭିତାମତ୍ତେନ ୱଚ୍ଚତୋ ଅୱିମୁତ୍ତାୟେୱ ସମାନା ‘‘ୱିମୁତ୍ତା ମୟ’’ନ୍ତି ଏୱଂସଞ୍ଞିନୋ। ପକତିପୁରିସନ୍ତରଞାଣସଙ୍ଖାତାୟଂ, ଗୁଣୱିୟୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସକତ୍ତନି ଅୱଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତାୟଂ, ଅତ୍ତନୋ ମହାବ୍ରହ୍ମୁନା ସଲୋକତା ତସ୍ସ ସମୀପତାସଂୟୁଜ୍ଜନସଙ୍ଖାତାୟଂ ୱା ଅୱିମୁତ୍ତିୟଂ ୱିମୁତ୍ତିସଞ୍ଞିନୋ। ଏକନ୍ତାକୁସଲତାୟ ହୀନତ୍ତା ପାପିକା। ଅୟାଥାୱତାୟ ୱିପରୀତା। ୟଥାୱୁତ୍ତେନାତି ‘‘ଅୱିମୁତ୍ତାୟେୱ ସମାନା’’ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ‘‘ମୟମେତ୍ଥ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଭୱିସ୍ସାମା’’ତିଆଦୀସୁ ଫଲସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନିପି ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିପକ୍ଖିକାନେୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ଫଲସମ୍ପୟୁତ୍ତାନି…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବେପି ପନ ଫଲଧମ୍ମେ ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହତୋ ‘‘ୱିମୁତ୍ତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ନ କୋଚି ୱିରୋଧୋ। ଏତ୍ଥ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିସଙ୍ଖାତେ ସଲ୍ଲେଖୱତ୍ଥୁମ୍ହି।

ୟଦି ନୀୱରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ତସ୍ମା ତୀଣେୱ ୱୁତ୍ତାନୀତି ଆହ ‘‘ଅଭିଜ୍ଝାଲୂ’’ତିଆଦି। ପରିୟୁଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତା ଥିନମିଦ୍ଧପରିୟୁଟ୍ଠିତା। ୟସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାୟ ଉଦ୍ଧତା ନାମ ହୋନ୍ତି, ସୋ ଧମ୍ମୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନ୍ତି ଆହ ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ସମନ୍ନାଗତାତି ଉଦ୍ଧତା’’ତି। ୱିଚିନନ୍ତାତି ଧମ୍ମୋତି ୱା ଅଧମ୍ମୋତି ୱା ଆଦିନା ୟଂ କିଞ୍ଚି ସଭାୱଂ ୱିନିଚ୍ଛିନନ୍ତା। ଉପନାହନସୀଲାତି ପରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେ ଅନୁବନ୍ଧନସୀଲା। ଇସ୍ସନ୍ତୀତି ଉସୂୟନ୍ତି। ସଠୟନ୍ତୀତି ସଠା ଅଞ୍ଞଥା ଅତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞଥା ପୱେଦନକା। ତେ ପନ ୟସ୍ମା ନ ୟଥାଭୂତୱାଦିନୋ, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ନ ସମ୍ମା ଭାସନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ୱୁତ୍ତପଚ୍ଚନୀକନୟେନାତି ‘‘ନ କୋଧନା ଅକ୍କୋଧନା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଅତ୍ଥପଟିପକ୍ଖନୟେନ।

ଦୁକ୍ଖଂ ୱଚୋ ଏତେସୁ ୱିପ୍ପଟିକୂଲଗ୍ଗାହିତାୟ ୱିପଚ୍ଚନୀକଗାହେସୂତି ଦୁବ୍ବଚା। ତେ ପନ ୱଚନକ୍ଖମା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ୱତ୍ତୁଂ ଦୁକ୍ଖା’’ତିଆଦି। ହୀନାଚାରତାୟ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱା ସମ୍ପାପକତାୟ ପାପକା। ଅସଦ୍ଧମ୍ମୱସେନାତି ଅସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମୱସେନ। ଅତ୍ତନା ୱିସେସିତବ୍ବୱସେନ କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତିଆଦୀନଂ କାୟକମ୍ମଦ୍ୱାରାଦିଭାୱୋ ୱିୟ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦିଅସଦ୍ଧମ୍ମସମନ୍ନାଗମେନଅସତଂ ଅସପ୍ପୁରିସାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ତାନିୟେୱ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦୀନି ଅସଦ୍ଧମ୍ମା ନାମ, ତେସଂ ୱସେନାହ ‘‘ସଦ୍ଧା ଏତେସଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୟଥା ତଂ ‘‘ଦୁପ୍ପଞ୍ଞା’’ତି। ସୁତ୍ତଗେୟ୍ୟାଦି ଅପ୍ପଂ ସୁତଂ ଏତେସନ୍ତି ଅପ୍ପସ୍ସୁତା, ସୁତେନ ଅନୁପପନ୍ନା। ନତ୍ଥୀତି ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଇମିନା ଅଭାୱତ୍ଥୋ ଅୟଂ ଅପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଅପ୍ପଡଂସମକସୱାତାତପସରୀସପସମ୍ଫସ୍ସାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୧୦।୧୧) ୱିୟାତି ଦସ୍ସେତି। ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ଅନାରମ୍ଭନତୋ କୁଚ୍ଛିତା ଗାରୟ୍ହା ସୀଦନ୍ତି ଓସୀଦନ୍ତି ସଂକିଲେସପକ୍ଖେତି କୁସୀତା ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା। ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନାୟ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପସମ୍ପଦାୟ ଆରଦ୍ଧଂ ପଗ୍ଗହିତଂ ୱୀରିୟଂ ଏତେସନ୍ତି ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟା। ଅନୁପ୍ପାଦନେନ ମୁଟ୍ଠା ନଟ୍ଠା ସତି ଏତେସନ୍ତି ମୁଟ୍ଠସ୍ସତୀ। ଦୁଟ୍ଠାତି ଦୂସିତା। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞା ନାମ ଦୂସିତଭାୱୋ ପଟିପକ୍ଖେନ ୱିନାସିତଭାୱୋତି ଆହ ‘‘ନଟ୍ଠପଞ୍ଞାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ହେଟ୍ଠା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣେନ କମ୍ମସ୍ସକତାପଞ୍ଞାୟ ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଚ ଗହିତତ୍ତା ସୁଦ୍ଧଚକଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତାପରିୱାରାହି ଇଧ ସଦ୍ଧାଦୀହି ୱିପସ୍ସନାସମ୍ଭାରସ୍ସ ଉଦ୍ଧଟତ୍ତା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇଧ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି। ତେନାହ ‘‘ୱିପସ୍ସନାସମ୍ଭାରୋ ହୀ’’ତିଆଦି। ୟୁତ୍ତିଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱାପି ଅୟମତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପୋରାଣାନଂ ଆଣା’’ତି।

ଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣାନଂ ଅନ୍ତରାୟକରନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣାନଂ ଅଧିଗମସ୍ସ ଅନ୍ତରାୟକରଂ। ସନ୍ଦିଟ୍ଠିନ୍ତି ସଂ ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠିଂ, ୟଂ ୱା ତଂ ୱା ଅତ୍ତନା ୟଥାଗହିତଦିଟ୍ଠିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପରତୋ ଆମସନତୋ ପରାମାସୀ। ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହୀତି ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଥିରଗ୍ଗାହଗ୍ଗାହୀ। ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୀତି ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନକୋ। କୁମ୍ମୋୱାତି ୟଥା କଚ୍ଛପୋ ଅତ୍ତନୋ ପାଦାଦିକେ ଅଙ୍ଗେ କେନଚି ଘଟ୍ଟିତୋ ସବ୍ବାନି ଅଙ୍ଗାନି ଅତ୍ତନୋ କପାଲେୟେୱ ସମୋଦହତି, ନ ବହି ନୀହରତି, ଏୱମୟମ୍ପି ‘‘ନ ସୁନ୍ଦରୋ ତୱ ଗାହୋ, ଛଡ୍ଡେହି ନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ ତଂ ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ଅନ୍ତୋୟେୱ ଅତ୍ତନୋ ହଦୟେ ଏୱ ଠପେତ୍ୱା ତଂ ୱଦତି। କୁମ୍ଭୀଲଗ୍ଗାହନ୍ତି ସଂସୁମାରଗ୍ଗାହଂ। ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ୟଥା ସଂସୁମାରା ଗହିତଂ ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତି, ଏୱଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି।

୮୪।ଏୱଂଚତୁଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଆକାରେହୀତି ଅୱିହିଂସନାଦୀହି ଚତୁଅଧିକଚତ୍ତାଲୀସପ୍ପକାରେହି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅୱିହିଂସା ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତା? ସବ୍ବଗୁଣାନଂ ମୂଲଭାୱତୋ। ଅୱିହିଂସାତି ହି କରୁଣାଯେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ସା ଚ ୱିସେସତୋ ସୀଲସ୍ସ ମୂଲକାରଣଂ ପରୂପଘାତଲକ୍ଖଣା ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟା ଓରମାପନତୋ। ଯଥା ହି ପାଣାତିପାତୋ ପରୂପଘାତଲକ୍ଖଣୋ, ତଥା ପରେସଂ ସାପତେଯ୍ୟାୱହରଣଂ, ସତ୍ତୱିହାରତୋପି ଧନସ୍ସାୱହାରୋ ଗରୁତରୋତି। ତଥା ଅବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଗବ୍ଭଧାରଣାଦିଦୁକ୍ଖାୱହନତୋ, ପରଦାରାତିକ୍କମେ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ପରେସଂ ୱିସଂୱାଦନଭେଦନମମ୍ମଘଟ୍ଟନାନଂ ପରୂପଘାତଭାୱୋ ପାକଟୋ ଏୱ, ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ ଅତ୍ଥଗ୍ଗାହାପନତୋ ଅନତ୍ଥୁପ୍ପାଦନତୋ, ଅଭିଜ୍ଝା ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦିହେତୁତୋ, ବ୍ୟାପାଦୋ ପାଣାତିପାତାଦିହେତୁତୋ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ସବ୍ବାନତ୍ଥହେତୁତୋ ପରୂପଘାତଲକ୍ଖଣା, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଧମ୍ମିକପଟିଞ୍ଞୋପି ପାଣାତିପାତାଦୀନି କରୋତି, ପରେ ଚ ତତ୍ଥ ନିଯୋଜେତି, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ଇତରେ। ୱିହିଂସଲକ୍ଖଣା ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟା ଓରମା ଅୱିହିଂସଲକ୍ଖଣା ୱିସେସତୋ ସୀଲସ୍ସ ବଲୱକାରଣଂ। ସୀଲପଦଟ୍ଠାନୋ ଚ ସମାଧି, ସମାଧିପଦଟ୍ଠାନା ଚ ପଞ୍ଞାତି ସବ୍ବଗୁଣାନଂ ମୂଲଭୂତା ଅୱିହିଂସା। ଅପିଚ ଉଳାରଜ୍ଝାସଯାନଂ ନିସମ୍ମକାରୀନଂ ଧୀରାନଂ ଉତ୍ତମପୁରିସାନଂ ସୀଲଂ ୱିଯ ସମାଧିପଞ୍ଞାପି ପରେସଂ ହିତସୁଖାୱହାୱ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଏୱମ୍ପି କରୁଣା ସବ୍ବଗୁଣାନଂ ମୂଲନ୍ତି ସା ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତା।

ତତୋ ପରଂ ୱିସେସତୋ ‘‘ଅୱିହିଂସାସମୁଟ୍ଠାନା ଇମେ ଧମ୍ମା’’ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କୁସଲକମ୍ମପଥଧମ୍ମା ଗହିତା। ତତୋ ଇଦଂ ଗୁଣାନଂ ମୂଲଭୂତଂ ସୀଲଂ, ଏତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତେନ ଇମେ ଧମ୍ମା ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅଟ୍ଠ ସମ୍ମତ୍ତା ଗହିତା। ତେସଂ ୱିସୋଧନାଯ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଆଦିତୋ ଏୱଂ ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ନୀୱରଣୱିୱେକୋ ଗହିତୋ, ଆଦିତୋ ନୀୱରଣଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣେ ଗହିତାଗହିତକାରଣଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ୱୁତ୍ତମେୱ। କୋଧସ୍ସ ପନ ବ୍ୟାପାଦତୋ ଭେଦୋ ୱତ୍ଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭୧) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କୋଧାଦିପ୍ପହାନେନ ଚେତ୍ଥ ସଲ୍ଲେଖସିଦ୍ଧୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତତୋ ଉପକ୍କିଲେସୱିସୁଦ୍ଧି ଗହିତା। ସା ଚ ସୁବ୍ବଚକଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଅପ୍ପମତ୍ତତାହି ସିଜ୍ଝତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପକିଣ୍ଣକା ଗହିତା। ସମ୍ପନ୍ନସୋୱଚସ୍ସତାଦିଗୁଣସ୍ସ ଇମେ ଧମ୍ମା ପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ୱିପସ୍ସନଂ ପରିବ୍ରୂହେତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସଦ୍ଧମ୍ମା ଗହିତା। ଏୱଂଭୂତସ୍ସ ଅଯଂ ମିଚ୍ଛାଗାହୋ ଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣାଧିଗମସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯକରୋ, ତସ୍ମା ସୋ ଦୂରତୋ ୱଜ୍ଜେତବ୍ବୋ, ଏୱଂ ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ସଲ୍ଲେଖଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ସନ୍ଦିଟ୍ଠିପରାମାସୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଏୱମେତେସଂ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସାଯ ସଲ୍ଲେଖାକାରାନଂ ଗହଣପଯୋଜନଂ ଅନୁପୁବ୍ବୀ ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ପଯୋଗତୋ ସଲ୍ଲେଖପଟିପଦଂ ପଟିପଜ୍ଜିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋପି ବହୂପକାରୋତି ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସପି ବହୂପକାରତଂ ଦସ୍ସେତୁ’’ନ୍ତି।

କୁସଲେସୁଧମ୍ମେସୂତି ଅୱିହିଂସାଦୀସୁ ଯଥାୱୁତ୍ତଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମେସୁ। ଅନୁୱିଧିଯନାତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ କାଯୱାଚାହି ଅନୁୱିଧାନା। ତେସଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଅୱିହିଂସାଦିଧମ୍ମାନଂ, ତେସଂ ୱା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ପୱତ୍ତଧମ୍ମାନଂ। ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ସରଣଗମନଂ ୱାଚାଯ ୱିଞ୍ଞାପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କାଯେନ ୱା’’ତି। ‘‘ସୀଲଂ କାଯେନ ସମାଦିଯତୀ’’ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ତଥା ତଥା ପୱତ୍ତସଲ୍ଲହୁକକାମାୱଚରକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଉପାଦାଯ ତଥାରୂପକୁସଲକାଯୱଚୀକମ୍ମାନଂ ବହୂପକାରତା ୱୁତ୍ତାତି ନ ସଭାୱତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ବହୂପକାରତଂ ଞାଯତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୮୫।ହିତାଧିଗମାଯାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିହିତସମ୍ପତ୍ତିଯା, ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମାଯ ଏୱ ୱା। ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ହି ଏକନ୍ତହିତତ୍ତା ହିତୋ ନାମ। ପରିୱଜ୍ଜନୱସେନ କମନଂ ପୱତ୍ତି ପରିକ୍କମନନ୍ତି ଆହ ‘‘ପରିକ୍କମନାଯ ପରିୱଜ୍ଜନତ୍ଥାଯା’’ତି। ସମ୍ମାଦସ୍ସନୁପାଯସଂୱିଧାନେନ ଅୱିହିଂସା ପଟିଯତ୍ତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ। ସୁଖେନେୱାତି ଅକିଚ୍ଛେନେୱ। ଏତେନେୱ ଉପାଯେନାତି ଏତେନେୱ ଅୱିହିଂସାପଦେ ୱୁତ୍ତେନ ୱିଧିନା। ସବ୍ବପଦାନୀତି ସେସାନି ତେଚତ୍ତାଲୀସ ପଦାନି।

୮୬।ଅକୁସଲା ପଟିସନ୍ଧିଅଜନକା ନାମ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଧମ୍ମା ଅଞ୍ଞେପି ପୱତ୍ତିୱିପାକମତ୍ତଦାଯିନୋ, ଦିନ୍ନାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ୱିପାକଜନକା, ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲେନ ୱିପଚ୍ଚିତୁଂ ଅଲଦ୍ଧୋକାସା ଅହୋସିକମ୍ମାଦଯୋ ୱା ଅଜନକା। ଜାତିୱସେନାତି ଅକୁସଲଜାତିୱସେନ। ଅଧୋଭାଗଙ୍ଗମନୀଯାତି ଅପାଯଗମନୀଯା। ଏୱଂନାମାତି ନାମଗ୍ଗହଣେନ ସଭାୱଂ ଉପଲକ୍ଖେତି ସତି ପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ତଂସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ। ତେନାହ ‘‘ୱିପାକକାଲେ ଅନିଟ୍ଠାକନ୍ତୱିପାକତ୍ତା’’ତି। ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ କୁସଲପକ୍ଖୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ, ଇଧ ପଟିସନ୍ଧିଅଜନକା ଅଭିଞ୍ଞାସହଗତଧମ୍ମା, ସେସଂ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ। ସବ୍ବେ ଅକୁସଲାତି ଏତ୍ଥ ୱିହିଂସମେକଂ ଠପେତ୍ୱା ଇତରେ ସବ୍ବେ ଅକୁସଲା ଉପମାଭୂତା। ୱିହିଂସା ହି ଉପମେଯ୍ୟଂ। ସବ୍ବେ କୁସଲାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏତେନେୱ ଉପାଯେନାତି ଯଥା ୱିହିଂସାନଂ ଉପମେଯ୍ୟତା, ତଦୱସେସାନଂ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଉପମାଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଇମିନା ନଯେନ ଅକୁସଲଂ ପାଣାତିପାତାଦିଅକୁସଲେନ ଇତରେନ, କୁସଲଞ୍ଚ ପାଣାତିପାତାପଟିୱିରତିଆଦିକୁସଲେନ ଇତରେନ ଉପମେତବ୍ବଂ।

୮୭।ପରିନିବ୍ବାପନେତି କିଲେସପରିଳାହଵୂପସମନେ। ପରିତୋ ଲିମ୍ପନଟ୍ଠେନ ପଲିପଂ ଵୁଚ୍ଚତି ମହାକଦ୍ଦମଂ, ତଂ ପନ ଏକନ୍ତତୋ ଗମ୍ଭୀରମ୍ପି ହୋତୀତି ‘‘ଗମ୍ଭୀରକଦ୍ଦମେନିମୁଗ୍ଗୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ପଲିପଂ ଵିଯ ପଲିପନ୍ତି ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏଵଂ ଇଦାନି ଵୁଚ୍ଚମାନେନ ଉପମୋପମେଯ୍ୟସଂସନ୍ଦନନଯେନ ଏତ୍ଥ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଅତ୍ଥଯୋଜନା ଵେଦିତବ୍ବା। ନ ହି ତଂ କାରଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାରଣଂ ନାମ ହତ୍ଥସ୍ସ ଵା ପାଦସ୍ସ ଵା ଅପଲିପନ୍ନଭାଵୋ, ସୋ ପନ ନତ୍ଥି। ଏସ ନଯୋ ଉପମେଯ୍ୟେପି।

ତତ୍ଥ ସିଯା କସ୍ସଚି ପରିଵିତକ୍କୋ ‘‘ଭଗଵତୋ ଦେସନାନୁଭାଵେନ ଭିକ୍ଖୁଆଦଯୋ କଥେନ୍ତୀ’’ତି। ‘‘ଭଗଵାଯେଵ ହି ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଧରତୀ’’ତି ଵତ୍ଵା ଉପମାଯ ତଦତ୍ଥଂ ଵିଭାଵେତୁଂ ‘‘ରଞ୍ଞୋ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ପୁଥୁଜ୍ଜନା ତାଵତିଟ୍ଠନ୍ତୁ, ସାଵକସିଖାପ୍ପତ୍ତଵିସେସାନମ୍ପି ଅରିଯାନଂ ଦେସନା ସତ୍ଥୁଯେଵ ଦେସନାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କିଞ୍ଚାପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତଥା ହି ତେହି ଦେସିତସୁତ୍ତାନି ବୁଦ୍ଧଵଚନମେଵ, ତେସଂ ଦେସନାଯ ଲଦ୍ଧଵିସେସାପି ଅରିଯା ବୁଦ୍ଧପୁତ୍ତାଯେଵାତି।

ଅନିବ୍ବିସତାଯାତି ଅନିବ୍ବିସେଵନତାଯ। ଅସିକ୍ଖିତଵିନଯତାଯାତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଵିନଯାନଂ ସାଦରଂ ଅସିକ୍ଖିତଭାଵେନ। ତେ ପନ ଵିନଯା ତିସ୍ସନ୍ନଂ ସିକ୍ଖାନଂ ସିକ୍ଖାପନେନ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖାପେସ୍ସତୀ’’ତି। କିଂ ପନ ତନ୍ତି? ‘‘ଠାନମେତଂ ଵିଜ୍ଜତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଵୁତ୍ତଂ କିଂ ପନ ଠାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅପଲିପପଲିପନ୍ନସ୍ସ’’ନ୍ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ପାଠଇଯଂ ‘‘ସୋ ଵତ ଚୁନ୍ଦା’’ତିଆଦିନା ସାମଞ୍ଞତ୍ଥଂ ଉପମାଭାଵେନ ଗହେତ୍ଵା ଵିସେସତ୍ଥୋ ଉପମେଯ୍ୟଭାଵେନ ଵୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ‘‘ଏଵମତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ’’ତିଆଦିନା ସାଧାରଣତୋ ଵତ୍ଵା ପୁନ ଅସାଧାରଣତୋ ଵିଵରନ୍ତୋ ‘‘କିଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ପରସ୍ସ ଵିହିଂସାଚେତନଂ ନିବ୍ବାପେସ୍ସତୀତି ଇଦଂ ଯୋ ଅଵିହିଂସାସଙ୍ଖାତଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ଵା ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ପରୋ ଅଵିହିଂସକୋ ହୋତି, ତାଦିସଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ। ଆଦେସନଞ୍ହି ତସ୍ସ ଵଚନନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଅଯଂ ଯା ଏସା ଵିହିଂସକସ୍ସା’’ତି। ପୁବ୍ବେ ଵିହିଂସକସ୍ସ ମିଚ୍ଛାପଟିପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ। ଵିହିଂସାପହାନାଯ ମଗ୍ଗଂ ଭାଵଯତୋତିଆଦିନା ଅତ୍ତନୋ ଏଵ ଅଵିହିଂସାଯ ଵିହିଂସାପରିନିବ୍ବାନାଯ ସଂଵତ୍ତନମାହ। ତେନାହ ‘‘ପରିନିବ୍ବୁତୋ ଵିଯା’’ତିଆଦି। ସବ୍ବପଦେସୂତି ‘‘ପାଣାତିପାତିସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ଆଗତେସୁ ତେଚତ୍ତାଲୀସାଯ ପଦେସୁ।

୮୮।ଏଵନ୍ତି ଦେସିତାକାରପରାମସନଂ। ତସ୍ସାତି ସଲ୍ଲେଖସ୍ସ। ‘‘ଅତ୍ଥି ଖ୍ଵେସ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ପରିଯାଯୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୮।୧୧; ପାରା॰ ୩-୧୦) ଵିଯ ପରିଯାଯ-ସଦ୍ଦୋ କାରଣତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ସଲ୍ଲେଖକାରଣ’’ନ୍ତି। ତେସଂ ଵସେନାତି ସଲ୍ଲେଖାନଂ ଵସେନ। ମେତ୍ତାଯ ଉପସଂହରଣଵସେନ ହିତଂ ଏସନ୍ତେନ। କରୁଣାଯ ଵସେନ ଅନୁକମ୍ପମାନେନ। ପରିଗ୍ଗହେତ୍ଵାତି ପରିତୋ ଗହେତ୍ଵା, ପରିତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିଚ୍ଚାତି ପରିତୋ ଇତ୍ଵା, ସମନ୍ତତୋ ଫରିତ୍ଵା ଇଚ୍ଚେଵ ଅତ୍ଥୋ। ମା ପମଜ୍ଜିତ୍ଥାତି ‘‘ଝାଯଥା’’ତି ଵୁତ୍ତସମଥଵିପସ୍ସନାନଂ ଅଞ୍ଞାଣେନ, ଅଞ୍ଞେନ ଵା କେନଚି ପମାଦକାରଣେନ ମା ପମାଦଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ଥ। ନିଯ୍ୟାନିକସାସନେ ହି ଅକତ୍ତବ୍ବକରଣମ୍ପି ପମାଦୋତି। ଵିପତ୍ତିକାଲେତି ସତ୍ତଅସପ୍ପାଯାଦିଵିପତ୍ତିଯୁତ୍ତକାଲେ। ଯଥାଵୁତ୍ତା ପଞ୍ଚ ପରିଯାଯା ଅଞ୍ଞେପି ସବ୍ବେ ସାସନଗୁଣା ଇଧେଵ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଝାଯଥ, ମା ପମାଦତ୍ଥାତି ତୁମ୍ହାକଂ ଅନୁସାସନୀ’’ତି।

ସଲ୍ଲେଖସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୯। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୮୯।କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛାଏଵାତି ଅଵଧାରଣେନ ଇତରା ଚତସ୍ସୋ ପୁଚ୍ଛା ନିଵତ୍ତେତି ଇତରାସଂ ଅସମ୍ଭଵତୋ, ତତ୍ଥ ଯଥାପୁଚ୍ଛିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ ଚ ‘‘ଅଯଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ’’ତି ଯାଥାଵତୋ ଅଜାନନ୍ତାପି ପୁଥୁଜ୍ଜନା ବାହିରକତାପସାଦଯୋ ଅତ୍ତନୋ ସମାନସୀଲେ ଠିତଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଵଦନ୍ତି। ଅନୁସ୍ସଵାଦିଵସେନାପୀତି ଅନୁସ୍ସଵାକାରପରିଵିତକ୍କଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଵସେନପି। ଯଥାସମଙ୍ଗିତାକାରସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଏଵମେତନ୍ତି ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖମାପନତୋ ଏକନ୍ତତୋ ଯାଥାଵଗ୍ଗାହୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖେନପୀ’’ତି, ଯାଥାଵତୋ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ପଟିଵିଦ୍ଧତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାଵେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ବହୁନ୍ନଂ ଵଚନଂ ଉପାଦାଯାତି ଇମିନା ସାସନେ ଲୋକେ ଚ ନିରୁଳ୍ହତାଯ ଅଯଂ ଆମେଡିତପଯୋଗୋତି ସାସନସ୍ସ ନିରୁଳ୍ହତାଯ ଚ ସମ୍ପସାଦଂ ଉପାଦାଯପି ତଦୁଭଯିକୋ ଆମେଡିତପଯୋଗୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅତ୍ଥନ୍ତି ଵଚନତ୍ଥଂ। ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ସଭାଵଂ। ଉପାଦାଯାତି ଗହେତ୍ଵା। ସୋଭନାଯାତି ସୁନ୍ଦରାଯ। ପସତ୍ଥାଯାତି ପସଂସାଯ। ତେସୁ ପୁରିମେନ ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାସଭାଵାଵବୋଧସଙ୍ଖାତଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସଭାଵଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନ ହି ସା ସବ୍ବଧମ୍ମେ ଅଭିଭଵିତ୍ଵା ସୋଭତି। ଦୁତିଯେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ପରିଣାଯିକଭାଵଂ। ତେନ ହି ସା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଞାଣମଯେ ଵିଯ ତଂସମଙ୍ଗିନଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଞାଣପିଣ୍ଡଂ ଵିଯ କରୋତି, ତସ୍ସ ‘‘ପଣ୍ଡିତୋ ନିପୁଣୋ ଛେକୋ ଵିଞ୍ଞୂ ଵିଭାଵୀ’’ତିଆଦିନା ଦିସାସୁ ପସଂସା ପତ୍ଥରତି।

କମ୍ମସ୍ସକତାଞାଣନ୍ତି କମ୍ମଂ ସକୋ ଏତସ୍ସାତି କମ୍ମସ୍ସକୋ, ତସ୍ସ ଭାଵୋ କମ୍ମସ୍ସକତା, ତତ୍ଥ ଞାଣଂ ‘‘ଇଦଂ କମ୍ମଂ ସତ୍ତାନଂ ସକଂ, ଇଦଂ ନୋ ସକ’’ନ୍ତି ଏଵଂ ଜାନନଞାଣଂ। ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଞାଣନ୍ତି ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ପଟିଵେଧସ୍ସ ଅନୁଲୋମତୋ ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଂ ଞାଣଂ, ଵିପସ୍ସନାଞାଣଂ। ନୋ

ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକାଯାତି ବାହିରକୋ ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ନୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ "ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିପରାମାସକତ୍ତା"ତି। କମ୍ମସ୍ସକତାଦିଟ୍ଠି ପନ ବାହିରକସ୍ସ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଂ ଅନୁରୁନ୍ଧନ୍ତୀ ପୱତ୍ତତି "ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନ"ନ୍ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତିତୋ। ସାସନିକୋ ଦ୍ୱୀହିପୀତି ସାସନିକୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ କମ୍ମସ୍ସକତାଞ୍ଞାଣାଦୀହି ଦ୍ୱୀହିପି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ଓକ୍କନ୍ତସମ୍ମତ୍ତନିଯାମତ୍ତା "ସେକ୍ଖୋ ନିଯତାଯା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସେକ୍ଖାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ତୀସୁପି ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ସେକ୍ଖୋ ଇଧ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ନିଯତାଯ ନିଯ୍ୟାନିକାଯା"ତିଆଦିମାହ।

ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପାଠଇଯା ୱିଭାୱେତୁଂ "ତେନେୱାହା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନ୍ତଦ୍ୱଯନ୍ତି "ସସ୍ସତଂ, ଉଚ୍ଛେଦଂ, କାମସୁଖଂ, ଅତ୍ତକିଲମଥ"ନ୍ତି ଏତଂ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯଂ। ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନନ୍ତଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅନୁପଗମନଂ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧମେୱ। ଉଜୁଭାୱେନାତି ଉଜୁସଭାୱେନ ମଗ୍ଗେନ, ମଜ୍ଝିମାଯ ପଟିପଦାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମେ ପସାଦଗ୍ଗହଣେନ ସତ୍ଥରି ସଙ୍ଘେ ଚ ପସାଦୋପି ଗହିତୋୟେୱ ହୋତୀତି "ଧମ୍ମେ"ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତୋ ତଦୱିନାଭାୱତୋ। ଯସ୍ମା ଏସ ନିଯତାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତଞ୍ଚ ୱଚତୋ ନିଯ୍ୟାନଂ ୱିୱଟ୍ଟାଧିଗମେନ ହୋତୀତି ଆହ "ଆଗତୋ ଇମଂ ସଦ୍ଧମ୍ମ"ନ୍ତି। ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ସନ୍ତୋ ସଦା ୱିଜ୍ଜମାନୋ ଧମ୍ମୋତି କତ୍ୱା ସଦ୍ଧମ୍ମୋତି ଇମଂ ଫଲେହି ଅସାଧାରଣେନ ପରିଯାଯେନ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି। ତଯିଦମସ୍ସ ଆଗମଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯୋ, ସୋ ଚ ପହାନାଭିସମଯାଦୀହି ସହେୱ ଇଧ ଇଚ୍ଛତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିଗହନାନୀ"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିଗହନାନି ୱିନିବ୍ବେଠେନ୍ତୋ ସବ୍ବକିଲେସେ ପଜହନ୍ତୋତି ପଦଦ୍ୱଯେନ ପନ ପହାନାଭିସମଯମାହ, ଜାତିସଂସାରା ନିକ୍ଖମନ୍ତୋତି ଇମିନା ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯଂ। ସମତିକ୍କମନ୍ତୋ ହି ପରିଞ୍ଞନ୍ତୋ। ପଟିପଦଂ ପରିନିଟ୍ଠପେନ୍ତୋତି ଇମିନା ଭାୱନାଭିସମଯନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

କାଲପରିଚ୍ଛେଦୱଚନନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀତି ପରିଚ୍ଛେଦୋ, କାଲୋ ଏୱ ପରିଚ୍ଛେଦୋ କାଲପରିଚ୍ଛେଦୋ, ଯୋ ସୋ ଅକୁସଲପଜାନନାଦିନା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନକାଲୋ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣୋ, ତସ୍ସ ୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ "ଯସ୍ମିଂ କାଲେ"ତି। ଅକୁସଲଞ୍ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ। ତେନ ୱକ୍ଖମାନଂ ଅକୁସଲମୂଲାଦିଂ ସମୁଚ୍ଚିନୋତି। ଦସାକୁସଲକମ୍ମପଥନ୍ତି କୁତୋଯଂ ୱିସେସୋ, ଯାୱତା ଅନିଦ୍ଧାରିତୱିସେସଂ ଅକୁସଲଂ ଗହିତନ୍ତି? ନ ସାମଞ୍ଞଜୋତନାଯ ୱିସେସେ ଅୱଟ୍ଠାନତୋ। କିଂ ୱା ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିଚିନ୍ତାଯ, ଯସ୍ମା ପଠମୱାରେନ ଉଦ୍ଦେସୱସେନ ଦେସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରଦେସନା ଦୁତିଯୱାରୋ। ତେନେୱାହ "କତମଂ ପନାୱୁସୋ"ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ଲୋକୁତ୍ତରା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା, ତସ୍ମା ନିରୋଧାରମ୍ମଣାଯ ପଜାନନାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ କିଚ୍ଚୱସେନ ସମ୍ମୋହତୋ "ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ"ନ୍ତି ଦସଅକୁସଲକମ୍ମପଥଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ "ଅକୁସଲଂ ପଜାନାତୀ"ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସାତି ଅକୁସଲକମ୍ମପଥସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ। ତେନେୱ ପକାରେନାତି "ନିରୋଧାରମ୍ମଣାଯ ପଜାନନାଯ କିଚ୍ଚୱସେନା"ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ।

କୁସଲନ୍ତି ଏତ୍ଥାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – କୁଚ୍ଛିତେ ପାପଧମ୍ମେ ସଲଯତି ଚଲଯତି କମ୍ପେତୀତି କୁସଲଂ, କୁଚ୍ଛିତେନ ୱା ଆକାରେନ ସଯନ୍ତୀତି କୁସା, ପାପକା ଧମ୍ମା। ତେ କୁସେ ଲୁନାତି ଛିନ୍ଦତୀତି କୁସଲଂ। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ୱା ସାନତୋ ତନୁକରଣତୋ ଞାଣଂ କୁସଂ ନାମ, ତେନ ଲାତବ୍ବଂ ଗହେତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି କୁସଲଂ। ଯଥା ୱା କୁସୋ ଉଭଯଭାଗଗତଂ ହତ୍ଥପଦେସଂ ଲୁନାତି, ଏୱମିଦଂ ଉପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ଉଭଯଭାଗଗତଂ ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ ଲୁନାତି ଛିନ୍ଦତି, ତସ୍ମା କୁସୋ ୱିଯ ଲୁନାତୀତି କୁସଲଂ। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ୱା ସାୱଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ ସଲନତୋ ସଂୱରଣତୋ କୁସଲଂ। କୁସଲଧମ୍ମୱସେନ ହି ଅକୁସଲା ମନଚ୍ଛଟ୍ଠେସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସଂୱୁତା ହୋନ୍ତି। କୁଚ୍ଛିତେ ୱା ପାପଧମ୍ମେ ସଲଯତି ଗମେତି ଅପନେତୀତି କୁସଲଂ। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ୱା ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ସାନତୋ ନିସାନତୋ ତେଜନତୋ କୁସା, ଦୋସଲୋଭାଦଯୋ। ସାଦୀନୱସେନ ଚେତନାଯ ତିକ୍ଖଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ମହାସାୱଜ୍ଜତା। ତେ କୁସେ ଲୁନାତି ଛିନ୍ଦତୀତି କୁସଲଂ। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ୱା ସାନତୋ ଅନ୍ତକରଣତୋ ୱିନାସନତୋ କୁସାନି, ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱସେନ ପୱତ୍ତାନି ସଦ୍ଧାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ତେହି ଲାତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି କୁସଲଂ। "କୁ"ଇତି ୱା ଭୂମି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱେନ ତଂସଦିସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯଭୂତସ୍ସ ରୂପାରୂପପବନ୍ଧସ୍ସ ସମ୍ପତି ଆଯତିଞ୍ଚ ଅନୁଦହେନ ୱିନାସନତୋ କୁଂ ସସନ୍ତୀତି କୁସା, ରାଗାଦଯୋ। ତେ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯସ୍ସ ଲୱନତୋ ଛିନ୍ଦନତୋ କୁସଲଂ। ପଯୋଗସମ୍ପାଦିତା ହି କୁସଲଧମ୍ମା ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତି। କୁସଲସ୍ସ ମୂଲନ୍ତି କୁସଲମୂଲଂ, ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନେନ କୁସଲସ୍ସ ପତିଟ୍ଠା ନିଦାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅକୁସଲମୂଲନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଅକୁସଲନ୍ତି ପନ ନ କୁସଲଂ ଅକୁସଲଂ, କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ଅକୁସଲନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ହି ଆରୋଗ୍ୟାନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ କୁସଲଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଯଥା ଯଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ନ ଅରୋଗଂ ନ ଅୱଜ୍ଜଂ ନ ସୁଖୱିପାକଂ ନ ଚ କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଂ, ତଂ ଅକୁସଲନ୍ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ଏୱଂ ଯଂ ନ କୁଚ୍ଛିତାନଂ ସଲନସଭାୱଂ, ନ କୁସେନ, କୁସେହି ୱା ପୱତ୍ତେତବ୍ବଂ, ନ ଚ କୁସୋ ୱିଯ ଲୱନକଂ, ତଂ ଅକୁସଲଂ ନାମାତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱତ୍ଥୁପଜାନନାତି ଦୁକ୍ଖାଦିୱତ୍ଥୁନୋ ପଜାନନା ପଟିୱେଧୋ। ତଥା ବୁଜ୍ଝନକପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ଦେସନା ପୱତ୍ତାତି ଆହ "ଅକୁସଲାଦିପଜାନନେନାପୀ"ତି। ତେନେୱ ଚ ସଂଖିତ୍ତେନ ଦେସନା ପୱତ୍ତା। ଭାୱନାମନସିକାରୋ ପନ "ସବ୍ବଂ ଭିକ୍ଖୱେ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟ"ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୪୬; ପଟି। ମ। ୧।୩) ୱଚନତୋ ଅନୱସେସତୋ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ

ପରିଗ୍ଗହଵସେନେଵ ପଵତ୍ତତି। ତେନାହ ‘‘ଦେସନାଯେଵା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ମନସିକାରପଟିଵେଧୋତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ପଵତ୍ତଉପସ୍ସନାମନସିକାରୋ ଅରିଯମଗ୍ଗପଟିଵେଧୋ ଚ। କସ୍ସଚି ଅକୋପନତୋ ଓିହାରଵସେନେଵ ଵୁତ୍ତଂ ଓିପସ୍ସନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତା ମଗ୍ଗଂ ପଟିଓିଜ୍ଝନ୍ତାପି ଓିହାରନଯେନେଵ ପଟିଓିଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଓିସୁଦ୍ଧିକ୍କମସ୍ସ ଅଭାଵତୋ।

ଭିକ୍ଖୁତି ମହାଓିହାରେ ଧମ୍ମସଙ୍ଗୀତିଵସେନ ପଞ୍ଚନିକାଯମଣ୍ଡଲେ ନିସିନ୍ନଭିକ୍ଖୂ। ଥେରୋତି ତତ୍ଥ ସଙ୍ଘତ୍ଥେରୋତି ଵଦନ୍ତି। ଵନ୍ଦସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନାଯଂ ଵୁତ୍ତନଯେନ ପନ ମହାସଙ୍ଘରକ୍ଖିତତ୍ଥେରସ୍ସ ଅନ୍ତେଵାସିକଭିକ୍ଖୁ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଆହଂସୂ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଥେରୋତି ପନ ମହାସଙ୍ଘରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୋ। ସୋ ହି ଇମସ୍ମିଂ ମଜ୍ଝିମନିକାଯେ ତଂ ତଂ ଓିନିଚ୍ଛଯଂ କଥେସି। ରାସିତୋତି ପିଣ୍ଡତୋ, ଏକଜ୍ଝନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅକୁସଲକମ୍ମପଥଵଣ୍ଣନା

ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଭାତି କୋସଲ୍ଲପଟିପକ୍ଖତୋ ଅକୋସଲ୍ଲଂ ଵୁଚ୍ଚତି ଅଞ୍ଞାଣଂ, ତତୋ ପଵତ୍ତନତୋ, ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଭାତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାଣପଟିପକ୍ଖୋ ଅଞ୍ଞାଣଂ ମିତ୍ତପଟିପକ୍ଖୋ ଅମିତ୍ତୋ ଓିଯ କୁସଲପଟିପକ୍ଖୋ ଅକୁସଲଂ କୁସଲେନ ପହାତବ୍ବତ୍ତା, ନ ପନ କୁସଲାନଂ ପହାଯତତ୍ତା। କୁସଲମେଵ ହି ପଯୋଗସମ୍ପାଦିତଂ ଅକୁସଲଂ ପଜହତି। ସହ ଅଵଜ୍ଜେହି ଲୋଭାଦୀହି ଵତ୍ତତୀତି ସାଵଜ୍ଜଂ। ଦୁକ୍ଖୋ ଅନିଟ୍ଠୋ ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧ-ସଙ୍ଖାତୋ ଓିପାକୋ ଏତସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖଓିପାକଂ। ତତ୍ଥ ସାଵଜ୍ଜଵଚନେନ ଅକୁସଲାନଂ ପଵତ୍ତିଦୁକ୍ଖତଂ ଦସ୍ସେତି, ଦୁକ୍ଖଓିପାକଵଚନେନ ଓିପାକଦୁକ୍ଖତଂ। ପୁରିମଞ୍ଚେତ୍ଥ ପଵତ୍ତିସମ୍ପଵସେନ ଅକୁସଲସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଵଚନଂ, ପଚ୍ଛିମଂ ତାଲନ୍ତରେ ଓିପାକୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତାଵସେନ। ତଥା ପୁରିମେନ ଅକୁସଲସ୍ସ ଅଓିସୁଦ୍ଧସଭାଵତଂ ଦସ୍ସେତି, ପଚ୍ଛିମେନ ଅଓିସୁଦ୍ଧଓିପାକତଂ। ପୁରିମେନ ଅକୁସଲଂ କୁସଲସଭାଵତୋ ନିଵତ୍ତେତି, ପଚ୍ଛିମେନ ଅବ୍ୟାକତସଭାଵତୋ ସଓିପାକଭାଵଦୀପକତ୍ତା ପଚ୍ଛିମସ୍ସ। ପୁରିମେନ ଓା ଅଵଜ୍ଜଵନ୍ତତାଦସ୍ସନତୋ କିଚ୍ଚଟ୍ଠେନ ରସେନ ଅନତ୍ଥଜନନରସତଂ ଦସ୍ସେତି, ପଚ୍ଛିମେନ ସମ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥେନ ଅନିଟ୍ଠଓିପାକରସତଂ। ପୁରିମେନ ଚ ଉପଟ୍ଠାନାକାରଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନେନ ସଂକିଲେସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତଂ, ପଚ୍ଛିମେନ ଫଲଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖଓିପାକପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତଂ। ପୁରିମେନ ଚ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରଂ ଅକୁସଲସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ପକାସେତି। ତତୋ ହି ତଂ ସାଵଜ୍ଜଂ ଜାତଂ, ପଚ୍ଛିମେନ ଅକୁସଲସ୍ସ ଅଞ୍ଞେସଂ ପଦଟ୍ଠାନଭାଵଂ ଓିଭାଵେତି। ତଞ୍ହି ଦୁକ୍ଖଓିପାକସ୍ସ କାରଣନ୍ତି। ସଂକିଲିଟ୍ଠନ୍ତି ସଂକିଲେସେହି ସମନ୍ନାଗତଂ, ଦସହି କିଲେସଵତ୍ଥୂହି ଓିବାଧିତଂ, ଉପତାପିତଂ ଓା ତେହି ଓିଦୂସିତଂ ମଲୀନକତଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଞ୍ଚସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଓିପାକତଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥେ ଇଦଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଓିପାକତଂ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖତାଯ ଅସଦ୍ଦହନ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଆଦୀନଵଦସ୍ସନେନ ସଂଵେଜନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ। ସାଧାରଣା ସବ୍ବସ୍ସପି ଅକୁସଲସ୍ସ।

ସରସେନେଵ (ଧା ସା। ମୂଲଟୀ। ୧) ପତନସଭାଵସ୍ସ ଅନ୍ତରା ଏଵ ଅତୀଵ ପାତନଂ ଅତିପାତୋ, ସଣିକଂ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ସୀଘଂ ପାତନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତିକ୍କମ୍ମଓା ସତ୍ଥାଦୀହି ଅଭିଭଓିତ୍ୱା ପାତନଂ ଅତିପାତୋ। ପଯୋଗଵତ୍ଥୁମହନ୍ତତାଦୀହି ମହାସାଵଜ୍ଜତା ତେହି ପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାଯ ଚେତନାଯ ବଲଵଭାଵତୋ। ଏକସ୍ସ ହି ପଯୋଗସ୍ସ ସହସା ନିପ୍ଫାଦନଵସେନ ସକିଚ୍ଚସାଧିକାଯ ବହୁକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଵତ୍ତଜଵନେହି ଲଦ୍ଧାସେଵନାଯ ଚ ସନିଟ୍ଠାପକଚେତନାଯ ଵସେନ ପଯୋଗସ୍ସ ମହନ୍ତଭାଵୋ। ସତିପି କଦାଚି ଖୁଦ୍ଦକେ ଚେଵ ମହନ୍ତେ ଚ ପାଣେ ପଯୋଗସ୍ସ ସମଭାଵେ ମହନ୍ତଂ ହନନ୍ତସ୍ସ ଚେତନା ତିବ୍ବାକାରା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଵତ୍ଥୁସ୍ସ ମହନ୍ତଭାଵୋ। ଇତି ଉଭଯମ୍ପେତଂ ଚେତନାଯ ବଲଵଭାଵେନେଵ ହୋତୀତି। ଯଥାଵୁତ୍ତପଚ୍ଚଯପରିଯାଯେପି ତଂତଂପଚ୍ଚଯେହି ଚେତନାଯ ବଲଵତାଯ ଏଵ ମହାସାଵଜ୍ଜଭାଵୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ପଯୋଗଵତ୍ଥୁଆଦିପଚ୍ଚଯାନଞ୍ହି ଅମହତ୍ତେପି ହନ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଗୁଣଵନ୍ତତାଯ ମହାସାଵଜ୍ଜତା, ତବ୍ବିପରିଯାଯେନ ଅପ୍ପସାଵଜ୍ଜତା ଚ ଵତ୍ଥୁସ୍ସ ମହତ୍ତାମହତ୍ତେସୁ ଓିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। କିଲେସାନଂ ଉପକ୍କମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଞ୍ଚ ମୁଦୁତାଯ ତିବ୍ବତାଯ ଚ ଅପ୍ପସାଵଜ୍ଜତା ମହାସାଵଜ୍ଜତାପି ଯୋଜେତବ୍ବା। ପାଣୋ ପାଣସଞ୍ଞିତା ଵଧକଚିତ୍ତଞ୍ଚ ପୁବ୍ବଭାଗିଯାପି ହୋନ୍ତି, ଉପକ୍କମୋ ଵଧକଚେତନାସମୁଟ୍ଠାପିତୋ। ପଞ୍ଚ ସମ୍ଭାରା ହି ପାଣାତିପାତଚେତନାତି ସା ପଞ୍ଚସମ୍ଭାରଓିନିମୁତ୍ତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଅଯଞ୍ଚ ଓିଚାରୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀସୁପି ଯଥାରହଂ ଵତ୍ତବ୍ବୋ। ଓିଜ୍ଝନପହରଣାଦିଵସେନ ସହତ୍ଥେନନିବ୍ବତ୍ତୋ ସାହତ୍ଥିକୋ, ଆଣାପନଵସେନ ପଵତ୍ତୋ ଆଣତ୍ତିକୋ, ଉସୁସତ୍ତିଯନ୍ତପାସାଣାଦିନିସ୍ସଜ୍ଜନଵସେନ ପଵତ୍ତୋ ନିସ୍ସଗ୍ଗିଯୋ, ଅଦୁହଲସଜ୍ଜନାଦିଵସେନ ପଵତ୍ତୋ ଥାଵରୋ, ଆଥବ୍ବଣିକାଦୀନଂ ଓିଯ ମନ୍ତପରିଜପ୍ପନଵସେନ ପଵତ୍ତୋ ଓିଜ୍ଜାମଯୋ, କମ୍ମଓିପାକଜିଦ୍ଧିମଯୋ ଇଦ୍ଧିମଯୋ ଦାଠାକୋଟନାଦୀନି ଓିଯ।

ଯଦି ‘‘ମମ ଇଦ’’ନ୍ତି ପରେନ ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଅଦିନ୍ନଂ, ଉତ୍ତାନସେଯ୍ୟକଦାରକସନ୍ତକେ କଥଂ ତସ୍ସ ପରିଗ୍ଗହସଞ୍ଞାଯ ଏଵ ଅଭାଵତୋତି ଆହ ‘‘ଯତ୍ଥ ପରୋ’’ତିଆଦି। ପରୋ ନାମ ଓିଞ୍ଞୂ ଓା ଅଓିଞ୍ଞୂ ଓା ଅତ୍ଥି ତସ୍ସ ଵତ୍ଥୁସ୍ସ ସାମିକୋ। ଅଓିଞ୍ଞୂପି ହି ଓିଞ୍ଞୁକାଲେ ଯଥାକାମଂ କରୋନ୍ତୋ ଅଦଣ୍ଡାରହୋତି। ମନ୍ତପରିଜପ୍ପନେନ ପରସନ୍ତକହରଣଂ ଓିଜ୍ଜାମଯୋ, ଓିନା ମନ୍ତେନ ପରସନ୍ତକସ୍ସ କାଯଵଚୀପଯୋଗେହି ପରିକଡ୍ଢନଂ ତାଦିସେନିଦ୍ଧିଵସେନ ଇଦ୍ଧିମଯୋ ପଯୋଗୋତି ଅଦିନ୍ନାଦାନେ ଛ ପଯୋଗାସାହତ୍ଥିକାଦଯୋ ଵୁତ୍ତା। ଯଥାନୁରୂପନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସାହତ୍ଥିକୋ ତାଵ ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ଅଵହାରାନଂ ଵସେନ ପଵତ୍ତତି, ତଥା ଆଣତ୍ତିଯୋ ନିସ୍ସଗ୍ଗିଯୋ ଚ। ଥାଵରୋ ଥେଯ୍ୟାଵହାରପସଯ୍ହାଵହାରପଟିଚ୍ଛନ୍ନାଵହାରଵସେନ। ତଥା ସେସାପୀତି

ଦଟ୍ଠଵ୍ବଂ।

ମେଥୁନସମାଚାରେସୂତି ସଦାରାସନ୍ତୋସ-ପରଦାରଗମନୱସେନ ଦୁୱିଧେସୁ ମେଥୁନସମାଚାରେସୁ। ଅଯମେୱହି ଭେଦୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ। ଗୋତ୍ତରକ୍ଖିତା ସଗୋତ୍ତେହି ରକ୍ଖିତା। ଧମ୍ମରକ୍ଖିତା ସହଧମ୍ମିକେହି ରକ୍ଖିତା। ସାରକ୍ଖା ସସାମିକା। ଯସ୍ସା ଗମନେ ରଞ୍ଞା ଦଣ୍ଡୋ ଠପିତୋ, ସା ସପରିଦଣ୍ଡା। ଭରିଯଭାୱତ୍ଥଂ ଧନେନ କୀତା ଧନକ୍କୀତା। ଛନ୍ଦେନ ୱସନ୍ତୀ ଛନ୍ଦୱାସିନୀ। ଭୋଗତ୍ଥଂ ୱସନ୍ତୀ ଭୋଗୱାସିନୀ। ପଟତ୍ଥଂ ୱସନ୍ତୀ ପଟୱାସିନୀ। ଉଦକପତ୍ତଂ ଆମସିତ୍ୱା ଗହିତା ଓଦପତ୍ତକିନୀ। ଚୁମ୍ବଟକଂ ଅପନେତ୍ୱା ଗହିତା ଓଭଟଚୁମ୍ବଟା। କରମରାନୀତା ଧଜାହଟା। ତଙ୍ଖଣିକା ମୁହୁତ୍ତିକା। ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ୱୀତିକ୍କମେ ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ, ନ ତଥା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସମାନଛନ୍ଦତାଯ। ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ୱୀତିକ୍କମନେ ସତିପି ମଗ୍ଗେନମଗ୍ଗପଟିପତ୍ତିଅଧିୱାସନେ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନସେୱନାଭିସନ୍ଧିପଯୋଗାଭାୱତୋ ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ନ ହୋତି ଅଭିଭୁଯ୍ୟମାନସ୍ସାତି ୱଦନ୍ତି। ସେୱନାଚିତ୍ତେ ସତି ପଯୋଗାଭାୱୋ ଅପ୍ପମାଣଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଇତ୍ଥିଯା ସେୱନାପଯୋଗସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ତଥା ସତି ପୁରେତରଂ ସେୱନାଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନେପି ତସ୍ସା ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ନ ସିଯା, ତଥା ପୁରିସସ୍ସପି ସେୱନାପଯୋଗାଭାୱେତି, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିଯା ପୱତ୍ତିତସ୍ସ ୱସେନ ତଯୋ, ବଲକ୍କାରେନ ପୱତ୍ତିତସ୍ସ ୱସେନ ତଯୋତି ସବ୍ବେପି ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ଭାରାତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜକୋତି କମ୍ମପଥୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। କମ୍ମପଥକଥା ହେସାତି। ଅସ୍ସାତି ୱିସଂୱାଦକସ୍ସ। ମୁସା ୱଦତି ଏତେନାତି ଚେତନା ମୁସାୱାଦୋ, ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଅତଥାକାରେନ ୱତ୍ଥୁନୋ ୱିଞ୍ଞାପନପଯୋଗୋ ମୁସା, ତଂସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନାମୁସାୱାଦୋତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତତୋ ଅଞ୍ଞଥା ୱତ୍ତୁଂ ''ଅପରୋ ନଯୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ଅଦାତୁକାମତାଯାତିଆଦି ମୁସାୱାଦସାମଞ୍ଞେନ ୱୁତ୍ତଂ। ହସାଧିପ୍ପାଯେନପି ୱିସଂୱାଦନପୁରକ୍ଖାରସ୍ସ ମୁସାୱାଦୋ। ପରସ୍ସାତି ୱିସଂୱାଦନୱସେନ ୱିଞ୍ଞାପେତବ୍ବସ୍ସ। ସୋତି ମୁସାୱାଦପଯୋଗୋ।

ସୁଞ୍ଞଭାୱନ୍ତି ପୀତିୱିରହିତତାଯ ରିତ୍ତଭାୱଂ। ଫରୁସସଦ୍ଦତାଯ ନେୱ କଣ୍ଣସୁଖା। ଅତ୍ଥୱିପନ୍ନତାଯ ନ ହଦଯସୁଖା। ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଦୋସେନ, ଲୋଭେନ ୱା ଦୂସିତଚିତ୍ତସ୍ସ।

ଏକନ୍ତଫରୁସା ଚେତନାତି ଏତେନ ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତତଂଯେୱ ୱିଭାୱେତି, ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତତା ଚସ୍ସ ଅମରଣାଧିପ୍ପାଯୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସତି ହି ମରଣାଧିପ୍ପାଯେ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି, ତଦଭାୱେ ପାଣାତିପାତବ୍ୟାପାଦା ସିଯୁନ୍ତି। ଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଫରୁସୱାଚା ପଯୁଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ସମ୍ମୁଖାୱ ସୀସଂ ଏତି। ପରମ୍ମୁଖାପି ସୀସଂ ଏତି ଏୱାତି ଅପରେ। ତତ୍ଥାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଯୁତ୍ତୋ ସିଯା – ସମ୍ମୁଖା ପଯୋଗେ ଅଗାରୱାଦୀନଂ ବଲୱଭାୱତୋ ସିଯା ଚେତନା ବଲୱତୀ, ପରସ୍ସ ଚ ତଦତ୍ଥୱିଞ୍ଞାପନଂ, ନ ତଥା ଅସମ୍ମୁଖାତି। ଯଥା ଚ ଅକ୍କୋସିତେ ମତେ ଆଳହନେ କତା ଖମାପନା ଉପୱାଦନ୍ତରାଯଂ ନିୱତ୍ତେତି, ଏୱଂ ପରମ୍ମୁଖା ପଯୁତ୍ତା ଫରୁସୱାଚା ହୋତିଯେୱାତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ତସ୍ସାତି ଏକନ୍ତଫରୁସଚେତନାଯ ଏୱ ଫରୁସୱାଚାଭାୱସ୍ସ ଆୱିଭାୱତ୍ଥଂ। ମମ୍ମଚ୍ଛେଦକୋ ସୱନଫରୁସତାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚିତ୍ତସଣ୍ହତାଯ ଫରୁସୱାଚା ନ ହୋତି କମ୍ମପଥା'ପ୍ପତ୍ତତ୍ତା, କମ୍ମଭାୱଂ ପନ ନ ସକ୍କା ୱାରେତୁଂ। ଏୱଂ ଅନ୍ୱଯୱସେନ ଚେତନାଫରୁସତାଯ ଫରୁସୱାଚଂ ସାଧେତ୍ୱା ଇଦାନି ତମେୱ ବ୍ୟତିରେକୱସେନ ସାଧେତୁଂ ''ୱଚନସଣ୍ହତାଯା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏସାତି ଫରୁସୱାଚା। କମ୍ମପଥଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜା, ଇତରା ମହାସାୱଜ୍ଜା। ତଥା କିଲେସାନଂ ମୁଦୁତିବ୍ବତାଭେଦେହି ସବ୍ବଂ ପୁରିମସଦିସଂ।

ଆସେୱନଂ ବହୁଲୀକରଣଂ। ଯଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତିତୋ, ତେନ ଅଗ୍ଗହିତେ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ, ଗହିତେ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତିତୋ। ଯୋ କୋଚି ପନ ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ ଦ୍ୱୀହି ସମ୍ଭାରେହି ସିଜ୍ଝତି। କିଲେସାନଂ ମୁଦୁତିବ୍ବତାୱସେନପି ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜମହାସାୱଜ୍ଜତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅତ୍ତନୋ ପରିଣାମନଂ ଚିନ୍ତେନେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ହିତସୁଖଂ ବ୍ୟାପାଦଯତୀତି ଯୋ ତଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ତସ୍ସ ହିତସୁଖଂ ୱିନାସେତି। ଅହୋ ୱତାତି ଇମିନା ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିନାସଚିନ୍ତନଂ ଦୀପେତି। ଏୱଂ ହିସ୍ସ ଦାରୁଣପୱତ୍ତିଯା କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତି। ଯଥାଭୁଚ୍ଚଗହଣାଭାୱେନାତି ଯାଥାୱଗ୍ଗାହସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅନିଚ୍ଚାଦିସଭାୱସ୍ସ ନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଗହଣେନ। ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସତୀତି ୱିତଥଂ ପସ୍ସତି। ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ ୱିଯାତି ଇମିନା ଆସେୱନସ୍ସ ମନ୍ଦତାଯ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜତଂ, ମହନ୍ତତାଯ ମହାସାୱଜ୍ଜତଂ ଦସ୍ସେତି। ଗହିତାକାରୱିପରୀତତାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ଗହିତାକାରସ୍ସ ୱିପରୀତଭାୱୋ। ୱତ୍ଥୁନୋତି ତସ୍ସା ଅଯଥାଭୂତସଭାୱମାହ। ତଥାଭାୱେନାତି ଗହିତାକାରେନେୱ ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ, ତସ୍ସ ୱା ୱତ୍ଥୁନୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଏୱମେତଂ, ନ ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥାତି।

ଧମ୍ମତୋତି ସଭାୱତୋ। କୋଟ୍ଠାସତୋତି ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକାଦୀସୁ ଚିତ୍ତଙ୍ଗକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଯଂ କୋଟ୍ଠାସା ହୋନ୍ତି, ତତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଚେତନାଧମ୍ମାତି ଚେତନାସଭାୱା।

ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ନନୁ ଚେତନା ଅଭିଧମ୍ମେ କମ୍ମପଥେସୁ ନ ୱୁତ୍ତାତି ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତନ୍ନଂ କମ୍ମପଥଭାୱୋ ନ ଯୁତ୍ତୋତି? ନ, ଅୱଚନସ୍ସ

ଅଜ୍ଝତ୍ତହେତୁକତ୍ତା। ନ ହି ତତ୍ଥ ଚେତନାଯ ଅକମ୍ମପଥତ୍ତା କମ୍ମପଥରାସିମ୍ହି ଅୱଚନଂ, କଦାଚି ପନ କମ୍ମପଥୋ ହୋତି, ନ ସବ୍ବଦାତି କମ୍ମପଥଭାୱସ୍ସ ଅନିଯତତ୍ତା ଅୱଚନଂ। ଯଦା ପନ କମ୍ମପଥୋ ହୋତି, ତଦା କମ୍ମପଥରାସିସଙ୍ଗହୋ ନ ନିୱାରିତୋ। ଏତ୍ଥାହ – ଯଦି ଚେତନାଯ ସବ୍ବଦା କମ୍ମପଥଭାୱାଭାୱତୋ ଅନିଯତୋ କମ୍ମପଥଭାୱୋତି କମ୍ମପଥରାସିମ୍ହି ଅୱଚନଂ, ନନୁ ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ କମ୍ମପଥଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥିତାଯ ଅନିଯତୋ କମ୍ମପଥଭାୱୋତି ତେସମ୍ପି କମ୍ମପଥରାସିମ୍ହି ଅୱଚନଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି କମ୍ମପଥତାତଂସଭାଗତାହି ତେସଂ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଯଦି ଏୱଂ ଚେତନାପି ତତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବା ସିଯା? ସଚ୍ଚମେତଂ, ସା ପନ ପାଣାତିପାତାଦିକାତି ପାକଟୋ, ତସ୍ସା କମ୍ମପଥଭାୱୋତି ନ ୱୁତ୍ତା ସିଯା। ଚେତନାଯ ହି – ‘‘ଚେତନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, କମ୍ମଂ ୱଦାମି (ଅ॰ ନି॰ ୬।୬୩; କଥା॰ ୫୩୯), ତିୱିଧା, ଭିକ୍ଖୱେ, କାଯସଞ୍ଚେତନା ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନତୋ (କଥା॰ ୫୩୯) କମ୍ମଭାୱୋ ପାକଟୋ, କମ୍ମଂଯେୱ ଚ ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତୀନଂ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖଦୁକ୍ଖାନଞ୍ଚ ପଥଭାୱେନ ପୱତ୍ତଂ କମ୍ମପଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ପାକଟୋ ତସ୍ସା କମ୍ମପଥଭାୱୋ, ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ପନ ଚେତନାସମୀହନଭାୱେନ ସୁଚରିତଦୁଚ୍ଚରିତଭାୱୋ ଚେତନାଜନିତପିଟ୍ଠିୱଟ୍ଟକଭାୱେନ ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିତଦୁପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ପଥଭାୱୋ ଚାତି ନ ତଥା ପାକଟୋ କମ୍ମପଥଭାୱୋତି ତେଯେୱ ତେନ ସଭାୱେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଭିଧମ୍ମେ ଚେତନା କମ୍ମପଥରାସିଭାୱେନ ନ ୱୁତ୍ତା , ଅତଥାଜାତିଯକତ୍ତା ୱା ଚେତନା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ନ ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମୂଲଂ ପତ୍ୱାତି ମୂଲଦେସନଂ ପତ୍ୱା, ମୂଲସଭାୱେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ୱୁଚ୍ଚମାନେସୂତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ସତ୍ତାରମ୍ମଣନ୍ତି ଇଦଂ ‘‘ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପଦା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା ଏୱ ୱା’’ତି ଇମାଯ ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛକପାଠଇଯା ୱିରୁଜ୍ଝତି। ଯଞ୍ହି ପାଣାତିପାତାଦିଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ, ତଦେୱ ତଂ ୱେରମଣିଯା ଆରମ୍ମଣଂ। ୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବୱତ୍ଥୁତୋ ଏୱ ହି ୱିରତୀତି। ସତ୍ତାରମ୍ମଣନ୍ତି ୱା ସତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣମେୱ ଉପାଦାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ନାଯଂ ୱିରୋଧୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯଂ (ୱିଭ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୭୧୪) ‘‘ଯାନି ସିକ୍ଖାପଦାନି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତାରମ୍ମଣାନୀତି ୱୁତ୍ତାନି, ତାନି ଯସ୍ମା ସତ୍ତୋତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତଂ ସଙ୍ଖାରମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତୀ’’ତି। ୱିସଭାଗୱତ୍ଥୁନୋ ‘‘ଇତ୍ଥୀ, ପୁରିସୋ’’ତି ଗହେତବ୍ବତୋ ସତ୍ତାରମ୍ମଣୋତି ଏକେ। ‘‘ଏକୋ ଦିଟ୍ଠୋ, ଦ୍ୱେ ସୁତା’’ତିଆଦିନା ସମ୍ଫପ୍ପଲପନେ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତୱିଞ୍ଞାତୱସେନ। ତଥା ଅଭିଜ୍ଝାତି ଏତ୍ଥ ତଥା-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତୱିଞ୍ଞାତୱସେନା’’ତି ଇଦମ୍ପି ଉପସଂହରତି, ନ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣତଂ ଏୱ ଦସ୍ସନାଦିୱସେନ ଅଭିଜ୍ଝାଯନତୋ। ‘‘ନତ୍ଥି ସତ୍ତା ଓପପାତିକା’’ତି ପୱତ୍ତମାନାପି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ତେଭୂମକଧମ୍ମୱିସଯାୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନସ୍ସା ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣତା ୱୁତ୍ତା। କଥଂ ପନ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ସବ୍ବେ ତେଭୂମକଧମ୍ମା ଆରମ୍ମଣଂ ହୋନ୍ତୀତି? ସାଧାରଣତୋ। ‘‘ନତ୍ଥି ସୁକତଦୁକ୍କଟାନଂ କମ୍ମାନଂ ଫଲଂ ୱିପାକୋ’’ତି ହି ପୱତ୍ତମାନାଯ ଅତ୍ଥତୋ ରୂପାରୂପାୱଚରଧମ୍ମାପି ଗହିତା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି।

ସୁଖବହୁଲତାଯ ରାଜାନୋ ହସମାନାପି ‘‘ଚୋରଂ ଘାତେଥା’’ତି ୱଦନ୍ତି, ହାସୋ ପନ ତେସଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତୱିସଯୋତି ଆହ ‘‘ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକ…ପେ… ହୋତୀ’’ତି।

କେସଞ୍ଚୀତି ସହଜାତାନଂ ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀନଂ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଭାୱକଟ୍ଠେନାତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦକଟ୍ଠେନ। କେସଞ୍ଚୀତି ଅସହଜାତାନଂ। ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନାତି ଏତେନ ମୂଲଟ୍ଠେନ ଲୋଭସ୍ସ ଉପକାରତଂ ନିୱତ୍ତେତି। ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନଟ୍ଠୋ ହି ମୂଲଟ୍ଠୋ, ସୋ ଚ ହେତୁପଚ୍ଚଯତାଅୱିନାଭାୱୀ, ତେନ ଚେତ୍ଥ ମୂଲମିୱ ମୂଲନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ, ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ପନ ପୁବ୍ବେ ‘‘କେସଞ୍ଚୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାନଂ ସହଜାତାନଂ ମୂଲଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ରତ୍ତୋ ଖୋତିଆଦିନା ସୁତ୍ତପଦେନପି ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଲୋଭସ୍ସ ମୂଲକାରଣତଂ ୱିଭାୱେତି, ନ ମୂଲଟ୍ଠେନୁପକାରତ୍ତଂ ଅୱିସେସତୋ ତେସଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯତ୍ତାଭାୱତୋ।

ଅକୁସଲକମ୍ମପଥୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କୁସଲକମ୍ମପଥୱଣ୍ଣନା

ୱେରନ୍ତି ପାଣାତିପାତାଦିପାପଧମ୍ମଂ। ସୋ ହି ୱେରହେତୁତାଯ ‘‘ୱେର’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ମଣତି ‘‘ମଯି ଇଧ ଠିତାଯ କଥମାଗଚ୍ଛସୀ’’ତି ତଜ୍ଜେନ୍ତୀ ୱିଯ ନିୱାରେତୀତି ୱେରମଣୀ। ତେନାହ ‘‘ପଜହତୀ’’ତି। ‘‘ୱିରମଣୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ଏୱ-କାରଂ କତ୍ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ॰ ୭୦୩, ୭୦୪) ଏୱ ନିଦ୍ଦିସନୱସେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା। ଅସମାଦିନ୍ନସୀଲସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତତୋ ଯଥାଉପଟ୍ଠିତୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବୱତ୍ଥୁତୋ ୱିରତି ସମ୍ପତ୍ତୱିରତି, ସମାଦାନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ୱିରତି ସମାଦାନୱିରତି, ସମାଦାନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ୱିରତି ସମାଦାନୱିରତି, କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନ ପୱତ୍ତାୱିରତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତି।

ଜୀୱମାନସସସ୍ସ ମଂସରୁଧିରସନ୍ନିସ୍ସିତାଯ ଅଲ୍ପସସମଂସଂ। ମୁଞ୍ଚି ସବ୍ବତ୍ଥ ସମକରୁଣତାଯ। ସଚ୍ଚଂ ୱତ୍ୱା ‘‘ଏତେନ ସଚ୍ଚୱଜ୍ଜେନ ମଯ୍ହଂ ମାତୁ ରୋଗୋ

ସମ୍ପତୂ’’ତି ଅଧିପ୍ପାସି।

ମହାସପ୍ପୋତି ଅଜଗରୋ। ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଗମାସି ସୀଲତେଜେନ।

କୋସଲ୍ଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଞାଣଂ, କୋସଲ୍ଲେନ, କୋସଲ୍ଲତୋ ୱା ପୱତ୍ତିଯା ଉପଗମନତୋ। କୁଚ୍ଛିତସଯନତୋତି କୁଚ୍ଛିତେନାକାରେନ ସଯନତୋ ଅନୁସଯନତୋ, ପୱତ୍ତନତୋ ୱା। ‘‘ୱେରମଣିକୁସଲା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବାପି ପୁଚ୍ଛାନୁରୂପଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନନ୍ତି ‘‘କୁସଲା’’ତି ନ ୱୁତ୍ତା, ‘‘କୁସଲ’’ନ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତା।

କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ପାଠଇଯଂ ୱିରତିଯୋୱ ଆଗତା, ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୭୦୪) ପନ ଚେତନାପି ଆହରିତ୍ୱା ଦୀପିତାତି ତଦୁଭଯମ୍ପି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ଚେତନାପି ୱଟ୍ଟନ୍ତି ୱିରତିଯୋପୀ’’ତି ଆହ।

ଅନଭିଜ୍ଝା ହି ମୂଲଂ ପତ୍ୱା କମ୍ମପଥକୋଟ୍ଠାସଂ ପତ୍ୱା ଅନଭିଜ୍ଝାତି ୱୁତ୍ତଧମ୍ମୋ ମୂଲତୋ ଅଲୋଭୋ କୁସଲମୂଲଂ ହୋତୀତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯାରମ୍ମଣା ତଦାରମ୍ମଣା ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିଆରମ୍ମଣା କଥଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯାନି ପଜହନ୍ତୀତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅନଭିଜ୍ଝା…ପେ… ୱିରମନ୍ତସ୍ସାତି ଅଭିଜ୍ଝଂ ପଜହନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତତୋ ୱିରତି ଅତ୍ଥି ଅନଭିଜ୍ଝାଦୀହେୱ ତପ୍ପହାନସିଦ୍ଧିତୋ। ତେସୁ ଅଲୋଭୋତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ଅକୁସଲମୂଲେସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପ୍ପନାୱାରନ୍ତି ନିଗମନୱାରଂ। ଏକେନ ନଯେନାତି ୱେଦନାଦିୱସେନ ଅରୂପମୁଖେନେୱ ଅନେକୱିଧେସୁ ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନେସୁ ଏକେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନନଯେନ। ‘‘ଠପେତ୍ୱା ଅଭିଜ୍ଝଂ ନୱ ଅକୁସଲକମ୍ମପଥା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଦସାତି ୱା ଇଦଂ ‘‘କୁସଲକମ୍ମପଥା’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ ‘‘ଅକୁସଲକମ୍ମପଥା ଚ ଦସ କୁସଲକମ୍ମପଥା ଚା’’ତି। ‘‘ଠପେତ୍ୱା ଅଭିଜ୍ଝ’’ନ୍ତି ହି ଇମିନାୱ ଅକୁସଲକମ୍ମପଥାନଂ ନୱଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି। ଅଥ ୱା ଦସାତି ଇଦଂ ଉଭଯଥାପି ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଅଭିଜ୍ଝା ହି ପହାତବ୍ବାପି ସତି ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯତଂ ନାତିୱତ୍ତତୀତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ରୂପତଣ୍ହା ପିଯରୂପଂ ସାତରୂପ’’ନ୍ତିଆଦି, ତସ୍ମା ସା ତାଯ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯତାଯ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେପି ସଙ୍ଗହଂ ଲଭତେୱ, ପହାତବ୍ବଂ ପନ ଉପାଦାଯ ‘‘ଠପେତ୍ୱା ଅଭିଜ୍ଝ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ପରିଯାଯେନ ପନ ସବ୍ବେପି କମ୍ମପଥା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି। ଅଭିଜ୍ଝାଲୋଭାନଂ ପୱତ୍ତିଆକାରସିଦ୍ଧଭେଦଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତ୍ତନ୍ତନଯେନ ତଣ୍ହା ‘‘ସମୁଦଯସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ସମୁଦଯସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି। ଅପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଅପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତମାହ ଯଥା ‘‘ରାଗକ୍ଖଯୋ ଦୋସକ୍ଖଯୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୧୪)। ସପ୍ପଚ୍ଚଯତାଯ ସଙ୍ଖତସଭାୱେ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେ ଗହିତେ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯତାଯ ଅସଙ୍ଖତଂ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ଆୱତ୍ତତି, ଏକନ୍ତସାୱଜ୍ଜେ ଆଚଯଗାମିଲକ୍ଖଣେ ସମୁଦଯସଚ୍ଚେ ଗହିତେ ସାୱଜ୍ଜା ୱିଗମନଂ ଅପଚଯଗାମିଲକ୍ଖଣଂ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂପଟିପକ୍ଖତୋ ଆୱତ୍ତତୀତି ଦ୍ୱେ ଆୱତ୍ତହାରୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ନେତ୍ତିଯଂ (ନେତ୍ତି। ୪।ନିଦ୍ଦେସୱାର) –

‘‘ଏକମ୍ହି ପଦଟ୍ଠାନେ, ପରିଯେସତି ସେସକଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ;

ଆୱତ୍ତତି ପଟିପକ୍ଖେ, ଆୱତ୍ତୋ ନାମ ସୋ ହାରୋ’’ତି।

ସବ୍ବାକାରେନାତି କାମରାଗରୂପରାଗାଦିସବ୍ବପ୍ପକାରେହି, ସବ୍ବତୋ ୱା ଅପାଯଗମନୀଯାଦିଆକାରତୋ, ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚିପି ଅନୱସେସେତ୍ୱା ୱା। ସବ୍ବାକାରେନେୱାତି ସବ୍ବାକାରତୋ। ନୀହରିତ୍ୱାତି ଅପନେତ୍ୱା, ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ। କଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ଅନୱକାରୀକରିତ୍ୱାତି ରୂପୱେଦନାଦୀସୁ କଞ୍ଚି ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗଂ କତ୍ୱା, ଏକେକତୋ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସମୂହତୋୱ ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସ୍ମୀତି ଅହମସ୍ମୀତି ମାନଗ୍ଗାହୱସେନ। ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ନିରୱସେସତୋ ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସମୂହଗ୍ଗହଣାକାରେନା’’ତି। ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ଦିଟ୍ଠିସଦିସଂ ମାନାନୁସଯ’’ନ୍ତି। ‘‘ଯଂ ରୂପଂ ତଂ ଅହ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଯଥା ଦିଟ୍ଠି ରୂପାଦିଂ ‘‘ଅହମସ୍ମୀ’’ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ମାନୋପି ‘‘ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’’ତିଆଦିନାତି ଆହ ‘‘ମାନାନୁସଯୋ ଅସ୍ମୀତି ପୱତ୍ତତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିସଦିସୋ’’ତି। ପରିଚ୍ଛେଦକରୋତି ଓସାନପରିଚ୍ଛେଦକରୋ ଇତୋ ପରଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସାଭାୱକରଣତୋ। କମ୍ମପଥଦେସନାଯାତି କମ୍ମପଥମୁଖେନ ପୱତ୍ତଚତୁସଚ୍ଚଦେସନାଯ। ମନସିକାରପ୍ପଟିୱେଧୱସେନାତି ୱିପସ୍ସନାମନସିକାରମଗ୍ଗପ୍ପଟିୱେଧୱସେନ।

କୁସଲକମ୍ମପଥୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆହାରୱାରୱଣ୍ଣନା

୯୦।ଆହରତୀତି (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୨।୧୧) ଆନେତି, ଉପ୍ପାଦେତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଇତ୍ତାତି ପସୁତା। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହି ଲୋକେ ଜାତୱୋହାରୋ। ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣତୋ ପନ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମନଂ, ତାୱ ସମ୍ଭୱେସିନୋ। ଏସ ତାୱ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକେସୁ ଭୂତସମ୍ଭୱେସିୱିଭାଗୋ, ଇତରେସୁ ପନ ପଠମଚିତ୍ତାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ସମ୍ଭୱ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକାନଂ ୱସେନ ପସୂତିପରିଯାଯୋ, ଇତରେସଂ ୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତିପରିଯାଯୋ। ପଠମଚିତ୍ତପଠମୈରିଯାପଥକ୍ଖଣେସୁ ହି ତେ ସମ୍ଭୱଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଏସନ୍ତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି ନାମ, ନ ତାୱ ଭୂତା ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ନ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା। ଭୂତାଯେୱ ସଇସୋ ଭୱେସନାଯ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା। ନ ପୁନ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅୱଧାରଣେନ ନିୱତ୍ତିତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ଯୋ ଚ କାଲଘସୋ ଭୂତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୧।୨।୧୯୦) ଭୂତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଖୀଣାସୱୱାଚିତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ ‘‘ଅଗ୍ଗିନା ୱା ଉଦକେନ ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୭୬) ୱିଯ।

ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ପଟ୍ଠପନମେୱେତ୍ଥଆହାରେହି କାତବ୍ବଅନୁଗ୍ଗହୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ‘‘ୱଚନଭେଦୋ…ପେ… ଏକୋଯେୱା’’ତି। ସତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନନ୍ତି ସତ୍ତସ୍ସସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ। ଯଥା ‘‘ୱସ୍ସସତଂ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଠିତିଯାତି ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ, ସା ପନ ଅୱିଚ୍ଛେଦୋତି ଆହ ‘‘ଅୱିଚ୍ଛେଦାଯା’’ତି। ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧଧମ୍ମୁପ୍ପତ୍ତିଯା ସତ୍ତସନ୍ତାନୋ ଅନୁଗ୍ଗହିତୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଉପ୍ପାଦାଯା’’ତି। ଏତାନୀତି ଠିତିଅନୁଗ୍ଗହପଦାନି। ଉଭଯତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି, ନ ଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟଂ।

ୱତ୍ଥୁଗତା ଓଜା ୱତ୍ଥୁ ୱିଯ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଆହରିତବ୍ବତଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଜ୍ଝୋହରିତବ୍ବତୋ ଆହାରୋ’’ତି। ନିବ୍ବତ୍ତିତଓଜଂ ପନ ସନ୍ଧାଯ ‘‘କବଳୀକାରାହାରୋ ଓଜଟ୍ଠମକରୂପାନି ଆହରତୀ’’ତି ୱକ୍ଖତି। ଓଳାରିକତା ଅପ୍ପୋଜତାଯ, ନ ୱତ୍ଥୁନୋ ଥୂଲତାଯ, କଥିନତାଯ ୱା, ତସ୍ମା ଯସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପରିତ୍ତା ଓଜା ହୋତି, ତଂ ଓଳାରିକଂ। ସପ୍ପାଦଯୋ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପାଦକତାଯ ଓଳାରିକାୱେଦିତବ୍ବା। ୱିସାଣାଦୀନଂ ତିୱସ୍ସଛଡ୍ଡିତାନଂ ପୂତିଭୂତତା ମୁଦୁକତାତି ୱଦନ୍ତି, ତରଚ୍ଛଖେଳଅତେମିକତାଯ ପନ ତଥାଭୂତାନଂ ତେସଂ ମୁଦୁକତା। ଧମ୍ମସଭାୱୋ ହେସ। ସସାନଂଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ ତରୁଣତିଣସସ୍ସଖାଦନତୋ। ସକୁଣାନଂ ଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ ତିଣବୀଜାଦିଖାଦନତୋ। ପଚ୍ଚନ୍ତୱାସୀନଂ ସୁଖୁମୋ, ତେସଞ୍ହି ସାକପଣ୍ଣସୁକ୍କକୁରପଦୁମପତ୍ତମ୍ପି ଆହାରୋତି। ତେସଂ ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀନଂ। ସୁଖୁମୋତ୍ୱେୱାତି ନ କିଞ୍ଚି ଉପାଦାଯ, ଅଥ ଖୋ ସୁଖୁମୋ ଇଚ୍ଚେୱ ନିଟ୍ଠଂ ପତ୍ତୋ ତତୋ ପରଂ ସୁଖୁମସ୍ସ ଅଭାୱତୋ।

ୱତ୍ଥୁୱସେନ ପନେତ୍ଥ ଆହାରସ୍ସ ଓଳାରିକସୁଖୁମତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଚସ୍ସ ଅପ୍ପୋଜମହୋଜତାହି ୱେଦିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିସ୍ସମନ୍ତି ଖୁଦାୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସରୀରଖେଦଂ। ୱିନୋଦେତୀତି ୱତ୍ଥୁ ତସ୍ସ ୱିନୋଦନମତ୍ତଂ କରୋତି। ନ ପନ ସକ୍କୋତି ପାଲେତୁନ୍ତି ସରୀରଂ ଯାପେତୁଂ ନପ୍ପହୋତି ନିସ୍ସାରତ୍ତା। ନ ସକ୍କୋତି ପରିସ୍ସମଂ ୱିନୋଦେତୁଂ ଆମାସଯସ୍ସ ଅପୂରଣତୋ।

ଛବ୍ବିଧୋପୀତି ଇମିନା କସ୍ସଚିପି ଫସ୍ସସ୍ସ ଅନୱସେସିତବ୍ବତମାହ। ଆହାରସ୍ସଦେସନାକ୍କମେନେୱେତ୍ଥ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଦୁତିଯାଦିତା, ନ ଅଞ୍ଞେନ କାରଣେନାତି ଆହ ‘‘ଦେସନାନଯୋ ଏୱା’’ତିଆଦି। ମନସୋ ସଞ୍ଚେତନା, ନ ସତ୍ତସ୍ସାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ମନୋଗହଣଂ ଯଥା ‘‘ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତି (ଧ। ସ। ୧୧), ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ଚା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୬୯) ଆହ ‘‘ମନୋସଞ୍ଚେତନାତି ଚେତନା ଏୱା’’ତି। ଚିତ୍ତନ୍ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଚିତ୍ତଂ, ନ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣମେୱ।

ପୁବ୍ବେ ‘‘ଆହାରନ୍ତି ପଚ୍ଚଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଯଦି ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ ଆହାରଟ୍ଠୋ’’ତିଆଦିନା ଚୋଦେତି। ଅଥ କସ୍ମା ଇମେଯେୱ ଚତ୍ତାରୋ ୱୁତ୍ତାତି ଅଥ କସ୍ମା ଚତ୍ତାରୋୱ ୱୁତ୍ତା, ଇମେ ଏୱ ଚ ୱୁତ୍ତାତି ଯୋଜନା। ୱିସେସପଚ୍ଚଯତ୍ତାତି ଏତେନ ଯଥା ଅଞ୍ଞେ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯାୱ ହୋନ୍ତି, ଇମେ ପନ ତଥା ଚ ହୋନ୍ତି ଅଞ୍ଞଥା ଚାତି ସମାନେପି ପଚ୍ଚଯତ୍ତେ ଅତିରେକପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଆହାରାତି ୱୁତ୍ତାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ଇଦାନି ତଂ ଅତିରେକପଚ୍ଚଯତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ ହୀ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ ରୂପକାଯସ୍ସ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଭାୱତୋ। ତେନାହ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୭୦୮; ପଟ୍ଠା। ଅଟ୍ଠ। ପଚ୍ଚଯୁଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା) ‘‘ରୂପାରୂପାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଟ୍ଠେନ ଉପକାରକା ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ଆହାରପଚ୍ଚଯୋ’’ତି। ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତଞ୍ହି ସତିପି ଜନକତ୍ତେ ଅରୂପୀନଂ ଆହାରାନଂ ଆହାରଜରୂପସମୁଟ୍ଠାପକରୂପାହାରସ୍ସ ଚ ହୋତି, ଅସତି ପନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତେ ଆହାରାନଂ ଜନକତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତଂ ପଧାନଂ। ଜନଯମାନୋପି ହି ଆହାରୋ ଅୱିଚ୍ଛେଦୱସେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭଯମାନୋ ଏୱ ଜନେତୀତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଭାୱୋ ଏୱ ଆହାରଭାୱୋ। ୱେଦନାଯ ଫସ୍ସୋ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ। ‘‘ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି (ଉଦା। ୧; ମ। ନି। ୩।୧୨୬) ୱଚନତୋ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସମନୋସଞ୍ଚେତନା। ‘‘ଚେତନା ତିୱିଧଂ ଭୱଂ

ଜନେତୀ’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପ’’ନ୍ତି ପନ ୱଚନତୋ ନାମରୂପସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ। ନ ହି ଓକ୍କନ୍ତିୱିଞ୍ଞାଣାଭାୱେ ନାମରୂପସ୍ସ ଅତ୍ତସମ୍ଭୱୋ। ଯଥାହ ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ହି, ଆନନ୍ଦ, ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ନ ଓକ୍କମିସ୍ସଥ, ଅପି ନୁ ଖୋ ନାମରୂପଂ ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ସମୁଚ୍ଚିସ୍ସଥା’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୧୫)। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତେନ ସାଧେତୁଂ ‘‘ଯଥାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱଂ ଯଦିପି ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ ଆହାରଟ୍ଠୋ, ୱିସେସପଚ୍ଚଯତାଯ ପନ ଇମେ ଏୱ ଆହାରାତି ୱୁତ୍ତାତି ତଂ ନେସଂ ୱିସେସପଚ୍ଚଯତଂ ଅୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କୋ ପନେତ୍ଥା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ମୁଖେ ଠପିତମତ୍ତୋଯେୱ ଅସଙ୍ଖାଦିତୋ, ତତ୍ତକେନପି ଅବ୍ଭନ୍ତରସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ଏୱ। ତେନାହ ‘‘ଅଟ୍ଠ ରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠାପେତୀ’’ତି। ସୁଖୱେଦନାଯ ହିତୋ ସୁଖୱେଦନିଯୋ। ସବ୍ବଥାପୀତି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିୱସେନ। ଯତ୍ତକା ଫସ୍ସସ୍ସ ପକାରଭେଦା, ତେସଂ ୱସେନ ସବ୍ବପ୍ପକାରୋପି ଫସ୍ସାହାରୋ। ଯଥାରହଂ ତିସ୍ସୋ ୱେଦନା ଆହରତି, ଅନାହାରକୋ ନତ୍ଥି।

ସବ୍ବଥାପୀତି ଇଧାପି ଫସ୍ସାହାରେ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତିସନ୍ତତିୱସେନାତି କାଯଦସକଂ ଭାୱଦସକଂ ୱତ୍ଥୁଦସକନ୍ତି ତିୱିଧସନ୍ତତିୱସେନ। ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯନଯେନାତି ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯୱିଧିନା। ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ହି ଅତ୍ତନା ସହଜାତନାମସ୍ସ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯୱିପାକିନ୍ଦ୍ରିଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତୋଯେୱ ଆହାରପଚ୍ଚଯତାଯ ତଂ ଆହାରେତୀ ୱୁତ୍ତଂ, ସହଜାତରୂପେସୁ ପନ ୱତ୍ଥୁନୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯଂ ଠପେତ୍ୱା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ, ସେସରୂପସ୍ସ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ତାନୀତି ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ ଅନପୁଂସକାନମ୍ପି ନପୁଂସକେହି ସହ ୱଚନତୋ।

ସାସୱାକୁସଲାକୁସଲଚେତନାୱ ୱୁତ୍ତା। ୱିସେସପଚ୍ଚଯଭାୱଦସ୍ସନଂ ହେତନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଅୱିସେସେନ ପନା’’ତିଆଦି। ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଥା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ୱିସେସତୋ ପଚ୍ଚଯତାଯ ଏତେସଂ ଆହାରଟ୍ଠୋ, ଏୱଂ ଅୱିସେସତୋପୀତି ଦସ୍ସନ୍ତେନ ‘‘ଅୱିସେସେନ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତତଂସମୁଟ୍ଠାନଧମ୍ମାନନ୍ତି ତେହି ଫସ୍ସାଦୀହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପଧମ୍ମାନଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ଯଥାରହତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ସମୁଟ୍ଠାନଗ୍ଗହଣଂ ପନ ଅୱିସେସତୋ।

ଉପତ୍ଥମ୍ଭେନ୍ତୋ ଆହାରକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୀତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭେନ୍ତୋଯେୱ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଓଜଟ୍ଠମକରୂପସମୁଟ୍ଠାପନେନେୱ ପନସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧି। ଫୁସନ୍ତୋଯେୱାତି ଫୁସନକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତୋ ଏୱ। ଆଯୂହମାନାୱାତି ଚେତଯମାନା ଏୱ ଅଭିସନ୍ଦହନ୍ତୀ ଏୱ। ୱିଜାନନ୍ତମେୱାତି ଉପପତ୍ତିପରିକପ୍ପନୱସେନ ୱିଜାନନ୍ତମେୱ ଆହାରକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୀତି ଯୋଜନା। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଆହାରକିଚ୍ଚସାଧନଞ୍ଚ ତେସଂ ୱେଦନାଦିଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁତାଯ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ପୱତ୍ତନମେୱ।

କାଯଟ୍ଠପନେନାତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ? ନନୁ କମ୍ମଜାଦିରୂପଂ କମ୍ମାଦିନାୱ ପୱତ୍ତତୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘କମ୍ମଜନିତୋପୀ’’ତିଆଦି। ଉପାଦିନ୍ନରୂପସନ୍ତତିଯା ଉପତ୍ଥମ୍ଭନେନେୱ ଉତୁଚିତ୍ତଜରୂପସନ୍ତତୀନମ୍ପି ଉପତ୍ଥମ୍ଭନସିଦ୍ଧି ହୋତୀତି ‘‘ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ରୂପସନ୍ତତୀନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପତ୍ଥମ୍ଭନମେୱ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଅନୁପାଲକୋ ହୁତ୍ୱା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ରୂପକାଯସ୍ସ ଠିତିହେତୁତା ହି ଯାପନା ଅନୁପାଲନା।

ସୁଖାଦିୱତ୍ଥୁଭୂତନ୍ତି ସୁଖାଦୀନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ। ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ହି ୱସତି ଏତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ତଦାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମାତି ୱତ୍ଥୂତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଫୁସନ୍ତୋଯେୱାତି ଇଦଂ ଫସ୍ସସ୍ସ ଫୁସନସଭାୱତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱେନ ୱିନା ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥି। ୱେଦନାପୱତ୍ତିଯା ୱିନା ସତ୍ତାନଂ ସନ୍ଧାୱନତା ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ସୁଖାଦି…ପେ… ହୋତୀ’’ତି, ନ ଚେତ୍ଥ ସଞ୍ଞୀଭୱକଥାଯଂ ଅସଞ୍ଞୀଭୱୋ ଦସ୍ସେତବ୍ବୋ, ତସ୍ସାପି ୱା କାରଣଭୂତୱେଦନାପୱତ୍ତିୱସେନେୱ ଠିତିଯା ହେତୁନୋ ଅବ୍ଭାପିତା। ତଥା ହି ‘‘ମନୋସଞ୍ଚେତନା…ପେ… ଭୱମୂଲନିପ୍ଫାଦନତୋ ସତ୍ତାନଂ ଠିତିଯା ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା, ତତୋ ଏୱ ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଜାନନ୍ତମେୱାତି ଉପପତ୍ତିପରିକପ୍ପନୱସେନ ୱିଜାନନ୍ତମେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋତି।

ଚତ୍ତାରିଭଯାନି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି ଆଦୀନୱୱିଭାୱନତୋ। ନିକନ୍ତୀତି ନିକାମନା। ରସତଣ୍ହଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ସା ହି କବଳୀକାରେ ଆହାରେ ବଲୱତୀ। ତେନେୱ ତତ୍ଥ ଅୱଧାରଣଂ କତଂ। ଭାଯତି ଏତସ୍ମାତି ଭଯଂ, ନିକନ୍ତିଯେୱଭଯଂ ମହାନତ୍ଥହେତୁତୋ। ଉପଗମନଂ ୱିସଯିନ୍ଦ୍ରିଯୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ୱିସଯୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ଏୱ ଚ ସଙ୍ଗତିୱସେନ ପୱତ୍ତି, ତଂ ୱେଦନାଦିଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁତାଯ ‘‘ଭଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱଧାରଣେ ପଯୋଜନଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ସେସଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱନଯୋ। ଆଯୂହନଂ ଅଭିସନ୍ଦହନଂ, ସଂୱିଧାନନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ଭୱୂପପତ୍ତିହେତୁତାଯ ‘‘ଭଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିନିପାତୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତି। ସୋ ଭୱୂପପତ୍ତିହେତୁକାନଂ ସବ୍ବେସଂ ଅନତ୍ଥାନଂ ମୂଲକାରଣତ୍ତା ‘‘ଭଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଇଦାନି ନିକନ୍ତିଆଦୀନଂ ସପ୍ପଟିଭଯତଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କିଂକାରଣା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ନିକନ୍ତିଂ କତ୍ୱାତି ଆଲଯଂ ଜନେତ୍ୱା, ତଣ୍ହଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଫସ୍ସ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିଭେଦଂ ଫସ୍ସଂ ପଓ୍ୱେନ୍ତା। ଫସ୍ସସ୍ସାଦିନୋତି କାଯସମ୍ଫସ୍ସୱସେନ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ଅସ୍ସାଦନସୀଲା। କାଯସମ୍ଫସ୍ସୱସେନ ହି ସତ୍ତାନଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବତଣ୍ହା ପଓ୍ୱତ୍ତତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଫସ୍ସାହାରାଦୀନଓ୍ୱଦସ୍ସନେ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ଉଦ୍ଧଟଂ ''ପରେସଂ ରକ୍ଖିତଗୋପିତେସୂ''ତିଆଦିନା। ଫସ୍ସସ୍ସାଦିନୋତି ୱା ଫସ୍ସାହାରସ୍ସାଦିନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସତି ହି ଫସ୍ସାହାରେ ସତ୍ତାନଂ ଫସ୍ସାରମ୍ମଣେ ଅସ୍ସାଦୋ, ନାସତୀତି। ତେନାହ ''ଫସ୍ସସ୍ସାଦମୂଲକ''ନ୍ତିଆଦି।

ଜାତିନିମିତ୍ତସ୍ସ ଭଯସ୍ସ ଅଭିନିପାତସଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା ''ତମ୍ମୂଲକ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, କମ୍ମାଯୂହନନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଭିନିପତତୀତି ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତତି। ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ହି ସତ୍ତାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅଙ୍ଗାରକାସୁସଦିସେ ଭୱେ ଅଭିନିପାତସଦିସୀତି। ତମ୍ମୂଲକତ୍ତାତି ନାମରୂପନିବ୍ବତ୍ତିମୂଲକତ୍ତା।

ତତ୍ରାତି ତାସୁ ଉପମାସୁ। ଭୂତମତ୍ଥଂ କତ୍ୱାତି ନ ପରିକପ୍ପିତମତ୍ଥଂ, ଅଥ ଖୋ ଭୂତଂ ଭୂତପୁବ୍ବଂ ଅତ୍ଥଂ କତ୍ୱା। ପାଥେଯ୍ୟହତ୍ଥେସୁ ଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁ ପାଥେଯ୍ୟଂ, ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଗନ୍ତ୍ୱା ପାଥେଯ୍ୟଂ ନିଟ୍ଠାସୀ''ତି। ଗନ୍ତ୍ୱାତି ୱାଗମନହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଖୁପ୍ପିପାସାତୁରତାଯ ଘନଚ୍ଛାଯଂ ରୁକ୍ଖଂ ଉପଗନ୍ତୁଂ ଅସମତ୍ଥା ୱିରଳଚ୍ଛାଯାଯଂ ନିସୀଦିଂସୁ। ନ ଦାନି ସକ୍କା ତଂ ମଯା କାତୁଂ ଅତିଦୁବ୍ବଲଭାୱତୋ। ପରିକ୍ଖୀଣଗତିତରୁଣଦାରକୋ ଖୁପ୍ପିପାସାଭିଭୂତୋ ଚ, ତସ୍ମା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋଯେୱ ମତୋ।

ସଜାତିମଂସତାଯାତି (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୨।୬୩) ସମାନଜାତିମଂସତାଯ, ମନୁସ୍ସମଂସତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ମନୁସ୍ସମଂସଂ, ତଞ୍ହି ଲୋକେ ଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯତ୍ତା ପଟିକୁଲଂ। ତଥା ହି ତଂ ୱିଞ୍ଞୂହି ୱଜ୍ଜିତଂ, ମନୁସ୍ସମଂସେସୁପି ଞାତିମଂସଂ ଅଯୁତ୍ତପରିଭୋଗତାଯ ପଟିକୂଲଂ, ତତ୍ଥାପି ପୁତ୍ତମଂସଂ, ତତ୍ଥାପି ପିଯପୁତ୍ତମଂସଂ, ତତ୍ଥାପି ତରୁଣମଂସଂ, ତତ୍ଥାପି ଆମକମଂସଂ, ତତ୍ଥାପି ଅଗୋରସାଭିସଙ୍ଖତଂ, ତତ୍ଥାପି ଅଲୋଣଂ, ତତ୍ଥାପି ଅଧୂପିତନ୍ତି ଏୱଂ ହେଟ୍ଠିମତୋ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରସ୍ସ ପଟିକୂଲତରଭାୱକାରଣତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ପୁତ୍ତମଂସସଦିସନ୍ତି ପଟିକୂଲତାଉପଟ୍ଠାପନେନ ପୁତ୍ତମଂସସଦିସଂ କତ୍ୱା ପସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ନିକନ୍ତିଂ ପରିଯାଦିଯତୀତି ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଆହାରେ ସାପେକ୍ଖଂ ଖେପେତି।

ସା ଗାୱୀତି ''ସେଯ୍ୟଥାପି ଭିକ୍ଖୱେ ଗାୱୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୬୩) ଏୱଂ ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତଗାୱୀ। ଉଦ୍ଦାଲେତ୍ୱାତି ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା। ନିସ୍ସାଯ ତିଟ୍ଠତୀତି ପଟିଚ୍ଚପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ୱା ପଓ୍ୱତ୍ତତି। ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଦିୱସେନ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ୱେଦଯିତାନଂ ଦୁକ୍ଖଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ୱେଦଯିତଦୁକ୍ଖସ୍ସା''ତି।

ସାଧୁସମ୍ମତାପି ଗତି ୱିପରିଣାମସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାୱସେନ କିଲେସଦୁକ୍ଖୱସେନ ଚ ମହାପରିଳାହାଯେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ମହାପରିଳାହଟ୍ଠେନ ତଯୋ ଭୱା''ତି। ଯଥା ଉପକଡ୍ଢକା ଦ୍ୱେ ପୁରିସା, ଏୱଂ କୁସଲାକୁସଲୱସେନ ଦ୍ୱେ ମନୋସଞ୍ଚେତନା। ଯଥା ମନୋସଞ୍ଚେତନା ନ ପଓ୍ୱତ୍ତତି, ତଥା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ନିକନ୍ତିଂ ପରିଯାଦିଯତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସତ୍ତିସତେନ ହତା ଏୱ ଉପମା ସତ୍ତିସତହତୂପମା, ତସ୍ସଂ ସତ୍ତିସତହତୂପମାଯଂ। ତଂ ସତ୍ତିସତଂ। ଅସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ। ପତିତୋକାସେତି ପୁରିମସତ୍ତୀହି ପତିତପ୍ପଦେସେ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପମାଣଂ ନତ୍ଥି ଅନେକସ୍ସ ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଖନ୍ଧଜନନନ୍ତି ଖନ୍ଧାନଂ ଅପରାପରୁପ୍ପାଦୋ, ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ପନ ପଟିସନ୍ଧି ଏୱ। ଆଗୁଚାରୀ ପୁରିସୋ ୱିଯ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାନପ୍ପକାରଦୁକ୍ଖୁପ୍ପାଦସନ୍ନିସ୍ସଯତୋ, ତେହି ଚ ଦୁକ୍ଖେହି ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପମୁଖଭାୱେନ ପଓ୍ୱତ୍ତିଯା ''ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପାଦୋତି ୱୁତ୍ତା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା''ତି (ଧ। ପ। ୧, ୨) ଯଥା ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଆଯତିଂ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ନ ପଓ୍ୱତ୍ତତି, ଏୱଂ କରଣଂ ତତ୍ଥ ନିକନ୍ତିପରିଯାଦାନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପରିଞ୍ଞାତଂୱତ୍ଥୂତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚମାହ। ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକୋ ରାଗୋତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣାରମ୍ମଣୋ ରାଗୋ। ପରିଞ୍ଞାତୋ ହୋତୀତି ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଜାନନେନ ସମତିକ୍କନ୍ତୋ ହୋତି। ରସତଣ୍ହାଯ ହି ସମ୍ମଦେୱ ୱିଗତାଯ ରୂପତଣ୍ହାଦଯୋପି ୱିଗତାଯେୱ ହୋନ୍ତି। ତଥା ଚ ସତି କାମରାଗସଂଯୋଜନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନମେୱ ହୋତି, ଏୱଂ କରଣଂ ତତ୍ଥ ନିକନ୍ତିପରିଯାଦାନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯେ ହି ସିଦ୍ଧେ ପହାନାଭିସମଯୋ ସିଦ୍ଧୋ ଏୱାତି। ପହୀନେ ଚ କାମରାଗସଂଯୋଜନେ ଓରମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନଂ ଲେସୋପି ନାୱସିସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ନତ୍ଥି ତଂ ସଂଯୋଜନ''ନ୍ତିଆଦି। ତେନ କବଳୀକାରାହାରପରିଞ୍ଞା ଅନାଗାମିତଂ ପାପେତୀତି ଦସ୍ସେତି। ସେସାହାରପରିଞ୍ଞା ପନ ଅରହତ୍ତନିଟ୍ଠା ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଫସ୍ସେ ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତିସ୍ସୋ ତଣ୍ହାତି କାମତଣ୍ହା ରୂପତଣ୍ହା ଅରୂପତଣ୍ହାତି ଇମା ତିସ୍ସୋ ତଣ୍ହା।

''ପୁରିମତଣ୍ହାସମୁଦଯା''ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କଥ''ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯନିବ୍ବତ୍ତାତି ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ନିବ୍ବତ୍ତା।

ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ପୁରିମତଣ୍ହାସମୁଦଯା ଆହାରାନଂ ସମୁଦଯଦସ୍ସନେନେୱ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେପି ଉପାଦିନ୍ନକଆହାରସମୁଦଯୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତୀତି ତଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଅନୁପାଦିନ୍ନକାନଂ ତଣ୍ହାସମୁଦଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯସ୍ମା ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ମିସ୍ସିତ୍ୱା କଥିତା ଅୱିସେସିତତ୍ତା। ସହଜାତତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୋତି ଏତ୍ଥ ସହଜାତଗ୍ଗହଣଂ ଅସହଜାତତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୋପି ଅନୁପାଦିନ୍ନକଆହାରୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ସୋ ପନ ଅସହଜାତତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସତାସାମଞ୍ଞେନପି ଯଥାୱୁତ୍ତୋପାଦିନ୍ନକାହାରେନ ସଂସଯଂ ଜନେଯ୍ଯାତି ନ ଉଦ୍ଧଟୋ, ନ ଚ ଏତଂ କାରଣଂ ''ରାଗଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱଚନତୋ, ତଣ୍ହୋପନିସ୍ସଯପଟିଘଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଯ ଚ ଓଜାଯ ୱସେନ ଅନୁପାଦିନ୍ନକଆହାରସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ। କଥଂ ପନ ତଣ୍ହା ଓଜାଯ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ; ନ ହି ପଟ୍ଠାନେ କତ୍ଥଚି ରୂପସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୀତି। ନାଯଂ ୱିରୋଧୋ ''ଯସ୍ମିଂ ସତି ଯଂ ହୋତି, ସୋ ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ''ତି ସୁତ୍ତନ୍ତନଯସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଯଥାୱୁତ୍ତତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ। ତେନେୱାହ ''ଇମିସ୍ସା…ପେ… ତଣ୍ହାଯ ନିରୋଧେନା''ତି।

କାରଣେ ସବ୍ବସୋ ନିରୁଦ୍ଧେ ଫଲମ୍ପି ସବ୍ବସୋ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଆହ ''ଆହାରନିରୋଧୋ ପଞ୍ଞାଯତୀ''ତି। ଆହାରାନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେକଦେସତ୍ତା ଆହାରଗ୍ଗହଣଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଗ୍ଗହଣମେୱ ହୋତୀତି ଆହ ''ଇଧ ଚତ୍ତାରିପି ସଚ୍ଚାନି ସରୂପେନେୱ ୱୁତ୍ତାନୀ''ତି। ସଚ୍ଚଦେସନା ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ଯାୱଦେୱ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯାଦିଭାୱସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥା, ତସ୍ମା ଜରାମରଣାଦୀସୁ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯାଦିଭାୱେ ଅସମ୍ମୋହତୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସବ୍ବତ୍ଥ ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନ୍ତେନ ସଚ୍ଚାନି ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବାନୀ''ତି ଆହ।

ଆହାରୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସଚ୍ଚୱାରୱଣ୍ଣନା

୯୧. ଯେନ ଯେନ ପରିଯାଯେନ ବ୍ଯାକରୋତୀତି ଯେନ ଯେନ ଦୁକ୍ଖାଦିଜରାମରଣାଦିପରିଯାଯେନ ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ସଙ୍ଖେପତୋ ଚ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଚ କଥେତି। ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ଦୁକ୍ଖମତ୍ତଂ।

ସଚ୍ଚୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଜରାମରଣୱାରୱଣ୍ଣନା

୯୨. ତେସଂତେସନ୍ତି ବ୍ଯାପନିଚ୍ଛାୱସେନାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ତସ୍ମା ଯଥା ''ଗାମୋ ଗାମୋ ରମଣୀଯୋ''ତି ୱୁତ୍ତେ ରମଣୀଯତାଯ ତାଦିସା ସବ୍ବେପି ଗାମା ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏୱଂ ''ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଜାତୀ''ତି ୱୁତ୍ତେ ଜାତିସଙ୍ଖାତୱିକାରୱସେନ ସବ୍ବେପି ସତ୍ତା ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତେନାହ ''ସଙ୍ଖେପତୋ ଅନେକେସଂ ସତ୍ତାନଂ ସାଧାରଣନିଦ୍ଦେସୋ''ତି।

ଗତିଜାତିୱସେନାତି (ସଂ. ନି. ଟୀ. ୨.୧.୨) ପଞ୍ଚଗତିୱସେନ, ତତ୍ଥାପି ଏକେକାଯ ଗତିଯା ଖତ୍ତିଯାଦିଭୁମ୍ମଦେୱାଦିହତ୍ଥିଆଦିଜାତିୱସେନ ଚ। ନିକିଯ୍ଯନ୍ତି ସତ୍ତା ଏତ୍ଥ, ଏତେନ ୱାତି ନିକାଯୋ, ଗୋତ୍ତଚରଣାଦିୱିଭାଗୋ। ଜରାଯ ସଭାୱୋ ନାମ ୱଯୋହାନି, ତସ୍ମା ଜରାତି ୱଯୋହାନିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସଭାୱସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସୋ, ପାକଟଜରାୱସେନ ନିଦ୍ଦେସୋ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଗହଣତୋ। ଜୀରଣମେୱ ଜୀରଣତା, ଜୀରନ୍ତସ୍ସ ୱା ଆକାରୋ ତା-ସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ''ଅଯଂ ଆକାରନିଦ୍ଦେସୋ''ତି। ଦନ୍ତାଦୀନଂ ୱସେନ ଖଣ୍ଡଂ ଜାତଂ ଏତସ୍ସାତି ଖଣ୍ଡିତୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚଂ। ପଲିତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପଲିତୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ପାଲିଚ୍ଚଂ। ୱଲି ତଚୋ ଏତସ୍ସାତି ୱଲିତ୍ତଚୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ୱଲିତ୍ତଚତା। ଇମେ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦଯୋ ଜରା। ୱିକାରାନଂ ଦସ୍ସନୱସେନାତି ୱିପତ୍ତିଦସ୍ସନୱସେନ। ୱାତସ୍ସାତି ମହତୋ ୱାତକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ। ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଗତମଗ୍ଗୋ ପାକଟୋ, ତସ୍ମା ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିଗ୍ଗହଣଂ ଜରାଯ କିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ନ ଚ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦୀନେୱ ଜରାତି କଲଲକାଲତୋ ପଭୁତି ପୁରିମରୂପାନଂ ଜରାପତ୍ତକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନି ପଚ୍ଛିମରୂପାନି ପରିପକ୍କରୂପାନୁରୂପାନି ପରିଣତପରିଣତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅନୁକ୍କମେନ ସୁପରିଣତରୂପାନଂ ପରିପାକକାଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନି ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିସଭାୱାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତାନି ଉଦକାଦିମଗ୍ଗେସୁ ତିଣରୁକ୍ଖସଂଭଗ୍ଗତାଦଯୋ ୱିଯ ପରିପାକଗତମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତେସୁ ପରିପକ୍କରୂପେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନାନି ''ଜରାଯ ଗତୋ ମଗ୍ଗୋ''ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତାନି, ନ ଜରାତି।

ପକତିଯାତି ଫଲୱିପଚ୍ଚନପକତିଯା, ଜରାଯ ୱା ପାପୁଣିତବ୍ବଂ ଫଲମେୱପକତି, ତାଯ ଜରା ଦୀପିତା। ସୁପ୍ପସନ୍ନାନୀତି ସୁଟ୍ଠୁ ପସନ୍ନାନି। ତମେୱ ସୁପ୍ପସନ୍ନତଂ କିଚ୍ଚତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୁଖୁମମ୍ପୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତିକ୍ଖୱିସଦତା ହି ତେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସୁପ୍ପସନ୍ନତା। ଆଲୁଳିତାନୀତି ଆକୁଲାନି। ଅୱିସଦାନୀତି ଅବ୍ଯତ୍ତାନି।

କାମଂ ରୂପଧମ୍ମେସୁପି ଖଣିକଜରା ଦୁରୁପଲକ୍ଖିତା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାଓ, ସା ପନ ଯସ୍ମା ସନ୍ତାନଓସେନ ପଓତ୍ତିଯା ପରିବ୍ଭତ୍ତାଓ ହୋତୀତି ''ପାକଟଜରା''ଇଚ୍ଚେଓ ଓ୍ଭତ୍ତା। ଅଓୀଚି ନିରନ୍ତରା ଜରା ଅଓୀଚିଜରା ସତି ସନ୍ତାନେ ସତ୍ତାନଂ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧତୋ। ତତୋ ଅଞ୍ଞେସୁପି ମନ୍ଦଦସକାଦୀସୁ ପୁବ୍ବଦସକାଦିପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଅଞ୍ଞେସୁ ଯଥାଓ୍ଭତ୍ତେସୁ। ଅନ୍ତରନ୍ତରାତି ତେସୁ ଏଓ ଓ୍ଭତ୍ତପ୍ପକାରେସୁ ପୁରିମଦସକାଦିତୋ ପଚ୍ଛିମଦସକାଦୀନଂ ଅନ୍ତରନ୍ତରା। ଓଣ୍ଣଓିସେସାଦୀନନ୍ତି ଓଣ୍ଣଓିସେସସଣ୍ଠାନଓିସେସସମ୍ଫସ୍ସଓିସେସାଦୀନଂ।

ଓଚନକଓସେନାତି କ-କାରେନ ହି ପଦଂ ଓଡ୍ଢେତ୍ୱା ଓ୍ଭତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଚଓନଂ ଚୁତୀତି ଓ୍ଭତ୍ତଂ ହୋତି। ତଂ ପନ ଏକଚତୁପଞ୍ଚଓୋକାରଭଓେସୁ ଚୁତିଯା ଅଓିସେସତୋ ଗହଣନ୍ତି ଆହ ''ଏକଚତୁପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ସାମଞ୍ଞଓଚନ''ନ୍ତି। ଚଓନକଓସେନାତି ଓା ଚଓନକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଓସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚଓନମେଓ ଚଓନତାତି ଆହ ''ଭାଓଓଚନେନା''ତି। ଲକ୍ଖଣନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଓଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ନିଦସ୍ସନଂ। ଚଓନ୍ତସ୍ସ ଓା ଆକାରୋ ତା-ସଦ୍ଦେନ ଓ୍ଭତ୍ତୋ ''ଚଓନତା''ତି। ଭିଜ୍ଜନଂ ଭେଦୋତି ଓ୍ଭତ୍ତଂ ''ଚୁତିକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଭଙ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତିପରିଦୀପନ''ନ୍ତି। ଯଥା ଭିନ୍ନସ୍ସ ଘଟସ୍ସ କେନଚି ପରିଯାଯେନ ଘନଘଟଭାଓେନ ଠାନଂ ନତ୍ଥି, ଏଓଂ ଭିନ୍ନାନଂ ଖନ୍ଧାନନ୍ତି ଚଓନଂ ଅନ୍ତରହିତଂ ନାମାତି ଆହ ''ଅନ୍ତରଧାନନ୍ତି…ପେ… ପରିଦୀପନ''ନ୍ତି। ଯୋ ମଚ୍ଚୂତି ଓ୍ଭଚ୍ଚତି ଭେଦୋ, ଯଞ୍ଚ ମରଣଂ ପାଣଚାଗୋ, ତଦୁଭଯଂ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ଓ୍ଭତ୍ତଂ ''ମଚ୍ଚୁ ମରଣ''ନ୍ତି ଏଓଂ ଓା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କାଲସ୍ସ ଅନ୍ତକସ୍ସ କିରିଯାତି ଯା ଲୋକେ ଓ୍ଭଚ୍ଚତି, ସା ଚୁତି, ମରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚଓନକାଲୋ ଏଓ ଓା ଅନତିକ୍କମନୀଯତ୍ତା ଓିସେସେନ କାଲୋତି ଓ୍ଭତ୍ତୋତି ତସ୍ସ କିରିଯା ଅତ୍ଥତୋ ଚୁତିକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦପ୍ପତ୍ତିଯେଓ। ''ଚୁତି ଚଓନତା''ତିଆଦିନା ପୁବ୍ବେ ଓୋହାରମିସ୍ସକେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ।

ଇଦାନି ନିବ୍ବତ୍ତିତପରମତ୍ଥନଯେନେଓ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପରମତ୍ଥେନ ଦୀପେତୁ''ନ୍ତି ଓ୍ଭତ୍ତଂ। ''ଚଓନକଓସେନା''ତିଆଦିନା ହି ପୁଗ୍ଗଲଓସେନ ଚ ଓୋହାରାଧିଟ୍ଠାନା ସଂଓଣ୍ଣନା କତା। ନ କିଞ୍ଚି କଠଏଓରଂ ନିକ୍ଖିପକି ଓପପାତିକାନଂ ଚୁତିକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଅନ୍ତରଧାନମେଓହୋତି, ତତୋ ପରଂ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନରୂପସନ୍ତତି ନ ପଓତ୍ତତି। ''ଜାତିସମୁଦଯା''ତିଆଦୀସୁ ଯଂ ଓତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ''ତଣ୍ହାସମୁଦଯା''ତିଆଦୀସୁ ଓ୍ଭତ୍ତନଯେନେଓ ସକ୍କା ଓିଞ୍ଞାତୁନ୍ତି ନ ଓ୍ଭତ୍ତଂ।

ଜରାମରଣଓାରଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଜାତିଓାରଓଣ୍ଣନା

୯୩।ଜାଯନଟ୍ଠେନାତିଆଦି ଆଯତନଓସେନ ଯୋନିଓସେନ ଚ ଦ୍ୱୀହି ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ସବ୍ବସତ୍ତେ ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଜାତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଓ୍ଭତ୍ତଂ। ସମ୍ମୋହଓିନୋଦନିଯଂ (ଓିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୯୧) ପନ ''ଜାଯମାନକଓସେନ ଜାତି, ସଞ୍ଜାଯନଓସେନ ସଞ୍ଜାତୀ''ତି ଓ୍ଭତ୍ତତ୍ତା ତତ୍ଥ ଏକେକେନେଓ ପଦେନ ସବ୍ବସତ୍ତେ ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଜାତିଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସମ୍ପୁଣ୍ଣା ଜାତି ସଞ୍ଜାତୀତି କତ୍ୱା ''ସା ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନଓସେନ ଯୁତ୍ତା''ତି ଓ୍ଭତ୍ତଂ। ଏତେନେଓ କେଓଲଂ ଜାତିସଦ୍ଦେନ ଓ୍ଭତ୍ତାଯ ଜାତିଯା ଅପରିପୁଣ୍ଣାଯତନତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଅଭିବ୍ଯତ୍ତା ନିବ୍ବତ୍ତି ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତି, ପାକଟା ନିବ୍ବତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ…ପେ… ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତୀ''ତି ସତ୍ତଓସେନ ପଓତ୍ତତ୍ତା ଓୋହାରଦେସନା।

ତତ୍ରତତ୍ରାତି ଏତ୍ଥ ଚତୁଓୋକାରଭଓେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ, ଏକଓୋକାରଭଓେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ, ସେସରୂପଧାତୁଯଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ, କାମଧାତୁଯଂ ଓିକଲାଓିକଲିନ୍ଦ୍ରିଯଓସେନ ସତ୍ତନ୍ନଂ ନଓନ୍ନଂ ଦସନ୍ନଂ, ପୁନ ଦସନ୍ନଂ, ଏକାଦସନ୍ନଞ୍ଚ ଆଯତନାନଂ ଓସେନ ସଙ୍ଗହୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ଯଦିପି ଚୁତିକ୍ଖନ୍ଧା ଅନନ୍ତରାନଂ ପଟିସନ୍ଧିକଧମ୍ମାନଂ ଅନନ୍ତରାଦିନା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ଯେ ପନ ସମୁଦଯା ଅଜନକା, ତେ ଏତ୍ଥ ଉପପତ୍ତିଭଓୋତି ଅଧିପ୍ପେତା। ଜନକୋ ଏଓ ଭଓୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯଭୂତୋ କମ୍ମଭଓୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ''ତି ଆହ।

ଜାତିଓାରଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଭଓଓାରଓଣ୍ଣନା

୯୪। ଭାଓନଭଓନଟ୍ଠେନ ଭଓୋ ଦୁଓିଧୋ। ତତ୍ଥ କମ୍ମଭଓୋ ''ଭଓତି ଏତସ୍ମା ଉପପତ୍ତିଭଓୋ''ତି ଭାଓନଟ୍ଠେନ ଭଓୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଉପପତ୍ତିଭଓଂ ''ଭଓତୀତି ଭଓୋ''ତି ଓତ୍ୱା ତସ୍ସ କାରଣତ୍ତା କମ୍ମଂ ଫଲୂପଚାରେନ ଭଓୋତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଓ୍ଭତ୍ତୋ, ଉଭଯତ୍ଥାପି ଉପପତ୍ତିଭଓହେତୁଭାଓେନେଓ କମ୍ମସ୍ସ କମ୍ମଭଓପରିଯାଯୋତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ସବ୍ବଥାପୀତି ଭାଓନଭଓନକୁସଲାକୁସଲୌପପତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିଭଓହୀନପଣୀତାଦିନା ସବ୍ବପ୍ପକାରେନପି। କାମଭଓୋତି ଓ୍ଭତ୍ତଂ କାମତଣ୍ହାହେତୁକତୋ କାମତଣ୍ହାଯ ଆରମ୍ମଣଭାଓତୋ ଚ। ରୂପଭଓୂପଗକମ୍ମଂ ରୂପଭଓୋ, ତଥା ଅରୂପଭଓୂପଗକମ୍ମଂ ଅରୂପଭଓୋ, ତଂତଂନିବ୍ବତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧା ରୂପାରୂପୁପତ୍ତିଭଓା,

ରୂପାରୂପଭଵଵଭାଵୋ ପନ ତେସଂ ‘‘କାମଭଵୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ଭଵଵାରଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଉପାଦାନଵାରଵଣ୍ଣନା

୯୫।ଉପାଦାନନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଉପାଦାନଂ। ଯଥା ହି କାମସ୍ସାଦଵସେନ, ଭଵସ୍ସାଦଵସେନ ଵା ତଂତଂସୁଗତିଭଵୂପଗଂ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ କାମୁପାଦାନଂ, ଏଵଂ ଉଚ୍ଛେଦାଦିମିଚ୍ଛାଭିନିଵେସଵସେନାତି ଚତ୍ତାରିପି ଉପାଦାନାନି ଯଥାରହଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ କୁସଲକମ୍ମଭଵସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯଵସେନେଵ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ଅକୁସଲକମ୍ମଭଵସ୍ସ ଅସହଜାତସ୍ସ ଅନନ୍ତରସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯଵସେନପି ଆରମ୍ମଣଵସେନପି । ସହଜାତସ୍ସ କାମୁପାଦାନଂ ସହଜାତ-ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ-ନିସ୍ସଯ-ସମ୍ପଯୁତ୍ତ-ଅତ୍ଥି-ଅଵିଗତ-ହେତୁ-ଵସେନ ସତ୍ତଧା, ସେସୌପାଦାନାନି ତତ୍ଥ ହେତୁପଚ୍ଚଯଭାଵଂ ପହାଯ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ଵା ସତ୍ତଧାଵ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ଅନନ୍ତରସ୍ସ ପନ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯନତ୍ଥିଵିଗତାସେଵନଵସେନ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମିଦମ୍ପି ସହଜାତାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଵତ୍ଥୁକାମଂ ଉପାଦିଯତି ଚିତ୍ତଂ, ପୁଗ୍ଗଲୋ ଵା ଏତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତନ୍ତି ଵତ୍ଥୁକାମଂ। କାମେତୀତି କାମୋ ଚ ସୋ ଉପାଦିଯତୀତି ଉପାଦାନଞ୍ଚାତି ଯୋଜନା। ଵୁତ୍ତନଯେନାତି ଅଭିଧମ୍ମେ ଵୁତ୍ତନଯେନ।

ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତାତି ଇଦଂ ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦିଯମାନଂ ଉତ୍ତରଦିଟ୍ଠିଂ ନିଦସ୍ସେତୁଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଏସା ଦିଟ୍ଠି ଦଳ୍ହୀକରଣଵସେନ ପୁରିମଂ ପୁରିମଂ ଉତ୍ତରା ଉତ୍ତରା ଉପାଦିଯତି, ଏଵଂ ‘‘ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିକାପୀତି। ଅତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ପନ ଅତ୍ତଵାଦୁପାଦାନନ୍ତି ନଯିଦଂ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଦସ୍ସନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଲୋକୋ ଚାତି ଅତ୍ତଗ୍ଗହଣଵିନିମୁତ୍ତଗହଣଂ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଭୂତଂ ଇଧ ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଉତ୍ତରଦିଟ୍ଠିଵଚନେହି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ। ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିଗତସ୍ସ ‘‘ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନ’’ନ୍ତି ଏତଂ ଅଧିଵଚନଂ ‘‘ସବ୍ବାପି ଦିଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନ’’ନ୍ତି ଵଚନତୋ।

ସୀଲବ୍ବତଂ ଉପାଦିଯନ୍ତୀତି ସୀଲବ୍ବତଂ ‘‘ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ’’ତି ଉପାଦିଯନ୍ତି। ଏତେନ ମିଚ୍ଛାଭିନିଵେସେନ। ସଯଂ ଵା ତଂ ମିଚ୍ଛାଭିନିଵେସସହଗତଂ। ସୀଲବ୍ବତସହଚରଣତୋ ସୀଲବ୍ବତଞ୍ଚ ତଂ ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହଭାଵତୋ ଉପାଦାନଞ୍ଚାତି ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ। ଏଵଂ ସୁଦ୍ଧୀତି ଅଭିନିଵେସତୋତି ଏଵଂ ଗୋସୀଲଗୋଵତାଦିଚରଣେନ ସଂସାରସୁଦ୍ଧୀତି ଅଭିନିଵେସଭାଵତୋ। ଏତେନ ତଂ ସହଚରଣତୋ ଅଭିନିଵେସସ୍ସ ତଂସଦ୍ଦାରହତଂ ଦସ୍ସେତି।

ଵଦନ୍ତୀତି ‘‘ଅତ୍ଥି ମେ ଅତ୍ତା’’ତିଆଦିନା ଵୋହରନ୍ତି। ଏତେନ ଦିଟ୍ଠିଗତେନ। ଅତ୍ତଵାଦମତ୍ତମେଵାତି ଅତ୍ତାତି ଵାଚାମତ୍ତମେଵ। ଏତେନ ଵାଚାଵତ୍ଥୁମତ୍ତମେତଂ, ଯଦିଦଂ ବାହିରକପରିକପ୍ପିତୋ ଅତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି।

ତଣ୍ହାକାମୁପାଦାନସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ କାମୁପାଦାନଂ? ଯୋ କାମେସୁ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ କାମରାଗୋ କାମନନ୍ଦୀ କାମତଣ୍ହା କାମସ୍ନେହୋ କାମପରିଳାହୋ କାମମୁଚ୍ଛା କାମଜ୍ଝୋସାନଂ। ଇଦଂ ଵୁଚ୍ଚତି କାମୁପାଦାନ’’ନ୍ତି ଵଚନତୋ ତଣ୍ହାଦଳ୍ହତ୍ତଂ କାମୁପାଦାନଂ। ତଣ୍ହାଦଳ୍ହତ୍ତନ୍ତି ଚ ପୁରିମତଣ୍ହାଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯତୋ ଦଳ୍ହଭୂତା ଉତ୍ତରତଣ୍ହା ଏଵ। କେଚି ପନାହୁ –

‘‘ଅପ୍ପତ୍ତଵିସଯପତ୍ଥନା ତଣ୍ହା ଅନ୍ଧକାରେ ଚୋରସ୍ସହତ୍ଥପ୍ପସାରଣଂ ଵିଯ, ସମ୍ପତ୍ତଵିସଯଗ୍ଗହଣଂ ଉପାଦାନଂ ତସ୍ସେଵ ଭଣ୍ଡଗ୍ଗହଣଂ ଵିଯା’’ତି। ଅପ୍ପିଚ୍ଛସନ୍ତୁଟ୍ଠିପଟିପକ୍ଖା ଏତେ ଧମ୍ମା ପରିଯେସନାରକ୍ଖଦୁକ୍ଖମୂଲାନି, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଲକ୍ଖଣା ତଣ୍ହା ଵୁତ୍ତଲକ୍ଖଣସ୍ସେଵ ଉପାଦାନସ୍ସ ଅନାନନ୍ତରସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯଵସେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଆରମ୍ମଣାଦିଵସେନପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତିଯେଵ, ଅନନ୍ତରାଦୀନଂ ପନ ଅନନ୍ତରାଦିଵସେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ସବ୍ବସ୍ସପି ହି ଲୋଭସ୍ସ ତଣ୍ହାପରିଯାଯୋପି କାମୁପାଦାନପରିଯାଯୋପି ଲବ୍ଭତେଵାତି। ଅଵସେସାନନ୍ତି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନାଦୀନଂ। ସହଜାତାଦିଵସେନାତି ସହଜାତାନଂ ସହଜାତାଦିଵସେନ, ଅସହଜାତାନଂ ଅନନ୍ତରୌପନିସ୍ସଯାଦିଵସେନାତି ସବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଉପାଦାନଵାରଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତଣ୍ହାଵାରଵଣ୍ଣନା

୯୬। ‘‘ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋ’’ତିଆଦି ଫସ୍ସସ୍ସ ମାତିତୋ ନାମଂ ଵିଯ ପୁତ୍ତସ୍ସ ଵତ୍ଥୁତୋ ତସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭାଵେନ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁତ୍ତା, ଆରମ୍ମଣଂ ପନ କେଵଲଂ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୂତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ସେଟ୍ଠି…ପେ… ନାମ’’ନ୍ତି। କାମରାଗଭାଵେନାତି ଵତ୍ଥୁକାମସ୍ସ ରଜ୍ଜନଵସେନ। ରୂପଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀତି ରୁପାରମ୍ମଣଂ ତଣ୍ହାଭିନନ୍ଦନାଵସେନ ଅଭିରମମାନା ଏଵ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀ। ନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନାମୁଖେନ ରୂପଂ ଅଭିରମନ୍ତୀ। ପେଚ୍ଚ ନ ଭଵିସ୍ସତୀତି ଭିଜ୍ଜିତ୍ଵା ନ

ହୋତି ପୁନ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ତଥା ସଦ୍ଦକଣ୍ହାଦଯୋପୀତି ଯଥା ରୂପତଣ୍ହା କାମରାଗଭାୱେନ ସସ୍ସତରାଗୱସେନ ଉଚ୍ଛେଦରାଗୱସେନାତି ଚ ପୱତ୍ତିଯା ତିସ୍ସୋ ତଣ୍ହା, ତଥା ସଦ୍ଦତଣ୍ହା ଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧମ୍ମତଣ୍ହାପି। ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନୀତି ତଣ୍ହାସମୁଦାଚାରା, ସମୁଦାଚାରୱସେନ ପୱତ୍ତତଣ୍ହାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସ୍ସୁପାଦାଯାତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୯୭୩; ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୨।୨) ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଉପାଦାଯ। ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ହି ଇଦଂ ସାମିୱଚନଂ। ଅସ୍ମୀତି ହୋତୀତି ଯଦେତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଉପାଦାଯ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିୱସେନ ସମୂହଗାହତୋ ଅସ୍ମୀତି ଏୱଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତ୍ଥସ୍ମୀତି ହୋତୀତି ଖତ୍ତିଯାଦୀସୁ ‘‘ଇଦଂପକାରୋ ଅହ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିୱସେନ ହୋତୀତି ଇଦମେତ୍ଥ ଅନୁପନିଧାଯ ଗହଣଂ। ଏୱମାଦିନାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଏୱଂସ୍ମୀତି, ଅଞ୍ଞଥାସ୍ମୀତି, ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ଇତ୍ଥଂ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ଏୱଂ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ଅଞ୍ଞଥା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ଅସସ୍ମୀତି, ସତସ୍ମୀତି, ସିଯନ୍ତି, ଇତ୍ଥଂ ସିଯନ୍ତି, ଏୱଂ ସିଯନ୍ତି, ଅଞ୍ଞଥା ସିଯନ୍ତି, ଅପାହଂ ସିଯନ୍ତି, ଅପାହଂ ଇତ୍ଥଂ ସିଯନ୍ତି, ଅପାହଂ ଏୱଂ ସିଯନ୍ତି, ଅପାହଂ ଅଞ୍ଞଥା ସିଯ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୯୭୩) ଇମେସଂ ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନଂ ଗହଣଂ। ତତ୍ଥ ଏୱଂସ୍ମୀତି ଇଦଂ ସମତୋ ଉପନିଧାଯ ଗହଣଂ, ଯଥା ଅଯଂ ଖତ୍ତିଯୋ, ଯଥା ଅଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ଏୱଂ ଅହମ୍ପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞଥାସ୍ମୀତି ଇଦଂ ଅସମଣୋ ଉପନିଧାଯ ଗହଣଂ, ଯଥା ଅଯଂ ଖତ୍ତିଯୋ, ଯଥା ଅଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ତତୋ ଅଞ୍ଞଥା ଅହଂ ହୀନୋ ୱା ଅଧିକୋ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତି ଇମାନି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତାନି ଦ୍ୱେତି ଏତାନି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ଚତ୍ତାରି ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି। ଭୱିସ୍ସନ୍ତିଆଦୀନି ପନ ଚତ୍ତାରି ଅନାଗତୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତେସଂ ପୁରିମଚତୁକ୍କେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅସସ୍ମୀତି ଅସତୀତି ଅସଂ। ନିଚ୍ଚସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ତସ୍ମା ସସ୍ସତୋ ଅସ୍ମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସତସ୍ମୀତି ସୀଦତୀତି ସତଂ। ଅନିଚ୍ଚସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ତସ୍ମା ଅସସ୍ସତୋ ଅସ୍ମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତି ଇମାନି ଦ୍ୱେ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ଇତୋ ପରାନି ସିଯନ୍ତିଆଦୀନି ଚତ୍ତାରି ସଂସଯପରିୱିତକ୍କୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ତାନି ପୁରିମଚତୁକ୍କେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥତୋ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଅପାହଂ ସିଯନ୍ତିଆଦୀନି ଚତ୍ତାରି ‘‘ଅପି ନାମାହଂ ଭୱେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପତ୍ଥନାକପ୍ପନୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ତାନି ପୁରିମଚତୁକ୍କେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଏତ୍ଥ ଚ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ୱୁତ୍ତା ଦ୍ୱେ ଦିଟ୍ଠିସୀସା ନାମ, ଅସ୍ମି, ଭୱିସ୍ସଂ, ସିଯଂ, ଅପାହଂ ସିଯନ୍ତି ଏତେ ପନ ଚତ୍ତାରୋ ସୁଦ୍ଧସୀସା ଏୱ, ‘‘ଇତ୍ଥସ୍ମୀ’’ତିଆଦଯୋ ତଯୋ ତଯୋତି ଦ୍ୱାଦସ ସୀସମୂଲକା ନାମ। ଏୱମେତାନି ଦ୍ୱେ ଦିଟ୍ଠିସୀସା, ଚତ୍ତାରୋ ସୁଦ୍ଧସୀସା, ଦ୍ୱାଦସ ସୀସମୂଲକାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସ୍ସୁପାଦାଯ ଅଟ୍ଠାରସ୍ସ ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ବାହିରସ୍ସୁପାଦାଯାତି ବାହିରଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଉପାଦାଯ। ଇଦମ୍ପି ହି ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ। ଇମିନାତି ଇମିନା ରୁପେନ ୱା…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱାତି ଏୱଂ ରୂପାଦୀସୁ ଏକମେୱ ‘‘ଅହ’’ନ୍ତି, ଇତରଂ କିଞ୍ଚନପଲିବୋଧଭାୱେନ ଗହେତ୍ୱା ତଣ୍ହାଦିୱସେନ ‘‘ଅସ୍ମୀ’’ତି ଅଭିନିୱିସତି, ‘‘ଇମିନା’’ତି ଅଯମେତ୍ଥ ୱିସେସୋ। ଅସ୍ମୀତି ଇମିନା ଖଗ୍ଗେନ ୱା ଛତ୍ତେନ ୱା ଅଭିସେକେନ ୱା ‘‘ଖତ୍ତିଯୋହମସ୍ମୀ’’ତି ଅଭିନିୱିସତି। ବାହିରରୂପାଦିନିସ୍ସିତାନୀତି ବାହିରାନି ପରସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନାନି ରୂପୱେଦନାଦୀନି ନିସ୍ସିତାନି। ଅଟ୍ଠାରସାତି ଇମିନା ‘‘ଅସ୍ମୀ’’ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତାନି ଅଟ୍ଠାରସ, ତାନି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ‘‘ଇମିନା’’ତି ହି ଅଯମେୱେତ୍ଥ ୱିସେସୋ, ତସ୍ମା ‘‘ଦ୍ୱେ ଦିଟ୍ଠିସୀସା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବା। ଉଭଯଂ ପନ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ଛତ୍ତିଂସା’’ତି।

ନିଦ୍ଦେସତ୍ଥେନାତି ‘‘ଛଯିମେ ଆୱୁସୋ ତଣ୍ହାକାଯା’’ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସପାଳିଯା ଅତ୍ଥୱଚନେନ। ନିଦ୍ଦେସୱିତ୍ଥାରାତି ତସ୍ସ ଚ ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାୱିଚରିତୱସେନ ୱିତ୍ଥାରେନ। ୱିତ୍ଥାରସ୍ସ ଚ ପୁନ ସଙ୍ଗହତୋତି ଦ୍ୱୀହି ଆକାରେହି ୱିତ୍ଥାରିତସ୍ସ ଅଟ୍ଠାରସତଣ୍ହାୱିଚରିତପଭେଦସ୍ସ ଛଳେୱ ତିସ୍ସୋଯେୱାତି ଚ ପୁନ ସଙ୍ଗହଣତୋ ଚ।

ୱିପାକୱେଦନା ଅଧିପ୍ପେତା ୱିସେସତୋ ଅତ୍ତାନଂ ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବତୋ। ତମେୱ ହିସ୍ସା ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବତଂ ପକାସେତୁଂ ‘‘କଥ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସ୍ସାଦନେନାତି ଅଭିରତିଯା। ମମାଯନ୍ତାତି ଧନାଯନ୍ତା। ଚିତ୍ତକାରାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଇଟ୍ଠୱଣ୍ଣାରମ୍ମଣଦାଯକାନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ସିପ୍ପସନ୍ଦସ୍ସନକାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱେଜ୍ଜାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ୱେଜ୍ଜା ହି ରସାଯତନୋଜାୱସେନ ତଦୁପତ୍ଥମ୍ଭିତୱସେନ ଚ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣସ୍ସ ଦାଯକା। ସ୍ୱାଯଂ ଆଦି-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ୱୀଣାୱାଦକାଦୀ’’ତିଆଦିନା ପଚ୍ଚେକଞ୍ଚ ଯୋଜେତବ୍ବୋ, ପୁତ୍ତଂ ମମାଯନ୍ତାତି ପୁତ୍ତଂ ସମ୍ପିଯାଯନ୍ତା। ପୁତ୍ତୋ ୱିଯ ଚେତ୍ଥ ୱେଦନା ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ସପ୍ପାଯସପ୍ପିଖୀରାଦୀନି ୱିଯ ୱେଦନାଯ ପଚ୍ଚଯଭୂତାନି ଇଟ୍ଠରୂପାଦିଆରମ୍ମଣାନି, ଧାତି ୱିଯ ରୂପାଦିଛଳାରମ୍ମଣଦାଯକା ଚିତ୍ତକାରାଦଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ତଣ୍ହାୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱେଦନାୱାରୱଣ୍ଣନା

୯୭। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ଏୱ ୱେଦନା ଅତୀତାଦିଭେଦଭିନ୍ନା ରାସିୱସେନ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ଏକୋ ୱେଦନାକାୟୋ ଯଥା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଏୱଂ ସୋତସମ୍ଫସ୍ସଜାଦିକାତି ପାଠଇଯଂ ''ଛୟିମେ ଆୱୁସୋ ୱେଦନାକାୟା''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ୱେଦନାକାୟାତି ୱେଦନାସମୂହା''ତି। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସତୋ ଜାତା ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ୱେଦନା। ସା ପନ ଉପାଦିନ୍ନାପି ଅନୁପାଦିନ୍ନାପି, ତଦୁଭଯସ୍ସପି ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତେନ ଅଟ୍ଠୱଣ୍ଣନାଯ କତତ୍ତା ଆହ ''ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକକଥା''ତି। ଇଦାନି ''ୱିପାକୱିଧିଂ ଅଯ''ନ୍ତି ଉପାଦିନ୍ନଯେୱ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ''ୱିପାକୱସେନା''ତିଆଦିମାହ। ମନୋଦ୍ୱାରେ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ତଦାରମ୍ମଣମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତା।

ଅୱସେସାନନ୍ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦିୱେଦନାନଂ। ଉପନିସ୍ସଯାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅନନ୍ତରାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅନନ୍ତରାନଞ୍ହି ଅନନ୍ତରାଦିୱସେନ, ଇତରେସଂ ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ ଫସ୍ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ତଦାରମ୍ମଣୱେଦନାନଂ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଅଦ୍ୱାରିକାନନ୍ତି ଦ୍ୱାରରହିତାନଂ। ନ ହି ପଟିସନ୍ଧିଆଦିୱେଦନାନଂ କିଞ୍ଚି ଦ୍ୱାରଂ ଅତ୍ଥି। ସହଜାତମନୋସମ୍ଫସ୍ସସମୁଦଯାତି ଏତେନସ୍ସ ତାସଂ ସହଜାତକୋଟିଯା ପଚ୍ଚଯଭାୱମାହ।

ୱେଦନାୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଫସ୍ସୱାରୱଣ୍ଣନା

୯୮। ଚକ୍ଖୁଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ସମ୍ଫସ୍ସୋ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋ। ପଞ୍ଚୱତ୍ଥୁକାତି ଚକ୍ଖାଦିପଞ୍ଚୱତ୍ଥୁକା ଚକ୍ଖାଦିପଞ୍ଚୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସଯା। ''ଉପାଦିନ୍ନକକଥା ଏସା''ତି ବାୱୀସତିଗ୍ଗହଣଂ, ପୱତ୍ତିକଥାଭାୱତୋ ଲୋକିଯଗ୍ଗହଣଂ। ୱିପାକମନସମ୍ପଯୁତ୍ତଫସ୍ସାତି ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଫସ୍ସା। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ୱିଯ ପଚ୍ଚଯେନପି ଉପାଦିନ୍ନକେନେୱ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ''ଛନ୍ନଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଆଯତନାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଫସ୍ସୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସଳାଯତନୱାରୱଣ୍ଣନା

୯୯। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ, ତସ୍ମା ଯଥା ଏତ୍ଥ ଅରୂପଲୋକାପେକ୍ଖାଯ ଛଟ୍ଠାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନନ୍ତି ଏକସେସୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ଏୱଂ ଯେସଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଉପାଦିନ୍ନୋ, ପଚ୍ଚଯୋ ପନ ଅନୁପାଦିନ୍ନୋତିପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ତେସଂ ମତେନ ବାହିରାଯତନୱସେନପି ଏକସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ''ଛଟ୍ଠାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନ''ନ୍ତି। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋପି ଇମସ୍ସ ଆଗମସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାତି ଆହ ''ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ… ପେ… ୱୁତ୍ତନଯମେୱା''ତି। ଏସ ନଯୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଗ୍ଗହଣେ।

ସଳାଯତନୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନାମରୂପୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୦୦।ନମନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ନମନସଭାୱଂ ତେନ ୱିନା ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ। ରୁପ୍ପନଂ ସୀତାଦିୱିରୋଧିପଚ୍ଚଯସନ୍ନିପାତେ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତି। ଇମେ ପନ ତଯୋତିଆଦିନା ସବ୍ବଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସାଧାରଣୱସେନେୱ ତଂସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଗ୍ଗହଣଂ, ତସ୍ମା ଯେ ଯତ୍ଥ ଅସାଧାରଣା, ତେପି ଅତ୍ଥତୋ ଗହିତାୟେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବେତି।

ଉପାଦିଯିତ୍ୱାତି ପଚ୍ଚଯେ କତ୍ୱା। ପଚ୍ଚଯକରଣମେୱ ହି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଧମ୍ମାନଂ ଉପାଦିଯନଂ। ସମୂହସମ୍ବନ୍ଧେ ସାମିୱଚନଂ ଏତନ୍ତି ''ସମୂହତ୍ଥେ ଏତଂ ସାମିୱଚନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ତେନ ୱିନା ସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ତେନାତି ତସ୍ମା। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପୀତି ତଂ ଭୂତୁପାଦାଯପଭେଦଂ ସବ୍ବମ୍ପି ସତ୍ତୱୀସତିୱିଧଂ। ଯସ୍ସ ନାମସ୍ସାତି ଚତୁୱୋକାରଭୱେ ନାମସ୍ସ। ୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନମେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ରୂପସ୍ସାତି ଏକୱୋକାରଭୱେ ରୂପସ୍ସ। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପନ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣମେୱ। ଯସ୍ସ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ନାମରୂପସ୍ସ। ତସ୍ସ ୱସେନାତି ସହଜାତସ୍ସ ସହଜାତାଦିୱସେନ, ଅନନ୍ତରସ୍ସ ଅନନ୍ତରାଦିୱସେନ, ଇତରସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯାଦିୱସେନ ତସ୍ସ ନାମସ୍ସ ଯଥାରହଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ନାମରୂପୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱିଞ୍ଞାଣୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୦୧।ତେଭୂମକୱିପାକଗ୍ଗହଣେ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ସଙ୍ଖାରୋ ଯସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ଅଟ୍ଠୱିଧୋପି କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ସୋଳସୱିଧସ୍ସ କାମାୱଚରୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ, ପଞ୍ଚୱିଧୋପି ରୂପାୱଚରପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ପଞ୍ଚୱିଧସ୍ସ ରୂପାୱଚରୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ, ଦ୍ୱାଦସୱିଧୋପି ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ସତ୍ତୱିଧସ୍ସ ଅକୁସଲୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ, ଚତୁବ୍ବିଧୋପି ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସ ଅରୂପାୱଚରୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଯଥାରହଂ ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତୀସୁ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ଚେୱ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୨୦) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱିଞ୍ଞାଣୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସଙ୍ଖାରୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୦୨।ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣୋତି ଅଭିସଞ୍ଚେତଯିତସଭାୱୋ, ଆଯୂହନଲକ୍ଖଣୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଚୋପନୱସେନାତି କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିସଙ୍ଖାତଚୋପନୱସେନ। ତେନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଚେତନା ପଟିକ୍ଖିପତି। ୱଚନଭେଦୱସେନାତି ୱାଚାନିଚ୍ଛାରଣୱସେନ। ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପନୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତା ୱୀସତି, ନୱ ମହଗ୍ଗତକୁସଲଚେତନା ଚାତି ଏକୂନତିଂସ ମନୋସଞ୍ଚେତନା। ''କୁସଲାନଂ ଉପନିସ୍ସଯୱସେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏକଚ୍ଚାନଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନପୀତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସହଜାତାଦିୱସେନାତି ସହଜାତ-ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ-ନିସ୍ସଯ-ସମ୍ପଯୁତ୍ତ-ଅତ୍ଥି-ଅୱିଗତହେତୁୱସେନ, ଅନନ୍ତରାନଂ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯନତ୍ଥିୱିଗତାସେୱନସେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଅପି-ସଦ୍ଦେନ ଉପନିସ୍ସଯଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ସଙ୍ଖାରୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅୱିଜ୍ଜାୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୦୩।''ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେଅଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତନ୍ତି ଅଞ୍ଞାଣଂ। ସତିପି ପହାତବ୍ବତ୍ତେ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତୱସେନ ଅନ୍ତୋଗଧଂ। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଞ୍ଚସ୍ସାତି ୱତ୍ଥୁସଙ୍ଖାତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଅସ୍ସ ଅଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ତଂ ହିସ୍ସ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ। ଯାଥାୱଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧନିୱାରଣେନାତି ସଙ୍ଖତଅୱିପରୀତସଭାୱପଟିୱିଜ୍ଝନସ୍ସ ନିୱାରଣେନ। ଏତେନସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗପଟିୱେଧସ୍ସ ୱିବନ୍ଧକଭାୱମାହ। ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିଯାତି ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ଅନୁବୁଜ୍ଝନାକାରାଯ ପୁବ୍ବଭାଗଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିଯା। ଏତ୍ଥାତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେ। ଅପ୍ପଦାନେନାତି ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନ। ଏତେନସ୍ସା ଅନୁବୋଧଞାଣସ୍ସପି ୱିବନ୍ଧକତମାହ।

ତୀହି କାରଣେହି ୱେଦିତବ୍ବଂ ଅନ୍ତୋଗଧାଭାୱତୋ। ଇଧ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଖନ୍ଧୱସେନେୱ ୱତ୍ଥୁତୋ ସମୁଦଯେ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏକେନେୱାତି ଇତରଂ କାରଣଦ୍ୱଯଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଯଦିପି ଅଞ୍ଞାଣଂ ନିରୋଧମଗ୍ଗେ ଆରମ୍ମଣଂ ନ କରୋତି, କୁତୋ ତଦନ୍ତୋଗଧତବ୍ଭୂତା, ତେ ପନ ଜାନିତୁକାମସ୍ସ ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦନୱସେନ ଅନିରୋଧମଗ୍ଗେସୁ ନିରୋଧମଗ୍ଗଗ୍ଗାହହେତୁତାୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତମାନଂ ''ନିରୋଧେ ପଟିପଦାଯଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ''ପଟିଚ୍ଛାଦନତୋ''ତିଆଦି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ଗମ୍ଭୀରତ୍ତାତି ସଭାୱେନେୱ ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା। ଅଗାଧଅପତିଟ୍ଠାଭାୱେନ ତଂୱିସଯସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ଦୁଦ୍ଦସଂ। ପୁରିମଂପନ ସଚ୍ଚଦ୍ୱଯଂ। ୱଞ୍ଚନୀଯଟ୍ଠେନାତି ୱଞ୍ଚକଭାୱେନ ଅଯାଥାୱଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାନତୋ ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରଂ, ନ ସଭାୱତୋ, ତସ୍ମା ତଂୱିସଯଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ପୁରିମସଚ୍ଚଦ୍ୱଯେ ଅନିଚ୍ଚାଦିସଭାୱଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତା ଏୱ ନିଚ୍ଚାଦିୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ପୱତ୍ତତି ଅଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ନିଦ୍ଦେସୱିଭାଗେନପି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଚ୍ଚେସୁ ପୱତ୍ତିୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖେତି ଏତ୍ତକେନ ଭୁମ୍ମନିଦ୍ଦେସେନ। ସଙ୍ଗହତୋତି ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟତାଯ ଦୁକ୍ଖେନ ସଙ୍ଗହେତବ୍ବତୋ। ତେନ ନିଦ୍ଧାରଣତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ଦୁକ୍ଖସ୍ମିଞ୍ହି ଅୱିଜ୍ଜା ନିଦ୍ଧାରୀଯତି, ନ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ। ୱତ୍ଥୁତୋତି ଆଧାରତ୍ଥଂ। ଦୁକ୍ଖସନ୍ନିସ୍ସଯା ହି ଅୱିଜ୍ଜା। ଆରମ୍ମଣତୋତି ୱିସଯତ୍ଥଂ ତଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନତୋ। କିଚ୍ଚତୋତି ଥ୍ଥାପନତ୍ଥଂ ଛାଦନୱସେନ ତଂ ଥ୍ଥାପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତନତୋ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସେସୁପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୱିସେସତୋତି ୱିସେସାଭାୱତୋ, ୱୁତ୍ତନଯେନ ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଭାୱତୋତି ସରସଲକ୍ଖଣତୋ। ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ସଚ୍ଚାନଂ ଅଜାନନସଭାୱା ହି ଅୱିଜ୍ଜା। କାମରାଗଭୱରାଗା

କାମାସୱଭୱାସୱାତି ଆହ ‘‘ସହଜାତାଦିୱସେନା’’ତି। ନନୁ ଅୱିଜ୍ଜା ଏୱ ଅୱିଜ୍ଜାସୱୋ, ସୋ କଥଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଚ୍ଚଯୋତି ଆହ ‘‘ପୁବ୍ବସ୍ସନା’’ତିଆଦି।

ଅୱିଜ୍ଜାୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆସୱୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୦୪।ଆସୱୱାରେ ଆସୱ-ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ଆସୱୱିଚାରୋ ଚ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। କସ୍ମା ପନାଯଂ ୱାରୋ ୱୁତ୍ତୋ, ନନୁ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକାୱ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦେସନାତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଅଯଂ ୱାରୋ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପଦେସୂତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକୋଟ୍ଠାସେସୁ। ଦ୍ୱାଦସକୋଟ୍ଠାସା ହି ସବ୍ବୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦେସନା। ତସ୍ସାପି ପଚ୍ଚଯଦସ୍ସନୱସେନାତି ନାଯଂ କାପିଲାନଂ ମୂଲପକତି ୱିଯ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯା, ଅଥ ଖୋ ସପ୍ପଚ୍ଚଯାତି ଅୱିଜ୍ଜାଯପି ପଚ୍ଚଯଦସ୍ସନୱସେନ। ଆସୱସମୁଦଯେନାତି ଅତୀତଭୱେ ଆସୱାନଂ ସମୁଦଯେନ ଏତରହି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସମୁଦଯୋ, ଏତରହି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସମୁଦଯେନ ଅନାଗତେ ଆସୱସମୁଦଯୋତି ଏୱଂ ଆସୱାୱିଜ୍ଜାନଂ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନକଭାୱେନ ଅପରାପରଂ ପୱତ୍ତମାନଂ ଆଦିକୋଟିଅଭାୱେନେୱ ତନ୍ନିମିତ୍ତସ୍ସ ସଂସାରସ୍ସ ଆଦିକୋଟିଅଭାୱତୋ ଅନମତଗ୍ଗତାସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଦ୍ୱତ୍ତିଂସଠାନାନୀତି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧକାରଣାନି, ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ୱା ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନାନି। ଇମସ୍ମିଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସୁତ୍ତାତି ଯାଯ ଅରିଯସାୱକୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ନାମ ହୋତି, ସା ଅରିଯା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସୁତ୍ତଂ, ଇତୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସୁତ୍ତତୋ।

ଚତୁସଚ୍ଚପରିଯାଯେହୀତି ଚତୁସଚ୍ଚାଧିଗମକାରଣେହି। ଅରହତ୍ତପରିଯାଯେହୀତି ‘‘ସୋ ସବ୍ବସୋ ରାଗାନୁସଯଂ ପହାଯା’’ତିଆଦିନା ଅରହତ୍ତାଧିଗମକାରଣେହି। ତେନାହ ‘‘ଚତୁସଟ୍ଠିଯା କାରଣେହୀ’’ତି।

ଆସୱୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୧୦। ସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୫।ଜାନପଦିନୋତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୯୫) ଜନପଦୱନ୍ତୋ, ଜନପଦସ୍ସ ୱା ଇସ୍ସରା ରାଜକୁମାରା। ଗୋତ୍ତୱସେନ କୁରୂ ନାମ। ତେସଂ ନିୱାସୋ ଯଦି ଏକୋ ଜନପଦୋ, କଥଂ ବହୁୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ରୁଳ୍ହୀସଦ୍ଦେନା’’ତି। ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ହି ଈଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ଯୁତ୍ତେ ୱିଯ ସଲିଙ୍ଗୱଚନାନି (ପାଣିନି ୧।୨୫୧) ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଯମେତ୍ଥ ରୁଳ୍ହୀ ଯଥା ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ‘‘ଅଙ୍ଗେସୁ ୱିହରତି, ମଲ୍ଲେସୁ ୱିହରତୀ’’ତି ଚ। ତବ୍ବିସେସନେ ପନ ଜନପଦ-ସଦ୍ଦେ ଜାତି-ସଦ୍ଦେ ଏକୱଚନମେୱ। ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା ପନାତି ପନ-ସଦ୍ଦୋ ୱିସେସତ୍ଥଜୋତନୋ। ତେନ ପୁଥୁଅତ୍ଥୱିସଯତାଯ ଏୱଂ ତଂ ବହୁୱଚନନ୍ତି ‘‘ବହୁକେ ପନା’’ତିଆଦିନା ୱକ୍ଖମାନଂ ୱିସେସଂ ଦୀପେତି। ସୁତ୍ୱାତି ମନ୍ଧାତୁମହାରାଜସ୍ସ ଆନୁଭାୱଦସ୍ସନାନୁସାରେନ ପରମ୍ପରାଗତଂ କଥଂ ସୁତ୍ୱା। ଅନୁସଂଯାଯନ୍ତେନାତି ଅନୁୱିଚରନ୍ତେନ। ଏତେସଂ ଠାନନ୍ତି ଚନ୍ଦିମସୂରିଯମୁଖେନ ଚାତୁମହାରାଜିକଭୱନମାହ। ତେନାହ ‘‘ତତ୍ଥ ଅଗମାସୀ’’ତିଆଦି। ସୋତି ମନ୍ଧାତୁମହାରାଜା। ତନ୍ତି ଚାତୁମହାରାଜିକରଜ୍ଜଂ। ଗହେତ୍ୱାତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା। ପୁନ ପୁଚ୍ଛି ପରିଣାଯକରତନଂ। ଦୋୱାରିକଭୂମିଯଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ସୁଧମ୍ମାଯ ଦେୱସଭାଯ ଦେୱପୁରସ୍ସ ଚ ଚତୂସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଆରକ୍ଖାଯ ଅଧିକତତ୍ତା। ଦିବ୍ବରୁକ୍ଖସହସ୍ସପଟିମଣ୍ଡିତନ୍ତି ଇଦଂ ‘‘ଚିତ୍ତଲତାୱନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ପଥୱିଯଂ ପତିଟ୍ଠାସୀତି ଭସ୍ସିତ୍ୱା ପଥୱିଯା ଆସନ୍ନେ ଠାନେ ଅଟ୍ଠାସି, ଠତ୍ୱା ଚ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅନ୍ତରଧାଯି ତେନତ୍ତଭାୱେନ ରଜ୍ଜତୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସରିଯସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ‘‘ଚିରତରଂ କାଲଂ ଠତ୍ୱା’’ତି ଅପରେ। ଦେୱଭାୱୋ ପାତୁରହୋସି ଦେୱଲୋକେ ପୱତ୍ତିୱିପାକଦାଯିନୋ ଅପରାପରିଯାଯୱେଦନୀଯସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତୋକାସତ୍ତା। ଅୱଯୱେ ସିଦ୍ଧୋ ୱିସେସୋ ସମୁଦାଯସ୍ସ ୱିସେସକୋ ହୋତୀତି ଏକମ୍ପି ରଟ୍ଠଂ ବହୁୱଚନେନ ୱୋହରୀଯତି।

ଦ-କାରେନ ଅତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି ନିରୁତ୍ତିନଯେନ। କମ୍ମାସୋତି କମ୍ମାସପାଦୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ଯଥା ‘‘ରୂପଭୱୋ ରୂପ’’ନ୍ତି। କଥଂ ପନ ସୋ କମ୍ମାସପାଦୋତି ଆହ ‘‘ତସ୍ସ କିରା’’ତିଆଦି। ଦମିତୋତି ଏତ୍ଥ କୀଦିସଂ ଦମନଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପୋରିସାଦଭାୱତୋ ପଟିସେଧିତୋ’’ତି। ଇମେ ପନ ଥେରାତି ମଜ୍ଝିମଭାଣକେ ୱଦତି, ତେ ପନ ଚୂଳଅକମ୍ମାସଦମ୍ମଂ ସନ୍ଧାଯ ତଥା ୱଦନ୍ତି। ଯକ୍ଖିନିପୁତ୍ତୋ ହି କମ୍ମାସପାଦୋ ଅଲୀନସତ୍ତୁକୁମାରକାଲେ ବୋଧିସତ୍ତେନ ତତ୍ଥ ଦମିତୋ, ସୁତସୋମକାଲେ ପନ ବାରାଣସିରାଜା ପୋରିସାଦଭାୱପଟିସେଧନେନ ଯତ୍ଥ ଦମିତୋ,

ତଂ ମହାକଚ୍ଚାୟନାଦୀନଂ ନାମ। ପୁତ୍ତୋତି ଓଦ୍ଧା ଅତ୍ରଜୋତି ଓଚନଂ ଓରସପୁତ୍ତଭାଓଦସ୍ସନତ୍ଥଂ।

ଯେହି ଆଓସିତପଦେସୋ କୁରୁରଟ୍ଠନ୍ତି ନାମଂ ଲଭି, ତେ ଉତ୍ତରକୁରୁତୋ ଆଗତା ମନୁସ୍ସା ତତ୍ଥ ରକ୍ଖିତନିଯାମେନେଓ ପଞ୍ଚ ସୀଲାନି ରକ୍ଖିଂସୁ, ତେସଂ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଯା ପଚ୍ଛିମା ଜନତାତି, ସୋ ଦେସଧମ୍ମଓସେନ ଅଓିଚ୍ଛେଦତୋ ଓତ୍ତମାନୋ କୁରୁଓତ୍ତଧମ୍ମୋତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ, ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ କୁରୁଧମ୍ମଜାତକେନ (ଜା। ୧।୩।୭୬-୭୮) ଦୀପେତବ୍ବୋ। ସୋ ଅପରଭାଗେ ଯତ୍ଥ ପଠମଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠୋ ଜାତୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କୁରୁରଟ୍ଠଓାସୀନ''ନ୍ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଯତ୍ଥ ଭଗଓତୋ ଓସନୋକାସୋ କୋଚି ଓିହାରୋ ନ ହୋତି, ତତ୍ଥ କେଓଲଂ ଗୋଚରଗାମକିତ୍ତନଂ ନିଦାନକଥାଯ ପକତି, ଯଥା ତଂସକ୍କେସୁ ଓିହରତି ଦେଓଦହଂ ନାମ ସକ୍କାନଂ ନିଗମୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଓସନୋକାସତୋ''ତିଆଦିମାହ।

ଉଦ୍ଦେସଓାରକଥାଓଣ୍ଣନା

୧୦୬।କସ୍ମା ଭଗଓା ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସୀତି ଅସାଧାରଣସମୁଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛତି, ସାଧାରଣଂ ପନ ପାକଟନ୍ତି ଅନାମଟ୍ଠଂ, ତେନ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ ପୁଚ୍ଛିତୋତି କଦ୍ଧା ଇତରୋ ''କୁରୁରଟ୍ଠଓାସୀନ''ନ୍ତିଆଦିନା ଅପରଜ୍ଝାସଯୋଯଂ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋତି ଦସ୍ସେତି। ଏତେନ ବାହିରସମୁଟ୍ଠାନଂ ଓିଭାଓିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ପନ ଅସାଧାରଣଞ୍ଚ ମୂଲପରିଯାଯସୁତ୍ତାଦିଟୀକାଯଂ ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ଓେଦିତବ୍ବଂ। କୁରୁରଟ୍ଠଂ କିର (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୩୭୩) ତଦା ତନ୍ନିଓାସୀନଂ ସତ୍ତାନଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଯୋନିସୋମନସିକାରଓନ୍ତତାଯ ପୁବ୍ବେ ଚ କତପୁଞ୍ଞତାବଲେନ ଉତୁଆଦିସମ୍ପନ୍ନମେଓ ଅହୋସି। ତେନ ଓୁତ୍ତଂ ''ଉତୁପଚ୍ଚଯାଦିସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା''ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଭୋଜନାଦିସମ୍ପତ୍ତିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। କେଚି ପନ ''ପୁବ୍ବେ କୁରୁଓତ୍ତଧମ୍ମାନୁଟ୍ଠାନଓାସନାଯ ଉତ୍ତରକୁରୁ ଓିଯ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଉତୁଆଦିସମ୍ପନ୍ନମେଓ ହୋନ୍ତଂ ଭଗଓତୋ କାଲେ ସାତିସଯଂ ଉତୁସପ୍ପାଯାଦିଯୁତ୍ତଂ ତଂ ରଟ୍ଠଂ ଅହୋସୀ''ତି ଓଦନ୍ତି। ଚିତ୍ତସରୀରକଲ୍ଲତାଯାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ସରୀରସ୍ସ ଚ ଅରୋଗତାଯ। ଅନୁଗ୍ଗହିତପଞ୍ଞାବଲାତି ଲଦ୍ଧୁପକାରଞାଣାନୁଭାଓା, ଅନୁ ଅନୁ ଓା ଆଚିଣ୍ଣପଞ୍ଞାତେଜା। ଏକଓୀସତିଯା ଠାନେସୂତି କାଯାନୁପସ୍ସନାଓସେନ ଚୁଦ୍ଦସସୁଠାନେସୁ, ଓେଦନାନୁପସ୍ସନାଓସେନ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ, ତଥା ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଓସେନ, ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାଓସେନ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୂତି ଏଓଂ ଏକଓୀସତିଯା ଠାନେସୁ। କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅରହତ୍ତେ ପକ୍ଖିପିଦ୍ଧାତି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଯଥା ଅରହତ୍ତଂ ପାପେତି, ଏଓଂ ଦେସନାଓସେନ ଅରହତ୍ତେ ପକ୍ଖିପିଦ୍ଧା। ସୁଓଣ୍ଣଚଙ୍କୋଟକସୁଓଣ୍ଣମଞ୍ଜୂସାସୁ ପକ୍ଖିତ୍ତାନି ସୁମନଚମ୍ପକାଦିନାନାପୁପ୍ଫାନି ମଣିପୁତ୍ତାଦିସତ୍ତରତନାନି ଚ ଯଥା ଭାଜନସମ୍ପତ୍ତିଯା ସଓିସେସଂ ସୋଭନ୍ତି, କିଚ୍ଚକରାନି ଚ ହୋନ୍ତି ମନୁଞ୍ଞଭାଓତୋ, ଏଓଂ ସୀଲଦସ୍ସନାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଭାଜନଓିସେସଭୂତାଯ କୁରୁରଟ୍ଠଓାସିପରିସାଯ ଦେସିତା ଚ ଭଗଓତୋ ଅଯଂ ଦେସନା ଭିଯ୍ୟୋସୋମତ୍ତାଯ ସୋଭତି, କିଚ୍ଚକାରୀ ଚ ହୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ''ଯଥା ହି ପୁରିସୋ''ତିଆଦିନା। ଏତ୍ଥାତି କୁରୁରଟ୍ଠେ।

ପକତିଯାତି ସରସତୋ, ଇମିସ୍ସା ସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତଦେସନାଯ ପୁବ୍ବେପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅନୁଯୁତ୍ତା ଓିହରନ୍ତି ସତ୍ଥୁ ଦେସନାନୁସାରତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଓିସ୍ସଟ୍ଠଓତ୍ତଭାଓନାତି ଅନିଚ୍ଛାଦିଓସେନ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଯୋନିସୋମନସିକାରେ ଚିତ୍ତଂ ଅନିଯୋଜେଦ୍ଧା ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେ ଅଭିରତିଓସେନ ଓିସ୍ସଟ୍ଠଚିତ୍ତେନ ଭଓିତୁଂ ନ ଓଟ୍ଟତି, ପମାଦଓିହାରଂ ପହାଯ ଅପ୍ପମତ୍ତେନ ଭଓିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏକାଯନୋତି ଏତ୍ଥ ଅଯନ-ସଦ୍ଦୋ ମଗ୍ଗପରିଯାଯୋ। ନ କେଓଲମଯନମେଓ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞେପି ବହୂ ମଗ୍ଗପରିଯାଯାତି ପଦୁଦ୍ଧାରଂ କରୋନ୍ତୋ ''ମଗ୍ଗସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦି ଓଦ୍ଧା ଯଦି ମଗ୍ଗପରିଯାଯୋ ଅଯନ-ସଦ୍ଦୋ, କସ୍ମା ପୁନ ମଗ୍ଗୋତି ଓୁତ୍ତନ୍ତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ତସ୍ମା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଏକମଗ୍ଗୋତି ଏକୋ ଏଓ ମଗ୍ଗୋ। ନ ହି ନିବ୍ବାନଗାମୀ ମଗ୍ଗୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥୀତି। ନନୁ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ଇଧ ''ମଗ୍ଗୋ''ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତଦଞ୍ଞେ ଚ ବହୂ ମଗ୍ଗଧମ୍ମା ଅତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥି, ତେ ପନ ସତିପଟ୍ଠାନଗ୍ଗହଣେନେଓ ଗହିତା ତଦଓିନାଭାଓତୋ। ତଥା ହି ଞାଣଓୀରିଯାଦଯୋ ନିଦ୍ଦେସେ ଗହିତା। ଉଦ୍ଦେସେ ପନ ସତିଯା ଏଓ ଗହଣଂ ଓେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯଓସେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ଦ୍ୱେଧାପଥଭୂତୋତି ଇମିନା ଇମସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନେକମଗ୍ଗତାଭାଓଂ ଓିଯ ଅନିବ୍ବାନଗାମିଭାଓାଭାଓଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ଏକେନାତି ଅସହାଯେନ। ଅସହାଯତା ଚ ଦୁଓିଧା ଅତ୍ତଦୁତିଯତାଭାଓେନ ଓା, ଯା ''ଓୂପକଟ୍ଠକାଯତା''ତି ଓୁଚ୍ଚତି, ତଣ୍ହାଦୁତିଯତାଭାଓେନ ଓା, ଯା ''ପଓିଓିତ୍ତଚିତ୍ତତା''ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ''ଓୂପକଟ୍ଠେନ ପଓିଓିତ୍ତଚିତ୍ତେନା''ତି। ସେଟ୍ଠୋପି ଲୋକେ ''ଏକୋ''ତି ଓୁଚ୍ଚତି ''ଯାଓ ପରେ ଏକତୋ କରୋସୀ''ତିଆଦୀସୂତି ଆହ ''ଏକସ୍ସାତି ସେଟ୍ଠସ୍ସା''ତି। ଯଦି ସଂସାରତୋ ନିସ୍ସରଣଟ୍ଠୋ ଅଯନଟ୍ଠୋ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନାନଂ ସାଧାରଣୋ କଥଂ ଭଗଓତୋତି ଆହ ''କିଞ୍ଚାପୀ''ତିଆଦି। ଇମସ୍ମିଂ ଖୋତି ଏତ୍ଥ ଖୋ-ସଦ୍ଦୋ ଅଓଧାରଣେ, ତସ୍ମା ଇମସ୍ମିଂ ଯେଓାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦେସନାଭେଦୋଯେଓ ହେସୋ, ଯଦିଦଂ ମଗ୍ଗୋତି ଓା ଅଯନୋତି ଓା। ତେନାହ ''ଅତ୍ଥୋ ପନେକୋ''ତି।

ନାନାମୁଖଭାଓନାନଯପ୍ପଓତ୍ତୋତି କାଯାନୁପସ୍ସନାଦିମୁଖେନ ତତ୍ଥାପି ଆନାପାନାଦିମୁଖେନ ଭାଓନାନଯେନ ପଓତ୍ତୋ। ଏକାଯନନ୍ତି ଏକଗାମିନଂ, ନିବ୍ବାନଗାମିନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ଅଦୁତିଯତ୍ତା ସେଟ୍ଠତ୍ତା ଚ ''ଏକ''ନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ ''ଏକଞ୍ହି ସଚ୍ଚଂ ନ ଦୁତୀଯମତ୍ଥୀ''ତି (ସୁ। ନି। ୮୯୦) ''ଯାଓତା, ଭିକ୍ଖଓେ, ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା ଓା ଅସଙ୍ଖତା ଓା, ଓିରାଗୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୩୪; ଇତିଓୁ। ୯୦) ଚ। ଖଯୋ ଏଓ

ଅନ୍ତୋତି ଖଯନ୍ତୋ , ଜାତିଯା ଖଯନ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠୱାତି ଜାତିଖଯନ୍ତଦସ୍ସୀ। ଅୱିଭାଗେନ ସବ୍ବେପି ସତ୍ତେ ହିତେନ ଅନୁକମ୍ପତୀତି ହିତାନୁକମ୍ପୀ। ଅତରିଂସୂତି ତରିଂସୁ। ପୁବ୍ବେତି ପୁରିମକା ବୁଦ୍ଧା, ପୁବ୍ବେ ୱା ଅତୀତକାଲେ।

ତନ୍ତି ତଂ ତେସଂ ୱଚନଂ, ତଂ ୱା କିରିଯାୱୁତ୍ତିୱାଚକତ୍ତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ନ ହି ସଙ୍ଖେପ୍ପଧାନତାଯ ସଭ୍ତୱାଚିନୋ ଏକ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କିରିଯାୱୁତ୍ତିୱାଚକତା ଅତ୍ଥି। ''ସକିମ୍ପି ଉଦ୍ଧଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ଯା''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୭।୭୨) ୱିଯ ''ସକିଂ ଅଯନୋ''ତି ଇମିନା ବ୍ଯଞ୍ଜନେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଅତ୍ଥଂ ଯୋଜେତ୍ୱାତି ଏୱଂ ପଦତ୍ଥଂ ଯୋଜେତ୍ୱା। ଉଭଯଥାପୀତି ପୁରିମନଯେନ ପଚ୍ଛିମନଯେନ ଚ। ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଇଧାଧିପ୍ପେତମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନେକୱାରଂ ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ। ତେନାହ ''କସ୍ମା''ତିଆଦି। ଅନେକୱାରମ୍ପି ଅଯତୀତି ପୁରିମନଯସ୍ସ, ଅନେକଞ୍ଚସ୍ସ ଅଯନଂ ହୋତୀତି ପଚ୍ଛିମନଯସ୍ସ ଚ ପଟିକ୍ଖେପୋ।

ଇମସ୍ମିଂ ପଦେତି ''ଏକାଯନୋ ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୱେ ମଗ୍ଗୋ''ତି ଇମସ୍ମିଂ ୱାକ୍ୟେ, ଇମସ୍ମିଂ ୱା ''ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗୋ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ''ତି ସଂସଯଟ୍ଠାନେ। ମିସ୍ସକମଗ୍ଗୋତି ଲୋକିଯେନ ମିସ୍ସକୋ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ। ୱିସୁଦ୍ଧିଆଦୀନଂ ନିପ୍ପରିଯାଯହେତୁଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଆଚରିଯତ୍ଥେରୋ ''ମିସ୍ସକମଗ୍ଗୋ''ତି ଆହ, ଇତରୋ ପରିଯାଯହେତୁ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି ''ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗୋ''ତି।

ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାୱାତି ''କାଲୋ, ଭନ୍ତେ, ଧମ୍ମସ୍ସୱନାଯା''ତି କାଲାରୋଚନସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା। ଏୱଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି। ଏୱଂ ''ମଧୁରଂ ଇମଂ କୁହିଂ ଛଡ୍ଡେମା''ତି ଅଛଡ୍ଡେନ୍ତା ଉଚ୍ଛୁଭାରଂ ୱିଯ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱା ନ ୱିଚରନ୍ତି। ଆଲୁଠଏତୀତି ୱିଲୁଠଇତୋ ଆକୁଲୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକାଯନମଗ୍ଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁବ୍ବଭାଗସତିପଟ୍ଠାନମଗ୍ଗୋତି। ଏତ୍ତାୱତା ଇଧାଧିପ୍ପେତତ୍ଥେ ସିଦ୍ଧେ ତସ୍ସେୱ ଅଲଙ୍କାରତ୍ଥଂ ସୋ ପନ ଯସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମଗ୍ଗାନଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ''ତିଆଦିକା ଗାଥାପି ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗତୋୱ ଆନେତ୍ୱା ଠପିତା।

ନିବ୍ବାନଗମନଟ୍ଠେନାତି ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛତି ଅଧିଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ନିବ୍ବାନଗମନଂ, ସୋ ଏୱ ଅୱିପରୀତସଭାୱତାଯ ଅତ୍ଥୋ, ତେନ ନିବ୍ବାନଗମନଟ୍ଠେନ, ନିବ୍ବାନାଧିଗମୂପାଯତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ମଗ୍ଗନୀଯଟ୍ଠେନାତି ଗୱେସିତବ୍ବତାଯ, ''ଗମନୀଯଟ୍ଠେନା''ତି ୱା ପାଠୋ, ଉପଗନ୍ତବ୍ବତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ରାଗାଦୀହୀତି। ଇମିନା ରାଗଦୋସମୋହାନଂଯେୱ ଗହଣଂ ''ରାଗୋ ମଲଂ, ଦୋସୋ ମଲଂ, ମୋହୋ ମଲ''ନ୍ତି (ୱିଭ। ୯୨୪) ୱଚନତୋ। ''ଅଭିଜ୍ଝାୱିସମଲୋଭାଦୀହୀ''ତି ପନ ଇମିନା ସବ୍ବେସମ୍ପି ଉପକ୍କିଲେସାନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ତେ ୱିସୁଂ ଉଦ୍ଧଟା। ସତ୍ତାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିଯାତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଏକନ୍ତିକତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତଥା ହୀ''ତିଆଦିମାହ। କାମଂ ''ୱିସୁଦ୍ଧିଯା''ତି ସାମଞ୍ଞଜୋତନା, ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି ଏୱ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ରୂପମଲୱସେନ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ କେୱଲଂ ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନମେୱ, ଅଥ ଖୋ ଇଦମେତ୍ଥ ଆହଚ୍ଚଭାସିତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତଥା ହୀ''ତିଆଦିମାହ।

ସା ପନାଯଂ ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି ସିଜ୍ଝମାନା ଯସ୍ମା ସୋକାଦୀନଂ ଅନୁପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋକପରିଦେୱାନଂ ସମତିକ୍କମାଯା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସୋଚନଂ ଞାତିବ୍ଯସନାଦିନିମିତ୍ତଂ ଚେତସୋ ସନ୍ତାପୋ ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାନଂ ସୋକୋ। ଞାତିବ୍ଯସନାଦିନିମିତ୍ତମେୱ ସୋକାଧିକତାଯ ''କହଂ, ଏକପୁତ୍ତକ, କହଂ, ଏକପୁତ୍ତକା''ତି ପରିଦେୱୱସେନ ଲପନଂ ପରିଦେୱୋ, ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନଂ ଇଧ ସମତିକ୍କମୋତି ଆହ ''ପହାନାଯା''ତି। ତଂ ପନସ୍ସ ସମତିକ୍କମାୱହତଂ ନିଦସ୍ସନୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଯଂ ହୀ''ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଯଂ ପୁବ୍ବେ ତଂ ୱିସୋଧେହୀତି ଅତୀତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୱିସୋଧନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଛାତି ପରତୋ। ତେତି ତୁଯ୍ହଂ। ମାହୂତି ମା ଅହୁ। କିଞ୍ଚନନ୍ତି ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନଂ। ଏତେନ ଅନାଗତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ସଂକିଲେସୱିସୋଧନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ମଜ୍ଝେତି ତଦୁଭଯୱେମଜ୍ଝେ। ନୋ ଚେ ଗହେସ୍ସସୀତି ନ ଉପାଦିଯିସ୍ସସି ଚେ। ଏତେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଖନ୍ଧପବନ୍ଧେ ଉପାଦାନପ୍ପୱତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଉପସନ୍ତୋ ଚରିସ୍ସସୀତି ଏୱଂ ଅଦ୍ଧତ୍ତଯଗତସଂକିଲେସୱିସୋଧନେ ସତି ନିକ୍କୁତସବ୍ବପରିଳାହତାଯ ଉପସନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରିସ୍ସସୀତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଗାଥଂ ନିଟ୍ଠପେସି। ତେନାହ ''ଇମଂ ଗାଥ''ନ୍ତିଆଦି।

ପୁତ୍ତାତି ଓରସା, ଅଞ୍ଞେପି ୱା ଯେ କେଚି। ପିତାତି ଜନକୋ। ବନ୍ଧୱାତି ଞାତକା। ଅଯଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ପୁତ୍ତା ୱା ପିତା ୱା ବନ୍ଧୱା ୱା ଅନ୍ତକେନ ମଚ୍ଚୁନା ଅଧିପନ୍ନସ୍ସ ଅଭିଭୂତସ୍ସ ମରଣତୋ ତାଣାଯ ନ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ଞାତୀସୁ ତାଣତାତି। ନ ହି ଞାତୀନଂ ୱସେନ ମରଣତୋ ଆରକ୍ଖା ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପଟାଚାରେ ''ଉଭୋ ପୁତ୍ତା କାଲକତା''ତିଆଦିନା (ଅପ। ଥେରୀ ୨।୨।୪୯୮) ମା ନିରତ୍ଥକଂ ପରିଦେୱି, ଧମ୍ମଂଯେୱ ପନ ଯାଥାୱତୋ ପସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠିତାତି ଯଥାନୁଲୋମଂ ପୱତ୍ତିତାଯ ସାମୁକ୍କଂସିକାଯ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ପରିଯୋସାନେ ସହସ୍ସନଯପଟିମଣ୍ଡିତେ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହି। କଥଂ ପନାଯଂ ସତିପଟ୍ଠାନମଗ୍ଗୱସେନ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାସୀତି ଆହ ''ଯସ୍ମା ପନା''ତିଆଦି। ନ ହି

ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନକଥାୟ ଵିନା ସାଵକାନଂ ଅରିୟମଗ୍ଗାଧିଗମୋ ଅତ୍ଥି। ‘‘ଇମଂ ଗାଥଂ ସୁତ୍ଵା’’ତି ପନ ଇଦଂ ସୋକଵିନୋଦନଵସେନ ପଵତ୍ତିତାୟ ଗାଥାୟ ପଠମଂ ସୁତତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ। ଏସ ନୟୋ ଇତରଗାଥାୟପି। ଭାଵନାତି ପଞ୍ଞାଭାଵନା। ସା ହି ଇଧାଧିପ୍ପେତା। ତସ୍ମାତି ୟସ୍ମା ରୂପାଦୀନଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଅନୁପସ୍ସନାପି ସତିପଟ୍ଠାନଭାଵନା, ତସ୍ମା। ତେପୀତି ସନ୍ତତିମହାମତ୍ତପଟାଚାରା।

ପଞ୍ଚସତେ ଚୋରେତି ସତସତଚୋରପରିଵାରେ ପଞ୍ଚ ଚୋରେ ପଟିପାଟିୟା ପେସେସି। ତେ ଅରଞ୍ଞଂ ପଵିସିତ୍ଵା ଥେରଂ ପରିୟେସନ୍ତା ଅନୁକ୍କମେନ ଥେରସ୍ସ ସମୀପେ ସମାଗଚ୍ଛିଂସୁ। ତେନାହ ‘‘ତେ ଗନ୍ତ୍ଵା ଥେରଂ ପରିଵାରେତ୍ଵା ନିସୀଦିଂସୂ’’ତି। ଵେଦନଂ ଵିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ଵା ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଥେରସ୍ସ ହି ସୀଲଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖତୋ ସୁପରିସୁଦ୍ଧଂ ସୀଲଂ ନିସ୍ସାୟ ଉଳାରଂ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଊରୁଟ୍ଠିଭେଦଜନିତଂ ଦୁକ୍ଖଵେଦନଂ ଵିକ୍ଖମ୍ଭେସି। ପାଦାନୀତି ପାଦେ। ସଞ୍ଞପେସ୍ସାମୀତି ସଞ୍ଞତ୍ତିଂ କରିସ୍ସାମି। ଅଟ୍ଟିୟାମୀତି ଜିଗୁଚ୍ଛାମି। ହରାୟାମୀତି ଲଜ୍ଜାମି। ଵିପସ୍ସିସନ୍ତି ସମ୍ମସିଂ।

ପଚଲାୟନ୍ତାନନ୍ତି ପଚଲାୟନଂ ନିଦ୍ଦଂ ଉପଗତାନଂ। ଵତସମ୍ପନ୍ନୋତି ଧୁତଚରଣସମ୍ପନ୍ନୋ। ପମାଦନ୍ତି ପଚଲାୟନଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ଓରୁଦ୍ଧମାନସୋତି ଉପରୁଦ୍ଧଅଧିଚିତ୍ତୋ। ପଞ୍ଜରସ୍ମିନ୍ତି ସରୀରେ। ସରୀରଞ୍ହି ନ୍ହାରୁସମ୍ବନ୍ଧଅଟ୍ଠିସଙ୍ଘାତତାୟ ଇଧ ‘‘ପଞ୍ଜର’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ପୀତଵଣ୍ଣାୟ ପଟାକାୟ ପରିହରଣତୋ ମଲ୍ଲୟୁଦ୍ଧଚିତ୍ତକତାୟ ଚ ପୀତମଲ୍ଲୋ। ତୀସୁ ରଜ୍ଜେସୂତି ପଣ୍ଡୁଚୋଳଗୋଳରଜ୍ଜେସୁ। ମଲ୍ଲା ସୀହଳଦୀପେ ସକ୍କାରସମ୍ମାନଂ ଲଭନ୍ତୀତି ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପଂ ଆଗମ୍ମ। ତଂୟେଵ ଅଙ୍କୁସଂ କତ୍ଵାତି ‘‘ରୂପାଦୟୋ ‘ମମା’ତି ନ ଗହେତବ୍ବା’’ତି ନ ତୁମ୍ହାକଵଗ୍ଗେନ (ସଂ। ନି। ୩।୩୩-୩୪) ପକାସିତମତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତମତ୍ତହତ୍ଥିନୋ ଅଙ୍କୁସଂ କତ୍ଵା। ଜଣ୍ଣୁକେହି ଚଙ୍କମତି ‘‘ନିସିନ୍ନେ ନିଦ୍ଦାୟ ଅଵସରୋ ହୋତୀ’’ତି। ବ୍ୟାକରିତ୍ଵାତି ଅତ୍ତନୋ ଵୀରିୟାରମ୍ଭସ୍ସ ସଫଲତାପଵେଦନମୁଖେନ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରିତ୍ଵା। ଭାସିତନ୍ତି ଵଚନଂ। କସ୍ସ ପନ ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସ,ସବ୍ବଲୋକଗ୍ଗଵାଦିନୋ’’ତି। ନ ତୁମ୍ହାକନ୍ତିଆଦି ତସ୍ସ ପଵତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନଂ। ତୟିଦଂ ମେ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଵୂପସମକାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅନିଚ୍ଚା ଵତା’’ତି ଗାଥଂ ଆହରି। ତେନ ଇଦାନାହଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଣେ ଖଣେ ଭଙ୍ଗସଙ୍ଖାତସ୍ସ ରୋଗସ୍ସ ଅଭାଵେନ ଅରୋଗୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋତି ଦସ୍ସେତି।

ଅସ୍ସାତି ସକ୍କସ୍ସ। ଉପପତ୍ତୀତି ଦେଵୂପପତ୍ତି। ପୁନପାକତିକାଵ ଅହୋସି ସକ୍କଭାଵେନେଵ ଉପପନ୍ନତ୍ତା। ସୁବ୍ରହ୍ମାତି ଏଵଂନାମୋ। ଅଚ୍ଛରାନଂ ନିରୟୂପପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ଵା ତତୋ ପଭୁତି ସତତଂ ପଵତ୍ତମାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ନିଚ୍ଚଂ ଉତ୍ରସ୍ତମିଦଂ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଉତ୍ରସ୍ତନ୍ତି ସନ୍ତ୍ରସ୍ତଂ ଭୀତଂ। ଉଦ୍ଵିଗ୍ଗନ୍ତି ସଂଵିଗ୍ଗଂ। ଉତ୍ରସ୍ତନ୍ତି ଵା ସଂଵିଗ୍ଗଂ। ଉଦ୍ଵିଗ୍ଗନ୍ତି ଭୟଵସେନ ସହ କାୟେନ ସଞ୍ଚଲିତଂ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନେସୂତି ଅନାଗତେସୁ। କିଚ୍ଛେସୂତି ଦୁକ୍ଖେସୁ। ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମଵଚନଂ, ଭାଵୀଦୁକ୍ଖପଵତ୍ତିନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପ୍ପତିତେସୂତି ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ କିଚ୍ଛେସୂତି ୟୋଜନା, ତଦା ଅତ୍ତନୋ ପରିଵାରସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଦୁକ୍ଖନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ବୋଜ୍ଝାତି ବୋଧିତୋ, ଅରିୟମଗ୍ଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ରାତି ଚ ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ଵା ନିସ୍ସକ୍କଵଚନଂ, ତସ୍ମା ବୋଧିଂ ଠପେତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ତପସାତି ତପୋକମ୍ମତୋ। ତେନ ମଗ୍ଗାଧିଗମସ୍ସ ଉପାୟଭୂତଂ ଧୁତଙ୍ଗସେଵନାଦିସଲ୍ଲେଖପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେତି। ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂଵରାତି ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ସଂଵରଣତୋ। ଏତେନ ସତିସଂଵରସୀସେନ ସବ୍ବମ୍ପି ସଂଵରସୀଲଂ, ଲକ୍ଖଣହାରନୟେନ ଵା ସବ୍ବମ୍ପି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ଦସ୍ସେତି। ସବ୍ବନିସ୍ସଗ୍ଗାତି ସବ୍ବୁପଧିନିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ ସବ୍ବକିଲେସପ୍ପହାନତୋ। କିଲେସେସୁ ହି ନିସ୍ସଟ୍ଠେସୁ କମ୍ମଵଟ୍ଟଂ ଵିପାକଵଟ୍ଟଞ୍ଚ ନିସ୍ସଟ୍ଠମେଵ ହୋତୀତି। ସୋତ୍ଥିନ୍ତି ଖେମଂ ଅନୁପଦ୍ଦଵତଂ।

ଝାୟତି ନିଚ୍ଛୟେନ କମତି ନିବ୍ବାନଂ, ତଂ ଵା ଝାୟତି ପଟିଵିଜ୍ଝୀୟତି ଏତେନାତି ଝାୟୋ, ଅରିୟମଗ୍ଗୋତି ଆହ ‘‘ଝାୟୋ ଵୁଚ୍ଚତି ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ’’ତି । ତଣ୍ହାଵାନଵିରହିତତ୍ତାତି ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତଵାନଵିଵିତ୍ତତ୍ତା। ତଣ୍ହା ହି ଖନ୍ଧେହି ଖନ୍ଧଂ, କମ୍ମୁନା ଵା ଫଲଂ, ସତ୍ତେହି ଵା ଦୁକ୍ଖଂ ଵିନତି ସଂସିବ୍ବତୀତି ଵାନନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ତୟିଦଂ ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଵାନଂ, ନ ଵା ଏତସ୍ମିଂ ଅଧିଗତେ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଵାନନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ, ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ। ପରପଚ୍ଚୟେନ ଵିନା ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଂ ସଚ୍ଛିକିରିୟାତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖତାୟା’’ତି।

ନନୁ ‘‘ଵିସୁଦ୍ଧିୟା’’ତି ଚିତ୍ତଵିସୁଦ୍ଧିୟା ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଵିସୁଦ୍ଧିଗ୍ଗହଣେନେଵେତ୍ଥ ସୋକସମତିକ୍କମାଦୟୋପି ଗହିତା ଏଵ ହୋନ୍ତି, ତେ ପୁନ କସ୍ମା ଗହିତାତି ଅନୁୟୋଗଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପୀ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ସାସନୟୁତ୍ତିକୋଵିଦେତି ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିଲକ୍ଖଣାୟଂ ଧମ୍ମନୀତିୟଂ ଛେକେ। ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥଂ ଞାପେତୀତି ୟେ ୟେ ବୋଧନେୟ୍ୟପୁଗ୍ଗଲା ସଙ୍ଖେପଵିତ୍ଥାରାଦିଵସେନ ୟଥା ୟଥା ବୋଧେତବ୍ବା, ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାଵିଲାସେନ ଭଗଵା ତେ ତେ ତଥା ତଥା ବୋଧେନ୍ତୋ ତଂ ତମତ୍ଥଂ ଞାପେତି। ତଂ ତଂ ପାକଟଂ କତ୍ଵା ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥାପତ୍ତିଂ ଅଗଣେନ୍ତୋ ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କତ୍ଵା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ। ନ ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଅତ୍ଥାପତ୍ତିଞାପକାଦିସାଧନୀୟଵଚନାତି। ସଂଵତ୍ତତୀତି ଜାୟତି, ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୟସ୍ମା ଅନତିକ୍କନ୍ତସୋକପରିଦେଵସ୍ସ ନ କଦାଚି

ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି ଅତ୍ଥି ସୋକପରିଦେୱସମତିକ୍କମମୁଖେନେୱ ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଇଜ୍ଝନତୋ, ତସ୍ମା ଆହ ''ସୋକପରିଦେୱାନଂ ସମତିକ୍କମେନ ହୋତୀ''ତି। ଯସ୍ମା ପନ ଦୋମନସ୍ସପଚ୍ଚଯେହି ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମେହି ପୁଟ୍ଠଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଂ ସୋକାଦଯୋ ଅଭିଭୱନ୍ତି, ପରିଞ୍ଞାତେସୁ ଚ ତେସୁ ତେ ନ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋକପରିଦେୱାନଂ ସମତିକ୍କମୋ ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମେନା''ତି। ଞାଯସ୍ସାତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସ୍ସ ତତିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଚ। ତଦଧିଗମେନ ହି ଯଥାକ୍କମଂ ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୋ। ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯସହଭାୱୀପି ଇତରାଭିସମଯୋ ତଦୱିନାଭାୱତୋ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯହେତୁକୋ ୱିଯ ୱୁତ୍ତୋ ''ଞାଯସ୍ସାଧିଗମୋ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯା''ତି। ଫଲଞାଣେନ ୱା ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ''ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯା''ତି। ସମ୍ପଦାନୱଚନଞ୍ଚେତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ୱଣ୍ଣଭଣନନ୍ତି ପସଂସାୱଚନଂ। ତଯିଦଂ ନ ଇଧେୱ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ସତ୍ଥା ଅକାସିଯେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯଥେୱ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥଆଦିମ୍ହି କଲ୍ୟାଣଂ, ଆଦି ୱା କଲ୍ୟାଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅତ୍ଥସମ୍ପତ୍ତିଯା ସାତ୍ଥଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ସୀଲାଦିପଞ୍ଚଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧପାରିପୂରିତୋ ଉପନେତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱା ଚ କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣଂ। ନିରୁପକ୍କିଲେସତୋ ଅପନେତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱା ଚ ପରିସୁଦ୍ଧଂ। ସେଟ୍ଠଚରିଯଭାୱତୋ ସାସନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଞ୍ଚ ୱୋ ପକାସେସ୍ସାମୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧। ୧୪୭) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅରିଯୱଂସାତି ଅରିଯାନଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱଂସା ପୱେଣିଯୋ। ଅଗ୍ଗଞ୍ଞାତି ''ଅଗ୍ଗା''ତି ଜାନିତବ୍ବା ସବ୍ବୱଂସେହି ସେଟ୍ଠଭାୱତୋ। ରତ୍ତଞ୍ଞାତି ''ଚିରରତ୍ତା''ତି ଜାନିତବ୍ବା। ୱଂସଞ୍ଞାତି ''ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱଂସା''ତି ଜାନିତବ୍ବା। ପୋରାଣାତି ପୁରାତନା ଅନଧୁନାତନତ୍ତା। ଅସଂକିଣ୍ଣାତି ଅୱିକିଣ୍ଣା ଅନପନୀତା। ଅସଂକିଣ୍ଣପୁବ୍ବାତି ''କିଂ ଇମେହୀ''ତି ଅରିଯେହି ନ ଅପନୀତପୁବ୍ବା। ନ ସଂକୀଯନ୍ତୀତି ଇଦାନିପି ତେହି ନ ଅପନୀଯନ୍ତି। ନ ସଂକୀଯିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅନାଗତେପି ତେହି ନ ଅପନୀଯିସ୍ସନ୍ତି। ଅପ୍ପଟିକୁଟ୍ଠା...ପେ... ୱିଞ୍ଞୂହୀତି ଯେ ଲୋକେ ୱିଞ୍ଞୂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା, ତେହି ଅପଚ୍ଚକ୍ଖତା ଅନିନ୍ଦିତା, ଅଗରହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିସୁଦ୍ଧିଯାତିଆଦୀହୀତି ୱିସୁଦ୍ଧିଆଦିଦୀପନେହି। ପଦେହୀତି ୱାକ୍ୟେହି, ୱିସୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥତାଦିଭେଦଭିନ୍ନେହି ୱା ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସେହି।

ଉପଦ୍ଦୱେତି ଅନତ୍ଥେ। ୱିସୁଦ୍ଧିନ୍ତି ୱିସୁଜ୍ଝନଂ ସଂକିଲେସପ୍ପହାନଂ। ୱାଚୁଗ୍ଗତକରଣଂ ଉଗ୍ଗହୋ। ପରିଯାପୁଣନଂ ପରିଚଯୋ। ଅତ୍ଥସ୍ସ ହଦଯେ ଠପନଂ ଧାରଣଂ। ପରିୱତ୍ତନଂ ୱାଚନଂ। ଗନ୍ଧାରକୋତି ଗନ୍ଧାରଦେସେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ। ପହୋନ୍ତୀତି ସକ୍କୋନ୍ତି ଅନିଯ୍ୟାନମଗ୍ଗାତି ମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗା, ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତାନିଯତମଗ୍ଗାପି ୱା। ସୁୱଣ୍ଣନ୍ତି କୂଟସୁୱଣ୍ଣମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଣୀତି କାଚମଣିପି। ମୁତ୍ତାତି ୱେଠଉଜାପି। ପୱାଳନ୍ତି ପଲ୍ଲୱୋପି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ରତ୍ତଜମ୍ବୁନଦାଦିପଦେହି ତେ ୱିସେସିତା।

ନ ତତୋ ହେଟ୍ଠାତି (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୫।୩୬୭; ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୩୭୩) ଇଧାଧିପ୍ପେତକାଯାଦୀନଂ ୱେଦନାଦିସଭାୱତ୍ତାଭାୱା, କାଯୱେଦନାଚିତ୍ତୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ତେଭୂମକଧମ୍ମସ୍ସ ୱିସୁଂ ୱିପଲ୍ଲାସୱତ୍ଥନ୍ତରଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା ଚ ହେଟ୍ଠାଗହଣେସୁ ୱିପଲ୍ଲାସୱତ୍ଥୂନଂ ଅନିଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପନ ୱିପଲ୍ଲାସୱତ୍ଥୁନୋ ଅଭାୱା ''ନ ଉଦ୍ଧ''ନ୍ତି ଆହ। ଆରମ୍ମଣୱିଭାଗେନ ହେତ୍ଥ ସତିପଟ୍ଠାନୱିଭାଗୋତି। ତଯୋ ସତିପଟ୍ଠାନାତି ସତିପଟ୍ଠାନସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଦସ୍ସନଂ, ନ ଇଧ ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସତିପଟ୍ଠାନସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନନ୍ତି। ଆଦୀସୁ ହି ସତିଗୋଚରୋତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ''ଫସ୍ସସମୁଦଯା ୱେଦନାନଂ ସମୁଦଯୋ, ନାମରୂପସମୁଦଯା ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମୁଦଯୋ, ମନସିକାରସମୁଦଯା ଧମ୍ମାନଂ ସମୁଦଯୋ''ତି ସତିପଟ୍ଠାନାତି ୱୁତ୍ତାନଂ ସତିଗୋଚରାନଂ ପକାସକେ ସୁତ୍ତପଦେସେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏୱଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାପାଠଇଯମ୍ପି (ପଟି। ମ। ୩।୩୪) ଅୱସେସପାଠଇପ୍ପଦେସଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ଆଦି-ସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସତିଯା ପଟ୍ଠାନନ୍ତି ସତିଯା ପତିଟ୍ଠାତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ। ଦାନାଦୀନି ସତିଯା କରୋନ୍ତସ୍ସ ରୂପାଦୀନି କସିଣାଦୀନି ଚ ସତିଯା ଠାନଂ ହୋନ୍ତୀତି ତଂନିୱାରଣତ୍ଥମାହ ''ପଧାନଂ ଠାନ''ନ୍ତି। ପ-ସଦ୍ଦୋ ହି ଇଧ ''ପଣୀତା ଧମ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୪ ତିକମାତିକା) ୱିଯ ପଧାନତ୍ଥଦୀପକୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅରିଯୋତି ଅରିଯଂ ସବ୍ବସତ୍ତସେଟ୍ଠଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧମାହ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ସଳାଯତନୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୩।୩୧୧)। ସୁତ୍ତେକଦେସେନ ହି ସୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ହି –

''ତଯୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଯଦରିଯୋ...ପେ... ମରହତୀତି ଇତି ଖୋ ପନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, କିଞ୍ଚେତଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତ୍ଥା ସାୱକାନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଅନୁକମ୍ପକୋ ହିତେସୀ ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାଯ ''ଇଦଂ ୱୋ ହିତାଯ ଇଦଂ ୱୋ ସୁଖାଯା'ତି। ତସ୍ସ ସାୱକା ନ ସୁସ୍ସୂସନ୍ତି, ନ ସୋତଂ ଓଦହନ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞା ଚିତ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠପେନ୍ତି, ୱୋକ୍କମ୍ମ ଚ ସତ୍ଥୁସାସନା ୱତ୍ତନ୍ତି। ତତ୍ର, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତୋ ନ ଚେୱ ଅନତ୍ତମନୋ ହୋତି, ନ ଚ ଅନତ୍ତମନତଂ ପଟିସଂୱେଦେତି, ଅନୱସ୍ସୁତୋ ଚ ୱିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ। ଇଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ, ଯଦରିଯୋ...ପେ... ଅରହତି।

ପୁନ ଚପରଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତ୍ଥା...ପେ... ଇଦଂ ୱୋ ସୁଖାଯାତି। ତସ୍ସ ଏକଚ୍ଚେ ସାୱକା ନ ସୁସ୍ସୂସନ୍ତି...ପେ... ୱତ୍ତନ୍ତି। ଏକଚ୍ଚେ ସାୱକା ସୁସ୍ସୂସନ୍ତି...

ପେ… ନ ଚ ୱୋକ୍କମ୍ମ ସନ୍ଥୁସାସନା ୱତ୍ତନ୍ତି। ତତ୍ର, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତୋ ନ ଚେୱ ଅନତ୍ତମନୋ ହୋତି, ନ ଚ ଅନତ୍ତମନତଂ ପଟିସଂୱେଦେତି, ନ ଚେୱ ଅତ୍ତମନୋ ହୋତି, ନ ଚ ଅତ୍ତମନତଂ ପଟିସଂୱେଦେତି। ଅନତ୍ତମନତଞ୍ଚ ଅତ୍ତମନତଞ୍ଚ ତଦୁଭଯଂ ଅଭିନିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଉପେକ୍ଖକୋ ୱିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦୁତିଯଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ…ପେ… ଅରହତି।

ପୁନ ଚପରଂ…ପେ… ସୁଖାଯାତି। ତସ୍ସ ସାୱକା ସୁସ୍ସୂସନ୍ତି…ପେ… ୱତ୍ତନ୍ତି। ତତ୍ର, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତୋ ଅତ୍ତମନୋ ଚେୱ ହୋତି, ଅତ୍ତମନତଞ୍ଚ ପଟିସଂୱେଦେତି, ଅନୱସ୍ସୁତୋ ଚ ୱିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ । ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତତିଯଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ…ପେ… ଅରହତୀ''ତି (ମ। ନି। ୩। ୩୧୧) –

ଏୱଂ ପଟିଘାନୁନଯେହି ଅନୱସ୍ସୁତତା, ନିଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତିତାଯ ତଦୁଭଯୱୀତିୱତ୍ତତା ''ସତିପଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ହି ନିଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତିତା ହୋତି ଆୱେଣିକଧମ୍ମଭାୱତୋ, ନ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ। ପ-ସଦ୍ଦୋ ଆରମ୍ଭଂ ଜୋତେତି, ଆରମ୍ଭୋ ଚ ପୱତ୍ତୀତି କତ୍ୱା ଆହ ''ପୱତ୍ତଯିତବ୍ବତୋତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ସତିଯା କରଣଭୂତାଯ ପଟ୍ଠାନଂ ପଟ୍ଠପେତବ୍ବଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ। ଅନ-ସଦ୍ଦୋ ହି ବହୁଲୱଚନେନ କମ୍ମତ୍ଥୋପି ହୋତୀତି।

ତଥାସ୍ସ କତ୍ତୁଅତ୍ଥୋପି ଲବ୍ଭତୀତି ''ପତିଟ୍ଠାତୀତି ପଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପ-ସଦ୍ଦୋ ଭୁସତ୍ଥୱିସିଟ୍ଠଂ ପକ୍ଖନ୍ଦନଂ ଦୀପେତୀତି ''ଓକ୍କନ୍ତିତ୍ୱା ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି ଆହ। ପୁନ ଭାୱତ୍ଥଂ ସତି-ସଦ୍ଦଂ ପଟ୍ଠାନ-ସଦ୍ଦଞ୍ଚ ୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ''ଅଥ ୱା''ତିଆଦିମାହ। ତେନ ପୁରିମୱିକପ୍ପେ ସତି-ସଦ୍ଦୋ ପଟ୍ଠାନ-ସଦ୍ଦୋ ଚ କତ୍ତୁଅତ୍ଥୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ସରଣଟ୍ଠେନାତି ଚିରକତସ୍ସ ଚିରଭାସିତସ୍ସ ଚ ଅନୁସ୍ସରଣଟ୍ଠେନ। ଇଦନ୍ତି ଯଂ ''ସତିଯେୱ ସତିପଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତପଦେସେ ଅଧିପ୍ପେତଂ।

ଯଦି ଏୱନ୍ତି ଯଦି ସତି ଏୱ ସତିପଟ୍ଠାନଂ, ସତି ନାମ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ କସ୍ମା ''ସତିପଟ୍ଠାନା''ତି ବହୁୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ସତିବହୁତ୍ତା''ତିଆଦି। ଯଦି ବହୁକା ଏତା ସତିଯୋ, ଅଥ କସ୍ମା ''ମଗ୍ଗୋ''ତି ଏକୱଚନନ୍ତି ଯୋଜନା। ମଗ୍ଗଟ୍ଠେନାତି ନିଯ୍ୟାନଟ୍ଠେନ। ନିଯ୍ୟାନିକୋ ହି ମଗ୍ଗଧମ୍ମୋ, ତେନେୱ ନିଯ୍ୟାନିକଭାୱେନ ଏକତ୍ତୁପଗତୋ ଏକନ୍ତତୋ ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛତି, ଅତ୍ଥିକେହି ଚ ତଦତ୍ଥଂ ମଗ୍ଗୀଯତୀତି ଅତ୍ତନାୱ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ ପଚ୍ଚାହରତି ''ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଚତସ୍ସୋପି ଚେତାତି କାଯାନୁପସ୍ସନାଦିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧାପି ଚ ଏତା ସତିଯୋ। ଅପରଭାଗେତି ଅରିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ। କିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନାତି ପୁବ୍ବଭାଗେ କାଯାଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ସୁଭସଞ୍ଞାଦିୱିଧମନେନ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସକିଂଯେୱ ତତ୍ଥ ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସପି ୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପହାନକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନା ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନେନେୱ ହେତ୍ଥ ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ। ଏୱଞ୍ଚ ସତୀତି ମଗ୍ଗଟ୍ଠେନ ଏକତ୍ତଂ ଉପାଦାଯ ''ମଗ୍ଗୋ''ତି ଏକୱଚନେନ ଆରମ୍ମଣଭେଦେନ ଚତୁବ୍ବିଧତଂ ଉପାଦାଯ ''ଚତ୍ତାରୋ''ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବତାଯ ସତିୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ୱଚନାନୁସନ୍ଧିନା ''ଏକାଯନୋ ଅଯ''ନ୍ତିଆଦିକା ଦେସନା ସାନୁସନ୍ଧିକାୱ, ନ ଅନନୁସନ୍ଧିକାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ନିଦସ୍ସନେନ ପଟିପାଦେତୁଂ ''ମାରସେନପ୍ପମଦ୍ଦନ''ନ୍ତି ସୁତ୍ତପଦଂ (ସଂ। ନି। ୫।୨୨୪) ଆନେତ୍ୱା ''ଯଥା''ତିଆଦିନା ନିଦସ୍ସନଂ ସଂସନ୍ଦେତି। ତସ୍ମାତିଆଦି ନିଗମନଂ।

ୱିସେସତୋ କାଯୋ ଚ ୱେଦନା ଚ ଅସ୍ସାଦସ୍ସ କାରଣନ୍ତି ତପ୍ପହାନତ୍ଥଂ ତେସୁ ତଣ୍ହାୱତ୍ଥୂସୁ ଓଳାରିକସୁଖୁମେସୁ ଅସୁଭଦୁକ୍ଖଭାୱଦସ୍ସନାନି ମନ୍ଦତିକ୍ଖପଞ୍ଞେହି ତଣ୍ହାଚରିତେହି ସୁକରାନୀତି ତାନି ତେସଂ ''ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ''ତି ୱୁତ୍ତାନି ତଥା ''ନିଚ୍ଚଂ ଅତ୍ତା''ତି ଅଭିନିୱେସୱତ୍ଥୁତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ୱିସେସକାରଣେସୁ ଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଅନିଚ୍ଚାନତ୍ତତାଦସ୍ସନାନି ସରାଗାଦିୱସେନ ସଞ୍ଞାଫସ୍ସାଦିୱସେନ ନୀୱରଣାଦିୱସେନ ଚ ନାତିପ୍ପଭେଦଅତିପ୍ପଭେଦଗତେସୁ ତେସୁ ତପ୍ପହାନତ୍ଥଂ ମନ୍ଦତିକ୍ଖପଞ୍ଞାନଂ ଦିଟ୍ଠିଚରିତାନଂ ସୁକରାନୀତି ତେସଂ ତାନି ''ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ''ତି ୱୁତ୍ତାନି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ଚିତ୍ତଧମ୍ମାନମ୍ପି ତଣ୍ହାଯ ୱତ୍ଥୁଭାୱୋ ସମ୍ଭୱତି, ତଥା କାଯୱେଦନାନମ୍ପି ଦିଟ୍ଠିଯାତି ସତିପି ନେସଂ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଯା ୱତ୍ଥୁଭାୱେ ଯୋ ଯସ୍ସ ସାତିସଯପଚ୍ଚଯୋ, ତଂଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିସେସଗ୍ଗହଣଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତିକ୍ଖପଞ୍ଞସମଥଯାନିକୋ ଓଳାରିକାରମ୍ମଣଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ୱେଦନଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଓଳାରିକାରମ୍ମଣେ ଅସଣ୍ଠହନତୋ''ତି। ୱିପସ୍ସନାଯାନିକସ୍ସ ପନ ସୁଖୁମେ ଚିତ୍ତେ ଧମ୍ମେସୁ ଚ ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ଚିତ୍ତଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାନଂ ମନ୍ଦତିକ୍ଖପଞ୍ଞୱିପସ୍ସନାଯାନିକାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗତା ୱୁତ୍ତା।

ତେସଂ ତତ୍ଥାତି ଏତ୍ଥ ତତ୍ଥ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ''ପହାନତ୍ଥ''ନ୍ତି ଏତେନ ଯୋଜନା। ପରତୋ ତେସଂ ତତ୍ଥାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱନଯୋ। ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ସୱିସେସା କାଯେ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ୱିସେସେନ କାଯୋ କାମୋଘସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, ଭୱେସୁ ସୁଖଗ୍ଗହଣୱସେନ ଭୱସ୍ସାଦୋ ହୋତି ଭୱୋଘସ୍ସ ୱେଦନା ୱତ୍ଥୁ, ସନ୍ତତିଘନଗହଣୱସେନ ୱିସେସତୋ ଚିତ୍ତେ ଅତ୍ତାଭିନିୱେସୋ ହୋତୀତି ଦିଟ୍ଠୋଘସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ୱତ୍ଥୁ, ଧମ୍ମେସୁ ୱିନିବ୍ଭୋଗସ୍ସ ଦୁକ୍କରତ୍ତା ଧମ୍ମାନଂ ଧମ୍ମମତ୍ତତାଯ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତ୍ତା ସମ୍ମୋହୋ ହୋତୀତି ଅୱିଜ୍ଜୋଘସ୍ସ ଧମ୍ମା ୱତ୍ଥୁ, ତସ୍ମା ତେସଂ ପହାନତ୍ଥଂ ଚତ୍ତାରୋୱ ୱୁତ୍ତା।

ଯଦଗ୍ଗେନ ଚ କାୟୋ କାମୋଘସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, ତଦଗ୍ଗେନ ଅଭିଜ୍ଝାକାୟଗନ୍ଥସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, ଦୁକ୍ଖାୟ ୱେଦନାୟ ପଟିଘାନୁସୟୋ ଅନୁସେତୀତି ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଭୂତା ୱେଦନା ୱିସେସେନ ବ୍ୟାପାଦକାୟଗନ୍ଥସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, ଚିତ୍ତେ ନିଚ୍ଚଗ୍ଗହଣୱସେନ ସସ୍ସତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସୀଲେନ ସୁଦ୍ଧୀତିଆଦି ପରାମସନଂ ହୋତୀତି ସୀଲବ୍ବତପରାମାସସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ୱତ୍ଥୁ, ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦେନ ଭୂତଂ ଭୂତତୋ ଅପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଭୱୱିଭୱଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତୋ ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସୋ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ଧମ୍ମା ୱତ୍ଥୁ, ସୁଖୱେଦନାସ୍ସାଦୱସେନ ପରଲୋକନିରପେକ୍ଖୋ ‘‘ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିକଂ ପରାମାସଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନସ୍ସ ୱେଦନା ୱତ୍ଥୁ ସନ୍ତତିଘନଗହଣୱସେନ ସରାଗାଦିଚିତ୍ତେ ସମ୍ମୋହୋ ହୋତୀତି ମୋହାଗତିୟା ଚିତ୍ତଂ ୱତ୍ଥୁ, ଧମ୍ମସଭାୱାନୱବୋଧେନ ଭୟଂ ହୋତୀତି ଭୟାଗତିୟା ଧମ୍ମା ୱତ୍ଥୁ। ଯେ ପନେତ୍ଥ ଅୱୁତ୍ତା, ତେସଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱତ୍ଥୁଭାୱୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ତଥା ହି ଓଘେସୁ ୱୁତ୍ତନୟା ଏୱ ଯୋଗାସୱେସୁପି ଯୋଜନା ଅତ୍ଥତୋ ଅଭିନ୍ନତ୍ତା। ତଥା ପଠମୋଘତତିୟଚତୁତ୍ଥଗନ୍ଥଯୋଜନାୟ ୱୁତ୍ତନୟା ଏୱ କାୟଚିତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଇତରୁପାଦାନୱତ୍ଥୁତା ଯୋଜନା, ତଥା କାମୋଘବ୍ୟାପାଦକାୟଗନ୍ଥଯୋଜନାୟ ୱୁତ୍ତନୟା ଏୱ କାୟୱେଦନାନଂ ଛନ୍ଦଦୋସାଗତିୱତ୍ଥୁତା ଯୋଜନା ୱା।

‘‘ଆହାରସମୁଦୟା କାୟସମୁଦୟୋ, ଫସ୍ସସମୁଦୟା ୱେଦନାସମୁଦୟୋ, (ସଂ। ନି। ୫।୪୦୮) ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟା ନାମରୂପ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ଉଦା। ୧; ୱିଭ। ୨୨୫) ୱଚନତୋ କାୟାଦୀନଂ ସମୁଦୟଭୂତା କବଳୀକାରାହାରଫସ୍ସମନୋସଞ୍ଚେତନାୱିଞ୍ଞାଣାହାରା କାୟାଦିପରିଜାନନେନ ପରିଞ୍ଞାତା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଚତୁବ୍ବିଧାହାରପରିଞ୍ଞତ୍ଥ’’ନ୍ତି ପକରଣନୟୋତି ନେତ୍ତିପକରଣୱସେନ ସୁତ୍ତନ୍ତସଂୱଣ୍ଣନାନୟୋ।

ସରଣୱସେନାତି କାୟାଦୀନଂ କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଉପଧାରଣୱସେନ। ସରନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ଏତାୟାତି ସତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଏକତ୍ତେ ଏକସଭାୱେ ନିବ୍ବାନେ ସମୋସରଣଂ ସମାଗମୋ ଏକତ୍ତସମୋସରଣଂ। ଏତଦେୱ ହି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକନିବ୍ବାନପୱେସହେତୁଭୂତା ୱା ସମାନତା ଏକୋ ସତିପଟ୍ଠାନସ୍ସ ଭାୱୋ ଏକତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ସମୋସରଣଂ ତଂସଭାଗତା ଏକତ୍ତସମୋସରଣଂ। ଏକନିବ୍ବାନପୱେସହେତୁଭାୱଂ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ସରଣେକତ୍ତସମୋସରଣାନି ସହେୱ ସତିପଟ୍ଠାନେକଭାୱସ୍ସ କାରଣତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି, ପୁରିମସ୍ମିଂ ୱିସୁଂ। ସରଣୱସେନାତି ୱା ‘‘ଗମନୱସେନା’’ତି ଅତ୍ଥେ ସତି ତଦେୱ ଗମନଂ ସମୋସରଣନ୍ତି, ସମୋସରଣେ ୱା ସତିସଦ୍ଦତ୍ଥୱସେନ ଅୱୁଚ୍ଚମାନେ ଧାରଣତାୱ ସତୀତି ସତିସଦ୍ଦତ୍ଥନ୍ତରାଭାୱା ପୁରିମଂ ସତିଭାୱସ୍ସ କାରଣଂ, ପଚ୍ଛିମଂ ଏକଭାୱସ୍ସାତି ନିବ୍ବାନସମୋସରଣେପି ସହିତାନେୱ ତାନି ସତିପଟ୍ଠାନେକଭାୱସ୍ସ କାରଣାନି ୱୁତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ଚୁଦ୍ଦସୱିଧେନ,ନୱୱିଧେନ, ସୋଳସୱିଧେନ, ପଞ୍ଚୱିଧେନାତି ଇଦଂ ଉପରି ପାଳିୟଂ (ମ। ନି। ୧।୧୦୭) ଆଗତାନଂ ଆନାପାନପବ୍ବାଦୀନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତେସଂ ପନ ଅନ୍ତରଭେଦୱସେନ ତଦନୁଗତଭେଦୱସେନ ଚ ଭାୱନାୟ ଅନେକୱିଧତା ଲବ୍ଭତିୟେୱ। ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ଉଟ୍ଠାନକଭଣ୍ଡସଦିସତା କାୟାନୁପସ୍ସନାଦିତଂତଂସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାନୁଭାୱସ୍ସ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

‘‘ଗୋଚରେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚରଥ ସକେ ପେତ୍ତିକେ ୱିସଯେ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ଦୀ। ନି। ୩।୮୦; ସଂ। ନି। ୫।୩୭୨) ଭିକ୍ଖୁଗୋଚରା ଏତେ ଧମ୍ମା, ଯଦିଦଂ କାୟାନୁପସ୍ସନାଦୟୋ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା କାୟାନୁପସ୍ସନାଦିପଟିପତ୍ତିୟା ଭିକ୍ଖୁ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘କାୟାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତୀ’’ତିଆଦିନା ଭିକ୍ଖୁଂ ଦସ୍ସେତି, ଭିକ୍ଖୁମ୍ହି ତଂ ନିୟମତୋତି ଆହ ‘‘ପଟିପତ୍ତିୟା ଭିକ୍ଖୁଭାୱଦସ୍ସନତୋ’’ତି। ସତ୍ଥୁ ଚରିୟାନୁୱିଧାୟକତ୍ତା ସକଲସାସନସମ୍ପଟିଗ୍ଗାହକତ୍ତା ଚ ସବ୍ବପ୍ପକାରାୟ ଅନୁସାସନିୟା ଭାଜନଭାୱୋ।

ସମଂ ଚରେୟ୍ୟାତି କାୟାଦିୱିସମଚରିୟଂ ପହାୟ କାୟାଦୀହି ସମଂ ଚରେୟ୍ୟ। ରାଗାଦିୱୂପସମେନ ସନ୍ତୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦମେନ ଦନ୍ତୋ। ଚତୁମଗ୍ଗନିୟାମେନ ନିୟତୋ। ସେଟ୍ଠଚରିତାୟ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ। କାୟଦଣ୍ଡାଦିଓରୋପନେନ ନିଧାୟ ଦଣ୍ଡଂ। ଅରିୟଭାୱେ ଠିତୋ ସୋ ଏୱରୂପୋ ବାହିତପାପସମିତପାପଭିନ୍ନକିଲେସତାହି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସମଣୋ ଭିକ୍ଖୂତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘‘ଅୟଞ୍ଚେୱ କାୟୋ ବହିଦ୍ଧା ଚ ନାମରୂପ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୩୭୩) ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ, ‘‘ସୁଖଞ୍ଚ କାୟେନ ପଟିସଂୱେଦେତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୭୧, ୨୮୭; ପାରା। ୧୧) ନାମକାୟୋ କାୟୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ତତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ‘‘କାୟେତି ରୂପକାୟେ’’ତି ଆହ।

ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋତି ‘‘ୱେଦନାଦୟୋପି ଏତ୍ଥ ସିତା ଏତ୍ଥ ପଟିବଦ୍ଧା’’ତି କାୟେ ୱେଦନାଦିଅନୁପସ୍ସନାପସଙ୍ଗେପି ଆପନ୍ନେ ତତୋ ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସମୂହୱିସୟତାୟ ଚସ୍ସ କାୟ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସମୁଦାୟୁପାଦାନତାୟ ଚ ଅସୁଭାକାରସ୍ସ ‘‘କାୟେ’’ତି ଏକୱଚନଂ, ତଥା ଆରମ୍ମଣାଦିୱିଭାଗେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଚିତ୍ତେ’’ତି ଏକୱଚନଂ, ୱେଦନା ପନ ସୁଖାଦିଭେଦଭିନ୍ନା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ‘‘ୱେଦନାସୂ’’ତି ବହୁୱଚନେନ ୱୁତ୍ତା, ତଥେୱ ଚ ନିଦ୍ଦେସୋ ପୱତ୍ତିତୋ, ଧମ୍ମା ଚ ପରୋପଣ୍ଣାସଭେଦା

ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବାକାରେନ ଚ ଅନେକଭେଦା ଏୱାତି ତେପି ବହୁୱଚନୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତା। ଅୱଯୱୀଗାହ-ସମଞ୍ଞାତିଧାୱନ-ସାରାଦାନାଭିନିୱେସନିସେଧନତ୍ଥଂ କାଯଂ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗେହି, ତାନି ଚ କେସାଦୀହି, କେସାଦିକେ ଚ ଭୂତୁପାଦାଯରୂପେହି ୱିନିବ୍ଭୁଜନ୍ତୋ "ତଥା ନ କାଯେ"ତିଆଦିମାହ। ପାସାଦାଦିନଗରାୱଯୱସମୂହେ ଅୱଯୱୀୱାଦିନୋପି ଅୱଯୱୀଗାହଂ ନ କରୋନ୍ତି, ନଗରଂ ନାମ କୋଚି ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥୀତି ପନ କେସଞ୍ଚି ସମଞ୍ଞାତିଧାୱନଂ ସିଯାତି ଇତ୍ଥିପୁରିସାଦିସମଞ୍ଞାତିଧାୱନେ ନଗରନିଦସ୍ସନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସମୂହୋ, କେସଲୋମାଦିସମୂହୋ ଭୂତୁପାଦାଯସମୂହୋ ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତସମୂହେ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତୋ କାଯୋପି ନାମ କୋଚି ନତ୍ଥି, ପଗେୱ ଇତ୍ଥିଆଦଯୋତି ଆହ "କାଯୋ ୱା…ପେ… ଦିସ୍ସତୀ"ତି। କୋଚି ଧମ୍ମୋତି ଇମିନା ସତ୍ତଜୀୱାଦିଂ ପଟିକ୍ଖିପତି, ଅୱଯୱୀ ପନ କାଯପଟିକ୍ଖେପେନେୱ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋତି। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ କାଯାଦିସଞ୍ଞାଭିଧାନାନୀତିଆହ "ଯଥାୱୁତ୍ତ…ପେ… କରୋନ୍ତୀ"ତି।

ଯଂ ପସ୍ସତି ଇତ୍ଥିଂ ପୁରିସଂ ୱା। ନନୁ ଚକ୍ଖୁନା ଇତ୍ଥିପୁରିସଦସ୍ସନଂ ନତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, "ଇତ୍ଥିଂ ପସ୍ସାମି, ପୁରିସଂ ପସ୍ସାମୀ"ତି ପନ ପୱତ୍ତସଞ୍ଞାଯ ୱସେନ "ଯଂ ପସ୍ସତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନେନ ୱା ଦିଟ୍ଠିଯା ଯଂ ପସ୍ସତି, ନ ତଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ତଂ ରୂପାଯତନଂ ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ ୱିପରୀତଗ୍ଗାହୱସେନ ମିଚ୍ଛାପରିକପ୍ପିତରୂପତ୍ତା। ଅଥ ୱା ତଂ କେସାଦିଭୂତୁପାଦାଯସମୂହସଙ୍ଖାତଂ ଦିଟ୍ଠଂ ନ ହୋତି ଅଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା, ଦିଟ୍ଠଂ ୱା ତଂ ନ ହୋତି। ଯଂ ଦିଟ୍ଠଂ ତଂ ନ ପସ୍ସତୀତି ଯଂ ରୂପାଯତନଂ କେସାଦିଭୂତୁପାଦାଯସମୂହସଙ୍ଖାତଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ତଂ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଭୂତତୋ ନ ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପସ୍ସଂ ବଜ୍ଝତେତି ଇମଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଯଥାଭୂତଂ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଅପସ୍ସନ୍ତୋ "ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା"ତି କିଲେସବନ୍ଧନେନ ବଜ୍ଝତି।

ନଅଞ୍ଞଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀତି ନ ଅଞ୍ଞସଭାୱାନୁପସ୍ସୀ, ଅସୁଭାଦିତୋ ଅଞ୍ଞାକାରାନୁପସ୍ସୀ ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀତିଆଦିନା ତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କରୋତି। ପଥୱୀକାଯନ୍ତି କେସାଦିକୋଟ୍ଠାସପଥୱିଂ ଧମ୍ମସମୂହତ୍ତା "କାଯୋ"ତି ୱଦତି, ଲକ୍ଖଣପଥୱିମେୱ ୱା ଅନେକପ୍ପଭେଦଂ ସକଲସରୀରଗତଂ ପୁବ୍ବାପରିଯଭାୱେନ ଚ ପୱତ୍ତମାନଂ ସମୂହୱସେନ ଗହେତ୍ୱା "କାଯୋ"ତି ୱଦତି। ଆପୋକାଯନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଏୱଂ ଗହେତବ୍ବସ୍ସାତି "ଅହଂ ମମ"ନ୍ତି ଏୱଂ ଅତ୍ତତନିଯଭାୱେନ ଅନ୍ଧବାଲେହି ଗହେତବ୍ବସ୍ସ। ଇଦାନି ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅନୁପସ୍ସନାକାରାନମ୍ପି ୱସେନ କାଯାନୁପସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅପିଚା"ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତୀତି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯଂ "ଅନିଚ୍ଚ"ନ୍ତି ଅନୁପସ୍ସତି, ଏୱଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଏୱଂ ଚସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚାକାରମ୍ପି ଅନୁପସ୍ସତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥାଭୂତସ୍ସ ଚସ୍ସ ନିଚ୍ଚଗ୍ଗାହସ୍ସ ଲେସୋପି ନ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ "ନୋ ନିଚ୍ଚତୋ"ତି ତଥାହେସ "ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତୀ"ତି (ପଟି। ମ। ୩।୩୫) ୱୁତ୍ତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ "ଅନିଚ୍ଚତୋ ଏୱ ଅନୁପସ୍ସତୀ"ତି ଏୱ-କାରୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ତେନ ନିୱତ୍ତିତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ନୋ ନିଚ୍ଚତୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଚେତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସନାଦିନିୱତ୍ତନମାସଙ୍କିତବ୍ବଂ ପଟିଯୋଗୀନିୱତ୍ତନପରତ୍ତା ଏୱ-କାରସ୍ସ, ଉପରିଦେସନାରୁଳ୍ହତ୍ତା ଚ ତାସଂ।

ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସତୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ ଦୁକ୍ଖତ୍ତା ତମେୱ କାଯଂ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନତ୍ତତ୍ତା ଅନତ୍ତତୋ ଅନୁପସ୍ସତି। ଯସ୍ମା ପନ ଯଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା, ତଂ ଅନଭିନନ୍ଦିତବ୍ବଂ, ନ ତତ୍ଥ ରଜ୍ଜିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ "ନିବ୍ବିନ୍ଦତି ନୋ ନନ୍ଦତି,ୱିରଜ୍ଜତି ନୋ ରଜ୍ଜତୀ"ତି। ସୋ ଏୱଂ ଅରଜ୍ଜନ୍ତୋ ରାଗଂ ନିରୋଧେତି ନୋ ସମୁଦେତି, ସମୁଦଯଂ ନ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଚ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜତି ନୋ ଆଦିଯତି। ଅଯଞ୍ହି ଅନିଚ୍ଚାଦିଅନୁପସ୍ସନା ତଦଙ୍ଗୱସେନ ସଦ୍ଧିଂ କାଯତନ୍ନିସ୍ସଯଖନ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରେହି କିଲେସାନଂ ପରିଚ୍ଚଜନତୋ, ସଙ୍ଖତଦୋସଦସ୍ସନେନ ତବ୍ବିପରୀତେ ନିବ୍ବାନେ ତନ୍ନିନ୍ନତାଯ ପକ୍ଖନ୍ଦନତୋ "ପରିଚ୍ଚାଗପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ଚେୱ ପକ୍ଖନ୍ଦନପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ଚା"ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ତାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱୁତ୍ତନଯେନ କିଲେସେ ଚ ପରିଚ୍ଚଜତି, ନିବ୍ବାନେ ଚ ପକ୍ଖନ୍ଦତି , ତଥାଭୂତୋ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତନୱସେନ କିଲେସେ ନ ଆଦିଯତି, ନାପି ଅଦୋସଦସ୍ସିତାୱସେନ ସଙ୍ଖତାରମ୍ମଣଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜତି ନୋ ଆଦିଯତୀ"ତି। ଇଦାନିସ୍ସ ତାହି ଅନୁପସ୍ସନାହି ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନଂ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ସୋ ତଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତୀ"ତି। ତତ୍ଥ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞନ୍ତି "ସଙ୍ଖାରା ନିଚ୍ଚା"ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୱିପରୀତସଞ୍ଞଂ। ଦିଟ୍ଠିଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସପହାନମୁଖେନେୱ ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନନ୍ତି ସଞ୍ଞାଗହଣଂ, ସଞ୍ଞାସୀସେନ ୱା ତେସମ୍ପି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନନ୍ଦିନ୍ତି ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯେମେୱ।

ୱିହରତୀତି ଇମିନା କାଯାନୁପସ୍ସନାସମଙ୍ଗିନୋ ଇରିଯାପଥୱିହାରୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ "ଇରିଯତୀ"ତି ଇରିଯାପଥଂ ପୱତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଅଭିବ୍ୟାପନତୋ "ତୀସୁ ଭୱେସୂ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱସେନ ପନ କିଲେସା ପରିତ୍ତଭୂମକା ଏୱାତି। ଯଦିପି କିଲେସାନଂ ପହାନଂ ଆତାପନନ୍ତି ତଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନମ୍ପି ଅତ୍ଥେୱ, ଆତାପ-ସଦ୍ଦୋ ପନ ୱୀରିଯେଯେୱ ନିରୁଳ୍ହୋତି ୱୁତ୍ତଂ "ୱୀରିଯସ୍ସେତଂ ନାମ"ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ପଟିପକ୍ଖପହାନେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅବ୍ଭୁସ୍ସହନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ୱୀରିଯସ୍ସ ସାତିସଯଂ ତଦାତାପନନ୍ତି ୱୀରିଯମେୱ ତଥା ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ଅଞ୍ଞେ ଧମ୍ମା। ଆତାପୀତି ଚାଯମୀକାରୋ ପସଂସାଯ, ଅତିସଯସ୍ସ ୱା ଦୀପକୋତି ଆତାପୀଗହଣେନ ସମ୍ମପ୍ପଧାନସମଙ୍ଗିତଂ ଦସ୍ସେତି। ସମ୍ମା, ସମନ୍ତତୋ,

ସାମଞ୍ଚ ପଜାନନ୍ତୋ ସମ୍ପଜାନୋ, ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋ ୱୱତ୍ଥାନେ ଅଞ୍ଞଧମ୍ମାନୁପସ୍ସିତାଭାୱେନ ସମ୍ମା ଅୱିପରୀତଂ, ସଦ୍ଦାକାରପଜାନନେନ ସମନ୍ତତୋ, ଉପରୂପରି ୱିସେସାୱହଭାୱେନ ପୱତ୍ତିଯା ସଯଂ ପଜାନନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଦି ପଞ୍ଞାଯ ଅନୁପସ୍ସତି, କଥଂ ସତିପଟ୍ଠାନତାତି ଆହ ''ନ ହୀ''ତିଆଦି। ସଦ୍ଧିକନ୍ତି ସଦ୍ଧ ଭୱଂ ସଦ୍ଧ ଲୀନେ ଉଦ୍ଧତେ ଚ ଚିତ୍ତେ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା, ସଦ୍ଧେ ୱା ଲୀନେ ଉଦ୍ଧତେ ଚ ଭାୱେତବ୍ବା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଅତ୍ଥିକା ଏତାଯାତି ସଦ୍ଧିକା। ସତିଯା ଲଦ୍ଧୂପକାରାଯ ଏୱ ପଞ୍ଞାଯ ଏତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତେ କାଯେ କମ୍ମଟ୍ଠାନିକୋ ଭିକ୍ଖୁ କାଯାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତି। ଅନ୍ତୋସଙ୍ଖେପୋ ଅନ୍ତୋ ଓଲୀଯନୋ, କୋସଜ୍ଜନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପାଯପରିଗ୍ଗହେତି ଏତ୍ଥ ସୀଲୱିସୋଧନାଦି ଗଣନାଦି ଉଗ୍ଗହକୋସଲ୍ଲାଦି ଚ ଉପାଯୋ, ତବ୍ବିପରିଯାଯତୋ ଅନୁପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ଚ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତି ଯଥାୱୁତ୍ତୌପାଯଂ ନ ପରିଚ୍ଚଜତି, ଅନୁପାଯଞ୍ଚ ନ ଉପାଦିଯତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ମୁଟ୍ଠସ୍ସତି…ପେ… ଅସମତ୍ଥୋହୋତୀ''ତି। ତେନାତି ଉପାଯାନୁପାଯାନଂ ପରିଗ୍ଗହପରିୱଜ୍ଜନେସୁ ଅପରିଚ୍ଚାଗାପରିଗ୍ଗହେସୁ ଚ ଅସମତ୍ଥଭାୱେନ ଅସ୍ସ ଯୋଗିନୋ।

ଯସ୍ମା ସତିଯେୱେତ୍ଥ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମାସ୍ସ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା ୱୀରିଯାଦଯୋ ଅଙ୍ଗନ୍ତି ଆହ ''ସମ୍ପଯୋଗଙ୍ଗଞ୍ଚସ୍ସ ଦସ୍ସେତ୍ୱା''ତି। ଅଙ୍ଗ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ କାରଣପରିଯାଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ସତିଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚେତ୍ଥ ସମାଧିସ୍ସତି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ତସ୍ସା ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ଯସ୍ମା ୱା ସତିସୀସେନାଯଂ ଦେସନା। ନ ହି କେୱଲାଯ ସତିଯା କିଲେସପ୍ପହାନଂ ହୋତି, ନିବ୍ବାନାଧିଗମୋ ୱା, ନ ଚ କେୱଲା ସତି ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମାସ୍ସ ଝାନଦେସନାଯଂ ସୱିତକ୍କାଦିୱଚନସ୍ସ ୱିଯ ସମ୍ପଯୋଗଙ୍ଗଦସ୍ସନତାତି ଅଙ୍ଗ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅୱଯୱପରିଯାଯତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ପହାନଙ୍ଗନ୍ତି ''ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ॰ ନି॰ ୧।୨୨୬; ମ॰ ନି॰ ୧।୨୭୧, ୨୮୭; ସଂ॰ ନି॰ ୨।୧୫୨; ଅ॰ ନି॰ ୪।୧୨୩; ପାରା॰ ୧୧) ୱିଯ ପହାତବ୍ବଙ୍ଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ। ଯସ୍ମା ଏତ୍ଥ ଲୋକିଯମଗ୍ଗୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ମା ପୁବ୍ବଭାଗିଯମେୱ ୱିନଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତଦଙ୍ଗୱିନଯେନ ୱା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିନଯେନ ୱା''ତି ଆହ। ତେସଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ୱେଦନାଦିଧମ୍ମାନଂ। ତେସଞ୍ହି ତତ୍ଥ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା ''ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରନଯେନେତଂ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅୱିସେସେନ ଦ୍ୱୀହିପି ନୀୱରଣପ୍ପହାନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି କତ୍ୱା ପୁନ ଏକେକେନ ୱୁତ୍ତଂ ପହାନୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱିସେସେନା''ତି ଆହ। ଅଥ ୱା ''ୱିନେଯ୍ଯ ନୀୱରଣାନୀ''ତି ଅୱତ୍ୱା ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସୱଚନସ୍ସ ପଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱିସେସେନା''ତିଆଦିମାହ। କାଯାନୁପସ୍ସନାଭାୱନାଯ ହି ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକାନଂ ଅନୁରୋଧାଦୀନଂ ପହାନଂ ଦସ୍ସନଂ ଏତସ୍ସ ପଯୋଜନନ୍ତି। କାଯସମ୍ପତ୍ତିମୂଲକସ୍ସାତି ରୂପ-ବଲ-ଯୋବ୍ବନାରୋଗ୍ୟାଦି-ସରୀରସମ୍ପଦା-ନିମିତ୍ତସ୍ସ। ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯତୋ କାଯୱିପତ୍ତିମୂଲକୋ ୱିରୋଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କାଯଭାୱନାଯାତି କାଯାନୁପସ୍ସନାଭାୱନାଯ। ସା ହି ଇଧ ''କାଯଭାୱନା''ତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତେନାତି ଅନୁରୋଧାଦିପ୍ପହାନୱଚନେନ। ଯୋଗାନୁଭାୱୋ ହୀତିଆଦି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ପାକଟକରଣଂ।

ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନାତି ଅତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଗ୍ଗହଣେନ। ସଦ୍ଧିକକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତି ମେତ୍ତା ମରଣସ୍ସତି ଅସୁଭଭାୱନା ଚ। ଇଦଞ୍ହି ଚତୁକ୍କଂ ଯୋଗିନା ପରିହରିଯମାନଂ ''ସଦ୍ଧିକକମ୍ମଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଅତିସମ୍ପଜଞ୍ଞବଲେନ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନସ୍ସ ତସ୍ସ ପରିହରିତବ୍ବତ୍ତା, ସତିଯା ୱା ସମଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ତସ୍ସା ସମାଦ୍ଧିକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା।

ତେନାତି ସଦ୍ଦତ୍ଥଂ ଅନାଦିଯିତ୍ୱା ଭାୱତ୍ଥସ୍ସେୱ ୱିଭଜନୱସେନ ପୱତ୍ତେନ ୱିଭଙ୍ଗପାଠେନ ସହ। ଅଟ୍ଠକଥାନଯୋତି ସଦ୍ଦତ୍ଥସ୍ସପି ୱିୱରଣୱସେନ ଯଥାରହଂ ୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାନଯୋ। ଯଥା ସଂସନ୍ଦତୀତି ଯଥା ଅତ୍ଥତୋ ଅଧିପ୍ପାଯତୋ ଚ ଅୱିଲୋମେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସଂସନ୍ଦତି ସମେତି, ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱେଦନାଦୀନଂପୁନ ୱଚନେତି ଏତ୍ଥ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭାୱୱସେନ ଚିତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱେଦନାସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ରୂପପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତୋ ଚ ୱେଦନାଯ କାଯାଦିଅନୁପସ୍ସନାପସଙ୍ଗେପି ଆପନ୍ନେ ତଦସମ୍ମିସ୍ସତୋ ୱୱତ୍ଥାନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଦିଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ଦୁତିଯୱେଦନାଗହଣଂ। ତେନ ନ ୱେଦନାଯଂ କାଯାନୁପସ୍ସୀ, ଚିତ୍ତଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ୱା, ଅଥ ଖୋ ୱେଦନାନୁପସ୍ସୀଯେୱାତି ୱେଦନାସଙ୍ଖାତେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାକାରସ୍ସେୱ ଦସ୍ସନେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋ ୱୱତ୍ଥାନଂ ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ତଥା ''ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ସୁଖା ୱେଦନା, ନ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଦୁକ୍ଖା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱା ୱେଦନା। ଯସ୍ମିଂ ୱା ପନ ସମଯେ ଦୁକ୍ଖା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱା ୱେଦନା, ନ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଇତରା ୱେଦନା''ତି ୱେଦନାଭାୱସାମଞ୍ଞେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ତଂ ତଂ ୱେଦନଂ ୱିନିବ୍ଭୁଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସନେନ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗୋ ଧୁୱଭାୱୱିୱେକୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ତେନ ତାସଂ ଖଣମତ୍ତାୱଟ୍ଠାନଦସ୍ସନେନ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ତତୋ ଏୱ ଦୁକ୍ଖତାଯ ଅନତ୍ତତାଯ ଚ ଦସ୍ସନଂ ୱିଭାୱିତଂ ହୋତି। ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଞ୍ହି ୱେଦନାଯଂ ୱେଦନାନୁପସ୍ସୀଯେୱ, ନ ଅଞ୍ଞଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ନାମ ବାଲୋ ଅମଣିସଭାୱେପି ଉଦକବୁବ୍ବୁଳକେ ମଣିଆକାରାନୁପସ୍ସୀ ହୋତି, ନ ଏୱମଯଂ ଠିତିରମଣୀଯେପି ୱେଦଯିତେ, ପଗେୱ ଇତରସ୍ମିଂ ମନୁଞ୍ଞାକାରାନୁପସ୍ସୀ, ଅଥ ଖୋ ଖଣଭଙ୍ଗୁରତାଯ ଅୱସୱତ୍ତିତାଯ କିଲେସାସୁଚିପଗ୍ଘରଣତାଯ ଚ ଅନିଚ୍ଚଅନତ୍ତଅସୁଭାକାରାନୁପସ୍ସୀ, ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତାଯ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାଯ ଚ ୱିସେସତୋ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସୀଯେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁପି ଯଥାରହଂ ପୁନ ୱଚନେ ପଯୋଜନଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ''କେୱଲଂ ପନିଧା''ତିଆଦିନା

ଇଧ ‘‘ଏତ୍ତକଂ ୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦସ୍ସେତି। ଏସ ନଯୋତି ଇମିନା ଯଥା ଚିତ୍ତଂ ଧମ୍ମା ଚ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା, ତଥା ତାନି ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ‘‘ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସୀ, ଧମ୍ମେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ’’ତି ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଅତିଦିସତି।

ଯୋସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅଦ୍ଦାତି ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ସୁଖୱେଦନଂ ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତାଯ ‘‘ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଅଦ୍ଦକ୍ଖି। ଦୁକ୍ଖମଦ୍ଦକ୍ଖି ସଲ୍ଲତୋତି ଦୁକ୍ଖୱେଦନଂ ପୀଳଜନନତୋ ଅନ୍ତୋତୁଦନତୋ ଦୁନ୍ନୀହରଣତୋ ଚ ସଲ୍ଲନ୍ତି ଅଦ୍ଦକ୍ଖି ପସ୍ସି। ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖନ୍ତି ଉପେକ୍ଖାୱେଦନଂ। ସନ୍ତନ୍ତି ସୁଖଦୁକ୍ଖାନି ୱିଯ ଅନୋଳାରିକତାଯ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ୱୂପସନ୍ତସଭାୱତାଯ ଚ ସନ୍ତଂ। ଅନିଚ୍ଚତୋତି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱତୋ ଉଦଯବ୍ବଯୱନ୍ତତୋ ତାୱକାଲିକତୋନିଚ୍ଚପଟିକ୍ଖେପତୋ ଚ ‘‘ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଯୋ ଅଦ୍ଦକ୍ଖି। ସ ୱେ ସମ୍ମଦସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଏକଂସେନ ପରିବ୍ଯତ୍ତଂ ୱା ୱେଦନାଯ ସମ୍ମା ପସ୍ସନକୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦୁକ୍ଖାତିପୀତି ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାଯ ଦୁକ୍ଖା ଇତିପି। ସଙ୍କଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ମିନ୍ତି ସଙ୍କଂ ତଂ ୱେଦଯିତଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ମିଂ ଅନ୍ତୋଗଧଂ ପରିଯାପନ୍ନଂ ୱଦାମି ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାନତିୱତ୍ତନତୋ। ସୁଖଦୁକ୍ଖତୋପି ଚାତି ସୁଖାଦୀନଂ ଠିତିୱିପରିଣାମଞ୍ଞାଣସୁଖତାଯ ୱିପରିଣାମଠିତିଅଞ୍ଞାଣଦୁକ୍ଖତାଯ ଚ ୱୁତ୍ତା ତିସ୍ସୋପି ସୁଖତୋ, ତିସ୍ସୋପି ଚ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପାଦି-ଆରମ୍ମଣଛନ୍ଦାଦି-ଅଧିପତି-ଞାଣାଦି-ସହଜାତ- କାମାୱଚରାଦି-ଭୂମିନାନତ୍ତଭେଦାନଂ କୁସଲାକୁସଲ-ତଂୱିପାକକିରିଯା-ନାନତ୍ତାଦିଭେଦାନଞ୍ଚ, ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଖାରିକାସଙ୍ଖାରିକସ-ୱତ୍ଥୁକାୱତ୍ଥୁକାଦି-ନାନତ୍ତଭେଦାନଞ୍ଚ ୱସେନାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ସୁଞ୍ଞତଧମ୍ମସ୍ସାତି ‘‘ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୨୧) ସୁଞ୍ଞତୱାରେ ଆଗତସୁଞ୍ଞତସଭାୱସ୍ସ ୱସେନ। ‘‘କାମଞ୍ଚେତ୍ଥା’’ତିଆଦିନା ପୁବ୍ବେ ପହୀନତ୍ତା ପୁନ ପହାନଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଚୋଦନଂ ଦସ୍ସେତି, ମଗ୍ଗଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ୱା ଏକତ୍ଥ ପହୀନଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପହୀନମେୱ ହୋତୀତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପୁରିମାଯ ଚୋଦନାଯ ନାନାପୁଗ୍ଗଲପରିହାରୋ, ପଚ୍ଛିମାଯ ନାନାଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକପରିହାରୋ। ଲୋକିଯଭାୱନାଯ ହି କାଯେ ପହୀନଂ ନ ୱେଦନାଦୀସୁ ପହୀନଂ ହୋତି ଯଦିପି ନ ପୱତ୍ତେଯ୍ଯ, ନ ପଟିପକ୍ଖଭାୱନାଯ ତତ୍ଥ ସା ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ହୋତୀତି ପୁନ ତପ୍ପହାନଂ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱାତି। ଏକତ୍ଥ ପହୀନଂ ସେସେସୁପି ପହୀନଂ ହୋତୀତି ମଗ୍ଗସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନଂ, ଲୋକିଯଭାୱନାଯ ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପଞ୍ଚପି ଖନ୍ଧା ଲୋକୋ’’ତି ହି ୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୩୬୨, ୩୬୪, ୩୬୬, ୩୬୩) ଚତୂସୁପି ଠାନେସୁ ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

ଉଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

କାଯାନୁପସ୍ସନାୱଣ୍ଣନା

ଆନାପାନପବ୍ବୱଣ୍ଣନା

୧୦୭। ବାହିରକେସୁପି ଇତୋ ଏକଦେସସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ ସବ୍ବପ୍ପକାରଗ୍ଗହଣଂ କତଂ ‘‘ସବ୍ବପ୍ପକାରକାଯାନୁପସ୍ସନାନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସା’’ତି। ତେନ ଯେ ଇମେ ଆନାପାନପବ୍ବାଦିୱସେନ ଆଗତା ଚୁଦ୍ଦସପ୍ପକାରା, ତଦନ୍ତୋଗଧା ଚ ଅଟ୍ଠତ୍ତାଦିଅନୁପସ୍ସନା ପକାରା, ତଥା କାଯଗତାସତିସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୩।୧୫୪) ୱୁତ୍ତା କେସାଦିୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନକସିଣାରମ୍ମଣଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନପ୍ପକାରା, ଲୋକିଯାଦିପ୍ପକାରା ଚ, ତେ ସବ୍ବେପି ଅନୱସେସତୋ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଇମେ ଚ ପକାରା ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ସାସନେ, ନ ଇତୋ ବହିଦ୍ଧାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସବ୍ବପ୍ପକାର…ପେ… ପଟିସେଧନୋ ଚା’’ତି। ତତ୍ଥ ତଥାଭାୱପଟିସେଧନୋତି ସବ୍ବପ୍ପକାରକାଯାନୁପସ୍ସନାନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଞ୍ଞସାସନସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭାୱପଟିସେଧନୋ। ଏତେନ ‘‘ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତି ଏତ୍ଥ ଇଧ-ସଦ୍ଦୋ ଅନ୍ତୋଗଧଏୱସଦ୍ଦତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେତି । ସନ୍ତି ହି ଏକପଦାନିପି ସାୱଧାରଣାନି ଯଥା ‘‘ୱାଯୁଭକ୍ଖୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୩୭୪)। ତେନାହ ‘‘ଇଧେୱ ସମଣୋ’’ତିଆଦି। ପରିପୁଣ୍ଣସମଣକରଣଧମ୍ମୋ ହି ସୋ, ଯୋ ସବ୍ବପ୍ପକାରକାଯାନୁପସ୍ସନାନିବ୍ବତ୍ତକୋ। ପରପ୍ପୱାଦାତି ପରେସଂ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯାନଂ ନାନପ୍ପକାରା ୱାଦା ତିତ୍ଥାଯତନାନି।

ଅରଞ୍ଞାଦିକସ୍ସେୱ ଭାୱନାନୁରୂପସେନାସନତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇମସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁଦ୍ଦମୋ ଦମଥଂ ଅନୁପଗତୋ ଗୋଣୋ କୂଟଗୋଣୋ। ଦୋହନକାଲେ ଯଥା ଥନେହି ଅନୱସେସତୋ ଖୀରଂ ନ ପଗ୍ଘରତି, ଏୱଂ ଦୋହପଟିବନ୍ଧିନୀ କୂଟଧେନୁ। ରୂପସଦ୍ଦାଦିକେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଅସ୍ସାଦୋ ରୂପାରମ୍ମଣାଦିରସୋ। ପୁବ୍ବେ ଆଚିଣ୍ଣାରମ୍ମଣନ୍ତି ପବ୍ବଜ୍ଜାତୋ ପୁବ୍ବେ, ଅନାଦିମତି ୱା ସଂସାରେ ପରିଚିତାରମ୍ମଣଂ।

ନିବନ୍ଧେଯ୍ଯାତି ବନ୍ଧେଯ୍ଯ। ସତିଯାତି ସମ୍ମଦେୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ପୱତ୍ତାଯ ସତିଯା। ଆରମ୍ମଣେତି କମ୍ମଟ୍ଠାନାରମ୍ମଣେ। ଦଳ୍ହନ୍ତି ଥିରଂ, ଯଥା ସତୋକାରିସ୍ସ ଉପଚାରପ୍ପନାଭେଦୋ ସମାଧି ଇଜ୍ଝତି, ତଥା ଥାମଗତଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିସେସାଧିଗମଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ, ଏକଚ୍ଚାନଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ, ବୁଦ୍ଧସାୱକାନଞ୍ଚ ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ, ଅଞ୍ଞେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନେନ ଅଧିଗତୱିସେସାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରସ୍ସ ଚ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଂ। ୱତ୍ଥୁୱିଜ୍ଜାଚରିୟୋ ୱିୟ ଭଗୱା ୟୋଗୀନଂ ଅନୁରୂପନିୱାସଟ୍ଠାନୁପଦିସନତୋ। ଭିକ୍ଖୁ ଦୀପିସଦିସୋ ଅରଞ୍ଞେ ଏକାକୀ ୱିହରିତ୍ୱା ପଟିପକ୍ଖନିମ୍ମଥନେନ ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥସାଧନତୋ। ଫଲମୁତ୍ତମନ୍ତି ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ପରକ୍କମଜୱୟୋଗ୍ଗଭୂମିନ୍ତି ଭାୱନୁସ୍ସାହଜୱସ୍ସ ୟୋଗ୍ଗକରଣଭୂମିଭୂତଂ।

ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନଂ ୱସେନ ସିକ୍ଖତୋତି ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନଂ ଦୀଘରସ୍ସତାପଜାନନ-ସବ୍ବକାୟପଟିସଂୱେଦନ-ଓଳାରିକୋଳାରିକପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନୱସେନ ଭାୱନାନୁୟୋଗଂ ସିକ୍ଖତୋ, ତଥାଭୂତୋ ୱା ହୁତ୍ୱା ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ପୱତ୍ତୟତୋ। ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସନିମିତ୍ତେତି ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସସନ୍ନିସ୍ସୟେନ ଉପଟ୍ଠିତପଟିଭାଗନିମିତ୍ତେ। ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି ରୂପମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଅଭିନିୱିସନ୍ତୋ, ୟୋ "ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସକମ୍ମିକୋ"ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଝାନଙ୍ଗାନି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି ଅରୂପମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଅଭିନିୱିସନ୍ତୋ। ୱତ୍ଥୁ ନାମ କରଜକାୟୋ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ଅଞ୍ଞୋ ସତ୍ତୋ ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା ନତ୍ଥୀତି ୱିସୁଦ୍ଧଦିଟ୍ଠି "ତୟିଦଂ ଧମ୍ମମତ୍ତଂ ନ ଅହେତୁକଂ, ନାପି ଇସ୍ସରାଦିୱିସମହେତୁକଂ, ଅଥ ଖୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି ଏୱ ସହେତୁକ"ନ୍ତି ଅଦ୍ଧତ୍ତୟେପି କଙ୍ଖାୱିତରଣେନ ୱିତିଣ୍ଣକଙ୍ଖୋ "ୟଂ କିଞ୍ଚି ରୂପ"ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୩୬୧; ମ। ନି। ୨। ୧୧୩; ମ। ନି। ୩।୮୬; ଅ। ନି। ୪।୧୮୧; ପଟି। ମ। ୧।୪୮) କଲାପସମ୍ମସନୱସେନ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଉଦୟବ୍ବୟାନୁପସ୍ସନାଦିୱସେନ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ମଗ୍ଗପଟିପାଟିୟା।

ପରସ୍ସ ୱା ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସକାୟେତି ଇଦଂ ସମ୍ମସନଚାରୱସେନାୟଂ ପାଠଇ ପୱତ୍ତାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ସମଥୱସେନ ପନ ପରସ୍ସ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସକାୟେ ଅପ୍ପନାନିମିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତି ଏୱ ନତ୍ଥୀତି। ଇଦଂ ଉଭୟଂ ନ ଲବ୍ଭତୀତି "ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ, ବହିଦ୍ଧା"ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ ଇଦଂ ଧମ୍ମଦ୍ୱୟଘଟିତଂ ଏକତୋ ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ନ ଲବ୍ଭତି।

ସମୁଦେତି ଏତସ୍ମାତି ସମୁଦୟୋ, ସୋ ଏୱ କାରଣଟ୍ଠେନ ଧମ୍ମୋତି ସମୁଦୟଧମ୍ମୋ, ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନଂ ପୱତ୍ତିହେତୁକରଜକାୟାଦି। ତସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନସୀଲୋ ସମୁଦୟଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ। ତଂ ପନ ସମୁଦୟଧମ୍ମଂ ଉପମାମୁଖେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ୟଥା ନାମା"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଭସ୍ତନ୍ତି ରୁତ୍ତିଂ। ଗଗ୍ଗରନାଳଇନ୍ତି ଉକ୍କାପନାଳଇଂ। ତେତି କରଜକାୟାଦିକେ। ୟଥା ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସକାୟୋ କରଜକାୟାଦିସମ୍ବନ୍ଧୀ ଫଲଭାୱେନ, ଏୱଂ ତେପି ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସକାୟସମ୍ବନ୍ଧିନୋ ହେତୁଭାୱେନାତି "ସମୁଦୟଧମ୍ମା କାୟସ୍ମି"ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ "ସମୁଦୟ…ପେ… ୱିହରତୀ"ତି। ପକତିୱାଚୀ ୱା ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ "ଜାତିଧମ୍ମାନ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୩୧; ମ। ନି। ୩।୩୭୩; ପଟି। ମ। ୧।୩୩) ୱିୟାତି କାୟସ୍ସ ପଚ୍ଚୟସମୱାୟେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନପକତିକାନୁପସ୍ସୀ "ସମୁଦୟଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ"ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ – "କରଜକାୟଞ୍ଚା"ତିଆଦି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା କାୟସ୍ମିନ୍ତି ଭୁମ୍ମୱଚନଞ୍ଚ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ୱୟଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀତି ଏତ୍ଥ ଅହେତୁକତ୍ତେପି ୱିନାସସ୍ସ ୟେସଂ ହେତୁଧମ୍ମାନଂ ଅଭାୱେ ୟଂ ନ ହୋତି, ତଦଭାୱୋ ତସ୍ସ ଅଭାୱସ୍ସ ହୋତୁ ୱିୟ ୱୋହରୀୟତୀତି ଉପଚାରତୋ କରଜକାୟାଦିଅଭାୱୋ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସକାୟସ୍ସ ୱୟକାରଣଂ ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ "ୟଥା ଭସ୍ତାୟା"ତିଆଦି। ଅୟଂ ତାୱେତ୍ଥ ପଠମୱିକପ୍ପୱସେନ ଅତ୍ଥୱିଭାୱନା। ଦୁତିୟୱିକପ୍ପୱସେନ ପନ ଉପଚାରେନ ୱିନାୟେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାନୁପସ୍ସନା ୱିୟ ଭିନ୍ନୱତ୍ଥୁୱିସୟତାୟ ସମୁଦୟୱୟଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାପି ଏକକାଲେ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ "କାଲେନ ସମୁଦୟଂ କାଲେନ ୱୟଂ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ"ତି।

ଅତ୍ଥି କାୟୋତି ଏୱ-ସଦ୍ଦୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି "କାୟୋୱ ଅତ୍ଥୀ"ତି ୱତ୍ୱା ଅୱଧାରଣେନ ନିୱତ୍ତିତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ନ ସତ୍ତୋ"ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୟୋ ରୂପାଦୀସୁ ସତ୍ତୱିସତ୍ତତାୟ ପରେସଞ୍ଚ ସଜ୍ଜାପନଟ୍ଠେନ, ସତ୍ୱଗୁଣୟୋଗତୋ ୱା "ସତ୍ତୋ"ତି ପରେହି ପରିକପ୍ପିତୋ। ତସ୍ସ ସତ୍ତନିକାୟସ୍ସ ପୂରଣତୋ ଚ ଚୱନୁପପଜ୍ଜନଧମ୍ମତାୟ ଗଲନତୋ ଚ "ପୁଗ୍ଗଲୋ"ତି। ଥୀୟତି ସଂହଞ୍ଞତି ଏତ୍ଥ ଗବ୍ଭୋତି "ଇତ୍ଥୀ"ତି। ପୁରି ପୁରେ ଭାଗେ ସେତି ପୱତ୍ତତୀତି "ପୁରିସୋ"ତି। ଆହିତୋ ଅହଂମାନୋ ଏତ୍ଥାତି "ଅତ୍ତା"ତି, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଭାୱେନ "ଅତ୍ତନିୟ"ନ୍ତି। ପରୋ ନ ହୋତୀତି କତ୍ୱା "ଅହ"ନ୍ତି, ମମ ସନ୍ତକନ୍ତି କତ୍ୱା "ମମ"ନ୍ତି। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୱିନିମୁତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞୋତି କତ୍ୱା "କୋଚୀ"ତି, ତସ୍ସ ସନ୍ତକଭାୱେନ "କସ୍ସଚୀ"ତି ପରିକପ୍ପେତବ୍ବୋ କୋଚି ନତ୍ଥି, କେୱଲଂ କାୟୋ ଏୱ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ତତ୍ତନିୟସୁଞ୍ଞତମେୱ କାୟସ୍ସ ୱିଭାୱେତି। ଏୱନ୍ତି "କାୟୋୱ ଅତ୍ଥୀ"ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ଞାଣପମାଣତ୍ଥାୟାତି କାୟାନୁପସ୍ସନାଞାଣପରଂ ପମାଣଂ ପାପନତ୍ଥାୟ। ସତିପମାଣତ୍ଥାୟାତି କାୟପରିଗ୍ଗାହିକସତିପୱତ୍ତଂ ସତିପରଂ ପମାଣଂ ପାପନତ୍ଥାୟ। ଇମସ୍ସ ହି ୱୁତ୍ତନୟେନ "ଅତ୍ଥି କାୟୋ"ତି ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତା ସତି ଭିୟ୍ୟୋସୋ ମତ୍ତାୟ ତତ୍ଥ ଞାଣସ୍ସ ସତିୟା ଚ ପରିବ୍ରୂହନାୟ ହୋତି। ତେନାହ "ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାନଂ ୱଡ୍ଢତ୍ଥାୟା"ତି।

ଇମିସ୍ସା ଭାୱନାୟ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଗାହାନଂ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ "ତଣ୍ହା…ପେ… ୱିହରତୀ"ତି। ତଥାଭୂତୋ ଚ ଲୋକେ କିଞ୍ଚି "ଅହ"ନ୍ତି ୱା "ମମ"ନ୍ତି

ୱା ଗହେତବ୍ବଂ ନ ପସ୍ସତି, କୁତୋ ଗଣ୍ହେୟ୍ୟ। ତେନାହ ‘‘ନ ଚ କିଞ୍ଚୀ’’ତିଆଦି। ଏୱମ୍ପୀତି ଏତ୍ଥ ପି-ସଦ୍ଦୋ ହେଟ୍ଠା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ତାଦିସସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅୱୁତ୍ତସମୁଚ୍ଚୟତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଉପରି ଅତ୍ଥଂ ଉପାଦାୟା’’ତି ଆହ। ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତି ପନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାକାରସ୍ସ ପଚ୍ଚାମସନଂ ନିଗମନୱସେନ କତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଇମିନା ପନ…ପେ… ଦସ୍ସେତୀ’’ତି। ପୁବ୍ବଭାଗସତିପଟ୍ଠାନସ୍ସ ଇଧାଧିପ୍ପେତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି। ସା ପନ ସତି ଯସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ, ତସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାପିକା ତଣ୍ହା ତସ୍ସାପି ସମୁଟ୍ଠାପିକା ଏୱ ନାମ ହୋତି ତଦଭାୱେ ଅଭାୱତୋତି ଆହ ‘‘ତସ୍ସା ସମୁଟ୍ଠାପିକା ପୁରିମତଣ୍ହା’’ତି। ଅପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଅପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ, ନ ପୱତ୍ତତି ଏତ୍ଥାତି ୱା ଅପ୍ପୱତ୍ତି। ଚତୁସଚ୍ଚୱସେନାତି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନୱସେନ। ଉସ୍ସକ୍କିତ୍ୱାତି ୱିସୁଦ୍ଧିପରମ୍ପରାୟ ଆରୁହିତ୍ୱା, ଭାୱନଂ ଉପରି ନେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିୟ୍ୟାନମୁଖନ୍ତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିସ୍ସରଣୂପାୟୋ।

ଆନାପାନପବ୍ବୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇରିୟାପଥପବ୍ବୱଣ୍ଣନା

୧୦୮।ଇରିୟାପଥୱସେନାତି ଇରିୟନଂ ଇରିୟା, କିରିୟା, ଇଧ ପନ କାୟିକପୟୋଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇରିୟାନଂ ପଥୋ ପୱତ୍ତିମଗ୍ଗୋତି ଇରିୟାପଥୋ, ଗମନାଦିସରୀରାୱତ୍ଥା। ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱା ହି ସତ୍ତୋ କାୟେନ କତ୍ତବ୍ବକିରିୟଂ କରେୟ୍ୟ ଠିତୋ ୱା ନିସିନ୍ନୋ ୱା ନିପନ୍ନୋ ୱାତି। ତେସଂ ୱସେନ, ଇରିୟାପଥୱିଭାଗେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁନ ଚପରନ୍ତି ପୁନ ଚ ଅପରଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତଆନାପାନକମ୍ମଟ୍ଠାନତୋ ଭିୟ୍ୟୋପି ଅଞ୍ଞଂ କାୟାନୁପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେମି, ସୁଣାଥାତି ୱା ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱାତିଆଦି ଗମନାଦିମତ୍ତଜାନନସ୍ସ ଗମନାଦିଗତୱିସେସଜାନନସ୍ସ ଚ ସାଧାରଣୱଚନଂ। ତତ୍ଥ ଗମନାଦିମତ୍ତଜାନନଂ ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତଂ, ଗମନାଦିଗତୱିସେସଜାନନଂ ପନ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ତଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ କାମ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସତ୍ତୁପଲଦ୍ଧିନ୍ତି ସତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୀତି ଉପଲଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତଗ୍ଗାହଂ ନ ଜହତି ନ ପରିଚ୍ଚଜତି ‘‘ଅହଂ ଗଚ୍ଛାମି, ମମ ଗମନ’’ନ୍ତି ଗାହସବ୍ଭାୱତୋ। ତତୋ ଏୱ ଅତ୍ତସଞ୍ଞଂ ‘‘ଅତ୍ଥି ଅତ୍ତା କାରକୋ ୱେଦକୋ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ୱିପରୀତସଞ୍ଞଂ ନ ଉଗ୍ଘାଟେତି ନାପନେତି ଅପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ, ଅନନୁବ୍ରୂହନତୋ ୱା। ଏୱଂ ଭୂତସ୍ସ ଚସ୍ସ କୁତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନାଦିଭାୱୋତି ଆହ ‘‘କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱା ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନା ୱା ନ ହୋତୀ’’ତି। ଇମସ୍ସ ପନାତିଆଦିସୁକ୍କପକ୍ଖସ୍ସ ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତମେୱ ହି ଅତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ଇଦଂ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ଗମନକିରିୟାୟ କତ୍ତୁପୁଚ୍ଛା, ସା କତ୍ତୁଭାୱୱିସିଟ୍ଠଅତ୍ତପଟିକ୍ଖେପତ୍ଥା ଧମ୍ମମତ୍ତସ୍ସେୱ ଗମନସିଦ୍ଧିଦସ୍ସନତୋ। କସ୍ସ ଗମନନ୍ତି ଅକତ୍ତୁତାୱିସିଟ୍ଠଅତ୍ତଗ୍ଗାହପଟିକ୍ଖେପତ୍ଥା। କିଂକାରଣାତି ପନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତକତ୍ତୁକାୟ ଗମନକିରିୟାୟ ଅୱିପରୀତକାରଣପୁଚ୍ଛା ‘‘ଗମନନ୍ତି ଅତ୍ତା ମନସା ସଂଯୁଜ୍ଜତି, ମନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେହି, ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଅତ୍ଥେହୀ’’ତି ଏୱମାଦିଗମନକାରଣପଟିକ୍ଖେପନତୋ। ତେନାହ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି।

ନ କୋଚି ସତ୍ତୋ ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା ଗଚ୍ଛତି ଧମ୍ମମତ୍ତସ୍ସେୱ ଗମନସିଦ୍ଧିତୋ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଚ କସ୍ସଚି ଅଭାୱତୋ। ଇଦାନି ଧମ୍ମମତ୍ତସ୍ସେୱ ଗମନସିଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚିତ୍ତକିରିୟୱାୟୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତକିରିୟା ଚ ସା ୱାୟୋଧାତୁୟା ୱିପ୍ଫାରୋ ୱିପ୍ଫନ୍ଦନଞ୍ଚାତି ଚିତ୍ତକିରିୟୱାୟୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରୋ, ତେନ। ଏତ୍ଥ ଚ ଚିତ୍ତକିରିୟଗ୍ଗହଣେନ ଅନିନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧୱାୟୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରଂ ନିୱତ୍ତେତି, ୱାୟୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରଗ୍ଗହଣେନ ଚେତନାୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦଂ ଚିତ୍ତକିରିୟଂ ନିୱତ୍ତେତି, ଉଭୟେନ ପନ କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ୱିଭାୱେତି। ‘‘ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଯଥା ପୱତ୍ତମାନେ କାୟେ ‘‘ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ୱୋହାରୋ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତନ୍ତି ଗନ୍ତୁକାମତାୱସେନ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତଂ। ୱାୟଂ ଜନେତୀତି ୱାୟୋଧାତୁଅଧିକଂ ରୂପକଲାପଂ ଜନେତି, ଅଧିକତା ଚେତ୍ଥ ସାମତ୍ଥିୟତୋ, ନ ପମାଣତୋ। ଗମନଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତଂ ସହଜାତରୂପକାୟସ୍ସ ଥମ୍ଭନସନ୍ଧାରଣଚଲନାନଂ ପଚ୍ଚୟଭୂତେନ ଆକାରୱିସେସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ୱାୟୋଧାତୁଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ୱାୟୋ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଜନେତୀ’’ତି। ଅଧିପ୍ପାୟସହଭାୱୀ ହି ୱିକାରୋ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି, ଯଥାୱୁତ୍ତଅଧିକଭାୱେନେୱ ଚ ୱାୟୋଗହଣଂ, ନ ୱାୟୋଧାତୁୟା ଏୱ ଜନକଭାୱତୋ, ଅଞ୍ଞଥା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଉପାଦାୟରୂପଭାୱୋ ଦୁରୁପପାଦୋ ସିୟା। ପୁରତୋ ଅଭିନୀହାରୋ ପୁରତୋଭାଗେନ କାୟସ୍ସ ପୱତ୍ତନଂ, ଯୋ ‘‘ଅଭିକ୍କମୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

‘‘ଏସେୱନୟୋ’’ତି ଅତିଦେସୱସେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱତ୍ୱା ତମେୱତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ତତ୍ରାପି ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କୋଟିତୋ ପଟ୍ଠାୟାତି ହେଟ୍ଠିମକୋଟିତୋ ପଟ୍ଠାୟ। ଉସ୍ସିତଭାୱୋତି ଉବ୍ବିଦ୍ଧଭାୱୋ।

ଏୱଂପଜାନତୋତି ଏୱଂ ଚିତ୍ତକିରିୟୱାୟୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନେୱ ଗମନାଦିଭାୱୋ ହୋତୀତି ପଜାନତୋ ତସ୍ସ ଏୱଂ ପଜାନନାୟ ନିଚ୍ଛୟଗମନତ୍ଥଂ ‘‘ଏୱଂ ହୋତୀ’’ତି ୱିଚାରଣା ୱୁଚ୍ଚତି ଲୋକେ ଯଥାଭୂତଂ ଅଜାନନ୍ତେହି ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୱସେନ, ଲୋକୱୋହାରୱସେନ ୱା। ଅତ୍ଥି ପନାତି ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ୱୀମଂସନୱସେନ ପୁଚ୍ଛାୱଚନଂ। ନତ୍ଥୀତି ନିଚ୍ଛୟୱସେନ ସତ୍ତସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପୱଚନଂ। ଯଥା ପନାତିଆଦି ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ଉପମାୟ ୱିଭାୱନଂ।

ନାୱା ମାଲୁତୱେଗେନାତି ଯଥା ଅଚେତନା ନାୱା ୱାତୱେଗେନ ଦେସନ୍ତରଂ ଯାତି, ଯଥା ଚ ଅଚେତନୋ ତେଜନଂ କଣ୍ଡୋ ଜିୟାୱେଗେନ ଦେସନ୍ତରଂ ଯାତି, ତଥା ଅଚେତନୋ କାୟୋ ୱାତାହତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତୱାୟୁନା ନୀତୋ ଦେସନ୍ତରଂ ଯାତୀତି ଏୱଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସଚେ ପନ କୋଚି ୱଦେୟ୍ୟ "ଯଥା ନାୱାୟ ତେଜନସ୍ସ ଚ ପେଲ୍ଲକସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ୱସେନ ଦେସନ୍ତରଗମନଂ, ଏୱଂ କାୟସ୍ସାପୀ"ତି, ହୋତୁ, ଏୱଂ ଇଚ୍ଛିତୋୱାୟମତ୍ଥୋ। ଯଥା ହି ନାୱା ତେଜନାନଂ ସଂହତଲକ୍ଖଣସ୍ସେୱ ପୁରିସସ୍ସ ୱସେନ ଗମନଂ, ନ ଅସଂହତଲକ୍ଖଣସ୍ସ, ଏୱଂ କାୟସ୍ସାପୀତି କା ନୋ ହାନି, ଭିୟ୍ୟୋପି ଧମ୍ମମତ୍ତତାୱ ପତିଟ୍ଠଂ ଲଭତି, ନ ପୁରିସୱାଦୋ। ତେନାହ "ଯନ୍ତଂ ସୁତ୍ତୱସେନା"ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ପୟୁତ୍ତନ୍ତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ ଗମନାଦିକିରିୟାୱସେନ ପୟୋଜିତଂ। ଠାତୀତି ତିଟ୍ଠତି। ଏତ୍ଥାତି ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ। ୱିନା ହେତୁପଚ୍ଚୟେତି ଗନ୍ତୁକାମତାଚିତ୍ତ-ତଂସମୁଟ୍ଠାନ-ୱାୟୋଧାତୁ-ଆଦିହେତୁପଚ୍ଚୟେହି ୱିନା। ତିଟ୍ଠେତି ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ। ୱଜେତି ୱଜେୟ୍ୟ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ କୋ ନାମାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପଟିକ୍ଖେପତ୍ଥୋ ଚେତ୍ଥ କିଂ-ସଦ୍ଦୋତି ହେତୁପଚ୍ଚୟୱିରହେନ ଠାନଗମନପଟିକ୍ଖେପମୁଖେନ ସବ୍ବାୟପି ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିୟା ପଚ୍ଚୟାଧୀନୱୁତ୍ତିତାୱିଭାୱନେନ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତା ୱିୟ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖତାପି ୱିଭାୱିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ପଣିହିତୋତି ଯଥା ଯଥା ପଚ୍ଚୟେହି ପକାରତୋ ନିହିତୋ ଠପିତୋ। ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱଚନନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଇରିୟାପଥାନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନୱଚନଂ, ପୁବ୍ବେ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଇରିୟାପଥାନଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇଦଂ ତେସଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁରିମନୟୋ ୱା ଇରିୟାପଥପ୍ପଧାନୋ ୱୁତ୍ତୋତି ତତ୍ଥ କାୟୋ ଅପ୍ପଧାନୋ ଅନୁନିପ୍ଫାଦୀତି ଇଧ କାୟଂ ପଧାନଂ ଅପ୍ପଧାନଞ୍ଚ ଇରିୟାପଥଂ ଅନୁନିପ୍ଫାଦଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ଦୁତିୟନୟୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ନୟାନଂ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଠିତୋତି ପୱତ୍ତୋ।

ଇରିୟାପଥପରିଗ୍ଗଣ୍ହନମ୍ପି ଇରିୟାପଥୱତୋ କାୟସ୍ସେୱ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ତସ୍ସ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ "ଇରିୟାପଥପରିଗ୍ଗହଣେନ କାୟେ କାୟାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତୀ"ତି। ତେନେୱେତ୍ଥ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୱସେନେୱ ସମୁଦୟାଦୟୋ ଉଦ୍ଧଟା। ଏସ ନୟୋ ସେସୱାରେସୁପି। ଆଦିନାତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଯଥା "ତଣ୍ହାସମୁଦୟା କମ୍ମସମୁଦୟା ଆହାରସମୁଦୟା"ତି ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦୟଂ ପସ୍ସତୀତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ସଙ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି, ଏୱଂ "ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧା"ତିଆଦୟୋପି ପଞ୍ଚ ଆକାରା ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ଇରିୟାପଥପବ୍ବୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁସମ୍ପଜଞ୍ଞପବ୍ବୱଣ୍ଣନା

୧୦୯।ଚତୁସମ୍ପଜଞ୍ଞୱସେନାତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୮୪; ସଂ। ନି। ୫।୩୬୮; ଦୀ। ନି। ଅଭି। ଟୀ। ୨।୨୧୪) ସମନ୍ତତୋ ପକାରେହି, ପକଟ୍ଠଂ ୱା ସୱିସେସଂ ଜାନାତୀତି ସମ୍ପଜାନୋ, ସମ୍ପଜାନସ୍ସ ଭାୱୋ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ତଥାପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ। ଚତ୍ତାରି ସମ୍ପଜଞ୍ଞାନି ସମାହଟାନି ଚତୁସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ତସ୍ସ ୱସେନ। ଅଭିକ୍କମନଂ ଅଭିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ଆହ "ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଗମନ"ନ୍ତି। ତଥା ପଟିକ୍କମନଂ ପଟିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ଆହ "ପଟିକ୍କନ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିୱତ୍ତନ"ନ୍ତି। ନିୱତ୍ତନନ୍ତି ଚ ନିୱତ୍ତିମତ୍ତଂ, ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ପନ ଗମନଂ ଗମନମେୱ। ଅଭିହରନ୍ତୋତି ଗମନୱସେନ କାୟଂ ଉପନେନ୍ତୋ।

ସମ୍ମା ପଜାନନଂ ସମ୍ପଜାନଂ, ତେନ ଅତ୍ତନା କାତବ୍ବସ୍ସ କରଣସୀଲୋ ସମ୍ପଜାନକାରୀତି ଆହ "ସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସବ୍ବକିଚ୍ଚକାରୀ"ତି। ସମ୍ପଜାନସଦ୍ଦସ୍ସ ସମ୍ପଜଞ୍ଞପରିୟାୟତା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତାୟେୱ। ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ କରୋତେୱାତି ଅଭିକ୍କନ୍ତାଦୀସୁ ଅସମ୍ମୋହଂ ଉପ୍ପାଦେତି ଏୱ। ସମ୍ପଜାନସ୍ସ ୱା କାରୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସମ୍ପଜାନକାରୀ। ଧମ୍ମତୋ ୱଡ୍ଢିସଙ୍ଖାତେନ ସହ ଅତ୍ଥେନ ପୱତ୍ତତୀତି ସାତ୍ଥକଂ, ଅଭିକ୍କନ୍ତାଦି। ସାତ୍ଥକସ୍ସ ସମ୍ପଜାନନଂ ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ସପ୍ପାୟସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଉପକାରାୱହସ୍ସ ହିତସ୍ସ ସମ୍ପଜାନନଂ ସପ୍ପାୟସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ଭିକ୍ଖାଚାରଗୋଚରେ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ଚ ପୱତ୍ତେସୁ ଅୱିଜହିତେ କମ୍ମଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତେ ଗୋଚରେ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ଅସମ୍ମୁୟ୍ହନମେୱ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱାତି ପଟିସଙ୍ଖାୟ।

ତସ୍ମିନ୍ତି ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞୱସେନ ପରିଗ୍ଗହିତଅତ୍ଥେ। ଅତ୍ଥୋ ନାମ ଧମ୍ମତୋ ୱଡ୍ଢୀତି ଯଂ ସାତ୍ଥକନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ ଗମନଂ, ତଂ ସପ୍ପାୟମେୱାତି ସିୟା କସ୍ସଚି ଆସଙ୍କାତି ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ "ଚେତିୟଦସ୍ସନଂ ତାୱା"ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଚିତ୍ତକମ୍ମରୂପକାନି ୱିୟାତି ଚିତ୍ତକମ୍ମକତପଟିମାୟୋ ୱିୟ, ଯନ୍ତପୟୋଗେନ ୱା ୱିଚିତ୍ତକମ୍ମପଟିମାୟୋ ୱିୟ। ଅସମପେକ୍ଖନଂ ଗେହସିତଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖାୱସେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅୟୋନିସୋ ଗହଣଂ। ଯଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ "ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଉପେକ୍ଖା ବାଲସ୍ସ ମୂଳ୍ହସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସା"ତିଆଦି (ମ। ନି। ୩।୩୦୮)। ହତ୍ଥିଆଦିସମ୍ମଦ୍ଦେନ ଜୀୱିତନ୍ତରାୟୋ, ୱିସଭାଗରୂପଦସ୍ସନାଦିନା ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତରାୟୋ।

ପଟ୍ଟଜିତଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅନୁୱତ୍ତନକଥା ଆଚିଣ୍ଣା, ଅନନୁୱତ୍ତନକଥା ପନ ତସ୍ସା ଦୁତିଯା ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଦ୍ୱେ କଥା ନାମ ନ କଥିତପୁବ୍ବା’’ତି।

ଏୱନ୍ତି ‘‘ସଚେ ପନା’’ତିଆଦିକଂ ସବ୍ବମ୍ପି ୱୁତ୍ତାକାରଂ ପଚ୍ଚାମସତି, ନ ‘‘ପୁରିସସ୍ସ ମାତୁଗାମାସୁଭ’’ନ୍ତିଆଦିକଂ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ। ଯୋଗକମ୍ମସ୍ସ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ ଭାୱନାଯ ଆରମ୍ମଣଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘କମ୍ମଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତଂ ଗୋଚର’’ନ୍ତି। ଉଗ୍ଗହେତବ୍ବତୋ ଯଥା ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ଉଗ୍ଗହକୋସଲ୍ଲସ୍ସ ସମ୍ପାଦନୱସେନ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ହରତୀତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପୱତ୍ତେତି, ଯାୱ ପିଣ୍ଡପାତପଟିକ୍କମା ଅନୁଯୁଞ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନପଚ୍ଚାହରତୀତି ଆହାରୂପଭୋଗତୋ ଯାୱ ଦିୱାଟ୍ଠାନୁପସଙ୍କମନା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନ ପଟିନେତି।

ସରୀରପରିକମ୍ମନ୍ତି ମୁଖଧୋୱନାଦିସରୀରପଟିଜଗ୍ଗନଂ। ଦ୍ୱେ ତଯୋ ପଲ୍ଲଙ୍କେତି ଦ୍ୱେ ତଯୋ ନିସଜ୍ଜାୱାରେ, ଦ୍ୱେ ତୀଣି ଉଣ୍ହାସନାନି। ତେନାହ ‘‘ଉସୁମଂ ଗାହାପେନ୍ତୋ’’ତି। କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଗ୍ଗେନେୱ, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପଧାନଂ କତ୍ୱା ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ‘‘ପତ୍ତୋପି ଅଚେତନୋ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦୯) ୱୁତ୍ତମାନଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ଯଥାପରିହରିଯମାନଂ ୱା ଅୱିଜହିତ୍ୱାତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ପରିଭୋଗଚେତିଯତୋ ସରୀରଚେତିଯଂ ଗରୁତର’’ନ୍ତି କତ୍ୱା ‘‘ଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା’’ତି ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୮୦୯; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୨୮; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୭୫) ‘‘ଚେତିଯଂ ବାଧଯମାନା ବୋଧିସାଖା ହରିତବ୍ବା’’ତି ୱୁତ୍ତା।

ଜନସଙ୍ଗହତ୍ଥନ୍ତି ‘‘ମଯି ଅକଥେନ୍ତେ ଏତେସଂ କୋ କଥେସ୍ସତୀ’’ତି ଧମ୍ମାନୁଗ୍ଗହେନ ଜନସଙ୍ଗହତ୍ଥଂ। ତସ୍ମାତି। ଯସ୍ମା ‘‘ଧମ୍ମକଥା ନାମ କଥେତବ୍ବାଯେୱା’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା ୱଦନ୍ତି, ଯସ୍ମା ଚ ଧମ୍ମକଥା କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିନିମୁତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା। ଅନୁମୋଦନଂ କତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥାପି ‘‘କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱା’’ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସମ୍ପତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦେନେୱାତି ‘‘ପରିଚିତୋ ଅପରିଚିତୋ’’ତିଆଦିୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ସମ୍ପତ୍ତକୋଟିଯାୱ। ଭଯେତି ପରଚକ୍କାଦିଭଯେ।

କମ୍ମଜତେଜୋତି ଗହଣିଂ ସନ୍ଧାଯାହ। କମ୍ମଟ୍ଠାନୱୀଥିଂ ନାରୋହତି ଖୁଦାପରିସ୍ସମେନ କିଲନ୍ତକାଯତ୍ତା ସମାଧାନାଭାୱତୋ। ଅୱସେସଟ୍ଠାନେତି ଯାଗୁଯା ଅଗ୍ଗହିତଟ୍ଠାନେ। ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖନ୍ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନୁପଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅୱିଚ୍ଛେଦଦସ୍ସନୱଚନମେତଂ, ଯଥା ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖପୱତ୍ତାଯ ସରପଟିପାଟିଯା ଅୱିଚ୍ଛେଦୋ, ଏୱମେତସ୍ସାପୀତି।

ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋ ଭାୱନାନୁଯୋଗେ। ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିଯା ଅପୂରଣେନ ସବ୍ବୱତ୍ତାନି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା। ‘‘କାମେ ଅୱୀତରାଗୋ ହୋତି, କାଯେ ଅୱୀତରାଗୋ, ରୂପେ ଅୱୀତରାଗୋ, ଯାୱଦତ୍ଥଂ ଉଦରାୱଦେହକଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସେଯ୍ୟସୁଖଂ ପସ୍ସସୁଖଂ ମିଦ୍ଧସୁଖଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ୱିହରତି, ଅଞ୍ଞତରଂ ଦେୱନିକାଯଂ ପଣିଧାଯ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୨୦; ମ। ନି। ୧।୧୮୬) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତ ପଞ୍ଚୱିଧଚେତୋଖିଲୱିନିବନ୍ଧଚିତ୍ତୋ। ଚରିତ୍ୱାତି ପୱତ୍ତିତ୍ୱା।

ଅତ୍ତକାମାତି ଅତ୍ତନୋ ହିତସୁଖଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତା, ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୱନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମୋତି ହି ହିତଂ, ତନ୍ନିମିତ୍ତକଞ୍ଚ ସୁଖନ୍ତି। ଅଥ ୱା ୱିଞ୍ଞୂନଂ ନିବ୍ବିସେସତ୍ତା ଅତ୍ତଭାୱପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଚ ଅତ୍ତା ନାମ ଧମ୍ମୋ, ତଂ କାମେନ୍ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ତକାମା। ଉସଭଂ ନାମ ୱୀସତି ଯଟ୍ଠିଯୋ। ତାଯ ସଞ୍ଞାଯାତି ତାଯ ପାସାଣସଞ୍ଞାଯ, ଏତ୍ତକଂ ଠାନଂ ଆଗତାତି ଜାନନ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୋଯେୱ ନଯୋତି ‘‘ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦିକୋ ଯୋ ଠାନେ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଏୱ ନିସଜ୍ଜାଯପି ନଯୋ। ପଚ୍ଛତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଛିନ୍ନଭତ୍ତଭାୱଭଯେନପି ଯୋନିସୋମନସିକାରଂ ପରିବ୍ରୂହେତି।

ବହାପଧାନଂ ପୂଜେସ୍ସାମୀତି ଅମ୍ହାକଂ ଅତ୍ଥାଯ ଲୋକନାଥେନ ଛ ୱସ୍ସାନି କତଂ ଦୁକ୍କରଚରିଯଂ ଏୱାହଂ ଯଥାସତ୍ତି ପୂଜେସ୍ସାମୀତି। ପଟିପତ୍ତିପୂଜା ହି ସତ୍ଥୁପୂଜା, ନ ଆମିସପୂଜା। ଠାନଚଙ୍କମନମେୱାତି ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବିରିଯାପଥୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଭୋଜନାଦିକାଲେସୁ ଅୱସ୍ସଂ କତ୍ତବ୍ବନିସଜ୍ଜାଯ ପଟିକ୍ଖେପୱସେନ।

ୱୀଥିଂ ଓତରିତ୍ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ପଠମମେୱ ୱୀଥିଯୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ୱୀଥିଯୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା’’ତି। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ପାସାଦିକେନ ଅଭିକ୍କନ୍ତେନା’’ତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ଯଦି ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନୋ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଇତୋ ପରେସୁପି। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଯା ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପଦା କପ୍ପାନଂ ଦ୍ୱେ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ତଜ୍ଜଂ ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭରଣଂ, ସାୱକବୋଧିଯଂ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ଏକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଂ କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ, ମହାସାୱକାନଂ କପ୍ପସତସହସ୍ସମେୱ, ଇତରେସଂ ଅତୀତାସୁ ଜାତୀସୁ ୱିୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସଯୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ କୁସଲଂ। ବାହିଯୋ ଦାରୁଚୀରିଯୋତି ବହି ୱିସଯେ ସଞ୍ଜାତସଂୱଡ୍ଢତାଯ ବାହିଯୋ, ଦାରୁଚୀରପରିହରଣେନ ଦାରୁଚୀରିଯୋତି ଚ ସମଞ୍ଞାତୋ। ସୋ ହି

ଆୟସ୍ମା –

‘‘ତସ୍ମା ତିହ ତେ, ବାହିୟ, ଏୱଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ ‘ଦିଟ୍ଠେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତି, ସୁତେ… ମୁତେ… ୱିଞ୍ଞାତେ ୱିଞ୍ଞାତମତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି। ଯତୋ ଖୋ ତେ, ବାହିୟ, ଦିଟ୍ଠେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତି, ସୁତେ… ମୁତେ… ୱିଞ୍ଞାତେ ୱିଞ୍ଞାତମତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତି, ତତୋ ତ୍ୱଂ, ବାହିୟ, ନ ତେନ। ଯତୋ ତ୍ୱଂ, ବାହିୟ, ନ ତେନ, ତତୋ ତ୍ୱଂ, ବାହିୟ, ନ ତତ୍ଥ। ଯତୋ ତ୍ୱଂ, ବାହିୟ, ନ ତତ୍ଥ, ତତୋ ତ୍ୱଂ, ବାହିୟ, ନେୱିଧ ନ ହୁରଂ ନ ଉଭୟମନ୍ତରେନ, ଏସେୱନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସା’’ତି (ଉଦା। ୧୦) – ଏତ୍ତକାୟ ଦେସନାୟ ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି।

ତନ୍ତି ଅସମ୍ମୁୟ୍ହନଂ। ଏୱନ୍ତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅତ୍ତା ଅଭିକ୍କମତୀତି ଇମିନା ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୱସେନ ଅଭିକ୍କମେ ସମ୍ମୁୟ୍ହନଂ ଦସ୍ସେତି, ଅହଂ ଅଭିକ୍କମାମୀତି ପନ ଇମିନା ମାନଗ୍ଗାହୱସେନ, ତଦୁଭୟଂ ପନ ତଣ୍ହାୟ ୱିନା ନ ହୋତୀତି ତଣ୍ହାଗ୍ଗାହୱସେନପି ସମ୍ମୁୟ୍ହନଂ ଦସ୍ସିତମେୱ ହୋତି। ‘‘ତଥା ଅସମ୍ମୁୟ୍ହନ୍ତୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ଅସମ୍ମୁୟ୍ହନଂ ଯେନ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗେନ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଭିକ୍କମାମୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ୱାୟୋଧାତୁୟା ଅନୁଗତା ତେଜୋଧାତୁ ଉଦ୍ଧରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ। ଉଦ୍ଧରଣଗତିକା ହି ତେଜୋଧାତୂତି ଉଦ୍ଧରଣେ ୱାୟୋଧାତୁୟା ତସ୍ସା ଅନୁଗତଭାୱୋ, ତସ୍ମା ଇମାସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମେତ୍ଥ ସାମତ୍ଥିୟତୋ ଅଧିମତ୍ତତା, ଇତରାସଞ୍ଚ ଓମତ୍ତତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏକେକ…ପେ… ବଲୱତିୟୋ’’ତି ଆହ। ଯସ୍ମା ପନ ତେଜୋଧାତୁୟା ଅନୁଗତା ୱାୟୋଧାତୁ ଅତିହରଣୱୀତିହରଣାନଂ ପଚ୍ଚୟୋ। ତିରିୟଗତିକାୟ ହି ୱାୟୋଧାତୁୟା ଅତିହରଣୱୀତିହରଣେସୁ ସାତିସୟୋ ବ୍ୟାପାରୋତି ତେଜୋଧାତୁୟା ତସ୍ସା ଅନୁଗତଭାୱୋ, ତସ୍ମା ଇମାସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମେତ୍ଥ ସାମତ୍ଥିୟତୋ ଅଧିମତ୍ତତା, ଇତରାସଞ୍ଚ ଓମତ୍ତତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତଥା ଅତିହରଣୱୀତିହରଣେସୂ’’ତି ଆହ। ସତିପି ଅନୁଗମନାନୁଗନ୍ତବ୍ବତାୱିସେସେ ତେଜୋଧାତୁ-ୱାୟୋଧାତୁ-ଭାୱମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ତଥା-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ। ତତ୍ଥ ଅକ୍କନ୍ତଟ୍ଠାନତୋ ପାଦସ୍ସ ଉକ୍ଖିପନଂ ଉଦ୍ଧରଣଂ, ଠିତଟ୍ଠାନଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପୁରତୋ ହରଣଂ ଅତିହରଣଂ ଖାଣୁଆଦିପରିହରଣତ୍ଥଂ, ପତିଟ୍ଠିତପାଦଘଟ୍ଟନପରିହରଣତ୍ଥଂ ୱା ପସ୍ସେନ ହରଣଂ ୱୀତିହରଣଂ, ଯାୱ ପତିଟ୍ଠିତପାଦୋ, ତାୱ ଆହରଣଂ ଅତିହରଣଂ, ତତୋ ପରଂ ହରଣଂ ୱୀତିହରଣନ୍ତି ଅୟଂ ୱା ଏତେସଂ ୱିସେସୋ।

ଯସ୍ମା ପଥୱୀଧାତୁୟା ଅନୁଗତା ଆପୋଧାତୁ ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ। ଗରୁତରସଭାୱା ହି ଆପୋଧାତୂତି ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେ ପଥୱୀଧାତୁୟା ତସ୍ସା ଅନୁଗତଭାୱୋ, ତସ୍ମା ତାସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମେତ୍ଥ ସାମତ୍ଥିୟତୋ ଅଧିମତ୍ତତା, ଇତରାସଞ୍ଚ ଓମତ୍ତତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେ…ପେ… ବଲୱତିୟୋ’’ତି। ଯସ୍ମା ପନ ଆପୋଧାତୁୟା ଅନୁଗତା ପଥୱୀଧାତୁ ସନ୍ନିକ୍ଖେପନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ, ପତିଟ୍ଠାଭାୱେ ୱିୟ ପତିଟ୍ଠାପନେପି ତସ୍ସା ସାତିସୟକିଚ୍ଚତ୍ତା ଆପୋଧାତୁୟା ତସ୍ସା ଅନୁଗତଭାୱୋ, ତଥା ଘଟ୍ଟନକିରିୟାୟ ପଥୱୀଧାତୁୟା ୱସେନ ସନ୍ନିରୁମ୍ହନସ୍ସ ସିଜ୍ଝନତୋ ତତ୍ଥାପି ପଥୱୀଧାତୁୟା ଆପୋଧାତୁଅନୁଗତଭାୱୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଥା ସନ୍ନିକ୍ଖେପନସନ୍ନିରୁମ୍ହନେସୂ’’ତି। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଅଭିକ୍କମନେ, ତେସୁ ୱା ୱୁତ୍ତେସୁ ଉଦ୍ଧରଣାଦୀସୁ ଛସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ। ଉଦ୍ଧରଣେତି ଉଦ୍ଧରଣକ୍ଖଣେ। ରୂପାରୂପଧମ୍ମାତି ଉଦ୍ଧରଣାକାରେନ ପୱତ୍ତା ରୂପଧମ୍ମା, ତଂସମୁଟ୍ଠାପକା ଅରୂପଧମ୍ମା ଚ ଅତିହରଣଂ ନ ପାପୁଣନ୍ତି ଖଣମତ୍ତାୱଟ୍ଠାନତୋ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱାତି ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ। ନ ହି ଧମ୍ମାନଂ ଦେସନ୍ତରସଙ୍କମନଂ ଅତ୍ଥି। ପବ୍ବଂ ପବ୍ବନ୍ତିଆଦି ଉଦ୍ଧରଣାଦିକୋଟ୍ଠାସେ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ସଭାଗସନ୍ତତିୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅତିଇତ୍ତରୋ ହି ରୂପଧମ୍ମାନମ୍ପି ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣୋ ଗମନସ୍ସାଦାନଂ ଦେୱପୁତ୍ତାନଂ ହେଟ୍ଠୁପରିୟେନ ପଟିମୁଖଂ ଧାୱନ୍ତାନଂ ସିରସି ପାଦେ ଚ ବଦ୍ଧଖୁରଧାରାସମାଗମତୋପି ସୀଘତରୋ। ଯଥା ତିଲାନଂ ଭଜ୍ଜିୟମାନାନଂ ପଟପଟାୟନେନ ଭେଦୋ ଲକ୍ଖୀୟତି, ଏୱଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦେନାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ପଟପଟାୟନ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପ୍ପନ୍ନା ହି ଏକନ୍ତତୋ ଭିଜ୍ଜନ୍ତୀତି।

ସଦ୍ଧିଂ ରୂପେନାତି ଇଦଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିରୋଧେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୁଜ୍ଝନକରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଯଂ ତତୋ ସତ୍ତରସମଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ଅଞ୍ଞଥା ଯଦି ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ସମାନକ୍ଖଣା ସିୟୁଂ, ‘‘ରୂପଂ ଗରୁପରିଣାମଂ ଦନ୍ଧନିରୋଧ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନେହି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୬) ୱିରୋଧୋ ସିୟା, ତଥା ‘‘ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି, ଯଂ ଏୱଂ ଲହୁପରିୱତ୍ତଂ, ଯଥୟିଦଂ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦିପାଠଇୟା (ଅ। ନି। ୧। ୪୮)। ଚିତ୍ତଚେତସିକା ହି ସାରମ୍ମଣସଭାୱା ଯଥାବଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଭୂତମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ତେସଂ ତଂସଭାୱନିପ୍ଫତ୍ତିଅନନ୍ତରଂ ନିରୋଧୋ, ରୂପଧମ୍ମା ପନ ଅନାରମ୍ମଣା ପକାସେତବ୍ବା, ଏୱଂ ତେସଂ ପକାସେତବ୍ବଭାୱନିୱତ୍ତି ସୋଳସହି ଚିତ୍ତେହି ହୋତୀତି ତଙ୍ଖଣାୟୁକତା ତେସଂ ଇଚ୍ଛିତା, ଲହୁୱିଞ୍ଞାଣୱିସୟସଙ୍ଗତିମତ୍ତପଚ୍ଚୟତାୟ ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ, ୱିସୟସଙ୍ଗତିମତ୍ତତାୟ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଲହୁପରିୱତ୍ତିତା, ଦନ୍ଧମହାଭୂତପଚ୍ଚୟତାୟ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଦନ୍ଧପରିୱତ୍ତିତା, ନାନାଧାତୁୟା ଯଥାଭୂତଞ୍ଞାଣଂ ଖୋ ପନ ତଥାଗତସ୍ସେୱ, ତେନ ଚ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟୋ ରୂପଧମ୍ମୋୱ ୱୁତ୍ତୋ, ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟୋ ଚ ତସ୍ସେୱାତି ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ସମାନକ୍ଖଣତା ନ ଯୁଜ୍ଜତେୱ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେ ଚିତ୍ତଂ,ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଯଂ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ, ତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତଂ ଅପରସ୍ସ ଅନନ୍ତରାଦିପଚ୍ଚୟଭାୱେନେୱ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ତତୋ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚୟଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେ ଚିତ୍ତଂ। ଯଦି ଏୱଂ ତେସଂ ଅନ୍ତରୋ ଲବ୍ଭେୟ୍ୟାତି ନୋତି ଆହ ''ଅୱୀଚିମନୁସମ୍ବନ୍ଧୋ''ତି, ଯଥା ୱୀଚି ଅନ୍ତରୋ ନ ଲବ୍ଭତି, ତଦେୱେତନ୍ତି ଅୱିସେସେତ୍ୱା ମଞ୍ଞନ୍ତି, ଏୱଂ ଅନୁ ଅନୁ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନୋ ରୂପସନ୍ତାନୋ ଚ ନଦୀସୋତୋୱ ନଦିୟଂ ଉଦକପ୍ପୱାହୋ ୱିୟ ୱତ୍ତତି।

ଅଭିମୁଖଂଲୋକିତଂ ଆଲୋକିତନ୍ତି ଆହ ''ପୁରତୋପେକ୍ଖନ''ନ୍ତି। ଯସ୍ମା ଯଂଦିସାଭିମୁଖୋ ଗଚ୍ଛତି ତିଟ୍ଠତି ନିସୀଦତି ୱା, ତଦଭିମୁଖଂ ପେକ୍ଖନଂ ଆଲୋକିତଂ, ତସ୍ମା ତଦନୁଗତଂ ୱିଦିସାଲୋକନଂ ୱିଲୋକିତନ୍ତି ଆହ ''ୱିଲୋକିତଂ ନାମ ଅନୁଦିସାପେକ୍ଖନ''ନ୍ତି। ସମ୍ମଜ୍ଜନପରିଭଣ୍ଡାଦିକରଣେ ଓଲୋକିତସ୍ସ, ଉଲ୍ଲୋକହରଣାଦୀସୁ ଉଲ୍ଲୋକିତସ୍ସ, ପଚ୍ଛତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତପରିସ୍ସୟସ୍ସ ପରିୱଜ୍ଜନାଦୀସୁ ଅପଲୋକିତସ୍ସ ସିୟା ସମ୍ଭୱୋତି ଆହ ''ଇମିନା ୱା ମୁଖେନ ସବ୍ବାନିପି ତାନି ଗହିତାନେୱା''ତି।

କାୟସକ୍ଖିନ୍ତି କାୟେନ ସଚ୍ଛିକତୱନ୍ତଂ, ପଚ୍ଚକ୍ଖକାରିନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ହି ଆୟସ୍ମା ୱିପସ୍ସନାକାଲେ ଏୱ ''ଯମେୱାହଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଅଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତଂ ନିସ୍ସାୟ ସାସନେ ଅନଭିରତିଆଦିୱିପ୍ପକାରଂ ପତ୍ତୋ, ତମେୱ ସୁଟ୍ଠୁ ନିଗ୍ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀ''ତି ଉସ୍ସାହଜାତୋ ବଲୱହିରୋତ୍ତପ୍ପୋ, ତତ୍ଥ ଚ କତାଧିକାରତ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରେ ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତୋ, ତେନେୱ ନଂ ସତ୍ଥା ''ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରାନଂ ଯଦିଦଂ ନନ୍ଦୋ''ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୩୫) ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେସି।

ସାତ୍ଥକତା ଚ ସପ୍ପାୟତା ଚ ଆଲୋକିତୱିଲୋକିତସ୍ସ ୱେଦିତବ୍ବା। ତସ୍ମାତି ''କମ୍ମଟ୍ଠାନାୱିଜହନସ୍ସେୱ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଭାୱତୋ''ତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ହେତୁଭାୱେନ ପଚ୍ଚାମସତି। ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନୱସେନେୱ ଆଲୋକନୱିଲୋକନଂ କାତବ୍ବଂ, ଖନ୍ଧାଦିକମ୍ମଟ୍ଠାନା ଅଞ୍ଞୋ ଉପାୟୋ ନ ଗୱେସିତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଆଲୋକିତାଦିସମଞ୍ଞାପି ଯସ୍ମା ଧମ୍ମମତ୍ତସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତିୱିସେସୋ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନଂ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅବ୍ଭନ୍ତରେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

''ପଠମଜୱନେପି…ପେ… ନ ହୋତୀ''ତି ଇଦଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୟଂ ''ଇତ୍ଥୀ ପୁରିସୋ''ତି ରଜ୍ଜନାଦୀନଂ ଅଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହି ଆୱଜ୍ଜନୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାନଂ ଅୟୋନିସୋ ଆୱଜ୍ଜନୱୋଟ୍ଠବ୍ବନୱସେନ ଇଟ୍ଠେ ଇତ୍ଥିରୂପାଦିମ୍ହି ଲୋଭୋ, ଅନିଟ୍ଠେ ଚ ପଟିଘୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ''ଇତ୍ଥୀ ପୁରିସୋ''ତି ରଜ୍ଜନାଦି ହୋତି, ତସ୍ସ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରଜୱନଂ ମୂଲଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ୱା ସବ୍ବଂ ଭୱଙ୍ଗାଦି, ଏୱଂ ମନୋଦ୍ୱାରଜୱନସ୍ସ ମୂଲୱସେନ ମୂଲପରିଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତା। ଆଗନ୍ତୁକତାୱକାଲିକତା ପନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରଜୱନସ୍ସେୱ ଅପୁବ୍ବଭାୱୱସେନ ଇତ୍ତରଭାୱୱସେନ ଚ ୱୁତ୍ତା। ହେଟ୍ଠୁପରିୟୱସେନ ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପତିତେସୂତି ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ଉପରିମସ୍ସ ଚ ଅପରାପରଂ ଭଙ୍ଗପ୍ପତ୍ତିମାହ। ତନ୍ତି ଜୱନଂ। ତସ୍ସ ନ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଆଗନ୍ତୁକୋ ଅବ୍ଭାଗତୋ। ଉଦୟବ୍ବୟପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ତାୱତକୋ କାଲୋ ଏତେସନ୍ତି ତାୱକାଲିକାନି।

ଏତଂ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ତତ୍ଥାତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧୱସେନ ଆଲୋକନୱିଲୋକନେ ପଞ୍ଞାୟମାନେ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତୋ କୋ ଏକୋ ଆଲୋକେତି, କୋ ୱିଲୋକେତି। ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତନ୍ତନୟେନ ପରିୟାୟତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ସହଜାତପଚ୍ଚୟୋତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ-ସମ୍ପୟୁତ୍ତ-ଅତ୍ଥିଅୱିଗତାଦିପଚ୍ଚୟାନମ୍ପି ଲବ୍ଭନତୋ।

ମଣିସପ୍ପୋ ନାମ ଏକା ସପ୍ପଜାତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଲଙ୍ଗନନ୍ତି କମ୍ପନନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ଲୀଳାକରଣଂ ୱା ଲଙ୍ଗନଂ।

ଉଣ୍ହପକତିକୋ ପରିଳାହବହୁଲୋ। ସୀଲସ୍ସ ୱିଦୂସନେନ ଅହିତାୱହତ୍ତା ମିଚ୍ଛାଜୀୱୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅସପ୍ପାୟଂ। ଚୀୱରମ୍ପି ଅଚେତନନ୍ତିଆଦିନା ଚୀୱରସ୍ସ ୱିୟ ''କାୟୋପି ଅଚେତନୋ''ତି କାୟସ୍ସ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାୱିଭାୱନେନ ''ଅବ୍ଭନ୍ତରେ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଇତରୀତରସନ୍ତୋସସ୍ସ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ''ତସ୍ମା''ତିଆଦି। ଚତୁପଞ୍ଚଗଣ୍ଠିକାହତୋତି ଆହତଚତୁପଞ୍ଚଗଣ୍ଠିକୋ, ଚତୁପଞ୍ଚଗଣ୍ଠିକାହି ୱା ହତସୋଭୋ।

ଅଟ୍ଠୱିଧୋପି ଅତ୍ଥୋତି ଅଟ୍ଠୱିଧୋପି ପୟୋଜନୱିସେସୋ। ପଥୱୀସନ୍ଧାରକଜଲସ୍ସ ତଂସନ୍ଧାରକୱାୟୁନା ୱିୟ ପରିଭୁତ୍ତସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ୱାୟୋଧାତୁନାୱ ଆସୟେ ଅୱଟ୍ଠାନନ୍ତି ଆହ ''ୱାୟୋଧାତୁୱସେନେୱ ତିଟ୍ଠତୀ''ତି। ଅତିହରତୀତି ଯାୱ ମୁଖା ଅଭିହରତି। ୱୀତିହରତୀତି ତତୋ ଯାୱ କୁଚ୍ଛି, ତାୱ ହରତି। ଅତିହରତୀତି ୱା ମୁଖଦ୍ୱାରଂ ଅତିକ୍କାମେନ୍ତୋ ହରତି। ୱୀତିହରତୀତି କୁଚ୍ଛିଗତଂ ପସ୍ସତୋ ହରତି। ପରିୱତ୍ତେତୀତି ଅପରାପରଂ ଚାରେତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଆହାରସ୍ସ ଧାରଣପରିୱତ୍ତନସଂଚୁଣ୍ଣନୱିସୋସନାନି ପଥୱୀଧାତୁସହିତା ଏୱ ୱାୟୋଧାତୁ କରୋତି, ନ କେୱଲାତି ତାନି ପଥୱୀଧାତୁୟାପି

କିଚ୍ଚଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାନି। ଅଲ୍ଲତ୍ତଞ୍ଚ ଅନୁପାଲେତୀତି ୱାୟୁଆଦୀହି ଅତିସୋସନଂ ଯଥା ନ ହୋତି, ତଥା ଅନୁପାଲେତି ଅଲ୍ଲଆଦୀହି ଅତିସୋସନଂ ଯଥା ନ ହୋତି, ତଥା ଅନୁପାଲେତି ଅଲ୍ଲଭାୱଂ। ତେଜୋଧାତୂତି ଗହଣୀସଙ୍ଖାତା ତେଜୋଧାତୁ। ସା ହି ଅନ୍ତୋ ପୱିଟ୍ଠଂ ଆହାରଂ ପରିପାଚେତି। ଅଞ୍ଜସୋ ହୋତୀତି ଆହାରସ୍ସ ପୱେସନାଦୀନଂ ମଗ୍ଗୋ ହୋତି। ଆଭୁଜତୀତି ପରିଯେସନଜ୍ଝୋହରଣଜିଣ୍ଣାଜିଣ୍ଣତାଦିଂ ଆୱଜ୍ଜେତି, ୱିଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂତଂୱିଜାନନନିପ୍ଫାଦକୋୟେୱ ହି ପୟୋଗୋ "ସମ୍ମାପୟୋଗୋ"ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଯେନ ହି ପୟୋଗେନ ପରିଯେସନାଦି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି, ସୋ ତଦ୍ୱିସଯୱିଜାନନମ୍ପି ନିପ୍ଫାଦେତି ନାମ ତଦୱିନାଭାୱତୋ। ଅଥ ୱା ସମ୍ମାପୟୋଗଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଅନ୍ୱାଯ ଆଗମ୍ମ ଆଭୁଜତି ସମନ୍ନାହରତି। ଆଭୋଗପୁବ୍ବକୋ ହି ସବ୍ବୋପି ୱିଞ୍ଞାଣବ୍ୟାପାରୋତି ତଥା ୱୁତ୍ତଂ।

ଗମନତୋତି ଭିକ୍ଖାଚାରୱସେନ ଗୋଚରଗାମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଗମନତୋ। ପରିଯେସନତୋତି ଗୋଚରଗାମେ ଭିକ୍ଖତ୍ଥଂ ଆହିଣ୍ଡନତୋ। ପରିଭୋଗତୋତି ଆହାରସ୍ସ ପରିଭୁଞ୍ଜନତୋ। ଆସଯତୋତି ପିତ୍ତାଦିଆସଯତୋ। ଆସଯତି ଏତ୍ଥ ଏକଜ୍ଝଂ ପୱତ୍ତମାନୋପି କମ୍ମବଲୱତ୍ଥିତୋ ହୁତ୍ୱା ମରିଯାଦୱସେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଙ୍କରତୋ ସଯତି ତିଟ୍ଠତି ପୱତ୍ତତୀତି ଆସଯୋ, ଆମାସଯସ୍ସ ଉପରି ତିଟ୍ଠନକୋ ପିତ୍ତାଦିକୋ। ମରିଯାଦତ୍ଥୋ ହି ଅଯମାକାରୋ। ନିଧେତି ଯଥାଭୁତ୍ତୋ ଆହାରୋ ନିଚିତୋ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି ଏତ୍ଥାତି ନିଧାନଂ, ଆମାସଯୋ। ତତୋ ନିଧାନତୋ। ଅପରିପକ୍କତୋତି ଗହଣୀସଙ୍ଖାତେନ କମ୍ମଜତେଜେନ ଅୱିପକ୍କତୋ। ପରିପକ୍କତୋତି ଯଥାଭୁତ୍ତସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ୱିପକ୍କଭାୱତୋ। ଫଲତୋତି ନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ। ନିସ୍ସନ୍ଦତୋତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିସ୍ସନ୍ଦନତୋ। ସମ୍ମକ୍ଖନତୋତି ସବ୍ବସୋ ମକ୍ଖନତୋ। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାଯ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧।୨୯୪) ଗହେତବ୍ବୋ।

ଅଞ୍ଞେ ଚ ରୋଗା କଣ୍ଡୁସୂଲଭଗନ୍ଦରାଦଯୋ। ଅଟ୍ଠାନେତି ମନୁସ୍ସାମନୁସ୍ସପରିଗ୍ଗହିତେ ଅଯୁତ୍ତେ ଠାନେ ଖେତ୍ତଦେୱାଯତନାଦିକେ। ନିସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତା ନେୱ ଅତ୍ତନୋ କସ୍ସଚି ଅନିସ୍ସଜ୍ଜିତତ୍ତା ଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯତ୍ତା ଚ ନ ପରସ୍ସ। ଉଦକତୁମ୍ବତୋତି ୱେଠଉନାଡଇଆଦିଉଦକଭାଜନତୋ। ତନ୍ତି ଛଡ୍ଡିତୋଦକଂ।

ଅଦ୍ଧାନେରିଯାପଥା ଚିରପ୍ପୱତ୍ତିକା ଦୀଘକାଲିକା ଇରିଯାପଥା। ମଜ୍ଝିମା ଭିକ୍ଖାଚରଣାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତା। ଚୁଣ୍ଣିକେରିଯାପଥା ୱିହାରେ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପରିୱତ୍ତନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତାତି ୱଦନ୍ତି। "ଗତେତି ଗମନେ"ତି ପୁବ୍ବେ ଅଭିକ୍କମପଟିକ୍କମଗ୍ଗହଣେନ ଗମନେନପି ପୁରତୋ ପଚ୍ଛତୋ ଚ କାଯସ୍ସ ଅତିହରଣଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଇଧ ଗମନମେୱ ଗହିତନ୍ତି କେଚି।

ଯସ୍ମା ମହାସୀୱତ୍ଥେରୱାଦେ ଅନନ୍ତରେ ଅନନ୍ତରେ ଇରିଯାପଥେ ପୱତ୍ତରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ନିରୋଧଦସ୍ସନୱସେନ ସମ୍ପଜାନକାରିତା ଗହିତା, ଇଦଞ୍ଚେତ୍ଥ ସମ୍ପଜଞ୍ଞୱିପସ୍ସନାଚାରୱସେନ ଆଗତଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ "ତଯିଦଂ ମହାସୀୱତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅସମ୍ମୋହଧୁରଂ ଇମସ୍ମିଂ ସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତେ ଅଧିପ୍ପେତ"ନ୍ତି। ସାମଞ୍ଞଫଲେ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୧୪; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୧୪; ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୧୪) ପନ ସବ୍ବମ୍ପି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଲବ୍ଭତି ଯାୱଦେୱ ସାମଞ୍ଞଫଲୱିସେସଦସ୍ସନପରତ୍ତା ତସ୍ସା ଦେସନାଯ। ସତିସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସେୱାତି ଇଦଂ ଯଥା ସମ୍ପଜଞ୍ଞକିଚ୍ଚସ୍ସ ପଧାନତା, ଏୱଂ ସତିକିଚ୍ଚସ୍ସାପୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ନ ସତିଯା ସବ୍ଭାୱମତ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ନ ହି କଦାଚି ସତିରହିତା ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥି। ଏତାନି ପଦାନୀତି ସମ୍ପଜଞ୍ଞପଦାନି। ୱିଭତ୍ତାନେୱାତି ୱିସୁଂ ୱିଭତ୍ତାନେୱ। ଇମିନାପି ସମ୍ପଜଞ୍ଞସ୍ସ ୱିଯ ସତିଯାପି ପଧାନତଂୟେୱ ୱିଭାୱେତି।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି, ଏକୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ଗଚ୍ଛତି, ତଥା ଏକୋ ତିଟ୍ଠନ୍ତୋ ନିସୀଦନ୍ତୋ ସଯନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ସଯତି, ଏକୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ସଯତି, ଏତ୍ତକେନ ପନ ନ ପାକଟଂ ହୋତୀତି ଚଙ୍କମନେନ ଦୀପେନ୍ତି। ଯୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ଚଙ୍କମନଂ ଓତରିତ୍ୱା ଚଙ୍କମନକୋଟିଯଂ ଠିତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି "ପାଚୀନଚଙ୍କମନକୋଟିଯଂ ପୱତ୍ତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ପଚ୍ଛିମଚଙ୍କମନକୋଟିଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ପଚ୍ଛିମଚଙ୍କମନକୋଟିଯଂ ପୱତ୍ତାପି ପାଚୀନଚଙ୍କମନକୋଟିଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ଚଙ୍କମନମଜ୍ଝେ ପୱତ୍ତା ଉଭୋ କୋଟିଯୋ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ଚଙ୍କମେ ପୱତ୍ତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଠାନଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ଠାନେ ପୱତ୍ତା ନିସଜ୍ଜଂ, ନିସଜ୍ଜାଯ ପୱତ୍ତା ସଯନଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱନିରୁଦ୍ଧା"ତି, ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋୟେୱ ଚିତ୍ତଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତାରେତି, ଉଟ୍ଠହନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ଉଟ୍ଠହତି, ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୁ ଗତାଦୀସୁ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତି, ଏୱମ୍ପି ସୁତ୍ତେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିଭୂତଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଯାୱ ସକ୍କୋତି, ତାୱ ଚଙ୍କମିତ୍ୱା ଠତ୍ୱା ନିସୀଦିତ୍ୱା ସଯମାନୋ ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସଯତି "କାଯୋ ଅଚେତନୋ, ମଞ୍ଚୋ ଅଚେତନୋ, କାଯୋ ନ ଜାନାତି "ଅହଂ ମଞ୍ଚେ ସଯିତୋ"ତି, ମଞ୍ଚୋ ନ ଜାନାତି "ମଯି କାଯୋ ସଯିତୋ"ତି, ଅଚେତନୋ କାଯୋ ଅଚେତନେ ମଞ୍ଚେ ସଯିତୋ"ତି, ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋୟେୱ ଚିତ୍ତଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତାରେତି, ପବୁଜ୍ଝନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ପବୁଜ୍ଝତି, ଅଯଂ ସୁତ୍ତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତୀତି।

କାଯାଦିକିରିଯାନିବ୍ବତ୍ତନେନ ତମ୍ମଯତ୍ତା ଆୱଜ୍ଜନକିରିଯାସମୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ଚ ଜୱନଂ, ସବ୍ବମ୍ପି ୱା ଛଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତଂ କିରିଯାମଯପୱତ୍ତଂ ନାମ, ତସ୍ମିଂ ସତି

ଜାଗରିତଂ ନାମ ହୋତୀତି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଜାଗରିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ। ଅପିଚ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଛ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚ କୋଟ୍ଠାସେ ଜଗ୍ଗନ୍ତୋପି ଜାଗରିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତି। ୱିମୁତ୍ତାୟତନସୀସେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋପି ବାତ୍ତିଂସତିରଚ୍ଛାନକଥଂ ପହାୟ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତଂ ସପ୍ପାୟକଥଂ କଥେନ୍ତୋପି ଭାସିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ। ଅଟ୍ଠତିଂସାୟ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଚିତ୍ତରୁଚିୟଂ ମନସିକାରଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋପି ଦୁତିୟଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନୋପି ତୁଣ୍ହୀଭାୱେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ। ଦୁତିୟଞ୍ହି ଝାନଂ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୱିରହତୋ ୱିସେସତୋ ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ ନାମ। ରୂପଧମ୍ମସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସା ଅଭିକ୍କମାଦୟୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସେୱ ସମୁଦୟୋ ଚ ୱୟୋ ଚ ନୀହରିତବ୍ବୋ’’ତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ଚତୁସମ୍ପଜଞ୍ଞପଦୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଟିକ୍କୂଲମନସିକାରପଦୱଣ୍ଣନା

୧୧୦. ପଟିକ୍କୂଲମନସିକାରୱସେନାତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୩୭୭) ଜିଗୁଚ୍ଛନୀୟତାୟ ପଟିକ୍କୂଲମେୱ ପଟିକ୍କୂଲଂ ୟୋ ପଟିକ୍କୂଲସଭାୱୋ ପଟିକ୍କୂଲାକାରୋ, ତସ୍ସ ମନସିକରଣୱସେନ। ଅନ୍ତରେନପି ହି ଭାୱୱାଚିନଂ ସଦ୍ଦଂ ଭାୱତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାୟତି ୟଥା ‘‘ପଟସ୍ସ ସୁକ୍କ’’ନ୍ତି। ୟସ୍ମା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୮୨-୧୮୩) ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ତଂସଂୱଣ୍ଣନାୟଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱତ୍ଥାଦୀହି ପସିବ୍ବକାକାରେନ ବନ୍ଧିତ୍ୱା କତଂ ଆୱଟନଂ ପୁତୋଳି। ୱିଭୂତାକାରୋତି ପଣ୍ଣତ୍ତିଂ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅସୁଭଭାୱସ୍ସ ଉପଟ୍ଠିତାକାରୋ। ଇତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଆକାରତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତଂ କାରଣଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କେସାଦିପରିଗ୍ଗହଣେନା’’ତି ଆହ।

ପଟିକ୍କୂଲମନସିକାରପଦୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଧାତୁମନସିକାରପଦୱଣ୍ଣନା

୧୧୧. ଧାତୁମନସିକାରୱସେନାତି ପଥୱୀଧାତୁଆଦିକା ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁୟୋ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତଭାୱନାମନସିକାରୱସେନ, ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧାତୁମନସିକାରୋ ଧାତୁକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନନ୍ତି ହି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ଗୋଘାତକୋତି ଜୀୱିକତ୍ଥାୟ ଗୁନ୍ନଂ ଘାତକୋ। ଅନ୍ତେୱାସିକୋତି କମ୍ମକରଣୱସେନ ତସ୍ସ ସମୀପୱାସୀ। ଠିତ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଠିତୋ ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୬୩; ଅ। ନି। ୫।୨୮)
ଠାନସଙ୍ଖାତେରିୟାପଥସମଙ୍ଗିତାୟ, ଠା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱା ଗତିନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥତାୟ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଠପେତ୍ୱା ଗମନଂ ସେସେରିୟାପଥସମଙ୍ଗିତାୟ ବୋଧକୋ, ଇଧ ପନ ୟଥା ତଥା ରୂପକାୟସ୍ସ ପୱତ୍ତିଆକାରବୋଧକୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ଚତୁନ୍ନଂ ଇରିୟାପଥାନଂ ୟେନ କେନଚି ଆକାରେନ ଠିତତ୍ତା ୟଥାଠିତ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଆକାରେନାତି ଠାନାଦିନା ରୂପକାୟସ୍ସ ପୱତ୍ତିଆକାରେନ। ଠାନାଦୟୋ ହି ଇରିୟାପଥସଙ୍ଖାତାୟ କାୟିକକିରିୟାୟ ପଥୋ ପୱତ୍ତିମଗ୍ଗୋତି ‘‘ଇରିୟାପଥୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ୟଥାଠିତନ୍ତି ୟଥାପୱତ୍ତଂ। ୟଥାୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନମେୱେତ୍ଥ ‘‘ପଣିଧାନ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ୟଥାଠିତତ୍ତା ଚ ୟଥାପଣିହିତ’’ନ୍ତି। ଠିତନ୍ତି ୱା କାୟସ୍ସ ଠାନସଙ୍ଖାତେରିୟାପଥସମାୟୋଗପରିଦୀପନଂ। ପଣିହିତନ୍ତି ତଦଞ୍ଞେରିୟାପଥସମାୟୋଗପରିଦୀପନଂ। ଠିତନ୍ତି ୱା କାୟସଙ୍ଖାତାନଂ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ସକିଚ୍ଚୱସେନ ଅୱଟ୍ଠାନପରିଦୀପନଂ। ପଣିହିତନ୍ତି ପଚ୍ଚୟକିଚ୍ଚୱସେନ ତେହି ତେହି ପଚ୍ଚୟେହି ପକାରତୋ ନିହିତଂ ପଣିହିତନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୀତି ପତି ପତି ଅୱେକ୍ଖତି, ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ୱିନିବ୍ଭୁଜିତ୍ୱା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପସ୍ସତି।

ଇଦାନି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ଭାୱତ୍ଥୱିଭାୱନୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୟଥା ଗୋଘାତକସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପୋସେନ୍ତସ୍ସାତି ମଂସୂପଚୟପରିବ୍ରୂହନାୟ କୁଣ୍ଡକଭତ୍ତକପ୍ପାସଟ୍ଠିଆଦୀହି ସଂୱଡ୍ଢେନ୍ତସ୍ସ। ୱଧିତଂ ମତନ୍ତି ହିଂସିତଂ ହୁତ୍ୱା ମତଂ। ମତନ୍ତି ଚ ମତମତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ତାୱଦେୱା’’ତି। ଗାୱୀତି ସଞ୍ଞା ନ ଅନ୍ତରଧାୟତି ୟାନି ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନି ୟଥାସନ୍ନିୱିଟ୍ଠାନି ଉପାଦାୟ ଗାୱୀସମଞ୍ଞା ମତମତ୍ତାୟପି ଗାୱିୟା, ତେସଂ ତଂସନ୍ନିୱେସସ୍ସ ଅୱିନଟ୍ଠତ୍ତା। ୱିଲୀୟନ୍ତି ଭିଜ୍ଜନ୍ତି ୱିଭୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ବୀଲା ଭାଗା ୱ-କାରସ୍ସ ବ-କାରଂ, ଇ-କାରସ୍ସ ଈ-କାରଂ କତ୍ୱା। ବୀଲସୋତି ବୀଲଂ ବୀଲଂ କତ୍ୱା। ୱିଭଜିତ୍ୱାତି ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଘାଟତୋ ମଂସଂ ୱିୱେଚେତ୍ୱା, ତତୋ ୱା ୱିୱେଚିତମଂସଂ ଭାଗସୋ କତ୍ୱା। ତେନେୱାହ ‘‘ମଂସସଞ୍ଞା ପୱତ୍ତତୀ’’ତି। ପବ୍ବଜିତସ୍ସପି ଅପରିଗ୍ଗହିତକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ। ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗନ୍ତି ସନ୍ତତିସମୂହକିଚ୍ଚଘନାନଂ ୱିନିବ୍ଭୁଜନଂ ୱିୱେଚନଂ। ଧାତୁସୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋତି ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗକରଣେନ ଧାତୁଂ ଧାତୁଂ ପଥୱୀଆଦିଧାତୁଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ। ସତ୍ତସଞ୍ଞାତି ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିୱସେନ ପୱତ୍ତା ସଞ୍ଞାତି ୱଦନ୍ତି, ୱୋହାରୱସେନ ପୱତ୍ତସତ୍ତସଞ୍ଞାୟପି ତଦା ଅନ୍ତରଧାନଂ ୟୁତ୍ତମେୱ ୟାଥାୱତୋ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗସ୍ସ ସମ୍ପାଦନତୋ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ୟଥାୱୁତ୍ତଓପମ୍ମତ୍ଥେନ ଉପମେୟ୍ୟତ୍ଥୋ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସଂସନ୍ଦତି ସମେତି। ତେନେୱାହ ‘‘ଧାତୁୱସେନେୱ ଚିତ୍ତଂ ସନ୍ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି। ଦକ୍ଖୋତି ଛେକୋ ତଂତଂସମଞ୍ଞାୟ କୁସଲୋ, ୟଥାଜାତେ ସୂନସ୍ମିଂ ନଙ୍ଗୁଟ୍ଠଖୁରୱିସାଣାଦିୱନ୍ତେ ଅଟ୍ଠିମଂସାଦିଅୱୟୱସମୁଦାୟେ ଅୱିଭତ୍ତେ ଗାୱୀସମଞ୍ଞା, ନ ୱିଭତ୍ତେ,

ୱିଭତ୍ତେ ପନ ଅଙ୍ଗମଂସାଦିଅୱଯୱସମଞ୍ଞାତି ଜାନନକୋ। ଚତୁମହାପଥୋ ୱିଯ ଚତୁଇରିଯାପଥୋତି ଗାୱିଯା ଠିତଚତୁମହାପଥୋ ୱିଯ କାଯସ୍ସ ପୱତ୍ତିମଗ୍ଗଭୂତୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଇରିଯାପଥୋ। ଯସ୍ମା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୩୦୬) ୱିତ୍ଥାରିତା, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ତଂସଂୱଣ୍ଣନାଯଞ୍ଚ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧। ୩୦୬) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଧାତୁମନସିକାରପବ୍ବୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନୱସିୱଥିକପବ୍ବୱଣ୍ଣନା

୧୧୨। ସିୱଥିକାଯ ଅପୱିଦ୍ଧୋଉଦ୍ଧୁମାତକାଦିପଟିସଂଯୁତ୍ତାନଂ ଓଧିସୋ ପୱତ୍ତାନଂ କଥାନଂ ତଦଭିଧେଯ୍ୟାନଞ୍ଚ ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦିଅସୁଭଭାଗାନଂ ସିୱଥିକପବ୍ବାନୀତି ସଙ୍ଗୀତିକାରେହି ଗହିତସମଞ୍ଞା। ତେନାହ ''ସିୱଥିକପବ୍ବେହି ୱିଭଜିତୁ''ନ୍ତି। ଉଦ୍ଧଂ ଜୀୱିତପରିଯାଦାନାତି ଜୀୱିତକ୍ଖଯତୋ ଉପରି ମରଣତୋ ପରଂ। ସମୁଗ୍ଗତେନାତି ଉଟ୍ଠିତେନ। ଉଦ୍ଧୁମାତତ୍ତାତି ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ଧୁମାତତ୍ତା ସୂନତ୍ତା। ସେତରତ୍ତେହି ୱିପରିଭିନ୍ନଂ ୱିମିସ୍ସିତଂ ନୀଲଂ ୱିନୀଲଂ, ପୁରିମୱଣ୍ଣୱିପରିଣାମଭୂତଂ ୱା ନୀଲଂୱିନୀଲଂ, ୱିନୀଲମେୱ ୱିନୀଲକନ୍ତି କ-କାରେନ ପଦୱଡ୍ଢନମାହ ଅନତ୍ଥନ୍ତରତୋ ଯଥା ''ପୀତକଂ ଲୋହିତକ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୬୧୬)। ପଟିକୂଲକତ୍ତାତି ଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯତ୍ତା। କୁଚ୍ଛିତଂ ୱିନୀଲଂ ୱିନୀଲକନ୍ତି କୁଚ୍ଛନତ୍ଥୋ ୱା ଅଯଂ କ-କାରୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ''ପାପକୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗଚ୍ଛତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୧୬; ଅ। ନି। ୫।୨୧୩; ମହାୱ। ୨୮୫)। ପରିଭିନ୍ନଟ୍ଠାନେହି କାକକଙ୍କାଦୀହି। ୱିସ୍ସନ୍ଦମାନଂ ପୁବ୍ବନ୍ତି ୱିସ୍ସୱନ୍ତଂ ପୁବ୍ବଂ, ତହଂ ତହଂ ପଗ୍ଘରନ୍ତପୁବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥାଭାୱନ୍ତି ୱିସ୍ସନ୍ଦମାନପୁବ୍ବଭାୱଂ।

ସୋ ଭିକ୍ଖୂତି ଯୋ ''ପସ୍ସେଯ୍ୟ ସରୀରଂ ସିୱଥିକାଯ ଛଡ୍ଡିତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଉପସଂହରତି ସଦିସତଂ। ଅଯମ୍ପି ଖୋତିଆଦି ଉପସଂହରଣାକାରଦସ୍ସନଂ । ଆଯୂତି ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଅରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଗତିକମେୱ। ଉସ୍ମାତି କମ୍ମଜତେଜୋ। ଏୱଂପୂତିକସଭାୱୋତି ଏୱଂ ଅତିୱିଯ ପୂତିକସଭାୱୋ, ନ ଆଯୁଆଦୀନଂ ଅୱିଗମେ ୱିଯ ମନ୍ଦସୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏଦିସୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏୱଂଭାୱୀତି ଆହ ''ଏୱଂଉଦ୍ଧୁମାତାଦିଭେଦୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି।

ଲୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଲୁଞ୍ଚିତ୍ୱାତି ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା। ସେସାୱସେସମଂସଲୋହିତଯୁତ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ଅଖାଦିତତ୍ତା ତହଂ ତହଂ ସେସେନ ଅପ୍ପାୱସେସେନ ମଂସଲୋହିତେନ ଯୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞେନ ହତ୍ଥଟ୍ଠିକନ୍ତି ଅୱିସେସେନ ହତ୍ଥଟ୍ଠିକାନଂ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣତା ଜୋତିତାତି ଅନୱସେସତୋ ତେସଂ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଚତୁସଟ୍ଠିଭେଦମ୍ପୀ''ତିଆଦିମାହ। ତେରୋୱସ୍ସିକାନୀତି ତିରୋୱସ୍ସଂ ଗତାନି। ତାନି ପନ ସଂୱଚ୍ଛରଂ ୱୀତିୱତ୍ତାନି ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ଅତିକ୍କନ୍ତସଂୱଚ୍ଛରାନୀ''ତି। ପୂରାଣତାଯ ଘନଭାୱୱିଗମେନ ୱିଚୁଣ୍ଣତା ଇଧ ପୂତିଭାୱୋତି ସୋ ଯଥା ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅବ୍ଭୋକାସେ''ତିଆଦିମାହ। ଖଜ୍ଜମାନତାଦିୱସେନ ଦୁତିଯସିୱଥିକପବ୍ବାଦୀନଂ ୱୱତ୍ଥିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ଖଜ୍ଜମାନାଦୀନଂ ୱସେନ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା''ତି।

ନୱସିୱଥିକପବ୍ବୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇମାନେୱଦ୍ୱେତି ଅୱଧାରଣେନ ଅପ୍ପନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ତତ୍ଥ ନିଯମେତି ଅଞ୍ଞପବ୍ବେସୁ ତଦଭାୱତୋ। ଯତୋ ହି ଏୱ-କାରୋ, ତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ନିଯମେତି, ତେନ ପବ୍ବଦ୍ୱଯସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନତାପି ଅପ୍ପଟିସିଦ୍ଧାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା ଅନିଚ୍ଛାଦିଦସ୍ସନତୋ। ସଙ୍ଖାରେସୁ ଆଦୀନୱୱିଭାୱନାନି ସିୱଥିକପବ୍ବାନୀତି ଆହ ''ସିୱଥିକାନଂ ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା''ତି। ଇରିଯାପଥପବ୍ବାଦୀନଂ ଅନପ୍ପନାୱହତା ପାକଟା ଏୱାତି ''ସେସାନି ଦ୍ୱାଦସାପୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱାତି।

କାଯାନୁପସ୍ସନାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାୱଣ୍ଣନା

୧୧୩।ସୁଖଂ ୱେଦନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସୁଖଯତୀତି ସୁଖା, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ କାଯଞ୍ଚ ଲଦ୍ଧସ୍ସାଦେ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଟ୍ଠୁ ୱା ଖାଦତି, ଖନତି ୱା କାଯିକଂ ଚେତସିକଞ୍ଚ ଆବାଧନ୍ତି ସୁଖା। ସୁକରଂ ଓକାସଦାନଂ ଏତିସ୍ସାତି ସୁଖାତି ଅପରେ। ୱେଦଯତି ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱତୀତି ୱେଦନା। ୱେଦଯମାନୋତି ଅନୁଭୱମାନୋ। କାମନ୍ତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ଇରିଯାପଥପବ୍ବେ ୱୁତ୍ତମେୱ। ସମ୍ପଜାନସ୍ସ ୱେଦିଯନଂ ସମ୍ପଜାନୱେଦିଯନଂ।

''ୱୋହାରମତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତି ଏତେନ ''ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦଯମାନୋ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦଯାମୀ''ତି ଇଦଂ ୱୋହାରମତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ୱତ୍ଥୁଆରମ୍ମଣାତି ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣା। ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଞ୍ହି ୱେଦନାୟ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନତାୟ ''ୱତ୍ଥୂ''ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଅସ୍ସାତି ଭୱେୟ୍ୟ। ଧମ୍ମୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କତ୍ତୁ ଅଭାୱତୋ ଧମ୍ମସ୍ସେୱ କତ୍ତୁଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱେଦନାୱ ୱେଦୟତୀ''ତି ଆହ। ନିବ୍ବୁନନ୍ତୋତି। ବଲୱତୋ ୱେଦନାୱେଗସ୍ସ ନିରୋଧନେ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ଅୱସରଦାନୱସେନ ନିବ୍ବୁନନ୍ତୋ। ୱୀରିୟସମତଂ ଯୋଜେତ୍ୱାତି ଅଧିୱାସନୱୀରିୟସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତତ୍ତା ତସ୍ସ ହାପନୱସେନ ସମାଧିନା ସମରସତାପାଦନେନ ୱୀରିୟସମତଂ ଯୋଜେତ୍ୱା। ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହୀତି ଲୋକୁତ୍ତରପଟିସମ୍ଭିଦାହି ସହ। ଲୋକିୟାନମ୍ପି ୱା ସତି ଉପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ତତ୍ଥ ସମତ୍ଥତଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହୀ''ତି। ସମସୀସୀତି ୱାରସମସୀସୀ ହୁତ୍ୱା, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱାରସ୍ସ ଅନନ୍ତରୱାରେ ପରିନିବ୍ବାୟୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଥା ଚ ସୁଖଂ, ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଯଥା ''ସୁଖଂ ୱେଦୟତୀ''ତିଆଦିନା ସମ୍ପଜାନୱେଦିୟନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖମ୍ପି। ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖୟତୀତି ଦୁକ୍ଖା, ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେ କାୟଞ୍ଚ ପୀଳେତି ୱିବାଧତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁଟ୍ଠୁଂ ୱା ଖାଦତି, ଖନତି ୱା କାୟିକଂ ଚେତସିକଞ୍ଚ ସାତନ୍ତି ଦୁକ୍ଖା। ଦୁକ୍କରଂ ଓକାସଦାନଂ ଏତିସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖାତି ଅପରେ। ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅରୂପପରିଗ୍ଗହଂ, ଅରୂପଧମ୍ମମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନେନ ପନ ସମଥାଭିନିୱେସୋପି ସଙ୍ଗୟ୍ହତି, ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ ପନ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ। ''ରୂପପରିଗ୍ଗହୋ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହୋତିପି ଏତଦେୱ ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନଂ କଥେସୀତି ଏତ୍ଥାପି ''ଯେଭୁୟ୍ୟେନା''ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ତଦୁଭୟନ୍ତି ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନସ୍ସ ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରଦ୍ୱୟମାହ। ସଙ୍ଖେପମନସିକାରୱସେନ ମହାସତିପଟ୍ଠାନେ, ୱିତ୍ଥାରମନସିକାରୱସେନ ରାହୁଲୋୱାଦ- (ମ। ନି। ୨।୧୧୫-୧୧୭) ଧାତୁୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ (ୱିଭ। ୧୭୪-୧୭୫)।

ଯେଭୁୟ୍ୟଗ୍ଗହଣେନ ତଦଞ୍ଞଧମ୍ମୱସେନପି ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନକଥାୟ ଅତ୍ଥିତା ଦୀପିତାତି ତଂ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତିୱିଧୋ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଭିନିୱେସୋତି ଅନୁପ୍ପୱେସୋ, ଆରମ୍ଭୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଆରମ୍ଭେ ଏୱ ହି ଅୟଂ ୱିଭାଗୋ, ସମ୍ମସନଂ ପନ ଅନୱସେସତୋୱ ଧମ୍ମେ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱତ୍ତତି। ପରିଗ୍ଗହିତେ ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନେତି ଇଦଂ ରୂପମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ଅରୂପମୁଖେନ ପନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ସମଥୟାନିକସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ସୋ ଚ ପଠମଂ ଝାନଙ୍ଗାନି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ସେସଧମ୍ମେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ପଠମାଭିନିପାତୋତି ସବ୍ବେ ଚେତସିକା ଚିତ୍ତାୟତ୍ତା ଚିତ୍ତକିରିୟଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଫସ୍ସୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଠମାଭିନିପାତୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଉପ୍ପନ୍ନଫସ୍ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଚିତ୍ତଚେତସିକରାସି ୱା ଆରମ୍ମଣେନ ଫୁଟ୍ଠୋ ଫସ୍ସସହଜାତାୟ ୱେଦନାୟ ତଂସମକାଲମେୱ ୱେଦେତି, ଫସ୍ସୋ ପନ ଓଭାସସ୍ସ ୱିୟ ପଦୀପୋ ୱେଦନାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୟୱିସେସୋ ହୋତୀତି ପୁରିମକାଲୋ ୱିୟ ୱୁଚ୍ଚତି, ଯା ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣାଭିନିରୋପନଲକ୍ଖଣତା ୱୁଚ୍ଚତି। ଫୁସନ୍ତୋତି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଫୁସନାକାରେନ। ଅୟଞ୍ହି ଅରୂପଧମ୍ମତା ଏକଦେସେନ ଅନଲ୍ଲୀୟମାନୋପି ରୂପଂ ୱିୟ ଚକ୍ଖୁ, ସଦ୍ଦୋ ୱିୟ ଚ ସୋତଂ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ଫୁସନ୍ତୋ ୱିୟ ସଙ୍ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋ ୱିୟ ଚ ପୱତ୍ତତି। ତଥାହେସ ''ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୀତି ଇସ୍ସରୱତାୟ ୱିସୱିତାୟ ସାମିଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୀ। ଫସ୍ସାଦୀନଞ୍ହି ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣେ ଏକଦେସେନେୱ ପୱତ୍ତି ଫୁସନାଦିମତ୍ତଭାୱତୋ, ୱେଦନାୟ ପନ ଇଟ୍ଠାକାରସମ୍ଭୋଗାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଆରମ୍ମଣେ ନିପ୍ପଦେସତୋ ପୱତ୍ତି। ଫୁସନାଦିଭାୱେନ ହି ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣଂ ଏକଦେସାନୁଭୱନଂ, ୱେଦୟିତାଭାୱେନ ଗହଣଂ ଯଥାକାମଂ ସବ୍ବାନୁଭୱନଂ ଏୱଂସଭାୱାନେୱ ତାନି ଗହଣାନୀତି ନ ୱେଦନାୟ ୱିୟ ଫସ୍ସାଦୀନମ୍ପି ଯଥାସକଂ କିଚ୍ଚକରଣେନ ସାମିଭାୱାନୁଭୱନଂ ଚୋଦେତବ୍ବଂ। ୱିଜାନନ୍ତନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନ ୱିସେସତୋ ଜାନନ୍ତଂ। ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ହି ମିନିତବ୍ବୱତ୍ଥୁଂ ନାଠଇୟା ମିନନ୍ତୋ ପୁରିସୋ ୱିୟ ଆରମ୍ମଣଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ୱିଭାୱେନ୍ତଂ ପୱତ୍ତତି, ନ ସଞ୍ଞା ୱିୟ ସଞ୍ଜାନନମତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା। ତଥା ହି ଅନେନ କଦାଚି ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟୱିଭାୱନାପି ହୋତି। ଇମେସଂ ପନ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପାକଟଭାୱୋ ପଚ୍ଚୟୱିସେସସିଦ୍ଧସ୍ସ ପୁବ୍ବାଭୋଗସ୍ସ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ପାକଟଭାୱେପି ''ସବ୍ବଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୪୬; ପଟି। ମ। ୧।୩) ''ସବ୍ବଞ୍ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଭିଜାନ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୬) ଚ ଏୱମାଦିୱଚନତୋ ସବ୍ବେ ସମ୍ମସନୁପଗା ଧମ୍ମା ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତସ୍ସ ଯସ୍ସା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକେଯେୱାତି ଅୱଧାରଣଂ ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତତ୍ତା ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ। ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକଗ୍ଗହଣଞ୍ହି ତସ୍ସ ସବ୍ବଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସାଧାରଣଭାୱତୋ, ତତ୍ଥ ଚ ଫସ୍ସଚେତନାଗ୍ଗହଣେନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଗହୋ ଚେତନାପଧାନତ୍ତା ତେସଂ। ତଥା ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟେ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୧୨) ''ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ଚେତନା''ତିଆଦିନା ଚେତନାୱ ୱିଭତ୍ତା, ଇତରେ ପନ ଖନ୍ଧା ସରୂପେନେୱ ଗହିତା।

ୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସିତାତି ଏତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁ-ସଦ୍ଦୋ କରଜକାୟୱିସୟୋତି କଥମିଦଂ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ଆହ ''ଯଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି। କତ୍ଥ ପନ ୱୁତ୍ତଂ?

ସାମଞ୍ଞଫଲୋ। ସୋତି କରଜକାୟୋ। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତଂ ନାମରୂପଂ ନତ୍ଥୀତି ଇଦଂ ଅଧିକାରୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞଥା ହି ଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତମ୍ପି ନାମଂ ଅତ୍ଥେୱାତି। ଅୱିଜ୍ଜାଦିହେତୁକାତି ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହୁପାଦାନାଦିହେତୁକା। ୱିପସ୍ସନାପଟିପାଟିୟା…ପେ… ୱିଚରତୀତି ଇମିନା ବଲୱୱିପସ୍ସନଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ତସ୍ସ ଉସ୍ସୁକ୍କାପନଂ ୱିସେସାଧିଗମନଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସୋ''ତିଆଦିମାହ।

ଇଧାତି ଇମିସ୍ସଂ ଦୁତିୟସତିପଟ୍ଠାନଦେସନାୟଂ, ତସ୍ସା ପନ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାୱସେନ କଥେତବ୍ବତ୍ତା ଭଗୱା ୱେଦନାୱସେନ କଥେସି। ୟଥାୱୁତ୍ତେସୁ ଚ ତୀସୁ କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିନିୱେସେସୁ ୱେଦନାୱସେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିନିୱେସୋ ସୁକରୋ ୱେଦନାନଂ ୱିଭୂତଭାୱତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଫସ୍ସୱସେନ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ପାକଟଂ ହୋତୀତି ଇଦଂ ତାଦିସେ ପୁଗ୍ଗଲେ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ୟେସଂ ଆଦିତୋ ୱେଦନାୱ ୱିଭୂତତରା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି। ଏୱଞ୍ହି ୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଫସ୍ସୋ ପାକଟୋ ହୋତି, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପାକଟଂ ହୋତୀ''ତି, ତଂ ଅୱିରୋଧିତଂ ହୋତି। ୱେଦନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିପାକଟତାୟାତି ଚ ଇଦଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତାସଞ୍ହି ପୱତ୍ତି ଓଳାରିକା, ନ ଇତରାୟ। ତଦୁଭୟଗ୍ଗହଣମୁଖେନ ୱା ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ଇତରାୟପି ପୱତ୍ତି ୱିଞ୍ଞୂନଂ ପାକଟା ଏୱାତି ''ୱେଦନାନ''ନ୍ତି ଅୱିସେସଗ୍ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୟଦା ସୁଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତିଆଦି ସୁଖୱେଦନାୟ ପାକଟଭାୱୱିଭାୱନଂ। ନେୱ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦେତୀତି ତସ୍ମିଂ ସୁଖୱେଦନାସମଙ୍ଗିସମୟେ ନେୱ ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦେତି ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା, ଅନୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଚ ୟଥାକ୍କମଂ ଅତୀତାନାଗତାନଂ , ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାୟ ପନ ଅସମ୍ଭୱୋ ୱୁତ୍ତୋୟେୱ। ସକିଚ୍ଚକ୍ଖଣମତ୍ତାୱଟ୍ଠାନତୋ ଅନିଚ୍ଚା। ସମେଚ୍ଚସମ୍ଭୁୟ୍ୟ ପଚ୍ଚୟେହି କତତ୍ତା ସଙ୍ଖତା। ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାଦିପଚ୍ଚୟଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା। ଖୟୱୟପଲୁଜ୍ଜନନିରୁଜ୍ଝନପକତିତାୟ ଖୟଧମ୍ମା…ପେ… ନିରୋଧଧମ୍ମାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କିଲେସେହି ଆମସିତବ୍ବତୋ ଆମିସଂ ନାମ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା, ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ସହ ଆମିସେହୀତି ଆମିସା। ତେନାହ ''ପଞ୍ଚକାମଗୁଣାମିସନିସ୍ସିତା''ତି। ଇତୋ ପରନ୍ତି ''ଅତ୍ଥି ୱେଦନା''ତି ଏୱମାଦିପାଠଇଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''କାୟାନୁପସ୍ସନାୟଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱା''ତି।

ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାୱଣ୍ଣନା

୧୧୪। ସମ୍ପୟୋଗୱସେନ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୩୮୧) ପୱତ୍ତମାନେନ ସହ ରାଗେନାତି ସରାଗଂ। ତେନାହ ''ଲୋଭସହଗତ''ନ୍ତି। ୱୀତରାଗନ୍ତି। ଏତ୍ଥ କାମଂ ସରାଗପଦପଟିୟୋଗିନା ୱୀତରାଗୱସେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ସମ୍ମସନଚାରସ୍ସ ପନ ଇଧାଧିପ୍ପେତତ୍ତା ତେଭୂମକସ୍ସେୱ ଗହଣନ୍ତି ''ଲୋକିୟକୁସଲାବ୍ୟାକତ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ''ଇଦଂ ପନା''ତିଆଦିନା ତମେୱ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ୱିୱରତି। ସେସାନି ଦ୍ୱେ ଦୋସମୂଲାନି, ଦ୍ୱେ ମୋହମୂଲାନୀତି ଚତ୍ତାରି ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି। ତେସଞ୍ହି ରାଗେନ ସମ୍ପୟୋଗାଭାୱତୋ ନତ୍ଥେୱ ସରାଗତା, ତନ୍ନିମିତ୍ତକତାୟ ପନ ସିୟା ତଂସହିତତାଲେସୋତି ନତ୍ଥେୱ ୱୀତରାଗତାପୀତି ଦୁକୱିନିମୁତ୍ତତା ଏୱେତ୍ଥ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ''ନେୱ ପୁରିମପଦଂ, ନ ପଚ୍ଛିମପଦଂ ଭଜନ୍ତୀ''ତି। ୟଦି ଏୱଂ ପଦେସିକଂ ପଜାନନଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ଦୁକନ୍ତରପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା ତେସଂ। ଅକୁସଲମୂଲେସୁ ସହ ମୋହେନେୱ ୱତ୍ତତୀତି ସମୋହନ୍ତି ଆହ ''ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତଞ୍ଚେୱ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଞ୍ଚା''ତି। ୟସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ସହେୱ ମୋହେନାତି ସମୋହନ୍ତି ପୁରିମପଦାୱଧାରଣମ୍ପି ଲବ୍ଭତିୟେୱ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ୟସ୍ମା ପନା''ତିଆଦି। ୟଥା ପନ ଅତିମୂଳ୍ହତାୟ ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକନୟେନ ସୱିସେସଂ ମୋହୱନ୍ତତାୟ ମୋମୂହଚିତ୍ତନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଦ୍ୱୟଂ ୱିସେସତୋ ''ସମୋହ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ତଥା ସେସାକୁସଲଚିତ୍ତାନୀତି ''ୱଚ୍ଚନ୍ତିୟେୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସମ୍ପୟୋଗୱସେନ ଥିନମିଦ୍ଧେନ ଅନୁପତିତଂ ଅନୁଗତନ୍ତି ଥିନମିଦ୍ଧାନୁପତିତଂ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ସସଙ୍ଖାରିକାକୁସଲଚିତ୍ତଂ ସଙ୍କୁଚିତଚିତ୍ତଂ। ସଙ୍କୁଚିତଚିତ୍ତଂ ନାମ ଆରମ୍ମଣେ ସଙ୍କୋଚନୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ। ପଚ୍ଚୟୱିସେସୱସେନ ଥାମଜାତେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ସହଗତଂ ପୱତ୍ତଂ ସଂସଟ୍ଠନ୍ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ସବ୍ବମ୍ପି ଅକୁସଲଚିତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତମେୱାତି। ପସଟଚିତ୍ତଂ ନାମ ସାତିସୟଂ ୱିକ୍ଖେପୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ।

କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମତ୍ଥତାୟ ୱିପୁଲଫଲତାୟ ଦୀଘସନ୍ତାନତାୟ ଚ ମହନ୍ତଭାୱଂ ଗତଂ, ମହନ୍ତେହି ୱା ଉଳାରଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀହି ଗତଂ ପଟିପନ୍ନନ୍ତି ମହଗ୍ଗତଂ। ତଂ ପନ ରୂପାରୂପଭୂମିକଂ ତତୋ ମହନ୍ତସ୍ସ ଲୋକେ ଅଭାୱତୋ। ତେନାହ ''ରୂପାରୂପାୱଚର''ନ୍ତି। ତସ୍ସ ଚେତ୍ଥ ପଟିୟୋଗୀ ପରିତ୍ତମେୱାତି ଆହ ''ଅମହଗ୍ଗତନ୍ତି କାମାୱଚର''ନ୍ତି। ଅତ୍ତାନଂ ଉତ୍ତରିତୁଂ ସମତ୍ଥେହି ସହ ଉତ୍ତରେହୀତି ସଉତ୍ତରଂ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେନ ଅନୁତ୍ତରଂ, ତଦୁଭୟଂ ଉପାଦାୟ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ''ସଉତ୍ତରନ୍ତି କାମାୱଚର''ନ୍ତିଆଦି। ପଟିପକ୍ଖୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମତ୍ଥେନ ସମାଧିନା ସମ୍ମଦେୱ ଆହିତଂ ସମାହିତଂ। ତେନାହ ''ୟସ୍ସା''ତିଆଦି। ୟସ୍ସାତି ୟସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ। ୟଥାୱୁତ୍ତେନ ସମାଧିନା ନ ସମାହିତନ୍ତି ଅସମାହିତଂ। ତେନାହ ''ଉଭୟସମାଧିରହିତ''ନ୍ତି। ତଦଙ୍ଗୱିମୁତ୍ତିୟା ୱିମୁତ୍ତଂ, କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତିୟା ୱିମୁତ୍ତଂ, ମହଗ୍ଗତନ୍ତି ତଦୁଭୟଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତୀହି ୱିମୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ୟତ୍ଥ ତଦୁଭୟୱିମୁତ୍ତି ନତ୍ଥି, ତଂ ଉଭୟୱିମୁତ୍ତିରହିତନ୍ତି ଗୟ୍ହମାନେ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତେପି ସିୟା ଆସଙ୍କାତି ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ''ସମୁଚ୍ଛେଦ…ପେ… ଓକାସୋୱ ନତ୍ଥୀ''ତି ଆହ। ଓକାସାଭାୱୋ ଚ ସମ୍ମସନଚାରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା

ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି।

ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାୱଣ୍ଣନା

ନୀୱରଣପବ୍ବୱଣ୍ଣନା

୧୧୫। ପହାତବ୍ବାଦିଧମ୍ମୱିଭାଗଦସ୍ସନୱସେନ ପଞ୍ଚଧା ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ପାଠଇତୋ ଏୱ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ତମତ୍ଥଂ ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେନ୍ତୋ "ପଞ୍ଚୱିଧେନଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନଂ କଥେତୁ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ନୀୱରଣାଦିୱସେନେୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି? ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯତୋ। ଯେସଞ୍ହି ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ପହାତବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ପଠମଂ ନୀୱରଣାନି ୱିଭାଗେନ ୱତ୍ତବ୍ବାନି, ତେସଂ ୱସେନେତ୍ଥ ଭଗୱତା ପଠମଂ ନୀୱରଣେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା କଥିତା। ତଥା ହି କାଯାନୁପସ୍ସନାପି ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଦେସିତା, ତତୋ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଆଯତନେସୁ, ଭାୱେତବ୍ବେସୁ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁ ପରିଞ୍ଞେଯାଦିୱିଭାଗେସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଚ ଉତ୍ତରା ଦେସନା ଦେସିତା, ତସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ସମଥଭାୱନାପି ଯାୱଦେୱ ୱିପସ୍ସନତ୍ଥଂ ଇଚ୍ଛିତା, ୱିପସ୍ସନାପଧାନା ୱିପସ୍ସନାବହୁଲା ଚ ସତିପଟ୍ଠାନଦେସନାତି ତସ୍ସା ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୱିଭାଗେନ ଦେସିତଭାୱଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ "ଅପିଚା"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧାଯତନଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚୱସେନ ମିସ୍ସକପରିଗ୍ଗହକଥନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଗ୍ଗହମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ସକଲପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପରିଗ୍ଗହଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି ଇତରେସଂ ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା। "କଣ୍ହସୁକ୍କାନଂ ଯୁଗନ୍ଧତା ନତ୍ଥୀ"ତି ପଜାନନକାଲେ ଅଭାୱା "ଅଭିଣ୍ହସମୁଦାଚାରୱସେନା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାତି ଯେନାକାରେନ। ସୋ ପନ "କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତୀ"ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ କାରଣାକାରୋୱ, ଅତ୍ଥତୋ କାରଣମେୱାତି ଆହ "ଯେନ କାରଣେନା"ତି। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ୱକ୍ଖମାନତ୍ଥସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ।

ତତ୍ଥାତି "ଯଥା ଚା"ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପଦେ। ସୁଭମ୍ପୀତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋପି। ସୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ଗହଣାକାରେନ "ସୁଭ"ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତେନାକାରେନ ପୱତ୍ତନକସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ନିମିତ୍ତତ୍ତା "ସୁଭନିମିତ୍ତ"ନ୍ତି ଚ। ଇଟ୍ଠଂ, ଇଟ୍ଠାକାରେନ ୱା ଗଯ୍ହମାନଂ ରୂପାଦି ସୁଭାରମ୍ମଣଂ। ଆକଙ୍ଖିତସ୍ସ ହିତସୁଖସ୍ସ ଅନୁପାଯଭୂତୋ ମନସିକାରୋ ଅନୁପାଯମନସିକାରୋ। ତନ୍ତି ଅଯୋନିସୋମନସିକାରଂ। ତତ୍ଥାତି ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେ ଆରମ୍ମଣଭୂତେ ଚ ଦୁୱିଧେପି ସୁଭନିମିତ୍ତେ। ଆହାରୋତି ପଚ୍ଚଯୋ।

ଅସୁଭମ୍ପୀତି ଅସୁଭଜ୍ଝାନମ୍ପି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ। ତଂ ପନ ଦସସୁ ଅୱିଞ୍ଞାଣକାସୁଭେସୁ, କେସାଦୀସୁ ଚ ପୱତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କେସାଦୀସୁ ହି ସଞ୍ଞା ଅସୁଭସଞ୍ଞାତି ଗିରିମାନନ୍ଦସୁତ୍ତେ (ଅ। ନି। ୧୦।୬୦) ୱୁତ୍ତାତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ ଯୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ ଚ ଗହଣଂ ନିରୱସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେସୁ ପନ ଅସୁଭେ "ସୁଭ"ନ୍ତି, "ଅସୁଭ"ନ୍ତି ଚ ମନସିକାରୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ, ତଦନୁକୂଲତ୍ତା ୱା ଇତରେପୀତି।

ଏକାଦସସୁ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୬) ଅସୁଭେସୁ ପଟିକୂଲାକାରସ୍ସ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନଂ, ଯଥା ୱା ତତ୍ଥ ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଥା ପଟିପତ୍ତି ଅସୁଭନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହୋ। ଉପଚାରପ୍ପନାୱହାଯ ଅସୁଭଭାୱନାଯ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନଂ ଅସୁଭଭାୱନାନୁଯୋଗୋ। ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁନୋ ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୱାଭାୱା ଓତାରଂ ଅଲଭମାନୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ପହୀଯତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଭୋଜନନିସ୍ସିତଂ ପନ ଆହାରେ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞଂ, ତବ୍ବିପରିଣାମସ୍ସ, ତଦାଧାରସ୍ସ, ତସ୍ସ ଚ ଉଦରିଯଭୂତସ୍ସ ଅସୁଭତାଦସ୍ସନଂ, କାଯସ୍ସ ଆହାରଟ୍ଠିତିକତାଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଯୋ ସମ୍ମଦେୱ ଜାନାତି, ସୋ ୱିସେସତୋ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୂ ନାମ, ତସ୍ସ ଚ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ପହୀଯତେୱ। ଅସୁଭକମ୍ମିକତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ଦନ୍ତଟ୍ଠିଦସ୍ସାୱୀ। ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯେନ (ଧ। ସ। ୧୧୫୯, ୧୫୦୩) ସବ୍ବୋପି ଲୋଭୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣନ୍ତି ଆହ "ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନା"ତି।

ପଟିଘମ୍ପି ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନଂ ପଟିଘନିମିତ୍ତଂ ପରତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକପଟିଘସ୍ସ କାରଣନ୍ତି କତ୍ୱା। ମେଜ୍ଜତି ହିତଫରଣୱସେନ ସିନିଯ୍ହତୀତି ମିତ୍ତୋ, ତସ୍ମିଂ ମିତ୍ତେ ଭୱା, ମିତ୍ତସ୍ସ ୱା ଏସାତି ମେତ୍ତା, ତସ୍ସା ମେତ୍ତାଯ।

ମେତ୍ତାଯନସ୍ସ ସତ୍ତେସୁ ହିତଫରଣସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନଂ ପୱତ୍ତନଂ ମେତ୍ତାନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହୋ। ଓଧିସକଅନୋଧିସକଦିସାଫରଣାନନ୍ତି ଅତ୍ତଅତିପିଯସହାଯମଜ୍ଝତ୍ତୱେରୀୱସେନ ଓଧିସକତା, ସୀମାସମ୍ଭେଦେ କତେ ଅନୋଧିସକତା, ଏକାଦିଦିସାଫରଣୱସେନ ଦିସାଫରଣତା ମେତ୍ତାଯ ଉଗ୍ଗହଣେ ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିହାରରଚ୍ଛାଗାମାଦିୱସେନ ୱା ଓଧିସକଦିସାଫରଣଂ, ୱିହାରାଦିଉଦ୍ଦେସରହିତଂ ପୁରତ୍ଥିମାଦିଦିସାୱସେନ ଅନୋଧିସକଦିସାଫରଣନ୍ତି ଏୱଂ ୱା ଦ୍ୱିଧା ଉଗ୍ଗହଣଂ ସନ୍ଧାଯ "ଓଧିସକଅନୋଧିସକଦିସାଫରଣାନ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଗ୍ଗହୋ ଚ ଯାୱ ଉପଚାରା

ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଉଗ୍ଗହିତାୟ ଆସେୱନା ଭାୱନା। ତତ୍ଥ ‘‘ସବ୍ବେ ସତ୍ତା, ପାଣା, ଭୂତା, ପୁଗ୍ଗଲା, ଅତ୍ତଭାୱପରିୟାପନ୍ନା’’ତି ଏତେସଂ ୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧା, ଏକେକସ୍ମିଂ ‘‘ଅୱେରା ହୋନ୍ତୁ, ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜା, ଅନୀଘା, ସୁଖୀ ଅତ୍ତାନଂ ପରିହରନ୍ତୂ’’ତି ଚତୁଧା ପୱତ୍ତିତୋ ୱୀସତିୱିଧା ଅନୋଧିସକଫରଣା ମେତ୍ତା, ‘‘ସବ୍ବା ଇତ୍ଥିୟୋ, ପୁରିସା, ଅରିୟା, ଅନରିୟା, ଦେୱା, ମନୁସ୍ସା, ୱିନିପାତିକା’’ତି ସତ୍ତୋଧିକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତା ସତ୍ତୱିଧା ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧା ୱା, ଦସହି ଦିସାହି ଦିସୋଧିକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତା ଦସୱିଧା ଚ, ଏକେକାୟ ୱା ଦିସାୟ ସତ୍ତାଦିଇତ୍ଥାଦିଅୱେରାଦିଭେଦେନ ଅସୀତାଧିକଚତୁସତପ୍ପଭେଦା ଚ ଓଧିଭୋଫରଣା ୱେଦିତବ୍ବା।

ୟେନ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରେନ ଅରତିଆଦିକାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ସୋ ଅରତିଆଦୀସୁ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରୋ, ତେନ। ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେ ହି ଇଦଂ ଭୁମ୍ମଂ। ଏସ ନୟୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ଉକ୍କଣ୍ଠିତା ପନ୍ତସେନାସନେସୁ ଅଧିକୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଭାୱରିଞ୍ଚନା। କାୟୱିନାମନାତି କାୟସ୍ସ ୱିରୂପେନାକାରେନ ନାମନା।

କୁସଲଧମ୍ମସମ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ପଟ୍ଠପନସଭାୱତାୟ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖାନଂ ୱିସୋସନସଭାୱତାୟ ଚ ଆରମ୍ଭଧାତୁଆଦିତୋ ପୱତ୍ତୱୀରିୟନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଠମାରମ୍ଭୱୀରିୟ’’ନ୍ତି। ୟସ୍ମା ପଠମାରମ୍ଭମତ୍ତସ୍ସ କୋସଜ୍ଜୱିଧମନଂ ଥାମଗମନଞ୍ଚ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କୋସଜ୍ଜତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତାୟ ତତୋ ବଲୱତର’’ନ୍ତି। ୟସ୍ମା ପନ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଲଦ୍ଧାସେୱନଂ ଉପରୂପରିୱିସେସଂ ଆୱହନ୍ତଂ ଅତିୱିୟ ଥାମଗତମେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପରଂ ପରଂ ଠାନଂ ଅକ୍କମନତୋ ତତୋପି ବଲୱତର’’ନ୍ତି।

ଅତିଭୋଜନେ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋତି ଅତିଭୋଜନେ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋ, ‘‘ଏତ୍ତକେ ଭୁତ୍ତେ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତି, ଏତ୍ତକେ ନ ହୋତୀ’’ତି ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ କାରଣାକାରଣଗ୍ଗାହୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିୱା ସୂରିୟାଲୋକନ୍ତି ଦିୱା ଗହିତନିମିତ୍ତଂ ସୂରିୟାଲୋକଂ ରତ୍ତିୟଂ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସପୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଧୁତଙ୍ଗାନଂ ୱୀରିୟନିସ୍ସିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଧୁତଙ୍ଗନିସ୍ସିତସପ୍ପାୟକଥାୟପୀ’’ତି।

କୁକ୍କୁଚ୍ଚମ୍ପି କତାକତାନୁସୋଚନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଚେତସୋ ଅୱୂପସମାୱହତାୟ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ସମାନଲକ୍ଖଣମେୱାତି ‘‘ଅୱୂପସମୋ ନାମ ଅୱୂପସନ୍ତାକାରୋ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚମେୱେତଂ ଅତ୍ଥତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ବହୁସ୍ସୁତସ୍ସ ଗନ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ସୁତ୍ତାଦୀନି ୱିଚାରେନ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱେଦାଦିପଟିଲାଭସବ୍ଭାୱତୋ ୱିକ୍ଖେପୋ ନ ହୋତି, ୟଥାୱିଧିପଟିପତ୍ତିୟା ୟଥାନୁରୂପପଟିକାରପ୍ପୱତ୍ତିୟା ଚ କତାକତାନୁସୋଚନଞ୍ଚ ନ ହୋତୀତି ‘‘ବାହୁସଚ୍ଚେନପି...ପେ... ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ପହୀୟତୀ’’ତି ଆହ। ୟଦଗ୍ଗେନ ବାହୁସଚ୍ଚେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ପହୀୟତି, ତଦଗ୍ଗେନ ପରିପୁଚ୍ଛକତାୱିନୟପକତଞ୍ଞୁତାହିପି ତଂ ପହୀୟତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ବୁଦ୍ଧସେୱିତା ଚ ବୁଦ୍ଧସୀଲିତଂ ଆୱହତୀତି ଚେତସୋ ୱୂପସମକରତ୍ତା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚପହାନକାରୀ ୱୁତ୍ତା। ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ପନ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ୱିନୟଧରା କୁକ୍କୁଚ୍ଚୱିନୋଦକା କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତା ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ୱିକ୍ଖେପୋ ଚ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚହେତୁକୋ ହୋତୀତି ‘‘କପ୍ପିୟାକପ୍ପିୟପରିପୁଚ୍ଛାବହୁଲସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ୱିନୟନୟେନେୱ ପରିପୁଚ୍ଛକତାଦୟୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ପହୀନେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚେତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମଂ। କୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ଦୋମନସ୍ସସହଗତତ୍ତା ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ତିଟ୍ଠତି ପୱତ୍ତତି ଏତ୍ଥାତି ଠାନୀୟା, ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ଠାନୀୟା ୱିଚିକିଚ୍ଛାଟ୍ଠାନୀୟା, ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ କାରଣଭୂତା ଧମ୍ମା। ତିଟ୍ଠତୀତି ୱା ଠାନୀୟା, ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଠାନୀୟା ଏତିସ୍ସାତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାଟ୍ଠାନୀୟା, ଅତ୍ଥତୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଏୱ। ସା ହି ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନା ପରତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ସଭାଗହେତୁତାୟ ଅସାଧାରଣଂ।

କୁସଲାକୁସଲାତି କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ କୁସଲା, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅକୁସଲା। ୟେ ଅକୁସଲା, ତେ ସାୱଜ୍ଜା ଅସେୱିତବ୍ବା ହୀନା ଚ। ୟେ କୁସଲା, ତେ ଅନୱଜ୍ଜା ସେୱିତବ୍ବା ପଣୀତା ଚ। କୁସଲାପି ୱା ହୀନେହି ଛନ୍ଦାଦୀହି ଆରଦ୍ଧା ହୀନା, ପଣୀତେହି ପଣୀତା। କଣ୍ହାତି କାଳକା, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅପଭସ୍ସରଭାୱକରଣା। ସୁକ୍କାତି ଓଦାତା, ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଭସ୍ସରଭାୱକରଣା। କଣ୍ହାଭିଜାତିହେତୁତୋ ୱା କଣ୍ହା, ସୁକ୍କାଭିଜାତିହେତୁତୋ ସୁକ୍କା। ତେ ଏୱ ସପ୍ପଟିଭାଗା। କଣ୍ହା ହି ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକତାୟ ସୁକ୍କେହି ସପ୍ପଟିଭାଗା, ତଥା ସୁକ୍କାପି ଇତରେହି। ଅଥ ୱା କଣ୍ହସୁକ୍କା ଚ ସପ୍ପଟିଭାଗା ଚ କଣ୍ହସୁକ୍କସପ୍ପଟିଭାଗା। ସୁଖା ହି ୱେଦନା ଦୁକ୍ଖାୟୱେଦନାୟ ସପ୍ପଟିଭାଗା, ଦୁକ୍ଖା ଚ ୱେଦନା ସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସପ୍ପଟିଭାଗାତି।

କାମଂ ବାହୁସଚ୍ଚପରିପୁଚ୍ଛକତାହି ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକାପି ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପହୀୟତି, ତଥାପି ରତନତ୍ତୟୱିଚିକିଚ୍ଛାମୂଲିକା ସେସୱିଚିକିଚ୍ଛାତି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ତୀଣି ରତନାନି ଆରବ୍ଭା’’ତି। ରତନତ୍ତୟଗୁଣାୱବୋଧେ ହି ‘‘ସତ୍ଥରି କଙ୍ଖତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୦୦୮, ୧୧୨୩, ୧୧୬୭, ୧୨୪୧, ୧୨୬୩, ୧୨୭୦; ୱିଭ। ୯୧୫) ଆଦିୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ଅସମ୍ଭୱୋତି। ୱିନୟେ ପକତଞ୍ଞୁତା ‘‘ସିକ୍ଖାୟ କଙ୍ଖତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୦୦୮, ୧୧୨୩, ୧୧୬୭,

୧୨୪୧, ୧୨୬୩, ୧୨୭୦; ୱିଭ। ୯୧୫) ୱୁତ୍ତାଯ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ପହାନଂ କରୋତୀତି ଆହ ''ୱିନଯେ ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱସ୍ସପୀ''ତି। ଓକପ୍ପନୀଯସଦ୍ଧାସଙ୍ଖାତଅଧିମୋକ୍ଖବହୁଲସ୍ସାତି ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁନୋ ଅନୁପୱିସନସଦ୍ଧାସଙ୍ଖାତଅଧିମୋକ୍ଖେନ ଅଧିମୁଚ୍ଚନବହୁଲସ୍ସ । ଅଧିମୁଚ୍ଚନଞ୍ଚ ଅଧିମୋକ୍ଖୁପ୍ପାଦନମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଦ୍ଧାଯ ୱା ନିନ୍ନପୋଣତା ଅଧିମୁତ୍ତି ଅଧିମୋକ୍ଖୋ।

ସୁଭନିମିତ୍ତଅସୁଭନିମିତ୍ତାଦୀସୂତି ''ସୁଭନିମିତ୍ତାଦୀସୁ ଅସୁଭନିମିତ୍ତାଦୀସୂ''ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ପଠମେନ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଟିଘନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ, ଦୁତିଯେନ ମେତ୍ତାଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଆଦୀନଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି।

ନୀୱରଣପଦୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଖନ୍ଧପଦୱଣ୍ଣନା

୧୧୬। ଉପାଦାନେହି ଆରମ୍ମଣକରଣାଦିୱସେନ ଉପାଦାତବ୍ବା ୱା ଖନ୍ଧା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ଇତି ରୂପନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଇଦଂ-ସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ''ଇଦଂ ରୂପ''ନ୍ତି। ତଯିଦଂ ସରୂପତୋ ଅନୱସେସପରିଯାଦାନଂ ହୋତୀତି ଆହ – ''ଏତ୍ତକଂ ରୂପଂ, ନ ଇତୋ ପରଂ ରୂପଂ ଅତ୍ଥୀ''ତି। ଇତୀତି ୱା ପକାରତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ତସ୍ମା ''ଇତି ରୂପ''ନ୍ତି ଇମିନା ଭୂତୁପାଦାଦିୱସେନ ଯତ୍ତକୋ ରୂପସ୍ସ ଭେଦୋ, ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ରୂପଂ ଅନୱସେସତୋ ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ସଭାୱତୋତି ରୁପ୍ପନସଭାୱତୋ ଚକ୍ଖାଦିୱଣ୍ଣାଦିସଭାୱତୋ ଚ। ୱେଦନାଦୀସୁପୀତି ଏତ୍ଥ ''ଅଯଂ ୱେଦନା, ଏତ୍ତକା ୱେଦନା, ନ ଇତୋ ପରଂ ୱେଦନା ଅତ୍ଥୀତି ସଭାୱତୋ ୱେଦନଂ ପଜାନାତୀ''ତିଆଦିନା, ସଭାୱତୋତି ଚ ଅନୁଭୱନସଭାୱତୋ ସାତାଦିସଭାୱତୋ ଚାତି ଏୱମାଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଖନ୍ଧପଦୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆଯତନପଦୱଣ୍ଣନା

୧୧୭।ଛସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରେସୂତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୩୮୪) ''ଛସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେସୁ ଛସୁ ବାହିରେସୂ''ତି ''ଛସୂ''ତି ପଦଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। କସ୍ମା ପନେତାନି ଉଭଯାନି ଛଏୱ ୱୁତ୍ତାନି? ଛୱିଞ୍ଞାଣକାଯୁପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାନତୋ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଯା ପରିଯାପନ୍ନସ୍ସ ହି ୱିଞ୍ଞାଣକାଯସ୍ସ ଚକ୍ଖାଯତନମେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରଂ, ରୂପାଯତନମେୱ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ, ତଥା ଇତରାନି ଇତରେସଂ, ଛଟ୍ଠସ୍ସ ପନ ଭୱଙ୍ଗମନସଙ୍ଖାତୋ ମନାଯତନେକଦେସୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରଂ, ଅସାଧାରଣଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଯତନଂ ଆରମ୍ମଣଂ। ଚକ୍ଖତୀତି ଚକ୍ଖୁ, ରୂପଂ ଅସ୍ସାଦେତି ୱିଭାୱେତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଣାତୀତି ସୋତଂ। ଘାଯତୀତି ଘାନଂ। ଜୀୱିତନିମିତ୍ତତାଯ ରସୋ ଜୀୱିତଂ, ତଂ ଜୀୱିତମୱ୍ହାଯତୀତି ଜିୱ୍ହା। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ସାସୱଧମ୍ମାନଂ ଆଯୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଦେସୋତି କାଯୋ। ମୁନାତି ଆରମ୍ମଣଂ ୱିଜାନାତୀତି ମନୋ। ରୂପଯତି ୱଣ୍ଣୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜମାନଂ ହଦଯଙ୍ଗତଭାୱଂ ପକାସେତୀତି ରୂପଂ। ସପ୍ପତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ହରୀଯତି ସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଭାୱଂ ଗମୀଯତୀତି ସଦ୍ଦୋ। ଗନ୍ଧଯତି ଅତ୍ତନୋ ୱତ୍ଥୁଂ ସୂଚେତୀତି ଗନ୍ଧୋ। ରସନ୍ତି ତଂ ସତ୍ତା ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀତି ରସୋ। ଫୁସୀଯତୀତି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅତ୍ତନୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ଧମ୍ମା। ସବ୍ବାନି ପନ ଆଯାନଂ ତନନାଦିଅତ୍ଥେନ ଆଯତନାନି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୧୦-୫୧୨) ତଂସଂୱଣ୍ଣନାଯ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୨।୫୧୦) ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚପଜାନାତୀତି ଏତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁ ନାମ ପସାଦଚକ୍ଖୁ, ନ ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁ, ନାପି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଆଦିକନ୍ତି ଆହ ''ଚକ୍ଖୁପସାଦ''ନ୍ତି। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ''ଯଂ ଚକ୍ଖୁ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯ ପସାଦୋ''ତି (ଧ। ସ। ୫୯୬-୫୯୯)। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ୱକ୍ଖମାନତ୍ଥସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ। ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣୱସେନାତି ଅୱିପରୀତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ରସସ୍ସ ଚେୱ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଚ ୱସେନ, ରୂପେସୁ ଆୱିଞ୍ଛନକିଚ୍ଚସ୍ସ ଚେୱ ରୂପାଭିଘାତାରହଭୂତପସାଦଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଚ ୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚା''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୦୪, ୪୦୦; ୩।୪୨୧, ୪୨୫-୪୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୪୩-୪୫; ୪।୫୪-୫୫; କଥା। ୪୬୫, ୪୬୭) ସମୁଦିତାନିଯେୱ ରୂପାଯତନାନି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁ, ନ ୱିସୁଂ ୱିସୁନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ରୂପେ ଚା''ତି ପୁଥୁୱଚନଗ୍ଗହଣଂ, ତାଯ ଏୱ ଚ ଦେସନାଗତିଯା କାମଂ ଇଧାପି ''ରୂପେ ଚ ପଜାନାତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ରୂପଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ପନ ସବ୍ବଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ''ବହିଦ୍ଧା ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପଞ୍ଚା''ତି ଏକୱଚନୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସରସଲକ୍ଖଣୱସେନାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଭାୱକିଚ୍ଚସ୍ସ ଚେୱ ଚକ୍ଖୁପଟିହନନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଚ ୱସେନାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଉଭଯଂ ପଟିଚ୍ଚାତି ଚକ୍ଖୁଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୱସେନ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ, ରୂପେ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ପଚ୍ଚଯଭୂତେ ଚ ପଟିଚ୍ଚ। କାମଞ୍ଚାଯଂ ସୁତ୍ତନ୍ତସଂୱଣ୍ଣନା , ନିପ୍ପରିଯାଯକଥା ନାମ ଅଭିଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତା ଏୱାତି ଅଭିଧମ୍ମନଯେନେୱ ସଂଯୋଜନାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କାମରାଗ…

ପେ… ଅୱିଜ୍ଜାସଂଯୋଜନ''ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ କାମେସୁ ରାଗୋ, କାମୋ ଚ ସୋ ରାଗୋ ଚାତି କାମରାଗୋ, ସୋ ଏୱ ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ସଂଯୋଜନଂ। ଅଯଞ୍ହି ଯସ୍ସ ସଂୱିଜ୍ଜତି, ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ସଂଯୋଜେତି ବନ୍ଧତି, ଇତି ଦୁକ୍ଖେନ ସତ୍ତଂ, ଭୱାଦିକେ ୱା ଭୱନ୍ତରାଦୀହି, କମ୍ମୁନା ୱା ୱିପାକଂ ସଂଯୋଜେତି ବନ୍ଧତୀତି ସଂଯୋଜନଂ। ଏୱଂ ପଟିଘସଂଯୋଜନାଦୀନମ୍ପି ଯଥାରହଂ ଅତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ସରସଲକ୍ଖଣୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ପନ ସତ୍ତସ୍ସ ୱଟ୍ଟତୋ ଅନିସ୍ସଜ୍ଜନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚସ୍ସ ଚେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତବନ୍ଧନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଚ ୱସେନାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଭୱସ୍ସାଦ-ଦିଟ୍ଠସ୍ସାଦ-ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ କାମସ୍ସାଦଗ୍ଗହଣଂ। ଅସ୍ସାଦଯତୋତି ଅଭିରମନ୍ତସ୍ସ। ଅଭିନନ୍ଦତୋତି ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହାୱସେନ ନନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ। ପଦଦ୍ୱଯେନପି ବଲୱତୋ କାମରାଗସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତା କାମରାଗୁପ୍ପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଏତଂ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ଏତଂ ଏୱଂସୁଖୁମଂ ଏୱଂଦୁବ୍ବିଭାଗଂ ଆରମ୍ମଣଂ। ନିଚ୍ଚଂ ଧୁୱନ୍ତି ଏତଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ''ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜିସ୍ସତି ୱିନସ୍ସିସ୍ସତୀତି ଗଣ୍ହତୋ''ତି ଏୱମାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ଭୱଂ ପତ୍ଥେନ୍ତସ୍ସାତି ''ଇଦିସେ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱେ ଯସ୍ମା ଅମ୍ହାକଂ ଇଦଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ସୁଲଭଂ ଜାତଂ, ତସ୍ମା ଆଯତିମ୍ପି ସମ୍ପତ୍ତିଭୱୋ ଭୱେଯ୍ଯା''ତି ଭୱଂ ନିକାମେନ୍ତସ୍ସ। ଏୱରୂପଂ ସକ୍କା ଲଦ୍ଧୁନ୍ତି ଯୋଜନା। ଉସୂଯତୋତି ଉସୂଯଂ ଇସ୍ସଂ ଉପ୍ପାଦଯତୋ। ଅଞ୍ଞସ୍ସ ମଚ୍ଛରାଯତୋତି ଅଞ୍ଞେନ ଅସାଧାରଣଭାୱକରଣେନ ମଚ୍ଛରିଯଂ କରୋତୋ। ସବ୍ବେହେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ନୱହି ସଂଯୋଜନେହି।

ତଞ୍ଚ କାରଣନ୍ତି ସୁଭନିମିତ୍ତପଟିଘନିମିତ୍ତାଦିୱିଭାୱଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାଦିରୂପାରମ୍ମଣଞ୍ଚେୱ ତତ୍ଥାଯୋନିସୋମନସିକାରଞ୍ଚାତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସଂଯୋଜନସ୍ସ କାରଣଂ। ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତଅସମୂହତଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନତଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନତା ସମୁଦାଚାରଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତା। ଯେନ କାରଣେନାତି ଯେନ ୱିପସ୍ସନାସମଥଭାୱନାସଙ୍ଖାତେନ କାରଣେନ। ତଞ୍ହି ତସ୍ସ ତଦଙ୍ଗୱସେନ ଚେୱ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ଚ ପହାନକାରଣଂ। ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯାନଂ ଅପାଯଗମନୀଯତାଯ ପଠମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝତା ୱୁତ୍ତା। ଯଦି ଏୱଂ ''ତିଣ୍ଣଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ପରିକ୍ଖଯା ସୋତାପନ୍ନୋ ହୋତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୪୧) ସୁତ୍ତପଦଂ କଥନ୍ତି? ତଂ ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାନୁଲୋମସାସନଞ୍ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନା, ଅଯଂ ପନ ଅଭିଧମ୍ମନଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାତି ନାଯଂ ଦୋସୋ। ଓଢଆରିକସ୍ସାତି ଥୂଲସ୍ସ, ଯତୋ ଅଭିଣ୍ହସମୁପ୍ପତ୍ତିପରିଯୁଟ୍ଠାନତିବ୍ବତାୱ ହୋତି। ଅଣୁସହଗତସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଓଢଆରିକାଭାୱେନ ଅଣୁଭାୱଂ ସୁଖୁମଭାୱଂ ଗତସ୍ସ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସଂଯୋଜନସ୍ସପେତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତସଂଯୋଜନେହି ଅୱିନାଭାୱତୋ। ସୋତାଦୀନଂ ସଭାୱସରସଲକ୍ଖଣୱସେନ ପଜାନନା, ତପ୍ପଚ୍ଚଯାନଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ଉପ୍ପାଦାଦିପଜାନନା ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏସେୱ ନଯୋ''ତି ଅତିଦିସତି।

ଅତ୍ତନୋ ୱା ଧମ୍ମେସୂତି ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନଧମ୍ମେସୁ, ଅତ୍ତନୋ ଉଭଯଧମ୍ମେସୁ ୱା। ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନପରିଗ୍ଗହଣେନାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନପରିଗ୍ଗଣ୍ହନମୁଖେନାତି ଅତ୍ଥୋ, ଏୱଞ୍ଚ ଅନୱସେସତୋ ସପରସନ୍ତାନେସୁ ଆଯତନାନଂ ପରିଗ୍ଗହୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ପରସ୍ସ ୱା ଧମ୍ମେସୂତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ରୂପାଯତନସ୍ସାତି ଅଡ୍ଢେକାଦସପଭେଦରୂପସଭାୱସ୍ସ ଆଯତନସ୍ସ। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ନୀହରିତବ୍ବାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ସେସଖନ୍ଧେସୂତି ୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେସୁ। ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ଇମିନା ଅତିଦେସେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ଆହାରସମୁଦଯାତି, ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧେ ନାମରୂପସମୁଦଯାତି, ସେସକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଫସ୍ସସମୁଦଯାତି ଇମଂ ୱିସେସଂ ୱିଭାୱେତି, ଇତରଂ ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ସମାନନ୍ତି। ଖନ୍ଧପବ୍ବେ ୱିଯ ଆଯତନପବ୍ବେପି ଲୋକୁତ୍ତରନିୱତ୍ତନଂ ପାଠଇଯଂ ଗହିତଂ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ''ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ନ ଗହେତବ୍ବା''ତି।

ଆଯତନପବ୍ବୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପବ୍ବୱଣ୍ଣନା

୧୧୮।ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତସ୍ସାତି କିଲେସନିଦ୍ଦାଯ ପଟିବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତସ୍ସ, ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ୱା ପଟିୱିଜ୍ଝନକସତ୍ତସ୍ସ। ଅଙ୍ଗେସୂତି କାରଣେସୁ, ଅୱଯୱେସୁ ୱା। ଉଦଯବ୍ବଯଞ୍ଞାଣୁପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସମ୍ବୋଧିପଟିପଦାଯଂ ଠିତୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ''ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯୋଗାୱଚରୋତି ସମ୍ବୋଧୀ''ତି।

''ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନୀଯା''ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ''ୱିଚିକିଚ୍ଛଟ୍ଠାନୀଯା''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତନ୍ତି ଯୋନିସୋମନସିକାରଂ। ତତ୍ଥାତି ସତିଯଂ। ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମଂ।

ସତି ଚ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଞ୍ଚ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୩୮୫; ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୫।୨୩୨; ଅ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୪୧୮)। ଅଥ ୱା ସତିପଧାନଂ ଅଭିକ୍କନ୍ତାଦିସାତ୍ଥକଭାୱପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଞ୍ଞାଣଂ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ତଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ସତୋକାରିଭାୱାୱହତ୍ତା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ହୋତି। ଯଥା

ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମାନଂ ପହାନଂ ଅନୁରୂପଧମ୍ମସେୱନା ଚ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦାୟ ହୋତି, ଏୱଂ ସତିରହିତପୁଗ୍ଗଲୱିୱଜ୍ଜନା, ସତୋକାରୀପୁଗ୍ଗଲସେୱନା, ତତ୍ଥ ଚ ୟୁତ୍ତପୟୁତ୍ତତା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାୟ ହୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ''ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞ''ନ୍ତିଆଦିନା।

ଧମ୍ମାନଂ, ଧମ୍ମେସୁ ୱା ୱିଚୟୋ ଧମ୍ମୱିଚୟୋ, ସୋ ଏୱ ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ଧମ୍ମୱିଚୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ। ''କୁସଲାକୁସଲା ଧମ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ ୟଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ତତ୍ଥ ୟୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋତି କୁସଲାଦୀସୁ ତଂତଂସଭାୱରସଲକ୍ଖଣାଦିକସ୍ସ ୟାଥାୱତୋ ଅୱବୁଜ୍ଝନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ସୋ ହି ଅୱିପରୀତମନସିକାରତାୟ ''ୟୋନିସୋମନସିକାରୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତଦାଭୋଗତାୟ ଆୱଜ୍ଜନାପି ତଗ୍ଗତିକାୱ, ତସ୍ସ ଅଭିଣ୍ହପୱତ୍ତନଂ ବହୁଲୀକାରୋ। ଭିୟ୍ୟୋଭାୱାୟାତି ପୁନପ୍ପୁନଭାୱାୟ। ୱେପୁଲ୍ଲାୟାତି ୱିପୁଲଭାୱାୟ। ପାରିପୂରିୟାତି ପରିବ୍ରୂହନାୟ।

ପରିପୁଚ୍ଛକତାତି ପରିୟୋଗାହେତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛକଭାୱୋ। ଆଚରିୟେ ପୟିରୁପାସିତ୍ୱା ପଞ୍ଚପି ନିକାୟେ ସହ ଅଟ୍ଠକଥାୟ ପରିୟୋଗାହେତ୍ୱା ୟଂ ୟଂ ତତ୍ଥ ଗଣ୍ଠିଟ୍ଠାନଭୂତଂ, ତଂ ତଂ ''ଇଦଂ ଭନ୍ତେ କଥଂ, ଇମସ୍ସ କୋ ଅତ୍ଥୋ''ତି ଖନ୍ଧାୟତନାଦିଅତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମୱିଚୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନାହ ''ଖନ୍ଧଧାତୁ…ପେ… ବହୁଲତା''ତି।

ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିୟାତି ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ସରୀରଂ, ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧାନି ଚୀୱରାଦୀନି ଚ ଇଧ ''ୱତ୍ଥୂନୀ''ତି ଅଧିପ୍ପେତାନି। ତାନି ୟଥା ଚିତ୍ତସ୍ସ ସୁଖାୱହାନି ହୋନ୍ତି, ତଥା କରଣଂ ତେସଂ ୱିସଦଭାୱକରଣଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନ''ନ୍ତିଆଦି। ଉସ୍ସନ୍ନଦୋସନ୍ତି ୱାତାଦିଉସ୍ସନ୍ନଦୋସଂ। ସେଦମଲମକ୍ଖିତନ୍ତି ସେଦେନ ଚେୱ ଜଲ୍ଲିକାସଙ୍ଖାତେନ ସରୀରମଲେନ ଚ ମକ୍ଖିତଂ। ଚ-ସଦ୍ଦେନ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ସରୀରସ୍ସ ପୀଳଆୱହଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସେନାସନଂ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦେନ ପତ୍ତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅୱିସଦେ ସତି, ୱିସୟଭୂତେ ୱା। କଥଂ ଭାୱନମନୁୟୁତ୍ତସ୍ସ ତାନି ୱିସୟୋ? ଅନ୍ତରନ୍ତରା ପୱତ୍ତନକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନେୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ହି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାୟ ଅପରିସୁଦ୍ଧଭାୱାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ଚିତ୍ତଚେତସିକେସୁ ନିସ୍ସୟାଦିପଚ୍ଚୟଭୂତେସୁ। ଞାଣମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ତେନ ନ କେୱଲଂ ତଂ ୱତ୍ଥୁୟେୱ, ଅଥ ଖୋ ତସ୍ମିଂ ଅପରିସୁଦ୍ଧେ ଞାଣମ୍ପି ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି ନିସ୍ସୟାପରିସୁଦ୍ଧିୟା ତଂନିସ୍ସିତାପରିସୁଦ୍ଧି ୱିୟ ୱିସୟସ୍ସ ଅପରିସୁଦ୍ଧତାୟ ୱିସୟୀନଂ ଅପରିସୁଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତି।

ସମଭାୱକରଣନ୍ତି କିଚ୍ଚତୋ ଅନୂନାଧିକଭାୱକରଣଂ। ୟଥାପଚ୍ଚୟଂ ସଦ୍ଧେୟ୍ୟୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅଧିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚସ୍ସ ପଟୁତରଭାୱେନ ପଞ୍ଞାୟ ଅୱିସଦତାୟ ୱୀରିୟାଦୀନଞ୍ଚ ସିଥିଲତାଦିନା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ବଲୱଂ ହୋତି। ତେନାହ ''ଇତରାନି ମନ୍ଦାନୀ''ତି। ତତୋତି ତସ୍ମା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ ଇତରେସଞ୍ଚ ମନ୍ଦତ୍ତା। କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖେ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ଅନୁବଲପ୍ପଦାନଂ ପଗ୍ଗହୋ, ପଗ୍ଗହୋୱ କିଚ୍ଚଂ ପଗ୍ଗହକିଚ୍ଚଂ। ''କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ''ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଆରମ୍ମଣଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଠାନଂ, ଅନିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱା ଉପଟ୍ଠାନଂ। ୱିକ୍ଖେପପଟିପକ୍ଖୋ, ୟେନ ୱା ସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତା ହୋନ୍ତି, ସୋ ଅୱିକ୍ଖେପୋ। ରୂପଗତଂ ୱିୟ ଚକ୍ଖୁନା ୟେନ ୟାଥାୱତୋ ୱିସୟସଭାୱଂ ପସ୍ସତି, ତଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ବଲୱତା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ଅଭିଭୂତତ୍ତା। ସହଜାତଧମ୍ମେସୁ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେନ୍ତାନଂ ସହପୱତ୍ତମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏକରସତାୱସେନେୱ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି, ନ ଅଞ୍ଞଥା।

ତସ୍ମାତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ କାରଣଭାୱେନ ପଚ୍ଚାମସତି। ତନ୍ତି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ଧମ୍ମସଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନାତି ୟସ୍ସ ସଦ୍ଧେୟ୍ୟୱତ୍ଥୁନୋ ଉଳାରତାଦିଗୁଣେ ଅଧିମୁଚ୍ଚନସ୍ସ ସାତିସୟପ୍ପୱତ୍ତିୟା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ବଲୱଂ ଜାତଂ, ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନତାଦିୱିଭାଗତୋ ୟାଥାୱତୋ ୱୀମଂସନେନ। ଏୱଞ୍ହି ଏୱଂଧମ୍ମତାନୟେନ ସଭାୱସରସତୋ ପରିଗ୍ଗୟ୍ହମାନେ ସୱିପ୍ଫାରୋ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ନ ହୋତି ''ଅୟଂ ଇମେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱୋ''ତି ପରିଜାନନୱସେନ ପଞ୍ଞାବ୍ୟାପାରସ୍ସ ସାତିସୟତ୍ତା। ଧୁରିୟଧମ୍ମେସୁ ହି ୟଥା ସଦ୍ଧାୟ ବଲୱଭାୱେ ପଞ୍ଞାୟ ମନ୍ଦଭାୱୋ ହୋତି, ଏୱଂ ପଞ୍ଞାୟ ବଲୱଭାୱେ ସଦ୍ଧାୟ ମନ୍ଦଭାୱୋ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ତଂ ଧମ୍ମସଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ…ପେ… ହାପେତବ୍ବ''ନ୍ତି। ତଥାଅମନସିକାରେନାତି ୟେନାକାରେନ ଭାୱନମନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ବଲୱଂ ଜାତଂ, ତେନାକାରେନ ଭାୱନାୟ ଅନନୁୟୁଞ୍ଜନତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଧ ଦୁୱିଧେନ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ବଲୱଭାୱୋ ଅତ୍ତନୋ ୱା ପଚ୍ଚୟୱିସେସୱସେନ କିଚ୍ଚୁତ୍ତରିୟତୋ ୱୀରିୟାଦୀନଂ ୱା ମନ୍ଦକିଚ୍ଚତାୟ। ତତ୍ଥ ପଠମୱିକପ୍ପେ ହାପନୱିଧି ଦସ୍ସିତୋ, ଦୁତିୟୱିକପ୍ପେ ପନ ୟଥା ମନସିକରୋତୋ ୱୀରିୟାଦୀନଂ ମନ୍ଦକିଚ୍ଚତାୟ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ବଲୱଂ ଜାତଂ, ତଥା ଅମନସିକାରେନ, ୱୀରିୟାଦୀନଂ ପଟୁକିଚ୍ଚଭାୱାୱହେନ ମନସିକାରେନ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ତେହି ସମରସଂ କରୋନ୍ତେନ ହାପେତବ୍ବଂ। ଇମିନା ନୟେନ ସେସିନ୍ଦ୍ରିୟେସୁପି ହାପନୱିଧି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱକ୍କଲିତ୍ଥେରୱତ୍ଥୂତି ସୋ ହି ଆୟସ୍ମା ସଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତତାୟ କତାଧିକାରୋ ସତ୍ଥୁ ରୂପକାୟଦସ୍ସନପସୁତୋ ଏୱ ହୁତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରା ''କିଂ ତେ, ୱକ୍କଲି, ଇମିନା ପୂତିକାୟେନ ଦିଟ୍ଠେନ, ୟୋ ଖୋ, ୱକ୍କଲି, ଧମ୍ମଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ମଂ ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା (ସଂ॰ ନି॰ ୩।୮୭) ଓୱଦିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ନିୟୋଜିତୋପି ତଂ ଅନନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ପଣାମିତୋ ଅତ୍ତାନଂ ୱିନିପାତେତୁଂ ପପାତଟ୍ଠାନଂ ଅଭିରୁହି। ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା ୟଥାନିସିନ୍ନୋୱ ଓଭାସଗିସ୍ସଜ୍ଜନେନ

ଅତ୍ଥାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା –

‘‘ପାମୋଜ୍ଜବହୁଲୋ ଭିକ୍ଖୁ, ପସନ୍ନୋ ବୁଦ୍ଧସାସନେ;

ଅଧିଗଚ୍ଛେ ପଦଂ ସନ୍ତଂ, ସଙ୍ଖାରୂପସମଂ ସୁଖ’’ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୩୮୧);

ଗାଥଂ ୱତ୍ୱା ‘‘ଏହିୱକ୍କଲୀ’’ତି ଆହ। ସୋ ତେନ ଅମତେନେୱ ଅଭିସିତ୍ତୋ ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେସି, ସଦ୍ଧାୟ ପନ ବଲୱଭାୱତୋ ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିଂ ନ ଓତରତି। ତଂ ଞତ୍ୱା ଭଗୱା ତସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସମତ୍ତପଟିପାଦନାୟ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସୋଧେତ୍ୱା ଅଦାସି। ସୋ ସତ୍ଥାରା ଦିନ୍ନନୟେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିୟା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱକ୍କଲିତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି।

ଇତରକିଚ୍ଚଭେଦନ୍ତି ଉପଟ୍ଠାନାଦିକିଚ୍ଚୱିସେସଂ। ପସ୍ସଦ୍ଧାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସମାଧିଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ହାପେତବ୍ବନ୍ତି ୟଥା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ବଲୱଭାୱୋ ଧମ୍ମସଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ହାୟତି, ଏୱଂ ୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତତା ପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦିଭାୱନାୟ ହାୟତି ସମାଧିପକ୍ଖିୟତ୍ତା ତସ୍ସା। ତଥାହି ସା ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତତଂ କୋସଜ୍ଜପାତତୋ ରକ୍ଖନ୍ତୀ ୱୀରିୟାଦିଭାୱନା ୱିୟ ୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପାତତୋ ରକ୍ଖନ୍ତୀ ଏକଂସତୋ ହାପେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପସ୍ସଦ୍ଧାଦିଭାୱନାୟ ହାପେତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ସୋଣତ୍ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୂତି ସୁଖୁମାଲସୋଣତ୍ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ। ସୋ ହି ଆୟସ୍ମା, ସତ୍ଥୁ, ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ସୀତୱନେ ୱିହରନ୍ତୋ ‘‘ମମ ସରୀରଂ ସୁଖୁମାଲଂ, ନ ଚ ସକ୍କା ସୁଖେନେୱ ସୁଖଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ, କାୟଂ କିଲମେତ୍ୱାପି ସମଣଧମ୍ମୋ କାତବ୍ବୋ’’ତି ଠାନଚଙ୍କମମେୱ ଅଧିଟ୍ଠାୟ ପଧାନମନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ପାଦତଲେସୁ ଫୋଟେସୁ ଉଟ୍ଠିତେସୁପି ୱେଦନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଦଢହୱୀରିୟଂ କରୋନ୍ତୋ ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧୱୀରିୟତାୟ ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ସତ୍ଥା ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱୀଣୂପମୋୱାଦେନ ଓୱଦିତ୍ୱା ୱୀରିୟସମତାୟୋଜନୱିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସୋଧେତ୍ୱା ଗିଜ୍ଝକୂଟଂ ଗତୋ। ଥେରୋପି ସତ୍ଥାରା ଦିନ୍ନନୟେନ ୱୀରିୟସମତଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ଭାୱେନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୋଣତ୍ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ଦସ୍ସେତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ସେସେସୁପୀତି ସତିସମାଧିପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟେସୁପି।

ସମତନ୍ତି ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନୂନାନଧିକଭାୱଂ, ତଥା ସମାଧିୱୀରିୟାନଂ। ୟଥା ହି ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାନଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଧୁରିୟଧମ୍ମଭୂତାନଂ କିଚ୍ଚତୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନାତିୱତ୍ତନଂ ୱିସେସତୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ୟତୋ ନେସଂ ସମଧୁରତାୟ ଅପ୍ପନା ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ସମାଧିୱୀରିୟାନଂ କୋସଜ୍ଜୁଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିକାନଂ ସମରସତାୟ ସତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୂପତ୍ଥମ୍ଭନତୋ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅନ୍ତଦ୍ୱୟପାତାଭାୱେନ ସମ୍ମଦେୱ ଅପ୍ପନା ଇଜ୍ଝତୀତି। ବଲୱସଦ୍ଧୋତିଆଦି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ସମତ୍ଥନଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୟୋ ବଲୱତିୟା ସଦ୍ଧାୟ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅୱିସଦଞାଣୋ, ସୋ ମୁଧାପସନ୍ନୋ ହୋତି,ନ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସନ୍ନୋ। ତଥା ହି ସୋ ଅୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପସୀଦତି ସେୟ୍ୟଥାପି ତିତ୍ଥିୟସାୱକା। କେରାଟିକପକ୍ଖନ୍ତି ସାଠେୟ୍ୟପକ୍ଖଂ ଭଜତି। ସଦ୍ଧାହୀନାୟ ପଞ୍ଞାୟ ଅତିଧାୱନ୍ତୋ ‘‘ଦେୟ୍ୟୱତ୍ଥୁପରିଚ୍ଚାଗେନ ୱିନା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମତ୍ତେନପି ଦାନମୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦୀନି ପରିକପ୍ପେତି ହେତୁପତିରୂପକେହି ୱଞ୍ଚିତୋ, ଏୱଂଭୂତୋ ଚ ସୁକ୍ଖତକ୍କୱିଲୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ ପଣ୍ଡିତାନଂ ୱଚନଂ ନାଦିୟତି, ସଞ୍ଞତ୍ତିଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ତେନାହ ‘‘ଭେସଜ୍ଜସମୁଟ୍ଠିତୋ ୱିୟ ରୋଗୋ ଅତେକିଚ୍ଛୋ ହୋତୀ’’ତି। ୟଥା ଚେତ୍ଥ ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମଭାୱୋ ଅତ୍ଥାୱହୋ, ଅନତ୍ଥାୱହୋ ୱିସମଭାୱୋ, ଏୱଂ ସମାଧିୱୀରିୟାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅୱିକ୍ଖେପାୱହୋ ସମଭାୱୋ, ଇତରୋ ୱିକ୍ଖେପାୱହୋ ଚାତି। କୋସଜ୍ଜଂ ଅଧିଭୱତି, ତେନ ଅପ୍ପନଂ ନ ପାପୁଣାତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ । ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅଧିଭୱତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତଦୁଭୟନ୍ତି ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାଦ୍ୱୟଂ ସମାଧିୱୀରିୟଦ୍ୱୟଞ୍ଚ। ସମଂ କାତବ୍ବନ୍ତି ସମରସଂ କାତବ୍ବଂ।

ସମାଧିକମ୍ମିକସ୍ସାତି ସମଥକମ୍ମଟ୍ଠାନିକସ୍ସ। ଏୱନ୍ତି ଏୱଂ ସନ୍ତେ, ସଦ୍ଧାୟ ଥୋକଂ ବଲୱଭାୱେ ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଦହନ୍ତୋତି ‘‘ପଥୱୀତି ମନସିକାରମତ୍ତେନ କଥଂ ଝାନୁପ୍ପତ୍ତୀ’’ତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ‘‘ଅଦ୍ଧା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ୱୁତ୍ତୱିଧି ଇଜ୍ଝିସ୍ସତୀ’’ତି ସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ସଦ୍ଧଂ ଜନେନ୍ତୋ। ଓକପ୍ପେନ୍ତୋତି ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ୱିୟ ଅଧିମୁଚ୍ଚନୱସେନ ଅୱକପ୍ପେନ୍ତୋ ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତୋ। ଏକଗ୍ଗତା ବଲୱତୀ ୱଟ୍ଟତି ସମାଧିପ୍ପଧାନତ୍ତା ଝାନସ୍ସ। ଉଭିନ୍ନନ୍ତି ସମାଧିପଞ୍ଞାନଂ। ସମାଧିକମ୍ମିକସ୍ସ ସମାଧିନୋ ଅଧିମତ୍ତତାୟ ପଞ୍ଞାୟ ଅଧିମତ୍ତତାପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ସମତାୟପୀ’’ତି, ସମଭାୱେନପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପନାତି ଲୋକିୟଅପ୍ପନା। ତଥା ହି ‘‘ହୋତିୟେୱା’’ତି ସାସଙ୍କଂ ୱଦତି। ଲୋକୁତ୍ତରପ୍ପନା ପନ ତେସଂ ସମଭାୱେନେୱ ଇଚ୍ଛିତା। ୟଥାହ ‘‘ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ୟୁଗନଦ୍ଧଂ ଭାୱେତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୧୭; ପଟି। ମ। ୨।୫)। ୟଦି ୱିସେସତୋ ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାନଂ ସମାଧିୱୀରିୟାନଞ୍ଚ ସମତା ଇଚ୍ଛିତା, କଥଂ ସତୀତି ଆହ ‘‘ସତି ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ବଲୱତୀ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିକେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିକେକଦେସେ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ସଦ୍ଧାୱୀରିୟପଞ୍ଞାନ’’ନ୍ତି ଆହ। ଅଞ୍ଞଥା ପୀତି ଚ ଗହେତବ୍ବା ସିୟା। ତଥା ହି ‘‘କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖିକେନ ସମାଧିନା’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ‘‘ପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାହୀ’’ତି। ସାତି ସତି। ସବ୍ବେସୁ ରାଜକମ୍ମେସୁ ନିୟୁତ୍ତୋ ସବ୍ବକମ୍ମିକୋ। ତେନାତି ତେନା ସବ୍ବତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତେନ କାରଣେନ। ଆହ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ। ସବ୍ବତ୍ଥ ନିୟୁତ୍ତା ସବ୍ବତ୍ଥିକା, ସବ୍ବେନ ୱା ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିୟେନ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେନ ଅତ୍ଥେତବ୍ବା ସବ୍ବତ୍ଥିୟା, ସବ୍ବତ୍ଥିୟାୱ ସବ୍ବତ୍ଥିକା। ଚିତ୍ତନ୍ତି

କୁସଲଚିତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ହି ସତି ପଟିସରଣଂ ପରାୟଣଂ ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପତ୍ତିୟା ଅନଧିଗତସ୍ସ ଅଧିଗମାୟ। ତେନାହ ‘‘ଆରକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା’’ତିଆଦି।

ଖନ୍ଧାଦିଭେଦେ ଅନୋଗାଢହପଞ୍ଞାନନ୍ତି ପରିୟତ୍ତିବାହୁସଚ୍ଚୱସେନପି ଖନ୍ଧାୟତନାଦୀସୁ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତବୁଦ୍ଧୀନଂ। ବହୁସ୍ସୁତସେୱନା ହି ସୁତମୟଞାଣାୱହା। ତରୁଣୱିପସ୍ସନାସମଙ୍ଗୀପି ଭାୱନାମୟଞାଣେ ଠିତତ୍ତା ଏକଂସତୋ ପଞ୍ଞୱା ଏୱ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସମପଞ୍ଞାସ… ପେ… ପୁଗ୍ଗଲସେୱନା’’ତି। ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଭାୱୱସେନ ତପ୍ପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଭାୱଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଗମ୍ଭୀରେସୁ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ପୱତ୍ତାୟ ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞାୟା’’ତି। ତଞ୍ହି ଞେୟ୍ୟଂ ତାଦିସାୟ ପଞ୍ଞାୟ ଚରିତବ୍ବତୋ ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିୟଂ, ତସ୍ସା ୱା ପଞ୍ଞାୟ ତତ୍ଥ ପଭେଦତୋ ପୱତ୍ତି ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିୟା, ତସ୍ସା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାତି ଆହ ‘‘ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞାୟ ପଭେଦପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା’’ତି। ଯଥା ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତୋ ନାମ ଅରହା ଏୱ, ଏୱଂ ସୋ ଏୱ ପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତୋପୀତି ଆହ ‘‘ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭାୱନାପାରିପୂରୀ ହୋତୀ’’ତି। ୱୀରିୟାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

‘‘ତତ୍ତଂ ଅୟୋଖିଲଂ ହତ୍ଥେ ଗମେନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୨୫୦, ୨୬୭; ଅ। ନି। ୩।୩୬) ପଞ୍ଚୱିଧବନ୍ଧନକମ୍ମକାରଣଂ ନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତସ୍ସ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ସବ୍ବପଠମଂ କରୋନ୍ତୀତି ଦେୱଦୂତସୁତ୍ତାଦୀସୁ ତସ୍ସା ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚ ଆହ ‘‘ପଞ୍ଚୱିଧବନ୍ଧନକମ୍ମକାରଣତୋ ପଟ୍ଠାୟା’’ତି। ସକଟୱାହନାଦିକାଲେତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତଦଞ୍ଞଂ ମନୁସ୍ସେହି ତିରଚ୍ଛାନେହି ଚ ୱିବାଧିୟମାନକାଲଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରନ୍ତି ଇଦଂ ଅପରାପରଂ ପେତେସୁୟେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସତ୍ତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଏକଚ୍ଚାନଂ ୱା ପେତାନଂ ଏକଚ୍ଚତିରଚ୍ଛାନାନଂ ୱିୟ ତଥା ଦୀଘାୟୁକଭାୱତୋ। ତଥା ହି କାଢଓ ନାଗରାଜା ଚତୁନ୍ନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଧିଗତରୂପଦସ୍ସନୋ।

ଏୱଂ ଆନିସଂସଦସ୍ସାୱିନୋତି ୱୀରିୟାୟତ୍ତୋ ଏୱ ସବ୍ବୋ ଲୋକୁତ୍ତରୋ ଲୋକିୟୋ ଚ ୱିସେସାଧିଗମୋତି ଏୱଂ ୱୀରିୟେ ଆନିସଂସଦସ୍ସନସୀଲସ୍ସ। ଗମନୱୀଥିନ୍ତି ସପୁବ୍ବଭାଗଂ ନିବ୍ବାନଗାମିନିଂ ଅରିୟମଗ୍ଗପଟିପଦଂ। ସା ହି ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱଟ୍ଟନିସ୍ସରଣାୟ ଗନ୍ତବ୍ବା ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବା ପଟିପଦାତି କତ୍ୱା ଗମନୱୀଥି ନାମ। କାୟଦଢହୀବହୁଲୋତି ଯଥା ତଥା କାୟସ୍ସ ଦଢହୀକମ୍ମପସୁତୋ। ପିଣ୍ଡନ୍ତି ରଟ୍ଠପିଣ୍ଡଂ। ପଚ୍ଚୟଦାୟକାନଂ ଅତ୍ତନି କାରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ମହପ୍ଫଲଭାୱସ୍ସ କରଣେନ ପିଣ୍ଡସ୍ସ ଭିକ୍ଖାୟ ପଟିପୂଜନା ପିଣ୍ଡାପଚାୟନଂ।

ନୀହରନ୍ତୋତି ପୱତ୍ତୱିକତୋ ନୀହରନ୍ତୋ। ତଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାତି ତଂ ଉପାସିକାୟ ୱଚନଂ ପଣ୍ଣସାଲଦ୍ୱାରେ ଠିତୋୱ ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞତାୟ ଦିବ୍ବସୋତେନ ସୁତ୍ୱା। ମନୁସ୍ସସମ୍ପତ୍ତି ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତି ଅନ୍ତେ ନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତୀତି ତିସ୍ସୋ ସମ୍ପତ୍ତିୟୋ। ଦାତୁଂ ସକ୍କିସ୍ସସୀତି ‘‘ତୟି କତେନ ଦାନମୟେନ ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚମୟେନ ଚ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଖେତ୍ତୱିସେସଭାୱୂପଗମନେନ ଅପରାପରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସସମ୍ପତ୍ତିୟୋ ଅନ୍ତେ ନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ ଦାତୁଂ ସକ୍କିସ୍ସସୀ’’ତି ଥେରୋ ଅତ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛତି। ସିତଂ କରୋନ୍ତୋୱାତି ‘‘ଅକିଚ୍ଛେନେୱ ମୟା ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ସମତିକ୍କନ୍ତ’’ନ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାୱସାନେ ସଞ୍ଜାତପାମୋଜ୍ଜୱସେନ ସିତଂ କରୋନ୍ତୋ ଏୱ।

ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନନ୍ତି ଜାତିଧମ୍ମକୁଲଧମ୍ମାଦିଲଙ୍ଘନେନ ଅସମ୍ମାପଟିପନ୍ନଂ। ଏୱଂ ଯଥା ଅସମ୍ମାପଟିପନ୍ନୋ ପୁତ୍ତୋ ତାୟ ଏୱ ଅସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା କୁଲସନ୍ତାନତୋ ବାହିରୋ ହୁତ୍ୱା ପିତୁ ସନ୍ତିକା ଦାୟଜ୍ଜସ୍ସ ନ ଭାଗୀ, ଏୱଂ କୁସୀତୋପି ତେନେୱ କୁସୀତଭାୱେନ ଅସମ୍ମାପଟିପନ୍ନୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକା ଲଦ୍ଧବ୍ବଅରିୟଧନଦାୟଜ୍ଜସ୍ସ ନ ଭାଗୀ। ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋୱ ଲଭତି ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜନତୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱୀରିୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି ଯୋଜନା। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ।

ମହାତି ସୀଲାଦୀହି ଗୁଣେହି ମହନ୍ତୋ ୱିପୁଲୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ। ତଂ ପନସ୍ସ ଗୁଣମହତ୍ତଂ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁକମ୍ପନେନ ଲୋକେ ପାକଟନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସତ୍ଥୁନୋ ହୀ’’ତିଆଦିମାହ।

ଯସ୍ମା ସତ୍ଥୁସାସନେ ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ପବ୍ବଜ୍ଜୁପଗମେନ ସକ୍ୟପୁତ୍ତିୟଭାୱୋ ସମ୍ପଜ୍ଜାୟତି, ତସ୍ମା ବୁଦ୍ଧପୁତ୍ତଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅସମ୍ଭିନ୍ନାୟା’’ତିଆଦିମାହ।

ଅଲସାନଂ ଭାୱନାୟ ନାମମତ୍ତମ୍ପି ଅଜାନନ୍ତାନଂ କାୟଦଢହୀବହୁଲାନଂ ଯାୱଦତ୍ଥଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସେୟ୍ୟସୁଖାଦିଅନୁଯୁଞ୍ଜନକାନଂ ତିରଚ୍ଛାନକଥିକାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଦୂରତୋ ୱଜ୍ଜନା କୁସୀତପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନା। ‘‘ଦିୱସଂ ଚଙ୍କମେନ ନିସଜ୍ଜାୟା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୪୨୩; ୩।୭୫; ସଂ। ନି। ୪।୧୨୦; ଅ। ନି। ୩।୧୬; ୱିଭ। ୫୧୯; ମହାନି। ୧୬୧) ଭାୱନାରମ୍ଭୱସେନ ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟାନଂ ଦଢହପରକ୍କମାନଂ କାଲେନ କାଲଂ ଉପସଙ୍କମନା ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟପୁଗ୍ଗଲସେୱନା। ତେନାହ – ‘‘କୁଚ୍ଛିଂ ପୂରେତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ପନ ଜାତିମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ସବ୍ରହ୍ମଚାରିମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାତି ଇଦଂ ଦ୍ୱୟଂ ନ ଗହିତଂ, ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନତା ସମ୍ମପ୍ପଧାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତାତି ଇଦଂ ଦ୍ୱୟଂ ଗହିତଂ। ତତ୍ଥ ଆନିସଂସଦସ୍ସାୱିତାୟ ଏୱ ସମ୍ମପ୍ପଧାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ଗହିତା ହୋତି ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ୱୀରିୟାୟତ୍ତତାଦସ୍ସନଭାୱତୋ। ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନଂ ତଦଧିମୁତ୍ତତାୟ ଏୱ ଗହିତଂ, ୱୀରିୟୁପ୍ପାଦନେ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନଂ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧମେୱ। ତତ୍ଥ ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନ-କୁସୀତପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନ-

ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯପୁଗ୍ଗଲସେୱନ-ତଦଧିମୁତ୍ତତା ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନପଚ୍ଚଯୂପସଂହାରୱସେନ, ଅପାଯପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦଯୋ ସମୁତ୍ତେଜନୱସେନ ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନା ପୀତି ପରତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକପୀତିଯା କାରଣଭାୱତୋ ''ପୀତିଯେୱ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନୀଯା ଧମ୍ମା''ତି ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ସା ପନ ବହୁସୋ ପୱତ୍ତିଯା ପୁଥୁତ୍ତଂ ଉପାଦାଯ ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ, ଯଥା ସା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ପଟିପତ୍ତି, ତସ୍ସା ଉପ୍ପାଦକମନସିକାରୋ।

ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଯା ଉପଚାରସମାଧିନିଟ୍ଠତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ଯାୱ ଉପଚାରା''ତି। ସକଲସରୀରଂ ଫରମାନୋତି ପୀତିସମୁଟ୍ଠାନେହି ପଣୀତରୂପେହି ସକଲସରୀରଂ ଫରମାନୋ। ଧମ୍ମଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସପି ଯାୱ ଉପଚାରା ସକଲସରୀରଂ ଫରମାନୋ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ଏୱଂ ସେସଅନୁସ୍ସତୀସୁ ପସାଦନୀଯସୁତ୍ତନ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯଞ୍ଚ ଯୋଜେତବ୍ବଂ ତସ୍ସାପି ୱିମୁତ୍ତାଯତନଭାୱେନ ତଗ୍ଗତିକତ୍ତା। ସମାପତ୍ତିଯା...ପେ... ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ଇଦଞ୍ଚ ଉପସମାନୁସ୍ସତିଦସ୍ସନଂ। ସଙ୍ଖାରାନଞ୍ହି ସପ୍ପଦେସୱୂପସମେପି ନିପ୍ପଦେସୱୂପସମେ ୱିଯ ତଥା ପଞ୍ଞାଯ ପୱତ୍ତିତୋ ଭାୱନାମନସିକାରୋ କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମତ୍ଥୋ ହୁତ୍ୱା ଉପଚାରସମାଧିଂ ଆୱହନ୍ତୋ ତଥାରୂପପୀତିସୋମନସ୍ସସମନ୍ନାଗତୋ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ହୋତୀତି। ପସାଦନୀଯେସୁ ଠାନେସୁ ପସାଦସିନେହାଭାୱେନ ଥୁସସମହଦଯତା ଲୂଖତା, ସା ତତ୍ଥ ଆଦରଗାରୱାକରଣେନ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଆହ ''ଅସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯାଯ ସଂସୂଚିତଲୂଖଭାୱେ''ତି।

କାଯଚିତ୍ତଦରଥୱୂପସମଲକ୍ଖଣା ପସ୍ସଦ୍ଧି ଏୱ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ।

ପଣୀତଭୋଜନସେୱନତାତି ପଣୀତସପ୍ପାଯଭୋଜନସେୱନତା। ଉତୁଇରିଯାପଥସୁଖଗ୍ଗହଣେନ ସପ୍ପାଯୌତୁଇରିଯାପଥଗ୍ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଞ୍ହି ତିୱିଧଂ ସପ୍ପାଯଂ ସେୱିଯମାନଂ କାଯସ୍ସ କଲ୍ଲତାପାଦନୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ କଲ୍ଲତଂ ଆୱହନ୍ତଂ ଦୁୱିଧାଯପି ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା କାରଣଂ ହୋତି। ଅହେତୁକଂ ସତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭମାନଂ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅଯମେକୋ ଅନ୍ତୋ, ଇସ୍ସରାଦିୱିସମହେତୁକନ୍ତି ପନ ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ, ଏତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅନୁପଗମ୍ମ ଯଥାସକଂ କମ୍ମୁନା ହୋତୀତି ଅଯଂ ମଜ୍ଝିମା ପଟିପତ୍ତି। ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ପଯୋଗୋ ଯସ୍ସ ହୋତି ମଜ୍ଝତ୍ତପଯୋଗୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମଜ୍ଝତ୍ତପଯୋଗତା। ଅଯଞ୍ହି ପହାଯ ସାରଦ୍ଧକାଯତଂ ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯତାଯ କାରଣଂ ହୋନ୍ତୀ ପସ୍ସଦ୍ଧିଦ୍ୱଯଂ ଆୱହତି, ଏତେନେୱ ସାରଦ୍ଧକାଯପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନପସ୍ସଦ୍ଧକାଯପୁଗ୍ଗଲୱସେନାନଂ ତଦାୱହନତା ସଂୱଣ୍ଣିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଯଥାସମାହିତାକାରସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ଗଯ୍ହମାନୋ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନୋ ସମଥୋ ଏୱ ସମଥନିମିତ୍ତଂ। ନାନାରମ୍ମଣେ ପରିବ୍ଭମନେନ ୱିୱିଧଂ ଅଗ୍ଗଂ ଏତସ୍ସାତି ବ୍ୟଗ୍ଗୋ, ୱିକ୍ଖେପୋ। ତଥା ହି ସୋ ଅନୱଟ୍ଠାନରସୋ ଭନ୍ତତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ଚ ୱୁତ୍ତୋ। ଏକଗ୍ଗତାଭାୱତୋ ବ୍ୟଗ୍ଗପଟିପକ୍ଖୋତି ଅବ୍ୟଗ୍ଗୋ, ସମାଧି। ସୋ ଏୱ ନିମିତ୍ତନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ୱିଯ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ଅୱିକ୍ଖେପଟ୍ଠେନ ଚ ଅବ୍ୟଗ୍ଗନିମିତ୍ତ''ନ୍ତି।

ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିଯା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତ୍ତପଟିପାଦନା ଚ ପଞ୍ଞାୱହା ୱୁତ୍ତା, ସମାଧାନାୱହାପି ତା ହୋନ୍ତି ସମାଧାନାୱହଭାୱେନେୱ ପଞ୍ଞାୱହଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱତ୍ଥୁୱିସଦ...ପେ... ୱେଦିତବ୍ବା''ତି।

କରଣଭାୱନାକୋସଲ୍ଲାନଂ ଅୱିନାଭାୱତୋ, ରକ୍ଖଣକୋସଲ୍ଲସ୍ସ ଚ ତମ୍ମୂଲକତ୍ତା ''ନିମିତ୍ତକୁସଲତା ନାମ କସିଣନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହଣକୁସଲତା''ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। କସିଣନିମିତ୍ତସ୍ସାତି ଚ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅସୁଭନିମିତ୍ତସ୍ସାଦିକସ୍ସପି ହି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଝାନୁପ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହଣକୋସଲ୍ଲଂ ନିମିତ୍ତକୁସଲତା ଏୱାତି।

ଅତିସିଥିଲୱୀରିଯତାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଞ୍ଞାପଯୋଗମନ୍ଦତଂ ପମୋଦୱେକଲ୍ଲଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତସ୍ସ ପଗ୍ଗହଣନ୍ତି ତସ୍ସ ଲୀନସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିସମୁଟ୍ଠାପନେନ ଲଯାପତ୍ତିତୋ ସମୁଦ୍ଧରଣଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

''ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଯେ ଲୀନଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, କାଲୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ, କାଲୋ ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ, କାଲୋ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ । ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଲୀନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତଂ, ତଂ ଏତେହି ଧମ୍ମେହି ସୁସମୁଟ୍ଠାପଯଂ ହୋତି। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସୋ ପରିତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିଂ ଉଜ୍ଜାଲେତୁକାମୋ ଅସ୍ସ, ସୋ ତତ୍ଥ ସୁକ୍ଖାନି ଚେୱ ତିଣାନି ପକ୍ଖିପେଯ୍ୟ, ସୁକ୍ଖାନି ଚ ଗୋମଯାନି ପକ୍ଖିପେଯ୍ୟ, ସୁକ୍ଖାନି ଚ କଟ୍ଠାନି ପକ୍ଖିପେଯ୍ୟ, ମୁଖୱାତଞ୍ଚ ଦଦେଯ୍ୟ, ନ ଚ ପଂସୁକେନ ଓକିରେଯ୍ୟ, ଭବ୍ବୋ ନୁ ଖୋ ସୋ ପୁରିସୋ ପରିତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିଂ ଉଜ୍ଜାଲେତୁନ୍ତି? ଏୱଂ ଭନ୍ତେ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୪)।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥାସକଂ ଆହାରୱସେନ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦୀନଂ ଭାୱନା ସମୁଟ୍ଠାପନାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ, ସା ଅନନ୍ତରଂ ୱିଭାୱିତା ଏୱ।

ଅଜ୍ଝାରଦ୍ଧୱୀରିଯତାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଞ୍ଞାପଯୋଗବଲୱତଂ ପମୋଦୁପ୍ପିଲାୱନଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତସ୍ସ ନିଗ୍ଗହଣନ୍ତି ତସ୍ସ ଉଦ୍ଧତଚିତ୍ତସ୍ସ ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିସମୁଟ୍ଠାପନେନ ଉଦ୍ଧତାପତ୍ତିତୋ ନିସେଧନଂ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଭଗୱତା –

''ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଯେ ଉଦ୍ଧତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, କାଲୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ, କାଲୋ ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ, କାଲୋ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଉଦ୍ଧତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତଂ, ତଂ ଏତେହି ଧମ୍ମେହି ସୁୱୂପସମଯଂ ହୋତି। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସୋ ମହନ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧଂ ନିବ୍ବାପେତୁକାମୋ ଅସ୍ସ, ସୋ ତତ୍ଥ ଅଲ୍ଲାନି ଚେୱ ତିଣାନି…ପେ… ପଂସୁକେନ ଚ ଓକିରେଯ୍ୟ, ଭବ୍ବୋ ନୁ ଖୋ ସୋ ପୁରିସୋ ମହନ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧଂ ନିବ୍ବାପେତୁନ୍ତି? ଏୱଂ ଭନ୍ତେ''ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୫।୨୩୪)।

ଏତ୍ଥାପି ଯଥାସକଂ ଆହାରୱସେନ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦୀନଂ ଭାୱନା ସମୁଟ୍ଠାପନାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନା ୱୁତ୍ତା ଏୱ, ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ୱୁଚ୍ଚମାନା, ଇତରସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ୱକ୍ଖତି।

ପଞ୍ଞାପଯୋଗମନ୍ଦତାଯାତି ପଞ୍ଞାବ୍ୟାପାରସ୍ସ ଅପ୍ପଭାୱେନ। ଯଥା ହି ଦାନଂ ଅଲୋଭପ୍ପଧାନଂ, ସୀଲଂ ଅଦୋସପ୍ପଧାନଂ, ଏୱଂ ଭାୱନା ଅମୋହପ୍ପଧାନା। ତତ୍ଥ ଯଦା ପଞ୍ଞା ନ ବଲୱତୀ ହୋତି, ତଦା ଭାୱନା ପୁବ୍ବେନାପରଂ ୱିସେସାୱହା ନ ହୋତି, ଅନଭିସଙ୍ଖତୋ ୱିଯ ଆହାରୋ ପୁରିସସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିରୁଚିଂ ନ ଜନେତି, ତେନ ତଂ ନିରସ୍ସାଦଂ ହୋତି, ତଥା ଭାୱନାଯ ସମ୍ମଦେୱ ଅୱୀଥିପଟିପତ୍ତିଯା ଉପସମସୁଖଂ ନ ୱିନ୍ଦତି, ତେନାପି ଚିତ୍ତଂ ନିରସ୍ସାଦଂ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ପଞ୍ଞାପଯୋଗ…ପେ… ନିରସ୍ସାଦଂ ହୋତୀ''ତି। ତସ୍ସ ସଂୱେଗୁପ୍ପାଦନଂ ପସାଦୁପ୍ପାଦନଞ୍ଚ ତିକିଚ୍ଛନନ୍ତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଟ୍ଠ ସଂୱେଗୱତ୍ଥୂନୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଜାତିଜରାବ୍ୟାଧିମରଣାନି ଯଥାରହଂ ସୁଗତିଯଂ ଦୁଗ୍ଗତିଯଞ୍ଚ ହୋନ୍ତୀତି ତଦଞ୍ଞମେୱ ପଞ୍ଚୱିଧବନ୍ଧନାଦି-ଖୁପ୍ପିପାସାଦି-ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିବାଧନାଦିହେତୁକଂ ଅପାଯଦୁକ୍ଖଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ତଯିଦଂ ସବ୍ବଂ ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱନିସ୍ସିତଂ ଗହିତନ୍ତି ଅତୀତେ ଅନାଗତେ ଚ କାଲେ ୱଟ୍ଟମୂଲକଦୁକ୍ଖାନି ୱିସୁଂ ଗହିତାନି। ଯେ ପନ ସତ୍ତା ଆହାରୂପଜୀୱିନୋ, ତତ୍ଥ ଚ ଉଟ୍ଠାନଫଲୂପଜୀୱିନୋ, ତେସଂ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣଂ ଜୀୱିକଦୁକ୍ଖଂ ଅଟ୍ଠମଂ ସଂୱେଗୱତ୍ଥୁ ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସମଯେ ସମ୍ପହଂସନତାତି ଅଯଂ ସମ୍ପହଂସିତବ୍ବସମଯେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ତେନ ସଂୱେଜନୱସେନ ଚେୱ ପସାଦୁପ୍ପାଦନୱସେନ ଚ ସମ୍ମଦେୱ ପହଂସନା, ସଂୱେଗଜନନପୁବ୍ବକପସାଦୁପ୍ପାଦନେନ ଭାୱନାଚିତ୍ତସ୍ସ ତୋସନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମାତି ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚୱିରହେନ ସମଥୱୀଥିପଟିପତ୍ତିଯା ଚ ସମ୍ମା ଅୱିସମଂ ସମ୍ମଦେୱ ଭାୱନାପଟିପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ। ଅଲୀନନ୍ତିଆଦୀସୁ କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖିଯାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନଧିମତ୍ତତାଯ ଅଲୀନଂ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିଯାନଂ ଅନଧିମତ୍ତତାଯ ଅନୁଦ୍ଧତଂ, ପଞ୍ଞାପଯୋଗସତ୍ତିଯା ଉପସମସୁଖାଧିଗମେନ ଚ ଅନିରସ୍ସାଦଂ, ତତୋ ଏୱ ଆରମ୍ମଣେ ସମପ୍ପୱତ୍ତଂ ସମଥୱୀଥିପଟିପନ୍ନଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଅଲୀନତାଯ ପଗ୍ଗହେ, ଅନୁଦ୍ଧତତାଯ ନିଗ୍ଗହେ, ଅନିରସ୍ସାଦତାଯ ସମ୍ପହଂସନେ ନ ବ୍ୟାପାରଂ ଆପଜ୍ଜତି, ଅଲୀନାନୁଦ୍ଧତତାହି ଆରମ୍ମଣେ ସମପ୍ପୱତ୍ତଂ, ଅନିରସ୍ସାଦତାଯ ସମଥୱୀଥିପଟିପନ୍ନଂ। ସମପ୍ପୱତ୍ତିଯା ୱା ଅଲୀନଂ ଅନୁଦ୍ଧତଂ, ସମଥୱୀଥିପଟିପତ୍ତିଯା ଅନିରସ୍ସାଦନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସମଯେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନତାତି ଅଯଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତବ୍ବସମଯେ ଭାୱନାଚିତ୍ତସ୍ସ ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହସମ୍ପହଂସନେସୁ ବ୍ୟାୱଟତାସଙ୍ଖାତଂ ପଟିପକ୍ଖଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ପେକ୍ଖନା ୱୁଚ୍ଚତି।

ପଟିପକ୍ଖୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ ୱିପସ୍ସନାଯ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱୂପଗମନତୋ ଚ ଉପଚାରଜ୍ଝାନମ୍ପି ସମାଦାନକିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସମାହିତଭାୱସାଧନମେୱାତି ତତ୍ଥ ସମଧୁରଭାୱେନାହ ''ଉପଚାରଂ ୱା ଅପ୍ପନଂ ୱା''ତି।

ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନୀଯା ଧମ୍ମାତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅନୁରୋଧୱିରୋଧୱିପ୍ପହାନୱସେନ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱୋ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ କାରଣଂ ତସ୍ମିଂ ସତି ସିଜ୍ଝନତୋ, ଅସତି ଚ ଅସିଜ୍ଝନତୋ, ସୋ ଚ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱୋ ୱିସଯୱସେନ ଦୁୱିଧୋତି ଆହ ''ସତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତତା ସଙ୍ଖାରମଜ୍ଝତ୍ତତା''ତି। ତଦୁଭଯେ ଚ ୱିରୁଜ୍ଝନଂ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱନାଯ ଏୱ ଦୂରୀକତନ୍ତି ଅନୁରୁଜ୍ଝନସ୍ସେୱ ପହାନୱିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ''ସତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ''ସତ୍ତସଙ୍ଖାରକେଲାଯନପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା''ତି। ଉପେକ୍ଖାଯ ହି ୱିସେସତୋ ରାଗୋ ପଟିପକ୍ଖୋ। ତଥା ଚାହ ''ଉପେକ୍ଖା ରାଗବହୁଲସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ''ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି॰ ୧।୨୬୯)।

ଦ୍ୱୀହାକାରେହୀତି କମ୍ମସ୍ସକତାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣନ୍ତି ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି। ଦ୍ୱୀହେୱାତି ଅୱଧାରଣଂ ସଙ୍ଖ୍ୟାସମାନତାଯ।

ଅସ୍ସାମିକଭାୱୋ ଅନତ୍ତନିଯତା। ସତି ହି ଅତ୍ତନି ତସ୍ସ କିଞ୍ଚନଭାୱେନ ଚୀୱରଂ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନିଯଂ ନାମ ସିଯା, ସୋ ପନ କୋଚି ନତ୍ଥେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅନଦ୍ଧନିଯନ୍ତି ନ ଅଦ୍ଧାନକ୍ଖମଂ, ନ ଚିରଟ୍ଠାଯି ଇତ୍ତରଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତାୱକାଲିକନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ।

ମମାଯତୀତି ମମତ୍ତଂ କରୋତି, ''ମମ''ନ୍ତି ତଣ୍ହାଯ ପରିଗ୍ଗୟ୍ହ ତିଟ୍ଠତି। ଧନାଯନ୍ତାତି ଧନଂ ଦ୍ରବ୍ଯଂ କରୋନ୍ତା।

ଅଯଂ ସତିପଟ୍ଠାନଦେସନା ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗୱସେନ ଦେସିତାତି ପୁବ୍ବଭାଗିଯବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ସନ୍ଧାଯାହ ''ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପରିଗ୍ଗାହିକା ସତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚ''ନ୍ତି।

ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପବ୍ବୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁସଚ୍ଚପବ୍ବୱଣ୍ଣନା

୧୧୯।ଯଥାସଭାୱତୋତି ଅୱିପରୀତସଭାୱତୋ ବାଧନଲକ୍ଖଣତୋ, ଯୋ ଯୋ ୱା ସଭାୱୋ ଯଥାସଭାୱୋ, ତତୋ, ରୁପ୍ପନାଦିକକ୍ଖଳାଦିସଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଜନିକଂ ସମୁଟ୍ଠାପିକନ୍ତି ପୱତ୍ତଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଜନିକଂ ନିମିତ୍ତଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାପିକଂ। ପୁରିମତଣ୍ହନ୍ତି ଦୁକ୍ଖନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ପୁରେତରସିଦ୍ଧଂ ତଣ୍ହଂ।

ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନାନଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱେନ ପରିଗ୍ଗୟ୍ହମାନୋ ନିରୋଧୋପି ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନୋ ୱିଯ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ଅତ୍ତନୋ ୱା ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନୀ''ତି। ପରସ୍ସ ୱାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ବ୍ଯାମମତ୍ତେ କଳେୱରେ ସସଞ୍ଞିମ୍ହି ସମନକେ ଲୋକଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେମି, ଲୋକସମୁଦଯଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେମି, ଲୋକନିରୋଧଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେମି, ଲୋକନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେମୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୦୭)। କଥଂ ପନ ଆଦିକମ୍ମିକୋ ନିରୋଧସଚ୍ଚାନି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି? ଅନୁସ୍ସୱାଦିସିଦ୍ଧମାକାରଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସପି ପରିଗ୍ଗହୋ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି। ଯଥାସମ୍ଭୱତୋତି ସମ୍ଭୱାନୁରୂପଂ, ଠପେତ୍ୱା ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ସେସସଚ୍ଚୱସେନ ସମୁଦଯୱଯା ୱେଦିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଚତୁସଚ୍ଚପବ୍ବୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

''ଅଟ୍ଠିକସଙ୍ଖଲିକଂ ସମଂସ''ନ୍ତିଆଦିକା ସତ୍ତ ସିୱଥିକା ଅଟ୍ଠିକକମ୍ମଟ୍ଠାନତାଯ ଇତରାସଂ ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦୀନଂ ସଭାୱେନେୱାତି ନୱନ୍ନଂ ସିୱଥିକାନଂ ଅପ୍ପନାକମ୍ମଟ୍ଠାନତା ୱୁତ୍ତା। ଦ୍ୱେଯେୱାତି ''ଆନାପାନଂ, ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରୋ''ତି ଇମାନି ଦ୍ୱେଯେୱ। ଅଭିନିୱେସୋତି ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ, ସୋ ପନ ସମ୍ମସନୀଯଧମ୍ମେ ପରିଗ୍ଗହୋ। ଇରିଯାପଥା ଆଲୋକିତାଦଯୋ ଚ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସମତ୍ତତାଯ ନ ସମ୍ମସନୁପଗା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଆଦଯୋ ୱିଯ। ନୀୱରଣବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଆଦିତୋ ନ ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଇରିଯାପଥ…ପେ… ନ ଜାଯତୀ''ତି। କେସାଦିଅପଦେସେନ ତଦୁପାଦାନଧମ୍ମା ୱିଯ ଇରିଯାପଥାଦିଅପଦେସେନ ତଦୱତ୍ଥା ରୂପଧମ୍ମା ପରିଗ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି, ନୀୱରଣାଦିମୁଖେନ ଚ ତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ତଂନିସ୍ସଯଧମ୍ମାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ମହାସୀୱତ୍ଥେରୋ ''ଇରିଯାପଥାଦୀସୁପିଅଭିନିୱେସୋ ଜାଯତୀ''ତି ଆହ। ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ମେତିଆଦି ପନ ସଭାୱତୋ ଇରିଯାପଥାଦୀନଂ ଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସ ଅନିଚ୍ଛିତଭାୱଦସ୍ସନଂ। ଅପରିଞ୍ଞାପୁବ୍ବିକା ହି ପରିଞ୍ଞାତି।

୧୩୭। କାମଂ ''ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୂ''ତିଆଦିନା ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସେସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୁଗ୍ଗହଣଂ କତଂ, ତଂ ପଟିପତ୍ତିଯା ଭିକ୍ଖୁଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ଦେସନା ପନ ସବ୍ବସାଧାରଣାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯୋ ହି କୋଚି, ଭିକ୍ଖୱେ''ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଭିକ୍ଖୁଯେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯୋ ହି କୋଚି, ଭିକ୍ଖୁ ୱା''ତିଆଦିମାହ। ଦସ୍ସନମଗ୍ଗେନ ଞାତମରିଯାଦଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ଜାନନ୍ତୀ ସିଖାପ୍ପତ୍ତା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ଅଞ୍ଞା ନାମ, ତସ୍ସ ଫଲଭାୱତୋ ଅଗ୍ଗଫଲମ୍ପୀତି ଆହ ''ଅଞ୍ଞାତି ଅରହତ୍ତ''ନ୍ତି। ଅପ୍ପତରେପି କାଲେ ସାସନସ୍ସ ନିୟ୍ୟାନିକଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ଯୋଜନା।

୧୩୮।ନିୟ୍ୟାତେନ୍ତୋତି ନିଗମେନ୍ତୋ।

ପପଞ୍ଚସୂଦନିଯା ମଜ୍ଝିମନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯ

ସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ମୂଲପରିଯାଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

ପଠମୋ ଭାଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ମଜ୍ଝିମନିକାଯେ

ମୂଲପଣ୍ଣାସ-ଟୀକା

(ଦୁତିଯୋ ଭାଗୋ)

୨। ସୀହନାଦୱଗ୍ଗୋ

୧। ଚୂଳସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୯। ସୁତ୍ତଦେସନାୱତ୍ଥୁସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତି, ସା ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋତି ୱୁତ୍ତୋୱାୟମତ୍ଥୋ। ଲାଭସକ୍କାରପଚ୍ଚୟାତି ଲାଭସକ୍କାରନିମିତ୍ତଂ, ଭଗୱତୋ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଲାଭସକ୍କାରହେତୁ, ଅତ୍ତନୋ ୱା ଲାଭସକ୍କାରୁପ୍ପାଦନହେତୁ। ତିତ୍ଥିୟପରିଦେୱିତେତି ତିତ୍ଥିୟାନଂ ''କିଂ ଭୋ ସମଣୋୟେୱ ଗୋତମୋ ସମଣୋ''ତିଆଦିନା ୱିପ୍ପଲପନିମିତ୍ତଂ। ''ମହାଲାଭସକ୍କାରୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତି ୱତ୍ୱା ସମନ୍ତପାସାଦିକତ୍ଥଂ ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଚତୁପ୍ପମାଣିକୋ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ଚତ୍ତାରି ପମାଣାନି ଚତୁପ୍ପମାଣାନି, ଚତୁପ୍ପମାଣାନି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଚତୁପ୍ପମାଣିକୋ। ଲୋକୋୟେୱ ସଙ୍ଗମ୍ମ ସମାଗମ୍ମ ୱସନଟ୍ଠେନ ଲୋକସନ୍ନିୱାସୋ, ସତ୍ତକାୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପମିନାତି ଉଳାରତାଦିୱିସେସଂ ଏତେନାତି ପମାଣଂ (ଅ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୨।୪।୬୫) ରୂପଂ ରୂପକାୟୋ ପମାଣଂ ଏତସ୍ସାତି ରୂପପ୍ପମାଣୋ। ତତୋ ଏୱ ରୂପେ ପସନ୍ନୋତି ରୂପପ୍ପସନ୍ନୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ । ଘୋସୋତି ପଓତ୍ଥୁତିଘୋସୋ (ଅ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୨।୪।୬୫)। ଲୂଖନ୍ତି ପଚ୍ଚୟଲୂଖତା। ଧମ୍ମୋତି ସୀଲାଦୟୋ ଗୁଣଧମ୍ମା ଅଧିପ୍ପେତା।

ତେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ। ଆରୋହନ୍ତି ଉଚ୍ଚତଂ। ସା ଚ ଖୋ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ପମାଣୟୁତ୍ତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ପରିଣାହନ୍ତି ନାତିକିସନାତିଥୂଲତାୱସେନ ମିତପରିଣାହଂ। ସଣ୍ଠାନନ୍ତି ତେସଂ ତେସଂ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ସୁସଣ୍ଠିତତଂ। ପାରିପୂରିନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ସରୀରାୱୟୱାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣତଂ ଅୱେକଲ୍ଲତଂ। ତତ୍ଥ ପମାଣଂ ଗହେତ୍ୱାତି ତସ୍ମିଂ ରୂପେ ରୂପସମ୍ପତ୍ତିୟଂ ପମାଣଭାୱଂ ଉପାଦାୟ। ପସାଦଂ ଜନେତୀତି ଅଧିମୋକ୍ଖଂ ଉପ୍ପାଦେତି।

ପରୱଣ୍ଣନାୟାତି ''ଅମୁକୋ ଏଦିସୋ ଚ ଏଦିସୋ ଚା''ତି ୟସଗୁଣୱଚନେନ। ପରଥୋମନାୟାତି ସମ୍ମୁଖାୱ ପରସ୍ସ ସିଲାଘୁପ୍ପାଦନେନ ଅଭିତ୍ଥୱନେନ। ପରପସଂସନାୟାତି ପରମ୍ମୁଖା ପରସ୍ସ ଗୁଣସଂକିତ୍ତନେନ। ପରୱଣ୍ଣହାରିକାୟାତି ପରମ୍ପରୱଣ୍ଣହାରିକାୟ ପରମ୍ପରାୟ ପରସ୍ସ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୂପସଂହାରେନ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଥୁତିଘୋସେ।

ଚୀୱରଲୂଖନ୍ତି ଥୂଲଜିଣ୍ଣବହୁତୁନ୍ନକତାଦିଂ ଚୀୱରସ୍ସ ଲୂଖଭାୱଂ। ପତ୍ତଲୂଖନ୍ତି ଅନେକଗଣ୍ଠିକାହତାଦିଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଲୂଖଭାୱଂ। ୱିୱିଧଂ ୱା ଦୁକ୍କରକାରିକନ୍ତି ଧୁତଙ୍ଗସେୱନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ନାନାୱିଧଂ ଦୁକ୍କରଚରିୟଂ।

ସୀଲଂ ୱା ପସ୍ସିତ୍ୱାତି ସୀଲପାରିପୂରିୱସେନ ୱିସୁଦ୍ଧଂ କାୟୱଚୀସୁଚରିତଂ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସିତ୍ୱା। ଝାନାଦିଅଧିଗମସିଦ୍ଧଂ ସମାଧିଂ ୱା। ୱିପସ୍ସନାଭିଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତଂ ପଞ୍ଞଂ ୱା।

ଭଗୱତୋ ସରୀରଂ ଦିସ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ରୂପପ୍ପମାଣୋପି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେୟେୱ ପସୀଦତି ଅପରିମିତକାଲସମୁପଚିତପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱନିପ୍ଫନ୍ନାୟ ସବ୍ବସୋ ଅନୱଜ୍ଜାୟ ସବ୍ବାକାରପରିପୁଣ୍ଣାୱୟୱାୟ ରୂପକାୟସମ୍ପତ୍ତିୟା ସମନ୍ତପାସାଦିକତ୍ତା, ୟସ୍ସା ରୁଚିରଭାୱୋ ୱିସୁଦ୍ଧେ ୱିଗତୱଲାହକେ ଦେୱେ ପୁଣ୍ଣମାସିୟଂ ପରିପୁଣ୍ଣକଲାଭାଗମଣ୍ଡଲଂ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅତିରୋଚତି, ପଭସ୍ସରଭାୱୋ ସରଦସମୟଂ ସଂୱଦ୍ଧିତଦିଗୁଣତେଜକିରଣଜାଲସମୁଜ୍ଜଲଂ ସୂରିୟମଣ୍ଡଲଂ ଅଭିଭୱତି, ସୋମ୍ମକିରଣରସସମୁଜ୍ଜଲଭାୱେହି ତଦୁଭୟେହି ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ୱତ୍ତମାନଂ ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ୱିଜ୍ଜୋତନସମତ୍ଥଂ ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପଭାସମୁଦୟଂ ଅଭିୱିହଚ୍ଚ ଭାସତେ ତପତେ ୱିରୋଚତି ଚ।

ସତିପି ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗାଦୀନଂ ଦାନପାରମିଭାୱେ ପରିଚ୍ଚାଗୱିସେସଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ସୁଦୁକ୍କରଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗାଦିଗ୍ଗହଣଂ, ତତ୍ଥାପି ଚ ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗତୋ ୱିସୁଂ ନୟନପରିଚ୍ଚାଗଗ୍ଗହଣଂ, ପରିଚ୍ଚାଗଭାୱସାମଞ୍ଞେପି ରଜ୍ଜପରିଚ୍ଚାଗତୋ ପୁତ୍ତଦାରପରିଚ୍ଚାଗଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ କତଂ। ଆଦିନା ନୟେନାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପୁବ୍ବୟୋଗପୁବ୍ବଚରିୟାଦିହେତୁସମ୍ପତ୍ତିୟା, ''ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା''ତିଆଦିନା (ଦୀ॰ ନି॰ ୧।୧୫୭, ୨୫୫) ୱୁତ୍ତାୟ ଫଲସମ୍ପତ୍ତିୟା, ''ସୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀ''ତିଆଦିନା (ଦୀ॰ ନି॰ ୧।୨୫୫) ୱୁତ୍ତାୟ ସତ୍ତୁପକାରକିରିୟାୟ ଚ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେୟେୱ ପସୀଦତି ୟଥାୱୁତ୍ତଗୁଣାନଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଭାୱତୋ ଅଚ୍ଛରିୟବ୍ଭୁତଭାୱତୋ ଚ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

''ଚୀୱରଲୂଖଂ ଦିସ୍ୱା''ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଚେ ଭଗୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସାଣପଂସୁକୂଲଚୀୱରେନାତି ମତକଳେୱରଂ ପଲିୱେଠେତ୍ୱା ଛଡ୍ଡିତେନ ତୁମ୍ବମତ୍ତେ କିମୀ ପପ୍ଫୋଟେତ୍ୱା ଗହିତେନ ସାଣପଂସୁକୂଲଚୀୱରେନ। ଭାରିୟନ୍ତି ଗରୁକଂ, ଦୁକ୍କରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଧୁୟୁୱତୀମଜ୍ଝିମିତ୍ଥିୱସେନ, ବାଲୟୋବ୍ବନପୁରାଣୱସେନ ୱା ତିୱିଧନାଟକତା। ହରେଣୁୟୂସଂ ମଣ୍ଡଲକଲାୟରସୋ। ''ୟାପେସ୍ସତି ନାମା''ତି ନାମ-ସଦ୍ଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ନାମ-ସଦ୍ଦଯୋଗେନ ହି ଅନାଗତକାଲସ୍ସ ୱିଯ ପଯୋଗୋ, ଯାପେତି ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପାଣକନ୍ତି ନିରସ୍ସାସଂ ନିରୋଧିତସ୍ସାସପସ୍ସାସଂ।

ସମାଧିଗୁଣନ୍ତି ସାଧାରଣତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରତି ଝାନାଦିଗ୍ଗହଣେନ। ମାନଦଦ୍ଦନିମ୍ମଦନେନ ନିବ୍ବିସେୱନଭାୱାପାଦନମ୍ପି ଦମନମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପାଥିକପୁତ୍ତଦମନାଦୀନୀ’’ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଚ୍ଚକାଳୱକବକଦମନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ବାୱେରୁନ୍ତି ଏୱଂନାମକଂ ୱିସଯଂ। ସରସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେନ ସରେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ତେନ ବ୍ରହ୍ମସ୍ସରତାକରୱୀକଭାଣିତାଦସ୍ସନେନ ଲକ୍ଖଣହାରନଯେନ ଅୱସେସଲକ୍ଖଣପାରିପୂରିଂ ୱିଯ ତଦୱିନାଭାୱତୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଦେସନାୱିଲାସଞ୍ଚ ୱିଭାୱେତି।

ହତପ୍ପଭାତି ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ୱିଗତତେଜା। କାଳପକ୍ଖୂପମେତି ସତ୍ତାନଂ ବ୍ୟାମୋହନ୍ଧକାରାଭିଭୱେନ କାଳପକ୍ଖରତ୍ତୂପମେ। ସୂରିଯେତି ସୂରିଯେ ଉଦଯିତ୍ୱା ଓଭାସେନ୍ତେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସିଙ୍ଘାଟକେତି ତିକୋଣରଚ୍ଛାଯଂ। ଚତୁକ୍କେତି ସନ୍ଧିଯଂ। ପରିଦେୱନ୍ତୀତି ଅନୁତ୍ଥୁନନୱସେନ ୱିପ୍ପଲପନ୍ତି। ସୋକାଧିକକତୋ ହି ୱଚୀପଲାପୋ ପରିଦେୱୋ। ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେଯେୱ ଉପ୍ପନ୍ନାତି ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠିୱାଦସ୍ସ ପୁରାତନଭାୱଂ ଦୀପେନ୍ତି।

ସେସପଦେସୁପୀତି ‘‘ଇଧ ଦୁତିଯୋ ସମଣୋ’’ତିଆଦୀସୁ ସେସୱାରେସୁପି (ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୪।୨୪୧-୨୪୨) ଯଥା ହି ‘‘ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀ’’ତି (ପାରା। ୧୧; ଦୀ। ନି। ୧।୨୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୧୫୨; ଅ। ନି। ୪।୧୨୩) ଏତ୍ଥ କତୋ ନିଯମୋ ‘‘ୱିୱିଚ୍ଚ ଅକୁସଲେହୀ’’ତି (ପାରା। ୧୧; ଦୀ। ନି। ୧।୨୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୧୫୨; ଅ। ନି। ୪।୧୨୩) ଏତ୍ଥାପି କତୋଯେୱ ହୋତି ସାୱଧାରଣସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା, ଏୱମିଧାପୀତି। ତେନାହ ‘‘ଦୁତିଯାଦଯୋପୀ’’ତିଆଦି। ସାମଞ୍ଞଫଲାଧିଗମୱସେନ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ସମଣଭାୱୋତି ତେସଂ ୱସେନେତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ସମଣା ଦେସିତାତି ତମତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତନ୍ତରେନ ସମତ୍ଥେତୁଂ ‘‘ତେନେୱାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିପତ୍ତିକ୍କମେନ ଦେସନାକ୍କମେନ ଚ ସକଦାଗାମିଆଦୀନଂ ଦୁତିଯାଦିତା ୱୁତ୍ତାତି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ପଠମତା ଅୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧାତି ନ ଚୋଦିତା। ଫଲଟ୍ଠକସମଣାୱ ଅଧିପ୍ପେତା ସମିତପାପସମଣଗ୍ଗହଣତୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ମହାପରିନିବ୍ବାନେ ୱିଯ ମଗ୍ଗଟ୍ଠା ତଦତ୍ଥାଯ ପଟିପନ୍ନା ଚ ନ ଗହିତାତି? ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯତୋ। ତତ୍ଥ ହି ମଗ୍ଗାଧିଗମତ୍ଥାଯ ୱିପସ୍ସନାପି ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ନତ୍ଥି, କୁତୋ ମଗ୍ଗଫଲାନୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଭଗୱତା ‘‘ଞାଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଦେସୱତ୍ତୀ, ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ସମଣୋପି ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ନିଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତମେୱ ତଂତଂସମଣଭାୱଂ ଗଣ୍ହନ୍ତେନ ଫଲଟ୍ଠକସମଣାୱ ଗହିତା ‘‘ମଗ୍ଗଟ୍ଠତୋ ଫଲଟ୍ଠୋ ସୱିସେସଂ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋ’’ତି। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ଦ୍ୱୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଦେସନାଭେଦେନେୱ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି।

ରିତ୍ତାତି ୱିୱିତ୍ତା। ତୁଚ୍ଛାତି ନିସ୍ସାରା ପଟିପନ୍ନକସାରାଭାୱତୋ। ପୱଦନ୍ତି ଏତେହୀତି ପୱାଦା, ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ନାନାଦିଟ୍ଠିଦୀପକା ସମଯାତି ଆହ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସସ୍ସତୱାଦା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି। ତେତି ଯଥାୱୁତ୍ତସମଣା। ଏତ୍ଥାତି ‘‘ପରପ୍ପୱାଦା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ବାହିରକସମଯେ।

ଯନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ। ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ହି ଇଦଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ। ଞାଯୋ ୱୁଚ୍ଚତି ସହ ୱିପସ୍ସନାଯ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ତେନ ହି ନିବ୍ବାନଂ ଞାଯତି ଗମ୍ମତି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି। ସୋ ଏୱ ନିବ୍ବାନସମ୍ପାପକହେତୁତାଯ ଧମ୍ମୋତି ଆହ ‘‘ଞାଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସା’’ତି।

ତେସଂ ପରପ୍ପୱାଦସାସନାନଂ ଅଖେତ୍ତତା ଖେତ୍ତତା ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଭାୱଭାୱା ସୁପରିସୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ସୁପରିସୁଦ୍ଧାଯ ସମଥୱିପସ୍ସନାଯ ଅଭାୱତୋ ସାୱତୋ ଚ। ତଦୁଭଯଞ୍ଚ ଦୁରକ୍ଖାତସ୍ୱାକ୍ଖାତଭାୱହେତୁକଂ, ସୋ ଚ ଅସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପୱେଦିତତାଯାତି ପରାଜିକାଯ ସତ୍ଥୁ ୱିପତ୍ତିହେତୁତାଯ ସାସନସ୍ସ ଅନିଯ୍ୟାନଭାୱୋତି ଦସ୍ସେତି।

ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପରିଯାଯତୋ ଚ ପାଳିଯା ଚ ସମତ୍ଥେତୁଂ ‘‘ତେନାହ ଭଗୱା’’ତିଆଦିନା ପାଳିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଉପମାପଦେସେନ ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଯସ୍ମା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଏକଚ୍ଚାନଂ ୱିସେସତୋ ସୀହାନଂ ପୁରିମଂ ପାଦଦ୍ୱଯଂ ହତ୍ଥକିଚ୍ଚମ୍ପି କରୋତି, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ସୁରତ୍ତହତ୍ଥପାଦୋ’’ତି। ସୀହସ୍ସ କେସା ନାମ କେସରାଯତନା ଖନ୍ଧଲୋମା। ଗୋଚରିଯହତ୍ଥିକୁଲଂ ନାମ ପକତିହତ୍ଥିକୁଲଂ, ଯଂ ‘‘କାଲାୱକ’’ନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଘୋଟକୋ ନାମ ଅସ୍ସଖଳୁଙ୍କୋ। ସିନେରୁପରିଭଣ୍ଡେ ସିମ୍ବଲିରୁକ୍ଖେହି ସଞ୍ଛାଦିତୋ ପଞ୍ଞାସଯୋଜନୋ ଦହୋ ସିମ୍ବଲିଦହୋ, ତଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ମହନ୍ତଂ ସିମ୍ବଲିୱନଂ, ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ସିମ୍ବଲିଦହୱନେ’’ତି। ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥାୱାସଭୂମିଯଂ ଇମେସୁ ସମଣେସୁ ଏକଚ୍ଚୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦିସୋ ପନେତ୍ଥ ୱିକପ୍ପୋ ନତ୍ଥି, ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏକସମଣୋପୀ’’ତି ଆହ। ଅରିଯମଗ୍ଗପରିକ୍ଖତେତି ଅରିଯମଗ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭିସଙ୍ଖତେ, ଯଦା ସାସନିକାନଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଦିବ୍ବତି, ତଦାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସମ୍ମାତି ସୁଟ୍ଠୁ ସୁଟ୍ଠୁ ନଦନଂ ନାମ ହେତୁଯୁତ୍ତଂ ସୁଟ୍ଠୁ କତ୍ୱା କଥନନ୍ତି ଆହ ''ହେତୁନା''ତି। ସୋ ଚ ହେତୁ ଅୱିପରୀତୋ ଏୱ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ଆହ ''ନୟେନା''ତି, ଞାୟେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂଭୂତୋ ଚ ସୋ ଯଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥଂ କରୋତି ସାଧେତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''କାରଣେନା''ତି। ଯଦି ତିରଚ୍ଛାନସୀହସ୍ସ ନାଦୋ ସବ୍ବତିରଚ୍ଛାନଏକଚ୍ଚମନୁସ୍ସାମନୁସ୍ସନାଦତୋ ସେଟ୍ଠତ୍ତା ସେଟ୍ଠନାଦୋ, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ତଥାଗତସୀହନାଦୋତି ଆହ ''ସୀହନାଦନ୍ତି ସେଟ୍ଠନାଦ''ନ୍ତି। ଯଦି ତିରଚ୍ଛାନସୀହନାଦସ୍ସ ସେଟ୍ଠନାଦତା ନିବ୍ଭୟତାୟ ଅପ୍ପଟିସତ୍ତୁତାୟ ଇଚ୍ଛିତା, ତଥାଗତସୀହନାଦସ୍ସେୱ ଅୟମତ୍ଥୋ ସାତିସୟୋତି ଆହ ''ଅଭୀତନାଦଂ ଅପ୍ପଟିନାଦ''ନ୍ତି। ଇଦାନିସ୍ସ ସେଟ୍ଠନାଦଭାୱଂ କାରଣେନ ପଟିପାଦେନ୍ତୋ ''ଇମେସଞ୍ହି''ତିଆଦିମାହ। ତେନ ''ସମ୍ମା''ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥେତି। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥିତାୟାତି ଇମିନା ସୀହନାଦସ୍ସ ଉତ୍ତମତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତି। ଭୂତଟ୍ଠୋ ହି ଉତ୍ତମଟ୍ଠୋ। ତାୟ ଏୱ ଭୂତଟ୍ଠତାୟ ଅଭୀତନାଦତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇମେ ସମଣା...ପେ... ନାମ ହୋତୀ''ତି ଆହ। ଅଭୂତଞ୍ହି ୱଦତୋ କୁତୋଚି ଭୟଂ ୱା ଆସଙ୍କା ୱା ସିୟାତି ''ଇଧେୱା''ତି ନିୟମସ୍ସ ଅୱିପରୀତତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅମ୍ହାକମ୍ପି...ପେ... ଅପ୍ପଟିନାଦୋ ନାମ ହୋତୀ''ତି ଆହ। ଯଞ୍ହି ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ଅତ୍ଥି, ତଂ ଇଧେୱାତି ଅୱଧାରେତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତନ୍ତି।

୧୪୦।ଖୋତି ଅୱଧାରଣେ। ତେନ ୱିଜ୍ଜତି ଏୱାତି ଦସ୍ସେତି। ଯନ୍ତି କରଣତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଯେନ କାରଣେନା''ତି। ତିତ୍ଥଂ ନାମ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିୟୋ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତସ୍ସ କସ୍ସଚି ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ଫନ୍ଦିତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ପାରଗମନସଙ୍ଖାତଂ ତରଣଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୩।୬୨) ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଅପରାପରଂ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନନିମୁଜ୍ଜନୱସେନ ପିଲୱନନ୍ତି ଆହ ''ତରନ୍ତି ଉପ୍ପଲୱନ୍ତୀ''ତି। ଉପ୍ପାଦେତାତି ପୂରଣାଦିକୋ। ତିତ୍ଥେ ଜାତାତି ତିତ୍ଥିୟା, ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ୱା ଦିଟ୍ଠିଗତସଙ୍ଖାତଂ ତିତ୍ଥଂ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ତିତ୍ଥିକା, ତିତ୍ଥିକା ଏୱ ତିତ୍ଥିୟା। ଅସ୍ସସନ୍ତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନାତି ୱା ଅସ୍ସାସୋ, ଅୱସ୍ସୟୋ।

ପକତତ୍ଥନିଦ୍ଦେସୋ ଯଂ-ତଂ-ସଦ୍ଦୋତି ତସ୍ସ ''ଭଗୱତା''ତିଆଦୀହି ପଦେହି ସମାନାଧିକରଣଭାୱେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଯେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱେନ ଭଗୱା ପକତୋ ସତ୍ଥୁଭାୱେନ ଅଧିଗତୋ ସୁପାକଟୋ ଚ, ତଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ସଦ୍ଧିଂ ଆଗମନପଟିପଦାୟ ଅତ୍ଥଭାୱେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯୋ ସୋ...ପେ... ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ଆହ। ସତିପି ଞାଣଦସ୍ସନସଦ୍ଦାନଂ ଇଧ ପଞ୍ଞାୱେୱଚନଭାୱେ ତେନ ତେନ ୱିସେସେନ ନେସଂ ସୱିସୟେ ୱିସେସପ୍ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ପରିୱାର ୩।୧) ଅସାଧାରଣୱିସେସୱସେନ ୱିଜ୍ଜାତ୍ତୟୱସେନ ୱିଜ୍ଜାଭିଞ୍ଞାନାୱରଣୱସେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମଂସଚକ୍ଖୁୱସେନ ପଟିୱେଧଦେସନାଞାଣୱସେନ ଚ ତେ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତେସଂ ତେସ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଆସୟାନୁସୟଂ ଜାନତା ଆସୟାନୁସୟଞାଣେନ, ସବ୍ବଂ ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ ପସ୍ସତା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାନାୱରଣଞାଣେହି। ପୁବ୍ବେନିୱାସାଦୀହୀତି ପୁବ୍ବେନିୱାସଆସୱକ୍ଖୟଞାଣେହି। ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅନୁତ୍ତରଞାଣାଧିଗମଲଦ୍ଧପୁରାୱତ୍ତକୋ ଚ ଭଗୱତୋ ରୂପକାୟୋ ଅତିକ୍କମ୍ମେୱ ଦେୱାନଂ ଦେୱାନୁଭାୱଂ ୱତ୍ତତୀତି ଆହ ''ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ...ପେ... ପସ୍ସତା''ତି। ପଟିୱେଧପଞ୍ଞାୟାତି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାୟ। ତାୟ ହି ସବ୍ବସୋ ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମୋହସ୍ସ ୱିଧମିତତ୍ତା ପଚ୍ଛା ପୱତ୍ତଜାନନଂ ତସ୍ସ ଜାନନଂ ୱିୟ ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅରୀନନ୍ତି କିଲେସାରୀନଂ, ପଞ୍ଚୱିଧମାରାନଂ ୱା ସାସନପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ ୱା ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟାନଂ, ତେସଂ ହନନଂ ପାଟିହାରିୟେହି ଅଭିଭୱନଂ ଅପ୍ପଟିଭାନତାକରଣଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନଂ ୱା। କେସିୱିନୟସୁତ୍ତଞ୍ଚେତ୍ଥ (ଅ। ନି। ୪।୧୧୧) ନିଦସ୍ସନଂ। ତଥା ଚ ଠାନାଟ୍ଠାନାଦୀନି ୱା ଜାନତା, ଯଥାକମ୍ମୁପଗେ ସତ୍ତେ ପସ୍ସତା, ସୱାସନାନମାସୱାନଂ ଖୀଣତ୍ତା ଅରହତା, ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦିଭେଦେ ଧମ୍ମେ ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦିତୋ ଅୱିପରୀତାୱବୋଧେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ। ଅଥ ୱା ତୀସୁ କାଲେସୁ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣତାୟ ଜାନତା, କାୟକମ୍ମାଦୀନଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତନେନ ନିସମ୍ମକାରିତାୟ ପସ୍ସତା, ରୱାଦୀନମ୍ପି (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ପରିୱାର ୩।୧) ଅଭାୱସାଧିକାୟ ପହାନସମ୍ପଦାୟ ଅରହତା, ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ଅହାନିହେତୁଭୂତାୟ ଅକ୍ଖୟପଟିଭାନସାଧିକାୟ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାୟ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ। ଏୱଂ ଦସବଲଅଟ୍ଠାରସାୱେଣିକବୁଦ୍ଧଧମ୍ମୱସେନପି ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯେତି ଚତୁରୋ ଧମ୍ମେ। ଅତ୍ତନୀତି ଅମ୍ହେସୁ। ନ ରାଜରାଜମହାମତ୍ତାଦୀସୁ ଉପତ୍ଥମ୍ଭଂ ସମ୍ପସ୍ସମାନା, ନ କାୟବଲଂ ସମ୍ପସ୍ସମାନାତି ଯୋଜନା।

ଉପ୍ପନ୍ନପସାଦୋତି ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦଂ ୱଦତି। ୱକ୍ଖତି ହି ''ଚତ୍ତାରି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଅଙ୍ଗାନି କଥିତାନୀ''ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୪୦)। କାମଂ ଅସେକ୍ଖାପି ଅସେକ୍ଖାୟ ସମସିକ୍ଖତାୟ ସହଧମ୍ମିକା ଏୱ, ଚିଣ୍ଣବ୍ରହ୍ମଚରିୟତାୟ ପନ ସହଧମ୍ମଂ ଚରନ୍ତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଅସେକ୍ଖୱାରୋ ନ ଗହିତୋ। ସବ୍ବେପେତେତି ଏତେ ଯଥାୱୁତ୍ତା ଭିକ୍ଖୁଆଦୟୋ ସୋତାପନ୍ନାଦୟୋ ଚ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ଅରିୟା ଚାତି ସବ୍ବେପି ଏତେ ତଂତଂସିକ୍ଖାହି ସମାନଧମ୍ମତ୍ତା ସହଧମ୍ମତ୍ତା ''ସହଧମ୍ମିକା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଇଦାନି ନିବ୍ବତ୍ତିତଅରିୟଧମ୍ମୱସେନେୱ ସହଧମ୍ମିକେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅପିଚା''ତିଆଦିମାହ। ମଗ୍ଗଦସ୍ସନମ୍ହୀତି ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟାଦିୱସେନ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧେନ ''ନୱ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି, ଅଟ୍ଠ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନୀ''ତିଆଦିନା ୱିୱାଦୋ ନତ୍ଥି। ଏକଧମ୍ମଚାରିତାୟାତି ସମାନଧମ୍ମଚାରିତାୟ। ନ ହି ପଟିୱିଦ୍ଧସଚ୍ଚାନଂ ''ମୟା ଧମ୍ମୋ ସୁଦିଟ୍ଠୋ, ତୟା ଦୁଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ''ତିଆଦିନା ୱିୱାଦୋ ଅତ୍ଥି। ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞେନ ସଙ୍ଘାତା ହି ତେ ଉତ୍ତମପୁରିସା। ଇମିନାତି ''ସହଧମ୍ମିକା ଖୋ ପନା''ତିଆଦିୱଚନେନ। ତତ୍ଥ ପିୟମନାପଗ୍ଗହଣେନ ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରିତାପଦେସେନ ଏକଦେସେନ ଗହିତଂ ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ଯେ ହି ସମ୍ପନ୍ନସୀଲା ସୁୱିସୁଦ୍ଧଦସ୍ସନା, ତେ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ପିୟା ମନାପାତି। ଏତ୍ତାୱତାତି

‘‘ଅତ୍ଥି ଖୋ ନୋ ଆୱୁସୋ’’ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତେନ ରତନତ୍ତୟପସାଦଜୋତନେନ ଅକ୍ଖାତା ତେସୁ ତେସୁ ସୁତ୍ତପଦେସେସୁ।

୧୪୧।ସତ୍ଥରି ପସାଦୋତି ପସାଦଗ୍ଗହଣେନ ‘‘ଭଗୱତା’’ତିଆଦିନା ୱା ପସାଦନୀୟା ଧମ୍ମା ଗହିତା। ତେନ ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତଂ ଦସ୍ସେତି, ତଥା ‘‘ଧମ୍ମେପସାଦୋ’’ତି ଇମିନା ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତଂ, ଇତରେନ ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତଂ। ଯେନ ଚିତ୍ତେନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅନୁପଲବ୍ଭମାନେନ ସାସନେଯେୱ ସମଣୋ ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ନତ୍ଥୀତି ଅୟମତ୍ଥୋ, ସମ୍ପଦେୱ, ପତିଟ୍ଠାପିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ରାୟଂ ଯୋଜନା – ଯସ୍ମା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥା, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥି ଖୋ ନୋ, ଆୱୁସୋ, ସତ୍ଥରି ପସାଦୋ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ତସ୍ସ ସ୍ୱାଖାତୋ ଧମ୍ମୋତି ଅତ୍ଥି ଧମ୍ମେ ପସାଦୋ, ତତୋ ଏୱ ଚ ଅତ୍ଥି ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରିତାତି ସହଧମ୍ମିକା…ପେ… ପଜ୍ଜିତା ଚାତି ଏୱମେତ୍ଥ ସତ୍ଥରି ପସାଦେନ ଧମ୍ମେ ପସାଦୋ, ତେନ ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତ୍ତୀତି ଅୟଞ୍ଚ ନୟୋ ଲେସେନପି ପରପ୍ପୱାଦେସୁ ନତ୍ଥୀତି ଇଧେୱ ସମଣୋ…ପେ… ସମଣେହି ଅଞ୍ଞେହୀତି।

ପଟିୱିଦ୍ଧସଚ୍ଚାନଂ ପହୀନାନୁରୋଧାନଂ ଗେହସ୍ସିତପେମସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱୋ ଏୱାତି ‘‘ଇଦାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଏୱଂ ‘‘ଉପଜ୍ଝାୟେନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଦ୍ଧିୱିହାରିକମ୍ହି ପୁତ୍ତପେମଂ ଉପଟ୍ଠପେତବ୍ବଂ’’ତିଆଦିୱଚନଂ (ମହାୱ। ୬୫) କଥନ୍ତି? ନୟିଦଂ ଗେହସ୍ସିତପେମଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂସଦିସତ୍ତା ପନ ପେମମୁଖେନ ୱୁତ୍ତୋ ମେତ୍ତାସ୍ନେହୋ। ନ ହି ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୂ ସଂକିଲେସେ ନିୟୋଜେତି। ଏୱରୂପଂ ପେମଂ ସନ୍ଧାୟାତି ପସାଦାୱହଗୁଣାୱହତୋ ପୂରଣାଦୀସୁ ଭତ୍ତି ପସାଦୋ ନ ହୋତି, ପସାଦପତିରୂପକା ପନ ଲୋଭପୱତ୍ତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଥେରୋତି ମହାସଙ୍ଘରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୋ। ଯେନ ଅଟ୍ଠକଥା ପୋତ୍ଥକଂ ଆରୋପିତା। ଏକୋୱ ସତ୍ଥା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଗୁଣତ୍ତା, ଅଞ୍ଞଥା ଅନଚ୍ଛରିୟତ୍ତା ସତ୍ଥୁଲକ୍ଖଣମେୱ ନ ପରିପୂରେୟ୍ୟ। ୱିସୁଂ କତ୍ୱାତି ଅଞ୍ଞେହି ୱିୱେଚେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଆୱେଣିକଂ କତ୍ୱା। ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥା’’ତି ୱାଦୱନ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ସତ୍ଥା ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନମେୱ ହୋତି, ତଥା ଚ ପଦେସୱତ୍ତିନିଂ ତସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପଟିଜାନନ୍ତା ପରିପୁଣ୍ଣଲକ୍ଖଣସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତାନମ୍ପି ତତୋ ୱିରୁଦ୍ଧା ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱପରିଯେସନେନ ପରାଜିତା ହୋନ୍ତି। ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମେତି ଅଧିକବ୍ରହ୍ମଗୁଣସୁତ୍ତଗେୟ୍ୟାଦିପ୍ପଭେଦସମୟେ। ତତ୍ଥ ଅଜସୀଲ…ପେ… କୁକ୍କୁରସୀଲାଦୀସୂତି ଇଦଂ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟାନଂ ତାଦିସଂ ୱତସମାଦାନସବ୍ଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୟମନିୟମଚାତୁୟାମସଂୱରାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋତି। ଅଧିପ୍ପୟାସୋତି ଅଧିକଂ ପୟସତି ପୟୁଞ୍ଜତି ଏତେନାତି ଅଧିପ୍ପୟାସୋ, ସୱିସେସଂ ଅଧିକତ୍ତଙ୍କିରିୟା (ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୩।୧୧୭)। ତେନାହ ‘‘ଅଧିକପ୍ପୟୋଗୋ’’ତି।

ତସ୍ସପସାଦସ୍ସ ପରିୟୋସାନଭୂତାତି ତସ୍ସ ସତ୍ଥରି ଧମ୍ମେ ଚ ପସାଦସ୍ସ ନିଟ୍ଠାନଭୂତା। ନିଟ୍ଠାତି ମୋକ୍ଖୋ। ସମୟୱାଦୀନଞ୍ହି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ତଦୁପଦେସକେ ଚ ପସାଦୋ ଯାୱଦେୱ ମୋକ୍ଖାଧିଗମନତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ତଥା ତଥା ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିୱସେନ ନିଟ୍ଠଂ ପରିକପ୍ପେନ୍ତି ଯେୱାତି ଆହ ‘‘ନିଟ୍ଠଂ ଅପଞ୍ଞପେନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି। ବ୍ରାହ୍ମଣାନନ୍ତି ବ୍ରାହ୍ମଣୱାଦୀନଂ। ତେସଂ ଏକଚ୍ଚେ ବ୍ରହ୍ମୁନା ସଲୋକତା ନିଟ୍ଠାତି ୱଦନ୍ତି, ଏକଚ୍ଚେ ତସ୍ସ ସମୀପତା, ଏକଚ୍ଚେ ତେନ ସଂୟୋଗୋ ନିଟ୍ଠାତି ୱଦନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯେ ସଲୋକତାୱାଦିନୋ ସମୀପତାୱାଦିନୋ ଚ, ତେ ଦ୍ୱେଧାୱାଦିନୋ, ଇତରେ ଅଦ୍ୱେଧାୱାଦିନୋ। ସବ୍ବେପି ତେ ଅତ୍ଥତୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକୁପପତ୍ତିୟଂଯେୱ ନିଟ୍ଠାସଞ୍ଞିନୋ। ତତ୍ଥ ହି ନେସଂ ନିଚ୍ଚାଭିନିୱେସୋ ଯଥା ତଂ ବକସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ ନିଟ୍ଠା’’ତି। ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋତି ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମି। ମହାତାପସାନନ୍ତି ୱେଖନସାଦିତାପସାନଂ। ମହାବ୍ରହ୍ମା ୱିୟ ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିୟଂ ଆଭସ୍ସରେସୁ ଏକୋ ସବ୍ବସେଟ୍ଠୋ ନତ୍ଥୀତି ‘‘ଆଭସ୍ସରା’’ତି ପୁଥୁୱଚନଂ। ପରିବ୍ବାଜକାନନ୍ତି ସଞ୍ଚୟାଦିପରିବ୍ବାଜକାନଂ। ଅନ୍ତୋ ଚ ମନୋ ଚ ଏତସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଅନନ୍ତମାନସୋ। ଆଜୀୱକାନଞ୍ହି ସବ୍ବଦାଭାୱତୋ ଅନନ୍ତୋ, ସୁଖଦୁକ୍ଖାଦିସମତିକ୍କମନତୋ ଅମାନସୋ। ଇମିନା ଅଟ୍ଠହି ଲୋକଧମ୍ମେହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତି।

ପପଞ୍ଚେ ୟଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୟୋୱ ଅଧିପ୍ପେତା ମମଙ୍କାରଅହଙ୍କାରୱିଗମସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଯଥା ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ଏକୋୱ କିଲେସୋ ଲୋଭୋ ଆଗତୋ, ଏୱଂ ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ତୟୋ କିଲେସା ଆଗତା ‘‘ଦୋସୋ ମୋହୋ ଦିଟ୍ଠୀ’’ତି। ‘‘ସଦୋସସ୍ସା’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ପଟିଘଂ ଅକୁସଲମୂଲଂ ଗହିତଂ, ‘‘ପଟିୱିରୁଦ୍ଧସ୍ସା’’ତି ୱିରୋଧୋ, ‘‘ସମୋହସ୍ସା’’ତି ମୋହୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ, ‘‘ଅୱିଦ୍ଦସୁନୋ’’ତି ମକ୍ଖଂ, ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱା, ‘‘ସୌପାଦାନସ୍ସା’’ତି ‘‘ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ଗହଣଂ, ‘‘ପପଞ୍ଚାରାମସ୍ସା’’ତି ପପଞ୍ଚୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ।

ଆକାରତୋତି ପୱତ୍ତିଆକାରତୋ। ପଦନ୍ତରେନ ରାଗୱିସେସସ୍ସ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତାଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତଂ ସରାଗୱଚନଂ ଓଠଆରିକଂ ରାଗୱିସୟନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗୱସେନା’’ତି। ଗହଣୱସେନାତି ଦଠହଗ୍ଗହଣୱସେନ। ‘‘ଅନୁରୁଦ୍ଧପଟିୱିରୁଦ୍ଧସ୍ସା’’ତି ଏକପଦୱସେନ ପାଠଇୟଂ ଆଗତତ୍ତା ଏକଜ୍ଝଂ ପଦୁଦ୍ଧାରୋ କତୋ। ତତ୍ଥ ପନ ‘‘ଅନୁରୁଦ୍ଧସ୍ସା’’ତି ସୁଭୱସେନାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ନ ହି ପଟିୱିରୁଜ୍ଝନଂ ସୁଭୱସେନ ହୋତି। ପପଞ୍ଚୁପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନୱସେନାତି କିଲେସକମ୍ମୱିପାକାନଂ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚୟତାୟ ସଂସାରସ୍ସ ପପଞ୍ଚନଂ ପପଞ୍ଚୋ, ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱଦସ୍ସନୱସେନ। ତଣ୍ହା ହି ଭୱୁପ୍ପତ୍ତିୟା ୱିସେସପଚ୍ଚୟୋ। ତଣ୍ହାପଚ୍ଚୟା ଉପାଦାନଦସ୍ସନୱସେନାତି ତଣ୍ହାପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଉପାଦାନସ୍ସ ଦସ୍ସନୱସେନ, ଯଦୱତ୍ଥା ତଣ୍ହା ଉପାଦାନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ, ତଦୱତ୍ଥାଦସ୍ସନୱସେନ। ଫଲେନ ହି ହେତୁୱିସେସକିତ୍ତନମେତନ୍ତି। ଏୱଂ ୱିଦ୍ଧଂସେଥାତି

କାମରାଗଭୱେତଣ୍ହାଦିୱସେନ ଲୋଭଂ କତ୍ୱା ଏୱଂ ୱିତ୍ଥକିରେଥ। ତଣ୍ହାକରଣୱସେନାତି ତଣ୍ହାଯନକରଣୱସେନ ସୁଭାକାରଗ୍ଗହଣୱସେନ। ସୁଭନ୍ତି ହି ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତୋ ରାଗୋ ‘‘ସୁଭ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ।

୧୪୨। ୱଦନ୍ତି ଏତେନାତି ୱାଦୋ, ଦିଟ୍ଠିୱାଦୋ। ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ହି ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ, ଅସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତି ଚ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ପଞ୍ଞପେନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଦ୍ୱେମା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦିଟ୍ଠିୟୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୪୨)। ତଣ୍ହାରହିତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଅଭାୱତୋ ତଣ୍ହାୱସେନେୱ ଚ ଅତ୍ତନୋ ସସ୍ସତଭାୱାଭିନିୱେସୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନା’’ତି। ଅଲ୍ଲୀନାତି ନିସ୍ସିତା। ଉପଗତାତି ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ଏକିଭାୱମିୱ ଗତା। ଅଜ୍ଝୋସିତାତି ତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠାପିତା ୱିଯ ତଦନ୍ତୋଗଧା। ତେନାହ ‘‘ଅନୁପୱିଟ୍ଠା’’ତି। ଯଥା ଗହଟ୍ଠାନଂ କାମଜ୍ଝୋସାନଂ ୱିୱାଦମୂଲଂ, ଏୱଂ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଦିଟ୍ଠଜ୍ଝୋସାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିଭୱଦିଟ୍ଠିଯା ତେ ପଟିୱିରୁଦ୍ଧା’’ତି। ଦିଟ୍ଠିୱିରୋଧେନ ହି ଦିଟ୍ଠିଗତିକୱିରୋଧୋ।

ଖଣିକସମୁଦଯୋ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣୋତି ଆହ ‘‘ଦିଟ୍ଠୀନଂ ନିବ୍ବତ୍ତୀ’’ତି। ଦିଟ୍ଠିନିବ୍ବତ୍ତିଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚେତ୍ଥ ଯଥା ଦିଟ୍ଠୀନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନତା ୱିଭାୱିତା, ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିୱତ୍ଥୁନୋପୀତି ଉଭଯେସମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚତା ଦୁକ୍ଖତା ଅନତ୍ତତା ଚ ୱିଭାୱିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯାନି ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ (ପଟି। ମ। ୧।୧୨୨) ‘‘ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯୋ ଅଟ୍ଠ ଠାନାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାନି, ତାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଖନ୍ଧାପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧାପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ ଆରମ୍ମଣଟ୍ଠେନ ‘‘ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ସଂ। ନି। ୩।୮୧; ୪।୩୪୫)। ଅୱିଜ୍ଜାପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ ଉପନିସ୍ସଯାଦିୱସେନ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ। ଯଥାହ – ‘‘ଅସ୍ସୁତୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀ ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସ ଅକୋୱିଦୋ’’ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୨, ୪୬୧; ସଂ। ନି। ୩।୧, ୭)। ଫସ୍ସୋପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ। ଯଥା ଚାହ ‘‘ତଦପି ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା (ଦୀ। ନି। ୧।୧୧୮-୧୩୦), ଫୁସ୍ସ ଫୁସ୍ସ ପଟିସଂୱେଦିଯନ୍ତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୪୪) ଚ । ସଞ୍ଞାପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ସଞ୍ଞାନିଦାନା ହି ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାତି (ସୁ। ନି। ୮୮୦), ପଥୱିଂ ପଥୱିତୋ ସଞ୍ଜାନିତ୍ୱା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨) ଚ ଆଦି। ୱିତକ୍କୋପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ‘‘ତକ୍କଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ପକପ୍ପଯିତ୍ୱା, ସଚ୍ଚଂ ମୁସାତି ଦ୍ୱଯଧମ୍ମମାହୂ’’ତି (ସୁ। ନି। ୮୯୨; ମହାନି। ୧୨୧) ‘‘ତକ୍କୀ ହୋତି ୱୀମଂସୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୪) ଚ ଆଦି। ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ। ଯଥାହ ଭଗୱା ‘‘ତସ୍ସେୱଂ ଅଯୋନିସୋ ମନସିକରୋତୋ ଛନ୍ନଂ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ଅଞ୍ଞତରା ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅତ୍ଥି ମେ ଅତ୍ତାତି ଅସ୍ସ ସଚ୍ଚତୋ ଥେତତୋ ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୧୯)। ସମୁଟ୍ଠାତି ଏତେନାତି ସମୁଟ୍ଠାନଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସମୁଟ୍ଠାନଟ୍ଠୋ, ତେନ। ଖଣିକତ୍ଥଙ୍ଗମୋ ଖଣିକନିରୋଧୋ। ପଚ୍ଚଯତ୍ଥଙ୍ଗମୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିରୋଧୋ। ସୋ ପନ ଯେନ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ’’ତି ଆହ। ଚତ୍ତାରୋ ହି ଅରିଯମଗ୍ଗା ଯଥାରହଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରଗତସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିରୋଧହେତୁ, ଖଣିକନିରୋଧୋ ପନ ଅହେତୁକୋ।

ଆନିସଂସନ୍ତି ଉଦଯଂ। ସୋ ପନ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକୱସେନ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ସମ୍ପରାଯିକୋ ଦୁଗ୍ଗତିପରିକିଲେସତାଯଆଦୀନୱପକ୍ଖିକୋ ଏୱାତି ଇତରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଂ ସନ୍ଧାଯା’’ତିଆଦିମାହ। ଆଦୀନୱମ୍ପି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣମୂଲକଂ ଉପଦ୍ଦୱ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ସୋତିଆଦୀନୱୋ। ଆଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ନଗ୍ଗିଯାନସନସଙ୍କଟିୱତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ନିସ୍ସରତି ଏତେନାତି ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଦସ୍ସନମଗ୍ଗୋ ଏୱ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ନିସ୍ସରଣଂ ସିଯା, ତସ୍ସ ପନ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମପରିଯାଯେନ ଗହିତତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖତନିସ୍ସଟଂ ନିବ୍ବାନଂ ଦିଟ୍ଠୀହିପି ନିସ୍ସଟନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠୀନଂ ନିସ୍ସରଣଂ ନାମ ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି। ଇମିନାତିଆଦୀସୁ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅନୁଯୋଗୱତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

୧୪୩।ଦିଟ୍ଠିଚ୍ଛେଦନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ସବ୍ବୁପାଦାନପରିଞ୍ଞାଦସ୍ସନେନ ସବ୍ବସୋ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ। ୱୁତ୍ତାଯେୱାତି –

‘‘ଉପାଦାନାନି ଚତ୍ତାରି, ତାନି ଅତ୍ଥୱିଭାଗତୋ;

ଧମ୍ମସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରା, କମତୋ ଚ ୱିଭାୱଯେ’’ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୪୫) –

ଗାଥଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଅତ୍ଥୱିଭାଗାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତାଯେୱ। କାମଂ ଇତୋ ବାହିରକାନଂ ‘‘ଇମାନି ଉପାଦାନାନି ଏତ୍ତକାନି ଚତ୍ତାରି, ନ ଇତୋ ଭିୟ୍ୟୋ’’ତି ଇଦିସଂ ଞାଣଂ ନତ୍ଥି, କେୱଲଂ ପନ କେଚି ‘‘କାମା ପହାତବ୍ବା’’ତି ୱଦନ୍ତି, କେଚି ‘‘ନତ୍ଥି ପରୋ ଲୋକୋତି ଚ, ମିଚ୍ଛା’’ତି ୱଦନ୍ତି, ଅପରେ ‘‘ସୀଲବ୍ବତେନ ସୁଦ୍ଧୀତି ଚ, ମିଚ୍ଛା’’ତି ୱଦନ୍ତି, ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଯା ପନ ମିଚ୍ଛାଭାୱଂ ସବ୍ବସୋ ନ ଜାନନ୍ତି ଏୱ। ଯତ୍ତକଂ ପନ ଜାନନ୍ତି, ତସ୍ସପି ଅଚ୍ଚନ୍ତପ୍ପହାନଂ ନ ଜାନନ୍ତି, ତଥାପି ସବ୍ବସ୍ସ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟସ୍ସ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ ପଞ୍ଞପେମୈଚ୍ଚେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଏୱଂଭୂତାନଂ ପନ ନେସଂ ତତ୍ଥ ଯାଦିସୀ ପଟିପତ୍ତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ‘‘ସନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସନ୍ତୀତି ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି। ତେନ ତେସଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ୱିଜ୍ଜମାନତାଯ ଅୱିଚ୍ଛେଦତଂ ଦସ୍ସେତି। ଏକେତି ଏକଚ୍ଚେ। ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାତି ପବ୍ବଜ୍ଜୁପଗମନେନ ସମଣା, ଜାତିମତ୍ତେନ ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣା। ସବ୍ବେସନ୍ତି ଅନୱସେସାନଂ ଉପାଦାନାନଂ ସମତିକ୍କମଂ ପହାନଂ। ସମ୍ମା ନ ପଞ୍ଞପେନ୍ତୀତି ଯେସଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତି, ତେସମ୍ପି ସମ୍ମା ପରିଞ୍ଞଂ ନ ପଞ୍ଞପେନ୍ତି। ଇଦାନି ତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କେଚୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ହୋତିକ-କୁଟୀଚକ-ବହୂଦକ-ହଂସ-ପରମହଂସ-କାଜକ-ତିଦଣ୍ଡ-ମୋନଓ୍ୱତ-ସେଓ୍ୱ-ପାରୁପକ-ପଞ୍ଚମରତ୍ତିକ- ସୋମକାରକ-ମୁଗଵ୍ୱତ-ଚରବାକ-ତାପସ-ନିଗଣ୍ଠା-ଜୀଓ୍ୱକ-ଇସି-ପାରାଯନିକ-ପଞ୍ଚାତପିକ-କାପିଲ- କାଣାଦ-ସଂସାରମୋଚକ-ଅଗ୍ଗିଭତ୍ତିକ-ମଗଓ୍ୱତିକ-ଗୋଓ୍ୱତିକ-କୁକ୍କୁରଓ୍ୱତିକ-କାମଣ୍ଡଲୁକ- ଓ୍ୱଗ୍ଗୁଲିଓ୍ୱତିକ-ଏକସାଟକ-ଓଦକସୁଦ୍ଧିକ-ସରୀରସନ୍ତାପକ-ସୀଲସୁଦ୍ଧିକ-ଝାନସୁଦ୍ଧିକ-ଚତୁଵ୍ୱିଧ- ସସ୍ସତଓ୍ୱାଦାଦଯୋ ଛନ୍ନଓ୍ୱୁତି ତଣ୍ହାପାସେନ ଡଂସନତୋ, ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସ ଓ୍ୱା ଓ୍ୱିବାଧନତୋ ପାସଣ୍ଡା। ଓ୍ୱତ୍ଥୁପଟିସେଓ୍ୱନଂ କାମନ୍ତି ବ୍ଯାପାରସ୍ସ ଓ୍ୱତ୍ଥୁନୋ ପଟିସେଓ୍ୱନସଙ୍ଖାତଂ କାମଂ। ଥେଯ୍ୟେନ ସେଓ୍ୱନ୍ତୀତି ପଟିହତ୍ଥଆଦିସମଞ୍ଞାଯ ଲୋକସ୍ସ ଓ୍ୱଚନଓ୍ୱସେନ ସେଓ୍ୱନ୍ତି। ତୀଣି କାରଣାନୀତି ‘‘ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିନଯପ୍ପଓ୍ୱତ୍ତାନି ଦିଟ୍ଠିଓ୍ୱିସେସଭୂତାନି ଓ୍ୱଚ୍ଛକାରଣାନି।

ଅତ୍ଥସଲ୍ଲାପିକାତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ସଲ୍ଲାପିକା, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥସଲ୍ଲାପଓ୍ୱିଭାଓ୍ୱିନୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦ୍ୱିନ୍ନଞ୍ହି ଓ୍ୱଚନଂ ସଲ୍ଲାପୋ। ତେନାହ ‘‘ପଥଓ୍ୱୀ କିରା’’ତିଆଦି।

ଯୋ ତିତ୍ଥିଯାନଂ ଅତ୍ତନୋ ସତ୍ଥରି ଧମ୍ମେ ସହଧମ୍ମିକେସୁ ଚ ପସାଦୋ ଓ୍ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଅନାଯତନଗତତ୍ତା ଅପ୍ପସାଦକଭାଓ୍ୱଦସ୍ସନଂ ପସାଦପଚ୍ଛେଦୋ। ତଥାପଓ୍ୱତ୍ତୋ ଓ୍ୱାଦୋ ପସାଦପଚ୍ଛେଦଓ୍ୱାଦୋ ଓ୍ୱୁତ୍ତୋ। ଏଓ୍ୱରୂପେତି ଇଦିସେ ଓ୍ୱୁତ୍ତନଯେନ କିଲେସାନଂ ଅନୁପସମସଂଓ୍ୱତ୍ତନିକେ। ଧମ୍ମେତି ଧମ୍ମପତିରୂପକେ। ଓ୍ୱିନଯେତି ଓ୍ୱିନଯପତିରୂପକେ। ତିତ୍ଥିଯା ହି କୋହଞ୍ଞେ ଠତ୍ୱା ଲୋକଂ ଓ୍ୱଞ୍ଚେନ୍ତା ଧମ୍ମଂ କଥେମାତି ‘‘ସତ୍ତିମେ କାଯା ଅକଟା ଅକଟଓ୍ୱିଧା’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୧୭୪) ଯଂ କିଞ୍ଚି କଥେତ୍ୱା ତଥା ‘‘ଓ୍ୱିନଯଂ ପଞ୍ଞପେମା’’ତି ଗୋସୀଲଓ୍ୱଗ୍ଗୁଲିଓ୍ୱତାଦୀନି ପଞ୍ଞପେତ୍ୱା ତାଦିସଂ ସାଓ୍ୱକେ ସିକ୍ଖାପେତ୍ୱା ‘‘ଧମ୍ମଓ୍ୱିନଯୋ’’ତି କଥେନ୍ତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଧମ୍ମଓ୍ୱିନଯେ’’ତି। ତେନାହ ‘‘ଉଭଯେନପି ଅନିଯ୍ୟାନିକଂ ସାସନଂ ଦସ୍ସେତୀ’’ତି। ପରିଓ୍ୱମ୍ପି ନାମ ପୁଞ୍ଞଂ କାତୁକାମଂ ମଚ୍ଛେରମଲାଭିଭୂତତାଯ ନିଓ୍ୱାରେନ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯଂ ତସ୍ସ କରୋତୋ ଦିଟ୍ଠେଓ୍ୱ ଧମ୍ମେ ଓ୍ୱିଞ୍ଞୂହି ଗରହିତଵ୍ୱତା ସମ୍ପରାଯେ ଚ ଦୁଗ୍ଗତି ପାଟିକଙ୍ଖା, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ସକଲଓ୍ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣାଓ୍ୱହେ ଜିନଚକ୍କେ ପହାରଦାଯିନୋ ତିତ୍ଥକରସ୍ସ ତଦୋଓ୍ୱାଦକରସ୍ସ ଚାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅନିଯ୍ୟାନିକସାସନମ୍ହି ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଯଥା ସୋ ପସାଦୋ ସମ୍ପରାଯେ ନ ସମ୍ମଗ୍ଗତୋ ଅତ୍ତନୋ ପଓ୍ୱତ୍ତିଓ୍ୱସେନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କଞ୍ଚି କାଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱାପି ପଚ୍ଛା ଓ୍ୱିନସ୍ସତି ଯେଓ୍ୱା’’ତି ଆହ, ଅଓ୍ୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦୋ ଓ୍ୱିଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତିକୋ ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସମ୍ପଜ୍ଜମାନା ଯଥାଓ୍ୱିଧିପଟିପତ୍ତିଯା ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଂ ଆଓ୍ୱହତି। କମ୍ମସରିକ୍ଖକେନ ହି ଓ୍ୱିପାକେନେଓ୍ୱ ଭଓ୍ୱିତଵ୍ୱଂ। ସଵ୍ୱମ୍ପି କାରଣଭେଦନ୍ତି ସଵ୍ୱମ୍ପି ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ତିତ୍ଥକରାନଂ ସାଓ୍ୱକାନଂ ଅପାଯଦୁକ୍ଖାଓ୍ୱହଂ ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ କାରଣଓ୍ୱିସେସଂ। ସୋ ପନେସ ପସାଦୋ ନ ନିଯ୍ୟାତି ମିଚ୍ଛତ୍ତପକ୍ଖିକତ୍ତା ସୁରାପୀତସିଙ୍ଗାଲେ ପସାଦୋ ଓ୍ୱିଯ। ସୁରଂ ପରିସ୍ସାଓ୍ୱେତ୍ୱା ଛଡ୍ଡିତକସଟଂ ସୁରାଜଲ୍ଲିକଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣା ନାମ ଧନଲୁଦ୍ଧାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ‘‘ଇମଂ ଓ୍ୱଞ୍ଚେସ୍ସାମୀ’’ତି। କଂସସତାତି କହାପଣସତା।

୧୪୪।ତସ୍ସାତି ପସାଦସ୍ସ। ସଵ୍ୱୋପି ଲୋଭୋ କାମୁପାଦାନନ୍ତେଓ୍ୱ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ କାମୁପାଦାନସ୍ସ ପହାନପରିଞ୍ଞ’’ନ୍ତି। ଏଓ୍ୱରୂପେତି ଇଦିସେ ସଵ୍ୱସୋ କିଲେସାନଂ ଉପସମସଂଓ୍ୱତ୍ତନିକେ। ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନାନଂ ଅପାଯେସୁ ଅପତନଓ୍ୱସେନ ଧାରଣଟ୍ଠେନ ଧମ୍ମେ। ସଵ୍ୱସୋ ଓ୍ୱିନଯନଟ୍ଠେନ ଓ୍ୱିନଯେ। ତତ୍ଥ ଭଓ୍ୱଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତନେ।

ନମସ୍ସମାନୋ ଅଟ୍ଠାସି ଦ୍ୱେ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାନି ପଚ୍ଚେକବୋଧିପାରମୀନଂ ପୂରଣେନ ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧସାସନେ ପରିଚଯେନ ଚ ଭଗଓ୍ୱତି ପସନ୍ନଚିତ୍ତତାଯ ଚ। ‘‘ଉଲୂକା’’ତ୍ୟାଦିଗାଥା ରୁକ୍ଖଦେଓ୍ୱତାଯ ଭାସିତା। କାଲୁଟ୍ଠିତନ୍ତି ସାଯନ୍ହକାଲେ ଦିଓ୍ୱାଓ୍ୱିହାରତୋ ଉଟ୍ଠିତଂ। ଦୁଗ୍ଗତେସୋ ନ ଗଚ୍ଛତୀତି ଦୁଗ୍ଗତିଂ ଏସୋ ନ ଗମିସ୍ସତି। ମୋରଜିକୋ ମୁରଜଓ୍ୱାଦକୋ। ମହାଭେରିଓ୍ୱାଦକଓ୍ୱତ୍ଥୁଆଦୀନିପି ସିତପାତୁକରଣଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଓ୍ୱିତ୍ଥାରେତଵ୍ୱାନି।

ପରମତ୍ଥେତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ। କିଂ ପନ ଓ୍ୱତ୍ତଵ୍ୱନ୍ତି ଧମ୍ମେପି ପରମତ୍ଥେ ନିମିତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ସୁଣନ୍ତାନଂ। ସାମଣେରଓ୍ୱତ୍ଥୂତି ପଵ୍ୱଜିତଦିଓ୍ୱସେଯେଓ୍ୱ ସପ୍ପେନ ଦଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା କାଲଂ କତ୍ୱା ଦେଓ୍ୱଲୋକଂ ଉପପନ୍ନସାମଣେରଓ୍ୱତ୍ଥୁ।

ଖୀରୋଦନନ୍ତି ଖୀରେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ମିସ୍ସଂ ଓଦନଂ। ତିମ୍ବରୁସକନ୍ତି ତିନ୍ଦୁକଫଲଂ। ତିପୁସସଦିସା ଏକା ଓ୍ୱଲ୍ଲିଜାତି ତିମ୍ବରୁସଂ, ତସ୍ସ ଫଲଂ ତିମ୍ବରୁସକନ୍ତି ଚ ଓ୍ୱଦନ୍ତି। କକ୍କାରିକନ୍ତି ଖୁଦ୍ଦକଏଲାଳୁକଂ। ମହାତିପୁସନ୍ତି ଚ ଓ୍ୱଦନ୍ତି। ଓ୍ୱଲ୍ଲିପକ୍କନ୍ତି ଖୁଦ୍ଦକତିପୁସଓ୍ୱଲ୍ଲିଯା ଫଲଂ। ହତ୍ଥପତାପକନ୍ତି ମନ୍ଦାମୁଖି। ଅମ୍ବକଞ୍ଜିକନ୍ତି ଅମ୍ବିଲକଞ୍ଜିକଂ। ଖଳଅଯାଗୁନ୍ତିପି ଓ୍ୱଦନ୍ତି। ଦୋଣିନିମ୍ମଜ୍ଜନିନ୍ତି ସତେଲଂ ତିଲପିଞ୍ଞାକଂ। ଓ୍ୱିଧୁପନନ୍ତି ଚତୁରସ୍ସବୀଜନିଂ । ତାଲଓ୍ୱଣ୍ଟନ୍ତି ତାଲପତ୍ତେହି କତମଣ୍ଡଲବୀଜନିଂ। ମୋରହତ୍ଥନ୍ତି ମୋରପିଞ୍ଛେହି କତଂ ମକସବୀଜନିଂ।

ଓ୍ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନେଓ୍ୱାତି ଯସ୍ମା ଇଧାପି ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ସଵ୍ୱମ୍ପି କାରଣଭେଦଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ‘‘ତଂ କିସ୍ସ ହେତୂ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ

ଅନିଯ୍ୟାନିକସାସନେ ୱୁତ୍ତନଯସ୍ସ ଅନୁସ୍ସରଣୱସେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୪୫।ପରିଞ୍ଞନ୍ତି ପହାନପରିଞ୍ଞଂ। ତେସଂ ପଚ୍ଚଯଂ ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ଉପାଦାନାନଂ ପରିଞ୍ଞା ନାମ ପହାନପରିଞ୍ଞା। ତେସଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିରୋଧୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ସୋ ଚ ପଚ୍ଚଯନିରୋଧେନ ହୋତୀତି ତେସଂ ପଚ୍ଚଯଂ ମୂଲକାରଣତୋ ପଭୁତି ଦସ୍ସେତୁଂ। ଅଯନ୍ତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଏତ୍ଥ ‘‘ଇମେ ଚା’’ତିଆଦିପାଠେ ‘‘କିଂ ନିଦାନା’’ତିଆଦିସମାସପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବପଦେସୂତି ‘‘ତଣ୍ହାସମୁଦଯା’’ତିଆଦୀସୁ ସବ୍ବେସୁ ପଦେସୁ। ଇମିନା ଏୱ ଚ ସବ୍ବଗ୍ଗହଣେନ ‘‘ଫସ୍ସନିଦାନା’’ତିଆଦୀନମ୍ପି ପଦାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇମେ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯା ଉପାଦାନାନମ୍ପି ସମୁଦଯଂ ନ ଜାନନ୍ତି, କୁତୋ ନିରୋଧଂ, ତଥାଗତୋ ପନ ତେସଂ ତପ୍ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯାନମ୍ପି ସମୁଦଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଯାଥାୱତୋ ଜାନାତି, ତସ୍ମା – ‘‘ଇଧେୱ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଣୋ… ପେ… ସୁଞ୍ଞା ପରପ୍ପୱାଦା ସମଣେଭି ଅଞ୍ଞେହୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୩୯) ଯଥାରଦ୍ଧସୀହନାଦଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇମେ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚତ୍ତାରୋ ଉପାଦାନା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୧୪୫) ନଯେନ ଦେସନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମୁଖେନ ଓତାରେନ୍ତୋ ୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘ଯତୋ ଚ ଖୋ’’ତିଆଦିନା ୱିୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତେନ ଦେସନାଯ କୂଟଂ ଗଣ୍ହି, ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯସ୍ମା ପନ ଭଗୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଚୂଳସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୨। ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ୱେସାଲୀନଗରୱଣ୍ଣନା

୧୪୬।ଅପରାପରନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ। ୱିସାଲୀଭୂତତାଯାତି ଗାୱୁତନ୍ତରଂ ଗାୱୁତନ୍ତରଂ ପୁଥୁଭୂତତାଯ। ତତ୍ରାତି ତସ୍ସଂ ୱିସାଲୀଭୂତତାଯଂ। ଛଡ୍ଡିତମତ୍ତେତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠମତ୍ତେ। ଉମିଭଯାଦୀହୀତି ଉମିକୁମ୍ଭୀଲଆୱଟ୍ଟସଂସୁକାଭଯେହି। ଉଦକପ୍ପୱାହେନାଗତସ୍ସପି ଚ ଉସ୍ମା ନ ୱିଗଚ୍ଛତି, ଉସ୍ମା ଚ ନାମ ଇଦିସସ୍ସ ସୱିଞ୍ଞାଣକତାଯ ଭୱେଯ୍ୟାତି ‘‘ସିଯା ଗବ୍ଭୋ’’ତି ଚିନ୍ତେସି। ତଥା ହୀତିଆଦି ତତ୍ଥ କାରଣଚିନ୍ତା। ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତତାଯ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ନାହୋସି, ସୌସୁମତାଯ ପୂତିକଭାୱୋ। ଦାରକାନଂ ପୁଞ୍ଞୂପନିସ୍ସଯତୋ ଅଙ୍ଗୁଟ୍ଠକତୋ ଚସ୍ସ ଖୀରଂ ନିବ୍ବତ୍ତି, ଖୀରଭତ୍ତଞ୍ଚ ଲଭି। ଚରିମକଭୱେ ବୋଧିସତ୍ତେ କୁଚ୍ଛିଗତେ ବୋଧିସତ୍ତମାତୁ ୱିଯ ଉଦରଚ୍ଛୱିଯା ଅଚ୍ଛୱିପ୍ପସନ୍ନତାଯ ନିଚ୍ଛୱି ୱିଯାତି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ନିଚ୍ଛୱୀ ଅହେସୁ’’ନ୍ତି। ତେସନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦାରକାନଂ। ମାତାପିତରୋତି ପୋସକମାତାପିତରୋ। ଅଭିସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ରାଜାନଂ ଅକଂସୁ ରଜ୍ଜସମ୍ପତ୍ତିଯା ଦାଯକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା, ଅସମ୍ଭିନ୍ନେ ଏୱ ରାଜକୁଲେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଚ। କୁମାରସ୍ସ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱସଞ୍ଚୋଦିତା ଦେୱତାଧିଗ୍ଗହିତାତି କେଚି।

ପୁରସ୍ସ ଅପରେତି ପୁରସ୍ସ ଅପରଦିସାଯ ଗାୱୁତମତ୍ତେ ଠାନେ ଜୀୱକମ୍ବୱନଂ ୱିଯ ସପାକାରମନ୍ଦିରକେ। ଅଚିରପକ୍କନ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ନ ଦେସନ୍ତରପକ୍କମନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଅଥ ଖୋ ସାସନତୋ ଅପକ୍କମନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱିବ୍ଭମିତ୍ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତେନେୱାହ ‘‘ଇମସ୍ମା ଧମ୍ମୱିନଯା’’ତି। ପରିସତୀତି ପରିସାଯଂ, ଜନସମୂହେତି ଅତ୍ଥୋ। ଜନସମୂହଗତୋ ପନ ‘‘ପରିସମଜ୍ଝେ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଭାୱନାମନସିକାରେନ ୱିନା ପକତିଯାୱ ମନୁସ୍ସେହି ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବୋ ଧମ୍ମୋତି ମନୁସ୍ସଧମ୍ମୋ, ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱାୱହୋ ୱା ଧମ୍ମୋ ମନୁସ୍ସଧମ୍ମୋ, ଅନୁଠଆରଂ ପରିତ୍ତକୁସଲଂ। ଯଂ ଅସତିପି ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ୱତ୍ତତି, ଯଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ହୀନେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ, ଖତ୍ତିଯେ ଉପପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ବୁଦ୍ଧେ ମମତ୍ତକାରିନୋ ବୁଦ୍ଧମାମକା। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମାଦିୱଣ୍ଣନା

ଅଲଂ ଅରିଯାଯ ଅରିଯଭାୱାଯାତି ଅଲମରିଯୋ, ରୂପାଯତନଂ ଜାନାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଯ ପସ୍ସତି ଚାତି ଞାଣଦସ୍ସନଂ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ। ସମ୍ମସନୁପଗେ ଚ ପନ ଧମ୍ମେ ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯଞ୍ଚ ତଥା ଜାନାତି ପସ୍ସତି ଚାତି ଞାଣଦସ୍ସନଂ, ୱିପସ୍ସନା। ନିବ୍ବାନଂ, ଚତ୍ତାରି ୱା ସଚ୍ଚାନି ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧତୋ ଜାନାତି ପସ୍ସତି ଚାତି ଞାଣଦସ୍ସନଂ, ମଗ୍ଗୋ। ଫଲଂ ପନ ନିବ୍ବାନୱସେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ମଗ୍ଗାଧିଗତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଜାନନଟ୍ଠେନ ଞାଣଦସ୍ସନଂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ଅନାୱରଣତାଯ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁତାଯ ଚ ଞାଣଦସ୍ସନଂ। ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ମିଞ୍ହି ପଟିସିଦ୍ଧେ ସବ୍ବେସମ୍ପି ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ଅସମ୍ଭୱୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘ତଞ୍ହି ସୋ ଭଗୱତୋ ପଟିସେଧେତୀ’’ତି।

ସୁଖୁମଂ ଧମ୍ମନ୍ତରଂ ନାମ ଝାନୱିପସ୍ସନାଦିକଂ ଆଚରିଯାନୁଗ୍ଗହେନ ଗହିତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ତକ୍କପରିଯାହତନ୍ତି ‘‘ଇତି ଭୱିସ୍ସତି, ଏୱଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ତଂତଂଦସ୍ସେତବ୍ବମତ୍ଥତକ୍କନେନ ୱିତକ୍କନମତ୍ତେନ ପରିତୋ ଆହତଂ ପରିୱତ୍ତିତଂ କତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ତକ୍କେତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ଲୋକିଯପଞ୍ଞଂ ଅନୁଜାନାତି

ଉପନିସ୍ସିନ୍ନପରିସାଯ ଅନୁକୂଲଧମ୍ମକଥନତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘ସମଣୋ ଗୋତମୋ’’ତିଆଦି। ପଟିଭାତୀତି ପଟିଭାନଂ, ‘‘ଇତି ୱକ୍ଖାମୀ’’ତି ଏୱଂପୱତ୍ତଂ କଥନଚିତ୍ତଂ, ତତୋ ପଟିଭାନତୋ ଜାନନଂ ପଟିଭାନଂ, ଆଗମାଭାୱତୋ ସଯମେୱ ଉପଟ୍ଠିତତ୍ତା ସଯଂପଟିଭାନଂ। ତେନାହ ‘‘ଇମିନାସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱଂ ପଟିବାହତୀ’’ତି। ସୁଫୁସିତନ୍ତି ନିଦ୍ଦୋସଂ। ଅଫୁସିତତ୍ତେ ହି ସୁଖେନ ୱଚୀଘୋସୋ ନ ନିଚ୍ଛରତି। ଦନ୍ତାୱରଣନ୍ତି ଓଟ୍ଠଦ୍ୱଯଂ। ଜିୱ୍ହାପି ଅଦ୍ଧତାଯ ସୁଖେନ ୱଚୀଘୋସୋ ନ ନିଚ୍ଛରତୀତି ଆହ ‘‘ମୁଦୁକା ଜିୱ୍ହା’’ତି। କରୱୀକରୁତମଞ୍ଜୁତାଯ ମଧୁରୋ ସରୋ। ଏଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୋସୋ, ଏଲଂ ଗଳଅତୀତି ଏଲଗଳଆ, ନ ଏଲଗଳଆ ଅନେଲଗଳଆ, ନିଦ୍ଦୋସା, ନ ରୁଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବମେତଂ ରଞ୍ଜନସ୍ସେୱ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ୱଦତି।

ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମାତି ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିଯଭୂତାନଂ ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଉଗ୍ଗହଣ-ସୱନ-ଧାରଣ-ପରିଚଯ-ଯୋନିସୋମନସିକାରେ ସନ୍ଧାଯାହ। ତକ୍କରସ୍ସ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯାଯାତି ଏତ୍ଥ ସମ୍ମା-ସଦ୍ଦୋ ଉଭଯତ୍ଥାପି ଯୋଜେତବ୍ବୋ ‘‘ସମ୍ମା ତକ୍କରସ୍ସ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯାଯା’’ତି। ଯୋ ହି ସମ୍ମା ଧମ୍ମଂ ପଟିପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସେୱ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯୋ ହୋତି। ଯୋ ପନ ୱୁତ୍ତନଯେନ ତକ୍କରୋ, ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନଂ ଅନ୍ତତୋ ଧମ୍ମସ୍ସେୱ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସୋ ଧମ୍ମୋ…ପେ… ନିବ୍ବାତି ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି।

୧୪୭।କୋଧନୋତି କୁଜ୍ଝନସୀଲୋ। ଯସ୍ମା ପନ ସୁନକ୍ଖତ୍ତୋ କୋଧୱସେନ କୁରୁରୋ ଫରୁସୱଚନୋ ଚ, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘କୋଧନୋତି ଚଣ୍ଡୋ ଫରୁସୋ ଚା’’ତି। ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ଉପନିସ୍ସଯୋ ନତ୍ଥୀତି ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହାନଂ ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ଉପନିସ୍ସଯୋ ନତ୍ଥି। ତଂ ବୁଦ୍ଧା ‘‘ମୋଘପୁରିସୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି ଯଥା ତଂ ସୁଦିନ୍ନଲାଳୁଦାଯିଆଦିକେ। ଉପନିସ୍ସଯେ ସତିପି ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ମଗ୍ଗେ ୱା ଫଲେ ୱା ଅସତି ‘‘ମୋଘପୁରିସୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି ଯଥା ତଂ ଧନିଯୂପସେନତ୍ଥେରାଦିକେ। ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନୋପନିସ୍ସଯେ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ଯଥା ‘‘ମକ୍ଖଲି ମୋଘପୁରିସୋ ମନୁସ୍ସଖିପ୍ପଂ ମଞ୍ଞେ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୧।୩୧୧) ତଥା ସୁନକ୍ଖତ୍ତୋପୀତି ଆହ ‘‘ଇମସ୍ସ ପନା’’ତିଆଦି। ଅସ୍ସାତି ଏତେନ। କତ୍ତରି ହିଦଂ ସାମିୱଚନଂ। କୋଧେନାତି କୋଧହେତୁନା।

ଭଗୱତୋତି ସମ୍ପଦାନୱଚନଂ କୁଦ୍ଧପଦାପେକ୍ଖାଯ। ପୁବ୍ବେତି ଭିକ୍ଖୁକାଲେ। ସଦ୍ଦଂ ସୋତୁକାମୋତି ସୋ କିର ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ତାୱତିଂସଭୱନେ ଦେୱତାନଂ ରୂପଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଓଟ୍ଠଚଲନଂ ପସ୍ସତି, ନ ପନ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତି, ତସ୍ମା ତାସଂ ସଦ୍ଦଂ ସୋତୁକାମୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଦ୍ଦଂ ସୋତୁକାମୋ…ପେ… ପୁଚ୍ଛୀ’’ତି। ସୋ ଚ ଅତୀତେ ଏକଂ ସୀଲୱନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ କଣ୍ଣସକ୍ଖଲିଯଂ ପହରିତ୍ୱା ବଧିରମକାସି, ତସ୍ମା ପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପି ଅଭବ୍ବୋୱ ଦିବ୍ବସୋତାଧିଗମାଯ। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପନିସ୍ସଯୋ ନତ୍ଥୀତି ଞତ୍ୱା ପରିକମ୍ମଂ ନ କଥେସୀ’’ତି। ଚିନ୍ତେସୀତି ଅତ୍ତନୋ ମିଚ୍ଛାପରିୱିତକ୍କିତେନ ଅଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତୋ ଚିନ୍ତେସି।

ନିଯ୍ୟାନିକଭାୱବୋଧନତୋ ଅଭେଦୋପଚାରେନ ‘‘ଦେସନାଧମ୍ମୋ ନିଯ୍ୟାନିକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ନିଯ୍ୟାନୋ ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ବୋଧେତବ୍ବୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ନିଯ୍ୟାନିକୋ ଦେସନାଧମ୍ମୋ। ଅତ୍ତନି ଅଭିତଂ ଦସ୍ସେତି କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଦସ୍ସନେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପାକଟୀକତତ୍ତା, ନ ପଟିଞ୍ଞାମତ୍ତେନ। ତଥା ହି ଯଥାପରାଧଂ ତଂତଂସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଯଥାଧମ୍ମଂ ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଞ୍ଚ ଅୱିପରୀତଧମ୍ମଦେସନାଯ ଦେୱମନୁସ୍ସେହି ଯଥାଭିସଙ୍ଖତପଞ୍ହାନଂ ତଦଜ୍ଝାସଯାନୁକୂଲଂ ଠାନସୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନ ଚ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଚାରଭାୱେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ପାକଟଂ, ତଥା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଯମକପାଟିହାରିଯକରଣାଦୀସୁ ଇଦ୍ଧିୱିଧଞାଣାଦୀନୀତି। ତେନାହ ‘‘ମଯ୍ହଞ୍ହି’’ତିଆଦି। ଅନ୍ୱେତି ଯଥାଗହିତସଙ୍କେତସ୍ସ ଅନୁଗମନୱସେନ ଏତି ଜାନାତୀତି ଅନ୍ୱଯୋ। ତେନାହ ‘‘ଅନୁବୁଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ସଙ୍କେତାନୁଗମନଞ୍ଚେତ୍ଥ ‘‘ଯଥାପରାଧଂ ତଂତଂସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିଯା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଏୱଂ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବାତି ଯଥା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଯୋଜନା କତା, ଏୱଂ ‘‘ଏୱରୂପମ୍ପି ନାମ ମଯ୍ହଂ ଇଦ୍ଧିୱିଧଞାଣସଙ୍ଖାତଂ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦସବଲଞାଣୱଣ୍ଣନା

୧୪୮। ଯଦିପି ଆଦିତୋ ଅଭିଞ୍ଞାଉଦ୍ଦେସେନ ଦେସନାଯ ଆଗତତ୍ତା ଚେତୋପରିଯଞାଣାନନ୍ତରଂ ଉପରି ତିସ୍ସୋ ଅଭିଞ୍ଞା ୱତ୍ତବ୍ବା ସିଯୁନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ଅଥତୋ ପନ ୱିଜ୍ଜାଉଦ୍ଦେସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଅଭିଞ୍ଞାଉଦ୍ଦେସମେୱାତି କତ୍ୱା ‘‘ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ୱତ୍ତବ୍ବା ସିଯୁ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ‘‘ତାସୁ ୱୁତ୍ତାସୁ ଉପରି ଦସବଲଞାଣଂ ନ ପରିପୂରତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଇମାନି ଞାଣାନି ସେସାଭିଞ୍ଞା ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯସ୍ସ ଅଭିଜାନନଟ୍ଠଂ ଉପାଦାଯ ଅଭିଞ୍ଞାସୁ ୱତ୍ତବ୍ବାନି, ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠଂ ପନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଟ୍ଠଞ୍ଚ ଉପାଦାଯ ବଲଞାଣେସୁ ଯଥା ସମ୍ମାସତିଆଦଯୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗେସୂତି? ନଯିଦମେୱଂ। ତତ୍ଥ

ହି ଧମ୍ମାନଂ ଧମ୍ମକିଚ୍ଚୱିସେସୱିଭାୱନପରାଯ ଦେସନାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଧ ପନ ସବ୍ବ ଗୁଣୱିସେସୱିଭାୱନପରାଯ ଦେସନାଯ ତଥା ୱୁତ୍ତଂ ନ ସକ୍କା ଅଞ୍ଞତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତା, ଏକଚ୍ଚାନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଏୱଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ ''କିମିଦଂ ଭଗୱା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଗୁଣେ ପୁନପି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଗୁଣାଧିକଦସ୍ସନଂ କରୋତୀ''ତି। ତସ୍ମା ସୁୱୁତ୍ତମେତଂ ''ଉପରି ଦସବଲଞ୍ଞାଣଂ ନ ପରିପୂରତୀ''ତି।

ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣାନୀତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୧୦।୨୧), ନନୁ ଚେତାନି ସାୱକାନମ୍ପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି? କାମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଯାଦିସାନି ପନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଠାନାଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣାଦୀନି, ନ ତାଦିସାନି ତଦଞ୍ଞେସଂ କଦାଚିପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣାନୀତି। ତେନାହ ''ତଥାଗତସ୍ସେୱ ବଲାନୀ''ତି। ଇମମେୱ ହି ଯଥାୱୁତ୍ତଲେସଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ତଦଭାୱତୋ ଆସଯାନୁସଯଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ଏୱ ଅସାଧାରଣଗୁଣସମଞ୍ଞା ନିରୁଳ୍ହା। କାମଂ ଞାଣବଲାନଂ ଞାଣସମ୍ଭାରୋ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ, ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରୋପି ପନ ନେସଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଏୱ , ଞାଣସମ୍ଭାରସ୍ସପି ୱା ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରଭାୱତୋ ''ପୁଞ୍ଞୁସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ଆଗତାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପକତିହତ୍ଥିକୁଲନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୨) ଗିରିଚରନଦୀଚରୱନଚରାଦିପ୍ପଭେଦା ଗୋଚରିଯକାଲାୱକନାମା ସବ୍ବାପି ବଲେନ ପାକତିକା ହତ୍ଥିଜାତି। ଦସନ୍ନଂ ପୁରିସାନନ୍ତି ଥାମମଜ୍ଝିମାନଂ ଦସନ୍ନଂ ପୁରିସାନଂ। ଏକସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସ କାଯବଲନ୍ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏକସ୍ସାତି ଚ ତଥା ହେଟ୍ଠାକଥାଯଂ ଆଗତତ୍ତା ଦେସନାସୋତେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନାରାଯନସଙ୍ଘାତବଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ ନାରା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ରସ୍ମିଯୋ, ତା ବହୂ ନାନାୱିଧା ଇତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନାରାଯନଂ, ୱଜିରଂ, ତସ୍ମା ନାରାଯନସଙ୍ଘାତବଲନ୍ତି ୱଜିରସଙ୍ଘାତବଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାଣବଲଂ ପନ ପାଳିଯଂ ଆଗତମେୱ, ନ କାଯବଲଂ ୱିଯ ଅଟ୍ଠକଥାରୁଳ୍ହମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ସଂଯୁତ୍ତକେ ଆଗତାନି ତେସତ୍ତତି ଞାଣାନି ସତ୍ତସତ୍ତତି ଞାଣାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ (ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୭୬୦), ତତ୍ଥ ପନ ନିଦାନୱଗ୍ଗେ ସତ୍ତସତ୍ତତି ଆଗତାନି ଚତୁଚତ୍ତାରୀସଞ୍ଚ, ତେସତ୍ତତି ପନ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ (ପଟି। ମ। ୧।୭୩ ମାତିକା) ସୁତମଯାଦୀନି ଆଗତାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି, ନ ସଂଯୁତ୍ତକେ। ଅଞ୍ଞାନିପୀତି ଏତେନ ଞାଣୱତ୍ଥୁୱିଭଙ୍ଗେ ଏକକାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଚ ''ପୁବ୍ବନ୍ତେ ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୦୭୬) ବ୍ରହ୍ମଜାଲାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୬) ଚ ''ତଯିଦଂ ତଥାଗତୋ ପଜାନାତି, ଇମାନି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନାନି ଏୱଂ ଗହିତାନୀ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାନି ଅନେକାନି ଞାଣପ୍ପଭେଦାନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯାଥାୱପଟିୱେଧତୋ ସଯଞ୍ଚ ଅକମ୍ପିଯଂ ପୁଗ୍ଗଲଞ୍ଚ ତଂସମଙ୍ଗିଂ ନେଯ୍ୟେସୁ ଅଧିବଲଂ କରୋତୀତି ଆହ ''ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଟ୍ଠେନ ଚା''ତି।

ଉସଭସ୍ସ ଇଦନ୍ତି ଆସଭଂ, (ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୪।୮) ସେଟ୍ଠଂ ଠାନଂ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତପଟିଜାନନୱସେନ ଅଭିମୁଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଟ୍ଠ ୱା ପରିସା ଉପସଙ୍କମନ୍ତୀତି ଆସଭା, ପୁବ୍ବବୁଦ୍ଧା। ଇଦଂ ପନାତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଠାନଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତମେୱ ୱଦତି। ତିଟ୍ଠମାନୋୱାତି ଅୱଦନ୍ତୋପି (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୨।୨୨) ତିଟ୍ଠମାନୋୱ ପଟିଜାନାତି ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ଅନୁଜାନାତି।

ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୂତି ''ଅଭିଜାନାମି ଖୋ ପନାହଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ଅନେକସତଂ ଖତ୍ତିଯପରିସଂ…ପେ… ତତ୍ର ୱତ ମଂ ଭଯଂ ୱା ସାରଜ୍ଜଂ ୱା ଓକ୍କମିସ୍ସତୀତି ନିମିତ୍ତମେତଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ନ ସମନୁପସ୍ସାମୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୧୫୧) ୱୁତ୍ତାସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୁ। ଅଭୀତନାଦଂନଦତୀତି ପରତୋ ଦସ୍ସିତଞ୍ଞାଣଯୋଗେନ ଦସବଲୋହନ୍ତି ଅଭୀତନାଦଂ ନଦତି। ସୀହନାଦସୁତ୍ତେନ ଖନ୍ଧୱଗ୍ଗେ (ସଂ। ନି। ୩।୭୮) ଆଗତେନ।

''ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଚତୁଚକ୍କଂ ୱତ୍ତତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୩୧) ସୁତ୍ତସେସେନ ସପ୍ପୁରିସୂପସ୍ସଯାଦୀନଂ ଫଲସମ୍ପତ୍ତିପୱତ୍ତି, ପୁରିମସପ୍ପୁରିସୂପସ୍ସଯାଦିଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ପଚ୍ଛିମସପ୍ପୁରିସୂପସ୍ସଯାଦୀନଂ ସମ୍ପତ୍ତିପୱତ୍ତି ୱା ୱୁତ୍ତାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତତ୍ଥ ଚ ଚକ୍କ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିଚକ୍କସଣ୍ଠାନା ଅସନି ଏୱ ଅସନିୱିଚକ୍କଂ। ଉରଚକ୍କାଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଆଣାସମୂହାଦୀସୁପି ଚକ୍କ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ''ସଙ୍ଘଭେଦଂ କରିସ୍ସାମ ଚକ୍କଭେଦ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୪୦୯; ଚୂଳୱ। ୩୪୩) ହି ଆଣା ''ଚକ୍କ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା, ''ଦେୱଚକ୍କଂ ଅସୁରଚକ୍କ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୪।୮) ସମୂହୋତି। ପଟିୱେଧନିଟ୍ଠତ୍ତା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ପଟିୱେଧୋତି ''ଫଲକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ପଟିଲଦ୍ଧସ୍ସପି ଦେସନାଞ୍ଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତି ପରସ୍ସ ବୁଜ୍ଝନମତ୍ତେନ ହୋତୀତି ''ଅଞ୍ଞାତକୋଣ୍ଡଞ୍ଞସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତି…ପେ… ଫଲକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତଂ ନାମା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ପରଂ ପନ ଯାୱ ପରିନିବ୍ବାନା ଦେସନାଞ୍ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତି ତସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତିତସ୍ସ ଧମ୍ମଚକ୍କସ୍ସ ଠାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତିତଚକ୍କସ୍ସ ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ଚକ୍କରତନସ୍ସ ଠାନଂ ୱିଯ।

''ତିଟ୍ଠତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, କିଂ ଭୂମିଯଂ ପୁରିସୋ ୱିଯ? ନୋତି ଆହ ''ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯା''ତି। ଠାନନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ତଲାଭୋ ଧରମାନତା ଚ, ନ ଗତିନିୱତ୍ତୀତି ଆହ ''ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ପୱତ୍ତତି ଚା''ତି । ଯତ୍ଥ ପନେତଂ ଦସବଲଞ୍ଞାଣଂ ୱିତ୍ଥାରିତଂ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଭିଧମ୍ମେ ପନା''ତିଆଦିମାହ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସମାଦିଯନ୍ତୀତି ସମାଦାନାନି, ତାନି ପନ ସମାଦିଯିତ୍ୱା କତାନି ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ସମାଦିଯିତ୍ୱା କତାନ''ନ୍ତି। କମ୍ମମେୱ ୱା କମ୍ମସମାଦାନନ୍ତି ଏତେନ

ସମାଦାନସଦ୍ଦସ୍ସ ଅପୁଞ୍ଞଭାଭାଓଂ ଦସ୍ସେତି ମୁତ୍ତଗତସଦ୍ଦେ ଗତସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିଯ। ଗତୀତି ନିରଯାଦିଗତିଯୋ। ଉପଧୀତି ଅତ୍ତଭାୱୋ। କାଲୋତି କମ୍ମସ୍ସ ୱିପଚ୍ଚନାରହକାଲୋ। ପଯୋଗୋତି ୱିପାକୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯଭୂତା କିରିଯା।

ଅଗତିଗାମିନିନ୍ତି ନିବ୍ବାନଗାମିନିଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ହି ''ନିବ୍ବାନଞ୍ଚାହଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ପଜାନାମି ନିବ୍ବାନଗାମିଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଂ ନିବ୍ବାନଗାମିନିଞ୍ଚ ପଟିପଦ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧। ୧୫୩)। ବହୂସୁପି ମନୁସ୍ସେସୁ ଏକମେୱ ପାଣଂ ଘାତେନ୍ତେସୁ କାମଂ ସବ୍ବେସଂ ଚେତନା ତସ୍ସେୱେକସ୍ସ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାରମ୍ମଣା, ତଂ ପନ କମ୍ମଂ ତେସଂ ନାନାକାରଂ। ତେସୁ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୮୧୧) ହି ଏକୋ ଆଦରେନ ଛନ୍ଦଜାତୋ କରୋତି, ଏକୋ ''ଏହି ତ୍ୱମ୍ପି କରୋହୀ''ତି ପରେହି ନିପ୍ପୀଳିତୋ କରୋତି, ଏକୋ ସମାନଚ୍ଛନ୍ଦୋ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଅପ୍ପଟିବାହମାନୋ ୱିଚରତି। ତେସୁ ଏକୋ ତେନେୱ କମ୍ମେନ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ଏକୋ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ, ଏକୋ ପେତ୍ତିୱିସଯେ। ତଂ ତଥାଗତୋ ଆଯୂହନକ୍ଖଣେ ଏୱ – ''ଇମିନା ନୀହାରେନ ଆଯୂହିତତ୍ତା ଏସ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ଏସ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ, ଏସ ପେତ୍ତିୱିସଯେ''ତି ଜାନାତି। ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତମାନମ୍ପି – ''ଏସ ମହାନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ଏସ ଉସ୍ସଦନିରଯେ''ତି ଜାନାତି। ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତମାନମ୍ପି – ''ଏସ ଅପାଦକୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଏସ ଦ୍ୱିପାଦକୋ, ଏସ ଚତୁପ୍ପଦୋ, ଏସ ବହୁପ୍ପଦୋ''ତି ଜାନାତି। ପେତ୍ତିୱିସଯେ ନିବ୍ବତ୍ତମାନମ୍ପି – ''ଏସ ନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହିକୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଏସ ଖୁପ୍ପିପାସିକୋ, ଏସ ପରଦତ୍ତୂପଜୀୱୀ''ତି ଜାନାତି। ତେସୁ ଚ କମ୍ମେସୁ – ''ଇଦଂ କମ୍ମଂ ପଟିସନ୍ଧିମାକଡ୍ଢିସ୍ସତି, ଇଦଂ ଅଞ୍ଞେନ ଦିନ୍ନାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଉପଧିୱେପକ୍କଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଜାନାତି।

ତଥା ସକଲଗାମୱାସିକେସୁ ଏକତୋ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦଦମାନେସୁ କାମଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚେତନା ପିଣ୍ଡପାତାରମ୍ମଣାୱ, ତଂ ପନ କମ୍ମଂ ତେସଂ ନାନାକାରଂ। ତେସୁ ହି ଏକୋ ଆଦରେନ କରୋତୀତି ସେସଂ ପୁରିମସଦିସଂ, ତସ୍ମା ତେସୁ କେଚି ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, କେଚି ମନୁସ୍ସଲୋକେ, ତଂ ତଥାଗତୋ ଆଯୂହନକ୍ଖଣେଯେୱ ଜାନାତି – ''ଇମିନା ନୀହାରେନ ଆଯୂହିତତ୍ତା ଏସ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ଏସ ଦେୱଲୋକେ, ତତ୍ଥାପି ଏସ ଖତ୍ତିଯକୁଲେ, ଏସ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ, ଏସ ୱେସ୍ସକୁଲେ, ଏସ ସୁଦ୍ଦକୁଲେ, ଏସ ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀସୁ, ଏସ ନିମ୍ମାନରତୀସୁ, ଏସ ତୁସିତେସୁ, ଏସ ଯାମେସୁ, ଏସ ତାୱତିଂସେସୁ, ଏସ ଚାତୁମହାରାଜିକେସୁ, ଏସ ଭୁମ୍ମଦେୱେସୂ''ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ହୀନପଣୀତସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣଅପ୍ପପରିୱାରମହାପରିୱାରତାଦିଭେଦଂ ତଂ ତଂ ୱିସେସଂ ଆଯୂହନକ୍ଖଣେଯେୱ ଜାନାତି।

ତଥା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତେସୁଯେୱ – ''ଇମିନା ନୀହାରେନ ଏସ କିଞ୍ଚି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି, ଏସ ମହାଭୂତମତ୍ତମେୱ ୱୱତ୍ଥପେସ୍ସତି, ଏସ ରୂପପରିଗ୍ଗହେଯେୱ ଠସ୍ସତି, ଏସ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହେଯେୱ, ଏସ ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହେଯେୱ , ଏସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେ ଏୱ, ଏସ ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନାଯ ଏୱ, ଏସ ପଠମଫଲେଯେୱ, ଏସ ଦୁତିଯଫଲେ ଏୱ, ଏସ ତତିଯଫଲେ ଏୱ, ଏସ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିସ୍ସତୀ''ତି ଜାନାତି। କସିଣପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତେସୁପି – ''ଇମସ୍ସ ପରିକମ୍ମମତ୍ତମେୱ ଭୱିସ୍ସତି, ଏସ ନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସତି, ଏସ ଅପ୍ପନଂ ଏୱ ପାପୁଣିସ୍ସତି, ଏସ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସତୀ''ତି ଜାନାତି। ତେନାହ ''ଇମସ୍ସ ଚେତନା''ତିଆଦି।

କାମନତୋ, କାମେତବ୍ବତୋ, କାମପଟିସଂଯୁତ୍ତତୋ ଚ କାମୋ ଧାତୁ କାମଧାତୁ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ବ୍ୟାପାଦଧାତୁ-ରୂପଧାତୁ-ଆଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ୱିଲକ୍ଖଣତାଯାତି ୱିସଦିସସଭାୱତାଯ। ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁଲୋକନ୍ତି ଅନେକଧାତୁଂ ନାନାଧାତୁଂ ଖନ୍ଧଲୋକଂ ଆଯତନଲୋକଂ ଧାତୁଲୋକଂ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀତି ଯୋଜନା। ''ଅଯଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମ…ପେ… ଅଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମ। ତେସୁପି ଏକୱିଧେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଏକାଦସୱିଧେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ (ୱିଭ। ୩୩)। ଏକୱିଧେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ବହୁୱିଧେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ (ୱିଭ। ୩୪-୬୧)। ଏକୱିଧେନ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ବହୁୱିଧେନ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ (ୱିଭ। ୬୨-୯୧)। ଏକୱିଧେନ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ, ବହୁୱିଧେନ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ (ୱିଭ। ୯୨-୧୨୦)। ଏକୱିଧେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ, ବହୁୱିଧେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି (ୱିଭ। ୧୨୧-୧୪୯) ଏୱଂ ତାୱ ଖନ୍ଧଲୋକସ୍ସ, ''ଇଦଂ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ନାମ…ପେ… ଇଦଂ ଧମ୍ମାଯତନଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ଦସାଯତନା କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ଚାତୁଭୂମକା''ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୧୫୬-୧୭୧) ଆଯତନଲୋକସ୍ସ, ''ଅଯଂ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ନାମ…ପେ… ଅଯଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ନାମ, ତତ୍ଥ ସୋଳସ ଧାତୁଯୋ କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ଚାତୁଭୂମକା''ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୧୭୨-୧୮୮) ଧାତୁଲୋକସ୍ସ ଅନେକସଭାୱଂ ନାନାସଭାୱଞ୍ଚ ପଜାନାତି। ନ କେୱଲଂ ଉପାଦିନ୍ନକସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସେୱ, ଅଥ ଖୋ ଅନୁପାଦିନ୍ନକସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସପି – ''ଇମାଯ ନାମ ଧାତୁଯା ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତା ଇମସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଖନ୍ଧୋ ସେତୋ, ଇମସ୍ସ କାଳୋ, ଇମସ୍ସ ମଟ୍ଠୋ, ଇମସ୍ସ ସକଣ୍ଟକୋ, ଇମସ୍ସ ବହଲତ୍ତଚୋ, ଇମସ୍ସ ତନୁତ୍ତଚୋ, ଇମସ୍ସ ପତ୍ତଂ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଏୱରୂପଂ, ଇମସ୍ସ ପୁପ୍ଫଂ ନୀଲଂ ପୀତଂ ଲୋହିତଂ ଓଦାତଂ ସୁଗନ୍ଧଂ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ, ଇମସ୍ସ ଫଲଂ ଖୁଦ୍ଦକଂ ମହନ୍ତଂ ଦୀଘଂ ରସ୍ସଂ ୱଟ୍ଟଂ ସୁସଣ୍ଠାନଂ ଦୁସ୍ସଣ୍ଠାନଂ ମୁଦୁକଂ ଫରୁସଂ ସୁଗନ୍ଧଂ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ମଧୁରଂ ତିତ୍ତକଂ କଟୁକଂ ଅମ୍ବିଲଂ କସାୱଂ, ଇମସ୍ସ କଣ୍ଟକୋ ତିଖିଣୋ କୁଣ୍ଠୋ ଉଜୁକୋ କୁଟିଲୋ ତମ୍ବୋ କାଳୋ ଓଦାତୋ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା ପଜାନାତି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଏୱ ହି ଏତଂ ବଲଂ, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ।

ନାନାଧିମୁତ୍ତିକତନ୍ତି ନାନାଅଜ୍ଝାସଯତଂ। ଅଧିମୁତ୍ତି ନାମ ଅଜ୍ଝାସଯଧାତୁ ଅଜ୍ଝାସଯସଭାୱୋ। ସୋ ପନ ହୀନପଣୀତତାସାମଞ୍ଞେନ ପାଠଇଯଂ ଦ୍ୱିଧାୱ ୱୁତ୍ତୋପି ହୀନପଣୀତାଦିଭେଦେନ ଅନେକୱିଧୋତି ଆହ ''ହୀନାଦୀହି ଅଧିମୁତ୍ତୀହି ନାନାଧିମୁତ୍ତିକଭାୱ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଯେ ଯେ ସତ୍ତା ଯଂଯଂଅଧିମୁତ୍ତିକା, ତେ ତେ ତଂତଦଧିମୁତ୍ତିକେ ଏୱ ସେୱନ୍ତି ଭଜନ୍ତି ପଯିରୁପାସନ୍ତି ଧାତୁସଭାଗତୋ। ଯଥା ଗୂଥାଦୀନଂ ଧାତୁସଭାୱୋ ଏସୋ, ଯଂ ଗୂଥାଦୀହି ଏୱ ସଂସନ୍ଦନ୍ତି ସମେନ୍ତି, ଏୱଂ (ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯସ୍ସେୱେସ ସଭାୱୋ, ଯଂ) (ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୮୧୩) ହୀନଜ୍ଝାସଯା ଦୁସ୍ସୀଲାଦୀହି ଏୱ ସଂସନ୍ଦନ୍ତି ସମେନ୍ତି, ସମ୍ପନ୍ନସୀଲାଦଯୋ ଚ ସମ୍ପନ୍ନସୀଲାଦୀହେୱ। ତଂ ନେସଂ ନାନାଧିମୁତ୍ତିକତଂ ଭଗୱା ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀତି।

ୱୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ହାନିଞ୍ଚାତି ପଚ୍ଚଯୱିସେସେନ ସାମତ୍ଥିଯତୋ ଅଧିକତଂ ଅନଧିକତଞ୍ଚ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଞାଣନିଦ୍ଦେସେ (ୱିଭ। ୮୧୪; ପଟି। ମ। ୧। ୧୧୩) ''ଆସଯଂ ଜାନାତି ଅନୁସଯଂ ଜାନାତୀ''ତି ଆସଯାଦିଜାନନଂ କସ୍ମା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି? ଆସଯଜାନନାଦିନା ଯେହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ପରୋପରେହି ସତ୍ତା କଲ୍ଯାଣପାପାସଯାଦିକା ହୋନ୍ତି, ତେସଂ ଜାନନସ୍ସ ୱିଭାୱନତୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଆସଯାନୁସଯଞାଣାନଂ ୱିସୁଂ ଅସାଧାରଣତା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତନାନାଧିମୁତ୍ତିକତାଞାଣାନଂ ୱିସୁଂ ବଲତା ଚ ସିଦ୍ଧା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଆସଯନ୍ତି ଯତ୍ଥ ସତ୍ତା ନିୱସନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ନିୱାସଟ୍ଠାନଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ୱା ଯଥାଭୂତଞାଣଂ ୱା ଆସଯୋ।ଅନୁସଯୋ ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ ଥାମଗତୋ କିଲେସୋ। ତଂ ପନ ଭଗୱା ସତ୍ତାନଂ ଆସଯଂ ଜାନନ୍ତୋ ତେସଂ ତେସଂ ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ, ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଞାଣାନଞ୍ଚ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେପି ଜାନାତି। ୱୁତ୍ତଂ ହେତଂ –

''କାମଂ ସେୱନ୍ତଂଯେୱ ଭଗୱା ଜାନାତି 'ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ କାମଗରୁକୋ କାମାସଯୋ କାମାଧିମୁତ୍ତୋ'ତି। କାମଂ ସେୱନ୍ତଞ୍ଞେୱ ଜାନାତି 'ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନେକ୍ଖମ୍ମଗରୁକୋ ନେକ୍ଖମ୍ମାସଯୋ ନେକ୍ଖମ୍ମାଧିମୁତ୍ତୋ'ତି। ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ସେୱନ୍ତଞ୍ଞେୱ ଜାନାତି। ବ୍ଯାପାଦଂ, ଅବ୍ଯାପାଦଂ, ଥିନମିଦ୍ଧଂ, ଆଲୋକସଞ୍ଞଂ ସେୱନ୍ତଂଯେୱ ଜାନାତି 'ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଥିନମିଦ୍ଧଗରୁକୋ ଥିନମିଦ୍ଧାସଯୋ ଥିନମିଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତୋ'ତି'' (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୩)।

ପଠମାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଝାନାନନ୍ତି ରୂପାୱଚରାନଂ ପଠମାଦୀନଂ ପଚ୍ଚନୀକଝାପନଟ୍ଠେନ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନଟ୍ଠେନ ଚ ଝାନାନଂ। ଚତୁକ୍କନଯେନ ହେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱିମୋକ୍ଖାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତ ଅପ୍ପିତପ୍ପିତକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ୱିମୁଚ୍ଚନତୋ ଆରମ୍ମଣେ ଚ ଅଧିମୁଚ୍ଚନତୋ ୱିମୋକ୍ଖା ନାମ, ଅଟ୍ଠମୋ ପନ ସବ୍ବସୋ ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତେହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଅପଗମୱିମୋକ୍ଖୋ ନାମ। ଚତୁକ୍କନଯପଞ୍ଚକନଯେସୁ ପଠମଝାନସମାଧି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରୋ ନାମ, ପଞ୍ଚକନଯେ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନସମାଧି ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତୋ, ନଯଦ୍ୱଯେପି ଉପରି ତୀସୁ ଝାନେସୁ ସମାଧି ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରୋ, ସମାପତ୍ତୀସୁ ପଟିପାଟିଯା ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାଧୀତିପି ନାମଂ, ସମାପତ୍ତୀତିପି ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସବ୍ଭାୱତୋ, ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ତଦଭାୱତୋ ନ ସମାଧୀତି ନାମଂ। ହାନଭାଗିଯଧମ୍ମନ୍ତି ଅପ୍ପଗୁଣେହି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀହି ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ କାମାଦିଅନୁପକ୍ଖନ୍ଦନଂ। ୱିସେସଭାଗିଯଧମ୍ମନ୍ତି ପଗୁଣେହି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀହି ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିପକ୍ଖନ୍ଦନଂ। ଇତି ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ କାମାଦିଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିପକ୍ଖନ୍ଦନାନି ହାନଭାଗିଯୱିସେସଭାଗିଯଧମ୍ମାତି ଦସ୍ସିତାନି, ତେହି ପନ ଝାନାନଂ ତଂସଭାୱତା ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମାତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ହେତୁଭାୱେନ ପଚ୍ଚାମସତି। ୱୋଦାନନ୍ତି ପଗୁଣତାସଙ୍ଖାତଂ ୱୋଦାନଂ। ତଞ୍ହି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀହି ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିଅଧିଗମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ''ୱୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୧୦।୨୧) ପନ ''ନିରୋଧତୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ପାଠଇ ନତ୍ଥୀ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତେ ''ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଇମାଯ ପାଠଇଯା (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୧୭) ପଟିସେଧେତବ୍ବା। ଯୋ ସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ସମାନୋ ଏୱ ''ନ ଲଭାମହ''ନ୍ତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସମାନଂ ଏୱ ''ନ କମ୍ମଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ସଞ୍ଞୀ ହୋତି, ସୋ ସମ୍ପତ୍ତିଂଯେୱ ସମାନଂ ''ୱିପତ୍ତୀ''ତି ପଚ୍ଚେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୪୯।ଅପ୍ପନନ୍ତି ନିଗମନଂ। ନ ତଥା ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଯଥା ପରୱାଦିନା ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା ନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସକସକକିଚ୍ଚମେୱ ଜାନାତୀତି ଠାନାଟ୍ଠାନଜାନନାଦିଂ ସକଂ ସକଂଯେୱ କିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ଜାନାତି, ଯଥାସକମେୱ ୱିସଯଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତମ୍ପୀତି ତେହି ଦସବଲଞାଣେହି ଜାନିତବ୍ବମ୍ପି। କମ୍ମନ୍ତରୱିପାକନ୍ତରମେୱାତି କମ୍ମନ୍ତରସ୍ସୱିପାକନ୍ତରମେୱ ଜାନାତି, ଚେତନାଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ନିରଯାଦିନିବ୍ବାନଗାମିନିପଟିପଦାଭୂତେ କମ୍ମନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ଆହ ''କମ୍ମପରିଚ୍ଛେଦମେୱା''ତି। ଧାତୁନାନତ୍ତଞ୍ଚ ଧାତୁନାନତ୍ତକାରଣଞ୍ଚ ଧାତୁନାନତ୍ତକାରଣନ୍ତି ଏକଦେସସରୂପେକସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଞ୍ହି ଞାଣଂ ତଦୁଭଯମ୍ପି ଜାନାତି, ''ଇମାଯ ନାମ ଧାତୁଯା ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତା''ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୮୧୨) ତଥା ଚେୱ ସଂୱଣ୍ଣିତଂ। ସଚ୍ଚପରିଚ୍ଛେଦମେୱାତି ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦିୱସେନ ସଚ୍ଚାନଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନମେୱ। ଅପ୍ପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଅଟ୍ଠମନୱମବଲାନି ୱିଯ ତଂସଦିସଂ ଇଦ୍ଧିୱିଧଞାଣଂ ୱିଯ ୱିକୁବ୍ବିତୁଂ। ଏତେନସ୍ସ ବଲସଦିସତଞ୍ଚ ନିୱାରେତି। ଝାନାଦିଞାଣଂ ୱିଯ ୱା ଅପ୍ପେତୁଂ ୱିକୁବ୍ବିତୁଞ୍ଚ। ଯଦିପି ହି ''ଝାନାଦିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଞାଣଂ ସତ୍ତମବଲ''ନ୍ତି ତସ୍ସ ସୱିତକ୍କସୱିଚାରତା ୱୁତ୍ତା, ତଥାପି ''ଝାନାଦୀହି ୱିନା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ନତ୍ଥୀ''ତି ଝାନାଦିସହଗତଂ ଞାଣଂ ତଦନ୍ତୋଗଧଂ କତ୍ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଝାନାଦିକିଚ୍ଚଂ ୱିଯ ନ ସବ୍ବଂ ବଲକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଝାନଂ ହୁତ୍ୱା ଅପ୍ପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଇଦ୍ଧି ହୁତ୍ୱା ୱିକୁବ୍ବିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ କସ୍ସଚି ବଲସ୍ସ ଝାନିଦ୍ଧିଭାୱତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଂ କିଚ୍ଚୱିସେସୱସେନପି

ଦସବଲଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତଞ୍ଞାଣାନଂ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିତକ୍କଉିକଭୂମନ୍ତରୱସେନପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିପାଟିୟାତିଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପଟିପାଟିୟା।

ଅନୁପଦୱଣ୍ଣନଂ କତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କିଲେସାୱରଣଂ ନିୟତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି, କିଲେସାୱରଣସ୍ସ ଅଭାୱୋ ଆସୱକ୍ଖୟାଧିଗମସ୍ସ ଠାନଂ, ତବ୍ଭାୱୋ ଅଟ୍ଠାନଂ, ଅନଧିଗମସ୍ସ ପନ ତଦୁଭୟଂ ୟଥାକ୍କମଂ ଅଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଠାନଞ୍ଚାତି ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଲୋକିୟ…ପେ… ଦସ୍ସନତୋ ଚା''ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଲୋକିୟସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଠିତି ଆସୱକ୍ଖୟାଧିଗମସ୍ସ ଠାନଂ କିଲେସାୱରଣାଭାୱସ୍ସ କାରଣତ୍ତା। ସା ହି ତସ୍ମିଂ ସତି ନ ହୋତି, ଅସତି ଚ ହୋତି। ଏତେନ ତସ୍ସା ଅଟ୍ଠିତିୟା ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠାନତା ୱୁତ୍ତା ଏୱ। ନେସଂ ୱେନେୟ୍ୟସତ୍ତାନଂ। ଧାତୁୱେମତ୍ତଦସ୍ସନତୋତି କାମଧାତୁଆଦୀନଂ ପୱତ୍ତିଭେଦଦସ୍ସନତୋ। ୟଦଗ୍ଗେନ ଧାତୁୱେମତ୍ତଂ ଜାନାତି, ତଦଗ୍ଗେନ ଚରିୟାୱିସେସମ୍ପି ଜାନାତି। ଧାତୁୱେମତ୍ତଦସ୍ସନତୋତି ୱା ଧମ୍ମଧାତୁୱେମତ୍ତଦସ୍ସନତୋ। ସବ୍ବାପି ହି ଚରିୟା ଧମ୍ମଧାତୁପରିୟାପନ୍ନା ଏୱାତି। ପୟୋଗଂ ଅନାଦିୟିତ୍ୱାପି ସନ୍ତତିମହାମତ୍ତାଦୀନଂ (ଧା॰ ପ॰ ୧୪୨) ୱିୟ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞ୍ଞାଣାନୁଭାୱତୋ ପଞ୍ଞାୟନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ପରସ୍ସ ହଦୟୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସୟଲୋହିତୱଣ୍ଣଦସ୍ସନମୁଖେନ ତଦା ପୱତ୍ତମାନଚିତ୍ତଜାନନତ୍ଥଂ ପରିକମ୍ମକରଣଂ ନାମ ସାୱକାନଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଆଦିକମ୍ମିକାନଂ, ୟତୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଆନୁଭାୱତୋ ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଞ୍ଞତା ସିୟା, ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ୟଦିପି ଆସୱକ୍ଖୟଞ୍ଞାଣାଧିଗମତୋ ପଗେୱ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞ୍ଞାଣାଧିଗମୋ, ତଥାପି ତଥା ପରିକମ୍ମକରଣଂ ନତ୍ଥି ୱିଜ୍ଜାତ୍ତୟସିଦ୍ଧିୟା ସିଜ୍ଝନତୋ। ସେସାଭିଞ୍ଞାତ୍ତୟେ ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞ୍ଞାଣାଧିଗମେନ ପଞ୍ଞନ୍ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତୀତି ତଥା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପୁନ ଏୱରୂପିଂ ୱାଚଂ ନ ୱକ୍ଖାମୀତି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ତଂ ୱାଚଂ ପଜହତି ନାମ। ୱାଚାୟ ପନ ସୋ ଅନ୍ତୋ ପାକଟୋ ହୋତୀତି ''ୱଦନ୍ତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠିଂ ନ ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀତି ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହପଟିକ୍ଖେପୋ। ଦିଟ୍ଠିୟା ଅନୁପ୍ପାଦନଂ ପଜହନମେୱାତି ଆହ ''ପଜହନ୍ତୋ''ତି। ସୋ ଅରିୟୂପୱାଦୀ ନିରୟେ ଠପିତୋୟେୱ, ନାସ୍ସ ନିରୟୂପପତ୍ତିୟା କୋଚି ୱିବନ୍ଧୋ ଏକଂସିକୋ ଅୟମତ୍ଥୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଅସ୍ସାତି ଏକଂସିକଭାୱସ୍ସ। ସିକ୍ଖାହି ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାହି, ତଦତ୍ଥାୟ ୱିପସ୍ସନାୟ ଚ ୱିନା ଅଞ୍ଞାରାଧନସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ ''ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରା ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞା ୱେଦିତବ୍ବା''ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ଆସନ୍ନତରେ ସୀଲାଦିକେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଲୋକୁତ୍ତରୱସେନେୱ ୱିନିୱତ୍ତେତୁମ୍ପି ୱଟ୍ଟତୀ''ତି ଆହ, ତସ୍ମା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପରିୟାପନ୍ନା ସୀଲାଦୟୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଟ୍ଠସ୍ସ ହି ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଏକଂସିକା ଅଞ୍ଞାରାଧନା, ଇତରେସଂ ଅନେକଂସିକାତି। ସମ୍ପଜ୍ଜନଂ ସମ୍ପଦା, ନିପ୍ଫତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ଏୱଂସମ୍ପଦନ୍ତି ଏୱଂଅୱିରଜ୍ଝନକନିପ୍ଫତ୍ତିକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ''ଇମମ୍ପି କାରଣ''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ କାରଣନ୍ତି ୟୁତ୍ତି। ତତ୍ରାୟଂ ୟୁତ୍ତିନିଦ୍ଧାରଣା ''ନିରୟୂପଗୋ ଅରିୟୂପୱାଦୀ ତଦାଦାୟସ୍ସ ଅୱିଜହମାନତୋ ସେୟ୍ୟଥାପି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀ''ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ''ତଂ ୱାଚଂ ଅପ୍ପହାୟା''ତିଆଦିୱଚନେନ ତଦାଦାୟସ୍ସ ଅପ୍ପହାନେନ ଚ ଅରିୟୂପୱାଦୋ ଅନ୍ତରାୟିକୋ ଅନତ୍ଥାୱହୋ ଚ, ପହାନେନ ପନ ଅଚ୍ଚୟଂ ଦେସେତ୍ୱା ଖମାପନେନ ଅନନ୍ତରାୟିକୋ ଅତ୍ଥାୱହୋ ଚ ୟଥା ତଂ ୱୁଟ୍ଠିତା ଦେସିତା ଚ ଆପତ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଦସବଲଞ୍ଞାଣୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଞ୍ଞାଣୱଣ୍ଣନା

୧୫୦। ବ୍ରହ୍ମୋହଭୟୱସେନ (ଅ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୨।୪।୮) ସରଣପରିୟେସନଂ ସାରଜ୍ଜନଂ ସାରଦୋ, ବ୍ରହ୍ମୋହଭୟଂ, ୱିଗତୋ ସାରଦୋ ଏତସ୍ସାତି ୱିସାରଦୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ୱେସାରଜ୍ଜଂ। ତଂ ପନ ଞାଣସମ୍ପଦଂ ପହାନସମ୍ପଦଂ ଦେସନାୱିସେସସମ୍ପଦଂ ଖେମଂ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣଂ। ତେନାହ ''ଚତୂସୁ ଠାନେସୂ''ତିଆଦି। ଦସ୍ସିତଧମ୍ମେସୂତି ୱୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ। ୱଚନମତ୍ତମେୱ ହି ତେସଂ, ନ ପନ ଦସ୍ସନଂ ତାଦିସସ୍ସେୱ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଭଗୱତା ଏୱ ୱା ''ଇମେ ଧମ୍ମା ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧା''ତି ପରସ୍ସ ୱଚନୱସେନ ଦସ୍ସିତଧମ୍ମେସୁ। ''ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା''ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ॰ ୭୧୮) ୱିୟ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁପରିୟାୟୋତି ଆହ ''ସହଧମ୍ମେନାତି ସହେତୁନା''ତି। ହେତୂତି ଚ ଉପପତ୍ତିସାଧନହେତୁ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ କାରକୋ ସମ୍ପାପକୋ ଚ। ଅପ୍ପମାଣନ୍ତି ଅନିଦସ୍ସନଂ। ନିଦସ୍ସନଞ୍ହି ଅନ୍ୱୟତୋ ବ୍ୟତିରେକତୋ ପମାଣଙ୍ଗତାୟ ''ପମାଣ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିମିତ୍ତନ୍ତି ଚୋଦନାୟ କାରଣଂ। ତତ୍ଥ ଚୋଦକୋ ଚୋଦନଂ କରୋତୀତି କାରଣଂ, ଧମ୍ମୋ ଚୋଦନଂ କରୋତି ଏତେନାତି କାରଣଂ। ତେନାହ ''ପୁଗ୍ଗଲୋପୀ''ତିଆଦି। ଖେମନ୍ତି କେନଚି ଅପ୍ପଟିବନ୍ଧିୟଭାୱେନ ଅନୁପଦ୍ଦୁତଂ।

ଅନ୍ତରାୟୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥି, ଅନ୍ତରାୟେ୍ୱା ୟୁତ୍ତାତି ଅନ୍ତରାୟିକା। ଏୱଂଭୂତା ପନ ତେ ୟସ୍ମା ଅନ୍ତରାୟକରା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଆହ ''ଅନ୍ତରାୟଂ କରୋନ୍ତୀତି ଅନ୍ତରାୟିକା''ତି। ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ୱୀତିକ୍କମୋ ନ ତଥା ସାୱଜ୍ଜୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ୱୀତିକ୍କନ୍ତା''ତି। ସତ୍ତ ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧାତିଆଦି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଇତରେସମ୍ପି ଚତୁନ୍ନଂ ''ଅନ୍ତରାୟିକା''ତି ୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ତବ୍ଭାୱେ ବ୍ୟଭିଚାରାଭାୱତୋ। ଇଧ ପନ ମେଥୁନଧମ୍ମୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଇଦଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ

ୱୁତ୍ତଂ ଅରିଟ୍ଠସିକ୍ଖାପଦଂ (ପାଚି। ୪୧୭-୪୨୨) ୱିଯ। ଯସ୍ମା ତଙ୍ଖଣମ୍ପି କାମେସୁ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୪।୮) ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ୱିରତ୍ତୋ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୪।୮) ହୋତି ଚେ, ୱିସେସଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ନ କାମେସୁ ଆସତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ମେଥୁନଂ…ପେ… ଅନ୍ତରାଯୋ ହୋତୀ''ତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚୀତି ନ କେୱଲଂ ପଚ୍ଚଜିତସ୍ସେୱ, ଅଥ ଖୋ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ମେଥୁନମନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ, ମୁସ୍ସତେୱାପି ସାସନ''ନ୍ତି। ତସ୍ମିଂ ଅନିଯ୍ୟାନିକଧମ୍ମେତି ତସ୍ମିଂ ପରେନ ପରିକପ୍ପିତଅନିଯ୍ୟାନିକଧମ୍ମନିମିତ୍ତଂ। ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ହି ଇଦଂ କମ୍ମସଂଯୋଗେ ଭୁମ୍ମଂ।

ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଞାଣୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅଟ୍ଠପରିସୱଣ୍ଣନା

୧୫୧। ପୁରିସସ୍ସ ସୂରତରଭାୱୋ ନାମ ସଙ୍ଗାମେ ପାକଟୋ ହୋତି, ନ ଗେହେ ନିସିନ୍ନକାଲେ, ଏୱଂ ୱେସାରଜ୍ଜଞାଣସ୍ସ ଆନୁଭାୱୋ ପଣ୍ଡିତପରିସାସୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱେସାରଜ୍ଜଞାଣସ୍ସ ବଲଦସ୍ସନତ୍ଥ''ନ୍ତି ଆହ। ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନଟ୍ଠାନନ୍ତି ଠାନସୀସେନ ସନ୍ନିପତିତଖତ୍ତିଯପରିସମେୱ ଦସ୍ସେତି। ଏସେୱ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଅତିଦେସେନ ଆୱିଭାୱିତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମାରକାଯିକାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ ସଦିସତ୍ଥୱିସଯତ୍ତା ଅତିଦେସସ୍ସ। ଯଥା ହି ଖତ୍ତିଯାନଂ ସମୂହୋ ଖତ୍ତିଯପରିସାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତି, ନ ଏୱଂ ''ମାରପରିସା''ତି ଏତ୍ଥ, ମାରସ୍ସ ପରିସାତି ପନ ମାରପରିସାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତେନାହ ''ମାରକାଯିକାନଂ…ପେ… ନ ମାରାନ''ନ୍ତି। ମାରକାଯିକାନନ୍ତି ମାରପକ୍ଖିଯାନଂ। ଉଗ୍ଗଟ୍ଠାନଦସ୍ସନୱସେନାତି ସାରଜ୍ଜିତବ୍ବଟ୍ଠାନଦସ୍ସନୱସେନ, ଏୱଂ ଉଗ୍ଗା ଖତ୍ତିଯା ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞତେଜେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ବ୍ରାହ୍ମଣା ତୀସୁ ୱେଦେସୂତି ଇଦଂ ଇତରେସଂ ଅୱିସଯଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ୱେଦେ ସଜ୍ଝାଯନ୍ତାପି ହି ଖତ୍ତିଯା ୱେସ୍ସା ଚ ତଦତ୍ଥୱିଚାରଣାଯ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଅସମତ୍ଥା ଏୱାତି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଯାମାଦିପରିସା ନ ଗହିତାତି? ଭୁସଂ କାମାଭିଗିଦ୍ଧତାଯ ଯୋନିସୋମନସିକାରୱିରହତୋ। ଯାମାଦଯୋ ହି ଉଳାରୁଳାରେ କାମେ ପଟିସେୱନ୍ତା ତଦ୍ଧାଭିଗିଦ୍ଧତାଯ ଧମ୍ମସ୍ସୱନାଯ ସଭାୱେନ ଚିତ୍ତମ୍ପି ନ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପନ ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ଆନୁଭାୱେନ ଆକଡ୍ଢିଯମାନା କଦାଚି ତେସଂ ପଯିରୁପାସନାଦୀନି କରୋନ୍ତି ତାଦିସେ ମହାସମଯେ। ତେନେୱ ହି ୱିମାନୱତ୍ଥୁଦେସନାପି ତନ୍ନିମିତ୍ତା ବହୁଲା ନାହୋସି। ମନୁସ୍ସାନଂ ୱସେନାଯଂ କଥା।

ପରଚକ୍କୱାଳେସୁ ଚ ମନୁସ୍ସାନଂ ୱିସେସାଧିଗମୋ ନତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛତି ''କିଂ ପନ ଭଗୱା ଅଞ୍ଞାନି ଚକ୍କୱାଳାନିପି ଗଚ୍ଛତୀ''ତି। ଇତରୋ ଯଦିପି ତେସଂ ଅରିଯଧମ୍ମାଧିଗମୋ ନତ୍ଥି, ୱାସନାଯ ପନ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଆମଗଚ୍ଛତୀ''ତି ଆହ। କେଯୂରଂ ନାନାୱିଧରତନପରିସିବ୍ବିତସୁୱଣ୍ଣଜାଲୱିନଦ୍ଧଂ ଭୁଜାଭରଣଂ। ଅଙ୍ଗଦଂ ନାନାଗନ୍ଧଗନ୍ଧିତଂ, କେୱଲଂ ୱା ସୁୱଣ୍ଣମଯଂ ବାହୁୱଲଯଂ। ଛିନ୍ନସ୍ସରାତି ଦ୍ୱିଧାଭୂତସ୍ସରା (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୧୭୨) ଗଗ୍ଗରସ୍ସରାତି ଗଗ୍ଗରିକାଯ ୱିଯ ଗଗ୍ଗରାଯମାନଖରସ୍ସରା (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୧୭୨; ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୮।୬୯)। ଭାସନ୍ତରନ୍ତି ତେସଂ ଭାସଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୧୭୨; ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୮।୬୯) ସନ୍ଧାଯାହ। ''ୱୀମଂସାଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ସଙ୍ଗମ୍ମାତି ସମାଗନ୍ତ୍ୱା। ଆଦିତୋ ଲାପୋ ଆଲାପୋ, ୱଚନପଟିୱଚନୱସେନ ସମଂ ଲାପୋ ସଲ୍ଲାପୋ। ସମ୍ମା, ସମଞ୍ଚ୍ଚା ୱା କଥା ସଂକଥା, ସଂକଥାୱ ସାକଚ୍ଛା।

ଅଟ୍ଠପରିସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁଯୋନିୱଣ୍ଣନା

୧୫୨। ଯୱନ୍ତି ତାଯ ସତ୍ତା ଅମିସ୍ସିତାପି ସମାନଜାତିତାଯ ମିସ୍ସିତା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ଯୋନି। ସା ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଅଣ୍ଡାଦିଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନୱିସିଟ୍ଠୋ ଖନ୍ଧାନଂ ଭାଗସୋ ପୱତ୍ତିୱିସେସୋତି ଆହ ''ଖନ୍ଧକୋଟ୍ଠାସୋ ଯୋନି ନାମା''ତି। ଅଣ୍ଡେ ଜାତାତି ପଠମାଯ ଜାତିଯା ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଦୁତିଯାଯ ପନ ଅଣ୍ଡତୋ, ଅଣ୍ଡେ ୱା ଭିଜ୍ଜମାନେ ଜାତାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନାହ ''ଅଭିନିବ୍ଭିଜ୍ଜ ଜାଯନ୍ତୀ''ତି। ୱିନାତି ଏତେହି ଅଣ୍ଡାଦୀହି ବାହିରପଚ୍ଚଯେହି ୱିନା। ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ୱିଯାତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱସେନ ପତିତ୍ୱା ୱିଯ। ବାହିରପଚ୍ଚଯନିରପେକ୍ଖତାଯେୱ ୱା ଉପପତନେ ସାଧୁକାରିନୋ ଉପପାତିକା, ତେ ଏୱ ଇଧ ଓପପାତିକାତି ୱୁତ୍ତା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଗବ୍ଭମଲେ ନିବ୍ବତ୍ତମହାପଦୁମକୁମାରାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହିକପେତାନଂ ନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖାତୁରତାଯ କାମସେୱନା ନତ୍ଥି , ତସ୍ମା ତେ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକା ନ ହୋନ୍ତି, ଜାଲୱନ୍ତତାଯ ନ ତାସଂ କୁଚ୍ଛିଯଂ ଗବ୍ଭୋ ସଣ୍ଠାତି, ତସ୍ମା ତେ ଓପପାତିକାଯେୱ ସଂସେଦଜତ୍ତାଯପି ଅସମ୍ଭୱତୋ। ନେରଯିକା ୱିଯାତି ନିଦସ୍ସନାପଦେସେନ ତେସମ୍ପି ଓପପାତିକତ୍ତଂ ଦୀପେତି। ଅୱସେସାତି ନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହିକନେରଯିକେ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସା ୱିନିପାତିକା। ଯକ୍ଖାନଂ ଚାତୁମହାରାଜିକତାଯ ଓପପାତିକଭାୱେ ଏୱ ଆପନ୍ନେ ତଂ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ''ଏୱଂ

ଯକ୍ଖାପୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ତେ ନ ଭୁମ୍ମଦେୱା ନ ଚ ୱିନିପାତିକାତି।

ଚତୁଯୋନିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଞ୍ଚଗତିୱଣ୍ଣନା

୧୫୩।ଗନ୍ତବ୍ବାତି ଉପପଜ୍ଜିତବ୍ବା। ଯଥା ହି କମ୍ମଭୱୋ ପରମତ୍ଥତୋ ଅସତିପି କାରକେ ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଯା ସିଦ୍ଧୋ ତଂସମଙ୍ଗିନା ସନ୍ତାନଲକ୍ଖଣେନ ସତ୍ତେନ କତୋତି ୱୋହରୀଯତି, ତଥା ଉପପତ୍ତିଭୱଲକ୍ଖଣା ଗତିଯୋ ପରମତ୍ଥତୋ ଅସତିପି ଗମକେ ତଂତଂକମ୍ମୱସେନ ଯେସଂ ତାନି କମ୍ମାନି, ତେହି ଗନ୍ତବ୍ବାତି ୱୋହରୀଯନ୍ତୀତି। ଏୱଂ ସଦ୍ଦତ୍ଥତୋ ଗତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରନଯେନପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେସୁ ନିରଯାଦିଭେଦେସୁ ଉପପତ୍ତିଭୱେସୁ ଗତି-ସଦ୍ଦୋ ନିରୁଳ୍ହୋ, ତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ଗତିସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥି, ତଂ ଏକେନ ଗତି-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ଆହ ‘‘ଗତିଗତୀ’’ତି ଯଥା ‘‘ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ, (ସଂ। ନି। ୪।୩୨୭) ରୂପରୂପ’’ନ୍ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୪୯) ଚ। ଉପ୍ପାଦାୱତ୍ଥାଯ ଗମନଂ ଉପଗମନନ୍ତି ‘‘ନିବ୍ବତ୍ତିଗତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଗତିନ୍ତି ଚିତ୍ତଗତିଂ। ତେନାହ ‘‘ଅଜ୍ଝାସଯଗତି ନାମା’’ତି, ଅଜ୍ଝାସଯପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଦଟ୍ଠକଥାଯଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨। ୫୦୩) ପନ ‘‘ଗତିନ୍ତି ନିପ୍ଫତ୍ତି’’ନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ବ୍ରହ୍ମନିମନ୍ତନସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୫୦୩) ହି ଅଯଂ ପାଠଇତି। ଜୁତିନ୍ତି ଆନୁଭାୱଂ। ୱିଭୱୋତି ୱିନାସୋ। ସୋ ହି ୱିଗମୋତି ଅତ୍ଥେନ ଗତି। ତେନେୱ ନିବ୍ବାନଂ ଅରହତୋ ଗତୀତି (ପରି। ୩୩୯) ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଂ ଅରହତୋ ଗତି ୱିଗମୋ ୱିଭୱୋତି ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୂନଂ। ଦ୍ୱେଯେୱ ଗତିଯୋତି ଦ୍ୱେୱ ନିପ୍ଫତ୍ତିଯୋତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଅଯଂ ନିପ୍ଫତ୍ତିଗତି ନାମା’’ତି।

ଯସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ବ୍ରୂହେନ୍ତୋ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅଯୋ, ସୁଖଂ। ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଅଯୋତି ନିରଯୋ। ତତୋ ଏୱ ରମିତବ୍ବଂ ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବଂ ତତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ନିରତିଅତ୍ଥେନ ନିରସ୍ସାଦଟ୍ଠେନ ନିରଯୋ’’ତି। ତିରିଯଂ ଅଞ୍ଚିତାତି ଦେୱମନୁସ୍ସାଦଯୋ ୱିଯ ଉଦ୍ଧଂ ଦୀଘା ଅହୁତ୍ୱା ତିରିଯଂ ଦୀଘାତି ଅତ୍ଥୋ। ପକଟ୍ଠତୋ ସୁଖତୋ ଅଯନଂ ଅପଗମୋ ପେଚ୍ଚଭାୱୋ, ତଂ ପେଚ୍ଚଭାୱଂ ପତ୍ତାନଂ ୱିସଯୋତି ପେତଯୋନିମେୱ ୱଦତି। ମନସୋ ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତାତି ସତିସୂରଭାୱବ୍ରହ୍ମଚରିଯଯୋଗ୍ଯତାଦିଗୁଣୱସେନ ଉପଚିତମାନସତାଯ ଉକ୍କଟ୍ଠଗୁଣଚିତ୍ତତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସୀୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥାହ – ‘‘ତୀହି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଠାନେହି ଜମ୍ବୁଦୀପିକା ମନୁସ୍ସା ଉତ୍ତରକୁରୁକେ ମନୁସ୍ସେ ଅଧିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି ଦେୱେ ଚ ତାୱତିଂସେ। କତମେହି ତୀହି? ସୂରା ସତିମନ୍ତୋ ଇଧ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୯।୨୧)। ତେହି ପନ ସମାନରୂପାଦିତାଯ ସଦ୍ଧିଂ ପରିତ୍ତଦୀପୱାସୀହି ଇତରମହାଦୀପୱାସିନୋପି ମନୁସ୍ସାତେୱ ପଞ୍ଞାଯିଂସୁ। ଲୋକିଯା ପନ ‘‘ମନୁନୋ ଅପଚ୍ଚଭାୱେନ ମନୁସ୍ସା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ପରମତ୍ଥଦୀପନିଯଂ ୱିମାନୱତ୍ଥୁସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ (ୱି। ୱ। ଅଟ୍ଠ। ୩) ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗହେତବ୍ବୋ। ଆନୁଭାୱେହୀତି ଦେୱାନୁଭାୱସଙ୍ଖାତେହି ଇଦ୍ଧିୱିସେସେହି। ତତ୍ଥ କାମା ଦେୱା କାମଗୁଣେହି ଚେୱ ଇଦ୍ଧିୱିସେସେହି ଚ ଇତରେ ଇଦ୍ଧିୱିସେସେହେୱ ଦିବ୍ବନ୍ତି କୀଳନ୍ତି ଜୋତନ୍ତି, ସରଣନ୍ତି ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଭିତ୍ଥୱିଯନ୍ତୀତି ୱା ଦେୱାତି।

ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଞ୍ଚାତିଆଦୀସୁପି ଏତ୍ଥ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିପେତ୍ତିୱିସଯଗ୍ଗହଣେନ ଖନ୍ଧାନଂ ଏୱ ଗହଣଂ ତେସଂ ତାଦିସସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନସ୍ସ ଓକାସସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଯତ୍ଥ ୱା ତେ ଅରଞ୍ଞସମୁଦ୍ଦପଚ୍ବତାଦିକେ ନିବଦ୍ଧୱାସଂ ୱସନ୍ତି, ତାଦିସସ୍ସ ଠାନସ୍ସ ୱସେନ ଓକାସୋପି ଗହେତବ୍ବୋ। ନିରଯୂପଗାଦୀହି ସତ୍ତେହି ମଗ୍ଗିତବ୍ବତୋ ମଗ୍ଗୋ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବା ପଟିପଦା ଚାତି ତଂ ତଂ କମ୍ମମେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଉଭଯେନପୀ’’ତିଆଦି। ଯଥା ଚ ପଟିପନ୍ନୋତି ଇମିନା ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତୂପଚିତାକାରମାହ। ଏତ୍ଥ ଚ ନିରଯଗାମିଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଂ ନିରଯଗାମିନିଞ୍ଚ ପଟିପଦନ୍ତି ଇମିନା ସାଧାରଣତୋ ନିରଯସଂୱତ୍ତନିଯଂ କମ୍ମଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ତଂ ତଂ ସନ୍ତାନପତିତତାଯ ଅସାଧାରଣତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥାପଟିପନ୍ନୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିନିପତନ୍ତୀତି ୱିୱସା, ୱିରୂପଂ ୱା ନିପତନ୍ତି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ପଞ୍ଚଗତିପରିଚ୍ଛେଦକଞ୍ଞାଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ‘‘ନିବ୍ବାନଞ୍ଚାହ’’ନ୍ତିଆଦିମାହାତି ଅନୁଯୋଗଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଇଦଂ ପନା’’ତିଆଦି। ନ ହି ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ସାୱସେସଂ କତ୍ୱା ଦେସନଂ ଦେସେତି।

ପଞ୍ଚଗତିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଞାଣପୱତ୍ତାକାରୱଣ୍ଣନା

୧୫୪।ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତାକାରନ୍ତି ଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତିଆକାରଂ, ଞାଣସ୍ସ ୱା ପୱତ୍ତିପକାରଂ। ଏକନ୍ତଦୁକ୍ଖାତି ଏକନ୍ତେନ ଦୁକ୍ଖା ଅଚ୍ଚନ୍ତଦୁକ୍ଖା। ତା ପନ ସବ୍ବକାଲଂ ଦୁକ୍ଖା ସୁଖାଲଯେନପି ଅସମ୍ମିସ୍ସାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖା ନିରନ୍ତରଦୁକ୍ଖା’’ତି। ବହଲାତି ଅତନୁକା, ମହନ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ । ତିବ୍ବାତି ୱା ତିଖିଣା। ଖରାତି କକ୍ଖଳଆ। କଟୁକାତି ୱା ଅନିଟ୍ଠା। କସ୍ସତି ଖଣୀଯତୀତି କାସୁ, ଆୱାଟୋ। କସୀଯତି ଚୀଯତୀତି କାସୁ, ରାସି। ଫୁନନ୍ତୀତି ଦ୍ୱୀହି ହତ୍ଥେହି

ଅଙ୍ଗାରାନି ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପଟିୱାତଂ ଓଫୁନନ୍ତି, ତେନ ତେସଂ ସକଲସରୀରଂ ଡୟ୍ହତି। ତେନାହ ‘‘ପରିଦଡ୍ଢଗତ୍ତା’’ତି। ପୁରିସପ୍ପମାଣଂ ପୋରିସଂ। ଏକପଥେନେୱାତି ଏକମଗ୍ଗଭୂତେନେୱ। ଅନୁକ୍କମନୀୟେନାତି ଉକ୍କମିତୁଂ ଅପକ୍କମିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟେନ।

ନନୁ ଚ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱଣ୍ଣାରମ୍ମଣଂ, ତେନ କଥଂ ରୂପନ୍ତରସମଙ୍ଗିଂ ନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତଂ ‘‘ଅୟଂ ସୋ’’ତି ଜାନାତୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ତଞ୍ଚ ଖୋ ପନା’’ତିଆଦି। ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞାଣେନ ‘‘ଅୟଂ ସୋ’’ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି, ତସ୍ସ ପନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଆନୁଭାୱେନ ପଞ୍ଞତ୍ତା ‘‘ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁବଲଂ ନାମ ଏତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପୁରିମନୟେନେୱାତି ‘‘ଗୂଥକୂପୋ ୱିୟ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନି ଦଟ୍ଠବ୍ବା’’ତିଆଦିନା ଅଙ୍ଗାରକାସୁପମାୟଂ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ। ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ବହୁଲା ଏତାସୂତି ଦୁକ୍ଖବହୁଲା। ବହଲପତ୍ତପଲାସୋତି ଅୱିରଳଅତନୁୱିପୁଲପଣ୍ଣୋ। ସୁଖପରିଭୋଗଂ ମହାପାସାଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦୀଘପାସାଦୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ଚତୁରସ୍ସପାସାଦାଦୀନଂ ଖୁଦ୍ଦକତ୍ତା। ଉଣ୍ଣାମୟଅତ୍ଥରଣେନାତି ଉଣ୍ଣାମୟଲୋହିତଅତ୍ଥରଣେନ। ଉତ୍ତରଂ ଉପରିଭାଗଂ ଛାଦେତୀତି ଉତ୍ତରଚ୍ଛଦୋ, ୱିତାନଂ। ତଂ ପନ ଲୋହିତୱିତାନଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ‘‘ରତ୍ତୱିତାନେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅପରଭାଗଯୋଜନାତି ପାଠୋଇଦଂ ‘‘ଅପରେନ ସମୟେନା’’ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅପରଭାଗସ୍ସ ଯୋଜନା। ସା ପନ ଏକଦେସେନ ପୁରିମଭାଗେ ୱୁତ୍ତେ ଏୱ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ହୋତୀତି ‘‘ଯଥା ସୋ’’ତିଆଦିମାହ। ମଗ୍ଗାରୁଳ୍ହମେୱାତି ମଗ୍ଗଂ ଉପଗତମତ୍ତମେୱ।

ନିୟମାଭାୱାତି ‘‘ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନାୱ ପସ୍ସତୀ’’ତି ନିୟମସ୍ସ ଅଭାୱା। ‘‘ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନାପି ପସ୍ସିସ୍ସତୀ’’ତି ଇଦଂ ନ ଅନୁତ୍ତରସୁଖାନୁଭୱନସ୍ସ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଗୋଚରତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ଅନାଗତସ୍ସ ପନ ତସ୍ସ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପରିଭଣ୍ଡଭୂତେନ ଅନାଗତଂସଞାଣେନ ଦସ୍ସନମେୱାତି କାରଣୂପଚାରେନ ୱୁତ୍ତଂ। ପାଠୋଇଦଂ ପନ ‘‘ଚେତସା ଚେତୋ ପରିଚ୍ଚ ପଜାନାମି’’ଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଞ୍ଚତୋ ପନ ନାନା ହୋତୀ’’ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ଦେୱଲୋକସୁଖଂ ହୀ’’ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ଯଥାଦସ୍ସିତୌପମାହିପି ଅୟମତ୍ଥୋ ପାକଟୋ ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଉପମାୟମ୍ପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣୁପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାୟ ନିରୋଧଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନମଗ୍ଗଫଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନ ଚେୱ ପରତୋ ଫଲସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନୱସେନ ଚ ଅରିୟସାୱକୋ ନିରୋଧେ ସୟିତୋ ୱିୟ ହୋତି ତଦପସ୍ସୟେନେୱ ପୱତ୍ତନତୋତି ଆହ ‘‘ନିରୋଧସୟନୱରଗତ’’ନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ନିବ୍ବାନା…ପେ… ପସ୍ସତୀ’’ତି।

ଞାଣପୱତ୍ତାକାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁକ୍କରକାରିକାଦିସୁଦ୍ଧିୱଣ୍ଣନା

୧୫୫। ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିଆଦିଅନୁସନ୍ଧିତ୍ତୟତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତା ‘‘ପାଟିୟେକ୍କଂ ଅନୁସନ୍ଧିୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ କେୱଲଂ ‘‘ଦୁକ୍କରକାରିକାୟ ସୁଦ୍ଧି ହୋତୀ’’ତି ଏୱଂଲଦ୍ଧିକୋ ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ଦୁକ୍କରଚାରୀସୁ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁକୁଣ୍ଡିକୋତି ଦ୍ୱୀହି ପାଦେହି ହତ୍ଥେହୀତି ଚତୂହି ଅଙ୍ଗେହି କୁଣ୍ଡନକୋ ଆହିଣ୍ଡନକୋ। ଛମାନିକିଣ୍ଣନ୍ତି ଭୂମିୟଂ ଖିତ୍ତଂ। ଭକ୍ଖସନ୍ତି ଆହାରଂ।

ମଚ୍ଛରିୟମଲାଦିପାପଧମ୍ମୱିଗମନତୋ ମେତ୍ତାଦିଗୁଣାନୁବ୍ରୂହନତୋ ଚ ବ୍ରହ୍ମଂ ସେଟ୍ଠଂ ଚରିୟନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ, ଦାନଂ। ତଥା ହି ତଂ ଭଗୱତା ପଣ୍ଡିତପଞ୍ଞତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି ଯଥାରହଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟପରିଯାୟୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବୋ। କିନ୍ତି କୀଦିସଂ। ୱତନ୍ତି ସମାଦିନ୍ନୱତଂ। ସୁଚିଣ୍ଣସ୍ସାତି ସୁଟ୍ଠୁ ଚିଣ୍ଣସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ। ଇଦ୍ଧୀତି ଆନୁଭାୱୋ। ଜୁତୀତି ୱତ୍ଥାଭରଣୋଭାସସମୁଜ୍ଜଲା ସରୀରପ୍ପଭା। ବଲୱୀରିୟୂପପତ୍ତୀତି କାୟବଲେନ ଚେୱ ଉସ୍ସାହେନ ଚ ସମନ୍ନାଗମୋ।

ତେନ ପାଣି କାମଦଦୋତି ତେନ ଅଦ୍ଧିକାନଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା ଅସୟ୍ହସେଟ୍ଠିନୋ ଦାନଟ୍ଠାନଦସ୍ସନମୟେନ ପୁଞ୍ଞେନ ଇଦାନି ମୟ୍ହଂ ହତ୍ଥୋ କପ୍ପରୁକ୍ଖୋ ୱିୟ କାମଦଦୋ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଦାୟୀ, କାମଦଦୋ ହୋନ୍ତୋ ଚ ମଧୁସ୍ସୱୋ ଇଟ୍ଠୱତ୍ଥୁୱିସ୍ସଜ୍ଜନକୋ ଜାତୋ। ତେନ ମେ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେନାତି ତେନ ମମ ଯଥାୱୁତ୍ତକାୟୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚିୟକମ୍ମସଙ୍ଖାତେନ ସେଟ୍ଠଚରିୟେନ। ପୁଞ୍ଞନ୍ତି ପୁଞ୍ଞଫଲଂ। ତମ୍ପି ହି ପୁଜ୍ଜସଭାୱତୋ, ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ୱା ‘‘ଏୱମିଦଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୮୦) ‘‘ପୁଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପଦାନି ସମାହଟାନି ପଞ୍ଚସିକ୍ଖାପଦଂ ଯଥା ‘‘ତିଭୱଂ, ତିସକଟ’’ନ୍ତି ଚ। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ମିନ୍ତି ଧମ୍ମଦେସନାୟ। ସା ହି ୱିନେୟ୍ୟାନଂ ବ୍ରହ୍ମଭାୱାୱହନତୋ ବ୍ରହ୍ମଂ ସେଟ୍ଠଂ ଚରିୟଂ, ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ୱା ଭଗୱତୋ ୱାଚସିକଂ ଚରିୟନ୍ତି ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିୟ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ସହସ୍ସଂ ମଚ୍ଚୁହାଯିନନ୍ତି ସହସ୍ସମତ୍ତା ଅରହତ୍ତସମଧିଗମେନ ମଚ୍ଚୁୱିସଯାତିକ୍କମେନ ମଚ୍ଚୁପହାଯିନୋ ଜାତା। ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଭୱିସ୍ସାମାତି ଏତ୍ଥ ଯେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ ତେ ବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଆହ ‘‘ମେଥୁନୱିରତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତା’’ତି।

ନାତିକ୍କମାମାତି ନ ଅତିଚରାମ ଅଗମନୀଯଟ୍ଠାନେପି ଇତରତ୍ଥାପି ନ ୱୀତିକ୍କମାମ। ତେନାହ ‘‘ଅଞ୍ଞତ୍ର ତାହି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରାମା’’ତି। ଅମ୍ହନ୍ତି ଅମ୍ହାକଂ।

ଅତ୍ତଦମନୱସେନାତି ଯଥାପଟିଞ୍ଞଂ ଅରହନ୍ତାନଂ ଅନୁକରଣାକାରେନ ପଞ୍ଚଉଚିତ୍ତଦମନୱସେନ, ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଦମନେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସିଖାପ୍ପତ୍ତସେଟ୍ଠଚରିଯତାଯ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ। ବ୍ରହ୍ମଂ ସେଟ୍ଠଂ ଚରତି ଏତେନାତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ସତ୍ଥୁସାସନଂ।

ଅତରମାନାନନ୍ତି ନ ତରମାନାନଂ ଦେସକାଲଂ ଉଦିକ୍ଖନ୍ତାନଂ। ଫଲାସାୱ ସମିଜ୍ଝତୀତି ସୁଦୁଲ୍ଲଭଫଲେପି ଆସା ସମ୍ପାପଯୋଗମନ୍ୱାଯ ସମିଜ୍ଝତି ଏୱ। ୱିପକ୍କବ୍ରହ୍ମଚରିଯୋସ୍ମୀତି ୱିସେସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନପଣୀତଜ୍ଝାସଯୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋଚିଆରମନୋରଥୋ। ସୋ ହି ସେଟ୍ଠମନୋସମାଚାରତାଯ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତୋ।

ଇଦମେୱ ସୁତ୍ତଂ ଆଗତଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ଇଦମେୱ ସୁତ୍ତପଦଂ ‘‘ୱୀରିଯଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ଆଗତଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୀରିଯଞ୍ହି ତସ୍ମିଂ ୱିସଯେ ଉତ୍ତମଂ ପରମୁକ୍କଂସଗତଂ ତାଦିସଚରିଯାହେତୁ ଚାତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ଇଧ ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଦୁକ୍କରକିରିଯାଯ ସାଧକସ୍ସ ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିଆକାରସ୍ସ ୱସେନ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ।

କୋଚି ଛିନ୍ନଭିନ୍ନପଟପିଲୋତିକଧରୋ ଦସନ୍ତଯୁତସ୍ସ ୱତ୍ଥସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ନିଚ୍ଚେଲୋତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭେଯ୍ୟାତି ତଂ ନିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ନଗ୍ଗୋ’’ତି। ଏୱଂ ଅକାସିଂ, ଏୱମ୍ପି ସତ୍ତପୀଠଆ ମା ଅହୋସୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଥା ‘‘ଅଭିହଟଂ ନ ସାଦିଯାମୀ’’ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୧୫୫) ଭିକ୍ଖାପରିଯେସନେ ଉକ୍କଟ୍ଠଚାରିତାଦସ୍ସନଂ, ଏୱଂ ‘‘ନଏହି ଭଦନ୍ତିକାଦିଭାୱୋପୀ’’ତି ଗହେତବ୍ବଂ। ପୁରିସନ୍ତରଗତାଯାତି ପୁରିସସମୀପଗତାଯ। ସଂକିତ୍ତୀଯନ୍ତି ଏତାଯାତି ସଂକିତ୍ତି, ଗାମୱାସିଆଦୀହି ସମୁଦାଯୱସେନ କରିଯମାନକିରିଯା। ଇଧ ପନ ଭତ୍ତସଂକିତ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ‘‘ସଂକିତ୍ତେତ୍ୱା କତଭତ୍ତେସୂ’’ତି। ଦଦନ୍ତି ତାଯାତି ଦତ୍ତି। ଏକାହଂ ଅନ୍ତରଭୂତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଏକାହିକଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସପଦେସୁପି। ଏକାହୱାରେନାତି ଏକାହିକୱାରେନ। ‘‘ଏକାହିକ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୱିଧିମେୱ ପଟିପାଟିଯା ପୱତ୍ତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଇତି ଏୱରୂପ’’ନ୍ତିଆଦି।

ଏରକତିଣାଦୀନି ୱାତି ଏରକତିଣାଦୀନି ଗନ୍ଥେତ୍ୱା କତନିୱାସନାନି ଛୱଦୁସ୍ସାନି, ନିହୀନଦୁସ୍ସାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତନ୍ତାୱୁତାନନ୍ତି ତନ୍ତଂ ପସାରେତ୍ୱା ୱୀତାନଂ। ପକତିକଣ୍ଟକେତି ସଲାକକଣ୍ଟକେ।

୧୫୬।ନେକଙସ୍ସଗଣସଞ୍ଜାତନ୍ତି ଅନେକୱସ୍ସସମୂହସଞ୍ଜାତଂ। ନନୁ ଚ ଇଦାନେୱ ‘‘ସାଯତତିଯକମ୍ପି ଉଦକୋରୋହନାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ନେକୱସ୍ସଗଣିକଂ ରଜୋଜଲ୍ଲଂ କାଯେ ସନ୍ନିଚିତ’’ନ୍ତି ଚ, ତଦୁଭଯଂ ଏକସ୍ମିଂ କଥଂ ସମ୍ଭୱତୀତି ଆହ ‘‘ଇଦଂ ଅତ୍ତନୋ ରଜୋଜଲ୍ଲକୱତସମାଦାନକାଲଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତୀ’’ତି। ଏତେନେୱ ‘‘ଅଚେଲକୋ ହୋମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଅଚେଲକପଟିଞ୍ଞା, ‘‘ସାଣାନିପି ଧାରେମୀ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଛନ୍ନକପଟିଞ୍ଞା, ତତ୍ଥାପି ସାଣ-ମସାଣ-ଛୱଦୁସ୍ସାଦି-ନିୱତ୍ଥ-ପଟିଞ୍ଞା ଚ ଅୱିରୁଦ୍ଧାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ତଥା ତଥା ପଟିପନ୍ନତ୍ତା। ତେତି ଅଚେଲକା। ସଙ୍ଘାତନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ଘାତଂ। ତେନାହ ‘‘ୱଧ’’ନ୍ତି। ସୀଲୱା ନାମ ନତ୍ଥି ‘‘ଅନଭିସନ୍ଧିକମ୍ପି ପାପଂ ହୋତୀ’’ତି ଏୱଂ ଲଦ୍ଧିକତ୍ତା। ସୀଲଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯାତି ଇଦଂ ପଟିକ୍କମନକିରିଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

ପାସଣ୍ଡପରିଗ୍ଗହଣତ୍ଥାଯାତି ପାସଣ୍ଡେସୁ ଅସାରସାରଭାୱୱୀମଂସନତ୍ଥାଯ। ତଂ ପଟ୍ଟଜନ୍ତି ଆଜୀୱକପଟ୍ଟଜଂ। ୱିକଟଭୋଜନେତି ୱିକତଭୋଜନେ ୱିରୂପଭୋଜନେ। ତେନାହ ‘‘ଅପକତିଭୋଜନେ’’ତି।

୧୫୭।ଭିଂସନକତସ୍ମିନ୍ତି ଭାୱସାଧନଭାୱୀ ଇଦଂ ପଦନ୍ତି ଆହ ‘‘ଭିଂସନକତସ୍ମିଂ ଭିଂସନକକିରିଯାଯା’’ତି। ‘‘ଭିଂସନକତ୍ତସ୍ମି’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଏକସ୍ସ ତ-କାରସ୍ସ ଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯେଭୁଯ୍ୟଗ୍ଗହଣଂ ଲୋମଖନ୍ତୱସେନପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ନ ଲୋମୱସେନାତି ଆହ ‘‘ବହୁତରାନଂ ୱା’’ତିଆଦି।

ସୁ-ସଦ୍ଦେ ଉ-କାରସ୍ସ ଓ-କାରଂ କତ୍ୱା ପାଠଇଯଂ ‘‘ସୋତତ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତଦତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ‘‘ସୁତତ୍ତୋ’’ତି ଆହ। ସୁଟ୍ଠୁ ଅୱତତ୍ତୋତି ୱା ସୋତତ୍ତୋ। ସୋସିନ୍ନୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସୁଦ୍ଧିୱସନତ୍ଥାଯାତି ସଂସାରସୁଦ୍ଧିଗୱେସନତ୍ଥାଯ।

ୱିହାରସ୍ମିନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ ଭୁମ୍ମତ୍ତଚନନ୍ତି ଆହ ''ୱିହାରୋ ଏତ୍ତ ହି 'ୱିହାରସ୍ମି'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ''ତି। ତେନେତ୍ତ ଚାତି ତେନେତ୍ତ ୱିଭତ୍ତିୱିପଲ୍ଲାସତ୍ତସେନ। ଏତ୍ତଂ ଅହ୍ତୋତି ଅଯଂ ଏତ୍ତଂ ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସତ୍ତସେନ ଅହ୍ତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଦୁକ୍ଖସ୍ତତ୍ତୋତି ଆନେଡ୍ଡା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସୁଖଦୁକ୍ଖେ ଲାଭାଲାଭାଦିକେ ଚ। ତୁଲିତୋତି ତୁଲାସଦିସୋ।

ଦୁକ୍କରକାରିକାଦିସୁଦ୍ଧିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆହାରସୁଦ୍ଧିୱଣ୍ଣନା

୧୫୮।ସୁଦ୍ଧିତୁନ୍ତି ସଂସାରତୋ ସୁଦ୍ଧିତୁଂ।

୧୫୯।ଆସୀତିକପବ୍ବାନୀତି ଆସୀତିକପିଟ୍ଟିପବ୍ବାନି, ''କାଳପବ୍ବାନୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ପବ୍ବାନଂ ମଜ୍ଝେ। ଉନ୍ନତୁନ୍ନତାନୀତି ମଂସେ ମିଲାତେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସନ୍ଧୀନଂ ଅନ୍ତରେ ୱାତେନୁଦ୍ଧୁମାତଧମନୀଜାଲତାଯ ଉନ୍ନତାନି ଉନ୍ନତାନୀତି। ଆନିସଦନ୍ତି ଆନିସଦଟ୍ଠାନଂ। ନିସିନ୍ନଟ୍ଠାନନ୍ତି ପଂସୂହି, ୱାଲିକାହି ୱା ନିଚିତଂ ନିସିନ୍ନଟ୍ଠାନଂ। ସରପୋଙ୍ଖେନାତି ସରସ୍ସ ପୋଙ୍ଖପ୍ପଦେସେନ, ସରପୋଙ୍ଖସଞ୍ଜିତେନ ୱା ମଗ୍ଗେନ। ଅକ୍କନ୍ତନ୍ତି ଅକ୍କନ୍ତଟ୍ଠାନଂ। ତକ୍କଗୋଳଇକସଦିସାନଂ, ସରୀରଘଂସନତ୍ଥଂ କତ କୁରୁୱିନ୍ଦଗୋଳଅକାନଂ ୱା ଆୱଳଇ ୱଟ୍ଟନାହାରୋ। ୱଂସତୋତି ପିଟ୍ଠିୱଂସତୋ। ମଣ୍ଡଲେତି ଭିତ୍ତିପାଦାନଂ ମତ୍ଥକେ ଠପିତମଣ୍ଡଲକେ ସୀସଗ୍ଗେନ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତି। ନ ଏତ୍ତଂ ଫାସୁଲଇଯୋତି ଯଥା ଯଥା ୱୁତ୍ତଗୋପାନସିଯୋ ପପତା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ନ ଏତ୍ତଂ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଫାସୁକାପି ପପତା ଠିତା।

ଓକ୍ଖାଯିକାତି ଅୱକ୍ଖାଯିକା, ହେଟ୍ଠା ହୁତ୍ୱା ନିନ୍ନଭାୱେନ ପଞ୍ଞାଯମାନା। ଏତ୍ତରୂପାତି ଯଥାୱୁତ୍ତରୂପା, ନିନ୍ନତରାତି ଅହ୍ତୋ। ଯାୱ ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକଂଅଲ୍ଲୀନାହୋତୀତି ମଯ୍ହଂ ଉଦରଚ୍ଛୱି ଯାୱ ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକଂ, ତାୱ ତଂ ଆହଚ୍ଚ ଠିତତ୍ତା ଅଲ୍ଲୀନା ହୋତି ଉଦରିଯସ୍ସ ପରିକ୍ଖଯେନ ଅନ୍ତାନଞ୍ଚ ସୁଟ୍ଠୁମିଲାତତାଯ। ଭାରିଯଭାରିଯାତି ଗରୁତରା। ସହୌଦରଚ୍ଛୱିଂ ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକଂ, ସହପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକଂ ଉଦରଚ୍ଛୱିନ୍ତି ଯୋଜନା। ନେୱ ନିକ୍ଖମତି ଆହାରସନ୍ନିସ୍ସଯଆପୋଧାତୁଯା ସବ୍ବସୋ ୱିସୁକ୍ଖତ୍ତା। ପୂତିମୂଲାନୀତି ଲୋମମୂଲାନଂ ପରିବ୍ରୂହନକେ ମଂସେ ଲୋହିତେ ଚ ପରିକ୍ଖୀଣେ ତାନି ସୁକ୍ଖାନି ଠାନତୋ ଭଟ୍ଠାନି ଅଭାୱେନେୱ ''ପୂତିମୂଲାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତାନି। ତେନାହ ''ତସ୍ସ ପନା''ତିଆଦି।

ଅଧିଗତାତି ଇଦାନି ଅଧିଗତା। ଯଥା ଏତରହି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ଅଧିଗତତ୍ତାତି ଇମିନା କିଞ୍ଚାପି ମହାବୋଧିସତ୍ତା ପରିପାକଗତଞ୍ଞାଣା ୱସୀଭୂତଜ୍ଝାନାଭିଞ୍ଞା ୱିପସ୍ସନାଯ ପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତି, ଯଥା ଚ ନେସଂ ଚରିମଭୱେ ୱିପସ୍ସନାଚାରୋ, ନ ତଥା ତଦାତି ଦସ୍ସେତି। ଏତଦେୱାତି ଯଂ ଯେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ, ଏତଦେୱ ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ପାଠପଦେସେ ଯୁତ୍ତଂ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ଅୱିରୁଜ୍ଝନତୋ। ଇତରଥାତି ଭିକ୍ଖୂହି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଅନନୁରୂପୋ ସିଯା ''ଇମିସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତାଯ ଅଞ୍ଞତ୍ତୋ।

ଆହାରସୁଦ୍ଧିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସଂସାରସୁଦ୍ଧିଆଦିୱଣ୍ଣନା

୧୬୦।ସଂସାରେନାତି ଅପରାପରଂ ଚୱନୁପପଜ୍ଜନୱସେନ ଭୱେସୁ ସଂସରଣେନ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ –

''ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ପଟିପାଟି, ଧାତୁଆଯତନାନ ଚ;

ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ୱତ୍ତମାନା, ସଂସାରୋତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୧୯; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୯୫; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୬୦; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪। ୧୯୯; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୨୬; ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୫୨୩; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୩୯; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୧୪, ୫୮; ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୭, ୯୯; ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ୫୮; ଚୂଳନି। ଅଟ୍ଠ। ୬; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧।୧୧୭; ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧।୧୨୭; ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୪।୯; ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୧);

ବହୁକନ୍ତି ବହୁକାଲଂ ବହୁକ୍ଖତ୍ତୁଂ। ଉପପନ୍ନପୁବ୍ବାତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା। ଆୱାସେନାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସତ୍ତାୱାସେ ଆୱସନେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଜୀୱନେନ। ଖନ୍ଧାଯେୱ ୱୁତ୍ତା ତେସଂଯେୱ ପଣ୍ଡିୱିସେସସ୍ସ ତେନ ତେନ ପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ବହୁଯାଗେତି ଅଜସୂକରଗୋମାଯ୍ୱାଦିକେ ବହୁୱିଧେ

ମହାଯଞ୍ଞେ। ବହୁଅଗ୍ଗୀତି ୱାଚାପେୟ୍ୟାଦିୱସେନ ଅନ୍ତମସୋ ପାକଯଞ୍ଞାଦିୱସେନ ଚ ବହୁକେପି ଅଗ୍ଗୀ ପରିଚରଣେନ।

୧୬୧। ବାଲଦାରକୋପି ‘‘ଦହରୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ତତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ‘‘ଯୁୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତିକ୍କନ୍ତପଠମୱଯା ସତ୍ତା ସଭାୱେନ ପଲିତସିରା ହୋନ୍ତୀତି ପଠମୱଯେ ଠିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୁସୁକାଳକେସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଜରାଜିଣ୍ଣୋତି ଜରାଯ ଜିଣ୍ଣୋ, ନ ଅକାଲିକେନ ଜରାଯ ଅଭିଭୂତୋ। ଉକ୍କଂସଗତବୁଦ୍ଧତାଯ ୱୁଦ୍ଧୋ। ତେନାହ ‘‘ୱଡ୍ଢିୱା ଠିତଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୋ’’ତି, ଆରୋହପରିଣାହୱସେନ ୱୁଦ୍ଧିରହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଜାତିମହଲ୍ଲକୋତି ଜାତିଯା ମହଲ୍ଲକୋ, ନ ଭୋଗପରିୱାରାଦୀହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଦ୍ଧଗତୋତି ଏତ୍ଥ ଅଦ୍ଧ-ସଦ୍ଦୋ ଦୀଘକାଲୱାଚୀତି ଆହ ‘‘ବହୁଅଦ୍ଧାନଂ ଗତୋ’’ତି। ୱଯୋତିଆଦିପଦଲୋପେନାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ‘‘ପଚ୍ଛିମୱଯ’’ନ୍ତି। ପଦସତମ୍ପି…ପେ… ସମତ୍ଥତାତି ପଦସତମ୍ପି ପଦସହସ୍ସମ୍ପି ସୋତପଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତମେୱ ଉଗ୍ଗହଣସମତ୍ଥତା ପରିଗ୍ଗହେତୁଂ ସମତ୍ଥତା। ଅଯଞ୍ହି ଗତିଯା ବ୍ୟାପାରୋତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ ଗହଣମତ୍ତଭାୱତୋ। ତଦେୱାତି ପଦସତମ୍ପି ପଦସହସ୍ସମ୍ପି। ଆଧାରଣଂ ଅପିଲାପନୱସେନ ହଦଯେ ଧାରଣଂ। ଉପନିବନ୍ଧନଂ ଯଥା ନ ପମୁଟ୍ଠଂ ହୋତି, ତଥା ଉପେଚ୍ଚ ଅପରାପରଂ ନିବନ୍ଧନଂ। ଅଯଂ ପନ ସତିଯା ବ୍ୟାପାରୋତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ପାଳିଯଞ୍ହି ‘‘ପରମାଯ ଗତିଯା ଚ ସତିଯା ଚ ଧିତିଯା ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ପରତୋ ଚ ‘‘ଏୱଂ ଅଧିମତ୍ତଗତିମନ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସମତ୍ଥୱୀରିଯଂ ଧିତି ନାମାତି ୱିସିଟ୍ଠୱିସଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତସତିସମାଯୋଗଂ ତସ୍ସ ଦୀପେତି। ତସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତଗତିସତିଧିତୀହି ସୁଭଧାତୱଚୀପରିଚିତସ୍ସ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ଆଗମୱସେନ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନସମତ୍ଥତା ଯୁତ୍ତିୱସେନ କାରଣଦସ୍ସନସମତ୍ଥତା।

ଦଳ୍ହଂ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୯।୩୮) ଥିରଂ ଧନୁ ଏତସ୍ସାତି ଦଳ୍ହଧନ୍ୱା, ସୋ ଏୱ ଇଧ ‘‘ଦଳ୍ହଧମ୍ମା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ପଟିସତ୍ତୁୱିଧମନତ୍ଥଂ ଧନୁଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ଧନୁଗ୍ଗହୋ, ସୋ ଏୱ ଉସୁଂ ସରଂ ଅସତି ଖିପତୀତି ଇସ୍ସାସୋତି ଆହ ‘‘ଧନୁଂ ଗହେତ୍ୱା ଠିତୋ ଇସ୍ସାସୋ’’ତି। ଦ୍ୱିସହସ୍ସପଲଂ ଲୋହାଦିଭାରଂ ୱହିତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ଦ୍ୱିସହସ୍ସଥାମଂ। ତେନାହ ‘‘ଦ୍ୱିସହସ୍ସଥାମଂ ନାମା’’ତିଆଦି। ଦଣ୍ଡେତି ଧନୁଦଣ୍ଡେ। ଯାୱ କଣ୍ଡପ୍ପମାଣାତି ଦୀଘତୋ ଯତ୍ତକଂ କଣ୍ଡସ୍ସ ପମାଣଂ, ତତ୍ତକେ ଧନୁଦଣ୍ଡେ ଉକ୍ଖିତ୍ତମତ୍ତେ ଆରୋପିତୋ ଚେୱ ହୋତି ଜିଯାଦଣ୍ଡୋ, ସୋ ଚ ଭାରୋ ପଥୱିତୋ ମୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଇଦଂ ‘‘ଦ୍ୱିସହସ୍ସଥାମଂ ନାମ ଧନୂତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉଗ୍ଗହିତସିପ୍ପୋତି ଉଗ୍ଗହିତଧନୁସିପ୍ପୋ। କତହତ୍ଥୋତି ଥିରତରଂ ଲକ୍ଖେସୁ ଅୱିରଜ୍ଝନସରକ୍ଖେପୋ। ଇଦିସୋ ପନ ତତ୍ଥ ୱସୀଭୂତୋ କତହତ୍ଥୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱୋ’’ତି। କତଂ ରାଜକୁଲାଦୀସୁ ଉପେଚ୍ଚ ଅସନଂ ଏତେନ ସୋ କତୂପାସନୋତି ଆହ ‘‘ରାଜକୁଲାଦୀସୁ ଦସ୍ସିତସିପ୍ପୋ’’ତି। ଏୱଂ କତନ୍ତି ଏୱଂ ଅନ୍ତୋସୁସିରକରଣାଦିନା ସଲ୍ଲହୁକଂ କତଂ।

ୱଲୋକେତୀତି ଉଦିକ୍ଖତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତେସଂ ୱାରୋ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ‘‘ଅଯଂ ପଠମଂ ପୁଚ୍ଛତି, ଅଯଂ ଦୁତିଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପୁଚ୍ଛନୱାରୋ ତାଦିସସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତୱତୋ ପଞ୍ଞାଯତି ସୁଖୁମସ୍ସ ଅନ୍ତରସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ। ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ୱାରୋତି ଇଦିସେ ଠାନେ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଦେସନାୱାରୋ ଅଞ୍ଞେସଂ ନପଞ୍ଞାଯନତୋ ବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ପଞ୍ଞାଯତି। ଇଦାନି ତମେୱ ପଞ୍ଞାଯନତଂ ଯୁତ୍ତିତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱିଦତ୍ଥିଚତୁରଙ୍ଗୁଲଛାଯ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାଟମତ୍ତେ ଖଣେ ଅନେକ-କୋଟିସହସ୍ସ-ଚିତ୍ତପୱତ୍ତିସମ୍ଭୱତୋ ‘‘ୱିଦତ୍ଥିଚତୁରଙ୍ଗୁଲଛାଯଂ ଅତିକ୍କମନତୋ ପୁରେତରଂଯେୱ ଭଗୱା…ପେ… କଥେତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତତୋ ଲହୁତରୋପି ସବ୍ବ ଦେସନାପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତିଟ୍ଠନ୍ତୁ ୱା ତାୱ ଏତେ’’ତିଆଦିମାହ। ଇଦାନି ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କସ୍ମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋଳସଅସ ପଦାନି କଥେତୀତି ଏତେନ ଲୋକିଯଜନସ୍ସ ଏକପଦୁଚ୍ଚାରଣକ୍ଖଣେ ଭଗୱା ଅଟ୍ଠୱୀସସତପଦାନି କଥେତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଇଦାନି ତସ୍ସପି କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କସ୍ମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଧମ୍ମୋତି ପାଳି। ପଜ୍ଜତି ଅତ୍ଥୋ ଏତେନାତି ପଦଂ, ତଦତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥଂ ବ୍ୟଞ୍ଜେତୀତି ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ଅକ୍ଖରଂ। ତଞ୍ହି ପଦୱାକ୍ୟକ୍ଖରଭାୱେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନମାନଂ ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥଂ ବ୍ୟଞ୍ଜେତି ପକାସେତି। ତେନାହ ‘‘ଧମ୍ମପଦବ୍ୟଞ୍ଜନନ୍ତି ପାଳିଯା ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ବ୍ୟଞ୍ଜନକଂ ଅକ୍ଖର’’ନ୍ତି। ଏତେନ ଅପରାପରେହି ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ସୁଚିରମ୍ପି କାଲଂ କଥେନ୍ତସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସ ନ କଦାଚି ତେସଂ ପରିଯାଦାନଂ ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତି ଏତେନାତି ପଞ୍ହବ୍ୟାକରଣଂ, ତଥାପୱତ୍ତପଟିଭାନଂ। ଅପରିକ୍ଖଯପଟିଭାନା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ, ଯତୋ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନତ୍ଥି ଧମ୍ମଦେସନାଯ ହାନୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୩।୧୪୧, ୩୦୫; ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୧।ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା)। ତେନାହ ‘‘ଇମିନା କିଂ ଦସ୍ସେତୀ’’ତିଆଦି। ତଥା ଆସନ୍ନପରିନିବ୍ବାନସ୍ସପି ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯ ଇତରାଯ ଚ ୱିସେସାଭାୱୋତି ପଠମବୁଦ୍ଧୱଚନମ୍ପି ମଜ୍ଝିମବୁଦ୍ଧୱଚନମ୍ପି ପଚ୍ଛିମବୁଦ୍ଧୱଚନମ୍ପି ସଦିସମେୱ। ଆସୀତିକୱସ୍ସତୋ ପରଂ ପଞ୍ଚମୋ ଆୟୁକୋଟ୍ଠାସୋ।

୧୬୨। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଭଗୱତା ନାଗସମାଲତ୍ଥେରସ୍ସ ଅଚ୍ଛରିଯଅବ୍ଭୁତପୱେଦନମୁଖେନ ଅତ୍ତନୋ ଲୋମାନଂ ହଟ୍ଠଭାୱସ୍ସ ପୱେଦିତତ୍ତା ‘‘ଲୋମହଂସନପରିଯାଯୋ’’ତି ନାମଂ ଗହିତଂ, ତଥାପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦି-ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଞ୍ଞାଣାନୁଭାୱ-ୱିଭାୱନାଦିୱସେନ ସୋଳସସମୂହତୋ ସୀହନାଦସ୍ସ ନଦନେନ ଦେସନାଯ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା ‘‘ମହାସୀହନାଦୋ’’ତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଗୀତିକାରମହାଥେରେହି ନାମଂ ଠପିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୩। ମହାଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୩।ତତୋପରନ୍ତି ତିଣ୍ଣଂ ଜନାନଂ ଉପରି ସଙ୍ଘୋ ଚତୁୱଗ୍ଗକରଣୀୟାଦିକମ୍ମେହି ପଟିକମ୍ମପ୍ପତ୍ତତ୍ତା। ଗାମଂ ଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ଗାମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଗତତ୍ତା, ଏୱଂ ସାୱତ୍ଥିଂ ପୱିସିତୁଂ ୱିହାରତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତା ‘‘ପୱିସିଂସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ପରିଞ୍ଞଞ୍ଚନ୍ତି ପହାନପରିଞ୍ଞଂ। ସା ହି ସମତିକ୍କମୋ, ନ ଇତରା। ରୂପୱେଦନାସୁପୀତି ‘‘ରୂପାନଂ ପରିଞ୍ଞଂ, ୱେଦନାନଂ ପରିଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। କାମଂ ସଙ୍ଖେପଂ ତିତ୍ଥିୟାନଂ କାମାଦିପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞାପନହେତୁଭୂତୋ ସମୟୋ ନତ୍ଥି, ଯେସଂ ପନ ଅତ୍ଥି, ତେ ଉପାଦାୟ ‘‘ସକସମୟଂ ଜାନନ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଯତୋ ଯତୋ ଖୋ ଭୋ ଅୟଂ ଭିକ୍ଖୁ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହି… ପେ… ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି, ଏତ୍ତାୱତା ଖୋ ଭୋ କାମାନଂ ପରିଞ୍ଞା ହୋତୀ’’ତି ଏୱଂ ସରୂପତୋ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାପି କେୱଲଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତପ୍ପହାନସଞ୍ଞାୟ କାମାନଂ ପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତୁ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ୱଦମାନା। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ତାଦିସସ୍ସ ଆଗମାଧିଗମସ୍ସାଭାୱତୋ। ରୂପୱେଦନାପରିଞ୍ଞାସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ୱୁଚ୍ଚେଥାତି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ। ଦୁତିୟପଦେପୀତି ‘‘ଅନୁସାସନିୟା ୱା ଅନୁସାସନି’’ନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୱାକ୍ୟେପି। ତେ କିର ଭିକ୍ଖୂ।

୧୬୫।ନଚେୱ ସମ୍ପାୟିସ୍ସନ୍ତୀତି ନ ଚେୱ ସମ୍ପଦେୱ ପକାରେହି ଗମେସ୍ସନ୍ତି ଞାପେସ୍ସନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା କଥେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି। ଯସ୍ମା ଅୱିସୟେ ପଞ୍ହୋ ପୁଚ୍ଛିତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଆପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ସଦେୱକେତି ଅରୂପଦେୱଗ୍ଗହଣଂ। ତେ ହି ଲୋକିୟଦେୱେହି ଦୀଘାୟୁକତାଦିନା ଉକ୍କଟ୍ଠା। ସମାରକେତି କାମାୱଚରଦେୱଗ୍ଗହଣଂ। ସବ୍ରହ୍ମକେତି ରୂପାୱଚରବ୍ରହ୍ମଗ୍ଗହଣଂ। ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣିୟାତି ଏତ୍ଥ ସମଣଗ୍ଗହଣେନ ପବ୍ବଜିତେ, ବ୍ରାହ୍ମଣଗ୍ଗହଣେନ ଜାତିବ୍ରାହ୍ମଣେ, ପୁନ ଦେୱଗ୍ଗହଣେନ ସମ୍ମୁତିଦେୱେ, ମନୁସ୍ସଗ୍ଗହଣେନ ଅୱସିଟ୍ଠମନୁସ୍ସକାୟଂ ପରିୟାଦିୟତି। ଲୋକପଜାଗ୍ଗହଣେନ ପନ ପୟୋଜନଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଦସ୍ସିତମେୱ। ଅଞ୍ଞଥା ଆରାଧନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଇମିନା କାମରୂପୱେଦନାସୁ ଅସ୍ସାଦାଦୀନଂ ଯାଥାୱତୋ ଅୱବୋଧୋ ଏୱ ଇତୋ ବାହିରକାନଂ ନତ୍ଥି, କୁତୋ ପୱେଦନାତି ଦସ୍ସେତି।

୧୬୬।ଚିତ୍ତାରାଧନନ୍ତି ଯାଥାୱପୱେଦନେନ ପରେସଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିତୋସନଂ। ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ଗୁଣାତି କାମରାଗସଂୟୋଜନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ୱତ୍ଥୁକାମେସୁପି ବନ୍ଧନଟ୍ଠୋ ୱୁତ୍ତୋ, କୋଟ୍ଠାସଟ୍ଠୋ ୱା ଗୁଣଟ୍ଠୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତରୟନ୍ତୀତି ତରମାନା ଯନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅତୀତାଦିଭିନ୍ନପଠମାଦିୱୟା ଏୱ ଚିତ୍ତତା ରାସିଭାୱେନ ୱୟୋଗୁଣାତି ଗହିତାତି ଆହ ‘‘ରାସଟ୍ଠୋ ଗୁଣଟ୍ଠୋ’’ତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାତି ୱା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣତଂଦ୍ୱାରିକୱିଞ୍ଞାଣେହି ୱିଜାନିତବ୍ବା। ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଭୂତାତି ସଭାୱେନେୱ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଜାତିକା, ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଭାୱଂ ୱା ପତ୍ତା। କମନୀୟାତି କାମେତବ୍ବା। ମନୱଡ୍ଢନକାତି ମନୋହରା। ଏତେନ ପରିକପ୍ପନତୋପି ଇଟ୍ଠଭାୱଂ ଗଣ୍ହାତି। ପିୟଜାତିକାତି ପିୟାୟିତବ୍ବସଭାୱା। କାମୂପସଂହିତାତି କାମରାଗେନ ଉପେଚ୍ଚ ସନ୍ଧାନିୟା ସମ୍ବନ୍ଧା (ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୬।୬୩) କାତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା’’ତି।

୧୬୭।ସଞ୍ଞଂ ଠପେତ୍ୱାତି ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଅଙ୍ଗୁଲିକାଦିପବ୍ବେ ଗହିତେ ସତଂ ହୋତି, ଇମସ୍ମିଂ ସହସ୍ସ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସଞ୍ଞାଣଂ କତ୍ୱା ଗଣନା। ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦଗଣନାତି ‘‘ଏକଂ ଦ୍ୱେ’’ତିଆଦିନା ନୱନ୍ତୱିଧିନା ନିରନ୍ତରଗଣନା। ପିଣ୍ଡଗଣନାତି ସଙ୍କଲନପଟୁପ୍ପାଦନାଦିନା ପିଣ୍ଡିତ୍ୱା ଗଣନା। ତେନାହ ‘‘ଖେତ୍ତଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା’’ତିଆଦି। କସନଂ କସୀତି କସିଗ୍ଗହଣେନ ସବ୍ବୋ କସିପଟିବଦ୍ଧୋ ଜୀୱିକୂପାୟୋ ଗହିତୋତି ଆହ ‘‘କସୀତି କସିକମ୍ମ’’ନ୍ତି। ଜଙ୍ଘୱଣିଜ୍ଜାତି ଜଙ୍ଘସତ୍ଥୱସେନ ୱଣିଜ୍ଜଂ ଆହ, ଥଲୱଣିଜ୍ଜାତି ସକଟସତ୍ଥୱସେନ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ନାୱାପଣାଦିୱସେନ ୱୋହାରଂ। ୱଣିପ୍ପଥୋତି ୱଣିଜମଗ୍ଗୋ, ଦାନଗ୍ଗହଣୱସେନ ସଂୱୋହାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉସୂନଂ ଅସନକମ୍ମଂ ଇସ୍ସତ୍ଥଂ, ଧନୁସିପ୍ପେନ ଜୀୱିକା, ଇଧ ପନ ଇସ୍ସତ୍ଥଂ ୱିୟାତି ଇସ୍ସତ୍ଥଂ, ସବ୍ବଆୱୁଧଜୀୱିକାତି ଆହ ‘‘ଆୱୁଧଂ ଗହେତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାନକମ୍ମ’’ନ୍ତି। ପୋରୋହିଚ୍ଚାମଚ୍ଚକମ୍ମାଦି ରାଜକମ୍ମଂ।ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ରଥସିପ୍ପଖତ୍ତୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପାଦି-ୱୁତ୍ତାୱସେସଂ ମହାସିପ୍ପଂ ଖୁଦ୍ଦକସିପ୍ପଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସୀତସ୍ସ ପୁରକ୍ଖତୋତି ସୀତସ୍ସ ପୁରତୋ କତୋ। ଯୋ ହି ସୀତକାଲେ ଜୀୱିକାହେତୁ ସୀତଲପଦେସଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତି, ସୋ ୱାଳଅମିଗାଦୀହି ୱିୟ ସୀତେନ ପରିପାତିୟମାନୋ ତେନ ପୁରତୋ କତୋ ୱିୟ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ସୀତେନ ବାଧିୟମାନୋ’’ତି। ଉଣ୍ହସ୍ସ ପୁରକ୍ଖତୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସରିତ୍ୱାତି ସଂସପ୍ପିତ୍ୱା। ଘଟ୍ଟିୟମାନୋତି ହିଂସିୟମାନୋ ବାଧିୟମାନୋ। ଆବାଧନଂ ଆବାଧୋ, ପୀଳଆତି ଅତ୍ଥୋ। କାମହେତୁନ୍ତି ୱା ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ ଯଥା ‘‘ୱିସମଂ ଚନ୍ଦିମସୂରିୟା ପରିୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪। ୭୦)। ତଥା ସେସପଦଦ୍ୱୟେପି। ତେନେୱାହ ‘‘କାମାନମେୱ ହେତୂ’’ତି। କାମାନଂ ହେତୂତି ଏତ୍ଥ ପୁରିମପଦାୱଧାରଣମୟୁତ୍ତଂ ତଦଞ୍ଞପଚ୍ଚୟପଟିକ୍ଖେପାପତ୍ତିତୋ, ତଥା ଉତ୍ତରପଦାୱଧାରଣଂ କାମାନଂ କଦାଚି ଅହେତୁଭାୱସ୍ସପି ସମ୍ଭୱତୋ, ତସ୍ମା ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜତିଯେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଉଟ୍ଠହତୋତି ଇମିନା ଉଟ୍ଠାନୱୀରିୟଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଆଜୀୱସମୁଟ୍ଠାପକୱୀରିୟେନା’’ତି। ତଂ ୱୀରିୟନ୍ତି ଆଜୀୱିକସମୁଟ୍ଠାପକୱୀରିୟଂ। ପୁବ୍ବେନାପରଂ ଘଟେନ୍ତସ୍ସାତି ଆରମ୍ଭତୋ ପଟ୍ଠାୟ ନିରନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ। ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନବଲୱସୋକେନ ସୋଚତୀତି ଚିତ୍ତସନ୍ତାପେନ ଅନ୍ତୋ ନିଜ୍ଝାୟତି। କାୟେ

ଉପ୍ପନ୍ନଦୁକ୍ଖେନାତି ତସ୍ସେୱ ସୋକସ୍ସ ୱସେନ କାଯେ ଉପ୍ପନ୍ନଦୁକ୍ଖେନ। ସୋକୁଦ୍ଦେସେନ ତଂ ତଂ ୱିପ୍ପଲପେନ୍ତୋ ୱା ପରିଦେୱତି। ଉରଂ ତାଳେତ୍ୱାତି ୱକ୍ଖପ୍ପଦେସଂ ପହରିତ୍ୱା। ''ମୋଘ''ନ୍ତିଆଦି ପରିଦେୱନାକାରଦସ୍ସନଞ୍ଚେୱ ସମ୍ମୋହାପଜ୍ଜନାକାରଦସ୍ସନଞ୍ଚ। ମେତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ନୋତି ପୁଥୁୱଚନଂ ଅଉନୋ ଉଭଯଥାପି ୱୋହରିତବ୍ବତୋ, ବ୍ୟାମୂଳ୍ହୱଚନଂ ୱା ସୋକୱସେନ।

୧୬୮। ଇଧ କାମଗ୍ଗହଣେନ ୱିସେସତୋ ୱତ୍ଥୁକାମା ଗହିତାତି କାମାଦିଗ୍ଗହଣଂ କତଂ, ନାନନ୍ତରିଯତାଯ ପନ କିଲେସକାମୋପି ଗହିତୋ ଏୱ। ଅସିଚମ୍ମନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚମ୍ମଗ୍ଗହଣେନ ନ କେୱଲଂ ଚମ୍ମମଯସ୍ସ, ଚମ୍ମପରିସିବ୍ବିତସ୍ସେୱ ୱା ଗହଣଂ, ଅଥ ଖୋ ସବ୍ବସ୍ସପି ଆୱୁଧବାଧକସ୍ସ ଗହଣନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଖେଟକଫଲକାଦୀନୀ''ତି ଆହ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସରାଦିସଙ୍ଗହୋ। ଧନୁକଲାପଂ ସନ୍ନଯ୍ହିତ୍ୱାତି ଧନୁଞ୍ଚେୱ ଖୁରପ୍ପତୂଣିଞ୍ଚ ସନ୍ନଯ୍ହିତ୍ୱା, ଧନୁଦଣ୍ଡସ୍ସ ଜିଯାଯ ତଥାଭାୱକରଣାଦିପି (ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୫।୭୬) ଧନୁନୋ ସନ୍ନଯ୍ହନନ୍ତି। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସେନାନଂ ବ୍ୟୂହସଂୱିଧାନେନ ୱା ଉଭତୋବ୍ୟୂଳ୍ହଂ। ୱିଜ୍ଜୋତଲନ୍ତେସୂତି ନିସିତପୀତଫଲତାଯ ୱିଜ୍ଜୋତନୱସେନ ପରିୱତ୍ତମାନେସୁ।

ପାକାରସମୀପାତିସଙ୍ଖାରତାଯ ପାକାରପାଦା ଉପକାରିଯୋ, ଯା ''ଉଦ୍ଦାପା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସତଦନ୍ତେନାତି ଅନେକସତଦନ୍ତକେନ, ଯସ୍ସ ତିଖିଣଦନ୍ତାନି ଅନେକସତାନି ମୂଲାନି ହୋନ୍ତି। ଅତିଭାରତାଯ ଦସୱୀସମତ୍ତାପି ଜନା ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ଯନ୍ତୱସେନ ପନ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଠପେନ୍ତି। ତେନାହ ''ଅଟ୍ଟଦନ୍ତାକାରେନା''ତିଆଦି। ଓମଦ୍ଦନ୍ତୀତି ଓଟ୍ଟପେନ୍ତି।

୧୬୯।ସନ୍ଧିମ୍ପି ଛିନ୍ଦନ୍ତି ଚୋରିକାଯ ଜୀୱିତୁକାମା। ନିଲ୍ଲୋପନ୍ତି ନିସ୍ସେସୱିଲୋପଂ, ଏକଂ ପରିତ୍ତଂ ଗାମଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚିପି ଗଯ୍ହୂପଗଂ ଅସେସେତ୍ୱା କରମରଗ୍ଗହଣଂ। ତେନାହ ''ମହାୱିଲୋପ''ନ୍ତି। ପନ୍ଥଦୁହନକମ୍ମଂ ଅଟୱିମଗ୍ଗେ ଠତ୍ୱା ଅଦ୍ଧିକାନଂ ୱିଲୁମ୍ପନଂ। ପହାରସାଧନତ୍ଥଂ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୨।୧) ଦଣ୍ଡପ୍ପହାରସ୍ସ ସୁଖସିଦ୍ଧିଅତ୍ଥଂ। କଞ୍ଜିତୋ ନିବ୍ବତ୍ତଂ କଞ୍ଜିଯଂ, ଆରନାଲଂ। ଯଂ ''ବିଲଙ୍ଗ''ନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଯତ୍ଥ ସିଞ୍ଚତି, ସା କଞ୍ଜିଯୌକ୍ଖଲିକା। ବିଲଙ୍ଗଥାଲିକସଦିସକରଣଂ ବିଲଙ୍ଗଥାଲିଯଂ। ସୀସକପାଲଂ ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱାତି ଅଯୋଗୁଳଅପୱେସନପ୍ପମାଣଂ ଛିଦ୍ଦଂ କତ୍ୱା। ସଙ୍ଖମୁଣ୍ଡକମ୍ମକାରଣନ୍ତି ସଙ୍ଖଂ ୱିଯ ମୁଣ୍ଡକମ୍ମକାରଣଂ।

ରାହୁମୁଖକମ୍ମକାରଣନ୍ତି ରାହୁମୁଖଗତ-ସୂରିଯସଦିସ-କମ୍ମକାରଣଂ। ଜୋତିମାଲିକନ୍ତି ଜୋତିମାଲୱନ୍ତଂ କମ୍ମକାରଣଂ। ହତ୍ଥପଜ୍ଜୋତିକନ୍ତି ହତ୍ଥପଜ୍ଜୋତନକମ୍ମକାରଣଂ। ଏରକୱତ୍ତକମ୍ମକାରଣନ୍ତି ଏରକୱତ୍ତସଦିସେ ସରୀରତୋ ବଦ୍ଧେ ଉପ୍ପାଟନକମ୍ମକାରଣଂ। ଚୀରକୱାସିକକମ୍ମକାରଣନ୍ତି ସରୀରତୋ ଉପ୍ପାଟିତବଦ୍ଧଚୀରକାହି ନିୱାସାପନକମ୍ମକାରଣଂ। ତଂ କରୋନ୍ତା ଯଥା ଗୀୱତୋ ପଟ୍ଠାଯ ବଦ୍ଧେ କନ୍ତିତ୍ୱା କଟିଯମେୱ ଠପେନ୍ତି, ଏୱଂ ଗୋପ୍ଫକତୋ ପଟ୍ଠାଯ କନ୍ତିତ୍ୱା କଟିଯମେୱ ଠପେନ୍ତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''କଟିତୋ ପଟ୍ଠାଯ କନ୍ତିତ୍ୱା ଗୋପ୍ଫକେସୁ ଠପେନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏଣେଯ୍ୟକକମ୍ମକାରଣନ୍ତି ଏଣୀମିଗସଦିସକମ୍ମକାରଣଂ । ଅଯୱଲଯାନି ଦତ୍ୱାତି ଅଯୱଲଯାନି ପଟିମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା। ଅଯସୂଲାନି କୋଟ୍ଟେନ୍ତୀତି କପ୍ପରଜଣ୍ଣୁକକୋଟୀସୁ ଅଯସୂଲାନି ପୱେସେନ୍ତି। ନ୍ତି ତଂ ତଥାକତକମ୍ମକାରଣଂ ସତ୍ତଂ।

ବଳିସମଂସିକନ୍ତି ବଳିସେହି ମଂସୁପ୍ପାଟନକମ୍ମକାରଣଂ। କହାପଣିକନ୍ତି କହାପଣମତ୍ତସୋ ଛିନ୍ଦନକମ୍ମକାରଣଂ। କୋଟ୍ଟେନ୍ତୀତି ଛିନ୍ଦନ୍ତି। ଖାରାପତଚ୍ଛିକନ୍ତି ତଚ୍ଛେତ୍ୱା ଖାରାୱସିଞ୍ଚନକମ୍ମକାରଣଂ। ପଲିଘପରିୱତ୍ତିକନ୍ତି ପଲିଘସ୍ସ ୱିଯ ପରିୱତ୍ତନକମ୍ମକାରଣଂ। ଏକାବଦ୍ଧଂ କରୋନ୍ତି ଅଯସୂଲସ୍ସ କୋଟ୍ଟନେନ। ପଲାଲପୀଠକନ୍ତି ପଲାଲପୀଠସ୍ସ ୱିଯ ସରୀରସ୍ସ ସଂୱେଲ୍ଲନକମ୍ମକାରଣଂ। କାରଣିକାତି ଘାତନକାରକା। ପଲାଲୱଟ୍ଟିଂ ୱିଯ କତ୍ୱାତି ଯଥା ପଲାଲପୀଠଂ କରୋନ୍ତା ପଲାଲୱଟ୍ଟିଂ କତ୍ୱା ସଂୱେଲ୍ଲନୱସେନ ନଂ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୨।୧) ୱେଠେନ୍ତି, ଏୱଂ କରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଛାତକେହୀତି ବୁଭୁକ୍ଖିତେହି କୋଲେଯ୍ୟକସୁନଖେହି। ବଲୱନ୍ତୋ ହି ତେ ଜୱଯୋଗ୍ଗା ସୂରା ଚ ହୋନ୍ତି। କମ୍ମୱସେନ ସମ୍ପରେତି ଏତ୍ଥାତି ସମ୍ପରାଯୋ, ପରଲୋକୋ। ତତ୍ଥ ଭୱୋତି ସମ୍ପରାଯିକୋ।

୧୭୦। ଛନ୍ଦରାଗୋ ୱିନୀଯତି ଚେୱ ପହୀଯତି ଚ ଏତ୍ଥାତି ନିବ୍ବାନଂ ଛନ୍ଦରାଗୱିନଯୋ ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନଞ୍ଚାତି। ତେନାହ ''ନିବ୍ବାନଞ୍ହି''ତି। ତତ୍ଥ ଆଗମ୍ମାତି ଇଦଂ ଯୋ ଛନ୍ଦରାଗଂ ୱିନେତି ପଜହତି, ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହୀତି ଇମିନା ଞାତତୀରଣପରିଞ୍ଞାହି ପରିଜାନିସ୍ସନ୍ତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। କୋ ପନ ୱାଦୋ ପହାନପରିଞ୍ଞାଯାତି ଦସ୍ସେତି? ତଥଭାୱାଯାତି ପରିଜାନନକଭାୱାଯ।

୧୭୧।ଅପରିତ୍ତେନାତି ଅହୀନେନ। ୱିପୁଲେନାତି ମହତା। ଯଦି ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ୱଣ୍ଣଦସକଂ କସ୍ମା ନ ଗହିତନ୍ତି ଆହ ''ମାତୁଗାମସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦି। ଭୋଜନସମ୍ପଦାଦୀନଂ ଅଲାଭେପୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଦୁଗ୍ଗତକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସପୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଥୋକଂ ଥୋକଂ ୱଣ୍ଣାଯତନଂ ପସୀଦତି ମଂସସ୍ସ ପରିବ୍ରୂହନତୋ ଥନମଂସାନି ୱଡ୍ଢନ୍ତି ଜାଯନ୍ତି। ୱଣ୍ଣେତି ହଦଯଙ୍ଗତଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱଣ୍ଣୋ। ସୋ ଏୱ ସାମଗ୍ଗୋପଭୋଗାଦିନା ନିଭାତୀତି ନିଭା। ତେନାହ ''ୱଣ୍ଣନିଭାତି ୱଣ୍ଣୋଯେୱା''ତି।

ଭୋଗ୍ଗନ୍ତି ଅତିୱିଯ ୱଙ୍କତାଯ ଭୋଗ୍ଗଂ। ତାଦିସଂ ପନ ସରୀରଂ ଭଗ୍ଗଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଭଗ୍ଗ’’ନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଇମିନାପିସ୍ସ ୱଙ୍କଭାୱମେୱ ଦୀପେତୀ’’ତି। ଦନ୍ତାନଂ ଛିନ୍ନଭିନ୍ନତାଯ ଏକଚ୍ଚାନଂ ପତନେନ ଚ ଖଣ୍ଡିତଦନ୍ତଂ। କେସାନଂ ସେତୱଣ୍ଣତାଯ ପଲିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଣ୍ଡରକେସ’’ନ୍ତି। କେସାନଂ ମଉସୋ ସିଯନେ ଖଲ୍ଲାଟୱୋହାରୋତି ବହୁସୋ ସିଯନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ମହାଖଲ୍ଲାଟସୀସ’’ନ୍ତି। ୱସ୍ସସତିକକାଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତିଲକାନି ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ତିଲକାହତଗତ୍ତ’’ନ୍ତି। ତାନି ପନ କାନିଚି ସେତାନି ହୋନ୍ତି କାନିଚି କାଳଆନୀତି ଆହ ‘‘ସେତକାଳଅତିଲକେହୀ’’ତି। ବ୍ଯାଧିକନ୍ତି ସଞ୍ଜାତବ୍ଯାଧିଂ। ବାଳ୍ହଗିଲାନନ୍ତି ମାରଣନ୍ତି କଗେଲଞ୍ଚ୍ଞେନ ଗିଲାନଂ।

୧୭୩।ତସ୍ମିଂ ସମଯେତି ତସ୍ମିଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରଣସମଯେ। ନ ଚେତେତୀତି ନ ଅଭିସନ୍ଦହତି। ବ୍ଯାବାଧନଟ୍ଠେନ ବ୍ଯାବାଧୋ, ବ୍ଯାବାଧୋୱ ବ୍ଯାବଜ୍ଝଂ, ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ବ୍ଯାବଜ୍ଝନ୍ତି ଅବ୍ଯାବଜ୍ଝଂ, ଦୁକ୍ଖରହିତଂ। ତେନାହ ‘‘ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖମେୱା’’ତି।

୧୭୪।ଅନିଚ୍ଚାଦିଆକାରୋତି ଅନିଚ୍ଚାକାରୋ ଦୁକ୍ଖାକାରୋ ୱିପରିଣାମାକାରୋ ଚଲାଦିଆକାରୋ ଚ।

ମହାଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୪। ଚୂଳଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୫।ସକ୍କେସୂତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ତଂ ଏକଦେସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୋ ହୀ’’ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଯେନ ରାଜକୁମାରା ସକ୍କା ନାମ ଜାତା, ଯତୋ ତେସଂ ନିୱାସଟ୍ଠାନତାଯ ଜନପଦୋ ତଥା ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ସକ୍କାନଂ ପନ ଉପ୍ପତ୍ତି ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତେ ଆଗତାୱା’’ତି। କପିଲୱତ୍ଥୂତି ୱୁତ୍ତଂ ପୁରିମସଞ୍ଞାୱସେନ।

ନାନପ୍ପକାରକନ୍ତି ‘‘ଲୋଭଧମ୍ମା’’ତି ବହୁୱଚନସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ ୱଦତି। ଲୋଭୋ ହି ତେନ ତେନ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସେନ ପୱତ୍ତିଆକାରଭେଦେନ ‘‘ଛନ୍ଦୋ ରାଗୋତଣ୍ହା ଆସତ୍ତି ଅପେକ୍ଖା’’ତିଆଦିନା ଅନେକପ୍ପଭେଦୋ, ଲୁବ୍ଭନଲକ୍ଖଣେନ ପନ ‘‘ଲୋଭୋ’’ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ‘‘ନାନପ୍ପକାରକଂ ଲୋଭଂଯେୱା’’ତି। ତଥା ‘‘ଦୋସୋ ପଟିଘୋ କୋଧୋ ଉପନାହୋ ୱିରୋଧୋ’’ତିଆଦିନା, ‘‘ମୁଯ୍ହନଂ ଅସମପେକ୍ଖନଂ ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ଦୁମ୍ମେଜ୍ଝଂ ବାଲ୍ଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୩୯୦) ଚ ଦୋସମୋହାନଂ ନାନପ୍ପକାରତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଇତରେସୁପି ଦ୍ୱୀସୁ ଏସେୱ ନଯୋ’’ତି। ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱାତି ପରିତୋ ସବ୍ବସୋ ଆଦାଯ। ଗହେତ୍ୱାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଗହଣେ ଆଗତ’’ନ୍ତି। ପରିଯାଦିଯତୀତି ପରିକ୍ଖୀଣୋତି। ଦୀ-ସଦ୍ଦଞ୍ହି ସଦ୍ଦୱିଦୂ ଖଯତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି।

ଏକଦାତି ଆମେଡିତଲୋପେନ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ‘‘ଏକେକସ୍ମିଂ କାଲେ’’ତି। ଲୋଭଦୋସମୋହାତି ପଠମମଗ୍ଗେନ ପହୀନାୱସେସା ଲୋଭଦୋସମୋହା। ନିରୱସେସା ପହୀଯନ୍ତି, ଅଞ୍ଞଥା ଦୁତିଯମଗ୍ଗେନ କିଂ କତଂ ସିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସମୁଦାଚାରପ୍ପତ୍ତଂ ପନ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅପ୍ପହୀନଂ ମେ ଅତ୍ଥୀ’’ତିପି ଜାନାତି। ଏୱଂ କଥଂ ନିରୱସେସପ୍ପହାନସଞ୍ଞାତି ଆହ ‘‘ଅପ୍ପହୀନକଂ…ପେ… ସଞ୍ଞୀ ହୋତୀ’’ତି। ଏୱଂ ପଠମମଗ୍ଗେନେୱ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନସଂସଯସ୍ସ ‘‘କୋ ସୁ ନାମ ମେ ଧମ୍ମୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅପ୍ପହୀନୋତି ଏୱଂ ସନ୍ଦେହୋ କଥଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ପଣ୍ଡିତିଯା ଅକୋୱିଦତ୍ତା’’ତି କାରଣମାହ। ୱିନଯକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ୱିଯ ହି ପଣ୍ଡତିଯଂ ଅକୁସଲତାଯ ଅରିଯାନମ୍ପି କଦାଚି ୱିମତିମତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଯଥା ତଂ ସବ୍ବସୋ ଅପ୍ପହୀନସମ୍ମୋହାନନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଅୱିସଯେ ଅନଭିଜାନନଂ ପଣ୍ଣତ୍ତିକୋସଲ୍ଲେନ କିମେତ୍ଥ ପଯୋଜନଂ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାମତ୍ତେନ ଅଯମତ୍ଥୋ ସିଜ୍ଝତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କିଂ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ନତ୍ଥୀ’’ତି ଆହ। ଇତରୋ ‘‘ନତ୍ଥୀ’’ତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି କତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ଥୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସା ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସାତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା। ସବ୍ବେସନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ଅରିଯାନଂ। ଯଥା ପରିପୁଣ୍ଣା ନ ହୋତି, ନ ଏୱଂ ସବ୍ବସୋ ନ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଇମାସୁ ପନା’’ତିଆଦି।

୧୭୬।ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ତୱ ସନ୍ତାନେ’’ତି। ଅପ୍ପହୀନୋତି ଅନୱସେସତୋ ଅପ୍ପହୀନୋ। ଦୁୱିଧେତି ୱତ୍ଥୁକାମକିଲେସକାମେ। କିଲେସକାମୋପି ହି ଯଦଗ୍ଗେନ ଅସ୍ସାଦୀଯତି, ତଦଗ୍ଗେନ ପରିଭୁଞ୍ଜୀଯତି।

୧୭୭। ଅସ୍ସାଦୀଯତୀତି ଅସ୍ସାଦୋ, ସୁଖଂ। ଅପ୍ପୋ ଅପ୍ପମତ୍ତକୋ ଅସ୍ସାଦୋ ଏତେସୂତି ଅପ୍ପସ୍ସାଦା। ତେନାହ ‘‘ପରିତ୍ତସୁଖା’’ତି। ପରିଯେସନଦୁକ୍ଖାଦିହେତୁକଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ ତତ୍ଥ ଦୁଚ୍ଚରିତଚରଣେନ ସମ୍ପରାଯିକଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖମେତ୍ଥ କାମେସୁ ବହୁକନ୍ତି ବହୁଦୁକ୍ଖା। ବହୁପାଯାସାତି ବହୁପରିକ୍କିଲେସା। ତେ ପନ ପରିକ୍କିଲେସା ୱକ୍ଖମାନନଯେନ ବହୂଯେୱେତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାପୀତି ଆହ ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକ…ପେ… ବହୂ’’ତି। ତେ ଚ

ପରିକ୍ଖିଲେସା ଯସ୍ମା ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ହିତପଟିପତ୍ତିୟା ଅନ୍ତରାୟକରା ଇଧ ଚେୱ ପରଲୋକେ ଚ ଆଦୀନୱକାରଣଞ୍ଚ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକ…ପେ… ବହୂ’’ତି। ଏୱଂ ଚେପୀତି ଏୱଂ ‘‘ଅପ୍ପସ୍ସାଦା କାମା’’ତିଆଦିନା ଆକାରେନ। ନଯେନାତି ଧମ୍ମେନ। କାରଣେନାତି ଯୁତ୍ତିୟା। ସୁଟ୍ଠୁ ଦିଟ୍ଠଂ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯାତି ଅରିଯମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ। ସା ଚତ୍ତାରିପି ସଚ୍ଚାନି ୱିସେସତୋ ପସ୍ସତୀତି ୱିପସ୍ସନାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତେନାହ ‘‘ହେଟ୍ଠାମଗ୍ଗଦ୍ୱଯଞ୍ଞାଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ପୀତିସୁଖନ୍ତି ପୀତିସୁଖୱନ୍ତଂ ଝାନଦ୍ୱଯଂ। ଦ୍ୱେ ମଗ୍ଗେତି ହେଟ୍ଠାମଗ୍ଗେ। ଆୱଟ୍ଟନସୀଲୋ ଆଭୁଜନସୀଲୋ ନ ହୋତୀତି ଅନାୱଟ୍ଟୀ ନେୱ ହୋତି ସଙ୍ଖସୋ ଅପ୍ପହୀନକାମରାଗଚ୍ଛନ୍ଦୋ। ତେନାହ ‘‘କସ୍ମା’’ତିଆଦି। ଓରୋଧନାଟକା ପଜହନପଞ୍ଞାତି ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣମାହ।

୧୭୯।ଅସ୍ସାଦୋପି କଥିତୋ, ‘‘ଅପ୍ପସ୍ସାଦା’’ତି ହି ଇମିନା ଯାୱତକୋ କାମେସୁ ଅସ୍ସାଦୋ, ତଂ ସଙ୍ଖଂ ଅନୱସେସତୋ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ପରିତ୍ତଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋତି ଆଦୀନୱୋପି କଥିତୋ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ସେସସ୍ସଆଦୀନୱସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା। ତଂ କଥେତୁନ୍ତି ତଂ ନିସ୍ସରଣଂ ‘‘ଏକନ୍ତସୁଖପଟିସଂୱେଦୀ’’ତି ଇମିନା କଥେତୁଂ। ଇମେହି ଅନ୍ତେହୀତି ‘‘ପଞ୍ଚିମେ, ମହାନାମ, କାମଗୁଣା’’ତିଆଦିନା କାମଗୁଣଦସ୍ସନମୁଖେନ କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗଂ ‘‘ଉକ୍କୁଟିକା ହୋନ୍ତି ଆସନପଟିକ୍ଖିତ୍ତା’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି ଅନ୍ତେହି ମୁତ୍ତଂ ମମ ସାସନନ୍ତି, ଫଲସମାପତ୍ତିପରିଯୋସାନତ୍ତା ସାସନସମ୍ପତ୍ତିୟା ‘‘ଉପରିଫଲସମାପତ୍ତିସୀସେନ ସକଲସାସନଂ ଦସ୍ସେତୁ’’ନ୍ତି ଆହ। ଗିଜ୍ଝସଦିସୋ କୂଟୋତି ମଜ୍ଝେପଦଲୋପୀସମାସୋ ଯଥା ‘‘ସାକପତ୍ଥିୱୋ’’ତି (ପାଣିନି। ୨।୧।୬୦)। ଦୁତିଯେ ପନେତ୍ଥ ଗିଜ୍ଝୱନ୍ତତାଯ ଗିଜ୍ଝା କୂଟେ ଏତସ୍ସାତି ଗିଜ୍ଝକୂଟୋ। ଉଦ୍ଧଂଯେୱ ତିଟ୍ଠନକା ନିସଜ୍ଜାଯ ୱୁଟ୍ଠିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଏକଟ୍ଠାନେନେୱ ତିଟ୍ଠନକା। ତେନାହ ‘‘ଅନିସିନ୍ନା’’ତି। ନିଗଣ୍ଠସ୍ସାତି ନାଟପୁତ୍ତସ୍ସ। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ପରିସେସନ୍ତି ଅପରିସେସଂ। ଏୱଂ ସଞ୍ଞାଭୱଚନମତ୍ତମସ୍ସାତି ଆହ ‘‘ଅପରିସେସସଞ୍ଞାତ’’ନ୍ତି। ନିଚ୍ଚଟ୍ଠେନ ସତତ-ସଦ୍ଦେନ ଅଭିଣ୍ହପ୍ପୱତ୍ତି ଜୋତିତା ସିଯାତି ‘‘ସମିତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ନିରନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୧୮୦।ଯଂ କରୋତି, ତଂ ଜାନାତୀତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିଜ୍ଜରଣଖେପନଂ ନାମ ୱିଞ୍ଞୂନଂ କିଞ୍ଚଂ, ୱିଞ୍ଞୁନା ଚ ପୁରିସେନ କତାକତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ତୁମ୍ହେହି ପୁରାଣାନଂ କମ୍ମାନଂ ବ୍ଯନ୍ତିଭାୱଂ କରୋନ୍ତେହି ପଠମଂ ତାୱ ଏତ୍ତକାନି ପୁରାଣାନି କମ୍ମାନୀତି ଜାନିତବ୍ବାନି, ତତୋ ‘‘ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ କତେନ ତପସା ଏତ୍ତକାନି ତାନି ବ୍ଯନ୍ତିକତାନି, ଇଦାନି ଏତ୍ତକାନି କାତବ୍ବାନୀ’’ତିଆଦିନା ଅଯଂ ୱିଧି ପୁରିସେନ ୱିଯ ଅତ୍ତନା କାତବ୍ବକିଞ୍ଚଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ତୁମ୍ହେହିପି ତଥା ଞାତବ୍ବଂ ସିଯା’’ତି। ସୁଦ୍ଧନ୍ତି ସୁଦ୍ଧକୋଟ୍ଠାସଂ, ଆଯତିଂ ଅନୱସ୍ସୱସିଦ୍ଧଂ କମ୍ମକ୍ଖଯଂ, ତତୋ ୱା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଦ୍ଧନ୍ତଂ ପତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛତୀତି ଇମିନା ଅକୁସଲାନଂ ପହାନଂ, କୁସଲାନଂ ଭାୱନା ଚ ସଙ୍ଖେନ ସଙ୍ଖଂ ନିଗଣ୍ଠସମଯେ ନତ୍ଥି ସଙ୍ଖସୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଭାୱନାଯ ଅଭାୱତୋ, ତସ୍ମା କୁତୋ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋତି ଦସ୍ସେତି।

ଏୱଂ ଅଜାନନଭାୱେ ସତୀତି ‘‘ଅହୁୱମ୍ହେୱ ମଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ସ ଅଜାନନେ ସତି, ତସ୍ମିଂ ତୁମ୍ହେହି ଅଞ୍ଞାଯମାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୁଦ୍ଦାତି ଘୋରା। ତେ ପନ ଯସ୍ମା କାଯୱାଚାହି ନିହୀନମେୱ କରୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଲୁଦ୍ଦାଚାରା’’ତି। ଲୋହିତପାଣିଦ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି ତଜ୍ଜାକିରିଯାଚରଣତୋ। ମାଗୱିକକେୱଟ୍ଟଚୋରଘାତକାଦଯୋ ମାଗୱିକାଦଯୋ। କକ୍ଖଳଅକମ୍ମାତି ଫରୁସକମ୍ମା। ତେ ନିଗଣ୍ଠେସୁ ପବ୍ବଜନ୍ତୀତି ପୁବ୍ବେ ମହାଦୁକ୍ଖସଂୱତ୍ତନିଯକମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ହି ତୁମ୍ହେ ଏତରହି ଇଦିସଂ ମହାଦୁକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚନୁଭୱଥାତି ଦସ୍ସେତି।

ୱାଦେତି ଦିଟ୍ଠିଯଂ, ସମଯେତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଖେନ ସୁଖନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସୁଖେନାତି ପଟିପତ୍ତିସୁଖେନ, ସୁଖାଯ ପଟିପତ୍ତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଖନ୍ତି ୱିମୋକ୍ଖସୁଖଂ, ଇଧ ଲୋକେ ସୁଖଂ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତା କସିୱଣିଜ୍ଜାଦିଦୁକ୍ଖପଟିପତ୍ତିଯାୱ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏୱଂ ମୋକ୍ଖସୁଖମ୍ପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସରୀରାୱଯୱସମ୍ପତ୍ତିଯାପି ବିମ୍ବିନୋ ସାରୋତି ବିମ୍ବିସାରୋ। ତେ ନିଗଣ୍ଠା…ପେ… ସନ୍ଧାଯ ୱଦନ୍ତି, ନ ପନ ଭଗୱତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତପଣୀତଂ ନିବ୍ବାନସୁଖପଟିୱେଦନଂ ଜାନନ୍ତି। ସହସାତି ରତ୍ତା। ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାତି ନ ପଟିସଙ୍ଖାଯ ଅୱିଚାରେତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ସାହସଂ କତ୍ୱା’’ତିଆଦି।

ଅଞ୍ଞାହି ୱେଦନାହି ଅୱୋମିସ୍ସଂ ଏକନ୍ତଂ ସୁଖଂ ଏକନ୍ତସୁଖଂ, ତସ୍ସ ପଟିସଂୱେଦୀ। ତେନାହ ‘‘ନିରନ୍ତରସୁଖପଟିସଂୱେଦୀ’’ତି। କଥାପତିଟ୍ଠାପନତ୍ଥନ୍ତି ‘‘ଏକନ୍ତସୁଖପଟିସଂୱେଦୀ’’ତି ଏୱଂ ଆରଦ୍ଧକଥାଯ ପତିଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ। ରାଜୱାରେତି ରାଜାନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଆଗତଦେସନାୱାରେ। ସୁଖଂ ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ହୋତୀତି ‘‘ଯଦି ସତ୍ତ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱାନି ନପ୍ପହୋତି, କିଂ ଛ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱାନି ପହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ପୁଚ୍ଛନସୁଖଂ ହୋତି। ‘‘ଅହଂ ଖୋ’’ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତୋ ସୁଦ୍ଧୱାରୋ ସୁଦ୍ଧନିସ୍ସନ୍ଦସ୍ସ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖସ୍ସ ୱସେନ ଆଗତତ୍ତା। ଅନଚ୍ଛରିଯଂ ହୋତି, ସତ୍ତ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱାନି ପହୋନ୍ତସ୍ସ ଏକସ୍ମିଂ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱେ କିଂ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି। ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯତ୍ତା।

ଚୂଳଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୫। ଅନୁମାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୧।ସୁତ୍ତାନୁସାରେନାତି ‘‘କୁରୁସୁ, ସକ୍କେସୂ’’ତି ଚ ଏୱଂ ସୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ, ‘‘ଭଗ୍ଗା ନାମ ଜାନପଦିନୋ ରାଜକୁମାରା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱଚନତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱତ୍ଥୁପରିଗ୍ଗହଦିୱସେତି ନଗରମାପନତ୍ଥଂ ୱତ୍ଥୁୱିଜ୍ଜାଚରିଯେନ ନଗରଟ୍ଠାନସ୍ସ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଦିୱସେ। ଅଥାତି ପଚ୍ଛା। ନଗରେ ନିମ୍ମିତେତି ତଂ ଅନନ୍ତରାଯେନ ନଗରେ ମାପିତେ। ତମେୱ ସୁସୁମାରଗିରଣଂ ସୁଭନିମିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ‘‘ସୁସୁମାରଗିରି’’ତ୍ୱେୱସ୍ସ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସୁସୁମାରସଣ୍ଠାନତ୍ତା ସୁସୁମାରୋ ନାମ ଏକୋ ଗିରି, ସୋ ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସ ସମୀପେ, ତସ୍ମା ତଂ ସୁସୁମାରଗିରି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ‘‘ସୁସୁମାରଗିରୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି କେଚି। ଭେସକଳାୱନେତି ଭେସକଳାନାମକେ ୱନେ। ଭେସକଳାତି ୱୁଚ୍ଚତି ଘମ୍ମଣ୍ଡଗଚ୍ଛଂ, କେଚି ‘‘ସେତରୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସଂ ବହୁଲତାଯ ପନ ତଂ ୱନଂ ଭେସକଳାୱନନ୍ତେୱ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ଭେସୋ ନାମ ଏକୋ ଯକ୍ଖୋ ଅଯୁତ୍ତକାରୀ, ତସ୍ସ ତତୋ ଗଳିତଟ୍ଠାନତାଯ ତଂ ୱନଂ ଭେସଗଳାୱନଂ ନାମ ଜାତନ୍ତି କେଚି। ଅଭଯଦିନ୍ନଟ୍ଠାନେ ଜାତଂ ୱିରୂଳ୍ହଂ, ସଂୱଦ୍ଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଚ୍ଛାପେତୀତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନି ଗରହିତବ୍ବଂ ୱୁତ୍ତଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଇଚ୍ଛଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ତଦତ୍ଥାଯ ତେସଂ ଅତ୍ତାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଠମଂ ଦିନ୍ନୋ ହିତୂପଦେସୋ ଓୱାଦୋ, ଅପରାପରଂ ଦିନ୍ନୋ ଅନୁସାସନୀ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତୀତୱିସଯୋ ୱା ଓୱାଦୋ, ଅନାଗତୱିସଯୋ ଅନୁସାସନୀ। ଓତିଣ୍ଣୱତ୍ଥୁକୋ ଓୱାଦୋ, ଇତରୋ ଅନୁସାସନୀ। ସୋ ଚାତି ଏୱଂ ପୱାରେତା ସୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଦୁକ୍ଖଂ ୱଚୋ ଏତସ୍ମିଂ ୱିପ୍ପଟିକୂଲଗ୍ଗାହେ ୱିପଚ୍ଚନୀକସାତେ ଅନାଦରେ ପୁଗ୍ଗଲେତି ଦୁବ୍ବଚୋ। ତେନାହ ‘‘ଦୁକ୍ଖେନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ’’ତି। ଉପରି ଆଗତେହୀତି ‘‘ପାପିଚ୍ଛୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୧୮୧) ଆଗତେହି ସୋଳସହି ପାପଧମ୍ମେହି। ପକାରେହି ଆୱହଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ, ତତୋ ପଦକ୍ଖିଣତୋ ଗହଣସୀଲୋ ପଦକ୍ଖିଣଗ୍ଗାହୀ, ନ ପଦକ୍ଖିଣଗ୍ଗାହୀ ଅପ୍ପଦକ୍ଖିଣଗ୍ଗାହୀ। ୱାମତୋତି ଅପସବ୍ୟତୋ, ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅସନ୍ତସମ୍ଭାୱନପଚ୍ଚନାନନ୍ତି ଅସନ୍ତେହି ଅୱିଜ୍ଜମାନେହି ଗୁଣେହି ସମ୍ଭାୱନସ୍ସ ପଚ୍ଚନାଭୂତାନଂ। ପଟି-ସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକପରିଯାଯୋ, ଫରଣଂ ୱାଯମନଂ ଇଧ ତଥାୱଟ୍ଠାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଟିପ୍ଫରତୀତି ପଟିୱିରୁଦ୍ଧୋ ପଚ୍ଚନୀକୋ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି। ଅପସାଦେତୀତି ଖିପେତି ତଜ୍ଜେତି। ତଥାଭୂତୋ ଚ ପରଂ ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଘଟ୍ଟେତୀ’’ତି। ପଟିଆରୋପେତୀତି ଯାଦିସେନ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ପଟିଭାଗଭୂତଂ ଦୋସଂ ଚୋଦକସ୍ସ ଉପରି ଆରୋପେତି।

ପଟିଚରତୀତି (ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୩।୬୮) ପଟିଚ୍ଛାଦନୱସେନ ଚରତି ପୱତ୍ତତି, ପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥୋ ଏୱ ୱା ଚରତି-ସଦ୍ଦୋ ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୂନନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଟିଚ୍ଛାଦେତୀ’’ତି। ଅଞ୍ଞେନଞ୍ଞନ୍ତି ପଟିଚ୍ଛାଦନାକାରଦସ୍ସନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଞ୍ଞେନ କାରଣେନା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ୱଚନଂ ୱାତି ଯଂ ଚୋଦକେନ ଚୁଦିତକସ୍ସ ଦୋସୱିଭାୱନଂ କାରଣଂ, ୱଚନଂ ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ତତୋ ଅଞ୍ଞେନେୱ କାରଣେନ, ୱଚନେନ ୱା ପଟିଚ୍ଛାଦେତି। କାରଣେନାତି ଚୋଦନାଯ ଅମୂଲିକଭାୱଦୀପନିଯା ଯୁତ୍ତିଯା। ୱଚନେନାତି ତଦତ୍ଥବୋଧନେନ। କୋ ଆପନ୍ନୋତିଆଦିନା ଚୋଦନଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ୱିକ୍ଖେପାପଜ୍ଜନଂ ଅଞ୍ଞେନଞ୍ଞଂ ପଟିଚରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି, ବହିଦ୍ଧା କଥାଅପନାମନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ଅଯମେୱ ତେସଂ ୱିସେସୋ। ତେନାହ ‘‘ଇତ୍ଥନ୍ନାମ’’ନ୍ତିଆଦି।

ଅପଦୀଯନ୍ତି ଦୋସା ଏତେନ ରକ୍ଖୀଯନ୍ତି, ଲୂଯନ୍ତି, ଛିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱା ଅପଦାନଂ, (ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୩।୬୨) ସତ୍ତାନଂ ସମ୍ମା, ମିଚ୍ଛା ୱା ପୱତ୍ତପଯୋଗୋ। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଚରିଯାଯା’’ତି।

୧୮୩।ଅନୁମିନିତବ୍ବନ୍ତି ଅନୁ ଅନୁ ମିନିତବ୍ବୋ ଜାନିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁମିନିତବ୍ବନ୍ତି ଚ ଇଦଂ ପଚ୍ଚତ୍ତେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ତେନାହ ‘‘ଅନୁମିନିତବ୍ବୋ ତୁଲେତବ୍ବୋ ତୀରେତବ୍ବୋ’’ତି। ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁମିନିତବ୍ବନ୍ତି ୱା ଅତ୍ତନି ଅନୁମାନଞ୍ଞାଣଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବଂ। ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋ – ଅପ୍ପିଯଭାୱାୱହା ମଯି ପୱତ୍ତା ପାପିଚ୍ଛତା ପାପିଚ୍ଛାଭାୱତୋ ପରସ୍ମିଂ ପୱତ୍ତପାପିଚ୍ଛତା ୱିଯ। ଏସ ନଯୋ ସେସଧମ୍ମେସୁପି। ଅପରୋ ନଯୋ – ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ପିଯଭାୱଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତେନ ପାପିଚ୍ଛତା ପହାତବ୍ବା ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିହେତୁଭାୱତୋ ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନାଦିପ୍ପହାନଂ ୱିଯ। ସେସଧମ୍ମେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୧୮୪।ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବୋତି ‘‘ନ ପାପିଚ୍ଛୋ ଭୱିସ୍ସାମି, ନ ପାପିକାନଂ ଇଚ୍ଛାନଂ ୱସଂ ଗତୋ’’ତିଆଦିନା ପତି ପତି ଦିୱସସ୍ସ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ଅୱେକ୍ଖିତବ୍ବଂ, ଞାଣଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପାପିଚ୍ଛତାଦୀନଂ ପହାନଂ ପତି ଅୱେକ୍ଖିତବ୍ବଂ, ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ତକ୍କ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଭାୱତ୍ଥତାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ, କମ୍ମତ୍ଥତାୱସେନ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଅତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ସିକ୍ଖନ୍ତେନାତି ତିସ୍ସୋପି ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖନ୍ତେନ। ତେନାହ ‘‘କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂ’’ତି।

ତିଲକନ୍ତି କାଳଅତିଲସେତତିଲାଦିତିଲକଂ। ସଚ୍ଛପ୍ପହାନନ୍ତି ସଚ୍ଛପ୍ପକାରପ୍ପହାନଂ। ଫଲେ ଆଗତେତି ଫଲେ ଉପ୍ପନ୍ନେ। ନିବ୍ବାନେ ଆଗତେତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ

ଅଧିଗତତ୍ତା। ଭିକ୍ଖୁପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ''ସୋ ସମଣୋ, ସ ଭିକ୍ଖୂ''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଭିକ୍ଖୂନଂ ପାତିମୋକ୍ଖଂ, ନ ଉପସମ୍ପନ୍ନାନଂ ଏୱ ନ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯସ୍ମା ଚିଦଂ ଭିକ୍ଖୁପାତିମୋକ୍ଖଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଇଦଂ ଦିୱସସ୍ସ ତିକ୍ଖତ୍ତୁ''ନ୍ତିଆଦି। ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ନ ୱଟ୍ଟତି ଅତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଏକନ୍ତହେତୁଭାୱତୋ।

ଅନୁମାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୬। ଚେତୋଖିଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୫। ଚେତୋ ତେହି ଖିଲଯତି ଥଦ୍ଧଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଚେତୋଖିଲା। ତେନାହ ''ଚିତ୍ତସ୍ସ ଥଦ୍ଧଭାୱା''ତି। ଯସ୍ମା ତେହି ଉପ୍ପନ୍ନେହି ଚିତ୍ତଂ ଉକ୍ଲାପୀକାତଂ ଠାନଂ ୱିଯ ଅମନୁଞ୍ଞଂ ଖେତ୍ତଂ ୱିଯ ଚ ଖାଣୁକନିଚିତଂ ଅମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''କଚୱରଭାୱା ଖାଣୁକଭାୱା''ତି। ''ଚିତ୍ତସ୍ସା''ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଚିତ୍ତଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱାତି ତଣ୍ହାପୱତ୍ତିଭାୱତୋ କୁସଲଚାରସ୍ସ ଅୱସରଚଜନୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ବଦ୍ଧଂ ୱିଯ ସମୋରୋଧେତ୍ୱା। ତେନାହ ''ମୁଟ୍ଠିଯଂ କତ୍ୱା ୱିଯ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ''ତି। ସଦ୍ଦତ୍ଥତୋ ପନ ଚେତୋ ୱିରୂପଂ ନିବନ୍ଧୀଯତି ସଂଯମୀଯତି ଏତେହୀତି ଚେତସୋ ୱିନିବନ୍ଧା ଯସ୍ସ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସୀଲଂ ଅଖଣ୍ଡାଦିଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ସୁପରିସୁଦ୍ଧଂ ୱିସେସଭାଗିଯତ୍ତା ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ମଗ୍ଗଫଲାୱହଂ ମହାସଙ୍ଘରକ୍ଖିତତ୍ଥେରସ୍ସ ୱିଯ, ସୋ ତାଦିସେନ ସୀଲେନ ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମୱିନଯେ ୱୁଦ୍ଧିଂ ଆପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ଆହ ''ସୀଲେନ ୱୁଦ୍ଧି''ନ୍ତି। ଯସ୍ସ ପନ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୋ ୱିରୂଳ୍ହମୂଲୋ ୱିଯ ପାଦପୋ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋ, ସୋ ସାସନେ ୱିରୂଳ୍ହିଂ ଆପନ୍ନୋତି ଆହ ''ମଗ୍ଗେନ ୱିରୂଳ୍ହି''ନ୍ତି। ଯୋ ସବ୍ବସୋ କିଲେସନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତୋ, ସୋ ଅରହା ସୀଲାଦିଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧପାରିପୂରିଯା ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତୋ ହୋତୀତି ଆହ ''ନିବ୍ବାନେନ ୱେପୁଲ୍ଲ''ନ୍ତି। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ବୁଦ୍ଧାନଂ ଧମ୍ମକାଯୋ ୱିଯ ରୂପକାଯୋପି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତାଯ ଅନୁତ୍ତରଗୁଣାଧିଟ୍ଠାନତାଯ ଚ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖକାରୀନଂ ସଂସଯୱତ୍ଥୁ ହୋତିଯେୱାତି ''ସରୀରେ ୱା ଗୁଣେ ୱା କଙ୍ଖତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣେନ ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନାଦଯୋ ରୂପକାଯଗୁଣା ଗହିତା ଏୱ ହୋନ୍ତି ଅୱିନାଭାୱତୋତି ''ଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱରଲକ୍ଖଣପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତ''ମିଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣେନ ସବ୍ବେପି ଅନନ୍ତାପରିମେଯ୍ୟଭେଦା ଧମ୍ମକାଯଗୁଣା ଗହିତା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଗ୍ଗହଣମେୱ କତଂ ନାନନ୍ତରିଯଭାୱତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କଙ୍ଖହୀତି ''ଅହୋ ୱତ ମେ ଗୁଣା ନ ଭୱେଯ୍ୟୁଂ, ଭୱେଯ୍ୟୁଂ ୱା''ତି ପତ୍ଥନୁପ୍ପାଦନୱସେନ କଙ୍ଖତି। ପୁରିମୋ ହି ୱିପରୀତଙ୍ଖାସଯୋ, ଇତରୋ ଯଥାଭୂତଞ୍ଞାଣଙ୍ଖାସଯୋ। ୱିଚିନନ୍ତୋତି ୱିଚଯଭୂତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ତେ ୱିୱେଚେତୁକାମୋ ତଦଭାୱତୋ କିଚ୍ଛଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଆପଜ୍ଜତି, କିଚ୍ଛପ୍ପତ୍ତି ଚ ତତ୍ଥ ନିଚ୍ଛେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯେୱାତି ଆହ ''ୱିନିଚ୍ଛେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ''ତି। ୱିଗତା ଚିକିଚ୍ଛାତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ଅଧିମୋକ୍ଖଂ ନ ପଟିଲଭତୀତି ''ଏୱମେତ''ନ୍ତି ଓକପ୍ପନୱସେନ ଗୁଣେସୁ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ନାଧିଗଚ୍ଛତି। ଓତରିତ୍ୱାତି ଞାଣେନ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା। ପସୀଦିତୁନ୍ତି ''ପସନ୍ନରୂପଧମ୍ମକାଯଗୁଣେହି ଭଗୱା''ତି ପସୀଦିତୁଂ। ଅନାୱିଲୋ ଅକାଲୁସ୍ସୋ ହୋତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ''କଙ୍ଖତୀ''ତି ଇମିନା ଦୁବ୍ବଲା ୱିମତି ୱୁତ୍ତା, ''ୱିଚିକିଚ୍ଛତୀ''ତି ଇମିନା ମଜ୍ଝିମା, ''ନାଧିମୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଇମିନା ବଲୱତୀ, ''ନ ସମ୍ପସୀଦତୀ''ତି ଇମିନା ତୀହିପି ୱିମତିଯା ୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତକାଲୁସ୍ସିଯଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଆତପ୍ପାଯାତିଆଦିତୋ ତପତି ସନ୍ତପତି କିଲେସେତି ଆତପ୍ପଂ, ଆରମ୍ଭଧାତୁ, ତଦତ୍ଥାଯ। ଅନୁଯୋଗାଯାତି ଯଥା ସଂକିଲେସଧମ୍ମାନଂ ଅୱସରୋ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ଅନୁ ଅନୁ ଯୁଞ୍ଜନଂ ଅନୁଯୋଗୋ, ନିକ୍କମଧାତୁ, ତଦତ୍ଥାଯ। ତେନାହ ''ପୁନପ୍ପୁନଂ ଯୋଗାଯା''ତି। ସାତଚ୍ଚାଯାତି ଯଥା ଉପରୂପରି ୱିସେସାଧିଗମୋ ହୋତି, ତଥା ସତତସ୍ସ ନିରନ୍ତରପୱତ୍ତସ୍ସ ଅନୁଯୋଗସ୍ସ ଭାୱୋ ସାତଚ୍ଚଂ, ପରକ୍କମଧାତୁ, ତଦତ୍ଥାଯ। ପଧାନାଯାତି ସନ୍ତମେୱଂ ତୀହିଧାତୁସଂୱଡ୍ଢିତାନୁଭାୱଂ ସବ୍ବକିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନସମତ୍ଥଂ ପଧାନସଙ୍ଖାତଂ ୱୀରିଯଂ, ତଦତ୍ଥାଯ। ଏତ୍ଥ ଚ ଆତପ୍ପାଯ ଚିତ୍ତଂ ନ ନମତି ଯଥାୱୁତ୍ତକଙ୍ଖାୱସେନ, ପଗେୱ ଅନୁଯୋଗାଦିଅତ୍ଥନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଚତ୍ତାରିପି ପଦାନି ଗହିତାନି, ଅନୱସେସୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱା। କେଚି ପନ ''ଆତପ୍ପୱେୱଚନାନେୱ ଅନୁଯୋଗାଦିପଦାନୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଏତ୍ତାୱତା ଭଗୱା ସତ୍ଥରି କଙ୍ଖାଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଥଦ୍ଧକଚୱରଖାଣୁକଭାୱେନ ଅକୁସଲଭାୱାଦିଆପାଦନତୋ ଚେତୋଖିଲଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସିକ୍ଖାଗ୍ଗହଣେନ ପଟିପତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମେ ଚ ପଟିୱେଧଧମ୍ମେ ଚା''ତି। ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମେ ଯତ୍ଥ କଙ୍ଖାଯ ସମ୍ଭୱୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚତୁରାସୀତି ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସହସ୍ସାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଯିଦଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ପରମ୍ପରାଯ ପଟିୱେଧାୱହଭାୱାଦିୱସେନପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ତତ୍ଥ ସଂସଯୁପ୍ପତ୍ତିତୋ। ଯଥା ଚ ପଟିୱେଧେ କଙ୍ଖା ୱୁତ୍ତା, ଏୱଂ ଅଧିଗମଧମ୍ମେପି ପୱତ୍ତତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ହି ଏକଚ୍ଚେ ''କସିଣାଦିଭାୱନାଯ ଝାନାନି ଇଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ''କସିଣନିସ୍ସନ୍ଦୋ ଆରୁପ୍ପାତି, ମେତ୍ତାଦିନିସ୍ସନ୍ଦୋ ଚତୁତ୍ଥବ୍ରହ୍ମୱିହାରୋ''ତି ଏୱମାଦିନା କଙ୍ଖତିଯେୱାତି। ଏତ୍ଥ ଚ ନୱଲୋକୁତ୍ତରେସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂଯେୱ କଙ୍ଖାପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା ଅସଂକିଲେସିକତ୍ତା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାନଂ।

ଏୱରୂପନ୍ତି ଏଦିସଂ ସୁପ୍ପଟିପତ୍ତି-ଉଜୁପ୍ପଟିପତ୍ତି-ଞାଯପ୍ପଟିପତ୍ତି-ସାମୀଚିପ୍ପଟିପତ୍ତି-ସଙ୍ଖାତଂ ସମ୍ମାପଟିପଦଂ। ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦଯୋ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁଧମ୍ମଭୂତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଞ୍ହି ମଗ୍ଗଫଲସିକ୍ଖାହି ଇମାସଂ ୱିସେସୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ସିକ୍ଖାଗ୍ଗହଣେନ ପଟିପତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା''ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ୱତ୍ଥୁତ୍ତଯସ୍ସ ସିକ୍ଖାଯ ଚ ଗୁଣେସୁ ଅନଧିମୁଚ୍ଚନଅସମ୍ପସୀଦନୱସେନ ଅପ୍ପଟିପତ୍ତିଭାୱତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଥଦ୍ଧଭାୱୋ ଆସପ୍ପନପରିସପ୍ପନୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା କଚୱରଖାଣୁକଭାୱୋ ଚ, ଏୱଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀସୁ ଆଘାତଚଣ୍ଡିକ୍କାଦିୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଥଦ୍ଧଭାୱୋ ଚ ଉପହନନୱିରୁଜ୍ଝନାଦିୱସେନ କଚୱରଖାଣୁକଭାୱୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅରିଯସଙ୍ଘୱିସଯା ୱିଚିକିଚ୍ଛା, ପୁଗ୍ଗଲୱିସଯା କାଚି ନତ୍ଥୀତି ସଙ୍ଘୱିସଯାୱ ଗହିତା, ସାସନିକୱସେନ ଚାଯଂ ଚେତୋଖିଲଦେସନାତି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀୱିସଯୋୱ କୋପୋ ଗହିତୋ।

୧୮୬। ଯଥା ୱତ୍ଥୁକାମୋ, ଏୱଂ କିଲେସକାମୋପି ଅସ୍ସାଦନୀଯୋ ଏୱାତି ''କିଲେସକାମେପୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ଭଗୱା ''ରୂପତଣ୍ହା ଲୋକେ ପିଯରୂପଂ ସାତରୂପଂ, ଏତ୍ଥେସା ତଣ୍ହା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏତ୍ଥ ନିୱିସମାନା ନିୱିସତୀ''ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨।୪୦୦; ମ। ନି। ୧।୧୩୩; ୱିଭ। ୨୦୩)। କାମନିଦ୍ଦେସେ (ମହାନି। ୧) ସବ୍ବେପି ତେଭୂମକା ଧମ୍ମା କାମନୀଯଟ୍ଠେନ ''କାମା''ତି ୱୁତ୍ତା, ବଲୱକାମରାଗୱତ୍ଥୁଭୂତାଯେୱେତ୍ଥ କାମଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାତି। ୱିନିବନ୍ଧୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଯଥା ୱିସୁଂ ଅତ୍ତନୋ କାଯୋ ଗହିତୋ, ତଥା ପରେସଂ ତଥାରୂପା ରୂପଧମ୍ମା ସମୂହଟ୍ଠେନାତି ଆହ ''ରୂପେତି ବହିଦ୍ଧାରୂପେ''ତି। ଯଥା ହି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକୋ ରାଗୋ ଝାନାଦିୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ୱିନିବନ୍ଧାଯ ସଂୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ କାଯେ ଅପେକ୍ଖା ବହିଦ୍ଧା ଚ ସକପରିକ୍ଖାରଞାତିମିତ୍ତାଦୀସୁ ଅପେକ୍ଖାତି। କେଚି ପନେତ୍ଥ ''ରୂପେତି ରୂପଜ୍ଝାନେ''ତିଆଦିନା ପପଞ୍ଚେନ୍ତି। ତଦଯୁତ୍ତଂ ଝାନାଧିଗମୱିନିବନ୍ଧାନଂ ସୀଲସ୍ସ ଚ ସଂକିଲେସଭୂତାନଂ ଚେତୋୱିନିବନ୍ଧଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା।

ଯାୱଦତ୍ଥନ୍ତି ଯାୱ ଅତ୍ଥେତି ଅଭିକଙ୍ଖତି, ତାୱ। ତେନାହ ''ଯତ୍ତକଂ ଇଚ୍ଛତି, ତତ୍ତକ''ନ୍ତି। ନ୍ତି ଯାୱଦତ୍ଥଂ ଉଦରପୂରଂ ଭୁତ୍ତଂ। ଅୱଦେହନତୋ ପୂରଣତୋ। ସେଯ୍ୟସୁଖନ୍ତି ସେଯ୍ୟଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖଂ। ପସ୍ସସୁଖନ୍ତି ପସ୍ସାନଂ ସମ୍ପରିୱତ୍ତନେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖଂ। ନିଦ୍ଦାସୁଖନ୍ତି ନିଦ୍ଦାଯନେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖଂ।

ସୀଲେନାତିଆଦି ପତ୍ଥନାକାରଦସ୍ସନଂ। ୱତସମାଦାନନ୍ତି ଧୁତଙ୍ଗାଦିୱତାନୁଟ୍ଠାନଂ। ତପୋତି ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋ। ସୋ ହି କିଲେସାନଂ ତପନଟ୍ଠେନ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନଟ୍ଠେନ ତପଚରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୮୯।ଛନ୍ଦଂ ନିସ୍ସାଯାତି ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ, ଛନ୍ଦଂ ଜେଟ୍ଠକଂ, ଛନ୍ଦଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିୱସେନ ଛନ୍ଦଂ ନିସ୍ସାଯ। ଜେଟ୍ଠକଟ୍ଠେନ ପଧାନଭୂତା, ପଧାନଭାୱଂ ୱା ପତ୍ତାତି ପଧାନଭୂତା। ତେହି ଧମ୍ମେହୀତି ଛନ୍ଦନିସ୍ସଯେନ ପୱତ୍ତସମାଧିନା ଚେୱ ''ପଧାନସଙ୍ଖାରୋ''ତି ୱୁତ୍ତୱୀରିଯେନ ଚ। ଉପେତନ୍ତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧି, ନିପ୍ଫତ୍ତିଅତ୍ଥେନ ପଟିଲାଭଟ୍ଠେନ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ, ତସ୍ସା ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦଂ ପାଦକଂ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଂ। ଅଥ ୱା ଇଜ୍ଝନ୍ତି ତାଯ ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତୀତି ଇଦ୍ଧି, ସାୱ ଉପରିୱିସେସାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ପାଦୋ। ତେନାହ ''ଇଦ୍ଧିଭୂତଂ ୱା ପାଦନ୍ତି ଇଦ୍ଧିପାଦ''ନ୍ତି। ସେସେସୁପୀତି ୱୀରିଯିଦ୍ଧିପାଦାଦୀସୁପି। ଅସ୍ସାତି ଇଦ୍ଧିପାଦସ୍ସ। ଅତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋତି ଦୀପନତ୍ଥଂ କତଂ, ତସ୍ମା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୨।୩୬୯) ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିଚାରୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଇଦ୍ଧିପାଦାନଂ ସମାଧିପଧାନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ କଥିତ''ନ୍ତି। ତେସଂ ତେସଂ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଉପ୍ପାଦନକିରିଯାଯ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ପରିବ୍ରୂହନକିରିଯାଯ ଉସ୍ସହନତୋ ଉସ୍ସୋଳ୍ହୀ, ଥାମପ୍ପତ୍ତା ପରକ୍କମଧାତୁ। ସା ପନ ଚତୁନ୍ନଂ ଇଦ୍ଧିପାଦାନଂ ୱିସେସପଚ୍ଚଯଭୂତା ତେ ଉପାଦାଯ ''ପଞ୍ଚମୀ''ତି ୱୁତ୍ତା, ସା ଚ ଯସ୍ମା ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାସୁ ତତ୍ଥ ଚଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନେସୁ ସାଧେତବ୍ବଂ ୱୀରିଯଂ, ତସ୍ମା ଆହ ''ଉସ୍ସୋଳ୍ହୀତି ସବ୍ବତ୍ଥ କତ୍ତବ୍ବୱୀରିଯଂ ଦସ୍ସେତୀ''ତି। ପୁବ୍ବଭାଗିଯସମଥୱିପସ୍ସନାସାଧନଂ ପହାତବ୍ବଧମ୍ମୱିଭାଗେନ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଆହ ''ପଞ୍ଚ ଚେତୋଖିଲପ୍ପହାନାନି ପଞ୍ଚ ୱିନିବନ୍ଧପ୍ପହାନାନୀ''ତି। ଭବ୍ବୋତି ଯୁତ୍ତୋ ଅରହତି ନିପ୍ଫତ୍ତିଯା। ଞାଣେନାତି ମଗ୍ଗଞାଣେନ। କିଲେସଭେଦାଯାତି କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନାଯ। ଖେମସ୍ସାତି ଅନୁପଦ୍ଦୱସ୍ସ।

ସମ୍ଭାୱନତ୍ଥେତି (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୧୧; ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୭।୭୧) ''ଅପି ନାମେୱଂ ସିଯା''ତି ୱିକପ୍ପନତ୍ଥୋ ସମ୍ଭାୱନତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ହୀତି ଏୱଂ ଏକମେୱ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଅୱତ୍ୱା ଅପରାଯ ସଙ୍ଖ୍ୟାଯ ସଦ୍ଧିଂ ୱଚନଂ ଲୋକେ ସିଲିଟ୍ଠୱଚନଂ ହୋତି ଯଥା ''ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱା ଉଦକଫୁସିତାନୀ''ତି। ସମ୍ମା ଅଧିସଯିତାନୀତି ପାଦାଦୀହି ଅତ୍ତନା ନେସଂ କିଞ୍ଚି ଉପଘାତଂ ଅକରୋନ୍ତିଯା ବହିୱାତାଦିପରିସ୍ସଯପରିହରଣତ୍ଥଂ ସମ୍ମଦେୱ ଉପରି ସଯିତାନି। ଉତ୍ତୁଂ ଗାହାପେନ୍ତିଯାତି ତେସଂ ଅଲ୍ଲସିନେହପରିଯାଦାନତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ କାଯୁସ୍ମାୱସେନ ଉତ୍ତୁଂ ଗଣ୍ହାପେନ୍ତିଯା। ତେନାହ ''ଉସ୍ମୀକତାନୀ''ତି। ସମ୍ମା ପରିଭାୱିତାନୀତି ସମ୍ମଦେୱ ସବ୍ବସୋ କୁକ୍କୁଟୱାସନାଯ ୱାସିତାନି। ତେନାହ ''କୁକ୍କୁଟଗନ୍ଧଂ ଗାହାପିତାନୀ''ତି। ଅଯଞ୍ଚ କୁକ୍କୁଟଗନ୍ଧପରିଭାୱନା ସମ୍ମାଅଧିସଯନସମ୍ମାପରିସେଦନନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ''ଅନୁନିପ୍ଫାଦୀ''ତି (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୧୧) ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତେହି ପନ ସଦ୍ଧିଂଯେୱ ଇଜ୍ଝନତୋ ୱୁତ୍ତଂ ''ତିୱିଧକିରିଯାକରଣେନା''ତି। କିଞ୍ଚାପି ନ ଏୱଂ ''ଅହୋ ୱତିମେ''ତିଆଦିନା ଇଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, କାରଣସ୍ସ ପନ ସମ୍ପାଦିତତ୍ତା ଅଥ ଖୋ ଭବ୍ବାୱ ଅଭିନିବ୍ଭିଜ୍ଜିତୁନ୍ତି ଯୋଜନା । କସ୍ମା ଭବ୍ବାତି ଆହ ''ତେ ହି ଯସ୍ମା ତାଯା''ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ଯଥା କପାଲସ୍ସ ତନୁତା ଆଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ପଞ୍ଞାଯମାନସ୍ସ

କାରଣଂ, ତଥା କପାଲସ୍ସ ତନୁତାଯ ନଖସିଖାମୁଖତୁଣ୍ଡକାନଂ ଖରତାଯ ଚ ଅଲ୍ପସିନେହସ୍ସ ପରିଯାଦାନଂ କାରଣୱଚନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ତସ୍ମାତି ଆଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ପଞ୍ଞାଯମାନତୋ, ସଯଞ୍ଚ ପରିପାକଗତତ୍ତା।

ଓପମ୍ମସମ୍ପଟିପାଦନନ୍ତି ଓପମ୍ମତ୍ଥସ୍ସ ଉପମେୟ୍ୟେନ ସମ୍ମଦେୱ ପଟିପାଦନଂ। ଅଢେନାତି ଉପମେୟ୍ୟତ୍ଥେନ। ଯଥା କୁକ୍କୁଟିଯା ଅଣ୍ଡେସୁ ତିୱିଧକିରିଯାଯ କରଣଂ କୁକ୍କୁଟଚ୍ଛାପକାନଂ ଅଣ୍ଡକୋସତୋ ନିକ୍ଖମନସ୍ସ ମୂଲକାରଣଂ, ଏୱଂ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଉସ୍ସୋଳ୍ହୀପନ୍ନରସାନି ଅଙ୍ଗାନି ଅୱିଜ୍ଜଣ୍ଡକୋସତୋ ନିକ୍ଖମନସ୍ସ ମୂଲକାରଣନ୍ତି ଆହ ''ତସ୍ସା କୁକ୍କୁଟିଯା…ପେ… ସମନ୍ନାଗତଭାୱୋ''ତି। ପଟିଚ୍ଛାଦନସାମଞ୍ଞେନ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅଣ୍ଡକୋସସଦିସତାଯ ବଲୱୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜଣ୍ଡକୋସସ୍ସ ତନୁଭାୱୋ, ୱିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସ ପରିଣାମକାଲୋ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଭାୱାପତ୍ତି, ତଦା ଚ ସା ମଗ୍ଗଞାଣଗବ୍ଭଂ ଧାରେନ୍ତୀ ୱିଯ ହୋତୀତି ଆହ ''ଗବ୍ଭଗ୍ଗହଣକାଲୋ''ତି। ଅଭିଞ୍ଞାପକ୍ଖେତି ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାପକ୍ଖେ। ଲୋକୁତ୍ତରାଭିଞ୍ଞା ହି ଅୱିଜ୍ଜଣ୍ଡକୋସଂ ପଦାଲିକାତି। ଗାଥାଯ ଅୱିଜ୍ଜଣ୍ଡକୋସଂ ପହରତୀତି ଦେସନାୱିଲାସେନ ୱିନେୟ୍ୟସନ୍ତାନଗତଂ ଅୱିଜ୍ଜଣ୍ଡକୋସଂ ଘଟ୍ଟେତି, ଯଥାଠାନେ ଠାତୁଂ ନ ଦେତି।

ପଟିସଙ୍ଖାନପ୍ପହାନନ୍ତି ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନପୁବ୍ବକଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ। ପୁବ୍ବଭାଗିଯା ଇଦ୍ଧିପାଦା ପାଠଇଯଂ ଗହିତାତି ''ଇଦ୍ଧିପାଦେହି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଉସ୍ସୋଳ୍ହିପନ୍ନରସଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭବ୍ବୋ ଅଭିନିବ୍ବିଦାଯା''ତିଆଦିୱଚନତୋ (ମ। ନି। ୧।୧୮୯) ଲୋକୁତ୍ତରିଦ୍ଧିପାଦା ପନ ସମ୍ବୋଧଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତା। ମଗ୍ଗେ ଆଗତେତି ଉସ୍ସୋଳ୍ହୀପନ୍ନରସଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପଯତୋ ମଗ୍ଗେ ଆଗତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ, ପାଠଇଯଂ ୱା ଅଭିନିବ୍ବିଦାସମ୍ବୋଧଗ୍ଗହଣେହି ମଗ୍ଗେ ଆଗତେ। ଫଲେ ଆଗତେତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପନ ପାଠଇଯଂ ଅନାଗତତ୍ତା ନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନଂ ନ ଗହିତଂ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଚେତୋଖିଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୭। ୱନପତ୍ଥପରିଯାଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୦। ୱନୀଯତି ୱିୱେକକାମେହି ଭଜୀଯତି, ୱନୁତେ ୱା ତେ ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱସନତ୍ଥାଯ ଯାଚନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱନଂ, ପତିଟ୍ଠନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିୱେକକାମା ଯଥାଧିପ୍ପେତୱିସେସାଧିଗମେନାତି ପତ୍ଥଂ, ୱନେସୁ ପତ୍ଥଂ ଗହନଟ୍ଠାନେ ସେନାସନଂ ୱନପତ୍ଥଂ। ପରିଯାଯତି ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱତ୍ତତୀତି ପରିଯାଯୋ, କାରଣନ୍ତି ଆହ ''ୱନପତ୍ଥପରିଯାଯନ୍ତି ୱନପତ୍ଥକାରଣ''ନ୍ତି। ୱନପତ୍ଥଞ୍ହି ତଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱିହରତୋ ଉପନିସ୍ସଯକାରଣଂ। ତେନାହ ''ୱନପତ୍ଥଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱିହରତୀ''ତି। ପରିଯାଯତି ଦେସେତବ୍ବମତ୍ଥଂ ପତିଟ୍ଠପେତୀତି ପରିଯାଯୋ, ଦେସନା। ୱନପତ୍ଥଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତା ଦେସନା ୱନପତ୍ଥଦେସନା, ତଂ, ଉଭଯତ୍ଥାପି ୱନପତ୍ଥଗ୍ଗହଣଂ ଲକ୍ଖଣମତ୍ତଂ ଗାମାଦୀନମ୍ପେତ୍ଥ କାରଣଭାୱସ୍ସ, ଦେସନାଯ ୱିସଯଭାୱସ୍ସ ଚ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା।

୧୯୧।ନିସ୍ସାଯାତି ଅପସ୍ସାଯ, ୱିୱେକୱାସସ୍ସ ଅପସ୍ସଯଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ଉପଟ୍ଠାତୀତିଆଦୀହି ତସ୍ମିଂ ୱନପତ୍ଥେ ସେନାସନସପ୍ପାଯାଭାୱଂ, ଉତୁପୁଗ୍ଗଲଧମ୍ମସ୍ସୱନସପ୍ପାଯାଭାୱମ୍ପି ୱା ଦସ୍ସେତି। ଜୀୱିତସମ୍ଭାରାତି (ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୯।୬) ଜୀୱିତପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସମ୍ଭାରା ପଚ୍ଚଯା। ସମୁଦାନେତବ୍ବାତି ସମ୍ମା ଞାଯେନ ଅନୱଜ୍ଜୌଞ୍ଛାଚରିଯାଦିନା ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ଆନେତବ୍ବା ପାପୁଣିତବ୍ବା। ତେ ପନ ତଥା ସମୁଦାନିତା ସମାହଟା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ସମାହରିତବ୍ବା''ତି। ଦୁକ୍ଖେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସୁଲଭୁପ୍ପାଦା ନ ହୋନ୍ତି। ଏତେନ ଭୋଜନସପ୍ପାଯାଦିଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ରତ୍ତିଭାଗଂ ୱା ଦିୱସଭାଗଂ ୱାତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ରତ୍ତିକୋଟ୍ଠାସେ ୱା ଦିୱସକୋଟ୍ଠାସେ ୱା''ତି। ରତ୍ତିଂଯେୱ ପକ୍କମିତବ୍ବଂ ସମଣଧମ୍ମସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅନିପ୍ଫଜ୍ଜନତୋ।

୧୯୨-୩।ସଙ୍ଖାପୀତି ''ଯଦତ୍ଥମହଂ ପବ୍ବଜିତୋ, ନ ମେତଂ ଇଧ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି, ଚୀୱରାଦି ପନ ସମୁଦାଗଚ୍ଛତି, ନାହଂ ତଦତ୍ଥଂ ପବ୍ବଜିତୋ, କିଂ ମେ ଇଧ ୱାସେନା''ତି ପଟିସଙ୍ଖାଯପି। ଅନନ୍ତରୱାରେ ସଙ୍ଖାପୀତି ''ଯଦତ୍ଥମହଂ ପବ୍ବଜିତୋ, ତଂ ମେ ଇଧ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି, ଚୀୱରାଦି ପନ ନ ସମୁଦାଗଚ୍ଛତି, ନାହଂ ତଦତ୍ଥଂ ପବ୍ବଜିତୋ''ତି ପଟିସଙ୍ଖାଯପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ସମଣଧମ୍ମସ୍ସ ନିପ୍ଫଜ୍ଜନଭାୱଂ ଜାନିତ୍ୱା''ତି।

୧୯୫-୭।ସୋପୁଗ୍ଗଲୋ ଅନାପୁଚ୍ଛା ପକ୍କମିତବ୍ବଂ, ନାନୁବନ୍ଧିତବ୍ବୋତି ''ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତି ପଦସ୍ସ ''ନାନୁବନ୍ଧିତବ୍ବୋ''ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯସ୍ସ ଯେନ ହି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ଦୂରଟ୍ଠେନପି ସୋ ଭୱତି । ତଂ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତି ''ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତି ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ ଉପଯୋଗୱସେନ ପରିଣାମେତ୍ୱା ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅନାପୁଚ୍ଛା ପକ୍କମିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥୱସେନ ହି ୱିଭତ୍ତିୱିପରିଣାମୋତି। ତଂ ଆପୁଚ୍ଛା ପକ୍କମିତବ୍ବନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଆପୁଚ୍ଛା ପକ୍କମିତବ୍ବନ୍ତି ଚ କତଞ୍ଞୁତକତୱେଦିତାଯ ନିଯୋଜନଂ।

୧୯୮।ଏୱରୂପୋତି ଯଂ ନିସ୍ସାଯ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଗୁଣେହି ୱୁଦ୍ଧିଯେୱ ପାଟିକଙ୍ଖା, ପଚ୍ଚଯେହି ଚ ନ ପରିସ୍ସମୋ, ଏୱରୂପୋ ଦଣ୍ଡକମ୍ମାଦୀହି ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି ଚେପି,

ନ ପରିଚ୍ଚଜିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ସଚେପୀ’’ତିଆଦିନା।

ୱନପତ୍ଥପରିଯାଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୮। ମଧୁପିଣ୍ଡିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୯।ଜାତିୱନନ୍ତି ସଯଂଜାତଂ ୱନଂ। ତେନାହ ‘‘ଅରୋପିମ’’ନ୍ତି। ପଟିସଲ୍ଲାନତ୍ଥାଯାତି ଏକୀଭାୱତ୍ଥାଯ, ପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ୱା ଚିତ୍ତଂ ପଟିନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତେ ନିବ୍ବାନେ ଫଲସମାପତ୍ତିୱସେନ ଅଲ୍ଲୀଯାପନତ୍ଥଂ। ଦଣ୍ଡୋ ପାଣିମ୍ହି ଅସ୍ସାତି ଦଣ୍ଡପାଣି। ଯଥା ସୋ ‘‘ଦଣ୍ଡପାଣୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଯଞ୍ହି’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦଣ୍ଡୱିତ୍ତତାଯାତି ଦଣ୍ଡେ ସୋଣ୍ଡତାଯ। ସୋ ହି ଦଣ୍ଡପସୁତୋ ଦଣ୍ଡସିପ୍ପେ ଚ ସୁକୁସଲୋ ତତ୍ଥ ପାକଟୋ ପଞ୍ଞାତୋ, ତସ୍ମା ଦଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ୱିଚରତି। ଜଙ୍ଘାକିଲମଥୱିନୋଦନତ୍ଥନ୍ତି ରାଜସଭାଯ ଚିରନିସଜ୍ଜାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଜଙ୍ଘାପରିସ୍ସମସ୍ସ ଅପନଯନତ୍ଥଂ। ଅଧିଚ୍ଚନିକ୍ଖମନୋତି ଯାଦିଚ୍ଛକନିକ୍ଖମନୋ, ନ ଅଭିଣ୍ହନିକ୍ଖମନୋ। ୱଲୁଗ୍ଗୁତି ସନ୍ନିରୁମ୍ଭିତ୍ୱା ଠିତୋ। ଯଥା ସୋ ‘‘ୱଲୁଗ୍ଗୁ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଗୋପାଲକଦାରକୋ ୱିଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୨୦୦। ୱଦନ୍ତି ଏତେନାତି ୱାଦୋ, ଦିଟ୍ଠୀତି ଆହ ‘‘କିଂ ୱାଦୀତି, କିଂ ଦିଟ୍ଠିକୋ’’ତି? କିମକ୍ଖାଯୀତି କିମାଚିକ୍ଖକୋ, କୀଦିସଧମ୍ମକଥୋ? ଅଚିତ୍ତୀକାରେନାତି ଅନାଦରେନ। ତଥାପୁଚ୍ଛନେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କସ୍ମା’’ତିଆଦିମାହ। ନସ୍ସତେତନ୍ତି ନସ୍ସତୁ ଏତଂ କୁଲଂ।

ଅତ୍ଥଂନ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥଂ ଚେ ଏକଦେସେନ ଜାନେଯ୍ଯ, ତଂ ମିଚ୍ଛା ଗହେତ୍ୱା ପଟିପ୍ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାପି ତିଟ୍ଠେଯ୍ଯ। ତସ୍ସ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯାତି ତଦସ୍ସ ଅତ୍ଥାଜାନନଂ ଭଗୱତା ଇଚ୍ଛିତଂ। ୱିଗ୍ଗାହିକକଥନ୍ତି ୱିଗ୍ଗହକଥଂ, ସାରମ୍ଭକଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ ଲୋକେ ପୁଥୂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ନାନାୱାଦା ସନ୍ତୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ତଥାଗତୋ ହୀ’’ତିଆଦି। ନ ୱିୱଦତି ୱିୱାଦହେତୁକାନଂ କାମଦିଟ୍ଠିଜ୍ଝୋସାନାନଂ ମଗ୍ଗେନେୱ ସମୁଗ୍ଘାତିତତ୍ତା, ତଦଭାୱତୋ ପନ ଲୋକୋ ତଥାଗତେନ ୱିୱଦତି। ଧମ୍ମୱାଦୀ ଯଥାଭୂତୱାଦୀ ଧମ୍ମୱାଦୀହି ନ ୱିୱଦତି ତେସଂ ୱିୱଦିତୁକାମତାଯ ଏୱ ଅଭାୱତୋ, ଅଧମ୍ମୱାଦୀ ପନ ତିଣାଯପି ନମଞ୍ଞମାନୋ ତେହି କିଞ୍ଚି ୱିୱଦତି। ତେନାହ ‘‘ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମୱାଦୀ କେନଚି ଲୋକସ୍ମିଂ ୱିୱଦତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩। ୯୪)। ଅଧମ୍ମୱାଦୀ ପନ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନୱିୱାଦହେତୁକତ୍ତା ୱିୱଦତେୱ। ତଥା ଚାହ ‘‘ଅଧମ୍ମୱାଦୀୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିୱଦତୀ’’ତି।

ଯଥା ଚ ପନାତି ଏତ୍ଥ ଯଥା-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଯଥା ଚ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି, ତଞ୍ଚ ପଜାନାତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୧୨୨) ୱିଯ କାରଣତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଯେନ କାରଣେନା’’ତି। କାରଣାକାରୋ ୱା ଇଧ ଯଥା-ସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ପନ ଅତ୍ଥତୋ କାରଣମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯେନ କାରଣେନା’’ତି। ‘‘ଇଦଂ କଥଂ ଇଦଂ କଥଂ’’ତି ପୱତ୍ତନତୋ କଥଂକଥା, ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ସା ଯସ୍ସ ନତ୍ଥି, ସୋ ଅକଥଂକଥୀ, ତଂ ଅକଥଂକଥିଂ। ୱିପ୍ପଟିସାରକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ଭଗୱତା ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନେୱ ଛିନ୍ନଂ, ହତ୍ଥପାଦକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ଆୱେଣିକଧମ୍ମାଧିଗମତୋ। ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭୱୋ ‘‘ଭୱାଭୱୋ’’ତି ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ପୁନପ୍ପୁନବ୍ଭୱେ’’ତି। ସଂୱରାସଂୱରୋ ଫଲାଫଲଂ ୱିଯ ଖୁଦ୍ଦକମହନ୍ତୋ ଭୱୋ ‘‘ଭୱାଭୱୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ହୀନପଣୀତେ ୱା ଭୱେ’’ତି। ଭୱୋ ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତୋ ‘‘ଅଭୱୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥା ‘‘ଅସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ୧୧।ତିକମାତିକା)। କିଲେସସଞ୍ଞାତି କାମସଞ୍ଞାଦିକେ ୱଦତି। କିଲେସା ଏୱ ୱା ସଞ୍ଞାନାମେନ ୱୁତ୍ତା ‘‘ସଞ୍ଞା ପହାଯ ଅମତଂ ଏୱ ପାପୁଣାତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଅତ୍ତନୋ ଖୀଣାସୱଭାୱଂ ଦୀପେତୀତି ଇମିନାୱ ପରେସଞ୍ଚ ତଥତ୍ତାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱିଭାୱିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନୀହରିତ୍ୱା କୀଳଆପେତ୍ୱାତି ନୀହରିତ୍ୱା ଚେୱ କୀଳଆପେତ୍ୱା ଚ, ନୀହରଣୱସେନ ୱା କୀଳଆପେତ୍ୱା। ତିୱିସାଖନ୍ତି ତିଭଙ୍ଗଭାକୁଟି ୱିଯ ନଲାଟେ ଜାତତ୍ତା ନଲାଟିକଂ।

୨୦୧।କିନ୍ତିନୁ ଖୋତି କିଂ କାରଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱାତି ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିଂ ଉଟ୍ଠପେତ୍ୱା। ଯତୋନିଦାନନ୍ତି ଯଂନିଦାନଂ, ଯଂକାରଣାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପୁରିମପଦେ ହି ୱିଭତ୍ତି ଅଲୋପଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ, ଛଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାଯତନାଦିନିଦାନନ୍ତି ଅଯମେୱ ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଖାଯନ୍ତି ସଙ୍ଖାଭାୱେନ ଞାଯନ୍ତୀତି ସଙ୍ଖାତି ଆହ ‘‘ସଙ୍ଖାତି କୋଟ୍ଠାସା’’ତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ମାନୋପି ପପଞ୍ଚୋ, ଅଭିନନ୍ଦନସଭାୱେ ଏୱ ପନ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିପପଞ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତା’’ତି ଆହ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ‘‘ଅଭିନନ୍ଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦି। ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ସବ୍ବସୋ ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ପରିଯାଦାଯ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ମରିଯାଦତ୍ଥୋ ହି ଅଯମାକାରୋ, ତେନ ଚ ଯୋଗେନ ପୁରିସନ୍ତି ଉପଯୋଗୱଚନଂ ଯଥା ‘‘ତଥାଗତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରହନ୍ତଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଦ୍ୱେ ୱିତକ୍କା ସମୁଦାଚରନ୍ତୀ’’ତି (ଇତିୱୁ। ୩୮)। ତଣ୍ହାଦଯୋ ଚ ଯଥାସକଂ ପୱତ୍ତିଆକାରଂ ଅୱିଲଙ୍ଘନ୍ତିଯୋ ଆସେୱନୱସେନ ଉପରୂପରି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତଥା ହି ତା ‘‘ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖା’’ତି ୱୁତ୍ତା।

କାରଣେତି ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚୟୋ। ଏକାୟତନମ୍ପି …ପେ… ନତ୍ଥୀତି ଚକ୍ଖାୟତନାଦି ଏକମ୍ପି ଆୟତନଂ ଅଭିନନ୍ଦିତଞ୍ଚ ଅଭିୱଦିତଞ୍ଚ ଅଜ୍ଝୋସିତଞ୍ଚ ନତ୍ଥି ଚେ, ନନୁ ନତ୍ଥି ଏୱ, କସ୍ମା ''ନତ୍ଥି ଚେ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ଅପ୍ପହୀନାଭିନନ୍ଦନାଭିୱଦନଅଜ୍ଝୋସାନାନଂ ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଅଭିନନ୍ଦିତାଦିପ୍ପକାରାନି ଆୟତନାନି ହୋନ୍ତୀତି ତେସଂ ନ ସବ୍ବା ନତ୍ଥୀତି ୱତ୍ତୁ, ପହୀନାଭିନନ୍ଦନାଦୀନଂ ପନ ସବ୍ବଥା ନତ୍ଥୀତି ''ନତ୍ଥି ଚେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅହଂ ମମନ୍ତି ଅଭିନନ୍ଦିତଞ୍ଚନ୍ତି ଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନାୟ ''ଅହ''ନ୍ତି ତଣ୍ହାଭିନନ୍ଦନାୟ ''ମମ''ନ୍ତି ରୋଚେତବ୍ବଂ। ଅଭିୱଦିତଞ୍ଚନ୍ତି ଅଭିନିୱିସନସମୁଟ୍ଠାପନୱସେନ ୱତ୍ତଞ୍ଚ। ତେନାହ ''ଅହଂ ମମନ୍ତି ୱତ୍ତଞ୍ଚ''ନ୍ତି। ଅଜ୍ଝୋସିତ୍ୱାତି ଦିଟ୍ଠି ତଣ୍ହା ୱତ୍ଥୁଂ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ଗାହଦ୍ୱୟଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ୱିୟ କତ୍ୱା। ତେନାହ ''ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା''ତି। ଏତେନାତି ''ଏତ୍ଥ ଚେ ନତ୍ଥୀ''ତିଆଦିୱଚନେନ। ଏତ୍ଥାତି ଆୟତନେସୁ। ତଣ୍ହାଦୀନଂ ଅୱତ୍ଥୁଭାୱଦସ୍ସନମୁଖେନ ତଣ୍ହାଦୀନଂୟେୱ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ କିଲେସପରିନିବ୍ବାନଂ କଥିତନ୍ତି। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଏସେୱନ୍ତୋ''ତିଆଦି, ଅୟମେୱ ଅଭିନନ୍ଦନାଦୀନଂ ନତ୍ଥିଭାୱକରୋ ମଗ୍ଗୋ, ତପ୍ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଭୂତଂ ଫଲଂ, ତଂନିସ୍ସରଣଂ ୱା ନିବ୍ବାନଂ ରାଗାନୁସୟାଦୀନଂ ଅନ୍ତୋ ଅୱସାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଅୟଂ …ପେ… ଅନ୍ତୋ''ତି। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ''ଏସେୱନ୍ତୋ ପଟିଘାନୁସୟାନଂ''ତିଆଦୀସୁ ସବ୍ବପଦେସୁ।

ଆଦିୟତୀତି ପହାରଦାନାଦିୱସେନ ଗଣ୍ହତି। ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତଂ କଲହନ୍ତି ଭଣ୍ଡନାଦିମତ୍ତେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ମୁଖସତ୍ତୀହି ୱିତୁଦନାଦିୱସେନ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତଂ କଲହଂ। ୟାୟ କରୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ୱିରୁଦ୍ଧଗ୍ଗାହୱସେନ ନାନାଗାହମତ୍ତଂ, ତଥା ୱିରୁଦ୍ଧୱାଦୱସେନ ନାନାୱାଦମତ୍ତଂ। ଏୱଂ ପୱତ୍ତନ୍ତି ଗରୁକାତବ୍ବେସୁପି ଗାରୱଂ ଅକତ୍ୱା ''ତୁୱଂ ତୁୱ''ନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ସାରମ୍ଭକଥଂ, ୟାୟ ଚେତନାୟ ୟଂ କରୋତି, ସା ତୁୱଂ ତୁୱଂ। ନିସ୍ସାୟାତି ପଟିଚ୍ଚ, ନିସ୍ସୟାଦିପଚ୍ଚୟେ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କିଲେସାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତତା ତାୱ ଆୟତନାନଂ ହୋତୁ ତବ୍ଭାୱେ ଭାୱତୋ, ନିରୋଧନିମିତ୍ତତା ପନ କଥଂ। ନ ହେତ୍ଥ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଲୋକିୟାନଂୟେୱ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତାତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ନିରୁଜ୍ଝମାନାପୀ''ତିଆଦି। ନାମମତ୍ତେନ ନିମିତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୟତ୍ଥୁପ୍ପନ୍ନା, ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା ହୋନ୍ତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତନ୍ତରେନ ସାଧେନ୍ତୋ ''ସ୍ୱାୟମତ୍ଥୋ''ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ସମୁଦୟସଚ୍ଚପଞ୍ହେନାତି ମହାସତିପଟ୍ଠାନେ ସମୁଦୟସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସେନ। ସୋ ହି ''କତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା''ତିଆଦିନା ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ପଞ୍ହୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ନନୁ ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାୟ ଉପ୍ପତ୍ତିନିରୋଧା ୱୁତ୍ତା, ନ ସବ୍ବକିଲେସାନନ୍ତି ଇଦିସୀ ଚୋଦନା ଅନୱକାସାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୟଥେୱ ଚା''ତିଆଦିମାହ। ଲଦ୍ଧୱୋହାରେତି ଇମିନା ରାଗାଦୀନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତତାୟ ଅନ୍ତୋତି ସମଞ୍ଞା ନିବ୍ବାନସ୍ସାତି ଦସ୍ସେତି। ଏତେନେୱ ଅଭିନନ୍ଦନାଦୀନଂ ଅଭାୱୋତି ଚ ଇଦଂ ସଂୱଣ୍ଣିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କଥଂ ପନ ସବ୍ବସଙ୍ଖତୱିନିସ୍ସଟେ ନିବ୍ବାନେ ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ନିରୋଧସମ୍ଭୱୋତି ଆହ ''ୟଞ୍ହି ୟତ୍ଥ ନତ୍ଥି, ତଂ ତତ୍ଥ ନିରୁଦ୍ଧଂ ନାମ ହୋତୀ''ତି। ସ୍ୱାୟଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିୟଂ ନିରୋଧୱୋହାରୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସ୍ୱାୟମତ୍ଥୋ ନିରୋଧପଞ୍ହେନ ଦୀପେତବ୍ବୋ। ନ ହି ତତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧା ୱିତକ୍କୱିଚାରା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧାତି ୱୁତ୍ତା, ଅଥ ଖୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତା ଏୱାତି।

୨୦୩।ଏୱଂସମ୍ପଦନ୍ତି ଏୱଂସମ୍ପଜ୍ଜନକଂ ଏୱଂ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ଇଦଂ ମମ ଅଜ୍ଝେସନଂ। ତେନାହ ''ଇଦିସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ଜାନଂ ଜାନାତୀତି (ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୧୦।୧୧୩-୧୧୬) ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତବ୍ବଂ ସବ୍ବଂ ଜାନାତି। ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ହି ଅୱିସେସଗ୍ଗହଣେନ ଚ ''ଜାନ''ନ୍ତି ଇମିନା ନିରୱସେସଂ ଞେୟ୍ୟଜାତଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ତବ୍ବିସୟାୟ ଜାନନକିରିୟାୟ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମେୱ କରଣଂ ଭୱିତୁଂ ୟୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ପକରଣୱସେନ ''ଭଗୱା''ତି ସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନେନ ଚାୟମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ପସ୍ସିତବ୍ବମେୱ ପସ୍ସତୀତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ-ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ-ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ-ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁ-ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ-ସଙ୍ଖାତେହି ଞାଣଚକ୍ଖୂହି ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ପସ୍ସତି ଏୱ। ଅଥ ୱା ଜାନଂ ଜାନାତୀତି ୟଥା ଅଞ୍ଞେ ସୱିପଲ୍ଲାସା କାମରୂପପରିଞ୍ଞାୱାଦିନୋ ଜାନନ୍ତାପି ୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ଜାନନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଭଗୱା। ଭଗୱା ପନ ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସତ୍ତା ଜାନନ୍ତୋ ଜାନାତି ଏୱ, ଦିଟ୍ଠିଦସ୍ସନସ୍ସ ଚ ଅଭାୱା ପସ୍ସନ୍ତୋ ପସ୍ସତିୟେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦସ୍ସନପରିଣାୟକଟ୍ଠେନାତି ୟଥା ଚକ୍ଖୁ ସତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପରିଣେତି, ଏୱଂ ଲୋକସ୍ସ ୟାଥାୱଦସ୍ସନସାଧନତୋ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚପରିଣାୟକଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ, ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁମୟତ୍ତା ୱା ସୟମ୍ଭୁଞାଣେନ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁଂ ଭୂତୋ ପତ୍ତୋତି ୱା ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ। ଞାଣଭୂତୋତି ଏତସ୍ସ ଚ ଏୱମେୱ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଧମ୍ମା ୱା ବୋଧିପକ୍ଖିୟା ତେହି ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଲୋକସ୍ସ ଚ ତଦୁପ୍ପାଦନତୋ, ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ପତ୍ତୋତି ଧମ୍ମଭୂତୋ। ବ୍ରହ୍ମା ୱୁଚ୍ଚତି ମଗ୍ଗୋ ତେନ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଲୋକସ୍ସ ଚ ତଦୁପ୍ପାଦନତ୍ତା, ତଞ୍ଚ ସୟମ୍ଭୁଞାଣେନ ପତ୍ତୋତି ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋ। ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ୱଦତୀତି ୱତ୍ତା। ଚିରଂ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ ୱଦତୀତି ପୱତ୍ତା। ଅତ୍ଥଂ ନୀହରିତ୍ୱାତି ଦୁକ୍ଖାଦିଅତ୍ଥଂ ତତ୍ଥାପି ପୀଳନାଦିଅତ୍ଥଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା। ପରମତ୍ଥଂ ୱା ନିବ୍ବାନଂ ପାପୟିତା, ଅମତସଚ୍ଛିକିରିୟଂ ସତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଅମତଂ ଦଦାତୀତି ଅମତସ୍ସ ଦାତା। ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମାନଂ ତଦାୟତ୍ତଭାୱତୋ ଧମ୍ମସ୍ସାମୀ।

୨୦୪। ସୋ ୱା ଉଦ୍ଦେସୋ ଅତ୍ତନୋପି ହୋତୀତି ଥେରୋ ''ୟଂ ଖୋ ନୋ''ତି ଆହ। ସବ୍ବଲୋକସାଧାରଣା ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଦେସନାତି। ଇଦାନି ୟେହି ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣେହି ପୁରିସଂ ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସଙ୍ଖା ସମୁଦାଚରନ୍ତି, ତାନି ତାୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସଙ୍ଖା ଦସ୍ସେତୁଂ ୟେନ ସଳାୟତନୱିଭଙ୍ଗେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ନିସ୍ସୟଭାୱେନାତି ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟଭାୱେନ। ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ ଚ

ପସାଦଚକ୍ଖୁଯେଵ ହୋତି, ନ ଚୁଦ୍ଦସସମ୍ଭାରଂ, ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସସମ୍ଭାରଂ ଵା ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚକ୍ଖୁପସାଦଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚା’’ତି। ଆରମ୍ମଣଭାଵେନାତି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭାଵେନ। ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ଚ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପେସୁ ଯଂ କିଞ୍ଚି ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପେ ଚ ପଟିଚ୍ଚା’’ତି।

ଏତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁ ଏକମ୍ପି ଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ରୂପାଯତନଂ ପନ ଅନେକମେଵ ସଂହତନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଵିସେସସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ନିସ୍ସଯଭାଵେନ ‘‘ଚକ୍ଖୁପସାଦଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଭାଵେନ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପେ ଚା’’ତି ଵଚନଭେଦୋ କତୋ। କିଂ ପନ କାରଣଂ ଚକ୍ଖୁ ଏକମ୍ପି ଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ରୂପଂ ପନ ଅନେକମେଵାତି? ପଚ୍ଚଯଭାଵଵିସେସତୋ। ଚକ୍ଖୁ ହି ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିସ୍ସଯପୁରେଜାତିନ୍ଦ୍ରିଯଵିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତଂ ଅତ୍ଥିଭାଵେନେଵ ହୋତି ତସ୍ମିଂ ସତି ତସ୍ସ ଭାଵତୋ, ଅସତି ଅଭାଵତୋ, ଯତୋ ତଂ ଅତ୍ଥିଅଵିଗତପଚ୍ଚଯେହିସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଵୁଚ୍ଚତି, ତନ୍ନିସ୍ସିତତା ଚସ୍ସ ନ ଏକଦେସେନ ଅଲ୍ଲୀଯନଵସେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା ଅରୂପଭାଵତୋ। ଅଥ ଖୋ ଗରୁରାଜାଦୀସୁ ସିସ୍ସରାଜପୁରିସାଦୀନଂ ଵିଯ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଵୁତ୍ତିତାଯ, ଇତରେ ପନ ପଚ୍ଚଯା ତେନ ତେନ ଵିସେସେନ ଵେଦିତବ୍ବା।

ସତାଯଂ ପଚ୍ଚଯଭାଵୋ ନ ଏକସ୍ମିଂ ନ ସମ୍ଭଵତୀତି ଏକମ୍ପି ଚକ୍ଖୁ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ପାଳିଯଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚାଵୁସୋ, ପଟିଚ୍ଚା’’ତି ଏକଵଚନଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ରୂପଂ ପନ ଯଦିପି ଚକ୍ଖୁ ଵିଯ ପୁରେଜାତଅତ୍ଥି-ଅଵିଗତପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ପୁରେତରଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୁତ୍ଵା ଵିଜ୍ଜମାନକ୍ଖଣେ ଏଵ ଉପକାରକତ୍ତା ତଥାପି ଅନେକମେଵ ସଂହତଂ ହୁତ୍ଵା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ଆରମ୍ମଣଭାଵତୋ। ଯଞ୍ହି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଂ ସଭାଵଭୂତଂ, ପରିକପ୍ପିତାକାରମତ୍ତଂ ଵା ଵିଞ୍ଞାଣଂ ଵିଭାଵେନ୍ତଂ ପଵତ୍ତତି, ତଦଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ସତିପି ପଚ୍ଚଯଭାଵେ ସୋ ତସ୍ସ ସାରମ୍ମଣସଭାଵତାଯ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅନାଲମ୍ବିତ୍ଵା ପଵତ୍ତିତୁଂ ଅସମତ୍ଥସ୍ସ ଓଲୁବ୍ଭପଵତ୍ତିକାରଣଭାଵେନ ଆଲମ୍ବନୀଯତୋ ଆରମ୍ମଣଂ ନାମ, ତସ୍ସ ଯସ୍ମା ଯଥା ତଥା ସଭାଵୂପଲଦ୍ଧି ଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଲାଭୋ, ତସ୍ମା ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଂ ରୂପଂ ଆରବ୍ଭ ପଵତ୍ତମାନଂ ତସ୍ସ ସଭାଵଂ ଵିଭାଵେନ୍ତମେଵ ପଵତ୍ତତି। ସା ଚସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାଧୀନଵୁତ୍ତିକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସଭାଵୂପଲଦ୍ଧି ନ ଏକଦ୍ଵିକଲାପଗତଵଣ୍ଣଵସେନ ହୋତି, ନାପି କତିପଯକଲାପଗତଵଣ୍ଣଵସେନ, ଅଥ ଖୋ ଆଭୋଗାନୁରୂପଂ ଆପାଥଗତଵଣ୍ଣଵସେନାତି ଅନେକମେଵ ରୂପଂ ସଂହଚ୍ଚକାରିତାଯ ଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ବହୁଵଚନଵସେନାହ।

ଯଂ ପନ ପଟ୍ଠାନେ (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୨ ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସ) ‘‘ରୂପାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ଯାଦିସଂ ରୂପାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ, ତାଦିସଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ। କୀଦିସଂ ପନ ତନ୍ତି ? ସମୁଦିତନ୍ତି ପାକଟୋଯମତ୍ଥୋ। ଏଵଞ୍ଚ କତ୍ଵା ଯଦେକେ ଵଦନ୍ତି ‘‘ଆଯତନସଲ୍ଲକ୍ଖଣଵସେନ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣାଦଯୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣଵିସଯା, ନ ଦ୍ରବ୍ୟସଲ୍ଲକ୍ଖଣଵସେନା’’ତି, ତମ୍ପି ସୁଵୁତ୍ତମେଵ ହୋତି। ନ ଚେତ୍ଥ ସମୁଦାଯାରମ୍ମଣତା ଆସଙ୍କିତବ୍ବା ସମୁଦାଯାଭୋଗସ୍ସେଵ ଅଭାଵତୋ, ସମୁଦିତା ପନ ଵଣ୍ଣଧମ୍ମା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। କଥଂ ପନ ପଚ୍ଚେକଂ ଅସମତ୍ଥା ସମୁଦିତା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ନ ହି ପଚ୍ଚେକଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ଅନ୍ଧା ସମୁଦିତା ପସ୍ସନ୍ତୀତି? ନଯିଦମେକନ୍ତିକଂ ଵିସୁଂ ଵିସୁଂ ଅସମତ୍ଥାନମ୍ପି ସିଵିକାଵହନାଦୀସୁ ସମତ୍ଥତାଯ ଦସ୍ସନତୋ। କେସାଦୀନଞ୍ଚ ଯସ୍ମିଂ ଠାନେ ଠିତାନଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଵଣ୍ଣଂ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ତସ୍ମିଂଯେଵ ଠାନେ ସମୁଦିତାନଂ ତଂ ଗହେତୁଂ ସକ୍କାତି ଭିନ୍ନୋପି ତେସଂ ସଂହଚ୍ଚକାରିତା ପରିବ୍ୟତ୍ତା। ଏତେନ କିଂ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପରମାଣୁରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ, ଉଦାହୁ ତଂସମୁଦାଯୋତିଆଦିକା ଚୋଦନା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତାତି ଵେଦିତବ୍ବା। ‘‘ସୋତଞ୍ଚ, ଆଵୁସୋ, ପଟିଚ୍ଚା’’ତିଆଦୀସୁପି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଂ ନାମାତି ଚକ୍ଖୁନିସ୍ସିତରୂପଵିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଂ ନାମ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତିଯାତି ଚକ୍ଖୁ, ରୂପଂ, ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତିଯା ସମୋଧାନେନ। ଫସ୍ସୋ ନାମାତି ଅରୂପଧମ୍ମୋପି ସମାନୋ ଆରମ୍ମଣେ ଫୁସନାକାରେନେଵ ପଵତ୍ତନତୋ ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ ଫସ୍ସୋ ନାମ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସହଜାତାଦିଵସେନାତି ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାଦିଵସେନ, ଅନନ୍ତରାଯ ଅନନ୍ତରାଦିଵସେନ, ଇତରାଯ ଉପନିସ୍ସଯଵସେନ ପଚ୍ଚଯଭାଵତୋ ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସକାରଣା ଵେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅନୁଭଵନସମକାଲମେଵ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସଞ୍ଜାନନଂ ହୋତୀତି ‘‘ଯାଯ ଵେଦନାଯ ଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଵେଦେତି, ତଦେଵ ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଜାନାତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଚକ୍ଖୁଦ୍ଵାରିକା ଧମ୍ମା ଇଧାଧିପ୍ପେତାତି ତଦନୁସାରେନ ପନ ଅପରାପରୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଵେଦନାଦୀନଂ ଗହଣେ ସତି, ଯନ୍ତି ଵା କାରଣଵଚନଂ, ଯସ୍ମା ଆରମ୍ମଣଂ ଵେଦେତି, ତସ୍ମା ତଂ ସଞ୍ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ଅସତି ଵେଦଯିତେ କଦାଚି ସଞ୍ଞୁପ୍ପତ୍ତି ଅତ୍ଥି। ସେସପଦେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ସଞ୍ଞାଯ ହି ଯଥାସଞ୍ଞାତଂ ଵିଜ୍ଜମାନଂ, ଅଵିଜ୍ଜମାନଂ ଵା ଆରମ୍ମଣଂ ଵିତକ୍କଵସେନ ପରିକପ୍ପେତି, ଯଥାପରିକପ୍ପିତଞ୍ଚ ତଂ ଦିଟ୍ଠିତଣ୍ହାମାନମଞ୍ଞନାହି ମଞ୍ଞମାନୋ ପପଞ୍ଚେତୀତି ଵୁତ୍ତୋ। ତେନେଵାହ ‘‘ପଥଵିଂ ପଥଵିତୋ ସଞ୍ଜାନା’’ତି, ‘‘ପଥଵିଂ ପଥଵିତୋ ସଞ୍ଞତ୍ଵା ପଥଵିଂ ମଞ୍ଞତୀ’’ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୨), ‘‘ତକ୍କଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ପକପ୍ପଯିତ୍ଵା, ସଚ୍ଚଂ ମୁସାତି ଦ୍ଵଯଧମ୍ମମାହୂ’’ତି (ସୁ। ନି। ୮୯୨; ମହାନି। ୧୨୧) ଚ। ବଲପ୍ପତ୍ତପପଞ୍ଚଵସେନେଵାଯମତ୍ଥଵଣ୍ଣନା କତା, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ପରିଦୁବ୍ବଲଵସେନ।

ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୀହି କାରଣେହୀତି ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଫସ୍ସଵେଦନାସଞ୍ଞାଵିତକ୍କେହି କାରଣଭୂତେହି। ଅକାରଣଭୂତାନମ୍ପି ତେସଂ ଅତ୍ଥିତାଯ କାରଣଗ୍ଗହଣଂ।

ପରିଞ୍ଞାତା ହି ତେ ଅକାରଣଂ। ତେନାହ ‘‘ଅପରିଞ୍ଞାତକାରଣ’’ନ୍ତି। ତୀହିପି ପରିଞ୍ଞାହି ଅପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକଂ। ଅଭିଭୱନ୍ତୀତି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରନ୍ତି। ସହଜାତା ହୋନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅତ୍ଥି କୁସଲୋ’ତିଆଦିୱଚନତୋ ୱେଦନାସଞ୍ଞା ଅସହଜାତାପି ଗହେତବ୍ବା। ଯଦି ଏୱନ୍ତି ‘‘ପପଞ୍ଚେତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଯଦି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରଜୱନସହଜାତା ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞା ଅଧିପ୍ପେତା ତାସଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱିସଯତ୍ତା, କସ୍ମା ଅତୀତାନାଗତଗ୍ଗହଣଂକତନ୍ତି ଚୋଦେତି। ଇତରୋ ‘‘ତଥା ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ’’ତିଆଦିନା ପରିହରତି। ତତ୍ଥ ତଥା ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋତି ଯଥା ୱତ୍ତମାନକାଲେ, ଏୱଂ ଅତୀତକାଲେ ଅନାଗତକାଲେ ଚ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଅତୀତାନାଗତଗ୍ଗହଣଂ କତଂ, ନ ଅତୀତେସୁ, ଅନାଗତେସୁ ୱା ଚକ୍ଖୁରୂପେସୁ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରିକାନଂ ତାସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ।

ମନଞ୍ଚାୱୁସୋ, ପଟିଚ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ଦୁୱିଧଂ ମନଂ କେୱଲଂ ଭୱଙ୍ଗଂ, ସାୱଜ୍ଜନଂ ୱା। ଦୁୱିଧା ହି କଥା। ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରକଥାଯଂ ହିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଚଲିତଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ମନୋଦ୍ୱାରଂ ନାମ, ଚକ୍ଖାଦି ୱିଯ ରୂପାଦିନା ଯେନ ତଂ ଘଟ୍ଟିତଂ ତତ୍ଥ ଉପରି ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଦ୍ୱାରଭାୱତୋ। ପଚ୍ଚଯକଥାଯଂ ସାୱଜ୍ଜନଭୱଙ୍ଗଂ, ‘‘ମନୋସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ଅତ୍ଥି କୁସଲୋ’’ତିଆଦୀସୁ ହି ସାୱଜ୍ଜନମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ନ ଭୱଙ୍ଗମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ତତ୍ଥ ପଠମନଯଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ମନନ୍ତି ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଧମ୍ମେତି ତେଭୂମକଧମ୍ମାରମ୍ମଣନ୍ତି ଇମିନା ସଭାୱଧମ୍ମେସୁ ଏୱ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତୀତି କେଚି, ତଦନ୍ୱୁତ୍ତଂ ତଦୁପାଦାନାଯପି ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଧମ୍ମାରମ୍ମଣତାଯ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଇଧ ପନ ତେଭୂମକାପି ଧମ୍ମା ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ତେଭୂମକଧମ୍ମାରମ୍ମଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅନାରମ୍ମଣତ୍ତା। ଏୱଞ୍ଚେତଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅନାରମ୍ମଣା ନାମ ସିଯୁଂ। ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରକଥାଯଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦି ୱିଯ ଆୱଜ୍ଜନମ୍ପି ଦ୍ୱାରପକ୍ଖିକମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମନୋୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜନଂ ୱା’’ତି। ପଚ୍ଚଯକଥାଯଂ ପନ ଆୱଜ୍ଜନଂ ଗହିତନ୍ତି ‘‘ଜୱନଂ ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନଯଦ୍ୱଯେ ଧମ୍ମାନଂ ସହଜାତୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଆୱଜ୍ଜନେଗହିତେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯୁତ୍ତମେୱାତି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଯୁତ୍ତମେୱ।

ସୋ ଯାୱ ନ ପଚ୍ଚଯପଟିୱେଧୋ ସମ୍ଭୱତି, ତାୱ ପଞ୍ଞତ୍ତିମୁଖେନେୱ ସଭାୱଧମ୍ମା ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି ପଚ୍ଚେକଂ ଅପଞ୍ଞାପନେତି ଆହ ‘‘ଫସ୍ସୋ ନାମ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ଏୱଂ ଫସ୍ସପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ପଞ୍ଞପେସ୍ସତୀତି ପଞ୍ଞପେତ୍ୱା ତବ୍ବିସଯଦସ୍ସନଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସତି। ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ଚକ୍ଖୁଆଦିକେ ପଚ୍ଚଯେ ସତି ଇଦଂ ଫସ୍ସାଦିକଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି। ଦ୍ୱାଦସାଯତନୱସେନାତି ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଆଯତନାନଂ ୱସେନ ଆଗତେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦନଯୱସେନ। ଦ୍ୱାଦସାଯତନପଟିକ୍ଖେପୱସେନାତି ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଅସତି ଇଦଂ ନ ହୋତୀ’’ତି ପଚ୍ଚଯାଭାୱପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାଭାୱଦସ୍ସନକ୍କମେ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଆଯତନାନଂ ପଟିକ୍ଖେପୱସେନ।

ସାୱକେନ ପଞ୍ହୋ କଥିତୋତି ଅଯଂ ପଞ୍ହୋ ସାୱକେନ କଥିତୋ, ଇତି ଇମିନା କାରଣେନ ମା ନିକ୍କଙ୍ଖା ଅହୁୱତ୍ଥ। ଅଥ ୱା ସଂଖିତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ୱିଭଜନ୍ତେନ ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତେନ ମହାସାୱକେନ ପଞ୍ହୋ କଥିତୋତି ଇମିନା କାରଣେନ ଏତସ୍ମିଂ ପଞ୍ହେ ମା ନିକ୍କଙ୍ଖା ଅହୁୱତ୍ଥ, ହେରଞ୍ଞିକେ ସତି କହାପଣଂ ସଯଂ ନିଚ୍ଛିନନ୍ତା ୱିଯ ଅହୁତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଏୱ ସନ୍ତିକେ ନିକ୍କଙ୍ଖା ହୋଥ।

୨୦୫। ଆକରୋନ୍ତି ଫଲଂ ତାଯ ତାଯ ମରିଯାଦାଯ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି ଆକାରା, କାରଣାନି। ପାଟିଯେକ୍କକାରଣେହୀତି ଛନ୍ନଂ ଦ୍ୱାରାନଂ ୱସେନ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପପଞ୍ଚକାରଣସ୍ସ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଯଦିପି ଯତ୍ତକେହି ଧମ୍ମେହି ଯଂ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ତେସଂ ସମୁଦିତାନଂଯେୱ କାରଣଭାୱୋ ସାମଗ୍ଗିଯାୱ ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିତୋ, ତଥାପି ପଚ୍ଚେକଂ ତସ୍ସ କାରଣମେୱାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପାଟିଯେକ୍କକାରଣେହୀ’’ତି। ପଦେହୀତି ନାମାଦିପଦେହି ଚେୱ ତଂସମୁଦାଯଭୂତେହି ୱାକ୍ୟେହି ଚ। ତେନାହ ‘‘ଅକ୍ଖରସମ୍ପିଣ୍ଡନେହୀ’’ତି। ଅକ୍ଖରାନିଯେୱ ହି ଅତ୍ଥେସୁ ଯଥାୱଚ୍ଚଂ ପଦୱାକ୍ୟଭାୱେନ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି। ବ୍ୟଞ୍ଜନେହୀତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଭିବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନସଞ୍ଞିତେହି ୱଣ୍ଣେହି। ତାନି ପନ ଯସ୍ମା ପରିଯାଯସ୍ସ ଅକ୍ଖରଣତୋ ‘‘ଅକ୍ଖରାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ଅକ୍ଖରେହୀ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଇମେହି ଆକାରେହି ଇମେହି ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ପପଞ୍ଚସମୁଦାଚାରସ୍ସ ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଚ ୱିୱଟ୍ଟସ୍ସ ଚ ଦସ୍ସନଅତ୍ଥୋ ୱିଭତ୍ତୋତି ଯୋଜନା। ପଣ୍ଡିଚ୍ଚେନାତି ପଞ୍ଞାଯ। ‘‘କିତ୍ତାୱତା ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ପଣ୍ଡିତୋ ହୋତି ? ଯତୋ ଖୋ ଭିକ୍ଖୁ ଧାତୁକୁସଲୋ ଚ ହୋତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩। ୧୨୪) ଆଦିସୁତ୍ତପଦୱସେନ ପଣ୍ଡିତଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଚତୂହି ୱା କାରଣେହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ସଚ୍ଚପଟିୱେଧୱସେନ ପଣ୍ଡିଚ୍ଚଂ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ପଟିସମ୍ଭିଦାୱସେନ ମହାପଞ୍ଞତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମହନ୍ତେ ଅତ୍ଥେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଗୁଳଅପୂୱନ୍ତି ଗୁଳେନ ମିସ୍ସେତ୍ୱା କତପୂୱଂ। ବଦ୍ଧସତ୍ତୁଗୁଳଅକନ୍ତି ମଧୁସକ୍କରାହି ପିଣ୍ଡୀକତଂ ସତ୍ତୁପିଣ୍ଡଂ। ଅସେଚିତବ୍ବକଂ ମଧୁଆଦିନା ପଗେୱ ତେହି ସମଯୋଜିତବ୍ବତ୍ତା। ଚିନ୍ତକଜାତିକୋତି ଧମ୍ମଚିନ୍ତାଯ ଚିନ୍ତକସଭାୱୋ। ସଦ୍ଦଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନେୱସ୍ସାତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନେୱ ଅସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଗୁଣଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦାପେତ୍ୱା ନାମଂ ଗଣ୍ହାପେସ୍ସାମି।

ମଧୁପିଣ୍ଡିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୯। ଦ୍ୱେଧାୱିତକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦୬।ଦ୍ୱେଦ୍ୱେ ଭାଗେତି ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା। କାମଞ୍ହେତ୍ଥ "ଇମଂ ଏକଂ ଭାଗମକାସିଂ, ଇମଂ ଦୁତିଯଭାଗମକାସି"ନ୍ତି ୱଚନତୋ ସଙ୍ଖେପି ୱିତକ୍କା ସଂକିଲେସୱୋଦାନୱିଭାଗେନ ଦ୍ୱେୱ ଭାଗା କତା, ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପନେତେସଂ ଅଭିଣ୍ହଚାରଂ ଉପାଦାଯ ପାଠଇଯଂ "ଦ୍ୱିଧା କତ୍ୱା"ତି ଆମେଡିତୱଚନନ୍ତି "ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଭାଗେ କତ୍ୱା"ତି ଆମେଡିତୱଚନୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଥ ୱା ଭାଗଦ୍ୱଯସ୍ସ ସପ୍ପଟିଭାଗତାଯ ତତ୍ଥ ଯଂ ଯଂ ଦ୍ୱଯମ୍ପି ଖୋ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଂ, ତଂ ତଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଗହେତୁକାମୋ ଭଗୱା ଆହ "ଦ୍ୱିଧା କତ୍ୱା ୱିତକ୍କେ ୱିହରେଯ୍ୟ"ନ୍ତି। ଏୱଂ ପନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କାନଂ ସମ୍ମାୱିତକ୍କାନଞ୍ଚ ଅନୱସେସଂ ଅସଙ୍କରତୋ ଚ ଗହିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଇମଂ ଏକଂ ଭାଗମକାସିଂ, ଇମଂ ଦୁତିଯଭାଗମକାସି"ନ୍ତି ଅୱୋଚ। କାମପଟିସଂଯୁତ୍ତୋତି କାମରାଗସଙ୍ଖାତେନ କାମେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ, କାମେନ ପଟିବଦ୍ଧୋ ୱା। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ବ୍ଯାପଜ୍ଜତି ଚିତ୍ତଂ ଏତେନାତି ବ୍ଯାପାଦୋ, ଦୋସୋ। ୱିହିଂସତି ଏତାଯ ସତ୍ତେ, ୱିହିଂସନଂ ୱା ତେସଂ ଏତନ୍ତି ୱିହିଂସା, ପରେସଂ ୱିହେଠନାକାରେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ କରୁଣାପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ପାପଧମ୍ମସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମାରମ୍ମଣମାହ। ବହିଦ୍ଧାତି ବାହିରଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ। ଓଳାରିକୋତି ବହଲକାମରାଗାଦିପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ। ତବ୍ବିପରିଯାଯେନ ସୁଖୁମୋ। ୱିତକ୍କୋଅକୁସଲପକ୍ଖିକୋଯେୱାତି ଇମିନା ୱିତକ୍କଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ତତ୍ଥାପି ଅକୁସଲଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଏକଭାଗକରଣଂ, ନ ଏକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନତାଦିୱସେନାତି ଦସ୍ସେତି।

ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଲୋଭାତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା ପଠମଜ୍ଝାନଂ, ସବ୍ବାକୁସଲେହି ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ସବ୍ବଂ କୁସଲଂ। ଇଧ ପନ କାମୱିତକ୍କପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଆହ "କାମେହି ନିସ୍ସଟୋ ନେକ୍ଖମ୍ମପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ"ତି। ସୋତି ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କୋ। ଯାୱ ପଠମଜ୍ଝାନାତି ପଠମସମନ୍ନାହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଏତ୍ଥୁପ୍ପନ୍ନୋ ୱିତକ୍କୋ ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କୋଯେୱ। ପଠମଜ୍ଝାନନ୍ତି ଚ ଇଦଂ ତତୋ ପରଂ ୱିତକ୍କାଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ବ୍ଯାପଜ୍ଜତି ଚିତ୍ତଂ ଏତେନ, ବ୍ଯାପାଦସ୍ସ ୱା ପଟିପକ୍ଖୋତି ଅବ୍ଯାପାଦୋ, ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଭାଗୋ ମେତ୍ତାଭାୱନାରମ୍ଭୋ। ନ ୱିହିଂସନ୍ତି ଏତାଯ, ୱିହିଂସାଯ ୱା ପଟିପକ୍ଖୋତି ଅୱିହିଂସା, କରୁଣାପୁବ୍ବଭାଗୋ କରୁଣାଭାୱନାରମ୍ଭୋ।

ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖନ୍ତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଲଦ୍ଧାୱସରା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପା ଉପରୂପରି ସୱିସେସଂ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଆହ "ଛବ୍ବସ୍ସାନି… ପେ… ପୱତ୍ତିଂସୂ"ତି। ଞାଣସ୍ସ ଅପରିପକ୍କତ୍ତା ପୁବ୍ବୱାସନାୱସେନ ସତିସମ୍ମୋସତୋ କଦାଚି ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କଲେସୋପି ହୋତିଯେୱାତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ସତିସମ୍ମୋସେନ…ପେ… ତିଟ୍ଠନ୍ତୀ"ତି ଆହ। ଯଥା ନିଚ୍ଚପିହିତେପି ଗେହେ କଦାଚି ୱାତପାନେ ୱିୱଟମତ୍ତେ ଲଦ୍ଧାୱସରୋ ୱାତୋ ଅନ୍ତୋ ପୱିସେଯ୍ଯ, ଏୱଂ ଗୁତ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯେପି ବୋଧିସତ୍ତସନ୍ତାନେ ସତିସମ୍ମୋସୱସେନ ଲଦ୍ଧୋୱସରୋ ଅକୁସଲୱିତକ୍କୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଚ କୁସଲୱାରଂ ପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି, ଅଥ ମହାସତ୍ତୋ ତଂମୁହୁତ୍ତୁପ୍ପନ୍ନମେୱ ପଟିୱିନୋଦେତ୍ୱା ତେସଂ ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦାଯ "ଇମେ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କା, ଇମେ ସମ୍ମାୱିତକ୍କା"ତି ଯାଥାୱତୋ ତେ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କାନଂ ଅୱସରଂ ଅଦେନ୍ତୋ ସମ୍ମାୱିତକ୍କେ ପରିୱଡ୍ଢେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ମଯ୍ହଂ ଇମେ"ତିଆଦି।

୨୦୭। ପମାଦୋ ନାମ ସତିୱିପ୍ପୱାସୋତି ଆହ "ଅପ୍ପମତ୍ତସ୍ସାତି ସତିଯା ଅୱିପ୍ପୱାସେ ଠିତସ୍ସା"ତି। ଆତାପୱୀରିଯୱନ୍ତସ୍ସାତି କିଲେସାନଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନୱୀରିଯୱତୋ। ପେସିତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଭୱୱିମୋକ୍ଖାଯ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସ କାଯେ ଚ ଜୀୱିତେ ଚ ନିରପେକ୍ଖସ୍ସ। "ଏୱଂ ପଟିପାକତିକୋ ଜାତୋ"ତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତଭାୱଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତଂ ସୋମନସ୍ସାକାରଂ ଗେହସ୍ସିତସୋମନସ୍ସପକ୍ଖିକଂ ଅକାସି, ପଞ୍ଞାମହନ୍ତତାଯ ସୁଖୁମଦସ୍ସିତା।

ଅପରିଞ୍ଞାଯଂଠିତସ୍ସାତି ନ ପରିଞ୍ଞାଯଂ ଠିତସ୍ସ, ଅପରିଗ୍ଗହିତପରିଞ୍ଞସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିତକ୍କୋ…ପେ… ଏତାନି ତୀଣି ନାମାନି ଲଭତୀତି ତାଦିସସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କୋ ଯଥାରହଂ ଅତ୍ତବ୍ଯାବାଧକୋ ଉଭଯବ୍ଯାବାଧକୋ ଚ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ତଂ ସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପାଦୌପ୍ପନ୍ନପରିହାନିନିମିତ୍ତତାଯ ପଞ୍ଞଂ ନିରୋଧେତୀତି ପଞ୍ଞାନିରୋଧିକୋ। ତେନାହ "ଅନୁପ୍ପନ୍ନାଯା"ତିଆଦି। ନବ୍ବିଭୋୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନମାହ। ନିରୁଜ୍ଝତୀତିଆଦୀହିପି ତଦେୱ ୱଦତି। ୱିଗତନ୍ତିଆଦୀହି ପନ ସମୂଲଂ ଉଦ୍ଧଟଂ ୱିଯ ତଦା ଅପ୍ପୱତ୍ତନକଂ ଅକାସିନ୍ତି ୱଦତି।

୨୦୮।ଚିତ୍ତୱିପରିଣାମଭାୱୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ପକତିଚିତ୍ତୱିଗମୋ। ଅନେକଗ୍ଗତାକାରୋ ୱିକ୍ଖେପୋ। ତତ୍ଥ ୱିତକ୍କେନ ଚିତ୍ତଂ ୱିହଞ୍ଞମାନଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ଆହ "ତଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିହିଂସାୱିତକ୍କଂ ଅକାସୀ"ତି। କାରୁଞ୍ଞନ୍ତି ପରଦୁକ୍ଖନିମିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଖେଦଂ ୱଦତି। ତେନେୱାହ – "ପରଦୁକ୍ଖେ ସତି ସାଧୂନଂ ମନଂ କମ୍ପେତୀତି କରୁଣା"ତି (ମ। ନି। ଟୀ। ୧।୧; ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧)। ନ୍ତି କରୁଣାଯନୱସେନ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତପକମ୍ପନଂ ସନ୍ଧାଯ "ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ"ତି ଆହ, ନ ସତ୍ତେସୁ ୱିହିଂସା ପୱତ୍ତତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ତେନ ତେନ ଚସ୍ସାକାରେନାତି ଯେନ ଯେନ ଆକାରେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଅନୁୱିତକ୍କିତଂ ଅନୁୱିଚାରିତଂ, ତେନ ତେନ ଆକାରେନସ୍ସ ଚେତସୋ ନତି ହୋତି।

ତେନେୱାହ ‘‘କାମୱିତକ୍କାଦୀସୂ’’ତିଆଦି। ପହାସୀତି କାଲୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଜହତୀ’’ତି। ପହାନଂ ପନସ୍ସ ସିଦ୍ଧମେୱ ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ସିଦ୍ଧତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପହାସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ‘‘ଅସାମିଭୋଗେ ଗାମିକାଆଦୀଯିଂସୂ’’ତି। ବହୁଲମକାସୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱମେୱଂ ନମତୀତି କାମୱିତକ୍କସମ୍ପଯୋଗାକାରମେୱ ହୋତି, କାମୱିତକ୍କସମ୍ପଯୁତ୍ତାକାରେନ ୱା ପରିଣମତି। କସନଂ କିଚ୍ଚଂ, କସୀତି ଅତ୍ଥୋ, ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତା ପନ କାରଣୂପଚାରେନ ସସ୍ସଂ ‘‘କିଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ସସ୍ସସମ୍ବାଧେ’’ତି। ଚତ୍ତାରି ଭଯାନୀତି ୱଧବନ୍ଧଜାନିଗରହାନି। ଉପଦ୍ଦୱନ୍ତି ଅନତ୍ଥୁପ୍ପାଦଭାୱଂ। ଲାମକନ୍ତି ନିହୀନଭାୱଂ। ଧନ୍ଦେସୂତି ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧେସୁ। ଓତାରନ୍ତି ଅନୁପ୍ପୱେସଂ କିଲେସାନଂ। ସଂକିଲେସତୋ ୱିସୁଜ୍ଝନଂ ୱିସୁଦ୍ଧି, ସା ଏୱ ୱୋଦାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱୋଦାନପକ୍ଖନ୍ତି ଇଦଂ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ’’ନ୍ତି।

୨୦୯।ସବ୍ବକୁସଲଂନେକ୍ଖମ୍ମଂ ସବ୍ବାକୁସଲପଟିପକ୍ଖତାଯ ତତୋ ନିସ୍ସଟତ୍ତା। ନିବ୍ବାନମେୱ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ସବ୍ବକିଲେସତୋ ସବ୍ବସଙ୍ଖତତୋ ଚ ନିସ୍ସଟତ୍ତା। କିଚ୍ଚସମ୍ବାଧଂ ୱିଯ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ପମାଦେ ସତି ଅନତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। କୂଟଗାୱୋ ୱିଯ କୂଟଚିତ୍ତଂ ଦୁଦ୍ଦମଭାୱତୋ। ପଣ୍ଡିତଗୋପାଲକୋ ୱିଯ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଉପାଯକୋସଲ୍ଲଯୋଗତୋ। ଚତୁବ୍ବିଧଭଯଂ ୱିଯ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କା ସପ୍ପଟିଭଯଭାୱତୋ। ପଞ୍ଞାଯ ୱୁଦ୍ଧି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପଞ୍ଞାୱୁଦ୍ଧିକୋ। ୱିହଞ୍ଞତି ଚିତ୍ତଂ ଏତେନାତି ୱିଘାତୋ, ଚେତୋଦୁକ୍ଖଂ, ତପ୍ପକ୍ଖିକୋ ୱିଘାତପକ୍ଖିକୋ, ନ ୱିଘାତପକ୍ଖିକୋତି ଅୱିଘାତପକ୍ଖିକୋ। ନିବ୍ବାନସଂୱତ୍ତନିକୋ ନିବ୍ବାନୱହୋ। ଉଗ୍ଘାତୀଯେଯ୍ଯାତି ଉଦ୍ଧତଂ ସିଯା ୱିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ ଭୱେଯ୍ଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଣ୍ଠପେମୀତି ସମ୍ମଦେୱ ପଟ୍ଠପେମି। ଯଥା ପନ ଠପିତଂ ସଣ୍ଠପିତଂ ନାମ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସନ୍ନିସୀଦାପେମୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସନ୍ନିସୀଦାପେମୀତି ସମାଧିପଟିପକ୍ଖେ କିଲେସେ ସନ୍ନିସୀଦାପେନ୍ତୋ ଚିତ୍ତଂ ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତେ ସନ୍ନିସୀଦାପେମି। ଅଚ୍ଚଗ୍ଗଭାୱାପାଦକେନ ଏକଗ୍ଗଂ କରୋମି, ଯଥା ଆରମ୍ମଣେ ସୁଟ୍ଠୁ ଅପ୍ପିତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ସମ୍ମା ସମ୍ମଦେୱ ଆଦହାମି ସମାହିତଂ କରୋମି, ଯସ୍ମା ତଥାସମାହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଆରମ୍ମଣେ ଆରୋପିତଂ ନାମ ହୋତି, ନ ତତୋ ପରିପତତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୁଟ୍ଠୁ ଆରୋପେମୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ମା ଉଗ୍ଘାତୀଯିତ୍ଥାତି ମା ହଞ୍ଞିତ୍ଥ, ମା ଉହତଂ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୧୦।ସୋଯେୱ...ପେ... ୱୁତ୍ତୋତି ଇମିନା କିଞ୍ଚାପି ଏକଂଯେୱ କୁସଲୱିତକ୍କଂ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱିଯ ତିୱିଧଉସମ୍ପୱତୋ ତିୱିଧନାମିକଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଂ ୱିଯ ହୋତି, ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପବନ୍ଧପୱତ୍ତିଞ୍ହି ଉପାଦାଯ ଏକତ୍ତନଯେନ ‘‘ସୋଯେୱ ତ୍ୱାପାଦପଚ୍ଚନୀକଟ୍ଠେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକଜାତିଯେସୁ ହି କୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ୱିତକ୍କୋ ସମାନାକାରତାଯ ସୋ ଏୱାତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି ଯଥା ‘‘ସା ଏୱ ତିତ୍ତିରୀ, ତାନି ଏୱ ଓସଧାନୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୨।୧୯)। ନ ହି ତଦା ମହାପୁରିସସ୍ସ ଅସୁଭମେତ୍ତାକରୁଣାସନ୍ନିସ୍ସଯା ତେ ୱିତକ୍କା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାତି।

ସମାପତ୍ତିଂନିସ୍ସାଯାତି ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା, ତତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପସ୍ସନାପି ତରୁଣାତି ଯୋଜନା। କାଯୋ କିଲମତି ସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ତରୁଣତାଯ ଭାୱନାଯ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ୱିସେସସ୍ସ ଅଲଦ୍ଧମାନତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଚିତ୍ତଂ ହଞ୍ଞତି ୱିହଞ୍ଞତୀ’’ତି। ୱିପସ୍ସନାଯବହୂପକାରାସମାପତ୍ତି, ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ସମାଧିଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭାୱେଥ, ସମାହିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ଜାନାତି ପସ୍ସତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୫; ୪।୯୯; ୫।୧୦୭୧)।

ଯଥା ୱିସ୍ସମଟ୍ଠାନଂ ଯୋଧାନଂ ପରିସ୍ସମଂ ୱିନୋଦେତି, ତଥା ପରିସ୍ସମୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ଫଲକେହି କାତବ୍ବଂ ୱିସ୍ସମଟ୍ଠାନଂ ଫଲକକୋଟ୍ଠକୋ, ସମାପତ୍ତିଯା ପନ ୱିପସ୍ସନା ବହୁକାରତରା ସମାଧିପରିପନ୍ଥକାନଂ, ସବ୍ବେସମ୍ପି ୱା କିଲେସାନଂ ୱିମଥନେନ ଦୁବ୍ବଲଭାୱାପଜ୍ଜନତୋ। ତେନାହ ‘‘ୱିପସ୍ସନା ଥାମଜାତା ସମାପତ୍ତିମ୍ପି ରକ୍ଖତି,ଥାମଜାତଂ କରୋତୀ’’ତି। ନନୁ ଚେୱଂ ଇତରୀତରସନ୍ନିସ୍ସଯଦୋସୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନଯିଦମେକନ୍ତିକଂ, ଇତରୀତରସନ୍ନିସ୍ସଯାପି କିଞ୍ଚସିଦ୍ଧି ଲୋକେ ଲଦ୍ଧୂତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଗାମନ୍ତଂ ଆହଟେସୂତି ଗାମସମୀପଂ ଉପନୀତେସୁ। ଏତାଗାୱୋତି ସତି ଉପ୍ପାଦନମତ୍ତମେୱ କାତବ୍ବଂ ଯଥା ଗାୱୋ ରକ୍ଖିତବ୍ବା, ତଦଭାୱତୋ। ତଦାତି ସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ଥାମଜାତକାଲେ। ଅନୁପସ୍ସନାନଂ ଲହୁଂ ଲହୁଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ଆରୁଳ୍ହୋୱ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, କମେନେୱ ପନ ଅନୁପସ୍ସନାପଟିପାଟିଂ ଆରୋହତି।

୨୧୫। ଏୱଂ ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ଅପ୍ପମାଦପଟିପଦଂ, ତାଯ ଚ ଲଦ୍ଧଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ହେତୁସମ୍ପତ୍ତିଯା ସଦ୍ଧିଂ ଫଲସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସତ୍ତୂପକାରସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସେଯ୍ଯଥାପୀ’’ତିଆଦିମାହାତି ଏୱଂ ଏତ୍ଥ ଅନୁସନ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅରଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଯୋଗ୍ଗମତ୍ତେନ ଅରଞ୍ଞଂ। ମହାୱନତାଯ ପୱନଂ। ପୱଦ୍ଧଞ୍ହି ୱନଂ ପୱନଂ। ଚତୂହି ଯୋଗେହୀତି ଜିଘଚ୍ଛାପିପାସାଭଯପଟିପତ୍ତିସଙ୍ଖାତଯୋଗେହି। ଖେମଂ ଅନୁପଦ୍ଦୱତଂ। ସୁୱତ୍ଥିଂ ଅନୁପଦ୍ଦୱଂ ଆୱହତୀତି ସୋୱତ୍ଥିକୋ। ପୀତିଂ କୁଟ୍ଠିଂ ଗମେତି ଉପନେତୀତି ପୀତିଗମନୀଯୋ। ପୀତଂ ପାନତିତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ପୀତଗମନୀଯୋ। ସାଖାଦୀହୀତି କଣ୍ଟକସାଖାକଣ୍ଟକଲତାୱନେହି। ଅନାସଯଗାମିତାଯ ଉଦକସନ୍ନିରୁଦ୍ଧୋପି ଅମଗ୍ଗୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଇତରାନି ଅପୀତିଗମନୀଯତାଯପି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଗହନଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଓକେମିଗଲୁଦ୍ଦକସ୍ସ ଗୋଚରେ ଚରତୀତି ଓକଚରୋ, ଦୀପକମିଗୋ। ଅରଞ୍ଞେ ମିଗେ ଦିସ୍ୱା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ପଲାଯେଯ୍ଯାତି ଦୀଘରଜ୍ଜୁବନ୍ଧନଂ।

ଇଧ ୱସନ୍ତୀତି ମିଗାନଂ ଆସୟଂ ୱଦତି, ତତୋ ଆସୟତୋ ଇମିନା ମଗ୍ଗେନ ନିକ୍ଖମନ୍ତି। ଏତ୍ଥଚରନ୍ତୀତି ଏତସ୍ମିଂ ଠାନେ ଗୋଚରଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଏତ୍ଥପିୱନ୍ତୀତି ଏତସ୍ମିଂ ନିପାନତିତ୍ଥେ ଉଦକଂ ପିୱନ୍ତି। ଇମିନା ମଗ୍ଗେନ ପୱିସନ୍ତୀତି ଇମିନା ମଗ୍ଗେନ ନିପାନତିତ୍ଥଂ ପୱିସନ୍ତି। ମଗ୍ଗଂ ପିଧାଯାତି ପକତିମଗ୍ଗଂ ପିଦହିତ୍ୱା। ନ ତାୱ କିଞ୍ଚି କରୋତି ଅନୱସେସେ ୱନମିଗେ ଘାତେତୁକାମୋ।

ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅଞ୍ଞାଣା ହୁତ୍ୱାତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନିୱୁତତ୍ତା ଞାଣରହିତା ହୁତ୍ୱା, ନନ୍ଦୀରାଗେନ ଉପନୀତା ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀନି ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା। ପଲୋଭନତୋ ଓକଚରଂ ନନ୍ଦୀରାଗୋତି। ବ୍ଯାମୋହନତୋ ଓକଚାରିକଂ ଅୱିଜ୍ଜାତି କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ତେସନ୍ତି ଓକଚରୋକଚାରିକାନଂ। ସାଖାଭଙ୍ଗେନାତି ତାଦିସେନ ଲୂଖତରଗନ୍ଧେନ ସାଖାଭଙ୍ଗେନ। ମନୁସ୍ସଗନ୍ଧଂ ଅପନେତ୍ୱା ତସ୍ସ ସାଖାଭଙ୍ଗସ୍ସ ଗନ୍ଧେନ। ସମ୍ମତ୍ତୋତି ସମ୍ମଜ୍ଜିତୋ ବ୍ଯାମୁଞ୍ଚୋ।

ବୁଦ୍ଧାନଂ ଖେମମଗ୍ଗୱିଚରଣଂ କୁମ୍ମଗ୍ଗପିଧାନଞ୍ଚ ସବ୍ବଲୋକସାଧାରଣମ୍ପି ଅତ୍ଥତୋ ୱେନେଯ୍ଯପୁଗ୍ଗଲାପେକ୍ଖମେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଞ୍ଞାତକୋଣ୍ଡଞ୍ଞାଦୀନଂ ଭବ୍ବପୁଗ୍ଗଲାନ’’ନ୍ତି ଆହ। ଉହତୋତି ସମୂହତୋ ନୀହତୋତି ଆହ ‘‘ଦ୍ୱେଧା ଛେତ୍ୱା ପାତିତୋ’’ତି। ନାସିତାତି ଅଦସ୍ସନଂ ଗମିତାତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ସମୁଗ୍ଘାଟିତା’’ତି। ହିତୂପଚାରନ୍ତି ସତ୍ତାନଂ ହିତଚରିଯଂ।

ଦ୍ୱେଧାୱିତକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୧୦। ୱିତକ୍କସଣ୍ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୬।ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥୱସେନାତି ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ୱଟ୍ଟପାଦକସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତସ୍ସପି ଇଧ ଅଧିଚିତ୍ତଭାୱେନ ଅନିଚ୍ଛିତତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ୱିପସ୍ସନାପାଦକଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଅନୁତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମସଙ୍ଗହିତମେୱ କେୱଲଂ ‘‘ପକତିଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତମେୱା’’ତି ୱତ୍ୱା ଯଦେତ୍ଥ ଅଧିଚିତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତଂ ତଦେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱିପସ୍ସନାପାଦକଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଆହ। ଇତରସ୍ସ ପନେତ୍ଥ ୱିଧି ନ ପଟିସେଧେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିପସ୍ସନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅଧିଚିତ୍ତନ୍ତି କେଚି। ଅନୁଯୁତ୍ତେନାତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନୱସେନ, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପରିବ୍ରୂହନୱସେନ ଅନୁ ଅନୁ ଯୁତ୍ତେନ। ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ପାରିହାରିଯକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ଗହେତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତୋତି ଭାୱନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ। ଭାୱନାଯ ଅପ୍ପନଂ ଅପ୍ପତ୍ତୋପି ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତୋଯେୱ ତଦତ୍ଥେପି ତଂସଦ୍ଦୱୋହାରତୋ।

ଯେହି ଫଲଂ ନାମ ଯଥା ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ ପକପ୍ପିଯମାନଂ ୱିଯ ହୋତି, ତାନି ନିମିତ୍ତାନି। ତେନାହ ‘‘କାରଣାନୀ’’ତି। କାଲେନ କାଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାଲେନାତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ କରଣୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସମଯେ ସମଯେ’’ତି। ନନୁ ଚ…ପେ… ନିରନ୍ତରଂ ମନସି କାତବ୍ବନ୍ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଚ ଭାୱନାଯ ୱୀଥିପଟିପନ୍ନତ୍ତା ଅବ୍ଭୁଦନୀହରଣୱିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଭଗୱତା ‘‘ପଞ୍ଚ ନିମିତ୍ତାନି କାଲେନ କାଲଂ ମନସି କାତବ୍ବାନୀ’’ତି ଅଯଂ ଦେସନା ଆରଦ୍ଧାତି? ‘‘ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତେନା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅୱିଚ୍ଛେଦୱସେନ ଭାୱନାଯ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତୋ ନାମାତି ଚୋଦକସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇତରୋ ଭାୱନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସ କଦାଚି ଭାୱନୂପକ୍କିଲେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯୁଂ, ତତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିସୋଧନତ୍ଥାଯ ଯଥାକାଲଂ ଇମାନି ନିମିତ୍ତାନି ମନସି କାତବ୍ବାନୀତି ‘‘କାଲେନ କାଲ’’ନ୍ତି ସତ୍ଥା ଅୱୋଚାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପାଠଇଯଞ୍ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଇମାନୀତି ଇମାନି ପାଠଇଯଂ ଆଗତାନି ପଞ୍ଚ ନିମିତ୍ତାନି। ଅବ୍ଭୁଦନ୍ତି ଉପଦ୍ଦୱଂ।

ଛନ୍ଦସହଗତା ରାଗସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ତଣ୍ହାଛନ୍ଦସହଗତା କାମରାଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା। ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଅସମପେକ୍ଖିତେସୂତି ଇଟ୍ଠେସୁ ପିଯେସୁ, ଅନିଟ୍ଠେସୁ ଅପ୍ପିଯେସୁ, ଅସମଂ ଅସମ୍ମା ପେକ୍ଖିତେସୁ। ଅସମପେକ୍ଖନନ୍ତି ଗେହସ୍ସିତଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖାୱସେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଯୋନିସୋ ଗହଣଂ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ଉପେକ୍ଖା ବାଲସ୍ସ ମୂଳ୍ହସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସା’’ତିଆଦି (ମ। ନି। ୩।୩୦୮)। ତେ ପରିୱିତକ୍କା। ତତୋ ନିମିତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞନ୍ତି ତତୋ ଛନ୍ଦୂପସଂହିତାଦିଅକୁସଲୱିତକ୍କୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣତୋ ଅଞ୍ଞଂ ନୱଂ ନିମିତ୍ତଂ। ‘‘ମନସିକରୋତୋ’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଆରମ୍ମଣଂ, ତାଦିସୋ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନୋ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଆକାରୋ ୱା ନିମିତ୍ତଂ। କୁସଲନିସ୍ସିତଂ ନିମିତ୍ତନ୍ତି କୁସଲଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିକାରଣଂ ମନସି କାତବ୍ବଂ ଚିତ୍ତେ ଠପେତବ୍ବଂ, ଭାୱନାୱସେନ ଚିନ୍ତେତବ୍ବଂ, ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ ୱା ସଙ୍କମିତବ୍ବଂ। ଅସୁଭନ୍ତି ଅସୁଭନିମିତ୍ତନ୍ତି। ସଙ୍ଖାରେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଛନ୍ଦୂପସଂହିତେ ୱିତକ୍କେତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ‘‘ଦୋସୂପସଞ୍ହିତେ’’ତିଆଦୀସୁ ଯଥାରହଂ ତଂ ତଂ ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚୀତି ‘‘ସତ୍ତେସୁ ସଙ୍ଖାରେସୂ’’ତି ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି। ପଞ୍ଚଧମ୍ମୂପନିସ୍ସଯୋତି ପଞ୍ଚୱିଧୋ ଧମ୍ମୂପସଂହିତୋ ଉପନିସ୍ସଯୋ।

ଏୱଂ ‘‘ଛନ୍ଦୂପସଞ୍ହିତେ’’ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇମସ୍ସ ହତ୍ଥା ୱା ସୋଭନା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଅସୁଭତୋଉପସଂହରିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଉପସଂହରଣାକାରସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ ‘‘କିମ୍ପି ସାରତ୍ତୋସୀ’’ତି। ଛୱିରାଗେନାତି ଛୱିରାଗତାଯ

କାଣଅସାମାଦିୱଣ୍ଣନିଭାଯ। କୁଫଣଅପୂରିତୋତି ପକ୍କେହି କୁଣପଫଲେହି ପୁଣ୍ଣୋ। ‘‘କଲିଫଲପୂରିତୋ’’ତି ୱା ପାଠୋ।

ଅସ୍ସାମିକତାୱକାଲିକଭାୱୱସେନାତି ଇଦଂ ପଞ୍ଚଂ ଅନୁକ୍କମେନ ୱଣ୍ଣୱିକାରଞ୍ଚେୱ ଜିଣ୍ଣଭାୱଞ୍ଚ ପତ୍ୱା ଛିଦ୍ଦାୱଛିଦ୍ଦଂ ଭିନ୍ନଂ ୱା ହୁତ୍ୱା କପାଲନିଟ୍ଟଂ ଭୱିସ୍ସତି। ଇଦଂ ଚୀୱରଂ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ୱଣ୍ଣୱିକାରଂ ଜିଣ୍ଣତଞ୍ଚ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ପାଦପୁଞ୍ଛନଚୋଳଅକଂ ହୁତ୍ୱା ଯଟ୍ଠିକୋଟିଯା ଛଡ୍ଡନୀଯଂ ଭୱିସ୍ସତି। ସଚେ ପନ ନେସଂ ସାମିକୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ନ ନେସଂ ଏୱଂ ୱିନସ୍ସିତୁଂ ଦଦେଯ୍ୟାତି ଏୱଂ ଅସ୍ସାମିକଭାୱୱସେନ, ‘‘ଅନଦ୍ଧନିଯଂ ଇଦଂ ତାୱକାଲିକ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ତାୱକାଲିକଭାୱୱସେନ ଚ ମନସିକରୋତୋ।

ଆଘାତୱିନଯ…ପେ… ଭାୱେତବ୍ବାତି – ‘‘ପଞ୍ଚିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆଘାତପଟିୱିନଯା। ଯତ୍ଥ ହି ଭିକ୍ଖୁନୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଆଘାତୋ ସବ୍ବସୋ ପଟିୱିନେତବ୍ବୋ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଆଗତସ୍ସ ଆଘାତୱିନଯସୁତ୍ତସ୍ସ (ଅ। ନି। ୫।୧୬୧) ଚେୱ କକଚୂପମୋୱାଦ(ମ। ନି। ୧।୨୨୨-୨୩୩) ଛୱାଲାତୂପମାଦୀନଞ୍ଚ (ଇତିୱୁ। ୯୧) ୱସେନ ଆଘାତଂ ପଟିୱିନୋଦେତ୍ୱା ମେତ୍ତା ଭାୱେତବ୍ବା।

ଗରୁସଂୱାସୋତି ଗରୁଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱାସୋ। ଉଦ୍ଦେସୋତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ଉଦ୍ଦିସାପନଞ୍ଚେୱ ଉଦ୍ଦିସନଞ୍ଚ। ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠପରିପୁଚ୍ଛନନ୍ତି ଯଥାଉଗ୍ଗହିତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅତ୍ଥପରିପୁଚ୍ଛା। ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମୂପନିସ୍ସାଯାତି ଗରୁସଂୱାସାଦିକେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମେ ପଟିଚ୍ଚ। ମୋହଧାତୂତି ମୋହୋ।

ଉପନିସ୍ସିତବ୍ବାତି ଉପନିସ୍ସଯିତବ୍ବା, ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ଯତ୍ତପ୍ପଟିଯତ୍ତୋତି ଯତ୍ତୋ ଚ ଗାମପ୍ପୱେସନାପୁଚ୍ଛାକରଣେସୁ ଉସ୍ସୁକ୍କଂ ଆପନ୍ନୋ ସଜ୍ଜିତୋ ଚ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥସ୍ସ ମୋହୋ ପହୀଯତୀତି ଅସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଏୱଂ ତତ୍ଥ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଛା ସୋ ମୋହୋ ୱିଗଚ୍ଛତି। ଏୱମ୍ପୀତି ଏୱଂ ଉଦ୍ଦେସେ ଅପ୍ପମଜ୍ଜନେନପି। ପୁନ ଏୱମ୍ପୀତି ଅତ୍ଥପରିପୁଚ୍ଛାଯ କଙ୍ଖାୱିନୋଦନେପି। ତେସୁ ତେସୁ ଠାନେସୁ ଅତ୍ଥୋ ପାକଟୋ ହୋତୀତି ସୁଯ୍ୟମାନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ତେସୁ ତେସୁ ପଦେସୁ ‘‘ଇଧ ସୀଲଂ କଥିତଂ, ଇଧ ସମାଧି, ଇଧ ପଞ୍ଞା’’ତି ସୋ ସୋ ଅତ୍ଥୋ ୱିଭୂତୋ ହୋତି। ଇଦଂ ଚକ୍ଖୁରୂପାଲୋକାଦି ଇମସ୍ସ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ କାରଣଂ, ଇଦଂ ସାଲିବୀଜଭୂମିସଲିଲାଦି ଇମସ୍ସ ସାଲିଅଙ୍କୁରସ୍ସ କାରଣଂ। ଇଦଂ ନ କାରଣନ୍ତି ତଦେୱ ଚକ୍ଖୁରୂପାଲୋକାଦି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ, ତଦେୱ ସାଲିବୀଜାଦି କୁଦ୍ରୂସକଙ୍କୁରସ୍ସ ନ କାରଣନ୍ତି ଠାନାଟ୍ଠାନୱିନିଚ୍ଛଯେ ଛେକୋ ହୋତି।

ଆରମ୍ମଣେସୂତି କମ୍ମଟ୍ଠାନେସୁ। ଇମେ ୱିତକ୍କାତି କାମୱିତକ୍କାଦଯୋ। ସବ୍ବେ କୁସଲା ଧମ୍ମା ସବ୍ବାକୁସଲପଟିପକ୍ଖାତି କତ୍ୱା ‘‘ପହୀଯନ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ନ ସବ୍ବେ ସବ୍ବେସଂ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଭୂତାତି ‘‘ପହୀଯନ୍ତି ଏୱା’’ତି ସାସଙ୍କଂ ୱଦତି। ତେନାହ ‘‘ଇମାନୀ’’ତିଆଦି।

କୁସଲନିସ୍ସିତନ୍ତି କୁସଲେନ ନିସ୍ସିତଂ ନିସ୍ସଯିତବ୍ବଂ। କୁସଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ, କୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଅସୁଭନିମିତ୍ତାଦିମେୱ ୱଦତି। ସାରଫଲକେତି ଚନ୍ଦନମଯେ ସାରଫଲକେ। ୱିସମାଣିନ୍ତି ୱିସମାକାରେନ ତତ୍ଥ ଠିତଂ ଆଣିଂ। ହନେଯ୍ୟାତି ପହରେଯ୍ୟ ନିକ୍ଖାମେଯ୍ୟ।

୨୧୭।ଅଟ୍ଟୋତି ଆତୁରୋ, ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧବାଧତାଯ ପୀଳିତୋ। ଦୁକ୍ଖିତୋତି ସଞ୍ଜାତଦୁକ୍ଖୋ। ଇମିନାପି କାରଣେନାତି ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତତାଯ କୁସଲପଟିପକ୍ଖତାଯ ଗେହସ୍ସିତରୋଗେନ ସରୋଗତାଯ ଚ ଏତେ ଅକୁସଲା ୱିଞ୍ଞୁଗରହିତବ୍ବତାଯ ଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯତାଯ ଚ ସାୱଜ୍ଜା ଅନିଟ୍ଠଫଲତାଯ ନିରସ୍ସାଦସଂୱତ୍ତନିଯତାଯ ଚ ଦୁକ୍ଖୱିପାକାତି ଏୱଂ ତେନ ତେନ କାରଣେନ ଅକୁସଲାଦିଭାୱଂ ଉପପରିକ୍ଖତୋ।

‘‘ଆତୁରଂ ଅସୁଚିଂ ପୂତିଂ, ପସ୍ସ ନନ୍ଦେ ସମୁସ୍ସଯଂ;

ଉଗ୍ଘରନ୍ତଂ ପଗ୍ଘରନ୍ତଂ, ବାଲାନଂ ଅଭିନନ୍ଦିତ’’ନ୍ତି। (ଅପ। ଥେରୀ ୨।୪।୧୫୭) –

ଏୱମାଦି କାଯୱିଚ୍ଛନ୍ଦନୀଯକଥାଦୀହି ୱା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ –

‘‘ତସ୍ସେୱ ତେନ ପାପିଯୋ, ଯୋ କୁଦ୍ଧଂ ପଟିକୁଜ୍ଝତି;

କୁଦ୍ଧଂ ଅପ୍ପଟିକୁଜ୍ଝନ୍ତୋ, ସଙ୍ଗାମଂ ଜେତି ଦୁଜ୍ଜଯ’’ନ୍ତି। (ଥେରଗା। ୪୪୨) –

ଏୱମାଦି ପଟିଘୱୂପସମନକଥାଦିକାପି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

୨୧୮। ନ ସରଣଂ ଅସତି, ଅନନୁସ୍ସରଣଂ। ଅମନସିକରଣଂ ଅମନସିକାରୋ। କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ନିସୀଦିତବ୍ବନ୍ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନମନସିକାରେନେୱ

ନିସୀଦିତବ୍ବଂ। ଉଗ୍ଗହିତୋ ଧମ୍ମକଥାପବନ୍ଧୋତି କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ଉପକାରୋ ଧମ୍ମକଥାପବନ୍ଧୋ। ମୁଟ୍ଠିପୋତ୍ଥକୋତି ମୁଟ୍ଠିପ୍ପମାଣୋ ପାରିହାରିଯପୋତ୍ଥକୋ। ସମନ୍ନାନେନ୍ତେନାତି ସମନ୍ନାହରନ୍ତେନ। ଓକାସୋ ନ ହୋତି ଆରଦ୍ଧସ୍ସ ପରିଯୋସାପେତବ୍ବତୋ। ଆରଦ୍ଧସ୍ସ ଅନ୍ତଗମନଂ ଅନାରଦ୍ଧୋୱାତି ଥେରୱାଦୋ। ତସ୍ସାତି ଉପଜ୍ଝାଯସ୍ସ। ପବ୍ଭାରସୋଧନଂ କାଯକମ୍ମଂ, ଆରଭନ୍ତୋ ଏୱ ୱିତକ୍କନିଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯସଜ୍ଝାଯନଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ, ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚପୁବ୍ବକକମ୍ମକରଣତ୍ଥଂ ତେଜୋକସିଣପରିକମ୍ମନ୍ତି ତୀଣି କମ୍ମାନି ଆଚିନୋତି। ଥେରୋ ତସ୍ସ ଆସଯଂ କସିଣଞ୍ଚ ସୱିସେସଂ ଜାନିତ୍ୱା ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ୱିହାରେ’’ତିଆଦିମୱୋଚ। ତେନସ୍ସ ଯଥାଧିପ୍ପାଯଂ ସବ୍ବଂ ସମ୍ପାଦିତଂ। ଅସତିପବ୍ବଂ ନାମ ଅସତିଯା ୱିତକ୍କନିଗ୍ଗହଣୱିଭାୱନତୋ।

୨୧୯।ୱିତକ୍କମୂଲଭେଦଂ ପବ୍ବନ୍ତି ୱିତକ୍କମୂଲସ୍ସ ତମ୍ମୂଲସ୍ସ ଚ ଭେଦୱିଭାୱନଂ ୱିତକ୍କମୂଲଭେଦଂ ପବ୍ବଂ। ୱିତକ୍କଂ ସଙ୍ଖରୋତୀତି ୱିତକ୍କସଙ୍ଖାରୋ, ୱିତକ୍କପଚ୍ଚଯୋ ସୁଭନିମିତ୍ତାଦୀସୁପି ସୁଭାଦିନା ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ। ସୋ ପନ ୱିତକ୍କସଙ୍ଖାରୋ ସଂତିଟ୍ଠତି ଏତ୍ଥାତି ୱିତକ୍କସଙ୍ଖାରସଣ୍ଠାନଂ, ଅସୁଭେ ସୁଭନ୍ତିଆଦି ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସୋ। ତେନାହ ‘‘ୱିତକ୍କାନଂ ମୂଲଞ୍ଚ ମୂଲମୂଲଞ୍ଚ ମନସି କାତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ୱିତକ୍କାନଂ ମୂଲମୂଲଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସାତି ଉପପରିକ୍ଖନୱସେନ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କାନଂ ମୂଲଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ ଞାଣଗତିଯା ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ। ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ୱିଯ ୱିତକ୍କା ଅଭିଣ୍ହଂ ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ୱିତକ୍କଚାରୋ ସିଥିଲୋ ହୋତୀ’’ତି। ତସ୍ମିଂ ସିଥିଲୀଭୂତେ ମତ୍ଥକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱିତକ୍କଚାରୋ ସିଥିଲଭୂତୋ, ତସ୍ମିଂ ୱିତକ୍କାନଂ ମୂଲଗମନେ ଅନୁକ୍କମେନ ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ମତ୍ଥକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ। ୱିତକ୍କା ସବ୍ବସୋ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କା ସବ୍ବେପି ଗଚ୍ଛନ୍ତି ନ ସମୁଦାଚରନ୍ତି, ଭାୱନାପାରିପୂରିଯା ୱା ଅନୱସେସା ପହୀଯନ୍ତି।

କଣ୍ଡମୂଲେ ପତିତନ୍ତି ସସକସ୍ସ କଣ୍ଡସମୀପେ କଣ୍ଡସକ୍ଖଲିଂ ପହରନ୍ତଂ ୱିଯ ଉପପତିତଂ। ତସ୍ସ କିର ସସକସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ମହାମୂସିକାହି ଖତମହାୱାଟଂ ଉମଙ୍ଗସଦିସଂ ଅହୋସି, ତେନସ୍ସ ପାତେନ ମହାସଦ୍ଦୋ ଅହୋସି। ପଲାଯିଂସୁ ‘‘ପଥୱୀ ଉଦ୍ରୀଯତୀ’’ତି। ମୂଲମୂଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୁୱିଜ୍ଜେଯ୍ଯନ୍ତି ‘‘ପଥୱୀ ଭିଜ୍ଜତୀ’’ତି ଯତ୍ଥାଯଂ ସସୋ ଉଟ୍ଠିତୋ, ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସ ମୂଲକାରଣଂ ଯଂନୂନ ୱୀମଂସେଯ୍ଯଂ। ପଥୱିଯା ଭିଜ୍ଜନଟ୍ଠାନଂ ଗତେ ‘‘କୋ ଜାନାତି, କିଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ସସୋ ‘‘ନ ସକ୍କୋମି ସାମୀ’’ତି ଆହ। ଆଧିପଚ୍ଚୱତୋ ହି ଯାଚନଂ ସଣ୍ହମୁଦୁକଂ। ଦୁଦ୍ଦୁଭାଯତୀତି ଦୁଦ୍ଦୁଭାତି ସଦ୍ଦଂ କରୋତି। ଅନୁରୱଦସ୍ସନଞ୍ଚେତଂ। ଭଦ୍ଦନ୍ତେତି ମିଗରାଜସ୍ସ ପିଯସମୁଦାଚାରୋ, ମିଗରାଜ, ଭଦ୍ଦଂ ତେ ଅତ୍ଥୂତି ଅତ୍ଥୋ। କିମେତନ୍ତି କିଂ ଏତଂ, କିଂ ତସ୍ସ ମୂଲକାରଣଂ? ଦୁଦ୍ଦୁଭନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ତସ୍ସ ଅନୁରୱଦସ୍ସନମେୱ। ଏୱନ୍ତି ଯଥା ସସକସ୍ସ ମହାପଥୱୀଭେଦନଂ ରୱନାଯ ମିଚ୍ଛାଗାହସମୁଟ୍ଠାନଂ ଅମୂଲଂ, ଏୱଂ ୱିତକ୍କଚାରୋପି ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସସମୁଟ୍ଠାନୋ ଅମୂଲୋ। ତେନାହ ‘‘ୱିତକ୍କାନ’’ନ୍ତିଆଦି।

୨୨୦।ଅଭିଦନ୍ତନ୍ତି ଅଭିଭୱନଦନ୍ତଂ, ଉପରିଦନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଉପରିଦନ୍ତ’’ନ୍ତି। ସୋ ହି ଇତରଂ ମୁସଲଂ ୱିଯ ଉଦୁକ୍ଖଲଂ ୱିସେସତୋ କସ୍ସଚି ଖାଦନକାଲେ ଅଭିଭୁଯ୍ଯ ୱତ୍ତତି। କୁସଲଚିତ୍ତେନାତି ବଲୱସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ। ଅକୁସଲଚିତ୍ତନ୍ତି କାମୱିତକ୍କାଦିସହିତଂ ଅକୁସଲଚିତ୍ତଂ। ଅଭିନିଗ୍ଗଣ୍ହିତବ୍ବନ୍ତି ଯଥା ତସ୍ସ ଆଯତିଂ ସମୁଦାଚାରୋ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ, ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତା ଆପାଦେତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। କେ ଚ ତୁମ୍ହେ ସତିପି ଚିରକାଲଭାୱନାଯ ଏୱଂ ଅଦୁବ୍ବଲା କୋ ଚାହଂ ମମ ସନ୍ତିକେ ଲଦ୍ଧପ୍ପତିଟ୍ଠେ ୱିଯ ଠିତେପି ଇଦାନେୱ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠେ କରୋନ୍ତୋ ଇତି ଏୱଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା। ତଂ ପନ ଅଭିଭୱନାକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କାମଂ ତଚୋ ଚା’’ତିଆଦିନା ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୱୀରିଯପଗ୍ଗଣ୍ହନମାହ। ଅତ୍ଥଦୀପିକନ୍ତି ଏକନ୍ତତୋ ୱିତକ୍କନିଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଜୋତକଂ। ଉପମନ୍ତି ‘‘ସେଯ୍ଯଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ବଲୱା ପୁରିସୋ’’ତିଆଦିକଂ ଉପମଂ।

୨୨୧।ପରିଯାଦାନଭାଜନୀଯନ୍ତି ଯଂ ତଂ ଆଦିତୋ ‘‘ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ପଞ୍ଚ ନିମିତ୍ତାନି କାଲେନ କାଲଂ ମନସି କାତବ୍ବାନୀ’’ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, ତତ୍ଥ ତସ୍ସ ନିମିତ୍ତସ୍ସ ମନସିକରଣକାଲପରିଯାଦାନସ୍ସ ୱସେନ ୱିଭଜନଂ। ନିଗମନଂ ୱା ଏତଂ, ଯଦିଦଂ ‘‘ଯତୋ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦି। ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ହି ଅତ୍ଥସ୍ସ ପୁନ ୱଚନଂ ନିଗମନନ୍ତି। ତଥାପଟିପନ୍ନସ୍ସ ୱା ୱସୀଭାୱୱିସୁଦ୍ଧିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଯତୋ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସତ୍ଥାଚରିଯୋତି ଧନୁବ୍ବେଦାଚରିଯୋ। ଯଥା ହି ସସନତୋ ଅସତ୍ଥମ୍ପି ସତ୍ଥଗ୍ଗହଣେନେୱ ସଙ୍ଗଯ୍ହତି, ଏୱଂ ଧନୁସିପ୍ପମ୍ପି ଧନୁବ୍ବେଦପରିଯାପନ୍ନମେୱାତି।

ପରିଯାଯତି ପରିୱିତକ୍କେତୀତି ପରିଯାଯୋ। ୱାରୋତି ଆହ ‘‘ୱିତକ୍କୱାରପଥେସୂ’’ତି, ୱିତକ୍କାନଂ ୱାରେନ ପୱତ୍ତନମଗ୍ଗେସୁ। ଚିଣ୍ଣୱସୀତି ଆସେୱିତୱସୀ। ପଗୁଣୱସୀତି ସୁଭାୱିତୱସୀ। ସମ୍ମାୱିତକ୍କଂଯେୱ ଯଥିଚ୍ଛିତଂ ତଥାୱିତକ୍କନତୋ, ଇତରସ୍ସ ପନସ୍ସ ସେତୁଘାତୋଯେୱାତି।

ୱିତକ୍କସଣ୍ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ସୀହନାଦୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

୩। ଓପମ୍ମୱଗ୍ଗୋ

୧। କକଚୂପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୨।ମୋଳିନ୍ତି କେସରଚନଂ। ୱେହାଯସନ୍ତି ଆକାସେ। ରତନଚଙ୍କୋଟୱରେନାତି ରତନସିଲାମଯୱରଚଙ୍କୋଟକେନ ସହସ୍ସନେତ୍ତୋ ସିରସା ପଟିଗ୍ଗହି। ‘‘ସୁୱଣ୍ଣଚଙ୍କୋଟକୱରେନା’’ତିପି (ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ୨୩ ଦୂରେନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨ ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା) ପାଠୋ।

ସାତି ମୋଳି। ମୋଳି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମୋଳିକୋ, ମୋଳିକୋ ଏୱ ମୋଳିଯୋ। ଫଗ୍ଗୁନୋତି ପନ ନାମଂ। ସଙ୍ଖାତି ସମଞ୍ଞା। ୱେଲୀଯତି ଖଣମୁହୁତ୍ତାଦିୱସେନ ଉପଦିସୀଯତୀତି ୱେଲା, କାଲୋତି ଆହ ‘‘ତାଯଂ ୱେଲାଯଂ…ପେ… ଅଯଂ କାଲୱେଲା ନାମା’’ତି। ୱେଲଯତି ପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ତିଟ୍ଠତୀତି ୱେଲା, ସୀମା। ୱେଲଯତି ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ ଚାଲଯତୀତି ୱେଲା, ସୀଲଂ। ଅନତିକ୍କମନଟ୍ଠୋପି ଚସ୍ସ ସଂକିଲେସଧମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ଅଚଲନମେୱ। ୱିଞ୍ଞୁପୁରିସାଭାୱେ ଛପଞ୍ଚୱାଚାମତ୍ତଂ ଓୱାଦେ ପମାଣଂ ନାମାଦୱସହଗତଂ କଦ୍ୱାତି କୀଳାସହିତଂ କଦ୍ୱା।

ମିସ୍ସୀଭୂତୋତି ଅନନୁଲୋମିକସଂସଗ୍ଗୱସେନ ମିସ୍ସୀଭୂତୋ। ‘‘ଅୱଣ୍ଣଂ ଭାସତୀ’’ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ତାପନପଚନକୋଟ୍ଟନାଦୀନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଧିକରଣମ୍ପି କରୋତୀତି ଏତ୍ଥ ଯଥା ସୋ ଅଧିକରଣାଯ ପରିସକ୍କତି, ତଂଦସ୍ସନଂ ‘‘ଇମେସଂ ଭିକ୍ଖୂନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅଧିକରଣଂ ଆକଡ୍ଢତୀତି ଅଧିକରଣଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଆକଡ୍ଢତି, ଅଧିକରଣଂ ୱା ତେସୁ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଆକଡ୍ଢତି। ଉଦ୍ଦେସପଦଂ ୱାତି ପଦସୋ ଉଦ୍ଦେସମତ୍ତଂ ୱା। ନେୱ ପିଯକମ୍ୟତାଯାତି ନେୱ ଅତ୍ତନି ସନ୍ଥୁନୋ ପିଯଭାୱକାମତାଯ। ନ ଭେଦାଧିପ୍ପାଯେନାତି ନ ସନ୍ଥୁନୋ ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଭେଦାଧିପ୍ପାଯେନ। ଅତ୍ଥକାମତାଯାତି ମୋଳିଯଫଗ୍ଗୁନସ୍ସ ହିତକାମତାଯ।

୨୨୪।ଅୱଣ୍ଣଭାସନେତି ଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ଅଗୁଣକଥନେ। ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ କାମଗୁଣା ଗେହଂ ୱିଯ ଗେହଂ, ତେ ଚ ତେ ସିତା ନିସ୍ସିତାତି ଗେହସ୍ସିତାତି ୱୁତ୍ତା। ତଣ୍ହାଛନ୍ଦାପି ତାସଂ କତ୍ତୁକାମତାପୀତି ଉଭଯେପି ତଣ୍ହାଛନ୍ଦା, ପଟିଘଛନ୍ଦା ପନ ତେସଂ କତ୍ତୁକାମତା ଏୱ। ଫଲିକମଣି ୱିଯ ପକତିପଭସ୍ସରସ୍ସ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ଉପସଙ୍ଗୋ ୱିଯ ୱିପରିଣାମକାରଣଂ ରାଗାଦଯୋତି ଆହ ‘‘ରତ୍ତମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ୱିପରିଣତ’’ନ୍ତିଆଦି। ହିତାନୁକମ୍ପୀତି କରୁଣାଯ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପନମାହ। ‘‘ଯସ୍ସନ୍ତରତୋ ନ ସନ୍ତି କୋପା’’ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୨୦) ୱିଯ ଅନ୍ତର-ସଦ୍ଦୋ ଚିତ୍ତପରିଯାଯୋତି ଆହ ‘‘ଦୋସନ୍ତରୋତି ଦୋସଚିତ୍ତୋ’’ତି।

୨୨୫। ଦୁବ୍ବଚତାଯ ୱାଦଂ ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୋ ଚିତ୍ତେନେୱ ପଟିୱିରୁଦ୍ଧୋ ଅଟ୍ଠାସି। ଗଣ୍ହିଂସୁ ଚିତ୍ତଂ, ହଦଯଗାହିନିଂ ପଟିପଜ୍ଜିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ପୂରଯିଂସୁ ଅଜ୍ଝାସଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକସ୍ମିଂ ସମଯେ ପଠମବୋଧିଯଂ। ଏକାସନଂ ଭୋଜନସ୍ସ ଏକାସନଭୋଜନଂ, ଏକୱେଲାଯମେୱ ଭୋଜନଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ପୁବ୍ବଣ୍ହେ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଏକଂ ପୁରେଭତ୍ତଭୋଜନ’’ନ୍ତିଆଦି। ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଭୁତ୍ତଭୋଜନମ୍ପି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଏକାସନଭୋଜନନ୍ତେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଏକାସନିକତାଯ ଏକାଯ ଏୱ ନିସଜ୍ଜାଯ ଭୋଜନଂ। ‘‘ଅପ୍ପଡଂସ…ପେ… ସମ୍ଫସ୍ସ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଅପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ଅଭାୱତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ନିରାବାଧତଂ, ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖତ’’ନ୍ତି। ପଧାନାଦିୱସେନ ସଲ୍ଲହୁକଂ ଅକିଚ୍ଛଂ ଉଟ୍ଠାନଂ ସଲ୍ଲହୁକୁଟ୍ଠାନଂ। ନ ଏକପ୍ପହାରେନାତି ନ ଏକୱାରେନ, ନ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ କାଲେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦ୍ୱେ ଭୋଜନାନୀତି ‘‘ଅପରଣ୍ହେ ରତ୍ତିଯ’’ନ୍ତି କାଲୱସେନ ଦ୍ୱେ ଭୋଜନାନି। ପଞ୍ଚ ଗୁଣେତି ଅପ୍ପାବାଧାଦିକେ ପଞ୍ଚ ଆନିସଂସେ। ସତୁପ୍ପାଦକରଣୀଯମତ୍ତମେୱାତି ସତୁପ୍ପାଦମତ୍ତକରଣୀଯମେୱ, ନିୱାରେତବ୍ବସ୍ସ ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମାଦପନଞ୍ଚ ନାହୋସି।

ମଣ୍ଡଭୂମୀତି ଓଜୱନ୍ତଭୂମି, ଯତ୍ଥ ପରିସିଞ୍ଚନେନ ୱିନା ସସ୍ସାନି କିଟ୍ଠାନି ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଯୁଗେ ଯୋଜେତବ୍ବାନି ଯୋଗ୍ଗାନି, ତେସଂ ଆଚରିଯୋ ଯୋଗ୍ଗାଚରିଯୋ, ତେସଂ ସିକ୍ଖାପନକୋ। ଗାମଣିହତ୍ଥିଆଦଯୋପି ‘‘ଯୋଗ୍ଗା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଆହ ପାଳିଯଂ ‘‘ଅସ୍ସଦମ୍ମସାରଥୀ’’ତି। ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଯେନ ଯେନ ମଗ୍ଗେନ ଇଚ୍ଛତି। ଜୱସମଗାଦିଭେଦାସୁ ଗତୀସୁ ଯଂ ଯଂ ଗତିଂ। ତଂ ତଂ ମଗ୍ଗଂ ଆରୁଳ୍ହାୱ ଓତିଣ୍ଣାଯେୱ। ନେୱ ୱାରେତବ୍ବା ରସ୍ମିୱିନିଗ୍ଗଣ୍ହନେନ। ନ ୱିଜ୍ଝିତବ୍ବା ପତୋଦଲଟ୍ଠିଯା। ଗମନମେୱାତି ଇମେ ଯୁତ୍ତା ମମ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପଂ ମନ୍ଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ସମଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ସୀଘଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଖୁରେସୁ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ସାରଥିନା ତେସଂ ଗମନମେୱ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ହୋତି, ନ ତତ୍ଥ ନିଯୋଜନଂ । ତେହିପି ଭିକ୍ଖୂହି। ପଜହିଂସୁ ପଜହିତବ୍ବଂ। ସାଲଦୂସନାତି ସାଲରୁକ୍ଖୱିସନାସକା। ଅଞ୍ଞା ଚ ୱଲ୍ଲିଯୋ ସାଲରୁକ୍ଖେ ୱିନନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତା। ବହି ନୀହରଣେନାତି ସାଲୱନତୋ ବହି ଛଡ୍ଡନେନ। ସୁସଣ୍ଠିତାତି ସଣ୍ଠାନସମ୍ପନ୍ନା, ମରିଯାଦଂବନ୍ଧିତ୍ୱାତି ଆଲୱାଲସମ୍ପାଦନୱସେନ ମରିଯାଦଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା। କିପିଲ୍ଲପୁଟକଂ ତମ୍ବକିପିଲ୍ଲକପୁଟକଂ। ସୁକ୍ଖଦଣ୍ଡକହରଣଂ ଆଲୱାଲବ୍ଭନ୍ତରା।

୨୨୬। ୱିଦେହରଟ୍ଠେ ଜାତସଂୱଡ୍ଢିତାୟ ୱେଦେହିକା। ପଣ୍ଡା ୱୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା, ତାୟ ଇତା ଗତା ପୱତ୍ତାତି ପଣ୍ଡିତା। ଗହପତାନୀତି ଗେହସାମିନୀ। ସୋରଚ୍ଚେନାତି ସଂୟମେନ। ନିୱାତୱୁତ୍ତୀତି ପଣିପାତକାରୀ। ନିବ୍ବୁତାତି ନିବ୍ବୁତଦୁଚ୍ଚରିତପରିଳାହା। ଉଟ୍ଠାହିକାତି ଉଟ୍ଠାନୱୀରିୟୱତୀ। କିବ୍ବିସାତି କୁରୂରା।

୨୨୭।ଏୱଂ ଅକ୍ଖନ୍ତିୟା ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ‘‘ଗୁଣୱନ୍ତୋ’’ତି ଲୋକେ ପତ୍ଥଟକିତ୍ତିସଦ୍ଦାନମ୍ପି ଅକ୍ଖନ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ଅୟସୁପ୍ପତ୍ତିଗୁଣପରିହାନିଆଦିଂ ଅକ୍ଖମତାୟଆଦୀନୱଂ ପକାସେତ୍ୱା। ୱଚନପଥେତି ୱଚନମଗ୍ଗେ ୟୁତ୍ତକାଲାଦିକେ। ସଣ୍ହାଭାୱୋପି ହି ୱଚନସ୍ସ ପୱତ୍ତିଆକାରୋତି କତ୍ୱା ‘‘ୱଚନପଥୋ’’ ତ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତୋ। ତେସଂୟେୱ କାଲାଦୀନଂ। ମେତ୍ତା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମେତ୍ତଂ, ଉପ୍ପନ୍ନଂ ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ ଏତେସନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନମେତ୍ତଚିତ୍ତା। ପୁନ ‘‘କାଲେନ ୱା, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦି (ପରି। ୩୬୨, ୩୬୩) ପାଳି ଧମ୍ମସଭାୱଦସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତା ‘‘ପରଂ ଚୋଦନାୱସେନ ୱଦନ୍ତା ନାମ ଇମେହି ଆକାରେହି ୱଦନ୍ତୀ’’ତି। ଅଧିମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାତି ଅଭିରତିୱସେନ ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ଭାୱନାଚିତ୍ତଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା। ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଆରମ୍ମଣଂ ଏତସ୍ସାତି ତଦାରମ୍ମଣଂ, ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ। ୟଦି ଏୱଂ ପଦେସୱିସୟଂ ତଂ କଥଂ ନିପ୍ପଦେସୱିସୟଂ ୱିୟ ହୋତୀତି ଚୋଦେନ୍ତୋ ‘‘କଥଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ସବ୍ବାୱନ୍ତଂ ଲୋକଂ କରୋତୀ’’ତି ଆହ, ଇତରୋ ‘‘ପଞ୍ଚ ୱଚନପଥେ’’ତିଆଦିନା ପରିହରତି। ଇଧ ତଦାରମ୍ମଣଞ୍ଚାତି ତସ୍ସେୱ ମେତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱାତି ପାଳିୟଂ ୱଚନସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନାହ ‘‘ପୁନ ତସ୍ସେୱା’’ତିଆଦି। ସବ୍ବା ସତ୍ତକାୟସଙ୍ଖାତା ପଜା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସବ୍ବାୱନ୍ତୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସବ୍ବାୱନ୍ତ’’ନ୍ତି ଆହ। ୱିପୁଲେନାତି ମହାଜନାରମ୍ମଣେନ। ମହନ୍ତପରିୟାୟୋ ହି ୱିପୁଲ-ସଦ୍ଦୋ, ମହତ୍ତଞ୍ଚେତ୍ଥ ବହୁକଭାୱୋ। ତେନାହ ‘‘ଅନେକସତ୍ତାରମ୍ମଣେନା’’ତି। ତଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତି ପଞ୍ଚ ୱଚନପଥେ ଗହେତ୍ୱା ଆଗତପୁଗ୍ଗଲଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ମେତ୍ତାସହଗତଚିତ୍ତସ୍ସ। ଏତ୍ଥ ଚ ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସା ୱିହରିସ୍ସାମାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ତଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସବ୍ବଞ୍ଚ ଲୋକଂ ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଅଧିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା’’ତି।

୨୨୮।ତଦତ୍ଥଦୀପିକନ୍ତି ୟା ମେତ୍ତଂ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଭାୱେତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ନିବ୍ବିକାରତୋ କେନଚି ୱିକାରଂ ନ ଆପାଦେତବ୍ବତା, ତଦତ୍ଥଜୋତିକଂ। ଅପଥୱିନ୍ତି ପଥୱୀ ନ ହୋତୀତି ଅପଥୱୀ। ନିପ୍ପଥୱିନ୍ତି ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ପଥୱୀଭାୱାଭାୱଂ। ତିରିୟଂ ପନ ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନାତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତେହି ତଂ ତଂ ଚକ୍କୱାଳଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି? ନ, ତଦଞ୍ଞଚକ୍କୱାଳପଥୱିୟା ଏକାବଦ୍ଧଭାୱତୋ। ତିଣ୍ଣଞ୍ହି ଚକ୍କାନଂ ଅନ୍ତରସଦିସେ ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ଲୋକଧାତୂନଂ ଅନ୍ତରେୟେୱ ପଥୱୀ ନତ୍ଥି ଲୋକନ୍ତରନିରୟଭାୱତୋ। ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତନ୍ତରେହି ସମ୍ବନ୍ଧଟ୍ଠାନେ ପଥୱୀ ଏକାବଦ୍ଧାୱ। ୱିୱଟ୍ଟକାଲେ ହି ସଣ୍ଠହମାନାପି ପଥୱୀ ୟଥାସଣ୍ଠିତପଥୱିୟା ଏକାବଦ୍ଧାୱ ସଣ୍ଠହତି। ତେନାହ ‘‘ତିରିୟଂ ପନ ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନା’’ତି। ଇମିନାୱ ଗମ୍ଭୀରଭାୱେନ ୱୁତ୍ତପରିମାଣତୋ ପରଂ ନତ୍ଥୀତି ଦୀପିତଂ ହୋତି।

୨୨୯।ହଲିଦ୍ଦୀତି ହଲିଦ୍ଦିୱଣ୍ଣଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ୟଂ କିଞ୍ଚି ପୀତକୱଣ୍ଣ’’ନ୍ତି। ୱଣ୍ଣସଙ୍ଖାତଂ ରୂପଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପୀ, ନ ରୂପୀତି ଅରୂପୀତି ଆହ ‘‘ଅରୂପୋ’’ତି। ତେନେୱାହ ‘‘ସନିଦସ୍ସନଭାୱପଟିକ୍ଖେପତୋ’’ତି।

୨୩୦।ପଞ୍ଚ ୟୋଜନସତାନୀତି ହିମୱନ୍ତତୋ ସମୁଦ୍ଦଂ ପୱିଟ୍ଠଟ୍ଠାନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅନୋତତ୍ତଦହମୁଖତୋ। ଅଞ୍ଞା ନଦିୟୋ ଉପାଦାୟ ଲଦ୍ଧମାନଂ ଗମ୍ଭୀରତଂ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟୋଦକତଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଗମ୍ଭୀରା ଅପ୍ପମେୟ୍ୟା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ତିଣୁକ୍କାୟ ତାପେତବ୍ବତାଭାୱଦସ୍ସନପରମେତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏତେନ ପୟୋଗେନା’’ତିଆଦି।

୨୩୧। ତୂଲିନୀ ୱିୟ ତୂଲିନୀତି ଆହ ‘‘ସିମ୍ବଲିତୂଲଲତାତୂଲସମାନା’’ତି। ସସ୍ସରନ୍ତି ଏୱଂପୱତ୍ତୋ ସଦ୍ଦୋ ସସ୍ସରସଦ୍ଦୋ। ଅନୁରୱଦସ୍ସନଞ୍ହେତଂ। ତଥା ଭବ୍ଭରସଦ୍ଦୋ। ସବ୍ବମେତଂ ମେତ୍ତାୱିହାରିନୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଦୂସେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟଭାୱଦସ୍ସନପରଂ। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ୟଥା ମହାପଥୱୀ କେନଚି ପୁରିସେନ ଅପଥୱିଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କା, ୟଥା ଆକାସେ କିଞ୍ଚି ରୂପଂ ପଟ୍ଠପେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ୟଥା ଗଙ୍ଗାୟ ଉଦକଂ ତିଣୁକ୍କାୟ ତାପେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ୟଥା ଚ ବିଳାରଭସ୍ତଂ ଥଦ୍ଧଂ ଫରୁସଞ୍ଚ ସଙ୍ଘସ୍ସଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କା, ଏୱମେୱଂ ମେତ୍ତାୟ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିୟା ଆସେୱିତାୟ ଭାୱିତାୟ ବହୁଲୀକତାୟ ପଞ୍ଚ ୱଚନପଥେ ଗହେତ୍ୱା ଆଗତପୁରିସେନ କେନଚି ପରିୟାୟେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କାତି।

୨୩୨।ଓଚରକାତି ପରୂପଘାତୱସେନ ହୀନକମ୍ମକାରିନୋ। ତେନାହ ‘‘ନୀଚକମ୍ମକାରକା’’ତି। ଅନଧିୱାସନେନାତି ଅକ୍ଖମନେନ। ମୟ୍ହଂ ଓୱାଦକରୋ ନ ହୋତୀତି ପରମ୍ହି ଅନତ୍ଥକାରିମ୍ହି ଚିତ୍ତପଦୋସନେନ ଆଘାତୁପ୍ପାଦନେନ ମମ ସାସନେ ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ନାମ ନ ହୋତି।

୨୩୩।ଅଣୁନ୍ତି ଅପ୍ପକଂ ତନୁ ପରିତ୍ତକଂ। ଥୂଲନ୍ତି ମହନ୍ତଂ ଓଳାରିକଂ। ୱଚନପଥସ୍ସ ପନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ତଂ ସାୱଜ୍ଜୱିଭାଗେନ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜଂ ୱା ମହାସାୱଜ୍ଜଂ ୱା’’ତି। ଖନ୍ତିୟା ଇଦଂ ଭାରିୟଂ ନ ହୋତୀତି ଅୱୋଚୁଂ ‘‘ଅନଧି…ପେ… ପସ୍ସାମା’’ତି। ଦୀଘରତ୍ତନ୍ତି ଚିରକାଲଂ,

ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଚ୍ଚନ୍ତଞ୍ହି ହିତସୁଖଂ ନାମ ଅଞ୍ଞାଧିଗମେନେୱାତି ଆହ ‘‘ଅରହତ୍ତେନ କୂଟଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ’’ତି।

କକଚୂପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୨। ଅଲଗଦ୍ଦୂପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୪।ବାଧୟିଂସୂତି (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ପାଚିତ୍ତିୟ ୩।୪୧୭) ହନିଂସୁ। ତଂତଂସମ୍ପତ୍ତିୟା ୱିବନ୍ଧନୱସେନ ସତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ଅନ୍ତରେ ୱେମଜ୍ଝେ ଏତି ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଅନ୍ତରାୟୋ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଅନତ୍ଥୋ, ଅନତିକ୍କମନଟ୍ଠେନ ତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରାୟେ ନିୟୁତ୍ତା, ଅନ୍ତରାୟଂ ୱା ଫଲଂ ଅରହନ୍ତି, ଅନ୍ତରାୟସ୍ସ ୱା କରଣସୀଲାତି ଅନ୍ତରାୟିକା। ତେନାହ ‘‘ଅନ୍ତରାୟଂ କରୋନ୍ତୀତି ଅନ୍ତରାୟିକା’’ତି। ଆନନ୍ତରିୟଧମ୍ମାତି ଆନନ୍ତରିୟସଭାୱଚେତନାଧମ୍ମା। ତତ୍ରାୟଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ଚୁତିଅନନ୍ତରଫଲଂ ଅନନ୍ତରଂ ନାମ, ତସ୍ମିଂ ଅନନ୍ତରେ ନିୟୁତ୍ତା, ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତନେନ ଅନନ୍ତରକରଣସୀଲା, ଅନନ୍ତରପୟୋଜନାତି ୱା ଆନନ୍ତରିକା, ତେ ଏୱ ଆନନ୍ତରିୟାତି ୱୁତ୍ତା। କମ୍ମାନି ଏୱ ଅନ୍ତରାୟିକାତି କମ୍ମନ୍ତରାୟିକା। ମୋକ୍ଖସ୍ସେୱ ଅନ୍ତରାୟଂ କରୋତି, ନ ସଗ୍ଗସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଚାରଲକ୍ଖଣାଭାୱତୋ। ନ ହି ଭିକ୍ଖୁନିୟା ଧମ୍ମରକ୍ଖିତଭାୱୋ ଅତ୍ଥି। ପାକତିକଭିକ୍ଖୁନୀୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଅରିୟାୟ ପନ ପୱତ୍ତଂ ଅପାୟସଂୱତ୍ତନିୟମେୱ। ନନ୍ଦମାଣୱକୋ ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। ଉଭିନ୍ନଂ ସମାନଚ୍ଛନ୍ଦତାୱସେନ ୱା ଅସଗ୍ଗନ୍ତରାୟିକତା, ମୋକ୍ଖନ୍ତରାୟିକତା ପନ ମୋକ୍ଖତ୍ଥପଟିପତ୍ତିୟା ୱିଦୂସନତୋ, ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପନ ପୱତ୍ତିୟଂ ସଗ୍ଗନ୍ତରାୟିକତାପି ନ ସକ୍କା ନିୱାରେତୁନ୍ତି। ଅହେତୁକଦିଟ୍ଠିଅକିରିୟଦିଟ୍ଠିନତ୍ଥିକଦିଟ୍ଠିୟୋୱ ନିୟତଭାୱଂ ପତ୍ତା ନିୟତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଧମ୍ମା। ପଟିସନ୍ଧିଧମ୍ମାତି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମାହ। ପଣ୍ଡକାଦିଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ସବ୍ବାୟପି ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିୟା ୱିପାକନ୍ତରାୟିକଭାୱତୋ। ଯା ହି ଅରିୟେ ଉପୱଦତି, ସା ଚେତନା ଅରିୟୂପୱାଦଧମ୍ମା। ତତୋ ପରନ୍ତି ଖମାପନତୋ ଉପରି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ମହାସୀହନାଦସ୍ସ ଲୀନତ୍ଥପକାସନେ ୱୁତ୍ତମେୱ। ଯାୱ ଭିକ୍ଖୁଭାୱଂ ପଟିଜାନାତି ପାରାଜିକଂ ଆପନ୍ନୋ। ନ ୱୁଟ୍ଠାତି ସେସଂ ଗରୁକାପତ୍ତିଂ। ନ ଦେସେତି ଲହୁକାପତ୍ତିଂ।

ଅୟଂ ଭିକ୍ଖୁ ଅରିଟ୍ଠୋ। ରସେନ ରସଂ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଅନୱଜ୍ଜେନ ପଚ୍ଚୟପରିଭୁଞ୍ଜନରସେନ ସାୱଜ୍ଜଂ କାମଗୁଣପରିଭୋଗରସଂ ସମାନେତ୍ୱା। ଉପନେନ୍ତୋ ୱିୟାତି ବନ୍ଧନଂ ଉପନେନ୍ତୋ ୱିୟ। ‘‘ଘଟେନ୍ତୋ ୱିୟା’’ତିପି ପାଠୋ। ଉପସଂହରନ୍ତୋ ୱିୟାତି ସଦିସତଂ ଉପସଂହରନ୍ତୋ ୱିୟ ଏକନ୍ତସାୱଜ୍ଜେ ଅନୱଜ୍ଜଭାୱପକ୍ଖେପେନ। ପାପକନ୍ତି ଲାମକଟ୍ଠେନ ଦୁଗ୍ଗତିସମ୍ପାପନଟ୍ଠେନ ଚ ପାପକଂ। ସେତୁକରଣୱସେନ ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ବନ୍ଧନ୍ତେନ ୱିୟ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ‘‘ସାୱଜ୍ଜ’’ନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଂ ‘‘ଅନୱଜ୍ଜ’’ନ୍ତି ଗହଣେନ ତେନ ପଟିୱିରୁଜ୍ଝନ୍ତୋ। ଏକନ୍ତତୋ ଅନନ୍ତରାୟିକନ୍ତି ଗହଣେନ ୱେସାରଜ୍ଜଞାଣଂ ପଟିବାହନ୍ତୋ। କାମକଣ୍ଟକେହି ଅରିୟମଗ୍ଗସମ୍ପାପଟିପତ୍ତି ନ ଉପକ୍କିଲିସ୍ସତୀତି ୱଦନ୍ତୋ ‘‘ଅରିୟମଗ୍ଗେ ଖାଣୁକଣ୍ଟକାଦୀନିପକ୍ଖିପନ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ପଠମପାରାଜିକସିକ୍ଖାପଦସଙ୍ଖାତେ, ‘‘ଅବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ପହାୟା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୮, ୧୯୪) ଆଦିଦେସନାସଙ୍ଖାତେ ଚ ଆଣାଚକ୍କେ।

ପୁଚ୍ଛମାନା ସମନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତି ନାମ। ପୁଚ୍ଛା ହି ଅନୁୟୋଗୋତି। ତେନାଧିଗତାୟ ଲଦ୍ଧିୟା ଅନୁୱଜ୍ଜନତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚନୁଭାସନେନ ପୁନ ପଟିଜାନାପନଂ ପତିଟ୍ଠାପନଂ, ତଂ ପନସ୍ସ ଆଦାୟ ସମାଦାପନଂ ୱିୟ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସମନୁଗାହନ୍ତି ନାମା’’ତି। ତସ୍ସା ପନ ଲଦ୍ଧିୟା ଅନୁୟୁଞ୍ଜିତାୟ ୱୁଚ୍ଚମାନମ୍ପି କାରଣଂ କାରଣପତିରୂପକମେୱାତି ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛନଂ ସମନୁଭାସନଂ। ଅନୁଦହନଟ୍ଠେନ ଅନୁପାୟପଟିପତ୍ତିୟା ସମ୍ପତି ଆୟତିଞ୍ଚ ଅନୁଦହନଟ୍ଠେନ। ମହାଭିତାପନଟ୍ଠେନ ଅନୱଟ୍ଠିତସଭାୱତାୟ। ଇତ୍ତରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ମୁହୁତ୍ତରମଣୀୟତାୟ। ତାୱକାଲିକଟ୍ଠେନ ପରେହି ଅଭିଭୱନୀୟତାୟ। ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗପଲିଭଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଛେଦନଭେଦନାଦିଅଧିକରଣଭାୱେନ। ଉଗ୍ଘାଟସଦିସତାୟ ଅଧିକୁଟ୍ଟନଟ୍ଠେନ। ଅୱଣେ ୱଣଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଅନ୍ତୋ ଅନୁପୱିସନସଭାୱତାୟ ୱିନିୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକଅନତ୍ଥନିମିତ୍ତତାୟ ସାସଙ୍କସପ୍ପଟିଭୟଟ୍ଠେନ।ଦିଟ୍ଠିଥାମେନାତି ତସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିୟା ଥାମଗତଭାୱେନ। ଦିଟ୍ଠିପରାମାସେନାତି ଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତପରାମସନେନ। ଦିଟ୍ଠିୟେୱ ହି ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପରତୋ ଆମସନେନ ପରାମାସୋ। ଅଭିନିୱିସ୍ସାତି ତଣ୍ହାଭିନିୱେସପୁବ୍ବଙ୍ଗମେନ ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସେନ ‘‘ଇଦମେୱେତ୍ଥ ତଥ’’ନ୍ତି ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା। ଯସ୍ମା ହି ଅଭିନିୱେସନଂ ତତ୍ଥ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠଂ ନାମ ହୋତି।ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା’’ତି।

୨୩୫।ନତ୍ଥୀତି ୱତ୍ତୁକାମୋପୀତି ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଂ ନିଗୁହେତୁକାମତାୟ ଅୱଜାନିତୁକାମୋପି। ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତି ପଟିଜାନାତି। ଦ୍ୱେ କଥାତି ୱିସଂୱାଦନକଥଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ଅଭୂତକଥା ହି ପୁବ୍ବେ ପୱତ୍ତା ଭୂତକଥାୟ ୱସେନ ଦ୍ୱେ କଥାତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୨୩୬।କସ୍ସ ଖୋ ନାମାତି ଇମିନା ସତ୍ଥା ‘‘ନ ମମ ତୁଯ୍ହଂ ତାଦିସସ୍ସ ଅତ୍ଥାୟ ଧମ୍ମଦେସନା ନାମ ଭୂତପୁବ୍ବା’’ତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ଖତ୍ତିୟସ୍ସ ୱା’’ତିଆଦି।

ଞାଣମଯା ଉସ୍ମା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଉସ୍ମୀ, ତଥାରୂପେହି ପଚ୍ଚଯେହି ଅନୁସ୍ମୀକତୋ ତସ୍ମିଂ ଅଭାୱେ ପଟିୱେଧଗବ୍ଭୋ'ପି ଉସ୍ମୀକତୋତି ୱିକତଭାୱତୋ ପଞ୍ଚାୱୀଜମସ୍ସ ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମୱିନଯେ ଅପି ନୁ ଅତ୍ଥୀତି ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୂ ପୁଚ୍ଛତି। ତେ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତା ୱଦନ୍ତି ଠାନଗତେନ ଦୁଚ୍ଚରିତେନ ଞାଣୁପହତଭାୱଂ ସମ୍ପସ୍ସନ୍ତା। ନିତ୍ତେଜଭୂତୋତି ନିତ୍ତେଜଂ ଭୂତୋ ତେଜୋହାନିପ୍ପତ୍ତୋ। ତତୋ ଏୱ ଭିକ୍ଖୂନମ୍ପି ସମ୍ମୁଖା ଓଲୋକେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ପତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅଧୋମୁଖୋ। ସହଧମ୍ମିକଂ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତୁଂ ଅୱିସହନତୋ ଅପ୍ପଟିଭାନୋ। ସମ୍ପତ୍ତୂପଗନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତିଆୱହଂ। ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭେନ୍ତୋତି ପଟିସେଧେନ୍ତୋ।

୨୩୭। ଅନ୍ତରାଯକରଲଦ୍ଧିଯା ସଭାୱୱିଭାୱନେନ ପରିସଂ ସୋଧେତି। ନିସ୍ସାରେତି ନୀହରତି ଅୱିସୁଦ୍ଧଦିଟ୍ଠିତାଯ। କସ୍ସଚି ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଅଜାନନ୍ତସ୍ସ। ତସ୍ସ ହି ଏୱଂ ଭୱେଯ୍ଯ "ସହସା କଥିତ"ନ୍ତି। ନ ହି କଦାଚି ବୁଦ୍ଧାନଂ ସହସା କିରିଯା ନାମ ଅତ୍ଥି। ଅସ୍ସାତି "କସ୍ସଚୀ"ତି ୱୁତ୍ତଭିକ୍ଖୁସ୍ସ। ସୁତ୍ୱାପିତୁଣ୍ହୀଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି ଅଥାପି ସିଯାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଂ ସଙ୍କନ୍ତି "ସଚେ ହୀ"ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ସଙ୍କଂ ପରିକପ୍ପନଂ। ନ କରିସ୍ସନ୍ତୀତି ପରିସାଯ ଲଦ୍ଧିଂ ସୋଧେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଲଦ୍ଧିଂ ପକାସେନ୍ତୋତି ମହାସାୱଜ୍ଜତାୱସେନ ପକାସେନ୍ତୋ। ସଞ୍ଞାୱିତକ୍କେହୀତି ସୁଭନିମିତ୍ତାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗାହାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତେହି ସଞ୍ଞାୱିତକ୍କେହି। ତେନାହ "କିଲେସକାମସମ୍ପଯୁତ୍ତେହୀ"ତି। ମେଥୁନସମାଚାରନ୍ତି ଇଦଂ ଅଧିକାରୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଦଞ୍ଞମ୍ପି ପନ – "ଅପିଚ ଖୋ ମାତୁଗାମସ୍ସ ଉଚ୍ଛାଦନଂ ପରିମଦ୍ଦନଂ ନହାପନଂ ସମ୍ବାହନଂ ସାଦିଯତୀ"ତିଆଦିନା (ଅ॰ ନି॰ ୭।୫୦) ଆଗତଂ ୱିସଭାଗୱତ୍ଥୁୱିସଯଂ ଆମିସପରିଭୋଗଂ। "ଅଞ୍ଞତ୍ରେୱ କାମେହି ଅଞ୍ଞତ୍ର କାମସଞ୍ଞାହି ଅଞ୍ଞତ୍ର କାମୱିତକ୍କେହି ସମାଚରିସ୍ସତୀ"ତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି।

୨୩୮। ଯୋନିସୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଛନ୍ଦରାଗୋତି ନିଚ୍ଛନ୍ଦରାଗୋ, ତଂ ନିଚ୍ଛନ୍ଦରାଗଂ। କଦାଚି ଉପୋସଥିକଭାୱେନ ସମାଦିନ୍ନସୀଲାପି ହୋନ୍ତି କଦାଚି ନୋତି ଅନିବଦ୍ଧସୀଲାନଂ ଗହଟ୍ଠାନଂ। ସୀଲସମାଦାନଭାୱତୋ ଅନ୍ତରାଯକରଂ। ୱତ୍ଥୁକାମାନଂ ସଚ୍ଛନ୍ଦରାଗପରିଭୋଗଞ୍ଚ। ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆୱରଣକରଂ। ପଚ୍ଚଯାନଂ ସଚ୍ଛନ୍ଦରାଗପରିଭୋଗଞ୍ଚ। ଅଯଂ ଅରିଟ୍ଠୋ ଦୁଗ୍ଗହିତାଯ ପରିଯତ୍ତିଯା ୱସେନ ଅମ୍ହେ ଚେୱ ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖତି, ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଖନତି, ବହୁଞ୍ଚ ଅପୁଞ୍ଞଂ ପସୱତୀତି ଏୱଂ ସଞ୍ଞା ମା ହୋନ୍ତୂତି ଦୁଗ୍ଗହିତାଯ ପରିଯତ୍ତିଯା ଦୋସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ। ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ସଜ୍ଝାଯନ୍ତି ଚେୱ ୱାଚୁଗ୍ଗତଂ କରୋନ୍ତା ଧାରେନ୍ତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୁତ୍ତନ୍ତିଆଦିନା ନୱପ୍ପଭେଦମ୍ପି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଂ ପରିଯାଦିଯତି। କଥଂ ସୁତ୍ତଂ ନୱପ୍ପଭେଦଂ? ସଗାଥକଞ୍ହି ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ଯଂ, ନିଗ୍ଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ୱେଯ୍ଯାକରଣଂ, ତଦୁଭଯୱିନିମୁତ୍ତଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ଉଦାନାଦିୱିସେସସଞ୍ଞାୱିରହିତଂ ନତ୍ଥି, ଯଂ ସୁତ୍ତଙ୍ଗଂ ସିଯା, ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀନଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ନ ସିଯା ଗାଥାଭାୱତୋ ଧମ୍ମପଦାଦୀନଂ ୱିଯ, ଗେଯ୍ଯଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ୱା ସିଯା ସଗାଥକତ୍ତା ସଗାଥାୱଗ୍ଗସ୍ସ ୱିଯ, ତଥା ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ ସଗାଥକପ୍ପଦେସାନନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ –

ସୁତ୍ତନ୍ତି ସାମଞ୍ଞୱିଧି, ୱିସେସୱିଧଯୋ ପରେ;

ସନିମିତ୍ତା ନିରୂଳ୍ହତ୍ତା, ସହତାଞ୍ଞେନ ନଞ୍ଞତୋ। (ଦୀ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧।ନିଦାନକଥାୱଣ୍ଣନା; ଅ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୨।୪।୬; ସାରତ୍ଥ॰ ଟୀ॰ ୧। ବାହିରନିଦାନକଥା);

ସବ୍ବସ୍ସପି ହି ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ସୁତ୍ତନ୍ତି ଅଯଂ ସାମଞ୍ଞୱିଧି। ତେନେୱାହ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାନୋ ନେତ୍ତିଯଂ (ନେତ୍ତି॰ ୧।ସଙ୍ଗହୱାର) "ନୱୱିଧସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯେଟ୍ଠୀ"ତି। "ଏତ୍ତକଂ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସୁତ୍ତାଗତଂ ସୁତ୍ତପରିଯାପନ୍ନଂ (ପାଚି॰ ୬୫୫, ୧୨୪୨), ସକୱାଦେ ପଞ୍ଚ ସୁତ୍ତସତାନୀ"ତି (ଧ॰ ସ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ନିଦାନକଥା; କଥା॰ ଅଟ୍ଠ॰ ନିଦାନକଥା) ଏୱମାଦି ଚ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକଂ। ତଦେକଦେସେସୁ ପନ ଗେଯ୍ଯାଦଯୋ ୱିସେସୱିଧଯୋ ତେନ ତେନ ନିମିତ୍ତେନ ପତିଟ୍ଠିତା। ତଥା ହି ଗେଯ୍ଯସ୍ସ ସଗାଥକତ୍ତଂ ତବ୍ଭାୱନିମିତ୍ତଂ। ଲୋକେପି ହି ସସିଲୋକଂ ସଗାଥକଂ ୱା ଚୁଣ୍ଣିଯଗନ୍ଥଂ "ଗେଯ୍ଯ"ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଗାଥାୱିରହେ ପନ ସତି ପୁଚ୍ଛଂ କତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଭାୱୋ ୱେଯ୍ଯାକରଣସ୍ସ ତବ୍ଭାୱନିମିତ୍ତଂ। ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନଞ୍ହି "ବ୍ୟାକରଣ"ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ବ୍ୟାକରଣମେୱ ୱେଯ୍ଯାକରଣଂ।

ଏୱଂ ସନ୍ତେ ସଗାଥକାଦୀନମ୍ପି ପୁଚ୍ଛଂ କତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ ୱେଯ୍ଯାକରଣଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ଗେଯ୍ଯାଦିସଞ୍ଞାନଂ ଅନୋକାସଭାୱତୋ, "ଗାଥାୱିରହେ ସତୀ"ତି ୱିସେସିତତ୍ତା ଚ। ତଥା ହି ଧମ୍ମପଦାଦୀସୁ କେୱଲଂ ଗାଥାବନ୍ଧେସୁ, ସଗାଥକତ୍ତେପି ସୋମନସ୍ସଞାଣମଯିକଗାଥାଯୁତ୍ତେସୁ, "ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ"ନ୍ତି (ଇତିୱୁ॰ ୧) ଆଦିୱଚନସମ୍ବନ୍ଧେସୁ, ଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମପଟିସଂଯୁତ୍ତେସୁ ଚ ସୁତ୍ତୱିସେସେସୁ ଯଥାକ୍କମଂ ଗାଥା-ଉଦାନ-ଇତିୱୁତ୍ତକ-ଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମ-ସଞ୍ଞା ପତିଟ୍ଠିତା, ତଥା ସତିପି ଗାଥାବନ୍ଧଭାୱେ ଭଗୱତୋ ଅତୀତାସୁ ଜାତୀସୁ ଚରିଯାନୁଭାୱପ୍ପକାସକେସୁ ଜାତକସଞ୍ଞା, ସତିପି ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନଭାୱେ ସଗାଥକତ୍ତେ ଚ କେସୁଚି ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ୱେଦସ୍ସ ଲଭାପନତୋ ୱେଦଲ୍ଲସଞ୍ଞା ପତିଟ୍ଠିତାତି ଏୱଂ ତେନ ତେନ ସଗାଥକତ୍ତାଦିନା ନିମିତ୍ତେନ ତେସୁ ତେସୁ ସୁତ୍ତୱିସେସେସୁ ଗେଯ୍ଯାଦିସଞ୍ଞା ପତିଟ୍ଠିତାତି ୱିସେସୱିଧଯୋ ସୁତ୍ତଙ୍ଗତୋ ପରେ ଗେଯ୍ଯାଦଯୋ।

ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଗେଯ୍ୟଙ୍ଗାଦିନିମିତ୍ତରହିତଂ, ତଂ ସୁତ୍ତଙ୍ଗଂ ୱିସେସସଞ୍ଞାପରିହାରେନ ସାମଞ୍ଞସଞ୍ଞାଯ ପୱତ୍ତନତୋତି। ନନୁ ଚ ସଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ୟଂ, ନିଗ୍ଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ୱେୟ୍ୟାକରଣନ୍ତି ସୁତ୍ତଙ୍ଗଂ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି ଚୋଦନା ତଦୱତ୍ଥା ଏୱାତି? ନ ତଦୱତ୍ଥା ସୋଧିତତ୍ତା। ସୋଧିତଞ୍ହି ପୁବ୍ବେ ''ଗାଥାୱିରହେ ସତି ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନଭାୱୋ ୱେୟ୍ୟାକରଣସ୍ସ ତବ୍ଭାୱନିମିତ୍ତ''ନ୍ତି।

ଯଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ ''ଗାଥାଭାୱତୋ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀନଂ ସୁତ୍ତଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ନ ସିଯା''ତି (ଖୁ॰ ପା॰ ୫।୧; ସୁ॰ ନି॰ ୨୬୧), ତଂ ନ, ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା। ନିରୁଳ୍ହୋ ହି ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀନଂ ସୁତ୍ତଭାୱୋ। ନ ହି ତାନି ଧମ୍ମପଦବୁଦ୍ଧୱଂସାଦଯୋ ୱିଯ ଗାଥାଭାୱେନ ପଞ୍ଞାତାନି, ଅଥ ଖୋ ସୁତ୍ତଭାୱେନେୱ। ତେନେୱ ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ସୁତ୍ତନାମକ''ନ୍ତି ନାମଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସଗାଥକତ୍ତା ଗେଯ୍ୟଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ସିଯା''ତି , ତଦପି ନତ୍ଥି, ଯସ୍ମା ସହତାଞ୍ଞେନ। ସହ ଗାଥାହୀତି ହି ସଗାଥକଂ, ସହଭାୱୋ ଚ ନାମ ଅତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞେନ ହୋତି, ନ ଚ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀସୁ ଗାଥାୱିନିମୁତ୍ତୋ କୋଚି ସୁତ୍ତପଦେସୋ ଅତ୍ଥି, ଯୋ ''ସହ ଗାଥାହୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ, ନ ଚ ସମୁଦାଯୋ ନାମ କୋଚି ଅତ୍ଥି। ଯଦପି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ ସଗାଥକପ୍ପଦେସାନଂ ଗେଯ୍ୟଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ସିଯା''ତି, ତଦପି ନ ଅଞ୍ଞତ୍ତତୋ। ଅଞ୍ଞା ଏୱ ହି ତା ଗାଥା ଜାତକାଦିପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା, ଅତୋ ନ ତାହି ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗାଦୀନଂ ଗେଯ୍ୟଙ୍ଗଭାୱୋତି। ଏୱଂ ସୁତ୍ତାଦୀନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଙ୍କରାଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅତ୍ଥତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥଭୂତଂ ଯଥାଭୂତଂ ଅତ୍ଥଂ। ଅନତ୍ଥମ୍ପି କେଚି ୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ''ଅତ୍ଥୋ''ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ''ଅତ୍ଥତ୍ଥ''ନ୍ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। କାରଣତ୍ଥନ୍ତି କାରଣଭୂତଂ ଅତ୍ଥଂ, ସୀଲଂ ସମାଧିସ୍ସ କାରଣଂ, ସମାଧି ୱିପସ୍ସନାଯାତି ଏୱଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ କାରଣଭୂତଂ ଅତ୍ଥଂ। ତେନାହ ''ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ସୀଲ''ନ୍ତିଆଦି। ତେନେତଂ ଦସ୍ସେତି – ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ସୀଲଂ କଥିତଂ, ତଞ୍ଚ ଯାୱଦେୱ ସମାଧତ୍ଥଂ, ସମାଧି ୱିପସ୍ସନତ୍ଥୋ, ୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗତ୍ଥା, ମଗ୍ଗୋ ଫଲତ୍ଥୋ, ୱଟ୍ଟଂ କଥିତଂ ଯାୱଦେୱ ୱିୱଟ୍ଟାଧିଗମତ୍ଥନ୍ତି ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି। ଏୱଂ ପାଠଇଯଂ ''ଅତ୍ଥ''ନ୍ତି ଇମିନା ଭାସିତତ୍ଥପଯୋଜନତ୍ଥାନଂ ଗହିତତା ୱେଦିତବ୍ବା। ନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ନ ୱିଚାରେନ୍ତି, ନିଜ୍ଝାନପଞ୍ଞାକ୍ଖମା ନ ହୋନ୍ତି, ନିଜ୍ଝାଯିତ୍ୱା ପଞ୍ଞାଯ ରୋଚେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇତି ଏୱଂ ଏତାଯ ପରିଯତ୍ତିଯା ୱାଦପ୍ପମୋକ୍ଖାନିସଂସା ଅତ୍ତନୋ ଉପରି ପରେହି ଆରୋପିତୱାଦସ୍ସ ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ମୋକ୍ଖପଯୋଜନା ହୁତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣନ୍ତି। ୱାଦପ୍ପମୋକ୍ଖୋ ୱା ନିନ୍ଦାପମୋକ୍ଖୋ। ଯସ୍ସ ଚାତି ଯସ୍ସ ଚ ସୀଲାଦିପୂରଣେନ ପତ୍ତବ୍ବସ୍ସ, ମଗ୍ଗସ୍ସ ୱା ତଦଧିଗମେନ ପତ୍ତବ୍ବସ୍ସ, ଫଲସ୍ସ ୱା ତଦଧିଗମେନ ପତ୍ତବ୍ବସ୍ସ, ଅନୁପାଦାୱିମୋକ୍ଖସ୍ସ ୱା ଅତ୍ଥାଯ। ଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣନ୍ତି, ଞାଯେନ ପରିଯାପୁଣନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନାନୁଭୋନ୍ତି ନ ୱିନ୍ଦନ୍ତି। ତେସଂ ତେ ଧମ୍ମା ଦୁଗ୍ଗହିତା ଉପାରମ୍ଭମାନଦପ୍ପମକ୍ଖପଳାସାଦିହେତୁଭାୱେନ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି।

୨୩୯। ଅଲଂ ପରିଯତ୍ତୋ ଗଦୋ ଅସ୍ସାତି ଅଲଗଦ୍ଦୋ ଅନୁନାସିକଲୋପଂ ଦ-କାରାଗମଞ୍ଚ କତ୍ୱା। ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖକନ୍ତାରତୋ ନିତ୍ଥରଣତ୍ଥାଯ ପରିଯତ୍ତି ନିତ୍ଥରଣପରିଯତ୍ତି। ଭଣ୍ଡାଗାରେ ନିଯୁତ୍ତୋ ଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ, ଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ ୱିଯ ଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ, ଧମ୍ମରତନାନୁପାଲକୋ। ଅଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଭଣ୍ଡାଗାରିକସ୍ସେୱ ସତୋ ପରିଯତ୍ତି ଭଣ୍ଡାଗାରିକପରିଯତ୍ତି। ''ୱଂସାନୁରକ୍ଖକୋୱା''ତି ଅୱଧାରଣଂ ସୀହାୱଲୋକନଞାଯେନ ତନ୍ତିଧାରକୋୱ ପୱେଣିପାଲକୋୱାତି ପୁରିମପଦଦ୍ୱଯେପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଯଦି ତନ୍ତିଧାରଣାଦିଅତ୍ଥଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ପରିଯାପୁଣନଂ ଭଣ୍ଡାଗାରିକପରିଯତ୍ତି, କସ୍ମା ''ଖୀଣାସୱସ୍ସା''ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସପି ଅଯଂ ନଯୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଅନୁଯୋଗଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଯୋ ପନା''ତିଆଦି। ଅତ୍ତନୋ ଠାନେତି ନିତ୍ଥରଣଟ୍ଠାନେ। କାମଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ''ପୱେଣିଂ ପାଲେସ୍ସାମୀ''ତି ଅଜ୍ଝାସଯେନ ପରିଯାପୁଣାତି। ଅତ୍ତନୋ ପନ ଭୱକନ୍ତାରତୋ ଅନିତ୍ତିଣ୍ଣତ୍ତା ତସ୍ସ ସା ପରିଯତ୍ତି ନିତ୍ଥରଣପରିଯତ୍ତି ଏୱ ନାମ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ''ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସା''ତିଆଦି।

ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମନ୍ତୀତି ନିଜ୍ଝାନପଞ୍ଞଂ ଖମନ୍ତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆଗତେ ସୀଲାଦିଧମ୍ମେ ନିଜ୍ଝାଯିତ୍ୱା ପଞ୍ଞାଯ ରୋଚେତ୍ୱା ଯାଥାୱତୋ ଗହେତବ୍ବା ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ''ଇଧ ସୀଲ''ନ୍ତିଆଦି। ନ କେୱଲଂ ସୁଗ୍ଗହିତଂ ପରିଯତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାଯ ମଗ୍ଗଭାୱନାଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯା, ପରୱାଦନିଗ୍ଗହସକୱାଦପତିଟ୍ଠାପନାଦୀନିପି ଇଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପରୱାଦେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ଉପ୍ପନ୍ନଂ ପରପ୍ପୱାଦଂ ସହଧମ୍ମେନ ସୁନିଗ୍ଗହଂ ନିଗ୍ଗହିତ୍ୱା''ତିଆଦି (ଦୀ॰ ନି॰ ୨।୧୬୮)। ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିୱିନିୱେଠନାଦିୱସେନ ଇଚ୍ଛିତଂ ଇଚ୍ଛିତଂ ପାଠଇପଦେସଂ। ମୋଚେତୁନ୍ତି ଅପନେତୁଂ। ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ଅସଂୱତ୍ତନମ୍ପି ତଦଭାୱେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକହିତସୁଖସ୍ସ କାରଣମେୱ ତସ୍ମିଂ ସତି ଭାୱତୋତି। ସୁଗ୍ଗହିତଅଲଗଦ୍ଦସ୍ସପି ହିତାଯ ସୁଖାଯ ସଂୱତ୍ତନତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୨୪୦। ଉତ୍ତରନ୍ତି ଏତେନାତି ଉତ୍ତରୋ, ସିନନ୍ତି ବନ୍ଧନ୍ତୀତି ସେତୁ, ଉତ୍ତରୋ ଚ ସୋ ସେତୁ ଚାତି ଉତ୍ତରସେତୁ। କୂଲଂ ପରତୀରଂ ୱହତି ପାପେତୀତି କୁଲ୍ଲଂ। କଲାପଂ କତ୍ୱା ବଦ୍ଧୋତି ୱେଠଉନଠଆଦୀହି କଲାପୱସେନ ବଦ୍ଧୋ। ଅଣ୍ଣୁନ୍ତି ଇଦଂ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଆରମ୍ମଣଂ ସଞ୍ଞୋଜନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ଥୂଲନ୍ତି ଇତରଂ। ଦିଟ୍ଠିନ୍ତି ଯଥାଭୂତଦସ୍ସନଂ, ୱିପସ୍ସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ଏୱଂ ପରିଯୋଦାତନ୍ତି ତେଭୂମକେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଞାତଂ ''ନେତଂ ମମ, ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେସୋ ଅତ୍ତା''ତି, ଏୱଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସାଭାୱେନ ସବ୍ବସୋ ୱିସୁଦ୍ଧଂ, ପରିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ଏୱ ପରିଯୋଦାତଂ। ନ ଅଲ୍ଲୀଯେଥାତି

ନିକନ୍ତିଓସେନ ନ ନିସ୍ସଯେଥ। ନ କେଲାଯେଥାତି ନ ମମାଯେଥ। ନ ଧନାଯେଥାତି ଧନଂ ଦ୍ରବ୍ଯଂ ନ କଯିରାଥ। ଉଭଯତ୍ଥାତି ସମଥେ ୱିପସ୍ସନାଯ ଚ।

ଅସଦ୍ଧମ୍ମେତିଆଦୀସୁ ଅସତଂ ହୀନଜ୍ଝାସଯାନଂ ଧମ୍ମୋତି ଅସଦ୍ଧମ୍ମୋ। ଗାମୱାସୀନଂ ଧମ୍ମୋତି ଗାମଧମ୍ମୋ। କିଲେସାନଂ ୱସ୍ସନସଭାୱତାଯ ୱସଲଧମ୍ମୋ। କିଲେସେହି ଦୂସିତତ୍ତା ଥୂଲତ୍ତା ଚ ଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲୋ। ଉଦକସୁଦ୍ଧିପରିଯୋସାନତାଯ ଓଦକନ୍ତିକୋ। ''ଧମ୍ମାପି ୱୋ ପହାତବ୍ବା''ତି ଇମିନାପି ଓୱାଦେନ ଭିକ୍ଖୂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କଥେନ୍ତୋପି ଅରିଟ୍ଠଂଯେୱ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି।

୨୪୧।ତିୱିଧଗ୍ଗାହୱସେନାତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୱସେନ। ଯଦି ଏୱଂ ''ଅହଂ ମମାତି ଗଣ୍ହାତୀ''ତି ଗାହଦ୍ୱଯମେୱ କସ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ନଯିଦମେୱଂ ତତ୍ଥାପି ଗାହତ୍ତଯସ୍ସେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ''ଅହ''ନ୍ତି ହି ଇମିନା ମାନଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହା ୱୁତ୍ତା ''ଅହମସ୍ମୀ''ତି ଗାହସାମଞ୍ଞତୋ। ଦିଟ୍ଠିପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଉତ୍ତରଦିଟ୍ଠିଯା ସଙ୍ଖାଯଦିଟ୍ଠିଯା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା ଚ କାରଣଭାୱତୋ। ଆରମ୍ମଣଂ ପଞ୍ଚ ଖନ୍ଧା, ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀନି ଚ। ଦିଟ୍ଠିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ଅୱିଜ୍ଜା-ଫସ୍ସ-ସଞ୍ଞା-ୱିତକ୍କ-ଅଯୋନିସୋମନସିକାର-ପାପମିତ୍ତପରତୋଘୋସାଦିକୋ ଦିଟ୍ଠିଯା ଉପନିସ୍ସଯାଦିପଚ୍ଚଯୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ (ପଟି। ମ। ୧।୧୨୪)''କତମାନି ଅଟ୍ଠ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନାନି ଅୱିଜ୍ଜାପି ଫସ୍ସୋପି ସଞ୍ଞାପି ୱିତକ୍କୋପି ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋପି ପାପମିତ୍ତୋପି ପରତୋଘୋସୋପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନ''ନ୍ତିଆଦି। ରୂପାରମ୍ମଣାତି ରୁପ୍ପନସଭାୱଧମ୍ମାରମ୍ମଣା। ରୂପଂ ପନ ଅତ୍ତାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଇଧ ''ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୮୧, ୩୪୫) ଇମସ୍ସ ଗାହସ୍ସ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ସୋ ହି ''ଯମ୍ପି ତଂ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ପରତୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଧ ପନ ''ରୂପୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତାନଂ ସମନୁପସ୍ସତି, ଅତ୍ତନି ରୂପଂ, ରୂପସ୍ମିଂ ଅତ୍ତାନ''ନ୍ତି ଇମେ ତଯୋ ଗାହା ଅଧିପ୍ପେତାତି କେଚି, ତଦଯୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ରୂପଂ ଅତ୍ତା ନ ହୋତି, ଅତ୍ତଗ୍ଗାହସ୍ସ ପନ ଆଲମ୍ବନଂ ହୋତି, ଅତ୍ତସଭାୱେଯେୱ ୱା ରୂପାଦିଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଅତ୍ତାନଂ ତସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ ଅନୁପଲବ୍ଭନତୋ, ତସ୍ମା ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣାୱ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ରୂପଂ ପନ ''ଅତ୍ତା''ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ''ଯମ୍ପି ତଂ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ପନ ୱିପସ୍ସନାପଟିୱିପସ୍ସନା ୱିଯ ଦିଟ୍ଠିଅନୁପସ୍ସନା ନାମ ଦସ୍ସିତା।

ଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନାନଂ ସମ୍ପତ୍ତଗାହିନ୍ଦ୍ରିଯୱିସଯତାଯ ପତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବତା। ତଞ୍ହି ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯଂ ପରିଭୁତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧଂ ହୁତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି। ଅୱସେସାନି ସତ୍ତାଯତନାନି ୱିଞ୍ଞାତଂ ନାମ ମନସା ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବତୋ। ଅଞ୍ଞଥା ଇତରେସମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାତତା ସିଯା। ପତ୍ତନ୍ତି ଅଧିଗତଂ। ପରିଯେସିତନ୍ତି ଗୱେସିତଂ। ଅନୁୱିଚରିତନ୍ତି ଚିନ୍ତିତଂ। ତେନାହ ''ମନସା''ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପତ୍ତପରିଯେସନାନଂ ଅପଟିକ୍ଖେପସ୍ସ, ୱିସୁଂ, ଏକଜ୍ଝଂ ପଟିକ୍ଖେପସ୍ସ ଚ ୱସେନ ଚତୁକ୍କୋଟିକଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପତ୍ତପରିଯେସିତେହି ଅନୁୱିଚରିତସ୍ସ ଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଲୋକସ୍ମିଞ୍ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିଯେସିତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ପଠମଂ ଚେତସା ପଚ୍ଛା କାଯେନ ପତ୍ତତ୍ତା ପତ୍ତଂ ନାମ। ପରିଯେସିତ୍ୱା ନୋପତ୍ତଂ ପରିଯେସିତଂ ନାମ କେୱଲଂ ପରିଯେସିତଭାୱତୋ। ଅପରିଯେସିତ୍ୱା ପତ୍ତଞ୍ଚ ନୋପତ୍ତଞ୍ଚ ମନସା ଅନୁୱିଚରିତବ୍ବତୋ ମନସାନୁୱିଚରିତଂ ନାମ।

ଅଯଞ୍ଚ ୱିକପ୍ପୋ ଆକୁଲୋ ୱିଯାତି ''ଅଥ ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପତ୍ତଟ୍ଠେନାତି ପତ୍ତଭାୱେନ ପତ୍ତତାସାମଞ୍ଞେନ। ଅପରିଯେସିତ୍ୱା ନୋପତ୍ତଂ ମନସାନୁୱିଚରିତଂ ନାମ ପତ୍ତିଯା ପରିଯେସନାଯ ଚ ଅଭାୱତୋ। ସବ୍ବଂ ୱା ଏତନ୍ତି ''ପରିଯେସିତ୍ୱା ପତ୍ତମ୍ପୀ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି। ଇମିନାତି ''ଯମ୍ପି ତଂ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ''ତିଆଦିୱଚନେନ। ୱିଞ୍ଞାଣାରମ୍ମଣା ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଯୋ କଥିତା ପାରିସେସଞାଯେନ । ଏୱଂ ପାରିସେସଞାଯପରିଗ୍ଗହେ କିଂ ପଯୋଜନନ୍ତି ଆହ ''ଦେସନାୱିଲାସେନା''ତିଆଦି। ଯେସଂ ୱିନେଯ୍ୟାନଂ ଦେସେତବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ ସରୂପଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣକିଚ୍ଚ-ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମ-ଫଲୱିସେସାଦି-ପକାରନ୍ତରୱିଭାୱନେନ ପଟିୱେଧୋ ହୋତି, ତେସଂ ତପ୍ପକାରଭେଦେହି ଧମ୍ମେହି, ଯେସଂ ପନ ଯେନ ଏକେନେୱ ପକାରେନ ସରୂପେନେୱ ୱା ୱିଭାୱନେ କତେ ପଟିୱେଧୋ ହୋତି, ତେସଂ ତଂ ୱତ୍ୱା ଧମ୍ମିସ୍ସରତ୍ତା ତଦଞ୍ଞଂ ନିରୱସେସାକାରୱିଭାୱନଞ୍ଚ ଦେସନାୱିଲାସୋ। ତେନାହ ''ଦିଟ୍ଠାଦିଆରମ୍ମଣୱସେନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦସ୍ସିତ''ନ୍ତି।

ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଦିଟ୍ଠି ଏୱ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଯଂ ରୂପଂ ଏସା ଦିଟ୍ଠି ''ଲୋକୋ ଚ ଅତ୍ତା ଚା''ତି ଗଣ୍ହାତି। ତଂ ରୂପଂ ସନ୍ଧାଯ ''ସୋ ଲୋକୋ ସୋ ଅତ୍ତା''ତି ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଯୋଜନା। ସୋ ପେଚ୍ଚଭୱିସ୍ସାମୀତି ଉଚ୍ଛେଦଘାତନିକୱାଦୱସେନାଯଂ ଦିଟ୍ଠୀତି ଆହ ''ସୋ ଅହଂ ପରଲୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନିଚ୍ଚୋ ଭୱିସ୍ସାମୀ''ତିଆଦି। ଧୁୱୋତି ଥିରୋ। ସସ୍ସତୋତି ସବ୍ବଦାଭାୱୀ। ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମୋତି ଜରାଯ ମରଣେନ ଚ ଅୱିପରିଣାମେତବ୍ବସଭାୱୋ, ନିବ୍ବିକାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତମ୍ପି ଦସ୍ସନନ୍ତି ତମ୍ପି ତଥାୱୁତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଦସ୍ସନଂ ଅତ୍ତାନଂ ୱିଯ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୱିସେସେନ ଗଣ୍ହାତି। ତେନାହ ''ଏତଂ ମମା''ତିଆଦି। ଦିଟ୍ଠାରମ୍ମଣାତି ଦିଟ୍ଠିୱିସଯା। କଥଂ ପନ ଦିଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିୱିସଯା ହୋତୀତି ଆହ ''ୱିପସ୍ସନାଯା''ତିଆଦି। ପଟିୱିପସ୍ସନାକାଲେତି ଯମକତୋ ସମ୍ମସନାଦିକାଲଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ତତ୍ଥ ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକାନଂ ସଦ୍ଦେ ୱିଯ, ୱେଦଜ୍ଝାଯୀନଂ ୱେଦସଦ୍ଦେ ୱିଯ ଚ ଦିଟ୍ଠିଯଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହପ୍ପୱତ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ସମନୁପସ୍ସତୀତି ପଦସ୍ସ ଚ ତସ୍ସୋ ସମନୁପସ୍ସନା ଅତ୍ଥୋତି ଯୋଜନା। ତେନ ସମନୁପସ୍ସନା ନାମ ଚତୁବ୍ବିଧାତି ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଞାଣଂ ତାୱ ସମୱିସମଂ

ସମ୍ମା ଯାଥାଓତୋ ଅନୁପସ୍ସତୀତି ସମନୁପସ୍ସନା। ଇତରା ପନ ସଂକିଲେସଓସେନ ଅନୁ ଅନୁ ପସ୍ସନ୍ତୀତି ସମନୁପସ୍ସନା। ଯଦି ଏୱଂ ହୋତୁ ତାଓ ଦିଟ୍ଠିସମନୁପସ୍ସନା ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନଭାଓତୋ, କଥଂ ତଣ୍ହାମାନାତି? ତଣ୍ହାଯପି ସତ୍ତାନଂ ପାପକରଣେ ଉପାଯଦସ୍ସନଓସେନ ପଞ୍ଞାପତିରୂପିକା ପଓତ୍ତି ଲବ୍ଭତେଓ, ଯାଯ ଓଞ୍ଚନନିକତିସାଚିଯୋଗା ସମ୍ଭଓନ୍ତି। ମାନୋପି ସେଯ୍ଯାଦିନା ଦସ୍ସନଓସେନେଓ ତଥା ଅତ୍ତାନଂ ଉହତୀତି ତଣ୍ହାମାନାନଂ ସମନୁପସ୍ସନାପତିରୂପିକା ପଓତ୍ତି ଲବ୍ଭତୀତି ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ। ଅଓିଜ୍ଜମାନେତି ''ଏତଂ ମମା''ତି ଏୱଂ ଗହେତବ୍ବେ ତଣ୍ହାଓତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ ଅନୁପଲବ୍ଭମାନେ ଓିନଟ୍ଠେ। ନ ପରିତସ୍ସତି ଭଯପରିତ୍ତାସତଣ୍ହାପରିତ୍ତାସାନଂ ମଗ୍ଗେନ ସମୁଗ୍ଘାତିତତ୍ତା।

୨୪୨।ଚତୂହି କାରଣେହୀତି ''ଅସତି ନ ପରିତସ୍ସତୀ''ତି ଓୁତ୍ତମ୍ପି ଇତରେହି ତୀହି ସହ ଗହେତ୍ୱା ଓୁତ୍ତଂ। ଚତୂହି କାରଣେହୀତି ଚତୁକ୍କୋଟିକସୁଞ୍ଞତାକଥନସ୍ସ କାରଣେହି। ବହିଦ୍ଧା ଅସତୀତି ବାହିରେ ଓତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅଓିଜ୍ଜମାନେ। ସା ପନସ୍ସ ଅଓିଜ୍ଜମାନତା ଲଦ୍ଧଓିନାସେନ ୱା ଅଲଦ୍ଧାଲାଭେନ ୱାତି ପାଠଇଯଂ – ''ଅହୁ ୱତ ମେ, ତଂ ୱତ ମେ ନତ୍ଥି, ସିଯା ୱତ ମେ, ତଂ ୱତାହଂ ନ ଲଭାମୀ''ତି ଓୁତ୍ତନ୍ତି ତଦୁଭଯଂ ପରିକ୍ଖାରଓସେନ ଓିଭଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପରିତସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ବହିଦ୍ଧା ପରିକ୍ଖାରଓିନାସେ''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯାନଂ ''ରଥୋ ୱଯ୍ହ''ନ୍ତି ଏୱମାଦି। ୱାହନଂ ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦି।

ଯେହିକିଲେସେହୀତି ଯେହି ଅସନ୍ତପତ୍ଥନାଦୀହି କିଲେସେହି। ଏୱଂ ଭୱେଯ୍ଯାତି ଏୱଂ ''ଅହୁ ୱତ ମେ''ତିଆଦିନା ଚୋଦନାଦି ଭୱେଯ୍ଯ। ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନାଧିଟ୍ଠାନପରିଯୁଟ୍ଠାନାଭିନିୱେସାନୁସଯାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅପରାପରଂ ପଓତ୍ତାସୁ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ଯା ପରତୋ ଉପ୍ପନ୍ନା ଦିଟ୍ଠିଯୋ, ତାସଂ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନା ଦିଟ୍ଠିଯୋ କାରଣଟ୍ଠେନ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନାନି। ଅଧିକରଣଟ୍ଠେନ ଦିଟ୍ଠାଧିଟ୍ଠାନାନି, ପରିଯୁଟ୍ଠାନପ୍ପଓତ୍ତିଯା ସବ୍ବାପି ଦିଟ୍ଠିପରିଯୁଟ୍ଠାନାନି। ''ଇଦମେଓ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୨୦୨, ୪୨୭; ୩।୨୭-୨୯; ଉଦା। ୫୫; ମହାନି। ୨୦; ନେତ୍ତି। ୫୯) ପଓତ୍ତିଯା ଅଭିନିୱେସା। ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ ସନ୍ତାନେ ସଯନ୍ତୀତି ଅନୁସଯାତି ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ପଦାନଂ ଓିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଣ୍ହାଦୀହି କମ୍ମନିଯତାଯ ସଙ୍ଖାରାଓ ଇଞ୍ଜିତାନୀତି ସଙ୍ଖାରୈଞ୍ଜିତାନି। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେଓ ନଯୋ। ଉପଧୀଯତି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଉପଧି, ଖନ୍ଧାଓ ଉପଧି ଖନ୍ଧୂପଧି। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ତଦେଓ ଚ ଆଗମ୍ମ ତଣ୍ହା ଖୀଯତି ଓିରଜ୍ଜତି ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଯୋଜନା। ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜିସ୍ସାମି ନାମସ୍ସୁଦିଆଦୀସୁ ନିପାତମତ୍ତଂ, ସଂସଯେ ୱା। ତାସୋତି ଅତ୍ତନିଯାଭାୱଂ ପଟିଚ୍ଚ ତଣ୍ହାପରିତ୍ତାସୋ ଚେଓ ଭଯପରିତ୍ତାସୋ ଚ। ତେନାହ ''ତାସୋ ହେସୋ''ତିଆଦି। ନୋ ଚସ୍ସଂ,ନୋ ଚ ମେ ସିଯାତି ''ଅହ''ନ୍ତି କିର କୋଚି ନୋ ଚସ୍ସଂ, ''ମେ''ତି ଚ କିଞ୍ଚି ନୋ ସିଯାତି। ତାସପ୍ପତୀକାରଦସ୍ସନଞ୍ହେତଂ।

୨୪୩।ଏତ୍ତାଓତାତି ''ଏୱଂ ଓୁତ୍ତେ''ତିଆଦିନା, ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିଓସେନ ପଓତ୍ତାଯ ''ଛଯିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନାନୀ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୪୧) ୱା। ସାପି ହି ଅଜ୍ଝତ୍ତଖନ୍ଧଓିନାସେ ପରିତସ୍ସନକଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅପରିତସ୍ସନକଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୀ ପଓତ୍ତାତି ତସ୍ସନକସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତାଦସ୍ସନଂ ଅକିଚ୍ଚସାଧକମ୍ପି ସୁଞ୍ଞତାଦସ୍ସନମେଓାତି ଇମେସଂ ଓସେନ ''ଚତୁକ୍କୋଟିକା ସୁଞ୍ଞତା କଥିତା''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ବହିଦ୍ଧା ପରିକ୍ଖାରନ୍ତି ବାହିରଂ ସଓିଞ୍ଞାଣକଂ ଅଓିଞ୍ଞାଣକଞ୍ଚ ସତ୍ତୋପକରଣଂ। ତଞ୍ହି ଜୀଓିତଓୁତ୍ତିଯା ପରିକ୍ଖାରକଟ୍ଠେନ ''ପରିକ୍ଖାରୋ''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ପରିଗ୍ଗହଂ ନାମ କତ୍ୱାତି ''ମମ ଇଦ''ନ୍ତି ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବତାଯ ପରିଗ୍ଗହିତଂ ନାମ କତ୍ୱା। ସବ୍ବୋପି ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୋ ''ଅତ୍ତା ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ ସସ୍ସତୋ, ଅତ୍ତା ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ଓିନସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିସନ୍ନିସ୍ସଯୋଯେଓାତି ଓୁତ୍ତଂ ''ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିପମୁଖା ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଯୋ''ତି। ଅଯାଥାଓଗ୍ଗାହିନା ଅଭିନିୱେସନପଞ୍ଞାପନାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭଭାଓତୋ ଦିଟ୍ଠି ଏଓ ନିସ୍ସଯୋତି ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯୋ। ପରିଗ୍ଗଣ୍ହେଯ୍ଯାତି ନିଚ୍ଚାଦିଓିସେସଯୁତ୍ତଂ କତ୍ୱା ପରିଗ୍ଗଣ୍ହେଯ୍ଯ। କିମେୱଂ ପରିଗ୍ଗହେତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ଯ ? ସବ୍ବତ୍ଥାତି ''ତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ ଉପାଦିଯେଥ, ତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯଂ ନିସ୍ସଯେଥା''ତି ଏତେସୁପି।

୨୪୪।ଅତ୍ତନି ୱା ସତୀତି ଯସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଭାୱେନ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନିଯନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚେଯ୍ଯ, ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତନି ସତି, ସୋ ଏଓ ପନ ଅତ୍ତା ପରମତ୍ଥତୋ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସକ୍କା ହି ଓତ୍ତୁଂ ବାହିରକପରିକପ୍ପିତୋ ଅତ୍ତା ''ପରମତ୍ଥୋ''ତି? ସିଯା ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଞେଯ୍ଯସଭାଓତ୍ତା ଯଥା ତଂ ଘଟୋ, ଯଦି ପନ ତଦଞ୍ଞଂ ନାମ କିଞ୍ଚି ଅଭଓିସ୍ସ, ନ ତଂ ନିଯମତୋ ଓିପରୀତଂ ସିଯାତି? ନ ଚ ସୋ ପରମତ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥି ପମାଣେହି ଅନୁପଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ତୁରଙ୍ଗମଓିସାଣଂ ଓିଯାତି। ଅତ୍ତନିଯେ ୱା ପରିକ୍ଖାରେ ସତୀତି ''ଇଦଂ ନାମ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକ''ନ୍ତି ତସ୍ସ କିଞ୍ଚନଭାୱେନ ନିଚ୍ଛିତେ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଓତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସତି। ଅତ୍ତନୋ ଇଦନ୍ତି ହି ଅତ୍ତନିଯନ୍ତି। ଅହନ୍ତି ସତୀତି ''ଅହଂ ନାମାଯ''ନ୍ତି ଅହଂକାରଓତ୍ଥୁଭୂତେ ପରମତ୍ଥତୋ ନିଦ୍ଧାରିତସରୂପେ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ସତି ତସ୍ସ ସନ୍ତକଭାୱେନ ମମାତି କିଞ୍ଚି ଗହେତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ ଭୱେଯ୍ଯ। ମମାତି ସତି ''ଅହ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଓ ନଯୋ। ଇତି ପରମତ୍ଥତୋ ଅତ୍ତନୋ ଅନୁପଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ଅତ୍ତନିଯଂ କିଞ୍ଚି ପରମତ୍ଥତୋ ନତ୍ଥେୱାତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନତ୍ତତାଯ ଅନତ୍ତନିଯତଂ, ଅନତ୍ତନିଯତାଯ ଚ ଅନତ୍ତକତଂ ଦସ୍ସେତି। ଭୂତତୋତି ଭୂତତ୍ଥତୋ। ତଥତୋତି ତଥସଭାଓତୋ। ଥିରତୋତି ଠିତସଭାଓତୋ ନିବ୍ବିକାରତୋ।

ଯସ୍ମା ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତୀତି ଯସ୍ମା ପୁବ୍ବେ ଅସନ୍ତଂ ପଚ୍ଚଯସମଓାଯେନ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ଭଙ୍ଗୁପଗମେନ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ନ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚଂ, ଅଧୁଓନ୍ତି

ଅତ୍ଥୋ। ତତୋ ଏୱ ଉପ୍ପାଦୱଯୱତ୍ତିତୋତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱସେନ ନିରୁଜ୍ଝନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତନତୋ। ସଭାୱୱିଗମୋ ଇଧ ୱିପରିଣାମୋ, ଖଣିକତା ତାୱକାଲିକତା, ନିଚ୍ଚସଭାୱାଭାୱତୋ ଏୱ ନିଚ୍ଚପଟିକ୍ଖେପୋ। ଅନିଚ୍ଚଧମ୍ମା ହି ତେନେୱ ଅତ୍ତନୋ ଅନିଚ୍ଚଭାୱେନ ଅତ୍ଥତୋ ନିଚ୍ଚତଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତି ନାମ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି। ଉପ୍ପାଦଜରାଭଙ୍ଗୱସେନ ରୂପସ୍ସ ନିରନ୍ତରବାଧତାତି ପଟିପୀଳନାକାରେନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖତା। ସନ୍ତାପୋ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଦିୱସେନ ସନ୍ତାପନଂ ପରିଦହନଂ, ତତୋ ଏୱସ୍ସ ଦୁସ୍ସହତାଯ ଦୁକ୍ଖମତା। ତିଣ୍ଣନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖତାନଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଅଧିଟ୍ଠାନତାଯ ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁକତା। ସୁଖସଭାୱାଭାୱତୋ ଏୱ ସୁଖପଟିକ୍ଖେପୋ। ୱିପରିଣାମଧମ୍ମନ୍ତି ଜରାଯ ମରଣେନ ଚ ୱିପରିଣମନସଭାୱଂ। ଯସ୍ମା ଇଦଂ ରୂପଂ ପଚ୍ଚଯସମୱାଯେନ ଉପ୍ପାଦଂ, ଉପ୍ପାଦାନନ୍ତରଂ ଜରଂ ପତ୍ୱା ଅୱସ୍ସମେୱ ଭିଜ୍ଜତି, ଭିନ୍ନଞ୍ଚ ଭିନ୍ନମେୱ, ନାସ୍ସ କସ୍ସଚି ସଙ୍କମୋତି ଭୱନ୍ତରାନୁପଗମନସଙ୍ଖାତେନ ସଙ୍କମାଭାୱେନ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମତଂ ପାକଟଂ କାତୁଂ ‘‘ଭୱସଙ୍କନ୍ତି ଉପଗମନସଭାୱ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପକତିଭାୱୱିଜହନଂ ସଭାୱୱିଗମୋ ନିରୁଜ୍ଝନମେୱ। ନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମଂ ରୂପଂ। ଇମିନାତି ‘‘ନୋ ହେତଂ, ଭନ୍ତେ’’ତି ରୂପସ୍ସ ତଣ୍ହାଦିଗ୍ଗାହାନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱପଟିକ୍ଖେପେନ। ରୂପଞ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଠିତିଂ ମା ପାପୁଣାତୁ, ଠିତିପ୍ପତ୍ତଂ ମା ଜୀରତୁ, ଜରପ୍ପତ୍ତଂ ମା ଭିଜ୍ଜତୁ, ଉଦଯବ୍ବଯେହି ମା କିଲମିଯତୂତି ନ ଏତ୍ଥ କସ୍ସଚି ୱସୀଭାୱୋ ଅତ୍ଥି, ସ୍ୱାଯମସ୍ସ ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠୋ ଅନତ୍ତତାସଲ୍ଲକ୍ଖଣସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅୱସୱତ୍ତନାକାରେନ ରୂପଂ, ଭନ୍ତେ, ଅନତ୍ତାତି ପଟିଜାନନ୍ତୀ’’ତି। ନିୱାସିକାରକୱେଦକଅଧିଟ୍ଠାଯକୱିରହେନ ତତୋ ସୁଞ୍ଞତା ସୁଞ୍ଞଟ୍ଠୋ, ସାମିଭୂତସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଭାୱତୋ ଅସ୍ସାମିକଟ୍ଠୋ, ଯଥାୱୁତ୍ତୱସୱତ୍ତିଭାୱାଭାୱତୋ ଅନିସ୍ସରଟ୍ଠୋ, ପରପରିକପ୍ପିତଅତ୍ତସଭାୱାଭାୱତୋ ଏୱ ଅତ୍ତପଟିକ୍ଖେପଟ୍ଠୋ।

ଯସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣେନ ୱିଯ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ, ତଦୁଭଯେନ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ସୁୱିଞ୍ଞାପଯଂ, ନ କେୱଲଂ, ତସ୍ମା ତଦୁଭଯେନେତ୍ଥ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନଂ କତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଭଗୱା ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚୱସେନାତି ଅନିଚ୍ଚତାୱସେନ। ଦୁକ୍ଖୱସେନାତି ଦୁକ୍ଖତାୱସେନ। ନ ଉପପଜ୍ଜତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ତମେୱ ଅଯୁଜ୍ଜମାନତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ଅତ୍ତୱାଦୀ ଅତ୍ତାନଂ ନିଚ୍ଚଂ ପଞ୍ଞପେତି, ଚକ୍ଖୁଂ ପନ ଅନିଚ୍ଚଂ, ତସ୍ମା ଚକ୍ଖୁ ୱିଯ ଅତ୍ତାପି ଅନିଚ୍ଚୋ ଆପନ୍ନୋ। ତେନାହ ‘‘ଯସ୍ସ ଖୋ ପନା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ୱେତୀତି ୱିଗଚ୍ଛତି ନିରୁଜ୍ଝତି। ଇତି ଚକ୍ଖୁ ଅନତ୍ତାତି ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଉଦଯବ୍ବଯୱନ୍ତତାଯ ଅନିଚ୍ଚତା, ଅତ୍ତନୋ ଚ ଅତ୍ତୱାଦିନା ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଅନିଚ୍ଛିତତ୍ତା ଚକ୍ଖୁ ଅନତ୍ତା।

କାମଂ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣସୁତ୍ତେ (ସଂ। ନି। ୩।୫୯; ମହାୱ। ୨୦) – ‘‘ଯସ୍ମା ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପଂ ଅନତ୍ତା, ତସ୍ମା ରୂପଂ ଆବାଧାଯ ସଂୱତ୍ତତୀ’’ତି ରୂପସ୍ସ ଅନତ୍ତତାଯ ଦୁକ୍ଖତା ୱିଭାୱିତା ୱିଯ ଦିସ୍ସତି, ତଥାପି ‘‘ଯସ୍ମା ରୂପଂ ଆବାଧାଯ ସଂୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ଅନତ୍ତା’’ତି ପାକଟତାଯ ସାବାଧତାଯ ରୂପସ୍ସ ଅତ୍ତସାରାଭାୱୋ ୱିଭାୱିତୋ, ତତୋ ଏୱ ଚ ‘‘ନ ଲବ୍ଭତି ରୂପେ ଏୱଂ ମେ ରୂପଂ ହୋତୁ, ଏୱଂ ମେ ରୂପଂ ମା ଅହୋସୀ’’ତି ରୂପେ କସ୍ସଚି ଅନିସ୍ସରତା, ତସ୍ସ ଚ ଅୱସୱତ୍ତନାକାରୋ ଦସ୍ସିତୋତି ଆହ ‘‘ଦୁକ୍ଖୱସେନ ଅନତ୍ତତଂଦସ୍ସେତୀ’’ତି। ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଯଂ ୱତ୍ଥୁ ଅନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଉଦଯବ୍ବଯପଟିପୀଳିତତ୍ତା, ଯଂ ପନ ନିଚ୍ଚଂ ତଦଭାୱତୋ, ତଂ ସୁଖଂ ଯଥା ତଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଂ ତନ୍ତି କାରଣନିଦ୍ଦେସୋଯଂ, ଯସ୍ମା ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ତସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ ତଦନତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଇମିନା ଘଟାଦି ୱିଯ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ଇମିନାୱ ନଯେନ ‘‘ଅନତ୍ତା’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ଲବ୍ଭମାନେପି ‘‘ଅନତ୍ତା’’ତି ୱତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି। ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱଦନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଯଥାରହଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ‘‘ଅକ୍ଖିସୂଲାଦିୱିକାରପ୍ପତ୍ତକାଲେ ୱିଯ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଦୁକ୍ଖଂ ରୂପ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ଦୁଦ୍ଦସଂ ଦୁପ୍ପଞ୍ଞାପନଂ। ତଥା ହି ସରଭଙ୍ଗାଦଯୋପି ସତ୍ଥାରୋ ନାଦ୍ଦସଂସୁ, କୁତୋ ପଞ୍ଞାପନା। ତଯିଦଂ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ।

ତସ୍ମାତିହାତିଆଦିନା ତିଯଦ୍ଧଗତରୂପଂ ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏତରହି ଅଞ୍ଞଦାପୀ’’ତି। ତଂ ପନ ଯାଦିସଂ ତାଦିସମ୍ପି ତଥା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିୱିସେସୋପି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ପି-ସଦ୍ଦେନ ୱା ତସ୍ସାପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୨୪୫।ଉକ୍କଣ୍ଠତୀତି ନାଭିରମତି। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ‘‘ନିବ୍ବିଦା’’ତି ବଲୱୱିପସ୍ସନା ୱୁଚ୍ଚତି, ସାନୁଲୋମା ପନ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ‘‘ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ’’ତି, ସା ଇଧ କଥଂ ନିବ୍ବିଦା ନାମ ଜାତାତି ଆହ ‘‘ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାଯ ହୀ’’ତିଆଦି। ଇମିନା ସିଖାପତ୍ତନିବ୍ବେଦତାଯ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ଇଧ ନିବ୍ବିଦାନାମେନ ୱୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି।

‘‘ସୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସଞ୍ଞଗ୍ଗଂ ଫୁସତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୪୧୪, ୪୧୫) ୱତ୍ୱା ‘‘ସଞ୍ଞା ଖୋ ପୋଟ୍ଠପାଦ ପଠମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପଚ୍ଛା ଞାଣ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୪୧୬) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସଞ୍ଞଗ୍ଗନ୍ତି ୱୁତ୍ତା ଲୋକିଯାସୁ ପହାନସଞ୍ଞାସୁ ସିଖାପତ୍ତଭାୱତୋ। ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାଦସ୍ସନସ୍ସ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତୀତି କତ୍ୱା। ତତୋ ପରଞ୍ହି ଅସଙ୍ଖତାରମ୍ମଣଂ ଞାଣଂ ହୋତି। ତେନାହ – ‘‘ପୁବ୍ବେ ଖୋ ସୁସିମ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣଂ, ପଚ୍ଛା ନିବ୍ବାନେ ଞାଣ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୭୦)। ପାରିସୁଦ୍ଧିପଧାନିଯଙ୍ଗନ୍ତି ୱୁତ୍ତା ମଗ୍ଗାଧିଗମସ୍ସ ପରିପନ୍ଥଭୂତସବ୍ବସଂକିଲେସୱିସୁଦ୍ଧି ପଧାନିକସ୍ସ ଯୋଗିନୋ, ପଧାନଭାୱନାଯ ୱା ଜାତଂ ଅଙ୍ଗନ୍ତି କତ୍ୱା। ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧୀତି ୱୁତ୍ତା ପରମୁକ୍କଂସଗତପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଭାୱତୋ। ଅତମ୍ମଯତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତମ୍ମଯତା ନାମ

ତଣ୍ହା, କାମତଣ୍ହାଦୀସୁ ତାଯ ତାଯ ନିବ୍ବତ୍ତା ତମ୍ମଯଂ ନାମ ତେଭୂମିକପ୍ପୱତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋତି କତ୍ୱା। ତସ୍ସା ତଣ୍ହାଯ ପରିଯାଦାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା ଅତମ୍ମଯତାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିସ୍ସାଯାତି ତଂ ଅତମ୍ମଯତଂ ପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ୱା। ଆଗମ୍ମାତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ନାନତ୍ତାତି ନାନାସଭାୱା ବହୂ ଅନେକପ୍ପକାରା। ନାନତ୍ତସିତାତି ନାନାରମ୍ମଣନିସ୍ସିତା ରୂପାଦିୱିସଯା। ଏକତ୍ତାତି ଏକସଭାୱା। ଏକତ୍ତସିତାତି ଏକଂଯେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ନିସ୍ସିତା। ତଂ ନିସ୍ସାଯାତି ତଂ ଏକତ୍ତସିତଂ ଉପେକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ୱା। ଏତିସ୍ସାତି ଏତିସ୍ସା ଉପେକ୍ଖାଯ। ପହାନଂ ହୋତୀତି ଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖତୋ ପଭୁତି ସବ୍ବଂ ଉପେକ୍ଖଂ ପଜହିତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ‘‘ଅତମ୍ମଯତା’’ତି ୱୁତ୍ତାଯ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାଯ ଅରୂପାୱଚରସମାପତ୍ତିଉପେକ୍ଖାଯ ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖାଯ ଚ ପହାନଂ ହୋତୀତି ପରିଯାଦାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତାତି। ସବ୍ବସଙ୍ଖାରଗତସ୍ସ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ଯତାପଟିସଙ୍ଖାନସ୍ସ ସିଖାପତ୍ତଭାୱତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ଯତା ପଟିସଙ୍ଖାନନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତା। ମୁଦୁମଜ୍ଝାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିଆକାରମତ୍ତଂ, ଅତ୍ଥତୋ ଏକତ୍ଥା ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ଯତାଦଯୋ, ବ୍ଯଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ। ଦ୍ୱୀହି ନାମେହୀତି ଗୋତ୍ରଭୁ, ୱୋଦାନନ୍ତି ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି ନାମେହି।

ୱିରାଗୋତି ମଗ୍ଗୋ, ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ୱିରଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ୱିରାଗୋ, ତେନ। ମଗ୍ଗେନ ହେତୁଭୂତେନ। ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତିୱସେନ ୱିମୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ‘‘ଫଲଂ କଥିତ’’ନ୍ତି।

ମହାଖୀଣାସୱୋତି ପସଂସାୱଚନଂ ଯଥା ‘‘ମହାରାଜା’’ତି। ତଥା ହି ତଂ ପସଂସନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ‘‘ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଉକ୍ଖିତ୍ତପଲିଘୋ ଇତିପୀ’’ତିଆଦିମାହାତି। ତଦତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ଇଦାନି ତସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାଭୂତେହୀତି ଯାଥାୱତୋ ଭୂତେହି। ଦୁରୁକ୍ଖିପନଟ୍ଠେନାତି ପଚୁରଜନେହି ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯଭାୱେନ। ନିବ୍ବାନନଗରପ୍ପୱେସେ ୱିବନ୍ଧନେନ ପଲିଘୋ ୱିଯାତି ପଲିଘୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ମତ୍ଥକଚ୍ଛିନ୍ନୋ ତାଲୋ ପତ୍ତଫଲାଦୀନଂ ଅନଙ୍ଗତୋ ତାଲାୱତ୍ଥୁ ଅସିୱେ ‘‘ସିୱା’’ତି ସମଞ୍ଞା ୱିଯ। ତେନାହ ‘‘ସୀସଚ୍ଛିନ୍ନତାଲୋ ୱିଯ କତା’’ତି। ପୁନବ୍ଭୱସ୍ସ କରଣସୀଲୋ, ପୁନବ୍ଭୱଂ ୱା ଫଲଂ ଅରହତୀତି ପୋନୋଭୱିକୋ। ଏୱଂଭୂତୋ ପନ ପୁନବ୍ଭୱଂ ଦେତି ନାମାତି ଆହ ‘‘ପୁନବ୍ଭୱଦାଯକୋ’’ତି। ପୁନବ୍ଭୱଖନ୍ଧାନଂ ପଚ୍ଚଯୋତି ଇମିନା ଜାତିସଂସାରୋତି ଫଲୂପଚାରେନ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ପରିକ୍ଖାତି ୱୁଚ୍ଚତି ସନ୍ତାନସ୍ସ ପରିକ୍ଖିପନତୋ। ସଂକିଣ୍ଣତ୍ତାତି ସବ୍ବସୋ କିଣ୍ଣତ୍ତା ୱିନାସିତତ୍ତା। ଗବ୍ଭୀରାନୁଗତଟ୍ଠେନାତି ଗମ୍ଭୀରଂ ଅନୁପୱିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ। ଲୁଞ୍ଚିତ୍ୱାତି ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା। ଏତାନୀତି କାମରାଗସଞ୍ଞୋଜନାଦୀନି। ଅଗ୍ଗଳଆତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଅୱଧାରଣଟ୍ଠେନ। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ପତିତୋ ମାନଦ୍ଧଜୋ ଏତସ୍ସାତି ପତିତମାନଦ୍ଧଜୋ। ଇତରଭାରୋରୋପନସ୍ସ ପୁରିମପଦେହି ପକାସିତତ୍ତା ‘‘ମାନଭାରସ୍ସେୱ ଓରୋପିତତ୍ତା ପନ୍ନଭାରୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମାନସଂଯୋଗେନେୱ ୱିସଂଯୁତ୍ତତ୍ତାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପଞ୍ଚପି ଖନ୍ଧେ ଅୱିସେସତୋ ଅସ୍ମୀତି ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନୋ ‘‘ଅସ୍ମିମାନୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ରୂପେ ଅସ୍ମୀତି ମାନୋ’’ତିଆଦି।

ନଗରଦ୍ୱାରସ୍ସ ପରିସ୍ସଯପଟିବାହନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ସୋଭନତ୍ଥଞ୍ଚ ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ଏସିକତ୍ଥମ୍ଭେ ନିଖଣିତ୍ୱା ଠପେନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ନଗରଦ୍ୱାରେ ଉସ୍ସାପିତେ ଏସିକତ୍ଥମ୍ଭେ’’ତି। ପାକାରୱିଦ୍ଧଂସନେନେୱ ପରିକ୍ଖାଯ ଭୂମିସମକରଣଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପାକାରଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତୋ ପରିକ୍ଖଂ ସଂକିରିତ୍ୱା’’ତି। ଏୱନ୍ତିଆଦି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ। ସନ୍ତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନୋ କାଯୋ ଧମ୍ମସମୂହୋତି ସକ୍କାଯୋ, ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ କମ୍ମକାରଣା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧେ ଆଗତା। ଅକ୍ଖିରୋଗସୀସରୋଗାଦଯୋ ଅଟ୍ଠନୱୁତି ରୋଗା। ରାଜଭଯାଦୀନି ପଞ୍ଚୱୀସତି ମହାଭଯାନି।

୨୪୬।ଅନଧିଗମନୀଯୱିଞ୍ଞାଣତନ୍ତି ‘‘ଇଦଂ ନାମ ନିସ୍ସାଯ ଇମିନା ନାମ ଆକାରେନ ପୱତ୍ତତୀ’’ତି ଏୱଂ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଚିତ୍ତଂ। ଅନ୍ୱେସନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ ଏକୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅନ୍ୱେସନ୍ତୋ’’ତି। ସତ୍ତୋପି ତଥାଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୬୫) ୱିଯ। ସତ୍ତୋ ହି ଯଥେକୋ କମ୍ମକିଲେସେହି ଇତ୍ଥତ୍ତଂ ଆଗତୋ, ତଥା ଅପରୋପି ଆଗତୋତି ‘‘ତଥାଗତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉତ୍ତମପୁଗ୍ଗଲୋତି ଭଗୱନ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ଖୀଣାସୱୋପୀତି ଯୋ କୋଚି ଖୀଣାସୱୋପି ‘‘ତଥାଗତୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସୋପି ହି ଯଥେକୋ ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ସୂପଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଯଥାଭୂତଂ ଭାୱେତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ଅରହତ୍ତଂ ଆଗତୋ ଅଧିଗତୋ, ତଥା ଅପରୋପି ଆଗତୋତି ‘‘ତଥାଗତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅସଂୱିଜ୍ଜମାନୋତି ପରମତ୍ଥତୋ ଅନୁପଲବ୍ଭନୀଯୋ। ଅୱିନ୍ଦେଯ୍ଯୋତି ନ ୱିନ୍ଦିତବ୍ବୋ, ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ତଥାଗତୋ ସତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ନ ପଞ୍ଞପେମି ପରମତ୍ଥତୋ ସତ୍ତସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କିଂ ପଞ୍ଞପେସ୍ସାମି ପଞ୍ଞତ୍ତିଉପାଦାନସ୍ସପି ଧରମାନକସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ‘‘ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଖେମଂ, ଅନୁପ୍ପତ୍ତି ଖେମ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅସଙ୍ଗତାଯ ଧାତୁଯା ପକ୍ଖନ୍ଦନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗଫଲସମାପତ୍ତିଅତ୍ଥଂ ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତଂ ୱା।

ତୁଚ୍ଛାତି କରଣେ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ତୁଚ୍ଛକେନା’’ତି। ୱିନଯତୀତି ୱିନଯୋ, ସୋ ଏୱ ୱେନଯିକୋ। ତଥା ମନ୍ତି ତଥାଭୂତଂ ମଂ। ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ହି ସତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱଂ ୱଦନ୍ତୋ ସତ୍ତୱିନାସପଞ୍ଞାପକୋ ଚ ନାମ ସିଯା, ଅହଂ ପନ ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ତଂ ‘‘ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱଦାମି। ଯଥା ଚ ଲୋକୋ ୱୋହରତି, ତଥେୱ ତଂ ୱୋହରାମି, ତଥାଭୂତଂ ମଂ ଯେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ‘‘ୱେନଯିକୋ ସମଣୋ ଗୋତମୋ’’ତି ୱଦନ୍ତା ଅସତା

ତୁଚ୍ଛା ମୁସା ଅଭୂତେନ ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଚରିମଚିତ୍ତଂ ନିରୁପାଦାନତୋ ଅନୁପାଦାନୋ ୱିଯ ଜାତୱେଦୋ ପରିନିବ୍ବୁତଂ ଇଦଂ ନାମ ନିସ୍ସିତନ୍ତି ନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ୱଦନ୍ତୋ କିମେତ୍ତାୱତା ଉଚ୍ଛେଦୱାଦୀ ଭୱେଯ୍ଯ, ନାହଂ କଦାଚିପି ଅତ୍ଥି, ନାପି କୋଚି ଅତ୍ଥୀତି ୱଦାମି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ କିଂ ନିସ୍ସାଯ ତେ ମୋଘପୁରିସା ସତୋ ସତ୍ତସ୍ସ ନାମ ଉଚ୍ଛେଦଂ ୱିନାସଂ ୱିଭୱଂ ପଞ୍ଞପେତୀତି ୱଦନ୍ତା ଅସତା…ପେ… ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖନ୍ତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ମହାବୋଧିମଣ୍ଡମ୍ହୀତି ବୋଧିମଣ୍ଡଗ୍ଗହଣେନ ସତ୍ତସତ୍ତାହମାହ। ତେନ ଧମ୍ମଚକ୍କପୱତ୍ତନତୋ (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୩; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ ତନ୍ତିଦେସନଂ ୱଦତି । ଚତୁସଚ୍ଚମେୱ ପଞ୍ଞପେମୀତି ଏତେନ ସଚ୍ଚୱିମୁତ୍ତା ସତ୍ଥୁଦେସନା ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ଏତ୍ଥ ଚ – ''ପୁବ୍ବେ ଚେୱ ଏତରହି ଚ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚେୱ ପଞ୍ଞପେମି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ନିରୋଧ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତୋ ଭଗୱା ନାହଂ କଦାଚିପି ''ଅତ୍ତା ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ୱିନସ୍ସତୀ''ତି ୱା, ''ଅତ୍ତା ନାମ କୋଚି ଅତ୍ଥୀ''ତି ୱା ୱଦାମି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ କିଂ ନିସ୍ସାଯ ତେ ମୋଘପୁରିସା ''ସତୋ ସତ୍ତସ୍ସ ଉଚ୍ଛେଦଂ ୱିନାସଂ ୱିଭୱଂ ପଞ୍ଞପେତୀ''ତି ଅସତା ତୁଚ୍ଛେନ ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ପରେତି ଅମାମକା, ମମ ୱାଦସ୍ସ ଅଭାଜନଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ସଚ୍ଚାନି…ପେ… ଅସମତ୍ଥପୁଗ୍ଗଲା''ତି। ଅଧିପ୍ପାଯେନାତି ଇମିନା ତେସଂ ଅଧିପ୍ପାଯମତ୍ତଂ, ରୋସନୱିହେସନାନି ପନ ତଥାଗତସ୍ସ ଆକାସସ୍ସ ୱିଲିଖନଂ ୱିଯ ନ ସମ୍ଭୱନ୍ତିଯେୱାତି ଦସ୍ସେତି। ଆହନତି ଚିତ୍ତନ୍ତି ଆଘାତୋ। ଅପ୍ପତୀତା ହୋନ୍ତି ଏତେନାତି ଅପ୍ପଚ୍ଚଯୋ। ଚିତ୍ତଂ ନ ଅଭିରାଧଯତୀତି ଅନଭିରଦ୍ଧି। ଅତୁଟ୍ଠୀତି ତୁଟ୍ଠିପଟିପକ୍ଖୋ ତଥାପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ, କୋଧୋ ଏୱ ୱା।

ପରେତି ଅଞ୍ଞେ ଏକଚ୍ଚେ। ଆନନ୍ଦନ୍ତି ପମୋଦନ୍ତି ଏତେନାତି ଆନନ୍ଦୋ, ପୀତିଯା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସୋଭନମନତା ସୋମନସ୍ସଂ, ଚେତସିକସୁଖସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଉପ୍ପିଲତି ପୁରିମାୱତ୍ଥାଯ ଭିଜ୍ଜତି ୱିସେସଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଉପ୍ପିଲଂ, ତଦେୱ ଉପ୍ପିଲାୱିତଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଉପ୍ପିଲାୱିତତ୍ତଂ। ଯାଯ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ କାଯଚିତ୍ତଂ ୱାତପୂରିତଭତ୍ତା ୱିଯ ଉଦ୍ଧୁମାଯନାକାରପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତି, ତସ୍ସା ଗେହସ୍ସିତାଯ ଓଦଗ୍ଗିଯପୀତିଯା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ଅସମତ୍ଥାତି ଦୁକ୍ଖମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନିରୁଜ୍ଝତି ଚ, ନ ଅଞ୍ଞୋ ସତ୍ତୋ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ଏୱଂ ଜାନିତୁଂ ଅସମତ୍ଥା ''ଅତ୍ତା ନାମ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଏୱଂଦିଟ୍ଠିନୋ ଅପ୍ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସା। ଉତ୍ତମଂ ପସାଦନୀଯଟ୍ଠାନଂ ତଥାଗତମ୍ପି ଅକ୍କୋସନ୍ତି, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ଭିକ୍ଖୂତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୨୪୭। ଅନତ୍ତନିଯେପି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ ମିଚ୍ଛାଗାହୱସେନ ଅତ୍ତନିଯସଞ୍ଞାଯ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ପହାନଂ। ଅମ୍ହାକଂ ନେୱ ଅତ୍ତାତି ଯସ୍ମା ରୂପୱେଦନାଦିଯେୱ ଅତ୍ତଗ୍ଗାହୱତ୍ଥୁ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଲୋଭନେଯ୍ଯସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଏତଂ ତିଣକଟ୍ଠସାଖାପଲାସଂ ନ ଅମ୍ହାକଂ ରୂପଂ, ନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ମା ଅମ୍ହାକଂ ନେୱ ଅତ୍ତାତି ଯୋଜନା। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ନେୱ ଅତ୍ତାତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ବାହିରୱତ୍ଥୁ ଅତ୍ତନିଯଭାୱେନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅମ୍ହାକଂ ଚୀୱରାଦିପରିକ୍ଖାରୋପି ନ ହୋତୀ''ତି। ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂଯେୱାତି ବାହିରୱତ୍ଥୁଂ ନିଦସ୍ସନଂ କତ୍ୱା ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂଯେୱ ନ ତୁମ୍ହାକନ୍ତି ପଜହାପେତି। ନ ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା କନ୍ଦଂ ୱିଯ। ନ ଲୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ୱା କେସେ ୱିଯାତି। ଇମିନା ରୂପାଦୀନଂ ନାମମୁଖେନ ପହାନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗିତମତ୍ଥଂ ଛନ୍ଦରାଗୱିନଯେନ ପଜହାପେତୀତି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତି।

୨୪୮। ''ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପଂ ନିଚ୍ଚଂ ୱା''ତିଆଦି ଦେସନା ତିପରିୱଟ୍ଟଂ। ଯାୱ ଇମଂ ଠାନନ୍ତି ''ଏୱଂ ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ''ତି ଯାୱାଯଂ ପାଠପ୍ପଦେସୋ। ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଭାୱେନ ଅକ୍ଖାତତ୍ତାପି ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋତି ଆହ ''ସୁକଥିତତ୍ତା ଏୱ ଉତ୍ତାନୋ ୱିୱଟୋ ପକାସିତୋ''ତି। ତିରିଯଂ ୱିଦାରଣେନ ଛିନ୍ନଂ, ଦୀଘସୋ ଫାଲନେନ ଭିନ୍ନଂ, ତତୋ ଏୱ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସିବ୍ବିତଗଣ୍ଠିକତଜିଣ୍ଣୱତ୍ଥଂ ପିଲୋତିକା, ତଦଭାୱତୋ ଛିନ୍ନପିଲୋତିକୋ, ପିଲୋତିକରହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇରିଯାପଥ-ସଣ୍ଠପନଅୱିଜ୍ଜମାନଝାନ-ୱିପସ୍ସନାନି ଛିନ୍ନାଯ ଅୱିଜ୍ଜମାନାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ସିବ୍ବନଗଣ୍ଠିକରଣସଦିସାନି, ତାଦିସଂ ଇଧ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ''ନ ହେତ୍ଥ…ପେ… ଅତ୍ଥୀ''ତି। ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ନ ଲଭତୀତି ପେସଲେହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂୱାସୱସେନପି ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ନ ଲଭତି, ୱିସେସାଧିଗମୱସେନ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି।

କାରଣ୍ଡୱଂ ନିଦ୍ଧମଥାତି ୱିପନ୍ନସୀଲତାଯ କଚୱରଭୂତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ କଚୱରମିୱ ନିରପେକ୍ଖା ଅପନେଥ। କସମ୍ବୁଞ୍ଚାପକସ୍ସଥାତି କସଟଭୂତଞ୍ଚ ନଂ ଖତ୍ତିଯାଦୀନଂ ମଜ୍ଝଗତଂ ସମ୍ଭିନ୍ନଂ ପଗ୍ଘରିତକୁଟ୍ଠଂ ଚଣ୍ଡାଲଂ ୱିଯ ଅପକସ୍ସଥ ନିକ୍କଡ୍ଢଥ। କିଂ କାରଣଂ? ସଙ୍ଘାରାମୋ ନାମ ସୀଲୱନ୍ତାନଂ କତୋ, ନ ଦୁସ୍ସୀଲାନଂ, ଯତୋ ଏତଦେୱ। ତତୋ ପଲାପେ ୱାହେଥ, ଅସ୍ସମଣେ ସମଣମାନିନେତି ଯଥା ପଲାପା ଅନ୍ତୋସାରରହିତା ଅତଣ୍ଡୁଲା ବହି ଥୁସେନ ୱୀହି ୱିଯ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଏୱଂ ପାପଭିକ୍ଖୂ ଅନ୍ତୋସୀଲରହିତାପି ବହି କାସାୱାଦିପରିକ୍ଖାରେନ ଭିକ୍ଖୂ ୱିଯ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ପଲାପା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେ ପଲାପେ ୱାହେଥ ଓଧୁନାଥ ୱିଧମଥ। ପରମତ୍ଥତୋ ଅସ୍ସମଣେ ୱେସମତ୍ତେନ ସମଣମାନିନେ ଏୱଂ ନିଦ୍ଧମିତ୍ୱାନ…ପେ…ପତିସ୍ସତାତି। ତତ୍ଥ କପ୍ପଯୱ୍ହୋତି କପ୍ପେଥ, କରୋଥାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପତିସ୍ସତାତି ପତି ପତି ସତା ସମ୍ପଜାନନ୍ତା ସୁଟ୍ଠୁ ପଜାନନ୍ତା। ପତିସ୍ସତା ୱା ସପ୍ପତିସ୍ସା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଗାରୱା। ଅଥେୱଂ ସୁଦ୍ଧା ସୁଦ୍ଧେହି ସଂୱାସଂ କପ୍ପେନ୍ତା ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞେନ ସମଗ୍ଗା। ଅନୁକ୍କମେନ ପରିପାକଗତପଞ୍ଞତାଯ ନିପକା। ସବ୍ବସ୍ସେୱିମସ୍ସ

ଦୁକ୍ଖଵଟ୍ଟସ୍ସ ଅନ୍ତଂ କରିସ୍ସଥ, ପରିନିବ୍ବାନଂ ପାପୁଣିସ୍ସଥାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଵଟ୍ଟଂ ତେସଂ ନତ୍ଥି ପଞ୍ଞାପନାଯ ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଵଟ୍ଟମୂଲକତ୍ତା।

ଧମ୍ମଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତି, ଧମ୍ମସ୍ସ ଵା ଅନୁସ୍ସରଣସୀଲାତି ଧମ୍ମାନୁସାରିନୋ। ଏଵଂ ସଦ୍ଧାନୁସାରିନୋପି ଵେଦିତବ୍ବା। ପଟିପନ୍ନସ୍ସାତି ପଟିପଜ୍ଜମାନସ୍ସ, ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠୋପି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଅଧିମତ୍ତନ୍ତି ବଲଵଂ। ପଞ୍ଞାଵାହୀତି ପଞ୍ଞଂ ଵାହେତି, ପଞ୍ଞା ଵା ଇମଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଵହତୀତି ପଞ୍ଞାଵାହୀତିପି ଵଦନ୍ତି। ପଞ୍ଞାପୁବ୍ବଙ୍ଗମନ୍ତି ପଞ୍ଞଂ ପୁରେଚାରିକଂ କତ୍ଵା। ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏଵରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତେନ ଧମ୍ମେନ ସରତି ଅନୁସ୍ସରତୀତି ଧମ୍ମାନୁସାରୀ। ସଦ୍ଧାଵାହୀତି ସଦ୍ଧଂ ଵାହେତି, ସଦ୍ଧା ଵା ଇମଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଵହତୀତି ସଦ୍ଧାଵାହୀତିପି ଵଦନ୍ତି। ସଦ୍ଧାପୁବ୍ବଙ୍ଗମନ୍ତି ସଦ୍ଧଂ ପୁରେଚାରିକଂ କତ୍ଵା। ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏଵରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଦ୍ଧାଯ ସରତି ଅନୁସ୍ସରତୀତି ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ। ସଦ୍ଧାମତ୍ତନ୍ତି ''ଇତିପି ସୋ ଭଗଵା''ତିଆଦିନା ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତାଯ ସଦ୍ଦହନମତ୍ତଂ। ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦେନ ଅଵେଚ୍ଚପ୍ପସାଦଂ ନିଵତ୍ତେତି। ପେମମତ୍ତନ୍ତି ଯଥାଵୁତ୍ତସଦ୍ଧାନୁସାରେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ତୁଟ୍ଠିମତ୍ତଂ। ସିନେହୋତି କେଚି। ଏଵଂ ଵିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ଵା ନିସିନ୍ନାନନ୍ତି କଲାପସମ୍ମସନାଦିଵସେନ ଆରଦ୍ଧଵିପସ୍ସନାନଂ। ଏକା ସଦ୍ଧାତି ଵିପସ୍ସନାନୁସାରେନ ସ୍ଵାକ୍ଖାତଧମ୍ମତା ସିଦ୍ଧା, ତତୋ ଏଵ ଏକା ସେଟ୍ଠା ଉଳାରା ସଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏକଂ ପେମନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଵ ନଯୋ। ସଗ୍ଗେ ଠପିତା ଵିଯ ହୋନ୍ତୀତି ତେସଂ ସଦ୍ଧାପେମାନଂ ସଗ୍ଗସଂଵତ୍ତନିଯତାଯ ଅବ୍ଯଭିଚାରୀଭାଵମାହ। ଚୂଳସୋତାପନ୍ନୋତି ଵଦନ୍ତି ଏକଦେସେନ ସଚ୍ଚାନୁବୋଧେ ଠିତତ୍ତା। ସେସଂ ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେଵ।

ଅଲଗଦ୍ଦୂପମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୩। ଵମ୍ମିକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୪୯ ।ପିଯଵଚନନ୍ତି ପିଯସମୁଦାଚାରୋ। ଵିଞ୍ଞୁଜାତିକା ହି ପରଂ ପିଯେନ ସମୁଦାଚରନ୍ତା ''ଭଵ''ନ୍ତି ଵା, ''ଦେଵାନଂ ପିଯୋ''ତି ଵା, ''ଆଯସ୍ମା''ତି ଵା ସମୁଦାଚରନ୍ତି, ତସ୍ମା ସମ୍ମୁଖା ସମ୍ବୋଧନଵସେନ ''ଆଵୁସୋ''ତି, ତିରୋକ୍ଖଂ ''ଆଯସ୍ମା''ତି ଅଯମେତ୍ଥ ସମୁଦାଚାରୋ। ମହାକସ୍ସପୌରୁଵେଲକସ୍ସପାଦଯୋ ଅଞ୍ଞେପି କସ୍ସପନାମକା ଅତ୍ଥୀତି ''କତରସ୍ସ କସ୍ସପସ୍ସା''ତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତି। ରଞ୍ଞାତି କୋସଲରଞ୍ଞା। ''ସଞ୍ଜାନିଂସୂ''ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ଵୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଵିଵରିତୁଂ ''ଅଯଂ ପନା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅସ୍ସାତି କୁମାରକସ୍ସପସ୍ସ, ''ସଞ୍ଜାନିଂସୂ''ତି ଵୁତ୍ତସଞ୍ଜାନନସ୍ସ ଵା। ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋତି କପ୍ପସତସହସ୍ସଂ ଦେଵେସୁ ଚ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ଵା ଦାନାଦୀନି ପୁଞ୍ଞାନି ଭାଵେନ୍ତୋ। ଓସକ୍କନ୍ତେତି ପରିହାଯମାନେ। ପଠମନ୍ତି କୁମାରିକାକାଲେ। ସତ୍ଥା ଉପାଲିତ୍ଥେରଂ ପଟିଚ୍ଛାପେସି ତଂ ଅଧିକରଣଂ ଵିନଯକମ୍ମେନେଵସ୍ସା ଭିକ୍ଖୁନିଯା ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଅରୋଗଭାଵଂ।

ପଞ୍ଞତ୍ତିଵିଭାଵନାତି ''ଅନ୍ଧଵନ''ନ୍ତେଵ ପଞ୍ଞାଯମାନସ୍ସ ଵିଭାଵନା। ଓଲୀଯତୀତି ସଙ୍କୁଚତି ସଣିକଂ ଵତ୍ତତି। ଭାଣକୋତି ସରଭାଣକୋ। ଯଂ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଗହେତ୍ଵାତି ଇଦାନି ପରିଯେସିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ ନତ୍ଥି, ଯଥାଗତଂ ପନ ଯଂ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଗହେତ୍ଵା। ବଲଵଗୁଣେତି ଅଧିମତ୍ତଗୁଣେ। କସ୍ସପଭଗଵତୋ କାଲେ ନିରୁଳ୍ହସମଞ୍ଞାଵସେନ ଵଚନସନ୍ତତିଯା ଅଵିଚ୍ଛେଦେନ ଚ ଇମସ୍ମିମ୍ପି ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ତଂ ''ଅନ୍ଧଵନ''ନ୍ତେଵ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ, ଉପରୂପରିଵଡ୍ଢମାନାଯ ପଥଵିଯା ଉପରି ରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛାଦୀସୁ ସଞ୍ଜାଯନ୍ତେସୁପୀତି। ସେକ୍ଖପଟିପଦନ୍ତି ସେକ୍ଖଭାଵାଵହଂ ଵିସୁଦ୍ଧିପଟିପତ୍ତିଂ।

ଅଞ୍ଞତର-ସଦ୍ଦୋ ଅପାକଟେ ଵିଯ ପାକଟେପି ଵତ୍ତତି ଏକ-ସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଭିଜାନାତୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଭଯଭେରଵଦସ୍ସିତମ୍ପି ଅଭିକ୍କନ୍ତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଂ ଇଧ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଏଵଂ ହେଟ୍ଠା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କତା ଅତ୍ଥସଂଵଣ୍ଣନା ପରତୋ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତପଦେସେ ଯଥାରହଂ ଵତ୍ତବ୍ବାତି ନଯଦସ୍ସନଂ କରୋତି। କଞ୍ଚନସନ୍ନିଭତ୍ତଚତା ସୁଵଣ୍ଣଵଣ୍ଣଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ''ଛଵିଯ''ନ୍ତି। ଛଵିଗତା ପନ ଵଣ୍ଣଧାତୁ ଏଵ ''ସୁଵଣ୍ଣଵଣ୍ଣୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଵଣ୍ଣଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାତି ଅପରେ। ଵଣ୍ଣୀଯତି କିତ୍ତୀଯତି ଉଗ୍ଘୋସନନ୍ତି ଵଣ୍ଣୋ, ଥୁତି। ଵଣ୍ଣୀଯତି ଅସଙ୍କରତୋ ଵଵତ୍ଥପୀଯତୀତି ଵଣ୍ଣୋ, କୁଲଵଗ୍ଗୋ। ଵଣ୍ଣୀଯତି ଫଲଂ ଏତେନ ଯଥାସଭାଵତୋ ଵିଭାଵୀଯତୀତି ଵଣ୍ଣୋ, କାରଣଂ। ଵଣ୍ଣନଂ ଦୀଘରସ୍ସାଦିଵସେନ ସଣ୍ଠହନନ୍ତି ଵଣ୍ଣୋ, ସଣ୍ଠାନଂ। ଵଣ୍ଣୀଯତି ଅଣୁମହନ୍ତାଦିଵସେନ ପମୀଯତୀତି ଵଣ୍ଣୋ, ପମାଣଂ। ଵଣ୍ଣେତି ଵିକାରମାପଜ୍ଜମାନଂ ହଦଯଙ୍ଗତଭାଵଂ ପକାସେତୀତି ଵଣ୍ଣୋ, ରୂପାଯତନଂ। ଏଵଂ ତେନ ତେନ ପଵତ୍ତିନିମିତ୍ତେନ ଵଣ୍ଣ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ପଵତ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବା।

ଅନଵସେସତ୍ତଂ ସକଲତା କେଵଲତା। କେଵଲକପ୍ପାତି ଏତ୍ଥ କେଚି ଈସଂ ଅସମତ୍ତା କେଵଲା କେଵଲକପ୍ପାତି ଵଦନ୍ତି, ଏଵଂ ସତି ଅନଵସେସତ୍ଥୋ ଏଵ କେଵଲ-ସଦ୍ଦୋ ସିଯା। ଅନତ୍ଥନ୍ତରେନ ପନ କପ୍ପ-ସଦ୍ଦେନ ପଦଵଡ୍ଢନଂ କତ୍ଵା କେଵଲା ଏଵ କେଵଲକପ୍ପା। ତଥା ଵା କପ୍ପନୀଯତ୍ତା ପଞ୍ଞପେତବ୍ବତ୍ତା କେଵଲକପ୍ପା। ଯେଭୁଯ୍ଯତା ବହୁଲଭାଵୋ। ଅବ୍ଯାମିସ୍ସତା ଵିଜାତିଯେନ ଅସଙ୍କରୋ ସୁଦ୍ଧତା। ଅନତିରେକତା ତଂମତ୍ତତା ଵିସେସାଭାଵୋ। କେଵଲକପ୍ପନ୍ତି

କେୱଲଂ ଦଠହଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କେୱଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖତୱିୱିତ୍ତତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ୱିସଂଯୋଗାଦିଅନେକତ୍ଥୋ’’ତି। କେୱଲଂ ଏତସ୍ସ ଅଧିଗତଂ ଅତ୍ଥୀତି କେୱଲୀ, ସଚ୍ଛିକତନିରୋଧୋ ଖୀଣାସୱୋ।

କପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ପନାଯଂ ସୌପସଗ୍ଗୋ ଅନୁପସଗ୍ଗୋ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଓକପ୍ପନୀଯପଦେ ଲଦ୍ଧୂମାନଂ ଓକପ୍ପସଦ୍ଦମତ୍ତଂ ନିଦସ୍ସେତି, ଅଞ୍ଞଥା କପ୍ପ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ଓକପ୍ପନୀଯପଦଂ ଅନିଦସ୍ସନମେୱ ସିଯା। ସମଣକପ୍ପେହୀତି ୱିନଯସିଦ୍ଧେହି ସମଣୱୋହାରେହି। ନିଚ୍ଚକପ୍ପନ୍ତି ନିଚ୍ଚକାଲଂ। ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ନାମଂ। ନାମଞ୍ହେତଂ ତସ୍ସ ଆଯସ୍ମତୋ, ଯଦିଦଂ କପ୍ପୋତି। କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୂତି କତ୍ତରିକାଯ ଛେଦିତକେସମସ୍ସୁ। ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲକପ୍ପୋତି ମଜ୍ଝନ୍ହିକୱେଲାଯ ୱୀତିକ୍କନ୍ତାଯ ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲତାୱିକପ୍ପୋ। ଲେସୋତି ଅପଦେସୋ। ଅନୱସେସଂ ଫରିତୁଂ ସମତ୍ଥସ୍ସପି ଓଭାସସ୍ସ କେନଚି କାରଣେନ ଏକଦେସଫରଣମ୍ପି ସିଯା, ଅଯଂ ପନ ସବ୍ବସୋୱ ଫରୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ସମନ୍ତତ୍ଥୋ କପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ଗହିତୋତି ଆହ ‘‘ଅନୱସେସଂ ସମନ୍ତତୋ’’ତି।

ସମଣସଞ୍ଞାସମୁଦାଚାରେନାତି ‘‘ଅହଂ ସମଣୋ’’ତି ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞାସମୁଟ୍ଠିତେନ ସମୁଦାଚାରେନ, ତନ୍ନିମିତ୍ତେନ ୱା ତବ୍ବୋହାରେନ। ପୁବ୍ବଯୋଗେତି ପୁବ୍ବଯୋଗକଥାଯଂ। ପପଞ୍ଚୋ ଏସାତି ଏସୋ ତୁମ୍ହେସୁ ଆଗତେସୁ ଯଥାପୱତ୍ତୋ ପଟିସନ୍ଥାରୋ କଥାସମୁଦାଚାରୋ ଚ ଅମ୍ହାକଂ ପପଞ୍ଚୋ। ଏତ୍ତକମ୍ପି ଅକତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମମେୱ କରୋମାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅରିଯଭୂମିଂ ପତ୍ତୋତି ଅନାଗାମିଫଲଂ ଅଧିଗତୋ। ପକ୍କୁସାତିକୁଲପୁତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ୱିଭଜିତ୍ୱାତି ୱିଭାଗଂ କତ୍ୱା। ତୁରିତାଲପନୱସେନାତି ତୁରିତଂ ଆଲପନୱସେନ। ତେନ ଦୁଲ୍ଲଭୋ ଅଯଂ ସମଣୋ, ତସ୍ମା ସୀଘମସ୍ସ ପଞ୍ହୋ କଥେତବ୍ବୋ, ଇମିନା ଚ ସୀଘଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥା ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ତୁରିତଂ ଆଲପୀତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଯଥା ୱା’’ତିଆଦିନା ପନ ୱଚନାଲଙ୍କାରୱସେନ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଆଲପତି। ଏୱମାହାତି ‘‘ଭିକ୍ଖୁ ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ଏୱଂ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅୱୋଚ।

ୱମ୍ମିକପରିଯାଯେନ କରଜକାଯଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୀ ଦେୱତା ‘‘ଅଯଂ ୱମ୍ମିକୋ’’ତି ଆହ। ତାଯ ପନ ଭାୱତ୍ଥସ୍ସ ଅଭାସିତତ୍ତା ସଦ୍ଦତ୍ଥମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପୁରତୋ ଠିତଂ...ପେ... ଅଯନ୍ତି ଆହା’’ତି ଅୱୋଚ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ମଣ୍ଡୂକନ୍ତି ଥଲମଣ୍ଡୂକଂ। ସୋ ହି ଉଦ୍ଧୁମାଯିକାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ଉଦକମଣ୍ଡୂକୋ। ତସ୍ସ ନିୱାସତୋ ୱାତୋ ମା ଖୋ ବାଧଯିତ୍ଥାତି ‘‘ଉପରିୱାତତୋ ଅପଗମ୍ମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କଥଂ ପନାଯଂ ଦେୱତା ଇମିନା ନୀହାରେନ ଇମେ ପଞ୍ହେ ଥେରସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖୀତି? କେଚି ତାୱ ଆହୁ – ଯଥାସୁତମତ୍ଥଂ ଉପମାଭାୱେନ ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଟିଭାନେନ ଉପମେଯ୍ୟତ୍ଥଂ ମନସା ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତଂ ଭଗୱାୱ ଇମସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖିସ୍ସତି। ସା ଚ ଦେସନା ଅତ୍ଥାଯ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ହୋତୀତି ‘‘ଅଯଂ ୱମ୍ମିକୋ’’ତିଆଦିନା ଉପମାୱସେନେୱ ପନ୍ନରସ ପଞ୍ହେ ଥେରସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖି। କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧକାଲେ କିର ବାରାଣସିଯଂ ଏକୋ ସେଟ୍ଠି ଅଡ୍ଢୋ ମହଦ୍ଧନୋ ମହନ୍ତଂ ନିଧାନଂ ନିଦହିତ୍ୱା ପଲିଘାଦିଆକାରାନି କାନିଚିପି ଲଙ୍ଗାନି ତତ୍ଥ ଠପେସି। ସୋ ମରଣକାଲେ ଅତ୍ତନୋ ସହାଯସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଆରୋଚେସି – ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ମଯା ନିଧାନଂ ନିଦହିତଂ, ତଂ ମମ ପୁତ୍ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଦସ୍ସେଥୀ’’ତି ୱତ୍ୱା କାଲମକାସି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସହାଯକପୁତ୍ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତକାଲେ ତଂ ଠାନଂ ଦସ୍ସେସି। ସୋ ନିଖନିତ୍ୱା ସବ୍ବପଚ୍ଛା ନାଗଂ ପସ୍ସି, ନାଗୋ ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ସୁଖେନେୱ ଧନଂ ଗଣ୍ହତୂ’’ତି ଅପଗଚ୍ଛି। ଯାୱଦେୱ ତଦା ଲୋକେ ପାକଟୋ ଜାତୋ। ଅଯଂ ପନ ଦେୱତା ତଦା ବାରାଣସିଯଂ ଗହପତିକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥରି ପରିନିବ୍ବୁତେ ଉରଂ ଦତ୍ୱା ସାସନେ ପବ୍ବଜିତୋ ପଞ୍ଚହି ସହାଯକଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ସମଣଧମ୍ମମକାସି। ଯେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୂ ନିସ୍ସେଣିଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯଥାସୁତମତ୍ଥଂ ଉପମାଭାୱେନ ଗହେତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ଅପରେ ପନ ‘‘ଦେୱତା ଅତ୍ତନୋ ପଟିଭାନେନ ଇମେ ପଞ୍ହେ ଏୱଂ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଦେୱପୁତ୍ତେ ନିସ୍ସକ୍କଂ ଦେୱପୁତ୍ତପଞ୍ହତ୍ତା ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ।

୨୫୧। ଚତୂହି ମହାଭୂତେହି ନିବ୍ବତ୍ତୋତି ଚାତୁମହାଭୂତିକୋ। ତେନାହ ‘‘ଚତୁମହାଭୂତମଯସ୍ସା’’ତି। ୱମତି ଉଗ୍ଗିରନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱନ୍ତକୋତି ଉଚ୍ଛଡ୍ଡକୋ। ୱନ୍ତୁସ୍ସଯୋତି ଉପଚିକାହି ୱନ୍ତସ୍ସ ମତ୍ତିକାପିଣ୍ଡସ୍ସ ଉସ୍ସଯଭୂତୋ। ୱନ୍ତସିନେହସମ୍ବନ୍ଧୋତି ୱନ୍ତେନ ଖେଳଅସିନେହେନ ସମ୍ପିଣ୍ଡିତୋ। ଅସୁଚିକଲିମଲଂ ୱମତୀତି ଏତ୍ଥ ମୁଖାଦୀହି ପାଣକାନଂ ନିଗ୍ଗମନତୋ ପାଣକେ ୱମତୀତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତେୱ। ଅରିଯେହି ୱନ୍ତକୋତି କାଯଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପରିଞ୍ଞାଯ ୱା ସବ୍ବସ୍ସପି ତେଭୂମକଧମ୍ମଜାତସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା ସବ୍ବୋପି କାଯୋ ଅରିଯେହି ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ୱନ୍ତୋ ଏୱ। ତଂ ସବ୍ବନ୍ତି ଯେହି ତୀହି ଅଟ୍ଠିସତେହି ଉସ୍ସିତୋ, ଯେହି ନ୍ହାରୂହି ସମ୍ବଦ୍ଧୋ, ଯେହି ମଂସେହି ଅୱଲିତ୍ତୋ, ଯେନ ଅଲ୍ଲଚମ୍ମେନ ପରିଯୋନଦ୍ଧୋ, ଯାଯ ଛୱିଯା ରଞ୍ଜିତୋ, ତଂ ଅଟ୍ଠିଆଦିସବ୍ବଂ ଅଜନ୍ତମେୱ ଜିଗୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିରତ୍ତତାଯୱନ୍ତମେୱ। ‘‘ଯଥା ଚା’’ତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବୋପମତୋପି ୱମ୍ମିକୋ ୱିଯ ୱମ୍ମିକୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି।

ସମ୍ଭୱତି ଏତସ୍ମାତି ସମ୍ଭୱୋ, ମାତାପେତ୍ତିକୋ ସମ୍ଭୱୋ ଏତସ୍ସାତି ମାତାପେତ୍ତିକସମ୍ଭୱୋ। ତସ୍ସ। ଉପଚିଯତି ଏତେନାତି ଉପଚଯୋ’ ଓଦନକୁମ୍ମାସଂ ଉପଚଯୋ ଏତସ୍ସାତି ଓଦନକୁମ୍ମାସୂପଚଯୋ। ତସ୍ସ। ଅଧୁୱସଭାୱତାଯ ଅନିଚ୍ଚଧମ୍ମସ୍ସ, ସେଦଗୂଥ-ପିତ୍ତ-ସେମ୍ହାଦି-ଧାତୁକ୍ଖୋଭ-ଗରୁଭାୱଦୁଗ୍ଗନ୍ଧାନଂ ୱିନୋଦନାଯ ଉଚ୍ଛାଦେତବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ, ପରିତୋ ସମ୍ବାହନେନ ପରିମଦ୍ଦିତବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ, ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜନସଭାୱତାଯ ଭେଦନଧମ୍ମସ୍ସ, ତତୋ ଏୱ

ୱିକିରଣସଭାୱତାଯ ୱିଦ୍ଧଂସନଧମ୍ମସ୍ସାତି ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ତନୁୱିଲେପନେନାତି କାଯାୱଲେପନେନ ଉଚ୍ଛାଦନୱିଲେପନେନ। ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାବାଧୱିନୋଦନତ୍ଥାଯାତି ତାଦିସସମୁଟ୍ଠାନ-ସରୀରୱିକାରୱିଗମାଯ। ଯସ୍ମା ସୁକ୍କସୋଣିତଂ ଆହାରୋ, ଉଚ୍ଛାଦନଂ ପରିମଦ୍ଦନଞ୍ଚ ଯଥାରହଂ ଉପ୍ପାଦସ୍ସ, ୱୁଦ୍ଧିଯା ଚ ପଚ୍ଚଯୋ, ତସ୍ମା ଆହ ''ମାତାପେତ୍ତିକ...ପେ... କଥିତୋ''ତି। ଉଚ୍ଚାୱଚଭାୱୋତି ଯଥାରହଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ – ଓଦନକୁମ୍ମାସୂପଚଯ-ଉଚ୍ଛାଦନପରିମଦ୍ଦନଗ୍ଗହଣେହି ଉଚ୍ଚଭାୱୋ, ୱଡ୍ଢୀ। ମାତାପେତ୍ତିକସନ୍ତତିଗ୍ଗହଣେନ ସମୁଦଯୋ। ଇତରେହି ଅୱଚଭାୱୋ, ପରିହାନି, ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୋ ପକାସିତୋ। ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ସଣ୍ଠପନମ୍ପି ହି ୱଚ୍ଚପଚ୍ଚଯତ୍ତା ୱଟ୍ଟନ୍ତି।

କୋଧୋ ଧୂମୋତି ଏତ୍ଥ ଧୂମପରିଯାଯେନ କୋଧସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଧୂମ-ସଦ୍ଦୋ କୋଧେ ୱତ୍ତତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଧୂମୋ ୱିଯ ଧୂମୋ''ତି। ଭସ୍ମନୀତି ଭସ୍ମଂ। ମୋସୱଜ୍ଜନ୍ତି ମୁସାୱାଦୋ। ଧୂମୋ ଏୱ ଧୂମାଯିତଂ। ଇଚ୍ଛା ଧୂମାଯିତଂ ଏତିସ୍ସାତି ଇଚ୍ଛାଧୂମାଯିତା, ପଜା। ଇଚ୍ଛାଧୂମାଯିତସଦ୍ଦସ୍ସ ତଣ୍ହାଯ ୱୁତ୍ତି ୱୁତ୍ତନଯୋ ଏୱ। ଧୂମାଯନ୍ତୋତି ୱିତକ୍କସନ୍ତାପେନ ସଂତପ୍ପେନ୍ତୋ, ୱିତକ୍କେନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଲିପୋତି ଦୁକ୍କରମହାକଦ୍ଦମଂ। ତିମୂଲନ୍ତି ତୀହି ମୂଲେହି ପତିଟ୍ଠିତଂ ୱିଯ ଅଚଲଂ ପୱତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ରଜୋ ଚ ଧୂମୋ ଚ ମଯା ପକାସିତାତି ରଜସଭାୱକରଣଟ୍ଠେନ ''ରଜୋ''ତି ଚ ଧୂମସଭାୱକରଣଟ୍ଠେନ ''ଧୂମୋ''ତି ଚ ମଯା ପକାସିତା। ପକତିଧୂମୋ ୱିଯ ଅଗ୍ଗିସ୍ସ କିଲେସଗ୍ଗିଜାଲସ୍ସ ପଞ୍ଞାଣଭାୱତୋ। ଧମ୍ମଦେସନାଧୂମୋ ଞାଣଗ୍ଗିସନ୍ଦୀପନସ୍ସ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଭାୱତୋ। ଅଯଂ ରତ୍ତିଂ ଧୂମାଯନାତି ଯା ଦିୱା କତ୍ତବ୍ବକମ୍ମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ରତ୍ତିଯଂ ଅନୁୱିତକ୍କନା, ଅଯଂ ରତ୍ତିଂ ଧୂମାଯନା।

ସନ୍ତନ୍ନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତେ (ଚୂଳନି। ମେତ୍ତଗୂମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୨୮) ଆଗତନଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତ୍ତଞ୍ଚ ତଥା ଆରାଧନୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯୱସେନ। ତଦେକଟ୍ଠତାଯ ୱା ତଦଞ୍ଞକିଲେସାନଂ। ସୁନ୍ଦରପଞ୍ଞୋତି ଞାତତୀରଣପହାନପରିଞ୍ଞାଯ ପଞ୍ଞାଯ ସୁନ୍ଦରପଞ୍ଞୋ।

ଏତନ୍ତି ''ସତ୍ଥ''ନ୍ତି ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ ସଂକିଲେସଧମ୍ମାନଂ ସସନତୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ। ନ୍ତି ୱୀରିଯଂ। ପଞ୍ଞାଗତିକମେୱ ପଞ୍ଞାଯ ହିତସ୍ସେୱ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଲୋକିଯାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଆରମ୍ଭକାଲେ ଲୋକିଯୱୀରିଯଂ ଗହେତବ୍ବଂ, ଲୋକୁତ୍ତରାଯ ପଞ୍ଞାଯ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଲୋକୁତ୍ତରୱୀରିଯଂ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଯୋଜନା। ଅତ୍ଥଦୀପନାତି ଉପମେଯ୍ୟତ୍ଥଦୀପନୀ ଉପମା।

ଗାମତୋତି ଅତ୍ତନୋ ୱସନଗାମତୋ। ମନ୍ତେତି ଆଥବ୍ବନମନ୍ତେ। ତେ ହି ବ୍ରାହ୍ମଣା ଅରଞ୍ଞେ ଏୱ ୱାଚେନ୍ତି ''ମା ଅଞ୍ଞେ ଅସ୍ସୋସୁ''ନ୍ତି। ତଥା ଅକାସୀତି ଚତ୍ତାରୋ କୋଟ୍ଠାସେ ଅକାସି। ଏୱମେତ୍ଥ ୱମ୍ମିକପଞ୍ହସ୍ସେୱ ୱସେନ ଉପମା ଆଗତା, ସେସାନଂ ୱସେନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଲଙ୍ଗନଟ୍ଠେନ ନିୱାରଣଟ୍ଠେନ ଲଙ୍ଗୀ, ପଲିଘୋ। ଞାଣମୁଖେତି ୱିପସ୍ସନାଞାଣୱୀଥିଯଂ। ପତତୀତି ପୱତ୍ତତି। କମ୍ମଟ୍ଠାନୌଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାୱସେନାତି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନେନ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥପରିପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଚେୱ ୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତ-ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯ-ପରିପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଚ। ସଚ୍ଚସୋ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛା ହି ପରିପୁଚ୍ଛା। ୱିପସ୍ସନା ଚ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ସଚ୍ଚତେଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛତି। ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜାପହାନମାହ, ଉପରିକତ୍ତବ୍ବସଚ୍ଚୋତୋ ନ ତାୱ ମଗ୍ଗୱସେନ।

ୱଲ୍ଲିଅନ୍ତରେ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦୋ ପଂସୁଅନ୍ତରେ ୱା ମତ୍ତିକନ୍ତରେ ୱାତି ଅୱୁତ୍ତୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତାୱିଲମତ୍ତକୋୱାତି ଚିତ୍ତକ୍ଖୋଭମତ୍ତକୋୱ। ଅନିଗ୍ଗହିତୋତି ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନ ଅନିୱାରିତୋ। ମୁଖୱିକୁଲନଂ ମୁଖସଙ୍କୋଚୋ। ହନୁସଞ୍ଚୋପନଂ ପାପେତି ଅନ୍ତୋଜପ୍ପନାୱତ୍ଥାଯଂ। ଦିସା ୱିଲୋକନଂ ପାପେତି ଯତ୍ଥ ବାଧେତବ୍ବୋ ଠିତୋ, ତଂଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ନିୱାରକପରିୱାରଣତ୍ଥଂ। ଦଣ୍ଡସତ୍ଥାଭିନିପାତନ୍ତି ଦଣ୍ଡସତ୍ଥାନଂ ପରସ୍ସ ଉପରି ନିପାତନାୱତ୍ଥଂ। ଯେନ କୋଧେନ ଅନିଗ୍ଗହିତେନ ମାତାଦିକଂ ଅଘାତେତବ୍ବଂ ଉଗ୍ଘାତେତ୍ୱା ''ଅଯୁତ୍ତଂ ୱତ ମଯା କତ''ନ୍ତି ଅତ୍ତାନମ୍ପି ହନତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ପରଘାତନମ୍ପି ଅତ୍ତଘାତନମ୍ପି ପାପେତୀ''ତି। ଯେନ ୱା ପରସ୍ସ ହଞ୍ଞମାନସ୍ସ ୱସେନ ଘାତକୋପି ଘାତନଂ ପାପୁଣାତି, ତାଦିସସ୍ସ ୱସେନାଯମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କୋଧସାମଞ୍ଞେନ ହେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ପରଂ ଘାତେତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ଘାତେତୀ''ତି। ପରମୁସ୍ସଦଗତୋତି ପରମୁକ୍କଂସଗତୋ। ଦଠହଂ ପରିସ୍ସଯମାୱହତାଯ କୋଧୋୱ କୋଧୂପାଯାସୋ। ତେନାହ ''ବଲୱପ୍ପତ୍ତୋ''ତିଆଦି।

ଦ୍ୱେଧାପଥସମାହୋତି ଅପ୍ପଟିପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ।

କୁସଲଧମ୍ମୋ ନ ତିଟ୍ଠତି ନୀୱରଣେହି ନିୱାରିତପରମତ୍ତା। ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱଯତୋ ପଠମଂ ସମଥେନ ନୀୱରଣୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ହୋତି, ୱିପସ୍ସନା ପନ ତଦଙ୍ଗୱସେନେୱ ତାନି ନୀହରତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱିକ୍ଖମ୍ଭନତଦଙ୍ଗୱସେନା''ତି।

''କୁମ୍ମୋୱ ଅଙ୍ଗାନି ସକେ କପାଲେ''ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୧୭) କୁମ୍ମସ୍ସ ଅଙ୍ଗଭାୱେନ ୱିସେସତୋ ପାଦସୀସାନି ଏୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଆହ ''ପଞ୍ଚେୱ

ଅଙ୍ଗାନି ହୋନ୍ତୀ’’ତି। ୱିପସ୍ସନାଚାରସ୍ସ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ଅଧିକାରତୋ ସମ୍ମସନୀଯାନମେୱ ଧମ୍ମାନଂ ଇଧ ଗହଣନ୍ତି ‘‘ସବ୍ବେପି ସଙ୍ଖତା ଧମ୍ମା’’ତି ୱିସେସଂ କତ୍ୱାୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ପଞ୍ଚନ୍ନେତଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି।

ସୁନନ୍ତି କୋଟ୍ଟେନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସୂନା, ଅଧିକୁଟ୍ଟନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସୂନାଯ ଉପରୀ’’ତି। ଅସିନାତି ମଂସକନ୍ତନେନ। ଘାତିଯମାନାତି ହଞ୍ଞମାନା ୱିବାଧିଯମାନା। ୱତ୍ଥୁକାମାନଂ ଉପରି କତ୍ୱାତି ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ ଠପେତ୍ୱା ତେ ଅଜ୍ଝାଧାନଂ କତ୍ୱା। କନ୍ତିତାତି ଛିନ୍ଦିତା। କୋଟ୍ଟିତାତି ବିଲସୋ ୱିଭଜିତା। ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନନ୍ତି ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ।

ସମ୍ମତ୍ତାତି ମୁଚ୍ଛିତା ସମ୍ମୂଳ୍ହା। ନନ୍ଦୀରାଗଂ ଉପଗମ୍ମ ୱଙ୍କଂ ୱତ୍ତେନ୍ତୀତି ସମ୍ମୂଳ୍ହତ୍ତା ଏୱଆଦୀନୱଂ ଅପସ୍ସନ୍ତା ନନ୍ଦୀରାଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ପରିବ୍ରୂହେନ୍ତି। ନନ୍ଦୀରାଗବଦ୍ଧାତି ନନ୍ଦୀରାଗେ ଲଗ୍ଗତ୍ତା ତେନ ବଦ୍ଧା। ୱଙ୍କେ ଲଗ୍ଗନ୍ତୀତି ତେଭୂମକେ ୱଙ୍କେ ସଜ୍ଜନ୍ତି। ତତ୍ଥ ସଜ୍ଜତ୍ତା ଏୱ ଦୁକ୍ଖଂ ପତ୍ୱାପି ନ ଉକ୍କଣ୍ଠନ୍ତି ନ ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତି। ଇଧ ଅନୱସେସପ୍ପହାନଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ ନନ୍ଦୀରାଗପ୍ପହାନଂ କଥିତ’’ନ୍ତି।

ଅନଙ୍ଗଣସୁତ୍ତେ (ମ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୬୩) ପକାସିତୋ ଏୱ ‘‘ଛନ୍ଦାଦୀହି ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା। ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ସୋ ଭଗୱା’’ତିଆଦି ‘‘ନମୋ କରୋହୀ’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୪୯, ୨୫୧) ୱୁତ୍ତନମକ୍କାରସ୍ସ କରଣାକାରଦସ୍ସନଂ। ବୋଧାଯାତି ଚତୁସଚ୍ଚସମ୍ବୋଧାଯ। ତଥା ଦମଥସମଥତରଣପରିନିବ୍ବାନାନି ଅରିଯମଗ୍ଗୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ସମଥପରିନିବ୍ବାନାନି ପନ ଅନୁପାଦିସେସୱସେନପି ଯୋଜେତବ୍ବାନି। କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅହୋସୀତି ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅହୋସି। ଏତସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସାତି ଏତସ୍ସ ପନ୍ନରସମସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଇତରେସୁପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଖୀଣାସୱଗୁଣେହି ମତ୍ଥକଂ ପାପେନ୍ତୋ ଯଥାନୁସନ୍ଧିନାୱ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠପେସି, ନ ପୁଚ୍ଛିତାନୁସନ୍ଧିନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନନୁ ଚ ପୁଚ୍ଛାୱସେନାଯଂ ଦେସନା ଆରଦ୍ଧାତି? ସଚ୍ଚଂ ଆରଦ୍ଧା, ଏୱଂ ପନ ‘‘ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ନିକ୍ଖେପୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ନ ‘‘ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିୱସେନ ନିଟ୍ଠପିତା’’ତି। ଅନ୍ତରପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଦେସନାଯ ଅପରିୱତ୍ତିତତ୍ତା ଆରମ୍ଭାନୁରୂପମେୱ ପନ ଦେସନା ନିଟ୍ଠପିତା।

ୱମ୍ମିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୪। ରଥୱିନୀତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୨। ମହାଗୋୱିନ୍ଦେନ ପରିଗ୍ଗହିତତାକିତ୍ତନଂ ତଦା ମଗଧରାଜେନ ପରିଗ୍ଗହିତୁପଲକ୍ଖଣଂ। ତସ୍ସ ହି ସୋ ପୁରୋହିତୋ। ମହାଗୋୱିନ୍ଦୋତି ପୁରାତନୋ ଏକୋ ମଗଧରାଜାତି କେଚି। ଗଯ୍ହତୀତି ଗହୋ, ରାଜୂନଂ ଗହୋ ରାଜଗହଂ। ନଗର-ସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ। ଅଞ୍ଞେପେତ୍ଥ ପକାରେତି ରାଜୂହି ଦିସ୍ୱା ସମ୍ମା ପତିଟ୍ଠାପିତତ୍ତା ତେସଂ ଗହଂ ଗେହଭୂତନ୍ତିପି ରାଜଗହଂ। ଆରକ୍ଖସମ୍ପତ୍ତିଆଦିନା ଅନତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁତାଯ ଉପଗତାନଂ ପଟିରାଜୂନଂ ଗହଂ ଗହଭୂତନ୍ତିପି ରାଜଗହଂ, ଆରାମରାମଣୀଯକାଦୀହି ରାଜତେ, ନିୱାସସୁଖତାଦିନା ସତ୍ତେହି ମମତ୍ତୱସେନ ଗଯ୍ହତି, ପରିଗ୍ଗଯ୍ହତୀତି ୱା ରାଜଗହନ୍ତି ଏୱମାଦିକେ ପକାରେ। ବୁଦ୍ଧକାଲେ ଚ ଚକ୍କୱତ୍ତିକାଲେ ଚାତି ଇଦଂ ଯେଭୁଯ୍ୟୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ୱେଠତ୍ତେହି ପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଅହୋସି, ନ ପନ କେୱଲଂ କଟ୍ଟକପୱନମେୱ। ରଞ୍ଞୋ ଉଯ୍ୟାନକାଲେ ପତିଟ୍ଠାପିତଅଟ୍ଟାଲକୱସେନ ଅଟ୍ଟାଲକଯୁତ୍ତଂ।

ଜନନଂ ଜାତି, ଜାତିଯା ଭୂମି ଜାତିଭୂମଂ, ଜାଯି ୱା ମହାବୋଧିସତ୍ତୋ ଏତ୍ଥାଭି ଜାତି, ସା ଏୱ ଭୂମୀତି ଜାତିଭୂମଂ, ସା ଇମେସଂ ନିୱାସୋତି ଜାତିଭୂମକାତି ଆହ ‘‘ଜାତିଭୂମକାତି ଜାତିଭୂମିୱାସିନୋ’’ତି। କସ୍ସ ପନାଯଂ ଜାତିଭୂମୀତି ଆହ ‘‘ତଂ ଖୋ ପନା’’ତିଆଦି। ତେନ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣାଯ ଜାତିଯା ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ସଦେୱକେ ଲୋକେ ସୁପାକଟଭାୱତୋ ୱିସେସନେନ ୱିନାପି ୱିସିଟ୍ଠୱିସଯୋୱ ଇଧ ଜାତି-ସଦ୍ଦୋ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଜାତଟ୍ଠାନସାକିଯଜନପଦୋ’’ତି। ତତ୍ଥପି କପିଲୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତୋ ପଦେସୋତି ଆହ ‘‘କପିଲୱତ୍ଥାହାରୋ’’ତି।

ଗରୁଧମ୍ମଭାୱୱଣ୍ଣନା

ସାକିଯମଣ୍ଡଲସ୍ସାତି ସାକିଯରାଜସମୂହସ୍ସ। ଦସନ୍ନଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୂ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁ, ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦି। ତତ୍ଥ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତତାଯ ତସ୍ସ ଲାଭୀ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁଲାଭୀ। ତତ୍ଥାତି ଦସକଥାୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ।

ଗରୁକରଣୀଯତାଯ ଧମ୍ମୋ ଗରୁ ଏତସ୍ସାତି ଧମ୍ମଗରୁ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଧମ୍ମଗରୁତା, ତାଯ। ‘‘ଅଜ୍ଝାସଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ନ କେୱଲଂ ଅଜ୍ଝାସଯେନେୱ, ଅଥ ଖୋ କାଯୱଚୀପଯୋଗେହିପି ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଧମ୍ମଗରୁତାଯେୱ ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତିଯାମରତ୍ତିଂ ଧମ୍ମକଥଂ

କତ୍ୱାତି ଏଵ୍ଥ ‘‘କୁମ୍ଭକାରସ୍ସ ନିଵେସନେ ତିଯାମରତ୍ତିଂ ଵସନ୍ତୋ ଧମ୍ମକଥଂ କତ୍ୱା’’ତି ଏଵଂ ଵଚନସେସଵସେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞଥା ଯଥାଲାଭଵସେନ ଅତ୍ଥେ ଗୟ୍ହମାନେ ତିଯାମରତ୍ତିଂ ଧମ୍ମକଥା କତାତି ଆପଜ୍ଜତି, ନ ଚ ତଂ ଅତ୍ଥି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହି ହି ‘‘ବହୁଦେଵ ରତ୍ତିନ୍ତି ଦିଯଡ୍ଢଯାମମତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଦସବଲାଦିଗୁଣଵିସେସୋ ଵିଯ ଧମ୍ମଗାରଵହେତୁକା ପରହିତପଟିପତ୍ତିପି ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନସୁଵଣ୍ଣଂ ଵିଯ ସଦିସା ଏଵାତି ଇମସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଧମ୍ମଗାରଵକିତ୍ତନେ ‘‘କସ୍ସପୋପି ଭଗଵା’’ତିଆଦିନା କସ୍ସପଭଗଵତୋ ଧମ୍ମଗାରଵଂ ଦସ୍ସେତି।

ଚାରିକଂ ନିକ୍ଖମୀତି ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରିତୁଂ ନିକ୍ଖମି। ଜନପଦଚାରିକାଯ ଅକାଲେ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା କୋସଲରାଜାଦଯୋ ଵାରେତୁଂ ଆରଭିଂସୁ। ପଵାରେତ୍ୱା ହି ଚରଣଂ ବୁଦ୍ଧାଚିଣ୍ଣଂ। ପୁଣ୍ଣାଯ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତୋ ଭଗଵା ‘‘କିଂ ମେ କରିସ୍ସସୀ’’ତି ଆହ।

ଅନହାତୋଵାତି ଧମ୍ମସଵନୁସ୍ସୁକ୍କେନ ସାଯନ୍ହେ ବୁଦ୍ଧାଚିଣ୍ଣଂ ନ୍ହାନଂ ଅକତ୍ୱାଵ। ଅତ୍ତହିତପରହିତପଟିପତ୍ତୀସୁ ଏକିସ୍ସା ଦ୍ୱିନ୍ନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥିତାସିଦ୍ଧା ଚତୁବ୍ବିଧତା ପଟିପତ୍ତିକତା ଏଵ ନାମ ହୋତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ପଟିପନ୍ନକୋ ଚ ନାମ…ପେ… ଚତୁବ୍ବିଧୋ ହୋତୀ’’ତି। ପଟିକ୍ଖେପପୁବ୍ବକୋପି ହି ପଟିପନ୍ନୋ ଅତ୍ଥତୋ ପଟିପନ୍ନତ୍ଥୋ ଏଵାତି। କାମଂ ଅତ୍ତହିତାଯ ପଟିପନ୍ନୋ ତାଯ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ସାସନଂ ସୋଭତି, ନ ପନ ସାସନଂ ଵଡ୍ଢେତି ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କଭାଵତୋ, ନ ଚ କାରୁଣିକସ୍ସ ଭଗଵତୋ ସବ୍ବଥା ମନୋରଥଂ ପୂରେତି। ତଥା ହି ଭଗଵା ପଠମବୋଧିଯଂ ଏକସଟ୍ଠିଯା ଚ ଅରହନ୍ତେସୁ ଜାତେସୁ – ‘‘ଚରଥ, ଭିକ୍ଖଵେ, ବହୁଜନହିତାଯା’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୮୬-୮୮; ମହାଵ। ୩୨) ଭିକ୍ଖୂ ପରହିତପଟିପତ୍ତିଯଂ ନିଯୋଜେସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଏଵରୂପଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଭଗଵା ନ ପୁଚ୍ଛତି, କସ୍ମା? ନ ମଯ୍ହଂ ସାସନସ୍ସ ଵୁଦ୍ଧିପକ୍ଖେ ଠିତୋ’’ତି।

ସମୁଦାଯୋ ଅଵଯଵେନ ଊନୋପି ଅନୂନୋ ଵିଯ ହୋତୀତି ବାକୁଲତ୍ଥେରଂ ଚତୁତ୍ଥରାସିତୋ ବହି କତ୍ୱାପି ‘‘ଅସୀତିମହାଥେରା ଵିଯା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅସୀତିମହାଥେରସମଞ୍ଞା ଵା ଅଵଯଵେପି ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିସାମଞ୍ଞା ଵିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଈଦିସେ ଠାନେ ବହୂନଂ ଏକତୋ କଥନଂ ମହତା କଣ୍ଠେନ ଚ କଥନଂ ସତ୍ଥୁ ଚିତ୍ତାରାଧନମେଵାତି ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ତଥା ପଟିପନ୍ନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତେ ଭିକ୍ଖୂ ମେଘସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ଗୁଣସମ୍ଭାଵନାଯାତି ଵୁଚ୍ଚମାନଗୁଣହେତୁକାଯ ସମ୍ଭାଵନାଯ ସମ୍ଭାଵିତୋ, ନ ଯେନ କେନଚି କିଚ୍ଚସମତ୍ଥତାଦିନା।

ଗରୁଧମ୍ମଭାଵଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିଵଣ୍ଣନା

ଅପ୍ପ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପରିତ୍ତପରିଯାଯତଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ ସାଵସେସଂ ଵିଯା’’ତି। ତେନାହ ‘‘ନ ହି ତସ୍ସା’’ତିଆଦି। ଅପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ପନେତ୍ଥ ଅଭାଵତ୍ଥୋତି ସକ୍କା ଵିଞ୍ଞାତୁଂ ‘‘ଅପ୍ପାବାଧତଞ୍ଚ ସଞ୍ଜାନାମୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୨୫; ୨।୧୩୪) ଵିଯ।

ଅତ୍ରିଚ୍ଛତା ନାମ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୬୩) ଅତ୍ର ଅତ୍ର ଇଚ୍ଛାତି କତ୍ୱା। ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାଵନତାତି ଅତ୍ତନି ଅଵିଜ୍ଜମାନଂ ଗୁଣାନଂ ଵିଜ୍ଜମାନାନଂ ଵିଯ ପରେସଂ ପକାସନା। ସଦ୍ଧୋତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂତି ଵତ୍ତପଟିପତ୍ତିକାରକଵିସେସଲାଭୀତି ଜାନାତୁ ‘‘ଵତ୍ତପଟିପତ୍ତିଆପାଥକଜ୍ଝାଯିତା’’ତି ଏଵମାଦିନା। ସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାଵନାତି ଇଚ୍ଛାଚାରେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନି ଵିଜ୍ଜମାନସୀଲଧୁତଧମ୍ମାଦିଗୁଣଵିଭାଵନା। ତାଦିସସ୍ସ ହି ପଟିଗ୍ଗହଣେ ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁତାପି ହୋତି।

ଗଣ୍ହନ୍ତୋଯେଵ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜି ଅଞ୍ଞେସଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂଯେଵାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାପଧାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଇଚ୍ଛାପଭେଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନପି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଇଚ୍ଛାପଭେଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅପରୋପି ଚତୁବ୍ବିଧୋଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ’’ତିଆଦିମାହ। ଦାଯକସ୍ସ ଵସନ୍ତି ଦାଯକସ୍ସ ଚିତ୍ତଵସଂ। ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମସ୍ସ ଵସନ୍ତି ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମସ୍ସ ଅପ୍ପବହୁଭାଵଂ। ଅତ୍ତନୋ ଥାମନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଯାପନମତ୍ତକଥାମଂ।

ଏକଭିକ୍ଖୁପି ନ ଅଞ୍ଞାସି ସୋସାନିକଵତ୍ତେ ସମ୍ମଦେଵ ଵୁତ୍ତିତ୍ତା। ଅବ୍ବୋକିଣ୍ଣନ୍ତି ଅଵିଚ୍ଛେଦଂ। ଦୁତିଯୋ ମଂ ନ ଜାନେଯ୍ଯାତି ଦୁତିଯୋ ସହାଯଭୂତୋପି ଯଥା ମଂ ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେଯ୍ଯ, ତଥା ସଟ୍ଠି ଵସ୍ସାନି ନିରନ୍ତରଂ ସୁସାନେ ଵସାମି, ତସ୍ମା ଅହଂ ଅହୋ ସୋସାନିକୁତ୍ତମୋ।

ଧମ୍ମକଥାଯ ଜନତଂ ଖୋଭେତ୍ୱାତି ଲୋମହଂସନସାଧୁକାରଦାନଚେଲୁକ୍ଖେପାଦିଵସେନ ସନ୍ନିପତିତଂ ଇତରଞ୍ଚ ‘‘କଥଂ ନୁ ଖୋ ଅଯ୍ଯସ୍ସ ସନ୍ତିକେଵ ଧମ୍ମଂ ସୋସ୍ସାମା’’ତି କୋଲାହଲଵସେନ ମହାଜନଂ ଖୋଭେତ୍ୱା। ଗତୋତି ‘‘ଅଯଂ ସୋ, ତେନ ରତ୍ତିଯଂ ଧମ୍ମକଥା କତା’’ତି ଜାନନଭଯେନ

ପରିଯତ୍ତିଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ପରିୱେଣଂ ଗତୋ।

ତଯୋକୁଲପୁତ୍ତା ୱିଯାତି ପାଚୀନୱଂସଦାଯେ ସମଗ୍ଗୱାସଂ ୱୁତ୍ଥା ତଯୋ କୁଲପୁତ୍ତା ୱିଯ। ପହାଯାତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନ ପଚ୍ଛା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନେୱ ପଜହିତ୍ୱା।

ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦ୍ୱାଦସୱିଧସନ୍ତୋସୱଣ୍ଣନା

ପକତିଦୁବ୍ବଲାଦୀନଂ ଗରୁଚୀୱରାଦୀନି ନଫାସୁଭାୱାୱହାନି ସରୀରଖେଦାୱହାନି ଚ ହୋନ୍ତୀତି ପଯୋଜନୱସେନ ନଅତ୍ରିଚ୍ଛତାଦିୱସେନ ତାନି ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଲହୁକଚୀୱରପରିଭୋଗୋ ନ ସନ୍ତୋସୱିରୋଧୀତି ଆହ ‘‘ଲହୁକେନ ଯାପେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତୀ’’ତି। ମହଗ୍ଘଚୀୱରଂ, ବହୂନି ୱା ଚୀୱରାନି ଲଭିତ୍ୱାପି ତାନି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ତଦଞ୍ଞସ୍ସ ଗହଣଂ ଯଥାସାରୁପ୍ପନଯେ ଠିତତ୍ତା ନ ସନ୍ତୋସୱିରୋଧୀତି ଆହ ‘‘ତେସଂ…ପେ… ଧାରେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତୀ’’ତି। ଏୱଂ ସେସପଚ୍ଚଯେସୁପି ଯଥାବଲଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସନିଦ୍ଦେସେସୁ ଅପିସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣେ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋୟେୱ ଅଗ୍ଗୋ ଅଲୋଭଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ଉକ୍କଂସନତୋ।

ଦ୍ୱାଦସୱିଧସନ୍ତୋସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତିୱିଧପୱିୱେକୱଣ୍ଣନା

ଏକୋତି ଏକାକୀ। ଗଚ୍ଛତୀତି ଚୁଣ୍ଣିକେରିଯାପଥୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଚରତୀତି ୱିହାରତୋ ବହି ସଞ୍ଚାରୱସେନ, ୱିହରତୀତି ଦିୱାୱିହାରାଦିୱସେନ। କାଯୱିୱେକୋତି ଚ ନେକ୍ଖମ୍ମାଧିମୁତ୍ତସ୍ସ ଭାୱନାନୁଯୋଗୱସେନ ୱିୱେକଟ୍ଠକାଯତା, ନ ଝାନୱିୱେକମତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିରତାନ’’ନ୍ତି। ପରିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତାନନ୍ତି ନୀୱରଣାଦିସଂକିଲେସତୋ ୱିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତାନଂ। ପରମୱୋଦାନପ୍ପତ୍ତାନନ୍ତି ୱିତକ୍କାଦିତଂତଂଝାନପଟିପକ୍ଖୱିଗମେନ ପରମଂ ଉତ୍ତମଂ ୱୋଦାନଂ ପତ୍ତାନଂ। ନିରୁପଧୀନନ୍ତି କିଲେସୁପଧିଆଦୀନଂ ୱିଗମେନ ନିରୁପଧୀନଂ।

ତିୱିଧପୱିୱେକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଞ୍ଚୱିଧସଂସଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

ସଂସୀଦତି ଏତେନାତି ସଂସଗ୍ଗୋ, ରାଗୋ। ସୱନହେତୁକୋ, ସୱନୱସେନ ୱା ପୱତ୍ତୋ ସଂସଗ୍ଗୋ ସୱନସଂସଗ୍ଗୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। କାଯସଂସଗ୍ଗୋ ପନ କାଯପରାମାସୋ। ଇତ୍ଥୀ ୱାତି ୱଧୂ, ଯୁୱତୀ ୱା। ସନ୍ଧାନେତୁନ୍ତି ପୁବ୍ବେନାପରଂ ଘଟେତୁଂ। ସୋତୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୱସେନାତି ଇଦଂ ମୂଲଭୂତଂ ସୱନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ପିଟ୍ଠିୱତ୍ତକମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନୱୀଥୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋପି ରାଗୋ ସୱନସଂସଗ୍ଗୋୟେୱ। ଦସ୍ସନସଂସଗ୍ଗେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅନିତ୍ଥିଗନ୍ଧବୋଧିସତ୍ତୋ ପରେହି କଥିଯମାନୱସେନ ପୱତ୍ତସୱନସଂସଗ୍ଗସ୍ସ ନିଦସ୍ସନଂ। ତିସ୍ସଦହରୋ ଅତ୍ତନା ସୁଯ୍ୟମାନୱସେନ। ତତ୍ଥ ପଠମଂ ଜାତକେ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଇତରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଦହରୋ କିରା’’ତିଆଦିମାହ। କାମରାଗେନ ୱିଦ୍ଧୋତି ରାଗସଲ୍ଲେନ ହଦଯେ ଅପ୍ପିତୋ ଅନ୍ତୋ ଅନୁୱିଦ୍ଧୋ।

ସୋତି ଦସ୍ସନସଂସଗ୍ଗୋ। ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ୱତ୍ଥୁୱସେନ ପାକଟଂ କରୋତି। ତସ୍ମିଂ କିର ଗାମେ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଇତ୍ଥିଯୋ ଅଭିରୂପା ଦସ୍ସନୀଯା ପାସାଦିକା, ତସ୍ମା ଥେରୋ ‘‘ସଚେ ଅନ୍ତୋଗାମେ ନ ଚରିସ୍ସସୀ’’ତି ଆହ। କାଲସ୍ସେୱ ପୱିଟ୍ଠତ୍ତା ଯାଗୁଂ ଅଦାସି, ତସ୍ମା ଯାଗୁମେୱ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ‘‘ନିୱତ୍ତଥ, ଭନ୍ତେ, ଭିକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହାହୀ’’ତି ଆହଂସୁ। ଯାଚିତ୍ୱାତି ‘‘ନ ମଯଂ, ଭନ୍ତେ, ଭିକ୍ଖଂ ଦାତୁକାମା ନିୱତ୍ତେମ, ଅପିଚ ଇଦଂ ଭନ୍ତେ କାରଣ’’ନ୍ତି ଯାଚିତ୍ୱା।

ଆଦିତୋ ଲପନଂ ଆଲାପୋ, ୱଚନପଟିୱଚନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଲାପୋ ସଲ୍ଲାପୋ। ଭିକ୍ଖୁନିଯାତି ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ଯାଯ କାଯଚିପି ଇତ୍ଥିଯା ସନ୍ତକପରିଭୋଗୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନରାଗୋପି ସମ୍ଭୋଗସଂସଗ୍ଗୋୱ।

ପଞ୍ଚୱିଧସଂସଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଗାହଗାହକାଦିୱଣ୍ଣନା

ଭିକ୍ଖୁନୋ ଭିକ୍ଖୁହି କାଯପରାମାସୋ କାଯସମ୍ବାହନାଦିୱସେନ। କାଯସଂସଗ୍ଗନ୍ତି କାଯପରାମାସସଂସଗ୍ଗଂ। ଗାହଗାହକୋତି ଗଣ୍ହନକାନଂ ଗଣ୍ହନକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଗାହମୁତ୍ତକୋତି ଅଯୋନିସୋ ଆମିସେହି ସଙ୍ଗଣ୍ହନକେହି ସଯଂ ମୁଞ୍ଚନକୋ। ମୁତ୍ତଗାହକୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତସଙ୍ଗହତୋ ମୁତ୍ତାନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନକୋ। ମୁତ୍ତମୁତ୍ତକୋତି ମୁଞ୍ଚନକେହି ସଯମ୍ପି ମୁଞ୍ଚନକୋ। ଗହଣୱସେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ। ଉପସଙ୍କମନ୍ତି ତତୋ କିଞ୍ଚି ଲୋକାମିସଂ ପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତା, ନ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୱସେନ। ଭିକ୍ଖୁପକ୍ଖେ ଗହଣୱସେନାତି ପଚ୍ଚଯଲାଭାଯ ସଙ୍ଗଣ୍ହନୱସେନାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ‘‘ଆମିସେନା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନଯେନ।

ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଠାନାୱହଂ। ପାପୁଣିତୁଂ ନ ଦେତି ଉପ୍ପନ୍ନମେୱ ତଂ ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନ ନୀହରନ୍ତୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି। ତେନାହ ‘‘ମନ୍ତେନା’’ତିଆଦି। ଯଥା ଜୀୱିତୁକାମୋ ପୁରିସୋ କଣ୍ହସପ୍ପେନ, ଅମିତ୍ତେନ ୱା ସହ ନ ସଂୱସତି, ଏୱଂ ଖଣମତ୍ତମ୍ପି କିଲେସେହି ସହ ନ ସଂୱସତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ଲୋକିଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ। ତଥା ସମାଧିପି। ୱିପସ୍ସନାଯ ପାଦକା ୱିପସ୍ସନାପାଦକାତି ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଗ୍ଗହଣେନ ଯଥା ଲୋକିଯସମାଧି ଗହିତୋ, ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାପାଦକା ଏତେସନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାପାଦକାତି ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଗ୍ଗହଣେନେୱ ଲୋକୁତ୍ତରୋ ସମାଧି ଗହିତୋ। ଯଥା ହି ଚତ୍ତାରି ରୂପଜ୍ଝାନାନି ଅଧିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ ମଗ୍ଗସମାଧି ୱିପସ୍ସନାପାଦକୋ, ଏୱଂ ଚତ୍ତାରି ଅରୂପଜ୍ଝାନାନି ଅଧିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋପି। ସମାପତ୍ତିପରିଯାଯୋ ପନ ପୁବ୍ବୱୋହାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଟିପକ୍ଖସମୁଚ୍ଛେଦନେନ ସମ୍ମା ଆପଜ୍ଜନତୋ ୱା ଯଥା ‘‘ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ’’ତି। ଏୱମେତ୍ଥ ସୀଲସମାଧୀନମ୍ପି ମିସ୍ସକଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ପଞ୍ଞାଯ ଏୱ। ୱିମୁତ୍ତୀତି ଅରିଯଫଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତଞ୍ହି ନିପ୍ଫାଦନଟ୍ଠେନ ସମ୍ପାଦେତବ୍ବଂ, ନ ନିବ୍ବାନନ୍ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯେନ ପରିତୁସ୍ସତି, ସନ୍ତୁଟ୍ଠତାଯ ଲଦ୍ଧା ତେ ଅଗଧିତୋ ଅମୁଚ୍ଛିତୋଆଦୀନୱଦସ୍ସୀ ନିସ୍ସରଣପଞ୍ଞୋ ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ଏୱଂଭୂତୋ ଚ କତ୍ଥଚି ଅଲଗ୍ଗମାନସତାଯ ପୱିୱେକଂ ପରିବ୍ରୂହେନ୍ତୋ କେନଚି ଅସଂସଟ୍ଠୋ ୱିହରତି ଗହଟ୍ଠେନ ୱା ପବ୍ବଜିତେନ ୱା। ସୋ ଏୱଂ ଅଜ୍ଝାସଯସମ୍ପନ୍ନୋ ୱୀରିଯଂ ଆରଭତି ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପତ୍ତିଯା, ଅନଧିଗମସ୍ସ ଅଧିଗମାଯ। ଆରଭନ୍ତୋ ଚ ଯଥାସମାଦିନ୍ନଂ ଅତ୍ତନୋ ସୀଲଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ତସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ସୁପରିସୁଦ୍ଧତଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅୱିପ୍ପଟିସାରୋ, ଅଯମସ୍ସ ସୀଲସମ୍ପଦା। ତସ୍ସ ଅୱିପ୍ପଟିସାରମୂଲକେହି ପାମୋଜ୍ଜପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିସୁଖେହି ସମ୍ମା ବ୍ରୂହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ସମ୍ମଦେୱ ସମାଧିଯତି, ଅଯମସ୍ସ ସମାଧିସମ୍ପଦା। ତତୋ ଯଥାଭୂତଂ ଜାନଂ ପସ୍ସଂ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି, ନିବ୍ବିନ୍ଦଂ ୱିରଜ୍ଜତି, ୱିରାଗା ୱିମୁଚ୍ଚତି, ଅଯମସ୍ସ ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦା। ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତତା ପନସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପଦା, ତତୋ ୱିମୁତ୍ତିତୋ ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ଏତେସଂ ଦସନ୍ନଂ କଥାୱତ୍ଥୂନଂ ଅନୁପୁବ୍ବୀ ୱେଦିତବ୍ବା। ତସ୍ସ ଯୋ ଦସହି କଥାୱତ୍ଥୂହି ସମନ୍ନାଗମୋ, ଅଯଂ ଅତ୍ତହିତାଯ ପଟିପତ୍ତି। ଯା ନେସଂ ପରେସଂ ସଂକିତ୍ତନଂ, ଅଯଂ ପରହିତାଯ ପଟିପତ୍ତି। ତାସୁ ପୁରିମା ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ, ଇତରା କରୁଣାପୁବ୍ବଙ୍ଗମା କରୁଣାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚାତି ସବ୍ବଂ ଞାଣକରୁଣାକଣ୍ଡଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଦସହିକଥାୱତ୍ଥୂହି କରଣଭୂତେହି ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱାଦଂ ଦେତି, ‘‘ଭିକ୍ଖୁନା ନାମ ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାଦିକେ ଦୂରତୋ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସମ୍ମଦେୱ ଅପ୍ପିଚ୍ଛେନ ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦିନା ତଂ ତଂ କଥାୱତ୍ଥୁଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଉପଦିସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଦିସନ୍ତୋ ହି ତାନି ‘‘ତେହି ଭିକ୍ଖୂ ୱଦତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ୱଦତିଯେୱ ସରୂପଦସ୍ସନମତ୍ତେନ। ସୁଖୁମଂ ଅତ୍ଥଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱାତି ଏୱମ୍ପି ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା ହୋତି ଏୱମ୍ପୀତି ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିୱସେନ ଅପରାପରଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାୱୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସୁଖୁମନିପୁଣଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ଜାନାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ୱିଞ୍ଞାପେତୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ୱିସେସେହି ୱିଞ୍ଞାପେତି। କାରଣନ୍ତି ଯେନ କାରଣେନ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା ଇଚ୍ଛତି, ତଂ ପନ ‘‘ମହିଚ୍ଛତାଦୀସୁ ଏତେ ଦୋସା, ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ଅଯମାନିସଂସୋ’’ତିଆଦୀନୱାନିସଂସଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସମ୍ମା ହେତୁନା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତଂ ଦସ୍ସେତୀତି ସନ୍ଦସ୍ସକୋ। ଗାହେତୁନ୍ତି ଯଥା ଗଣ୍ହତି, ତଥା କାତୁଂ, ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠପେତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉସ୍ସାହଜନନୱସେନାତି ଯଥା ତଂ ସମାଦାନଂ ନିଚ୍ଚଲଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଉସ୍ସୋଳ୍ହିଯା ଉପ୍ପାଦନୱସେନ ସମ୍ମଦେୱ ଉତ୍ତେଜେତୀତି ସମୁତ୍ତେଜକୋ। ଉସ୍ସାହଜାତେତି ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ଜାତୁସ୍ସାହେ। ୱଣ୍ଣଂ ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଆଯତିଞ୍ଚ ଲବ୍ଭମାନଗୁଣଂ କିତ୍ତେତ୍ୱା ସମ୍ପହଂସେତି ସମ୍ମଦେୱ ପକାରେହି ତୋସେତୀତି ସମ୍ପହଂସକୋ। ଏୱଂ ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଆଦୀସୁ ଯଥାରହଂ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

ଗାହଗାହକାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଞ୍ଚଲାଭୱଣ୍ଣନା

୨୫୩।ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମୁଖା ଏୱଂ ୱଣ୍ଣୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋତି। ଇମିନା ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣସ୍ସ ଯଥାଭୂତଗୁଣସମୁଟ୍ଠିତତଂ ଦସ୍ସେତି। ମନ୍ଦମନ୍ଦୋ ୱିଯାତି ଅତି ୱିଯ ଅଛେକୋ

ୱିଯ। ଅବଲବଲୋ ୱିଯାତି ଅତି ୱିଯ ଅବଲୋ ୱିଯ। ଭାକୁଟିକଭାକୁଟିକୋ ୱିଯାତି ଅତି ୱିଯ ଦୁମ୍ମୁଖୋ ୱିଯ। ଅନୁମସ୍ସାତି ଅନୁମସିତ୍ୱା, ଦସ କଥାୱତ୍ଥୂନି ସରୂପତୋ ୱିସେସତୋ ଚ ଅନୁପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ପନ ନେସଂ ଅନୁପୱିସନଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା’’ତି। ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀହି ୱଣ୍ଣଭାସନଂ ଏକୋ ଲାଭୋତି ଯୋଜନା। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ପଞ୍ଚଯମାନୋ ଏୱମାହ ଧମ୍ମଗରୁତାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ପଞ୍ଚଲାଭୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚାରିକାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୫୪। ଅଭିରମନଂ ଅଭିରତଂ, ତଦେୱ ଅନୁନାସିକଲୋପଂ ଅକତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଭିରନ୍ତ’’ନ୍ତି। ଭାୱନପୁଂସକଞ୍ଚେତଂ। ଅନଭିରତି ନାମ ନତ୍ଥି, ଅଭିରମିତ୍ୱା ଚିରୱିହାରୋପି ନତ୍ଥି ସମ୍ପଦେୱ ପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକତ୍ତା। ସବ୍ବସହା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ଅସଯ୍ହଲାଭିନୋ।

ପୁବ୍ବେ ଧମ୍ମଗରୁତାକିତ୍ତନପସଙ୍ଗେନ ଗହିତଂ ଅଗ୍ଗହିତଞ୍ଚ ମହାକସ୍ସପପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନାଦିଂ ଏକଦେସେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱନୱାସିତିସ୍ସସାମଣେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଂ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ଜନପଦଚାରିକଂ କଥେତୁଂ ‘‘ଭଗୱା ହୀ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଆକାସଗାମୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ ‘‘ଛଳଭିଞ୍ଞାନଂ ଆରୋଚେହୀ’’ତି ଆହ। ସଙ୍ଘକମ୍ମେନ ସିଜ୍ଝମାନାପି ଉପସମ୍ପଦା ସତ୍ଥୁ ଆଣାୱସେନେୱ ସିଜ୍ଝନତୋ ‘‘ବୁଦ୍ଧଦାଯଜ୍ଜଂ ତେ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଅପରେ ‘‘ଅପରିପୁଣ୍ଣୱୀସତିୱସ୍ସସ୍ସେୱ ତସ୍ସ ଉପସମ୍ପଦଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ‘ବୁଦ୍ଧଦାଯଜ୍ଜଂ ତେଦସ୍ସାମୀ’ତି ଅୱୋଚା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଉପସମ୍ପାଦେତ୍ୱାତି ଧମ୍ମସେନାପତିନା ଉପଜ୍ଝାଯେନ ଉପସମ୍ପାଦେତ୍ୱା।

ନୱଯୋଜନସତିକଂ ମଜ୍ଝିମଦେସପରିଯାପନ୍ନମେୱ, ତତୋ ପରଂ ନାଧିପ୍ପେତଂ ଦନ୍ଧତାୱସେନ ଗମନତୋ। ସମନ୍ତାତି ଗତଗତଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚତୂସୁ ପସ୍ସେସୁ। ଅଞ୍ଞେନପି କାରଣେନାତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାତରୁଣଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞେନପି ମଜ୍ଝିମମଣ୍ଡଲେ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଞାଣପରିପାକାଦିକାରଣେନ ନିକ୍ଖମତି, ଅନ୍ତୋମଣ୍ଡଲଂ ଓତରତି। ସଉହି ୱାତିଆଦି ‘‘ଏକଂ ମାସଂ ୱା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାନୁକ୍କମେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ସରୀରଫାସୁକତ୍ଥାଯାତି ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଠାନେ ନିବଦ୍ଧୱାସେନ ଉସ୍ସନ୍ନଧାତୁକସ୍ସ ସରୀରସ୍ସ ୱିରେଚନେନ ଫାସୁଭାୱତ୍ଥାଯ। ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକାଲାଭିକଙ୍ଖନତ୍ଥାଯାତି ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୂପମସୁତ୍ତ (ଅ॰ ନି॰ ୭।୭୨) ମଘଦେୱଜାତକାଦିଦେସନାନଂ (ଜା॰ ୧।୧।୯) ୱିଯ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକାଲସ୍ସ ଆକଙ୍ଖନେନ। ସୁରାପାନସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞାପନେ (ପାଚି॰ ୩୨୬) ୱିଯ ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞାପନତ୍ଥାଯ। ବୋଧନେଯ୍ୟସତ୍ତେ ଅଙ୍ଗୁଲିମାଲାଦିକେ ବୋଧନତ୍ଥାଯ। ନିବଦ୍ଧୱାସଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଚାରିକା ନିବଦ୍ଧଚାରିକା।

୨୫୫। ଅପରିଗ୍ଗହଭାୱଂ କତ୍ଥଚି ଅଲଗ୍ଗଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯୂଥଂ ପହାଯ…ପେ… ମତ୍ତହତ୍ଥୀ ୱିଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସହାଯକିଚ୍ଚୋତି ସହାଯକିଚ୍ଚରହିତୋ ସୀହୋ ୱିଯ। ତେନସ୍ସ ଏକୱିହାରିତଂ ତେଜୱନ୍ତତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ତଦା ପନ କାଯୱିୱେକୋ ନ ସକ୍କା ଲଦ୍ଧୁନ୍ତି ଇଦମେତ୍ଥ କାରଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ବହୂହୀତିଆଦି ପନ ସଭାୱଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଥେରସ୍ସ ପରିସା ସୁୱିନୀତା ଚିଣ୍ଣଗରୁୱାସା ଗରୁନୋ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପମେୱ ୱତ୍ତତି।

ୱୁତ୍ତକାରଣଯୁତ୍ତେ ଅଦ୍ଧାନଗମନେ ଚାରିକାନଂ ୱୋହାରୋ ସାସନେ ନିରୁଳ୍ହୋତି ଆହ ‘‘କିଞ୍ଚାପୀ’’ତିଆଦି। କେନଚିଦେୱ ନିମିତ୍ତେନ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଅଦ୍ଧେ ପୱତ୍ତାଯ ସଞ୍ଞାଯ ତନ୍ନିମିତ୍ତରହିତେପି ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ପୱତ୍ତି ରୁଳ୍ହୀ ନାମ। ୱିଜିତମାରତ୍ତା ସଙ୍ଗାମୱିଜଯମହାଯୋଧୋ ୱିଯ। ଅଞ୍ଞଂ ସେୱିତ୍ୱାତି ‘‘ମମ ଆଗତଭାୱଂ ସତ୍ଥୁ ଆରୋଚେହୀ’’ତି ଆରୋଚନତ୍ଥଂ ଅଞ୍ଞଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ସେୱିତ୍ୱା।

ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ତଂତଂପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ତଦନୁଚ୍ଛୱିକମେୱ ଧମ୍ମିଂ କଥଂ କରୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଚୂଳଗୋସିଙ୍ଗସୁତ୍ତେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସାମଗ୍ଗିରସାନିସଂସନ୍ତି ‘‘କଚ୍ଚି ପନ ୱୋ, ଅନୁରୁଦ୍ଧା, ସମଗ୍ଗା ସମ୍ମୋଦମାନା’’ତିଆଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୧।୩୨୬) ସାମଗ୍ଗିରସାନିସଂସଂ କଥେସି। ଆୱସଥାନିସଂସନ୍ତି ‘‘ସୀତଂ ଉଣ୍ହଂ ପଟିହନତୀ’’ତିଆଦିନା (ଚୂଳୱ॰ ୨୯୫, ୩୧୫) ଆୱସଥପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ଆନିସଂସଂ। ସତିପଟିଲାଭିକନ୍ତି ଜୋତିପାଲତ୍ଥେରେ ଲାମକଂ ଠାନଂ ଓତିଣ୍ଣମତ୍ତେ ମହାବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେ ପନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ପତ୍ଥନଂ କତ୍ୱା ପାରମିଯୋ ପୂରେନ୍ତୋ ଆଗତୋ। ତାଦିସସ୍ସ ନାମ ପମାଦୱିହାରୋ ନ ଯୁତ୍ତୋତି ଯଥା କସ୍ସପୋ ଭଗୱା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ସତିଂ ପଟିଲଭିତୁଂ ଧମ୍ମିଂ କଥଂ କଥେସି, ତଥା ଅଯଂ ଭଗୱା ତମେୱ ପୁବ୍ବେନିୱାସପଟିସଂଯୁତ୍ତକଥଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଘଟିକାରସୁତ୍ତଂ (ମ॰ ନି॰ ୨।୨୮୨) କଥେସି। ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସେତି – ‘‘ଉପନୀଯତି ଲୋକୋ ଅଦ୍ଧୁୱୋ, ଅତାଣୋ ଲୋକୋ ଅନଭିସ୍ସରୋ, ଅସ୍ସକୋ ଲୋକୋ ସବ୍ବଂ ପହାଯ ଗମନୀଯଂ, ଊନୋ ଲୋକୋ ଅତିତ୍ତୋ ତଣ୍ହାଦାସୋ ଚା’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୨।୩୦୫) ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସେ କଥେସି। କାମଞ୍ଚେତେ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସା

ରଟ୍ଠପାଲସୁତ୍ତେ (ମ॰ ନି॰ ୨।୩୦୪) ଆୟସ୍ମତା ରଟ୍ଠପାଲତ୍ଥେରେନ ରଞ୍ଞୋ କୋରବ୍ୟସ୍ସ କଥିତା, ତେ ପନ ଭଗଵତୋ ଏଵ ଆହରିତ୍ୱା ଥେରେନ ତତ୍ଥ କଥିତାତି ଵୁତ୍ତଂ ''ରଟ୍ଠପାଲସୁତ୍ତେ''ତିଆଦି। ତଥା ହି ଵୁତ୍ତଂ ସୁତ୍ତେ – ''ଅତ୍ଥି ଖୋ, ମହାରାଜ, ତେନ ଭଗଵତା ଜାନତା ପସ୍ସତା ଅରହତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା''ତିଆଦି (ମ॰ ନି॰ ୨।୩୦୫) ପାନକାନିସଂସକଥନ୍ତି ''ଅଗ୍ଗିହୁତ୍ତଂ ମୁଖଂ ୟଞ୍ଞା''ତିଆଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୨।୪୦୦; ସୁ॰ ନି॰ ୫୭୩) ଅନୁମୋଦନଂ ଵତ୍ୱା ପୁନ ପକିଣ୍ଣକକଥାଵସେନ ପାନକପଟିସଂୟୁତ୍ତଂ ଆନିସଂସକଥଂ କଥେସି। ଏକୀଭାଵେ ଆନିସଂସଂ କଥେସି, ୟଂ ସନ୍ଧାୟ ଵୁତ୍ତଂ ''ଅଥ ଖୋ ଭଗଵା ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ଭଗୁଂ ଧମ୍ମିୟା କଥାୟ ସନ୍ଦସ୍ସେସୀ''ତିଆଦି (ମ॰ ନି॰ ୩।୨୩୮)। ଅନନ୍ତନୟନ୍ତି ଅପରିମାଣଦେସନାନୟଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିପଟିସଂୟୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମିଂ କଥଂ। ତେନାହ ''ପୁଣ୍ଣ, ଅୟମ୍ପି ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥାୟେଵା''ତିଆଦି ବହୂହି ପରିୟାୟେହି ନାନାନୟଂ ଦେସେତି। କଥଂ ତଥା ଦେସିତଂ ଥେରୋ ଅଞ୍ଞାସୀତି ଆହ ''ପଟିସମ୍ଭିଦାପତ୍ତସ୍ସ…ପେ… ଅହୋସୀ''ତି।

ଚାରିକାଦିଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସତ୍ତଵିସୁଦ୍ଧିପଞ୍ହଵଣ୍ଣନା

୨୫୬।ତତୋପଟ୍ଠାୟାତି। ୟଦା ଜାତିଭୂମକା ଭିକ୍ଖୂ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମୁଖା ଥେରସ୍ସ ଵଣ୍ଣଂ ଭାସିଂସୁ, ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ। ସୀସାନୁଲୋକୀ ହୁତ୍ୱା ପିଟ୍ଠିତୋ ପିଟ୍ଠିତୋ ଅନୁବନ୍ଧନଂ ଥେରେନ ସମାଗମେ ଆଦରଵସେନ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ଵୁତ୍ତଂ ପାଠେ ''ଅପ୍ପେଵ ନାମା''ତିଆଦି, ''ତରମାନରୂପୋ''ତି ଚ। ୟଂ ପନ ଵୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ''ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ନିଲୀନ''ନ୍ତିଆଦି, ତଂ ଅକାରଣଂ। ନ ହି ଧମ୍ମସେନାପତି ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ନିସିନ୍ନଟ୍ଠାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣେନ ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ''କଚ୍ଚି ନୁ ଖୋ ମଂ ଅଦିସ୍ୱାଵ ଗମିସ୍ସତୀ''ତି ଅୟମ୍ପି ଚିନ୍ତା ଆଦରଵସେନେଵାତି ୟୁତ୍ତଂ। ନ ହି ସତ୍ଥାରଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ଆଗତୋ ସାଵକୋ ଅପି ଆୟସ୍ମା ଅଞ୍ଞାତକୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ସତ୍ଥୁକପ୍ପଂ ଧମ୍ମସେନାପତିଂ ତତ୍ଥ ଵସନ୍ତଂ ଅଦିସ୍ୱାଵ ଗଚ୍ଛନକୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଦିଵାଵିହାରନ୍ତି ସମ୍ପଦାନେ ଉପୟୋଗଵଚନନ୍ତି ଆହ ''ଦିଵାଵିହାରତ୍ଥାୟା''ତି।

୨୫୭।ପୁରିମକଥାୟାତି ପଠମାଲାପେ। ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତାୟାତି ନପ୍ପଵତ୍ତିତାୟ। ପଚ୍ଛିମକଥା ନ ଜାୟତୀତି ପଚ୍ଛା ଵତ୍ତବ୍ବକଥାୟ ଅଵସରୋ ନ ହୋତି। ସତ୍ତ ଵିସୁଦ୍ଧିୟୋ ପୁଚ୍ଛି ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନଵସେନ। ଞାଣଦସ୍ସନଵିସୁଦ୍ଧି ନାମ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ। ୟସ୍ମା ତତୋ ଉତ୍ତରିମ୍ପି ପତ୍ତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥେଵ, ତସ୍ମା ''ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲାଦୀସୁ ଠିତସ୍ସପି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଵାସୋ ମତ୍ଥକଂ ନ ପାପୁଣାତୀ''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମାତି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଵାସସ୍ସ ମତ୍ଥକଂ ଅପ୍ପତ୍ତତ୍ତା। ସବ୍ବଂ ପଟିକ୍ଖିପୀତି ସତ୍ତମମ୍ପି ପଞ୍ହଂ ପଟିକ୍ଖିପି, ଇତରେସୁ ଵତ୍ତବ୍ବମେଵ ନତ୍ଥି।

ଅପ୍ପଚ୍ଚୟପରିନିବ୍ବାନନ୍ତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନମାହ। ଇଦାନି ପକାରନ୍ତରେନପି ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦ୍ୱେଧା''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଗହଣୂପାଦାନନ୍ତି ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣଭୂତଂ ଉପାଦାନଂ । ତେନାହ ''କାମୁପାଦାନାଦିକ''ନ୍ତି। ପଚ୍ଚୟୂପାଦାନନ୍ତି ୟଂ କିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚୟମାହ। ସୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ଉପାଦିୟତି ଉପାଦାନଵସେନ ଗଣ୍ହାତୀତି ଉପାଦାନନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ''ପଚ୍ଚୟୂପାଦାନଂ ନାମ…ପେ… ପଚ୍ଚୟା''ତି। ''ଅନୁପାଦାୟ ଆସଵେହି ଚିତ୍ତଂ ଵିମୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଵଚନତୋ (ମହାଵ॰ ୨୮, ୩୦) ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନନ୍ତି କଥେନ୍ତି। ନ ଚ ଉପାଦାନସମ୍ପୟୁତ୍ତନ୍ତି ଉପାଦାନେହି ଏତଂ ନ ସହିତଂ ନାପି ଉପାଦାନେହି ସହ ପଵତ୍ତି ହୁତ୍ୱା। ନ ଚ କଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ଉପାଦିୟତୀତି କସ୍ସଚି ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକରଣଵସେନ ନ ଉପାଦିୟତି । ପରିନିବ୍ବୁତନ୍ତେତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ କାତବ୍ବକିଲେସପରିନିବ୍ବାନପରିୟୋସାନନ୍ତେ ଜାତତ୍ତା। ଅମତଧାତୁମେଵ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନଂ କଥେନ୍ତି, କଥେନ୍ତାନଞ୍ଚ ୟଥା ତସ୍ସ କୋଚି ପଚ୍ଚୟୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ଏଵଂ ଅଧିଗତୋପି ୟଥା କୋଚି ପଚ୍ଚୟୋ ନାମ ନ ହୋତି, ତଥା ପରିନିବ୍ବାନଂ ଅପଚ୍ଚୟପରିନିବ୍ବାନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅୟଂ ଅନ୍ତୋ''ତିଆଦିମାହ। ପୁନ ପୁଚ୍ଛଂ ଆରଭି ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନଂ ସରୂପତୋ ପତିଟ୍ଠାପେତୁକାମୋ।

୨୫୮।ସବ୍ବପରିଵତ୍ତେସୂତି ସବ୍ବେସୁ ପଞ୍ହପରିଵତ୍ତନେସୁ, ପଞ୍ହଵାରେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ସଗହଣଧମ୍ମମେଵାତି ''ଏତଂ ମମା''ତିଆଦିନା ଗଣ୍ହାତୀତି ଗହଣଂ, ସହ ଗହଣେନାତି ସଗହଣଂ, ଉପାଦାନିୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଵିଵଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଅଭାଵତୋ ଵଟ୍ଟମେଵ ଅନୁଗତୋତି ଵଟ୍ଟାନୁଗତୋ। ତେନାହ ''ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲମତ୍ତସ୍ସପି ଅଭାଵତୋ''ତି। ୟୋ ପନ ଚତୁବ୍ବିଧେ ଵିଵଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟେ ସୀଲେ ଠିତୋ, ସୋପି ''ଅଞ୍ଞତ୍ର ଇମେହି ଧମ୍ମେହୀ''ତି ଵତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି।

ସତ୍ତଵିସୁଦ୍ଧିପଞ୍ହଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସତ୍ତରଥଵିନୀତଵଣ୍ଣନା

୨୫୯।ନିସ୍ସକ୍କଵଚନମେତଂ ''ୟାଵ ହେଟ୍ଠିମସୋପାନକଳେଵରା''ତିଆଦୀସୁ ଵିୟ। ଅତ୍ଥୋତି ପୟୋଜନଂ। ଚିତ୍ତଵିସୁଦ୍ଧି ହେତ୍ଥ ସୀଲଵିସୁଦ୍ଧିଂ

ପଯୋଜେତି ତସ୍ସ ତଦନ୍ତଗ୍ଗତ୍ତା। ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିକିଚ୍ଚଂ କତଂ ନାମ ହୋତି ସମାଧିସଂୱତ୍ତନତୋ। ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକା ହି ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି ନାମ। ସବ୍ବପଦେସୂତି ‘‘ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି ଯାୱଦେୱ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧତ୍ଥା’’ତିଆଦୀସୁ ସବ୍ବପଦେସୁ, ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଯଂ ଠିତସ୍ସ ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚଂ କତଂ ନାମ ହୋତୀତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ସାୱତ୍ଥିନଗରଂ ୱିଯ ସକ୍କାଯନଗରଂ ଅତିକ୍କମିତବ୍ବତ୍ତା। ସାକେତନଗରଂ ୱିଯ ନିବ୍ବାନନଗରଂ ପାପୁଣିତବ୍ବତ୍ତା । ଅଜ୍ଝାଯିକସ୍ସ କିଚ୍ଚସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକାଲୋ ୱିଯ ନୱମେନେୱ ଖଣେନ ପତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅଭିସମଯକିଚ୍ଚସ୍ସ ଉପାଦକାଲୋ। ଯଥା ରଞ୍ଞୋ ସତ୍ତମେନ ରଥୱିନୀତେନ ସାକେତେ ଅନ୍ତେପୁରଦ୍ୱାରେ ଓରୁଳ୍ହସ୍ସ ନ ତାୱ କିଚ୍ଚଂ ନିଟ୍ଠିତଂ ନାମ ହୋତି, ସଂୱିଧାତବ୍ବସଂୱିଧାନଂ ଞାତିମିତ୍ତଗଣପରିୱୁତସ୍ସ ସୁରସଭୋଜନପରିଭୋଗେ ନିଟ୍ଠିତଂ ନାମ ସିଯା, ଏୱମେତଂ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଯା କିଲେସେ ଖେପେତ୍ୱା ତେସଂଯେୱ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପହାନସାଧକଅରିଯଫଲସମଙ୍ଗିକାଲେ ଅଭିସମଯକିଚ୍ଚଂ ନିଟ୍ଠିତଂ ନାମ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଯୋଗିନୋ…ପେ… କାଲୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ପରୋପଣ୍ଣାସ କୁସଲଧମ୍ମା ନାମ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନା ଫସ୍ସାଦଯୋ ପରୋପଣ୍ଣାସ ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମା। ନିରୋଧସଯନେତି ନିବ୍ବାନସଯନେ।

‘‘ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ’’ତି ୱା ‘‘କଥାୱତ୍ଥୂନୀ’’ତି ୱା ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନନ୍ତି ତେସଂ ଅତ୍ଥତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇତୀ’’ତି ଆରଦ୍ଧଂ। ଆଯସ୍ମା ପୁଣ୍ଣୋ ଦସ କଥାୱତ୍ଥୂନି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସୀତି ସତ୍ତ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ନାମ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତୋପି ଦସ କଥାୱତ୍ଥୂନି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି ତେସଂ ଅତ୍ଥତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତା। ଏତେନେୱ ଧମ୍ମସେନାପତି ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ସତ୍ତ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଦସ କଥାୱତ୍ଥୂନି ପୁଚ୍ଛୀତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋୱାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନ୍ତି ପଞ୍ହଂ। କିଂ ଜାନିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛୀତି ୱିସୁଦ୍ଧିପରିଯାଯେନ କଥାୱତ୍ଥୂନି ପୁଚ୍ଛାମୀତି କିଂ ଜାନିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛି। ଦସକଥାୱତ୍ଥୁଲାଭିନଂ ଥେରଂ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ପୁଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନେଯେୱ ପୁଚ୍ଛନେନ କିଂ ତିତ୍ଥକୁସଲୋ ୱା ପନ ହୁତ୍ୱା ୱିସଯସ୍ମିଂ ପୁଚ୍ଛି, ଉଦାହୁ ପାନୀଯତ୍ଥିକମତିତ୍ଥେହି ଛିନ୍ନତଟେହି ପାତେନ୍ତୋ ୱିଯ ଅତିତ୍ଥକୁସଲୋ ହୁତ୍ୱା ଅପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଟ୍ଠାନେ ଅୱିସଯସ୍ମିଂ ପୁଚ୍ଛୀତି ଯୋଜନା। ଇମିନା ନଯେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନପକ୍ଖେପି ଅତ୍ଥଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଦତ୍ଥମସ୍ସ ୱିଚାରଣା ଆରଦ୍ଧା, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ‘‘ତିତ୍ଥକୁସଲୋ ହୁତ୍ୱା’’ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ୱିସୁଦ୍ଧିକଥାୱତ୍ଥୂନଂ ଅତ୍ଥତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତେପି ଅଯଂ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଂ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଦମିନାତି ଯଂ ‘‘ସଂଖିତ୍ତଂ, ୱିତ୍ଥିଣ୍ଣ’’ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଇମିନା ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନେନ ନଯେନ ୱିଧିନା ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏକା ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧୀତି ୱିସୁଦ୍ଧୀସୁ ୱିସୁଂ ଏକା ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି। ଦସସୁ କଥାୱତ୍ଥୂସୁ ଚତ୍ତାରି କଥାୱତ୍ଥୂନି ହୁତ୍ୱା ଆଗତା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦୀହି ୱିନା ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥାତିଆଦୀସୁ କଥାସୀସେନ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁ ଗହିତଂ। କଥେତବ୍ବତ୍ତା ୱା ୱତ୍ଥୁ କଥାୱତ୍ଥୂତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚ ଉପକାରତୋ, ସଭାୱତୋ ୱା ଚତୁନ୍ନଂ କଥାୱତ୍ଥୂନଂ ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତିଣ୍ଣଂ କଥାୱତ୍ଥୂନଂ ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିସଙ୍ଗହେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପଞ୍ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋତି ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦୋ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି, ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପଦସ୍ସନଂ କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧି, ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସେ ପହାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି, ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣାଦି ନୱୱିଧଞାଣଂ ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି, ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣଂ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧୀତି ଇମା ପଞ୍ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ।

ସତ୍ତରଥୱିନୀତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨୬୦।ସମ୍ଭୋଦିତୁନ୍ତି ଅନନ୍ତରଂ ୱୁଚ୍ଚମାନେନ ସମ୍ଭୋଦିତୁଂ। ଅଟ୍ଠାନପରିକପ୍ପେନାତି ଅକାରଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ପରିକପ୍ପନେନ ତଦା ଅସମ୍ଭୱନ୍ତଂ ଅତ୍ଥଂ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱଚନେନ। ଅଭିଣ୍ହଦସ୍ସନସ୍ସାତି ନିଚ୍ଚଦସ୍ସନସ୍ସ, ନିଯତଦସ୍ସନସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉକ୍ଖିପୀତି ଗୁଣତୋ କଥିତଭାୱେନ ଉକ୍କଂସେତି। ଥେରସ୍ସାତି ଆଯସ୍ମତୋ ପୁଣ୍ଣତ୍ଥେରସ୍ସ। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଇମସ୍ମିଂ କାରଣେ ଏକପଦେନେୱ ସାୱକୱିସଯେ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଗୁଣାୱିକରଣନିମିତ୍ତଂ। ଇଦାନି ତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ‘‘ଅମଚ୍ଚଞ୍ହି’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପଚାଯମାନୋତି ପୂଜଯନ୍ତୋ।

‘‘ଅନୁମସ୍ସ ଅନୁମସ୍ସ ପୁଚ୍ଛିତା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ୱିଚାରଣୱସେନାହ ‘‘କିଂ ପନ ପଞ୍ହସ୍ସ ପୁଚ୍ଛନଂ ଭାରିଯଂ ଉଦାହୁ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନ’’ନ୍ତି। ସହେତୁକଂ କତ୍ୱାତି ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତଂ କତ୍ୱା। ସକାରଣନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ପୁଚ୍ଛନମ୍ପୀତି ଏୱଂ ସହଧମ୍ମେନ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବମତ୍ଥଂ ସଯଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛନମ୍ପି ଭାରିଯଂ ଦୁକ୍କରଂ। ୱିସ୍ସଜ୍ଜନମ୍ପୀତି ସହଧମ୍ମେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନମ୍ପି ଦୁକ୍କରଂ। ଏୱଞ୍ହି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଚିତ୍ତଂ ଆରାଧେତୀତି। ଯଥାନୁସନ୍ଧିନାୱ ଦେସନା ନିଟ୍ଠିତାଆଦିତୋ ସପରିକ୍ଖାରଂ ସୀଲଂ, ମଜ୍ଝେ ସମାଧିଂ, ଅନ୍ତେ ୱସୀଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ ପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଦେସନାଯ ନିଟ୍ଠାପିତତ୍ତାତି।

ରଥୱିନୀତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୫। ନିୱାପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬୧। ନିୱପତୀତି ନିୱାପୋ, ନିୱାପଂ ୱଡ୍ଢେତି, ନିୱାପଭୋଜନଂ ୱା ଏତସ୍ମାତି ନେୱାପିକୋ, ନିୱାପେନ ମିଗେ ପଲୋଭେତ୍ୱା ଗଣ୍ହନକମାଗୱିକୋ। ତିଣବୀଜାନୀତି ନିୱାପତିଣବୀଜାନି। ୱପନ୍ତି ସସ୍ସଂ ୱିଯ ୱପିତଙ୍କଟ୍ଠେନ ୱପ୍ପଂ। ''ମଯଂ ୱିଯ ଅଞ୍ଞେ କେ ଇଦିସଂ ଲଭିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ମାନମଦଂ ଆପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି। ୱିସ୍ସଟ୍ଠସତିଭାୱନ୍ତି ଅନୁସ୍ସଙ୍କିତପରିସଙ୍କିତଭାୱଂ। ତିରଚ୍ଛାନା ହି ୱିଜାତିଯବଲୱତିରଚ୍ଛାନୱସନଟ୍ଠାନେସୁ ସାସଙ୍କା ଉଦ୍ଦିଗ୍ଗହଦଯା ଅପ୍ପମତ୍ତା ହୋନ୍ତି ୱିସେସତୋ ମାଗୱିକାଦିମନୁସ୍ସୂପଚାରେ, ରସତଣ୍ହାଯ ପନ ବଦ୍ଧା ପମାଦଂ ଆପଜ୍ଜସ୍ସନ୍ତି। ନିୱପତି ଏତ୍ଥାତି ନିୱାପୋ, ନିୱାପଭୂମି ନିୱାପଟ୍ଠାନଂ। ତେନାହ ''ନିୱାପଟ୍ଠାନେ''ତି। ''ଯଥାକାମକରଣୀଯା''ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ଏକଂ କିରା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନୀୱାରୱନଂ ୱିଯାତି ନୀୱାରସ୍ସ ସମୂହୋ ୱିଯ। ନୀୱାରୋ ନାମ ଅରଞ୍ଞେ ସଯଂଜାତୱୀହିଜାତି। ମେଘମାଲା ୱିଯାତି ମେଘଘଟା ୱିଯ। ଏକଗ୍ଘନନ୍ତି ଏକଜ୍ଝଂ ୱିଯ ଅୱିରଟ୍ଠଂ। ପକ୍କମନ୍ତୀତି ଆସଙ୍କପରିସଙ୍କା ହୁତ୍ୱା ପକ୍କମନ୍ତି। କଣ୍ଡେ ଚାଲଯମାନାତି ଅନାସଙ୍କନ୍ତାନଂ ପହଟ୍ଠାକାରଦସ୍ସନଂ। ମଣ୍ଡଲଗୁମ୍ବନ୍ତି ମଣ୍ଡଲକାକାରେନ ଠିତଂ ଗୁମ୍ବଂ।

୨୬୨।କପ୍ପେତ୍ୱାତି ଉପମାଭାୱେନ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା। ମିଗେ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତାପନଂ ୱସୀଭାୱୋ। ସୋ ଏୱ ଇଚ୍ଛନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧି, ପଭାୱନଟ୍ଠେନ ଆନୁଭାୱୋ।

୨୬୩।ଭଯେନ ଭୋଗତୋତି ଭଯେନ ସହ ସଭଯଂ ନିୱାପପରିଭୋଗତୋ। ବଲୱୀରିଯନ୍ତି କାଯବଲଞ୍ଚ ଉଟ୍ଠାନୱୀରିଯଞ୍ଚ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ବଲମେୱ ୱୀରିଯଂ। ବଲନ୍ତି ଚ ସରୀରବଲଂ, ତଞ୍ଚ ଅତ୍ଥତୋ ମନସିକାରମଗ୍ଗେହି ଅପରାପରଂ ସଞ୍ଚରଣକୱାତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅପରାପରଂ ସଞ୍ଚରଣୱାଯୋଧାତୂ''ତି।

୨୬୪।ସିକ୍ଖିତକେରାଟିକାତି ପରିଚିତସାଠେଯ୍ୟା, ୱଞ୍ଚକାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦ୍ଧିମନ୍ତୋ ୱିଯ ଆନୁଭାୱୱନ୍ତୋ ୱିଯ। ପଚୁରଜନେହି ପରଭୂତା ଜାତାତି ପରଜନା, ମହାଭୂତା। ତେନାହ ''ଯକ୍ଖା''ତି। ସମନ୍ତା ସପ୍ପଦେସନ୍ତି ସମନ୍ତତୋ ପଦେସୱନ୍ତଂ ୱିପୁଲୋକାସସନ୍ନିୱାସଟ୍ଠାନଂ। ତସ୍ସ ପନ ସପ୍ପଦେସତା ମହାଓକାସତାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ମହନ୍ତଂ ଓକାସ''ନ୍ତି।

୨୬୫।ଘଟ୍ଟେସ୍ସନ୍ତୀତି ''ସଭଯସମୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ସଞ୍ଞାଦାନୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ଚେତେସ୍ସନ୍ତି, ତାସେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିଚ୍ଚଜିସ୍ସନ୍ତୀତି ନିଦ୍ଦିସିସ୍ସନ୍ତି। ମହଲ୍ଲକୋତି ଜାତିଯା ମହଲ୍ଲକୋ ଜିଣ୍ଣୋ। ଦୁବ୍ବଲୋତି ବ୍ଯାଧିୱସେନ, ପକତିଯା ୱା ବଲୱିରହିତୋ।

୨୬୭। ନିୱାପସଦିସତାଯ ନିୱାପୋତି ୱା। ଲୋକପରିଯାପନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା କିଲେସେହି ଆମସିତବ୍ବତାଯ ଲୋକାମିସାନୀତି ୱା। ୱଟ୍ଟେ ଆମିସଭୂତତ୍ତା ୱଟ୍ଟାମିସଭୂତାନଂ। ୱସଂ ୱତ୍ତେତୀତି କାମଗୁଣେହି କାମଗୁଣେ ଗିଦ୍ଧେ ସତ୍ତେ ତସ୍ସେୱ ଗେଧସ୍ସ ୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତେତୀତି। ତେନାହ –

''ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରୋ ପାସୋ, ୟ୍ୱାଯଂ ଚରତି ମାନସୋ;

ତେନ ତଂ ବାଧଯିସ୍ସାମି, ନ ମେ ସମଣ ମୋକ୍ଖସୀ''ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୫୧; ମହାୱ। ୩୩);

ଅଯନ୍ତି ପଠମମିଗଜାତୂପମା। ୱାନପତ୍ଥସ୍ସ ସତୋୱ ପପଞ୍ଚପରଦତ୍ତିକାଦିସପୁତ୍ତଦାରନିକ୍ଖମନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ସପୁତ୍ତଭରିଯପବ୍ବଜ୍ଜାଯା''ତି।

୨୬୮। କାମତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତି ଇଧ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ''ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ନାମ…ପେ… ଉପ୍ପନ୍ନଅଜ୍ଝାସଯୋ''ତି। କାମେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ପୁନ ତତ୍ଥ ନିମୁଗ୍ଗତାଯ ଦୁତିଯସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଦୁତିଯମିଗଜାତୂପମା ୱୁତ୍ତା।

୨୬୯। ତତିଯସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଯଥାପରିଚ୍ଚତ୍ତେ କାମେ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ଏୱଂ ଠିତା, ନ ଦୁତିଯା ୱିଯ ତତ୍ଥ ନିମୁଗ୍ଗାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''କିଂ ପନ ତେ ଅକଂସୂ''ତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରେ କାମଂ ଉଜୁକଂ କାମଗୁଣେସୁ ନ ନିମୁଗ୍ଗା, ପରିଯାଯେନ ପନ ନିମୁଗ୍ଗା ଦିଟ୍ଠିଜାଲେନ ଚ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଗାମନିଗମଜନପଦରାଜଧାନିଯୋ''ତିଆଦିମାହ। ଦିଟ୍ଠିଜାଲମ୍ପି ତଣ୍ହାଜାଲାନୁଗତମେୱାତି ଆହ ''ମାରସ୍ସ ପାପିମତୋ ଦିଟ୍ଠିଜାଲେନ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା''ତି।

୨୭୧। ଖନ୍ଧକିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରମାରା ୱା ଇଧ ମାରଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅକ୍ଖୀନି ଭିନ୍ଦି ଦଟ୍ଠୁଂ ଅସମତ୍ଥଭାୱାପାଦନେନ। ତେନାହ ''ୱିପସ୍ସନାପାଦକଜ୍ଝାନ''ନ୍ତିଆଦି। କିଞ୍ଚାପି ମାରୋ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସପି ଭିକ୍ଖୁନୋ ଚିତ୍ତଂ ଇମଂ ନାମ ଆରମ୍ମଣଂ ନିସ୍ସାଯ ୱତ୍ତତୀତି ନ

ଜାନାତି, ଇଧାଧିପ୍ପେତସ୍ସ ପନ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱସେନ ‘‘ୱିପସ୍ସନାପାଦକଜ୍ଝାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱ ପରିଯାଯେନାତି ‘‘ନ ମାରସ୍ସ ଅକ୍ଖୀନି ଭିନ୍ଦୀ’’ତି ଏୱମାଦିନା ଯଥାୱୁତ୍ତପରିଯାଯେନ। ଅଦସ୍ସନଂ ଗତୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ପଦଂ ପତିଟ୍ଠାତି ଚ ଇଧ ଆରମ୍ମଣଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ ତଂ ପରିଗ୍ଗଯ୍ହ ପୱତ୍ତନତୋତି ଆହ ‘‘ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ନିରାରମ୍ମଣ’’ନ୍ତି। ସୋତି ମାରୋ। ଦିସ୍ୱାତି ଦସ୍ସନହେତୁ। ଯସ୍ମା ମଗ୍ଗେନ ଚତୁସଚ୍ଚଦସ୍ସନହେତୁ ଆସୱା ନ ପରିକ୍ଖୀଣା। ଫଲକ୍ଖଣେ ହି ତେ ଖୀଣାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି।

ଲୋକେତି ସତ୍ତଲୋକେ ସଙ୍ଖାରଲୋକେ ଚ। ସତ୍ତୱିସତ୍ତଭାୱେନାତି ଲଗ୍ଗଭାୱେନ ଚେୱ ସୱିସେସଂ ଆସତ୍ତଭାୱେନ ଚ। ଅଥ ୱାତିଆଦିନା ନିଦ୍ଦେସନଯୱସେନ (ମହାନି। ୩, ଚୂଳନି। ମେତ୍ତଗୂମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୨୨, ୨୩; ଚୂଳନି। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସ ୧୨୪) ୱିସତ୍ତିକାପଦଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ୱିସତାତି ୱିତ୍ଥଟା ରୂପାଦୀସୁ ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ବ୍ୟାପନୱସେନ ୱିସଟାତି ପୁରିମୱଚନମେୱ ତକାରସ୍ସ ଟକାରଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସାଲାତି ୱିପୁଲା। ୱିସକ୍କତୀତି ପରିସକ୍କତି ସହତି। ରତ୍ତୋ ହି ରାଗୱତ୍ଥୁନା ପାଦେନ ତାଳିଯମାନୋପି ସହତି। ଓସକ୍କନଂ, ୱିପ୍ଫନ୍ଦନଂ ୱା ୱିସକ୍କନନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ୱିସଂହରତୀତି ଯଥା ତଥା କାମେସୁ ଆନିସଂସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୀ ୱିୱିଧେହି ଆକାରେହି ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିମୁଖପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଚିତ୍ତଂ ସଂହରତି ସଙ୍ଖିପତି, ୱିସଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ, ତଂ ହରତି ଉପନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିସଂୱାଦିକାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିଂ ନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଗଣ୍ହାପେନ୍ତୀ ୱିସଂୱାଦିକା ହୋତି। ଦୁକ୍ଖନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ ୱିସମୂଲା, ୱିସଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖାଦିଭୂତା ୱେଦନା ମୂଲଂ ଏତିସ୍ସାତି ୱିସମୂଲା। ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯତ୍ତା ୱିସଂ ଫଲଂ ଏତିସ୍ସାତି ୱିସଫଲା। ତଣ୍ହାଯ ରୂପାଦିକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସେୱ ପରିଭୋଗୋ ହୋତି, ନ ଅମତସ୍ସାତି ସା ‘‘ୱିସପରିଭୋଗା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ସବ୍ବତ୍ଥ ନିରୁତ୍ତିୱସେନ ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯୋ ପନେତ୍ଥ ପଧାନୋ ଅତ୍ଥୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ‘‘ୱିସାଲା ୱା ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନିତ୍ତିଣ୍ଣୋ ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋତି ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ନିରୱସେସତୋ ୱା ତିଣ୍ଣୋ ନିତ୍ତିଣ୍ଣୋ। ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ଉଦ୍ଧମୁଦ୍ଧଂ ତିଣ୍ଣୋ ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ନିୱାପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୬। ପାସରାସିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୭୨।ସାଧୁମଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସାଧୁ-ସଦ୍ଦୋ ଆଯାଚନତ୍ଥୋ, ନ ‘‘ସାଧାୱୁସୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬; ସୁ। ନି। ୧୮୨) ୱିଯ ଅଭିନନ୍ଦନାଦିଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଆଯାଚନ୍ତା’’ତି। ତେନାହ ପାଳିଯଂ ‘‘ଲଭେଯ୍ୟାମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, କସ୍ମା? ବୁଦ୍ଧା ହି ଗରୂ ହୋନ୍ତି, ପରମଗରୂ ଉତ୍ତମଂ ଗାରୱଟ୍ଠାନଂ, ନ ଯଥା ତଥା ଉପସଙ୍କମନୀଯା। ତେନାହ ‘‘ଏକଚାରିକୋ ସୀହୋ’’ତିଆଦି।

‘‘ପାକଟକିରିଯାଯା’’ତି ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ଯଂ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଭଗୱା ସବ୍ବକାଲଂ କିମେୱମକାସୀତି? ନ ସବ୍ବକାଲମେୱମକାସି। ଯଦା ପନ ଅକାସି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଭଗୱା ପଠମବୋଧିଯ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱେତି ଇମିନା ପୁରିସତ୍ତଭାୱଂ ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେତି। ଧନପରିଚ୍ଚାଗୋ କତୋ ନାମ ନତ୍ଥି ଭଗୱତୋ ଧରମାନକାଲେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ମାଲାକଚୱରନ୍ତି ମିଲାତମାଲାକଚୱରଂ। ରଜୋଜଲ୍ଲଂ ନ ଉପଲିମ୍ପତି ଅଚ୍ଛତରଛୱିଭାୱତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ସୁଖୁମତ୍ତା ଛୱିଯା କାଯେ ରଜୋଜଲ୍ଲଂ ନ ଲିମ୍ପତୀ’’ତି। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ଭଗୱା ନହାଯତୀତି ଆହ ‘‘ଉତୁଗ୍ଗହଣତ୍ଥ’’ନ୍ତି।

ୱିହାରୋତି ଜେତୱନୱିହାରୋ। ୱୀସତିଉସଭଂ ଗାୱୁତସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥୋ ଭାଗୋତି ୱଦନ୍ତି। କଦାଚୀତି କସ୍ମିଞ୍ଚି ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ। ଅଚଲମେୱାତି ଅପରିୱତ୍ତମେୱ ଅନଞ୍ଞଭାୱତୋ, ମଞ୍ଚାନଂ ପନ ଅପ୍ପମହନ୍ତତାହି ପାଦାନଂ ପତିଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନସ୍ସ ହାନିୱଡ୍ଢିଯୋ ହୋନ୍ତିଯେୱ।

ଯନ୍ତନାଳିକାହି ପରିପୁଣ୍ଣସୁୱଣ୍ଣରସଧାରାହି। ନ୍ହାନୱତ୍ତନ୍ତି ‘‘ପଚ୍ଚଜିତେନ ନାମ ଏୱଂ ନ୍ହାଯିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ନହାନଚାରିତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା। ଯସ୍ମା ଭଗୱତୋ ସରୀରଂ ସୁଧନ୍ତଚାମୀକରସମାନୱଣ୍ଣଂ ସୁପରିସୋଧିତପୱାଳଅରୁଚିରକରଚରଣାୱରଂ ସୁୱିସୁଦ୍ଧନୀଲରତନାୱଳିସଦିସକେସତନୁରୁହଂ, ତସ୍ମା ତହଂ ତହଂ ୱିନିସ୍ସଟଜାତିହିଙ୍ଗୁଲକରସୂପସୋଭିତଂ ଉପରି ମହଗ୍ଘରତନାୱଳିସଞ୍ଛାଦିତଂ ଜଙ୍ଗମମିୱ କନକଗିରିସିଖରଂ ୱିରୋଚିତ୍ଥ। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମଯେ ଦସବଲସ୍ସ ସରୀରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଛବ୍ବଣ୍ଣରସ୍ମିଯୋ ସମନ୍ତତୋ ଅସୀତିହତ୍ଥପ୍ପମାଣେ ପଦେସେ ଆଧାୱନ୍ତୀ ୱିଧାୱନ୍ତୀ ରତନାୱଳିରତନଦାମ-ରତନଚୁଣ୍ଣ-ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣଂ ୱିଯ, ପସାରିତରତନଚିତ୍ତକଞ୍ଚନପଟମିୱ, ଆସିଞ୍ଚମାନଲାଖାରସଧାରା-ଚିତମିୱ , ଉକ୍କାସତନିପାତସମାକୁଲମିୱ, ନିରନ୍ତରଂ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣ-କଣିକାର-କିଙ୍କିଣିକ-ପୁପ୍ଫମିୱ, ୱାଯୁୱେଗସମୁଦ୍ଧତ-ଚିନପିଟ୍ଠଚୁଣ୍ଣ-ରଞ୍ଜିତମିୱ, ଇନ୍ଦଧନୁ-ୱିଜ୍ଜୁଲତା-ୱିତାନସନ୍ଥତମିୱ, ଗଗନତଲଂ ତଂ ଠାନଂ ପୱନଞ୍ଚ ସମ୍ମା ଫରନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱଣ୍ଣଭୂମି ନାମେସା’’ତିଆଦି। ଅତ୍ଥନ୍ତି ଉପମେଯ୍ୟତ୍ଥଂ। ଉପମାଯୋତି ‘‘ଇଦିସୋ ଚ ହୋତୀ’’ତି ଯଥାରହଂ ତଦନୁଚ୍ଛୱିକା ଉପମା। କାରଣାନୀତି ଉପମୂପମେଯ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୱିଭାୱନାନି କାରଣାନି। ପୂରେତ୍ୱାତି ୱଣ୍ଣନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା। ଥାମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ

‘‘ଅତିକ୍କେ ପକ୍କନ୍ଦୋ’’ତି ଅୱତ୍ତଦ୍ଧତ୍ତା।

୨୭୩।କଣ୍ଣିକାତି ସରୀରଗତବିନ୍ଦୁକତାନି ମଣ୍ଡଲାନି। ପରିକ୍ଖାରଭଣ୍ଡନ୍ତି ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଂ ସଙ୍ଘାଟିଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। କିଂ ପନାଯଂ ନଯୋ ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ସରୀରେ ହୋତୀତି? ନ ହୋତି, ୱତ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପନେତଂ କତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଗମନୱସେନ କାଯସ୍ସାଭିନୀହରଣଂ ଗମନାଭିହାରୋ। ଯଥାଧିପ୍ପାଯାୱତ୍ତନଂ ଅଧିପ୍ପାଯକୋପନଂ।

ଅଞ୍ଞତରାଯ ପାରମିଯାତି ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମିଯା। ୱୀରିଯପାରମିଯାତି ଅପରେ। ମହାଭିନିକ୍ଖମନସ୍ସାତି ମହନ୍ତସ୍ସ ଚରିମଭୱେ ଅଭିନିକ୍ଖମନସ୍ସ। ତଞ୍ହି ମହନ୍ତଂ ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧଂ ମହନ୍ତଞ୍ଚ ଞାତିପରିୱଟ୍ଟଂ ମହନ୍ତଞ୍ଚ ଚକ୍କୱତ୍ତିସିରିଂ ପଜହିତ୍ୱା ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ସମାରକସ୍ସ ଚ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାପରିମେଯ୍ୟଭେଦସ୍ସ ମହତୋ ଅତ୍ଥାଯ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ପୱତ୍ତତ୍ତା ମହନୀଯତାଯ ଚ ମହନ୍ତଂ ଅଭିନିକ୍ଖମନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ପୁରିମୋତି ‘‘କତମାଯ ନୁ କଥାଯ ସନ୍ନିସିନ୍ନା ଭୱଥା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଅତ୍ଥୋ। କା ଚ ପନ ୱୋତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ବ୍ୟତିରେକେ। ତେନ ଯଥାପୁଚ୍ଛିତାଯ କଥାଯ ୱକ୍ଖମାନଂ ୱିପ୍ପକତଭାୱଂ ଜୋତେତି। ପନ-ସଦ୍ଦୋ ୱଚନାଲଙ୍କାରେ। ଯାଯ ହି କଥାଯ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ସନ୍ନିସିନ୍ନା, ସା ଏୱ ଅନ୍ତରାକଥାଭୂତା ୱିପ୍ପକତା ୱିସେସେନ ପୁନ ପୁଚ୍ଛୀଯତି। ଅଞ୍ଞାତି ଅନ୍ତରା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥମାହ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ଅନ୍ତରା-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଭୂମନ୍ତରଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା) ସମଯନ୍ତର’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ, ଅନ୍ତରାତି ୱା ୱେମଜ୍ଝେତି ଅତ୍ଥୋ। ଦସକଥାୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତାତି ‘‘କିଂ ସୀଲଂ ନାମ, କଥଞ୍ଚ ପୂରେତବ୍ବଂ, କାନି ଚସ୍ସ ସଂକିଲେସୱୋଦାନାନୀ’’ତିଆଦିନା ଅପ୍ପିଚ୍ଛାଦିନିସ୍ସିତା ସୀଲାଦିନିସ୍ସିତା ଚ କଥା। ଅରିଯୋତି ନିଦ୍ଦୋସୋ। ଅଥ ୱା ଅତ୍ଥକାମେହି ଅରଣୀଯୋତି ଅରିଯୋ, ଅରିଯାନଂ ଅଯନ୍ତି ୱା ଅରିଯୋତି। ଭାୱନାମନସିକାରୱସେନ ତୁଣ୍ହୀ ଭୱନ୍ତି, ନ ଏକଚ୍ଚବାହିରକପବ୍ବଜିତା ୱିଯ ମୂଗବ୍ବତସମାଦାନେନ। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନମ୍ପି ଅରିଯୋ ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ ୱଚୀସଙ୍ଖାରପହାନତୋ। ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ପାରିହାରିଯ କମ୍ମଟ୍ଠାନମ୍ପି। ଝାନନ୍ତି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ।

୨୭୪। ‘‘ସନ୍ନିପତିତାନଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦ୍ୱଯ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୨୭୩; ଉଦା। ୧୨, ୨୮, ୨୯) ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଦେସନା ପୱତ୍ତାତି ତସ୍ସା ଉପରିଦେସନାଯ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦ୍ୱେମା, ଭିକ୍ଖୱେ, ପରିଯେସନାତି କୋ ଅନୁସନ୍ଧୀ’’ତି ଅନୁସନ୍ଧିଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଅଯଂ ତୁମ୍ହାକଂ ପରିଯେସନାତି ଯା ମହାଭିନିକ୍ଖମନପଟିବଦ୍ଧା ଧମ୍ମୀ କଥା, ସା ତୁମ୍ହାକଂ ଧମ୍ମପରିଯେସନା ଧମ୍ମୱିଚାରଣା ଅରିଯପରିଯେସନା ନାମ। ଅପାଯମଗ୍ଗନ୍ତି ଅନତ୍ଥାୱହଂ ମଗ୍ଗଂ। ଉଦ୍ଦେସାନୁକ୍କମଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଉଦ୍ଦେସାନୁପୁବ୍ବିଂ ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା। ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଅମୋସଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ପକତିପରିଯାଯୋ। ଜାଯନସଭାୱୋତି ଜାଯନପକତିକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଯଥା ‘‘ପୁତ୍ତଭରିଯ’’ନ୍ତି ଦ୍ୱନ୍ଦସମାସୱସେନ ଏକତ୍ତଂ, ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ‘‘ଦାସିଦାସ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସବ୍ବପଦେସୁ। ପରତୋ ୱିକାରଂ ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସବ୍ବଦା ଜାତରୂପମେୱ ହୋତୀତି ଜାତରୂପଂ, ସୁୱଣ୍ଣଂ। ଧୱଲସଭାୱତାଯ ରଞ୍ଜୀଯତୀତି ରଜତଂ, ରୂପିଯଂ। ଇଧ ପନ ସୁୱଣ୍ଣଂ ଠପେତ୍ୱା ଯଂ କିଞ୍ଚି ଉପଭୋଗପରିଭୋଗାରହଂ ରଜତଂତେୱ ଗହିତଂ। ଉପଧୀଯତି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଉପଧଯୋ। ଚୁତୀସଙ୍ଖାତଂ ମରଣନ୍ତି ଏକଭୱପରିଯାପନ୍ନଂ ଖନ୍ଧନିରୋଧସଙ୍ଖାତଂ ମରଣମାହ। ଖଣିକନିରୋଧୋ ପନ ଖଣେ ଖଣେ। ତେନାହ ‘‘ସତ୍ତାନଂ ୱିଯା’’ତି। ସଂକିଲିସ୍ସତୀତି ଦୂସୱିସେନ ୱିଯ ଅତ୍ତାନଂ ଦୂସିସ୍ସତି। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ପଞ୍ଚିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଜାତରୂପସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା ଅଯୋ ଲୋହ’’ନ୍ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୫।୨୩)। ମଲଂ ଗହେତ୍ୱାତି ଯେହି ସହଯୋଗତୋ ମଲିନଂ ହୋତି, ତେସଂ ମଲିନଭାୱପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ମଲଂ ଗହେତ୍ୱା। ଜୀରଣତୋ ଜରାଧମ୍ମୱାରେ ଜାତରୂପଂ ଗହିତନ୍ତି ଯୋଜନା। ଯେ ପନ ଜାତିଧମ୍ମୱାରେପି ଜାତରୂପଂ ନ ପଠନ୍ତି, ତେସଂ ଇତରେସଂ ୱିଯ ଜୀରଣଧମ୍ମୱାରେ ସରୂପତୋ ଅନାଗତମ୍ପି ଉପଧିଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପରିଗ୍ଗହେ ଠିତାନଂ ପନ ୱସେନ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଅପାକଟାନମ୍ପି ଜାତିଜରାମରଣାନଂ ୱସେନ ଯୋଜନା ଲବ୍ଭତେୱ। ଜାତରୂପସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ସବ୍ବସ୍ସପି ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧସ୍ସ ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ପୁତ୍ତଭରିଯାଦିଗ୍ଗହଣେନ ୱିଯ ମିତ୍ତାମଚ୍ଚାଦିଗ୍ଗହଣଂ।

୨୭୫। ଅରିଯେହି ପରିଯେସନା, ଅରିଯାନଂ ପରିଯେସନାତି ୱା ଅରିଯପରିଯେସନାତି ସମାସଦ୍ୱଯଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିନା।

୨୭୬।ମୂଲତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ଯଂ ମହାଭିନିକ୍ଖମନସ୍ସ ମୂଲଭାୱେସୁଆଦୀନୱଦସ୍ସନଂ, ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଯସ୍ମା ତେ ଭିକ୍ଖୂ ତତ୍ଥ ମହାଭିନିକ୍ଖମନକଥାଯ ସନ୍ନିସିନ୍ନା, ସା ଚ ନେସଂ ଅନ୍ତରାକଥା ୱିପ୍ପକତା, ତସ୍ମା ଭଗୱା ତେସଂ ମୂଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମହାଭିନିକ୍ଖମନକଥଂ କଥେତୁଂ ଆରଭି। ଅହମ୍ପି ପୁବ୍ବେତି ୱିସେସୱଚନଂ ଅପରିପକ୍କଞାଣେନ ସଯଂ ଚରିମଭୱେ ତୀସୁ ପାସାଦେସୁ ତିୱିଧନାଟକପରିୱାରସ୍ସ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିସଦିସାଯ ମହାସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅନୁଭୱନଂ, ଅଭିନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପଧାନପଦହନୱସେନ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯାହ। ଅନରିଯପରିଯେସନଂ ପରିଯେସିନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିଯାପୀତି ଯଥାସକଂ ଗିହିଭୋଗଂ ଅନୁଯୁତ୍ତା ତଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗେ ଠିତା ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଚକ୍କପୱତ୍ତନଦେସନାଯ (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୩; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ତମ୍ପି ପହାଯ ଅରିଯପରିଯେସନଂ ପରିଯେସିଂସୂତି।

୨୭୭। କାମଂ ଦହର-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଦହରଂ କୁମାରଂ ମନ୍ଦଂ ଉତ୍ତାନସେୟ୍ୟକ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୪୯୬) ଏତ୍ଥ ବାଲଦାରକେ ଆଗତୋ, ‘‘ଭଦ୍ରେନ ଯୋବ୍ବନେନ ସମନ୍ନାଗତୋ’’ତି ପନ ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ଯୁୱାୱତ୍ଥା ଇଧ ଦହର-ସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ତରୁଣୋୱ ସମାନୋ’’ତି। ପଠମୱଯେନ ଏକୂନତିଂସୱଯତ୍ତା। ଜାତିୟା ହି ଯାୱ ତେତ୍ତିଂସୱଯା ପଠମୱଯୋ। ଅନାଦରତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ ଯଥା ‘‘ଦେୱଦତ୍ତସ୍ସ ରୁଦନ୍ତସ୍ସ ପବ୍ବଜୀ’’ତି। କାମଂ ଅସ୍ସୁମୁଚ୍ଚନଂ ରୋଦନଂ, ତଂ ଅସ୍ସୁମୁଖାନନ୍ତି ଇମିନା ପକାସିତଂ, ତଂ ପନ ୱତ୍ୱା ‘‘ରୁଦନ୍ତାନ’’ନ୍ତି ୱଚନଂ ବଲୱସୋକସମୁଟ୍ଠାନଂ ଆରୋଦନୱତ୍ଥୁଂ ପକାସେତୀତି ଆହ ‘‘କନ୍ଦିତ୍ୱା ରୋଦମାନାନ’’ନ୍ତି। କିଂ କୁସଲନ୍ତି ଗୱେସମାନୋତି କିନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ଅୱଜ୍ଜରହିତଂ ଏକନ୍ତ ନିୟ୍ୟାନିକଂ ପରିଯେସମାନୋ। ୱରପଦନ୍ତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣଖ୍ଚିକେହି ଏକନ୍ତେନ ୱରଣୀଯଟ୍ଠେନ ୱରଂ, ପଜ୍ଜିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ପଦଂ। ତୁଙ୍ଗସରୀରତାଯ ଦୀଘୋ, ପିଙ୍ଗଲଚକ୍ଖୁତାଯ ପିଙ୍ଗଲୋତି ଦୀଘପିଙ୍ଗଲୋ। ଧମ୍ମୋତି ୱିନଯୋ, ସମଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁତ୍ୱାୱ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିନ୍ତି ତେନ ୱୁଚ୍ଚମାନସ୍ସ ସୱନମତ୍ତେନେୱ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିଂ ୱାଚୁଗ୍ଗତଂ ଅକାସିଂ।

ପଟିଲପନମତ୍ତକେନାତି ପୁନ ଲପନମତ୍ତକେନ। ଜାନାତୀତି ଞାଣୋ, ଞାଣୋତି ୱାଦୋ ଞାଣୱାଦୋ, ତଂ ଞାଣୱାଦଂ। ‘‘ୱଦାମୀ’’ତି ଆଗତତ୍ତା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଜାନାମୀ’’ତି ଉତ୍ତମପୁରିସୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଞ୍ଞେପି ବହୂତି ଅଞ୍ଞେପି ବହୂ ମମ ତଥାଭାୱଂ ଜାନନ୍ତା ‘‘ଅଯଂ ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ଜାନାତୀ’’ତି, ‘‘ଅକମ୍ପନୀଯତାଯ ଥିରୋ’’ତି ୱା ଏୱଂ ୱଦନ୍ତି। ଲାଭୀତି ଅଞ୍ଞାସୀତି ଧମ୍ମସ୍ସ ଉଦ୍ଦିସନେନ ମହାପଞ୍ଞତାଯ ‘‘ଅଯଂ ଅତ୍ତନା ଗତମଗ୍ଗଂ ପୱେଦେତି, ନ ଅନୁସ୍ସୁତିକୋ’’ତି ଅଞ୍ଞାସି। ଅସ୍ସାତି ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ। ଏତଦହୋସୀତି ଏତଂ ‘‘ନ ଖୋ ଆଳାରୋ କାଲାମୋ’’ତିଆଦି ମନସି ଅହୋସି, ଚିନ୍ତେସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ହେଟ୍ଠିମସମାପତ୍ତୀହି ୱିନା ଉପରିମସମାପତ୍ତୀନଂ ସମ୍ପାଦନସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ ‘‘ସତ୍ତ ସମାପତ୍ତିଯୋ ମଂ ଜାନାପେସୀ’’ତି ଆହ। ପଯୋଗଂ କରେୟ୍ୟନ୍ତି ଭାୱନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜେୟ୍ୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମାହାତି ଏୱଂ ‘‘ଅହଂ, ଆୱୁସୋ’’ତିଆଦିମାହ, ସତ୍ତନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ଅଧିଗମଂ ପଚ୍ଚଞ୍ଞାସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନୁସୂୟକୋତି ଅନିସ୍ସୁକୀ। ତେନ ମହାପୁରିସେ ପସାଦଂ ପୱେଦେସି। ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ତା ସମାପତ୍ତିଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ପୁରିମଜାତିପରିଚଯେନ ଞାଣସ୍ସ ଚ ମହନ୍ତତାଯ ତାସଂ ଗତି ଚ ଅଭିସମ୍ପରାଯୋ ଚ ଉପଟ୍ଠାସି । ତେନ ‘‘ୱଟ୍ଟପରିଯାପନ୍ନା ଏୱେତା’’ତି ନିଚ୍ଛଯୋ ଉଦପାଦି। ତେନାହ ‘‘ନାଯଂ ଧମ୍ମୋ ନିବ୍ବିଦାଯା’’ତିଆଦି। ଏକଚ୍ଚାନଂ ୱିରାଗଭାୱନାସମତିକ୍କମାୱହୋପି ନେୱ ତେସମ୍ପି ଅଚ୍ଚନ୍ତାଯ ସମତିକ୍କମାୱହୋ, ସଯଞ୍ଚ ୱଟ୍ଟପରିଯାପନ୍ନୋଯେୱ, ତସ୍ମା ନେୱ ୱଟ୍ଟେ ନିବ୍ବିନ୍ଦନତ୍ଥାଯ, ଯଦଗ୍ଗେନ ନ ନିବ୍ବିଦାଯ, ତଦଗ୍ଗେନ ନ ୱିରଜ୍ଜନତ୍ଥାଯ, ରାଗାଦୀନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ନ ନିରୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯ, ନ ଉପସମତ୍ଥାଯ, ତସ୍ମା ତଂ ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ ନ ଅଭିଜାନନତ୍ଥାଯ…ପେ… ସଂୱତ୍ତତୀତି ଯୋଜନା।

ଯାୱଦେୱ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନୁପପତ୍ତିଯାତି ସତ୍ତସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁ ଉକ୍କଟ୍ଠଂ ଗହେତ୍ୱା ୱଦତି। ଉଟ୍ଠାଯ ସମୁଟ୍ଠାଯ ଅଚ୍ଚୁତିଧମ୍ମଂ ପରିଯେସିତୁଂ ଯୁତ୍ତତ୍ତା ତଞ୍ଚ ଅନତିକ୍କନ୍ତଜାତିଧମ୍ମମେୱାତି ମହାସତ୍ତୋ ପଜହତୀତି ଆହ ‘‘ଯଞ୍ଚ ଠାନଂ ପାପେତୀ’’ତିଆଦି। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ଯଦା ସମାପତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ଗତିଞ୍ଚ ଅଭିସମ୍ପରାଯଞ୍ଚ ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସି, ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ମକ୍ଖିକାୱସେନାତି ଭୋଜନସ୍ସ ମକ୍ଖିକାମିସ୍ସତାୱସେନ। ମନଂ ନ ଉପ୍ପାଦେତି ଭୁଞ୍ଜିତୁନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ମହନ୍ତେନ ଉସ୍ସାହେନାତି ଇଦଂ କତିପାହଂ ତତ୍ଥ ଭାୱନାନୁଯୋଗମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱିଯ କସିଣପରିକମ୍ମାଦିକରଣଂ। ନ ହି ଅନ୍ତିମଭୱିକବୋଧିସତ୍ତାନଂ ସମାପତ୍ତିନିବ୍ବତ୍ତନେ ଭାରିଯଂ ନାମ। ଅନଲଙ୍କରିତ୍ୱାତି ଅନୁ ଅନୁ ଅଲଂକତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ‘‘ଇମିନା ନ କିଞ୍ଚି ପଯୋଜନ’’ନ୍ତି କତ୍ୱା।

୨୭୮।ୱାଚାଯ ଉଗ୍ଗହିତମତ୍ତୋୱାତି ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୨୭୯। ମହାୱେଲା ୱିଯ ମହାୱେଲା, ୱିପୁଲୱାଲିକପୁଞ୍ଜତାଯ ମହନ୍ତୋ ୱେଲାତଟୋ ୱିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ମହାୱାଲିକରାସୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଉରୁ ମରୁ ସିକତା ୱାଲୁକା ୱଣ୍ଣୁ ୱାଲିକାତି ଇମେ ସଦ୍ଦା ସମାନତ୍ଥା, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ।

ସେନା ନିଗଚ୍ଛି ନିୱିସି ଏତ୍ଥାତି ସେନାନିଗମୋ, ସେନାଯ ନିୱିଟ୍ଠଟ୍ଠାନଂ। ସେନାନିଗାମୋତି ପନ ଅଯଂ ସମଞ୍ଞା ଅପରକାଲିକା। ଗୋଚରଗାମନିଦସ୍ସନଞ୍ଚେତଂ। ଉପରିସୁତ୍ତସ୍ମିନ୍ତି ମହାସଚ୍ଚକସୁତ୍ତେ। ଇଧ ପନ ବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ ଅରିଯପରିଯେସନାଯ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା।

୨୮୦। ‘‘ଞାଣଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି ଚ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହିତପଦଦ୍ୱଯୱିସଯୱିସେସସ୍ସ ଅନାମଟ୍ଠତ୍ତା ‘‘ମେ’’ତି ଚ ଗହିତତ୍ତା ଅନୱସେସଞ୍ଞେୟ୍ୟାୱବୋଧନସମତ୍ଥମେୱ ଞାଣୱିସେସଂ ବୋଧେତି, ନ ଞାଣମତ୍ତଂ, ନ ଦସ୍ସନମତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବଧମ୍ମଦସ୍ସନସମତ୍ଥଞ୍ଚ ମେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଉଦପାଦୀ’’ତି। ଅକୁପ୍ପତାଯାତି ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତତାଯ ସବ୍ବସୋ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମେହି ଅସଙ୍ଖୋଭନୀଯତାଯ। ତେନାହ ‘‘ରାଗାଦୀହିନ କୁପ୍ପତୀ’’ତି। ଆରମ୍ମଣସନ୍ତତାଯପି ତଦାରମ୍ମଣାନଂ ଅତ୍ଥି ୱିସେସୋ ଯଥା ତଂ ‘‘ଆନେଞ୍ଜୱିହାରେ’’ତି ଆହ ‘‘ଅକୁପ୍ପାରମ୍ମଣତାଯ ଚା’’ତି। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣମ୍ପୀତି ନ କେୱଲଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମେୱ, ଅଥ

ଖୋ ଯଥାଧିଗତେ ପଟିୱେଧସଦ୍ଦେନ୍ତେ ଏକୂନୱୀସତିୱିଧପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣମ୍ପି।

୨୮୧।ପଟିୱିଦ୍ଧୋତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୬୪; ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୭୨; ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ମହାୱଗ୍ଗ ୩।୭) ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତିଆଦିନା ପଟିମୁଖଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝନୱସେନ ପତ୍ତୋ, ଯଥାଭୂତଂ ଅୱବୁଦ୍ଧୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଗମ୍ଭୀରୋତି ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ୱିଯ ମକସତୁଣ୍ଡସୂଚିଯା ଅଞ୍ଞତ୍ର ସମୁପଚିତପରିପକ୍କଞାଣସମ୍ଭାରେହି ଅଞ୍ଞେସଂ ଞାଣେନ ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟପତିଟ୍ଠୋ। ତେନାହ ''ଉତ୍ତାନଭାୱପଟିକ୍ଖେପୱଚନମେତ''ନ୍ତି। ଯୋ ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟପତିଟ୍ଠୋ, ସୋ ଓଗାହିତୁମସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ସରୂପତୋ ଚ ପସ୍ସିତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଆହ ''ଗମ୍ଭୀରତ୍ତାୱ ଦୁଦ୍ଦସୋ''ତି। ଦୁକ୍ଖେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି କିଚ୍ଛେନ କେନଚିଦେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଂ ପନ ଦଟ୍ଠୁମେୱ ନ ସକ୍କା, ତସ୍ସ ଓଗାହେତ୍ୱା ଅନୁ ଅନୁ ବୁଜ୍ଝନେ କଥା ଏୱ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ''ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତାୱ ଦୁରନୁବୋଧୋ''ତି। ଦୁକ୍ଖେନ ଅୱବୁଜ୍ଝିତବ୍ବୋ ଅୱବୋଧସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ – ''ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, କତମଂ ନୁ ଖୋ ଦୁକ୍କରତରଂ ୱା ଦୁରଭିସମ୍ଭୱତରଂ ୱା''ତି ସୁତ୍ତପଦଂ (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୧୫) ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସନ୍ତାରମ୍ମଣତାଯ ୱା ସନ୍ତୋ। ନିବ୍ବୁତସବ୍ବପରିଳାହତାଯ ନିବ୍ବୁତୋ। ପଧାନଭାୱଂ ନୀତୋତି ୱା ପଣୀତୋ। ଅତିତ୍ତିକରଟ୍ଠେନ ଅତପ୍ପକୋ ସାଦୁରସଭୋଜନଂ ୱିଯ। ଏତ୍ଥ ଚ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ସନ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ସନ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ସନ୍ତଂ ସନ୍ତାରମ୍ମଣଞ୍ଚାତି ସନ୍ତାରମ୍ମଣଂ। ଅନୁପସନ୍ତସଭାୱାନଂ କିଲେସାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଞ୍ଚ ଅଭାୱତୋ ନିବ୍ବୁତସବ୍ବପରିଳାହତାଯ ସନ୍ତପଣୀତଭାୱେନେୱ ଚ ଅସେଚନକତାଯ ଅତପ୍ପକତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତେନାହ ''ଇଦଂ ଦ୍ୱଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ଉତ୍ତମଞାଣୱିସଯତ୍ତା ନ ତକ୍କେନ ଅୱଚରିତବ୍ବୋ, ତତୋ ଏୱ ନିପୁଣଞାଣଗୋଚରତାଯ ଚ ସଣ୍ହୋ। ସୁଖୁମସଭାୱତ୍ତା ଚ ନିପୁଣୋ, ବାଲାନଂ ଅୱିସଯତ୍ତା ପଣ୍ଡିତେହି ଏୱ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ପଣ୍ଡିତୱେଦନୀଯୋ। ଆଲୀଯନ୍ତି ଅଭିରମିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ସେୱୀଯନ୍ତୀତି ଆଲଯା, ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା। ଆଲଯନ୍ତି ଅଲ୍ଲୀଯନ୍ତୀ ଅଭିରମଣୱସେନ ସେୱନ୍ତୀତି ଆଲଯା, ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି। ରମନ୍ତୀତି ରତିଂ ୱିନ୍ଦନ୍ତି କୀଳନ୍ତି ଲଳନ୍ତି। ଆଲଯରତାତି ଆଲଯନିରତା।

ଠାନଂ ସନ୍ଧାଯାତି ଠାନ-ସଦ୍ଦଂ ସନ୍ଧାଯ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଠାନନ୍ତି ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଏୱ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତିଟ୍ଠତି ଫଲଂ ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯାତି ଠାନଂ, ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯଭୂତା ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ। ଇମେସଂ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯାତି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା, ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋୱ। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା ଏୱ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ଯଥା ''ଦେୱୋ ଏୱ ଦେୱତା''ତି, ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱା ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ପତି ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଉପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା। ତେନ ସମତ୍ଥପଚ୍ଚଯଲକ୍ଖଣୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ପଟିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପଜ୍ଜତି ଫଲଂ ଏତସ୍ମାତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ପଦଦ୍ୱଯେନପି ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ ଏୱ ୱିଭାୱିତୋ। ତେନାହ ''ସଙ୍ଖାରାଦିପଚ୍ଚଯାନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୨।୫୭୨-୫୭୩) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋତିଆଦି ସବ୍ବନ୍ତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥାଦିସଦ୍ଦାଭିଧେଯ୍ୟଂ ସବ୍ବଂ ଅତ୍ଥତୋ ନିବ୍ବାନମେୱ। ଇଦାନି ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯସ୍ମା ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ଆଗମ୍ମାତି ପଟିଚ୍ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭାୱହେତୁ। ସମ୍ମନ୍ତୀତି ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକୂପସମୱସେନ ସମ୍ମନ୍ତି। ତଥା ସନ୍ତା ସୱିସେସଂ ଉପସନ୍ତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ୱୂପସମ୍ମନ୍ତୀ''ତି। ଏତେନ ''ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ସମ୍ମନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋ, ନିବ୍ବାନ''ନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସବ୍ବସଙ୍ଖତୱିସଂଯୁତ୍ତେ ଚ ନିବ୍ବାନେ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୱୂପସମପରିଯାଯୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠାତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପରିଚ୍ଚତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ସବ୍ବା ତଣ୍ହାତି ଅଟ୍ଠସତପ୍ପଭେଦା ସବ୍ବାପି ତଣ୍ହା। ସବ୍ବେ କିଲେସରାଗାତି କାମରାଗରୂପରାଗାଦିଭେଦା ସବ୍ବେପି କିଲେସଭୂତା ରାଗା, ସବ୍ବେପି ୱା କିଲେସା ଇଧ ''କିଲେସରାଗା''ତି ୱେଦିତବ୍ବା, ନ ଲୋଭୱିସେସା ଏୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିପରିଣତଭାୱାପାଦନତୋ । ଯଥାହ ''ରତ୍ତମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ୱିପରିଣତଂ, ଦୁଟ୍ଠମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ୱିପରିଣତଂ, ମୂଳ୍ହମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ୱିପରିଣତ''ନ୍ତି (ପାରା। ୨୭୧)। ୱିରଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପଲୁଜ୍ଜନ୍ତି।

ଚିରନିସଜ୍ଜାଚିରଭାସନେହି ପିଟ୍ଠିଆଗିଲାଯନତାଲୁଗଲସୋସାଦିୱସେନ କାଯକିଲମଥୋ ଚେୱ କାଯୱିହେସା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ସା ଚ ଖୋ ଦେସନାଯ ଅତ୍ଥଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତା, ଜାନନ୍ତାନଂ ପନ ଦେସନାଯ କାଯପରିସ୍ସମୋପି ସନ୍ତୁ ଅପରିସ୍ସମୋୱ। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ନ ଚ ମଂ ଧମ୍ମାଧିକରଣଂ ୱିହେସେସୀ''ତି (ଉଦା। ୧୦)। ତେନେୱାହ ''ଯା ଅଜାନନ୍ତାନଂ ଦେସନା ନାମ, ସୋ ମମ କିଲମଥୋ ଅସ୍ସା''ତି। ଉଭଯନ୍ତି ଚିତ୍ତକିଲମଥୋ ଚେୱ ଚିତ୍ତୱିହେସା ଚାତି ଉଭଯମ୍ପେତଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ନତ୍ଥି ବୋଧିମୂଲେଯେୱ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା।

ଅନୁବ୍ରୂହନଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡନଂ। ସୋତି ''ଅପିସ୍ସୂ''ତି ନିପାତୋ। ମନ୍ତି ପଟି-ସଦ୍ଦଯୋଗେନ ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ମମା''ତି। ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତା ୱା ଅଚ୍ଛରିଯା ଅନଚ୍ଛରିଯା। ୱୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥୋପି ହି ଅ-କାରୋ ହୋତି ଯଥା ''ଅସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା''ତି (ଧ। ସ। ୧୧।ତିକମାତିକା)। କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସଂ ଚତ୍ତାରି ଚ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଧମ୍ମସଂୱିଭାଗକରଣତ୍ଥମେୱ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଧିଗତଧମ୍ମରଜ୍ଜସ୍ସ ତତ୍ଥ

ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତାପତ୍ତିଦୀପନତା, ଗାଥାଦ୍ୱୟସ୍ସ ଅଚ୍ଛରିୟତା, ତସ୍ସ ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତି ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅହଦ୍ୱାରେନ ହି ଗାଥାନଂ ଅନଚ୍ଛରିୟତା। ଗୋଚରା ଅହେସୁନ୍ତି ଉପଟ୍ଠହେସୁଂ। ଉପଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ୱିତକ୍କେତବ୍ବତାତି ଆହ ''ପରିୱିତକ୍କୟିତବ୍ବତଂ ପାପୁଣିଂସୂ''ତି।

ଯଦି ସୁଖାପଟିପଦାୱ, କଥଂ କିଚ୍ଛତାତି ଆହ ''ପାରମୀପୂରଣକାଲେ ପନା''ତିଆଦି। ଏୱମାଦୀନି ଦୁପ୍ପରିଚ୍ଚଜାନି ଦେନ୍ତସ୍ସ। ହ-ଇତି ୱା ''ହ୍ଲନ୍ତ''ନ୍ତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଏକଂସତ୍ଥେତି କେଚି। ହ ହ୍ଲନ୍ତଂ, ଏକଂସେନ ୱା ଅଲଂ ନିପ୍ପୟୋଜନଂ ଏୱଂ କିଚ୍ଛେନ ଅଧିଗତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦେସିତନ୍ତି ୟୋଜନା। ହଲନ୍ତି ୱା ''ଅଲ''ନ୍ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥଂ ପଦଂ ''ହଲନ୍ତି ୱଦାମୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୬୫; ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୭୨) ୱିୟ। ରାଗଦୋସପରିଫୁଟ୍ଠେହୀତି ଫୁଟ୍ଠୱିସେନ ୱିୟ ସପ୍ପେନ ରାଗେନ ଦୋସେନ ଚ ସମ୍ଫୁଟ୍ଠେହି ଅଭିଭୂତେହି। ରାଗଦୋସାନୁଗତେହୀତି ରାଗେନ ଚ ଦୋସେନ ଚ ଅନୁବନ୍ଧେହି।

କାମରାଗରତ୍ତା ଭୱରାଗରତ୍ତା ଚ ନୀୱରଣେହି ନିୱୁତତାୟ, ଦିଟ୍ଠିରାଗରତ୍ତା ୱିପରୀତାଭିନିୱେସେନ। ନ ଦକ୍ଖନ୍ତୀତି ଯାଥାୱତୋ ଧମ୍ମଂ ନ ପଟିୱିଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତି। ଏୱଂ ଗାହାପେତୁନ୍ତି ''ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦିନା ସଭାୱେନ ଯାଥାୱତୋ ଧମ୍ମଂ ଜାନାପେତୁଂ। ରାଗଦୋସପରେତତାପି ନେସଂ ସମ୍ମୂଳ୍ହଭାୱେନେୱାତି ଆହ ''ତମୋଖନ୍ଧେନ ଆୱୁଟା''ତି।

୨୮୨। ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତାପତ୍ତିୟା କାରଣଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''କସ୍ମା ପନା''ତିଆଦିନା ସୟମେୱ ଚୋଦନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞାତୱେସେନାତି ଇମସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାୱକଭାୱୂପଗମନେନ ଅଞ୍ଞାତରୂପେନ। ତାପସୱେସେନାତି କେଚି। ସୋ ପନ ଅରହତ୍ତାଧିଗମେନେୱ ୱିଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ। ତିୱିଧଂ କାରଣଂ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତାପତ୍ତିୟା ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ବଲୱଭାୱୋ, ଧମ୍ମସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରତା, ତତ୍ଥ ଚ ସାତିସୟଂ ଗାରୱନ୍ତି, ତ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। (ତତ୍ଥ ପଟିପକ୍ଖା ନାମ ରାଗାଦୟୋ କିଲେସା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ଅନ୍ତରାୟକରତ୍ତା। ତେସଂ ବଲୱଭାୱତୋ ଚିରପରିଭାୱନାୟ ସତ୍ତସନ୍ତାନତୋ ଦୁବ୍ବିସୋଧିୟତାୟ ତେ ସତ୍ତେ ମତ୍ତହତ୍ଥିନୋ ୱିୟ ଦୁବ୍ବଲପୁରିସଂ ଅଧିଭୱିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଅନୟବ୍ୟସନଂ ଆପାଦେନ୍ତା ଅନେକସତୟୋଜନାୟାମୱିତ୍ଥାରଂ ସୁନିଚିତଂ ଘନସନ୍ନିୱେସଂ କଣ୍ଟକଦୁଗ୍ଗମ୍ପି ଅଧିସେନ୍ତି। ଦୂରପ୍ପଭେଦଦୁଚ୍ଛେଜ୍ଜତାହି ଦୁବ୍ବିସୋଧିୟତଂ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଥସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଚ ଅନ୍ତୋ ଅମତ୍ଥୁତାୟ କଞ୍ଜିୟପୁଣ୍ଣା ଲାବୁ। ଚିରପାରିୱାସିକତାୟ ତକ୍କଭରିତା ଚାଟି। ସ୍ନେହତିନ୍ତଦୁବ୍ବଲଭାୱେନ ୱସାପୀତପିଲୋତିକା। ତେଲମିସ୍ସିତତାୟ ଅଞ୍ଜନମକ୍ଖିତହତ୍ଥୋ ଦୁବ୍ବିସୋଧନୀୟା ୱୁତ୍ତା, ହୀନୂପମା ଚେତା ରୂପପବନ୍ଧଭାୱତୋ ଅଚିରକାଲିକତ୍ତା ଚ ମଲୀନତାୟ, କିଲେସସଂକିଲେସୋ ଏୱ ପନ ଦୁବ୍ବିସୋଧନୀୟତରୋ ଅନାଦିକାଲିକତ୍ତା ଅନୁସୟିତତ୍ତା ଚ। ତେନାହ ''ଅତିସଂକିଲିଟ୍ଠା''ତି। ଯଥା ଚ ଦୁବ୍ବିସୋଧନୀୟତରତାୟ, ଏୱଂ ଗମ୍ଭୀରଦୁଦ୍ଦସଦୁରନୁବୋଧାନମ୍ପି ୱୁତ୍ତୌପମା ହୀନୂପମାୱ)।

ପଟିପକ୍ଖୱିଗମନେନ ଗମ୍ଭୀରୋପି ଧମ୍ମୋ ସୁପାକଟୋ ଭୱେୟ୍ୟ। ପଟିପକ୍ଖୱିଗମନଂ ପନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିପଟିବଦ୍ଧଂ, ସା ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନାଧୀନା। ତଂ ସତ୍ଥରି ଧମ୍ମେ ଚ ପସାଦାୟତ୍ତଂ, ସୋ ଗରୁଟ୍ଠାନିୟାନଂ ଅଜ୍ଝେସନହେତୁକୋତି ପନାଳ୍ହିକାୟ ସତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମସମ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ବ୍ରହ୍ମୟାଚନାନିମିତ୍ତନ୍ତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅପିଚା''ତିଆଦିମାହ।

ଉପକ୍କିଲେସଭୂତଂ ଅପ୍ପଂ ରାଗାଦିରଜଂ ଏତସ୍ସାତି ଅପ୍ପରଜଂ, ଅପ୍ପରଜଂ ଅକ୍ଖି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ ଯେସଂ ତେ ତଂସଭାୱାତି କତ୍ୱା ଅପ୍ପରଜକ୍ଖଜାତିକାତି ଅୟମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱିତୋ ''ପଞ୍ଞାମୟେ''ତିଆଦିନା। ଅପ୍ପଂ ରାଗାଦିରଜଂ ଯେସଂ ତଂସଭାୱା ଅପ୍ପରଜକ୍ଖଜାତିକାତି ଏୱମ୍ପି ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତି। ଦାନାଦିଦସପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୂନି ସରଣଗମନପରହିତପରିଣାମନେହି ସଦ୍ଧିଂ (ଦ୍ୱାଦସ ହୋନ୍ତୀତି) ''ଦ୍ୱାଦସପୁଞ୍ଞକିରିୟୱସେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ରାଗାଦିମଲେନ ସମଲେହି ପୂରଣାଦୀହି ଛହି ସତ୍ଥାରେହି ସତ୍ଥୁପଟିଞ୍ଞେହି କକ୍କରଚନାୱସେନ ଚିନ୍ତାକୱିଆଦିଭାୱେ ଠତ୍ୱା ତକ୍କପରିୟାହତଂ ୱୀମଂସାନୁଚରିତଂ ସୟଂପଟିଭାନଂ ଚିନ୍ତିତୋ। ତେ କିର ବୁଦ୍ଧକୋଲାହଲାନୁସ୍ସୱେନ ସଞ୍ଜାତକୁତୂହଲଂ ଲୋକଂ ୱଞ୍ଚେତ୍ୱା କୋହଞ୍ଞେ ଠତ୍ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପଟିଜାନନ୍ତା ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅଧମ୍ମଂଯେୱ ଧମ୍ମୋତି ଦୀପେସୁଂ। ତେନାହ ''ତେ ହି ପୁରେତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା''ତିଆଦି। ଅପାପୁରେତନ୍ତି ଏତଂ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନନ୍ତରଧାନତୋ ପଭୁତି ପିହିତଂ ନିବ୍ବାନନଗରସ୍ସ ମହାଦ୍ୱାରଂ ଅରିୟମଗ୍ଗଂ ସଦ୍ଧମ୍ମଦେସନାହତ୍ଥେନ ଅପାପୁର ୱିୱର।

ସେଲପବ୍ବତୋ ଉଚ୍ଚୋ ହୋତି ଥିରୋ ଚ, ନ ପଂସୁପବ୍ବତୋ ମିସ୍ସକପବ୍ବତୋ ଚାତି ଆହ ''ସେଲେ ଯଥା ପବ୍ବତମୁଦ୍ଧନୀ''ତି। ଧମ୍ମମୟଂ ପାସାଦନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମମାହ। ସୋ ହି ସବ୍ବସୋ ପସାଦାୱହୋ, ସବ୍ବଧମ୍ମେ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ ପାସାଦସଦିସୋ ଚ। ପଞ୍ଞାପରିୟାୟୋ ୱା ଇଧ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ। ସା ହି ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ ''ପାସାଦୋ''ତି ଅଭିଧମ୍ମେ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୬) ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ତଥା ଚାହ –

''ପଞ୍ଞାପାସାଦମାରୁୟ୍ହ, ଅସୋକୋ ସୋକିନିଂ ପଜଂ;

ପଜ୍ଜତସ୍ମୋୱ ଭୂମଟ୍ଠେ, ଧୀରୋ ବାଲେ ଅୱେକ୍ଖତୀ’’ତି। (ଧ। ପ। ୨୮);

ଉଟ୍ଠେହୀତି ୱା ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତାସଙ୍ଖାତସଙ୍କୋଚାପତ୍ତିତୋ କିଲାସୁଭାୱତୋ ଉଟ୍ଠହ।

୨୮୩। ଗରୁଟ୍ଠାନିଯଂ ପଯିରୁପାସିତ୍ୱା ଗରୁତରଂ ପଯୋଜନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅଭିପତ୍ଥନା ଅଜ୍ଝେସନା, ସାପି ଅତ୍ଥତୋ ଯାଚନାୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅଜ୍ଝେସନନ୍ତି ଯାଚନ’’ନ୍ତି। ପଦେସୱିସଯଂ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଅହୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ଆୱେଣିକଭାୱତୋ ଇଦଂ ଞାଣଦ୍ୱଯଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ଇମେସଞ୍ହି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୂତି ନାମ’’ନ୍ତି। ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗଞାଣାନନ୍ତି ହେଟ୍ଠିମାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗଞାଣାନଂ ‘‘ଧମ୍ମଚକ୍ଖୂ’’ତି ନାମଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଦସ୍ସନମତ୍ତଭାୱତୋ। ଯତୋ ତାନି ଞାଣାନି ୱିଜ୍ଜୂପମଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାନି, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞାଣଂ ପନ ଞାଣକିଚ୍ଚସ୍ସ ସିଖାପ୍ପତ୍ତିଯା ନ ଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ହୋତୀତି ‘‘ଧମ୍ମଚକ୍ଖୂ’’ତି ନ ୱୁଚ୍ଚତି, ତତୋ ତଂ ୱଜିରୂପମଭାୱେନ ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ‘‘ଅପ୍ପରଜକ୍ଖା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ। ଯସ୍ମା ମନ୍ଦକିଲେସା ‘‘ଅପ୍ପରଜକ୍ଖା’’ତି ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ବହଲକିଲେସା ‘‘ମହାରଜକ୍ଖା’’ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନସମତ୍ଥତାଯ ତିକ୍ଖାନି ସୂରାନି ୱିସଦାନି, ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ମୁଦୂନି। ସଦ୍ଧାଦଯୋ ଆକାରାତି ସଦ୍ଦହନାଦିପ୍ପକାରେ ୱଦତି। ସୁନ୍ଦରାତି କଲ୍ୟାଣା। ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯଂ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୮୧୪) ପନ ‘‘ଯେସଂ ଆସଯାଦଯୋ କୋଟ୍ଠାସା ସୁନ୍ଦରା, ତେ ସ୍ୱାକାରା, ୱିପରୀତା ଦ୍ୱାକାରା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଇମାଯ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସଂସନ୍ଦତି ସମେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କାରଣଂ ନାମ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ, ସଚ୍ଚାନି ୱା।

ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ପାଠିଇତି ଏତ୍ଥ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖାଦିପଦାନଂ ଅତ୍ଥୱିଭାୱନେ ଅଯଂ ତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ୱିଭାୱନୀ ପାଠିଇ। ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚକଧମ୍ମାନଂ ବଲୱଭାୱୋ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ଦୁବ୍ବଲଭାୱେନେୱ ହୋତି, ତେସଞ୍ଚ ବଲୱଭାୱୋ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଦୁବ୍ବଲଭାୱେନାତି ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚକଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥିତାନତ୍ଥିତାୱସେନ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖମହାରଜକ୍ଖତାଦଯୋ ପାଠିଇଯଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା। ଖନ୍ଧାଦଯୋ ଏୱ ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋ। ସମ୍ପତ୍ତିଭୱଭୂତୋ ଲୋକୋ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱଲୋକୋ, ସୁଗତିସଙ୍ଖାତୋ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ସମ୍ପତ୍ତି ସମ୍ଭୱତି ଏତେନାତି ସମ୍ପତ୍ତିସମ୍ଭୱଲୋକୋ। ସୁଗତିସଂୱତ୍ତନିଯୋ କମ୍ମଭୱୋ। ଦୁଗ୍ଗତି ସଙ୍ଖାତୌପପତ୍ତିଭୱଦୁଗ୍ଗତି ସଂୱତ୍ତନିଯକମ୍ମଭୱା ୱିପତ୍ତିଭୱଲୋକୱିପତ୍ତିସମ୍ଭୱଲୋକା।

ପୁନ ଏକକଦୁକାଦିୱସେନ ଲୋକଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏକୋ ଲୋକୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆହାରାଦଯୋ ୱିଯ ହି ଆହାରଟ୍ଠିତିକା ସଙ୍ଖାରା ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋତି। ଏତ୍ଥ ଏକୋ ଲୋକୋ ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଆହାରଟ୍ଠିତିକାତି ଯାଯଂ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ କଥାଯ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତି, ତାଯ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଏକୋୱ ଲୋକୋ ଏକୱିଧୋ ପକାରନ୍ତରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଦ୍ୱେ ଲୋକାତିଆଦୀସୁପି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନାମଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣଂ ତସ୍ସ ଅଲୋକସଭାୱତ୍ତା। ନନୁ ଚ ଆହାରଟ୍ଠିତିକାତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ ମଗ୍ଗଫଲାନମ୍ପି ଲୋକତା ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଧମ୍ମାନଂ ଇଧ ‘‘ଲୋକୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଅଥ ୱା ନ ଲୁଜ୍ଜତି ନ ପଲୁଜ୍ଜତୀତି ଯୋ ଗହିତୋ ତଥା ନ ହୋତି, ସୋ ଲୋକୋତି ତଂ-ଗହଣରହିତାନଂ ଲୋକୁତ୍ତରାନଂ ନତ୍ଥି ଲୋକତା। ଉପାଦାନାନଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଖନ୍ଧା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ଦସାଯତନାନୀତି ଦସ ରୂପାଯତନାନି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ୱିୱଟ୍ଟଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ତସ୍ସ ଚ ସବ୍ବଂ ତେଭୂମକକମ୍ମଂ ଗରହିତବ୍ବଂ ୱଜ୍ଜିତବ୍ବଞ୍ଚ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସବ୍ବେ ଅଭିସଙ୍ଖାରା ୱଜ୍ଜଂ, ସବ୍ବେ ଭୱଗାମିକମ୍ମା ୱଜ୍ଜ’’ନ୍ତି। ଅପ୍ପରଜକ୍ଖମହାରଜକ୍ଖାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଦୁକେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଦସ ଦସ କତ୍ୱା ‘‘ପଞ୍ଞାସାଯ ଆକାରେହି ଇମାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଜାନାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଅନ୍ୱଯତୋ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଚ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରୋପରିଯତ୍ତଂ ଜାନାତୀତି କତ୍ୱା ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖାଦିଭବ୍ବାଦିୱସେନ ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ତେ ସତ୍ତା ପୁଞ୍ଜପୁଞ୍ଜାୱ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ନ ଏକେକା।

ଉପ୍ପଲାନି ଏତ୍ଥ ସନ୍ତୀତି ଉପ୍ପଲିନୀ, ଗଚ୍ଛୋପି ଜଲାସଯୋପି, ଇଧ ପନ ଜଲାସଯୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ଉପ୍ପଲୱନେ’’ତି। ଯାନି ଉଦକସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ନିମୁଗ୍ଗାନେୱ ହୁତ୍ୱା ପୁସନ୍ତି ୱଡ୍ଢନ୍ତି, ତାନି ଅନ୍ତୋନିମୁଗ୍ଗପୋସୀନି। ଦୀପିତାନୀତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପକାସିତାନି, ଇଧେୱ ୱା ‘‘ଅଞ୍ଞାନିପୀ’’ତିଆଦିନା ଭାସିତାନି।

ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂତି ଉଗ୍ଘଟିତଂ ନାମ ଞାଣୁଗ୍ଘଟନଂ, ଞାଣେ ଉଗ୍ଘଟିତମତ୍ତେ ଏୱ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପଞ୍ଚିତଂ ୱିତ୍ଥାରିତମେୱ ଅତ୍ଥଂ ଜାନାତୀତି ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ। ଉଦ୍ଦେସାଦୀହି ନେତବ୍ବୋତି ନେଯ୍ୟୋ। ସହ ଉଦାହଟୱେଲାଯାତି ଉଦାହାରେ ଉଦାହଟମତ୍ତେଯେୱ। ଧମ୍ମାଭିସମଯୋତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମସ୍ସ ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଭିସମଯୋ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ସଂଖିତ୍ତେନ ମାତିକାଯ ଠପିଯମାନାଯ ଦେସନାନୁସାରେନ ଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ‘‘ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ସଂଖିତ୍ତେନ ମାତିକଂ

ଠପେତ୍ୱା ୱିହାରେନ ଅଢେ ୱିଭଜିଯମାନେ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ‘‘ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉଦ୍ଦେସତୋତି ଉଦ୍ଦେସହେତୁ, ଉଦ୍ଦିସନ୍ତସ୍ସ, ଉଦ୍ଦିସାପେନ୍ତସ୍ସ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିପୁଚ୍ଛତୋତି ଅତ୍ଥଂ ପରିପୁଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ। ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ହୋତୀତି ଅନୁକ୍କମେନ ଅରହତ୍ତପତ୍ତି ହୋତି। ନ ତାଯ ଜାତିଯା ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ହୋତୀତି ତେନ ଅତ୍ତଭାୱେନ ମଗ୍ଗଂ ୱା ଫଲଂ ୱା ଅନ୍ତମସୋ ଝାନଂ ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଦପରମୋତି ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ବ୍ଯଞ୍ଜନପଦମେୱ ପରମଂ ଅସ୍ସାତି ପଦପରମୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

କମ୍ମାୱରଣେନାତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୮୨୬) ପଞ୍ଚୱିଧେନ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମେନ। ୱିପାକାୱରଣେନାତି ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଯା। ଯସ୍ମା ପନ ଦୁହେତୁକାନମ୍ପି ଅରିଯମଗ୍ଗପଟିୱେଧୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଦୁହେତୁକା ପଟିସନ୍ଧିପି ‘‘ୱିପାକାୱରଣମେୱା’’ତି ୱେଦିତବ୍ବା। କିଲେସାୱରଣେନାତି ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା। ଅସ୍ସଦ୍ଧାତି ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ସଦ୍ଧାରହିତା। ଅଚ୍ଛନ୍ଦିକାତି କତ୍ତୁକମ୍ୟତାକୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦରହିତା। ଉତ୍ତରକୁରୁକା ମନୁସ୍ସା ଅଚ୍ଛନ୍ଦିକଟ୍ଠାନଂ ପୱିଟ୍ଠା। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞାତି ଭୱଙ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ପରିହୀନା। ଭୱଙ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ପନ ପରିପୁଣ୍ଣାଯପି ଯସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗଂ ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ସୋପି ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ ଏୱ ନାମ। ଅଭବ୍ବା ନିଯାମଂ ଓକ୍କମିତୁଂ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତନ୍ତି କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମସଙ୍ଖାତଂ ମଗ୍ଗଂ ଓକ୍କମିତୁଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ ଅଭବ୍ବା। ନ କମ୍ମାୱରଣେନାତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଦ୍ୱାରଂ ପୱିସନମଗ୍ଗୋ। ୱିୱରିତ୍ୱା ଠପିତୋ ମହାକରୁଣୂପନିସ୍ସଯେନ ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ଅଧିଗତତ୍ତା। ସଦ୍ଧଂ ପମୁଞ୍ଚନ୍ତୂତି ଅତ୍ତନୋ ସଦ୍ଧଂ ପୱେସେନ୍ତୁ, ସଦ୍ଦହନାକାରଂ ଉପଟ୍ଠପେନ୍ତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଖେନ ଅକିଚ୍ଛେନ ପୱତ୍ତନୀଯତାଯ ସୁପ୍ପୱତ୍ତିତଂ। ନ ଭାସିଂ ନ ଭାସିସ୍ସାମୀତି ଚିନ୍ତେସିଂ।

୨୮୪। ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସାମୀତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତିତଧମ୍ମଦେସନାପଟିସଂଯୁତ୍ତସ୍ସ ୱିତକ୍କସ୍ସ ସତ୍ତମସତ୍ତାହତୋ ପରଂ ଅଟ୍ଠମସତ୍ତାହେଯେୱ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେ’’ତି। ନ ଇତରସତ୍ତାହାନି ୱିଯ ପଟିନିଯତକିଚ୍ଚଲକ୍ଖିତସ୍ସ ଅଟ୍ଠମସତ୍ତାହସ୍ସ ନାମ ପୱତ୍ତିତସ୍ସ ସବ୍ଭାୱା।

ୱିୱଟନ୍ତି ଦେୱତାୱିଗ୍ଗହେନ ୱିୱଟଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗନିଦ୍ଦାଯ ଜନାନଂ ପାକଟଂ ୱିପ୍ପକାରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ଅନଧିଗନ୍ତ୍ୱା ନ ପଚ୍ଚାଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କାତିସଯହେତୁକେନ ପଥୱୀପରିୱତ୍ତନଚେତିଯଂ ନାମ ଦସ୍ସେତ୍ୱା। ସାକିଯକୋଲିଯମଲ୍ଲରଜ୍ଜୱସେନ ତୀଣି ରଜ୍ଜାନି। ରୁକ୍ଖମୂଲେତି ନିଗ୍ରୋଧମୂଲେ। ୱତ୍ୱା ପକ୍କାମି, ପକ୍କମନ୍ତିଯା ଚସ୍ସା ମହାସତ୍ତୋ ଆକାରଂ ଦସ୍ସେସି ସୁୱଣ୍ଣଥାଲଗ୍ଗହଣାଯ, ସା ‘‘ତୁମ୍ହାକଂ ତଂ ପରିଚ୍ଚତ୍ତମେୱା’’ତି ପକ୍କାମି।

ଦିୱାୱିହାରଂ କତ୍ୱାତି ନାନାସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜନେନ ଦିୱାୱିହାରଂ ୱିହରିତ୍ୱା। ‘‘କାମଂ ତଚୋ ଚ ନ୍ହାରୁ ଚ, ଅଟ୍ଠି ଚ ଅୱସିସ୍ସତୁ, ଉପସୁସ୍ସତୁ ସରୀରେ ମଂସଲୋହିତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୨।୧୮୪; ସଂ। ନି। ୨।୨୩୭; ଅ। ନି। ୨।୫; ୮।୧୩; ମହାନି। ୧୭, ୧୯୬) ଆଗତନଯେନ ଚତୁରଙ୍ଗୱୀରିଯଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା।

ନୱଯୋଜନନ୍ତି ଉବ୍ବେଧତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ପୁଥୁଲତୋ ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନା, ଦୀଘତୋ ଯାୱ ଚକ୍କୱାଳଆ ଆଯତାତି ୱଦନ୍ତି। ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରନ୍ତୋ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା – ‘‘ଉଟ୍ଠେହି ସୋ, ସିଦ୍ଧତ୍ଥ, ଅହଂ ଇମସ୍ସ ପଲ୍ଲଙ୍କସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସକ୍କିଂ ଓତାରେନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ପରିସଂ ନିଦ୍ଦିସି। ଏକପ୍ପହାରେନେୱ – ‘‘ଅଯମେୱ ଅନୁଚ୍ଛୱିକୋ, ଅଯମେୱ ଅନୁଚ୍ଛୱିକୋ’’ତି କୋଲାହଲମକାସି, ତଂ ସୁତ୍ୱା ମହାସତ୍ତୋ…ପେ… ହତ୍ଥଂ ପସାରେତି। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଅଚେତନାଯଂ ପଥୱୀ, ଅୱିଞ୍ଞାଯ ସୁଖଂ ଦୁଖଂ;

ସାପି ଦାନବଲା ମଯ୍ହଂ, ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପକମ୍ପଥା’’ତି। (ଚରିଯା। ୧।୧୨୪);

ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣଂ ୱିସୋଧେତ୍ୱାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ ସୀହାୱଲୋକନଞାଯେନ। ୱଚ୍ଚୱଚ୍ଚଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱାତି ଚତୁସଚ୍ଚମନସିକାରଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଇମସ୍ସ ପଲ୍ଲଙ୍କସ୍ସ ଅତ୍ଥାଯାତି ପଲ୍ଲଙ୍କସୀସେନ ଅଧିଗତୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ହି ସିଖାପ୍ପତ୍ତୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗଂ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ଏକପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସୀଦି। ଏକଚ୍ଚାନନ୍ତି ଯା ଅଧିଗତମଗ୍ଗା ସଚ୍ଛିକତନିରୋଧା ଏକଦେସେନ ଚ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଜାନନ୍ତି, ତା ଠପେତ୍ୱା ତଦଞ୍ଞେସଂ ଦେୱତାନଂ। ଅଞ୍ଞେପି ବୁଦ୍ଧତ୍ତକରାତି ୱିସାଖାପୁଣ୍ଣମତୋ ପଟ୍ଠାଯ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଏୱଂ ନିଚ୍ଚସମାହିତଭାୱହେତୁକାନଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ଉପରି ଅଞ୍ଞେପି ବୁଦ୍ଧତ୍ତସାଧକା, ‘‘ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ବୁଦ୍ଧଭାୱସ୍ସ ପରେସଂ ୱିଭାୱନା ଧମ୍ମା କିଂ ନୁ ଖୋ ଅତ୍ଥୀତି ଯୋଜନା।

ଅନିମିସେହୀତି ଧମ୍ମପୀତିୱିପ୍ଫାରୱସେନ ପସାଦୱିକସିତନିଚ୍ଚଲତାଯ ନିମେସରହିତେହି। ରତନଚଙ୍କମେତି ଦେୱତାହି ମାପିତେ ରତନମଯଚଙ୍କମେ। ରତନଭୂତାନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ପକରଣାନଂ ତତ୍ଥ ଚ ଅନନ୍ତନଯସ୍ସ ଧମ୍ମରତନସ୍ସ ସମ୍ମସନେନ ତଂ ଠାନଂ ରତନଘରଚେତିଯଂ ନାମ ଜାତନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ଏୱନ୍ତି

ଓକ୍କମାନାକାରେନ। ଛଦ୍ଦଣ୍ଡାନଂ ରସ୍ମୀନଂ ଦନ୍ତେହି ନିକ୍ଖମନତୋ ଛଦ୍ଦନ୍ତନାଗକୁଲଂ ୱିଯାତି ନିଦସ୍ସନଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ହେଟ୍ଠା ଲୋହପାସାଦପ୍ପମାଣୋତି ନୱଭୂମକସ୍ସ ସବ୍ବପଠମସ୍ସ ଲୋହପାସାଦସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ଲୋହପାସାଦପ୍ପମାଣୋ। ଖନ୍ଧକଟ୍ଠକଥାଯଂ (ମହାୱ। ଅଟ୍ଠ। ୫) ପନ ତତ୍ଥ ''ଭଣ୍ଡାଗାରଗବ୍ଭପ୍ପମାଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପଚ୍ଚଗ୍ଘେତି ଅଭିନୱେ। ପଚ୍ଚେକଂ ମହଗ୍ଘତାଯ ପଚ୍ଚଗ୍ଘେତି କେଚି, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। ନ ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ମହଗ୍ଘଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ୱା। ପିଣ୍ଡପାତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମନ୍ଥଞ୍ଚ ମଧୁପିଣ୍ଡିକଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ଅଯଂ ୱିତକ୍କୋତି – ''କସ୍ସ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ପଠମଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେଯ୍ଯ''ନ୍ତି ଅଯଂ ପରିୱିତକ୍କୋ।

ପଣ୍ଡିତେନାତି ସମାପତ୍ତିପଟିଲାଭସଂସିଦ୍ଧେନ ଅଧିଗମବାହୁସଚ୍ଚସଙ୍ଖାତେନ ପଣ୍ଡିତଭାୱେନ। ୱେଯ୍ଯତ୍ତିଯେନାତି ସମାପତ୍ତିପଟିଲାଭପଚ୍ଚଯେନ ପାରିହାରିଯପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତେନ ବ୍ଯତ୍ତଭାୱେନ। ମେଧାୱୀତି ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତାଯ ତଂତଂଇତିକତ୍ତବ୍ବତାପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତାଯ ଚ ମେଧାଯ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ମହାଜାନିଯୋତି ମହାପରିହାନିକୋ। ଆଗମନପାଦାପି ନତ୍ଥୀତି ଇଦଂ ପଠମଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଅଥାହଂ ତତ୍ଥ ଗଚ୍ଛେଯ୍ଯଂ, ଗନ୍ତ୍ୱା ଦେସିଯମାନଂ ଧମ୍ମମ୍ପିସ୍ସ ସୋତୁଂ ସୋତପସାଦୋପି ନତ୍ଥୀତି ଯୋଜନା। କିଂ ପନ ଭଗୱତା ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ତେ ଧମ୍ମଂ ଞାପେତୁଂ ନ ସକ୍କାତି? ଆମ, ନ ସକ୍କା। ନ ହି ପରତୋ ଘୋସଂ ଅନ୍ତରେନ ସାୱକାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ସମ୍ଭୱତି, ଅଞ୍ଞଥା ଇତରପଚ୍ଚଯରହିତସ୍ସପି ଧମ୍ମାଭିସମଯେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ନ ଚ ତଂ ଅତ୍ଥି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ଦ୍ୱେମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଚ୍ଚଯା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଉପ୍ପାଦାଯ ପରତୋ ଚ ଘୋସୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ''ତି (ଅ। ନି। ୨।୧୨୭)। ପାଠଇଯଂ ରାମସ୍ସେୱ ସମାପତ୍ତିଲାଭିତା ଆଗତା, ନ ଉଦକସ୍ସ, ତଂ ତସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତେନ ସମାଗତକାଲୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ । ସୋ ହି ପୁବ୍ବେପି ତତ୍ଥ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ୱିହରନ୍ତୋ ମହାପୁରିସେନ ଖିପ୍ପଞ୍ଞେୱ ସମାପତ୍ତୀନଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତଭାୱଂ ସୁତ୍ୱା ସଂୱେଗଜାତୋ ମହାସତ୍ତେ ତତୋ ନିବ୍ବିଜ୍ଜ ପକ୍କନ୍ତେ ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନେ ନିବ୍ବତ୍ତୋତି ଅଦ୍ଦସା''ତି। ଏତେ ଅଟ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଛଳଙ୍ଗୱାତି ଛଳଙ୍ଗୱିଦୁନୋ। ମନ୍ତନ୍ତି ମନ୍ତପଦଂ। ''ନିଜ୍ଝାଯିତ୍ୱା''ତି ୱଚନସେସୋ, ମନ୍ତେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଯାକରିଂସୂତି କଥେସୁଂ।

ଯଥାମନ୍ତପଦନ୍ତି ଲକ୍ଖଣମନ୍ତସଙ୍ଖାତୱେଦୱଚନାନୁରୂପଂ। ଗତାତି ପଟିପନ୍ନା। ''ଦ୍ୱେୱ ଗତିଯୋ ଭୱନ୍ତି ଅନଞ୍ଞା''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩; ୩। ୧୯୯-୨୦୦; ମ। ନି। ୨।୩୮୪, ୩୯୮) ୱୁତ୍ତନିଯାମେନ ନିଚ୍ଛିନିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱୁତ୍ତମେୱ ପଟିପଜ୍ଜିଂସୁ, ନ ମହାପୁରିସସ୍ସ ବୁଦ୍ଧଭାୱପ୍ପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚାସୀସିଂସୁ। ଇମେ ପନ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ''ଏକଂସତୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଜାତନିଚ୍ଛଯତ୍ତା ମନ୍ତପଦଂ ଅତିକ୍କନ୍ତା। ପୁଣ୍ଣପତ୍ତନ୍ତି ତୁଟ୍ଠିଦାନଂ। ନିଚ୍ଛିତକ୍କାତି ନିବ୍ବିକପ୍ପା, ନ ଦ୍ୱେଧା ତକ୍କା।

ୱପ୍ପକାଲେତି ୱପନକାଲେ। ୱପନତ୍ଥଂ ବୀଜାନି ନୀହରଣନ୍ତେନ ତତ୍ଥ ଅଗ୍ଗଂ ଗହେତ୍ୱା ଦାନଂ ବୀଜଗ୍ଗଦାନଂ ନାମ। ଲାଯନଗ୍ଗାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଧଞ୍ଞଫଲସ୍ସ ନାତିପରିଣତକାଲେ ପୁଥୁକକାଲେ। ଲାଯନେତି ସସ୍ସଲାଯନେ। ଯଥା ଲୂନଂ ହତ୍ଥକଂ କତ୍ୱା ୱେଣିୱସେନ ବନ୍ଧନଂ ୱେଣିକରଣଂ। ୱେଣିଯୋ ପନ ପୁରିସଭାରୱସେନ ବନ୍ଧନଂ କଲାପୋ। ଖଲେ କଲାପାନଂ ଠପନଦିୱସେ ଅଗ୍ଗଂ ଗହେତ୍ୱା ଦାନଂ ଖଲଗ୍ଗଂ। ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ୱୀହୀନଂ ରାସିକରଣଦିୱସେ ଅଗ୍ଗଂ ଗହେତ୍ୱା ଦାନଂ ଭଣ୍ଡଗ୍ଗଂ। କୋଟ୍ଠାଗାରେ ଧଞ୍ଞସ୍ସ ପକ୍ଖିପନଦିୱସେ ଦାନଂ କୋଟ୍ଠଗ୍ଗଂ। ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱାତି ଖଲତୋ ଧଞ୍ଞସ୍ସ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା। ନୱନ୍ନଂ ଅଗ୍ଗଦାନାନଂ ଦିନ୍ନତ୍ତାତି ଇଦଂ ତସ୍ସ ରତ୍ତଞ୍ଞୂନଂ ଅଗ୍ଗଭାୱତ୍ଥାଯ କତାଭିନୀହାରାନୁରୂପଂ ପୱତ୍ତିତସାୱକପାରମିଯା ଚିଣ୍ଣନ୍ତେ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ତିଣ୍ଣମ୍ପି ହି ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ତଂତଂପାରମିଯା ସିଖାପ୍ପତ୍ତକାଲେ ପୱତ୍ତିତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଅପୁଞ୍ଞଂ ୱା ଗରୁତରୱିପାକମେୱ ହୋତି, ଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ସବ୍ବପଠମଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ୱିନା କଥଂ ରତ୍ତଞ୍ଞୂନଂ ଅଗ୍ଗଭାୱସିଦ୍ଧୀତି। ବହୁକାରା ଖୋ ଇମେ ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିଯାତି ଇଦଂ ପନ ଉପକାରାନୁସ୍ସରଣମତ୍ତକମେୱ ପରିଚଯୱସେନ ଆଠଆରୁଦକାନୁସ୍ସରଣଂ ୱିଯ।

୨୮୫।ୱିୱରେତି ମଜ୍ଝେ। ତେନାହ ''ତିଗାୱୁତନ୍ତରେ ଠାନେ''ତି। ଅଯୋଜିଯମାନେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ ନ ପାପୁଣାତି ସାମିୱଚନସ୍ସ ପସଙ୍ଗେ ଅନ୍ତରା-ସଦ୍ଦଯୋଗେନ ଉପଯୋଗୱଚନସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା। ତେନାହ ''ଅନ୍ତରାସଦ୍ଦେନ ପନ ଯୁତ୍ତତ୍ତା ଉପଯୋଗୱଚନଂ କତ''ନ୍ତି।

ସବ୍ବଂ ତେଭୂମକଧମ୍ମଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୱସେନ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା। ଚତୁଭୂମକଧମ୍ମଂ ଅନୱସେସଂ ଞେଯ୍ଯଂ ସବ୍ବସୋ ଞେଯ୍ଯାୱରଣସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଅୱେଦିଂ। ରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନମୁଯ୍ହନାଦିନା କିଲେସେନ। ଅପ୍ପହାତବ୍ବମ୍ପି କୁସଲାବ୍ଯାକତଂ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧକିଲେସମଥନେନ ପହୀନତ୍ତା ନ ହୋତୀତି ଆହ ''ସବ୍ବଂ ତେଭୂମକଧମ୍ମଂ ଜହିତ୍ୱା ଠିତୋ''ତି। ଆରମ୍ମଣତୋତି ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ।

କିଞ୍ଚାପି ଲୋକିଯଧମ୍ମାନମ୍ପି ଯାଦିସୋ ଲୋକନାଥସ୍ସ ଅଧିଗମୋ, ନ ତାଦିସୋ ଅଧିଗମୋ ପରୂପଦେସୋ ଅତ୍ଥି, ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ପନସ୍ସ ଲେସୋପି

ନନ୍ଦୀତି ଆହ ‘‘ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ମଯ୍ହଂ ଆଚରିଯୋ ନାମ ନନ୍ଦୀ’’ତି। ପଟିଭାଗପୁଗ୍ଗଲୋତି ସୀଲାଦୀହି ଗୁଣେହି ପଟିନିଧିଭୂତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ସହେତୁନାତି ସହଧମ୍ମେନ ସପାଟିହୀରକତାଯ। ନଯେନାତି ଅଭିଜାନନତାଦିୱିଧିନା। ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନୀତି ଇଦଂ ତଦ୍ଦିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଞେଯ୍ଯସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ସଯଂ ବୁଦ୍ଧୋତି ସଯମେୱ ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ବୁଦ୍ଧୋ। ୱିଗତପରିଳାହତାଯ ସୀତିଭୂତୋ। ତତୋ ଏୱ ନିବ୍ବୁତୋ। ଆହଞ୍ଛନ୍ତି ଆହନିସ୍ସାମି। ୱେନେଯ୍ଯାନଂ ଅମତାଧିଗମାଯ ଉଗ୍ଘୋସନାଦିଂ କତ୍ୱା ସଚ୍ଚଧମ୍ମଦେସନା ଅମତଦୁନ୍ଦୁଭୀତି ୱୁତ୍ତା।

ଅନନ୍ତଞାଣୋ ଜିତକିଲେସୋତି ଅନନ୍ତଜିନୋ। ଏୱମ୍ପି ନାମ ଭୱେଯ୍ଯାତି ଏୱଂୱିଧେ ନାମ ରୂପରତନେ ଇଦିସେନ ଞାଣେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଯଂ ହିସ୍ସ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ଜାତୋ, କତାଧିକାରୋ ଚେସ। ତଥା ହି ଭଗୱା ତେନ ସମାଗମତ୍ଥଂ ପଦସାୱ ତଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜି।

କୋଟ୍ଠାସସମ୍ପନ୍ନାତି ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସଙ୍ଖାତଅୱଯୱସମ୍ପନ୍ନା। ଅଟ୍ଟୀଯତୀତି ଅଟ୍ଟୋ ହୋତି, ଦୋମନସ୍ସଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅୱିହଂ ଉପପନ୍ନାସେତି ଅୱିହେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତା। ୱିମୁତ୍ତାତି ଅଗ୍ଗଫଲୱିମୁତ୍ତିଯା ୱିମୁତ୍ତା। ତେ ହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ଦିବ୍ବଯୋଗଂ ଉପଜ୍ଝଗୁନ୍ତି ତେ ଉପକାଦଯୋ ମାନୁସଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଜହିତ୍ୱା ଓରମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନପ୍ପହାନେନ ଅୱିହେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତମତ୍ତାୱ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଦିବ୍ବଯୋଗଂ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନଂ ସମତିକ୍କମିଂସୁ।

୨୮୬।ସଣ୍ଠପେସୁନ୍ତି ‘‘ନେୱ ଅଭିୱାଦେତବ୍ବୋ’’ତିଆଦିନା (ମହାୱ॰ ୧୨) ସଣ୍ଠଂ କିରିଯାକାରଂ ଅକଂସୁ। ତେନାହ ‘‘କତିକଂ ଅକଂସୂ’’ତି। ପଧାନତୋତି ପୁବ୍ବେ ଅନୁଟ୍ଠିତଦୁକ୍କରଚରଣତୋ। ପଭାୱିତନ୍ତି ୱାଚାସମୁଟ୍ଠାନଂ, ୱଚୀନିଚ୍ଛାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅଯଂ ନ କିଞ୍ଚି ୱିସେସଂ ଅଧିଗମିସ୍ସତୀ’’ତି ଅନୁକ୍କଣ୍ଠନତ୍ଥଂ। ‘‘ମଯଂ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଗମିସ୍ସାମା’’ତି ମା ୱିତକ୍କଯିତ୍ଥ। ଓଭାସୋତି ୱିପସ୍ସନୋଭାସୋ। ନିମିତ୍ତନ୍ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନନିମିତ୍ତଂ। ଏକପଦେନେୱାତି ଏକୱଚନେନେୱ। ‘‘ଅନେନ ପୁବ୍ବେପି ନ କିଞ୍ଚି ମିଚ୍ଛା ୱୁତ୍ତପୁବ୍ବ’’ନ୍ତି ସତିଂ ଲଭିତ୍ୱା। ଯଥାଭୂତୱାଦୀତି ଉପ୍ପନ୍ନଗାରୱା।

ଅନ୍ତୋୱିହାରେଯେୱ ଅହୋସି ଦହରକୁମାରୋ ୱିଯ ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ପରିହରିତୋ। ମଲେତି ସଂକିଲେସେ। ଗାମତୋ ଭିକ୍ଖୂହି ନୀହଟଂ ଉପନୀତଂ ଭତ୍ତଂ ଏତସ୍ସାତି ନୀହଟଭତ୍ତୋ, ତେନ ନୀହଟଭତ୍ତେନ ଭଗୱତା। ଏତ୍ତକଂ କଥାମଗ୍ଗନ୍ତି – ‘‘ଦ୍ୱେମା, ଭିକ୍ଖୱେ, ପରିଯେସନା’’ତି ଆରଭିତ୍ୱା ଯାୱ – ‘‘ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ’’ତି ପଦଂ, ଏତ୍ତକଂ ଦେସନାମଗ୍ଗଂ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ – ‘‘ତୁମ୍ହେପି ମମଞ୍ଚେୱ ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିଯାନଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଂ ଆରୂଳ୍ହା, ଅରିଯପରିଯେସନା ତୁମ୍ହାକଂ ପରିଯେସନା’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନଂ। ତେନ ପନ – ‘‘ସୋ ଖୋ ଅହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅତ୍ତନା ଜାତିଧମ୍ମୋ ସମାନୋ…ପେ… ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଂ ଅନୁତ୍ତରଂ ଯୋଗକ୍ଖେମଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅଜ୍ଝଗମନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିଯା ଭିକ୍ଖୂ ମଯା ଏୱଂ ଓୱଦିଯମାନା…ପେ… ଅନୁତ୍ତରଂ ଯୋଗକ୍ଖେମଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅଜ୍ଝଗମଂସୁ…ପେ… ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ’’ତି ଇମସ୍ସେୱ ସୁତ୍ତପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱିଭାୱିତୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଭଗୱା ଯଂ ପୁବ୍ବେ ଅୱଚ ତୁମ୍ହେପି ମମଞ୍ଚେୱ ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିଯାନଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଂ ଆରୁଳ୍ହା, ଅରିଯପରିଯେସନା ତୁମ୍ହାକଂ ପରିଯେସନାତି। ଇମଂ ଏକମେୱ ଅନୁସନ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହରୀ’’ତି।

୨୮୭।ଅନଗାରିଯାନମ୍ପୀତି ପବ୍ବଜିତାନମ୍ପି। ପଞ୍ଚକାମଗୁଣୱସେନ ଅନରିଯପରିଯେସନା ହୋତି ଗଧିତାଦିଭାୱେନ ପରିଭୁଞ୍ଜନତୋ। ମିଚ୍ଛାଜୀୱୱସେନପି ଅନରିଯପରିଯେସନା ହୋତୀତି ତତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ‘‘ପଞ୍ଚକାମଗୁଣୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ସଚ୍ଛନ୍ଦରାଗପରିଭୋଗସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଇଦାନି ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ କାମଗୁଣେ ନିଦ୍ଧାରେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିଭୋଗରସୋତି ପରିଭୋଗପଚ୍ଚଯପୀତିସୋମନସ୍ସଂ। ଅଯଂ ପନ ରସସମାନତାୱସେନ ଗହଣଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ରସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ନ ସଭାୱତୋ। ସଭାୱେନ ଗହଣଂ ଉପାଦାଯ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ସିଯା, ନ ରସାରମ୍ମଣଂ। ଅପ୍ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପରିଭୋଗୋତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତୋ ପରିଭୋଗୋ, ଇଦମତ୍ଥିତଂ ଅନିସ୍ସାଯ ଗଧିତାଦିଭାୱେନ ପରିଭୋଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଗଧିତାତି ତଣ୍ହାଯ ବଦ୍ଧା। ମୁଚ୍ଛିତାତି ମୁଚ୍ଛଂ ମୋହଂ ପମାଦଂ ଆପନ୍ନା। ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହାତି ଅଧିଓଗାଳ୍ହା, ତଂ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ଠିତା। ଆଦୀନୱଂ ଅପସ୍ସନ୍ତାତି ସଚ୍ଛନ୍ଦରାଗପରିଭୋଗେ ଦୋସଂ ଅଜାନନ୍ତା। ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତପରିଭୋଗହେତୁଆଦୀନୱଂ ନିସ୍ସରତି ଅତିକ୍କମତି ଏତେନାତି ନିସ୍ସରଣଂ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ।

ପାସରାସିନ୍ତି ପାସସମୁଦାଯଂ। ଲୁଦ୍ଦକୋ ହି ପାସଂ ଓଡ୍ଡେନ୍ତୋ ନ ଏକଂଯେୱ, ନ ଚ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଠାନେ ଓଡ୍ଡେତି, ଅଥ ଖୋ ତଂତଂମିଗାନଂ ଆଗମନମଗ୍ଗଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଓଡ୍ଡେନ୍ତୋ ବହୂଯେୱ ଓଡ୍ଡେତି, ତସ୍ମା ତେ ଚିରେନ ଏକତୋ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ପାସରାସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱାଗୁରସ୍ସ ୱା ପାସପଦେସାନଂ ବହୁଭାୱତୋ ‘‘ପାସରାସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପାସରାସିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୭। ଚୂଳହତ୍ଥିପଦୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୮୮। ସେତପରିୱାରୋତି ସେତପଟିଚ୍ଛଦୋ, ସେତୱଣ୍ଣାଲଙ୍କାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁବ୍ବେ ପନ ‘‘ସେତାଲଙ୍କାରା’’ତି ଅସ୍ସାଲଙ୍କାରୋ ଗହିତୋ, ଇଧ ଚକ୍କପଞ୍ଜରକୁବ୍ବରାଦିରଥାୱୟୱେସୁ କାତବ୍ବାଲଙ୍କାରୋ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେନାତି ଏୱଂ ‘‘ସେତା ସୁଦ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପକାରେନ ସଂଯୁତ୍ତମହାୱଗ୍ଗେ (ସଂ। ନି। ୫।୪) ୱୁତ୍ତେନ। ନାତିମହା ଯୁଦ୍ଧମଣ୍ଡଲେ ସଞ୍ଚାରସୁଖତ୍ଥଂ। ଯୋଧୋ ସାରଥୀତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ, ପହରଣଦାୟକେନ ସଦ୍ଧିଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱା।

ନଗରଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କରୋତି ନଗରସୋଭନତ୍ଥଂ। ଇଦଂ କିର ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଜାଣୁସ୍ସୋଣିଟ୍ଠାନନ୍ତରଂ ଜାତିସିଦ୍ଧଂ ପରମ୍ପରାଗତଂ ଚାରିତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଇତୋ ଏତ୍ତକେହି ଦିୱସେହୀ’’ତିଆଦି। ଚାରିତ୍ତୱସେନ ନଗରୱାସିନୋପି ତଥା ତଥା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି। ପୁଞ୍ଞୱାଦିମଙ୍ଗଲକଥନେ ନିଯୁତ୍ତା ମାଙ୍ଗଲିକା। ସୁୱତ୍ଥିପତ୍ତନାୟ ସୋୱତ୍ଥିକା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱନ୍ଦୀଆଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଯସସିରିସମ୍ପତ୍ତିଯାତି ଯସସମ୍ପତ୍ତିଯା ସିରିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ, ପରିୱାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚେୱ ୱିଭୱସୋଭାସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

ନଗରାଭିମୁଖୋପାୟାସି ଅତ୍ତନୋ ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲାୟ। ପଣ୍ଡିତୋ ମଞ୍ଞେତି ଏତ୍ଥ ମଞ୍ଞେତି ଇଦଂ ‘‘ମଞ୍ଞତୀ’’ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥଂ ନିପାତପଦଂ। ତସ୍ସ ଇତି-ସଦ୍ଦଂ ଆନେତ୍ୱା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଣ୍ଡିତୋତି ମଞ୍ଞତୀ’’ତି ଆହ। ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ଉଦାହୁ ନୋ’’ତି। ‘‘ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞତି ଭୱଂ ୱଚ୍ଛାୟନୋ ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ପଞ୍ଞାୱେୟ୍ୟତ୍ତିଯ’’ନ୍ତି ହି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପୁନ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ପଣ୍ଡିତୋ ମଞ୍ଞେ’’ତି ଆହ। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଭୱଂ ୱଚ୍ଛାୟନୋ, ସମଣଂ ଗୋତମଂ ପଣ୍ଡିତୋତି ମଞ୍ଞତି, ଉଦାହୁ ନୋ’’ତି, ଯଥା ତେ ଖମେୟ୍ୟ, ତଥା ନଂ କଥେହୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଅହଂ କୋ ନାମ, ମମ ଅୱିସୟୋ ଏସୋତି ଦସ୍ସେତି। କୋ ଚାତି ହେତୁନିସ୍ସକ୍କେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘କୁତୋ ଚା’’ତି। ତଥା ଚାହ ‘‘କେନ କାରଣେନ ଜାନିସ୍ସାମୀ’’ତି, ଯେନ କାରଣେନ ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ପଞ୍ଞାୱେୟ୍ୟତ୍ତିୟଂ ଜାନେୟ୍ୟଂ, ତଂ କାରଣଂ ମୟି ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ବୁଦ୍ଧୋୟେୱ ଭୱେୟ୍ୟ, ଅବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସବ୍ବଥା ବୁଦ୍ଧଞାଣାନୁଭାୱଂ ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କାତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ଖୋ ପନେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଓରମତ୍ତକଂ ସୀଲମତ୍ତକଂ, ଯେନ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ତଥାଗତସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ ୱଦମାନୋ ୱଦେୟ୍ୟ (ଦୀ। ନି। ୧।୭), ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞେୱ ଧମ୍ମା ଗମ୍ଭୀରା ଦୁଦ୍ଦସା ଦୁରନୁବୋଧା ...ପେ... ଯେହି ତଥାଗତସ୍ସ ଯଥାଭୁଚ୍ଚଂ ୱଣ୍ଣଂ ସମ୍ମା ୱଦମାନୋ ୱଦେୟ୍ୟା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୮) ଚ। ଏତ୍ଥାତି ‘‘ସୋପି ନୂନସ୍ସ ତାଦିସୋୱା’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ପଦେ। ପସତ୍ଥ ପସତ୍ଥୋତି ପସତ୍ଥେହି ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେହେୱ ସୋ ପସତ୍ଥୋ, ନ ତସ୍ସ କିତ୍ତିନା, ପସଂସାସଭାୱେନେୱ ପାସଂସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବଗୁଣାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ମଣିରତନନ୍ତି ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ମଣିରତନଂ। ସଦେୱକେ ଲୋକେ ପାସଂସାନମ୍ପି ପାସଂସୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପସତ୍ଥେହି ୱା’’ତି ଦୁତିୟୱିକପ୍ପୋ ଗହିତୋ।

ଅରଣୀୟତୋ ଅତ୍ଥୋ, ସୋ ଏୱ ୱସତୀତି ୱସୋତି ଅତ୍ଥୱସୋ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପୟୋଗସ୍ସ ଆନିସଂସଭୂତଂ ଫଲନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ଥୱସନ୍ତି ଅତ୍ଥାନିସଂସ’’ନ୍ତି। ଅତ୍ଥୋ ୱା ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋ ୱସୋ ଏତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୱସୋ, କାରଣଂ। ନାଗୱନୱାସିକୋତି ହତ୍ଥିନାଗାନଂ ୱିଚରଣୱନେ ତେସଂ ଗହଣତ୍ଥଂ ୱସନକୋ। ଅନୁଗ୍ଗହିତସିପ୍ପୋତି ଅସିକ୍ଖିତହତ୍ଥିସିପ୍ପୋ ଆୟତୱିତ୍ଥତସ୍ସ ପଦମତ୍ତସ୍ସ ଦସ୍ସନେନ ‘‘ମହା ୱତ, ଭୋ ନାଗୋ’’ତି ନିଟ୍ଠଗମନତୋ। ପରତୋ ପନ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ। ଉଗ୍ଗହିତସିପ୍ପୋ ପୁରିସୋ ନାଗୱନିକୋତି ଆଗତୋ ଆୟତୱିତ୍ଥତସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଉଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ନିସେୱିତସ୍ସ ବ୍ୟଭିଚାରଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ତତ୍ତକେନ ନିଟ୍ଠଂ ଅଗନ୍ତ୍ୱା ମହାହତ୍ଥିଂ ଦିସ୍ୱାୱ ନିଟ୍ଠଗମନତୋ। ଞାଣଂ ପଜ୍ଜତି ଏତ୍ଥାତି ଞାଣପଦାନି, ଖତ୍ତିୟପଣ୍ଡିତାଦୀନଂ ଧମ୍ମୱିନୟେ ୱିନୀତତ୍ତା ୱିନୟେହି ଅଧିଗତଜ୍ଝାନାଦୀନି। ତାନି ହି ତଥାଗତଗନ୍ଧହତ୍ଥିନୋ ଦେସନାଞାଣେନ ଅକ୍କନ୍ତଟ୍ଠାନାନି। ଚତ୍ତାରୀତି ପନ ୱିନେୟ୍ୟାନଂ ଇଧ ଖତ୍ତିୟପଣ୍ଡିତାଦିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧାନଂୟେୱ ଗହିତତ୍ତା।

୨୮୯। ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ପଞ୍ଞାୟ ଚ ନିପୁଣତା ପଣ୍ଡିତସମଞ୍ଞା ନିପୁଣତ୍ଥସ୍ସ ଦସ୍ସନସମତ୍ଥତାୱସେନେୱାତି ଆହ ‘‘ସୁଖୁମଅତ୍ଥନ୍ତରପଟିୱିଜ୍ଝନସମତ୍ଥେ’’ତି। କତ-ସଦ୍ଦୋ ଇଧ ନିପ୍ଫନ୍ନପରିୟାୟୋ। ପରେ ପୱଦନ୍ତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନାତି ପରପ୍ପୱାଦୋ, ପରସମୟୋ। ପରେହି ପୱଦନଂ ପରପ୍ପୱାଦୋ, ୱିଗ୍ଗାହିକକଥାୟ ପରୱାଦମଦ୍ଦନଂ। ତଦୁଭୟମ୍ପି ଏକତୋ କତ୍ୱା ପାଠଇୟଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିଞ୍ଞାତପରପ୍ପୱାଦେ ଚେୱ ପରେହି ସଦ୍ଧିଂ କତୱାଦପରିଚୟେ ଚା’’ତି, ପରସମୟେସୁ ପରୱାଦମଦ୍ଦନେସୁ ଚ ନିପ୍ଫନ୍ନେତି ଅତ୍ଥୋ। ୱାଲୱେଧିରୂପେତି ୱାଲୱେଧିପତିରୂପେ। ତେନାହ ‘‘ୱାଲୱେଧିଧନୁଗ୍ଗହସଦିସେ’’ତି। ୱାଲନ୍ତି ଅନେକଧା ଭିନ୍ନସ୍ସ ୱାଲସ୍ସ ଅଂସୁସଙ୍ଖାତଂ ୱାଲଂ। ଭିନ୍ଦନ୍ତା ୱିୟାତି ଘଟାଦିଂ ସୱିଗ୍ଗହଂ ମୁଗ୍ଗରାଦିନା ଭିନ୍ଦନ୍ତା ୱିୟ, ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ଏକଂସତୋ ଭିନ୍ଦନ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଅତ୍ଥଂ ଗୁୟ୍ହଂ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ କତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମା’’ତି ସଙ୍ଖତଂ ପଦପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦୁପଦମ୍ପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱଦନ୍ତି ଏତେନାତି ୱାଦୋ, ଦୋସୋ। ପୁଚ୍ଛୀୟତୀତି ପଞ୍ହୋ, ଅତ୍ଥୋ। ପୁଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ପଞ୍ହୋ, ସଦ୍ଦୋ। ତଦୁଭୟଂ ଏକତୋ ଗହେତ୍ୱା ଆହ ‘‘ଏୱରୂପେ ପଞ୍ହେ’’ତିଆଦି। ‘‘ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ଏୱଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେୟ୍ୟା’’ତି ଚ ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନଂ ସିଖାୱଗମନଂ ଦସ୍ସେତି। ସେୟ୍ୟୋତି ଉତ୍ତମୋ, ପରମୋ ଲାଭୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ ୱାଦୱିଧମନଭଯେନପି ପରେ ଭଗୱନ୍ତଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ନ ୱିସହନ୍ତୀତି ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ୱାଦୱିଧମନେନ ୱିନାପି ନ ୱିସହନ୍ତି ଏୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ “ଅପିଚା”ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଚିତ୍ତଂ ପସୀଦତି ପରେ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତଭାୱମ୍ପି ୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ ନିଯ୍ୟାଦେତୁକାମା ହୋନ୍ତି ଓଧିସକମେତ୍ତାଫରଣସଦିସତ୍ତା ତସ୍ସ ମେତ୍ତାଯନସ୍ସ। ଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବତାଯ ସମ୍ପନ୍ନା ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିଯଭାୱତୋ, ଅତିୱିଯ ଦସ୍ସନୀଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସରଣଗମନୱସେନସାୱକାତି ଲୋକିଯସରଣଗମନେନ ସାୱକା, ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନେନ ପନ ସାୱକତ୍ତଂ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି, ତଞ୍ଚ ପବ୍ବଜିତୱସେନ ୱୁଚ୍ଚତି, ଇଧ ଗହଟ୍ଠୱସେନ, ଉଭଯତ୍ଥାପି ସରଣଗମନେନ ସାୱକତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେ ହି ପରଲୋକୱଜ୍ଜଭଯଦସ୍ସାୱିନୋ କୁଲପୁତ୍ତା, ଆଚାରକୁଲପୁତ୍ତାପି ତାଦିସା ଭୱନ୍ତି। ଥୋକେନାତି ଇମିନା “ମନଂ ଅନସ୍ସାମା”ତି ପଦସ୍ସତ୍ଥଂ ୱଦତି।

୨୯୦। ଉଦାହରୀଯତି ଉବ୍ବେଗପୀତିୱସେନାତି, ତଥା ୱା ଉଦାହରଣଂ ଉଦାନଂ। ତେନାହ “ଉଦାହାରଂ ଉଦାହରୀ”ତି। ଅସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସାତି ଅସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମପୁବ୍ବକସ୍ସ ପଟିୱେଧସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ। ସୋତି ହତ୍ଥିପଦୋପମୋ ହତ୍ଥିପଦୋପମଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଧମ୍ମୋ। ଏତ୍ତାୱତାତି ଏତ୍ତକେନ ପରିବ୍ବାଜକେନ ୱୁତ୍ତକଥାମଗ୍ଗମତ୍ତେନ। କାମଂ ତେନ ୱୁତ୍ତକଥାମଗ୍ଗେନପି ହତ୍ଥିପଦୋପମଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଧମ୍ମୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପେତ୍ୱା ପୱେଦିତତ୍ତା, ସୋ ଚ ଖୋ ସଙ୍ଖେପତୋ, ନ ୱିତ୍ଥାରତୋତି ଆହ “ନ ଏତ୍ତାୱତା ୱିତ୍ଥାରେନ ପରିପୂରୋ ହୋତୀ”ତି। ଯଦି ଯଥା ୱିତ୍ଥାରେନ ହତ୍ଥିପଦୋପମୋ ପରିପୂରୋ ହୋତି, ତଥା ଦେସନା ଆରଦ୍ଧା, ଅଥ କସ୍ମା କୁସଲୋତି ନ ୱୁତ୍ତୋତି ଚୋଦନା।

୨୯୧।ଆଯାମତୋପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଉବ୍ବେଧେନପି ରସ୍ସାତି ଦସ୍ସେତି। ନୀଚକାଯା ହି ତା ହୋନ୍ତି। ଉଚ୍ଚାତି ଉଚ୍ଚକା। ନିସେୱନଂ, ନିସେୱତି ଏତ୍ଥାତି ୱା ନିସେୱିତଂ। ନିସେୱନଞ୍ଚେତ୍ଥ କଣ୍ଡୁଯିତୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ଘଂସନଂ। ତେନାହ “ଖନ୍ଧପ୍ପଦେସେ ଘଂସିତଟ୍ଠାନ”ନ୍ତି। ଉଚ୍ଚାତି ଅନୀଚା, ଉବ୍ବେଧୱନ୍ତିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। କାଳାରିକାତି ୱିରଳଦନ୍ତା, ୱିସଙ୍ଗତଦନ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ “ଦନ୍ତାନ”ନ୍ତିଆଦି। କଳାରତାଯାତି ୱିରଳତାଯ। ଆରଞ୍ଜିତାନୀତି ରଞ୍ଜିତାନି, ୱିଲିଖିତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। କଣେରୁତାଯାତି କୁଟୁମଲସଣ୍ଠାନତାଯ। ଅଯଂ ୱାତି ଏତ୍ଥ ୱା-ସଦ୍ଦୋ ସଂସଯିତନିଚ୍ଛଯତ୍ଥୋ ଯଥା ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି “ଅଯଂ ୱା ଇମେସଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସବ୍ବବାଲୋ ସବ୍ବମୂଳ୍ହୋ”ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୧୮୧)।

ନାଗୱନଂୱିଯାତି ମହାହତ୍ଥିନୋ ୱାମନିକାଦୀନଞ୍ଚ ପଦଦସ୍ସନଟ୍ଠାନଭୂତଂ ନାଗୱନଂ ୱିଯ। ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ନୀୱରଣପ୍ପହାନା ଧମ୍ମଦେସନା ତଥାଗତସ୍ସ ବାହିରପରିବ୍ବାଜକାଦୀନଞ୍ଚ ପଦଦସ୍ସନଭାୱତୋ। ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ଚ “ତଂ ସୁଣାହୀ”ତି ପଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ। କୁସଲୋ ନାଗୱନିକୋ ୱିଯ ଯୋଗାୱଚରୋ ପରିଯେସନୱସେନ ପମାଣଗ୍ଗହଣତୋ। ମତ୍ଥକେ ଠତ୍ୱାତି ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ପରିଯୋସାନେ ଠତ୍ୱା। ଇମସ୍ମିମ୍ପି ଠାନେତି “ଏୱମେୱ ଖୋ ବ୍ରାହ୍ମଣା”ତିଆଦିନା ଉପମେଯ୍ୟସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଉପଞ୍ଞାସନଟ୍ଠାନେପି।

ସ୍ୱାଯନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୯୦) ଇଧ-ସଦ୍ଦମତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତି, ନ ଯଥାୱିସେସିତଙ୍ଗ ଇଧ-ସଦ୍ଦଂ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି “କତ୍ଥଚି ପଦପୂରଣମତ୍ତମେୱା”ତି। ଲୋକଂ ଉପାଦାଯ ୱୁଚ୍ଚତି ଲୋକ-ସଦ୍ଦେନ ସମାନାଧିକରଣଭାୱେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ସେସପଦଦ୍ୱଯେ ପନ ସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନମତ୍ତେନ ତଂ ତଂ ଉପାଦାଯ ୱୁତ୍ତତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଓକାସନ୍ତି କଞ୍ଚି ପଦେସଂ ଇନ୍ଦସାଲଗୁହାଯ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ପଦପୂରଣମତ୍ତମେୱ ଓକାସାପଦିସନସ୍ସପି ଅସମ୍ଭୱତୋ।

ତଥାଗତ-ସଦ୍ଦାଦୀନଂ ଅତ୍ଥୱିସେସୋ ମୂଲପରିଯାଯଟ୍ଠକଥା(ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୨) ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାସୁ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ। ତଥାଗତସ୍ସ ସତ୍ତନିକାଯନ୍ତୋଗଧତାଯ “ଇଧ ପନ ସତ୍ତଲୋକୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ”ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥାଯଂ ଯସ୍ମିଂ ସତ୍ତନିକାଯେ, ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଓକାସେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ସତ୍ତଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋପି ଚା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଚକ୍କୱାଳେତି ଇମିସ୍ସା ଏୱ ଲୋକଧାତୁଯା। “ଅଟ୍ଠାନମେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନୱକାସୋ, ଯଂ ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା ଦ୍ୱେ ଅରହନ୍ତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁ”ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୬୧; ମ। ନି। ୩। ୧୨୯; ଅ। ନି। ୧।୨୭୮; ନେତ୍ତି। ୫୭; ମି। ପ। ୫।୧।୧) ଏତ୍ଥ ଜାତିଖେତ୍ତଭୂତା ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ “ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା”ତି ୱୁତ୍ତା। ଇଧ ପନ ଇମଂଯେୱ ଲୋକଧାତୁଂ ସନ୍ଧାଯ “ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଚକ୍କୱାଳେ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତିସ୍ସୋ ହି ସଙ୍ଗୀତିଯୋ ଆରୁଳ୍ହେ ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ୱିସଯଖେତ୍ତଂ ଆଣାଖେତ୍ତଂ ଜାତିଖେତ୍ତନ୍ତି ତିୱିଧେ ଖେତ୍ତେ ଠପେତ୍ୱା ଇମଂ ଚକ୍କୱାଳଂ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଚକ୍କୱାଳେ ବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସୁତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପନ ଅତ୍ଥି। କଥଂ? “ନ ମେ ଆଚରିଯୋ ଅତ୍ଥି, ସଦିସୋ ମେ ନ ୱିଜ୍ଜତି (ମ। ନି। ୧।୨୮୫; ୨।୩୪୧; ମହାୱ। ୧୧; କଥା। ୪୦୫; ମି। ପ। ୪।୫।୧୧), ଏକୋମ୍ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ”ତି (ମ। ନି। ୧।୨୮୫; ୨।୩୪୧; କଥା। ୪୦୫; ମହାୱ। ୧୧) ଏୱମାଦୀନି ଇମିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା ଠତ୍ୱା ୱଦନ୍ତେନ ଭଗୱତା – “କିଂ ପନାୱୁସୋ, ସାରିପୁତ୍ତ, ଅତ୍ଥେତରହି ଅଞ୍ଞୋ ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ଭଗୱତା ସମସମୋ ସମ୍ବୋଧିଯନ୍ତି ଏୱଂ ପୁଟ୍ଠାହଂ, ଭନ୍ତେ, ନୋତି ୱଦେଯ୍ୟ”ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – “ଅଟ୍ଠାନମେତଂ ଅନୱକାସୋ, ଯଂ ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା ଦ୍ୱେ ଅରହନ୍ତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା”ତି ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଧମ୍ମସେନାପତିନା ଚ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ଇମଂ ଲୋକଧାତୁଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ

ଅନୁପ୍ପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା ହୋତୀତି।

ସୁଜାତାଯାତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେସୁ ଚତୂସୁ ୱିକପ୍ପେସୁ ପଠମୋ ୱିକପ୍ପୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱାଯ ଆସନ୍ନତରପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଆସନ୍ନତରାଯ ହି ପଟିପତ୍ତିଯଂ ଠିତୋ "ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ଏକନ୍ତିକତ୍ତା, ପଗେୱ ପଟିପତ୍ତିଯା ମତ୍ଥକେ ଠିତୋ। ଦୁତିଯୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱାୱହପଜ୍ଜତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଆସନ୍ନପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନୱସେନ, ତତିଯୋ ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମପାରିପୂରିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ବୁଦ୍ଧଭାୱାଯ ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନୱସେନ। ନ ହି ମହାସତ୍ତାନଂ ତୁସିତଭୱୂପପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ବୋଧିସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣଂ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଚତୁତ୍ଥୋ ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମସମାରମ୍ଭତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ବୋଧିଯା ନିଯତଭାୱାପତ୍ତିତୋ ପଭୁତି ହି ୱିଞ୍ଞୂହି "ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ"ତି ୱତ୍ତୁଂ ସକ୍କା ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ଏକନ୍ତିକତ୍ତା, ଯଥା ପନ "ତିଟ୍ଠନ୍ତି ପବ୍ବତା, ସନ୍ଦନ୍ତି ନଦିଯୋ"ତି ତିଟ୍ଠନସନ୍ଦନକିରିଯାନଂ ଅୱିଚ୍ଛେଦମୁପାଦାଯ ୱତ୍ତମାନପଯୋଗୋ, ଏୱଂ ଉପ୍ପାଦତ୍ଥାଯ ପଟିପଜ୍ଜନକିରିଯାଯ ଅୱିଚ୍ଛେଦମୁପାଦାଯ ଚତୂସୁ ୱିକପ୍ପେସୁ "ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାମା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନଭାୱନ୍ତି ସବ୍ବେହି ଉପରି ୱୁଚ୍ଚମାନେହି ୱିସେସେହି ପଠମଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନତାସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥିତାୱିସେସଂ।

ସୋ ଭଗୱାତି (ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୩।୬୪) ଯୋ "ତଥାଗତୋ ଅରହ"ନ୍ତିଆଦିନା କିତ୍ତିତଗୁଣୋ, ସୋ ଭଗୱା। ଇମଂ ଲୋକନ୍ତି ନଯିଦଂ ମହାଜନସ୍ସ ସମ୍ମୁଖାମତ୍ତଂ ଲୋକଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ଅନୱସେସଂ ପରିଯାଦାଯାତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ସଦେୱକ"ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ "ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନିଦସ୍ସେତୀ"ତି। ପଜାତତ୍ତାତି ଯଥାସକଂ କମ୍ମକିଲେସେହି ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା। ପଞ୍ଚକାମାୱଚରଦେୱଗ୍ଗହଣଂ ପାରିସେସଞ୍ଞାଯେନ ଇତରେସଂ ପଦନ୍ତରେହି ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ସଦେୱକନ୍ତି ଚ ଅୱଯୱେନ ୱିଗ୍ଗହୋ ସମୁଦାଯୋ ସମାସତ୍ଥୋ। ଛଟ୍ଠକାମାୱଚରଦେୱଗ୍ଗହଣଂ ପଚ୍ଚାସତ୍ତିଞ୍ଞାଯେନ। ତତ୍ଥ ହି ସୋ ଜାତୋ ତନ୍ନିୱାସୀ ଚ। ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାଦିବ୍ରହ୍ମଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପଚ୍ଚତ୍ଥିକପଚ୍ଚାମିତ୍ତସମଣବ୍ରାହ୍ମଣଗ୍ଗହଣନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ ଅପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ ଅସମିତାବାହିତପାପାନଞ୍ଚ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣିୱଚନେନ ଗହିତତ୍ତା। କାମଂ "ସଦେୱକ"ନ୍ତିଆଦିୱିସେସନାନଂ ୱସେନ ସତ୍ତୱିସଯୋ ଲୋକ-ସଦ୍ଦୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି ତୁଲ୍ୟଯୋଗୱିସଯତ୍ତା ତେସଂ, "ସଲୋମକୋ ସପକ୍ଖକୋ"ତିଆଦୀସୁ ପନ ଅତୁଲ୍ୟଯୋଗେପି ଅଯଂ ସମାସୋ ଲବ୍ଭତୀତି ବ୍ୟଭିଚାରଦସ୍ସନତୋ ପଜାଗହଣନ୍ତି ଆହ "ପଜାୱଚନେନ ସତ୍ତଲୋକଗ୍ଗହଣ"ନ୍ତି।

ଅରୂପିନୋ ସତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଆନେଞ୍ଜୱିହାରେନ ୱିହରନ୍ତା "ଦିବ୍ବନ୍ତୀତି ଦେୱା"ତି ଇମଂ ନିବ୍ବଚନଂ ଲଭନ୍ତୀତି ଆହ "ସଦେୱକଗ୍ଗହଣେନ ଅରୂପାୱଚରଦେୱଲୋକୋ ଗହିତୋ"ତି। ତେନେୱାହ "ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୂପଗାନଂ ଦେୱାନଂ ସହବ୍ୟତ"ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୩।୧୧୭)। ସମାରକଗ୍ଗହଣେନ ଛକାମାୱଚରଦେୱଲୋକୋ ଗହିତୋ ତସ୍ସ ସୱିସେସଂ ମାରସ୍ସ ୱସେ ୱତ୍ତନତୋ। ରୂପୀ ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ ଗହିତୋ ଅରୂପୀବ୍ରହ୍ମଲୋକସ୍ସ ୱିସୁଂ ଗହିତତ୍ତା। ଚତୁପରିସୱସେନାତି ଖତ୍ତିଯାଦିଚତୁପରିସୱସେନ। ଇତରା ପନ ଚତସ୍ସୋ ପରିସା ସମାରକାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତା ଏୱାତି। ଅୱସେସସବ୍ବସତ୍ତଲୋକୋ ନାଗଗରୁଳଆଦିଭେଦୋ।

ଏତ୍ତାୱତା ଭାଗସୋ ଲୋକଂ ଗହେତ୍ୱା ଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତେନ ତେନ ୱିସେସେନ ଅଭାଗସୋୱ ଲୋକଂ ଗହେତ୍ୱା ଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅପିଚେତ୍ଥା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦତୋତି ଉକ୍କଂସଗଭିୱିଜାନନେନ। ପଞ୍ଚସୁ ହି ଗତୀସୁ ଦେୱଲୋକୋୱ ସେଟ୍ଠୋ। ତତ୍ଥାପି ଅରୂପିନୋ "ଦୂରସମୁସ୍ସାରିତକିଲେସଦୁକ୍ଖତାଯ, ସନ୍ତପଣୀତଆନେଞ୍ଜୱିହାରସମଙ୍ଗିତାଯ, ଅତିୱିଯ ଦୀଘାଯୁକତାଯା"ତି ଏୱମାଦୀହି ୱିସେସେହି ଅତିୱିଯ ଇତରେହି ଉକ୍କଟ୍ଠା। ବ୍ରହ୍ମା ମହାନୁଭାୱୋତିଆଦିଂ ଦସସହସ୍ସିଯଂ ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ୱସେନ ୱଦତି। "ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦତୋ"ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ସେଟ୍ଠଂ ନୱଲୋକୁତ୍ତରଂ। ଭାୱାନୁକ୍କମୋ ଭାୱୱସେନ ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ "ସଦେୱକ"ନ୍ତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ଅନୁକ୍କମୋ। ତୀହାକାରେହୀତି ଦେୱମାରବ୍ରହ୍ମସହିତତାସଙ୍ଖାତେହି ତୀହି ପକାରେହି। ତୀସୁ ପଦେସୂତି "ସଦେୱକ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ ତୀସୁ ପଦେସୁ। ତେନ ତେନାକାରେନାତି ସଦେୱକତ୍ତାଦିନା ତେନ ତେନ ପକାରେନ। ତେଧାତୁକମେୱ ପରିଯାଦିନ୍ନନ୍ତି ପୋରାଣା ପନାହୂତି ଯୋଜନା।

ଅଭିଞ୍ଞାତି ଯ-କାରଲୋପେନାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋ, ଅଭିଜାନିତ୍ୱାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ "ଅଭିଞ୍ଞାଯ, ଅଧିକେନ ଞାଣେନ ଞତ୍ୱା"ତି। ଅନୁମାନାଦିପଟିକ୍ଖେପୋତି ଅନୁମାନୌପମାନଅତ୍ଥାପତ୍ତିଆଦିପଟିକ୍ଖେପୋ ଏକପ୍ପମାଣତ୍ତା। ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣାଚାରତାଯ ହି ସବ୍ବପଚ୍ଚକ୍ଖା ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ। ଅନୁତ୍ତରଂ ୱିୱେକସୁଖନ୍ତି ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖଂ। ତେନ ୱୀତିମିସ୍ସାପି କଦାଚି ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନା ହୋତୀତି ଆହ "ହିତ୍ୱାପୀ"ତି। ଭଗୱା ହି ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଯସ୍ମିଂ ଖଣେ ପରିସା ସାଧୁକାରଂ ୱା ଦେତି, ଯଥାସୁତଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ତଂ ଖଣଂ ପୁବ୍ବଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦଞ୍ଚ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଠିତଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି।

ଦେସକାଯତ୍ତେନ ଆଣାଦିୱିଧିନା ଅତିସଜ୍ଜନଂ ପବୋଧନଂ ଦେସନାତି ସା ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଆହ "ଦେସନାଯ ତାୱ ଚତୁପ୍ପଦିକାଯପି ଗାଥାଯା"ତିଆଦି। ସାସିତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲଗତେନ ଯଥାପରାଧାଦିସାସିତବ୍ବଭାୱେନ ଅନୁସାସନଂ ତଦଙ୍ଗୱିନଯାଦିୱସେନ ୱିନଯନଂ

ସାସନନ୍ତି ତଂ ପଟିପତ୍ତିଧମ୍ମଵସେନ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ସୀଲସମାଧିୱିପସ୍ସନା’’ତିଆଦି। କୁସଲାନନ୍ତି ମଗ୍ଗକୁସଲାନଂ, କୁସଲାନନ୍ତି ୱା ଅନୱଜ୍ଜାନଂ। ତେନ ଫଲଧମ୍ମାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ଆଦିଭାୱୋ ସୀଲଦିଟ୍ଠୀନଂ ତମ୍ମୂଲକତ୍ତା ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମାନଂ। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ କଥାୱଧିସଦ୍ଦପ୍ପବନ୍ଧୋ ଗାଥାୱସେନ ସୁତ୍ତୱସେନ ଚ ୱୱତ୍ଥିତୋ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମୋ, ଯୋ ଇଧେୱ ‘‘ଦେସନା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତସ୍ସ ପନ ଅତ୍ଥୋ ୱିସେସେନ ସୀଲାଦି ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଭଗୱା ହି ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ...ପେ... ନିବ୍ବାନଂ ଦସ୍ସେତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ସୀଲଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ସୀଲଗ୍ଗହଣେନ ସସମ୍ଭାରଂ ସୀଲଂ ଗହିତଂ। ତଥା ମଗ୍ଗଗ୍ଗହଣେନ ସସମ୍ଭାରୋ ମଗ୍ଗୋତି ତଦୁଭୟେନ ଅନୱସେସତୋ ପରିୟତ୍ତିଅତ୍ଥଂ ପରିୟାଦିୟତି। ତେନାତି ସୀଲାଦିଦସ୍ସନେନ। ଅତ୍ଥୱସେନ ହି ଇଧ ଦେସନାୟ ଆଦିକଲ୍ୟାଣାଦିଭାୱୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। କଥିକସଣ୍ଠିତୀତି କଥିକସ୍ସ ସଣ୍ଠାନଂ କଥନୱସେନ ସମୱଟ୍ଠାନଂ।

ନ ସୋ ସାତ୍ଥଂ ଦେସେତି ନିୟ୍ୟାନତ୍ଥୱିରହତୋ ତସ୍ସା ଦେସନାୟ। ଏକବ୍ୟଞ୍ଜନାଦିଯୁତ୍ତା ୱାତି ସିଥିଲାଦିଭେଦେସୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନେସୁ ଏକପ୍ପକାରେନେୱ, ଦ୍ୱିପ୍ପକାରେନେୱ ୱା ବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ଯୁତ୍ତା ୱା ଦମିଳଭାସା ୱିୟ। ସବ୍ବନ୍ଥ ନିରୋଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବତାୟ ସବ୍ବନିରୋଟ୍ଠବ୍ୟଞ୍ଜନା ୱା କିରାତଭାସା ୱିୟ। ସବ୍ବତ୍ଥେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଯୁତ୍ତତାୟ ସବ୍ବୱିସ୍ସଟ୍ଠବ୍ୟଞ୍ଜନା ୱା ୟୱନଭାସା ୱିୟ। ସବ୍ବତ୍ଥେୱ ସାନୁସାରତାୟ ସବ୍ବନିଗ୍ଗହିତବ୍ୟଞ୍ଜନା ୱା ପାରସିକାଦିମିଲକ୍ଖଭାସା ୱିୟ। ସବ୍ବାପେସା ଏକଦେସବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନେୱ ପୱତ୍ତିୟା ଅପରିପୁଣ୍ଣବ୍ୟଞ୍ଜନାତି କତ୍ୱା ‘‘ଅବ୍ୟଞ୍ଜନା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଅମକ୍ଖେତ୍ୱାତି ଅପଲିଛେତ୍ୱା ଅୱିନାସେତ୍ୱା, ଅହାପେତ୍ୱାତି ୱା ଅତ୍ଥୋ।

ଭଗୱା ଯମତ୍ଥଂ ଞାପେତୁଂ ଏକଗାଥମ୍ପି ଏକୱାକ୍ୟମ୍ପି ଦେସେତି, ତମତ୍ଥଂ ତାୟ ଦେସନାୟ ସବ୍ବସୋ ପରିପୁଣ୍ଣମେୱ କତ୍ୱା ଦେସେତି, ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଆହ ‘‘ଏକଦେସନାପି ଅପରିପୁଣ୍ଣା ନତ୍ଥୀ’’ତି। ଉଲ୍ଲୁମ୍ପନସଭାୱସଣ୍ଠିତେନାତି ସଂକିଲେସପକ୍ଖତୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ଚ ଉଦ୍ଧରଣସଭାୱାୱଟ୍ଠିତେନ ଚିତ୍ତେନ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ସିକ୍ଖାତ୍ତୟସଙ୍ଗହଂ ସକଲଂ ସାସନଂ ଇଧ ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିୟ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତସ୍ମା। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତି ଇମିନା ସମାନାଧିକରଣାନି ସବ୍ବପଦାନି ଯୋଜେତ୍ୱା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି...ପେ... ପକାସେତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ’’ତି ଆହ।

ଦୂରସମୁସ୍ସାରିତମାନସ୍ସେୱ ସାସନେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ସମ୍ଭୱତି, ନ ମାନ ଜାତିକସ୍ସାତି ଆହ ‘‘ନିହତମାନତ୍ତା’’ତି। ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତାତି ବହୁଲଭାୱତୋ। ଭୋଗାରୋଗ୍ୟାଦିୱତ୍ଥୁକା ମଦା ସୁପ୍ପହେୟ୍ୟା ହୋନ୍ତି ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅନୱଟ୍ଠାନତୋ’ ନ ତଥା କୁଲୱିଜ୍ଜାମଦାତି ଖତ୍ତିୟବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲୀନାନଂ ପବ୍ବଜିତାନମ୍ପି ଜାତିୱିଜ୍ଜା ନିସ୍ସାୟ ମାନଜପ୍ପନଂ ଦୁପ୍ପଜହନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ହି...ପେ... ମାନଂ କରୋନ୍ତୀ’’ତି । ୱିଜାତିତାୟାତି ନିହୀନଜାତିତାୟ। ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ସୀଲଂ ରକ୍ଖିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ସୀଲୱସେନ ହି ସାସନେ ପତିଟ୍ଠାତି। ପତିଟ୍ଠାତୁନ୍ତି ୱା ସଚ୍ଚପଟିୱେଧେନ ଲୋକୁତ୍ତରାୟ ପତିଟ୍ଠାୟ ପତିଟ୍ଠାତୁଂ। ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ହି ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପନ୍ନା ସୁଜାତା ଏୱ ହୋନ୍ତି, ନ ଦୁଜ୍ଜାତା।

ପରିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ରାଗାଦୀନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ପହାନଦୀପନତୋ ନିରୁପକ୍କିଲେସତାୟ ସବ୍ବସୋ ୱିସୁଦ୍ଧଂ। ସଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭତୀତି ପୋଥୁଜ୍ଜନିକସଦ୍ଧାୱସେନ ସଦ୍ଦହତି। ୱିଞ୍ଞୁଜାତିକାନଞ୍ହି ଧମ୍ମସମ୍ପତ୍ତିଗହଣପୁବ୍ବିକା ସଦ୍ଧାସିଦ୍ଧି ଧମ୍ମପମାଣଧମ୍ମପ୍ପସନ୍ନଭାୱତୋ। ଜାୟମ୍ପତିକା ୱସନ୍ତୀତି କାମଂ ‘‘ଜାୟମ୍ପତିକା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ଘରସାମିକଘରସାମିନିୱସେନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂୟେୱ ଗହଣଂ ୱିଞ୍ଞାୟତି। ଯସ୍ସ ପନ ପୁରିସସ୍ସ ଅନେକା ପଜାପତିୟୋ ହୋନ୍ତି, ତତ୍ଥ କିଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ? ଏକାୟପି ତାୟ ୱାସୋ ସମ୍ବାଧୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଦ୍ୱେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ରାଗାଦିନା ସକିଞ୍ଚନଟ୍ଠେନ, ଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁଆଦିନା ସପଲିବୋଧଟ୍ଠେନ। ରାଗରଜାଦୀନଂ ଆଗମନପଥତାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନତା ଏୱାତି ଦ୍ୱେପି ୱଣ୍ଣନା ଏକତ୍ଥା, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ। ଅଲଗ୍ଗନଟ୍ଠେନାତି ଅସଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଅପ୍ପଟିବଦ୍ଧଭାୱେନ। ଏୱଂ ଅକୁସଲକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତୀନଂ ଠାନଭାୱେନ ଘରାୱାସପବ୍ବଜ୍ଜାନଂ ସମ୍ବାଧବ୍ଭୋକାସତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି କୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିୟା ଏୱ ଅଟ୍ଠାନଠାନଭାୱେନ ତେସଂ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ସଙ୍ଖେପକଥାତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପଦୁଦ୍ଧାରଂ ଅକତ୍ୱା ସଙ୍ଖେପତୋ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା। ଏକମ୍ପି ଦିୱସନ୍ତି ଏକଦିୱସମତ୍ତମ୍ପି। ଅଖଣ୍ଡଂ କତ୍ୱାତି ଦୁକ୍କଟମତ୍ତସ୍ସପି ଅନାପଜ୍ଜନେନ ଅଖଣ୍ଡିତଂ କତ୍ୱା। କିଲେସମଲେନ ଅମଲୀନନ୍ତି ତଣ୍ହାସଂକିଲେସାଦିୱସେନ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା। ପରିଦହିତ୍ୱାତି ନିୱାସେତ୍ୱା ଚେୱ ପାରୁପିତ୍ୱା ଚ। ଅଗାରୱାସୋ ଅଗାରଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ତସ୍ସ ୱଡ୍ଢିଆୱହଂ ଅଗାରସ୍ସ ହିତଂ। ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଭୋଗରାସି ଭୋଗସମୁଦାୟୋ। ଆବନ୍ଧନଟ୍ଠେନାତି ‘‘ପୁତ୍ତୋ ନତ୍ତା’’ତିଆଦିନା ପେମୱସେନ ସପରିଚ୍ଛେଦଂ ସମ୍ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ। ‘‘ଅମ୍ହାକମେତେ’’ତି ଞାୟନ୍ତୀତି ଞାତୀ। ପିତାମହପିତୁପୁତ୍ତାଦିୱସେନ ପରିୱଟ୍ଟନଟ୍ଠେନ ପରିୱଟ୍ଟୋ।

୨୯୨। ସାମଞ୍ଞୱାଚୀପି ସିକ୍ଖା-ସଦ୍ଦୋ ସାଜୀୱ-ସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନତୋ ଉପରି ୱୁଚ୍ଚମାନୱିସେସାପେକ୍ଖାୟ ଚ ୱିସେସନିୱିଟ୍ଠୋୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଧିସୀଲସଙ୍ଖାତା ସିକ୍ଖା’’ତି। ସିକ୍ଖିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ସିକ୍ଖା। ସହ ଆଜୀୱନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସାଜୀୱୋ। ସିକ୍ଖନଭାୱେନାତି ସିକ୍ଖାୟ ସାଜୀୱେ ଚ ସିକ୍ଖନଭାୱେନ। ସିକ୍ଖଂ ପରିପୂରେନ୍ତୋତି ସୀଲସଂୱରଂ ପରିପୂରେନ୍ତୋ। ସାଜୀୱଞ୍ଚ ଅୱୀତିକ୍କମନ୍ତୋତି – ‘‘ନାମକାୟୋ ପଦକାୟୋ ନିରୁତ୍ତିକାୟୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନକାୟୋ’’ତି (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୩୯) ୱୁତ୍ତସିକ୍ଖାପଦଂ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ଅୱୀତିକ୍କମନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦମେୱ ଚ ଦ୍ୱୟଂ ‘‘ସିକ୍ଖନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ସାଜୀୱାନତିକ୍କମୋ ସିକ୍ଖାପାରିପୂରିଯା ପଚ୍ଚଯୋ। ତତୋ ହି ଯାୱ ମଗ୍ଗା ସିକ୍ଖାପାରିପୂରୀ ହୋତୀତି।

ପଜହିତ୍ୱାତି ସମାଦାନୱସେନ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା। ପହୀନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ…ପେ… ୱିରତୋୱାତି ଏତେନ ପହାନସ୍ସ ୱିରତିଯା ଚ ସମାନକାଲତଂ ଦସ୍ସେତି । ଯଦି ଏୱଂ ‘‘ପହାଯା’’ତି କଥଂ ପୁରିମକାଲନିଦ୍ଦେସୋତି? ତଥା ଗହେତବ୍ବତଂ ଉପାଦାଯ। ଧମ୍ମାନଞ୍ହି ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେ ଅପେକ୍ଖିତେ ସହଜାତାନମ୍ପି ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ ଗହଣଂ ପୁରିମପଚ୍ଛିମଭାୱେନେୱ ହୋତୀତି ଗହଣପୱତ୍ତିଆକାରୱସେନ ପଚ୍ଚଯଭୂତେସୁ ହିରୋତ୍ତପ୍ପଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ପହାନକିରିଯାଯ ପୁରିମକାଲୱୋହାରୋ, ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନାସୁ ଚ ୱିରତୀସୁ ୱିରମଣକିରିଯାଯ ଅପରକାଲୱୋହାରୋ ଚ ହୋତୀତି ‘‘ପହାଯ ପଟିୱିରତୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପହାଯାତି ୱା ସମାଦାନକାଲୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ପଚ୍ଛା ୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବୱତ୍ଥୁସମାଯୋଗୱସେନ ପଟିୱିରତୋତି। ପହାଯାତି ୱା –

‘‘ନିହନ୍ତ୍ୱାନ ତମୋଖନ୍ଧଂ, ଉଦିତୋଯଂ ଦିୱାକରୋ;

ୱଣ୍ଣପଭାଯ ଭାସେତି, ଓଭାସେତ୍ୱା ସମୁଗ୍ଗତୋ’’ତି ଚ। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୨।୫୬୮) –

ଏୱମାଦୀସୁ ୱିଯ ସମାନକାଲୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ପାଣୋ ଅତିପାତୀଯତି ଏତେନାତି ପାଣାତିପାତୋ, ପାଣଘାତହେତୁଭୂତୋ ଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପଦୋସମୋହୱିହିଂ ସାଦିକୋ ଚେତନାପଧାନୋ ସଂକିଲେସଧମ୍ମୋ, ତଂ ସମାଦାନୱସେନ ପହାଯ। ତତୋ…ପେ… ୱିରତୋୱ ହୋତୀତି ଅୱଧାରଣେନ ତସ୍ସା ୱିରତିଯା କାଲାଦିୱସେନ ଅପରିଯନ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତି। ଯଥା ହି ଅଞ୍ଞେ ସମାଦିନ୍ନୱିରତିକାପି ଅନୱଟ୍ଠିତଚିତ୍ତତାଯ ଲାଭଜୀୱିକାଦିହେତୁ ସମାଦାନଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତେୱ, ନ ଏୱମଯଂ। ଅଯଂ ପନ ପହୀନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଓରତୋ ୱିରତୋତି। ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ପହାଯାତିଆଦୀସୁପି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଦଣ୍ଡନଂ ଦଣ୍ଡନିପାତନଂ ଦଣ୍ଡୋ। ମୁଗ୍ଗରାଦିପହରଣୱିସେସୋପି ଇଧ ପହରଣୱିସେସୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତେନାହ ‘‘ଠପେତ୍ୱା ଦଣ୍ଡଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଅୱସେସଂ ଉପକରଣ’’ନ୍ତି। ଦଣ୍ଡନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପରୱିହେଠନସ୍ସ ପରିୱଜ୍ଜିତଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ ଦଣ୍ଡସତ୍ଥାନଂ ନିକ୍ଖେପୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ପରୂପଘାତତ୍ଥାଯା’’ତିଆଦି। ୱିହିଂସନଭାୱତୋତି ୱିବାଧନଭାୱତୋ। ଲଜ୍ଜୀତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଲଜ୍ଜାଯ ଓତ୍ତପ୍ପମ୍ପି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ହି ପାପଜିଗୁଚ୍ଛନପାପୁତ୍ତାସରହିତଂ, ପାପଭଯଂ ୱା ଅଲଜ୍ଜନଂ ଅତ୍ଥି। ଯସ୍ସ ୱା ଧମ୍ମଗରୁତାଯ ଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ଅତ୍ତାଧୀନତ୍ତା ଅତ୍ତାଧିପତିଭୂତା ଲଜ୍ଜାକିଚ୍ଚକାରୀ, ତସ୍ସ ଲୋକାଧିପତିଭୂତଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ କିଚ୍ଚକରନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି ‘‘ଲଜ୍ଜୀ’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଦଯଂ ମେତ୍ତଚିତ୍ତତଂ ଆପନ୍ନୋତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଦଯା-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଅଦଯାପନ୍ନୋ’’ତିଆଦୀସୁ କରୁଣାଯ ୱତ୍ତତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଅଯଂ ପନ ଦଯା-ସଦ୍ଦୋ ଅନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ ଅନ୍ତୋନୀତଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନୋ ମେତ୍ତାଯ ଚ କରୁଣାଯ ଚ ପୱତ୍ତତୀତି ଇଧ ମେତ୍ତାଯ ପୱତ୍ତମାନୋ ୱୁତ୍ତୋ। ମିଜ୍ଜତି ସିନିଯ୍ହତୀତି ମେତ୍ତା, ସା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମେତ୍ତଂ, ମେତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମେତ୍ତଚିତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମେତ୍ତଚିତ୍ତତା, ମେତ୍ତାଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ।

ସବ୍ବପାଣଭୂତହିତାନୁକମ୍ପୀତି ଏତେନ ତସ୍ସା ୱିରତିଯା ସତ୍ତୱସେନ ଅପରିଯନ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତି। ପାଣଭୂତେତି ପାଣଜାତେ। ଅନୁକମ୍ପକୋତି କରୁଣାଯନକୋ। ଯସ୍ମା ପନ ମେତ୍ତା କରୁଣାଯ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତାଯ ଏୱ ଦଯାପନ୍ନତାଯା’’ତି। ଏୱଂ ଯେହି ଧମ୍ମେହି ପାଣାତିପାତା ୱିରତି ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ତେହି ଲଜ୍ଜାମେତ୍ତାକରୁଣାଧମ୍ମେହି ସମଙ୍ଗିଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ, ସଦ୍ଧିଂ ପିଟ୍ଠିୱଟ୍ଟକଧମ୍ମେହୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥାହ – କସ୍ମା ‘‘ପାଣାତିପାତଂ ପହାଯା’’ତି ଏକୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ନନୁ ନିରୱସେସାନଂ ପାଣାନଂ ଅତିପାତତୋ ୱିରତି ଇଧାଧିପ୍ପେତା? ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସବ୍ବପାଣଭୂତହିତାନୁକମ୍ପୀ ୱିହରତୀ’’ତି। ତେନେୱ ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ସବ୍ବେ ପାଣଭୂତେ ହିତେନ ଅନୁକମ୍ପକୋ’’ତି ପୁଥୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ପାଣଭାୱସାମଞ୍ଞୱସେନ ପନେତ୍ଥ ପାଠଇଯଂ ଆଦିତୋ ଏକୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ସବ୍ବସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନେନ ପୁଥୁତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଯମାନମେୱାତି ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସଂ ଅକତ୍ୱା ଭେଦୱଚନିଚ୍ଛାୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ବହୁୱଚନୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ସାମଞ୍ଞତୋ ସଂୱରସମାଦାନଂ, ତବ୍ବିସେସତୋ ସଂୱରଭେଦୋତି ଇମସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅଯଂ ୱଚନଭେଦୋ କତୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିହରତୀତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ହୁତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ ଇରିଯାପଥେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅଞ୍ଞେନ ଇରିଯାପଥେନ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅତ୍ତଭାୱଂ ହରତି ପୱତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଇରିଯତି ପାଲେତୀ’’ତି।

ନ କେୱଲଂ କାଯୱଚୀପଯୋଗୱସେନ ଆଦାନମେୱ, ଅଥ ଖୋ ଆକଙ୍ଖପିସ୍ସ ପରିଚ୍ଚତ୍ତୱତ୍ଥୁୱିସଯାୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚିତ୍ତେନପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଥେନେତି ଥେଯ୍ୟଂ କରୋତୀତି ଥେନୋ, ଚୋରୋ। ସୁଚିଭୂତେନାତି ଏତ୍ଥ ସୁଚିଭାୱୋ ଅଧିକାରତୋ ସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନତୋ ଚ ଥେଯ୍ୟସଂକିଲେସୱିରମଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଥେନତ୍ତାଯେୱ ସୁଚିଭୂତେନା’’ତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ‘‘ଲଜ୍ଜୀ ଦଯାପନ୍ନୋ’’ତିଆଦି ନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଧିକାରୱସେନ ପନ

ଅତ୍ଥତୋ ୱା ୱୁତ୍ତମେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥା ହି ଲଜ୍ଜାଦଯୋ ପାଣାତିପାତପହାନସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ, ଏୱଂ ଅଦିନ୍ନାଦାନପହାନସ୍ସପୀତି, ତସ୍ମା ସାପି ପାଠଇ ଆନେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବା। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ଅଥ ୱା ସୁଚିଭୂତେନାତି ଏତେନ ହିରୋତ୍ତପ୍ପାଦୀହି ସମନ୍ନାଗମୋ, ଅହିରିକାଦୀନଞ୍ଚ ପହାନଂ ୱୁତ୍ତମେୱାତି ''ଲଜ୍ଜୀ''ତିଆଦି ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅସେଟ୍ଠଚରିଯନ୍ତି ଅସେଟ୍ଠାନଂ ଚରିଯଂ, ଅସେଟ୍ଠଂ ୱା ଚରିଯଂ। ମିଥୁନାନଂ ୱୁତ୍ତାକାରେନ ସଦିସଭୂତାନଂ ଅଯନ୍ତି ମିଥୁନୋ, ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଦୁରାଚାରୋ। ଆରାଚାରୀ ମେଥୁନାତି ଏତେନ – ''ଇଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଏକଚ୍ଚୋ…ପେ… ନ ହେୱ ଖୋ ମାତୁଗାମେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱଯଂଦ୍ୱଯସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ଅପିଚ ଖୋ ମାତୁଗାମସ୍ସ ଉଚ୍ଛାଦନପରିମଦ୍ଦନନ୍ହାପନସମ୍ବାହନଂ ସାଦିଯତି, ସୋ ତଦସ୍ସାଦେତି, ତଂ ନିକାମେତି, ତେନ ଚ ୱିତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦିନା (ଅ॰ ନି॰ ୭।୫୦) ୱୁତ୍ତା ସତ୍ତୱିଧମେଥୁନସଂଯୋଗାପି ପଟିୱିରତି ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସଚ୍ଚେନ ସଚ୍ଚନ୍ତି ପୁରିମେନ ୱଚୀସଚ୍ଚେନ ପଚ୍ଛିମଂ ୱଚୀସଚ୍ଚଂ ସନ୍ଦହତି ଅସଚ୍ଚେନ ଅନନ୍ତରିକତ୍ତା। ତେନାହ ''ଯୋ ହୀ''ତିଆଦି। ହଲିଦ୍ଦିରାଗୋ ୱିଯ ନ ଥିରକଥୋ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥ କଥାଯ ଅନୱଟ୍ଠିତଭାୱେନ ହଲିଦ୍ଦିରାଗସଦିସତା ୱେଦିତବ୍ବା, ନ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ପାସାଣଲେଖା ୱିଯାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସଦ୍ଧା ଅଯତି ପତ୍ତିଯାଯତି ଏତ୍ଥାତି ସଦ୍ଧାଯୋ, ସଦ୍ଧାଯୋ ଏୱ ସଦ୍ଧାଯିକୋ ଯଥା ''ୱେନଯିକୋ''ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୪୬; ଅ॰ ନି॰ ୮।୧୧; ପାରା॰ ୮), ସଦ୍ଧାଯ ୱା ଅଯିତବ୍ବୋ ସଦ୍ଧାଯିକୋ, ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତିୱିସଂୱାଦନତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅନୁପ୍ପଦାତାତି (ଦୀ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧।୯; ଅ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୨।୪।୧୯୮) ଅନୁବଲପ୍ପଦାତା, ଅନୁୱତ୍ତନୱସେନ ୱା ପଦାତା। କସ୍ସ ପନ ଅନୁୱତ୍ତନଂ ପଦାନଞ୍ଚାତି? ''ସହିତାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସନ୍ଧାନସ୍ସାତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତେନାହ ''ସନ୍ଧାନାନୁପ୍ପଦାତା''ତି। ଯସ୍ମା ପନ ଅନୁୱତ୍ତନୱସେନ ସନ୍ଧାନସ୍ସ ପଦାନଂ ଆଧାନଂ, ରକ୍ଖଣଂ ୱା ଦଳ୍ହୀକରଣଂ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଦ୍ୱେ ଜନେ ସମଗ୍ଗେ ଦିସ୍ୱା''ତିଆଦି। ଆରମନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଆରାମୋ, ରମିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ। ଯସ୍ମା ପନ ଆ-କାରେନ ୱିନାପି ଅଯମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ସମଗ୍ଗରାମୋତିପି ପାଠଇ, ଅଯମେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ''ତି।

ଏତ୍ଥାତି –

''ନେଲଙ୍ଗୋ ସେତପଚ୍ଛାଦୋ, ଏକାରୋ ୱତ୍ତତୀ ରଥୋ;

ଅନୀଘଂ ପସ୍ସ ଆଯନ୍ତଂ, ଛିନ୍ନସୋତଂ ଅବନ୍ଧନ''ନ୍ତି। (ସଂ॰ ନି॰ ୪।୩୪୭; ଉଦା॰ ୬୫; ପେଟକୋ॰ ୨୫;ଦୀ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧।୯) –

ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ। ସୀଲଞ୍ହେତ୍ଥ ''ନେଲଙ୍ଗ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ – ଚିତ୍ତୋ ଗହପତି, ''ନେଲଙ୍ଗନ୍ତି ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ସୀଲାନମେତଂ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୪।୩୪୭; ଦୀ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧।୯)। ସୁକୁମାରାତି ଅଫରୁସତାଯ ମୁଦୁକା। ପୁରସ୍ସ ଏସାତି ଏତ୍ଥ ପୁର-ସଦ୍ଦୋ ତନ୍ନିୱାସୀୱାଚକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ''ଗାମୋ ଆଗତୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧।୯) ୱିଯ। ତେନେୱାହ ''ନଗରୱାସୀନ''ନ୍ତି। ମନଂ ଅପ୍ପାଯତି ୱଡ୍ଢେତୀତି ମନାପା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଚିତ୍ତୱୁଦ୍ଧିକରା''ତି।

କାଲୱାଦୀତିଆଦି ସମ୍ଫପ୍ପଲାପାପଟିୱିରତସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନଂ। ଅତ୍ଥସଂହିତାପି ହି ୱାଚା ଅଯୁତ୍ତକାଲପଯୋଗେନ ଅତ୍ଥାୱହା ନ ସିଯାତି ଅନତ୍ଥୱିଞ୍ଞାପନୱାଚଂ ଅନୁଲୋମେତି, ତସ୍ମା ସମ୍ଫପ୍ପଲାପଂ ପଜହନ୍ତେନ ଅକାଲୱାଦିତା ପରିହରିତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତଂ ''କାଲୱାଦୀ''ତି। କାଲେ ୱଦନ୍ତେନପି ଉଭଯାନତ୍ଥସାଧନତୋ ଅଭୂତଂ ପରିୱଜ୍ଜେତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ''ଭୂତୱାଦୀ''ତି। ଭୂତଞ୍ଚ ୱଦନ୍ତେନ ଯଂ ଇଧଲୋକ-ପରଲୋକ-ହିତସମ୍ପାଦକଂ, ତଦେୱ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅତ୍ଥୱାଦୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତେନପି ଲୋକିଯଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତମେୱ ଅୱତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଧମ୍ମୱାଦୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଚ ଅତ୍ଥୋ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତୋ ହୋତି, ତଂଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ୱିନଯୱାଦୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚନ୍ନଞ୍ହି ସଂୱରୱିନଯାନଂ, ପଞ୍ଚନ୍ନଞ୍ଚ ପହାନୱିନଯାନଂ ୱସେନ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଅତ୍ଥୋ ନିବ୍ବାନାଧିଗମହେତୁଭାୱତୋ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତୋ ହୋତୀତି। ଏୱଂ ଗୁଣୱିସେସଯୁତ୍ତୋୱ ଅତ୍ଥୋ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଦେସନାକୋସଲ୍ଲେ ସତି ସୋଭତି, କିଚ୍ଚକରୋ ଚ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନିଧାନୱତିଂ ୱାଚଂ ଭାସିତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ତଂ ଦେସନାକୋସଲ୍ଲଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''କାଲେନା''ତିଆଦିମାହ। ପୁଚ୍ଛାଦିୱସେନ ହି ଓତିଣ୍ଣୱାଚାୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଏକଂସାଦିବ୍ୟାକରଣୱିଭାଗଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଠପନାହେତୁଉଦାହରଣଂ ସଂସନ୍ଦନାଦିଂ ତଂତଂକାଲାନୁରୂପଂ ୱିଭାୱେନ୍ତିଯା ପରିମିତପରିଚ୍ଛିନ୍ନରୂପାଯ ୱିପୁଲତର-ଗମ୍ଭୀରୋଦାର-ପରମତ୍ଥ-ୱିତ୍ଥାରସଙ୍ଗାହିକାଯ କଥାଯ ଞାଣବଲାନୁରୂପଂ ପରେ ଯାଥାୱତୋ ଧମ୍ମେ ପତିଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ ''ଦେସନାକୁସଲୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୨୯୩। ଏୱଂ ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତ ମୂଲସିକ୍ଖାପଦାନି ୱିଭାୱେତ୍ୱା ସତିପି ଅଭିଜ୍ଝାଦିପହାନିନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଜାଗରିଯାନୁଯୋଗାଦିକେ

ଉତ୍ତରଦେସନାୟଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ତଂ ପରିହରିତ୍ୱା ଆଚାରସୀଲସ୍ସେୱ ୱିଭଜନୱସେନ ପାଳି ପୱତ୍ତାତି ତଦତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ "ବୀଜଗାମଭୂତଗାମସମାରମ୍ଭା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ବୀଜାନଂ ଗାମୋ ସମୂହୋ ବୀଜଗାମୋ। ଭୂତାନଂ ଜାତାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛଲତାଦୀନଂ ସମୂହୋ ଭୂତଗାମୋ। ନନୁ ଚ ରୁକ୍ଖାଦୟୋ ଚିତ୍ତରହିତତାୟ ନ ଜୀୱା, ଚିତ୍ତରହିତତା ଚ ପରିପ୍ଫନ୍ଦାଭାୱତୋ ଛିନ୍ନେ ୱିରୁହନତୋ ୱିସଦିସଜାତିକଭାୱତୋ ଚତୁୟୋନିଅପରିୟାପନ୍ନତୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବା, ୱୁଡ୍ଢି ପନ ପୱାଳସିଲାଲୱଣାନମ୍ପି ୱିଜ୍ଜତୀତି ନ ତେସଂ ଜୀୱଭାୱେ କାରଣଂ, ୱିସୟଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ନେସଂ ପରିକପ୍ପନାମତ୍ତଂ ସୁପନଂ ୱିୟ ଚିଞ୍ଚାଦୀନଂ, ତଥା ଦୋହଳାଦୟୋ, ତତ୍ଥ କସ୍ମା ବୀଜଗାମଭୂତଗାମସମାରମ୍ଭା ପଟିୱିରତି ଇଚ୍ଛିତାତି? ସମଣସାରୁପ୍ପତୋ ତନ୍ନିୱାସିସତ୍ତାନୁରକ୍ଖଣତୋ ଚ। ତେନେୱାହ – "ଜୀୱସଞ୍ଞିନୋ ହି ମୋଘପୁରିସ ମନୁସ୍ସା ରୁକ୍ଖସ୍ମି"ନ୍ତିଆଦି (ପାଚି। ୮୯)।

ମୂଲମେୱ ବୀଜଂ ମୂଲବୀଜଂ, ମୂଲବୀଜଂ ଏତସ୍ସାତିପି ମୂଲବୀଜଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଫଳୁବୀଜନ୍ତି ପବ୍ବବୀଜଂ। ପଚ୍ଚୟନ୍ତରସମୱାୟେ ସଦିସଫଲୁପ୍ପତ୍ତିୟା ୱିସେସକାରଣଭାୱତୋ ୱିରୁହଣସମତ୍ଥେ ସାରଫଲେ ନିରୁଳ୍ହୋ ବୀଜସଦ୍ଦୋ ତଦତ୍ଥସଂସିଦ୍ଧିୟା ମୂଲାଦୀସୁପି କେସୁଚି ପୱତ୍ତତୀତି ମୂଲାଦିତୋ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଏକେନ ବୀଜ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ "ବୀଜବୀଜ"ନ୍ତି "ରୂପରୂପଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୪୯), ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖ"ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪। ୩୨୭; ୫।୧୬୫; ନେତ୍ତି। ୧୧) ଚ ୟଥା। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ବୀଜଗାମଭୂତଗାମଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ବୀଜଗାମୋ ଏୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି? ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନନୁ ଅୱୋଚୁମ୍ହ – "ମୂଲମେୱ ବୀଜଂ ମୂଲବୀଜଂ, ମୂଲବୀଜଂ ଏତସ୍ସାତିପି ମୂଲବୀଜ"ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପୁରିମେନ ବୀଜଗାମୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଦୁତିୟେନ ଭୂତଗାମୋ, ଦୁୱିଧୋପେସ ମୂଲବୀଜଞ୍ଚ ମୂଲବୀଜଞ୍ଚ ମୂଲବୀଜନ୍ତି ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସେନ, ଏକସେସନୟେନ ୱା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନେୱାହ "ପଞ୍ଚୱିଧସ୍ସା"ତିଆଦି। ନୀଲତିଣରୁକ୍ଖାଦିକସ୍ସାତି ଅଲ୍ଲତିଣସ୍ସ ଚେୱ ଅଲ୍ଲରୁକ୍ଖାଦିକସ୍ସ ଚ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଓସଧିଗଚ୍ଛଲତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ।

ଏକଂ ଭତ୍ତଂ ଏକଭତ୍ତଂ, ତଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଏକଭତ୍ତିକୋ। ସୋ ପନ ରତ୍ତିଭୋଜନେନପି ସିୟାତି ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଆହ "ରତ୍ତୂପରତୋ"ତି। ଏୱମ୍ପି ଅପରଣ୍ହଭୋଜୀପି ସିୟା ଏକଭତ୍ତିକୋତି ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ "ୱିରତୋ ୱିକାଲଭୋଜନା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ମଜ୍ଝନ୍ହିକା ଅୟଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଅରିୟାନଂ ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣୋ ଭୋଜନସ୍ସ କାଲୋ ନାମ, ତଦଞ୍ଞୋ ୱିକାଲୋ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ଦୁତିୟପଦେନ ରତ୍ତିଭୋଜନସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା "ଅତିକ୍କନ୍ତେ ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ୟାୱ ସୂରିୟତ୍ଥଙ୍ଗମନା ଭୋଜନଂ ୱିକାଲଭୋଜନଂ ନାମା"ତି ୱୁତ୍ତଂ।

"ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣ"ନ୍ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତଂ (ଦୀ। ନି। ୨।୯୦; ଧ। ପ। ୧୮୩; ନେତ୍ତି। ୩୦, ୫୦, ୧୧୬, ୧୨୪) ଭଗୱତୋ ସାସନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତରାଗୁପ୍ପତ୍ତିୟା ନଚ୍ଚାଦିଦସ୍ସନଂ ନ ଅନୁଲୋମେତୀତି ଆହ "ସାସନସ୍ସ ଅନନୁଲୋମତ୍ତା"ତି। ଅତ୍ତନା ପୟୋଜିୟମାନଂ, ପରେହି ପୟୋଜାପିୟମାନଞ୍ଚ ନଚ୍ଚଂ ନଚ୍ଚଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ପାଳିୟଂ ଏକେନେୱ ନଚ୍ଚ-ସଦ୍ଦେନ ଗହିତଂ, ତଥା ଗୀତୱାଦିତ-ସଦ୍ଦେନ ଚାତି ଆହ "ନଚ୍ଚନନଚ୍ଚାପନାଦିୱସେନା"ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଗାୟନଗାୟାପନୱାଦନୱାଦାପନାନି ସଙ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି। ଦସ୍ସନେନ ଚେତ୍ଥ ସୱନମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତଂ ୱିରୂପେକସେସନୟେନ । ୟଥାସକଂ ୱିସୟସ୍ସ ଆଲୋଚନସଭାୱତାୟ ୱା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସୱନକିରିୟାୟପି ଦସ୍ସନସଙ୍ଖେପସବ୍ଭାୱତୋ "ଦସ୍ସନା"ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ "ପଞ୍ଚହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ନ କଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜାନାତି ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅଭିନିପାତମତ୍ତା"ତି। ଅୱିସୂକଭୂତସ୍ସ ଗୀତସ୍ସ ସୱନଂ କଦାଚି ୱଟ୍ଟତୀତି ଆହ "ୱିସୂକଭୂତା ଦସ୍ସନା"ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ପରମତ୍ଥଜୋତିକାୟଂ ଖୁଦ୍ଦକଟ୍ଠକଥାୟଂ (ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ୨। ପଚ୍ଛିମପଞ୍ଚସିକ୍ଖାପଦୱଣ୍ଣନା) "ଧମ୍ମୂପସଂହିତଂ ଗୀତଂ ୱଟ୍ଟତି, ଗୀତୂପସଂହିତୋ ଧମ୍ମୋ ନ ୱଟ୍ଟତୀ"ତି। ୟଂ କିଞ୍ଚୀତି ଗନ୍ଥିତଂ ୱା ଅଗନ୍ଥିତଂ ୱା ୟଂ କିଞ୍ଚି ପୁପ୍ଫଂ। ଗନ୍ଧଜାତନ୍ତି ଗନ୍ଧଜାତିକଂ। ତସ୍ସପି "ୟଂ କିଞ୍ଚୀ"ତି ୱଚନତୋ ପିସିତସ୍ସ ଅପିସିତସ୍ସପି ୟସ୍ସ କସ୍ସଚି ୱିଲେପନାଦି ନ ୱଟ୍ଟତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଉଚ୍ଚାତି ଉଚ୍ଚ-ସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥଂ ଏକଂ ସଦ୍ଦନ୍ତରଂ। ସେତି ଏତ୍ଥାତି ସୟନଂ। ଉଚ୍ଚାସୟନଂ ମହାସୟନଞ୍ଚ ସମଣସାରୁପ୍ପରହିତଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ "ପମାଣାତିକ୍କନ୍ତଂ ଅକପ୍ପିୟତ୍ଥରଣ"ନ୍ତି। ଆସନଞ୍ଚେତ୍ଥ ସୟନେନେୱ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୟସ୍ମା ପନ ଆଧାରେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ତଦାଧାରା କିରିୟା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତାୱ ହୋତି, ତସ୍ମା "ଉଚ୍ଚାସୟନମହାସୟନା"ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ତଦୁପଭୋଗଭୂତନିସଜ୍ଜାନିପଜ୍ଜନେହି ୱିରତି ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ଉଚ୍ଚାସୟନମହାସୟନଞ୍ଚ ଉଚ୍ଚାସୟନମହାସୟନଞ୍ଚ ଉଚ୍ଚାସୟନମହାସୟନନ୍ତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଏକସେସେନ ଅୟଂ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ ୟଥା "ନାମରୂପପଚ୍ଚୟା ସଳାୟତନ"ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୧; ଉଦା। ୧), ଆସନକିରିୟାପୁବ୍ବକତ୍ତା ୱା ସୟନକିରିୟାୟ ସୟନଗ୍ଗହଣେନ ଆସନମ୍ପି ଗହିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଦାରୁମାସକୋତି ୟେ ୱୋହାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଇତି-ସଦ୍ଦେନ ଏୱଂପକାରେ ଦସ୍ସେତି। ଅଞ୍ଞେହି ଗାହାପନେ ଉପନିକ୍ଖିତ୍ତସାଦିୟନେ ଚ ପଟିଗ୍ଗହଣତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ "ନେୱ ନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ନ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେତି, ନ ଉପନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ସାଦିୟତୀ"ତି। ଅଥ ୱା ତିୱିଧଂ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ କାୟେନ ୱାଚାୟ ମନସାତି। ତତ୍ଥ କାୟେନ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନଂ, ୱାଚାୟ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ଉଗ୍ଗହାପନଂ, ମନସା ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ସାଦିୟନନ୍ତି ତିୱିଧମ୍ପି ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା

''ପଟିଗ୍ଗହଣା''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ନେୱ ନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତୀ''ତିଆଦି। ଏସ ନୟୋ ଆମକଧଞ୍ଞପଟିଗ୍ଗହଣାତିଆଦୀସୁପି। ନୀୱାରାଦିଉପଧଞ୍ଞସ୍ସ ସାଲିଆଦିମୂଲଧଞ୍ଞନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ସତ୍ତୱିଧସ୍ସା''ତି। ''ଅନୁଜାନାମି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚ ୱସାନି ଭେସଜ୍ଜାନି ଅଚ୍ଛୱସଂ ମଚ୍ଛୱସଂ ସୁସୁକାୱସଂ ସୁକରୱସଂ ଗଦ୍ରଭୱସ''ନ୍ତି (ମହାୱ। ୨୬୨) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇଦଂ ଓଦିସ୍ସ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ନାମ, ତସ୍ସ ପନ ''କାଲେ ପଟିଗ୍ଗହିତ''ନ୍ତି (ମହାୱ। ୨୬୨) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ୱଟ୍ଟତି। ସତି ପଚ୍ଚୟେତି ଆହ ''ଅଞ୍ଞତ୍ର ଓଦିସ୍ସ ଅନୁଞ୍ଞାତା''ତି।

ସରୂପେନ ୱଞ୍ଚନଂ ରୂପକୂଟଂ, ପତିରୂପେନ ୱଞ୍ଚନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଙ୍ଗେନ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରାୱୟୱେନ ୱଞ୍ଚନଂ ଅଙ୍ଗକୂଟଂ। ଗହଣୱସେନ ୱଞ୍ଚନଂ ଗହଣକୂଟଂ। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ କତ୍ୱା ୱଞ୍ଚନଂ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନକୂଟଂ। ଅକ୍କମତୀତି ନିପ୍ପୀଳେତି, ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅକ୍କମତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ହଦୟନ୍ତି ନାଳିଆଦୀନଂ ମାନଭାଜନାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ। ତିଲାଦୀନଂ ନାଳିଆଦୀହି ମିନନକାଲେ ଉସ୍ସାପିତସିଖାୟେୱ ସିଖା। ସିଖାଭେଦୋ ତସ୍ସାହାପନଂ।

କେଚୀତି ସାରସମାସାଚରିୟା, ଉତ୍ତରୱିହାରୱାସିନୋ ଚ। ୱଧୋତି ମୁଟ୍ଠିପହାରକସାତାଳନାଦୀହି ୱିହେସନଂ, ୱିବାଧନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିହେଠନତ୍ଥୋପି ହି ୱଧ-ସଦ୍ଦୋ ଦିସ୍ସତି ''ଅତ୍ତାନଂୱଧିତ୍ୱା ୱଧିତ୍ୱା ରୋଦତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୮୭୯, ୮୮୧)। ୟଥା ହି ଅପରିଗ୍ଗହଭାୱସାମଞ୍ଞେ ସତିପି ପବ୍ବଜିତେହି ଅପ୍ପଟିଗ୍ଗହିତବ୍ବୱତ୍ଥୁୱିଭାଗସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଇତ୍ଥିକୁମାରିଦାସିଦାସାଦୟୋ ୱିଭାଗେନ ୱୁତ୍ତା। ଏୱଂ ପରସ୍ସ ହରଣଭାୱତୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନଭାୱସାମଞ୍ଞେ ସତିପି ତୁଲାକୂଟାଦୟୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନୱିସେସଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିଭାଗେନ ୱୁତ୍ତା, ନ ଏୱଂ ପାଣାତିପାତପରିୟାୟସ୍ସ ୱଧସ୍ସ ପୁନ ଗହଣେ ପୟୋଜନଂ ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ସୟଂକାରୋ, ଇଧ ପରଂକାରୋତି ଚ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ''କାୟୱଚୀପୟୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ଛପ୍ପୟୋଗା''ତି ୱଚନତୋ। ତସ୍ମା ୟଥାୱୁତ୍ତୋ ଏୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୟୁତ୍ତୋ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ''ୱଧୋତି ମାରଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତମ୍ପି ପୋଥନମେୱ ସନ୍ଧାୟାତି ଚ ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ ମାରଣ-ସଦ୍ଦସ୍ସପି ୱିହିଂସନେ ଦିସ୍ସନତୋ।

୨୯୪। ଚୀୱରପିଣ୍ଡପାତାନଂ ୟଥାକ୍କମଂ କାୟକୁଚ୍ଛିପରିହରଣମତ୍ତଜୋତନାୟଂ ଅୱିସେସତୋ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ପରିକ୍ଖାରାନଂ ଅନ୍ତରେ ତପ୍ପୟୋଜନତା ସମ୍ଭୱତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତେ ସବ୍ବେପୀ''ତିଆଦିମାହ। ଏତେପୀତି ନୱପରିକ୍ଖାରିକାଦୟୋପି ଅପ୍ପିଚ୍ଛାୱ ସନ୍ତୁଟ୍ଠାୱ। ନ ହି ତତ୍ତକେନ ମହିଚ୍ଛତା, ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିତା ୱା ହୋତୀତି।

ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ସୁଖଂ ୱିହରତି, ତତୋ ଏୱ ସୁଖୱିହାରଟ୍ଠାନଭୂତା ଚତସ୍ସୋ ଦିସା ଅସ୍ସ ସନ୍ତୀତି ୱା ଚାତୁଦ୍ଦିସୋ। ତତ୍ଥ ଚାୟଂ ସତ୍ତେ ୱା ସଙ୍ଖାରେ ୱା ଭୟେନ ନ ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ଅପ୍ପଟିଘୋ। ଦ୍ୱାଦସୱିଧସ୍ସ ସନ୍ତୋସସ୍ସ ୱସେନ ସନ୍ତୁସ୍ସନକୋ ସନ୍ତୁସ୍ସମାନୋ। ଇତରୀତରେନାତି ଉଚ୍ଚାୱଚେନ। ପରିସ୍ସୟାନଂ ବାହିରାନଂ ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦୀନଂ, ଅବ୍ଭନ୍ତରାନଞ୍ଚ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଂ କାୟଚିତ୍ତୁପଦ୍ଦୱାନଂ ଅଭିଭୱନତୋ ପରିସ୍ସୟାନଂ ସହିତା। ଥଦ୍ଧଭାୱକରଭୟାଭାୱେନ ଅଚ୍ଛମ୍ଭୀ। ଏକୋ ଅସହାୟୋ। ତତୋ ଏୱ ଖଗ୍ଗମିଗସିଙ୍ଗସଦିସତାୟ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ ଚରେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଛିନ୍ନପକ୍ଖୋ , ଅସଞ୍ଜାତପକ୍ଖୋ ୱା ସକୁଣୋ ଗନ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ''ପକ୍ଖୀ ସକୁଣୋ''ତି ପକ୍ଖି-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ସକୁଣୋ ପାଳିୟଂ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ''ପକ୍ଖୟୁତ୍ତୋ ସକୁଣୋ''ତି। ୟସ୍ସ ସନ୍ନିଧିକାରପରିଭୋଗୋ କିଞ୍ଚି ଠପେତବ୍ବଂ ସାପେକ୍ଖାୟ ଠପନଞ୍ଚ ନତ୍ଥି, ତାଦିସୋ ଅୟଂ ଭିକ୍ଖୂତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ''ତିଆଦିମାହ। ଅରିୟନ୍ତି ଅପେନ୍ତି ତତୋ ଦୋସା, ତେହି ୱା ଆରକାତି ଅରିୟୋତି ଆହ ''ଅରିୟେନାତି ନିଦ୍ଦୋସେନା''ତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ତନି। ନିଦ୍ଦୋସସୁଖନ୍ତି ନିରାମିସସୁଖଂ କିଲେସୱଜ୍ଜରହିତତ୍ତା।

୨୯୫। ୟଥାୱୁତ୍ତେ ସୀଲସଂୱରେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ତଦଧିଟ୍ଠାନତୋ, ତସ୍ସ ଚ ପରିପାଲକଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋ ଇମିନା ଅରିୟେନ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୂ''ତି। ସେସପଦେସୁପି ''ନ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀ ହୋତୀ''ତିଆଦୀସୁ ପଦେସୁ। ୟସ୍ମା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧। ୧୫) ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସିନିୟଂ ସଂୱଣ୍ଣନାୟଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧।୧୫) ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ରୂପାଦୀସୁ ନିମିତ୍ତାଦିଗ୍ଗାହପରିୱଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରସ୍ସ କିଲେସେହି ଅନୱସିତ୍ତସୁଖତା ଅୱିକିଣ୍ଣସୁଖତା ଚସ୍ସ ୱୁତ୍ତା।

୨୯୬।ପଚ୍ଚୟସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ପଚ୍ଚୟପାରିପୂରିଂ। ଇମେ ଚତ୍ତାରୋତି ସୀଲସଂୱରୋ ସନ୍ତୋସୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଅରଞ୍ଞୱାସସ୍ସ ସମ୍ଭାରା। ତିରଚ୍ଛାନଗତେହି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତି ଇସିସିଙ୍ଗସ୍ସ ପିତୁଆଦୟୋ ୱିୟ। ୱନଚରକେହୀତି ୱନଚରକମାତୁଗାମେହି। ଭେରୱସଦ୍ଦଂ ସାୱେନ୍ତି, ତାୱତା ଅପଲାୟନ୍ତାନଂ ହତ୍ଥେହି ସୀସଂ...ପେ... କରୋନ୍ତି। ପଣ୍ଡୁୱିୟୀତିକ୍କମସଙ୍ଖାତଂ କାଳଅକଂ ୱା। ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କସଙ୍ଖାତଂ ତିଲକଂ ୱା। ତନ୍ତି ପୀତିଂ ୱିଭୂତଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାନତୋ ଖୟତୋ ସମ୍ମସନ୍ତୋ।

ୱିୱିତ୍ତନ୍ତି ଜନୱିୱିତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ସୁଞ୍ଞ’’ନ୍ତି। ସା ଚ ୱିୱିତ୍ତତା ନିସ୍ସଦ୍ଦଭାୱେନ ଲକ୍ଖିତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ଅପ୍ପସଦ୍ଦଂ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସ’’ନ୍ତି। ଆୱସଥଭୂତଂ ସେନାସନଂ ୱିହରିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ୱିହାରସେନାସନଂ। ମସାରକାଦି ମଞ୍ଚପୀଠଂ ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥରିତବ୍ବଂ ଭିସିଉପଧାନଞ୍ଚ ମଞ୍ଚପୀଠସମ୍ବନ୍ଧିତୋ ମଞ୍ଚପୀଠସେନାସନଂ। ଚିମିଲିକାଦି ଭୂମିୟଂ ସନ୍ଥରିତବ୍ବତାୟ ସନ୍ଥତସେନାସନଂ। ରୁକ୍ଖମୂଲାଦି ପଟିକ୍କମିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ ଚଙ୍କମନାଦୀନଂ ଓକାସଭାୱତୋ ଓକାସସେନାସନଂ।

‘‘ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂଦସ୍ସେନ୍ତୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତମେୱ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଚ୍ଛନ୍ନନ୍ତି ଇଟ୍ଠକଛଦନାଦିନା ଅନ୍ତମସୋ ରୁକ୍ଖସାଖାହିପି ନ ଛନ୍ନଂ।

ଭତ୍ତସ୍ସପଚ୍ଛତୋତି ଭତ୍ତଭୁଞ୍ଜନସ୍ସ ପଚ୍ଛତୋ। ଉରୁବଦ୍ଧାସନନ୍ତି ଉରୂନଂ ଅଧୋବନ୍ଧନୱସେନ ନିସଜ୍ଜଂ। ହେଟ୍ଠିମକାୟସ୍ସ ଅନୁଜୁକଟ୍ଠପନଂ ନିସଜ୍ଜାୱଚନେନେୱ ବୋଧିତନ୍ତି। ଉଜୁଂ କାୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାୟ-ସଦ୍ଦୋ ଉପରିମକାୟୱିସୟୋତି ଆହ ‘‘ଉପରିମଂ ସରୀରଂ ଉଜୁକଂ ଠପେତ୍ୱା’’ତି। ତଂ ପନ ଉଜୁକଟ୍ଠପନଂ ସରୂପତୋ ପୟୋଜନତୋ ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଟ୍ଠାରସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ପଣମନ୍ତୀତି ନ ଓଣମନ୍ତି। ନ ପରିପତତୀତି ନ ୱିଗଚ୍ଛତି, ୱୀଥିଂ ନ ୱିଲଙ୍ଘେତି। ତତୋ ଏୱ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ୱିସେସପ୍ପତ୍ତିୟା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱୁଦ୍ଧିଂ ଫାତିଂ ଉପଗଚ୍ଛତି। ମୁଖସମୀପେତି ମୁଖସ୍ସ ସମୀପେ ନାସିକଗ୍ଗେ ୱା ଉତ୍ତରୋଟ୍ଠେ ୱା। ଇଧ ପରି-ସଦ୍ଦୋ ଅଭି-ସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିମୁଖ’’ନ୍ତି, ବହିଦ୍ଧା ପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ନିୱାରେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂୟେୱ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରୀତି ପରିଗ୍ଗହଟ୍ଠୋ ‘‘ପରିଣାୟିକା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୬) ୱିୟ। ନିୟ୍ୟାନଟ୍ଠୋ ପଟିପକ୍ଖତୋ ନିଗ୍ଗମନଟ୍ଠୋ, ତସ୍ମା ପରିଗ୍ଗହିତନିୟ୍ୟାନସତିନ୍ତି ସବ୍ବଥା ଗହିତାସମ୍ମୋସଂ ପରିଚ୍ଚତ୍ତସମ୍ମୋସଂ ସତିଂ କତ୍ୱା, ପରମଂ ସତିନେପକ୍କଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତନଂ ନ ପଟିପକ୍ଖେନ ସୁପ୍ପହୀନତା। ପହୀନତ୍ତାତି ଚ ପହୀନସଦିସତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ଝାନସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତା। ତଥାପି ନୟିଦଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିୟ ସଭାୱତୋ ୱିଗତାଭିଜ୍ଝଂ, ଅଥ ଖୋ ଭାୱନାୱସେନ। ତେନାହ ‘‘ନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସଦିସେନା’’ତି। ଏସେୱ ନୟୋତି ୟଥା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ସଭାୱେନ ୱିଗତାଭିଜ୍ଝଂ ଅବ୍ୟାପନ୍ନଞ୍ଚ, ନ ଭାୱନାୟ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା, ନ ଏୱମିଦଂ। ଇଦଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ଭାୱନାୟ ପରିସୋଧିତତ୍ତା ଅବ୍ୟାପନ୍ନଂ ୱିଗତଥିନମିଦ୍ଧଂ ଅନୁଦ୍ଧତଂ ନିବ୍ବିଚିକିଚ୍ଛଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ଉଭୟନ୍ତି ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞମାହ।

୨୯୭। ଉଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପାତେନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଉଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ ପାତନଞ୍ଚ ତାସଂ ପଞ୍ଞାନଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନମେୱ। ଇତି ମହଗ୍ଗତାନୁତ୍ତରପଞ୍ଞାନଂ ଏକଚ୍ଚାୟ ଚ ପରିତ୍ତପଞ୍ଞାୟ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତା ନୀୱରଣା ଧମ୍ମା ଇତରାୟ ଚ ସମତ୍ଥତଂ ୱିହନନ୍ତିୟେୱାତି ପଞ୍ଞାୟ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣା ୱୁତ୍ତା। ଇଦମ୍ପି ପଠମଜ୍ଝାନଂ ୱେନେୟ୍ୟସନ୍ତାନେ ପତିଟ୍ଠାପିୟମାନଂ ଞାଣଂ ପଜ୍ଜତି ଏତ୍ଥାତି ଞାଣପଦଂ। ଞାଣଂ ୱଳଞ୍ଜେତି ଏତ୍ଥାତି ଞାଣୱଳଞ୍ଜଂ।

୨୯୯। ନତାୱ ନିଟ୍ଠଂ ଗତୋ ବାହିରକାନଂ ଞାଣେନ ଅବ୍ଭନ୍ତରଟ୍ଠାନାନିପି ସିୟୁନ୍ତି। ୟଦି ଏୱଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେ ମଗ୍ଗଞାଣପଦେ କଥଂ ନ ନିଟ୍ଠଙ୍ଗତୋତି ଆହ ‘‘ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପୀ’’ତିଆଦି। ତୀସୁ ରତନେସୁ ନିଟ୍ଠଂ ଗତୋ ହୋତୀତି ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତଂ ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତଂ ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିତଞ୍ଚ ଆରବ୍ଭ ଞାଣେନ ନିଟ୍ଠଂ ନିଚ୍ଛୟଂ ଉପଗତୋ ହୋତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ପଠମମଗ୍ଗେନେୱ ସବ୍ବସୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ପହୀନତ୍ତା ସବ୍ବସ୍ସପି ଅରିୟସାୱକସ୍ସ କଙ୍ଖା ୱା ୱିମତି ୱା ନତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ପନ ୟଥା ପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଅରହତୋ ସୱିସୟେ ଞାଣଂ ସୱିସେସଂ ଓଗାହତି, ନ ତଥା ଅନାଗାମିଆଦୀନନ୍ତି ରତନତ୍ତୟେ ସାତିସୟଂ ଞାଣନିଚ୍ଛୟଗମନଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୱସେନ ତତ୍ଥନିଟ୍ଠାଗମନଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱାତି।

ଚୂଳହତ୍ଥିପଦୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୮। ମହାହତ୍ଥିପଦୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୦୦। ଜଙ୍ଗଲାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୟୋ ନିପିଚ୍ଛଲେନ ଅମୁଦୁକୋ ନିରୁଦକତାୟ ଥଦ୍ଧଲୂଖଭୂମିପ୍ପଦେସୋ, ସୋ ‘‘ଜଙ୍ଗଲୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତବ୍ବହୁଲତାୟ ପନ ଇଧ ସବ୍ବୋ ଭୂମିପ୍ପଦେସୋ ଜଙ୍ଗଲୋ, ତସ୍ମିଂ ଜଙ୍ଗଲେ ଜାତା, ଭୱାତି ୱା ଜଙ୍ଗଲା, ତେସଂ ଜଙ୍ଗଲାନଂ। ଏୱଞ୍ହି ନଦୀଚରାନମ୍ପି ହତ୍ଥୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ କତୋ ହୋତି। ସମୋଧାତବ୍ବାନଂ ୱିୟ ହି ସମୋଧାୟକାନମ୍ପି ଜଙ୍ଗଲଗ୍ଗହଣେନ ଗହେତବ୍ବତୋ। ପଥୱୀତଲଚାରୀନନ୍ତି ଇମିନା ଜଲଚାରିନୋ ନିୱତ୍ତେତି ଅଦିସ୍ସମାନପାଦତ୍ତା। ପାଣାନନ୍ତି ସାଧାରଣୱଚନମ୍ପି ‘‘ପଦଜାତାନୀ’’ତି ସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନେନ ୱିସେସନିୱିଟ୍ଠମେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସପାଦକପାଣାନ’’ନ୍ତି। ‘‘ମୁତ୍ତଗତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୧୧୯; ଅ। ନି। ୯।୧୧) ଗତ-ସଦ୍ଦୋ ଅନତ୍ଥନ୍ତରୋ ୱିୟ, ଜାତ-ସଦ୍ଦୋ ଅନତ୍ଥନ୍ତରୋତି ଆହ ‘‘ପଦଜାତାନୀତି ପଦାନୀ’’ତି। ସମୋଧାନନ୍ତି ସମୱରୋଧଂ, ଅନ୍ତୋଗମଂ ୱା। ମହନ୍ତତ୍ତେନାତି ୱିପୁଲଭାୱେନ।

କୁସଲା ଧମ୍ମାତି ଅନଵଜ୍ଜସୁଖଵିପାକା ଧମ୍ମା, ନ ଅନଵଜ୍ଜମତ୍ତଧମ୍ମା। କୁସଲତ୍ତିକେ ଆଗତନଯେନ ହି ଇଧ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଗହେତବ୍ବା, ନ ବାହିତିକସୁତ୍ତେ ଆଗତନଯେନ। ଚତୁବ୍ବିଧୋ ସଙ୍ଗହୋତି କସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଏକଵିଧୋଵେତ୍ଥ ସଙ୍ଗହୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି? ନ, ଅତ୍ଥଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ଵା ଅନିଦ୍ଧାରିତତ୍ଥସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସେଵ ଗହିତତ୍ତା। ସଙ୍ଗହ-ସଦ୍ଦୋ ତାଵ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥଵସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋତି ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥୋପି ଵା ଅନିଦ୍ଧାରିତଵିସେସୋ ସାମଞ୍ଞେନ ଗହେତବ୍ବତଂ ପତ୍ତୋ ''ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ସଙ୍ଗହ-ସଦ୍ଦେନ ଵଚନୀଯତଂ ଗତୋତି ନ କୋଚି ଦୋସୋ, ନିଦ୍ଧାରିତେ ଵିସେସେ ତସ୍ସ ଏକଵିଧତା ସିଯା, ନ ତତୋ ପୁବ୍ବେତି। ସଜାତିସଙ୍ଗହୋତି ସମାନଜାତିଯା, ସମାନଜାତିକାନଂ ଵା ସଙ୍ଗହୋ। ଧାତୁକଥାଵଣ୍ଣନାଯଂ ପନ ''ଜାତିସଙ୍ଗହୋ''ଇଚ୍ଚେଵ ଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ଜାତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସାପେକ୍ଖସଦ୍ଦତ୍ତା ଜାତିଯା ସଙ୍ଗହୋତି ଵୁତ୍ତେ ଅତ୍ତନୋ ଜାତିଯାତି ଵିଞ୍ଞାଯତି ସମ୍ବନ୍ଧାରହସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଵୁତ୍ତତ୍ତାତି କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ରୂପକଣ୍ଡଵଣ୍ଣନାଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫୯୪) ଵିଯ ପାକଟଂ କତ୍ଵା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଜାତିସଙ୍ଗହୋ''ଇଚ୍ଚେଵ ଵୁତ୍ତଂ। ସଞ୍ଜାଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସଞ୍ଜାତି, ସଞ୍ଜାତିଯା ସଙ୍ଗହୋ ସଞ୍ଜାତିସଙ୍ଗହୋ, ସଞ୍ଜାତିଦେସଵସେନ ସଙ୍ଗହୋତି ଅତ୍ଥୋ। ''ସବ୍ବେ ରଥିକା''ତି ଵୁତ୍ତେ ସବ୍ବେ ରଥଯୋଧା ରଥେନ ଯୁଜ୍ଝନକିରିଯାଯ ଏକସଙ୍ଗହୋତି। ''ସବ୍ବେ ଧନୁଗ୍ଗହା''ତି ଵୁତ୍ତେ ସବ୍ବେ ଇସ୍ସାସା ଧନୁନା ଵିଜ୍ଝନକିରିଯାଯ ଏକସଙ୍ଗହୋତି ଆହ ''ଏଵଂ କିରିଯଵସେନ ସଙ୍ଗହୋ''ତି। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ଏକସଙ୍ଗହଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତେଵ ଗଣିତଂ, ଗହଣଂ ଗତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦିଯଡ୍ଢମେଵସଚ୍ଚଂ ଭଜତି ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେକଦେସଭାଵତୋ। ସଚ୍ଚେକଦେସନ୍ତୋଗଧମ୍ପି ସଚ୍ଚନ୍ତୋଗଧମେଵ ହୋତୀତି ଆହ ''ସଚ୍ଚାନଂ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା''ତି। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ସାସନତୋ ଚ ଲୋକତୋ ଚ ଉପମଂ ଆହରିତ୍ଵା ଦୀପେତୁଂ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସାଧିକମିଦଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଦିଯଡ୍ଢସିକ୍ଖାପଦସତନ୍ତି ଇଦଂ ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ତଂ ସୁତ୍ତଂ ଦେସିତଂ, ତଦା ପଞ୍ଞତ୍ତସିକ୍ଖାପଦଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ, ତତୋ ପରଂ ପନ ସାଧିକାନି ଦ୍ଵେସତାନି ସିକ୍ଖାପଦାନୀତି। ସିକ୍ଖାନଂ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଯ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ସୀଲଂ ସିକ୍ଖନ୍ତୋପି ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖତୀ''ତି ଵିସମୋଯଂ ଉପଞ୍ଞାସୋ। ତତ୍ଥ ହି ଯୋ ପହାତବ୍ବଂ ପଜହତି, ସଂଵରିତବ୍ବତୋ ସଂଵରଂ ଆପଜ୍ଜତି, ଅଯମସ୍ସ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା। ଯୋ ତତ୍ଥ ଚେତସୋ ଅଵିକ୍ଖେପୋ, ଅଯମସ୍ସ ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା। ଯା ତତ୍ଥ ଵୀମଂସା, ଅଯମସ୍ସ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା। ଇତି ସୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ସରୂପତୋ ଲବ୍ଭମାନା ଏଵ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖତୀତି ଦୀପିତୋ, ନ ସିକ୍ଖାନଂ ଅନ୍ତୋଗଧତାମତ୍ତେନ। ତେନାହ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ଯୋ ତଥାଭୂତସ୍ସ ସଂଵରୋ, ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା, ଯୋ ତଥାଭୂତସ୍ସ ସମାଧି, ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା, ଯା ତଥାଭୂତସ୍ସ ପଞ୍ଞା, ଅଯଂ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା। ଇମା ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ତାଯ ସତିଯା ତେନ ମନସିକାରେନ ସିକ୍ଖତି ଆସେଵତି ଭାଵେତି ବହୁଲୀକରୋତୀ''ତି। ଇଧ ପନ ସଚ୍ଚାନଂ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ସଚ୍ଚ-ସଦ୍ଦାଭିଧେଯ୍ୟତାମତ୍ତେନ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଗଣନନ୍ତୋଗଧା ହୋନ୍ତୀତି? ନ, ତତ୍ଥାପି ହି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଵ ଲବ୍ଭତି, ଇତରା ପରିଯାଯତୋତି କତ୍ଵା ''ସିକ୍ଖାନଂ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା''ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ଚତୂସୁ ଅରିଯସଚ୍ଚେସୁ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଚ ତତୋ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ଵା ତସ୍ସେଵ ଅନ୍ତୋଗଧତଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ। ଏଵଞ୍ଚ କତ୍ଵା ''ଯଥା ଚ ଏକସ୍ସ ହତ୍ଥିପଦସ୍ସା''ତିଆଦିନା ଦସ୍ସିତା ହତ୍ଥିପଦୋପମା ସମତ୍ଥିତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଏକସ୍ମିମ୍ପି ଦ୍ଵୀସୁପି ତୀସୁପି ସଚ୍ଚେସୁ ଗଣନଂ ଗତା ଧମ୍ମାତି ଇଦଂ ନ କୁସଲତ୍ତିକଵସେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ, ଅଥ ଖୋ ତିକଦୁକେସୁ ଯଥାରହଂ ଲବ୍ଭମାନପଦଵସେନ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଏକସ୍ମିଂ ସଚ୍ଚେ ଗଣନଂ ଗତୋ ଧମ୍ମୋ ଅସଙ୍ଖତଧମ୍ମୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଦ୍ଵୀସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଗଣନଂ ଗତା କୁସଲା ଧମ୍ମା, ତଥା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ଅବ୍ୟାକତା ଚ ଧମ୍ମା, ତୀସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଗଣନଂ ଗତା ସଙ୍ଖତା ଧମ୍ମା, ଏଵଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ତିକଦୁକପଦାନଂ ଵସେନ ଅଯମତ୍ଥୋ ଯଥାରହଂ ଵିଭଜିତ୍ଵା ଵତ୍ତବ୍ବୋ। ତେନାହ ''ଏକସ୍ମିମ୍ପି...ପେ... ଗତାଵ ହୋନ୍ତୀ''ତି। ଏକଦେସୋ ହି ସମୁଦାଯନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ଵିସେସୋ ଵିଯ ସାମଞ୍ଞେନ ସମୂହେନ ସଙ୍ଗହଂ ଲଭତି। ତେନାହ ''ସଚ୍ଚାନଂ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା''ତି। ଦେସନାନୁକ୍କମୋତି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ଉଦ୍ଦିସିତ୍ଵା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସଵସେନ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଵିଭଜନଂ। ତତ୍ଥ ଚ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସଵସେନଆଦିତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯ ପଥଵୀଧାତୁଯା ଵିଭଜନନ୍ତି। ଅଯଂ ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ ଅନୁକ୍କମୋ।

୩୦୧। ତଂ ପନେତଂ ଉପମାହି ଵିଭାଵେତୁଂ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୁଜାତନ୍ତି ସୁନ୍ଦରଂ, ସୁସଣ୍ଠିତଂ ସୁପରିଣତଞ୍ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପେସିଯୋତି ଵିଲୀଵେ। ମୁଦୁଭାଵତୋ କୁଚ୍ଛିଭାଗଂ ଆଦାଯ। ଇତରେ ଚ ଚତ୍ତାରୋ କୋଟ୍ଠାସେତି ପଞ୍ଚଧା ଭିନ୍ନକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଇତରେ ଚ ଚତ୍ତାରୋ କୋଟ୍ଠାସେ। ଇତରେ ଚ ତଯୋ କୋଟ୍ଠାସେତିଆଦିତୋ ଚତୁଧା ଭିନ୍ନକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଇତରେ ଚ ତଯୋ କୋଟ୍ଠାସେ।

ରାଜପୁତ୍ତୂପମାଯାତି ରଞ୍ଞୋ ଜେଟ୍ଠପୁତ୍ତୋପମାଯ। ନ୍ତି ପିଠଅନ୍ଧନଂ। ଉରେ ଵାଯାମଜନିତଅରିଯଜାତିଯା ଓରସୋ। ମୁଖତୋ ଜାତୋତି ମୁଖତୋ ନିଗ୍ଗତଧମ୍ମଦେସନାଯ ଜାତୋ, ବୁଦ୍ଧାନଂ ଵା ଧମ୍ମକାଯସ୍ସ ମୁଖଭୂତଅରିଯଧମ୍ମତୋ ଜାତୋ। ତତୋ ଏଵ ଧମ୍ମଜୋ ଧମ୍ମନିମ୍ମିତୋ। ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦାଯାଦସ୍ସେଵ ଗହିତତ୍ତା ଧମ୍ମଦାଯାଦୋ। ତେନାହ ''ନୋ ଆମିସଦାଯାଦୋ''ତି। ନ୍ତି ''ଭଗଵତୋ ପୁତ୍ତୋ''ତିଆଦିଵଚନଂ। ମହାପଞ୍ଞତାଦିଗୁଣେହି ସାତିସଯଂ ଅନୁପୁବ୍ବଭାଵେ ଠିତତ୍ତା ସମ୍ମା ଯଥାଭୂତଂ ଵଦମାନୋ ଵତ୍ତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତୋ ଵଦେଯ୍ୟ।

ଅକୁତୋଭୟଂ ନିବ୍ବାନଂ ନିବ୍ବାନଗାମିନିଞ୍ଚ। ରାଗରଜାଦୀନଂ ୱିଗମେନ ୱିଗତରଜଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତଂ ସୁଗତଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପରୋସହସ୍ସଂ ପୟିରୁପାସତୀତି ଯୋଜନା।

''ସେୱ୍ୱେଥ ଭଜଥା''ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ''ପଣ୍ଡିତା ଭିକ୍ଖୂ ଅନୁଗ୍ଗାହକା''ତି। ପଣ୍ଡିତାପି ସମାନା ନ ଅପ୍ପସ୍ସୁତା, ଅଥ ଖୋ ଓୱାଦାନୁସାସନୀହି ଅନୁଗ୍ଗାହକାତି ପୁରିମା ଉପମା ଥେରସ୍ସେୱ ୱସେନ ଉଦାହଟା, ଦୁତିୟା ପନ ଭଗୱତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସପି ୱସେନ ଉଦାହଟା।

୩୦୨।ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାତି ସତ୍ତସନ୍ତାନପରିୟାପନ୍ନା। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତନ୍ତି ପଦଦ୍ୱୟେନପି ତଂତଂପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକଧମ୍ମା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଆହ ''ଉଭୟମ୍ପେତଂ ନିୟକାଧିୱଚନମେୱା''ତି। ସସନ୍ତତିପରିୟାପନ୍ନତାୟ ପନ ଅତ୍ତାତି ଗହେତବ୍ବଭାୱୂପଗମନୱସେନ ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିକିଚ୍ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ, ତଂତଂସତ୍ତସନ୍ତାନପରିୟାପନ୍ନତାୟ ପଚ୍ଚତ୍ତଂ। ତେନାହ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୩୦୭) ''ଅତ୍ତନି ପୱତ୍ତତ୍ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ, ଅତ୍ତାନଂ ପଟିଚ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ପୱତ୍ତତ୍ତା ପଚ୍ଚତ୍ତ''ନ୍ତି। କକ୍ଖଳନ୍ତି କଥିନଂ। ଯସ୍ମା ତଂ ଥଦ୍ଧଭାୱେନ ସହଜାତାନଂ ପତିଟ୍ଠା ହୋତି, ତସ୍ମା ''ଥଦ୍ଧ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଖରିଗତନ୍ତି ଖରସଭାୱେସୁ ଗତଂ ତପ୍ପରିୟାପନ୍ନଂ, ଖରସଭାୱମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଖରସଭାୱଂ ଫରୁସାକାରେନ ଉପଟ୍ଠାନତୋ ଫରୁସାକାରଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଫରୁସ''ନ୍ତି। ଉପାଦିନ୍ନଂ ନାମ ସରୀରଟ୍ଠକଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ''ଉପାଦିନ୍ନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଇତରଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନଂ। ତଦୁଭୟମ୍ପି ଇଧ ତଣ୍ହାଦୀହି ଆଦିନ୍ନଗହିତପରାମଟ୍ଠୱସେନ ଉପାଦିନ୍ନମେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସରୀରଟ୍ଠକଞ୍ହି''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆଦିନ୍ନନ୍ତି ଅଭିନିୱିଟ୍ଠଂ। ମମନ୍ତି ଗହିତଂ। ଅହନ୍ତି ପରାମଟ୍ଠଂ। ଧାତୁକମ୍ମଟ୍ଠାନିକସ୍ସାତି ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ଧାତୁକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପରିହରନ୍ତସ୍ସ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଧାତୁକମ୍ମଟ୍ଠାନେ। ଟୀସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁତି ତିପ୍ପକାରେସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ। ନ ହି ତେ ତୟୋ ଚତ୍ତାରୋ କୋଟ୍ଠାସା।

ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାତି ''କେସା ଲୋମା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା। ନାନାସଭାୱତୋତି ସତିପି କକ୍ଖଳଭାୱସାମଞ୍ଞେ ସସମ୍ଭାରୱିଭତ୍ତିତୋ ପନ କେସାଦିସଙ୍ଘାତଗତନାନାସଭାୱତୋ। ଆଲୟୋତି ଅପେକ୍ଖା। ନିକନ୍ତୀତି ନିକାମନା। ପତ୍ଥନାତି ତଣ୍ହାପତ୍ଥନା। ପରିୟୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ତଣ୍ହାପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ। ଗହଣନ୍ତି କାମୁପାଦାନଂ। ପରାମାସୋତି ପରତୋ ଆମସନା ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୋ। ନ ବଲୱା ଆଲୟାଦି। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ୱିଭଙ୍ଗେ ବାହିରାପି ପଥୱୀଧାତୁ ୱିତ୍ଥାରେନେୱ ୱିଭତ୍ତାତି? ଯଥାଧମ୍ମଦେସନତ୍ତା ତତ୍ଥ ୱିତ୍ଥାରେନେୱ ଦେସନା ପୱତ୍ତା, ଯଥାନୁଲୋମଦେସନତ୍ତା ପନେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଦେସନା ସଂଖିତ୍ତା।

ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀତି ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ସାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ପଥୱୀଧାତୁ। ସୁଖପରିଗ୍ଗହୋ ହୋତି ''ନ ମେ ସୋ ଅତ୍ତା''ତି। ସିଦ୍ଧେ ହି ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣେ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମେସୁ ତଦୱିନାଭାୱତୋତି। ୱିସୂକାୟତୀତି ୱିସୂକଂ ୱିରୂପକିରିୟଂ ପୱତ୍ତେତି। ସା ପନ ଅତ୍ଥତୋ ୱିପ୍ଫନ୍ଦନମେୱାତି ଆହ ''ୱିପ୍ଫନ୍ଦତୀ''ତି। ଅସ୍ସାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାୟ ପଥୱୀଧାତୁୟା। ଅଚେତନାଭାୱୋ ପାକଟୋ ହୋତି ଧାତୁମତ୍ତତାୟ ଦସ୍ସନତୋ। ତଂ ଉଭୟମ୍ପୀତି ତଂ ପଥୱୀଧାତୁଦ୍ୱୟମ୍ପି।

ତତୋ ୱିସେସତରେନାତି ତତୋ ବାହିରମହାପଥୱିତୋ ୱିସେସୱନ୍ତତରେନ, ଲହୁତରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। କୁପ୍ପତୀତି ଲୁପ୍ପତି। ୱିଲୀୟମାନାତି ପକତିଉଦକେ ଲୋଣଂ ୱିୟ ୱିଲୟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ। ଉଦକାନୁଗତାତି ଉଦକଂ ଅନୁଗତା ଉଦକଗତିକା। ତେନାହ ''ଉଦକମେୱ ହୋତୀ''ତି। ଅଭାୱୋ ଏୱ ଅଭାୱତା, ନ ଭୱତୀତି ୱା ଅଭାୱୋ, ତଥାସଭାୱୋ ଧମ୍ମୋ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅଭାୱତା। ୱୟୋ ୱିନାସୋ ଧମ୍ମୋ ସଭାୱୋ ଏତସ୍ସାତି ୱୟଧମ୍ମୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ୱୟଧମ୍ମତା, ଅତ୍ଥତୋ ଖୟୋ ଏୱ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତେନାହ ''ସବ୍ବେହିପି ଇମେହି ପଦେହି ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣମେୱ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ୱିଦ୍ଧଂସନଭାୱସ୍ସ ପନ ପୱେଦିତବ୍ବତ୍ତା କାମଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣମେୱ ୱୁତ୍ତଂ ସରୂପତୋ, ଇତରାନିପି ଅତ୍ଥତୋ ୱୁତ୍ତାନେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଯଂ ପନା''ତିଆଦି।

ମତ୍ତଂ ଖଣମତ୍ତଂ ତିଟ୍ଠତୀତି ମତ୍ତଟ୍ଠୋ, ଅପ୍ପମତ୍ତଟ୍ଠୋ ମତ୍ତଟ୍ଠକୋ, ଅତିଇତ୍ତରଖଣିକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ପରିତ୍ତଟ୍ଠିତିକସ୍ସା''ତି। ଠିତିପରିତ୍ତତାୟାତି ଏକଚିତ୍ତପୱତ୍ତିମତ୍ତତାଠାନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଇତରଭାୱେନ । ଏକସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣମତ୍ତେନେୱ ହି ସତ୍ତାନଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଜୀୱନକ୍ଖଣୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ। ତେନାହ ''ଅୟଂ ହୀ''ତିଆଦି।

ଜୀୱିତନ୍ତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ସୁଖଦୁକ୍ଖାତି ସୁଖଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା। ଉପେକ୍ଖାପି ହି ସୁଖଦୁକ୍ଖାସ୍ୱେୱ ଅନ୍ତୋଗଧା ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଭାୱତୋ। ଅତ୍ତଭାୱୋତି ଜୀୱିତୱେଦନାୱିଞ୍ଞାଣାନି ଠପେତ୍ୱା ଅୱସିଟ୍ଠଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା। କେୱଲାତି ଅତ୍ତନିଚ୍ଚଭାୱେନ ଅୱୋମିସ୍ସା। ଏକଚିତ୍ତସମାୟୁତ୍ତାତି ଏକେନ ଚିତ୍ତେନ ସହିତା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକା। ଲହୁସୋ ୱତ୍ତତେ ଖଣୋତି ତାୟ ଏୱ ଏକକ୍ଖଣିକତାୟ ଲହୁକୋ ଅତିଇତ୍ତରୋ ଜୀୱିତାଦୀନଂ ଖଣୋ ୱତ୍ତତି ୱୀତିୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦନ୍ତି ଗାଥାୱଚନଂ।

ଯସ୍ମା ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତଂ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନଂ ଅପରାପରସଞ୍ଚରଣଂ ଲଭମାନମେୱ ପୱତ୍ତତି, ନ ଅଲଭମାନଂ, ତସ୍ମା ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସୂପନିବଦ୍ଧଂ। ତଥା ମହାଭୂତାନଂ ସମୱୁତ୍ତିତଂ ଲଭମାନମେୱ ପୱତ୍ତତି। ପଥୱୀଧାତୁଯା ହି ଆପୋଧାତୁଆଦୀନଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରପ୍ପକୋପେନ ବଲସମ୍ପନ୍ନୋପି ପୁରିସୋ ପତ୍ଥଦ୍ଧକାଯୋ ୱା, ଅତିସାରାଦିୱସେନ କିଲିନ୍ନପୂତିକାଯୋ ୱା, ମହାଦାହପରେତୋ ୱା, ସଞ୍ଛିଜ୍ଜମାନସନ୍ଧିବନ୍ଧନୋ ୱା ହୁତ୍ୱା ଜୀୱିତକ୍ଖଯଂ ପାପୁଣାତି। କବଳୀକାରାହାରାନଂ ଯୁତ୍ତକାଲେ ଲଭନ୍ତସ୍ସେୱ ଜୀୱିତଂ ପୱତ୍ତତି, ଅଲଭନ୍ତସ୍ସ ପରିକ୍ଖଯଂ ଗଚ୍ଛତି, ୱିଞ୍ଞାଣେ ପୱତ୍ତମାନେଯେୱ ଚ ଜୀୱିତଂ ପୱତ୍ତତି, ନ ତସ୍ମିଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତମାନେ। ଜୀୱିତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦେନ ଇରିଯାପଥୂପନିବଦ୍ଧତାସୀତୁଣ୍ହୂପନିବଦ୍ଧତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଚତୁନ୍ନଞ୍ହି ଇରିଯାପଥାନଂ ସମୱୁତ୍ତିତଂ ଲଭମାନମେୱ ଜୀୱିତଂ ପୱତ୍ତତି, ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ପନ ଅଧିମତ୍ତତାଯ ଆଯୁସଙ୍ଖାରା ଉପଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି, ସୀତୁଣ୍ହାନମ୍ପି ସମୱୁତ୍ତିତଂ ଲଭମାନମେୱ ପୱତ୍ତତି, ଅତିସୀତେନ ପନ ଅତିଉଣ୍ହେନ ୱା ଅଭିଭୂତସ୍ସ ୱିପଜ୍ଜତୀତି।

ତଣ୍ହୁପାଦିନ୍ନସ୍ସାତି ଇମିନା ହି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତାକିତ୍ତନେନ ସରସପଭଙ୍ଗୁତଂଯେୱ ୱିଭାୱେତି। ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଯ ତଣ୍ହାଗ୍ଗାହସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ମାନଗ୍ଗାହସ୍ସ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଯ ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହସ୍ସ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଭାୱତୋ ଏକଂସେନେୱ ତୀହି ଅନୁପସ୍ସନାହି ଗାହାପି ୱିଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ନୋତେୱ ହୋତୀ’’ତି। ଏକଂଯେୱ ଆଗତଂ ବାହିରାଯ ପଥୱୀଧାତୁଯା ଅନ୍ତରଧାନଦସ୍ସନପୱତ୍ତଜୋତନାଯ।

ପରିଗ୍ଗହନ୍ତି ଧାତୁପରିଗ୍ଗହଣଂ। ପଟ୍ଠପେନ୍ତୋତି ଆରଭନ୍ତୋ ଦେସେନ୍ତୋ। ସୋତଦ୍ୱାରେ ବଲଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଯୋଜନା। କମ୍ମଟ୍ଠାନିକସ୍ସ ବଲଦସ୍ସନାପଦେସେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ଆନୁଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ୱାଚାଯ ଘଟ୍ଟନମେୱ ୱୁତ୍ତଂ ସୋତଦ୍ୱାରେ ବଲଦସ୍ସନଭାୱତୋ। ବଲନ୍ତି ଚ ବାହିରାଯ ୱିଯ ଅଟ୍ଠିକାଯପି ପଥୱୀଧାତୁଯା ଅଚେତନାଭାୱଦସ୍ସନେନ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ୱିଯ ଅକ୍କୋସନ୍ତେପି ପହରନ୍ତେପି ନିବ୍ବିକାରତା। ସମ୍ପତିୱତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନାତି ତଦା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ। ସମୁଦାଚାରୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନାତି ଆପାଥଗତେ ତସ୍ମିଂ ଅନିଟ୍ଠେ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣେ ଆରମ୍ମଣକରଣସଙ୍ଖାତୋତପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ସୋତଦ୍ୱାରେ ଜୱନୱେଦନା ଦୁକ୍ଖାତି ୱଚନତୋ। ତଥା ହି ‘‘ଉପନିସ୍ସଯୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱେଦନାଦଯୋପୀତି ‘‘ୱେଦନା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୱେଦନା ଚେୱ ସଞ୍ଞାଦଯୋ ଚ। ତେ ହି ଫସ୍ସେନ ସମାନଭୂମିକା ନ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତୱେଦନା। ଧାତୁସଙ୍ଖାତମେୱ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ଯଥାପରିଗ୍ଗହିତଂ ପଥୱୀଧାତୁସଙ୍ଖାତମେୱ ୱିସଯଂ। ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିପି ଦୁକ୍ଖନ୍ତିପି ଅନତ୍ତାତିପି ସମ୍ମସନୱସେନ ଅନୁପୱିସତି। ଏତେନ ବହିଦ୍ଧାୱିକ୍ଖେପାଭାୱମାହ, ପସୀଦତୀତି ପନ ଇମିନା କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ୱୀଥିପଟିପନ୍ନତଂ। ସନ୍ତିଟ୍ଠତୀତି ଇମିନା ଉପରୂପରି ୱିସେସାୱହଭାୱେନ ଅୱଟ୍ଠାନଂ ପଟିପକ୍ଖାଭିଭୱେନ ନିଚ୍ଚଲଭାୱତୋ। ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ଇମିନା ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହତୋ ୱିସେସେନ ମୁଚ୍ଚନଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ସମୁଟ୍ଠାନୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ‘‘ଅଧିମୋକ୍ଖଂ ଲଭତୀ’’ତି। ସୋତଦ୍ୱାରମ୍ହି ଆରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେତି ଇଦଂ ମୂଲପରିଞ୍ଞାଯ ମୂଲଦସ୍ସନଂ। ସୋତଦ୍ୱାରେହି ଆୱଜ୍ଜନୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାନଂ ଅଯୋନିସୋ ଆୱଜ୍ଜଯତୋ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନୱସେନ ଇଟ୍ଠେ ଆରମ୍ମଣେ ଲୋଭୋ, ଅନିଟ୍ଠେ ଚ ପଟିଘୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ‘‘ଇତ୍ଥୀ, ପୁରିସୋ’’ତି ରଜ୍ଜନାଦି ହୋତି, ତସ୍ସ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରଜୱନଂ ମୂଲଂ, ସବ୍ବଂ ୱା ଭୱଙ୍ଗାଦି। ଏୱଂ ମନୋଦ୍ୱାରଜୱନସ୍ସ ମୂଲୱସେନ ପରିଞ୍ଞା। ଆଗନ୍ତୁକତାୱକାଲିକପରିଞ୍ଞା ପନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରଜୱନସ୍ସେୱ ଅପୁବ୍ବଭାୱୱସେନ ଇତରଭାୱୱସେନ ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ସତିପଟ୍ଠାନସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ।

ଯଥାୱତୋ ଧାତୂନଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ କତପରିଗ୍ଗହସ୍ସପି ଅନାଦିକାଲଭାୱନାୱସେନ ଅଯୋନିସୋ ଆୱଜ୍ଜନଂ ସଚେପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ପତ୍ୱାତି ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନକିଚ୍ଚତଂ ପତ୍ୱା। ଏକଂ ଦ୍ୱେ ୱାରେ ଆସେୱନଂ ଲଭିତ୍ୱା, ନ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଂ। ନ ହି ଉପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁକଚିତ୍ତଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଅତ୍ଥି। ଯଦି ସିଯା, ପଟ୍ଠାନେ କୁସଲତ୍ତିକେ ପଟିଚ୍ଚୱାରାଦୀସୁ ‘‘ନ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ଆସେୱନେ ଦ୍ୱେ, ଆସେୱନପଚ୍ଚଯା ନ ମଗ୍ଗେ ଦ୍ୱେ’’ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ‘‘ନ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ଆସେୱନେ ଏକଂ (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୨୨୧), ଆସେୱନପଚ୍ଚଯା ନ ମଗ୍ଗେ ଏକ’’ନ୍ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୫୨) ଚ ପନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏକଂ ଦ୍ୱେ ୱାରେତି ଏତ୍ଥ ଚ ଏକଗ୍ଗହଣଂ ୱଚନସିଲିଟ୍ଠତାଯ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଦୁତିଯେ ମୋଘୱାରେ ଏକୱାରମେୱ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ପୱତ୍ତତି। ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ଏକୱାରଗ୍ଗହଣଂ, ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ଦ୍ୱେୱାରଗ୍ଗହଣଂ। ତତ୍ଥ ଦୁତିଯଂ ତତିଯଞ୍ଚ ପୱତ୍ତମାନଂ ଲଦ୍ଧାସେୱନଂ ୱିଯ ହୋତି। ଯସ୍ମା ପନ ‘‘ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ପତ୍ୱା ଏକଂ ଦ୍ୱେ ୱାରେଆସେୱନଂ ଲଭିତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ଭୱଙ୍ଗମେୱ ଓତରତୀ’’ତି ଇଦଂ ଦୁତିଯମୋଘୱାରୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ଭୱେଯ୍ୟ। ସୋ ଚ ଆରମ୍ମଣଦୁବ୍ବଲତାଯ ଏୱ ହୋତୀତି ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାଯଂ ନିଯମିତୋ। ଇଧ ପନ ତିକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାନୁଭାୱେନ ଅକୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅସମ୍ଭୱୱସେନ ଅଯୋନିସୋୱ ଆୱଜ୍ଜତୋ ଅଯୋନିସୋ ୱୱତ୍ଥାନଂ ସିଯା, ନ ଯୋନିସୋ, ତସ୍ମିଞ୍ଚ ପୱତ୍ତେ ମହତି ଅତିମହତି ୱା ଆରମ୍ମଣେ ଜୱନଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଚାରେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋ।

ଏତସ୍ସେୱ ୱା ସତିପି ଦୁୱିଧତାପରିକପ୍ପନେ ସୋ ଚ ଯଦି ଅନୁଲୋମେ ୱେଦନାତ୍ତିକେ ପଟିଚ୍ଚୱାରାଦୀସୁ ‘‘ଆସେୱନପଚ୍ଚଯା ନ ମଗ୍ଗେ ଦ୍ୱେ, ନ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ଆସେୱନେ ଦ୍ୱେ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ ସିଯା, (ଲବ୍ଭେଯ୍ୟ), ନ ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ପନ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମ୍ପି ଆସେୱନପଚ୍ଚଯୋ ସିଯା, କୁସଲାକୁସଲାନମ୍ପି

ସିଯା। ନ ହି ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ଯୁତ୍ତସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯତାପି ଧମ୍ମୋ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଅୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥି, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ପନ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଅୱୁତ୍ତୋ – ''କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାସେୱନପଚ୍ଚଯା। ଅକୁସଲଂ...ପେ... ନାସେୱନପଚ୍ଚଯା''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୯୩-୯୪) ୱଚନତୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ ଚ। ଅଥାପି ସିଯା ଅସମାନୱେଦନାନଂ ୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚ, ଏୱମପି ଯଥା – ''ଆୱଜ୍ଜନା କୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୧୭) ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ''ଆସେୱନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ତଂ ଜାତିଭେଦା ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚେ? ଭୂମିଭିନ୍ନସ୍ସ କାମାୱଚରସ୍ସ ରୂପାୱଚରାଦୀନଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱିଯ ଜାତିଭିନ୍ନସ୍ସପି ଭୱେୟ୍ୟାତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଏୱ ସିଯା, ଅଭିନ୍ନଜାତିକସ୍ସ ଚ ୱସେନ ଯଥା – ''ଆୱଜ୍ଜନା ସହେତୁକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ''ଆସେୱନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ନ ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ୱେଦନାତ୍ତିକେପି ''ଆସେୱନପଚ୍ଚଯା ନ ମଗ୍ଗେ ଏକଂ, ନ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ଆସେୱନେ ଏକ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଗଣନାଯ ନିଦ୍ଧାରିଯମାନାଯ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱା ଅଯଂ ମୋଘୱାରୋ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋ।

ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ପନ ୱୀଥିୱିପାକସନ୍ତତିଯା ଆୱଟ୍ଟନତୋ ଆୱଜ୍ଜନା, ତତୋ ୱିସଦିସସ୍ସ ଜୱନସ୍ସ କରଣତୋ ମନସିକାରୋତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭେୟ୍ୟ, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପଟ୍ଠାନେ ''ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ କୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିଆଦି ନ ୱୁତ୍ତଂ, ''ଆୱଜ୍ଜନା''ଇଚ୍ଚେୱ (ପଟ୍ଠା। ୧।୧। ୪୧୭) ୱୁତ୍ତଂ, ତମ୍ପି ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନତୋ ପରଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱା ଜୱନାନଂ ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଂ ଭୱିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ ରୂପାଦିଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତମାନଂ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ଜୱନଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରତି। ଜୱନଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱାତି ଚ ଜୱନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ, ନ ଜୱନଭାୱେନାତି। ଆସେୱନଂ ଲଭିତ୍ୱାତି ଚେତ୍ଥ ଆସେୱନଂ ୱିଯ ଆସେୱନନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ୱିପ୍ଫାରିକତ୍ତା ଚସ୍ସ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା ପୱତ୍ତିଯେୱ ଚେତ୍ଥ ଆସେୱନସଦିସତା। ୱିପ୍ଫାରିକତାଯ ହି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକତା ଚସ୍ସ ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିପ୍ଫାରିକମ୍ପି ଜୱନଂ ୱିଯ ଅନେକକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତତାଯ ଚ ନ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଆସେୱନଭାୱେନ ୱଉତୀତି ନ ଇମସ୍ସ ଆସେୱନତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଫଲଚିତ୍ତେସୁ ମଗ୍ଗପରିଯାଯୋ ୱିଯ ପରିଯାଯୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଯନ୍ତି ''ସଚେପୀ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋ ଏକୱାରମ୍ପି ରାଗାଦୀନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନୱସେନ ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଯୋଗାୱଚରୋ। କୋଟିପ୍ପତ୍ତୋତି ମତ୍ଥକଂ ପତ୍ତୋ। ପଟିପକ୍ଖେହି ଅନଭିଭୂତତ୍ତା ୱିସଦୱିପସ୍ସନାଞାଣତାଯ ତିକ୍ଖୱିପସ୍ସକୋ। ଆରମ୍ମଣଂ ପରିଗ୍ଗହିତମେୱ ହୋତି ''ଏୱଂ ମେ ଜୱନଂ ଜୱିତ''ନ୍ତି ସାରମ୍ମଣସ୍ସ ଜୱନସ୍ସ ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱୱୱତ୍ଥାପନସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱତୋ, ତଥା ଆୱଜ୍ଜନୱସେନ ୱା ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ତାୱଦେୱ ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନଭୂତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପରିଗ୍ଗହିତମେୱ ହୋତି। ଦୁତିଯସ୍ସ ପନ ୱସେନାତି ''ଅପରସ୍ସ ରାଗାଦିୱସେନ ଏକୱାରଂ ଜୱନଂ ଜୱତୀ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସ୍ସ ନାତିତିକ୍ଖୱିପସ୍ସକସ୍ସ ୱସେନ ''ତସ୍ସ ଧାତାରମ୍ମଣମେୱ ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀ''ତିଆଦିନା ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଆଗତତ୍ତା। ''ତମେନଂ ଉପଧିପହାନାଯ ପଟିପନ୍ନଂ ଉପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାଯ କଦାଚି କରହଚି ସତିସମ୍ମୋସା ଉପଧିପଟିସଂଯୁତ୍ତା ସରସଙ୍କପ୍ପା ସମୁଦାଚରନ୍ତି। ଦନ୍ଧୋ ଉଦାଯି ସତୁପ୍ପାଦୋ, ଅଥ ଖୋ ନଂ ଖିପ୍ପମେୱ ପଜହତି ୱିନୋଦେତି ବ୍ୟନ୍ତୀକରୋତି ଅନଭାୱଂ ଗମେତୀ''ତି ଲଟୁକିକୋପମେ। ତସ୍ସ ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ସୋତାପନ୍ନାଦଯୋ ତାୱ ପଜହନ୍ତୁ, ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ କଥଂ ପଜହତୀ''ତି ଚୋଦନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ''ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକୋ ହି ସତିସମ୍ମୋସେନ ସହସା କିଲେସେ ଉପ୍ପନ୍ନେ 'ମାଦିସସ୍ସ ନାମ ଭିକ୍ଖୁନୋ କିଲେସୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ'ତି ସଂୱେଗଂ କତ୍ୱା ୱୀରିଯଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ମଗ୍ଗେନ କିଲେସେ ସମୁଗ୍ଘାତେତି, ଇତି ସୋ ପଜହତି ନାମା''ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ତସ୍ସ ଧାତାରମ୍ମଣମେୱ ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତିଆଦିନା ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଆଗତତ୍ତା''ତିଆଦି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯଭାୱନେ ଚ ମଜ୍ଝିମସ୍ସ ୱସେନ ଅଯମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପରିଗ୍ଗହୱସେନାତି ଧାତୁପରିଗ୍ଗହୱସେନ। ମମ୍ମଚ୍ଛେଦନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତଅକ୍କୋସନାଦିଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପତ୍ୱା ସୋତଦ୍ୱାରେ କିଲମତି ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତଥା ପୋଥନପହରଣାଦିକଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପତ୍ୱା କାଯଦ୍ୱାରେ କିଲମତି।

ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ସଙ୍ଘସୋ ଉଦ୍ଧଂ ଆଚରନ୍ତି। ତଯିଦଂ ଅମନାପେହି ସମୁଦାଚରଣଂ ନାମ ପୋଥନପହରଣାଦିୱସେନ ଉପକ୍କମନମେୱାତି ଆହ ''ଉପକ୍କମନ୍ତୀ''ତି, ବାଧନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥାସଭାୱୋତି ଯଥା ପାଣିପ୍ପହାରାଦୀହି ଘଟ୍ଟିତମତ୍ତୋ ୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜତି, ତଥାସଭାୱୋ। ''ଉଭତୋଦଣ୍ଡକେନ ଚେପି, ଭିକ୍ଖୱେ, କକଚେନା''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୩୨) ଓୱାଦଦାନଂ ନାମ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ଆୱେଣିକନ୍ତି ଆହ ''ୱୁତ୍ତଂ ଖୋ ପନେତଂ ଭଗୱତାତି ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋପି...ପେ... କକଚୂପମୋୱାଦଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋପୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସପି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଭାୱତୋତି କେଚି । ଯଂ ପନ କକଚୋକନ୍ତକେସୁପି ମନୁସ୍ସେସୁ ଅପ୍ପଦୁସ୍ସନଂ ନିବ୍ବିକାରଂ, ତଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋପି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ଧମ୍ମଂ ଅନୁସ୍ସରତିଯେୱାତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଭିକ୍ଖୁନୋ ଗୁଣନ୍ତି ଅରିଯଧମ୍ମାଧିଗମନସିଦ୍ଧଂ ଗୁଣମାହ। ସୋ ଚ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଅରିଯାନଂ ଗୁଣୋତି ତଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋପି ସଙ୍ଘଂ ଅନୁସ୍ସରତି ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖା ଅଧିପ୍ପେତା, ତସ୍ମା ଉପେକ୍ଖା କୁସଲନିସ୍ସିତା ନ ସଣ୍ଠାତୀତି ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ସଙ୍ଖିତ୍ତମ୍ପି ସଙ୍ଖାରଗତେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନଂ ନ ଲଭତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାତି ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା ୱିୟ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ ନିବ୍ବିକାରତାସାମଞ୍ଞେନ । ତେନାହ ‘‘ସା ପନେସା’’ତିଆଦି। ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଠାନେ ଠପେତି ‘‘ଲାଭା ୱତ ମେ, ସୁଲଦ୍ଧଂ ୱତ ମେ’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ତମନତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୋ।

୩୦୩।ଆପୋଗତନ୍ତି ଆବନ୍ଧନୱସେନ ଆପୋ, ତଦେୱ ଆପୋସଭାୱଂ ଗତତ୍ତା ଆପୋଗତଂ, ସଭାୱେନେୱ ଆପୋଭାୱଂ ୱା ପତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ପନ ସୋ ଆପୋଭାୱସଙ୍ଖାତୋ ଅଲ୍ଲଯୂସଭାୱୋ ସସମ୍ଭାରପଥୱୀସସମ୍ଭାରୋଦକାଦିଗତେ ସଙ୍ଖିତ୍ତମ୍ପି ଆପସ୍ମିଂ ୱିଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସବ୍ବଆପେସୁ ଗତଂ ଅଲ୍ଲଯୂସଭାୱଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତି, ଦ୍ରୱଭାୱଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପକୁପ୍ପତୀ’’ତି ପାକତିକପକୋପଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ଓଘୱସେନ ୱଡ୍ଢତୀ’’ତି। ତେନାହ ‘‘ଅୟମସ୍ସ ପାକତିକୋ ପକୋପୋ’’ତି। ଇତରଂ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଆପୋସଂୱଟ୍ଟକାଲେ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଓଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଓଗମନନ୍ତି ପରିୟାଦାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଅଧୋଗମନମତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଉଦ୍ଧନେ…ପେ… ପାପୁଣନ୍ତୀ’’ତି।

୩୦୪।ସବ୍ବତେଜେସୁ ଗତନ୍ତି ଇନ୍ଧନାଦିୱସେନ ଅନେକଭେଦେସୁ ସବ୍ବେସୁ ତେଜୋକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଗତଂ ପୱତ୍ତଂ। ଯଥା ପୀତି ଏୱ ପୀତିଗତଂ, ଏୱଂ ତେଜୋ ଏୱ ତେଜୋଗତଂ, ତେଜନୱସେନ ପୱତ୍ତିମତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଆପୋଗତଂ, ୱାୟୋଗତଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ପୁରିମେ’’ତିଆଦି। ଏକାହିକଜରାଦିଭାୱେନାତି ଏକାହିକାଦିଜରାଭେଦେନ। ଉସୁମଜାତୋତି ଉସ୍ମାଭିଭୂତୋ। ଜୀରତୀତି ଜିଣ୍ଣୋ ହୋତି। ତେଜୋଧାତୁୱସେନ ଲଦ୍ଧୂମାନା ଇମସ୍ମିଂ କାୟେ ଜରାପୱତ୍ତି ପାକଟଜରାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିୟୱେକଲ୍ଲତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱଲିପଲିତାଦିଭାୱନ୍ତି ୱଲିତପଲିତଭାୱଂ, ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ସିଥିଲଭାୱଞ୍ଚ। କୁପ୍ପିତେନାତି ଖୁଭିତେନ। ସତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତାପେତ୍ୱା ତାପେତ୍ୱା ସୀତୂଦକେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଟସପ୍ପି ସତଧୋତସପ୍ପୀତି ୱଦନ୍ତି। ସରୀରେ ପକତିଉସୁମଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଉଣ୍ହଭାୱୋ ସନ୍ତାପୋ, ସରୀରସ୍ସ ଦହନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ମହାଦାହୋ ପରିଦାହୋତି ଅୟମେତ୍ଥ ତେସଂ ୱିସେସୋ। ଅସିତନ୍ତି ଭୁତ୍ତଂ। ଖାୟିତନ୍ତି ଖାଦିତଂ। ସାୟିତନ୍ତି ଅସ୍ସାଦିତଂ। ସମ୍ମା ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ସମୱେପାକିନିୟା ଗହଣିୟା ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅସମ୍ମାପରିପାକୋପି ୱିସମପାକିନିୟା ଗହଣିୟା ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ରସାଦିଭାୱେନାତି ରସରୁଧିରମଂସମେଦନ୍ହାରୁଅଟ୍ଠିଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜସୁକ୍କଭାୱେନ। ୱିୱେକନ୍ତି ପୁଥୁଭାୱଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିସଦିସଭାୱଂ। ଅସିତାଦିଭେଦସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ପରିଣାମେ ରସୋ ହୋତି, ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ରସଧାତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ରସସ୍ସ ପରିଣାମେ ‘‘ରୁଧିର’’ନ୍ତିଆଦିନା ସବ୍ବଂ ନେତବ୍ବଂ।

ହରିତନ୍ତନ୍ତି ହରିତମେୱ, ଅନ୍ତ-ସଦ୍ଦେନ ପଦୱଡ୍ଢନଂ କତଂ ଯଥା ‘‘ୱନନ୍ତଂ ସୁତ୍ତନ୍ତ’’ନ୍ତି। ଚମ୍ମନିଲ୍ଲେଖନଂ ଚମ୍ମଂ ଲିଖିତ୍ୱା ଛଡ୍ଡିତକସଟଂ।

୩୦୫।ଉଗ୍ଗାରହିକ୍କାରାଦୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଉଦ୍ଦେକଖୀପନାଦିପୱତ୍ତକୱାତାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପିତ୍ତସେମ୍ହଲସିକାଦିନୀହରଣୱାତସ୍ସ ଚେୱ ଉସୁମୱାତସ୍ସ ଚ ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଦିପି କୁଚ୍ଛି-ସଦ୍ଦୋ ଉଦରପରିୟାୟୋ, କୋଟ୍ଠ-ସଦ୍ଦେନ ପନ ଅବ୍ଭନ୍ତରସ୍ସ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ତଦୱସିଟ୍ଠୋ ଉଦରପଦେସୋ ଇଧ କୁଚ୍ଛି-ସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘କୁଚ୍ଛିସୟା ୱାତାତି ଅନ୍ତାନଂ ବହିୱାତା’’ତି। ସମିଞ୍ଜନପସାରଣାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଆଲୋକନୱିଲୋକନୌଦ୍ଧରଣାଦିକା ସବ୍ବା କାୟିକକିରିୟା ସଙ୍ଗହିତା। ଅସ୍ସସତି ଉଦକଂ ଏତସ୍ମାତି ଓସ୍ସସନଂ, ଛଦନନ୍ତୋ। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ।

୩୦୬।ନିସ୍ସତ୍ତଭାୱନ୍ତି ଅନତ୍ତକତଂ। ଯଥାଦସ୍ସିତା ହି ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁୟୋ ଅନତ୍ତନିୟଂ କେୱଲଂ ଧାତୁମତ୍ତା ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ପରିୱାରିତୋତି ପରିୱାରିତଭାୱେନ ଠିତୋ ପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ଏତାନୀ’’ତିଆଦି, କଟ୍ଠାଦୀନି ସନ୍ନିୱେସୱିସେସୱସେନ ଠପିତାନୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅଞ୍ଞଥା ଅଗାରସମଞ୍ଞାୟ ଭାୱତୋ। ତେନାହ ‘‘କଟ୍ଠାଦୀସୁ ପନା’’ତିଆଦି। ଯଦତ୍ଥଂ ପାଠଇୟଂ ‘‘ସେୟ୍ୟଥାପି, ଆୱୁସୋ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ, ତମତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା କଟ୍ଠାଦୀନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

କାମଂ ହେଟ୍ଠା ‘‘ମତ୍ତଟ୍ଠକସ୍ସ କାୟସ୍ସା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୩୦୨) ଅଭିଭାଗେନ ଏକଦେସେନ ଚ ଉପାଦାରୂପମ୍ପି କଥିତଂ, ତଥା ୱେଦନାଦୟୋ ଖନ୍ଧଭାୱେନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ନ କଥିତା, ତଥା ତଣ୍ହାପି ସମୁଦୟସଚ୍ଚଭାୱେନ। ଇତରାନି ପନ ସଚ୍ଚାନି ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ନ କଥିତାନି। ତେନେୱାହ ‘‘ହେଟ୍ଠା…ପେ… ନ କଥିତାନୀ’’ତି। ଚକ୍ଖୁପସାଦେ ନିରୁଦ୍ଧେତି ଚକ୍ଖୁପସାଦେ ୱିନଟ୍ଠେ। ଉପହତେତି ପୁବ୍ବକିମିଆଦୀହି ଉପଦ୍ଦୁତେ। ପଲିବୁଦ୍ଧେତି ପୁବ୍ବାଦିଉପ୍ପତ୍ତିୟା ୱିନା ପଟିଚ୍ଛାଦିତେ। ତଜ୍ଜୋତି ତସ୍ସାନୁରୂପୋ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଅନୁରୂପୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ରୂପାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନମନସିକାରୋ ହଦୟସନ୍ନିସ୍ସୟୋପି ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ସତି ହୋତି, ଅସତି ନ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ‘‘ଚକ୍ଖୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନମନସିକାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଭୱଙ୍ଗାୱଟ୍ଟନଂ ତସ୍ସ ଯଥା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେ, ଏୱଂ ପସାଦପଚ୍ଚୟେପି ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ରୂପେ ଚ ପଟିଚ୍ଚା’’ତି। ନ୍ତି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ କିରିୟମନୋଧାତୁଚିତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥୱିହିତସ୍ସାତି ଅଞ୍ଞାରମ୍ମଣପସୁତସ୍ସ। ତଦନୁରୂପସ୍ସାତି ତେସଂ ଚକ୍ଖୁରୂପତଦାଭୋଗାନଂ ଅନୁରୂପସ୍ସ।

ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଦସ୍ସେତି ସରୂପତୋ ଅତ୍ଥାପତ୍ତିତୋ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତପ୍ପକାରୋ ଭୂତୋ, ତପ୍ପକାରଂ ୱା ପତ୍ତୋ ତଥାଭୂତୋ, ତସ୍ସ, ୟଥା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତାଦିସସ୍ସ ପଚ୍ଚୟାକାରସମୱେତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ତିସମୁଟ୍ଠାନରୂପନ୍ତି ଉତୁକମ୍ମାହାରସମୁଟ୍ଠାନରୂପଂ। ଇଦଞ୍ଚ ସତିପି ତଦା ଭୱଙ୍ଗାୱଜ୍ଜନଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପେ କେୱଲଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସମୁଟ୍ଠିତରୂପସ୍ସ ଅଭାୱମତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ନଗରଂ ୱିୟ ରଜ୍ଜେ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହେତବ୍ବତଂ ଗହେତବ୍ବତଂ ଗଚ୍ଛତି। ‘‘ତଥାଭୂତସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ୱେଦନାଦୟୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତାୱ, ୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣମେୱ। ସଙ୍ଖାରାତି ଚେତନାୱ ୱୁତ୍ତା ଚେତନାପଧାନତ୍ତା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତତ୍ଥ ପନ ଫସ୍ସଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟମନସିକାରଚିତ୍ତଟ୍ଠିତିୟୋପି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମାୱ। ଏକତୋ ସଙ୍ଗହୋ ‘‘ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା’’ତି ଏକତୋ ଗଣନା। ସମାଗମୋତି ୟଥାସକଂ ପଚ୍ଚୟୱସେନ ସମୋଧାନଂ। ସମୱାୟୋତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ସମୱେତତାୟ ସମୁଦିତଭାୱୋ।

ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମୋ ପଟିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପଜ୍ଜତି ଏତସ୍ମାତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ, ପଚ୍ଚୟାକାରୋ। ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମେ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମେ ପସ୍ସତି, ତେ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମେ ପସ୍ସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୟୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦ’’ନ୍ତିଆଦି। ଛନ୍ଦକରଣୱସେନାତି ତଣ୍ହାୟନୱସେନ। ଆଲୟକରଣୱସେନାତି ଅପେକ୍ଖାକରଣୱସେନ। ଅନୁନୟକରଣୱସେନାତି ଅନୁରଜ୍ଜନୱସେନ। ଅଜ୍ଝୋଗାହିତ୍ୱାତି ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ୱିୟ ଗିଲିତ୍ୱା ୱିୟ ନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ୱିୟ ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣୱସେନ। ଛନ୍ଦରାଗୋ ୱିନୟତି ପହୀୟତି ଏତ୍ଥାତି ଛନ୍ଦରାଗୱିନୟୋ ଛନ୍ଦରାଗପହାନଞ୍ଚାତି ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ। ଆହରିତ୍ୱାତି ପାଳିୟଂ ସରୂପତୋ ଅନାଗତମ୍ପି ଅତ୍ଥତୋ ଆନେତ୍ୱା ସଙ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ ଗହେତବ୍ବଂ। ଆହରଣୱିଧିଂ ପନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୟା ଇମେସୂ’’ତିଆଦିମାହ। ଇମେସୁ ତୀସୁ ଠାନେସୂତି ୟଥାୱୁତ୍ତେସୁ ସୁଖଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ତୀସୁ ଅଭିସମୟଟ୍ଠାନେସୁ। ଦିଟ୍ଠୀତି ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ୟାଥାୱଦସ୍ସନଂ। ଏୱଂ ସଙ୍କପ୍ପାଦୟୋପି ୟଥାରହଂ ୱେଦିତବ୍ବା। ଭାୱନାପଟିୱେଧୋତି ଭାୱନାୱସେନ ପଟିୱେଧୋ, ନ ଆରମ୍ମଣକରଣମତ୍ତେନ। ଅୟଂ ମଗ୍ଗୋତି ଅୟଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟସଚ୍ଚାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ। ଏତ୍ତାୱତାପୀତି ଏୱଂ ଏକସ୍ମିଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ୱତ୍ଥୁ ପରିଗ୍ଗହମୁଖେନପି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ମତ୍ଥକଂ ପାପନେନ ବହୁଂ ୱିପୁଲଂ ପରିପୁଣ୍ଣମେୱ ଭଗୱତୋ ସାସନଂ କତଂ ଅନୁଟ୍ଠିତଂ ହୋତି।

ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧମେୱ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜନଚିତ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଂ ନିରୁଦ୍ଧମ୍ପୀ’’ତି। ମନ୍ଦଥାମଗତମେୱାତି ମହତିୟା ନିଦ୍ଦାୟ ଅଭିଭୂତସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, କପିମିଦ୍ଧପରେତସ୍ସ ପନ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ କଦାଚି ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱେୟ୍ୟାତି। ଭୱଙ୍ଗସମୟେନେୱାତି ଭୱଙ୍ଗସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତନସମୟେନ ପଗୁଣଜ୍ଝାନପଗୁଣକମ୍ମଟ୍ଠାନପଗୁଣଗନ୍ଥେସୁ ତେସଂ ପଗୁଣଭାୱେନେୱ ଆଭୋଗେନ ୱିନାପି ମନସିକାରୋ ପୱତ୍ତତି। ତଥା ହି ପଗୁଣଂ ଗନ୍ଥଂ ପଗୁଣଭାୱେନେୱ ନିରନ୍ତରଂ ୱିୟ ଅଜ୍ଝୟମାନେ ଅଞ୍ଞୱିହିତତାୟ ‘‘ଏତ୍ତକୋ ଗନ୍ଥୋ ଗତୋ, ଏତ୍ତକୋ ଅୱସିଟ୍ଠୋ’’ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖଣା ନ ହୋତି। ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନମ୍ପୀତି ସଦ୍ଦଂ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନରୂପଂ, ନ ପୁବ୍ବେ ୱିୟ ତିସମୁଟ୍ଠାନମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତ୍ତା ଓଳାରିକତ୍ତା ଚ ଫସ୍ସଚେତନାୱ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଗହିତା, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅଭାୱା। ଏକଦେସମେୱ ସମ୍ମସନ୍ତୋତି ୟଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ଅତ୍ଥଂ ହେଟ୍ଠା ଅନୱସେସତୋ ଅନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଏକଦେସମେୱ ନିଦ୍ଦିସନୱସେନ ଦେସନାୟ ଆମସନ୍ତୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେତି ୟଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଞ୍ଚେୱ, ଆୱୁସୋ, ଚକ୍ଖୁ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୧।୩୦୬) ଛଦ୍ୱାରୱସେନ ନିଦ୍ଦିସନଟ୍ଠାନେ। ହେଟ୍ଠା ପରିହୀନଦେସନନ୍ତି – ‘‘ୟଂ ଉପାଦାରୂପଂ ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା ଉପରି ତୀଣି ଅରିୟସଚ୍ଚାନୀ’’ତି ନିଦ୍ଦେସୱସେନ ପରିହୀନଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ ସବ୍ବଂ। ତଂତଂଦ୍ୱାରୱସେନାତି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦିକଂ ତଂତଂଦ୍ୱାରୱସେନ। ଚତୁସଚ୍ଚୱସେନ ଆରଦ୍ଧା ଦେସନା ଚତୁସଚ୍ଚେନେୱ ପରିୟୋସାପିତାତି ଆହ ‘‘ୟଥାନୁସନ୍ଧିନାୱ ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ନିଟ୍ଠପେସୀ’’ତି।

ମହାହତ୍ଥିପଦୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୯। ମହାସାରୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୦୭।ନଚିରପକ୍କନ୍ତେତି ନ ଚିରଂ ପକ୍କନ୍ତେ, ପକ୍କନ୍ତସ୍ସ ସତୋ ନ ଚିରସ୍ସେୱ। ସଲିଙ୍ଗେନେୱାତି ମୁଣ୍ଡିୟକାସାୟଗ୍ଗହଣାଦିନା ଅତ୍ତନୋ ପୁରିମଲିଙ୍ଗେନେୱ। ପାଟିୟେକ୍କେ ଜାତେତି ୱିପନ୍ନାଚାରଦିଟ୍ଠିତାୟ ପକାସନୀୟକମ୍ମକରଣତୋ ପରଂ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟସଦିସେ ୱିସୁଂ ଭୂତେ। କୁଲପୁତ୍ତୋତି ଜାତିମତ୍ତେନ କୁଲପୁତ୍ତୋ। ଅସମ୍ଭିନ୍ନାୟାତି ସମ୍ଭେଦରହିତାୟ, ଜାତିସଙ୍କରୱିରହିତାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଜାତିସୀସେନ ଇଧ ଜାତିୱନ୍ତୁକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଓତିଣ୍ଣୋତି ୟସ୍ସ ଜାତି ଅନ୍ତୋ ଅନୁପୱିଟ୍ଠା’’ତି। ଜାତୋ ହି ସତ୍ତୋ ଜାତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଜାତିନିମିତ୍ତେନ ଦୁକ୍ଖେନ ଅନ୍ତୋ ଅନୁପୱିଟ୍ଠୋ ୱିୟ ୱିବାଧୀୟତି। ଜରାୟାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚୟା ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଲାଭା, ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ ଲବ୍ଭମାନାନଂ ସୁକତଭାୱୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଅଭିସଙ୍ଖତଭାୱୋ। ୱଣ୍ଣଭଣନନ୍ତି ଗୁଣକିତ୍ତନଂ। ଅପଞ୍ଞାତାତି ସମ୍ଭାୱନାୱସେନ ନ ପଞ୍ଞାତା। ଲାଭାଦିନିବ୍ବତ୍ତିୟାଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥେନ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଘାସଚ୍ଛାଦନମତ୍ତମ୍ପି ନ ଲଭନ୍ତୀ’’ତି। ଅପ୍ପେସକ୍ଖାତି ଅପ୍ପାନୁଭାୱା। ସା ପନ ଅପ୍ପେସକ୍ଖତା ଅଧିପତେୟ୍ୟସମ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ପରିୱାରସମ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ଅଭାୱେନ ପାକଟା ହୋତି। ତତ୍ଥ ପରିୱାରସମ୍ପତ୍ତିୟା ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅପ୍ପପରିୱାରା’’ତି ଆହ।

ସାରେନପି କେଚି ଅଜାନନେନ ଅଞ୍ଞାଲାଭେନ ୱା ଅସାରଭୂତମ୍ପି କଉଙ୍କଂ କରୋନ୍ତୀତି ତତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ''ସାରେନ ସାରକରଣୀଯ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅକ୍ଖଚକ୍କଯୁଗନଙ୍ଗଲାଦିକ''ନ୍ତି ଆହ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସାତି ସିକ୍ଖାତ୍ତଯସଙ୍ଗହସ୍ସ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ। ମହାରୁକ୍ଖସ୍ସ ମଗ୍ଗଫଲସାରସ୍ସ ଞାଣଦସ୍ସନଫେଗ୍ଗୁକସ୍ସ ସମାଧିତଚସ୍ସ ସୀଲପପଟିକସ୍ସ ଚଞ୍ଚଲସଭାୱା ସଂସପ୍ପଚାରୀତି ଚ ତତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯା ସାଖାପଲାସଂ ନାମ। ତେନେୱାତି ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକନିବ୍ବତ୍ତନେନେୱ। ସାରୋ ମେ ପତ୍ତୋତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବସାରୋ ନାମ ଇମିନା ଲାଭାଦିନିବ୍ବତ୍ତନେନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋତି ୱୋସାନଂ ନିଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚଂ ଆପନ୍ନୋ।

୩୧୦।ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ଞାଣଭୂତଂ ଦସ୍ସନଂ ୱିସଯସ୍ସ ସଚ୍ଛିକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣଂ। ସୁଖୁମଂ ରୂପନ୍ତି ଦେୱାଦୀନଂ, ଅଞ୍ଞମ୍ପି ୱା ସୁଖୁମସଭାୱଂ ରୂପଂ। ତେନାହ ''ଅନ୍ତମସୋ...ପେ... ୱିହରନ୍ତୀ''ତି, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ହି ଇଧ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ''ଞାଣଦସ୍ସନ''ନ୍ତି ଗହିତଂ।

୩୧୧।ଅସମଯୱିମୋକ୍ଖଂଆରାଧେତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତଂ ଅସମଯୱିମୋକ୍ଖଂ ପାଠଇଯା ଏୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କତମୋ ଅସମଯୱିମୋକ୍ଖୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠନ୍ନଞ୍ହି ସମାପଜ୍ଜନସମଯୋପି ଅତ୍ଥି ଅସମଯୋପି, ମଗ୍ଗୱିମୋକ୍ଖେନ ପନ ୱିମୁଚ୍ଚନସ୍ସ ସମଯୋ ୱା ଅସମଯୋ ୱା ନତ୍ଥି। ଯସ୍ସ ସଦ୍ଧା ବଲୱତୀ, ୱିପସ୍ସନା ଚ ଆରଦ୍ଧା, ତସ୍ସ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ତିଟ୍ଠନ୍ତସ୍ସ ନିସୀଦନ୍ତସ୍ସ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଚ ମଗ୍ଗଫଲପଟିୱେଧୋ ନାମ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଇତି ମଗ୍ଗୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁଚ୍ଚନ୍ତସ୍ସ ସମଯୋ ୱା ଅସମଯୋ ୱା ନତ୍ଥୀତି ସୋ ଅସମଯୱିମୋକ୍ଖୋ। ତେନାହ ''ଲୋକିଯସମାପତ୍ତିଯୋ ହୀ''ତିଆଦି।

ନ କୁପ୍ପତି, ନ ନସ୍ସତୀତି ଅକୁପ୍ପା, କଦାଚିପି ଅପରିହାନସଭାୱା। ସବ୍ବସଂକିଲେସେହି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ଚେତସୋ ୱିମୁତ୍ତୀତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି। ତେନାହ ''ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତୀ''ତି। ଅଯମତ୍ଥୋ ପଯୋଜନଂ ଏତସ୍ସାତି ଏତଦତ୍ଥଂ, ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ତସ୍ସ ଏସା ପରମକୋଟି। ଯଥାରଦ୍ଧସ୍ସ ସାରୋପମେନ ଫଲେନ ଦେସନା ନିଟ୍ଠାପିତାତି ଆହ ''ଯଥାନୁସନ୍ଧିନାୱ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠପେସୀ''ତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ମହାସାରୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୧୦। ଚୂଳଅସାରୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୧୨।ପିଙ୍ଗଲଧାତୁକୋତି ପିଙ୍ଗଲସଭାୱୋ ପିଙ୍ଗଲଚ୍ଛୱିକୋ, ପିଙ୍ଗଲକ୍ଖୋତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ପବ୍ବଜିତସମୂହସଙ୍ଖାତୋ ସଙ୍ଘୋ, ନ ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ସଙ୍ଗହିତଭାୱେନ। ସଙ୍ଘୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥି ପରିୱାରଭୂତୋତି ସଙ୍ଘିନୋ। ସ୍ୱେୱାତି ସୋ ଏୱ ପବ୍ବଜିତସମୂହସଙ୍ଖାତୋ। ଆଚାରସିକ୍ଖାପନୱସେନାତି ଅତ୍ତନା ପରିକପ୍ପିତଅଚେଲୱତାଦିଆଚାରସିକ୍ଖାପନୱସେନ। ପଞ୍ଞାତାତି ଯଥାସକଂ ସମାଦିନ୍ନୱତୱସେନ ଚେୱ ୱିଞ୍ଞାତଲଦ୍ଧିୱସେନ ଚ ପଞ୍ଞାତା। ଲଦ୍ଧିକରାତି ତସ୍ସା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ଉପ୍ପାଦକା। ବହୁଜନସ୍ସାତି ପୁଥୁଜନସ୍ସ। ତସ୍ସ ପନ ଆଗମସମ୍ପଦାପି ନାମ ନତ୍ଥି, କୁତୋ ଅଧିଗମୋତି ଏକଂସତୋ ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଏୱାତି ଆହ ''ଅସ୍ସୁତୱତୋ ଅନ୍ଧବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସା''ତି। ନ ହି ୱିଞ୍ଞୂ ଅପ୍ପସାଦନୀଯେ ପସୀଦନ୍ତି। ମଙ୍ଗଲେସୁ କାତବ୍ବଦାସକିଚ୍ଚକରୋ ଦାସୋ ମଙ୍ଗଲଦାସୋ।

ତନ୍ତାୱୁତାନନ୍ତି ତନ୍ତେ ପସାରେତ୍ୱା ୱୀତାନଂ। ଗଣ୍ଡନକିଲେସୋତି ସଂସାରେ ବନ୍ଧନକିଲେସୋ। ଏୱଂ ୱାଦିତାଯାତି ଏୱଂ ପଟିଞ୍ଞତାଯ, ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିତାଯ ୱା। ନିଯ୍ୟାନିକାତି ନିଯ୍ୟାନଗତିସମ୍ପାଟିହୀରକା ଅନୁପାରମ୍ଭୂତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନୋ ଚେ ନିଯ୍ୟାନିକାତି ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜନା। ତେସଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁପଟିଞ୍ଞାଯ ଅଭୂତତ୍ତା ତସ୍ସା ଅଭୂତଭାୱକଥନେନ ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ନ କାଚି ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧୀତି ଆହ ''ନେସଂ ଅନିଯ୍ୟାନିକଭାୱକଥନେନ ଅତ୍ଥାଭାୱତୋ''ତି।

୩୧୮। ନିହୀନଲୋକାମିସେ ଲୀନୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଏତସ୍ସ, ନ ପନ ନିବ୍ବାନେତି। ଲୀନଜ୍ଝାସଯୋ। ସାସନଂ ସିଥିଲଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି ସିକ୍ଖାଯ ନ ତିବ୍ବଗାରୱତ୍ତା।

୩୨୩।ହେଟ୍ଠାତି ଅନନ୍ତରାତୀତସୁତ୍ତେ ମହାସାରୋପମେ। ପଠମଜ୍ଝାନାଦିଧମ୍ମା ୱିପସ୍ସନାପାଦକାତି ୱିପସ୍ସନାଯ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତା। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଚୂଳଅସାରୋପମେ ଆଗତା। ନିରୋଧପାଦକାତି ଅନାଗାମିନୋ, ଅରହନ୍ତୋ ୱା ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ସମତ୍ଥା। ତସ୍ମାତି ନିରୋଧପାଦକତ୍ତା। ପଠମଜ୍ଝାନାଦିଧମ୍ମା ଞାଣଦସ୍ସନତୋ ଉତ୍ତରିତରାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଚୂଳସାରୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ଓପମ୍ମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

୪। ମହାଯମକଓଗ୍ଗୋ

୧। ଚୂଳଅଗୋସିଙ୍ଗସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୩୨୫। ଞାତୀନଂ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୬।୧୯) ନିୱାସଟ୍ଠାନଭୂତୋ ଗାମୋ ଞାତିକୋ, ସୋ ଏଓ ନାତିକୋ। ସୋ କିର ଗାମୋ ଯେସଂ ସନ୍ତକୋ, ତେସଂ ପୁବ୍ବପୁରିସେନ ଅତ୍ତନୋ ଞାତୀନଂ ସାଧାରଣଭାୱେନ ନିୱେସିତୋ, ତେନ ‘‘ନାତିକୋ’’ତି ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ। ଅଥ ପଚ୍ଛା ତତ୍ଥ ଦ୍ୱୀହି ଦାୟାଦେହି ଦ୍ୱିଧା ୱିଭଜିତ୍ୱା ପରିଭୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚୂଳପିତିମହାପିତିପୁତ୍ତାନଂ ଦ୍ୱେ ଗାମା’’ତି। ଗିଞ୍ଜକା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଇଟ୍ଠକା, ଗିଞ୍ଜକାହିୟେୱ କତୋ ଆୱସଥୋ ଗିଞ୍ଜକାୱସଥୋ। ତସ୍ମିଂ କିର ପଦେସେ ମତ୍ତିକା ସକ୍ଖରମରୁମ୍ବୱାଲିକାଦୀହି ଅସମ୍ମିସ୍ସା ଅକଠିନା ସଣ୍ହା ସୁଖୁମା, ତାୟ କତାନି କୁଲାଲଭାଜନାନିପି ସିଲାମୟାନି ୱିୟ ଦଳ୍ହାନି, ତସ୍ମା ତେ ଉପାସକା ତାୟ ମତ୍ତିକାୟ ଦୀଘପୁଥୁଲିଟ୍ଠକା କାରେତ୍ୱା ତାହି ଠପେତ୍ୱା ଦ୍ୱାରବାହୱାତପାନକୱାଟତୁଲାୟୋ ସେସଂ ସବ୍ବଂ ଦବ୍ବସମ୍ଭାରେନ ୱିନା ଇଟ୍ଠକାହି ଏୱ ପାସାଦଂ କାରେସୁଂ। ତେନାହ ‘‘ଇଟ୍ଠକାହେୱା’’ତିଆଦି।

ଗୋସିଙ୍ଗସାଲୱନଦାୟନ୍ତି ଗୋସିଙ୍ଗସାଲୱନନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ରକ୍ଖିତଂ ଅରଞ୍ଞଂ। ଜେଟ୍ଠକରୁକ୍ଖସ୍ସାତି ୱନପ୍ପତିଭୂତସ୍ସ ସାଲରୁକ୍ଖସ୍ସ। ସାମଗ୍ଗିରସନ୍ତି ସମଗ୍ଗଭାୱାଦିଗୁଣଂ ୱିୱେକସୁଖଂ। ଉପରିପଣ୍ଣାସକେ ଉପକ୍କିଲେସସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୩।୨୩୬-୨୩୮) ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲୋ କଥିତୋ, ଇଧ ଚୂଳଅଗୋସିଙ୍ଗସୁତ୍ତେ ଖୀଣାସୱକାଲୋ କଥିତୋ। କତକିଚ୍ଚାପି ହି ତେ ମହାଥେରା ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରଂ ପରେସଂ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଂ ଆପଜ୍ଜନଞ୍ଚ ସମ୍ପସ୍ସନ୍ତା ପରମଞ୍ଚ ୱିୱେକଂ ଅନୁବ୍ରୂହନ୍ତା ସାମଗ୍ଗିରସଂ ଅନୁଭୱମାନା ତତ୍ଥ ୱିହରନ୍ତି। ତଦାତି ତସ୍ମିଂ ଉପକ୍କିଲେସସୁତ୍ତଦେସନାକାଲେ। ତେତି ଅନୁରୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖା କୁଲପୁତ୍ତା। ଲଦ୍ଧସ୍ସାଦାତି ୱିପସ୍ସନାୟ ୱୀଥିପଟିପତ୍ତିୟା ଅଧିଗତସ୍ସାଦା। ୱିପସ୍ସନା ହି ପୁବ୍ବେନାପରଂ ୱିସେସଂ ଆୱହନ୍ତୀ ପୱତ୍ତମାନା ସାତିସୟଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଆୱହତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ଯତୋ ଯତୋ ସମ୍ମସତି, ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦୟବ୍ବୟଂ;

ଲଭତି ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ, ଅମତଂ ତଂ ୱିଜାନତ’’ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୩୭୪);

ଲଦ୍ଧପତିଟ୍ଠା ମଗ୍ଗଫଲାଧିଗମନେନ। ସତି ହି ମଗ୍ଗଫଲାଧିଗମେ ସାସନେ ପତିଟ୍ଠା ଲଦ୍ଧା ନାମ ହୋତି, ନୋ ଅଞ୍ଞଥା।

କାମଂ ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନାପି ମହାସାୱକପରିୟାପନ୍ନାୱ, ଅଗ୍ଗସାୱକଭାୱେନ ପନ ନେସଂ ୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଧମ୍ମସେନାପତିମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରେସୁ ୱା’’ତି ୱିସୁଂ ଗହଣଂ। ସତିପି ହି ସାମଞ୍ଞଯୋଗେ ୱିସେସୱନ୍ତୋ ୱିସୁଂ ଗୟ୍ହନ୍ତି ଯଥା ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣା ଆଗତା, ୱାସିଟ୍ଠୋପି ଆଗତୋ’’ତି। ତେସୁ ପନ ୱିସୁଂ ଗହିତେସୁପି ‘‘ଅସୀତିମହାସାୱକେସୂ’’ତି ଅସୀତିଗ୍ଗହଣଂ ଅପ୍ପକଂ ଊନମଧିକଂ ୱା ଗଣନୁପଗଂ ନ ହୋତୀତି। ଅନ୍ତମସୋତି ଇଦଂ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାକଭାୱେନ ଆସନ୍ନଚାରିତାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୀକାତି ହତ୍ଥାନୀକା, ହତ୍ଥାନୀକତୋ ହତ୍ଥିସମୂହତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କାଳଅସୀହୋ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଯୂଥଚରୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯୂଥା ନିସ୍ସଟୋ କାଳଅସୀହୋ ୱିୟା’’ତି। କେସରୀ ପନ ଏକଚରୋୱ। ୱାତଚ୍ଛିନ୍ନୋ ୱଲାହକୋ ୱିୟାତି ୱାତଚ୍ଛିନ୍ନୋ ପବ୍ବତକୂଟପ୍ପମାଣୋ ୱଲାହକଚ୍ଛେଦୋ ୱିୟ। ତେସଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନତୋତି ଯଥା ନାମ ଜିଘଚ୍ଛିତସ୍ସ ଭୋଜନେ, ପିପାସିତସ୍ସ ପାନୀୟେ, ସୀତେନ ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଉଣ୍ହେ, ଉଣ୍ହେନ ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ସୀତେ, ଦୁକ୍ଖିତସ୍ସ ସୁଖେ ଅଭିରୁଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱମେୱଂ ଭଗୱତୋ କୋସମ୍ବକେ ଭିକ୍ଖୂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିୱାଦାପନ୍ନେ ଦିସ୍ୱା ଅପରେ ସମଗ୍ଗୱାସଂ ୱସନ୍ତେ ଆୱଜ୍ଜିତସ୍ସ ଇମେ ତଯୋ କୁଲପୁତ୍ତା ଆପାଥଂ ଆଗମିଂସୁ, ଅଥ ନେ ପଗ୍ଗଣ୍ହିତୁକାମୋ ଉପସଙ୍କମି, ଏୱାୟଂ ପଟିପତ୍ତିଅନୁକ୍କମେନ କୋସମ୍ବକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱିନୟନୁପାୟୋ ହୋତୀତି। ତେନାହ ‘‘ତେସଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନତୋ’’ତି। ଏତେନେୱ ପଚ୍ଛିମଜନତଂ ଅନୁକମ୍ପନତୋତି ଇଦମ୍ପି କାରଣଂ ଏକଦେସେନ ସଂୱଣ୍ଣିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉକ୍କଂସିତ୍ୱାତି ଯଥାଭୂତେହି ଗୁଣେହି ସମ୍ପହଂସନେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱିସିଟ୍ଠେ କତ୍ୱା ପସଂସାୱସେନ ଚେତଂ ଆମେଡିତୱଚନଂ।

ତଂ ଅରଞ୍ଞଂ ରକ୍ଖନ୍ତି ୱନସାମିନା ଆଣତ୍ତୋ। ରକ୍ଖିତଗୋପିତଂ ୱନସଣ୍ଡଂ, ନ ମହାୱନାଦି ୱିୟ ଅପରିଗ୍ଗହିତଂ। ସୀଲାଦିପ୍ପଭେଦାୟ ଅତ୍ତତ୍ଥାୟ ପଟିପନ୍ନା ଅତ୍ତକାମା, ନ ଅପରିଜ୍ଜତ୍ତସିନେହାତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ହିତଂ କାମୟମାନା’’ତି। ତେନାହ ‘‘ଯୋ ହୀ’’ତିଆଦି। ଭିନ୍ଦେୟ୍ୟାତି ୱିନାସେୟ୍ୟ।

ଦୁବ୍ବଲମନୁସ୍ସାତି ପଞ୍ଞାୟ ଦୁବ୍ବଲା ଅୱିଦ୍ଦସୁନୋ ମନୁସ୍ସା। ତାନୀତି ଅଭିଜାତିଆଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନପାଟିହାରିୟାନି। ଚୀୱରଗବ୍ଭେନ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱାତି ଚୀୱରସଙ୍ଖାତେ ଓୱରକେ ନିଗୂହିତ୍ୱା ୱିୟ। ନ ହି ଚୀୱରପାରୁପନମତ୍ତେନ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ହୋତି। ‘‘ମା ସୁଧ କୋଚିମଂ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ

ଅଞ୍ଞାସୀ''ତି ପନ ତଥାରୂପେନ ଇଙ୍ଗିତସଞ୍ଞାରେନ ତଂ ଛାଦେତ୍ଵା ଗତୋ ଭଗଵା ତଥା ଵୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ''ଅଞ୍ଞାତକଵେସେନ ଅଗମାସୀ''ତି।

ଅଭିକ୍କମଥାତି ପଦଂ ଅଭିମୁଖଭାଵେନ ଵିଧିମୁଖେନ ଵଦତୀତି ଆହ ''ଇତୋ ଆଗଚ୍ଛଥା''ତି। ବୁଦ୍ଧାନଂ କାଯୋ ନାମ ସୁଵିସୁଦ୍ଧଜାତିମଣି ଵିଯ ସୋଭନୋ, କିଞ୍ଚି ମଲଂ ଅପନେତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି, କିମତ୍ଥଂ ଭଗଵା ପାଦେ ପକ୍ଖାଲେସୀତି ଆହ ''ବୁଦ୍ଧାନ''ନ୍ତିଆଦି।

୩୨୬।ଅନୁରୁଦ୍ଧାତି ଵା ଏକସେସନଯେନ ଵୁତ୍ତଂ ଵିରୂପେକସେସସ୍ସପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା, ଏଵଞ୍ଚ କତ୍ଵା ବହୁଵଚନନିଦ୍ଦେସୋପି ସମତ୍ଥିତୋ ହୋତି। ଇରିଯାପଥୋ ଖମତୀତି ସରୀରସ୍ସ ଲହୁଟ୍ଠାନତାଯ ଚତୁବ୍ବିଧୋପି ଇରିଯାପଥୋ ସୁଖପ୍ପଵତ୍ତିକୋ। ଜୀଵିତଂ ଯାପେତୀତି ଯାପନାଲକ୍ଖଣଂ ଜୀଵିତଂ ଇମଂ ସରୀରଯନ୍ତଂ ଯାପେତି ସୁଖେନ ପଵତ୍ତେତି। ଉଞ୍ଛାଚରିଯାଯ ଵା କଟଚ୍ଛୁଭିକ୍ଖଂ ଵାତି ଇଦଂ ମକରଵୁତ୍ତିଯା ମିସ୍ସକଭତ୍ତେନ ଯାପନଂ ଵଦନ୍ତି କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ଭିକ୍ଖାଚାରଵତ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛତୀ''ତି।

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଂସନ୍ଦତୀତି ସତିପି ଉଭଯେସଂ କଲାପାନଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଭେଦେ ପଚୁରଜନେହି ଦୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟନାନତ୍ତଂ ଖୀରୋଦକସମ୍ମୋଦିତଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେଵ ସଂସଟ୍ଠଂ ଵିଯ ହୁତ୍ଵା ତିଟ୍ଠତି। ତେନାହ ''ଵିସୁଂ ନ ହୋତି, ଏକତ୍ତଂ ଵିଯ ଉପେତୀ''ତି। ପିଯଭାଵଦୀପନାନି ଚକ୍ଖୂନି ପିଯଚକ୍ଖୂନି। ପିଯାଯତି, ପିଯାଯିତବ୍ବୋତି ଵା ପିଯୋତି। ସମଗ୍ଗଵାସସ୍ସ ଯଂ ଏକନ୍ତକାରଣଂ, ତଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଭଗଵା ''ଯଥା କଥଂ ପନା''ତିଆଦିମାହାତି ''କଥନ୍ତି କାରଣପୁଚ୍ଛା''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଯୋ ନେସଂ ମେତ୍ତାସହିତାନଂଯେଵ କମ୍ମାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାକାରୋ, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ''କଥ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା। ତଥା ହି ପରତୋ ''ଏଵଂ ଖୋ ମଯଂ, ଭନ୍ତେ''ତିଆଦିନା ଥେରେହି ଵିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କଥିତଂ।

ମିତ୍ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମେତ୍ତଂ, କାଯକମ୍ମଂ। ଆଵୀତି ପକାସଂ। ରହୋତି ଅପ୍ପକାସଂ। ଯଞ୍ହି ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ମେତ୍ତଂ କାଯକମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତି, ତଂ ତସ୍ସ ସମ୍ମୁଖା ଚେ, ପକାସଂ ହୋତି, ପରମ୍ମୁଖା ଚେ, ଅପ୍ପକାସଂ। ତେନାହ ''ଆଵି ଚେଵ ରହୋ ଚାତି ସମ୍ମୁଖା ଚେଵ ପରମ୍ମୁଖା ଚା''ତି। ଇତରାନୀତି ପରମ୍ମୁଖା କାଯଵଚୀକମ୍ମାନି। ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପତୋ ଵୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଵିଵରିତୁଂ ''ଯଂ ହୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ସମ୍ମଜ୍ଜନାଦିଵସେନ ପଟିଜଗ୍ଗିତବ୍ବଯୁତ୍ତଂ ଠାନଂ ଵା। ତଥେଵାତି ଯଥା ସମ୍ମୁଖା କତେ ମେତ୍ତାକାଯକମ୍ମେ ଵୁତ୍ତଂ, ତଥେଵ । ''କଚ୍ଚି ଖମନୀଯ''ନ୍ତି ଏଵମାଦିକା କଥା ସମ୍ମୋଦନୀଯକଥା। ଯଥା ପରେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ତନୋ ଛିଦ୍ଦଂ ନ ହୋତି, ତଥା ପଟିସନ୍ଥାରଵସେନ ପଵତ୍ତା କଥା ପଟିସନ୍ଥାରକଥା। ''ଅହୋ ତଦା ଥେରେନ ମଯ୍ହଂ ଦିନ୍ନୋ ଓଵାଦୋ, ଦିନ୍ନା ଅନୁସାସନୀ''ତି ଏଵଂ କାଲନ୍ତରେ ସରିତବ୍ବଯୁତ୍ତା, ଛସାରଣୀଯପଟିସଂଯୁତ୍ତା ଵା କଥା ସାରଣୀଯକଥା। ସୁତ୍ତପଦଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ଵା ତସ୍ସ ଅତ୍ଥନିଦ୍ଦେସଵସେନ ସୀଲାଦିଧମ୍ମପଟିସଂଯୁତ୍ତା କଥା ଧମ୍ମୀକଥା। ସରେନ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଉଚ୍ଚାରଣଂ ସରଭଞ୍ଞଂ। ପଞ୍ହସ୍ସ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପୁଚ୍ଛନଂ ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛନଂ। ତସ୍ସ ଯଥାପୁଚ୍ଛିତସ୍ସଆଦିସନଂ ପଞ୍ହଵିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ଏଵଂ ସମନ୍ନାହରତୋତି ଏଵଂ ମନସିକରୋତୋ, ଏଵଂ ମେତ୍ତଂ ଉପସଂହରତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏକତୋ କାତୁଂ ନ ସକ୍କା, ତସ୍ମା ନାନା। ହିତଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ତନୋ ଵିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ହିତଭାଵେନ। ନିରନ୍ତରଟ୍ଠେନାତି ଅନ୍ତରାଭାଵେନ ଭେଦାଭାଵେନ। ଅଵିଗ୍ଗହଟ୍ଠେନାତି ଅଵିରୋଧଭାଵେନ। ସମଗ୍ଗଟ୍ଠେନାତି ସହିତଭାଵେନ। ପରିଭଣ୍ଡଂ କତ୍ଵାତି ବହଲତନୁମତ୍ତିକାଲେପେହି ଲିମ୍ପେତ୍ଵା। ଚୀଵରଂ ଵା ଧୋଵନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଚୀଵରଂ ଵା ଧୋଵନ୍ତି। ପରିଭଣ୍ଡଂ ଵାତି ଅତ୍ତନୋ ପଣ୍ଣସାଲାଯ ପରିଭଣ୍ଡଂ ଵା କରୋନ୍ତି।

୩୨୭।ପଟିଵିରୁଦ୍ଧା ଏଵାତି ଏତ୍ଥାପି ''ଯେଭୁଯ୍ୟେନା''ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ଵା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ତେସଂ ଅପ୍ପମାଦଲକ୍ଖଣନ୍ତି ତେସଂ ଅପ୍ପମଜ୍ଜନସଭାଵଂ। କଚ୍ଚି ପନ ଵୋ ଅନୁରୁଦ୍ଧା ସମଗ୍ଗାତି ଏତ୍ଥାପି ଵୋତି ନିପାତମତ୍ତଂ, ପଚ୍ଚତ୍ତଵଚନଂ ଵା, କଚ୍ଚି ତୁମ୍ହେତି ଏଵମତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ସମୁଗ୍ଗପାତିନ୍ତି ସମୁଗ୍ଗପୁଟସଦିସଂ ପାତିଂ।

ପଣ୍ଣସାଲାଯଂ ଅନ୍ତୋ ବହି ଚ ସମ୍ମଜ୍ଜନେନ ସୋଧିତଙ୍ଗଣତା ଵତ୍ତପଟିପତ୍ତି। ପଟିଵିସମତ୍ତମେଵାତି ଅତ୍ତନୋ ଯାପନପଟିଵିସମତ୍ତମେଵ। ଓସାପେତ୍ଵାତି ପକ୍ଖିପିତ୍ଵା। ପମାଣମେଵାତି ଅତ୍ତନୋ ଯାପନପମାଣମେଵ। ଵୁତ୍ତନଯେନ ଜହିତ୍ଵାତି ପାଠଇଯଂ ଵୁତ୍ତନଯେନ ଜହିତ୍ଵା।

ହତ୍ଥେନ ହତ୍ଥଂ ସଂସିବ୍ବନ୍ତାତି ଅତ୍ତନୋ ହତ୍ଥେନ ଇତରସ୍ସ ହତ୍ଥଂ ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣଵସେନ ବନ୍ଧନ୍ତା। ଵିଲଙ୍ଘେତି ଦେସନ୍ତରଂ ପାପେତି ଏତେନାତି ଵିଲଙ୍ଘକୋ, ହତ୍ଥୋ। ହତ୍ଥୋ ଏଵ ଵିଲଙ୍ଘକୋ ହତ୍ଥଵିଲଙ୍ଘକୋ, ତେନ ହତ୍ଥଵିଲଙ୍ଘକେନ।

ତଂ ଅଖଣ୍ଡଂ କତ୍ଵାତି ତଂ ତୀସୁପି ଦିଵସେସୁ ଧମ୍ମସ୍ସଵନଂ ପଵତ୍ତନଵସେନ ଅଖଣ୍ଡିକଂ କତ୍ଵା। ଏତନ୍ତି ''ପଞ୍ଚାହିକଂ ଖୋ ପନା''ତିଆଦିଵଚନଂ। ପଞ୍ଚମେ ପଞ୍ଚମେ ଅହନି ଭଵତୀତି ପଞ୍ଚାହିକଂ। ଭଗଵତା ପୁଚ୍ଛିତେନ ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରେନ। ପମାଦଟ୍ଠାନେସୁଯେଵାତି ଅଞ୍ଞେସଂ ପମାଦଟ୍ଠାନେସୁଯେଵ। ''ପମାଦଟ୍ଠାନେସୁଯେଵା''ତି ଵୁତ୍ତମେଵତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ''ଅଞ୍ଞେସଞ୍ହୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ପପଞ୍ଚକରଣଟ୍ଠାନାନୀତି କଥାପପଞ୍ଚସ୍ସ କରଣଟ୍ଠାନାନି ଵିସ୍ସଟ୍ଠକଥାପଵତ୍ତନେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ପମଜ୍ଜନଟ୍ଠାନାନି। ତତ୍ଥାପି ''ମଯଂ, ଭନ୍ତେ, କମ୍ମଟ୍ଠାନଵିରୁଦ୍ଧଂ ନ ପଟିପଜ୍ଜାମା''ତି ସିଖାପ୍ପତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ

ଅପ୍ପମାଦଲକ୍ଖଣଂ ଥେରୋ ଦସ୍ସେତି। ଏତ୍ତକଂ ଠାନଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାତି ପନ ଇଦଂ ତଦା ୱିହାରସମାପତ୍ତୀନଂ ୱଠଞ୍ଜାଭାୱେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୩୨୮। ଝାନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ''ଅଲମରିୟଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନୱିସେସୋ''ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନତାୟ ସତ୍ଥୁ ଚିତ୍ତାରାଧନତ୍ଥଂ ତସ୍ସ ଚ ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ସତ୍ଥୁ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱତୋ ଥେରୋ ''କିଞ୍ଚି ନୋ ସିୟା, ଭନ୍ତେ''ତି ଆହ। ଯାୱଦେୱାତି ଯତ୍ତକଂ କାଲଂ ଏକଂ ଦିୱସଭାଗଂ ୱା ସକଲରତ୍ତିଂ ୱା ଯାୱ ସତ୍ତ ୱା ଦିୱସେ।

୩୨୯।ସମତିକ୍କମାୟାତି ସମ୍ମଦେୱ ଅତିକ୍କମନାୟ। ସତି ହି ଉପରି ୱିସେସାଧିଗମେ ହେଟ୍ଠିମଜ୍ଝାନଂ ସମତିକ୍କନ୍ତଂ ନାମ ହୋତି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧି ଚ। ତେନାହ ''ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୟା''ତି। ଞାଣଦସ୍ସନୱିସେସୋତି କାରଣୂପଚାରେନ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱେଦୟିତସୁଖତୋତି ୱେଦନାସହିତଜ୍ଝାନସୁଖତୋ ୱା ଫଲସୁଖତୋ ୱା। ଅୱେଦୟିତସୁଖନ୍ତି ନିବ୍ବାନସୁଖଂ ୱିୟ ୱେଦନାରହିତଂ ସୁଖଂ। ଅୱେଦୟିତସୁଖନ୍ତି ଚ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ, ତଂ ପନ ଅଫସ୍ସଂ ଅସଞ୍ଞଂ ଅଚେତନନ୍ତି ସବ୍ବଚିତ୍ତଚେତସିକରହିତମେୱ। ତତୋ ଚ ସତିପି ରୂପଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିୟଂ ତସ୍ସ ଅଚେତନତ୍ତା ସବ୍ବସୋ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖୱିରହିତତାୟ ସନ୍ତତରା ପଣୀତତରା ଚ ନିରୋଧସମାପତ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚତେ। ତେନାହ ''ଅୱେଦୟିତସୁଖଂ ସନ୍ତତରଂ ପଣୀତତରଂ ହୋତୀ''ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଇମମ୍ହା ଚା''ତିଆଦି।

୩୩୦।ସାମଗ୍ଗିରସାନିସଂସମେୱ ନେସଂ ଭଗୱା କଥେସି ଅଜ୍ଝାସୟାନୁକୂଲତ୍ତା ତସ୍ସା। ଅନୁସାୱେତ୍ୱାତି ଅନୁପଗମନୱସେନ ସମ୍ମଦେୱ ଆରୋଚେତ୍ୱା। ''ଅନୁସଂସାୱେତ୍ୱା''ତି ୱା ପାଠୋ, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ। ତତୋ ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱାତି ଏତରହି ଭଗୱତୋ ଏକୱିହାରେ ଅଜ୍ଝାସୟୋତି ସତ୍ଥୁ ମନଂ ଗଣ୍ହନ୍ତା ''ଇଧେୱ ତିଟ୍ଠଥା''ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଟ୍ଠାନତୋ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା । ପଚ୍ଚଜ୍ଜାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଉପସମ୍ପଦା-ୱିସୁଦ୍ଧି-ଧୁତକମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗ-ଝାନୱିମୋକ୍ଖ-ସମାପତ୍ତି-ଞାଣଦସ୍ସନ-ମଗ୍ଗଭାୱନା-ଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱାପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଯଥାଧିଗତାନମ୍ପି। ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣକଥାୟ ଅଟ୍ଟିୟମାନାତି ଭଗୱନ୍ତଂ ନିସ୍ସାୟ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱାପି ଧମ୍ମାଧିକରଣଂ ସତ୍ଥୁୱିହେସାଭାୱଦୀପନେ ଭଗୱତୋ ପାକଟଗୁଣାନଂ କଥାୟ ଅଟ୍ଟିୟମାନାପୀତି ଯୋଜନା। ଦେୱତାତି ତଂତଂସମାପତ୍ତିଲାଭିନିୟୋ ଦେୱତା। ମୁଖଂ ମେ ସଜ୍ଜନ୍ତି ମୁଖଂ ମେ କଥନେ ସମତ୍ଥଂ, କଥନେ ଯୋଗ୍ଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୩୧।ଏୱଂ ଆଗତୋତି ଏୱଂ ଆଟାନାଟିୟସୁତ୍ତେ ଆଗତୋ। ପଲିୱେଠେନ୍ତେତି ଚୋଦେନ୍ତେ। ମଚ୍ଛରାୟନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣାନଂ ଭଗୱତୋପି ଆରୋଚନଂ ଅସହମାନା ମଚ୍ଛରାୟନ୍ତୀତି ସୋ ଚିନ୍ତେତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

୦୧ତେସଂଲାଭାତି ତେସଂ ୱଜ୍ଜିରାଜୂନଂ ୱଜ୍ଜିରଟ୍ଠୱାସୀନଞ୍ଚ ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ, ପତିରୂପଦେସୱାସାଦିକୋ, ଭଗୱତୋ ତିଣ୍ଣଞ୍ଚ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନୱନ୍ଦନଦାନଧମ୍ମସ୍ସୱନାଦୟୋ ଲାଭା। ସୁଲଦ୍ଧା ଲାଭାତି ଯୋଜନା। ପସନ୍ନଚିତ୍ତଂ ଅନୁସ୍ସରେୟ୍ୟାତି ତଂ କୁଲଜ୍ଝେଟ୍ଠଂ ସୀଲାଦିଗୁଣେ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା ଅନୁସ୍ସରେୟ୍ୟ। ୱୁତ୍ତଂ ତେସଂ ''ଅନୁସ୍ସରଣମ୍ପାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ବହୂପକାରଂ ୱଦାମୀ''ତି (ଇତିୱୁ। ୧୦୪; ସଂ। ନି। ୫। ୧୮୪)।

ଚୂଳଗୋସିଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୨। ମହାଗୋସିଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୩୨।କୋଟିଦେୱାତି ଗୋସିଙ୍ଗସାଲୱନସାମନ୍ତତୋ ନିୱିଟ୍ଠେସୁ ଯୋ କୋଟି ଗାମୋ ଗୋଚରଗାମୋ ଭୱିସ୍ସତି, ତସ୍ମା ଅନିବଦ୍ଧଭାୱତୋ ଗୋଚରଗାମୋ ନ ଗହିତୋ, ୱସନଟ୍ଠାନମେୱ ପରିଦୀପିତଂ, ତତୋ ଏୱ ଅରଞ୍ଞନିଦାନକଂ ନାମେତଂ। ସବ୍ବଞ୍ଞାତି ଦେୱଲୋକେ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଚ। ଥିରକାରକେହୀତି ସାସନେ ଥିରଭାୱକାରକେହି। ସୱନନ୍ତେ ଜାତତ୍ତାତି ଚତୁସଚ୍ଚଗବ୍ଭସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସ ପରିୟୋସାନେ ଅରିୟାୟ ଜାତିୟା ଜାତତ୍ତା। ଯଥା ପଟିୱେଧବାହୁସଚ୍ଚଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଥା ଧମ୍ମସ୍ସ ସୱନତୋ ସାୱକା । ସୂରିୟୋ ୱିୟ ଭାସୁରଗୁଣରଂସିତାୟ ମୋହନ୍ଧକାରୱିଧମନତୋ। ଚନ୍ଦୋ ୱିୟ ରମଣୀୟମନୋହରସୀତଲଗୁଣତାୟ କିଲେସପରିଳାହୱୂପସମତୋ। ସାଗରୋ ୱିୟ ଗମ୍ଭୀରଥିରୱିପୁଲାନେକଗୁଣତାୟ ଠିତଧମ୍ମସଭାୱତୋ। ଗୁଣମହନ୍ତତାୟ ଥେରସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞାତତା, ଗୁଣମହନ୍ତତା ଚ ସୁତ୍ତେସୁ ଆଗତନୟେନେୱ ଞାତବ୍ବାତି ତଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନ କେୱଲ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୀହନାଦସୁତ୍ତନ୍ତି ମଜ୍ଝିମନିକାୟେ ଆଗତଂ ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୧।୧୪୬)। ଥେରପଞ୍ହସୁତ୍ତନ୍ତି ସୁତ୍ତନିପାତେ ଅଟ୍ଠକୱଗ୍ଗେ ଆଗତଂ ସାରିପୁତ୍ତସୁତ୍ତଂ (ସୁ। ନି। ୯୬୧-୯୮୧)। ଥେରସୀହନାଦସୁତ୍ତନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଚ ଥେରସ୍ସ ଜନପଦଚାରିକାୟ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମୁଖା ସୀହନାଦସୁତ୍ତଂ। ଅଭିନିକ୍ଖମନନ୍ତି ଥେରସ୍ସେୱ ମହତା ଞାତିପରିୱଟ୍ଟେନ ମହତା ଚ ଭୋଗପରିୱଟ୍ଟେନ ସହ ଘରାୱାସପରିଚ୍ଚାଗୋ ଅଭିନିକ୍ଖମନଂ। ଏସ ନୟୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ଯଦିଦନ୍ତି ନିପାତୋ, ଯୋ ଅୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ମହାପଞ୍ଞେ ଭିକ୍ଖୂ ଗହେତ୍ୱାତି ଆଯସ୍ମତୋ କିର ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ପରିୱାରଭିକ୍ଖୂପି ମହାପଞ୍ଞା ଏୱ ଅହେସୁଂ। ଧାତୁସୋ ହି ସତ୍ତା ସଂସନ୍ଦନ୍ତି। ସଯଂ ଇଦ୍ଧିମାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋ ଧାତୁସଂଯୁତ୍ତେନ (ସଂ। ନି। ୨।୯୯) ଦୀପେତବ୍ବୋ – ଗିଜ୍ଝକୂଟପବ୍ବତେ ଗିଲାନସେଯ୍ଯାଯ ନିସିନ୍ନୋ ଭଗୱା ଆରକ୍ଖତ୍ଥାଯ ପରିୱାରେତ୍ୱା ୱସନ୍ତେସୁ ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନାଦୀସୁ ଏକମେକଂ ଅତ୍ତନୋ ପରିସାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଚଙ୍କମନ୍ତଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସି – ‘‘ପସ୍ସଥ ନୋ ତୁମ୍ହେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସାରିପୁତ୍ତଂ ସମ୍ବହୁଲେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ଚଙ୍କମନ୍ତନ୍ତି। ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ। ସବ୍ବେ ଖୋ ଏତେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୂ ମହାପଞ୍ଞା’’ତି ସବ୍ବଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

ୱନନ୍ତେତି ଉପୱନନ୍ତେ। ମେଘୱଣ୍ଣାଯାତି ନୀଲାଭାଯ। ସମୁଦ୍ଦକୁଚ୍ଛିତୋ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ୱିଯ ଉପଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତମତ୍ଥକସମୀପେ ଆଭାଫରଣୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ‘‘ପାଚୀନଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତମତ୍ଥକେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତମତ୍ଥକେ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲସ୍ସ ୱିଚରଣତୋ। ତଥା ସତି ଲୋକନ୍ତରିକନିରଯେସୁପି ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାନଂ ଆଭା ଫରେଯ୍ଯ। ଉବ୍ବେଧୱସେନ ହି ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତସ୍ସ ୱେମଜ୍ଝତୋ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା ୱିଚରନ୍ତି। ସାଲକୁସୁମପଭାନଂ ଅତିରତ୍ତତାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଲାଖାରସେନ ସିଞ୍ଚମାନଂ ୱିଯା’’ତି। ଉପଗାଯମାନା ୱିଯାତି ପଯିରୁପାସନୱସେନ ଉପେଚ୍ଚ ଗାଯମାନା ୱିଯ । କାଯ ନୁ ଖୋ ଅଜ୍ଜ ରତିଯାତି ଅଜ୍ଜ ଝାନସମାପତ୍ତିରତିଯା ଏୱ ନୁ ଖୋ, ଉଦାହୁ ଧମ୍ମସାକଚ୍ଛାରତିଯା ଧମ୍ମଦେସନାରତିଯାତି ଚିନ୍ତେସି।

ଦ୍ୱେ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲାନି ୱିଯ ପରମସୋଭଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତାଯ କନ୍ତିଯା। ଦ୍ୱେ ସୂରିଯମଣ୍ଡଲାନି ୱିଯ ଅତିୱିଯ ସୁୱିସୁଦ୍ଧସମୁଜ୍ଜଲାଯ ଗୁଣୱିଭୂତିଯା। ଦ୍ୱେ ଛଦ୍ଦନ୍ତନାଗରାଜାନୋ ୱିଯ ମହାନୁଭାୱତାଯ। ଦ୍ୱେ ସୀହା ୱିଯ ତେଜୁସ୍ସଦତାଯ। ଦ୍ୱେ ବ୍ଯଗ୍ଘା ୱିଯ ଅନୋଲୀନୱୁତ୍ତିତାଯ। ସବ୍ବପାଲିଫୁଲ୍ଲମେୱାତି ସବ୍ବମେୱ ସମନ୍ତତୋ ୱିକସିତଂ।

୩୩୩। କଥା ଉପଚରତି ପୱତ୍ତତି ଏତ୍ଥାତି କଥାଉପଚାରୋ, ସୱନୂପଚାରୋ ପଦେସୋ, ତଂ କଥାଉପଚାରଂ। ରମଣୀଯମେୱ ରାମଣେଯ୍ଯକଂ। ଉଜ୍ଜଙ୍ଗଲେତି ଲୂଖପଦେସେ କଠିନପଦେସେ। ଦୋସେହି ଇତା ଅପଗତାତି ଦୋସିନା ତ-କାରସ୍ସ ନ-କାରଂ କତ୍ୱା। ଦିବ୍ବା ମଞ୍ଞେ ଗନ୍ଧାତି ଦେୱଲୋକେ ଗନ୍ଧା ୱିଯ। ଦିୱି ଭୱାତି ଦିବ୍ବା। ଦ୍ୱେ ଥେରାତି ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରଆନନ୍ଦତ୍ଥେରା। ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ତାୱ ମମାଯତୁ ଅଖୀଣାସୱଭାୱତୋ, ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ କଥନ୍ତି? ନ ଇଦଂ ମମାଯନଂ ଗେହସ୍ସିତପେମୱସେନ, ଅଥ ଖୋ ଗୁଣଭତ୍ତିୱସେନାତି ନାଯଂ ଦୋସୋ।

ଅନୁମତିଯା ପୁଚ୍ଛା ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା, ଅନୁମତିଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛନଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅଧମ୍ମିକମ୍ପି ୱୁଡ୍ଢସ୍ସ ଅନୁମତିଂ ଇତରୋ ପଟିକ୍ଖିପିତୁଂ ନ ଲଭତି, ତେନ ସା ଅନୁଜାନିତବ୍ବାୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ସଙ୍ଘଖୁଦ୍ଦକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନୁମତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବା। ତେନାହ ‘‘ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା ନାମେସା’’ତିଆଦି। ଖୁଦ୍ଦକତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି କଣିଟ୍ଠତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ପଟିଭାତି ଉପଟ୍ଠାତୀତି ପଟିଭାନଂ, ଯଥାଧିପ୍ପେତୋ ଅତ୍ଥୋ, ତଂ ପଟିଭାନଂ। ସିଖାପ୍ପତ୍ତା ୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତା ନ ଭୱିସ୍ସତି ପଦେସଞାଣେ ଠିତେହି ଭାସିତତ୍ତା। ସିଖାପ୍ପତ୍ତା ୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତା ଭୱିସ୍ସତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ସଂସନ୍ଦିତତ୍ତା। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକା ଅଚ୍ଚିଯନ୍ତି ଦୁକ୍ଖାଯନ୍ତି ଏତେନାତି ଅଚ୍ଚୋ, ୱିନିଚ୍ଛିତବ୍ବୱୋହାରୋ। ଗାମଭୋଜକନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ ଗାମେ ସୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତଂ ଗାମଭୋଜକଂ। ଜନପଦଭୋଜକନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ ଜନପଦେ ସୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତଂ ଜନପଦଭୋଜକଂ। ମହାୱିନିଚ୍ଛଯଅମଚ୍ଚନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ ରଜ୍ଜେ ସୋ ଜନପଦୋ, ତସ୍ସ ରାଜଧାନିଯଂ ମହାୱିନିଚ୍ଛଯଅମଚ୍ଚଂ। ସେନାପତିନ୍ତି ଯସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ସୋ ଅମଚ୍ଚୋ, ତସ୍ସ ସେନାପତିଂ। ତଥା ଉପରାଜନ୍ତି । ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ପକତିଚାରିତ୍ତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ଉପମେଯ୍ଯତ୍ଥାନୁରୂପତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅପରାପରଂ ନ ସଞ୍ଚରତି ୱିନିଚ୍ଛଯନାରହେନ ୱିନିଚ୍ଛିତଭାୱତୋ।

ପକଟ୍ଠାନଂ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୪।୨୨) ଉକ୍କଟ୍ଠାନଂ ସୀଲାଦିଅତ୍ଥାନଂ ବୋଧନତୋ, ସଭାୱନିରୁତ୍ତିୱସେନ ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ଭାସିତତ୍ତା ଚ ପକଟ୍ଠାନଂ ୱଚନପ୍ପବନ୍ଧାନଂ ଆଳୀତି ପାଳି, ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ। ପୁରିମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଚ୍ଛିମେନ ଅତ୍ଥେନ ଅନୁସନ୍ଧାନଂ ଅନୁସନ୍ଧି। ଅତ୍ଥମୁଖେନ ପନ ପାଳିପଦେସାନମ୍ପି ଅନୁସନ୍ଧି ହୋତିଯେୱ, ସୋ ଚ ପୁବ୍ବାପରାନୁସନ୍ଧି-ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧି-ଅଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧି-ଯଥାନୁସନ୍ଧିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ତଂତଂଦେସନାନଂ ପନ ପୁବ୍ବାପରସଂସନ୍ଦନଂ ପୁବ୍ବାପରଂ। ପାଳିୱସେନ ଅନୁସନ୍ଧିୱସେନ ପୁବ୍ବାପରୱସେନାତି ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଉଗ୍ଗହିତନ୍ତି ବ୍ଯଞ୍ଜନସୋ ଅତ୍ଥସୋ ଚ ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ଗହିତଂ, ପରିଯାପୁଣନୱସେନ ଚେୱ ପରିପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଚ ହଦଯେନ ଗହିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣତ୍ଥିକେହି ସୋତବ୍ବତୋ ସୁତଂ, ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ, ତଂ ଧାରେତୀତି ସୁତଧରୋ। ଯୋ ହି ସୁତଧରୋ, ସୁତଂ ତସ୍ମିଂ ପତିଟ୍ଠିତଂ ହୋତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୁତସ୍ସ ଆଧାରଭୂତୋ’’ତି। ତେନାହ ‘‘ଯସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦି। ଏକପଦଂ ଏକକ୍ଖରମ୍ପି ଅୱିନଟ୍ଠଂ ହୁତ୍ୱା ସନ୍ନିଚୀଯତୀତି ସନ୍ନିଚଯୋ, ସୁତଂ ସନ୍ନିଚଯୋ ଏତସ୍ମିନ୍ତି ସୁତସନ୍ନିଚଯୋ। ଅଜ୍ଝୋସାଯାତି ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା। ତିଟ୍ଠତୀତି ନ ମୁସ୍ସତି।

ଠିତା ପଗୁଣାତି ପଗୁଣା ୱାଚୁଗ୍ଗତା। ନିଚ୍ଚଲିତନ୍ତି ଅପରିୱତ୍ତିତଂ। ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଅଞ୍ଞେହି ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା। ସମନୁଗ୍ଗାହିତ୍ୱାତି ପରିପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ଓଗାହେତ୍ୱା। ପବନ୍ଧସ୍ସ ୱିବନ୍ଧାଭାୱତୋ ଗଙ୍ଗାସୋତସଦିସଂ, ‘‘ଭୱଙ୍ଗସୋତସଦିସ’’ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ, ଅକିତ୍ତିମଂ ସୁଖପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁତ୍ତେକଦେସସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ୱଚସା ପରିଚଯୋ ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତୋ, ୱଗ୍ଗାଦିୱସେନ ପନ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ସୁତ୍ତଦସକ…ପେ… ସଜ୍ଝାଯିତା’’ତି,

‘‘ଦସ ସୁତ୍ତାନି ଗତାନି, ଦସ ୱଗ୍ଗାଗତା’’ତିଆଦିନା ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ୱାଚାୟ ସଜ୍ଝାୟିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ମନସା ଅନୁ ଅନୁ ପେକ୍ଖିତା ଭାଗସୋ ନିଜ୍ଝାୟିତା ଚିନ୍ତିତା ମନସାନୁପେକ୍ଖିତା। ରୂପଗତଂ ୱିୟ ପଞ୍ଞାୟତୀତି ରୂପଗତଂ ୱିୟ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱିଭୂତଂ ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ଞାୟତି। ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧାତି ନିଜ୍ଜଟଂ ନିଗ୍ଗୁମ୍ବଂ କତ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ୟାଥାୱତୋ ପଟିୱିଦ୍ଧା।

ପଜ୍ଜତି ଅତ୍ଥୋ ଞାୟତି ଏତେନାତି ପଦଂ, ତଦେୱ ଅତ୍ଥଂ ବ୍ୟଞ୍ଜେତୀତି ବ୍ୟଞ୍ଜନନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଦମେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନ’’ନ୍ତି। ଅକ୍ଖରପାରିପୂରିୟା ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନସ୍ସ ପରିମଣ୍ଡଲତା, ସା ପନ ପାରିପୂରୀ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ଦସୱିଧବ୍ୟଞ୍ଜନବୁଦ୍ଧିୟୋ ଅପରିହାପେତ୍ୱା’’ତି। ଅଞ୍ଞଂ ଉପାରମ୍ଭକରନ୍ତି ୟଥାନିକ୍ଖିତ୍ତସୁତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ତସ୍ସ ଅନନୁଲୋମକଂ ସୁତ୍ତଂ ଆହରତି। ତଦତ୍ଥଂ ଓତାରେତୀତି ତସ୍ସ ଆହଟସୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥଂ ୱିଚାରେତି। ତସ୍ସ କଥା ଅପରିମଣ୍ଡଲା ନାମ ହୋତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅପରିପୁଣ୍ଣଭାୱତୋ। ୟଥାନିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନେୱ ସୁତ୍ତନ୍ତରମ୍ପି ଆନେନ୍ତୋ ବହି ଏକପଦମ୍ପି ନ ଗଚ୍ଛତି ନାମ। ଅମକ୍ଖେନ୍ତୋତି ଅୱିନାସେନ୍ତୋ। ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥଂ ସୁଟ୍ଠୁ ୱୱତ୍ଥିତଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତୁଲିକାୟ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ୱିୟ। ଗମ୍ଭୀରତରମତ୍ଥଂ ଗମେନ୍ତୋ ଗମ୍ଭୀରମାତିକାୟ ଉଦକଂ ପେସେନ୍ତୋ ୱିୟ। ଉତ୍ତାନମାତିକାୟ ହି ମରିୟାଦଂ ଓତ୍ଥରିତ୍ୱା ଉଦକଂ ଅଞ୍ଞଥା ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ। ଏକଂୟେୱ ପଦଂ ଅନେକେହି ପରିୟାୟେହି ପୁନପ୍ପୁନଂ ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ପଦଂ କୋଟ୍ଟେନ୍ତୋ ସିନ୍ଧୱାଜାନୀୟୋ ୱିୟ। ସୋ ହି ୱଗ୍ଗିତାୟ ଗତିୟା ପଦେ ପଦଂ କୋଟ୍ଟେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି। କଥାମଗ୍ଗେନ ତସ୍ସ କଥା ପରିମଣ୍ଡଲା ନାମ ହୋତି ଧମ୍ମତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଅନୁସନ୍ଧିତୋ ପୁବ୍ବାପରତୋ ଆଚରିୟୁଗ୍ଗହତୋତି ସବ୍ବସୋ ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱତୋ।

ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧେହୀତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠେହି ଆସଜ୍ଜମାନେହି। ନାତିସୀଘଂ ନାତିସଣିକଂ ନିରନ୍ତରଂ ଏକରସଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପରିସାୟ ଅଜ୍ଝାସୟାନୁରୂପଂ ଧମ୍ମଂ କଥେନ୍ତୋ ୱିସ୍ସଟ୍ଠାୟ କଥାୟ କଥେତି ନାମ, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୟୋ ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦିମାହ। ଅରଣିଂ ମନ୍ଥେନ୍ତୋ ୱିୟ, ଉଣ୍ହଖାଦନୀୟଂ ଖାଦନ୍ତୋ ୱିୟାତି ସୀଘଂ ସୀଘଂ କଥନସ୍ସ ଉଦାହରଣଂ, ଗହିତଂ ଗହିତମେୱାତିଆଦି ଲଙ୍ଘେତ୍ୱା କଥନସ୍ସ। ପୁରାଣପଣ୍ଣନ୍ତରେସୁ ହି ପରିପାତିୟମାନଗୋଧା କଦାଚି ଦିସ୍ସତି, ଏୱମେୱଙ୍ଗସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା କତ୍ଥଚି ନ ଦିସ୍ସତି। ଓହାୟାତି ଠପେତ୍ୱା। ୟୋପୀତିଆଦିନା ଏକରୂପେନ କଥାୟ ଅକଥନଂ ଦସ୍ସେତି। ପେତଗ୍ଗି ନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହିକପେତସ୍ସ ମୁଖତୋ ନିଚ୍ଛରଣକଅଗ୍ଗି। ୱିଚ୍ଛାୟତୀତି ଅପ୍ପଟିଭାନତମାପଜ୍ଜତି। କେନଚି ରୋଗେନ ଦୁକ୍ଖଂ ପତ୍ତୋ ୱିୟ ନିତ୍ଥୁନନ୍ତୋ। କନ୍ଦନ୍ତୋ ୱିୟାତି ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିୟ। ଅପ୍ପବନ୍ଧା ନାମ ହୋତି ସୁଖେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତଭାୱତୋ। ଆଚରିୟେହି ଦିନ୍ନନୟେ ଠିତୋତି ଆଚରିୟୁଗ୍ଗହଂ ଅମୁଞ୍ଚନ୍ତୋ, ୟଥା ଚ ଆଚରିୟା ତଂ ତଂ ସୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣେସୁଂ, ତେନେୱ ନୟେନ ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଚ୍ଛିନ୍ନଧାରଂ କତ୍ୱାତି ‘‘ନାତିସୀଘଂ ନାତିସଣିକ’’ନ୍ତିଆଦିନା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନଂ କଥାପବନ୍ଧଂ କତ୍ୱା। ଅନୁସୟସମୁଗ୍ଘାତାୟାତି ଇମିନା ତସ୍ସା କଥାୟ ଅରହତ୍ତପରିୟୋସାନତଂ ଦସ୍ସେତି । ଏୱରୂପେନାତି ନୟିଦଂ ଏକୱଚନଂ ତତ୍ତକୱସେନ ଗହେତବ୍ବଂ, ଅଥ ଖୋ ଲକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତଥାରୂପେନେୱ ଭିକ୍ଖୁସତେନ ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସେନ ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଲ୍ଲଙ୍କେନାତି ପଲ୍ଲଙ୍କପଦେସେନ, ପଲ୍ଲଙ୍କାସନନ୍ତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ନୟେନାତି ୱାରନ୍ତରସାଧାରଣଂ ଅତ୍ଥଂ ଅତିଦିସତି, ଅସାଧାରଣଂ ପନ ୱକ୍ଖତେୱାତି।

୩୩୪। ଆରମତି ଏତେନାତି ଆରାମୋ।

୩୩୫।ଧୁୱସେୱନନ୍ତି ନିୟତସେୱିତଂ। ପାସାଦପରିୱେଣେତି ପାସାଦଙ୍ଗଣେ। ନାଭିୟା ପତିଟ୍ଠିତାନନ୍ତି ନାଭିୟା ଭୂମିୟଂ ପତିଟ୍ଠିତାନଂ। ଅରନ୍ତରାନୀତି ଅରୱିୱରାନି ତଂତଂଅରାନଂ ୱେମଜ୍ଝଟ୍ଠାନାନି।

୩୩୬।ସମାଦିନ୍ନଅରଞ୍ଞଧୁତଙ୍ଗୋ ଆରଞ୍ଞିକୋ, ନ ଅରଞ୍ଞୱାସମତ୍ତେନ।

୩୩୭।ନଓସାଦେନ୍ତୀତି ନ ଅୱସାଦେନ୍ତି, ନ ଅୱସାଦନାପେକ୍ଖା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପୱତ୍ତିନୀତି ପଗୁଣା।

୩୩୮।ଲୋକୁତ୍ତରା ୱିହାରସମାପତ୍ତି ନାମ ଥେରସ୍ସ ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିୟୋ, ପରିୟାୟତୋ ପନ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିପି ୱେଦିତବ୍ବା।

୩୩୯।ସାଧୁକାରୋ ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ ଦିନ୍ନୋ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ୟଥା ତଂ ଆନନ୍ଦୋୱ ସମ୍ମା ବ୍ୟାକରମାନୋ ବ୍ୟାକରେୟ୍ୟା’’ତିଆଦି। ସମ୍ମାତି ସୁଟ୍ଠୁ, ୟଥାଅଜ୍ଝାସୟନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ୟେନ ହି ୟଂ ୟଥାଚିତ୍ତଂ କଥିତଂ, ତଂ ସମ୍ମା କଥିତଂ ନାମ ହୋତି। ସମ୍ପତ୍ତୱସେନ ହି ୟଥାକାରୀ ତଥାୱାଦୀ ସୋଭତି। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଅନୁଚ୍ଛୱିକମେୱା’’ତିଆଦି। ବହୁସ୍ସୁତୋ ଭିକ୍ଖୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତେ ସୀଲାଦୀନଂ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ତେସଂ ସୁୱିଦିତତ୍ତା ୟଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ତାନି ପରିପୂରେତୀତି ଆହ ‘‘ସୀଲସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନେ’’ତିଆଦି। ମଗ୍ଗାଦିପସୱନାୟ ୱିପସ୍ସନାଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାପେତ୍ୱା ପରିପାକଂ ଗମେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୪୦। ''ଏସେୱ ନଯୋ''ତି ଅତିଦେସୱସେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ''ଆଯସ୍ମା ହି ରେୱତୋ''ତିଆଦିମାହ।

୩୪୨।ଅପରେପିନାନପ୍ପକାରେ କିଲେସେତି ଅପରେପି ନାନପ୍ପକାରେ ଦୋସମୋହାଦିକିଲେସେ। ଧୁନିତ୍ୱାତି ୱିଧମେତ୍ୱା।

୩୪୩। ଆଯସ୍ମା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ଏୱଂ ବ୍ଯାକାସୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସକଲମ୍ପି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତମେୱ ପନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତଦନନ୍ତରଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ, ତଦନନ୍ତରଂ ସନ୍ତୀରଣନ୍ତିଆଦିନା ସଣ୍ହଂ ସୁଖୁମଂ ଅତିଇତ୍ତରଖଣୱନ୍ତଂ ଚିତ୍ତନ୍ତରଂ ଚିତ୍ତନାନତ୍ତଂ। ଖନ୍ଧାଦୀନଞ୍ଚ ନାନତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ଖନ୍ଧନ୍ତରାଦି। ପଥୱୀକସିଣେ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଥେୱ ତତିଯଂ ଝାନନ୍ତିଆଦିନା ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁକ୍କମିତ୍ୱା ଝାନସ୍ସେୱ ଏକନ୍ତରିକଭାୱେନ ଉକ୍କମନଂ ଝାନୋକ୍କନ୍ତିକଂ ନାମ। ପଥୱୀକସିଣେ ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ତଦେୱ ତେଜୋକସିଣେତିଆଦିନା ଝାନଂ ଅନୁକ୍କମିତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣସ୍ସେୱ ଏକନ୍ତରିକଭାୱେନ ଉକ୍କମନଂ ଆରମ୍ମଣୋକ୍କନ୍ତିକଂ ନାମ। ''ପଠମଜ୍ଝାନଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକ''ନ୍ତିଆଦିନା ଯାୱ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ଦୁୱଙ୍ଗିକନ୍ତି ଝାନଙ୍ଗମତ୍ତସ୍ସେୱ ୱୱତ୍ଥାପନଂ ଅଙ୍ଗୱୱତ୍ଥାନଂ। ''ଇଦଂ ପଥୱୀକସିଣଂ... ପେ... ଇଦଂ ଓଦାତକସିଣ''ନ୍ତି ଆରମ୍ମଣମତ୍ତସ୍ସେୱ ୱୱତ୍ଥାପନଂ ଆରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାନଂ। ପଥୱୀକସିଣେ ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ଇତରେସମ୍ପି ସମାପଜ୍ଜନଂ ଅଙ୍ଗସଙ୍କନ୍ତି। ପଥୱୀକସିଣେ ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଦେୱ ଆପୋକସିଣେତି ଏୱଂ ସବ୍ବକସିଣେସୁ ଏକସ୍ସେୱ ଝାନସ୍ସ ସମାପଜ୍ଜନଂ ଆରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତି। ଏକତୋୱଡ୍ଢନଂ ଉଭତୋୱଡ୍ଢନନ୍ତି ଇଦଂ ଖନ୍ଧାଦିଦେସନାଯଂ ଲବ୍ଭତି। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯେ ହି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧଂ ଭାଜେନ୍ତୋ ଭଗୱା ତିକେ ଗହେତ୍ୱା ଦୁକେସୁ ପକ୍ଖିପି, ଦୁକେ ଗହେତ୍ୱା ତିକେସୁ ପକ୍ଖିପି, ଇଦଂ ଏକତୋୱଡ୍ଢନଂ। ତିକେ ଚ ଦୁକେ ଚ ଉଭତୋୱଡ୍ଢନନୀହାରେନ କଥେସି, ଇଦଂ ଉଭତୋୱଡ୍ଢନଂ। ଏୱଂ ସେସଖନ୍ଧେସୁ ଧାତାଯତନାଦୀସୁ ଚ ଯଥାରହଂ ୱିଭଙ୍ଗପ୍ପକରଣେ (ୱିଭ। ୩୨-୩୩; ୧୫୫-୧୫୬, ୧୮୩-୧୮୪) ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯେ ଆଗତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ଆଭିଧମ୍ମିକଧମ୍ମକଥିକସ୍ସେୱ ପାକଟ''ନ୍ତି। ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ସଭାୱଧମ୍ମେସୁ ତୀସୁ ଲକ୍ଖଣେସୁ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିଯଂ ସମଯନ୍ତରେସୁ ଚ କୋସଲ୍ଲାଭାୱତୋ ଅଯଂ ସକୱାଦୋ ଅଯଂ ପରୱାଦୋତି ନ ଜାନାତି। ତତୋ ଏୱ ସକୱାଦଂ...ପେ... ଧମ୍ମନ୍ତରଂ ୱିସଂୱାଦେତି। ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ପନ କୁସଲତାଯ ଆଭିଧମ୍ମିକୋ ସକୱାଦଂ...ପେ... ନ ୱିସଂୱାଦେତି।

୩୪୪।ଚିତ୍ତଂଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କୋତି ପଟିସଙ୍ଖାନଭାୱନାବଲେହି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନସମତ୍ଥତ୍ତା। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ବ୍ଯତିରେକତୋ ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବାନସ୍ସାତି ସବ୍ବାନି ଅସ୍ସ। ୱିସେୱିତୱିପ୍ଫନ୍ଦିତାନୀତି କିଲେସୱିସୂକାଯିକାନି ଚେୱ ଦୁଚ୍ଚରିତୱିପ୍ଫନ୍ଦିତାନି ଚ। ଭଞ୍ଜିତ୍ୱାତି ମଦ୍ଦିତ୍ୱା। ବହୀତି କମ୍ମଟ୍ଠାନତୋ ବହି ପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣେ।

୩୪୫।ପରିଯାଯେନାତି ଏତ୍ଥ ପରିଯାଯ-ସଦ୍ଦୋ ''ଅତ୍ଥି ଖ୍ୱେସ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ପରିଯାଯୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୮।୧୧; ପାରା। ୩-୯) ୱିଯ କାରଣତ୍ଥୋତି ଆହ ''ସୋଭନକାରଣଂ ଅତ୍ଥୀ''ତି। ଯଦି ଭଗୱା – ''ଇଧ, ସାରିପୁତ୍ତ, ଭିକ୍ଖୁ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତପଟିକ୍କନ୍ତୋ''ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନୋ ମହାବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କଂ ସନ୍ଧାଯାହ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେହେୱ ସଙ୍ଘାରାମୋ ସୋଭେତବ୍ବୋ, ନ ଅଞ୍ଞେହୀତି ଆପନ୍ନନ୍ତି ଆହ ''ଅପିଚ ପଚ୍ଛିମଂ ଜନତ''ନ୍ତିଆଦି। ନିବ୍ବାନତ୍ଥାଯ ପଟିପତ୍ତିସାରଂ ଏତସ୍ସାତି ପଟିପତ୍ତିସାରୋ, ତଂ ପଟିପତ୍ତିସାରଂ। ନିପ୍ପରିଯାଯେନେୱାତି କେନଚି ପରିଯାଯେନ ଲେସେନ ୱିନା ମୁଖ୍ୟେନ ନଯେନେୱ। ଯୋ ''ଅରହତ୍ତଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ନ ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ''ତି ଦଳ୍ହସମାଦାନଂ କତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋ ତଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱାୱ ଉଟ୍ଠହତି। ଏୱରୂପେନ ଇଦଂ ଗୋସିଙ୍ଗସାଲୱନଂ ସୋଭତି, ସାସନେ ସବ୍ବାରମ୍ଭାନଂ ତଦତ୍ଥତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଆସୱକ୍ଖଯାୱହଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଆରଭିତ୍ୱା ଆସୱକ୍ଖଯେନେୱ ଦେସନାଯ ପରିଯୋସାପିତତ୍ତା ଯଥାନୁସନ୍ଧିନାୱ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠପେସୀତି।

ମହାଗୋସିଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୩। ମହାଗୋପାଲକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୪୬।ତତ୍ଥାତି ଗୋପାଲକସୁତ୍ତେ। ତିସ୍ସୋ କଥାତି (ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୧୧।୧୭) ତିସ୍ସୋ ଅଟ୍ଠକଥା, ତିୱିଧା ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକେକଂ ପଦଂ ନାଠଅଂ ମୂଲଂ ଏତିସ୍ସାତି ଏୱଂସଞ୍ଞିତା ଏକନାଠଇକା, ଏକେକଂ ୱା ପଦଂ ନାଠଅଂ ଅତ୍ଥନିଗ୍ଗମନମଗ୍ଗୋ ଏତିସ୍ସାତି ଏକନାଠଇକା। ତେନାହ ''ଏକେକପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥକଥନ''ନ୍ତି। ଚତ୍ତାରୋ ଅଂସା ଭାଗା ଅତ୍ଥସଲ୍ଲକ୍ଖଣୂପାଯା ଏତିସ୍ସାତି ଚତୁରସ୍ସା। ତେନାହ ''ଚତୁକ୍କଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା କଥନ''ନ୍ତି। ନିଯମତୋ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଆରଦ୍ଧସ୍ସ ୱତ୍ତୋ ସଂୱତ୍ତୋ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ନିସିନ୍ନୱତ୍ତିକା, ଯଥାରଦ୍ଧସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପରିଯୋସାପିକାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ପଣ୍ଡିତଂ ଗୋପାଲକଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା''ତିଆଦି। ଏକେକପଦସ୍ସାତି ପିଣ୍ଡତ୍ଥଦସ୍ସନୱସେନ ବହୂନଂ ପଦାନଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଅତ୍ଥଂ ଅକଥେତ୍ୱା ଏକମେକସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା। ଅଯଂ ସବ୍ବତ୍ଥେୱ ଲବ୍ଭତି। ଚତୁକ୍କଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱାତି କଣ୍ହପକ୍ଖେ ଉପମୂପମେଯ୍ଯଦ୍ୱଯଂ, ତଥା ସୁକ୍କପକ୍ଖେତି ଇଦଂ ଚତୁକ୍କଂ ଯୋଜେତ୍ୱା। ଅଯଂ ଈଦିସେସୁ ଏୱ ସୁତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭତି। ପରିଯୋସାନଗମନନ୍ତି କେଚି ତାୱ ଆହୁ – ''କଣ୍ହପକ୍ଖେ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଉପମା ଚ ନାମ ଯାୱଦେୱ

ଉପମେୟ୍ୟସମ୍ପଟିଦାନଛାତି ଉପମେୟ୍ୟଛଂ ଆହରିତ୍ୱା ସଂକିଲେସପକ୍ଖନିଦ୍ଦେସୋ ଚ ୱୋଦାନପକ୍ଖୱିଭାୱନଛାୟାତି ସୁକ୍କପକ୍ଖମ୍ପି ଉପମୂପମେୟ୍ୟୱିଭାଗେନ ଆହରିତ୍ୱା ସୁତ୍ତଛସ୍ସ ପରିୟୋସାପନ''ନ୍ତି। କଣ୍ହପକ୍ଖେ ଉପମେୟ୍ୟଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପରିୟୋସାନଗମନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅପରେ ପନ ''କଣ୍ହପକ୍ଖେ ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ଚ ତଂତଂଉପମୂପମେୟ୍ୟଛାନଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପରିୟୋସାପେତ୍ୱାୱ କଥନଂ ପରିୟୋସାନଗମନ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଅୟନ୍ତି ନିସିନ୍ନୱତ୍ତିକା। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଗୋପାଲକସୁତ୍ତେ। ସବ୍ବାଚରିୟାନଂ ଆଚିଣ୍ଣାତି ସବ୍ବେହିପି ପୁବ୍ବାଚରିୟେହି ଆଚରିତା ସଂୱଣ୍ଣିତା, ତଥା ଚେୱ ପାଠଇ ପୱତ୍ତାତି।

ଅଙ୍ଗୀୟନ୍ତି ଅୱୟୱଭାୱେନ ଞାୟନ୍ତୀତି ଅଙ୍ଗାନି, ଭାଗା। ତାନି ପନେଛ ୟସ୍ମା ସାୱଜ୍ଜସଭାୱାନି, ତସ୍ମା ଆହ ''ଅଙ୍ଗେହୀତି ଅଗୁଣକୋଟ୍ଠାସେହୀ''ତି। ଗୋମଣ୍ଡଲନ୍ତି ଗୋସମୂହଂ। ପରିହରିତୁନ୍ତି ରକ୍ଖିତୁଂ। ତଂ ପନ ପରିହରଣଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱିଚରଣନ୍ତି ଆହ ''ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱିଚରିତୁ''ନ୍ତି। ୱଡ଼୍ଢିନ୍ତି ଗୁନ୍ନଂ ବହୁଭାୱଂ ବହୁଗୋରସତାସଙ୍ଖାତଂ ପରିୱୁଦ୍ଧିଂ। ''ଏତ୍ତକମିଦ''ନ୍ତି ରୂପୀୟତୀତି ରୂପଂ, ପରିମାନପରିଚ୍ଛେଦୋପି ସରୀରରୂପମ୍ପୀତି ଆହ ''ଗଣନତୋ ୱା ୱଣ୍ଣତୋ ୱା''ତି। ନ ପରିୟେସତି ୱିନଟ୍ଠଭାୱସ୍ସେୱ ଅଜାନନତୋ। ନୀଲାତି ଏଛ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ତେନ ସେତସବଲାଦିୱଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଧନୁସତ୍ତିସୂଲାଦୀତି ଏଛ ଇସ୍ସାସାଚରିୟାନଂ ଗାୱୀସୁ କତଂ ଧନୁଲକ୍ଖଣଂ। କୁମାରଭତ୍ତିଗଣାନଂ ଗାୱୀସୁ କତଂ ସତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ। ଇସ୍ସରଭତ୍ତିଗଣାନଂ ଗାୱୀସୁ କତଂ ସୂଲଲକ୍ଖଣନ୍ତି ୟୋଜନା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ରାମୱାସୁଦେୱଗଣାଦୀନଂ ଗାୱୀସୁ କତଂ ଫରସୁଚକ୍କାଦିଲକ୍ଖଣଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ନୀଲମକ୍ଖିକାତି ପିଙ୍ଗଲମକ୍ଖିକା, ଖୁଦ୍ଦମକ୍ଖିକା ଏୱ ୱା। ସଟତି ରୁଜତି ଏତାୟାତି ସାଟିକା, ସଂୱଦ୍ଧା ସାଟିକାତି ଆସାଟିକା। ତେନାହ ''ୱଡ଼୍ଢନ୍ତୀ''ତିଆଦି।

ୱାକେନାତି ୱାକପତ୍ତେନ। ଚୀରକେନାତି ପିଲୋତିକେନ। ଅନ୍ତୋୱସ୍ସେତି ୱସ୍ସକାଲସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ। ନିଗ୍ଗାହନ୍ତି ସୁସୁମାରାଦିଗ୍ଗାହରହିତଂ। ପୀତନ୍ତି ପାନୀୟସ୍ସ ପୀତଭାୱଂ। ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦିପରିସ୍ସୟେନ ସାସଙ୍କୋ ସପ୍ପଟିଭୟୋ।

ପଞ୍ଚ ଅହାନି ଭୂତାନି ଏତସ୍ସାତି ପଞ୍ଚାହିତୋ, ସୋ ଏୱ ୱାରୋତି ପଞ୍ଚାହିକୱାରୋ। ଏୱଂ ସତ୍ତାହିକୱାରୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଚିଣ୍ଣଟ୍ଠାନନ୍ତି ଚରିତଟ୍ଠାନଂ ଗୋଚରଗ୍ଗହିତଟ୍ଠାନଂ।

ପିତୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ପିତରା କାତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ, ପିତରା କାତବ୍ବକରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୟଥାରୁଚିଂ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଗୁନ୍ନଂ ରୁଚିଅନୁରୂପଂ ଗୋଚରଭୂମିଂ ୱା ନଦିପାରଂ ୱା ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଗୋଭତ୍ତନ୍ତି କପ୍ପାସଟ୍ଠିକାଦିମିସ୍ସଂ ଗୋଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ, ଭତ୍ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ୟାଗୁପି ଗହିତା।

୩୪୭।''ଦ୍ୱୀହାକାରେହୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ ଆକାରଦ୍ୱୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଗଣନତୋ ୱା ସମୁଟ୍ଠାନତୋ ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ପାଠଦ୍ୱୟଂ ଆଗତାତି ''ଉପଚୟୋ ସନ୍ତତୀ''ତି ଜାତିଂ ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ହଦୟୱତ୍ଥୁଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ''ଦସ ଆୟତନାନି ପଞ୍ଚଦସ ସୁଖୁମରୂପାନୀ''ତି ଏୱଂ ରୂପକଣ୍ଡପାଠଦ୍ୱୟଂ (ଧ। ସ। ୬୫୧-୬୫୫) ଆଗତା। ପଞ୍ଚୱୀସତି ରୂପକୋଟ୍ଠାସାତି ସଲକ୍ଖଣତୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଙ୍କରାଭାୱତୋ ରୂପଭାଗା। ରୂପକୋଟ୍ଠାସାତି ୱା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିତ୍ୱା କଲାପଭାୱେନେୱ ପୱତ୍ତନତୋ ରୂପକଲାପା। କୋଟ୍ଠାସାତି ଚ ଅଂସା, ଅୱୟୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କୋଟ୍ଠନ୍ତି ୱା ସରୀରଂ, ତସ୍ସ ଅଂସା କେସାଦୟୋ କୋଟ୍ଠାସାତି ଅଞ୍ଞେପି ଅୱୟୱା କୋଟ୍ଠାସା ୱିୟ କୋଟ୍ଠାସା। ସେୟ୍ୟଥାପୀତି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ। ତଛ ରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ୟଥାୱୁତ୍ତଂ ରୂପଂ ସଲକ୍ଖଣତୋ ଞାଣେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା। ଅରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱାତି ତଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାୟ ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନେ ୱେଦନାଦିକେ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧେ ''ଅରୂପ''ନ୍ତି ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା। ରୂପାରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ପୁନ ତଛ ୟଂ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ, ତଂ ରୂପଂ, ତଦଞ୍ଞଂ ଅରୂପଂ, ଉଭୟୱିନିମୁତ୍ତଂ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥି ଅତ୍ତା ୱା ଅତ୍ତନିୟଂ ୱାତି ଏୱଂ ରୂପାରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ତଦୁଭୟଞ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଦିନା ପଚ୍ଚୟେନ ସପ୍ପଚ୍ଚୟନ୍ତି ପଚ୍ଚୟଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ୟୋ କଲାପସମ୍ମସନାଦିକ୍କମେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ସୋ ନ ୱଡ଼୍ଢତୀତି ୟୋଜନା।

ଏତ୍ତକଂରୂପଂ ଏକସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଚକ୍ଖାୟତନଂ, ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାୟାୟତନଂ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ଅଟ୍ଠୱିଧଂ କମ୍ମୱସେନ, କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଇଦଂ ଦ୍ୱୟଂ ଚିତ୍ତୱସେନାତି ଏତ୍ତକଂ ରୂପଂ ଏକସମୁଟ୍ଠାନଂ। ସଦ୍ଦାୟତନମେକଂ ଉତୁଚିତ୍ତୱସେନ ଦ୍ୱିସମୁଟ୍ଠାନଂ। ରୂପସ୍ସ ଲହୁତା ମୁଦୁତା କମ୍ମଞ୍ଞତାତି ଏତ୍ତକଂ ରୂପଂ ଉତୁଚିତ୍ତାହାରୱସେନ ତିସମୁଟ୍ଠାନଂ। ରୂପଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବାୟତନଂ ଆକାସଧାତୁ ଆପୋଧାତୁ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋତି ଏତ୍ତକଂ ରୂପଂ ଉତୁଚିତ୍ତାହାରକମ୍ମୱସେନ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଉପଚୟୋ ସନ୍ତତି ଜରତା ରୂପସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚତାତି ଏତ୍ତକଂ ରୂପଂ ନ କୁତୋଚି ସମୁଟ୍ଠାତୀତି ନ ଜାନାତି। ସମୁଟ୍ଠାନତୋ ରୂପଂ ଅଜାନନ୍ତୋତିଆଦୀସୁ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ''ଗଣନତୋ ରୂପଂ ଅଜାନନ୍ତୋ''ତିଆଦେସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କମ୍ମଲକ୍ଖଣୋତି ଅତ୍ତନା କତଂ ଦୁଚ୍ଚରିତକମ୍ମଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି କମ୍ମଲକ୍ଖଣୋ, ବାଲୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲସ୍ସ ବାଲଲକ୍ଖଣାନି। କତମାନି ତୀଣି? ଦୁଚ୍ଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତୀ ହୋତି, ଦୁବ୍ଭାସିତଭାସୀ, ଦୁକ୍କଟକମ୍ମକାରୀ। ଇମାନି ଖୋ…ପେ… ଲକ୍ଖଣାନୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୨; ନେତ୍ତି। ୧୧୬)। ଅତ୍ତନା କତଂ ସୁଚରିତକମ୍ମଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି କମ୍ମଲକ୍ଖଣୋ, ପଣ୍ଡିତୋ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ – ‘‘ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ପଣ୍ଡିତଲକ୍ଖଣାନି। କତମାନି ତୀଣି? ସୁଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତୀ ହୋତି, ସୁଭାସିତଭାସୀ, ସୁକତକମ୍ମକାରୀ। ଇମାନି ଖୋ…ପେ… ପଣ୍ଡିତଲକ୍ଖଣାନୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୫୩; ଅ। ନି। ୩।୩; ନେତ୍ତି। ୧୧୬)। ତେନାହ ‘‘କୁସଲାକୁସଲଂ କମ୍ମଂ ପଣ୍ଡିତମାଲଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତି। ବାଲେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ପଣ୍ଡିତେ ନ ସେୱତୀତି ଯଂ ବାଲପୁଗ୍ଗଲେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ପଣ୍ଡିତସେୱନଂ ଅତ୍ଥକାମେନ କାତବ୍ବଂ, ତଂ ନ କରୋତି। ତଥାଭୂତସ୍ସ ଅଯମାଦୀନୱୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ‘‘ବାଲେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ଭଗୱତା ‘‘ଇଦଂ ୱୋ କପ୍ପତୀ’’ତି ଅନୁଞ୍ଞାତଂ, ତଦନୁଲୋମଞ୍ଚେ, ତଂ କପ୍ପିଯଂ। ଯଂ ‘‘ଇଦଂ ୱୋ ନ କପ୍ପତୀ’’ତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ, ତଦନୁଲୋମଞ୍ଚେ, ତଂ ଅକପ୍ପିଯଂ। ଯଂ କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଂ, ତଂ କୁସଲଂ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଂ ଅକୁସଲଂ। ତଦେୱ ସାୱଜ୍ଜଂ, କୁସଲଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ। ଆପତ୍ତିତୋ ଆଦିତୋ ଦ୍ୱେ ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧା ଗରୁକଂ, ତଦଞ୍ଞଂ ଲହୁକଂ। ଧମ୍ମତୋ ମହାସାୱଜ୍ଜଂ ଗରୁକଂ, ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜଂ ଲହୁକଂ। ସପ୍ପଟିକାରଂ ସତେକିଚ୍ଛଂ, ଅପ୍ପଟିକାରଂ ଅତେକିଚ୍ଛଂ। ଧମ୍ମତାନୁଗତଂ କାରଣଂ, ଇତରଂ ଅକାରଣଂ। ତଂ ଅଜାନନ୍ତୋତି କପ୍ପିଯାକପ୍ପିଯଂ ଗରୁକଲହୁକଂ ସତେକିଚ୍ଛାତେକିଚ୍ଛଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ସୁପ୍ପରିସୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ସୀଲଂ ରକ୍ଖିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, କୁସଲାକୁସଲଂ ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜଂ କାରଣାକାରଣଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଅକୁସଲତାଯ ରୂପାରୂପପରିଗ୍ଗହମ୍ପି କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, କୁତୋ ତସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ୱଡ୍ଢନା। ତେନାହ ‘‘କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ୱଡ୍ଢେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ’’ତି।

ଗୋୱଣସଦିସେ ଅତ୍ତଭାୱେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁତୋ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କା ଆସାଟିକା ୱିଯାତି ଆସାଟିକାତି ଆହ ‘‘ଅକୁସଲୱିତକ୍କଂ ଆସାଟିକଂ ଅହାରେତ୍ୱା’’ତି।

‘‘ଗଣ୍ଡୋତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚନ୍ନେତଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି ୱଚନତୋ (ଅ। ନି। ୮।୫୬) ଛହି ୱଣମୁଖେହି ୱିସ୍ସନ୍ଦମାନଯୂସୋ ଗଣ୍ଡୋ ୱିଯ ପିଲୋତିକଖଣ୍ଡେନ ଛହି ଦ୍ୱାରେହି ୱିସ୍ସନ୍ଦମାନକିଲେସାସୁଚି ଅତ୍ତଭାୱୱଣୋ ସତିସଂୱରେନ ପିଦହିତବ୍ବୋ, ଅଯଂ ପନ ଏୱଂ ନ କରୋତୀତି ଆହ ‘‘ଯଥା ସୋ ଗୋପାଲକୋ ୱଣଂ ନ ପଟିଚ୍ଛାଦେତି, ଏୱଂ ସଂୱରଂ ନ ସମ୍ପାଦେତୀ’’ତି।

ଯଥା ଧୂମୋ ଇନ୍ଧନଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ସଣ୍ହୋ ସୁଖୁମୋ ତଂ ତଂ ୱିୱରଂ ଅନୁପୱିସ୍ସ ବ୍ୟାପେନ୍ତୋ ସତ୍ତାନଂ ଡଂସମକସାଦିପରିସ୍ସଯଂ ୱିନୋଦେତି, ଅଗ୍ଗିଜାଲସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଧମ୍ମଦେସନାଞାଣସ୍ସ ଇନ୍ଧନଭୂତଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମଜାତଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ସଣ୍ହା ସୁଖୁମା ତଂ ତଂ ଖନ୍ଧନ୍ତରଂ ଆଯତନନ୍ତରଞ୍ଚ ଅନୁପୱିସ୍ସ ବ୍ୟାପେତି, ସତ୍ତାନଂ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କାଦିପରିସ୍ସଯଂ ୱିନୋଦେତି, ଞାଣଗ୍ଗିଜାଲସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋତି ଧୂମୋ ୱିଯାତି ଧୂମୋତି ଆହ ‘‘ଗୋପାଲକୋ ଧୂମଂ ୱିଯ ଧମ୍ମଦେସନାଧୂମଂ ନ କରୋତୀ’’ତି। ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ନିସିନ୍ନସ୍ସ କାତବ୍ବା ତଦନୁଚ୍ଛୱିକା ଧମ୍ମକଥା ଉପନିସିନ୍ନକଥା। କତସ୍ସ ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଅନୁମୋଦନକଥା ଅନୁମୋଦନା। ତତୋତି ଧମ୍ମକଥାଦୀନଂ ଅକରଣତୋ। ‘‘ବହୁସ୍ସୁତୋ ଗୁଣୱା’’ତି ନ ଜାନନ୍ତୀତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଅତ୍ତନୋ ଜାନାପନତ୍ଥଂ ଧମ୍ମକଥାଦି ନ କାତବ୍ବମେୱାତି? ସଚ୍ଚଂ, ନ କାତବ୍ବମେୱ, ସୁଦ୍ଧାସଯେନ ପନ ଧମ୍ମେ କଥିତେ ତସ୍ସ ଗୁଣଜାନନତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ନାଭାସମାନଂ ଜାନନ୍ତି, ମିସ୍ସଂ ବାଲେହି ପଣ୍ଡିତଂ;

ଭାସଯେ ଜୋତଯେ ଧମ୍ମଂ, ପଗ୍ଗଣ୍ହେ ଇସିନଂ ଧଜ’’ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୨।୨୪୧);

ତରନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ତିତ୍ଥଂ, ନଦୀତଳାକାଦୀନଂ ନହାନାଦିଅତ୍ଥଂ ଓତରଣଟ୍ଠାନଂ। ଯଥା ପନ ତଂ ଉଦକେନ ଓତିଣ୍ଣସତ୍ତାନଂ ସରୀରମଲଂ ପୱାହେତି, ପରିସ୍ସମଂ ୱିନୋଦେତି, ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଏୱଂ ବହୁସ୍ସୁତା ଅତ୍ତନୋ ସମୀପଂ ଓତିଣ୍ଣସତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମୋଦକେନ ଚିତ୍ତମଲଂ ପୱାହେନ୍ତି, ପରିସ୍ସମଂ ୱିନୋଦେନ୍ତି, ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେ ତିତ୍ଥଂ ୱିଯାତି ତିତ୍ଥଂ। ତେନାହ ‘‘ତିତ୍ଥଭୂତେ ବହୁସ୍ସୁତଭିକ୍ଖୂ’’ତି। ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ କଥଂ ରୋପେତବ୍ବନ୍ତି, ଭନ୍ତେ, ଇଦଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ କଥଂ ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ରୋପେତବ୍ବୋ, କେନ ପକାରେନ ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱାଚକୋ ଜାତୋ। ‘‘ନିରୂପେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ, ନିରୂପେତବ୍ବଂ ଅଯଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତି କଥମେତ୍ଥ ନିରୁଳ୍ହାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇମସ୍ସ ଭାସିତସ୍ସ କୋ ଅତ୍ଥୋତି ସଦ୍ଦତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେତି ଇମସ୍ମିଂ ପାଳିପଦେସେ। ପାଳି କିଂ ୱଦେତୀତି ଭାୱତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଅତ୍ଥୋ କିଂ ଦୀପେତୀତି ଭାୱତ୍ଥଂ ୱା ସଙ୍କେତତ୍ଥଂ ୱା। ନ ପରିପୁଚ୍ଛତୀତି ୱିମତିଚ୍ଛେଦନପୁଚ୍ଛାୱସେନ ସବ୍ବସୋ ପୁଚ୍ଛଂ ନ କରୋତି। ନ ପରିପଞ୍ହତୀତି ପରି ପରି ଅତ୍ତନୋ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛଂ ନ ଆଚିକ୍ଖତି ନ ୱିଭାୱେତି। ତେନାହ ‘‘ନ ଜାନାପେତୀ’’ତି। ତେତି ବହୁସ୍ସୁତଭିକ୍ଖୂ। ୱିୱରଣଂ ନାମ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଭଜିତ୍ୱା କଥନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଭାଜେତ୍ୱା ନ ଦସ୍ସେନ୍ତୀ’’ତି। ଅନୁତ୍ତାନୀକତନ୍ତି ଞାଣେନ ଅପାକଟୀକତଂ ଗୁଯ୍ହଂ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ। ନ ଉତ୍ତାନୀକରୋନ୍ତୀତି ସିନେରୁମୂଲକଂ ୱାଲିକଂ ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ ୱିଯ ପଥୱୀସନ୍ଧାରୋଦକଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ଉତ୍ତାନଂ ନ କରୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ବହୁସ୍ସୁତା ‘‘ତିତ୍ଥ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା ପରିଯାଯତୋ, ଇଦାନି ତମେୱ ଧମ୍ମଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ତିତ୍ଥନ୍ତି

ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମୋ ହି ତରନ୍ତି ଏତେନ ନିବ୍ବାନଂ ନାମ ତଠଆକନ୍ତି ‘‘ତିତ୍ଥ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ଭଗୱା ସୁମେଧଭୂତୋ –

‘‘ଏୱଂ କିଲେସମଲଧୋୱଂ, ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ ଅମତନ୍ତଠଏ;

ନ ଗୱେସତି ତଂ ତଠଆକଂ, ନ ଦୋସୋ ଅମତନ୍ତଠଏ’’ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୨।୧୪);

ଧମ୍ମସ୍ସେୱ ନିବ୍ବାନସ୍ସୋତରଣତିତ୍ଥଭୂତସ୍ସ ଓତରଣପକାରଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ‘‘ଧମ୍ମତିତ୍ଥଂ ନ ଜାନାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ପୀତାପୀତନ୍ତି ଗୋଗଣେ ପୀତଂ ଅପୀତଞ୍ଚ ଗୋରୂପଂ ନ ଜାନାତି ନ ୱିନ୍ଦତି। ଅୱିନ୍ଦନ୍ତୋ ହି ନ ଲଭତୀତି ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ଆନିସଂସଂ ନ ୱିନ୍ଦତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅୱିନ୍ଦନାକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଧମ୍ମସ୍ସୱନଗ୍ଗଂ ଗନ୍ତ୍ୱା’’ତିଆଦିମାହ।

ଅଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରୋତି ପଦଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଅରିଯ’’ନ୍ତି। ପଚ୍ଚାସତ୍ତିଞ୍ଞାଯେନ ଅନନ୍ତରୱିଧିପ୍ପଟିସେଧୋ ୱା, ଅରିଯ-ସଦ୍ଦୋ ୱା ନିଦ୍ଦୋସପରିଯାଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକନ୍ତି ଚ ୱିସୁଂ ଏକଚ୍ଚଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ଉପାଦାଯ ଗହେତବ୍ବଂ, ଅଟ୍ଠଙ୍ଗତା ବାହୁଲ୍ଲତୋ ଚ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ସତ୍ତଙ୍ଗସ୍ସପି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ସଙ୍ଗହୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି।

ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେତିଆଦୀସୁ ଅୱିସେସେନ ସତିପଟ୍ଠାନା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ କାଯୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମାରମ୍ମଣା ସତିପଟ୍ଠାନା ଲୋକିଯା, ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋହୱିଦ୍ଧଂସନୱସେନ ପୱତ୍ତା ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣା ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଏୱଂ ଇମେ ଲୋକିଯା, ଇମେ ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଯଥାଭୂତଂ ନ ପଜାନାତି।

ଅନୱସେସଂ ଦୁହତୀତି ପଟିଗ୍ଗହଣେ ମତ୍ତଂ ଅଜାନନ୍ତୋ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଦାଯକେ ସଦ୍ଧାହାନିଯା କିସ୍ମିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚଯହାନିଯା ଅନୱସେସଂ ଦୁହତି। ୱାଚାଯ ଅଭିହାରୋ ୱାଚାଭିହାରୋ। ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅଭିହାରୋ ପଚ୍ଚଯାଭିହାରୋ।

ଇମେ ଅମ୍ହେସୁ ଗରୁଚିତ୍ତୀକାରଂ ନ କରୋନ୍ତୀତି ଇମିନା ନୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମସମ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯେସୁ ପିତୁପେମସ୍ସ ଅନୁପଟ୍ଠାପନତୋ। ତେନ ଚ ସିକ୍ଖାଗାରୱତାଭାୱଦୀପନେନ ସଙ୍ଗହସ୍ସ ଅଭାଜନଭାୱଂ, ତେନ ଥେରାନଂ ତେସୁ ଅନୁଗ୍ଗହାଭାୱଂ। ନ ହି ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ସାସନେ ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତା ଅନନୁଗ୍ଗହେତବ୍ବେ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି, ନିରତ୍ଥକଂ ୱା ଅନୁଗ୍ଗହଂ କରୋନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ନୱକେ ଭିକ୍ଖୂ’’ତି। ଧମ୍ମକଥାବନ୍ଧନ୍ତି ପୱେଣିଆଗତଂ ପକିଣ୍ଣକଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗଂ। ସଚ୍ଚସତ୍ତପଟିସନ୍ଧିପଚ୍ଚଯାକାରପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ସୁଞ୍ଞତାଦୀପନଂ ଗୁଯ୍ହଗନ୍ଥଂ। ୱୁତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସୱସେନାତି ‘‘ନ ରୂପଞ୍ଞୂ’’ତିଆଦୀସୁ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିସେଧସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ଅଗ୍ଗହଣୱସେନ। ଯୋଜେତ୍ୱାତି ‘‘ରୂପଞ୍ଞୂ ହୋତୀତି ଗଣନାତୋ ୱା ୱଣ୍ଣତୋ ୱା ରୂପଂ ଜାନାତୀ’’ତିଆଦିନା, ‘‘ତସ୍ସ ଗୋଗଣୋପି ନ ପରିହାଯତି, ପଞ୍ଚଗୋରସପରିଭୋଗତୋପି ନ ପରିବାହିରୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ଚ ଅତ୍ଥଂ ଯୋଜେତ୍ୱା। ୱେଦିତବ୍ବୋତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଯଥାରହଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ମହାଗୋପାଲକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୪। ଚୂଳଗୋପାଲକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫୦।ଚେଲୁକ୍ଖାହୀତି ଚେଲମଯାହି ଉକ୍ଖାହି। ଉକ୍ଖଭୂତାନି ଚେଲାନି ଏତ୍ଥାତି ଉକ୍ଖଚେଲା, ନଗରଂ। ସବ୍ବା ଗଙ୍ଗା ପାକଟା ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ଞାଯତୀତି ପକତିଚକ୍ଖୁସ୍ସ ପାକଟା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସ୍ସ ପନ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱା ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ନିସିନ୍ନସ୍ସପି ଭଗୱତୋ ପାକଟା ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ଞାଯତେୱ। ସୋତ୍ଥୀତି ଅନୁପଦ୍ଦୱୋ। ୱୁଦ୍ଧୀତି ଅପରିହାନି। ଆରୋଗ୍ୟନ୍ତି ଅରୋଗତା ଆବାଧାଭାୱୋ।

ମଗଧୋ ଜନପଦୋ ନିୱାସୋ ଏତସ୍ସାତି ମାଗଧୋ, ମାଗଧୋୱ ମାଗଧିକୋ। ପଞ୍ଞାଯ ନାମ ଦୁଟ୍ଠଭାୱୋ ନତ୍ଥି ଏକନ୍ତାନୱଜ୍ଜତାଯ, ତସ୍ମା ଦୁ-ସଦ୍ଦୋ ଅଭାୱୱାଚୀ ‘‘ଦୁସ୍ସୀଲୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ, ଜାତି-ସଦ୍ଦୋ ଚ ସଭାୱତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ନିପ୍ପଞ୍ଞସଭାୱୋ’’ତି। -ସଦ୍ଦୋ ଆରମ୍ଭତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ପତାରେସୀତି ତାରେତୁଂ ଆରଭୀ’’ତି ପରତୀରଂ ଗାୱୀନଂ ଅପ୍ପତ୍ତତ୍ତା। ସୁୱିଦେହାନନ୍ତି ସୁନ୍ଦରୱିଦେହାନଂ। ୱିଦେହରଟ୍ଠଂ କିର ଭୂମିଭାଗଦସ୍ସନସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ୱନରାମଣେଯ୍ୟକାଦିନା ଚ ସୁନ୍ଦରଂ। ଆମଣ୍ଡଲିକଂ କରିତ୍ୱାତି ଆୱଟ୍ଟେ ପତିତା ତେମଣ୍ଡଲାକାରେନ ପରିବ୍ଭମିତ୍ୱା। କତିପଯାପି ଗାୱିଯୋ ଅସେସେତ୍ୱା ନଦୀସୋତେନ ୱୂଳହତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅୱଡ୍ଢିଂ ୱିନାସଂ ପାପୁଣିଂସୂ’’ତି। କତିପଯାସୁପି ହି ଅୱସିଟ୍ଠାସୁ ଗାୱୀସୁ ଅନୁକ୍କମେନପି ସିଯା ଗୋଗଣସ୍ସ ୱଡ୍ଢୀତି। ୱିସ୍ସମଟ୍ଠାନନ୍ତି ପରିସ୍ସମୱିନୋଦନଟ୍ଠାନଂ। ତିତ୍ଥା ଭଟ୍ଠାତି ଗହେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ତିତ୍ଥଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା। ଅରୋଗୋ

ନାମ ନାହୋସୀତି ଲୋମମତ୍ତମ୍ପି ଅସେସେତ୍ୱା ସବ୍ବା ଗାୱିୟୋ ନଦୀସୋତେ ୱିନଟ୍ଠାତି ଅତ୍ଥୋ।

ୟେସୁ ଖନ୍ଧାୟତନଧାତୂସୁ ଇଧ ଲୋକସମଞ୍ଞା, ତେ ଅଜାନନ୍ତା "ଅକୁସଲା ଇମସ୍ସ ଲୋକସ୍ସା"ତି ୱୁତ୍ତାତି ଆହ "ଇଧଲୋକେ ଖନ୍ଧଧାତାୟତନେସୁ ଅକୁସଲା ଅଛେକା"ତି। ଅୟମେୱ ନୟୋ "ଅକୁସଲା ପରସ୍ସ ଲୋକସ୍ସା"ତି ଏତ୍ଥାପୀତି ଆହ "ପରଲୋକେପି ଏସେୱ ନୟୋ"ତି। ମାରୋ ଏତ୍ଥ ଧୀୟତୀତି ମାରଧେୟ୍ୟଂ। ମାରୋତି ଚେତ୍ଥ କିଲେସମାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଖନ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରା ହି ତସ୍ସ ପୱତ୍ତନଭାୱେନ ଗହିତା, ମଚ୍ଚୁମାରୋ ୱିସୁଂ ଗହିତୋ ଏୱ, କିଲେସମାରୱସେନେୱ ଚ ଦେୱପୁତ୍ତମାରସ୍ସ କାମଭୱେ ଆଧିପଚ୍ଚନ୍ତି। ତେସନ୍ତି ୟେ ଇଧଲୋକାଦୀସୁ ଅଛେକା, ତେସଂ। ତେ ପନ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ "ଇମିନା ଛ ସତ୍ଥାରୋ ଦସ୍ସିତା"ତି।

୩୫୧।ବଲୱଗାୱୋତି ବଲୱନ୍ତେ ଗୋରୂପେ। ତେ ପନ ଦମ୍ମତଂ ଉପଗତଗୋଣା ଚେୱ ଧେନୁୟୋ ଚାତି ଆହ "ଦନ୍ତଗୋଣେ ଚେୱ ଧେନୁୟୋ ଚା"ତି । ଅୱିଜାତଗାୱୋତି ନ ୱିଜାତଗାୱିୟୋ। ୱଚ୍ଛକେତି ଖୁଦ୍ଦକୱଚ୍ଛେ। ଅପ୍ପତ୍ଥୋ ହି ଅୟଂ କ-ସଦ୍ଦୋ। ତେନାହ "ତରୁଣୱଚ୍ଛକେ"ତି। କିସାବଲକେତି ଦୁବ୍ବଲେ।

୩୫୨।ମାରସ୍ସ ତଣ୍ହାସୋତଂ ଛେତ୍ୱାତି ଖନ୍ଧମାରସମ୍ବନ୍ଧୀତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତଂ ସୋତଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ତୟୋ କୋଟ୍ଠାସେ ଖେପେତ୍ୱା ଠିତାତି ଅନାଗାମିନୋ ସନ୍ଧାୟାହ। ସଦ୍ଦୱାରେସୂତି ସକଦାଗାମିସୋତାପନ୍ନଅଟ୍ଠମକୱାରେସୁ। ତତ୍ଥ ପନ ୟଥାକ୍କମଂ ଚତୁମଗ୍ଗୱଜ୍ଝାନଂ କିଲେସାନଂ ଦ୍ୱେ କୋଟ୍ଠାସେ ଖେପେତ୍ୱା ଠିତା, ଏକକୋଟ୍ଠାସଂ ଖେପେତ୍ୱା ଠିତା, ପଠମଂ କୋଟ୍ଠାସଂ ଖେପେନ୍ତୋତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଧମ୍ମଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତି, ଧମ୍ମସ୍ସ ୱା ଅନୁସ୍ସରଣସୀଲାତି ଧମ୍ମାନୁସାରିନୋ। ଧମ୍ମୋତି ଚେତ୍ଥ ପଞ୍ଞା ଅଧିପ୍ପେତା। ସଦ୍ଧଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତି, ସଦ୍ଧାୟ ୱା ଅନୁସ୍ସରଣସୀଲାତି ସଦ୍ଧାନୁସାରିନୋ।

ଜାନତାତି ଏତ୍ଥ ଜାନନକିରିୟାୱିସୟସ୍ସ ଅୱିସେସିତତ୍ତା ଅଧିକାରୱସେନ ଅନୱସେସଞ୍ଞେୟ୍ୟୱିସେସା ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ "ସବ୍ବଧମ୍ମେ ଜାନନ୍ତେନା"ତି। ଅନ୍ତୋସାରୱିରହତୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ ଚ ନଳଓ ୱିୟାତି ନଳଓ, ମାନୋତି ଆହ "ୱିଗତମାନନଳଅଂ କତ"ନ୍ତି। ଖେମଂ ପତ୍ଥେଥାତି ଏତ୍ଥ ଚତୂହି ୟୋଗେହି ଅନୁପଦ୍ଦୱତ୍ତା "ଖେମ"ନ୍ତି ଅରହତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ପତ୍ଥନା ଚ ଛନ୍ଦପତ୍ଥନା, ନ ତଣ୍ହାପତ୍ଥନାତି ଆହ "କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦେନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ଥେଥା"ତି। ପତ୍ତାୟେୱ ନାମ ତସ୍ସ ପତ୍ତିୟା ନ କୋଚି ଅନ୍ତରାୟୋ। ସୋତ୍ଥିନା ପାରଗମନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦେସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ଖେମପ୍ପତ୍ତିୟା ଦେସନାୟ ପରିୟୋସାପିତତ୍ତା ୟଥାନୁସନ୍ଧିନାୱ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସୀତି।

ଚୂଳଗୋପାଲକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୫। ଚୂଳସଚ୍ଚକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫୩।ହଂସୱଚ୍ଚକଚ୍ଛନ୍ନେନାତି ହଂସୱଚ୍ଚକପଟିଚ୍ଛନ୍ନେନ, ହଂସମଣ୍ଡଲାକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱଦନ୍ତି ଏତେନାତି ୱାଦୋ, ମଗ୍ଗୋ। କିଂ ୱଦନ୍ତି? ଉତ୍ତରଂ। ୱାଦାନଂ ସତାନି ୱାଦସତାନି। "ନିଗଣ୍ଠୋ ପଞ୍ଚୱାଦସତାନି, ନିଗଣ୍ଠୀ ପଞ୍ଚୱାଦସତାନୀ"ତି ଏୱଂ ନିଗଣ୍ଠୋଚ ନିଗଣ୍ଠୀ ଚ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ୱାଦସତାନି ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତା। କିରିୟତୋ ତେ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ, ଲିଙ୍ଗତୋ ପନ ନିଗଣ୍ଠଭାୱୋ ଞାତୋ। ତେନାହ "ଅହଂ ୱାଦଂ ଆରୋପେସ୍ସାମୀ"ତି।

ଜଗ୍ଗନ୍ତୋ ସମ୍ମଜ୍ଜନାଦିୱସେନ। ଦିୱାତରନ୍ତି ଅତିଦିୱଂ। "କସ୍ସ ପୁଚ୍ଛା, କସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ହୋତୂ"ତି ପରିବ୍ବାଜିକାହି ୱୁତ୍ତେ ଥେରୋ ଆହ "ପୁଚ୍ଛା ନାମ ଅମ୍ହାକଂ ପତ୍ତା"ତି। ପୁଚ୍ଛା ୱାଦାନଂ ପୁବ୍ବପକ୍ଖୋ, ୟସ୍ମା ତୁମ୍ହେ ୱାଦପସୁତା ୱାଦାଭିରତା ଧଜଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହ ୱିଚରଥ, ତସ୍ମା ୱାଦାନଂ ପୁବ୍ବପକ୍ଖୋ ଅମ୍ହାକଂ ପତ୍ତୋ, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତୁମ୍ହାକଂ ମାତୁଗାମଭାୱତୋ ପୁବ୍ବପକ୍ଖଂ ଦେମାତି ଆହ "ତୁମ୍ହେ ପନ ମାତୁଗାମା ନାମ ପଠମଂ ପୁଚ୍ଛଥା"ତି। ତା ପରିବ୍ବାଜିକା ଏକେକା ଅଡ୍ଢତେୟ୍ୟସତୱାଦମଗ୍ଗଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତିୟୋ ୱାଦସହସ୍ସଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ୟଥା ନିସିତସ୍ସ ଖଗ୍ଗସ୍ସ କୁମୁଦନାଳଅଚ୍ଛେଦନେ କିମତ୍ଥି ଭାରିୟଂ, ଏୱଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ସାୱକେସୁ ପଞ୍ଞୱନ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗଭାୱେ ଠିତସ୍ସ ଧମ୍ମସେନାପତିନୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନପରିକପ୍ପିତପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ କିମତ୍ଥି ଭାରିୟଂ। ତେନାହ "ଥେରୋ ଖଗ୍ଗେନା"ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ନିଜ୍ଜଟଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ଠିଂ କତ୍ୱାତି ୟଥା ତା ପୁନ ତତ୍ଥ ଜଟଂ ଗଣ୍ଠିଂ କାତୁଂ ନ ୱିସହନ୍ତି, ତଥା ୱିଜଟେତ୍ୱା କଥେସି। ଅୟଂ ଥେରୋ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେ ଅନ୍ଧକାରେ ସହସ୍ସୱଟ୍ଟିକଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ୱିୟ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅୱିସୟେ ଅନ୍ଧକାରଭୂତେ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ତେୟେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସୀତି ଥେରସ୍ସ ପଞ୍ଞାୱେୟ୍ୟତ୍ତିୟଂ ଦିସ୍ୱା ସୟଞ୍ଚ ଅନ୍ତିମଭୱିକତାୟ କୋହଞ୍ଞେ ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତିୟୋ "ଏତ୍ତକମେୱ, ଭନ୍ତେ, ମୟଂ ଜାନାମା"ତି ଆହଂସୁ। ଥେରସ୍ସ ୱିସୟନ୍ତି ଥେରସ୍ସ ପଞ୍ଞାୱିସୟଂ।

ନେଓ ଅନ୍ତଂ ନ କୋଟିଂ ଅଦ୍ଦସଂସୂତି ଏକନ୍ତି ୱଉଲ୍ଲସ୍ସ ବହୁଭାୱତୋ ତସ୍ସା ପୁଚ୍ଛାଯ ଅନ୍ତୋ ଏୱମନ୍ତୋ ଏୱମୱସାନକୋଟୀତି ନ ପସ୍ସିଂସୁ ନ ଜାନିଂସୁ। ଥେରୋ ତାସଂ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ପଜ୍ଜାରୁଚିଂ ଦିସ୍ୱା ଆହ ''ଇଦାନି କିଂ କରିସ୍ସଥା''ତି? ଉତ୍ତରିତରପଞ୍ଜ୍ଞୋତି ୱାଦମଗ୍ଗପରିଚଯେନ ମେଧାୱିତାଯ ଚ ଯାଦିସା ତାସଂ ପଞ୍ଜ୍ଞା, ତତୋ ଉତ୍ତରିତରପଞ୍ଜ୍ଞୋ।

କଥାମଗ୍ଗୋତି ୱାଦମଗ୍ଗୋ। ତସ୍ମା ତେହି ତେହି ପରପ୍ପୱାଦାଦୀହି ଭସ୍ସଂ ୱାଦମଗ୍ଗଂ ପକାରେହି ୱଦେତୀତି ଭସ୍ସପ୍ପୱାଦକୋ। ପଣ୍ଡିତୱାଦୋତି ଅହଂ ପଣ୍ଡିତୋ ନିପୁଣୋ ବହୁସ୍ସୁତୋତି ଏୱଂୱାଦୀ। ଯଂ ଯଂ ନକ୍ଖତ୍ତାଚାରେନ ଆଦିସତୀତି ନକ୍ଖତ୍ତଗତିଯା କାଲଞ୍ଞାଣେନ ''ଅସୁକଦିୱସେ ଚନ୍ଦଗ୍ଗାହୋ ଭୱିସ୍ସତି, ସୂରିଯଗ୍ଗାହୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା ଯଂ ଯଂ ଆଦେସଂ ଭଣତି। ସାଧୁଲଦ୍ଧିକୋ ଞାଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ସୁନ୍ଦରୋ। ଆରୋପିତୋତି ପଟିଞ୍ଞାହେତୁନିଦସ୍ସନାଦିଦୋସଂ ଉପରି ଆରୋପିତୋ ୱାଦୋ ସ୍ୱାରୋପିତୋ। ଦୋସପଦଂ ଆରୋପେନ୍ତେନ ୱାଦିନା ପରୱାଦିମ୍ହି ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ତସ୍ସ ଧାତୁକ୍ଖୋଭୋପି ସିଯା, ଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପେନ ଯେନ ଦୋସୋ ତେନ ସଙ୍କପ୍ପିତୋ ସମ୍ପୱେଧିତୋତି। ଥୂଣନ୍ତି ସରୀରଂ ଖୋଭିତନ୍ତି କତ୍ୱା। ଥୂଣନ୍ତି ହି ଲୋହିତପିତ୍ତସେମ୍ହାନଂ ଅଧିୱଚନଂ ସବ୍ବଙ୍ଗସରୀରଧାରଣତୋ। ଅପିଚ ଥୂଣପଦୋ ନାମ ଅତ୍ଥି କଥାମଗ୍ଗୋ ୱାଦମଗ୍ଗଂ ଗଣ୍ହନ୍ତାନଂ। ସଚ୍ଚକୋ ପନ କୋହଞ୍ଞେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱାଦପ୍ପଭେଦୱସେନ ପରେ ୱିମ୍ହାପେନ୍ତୋ ''ଥୂଣଂ ଚେପାହ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ସାୱକାନଂ ୱିନଯଂ ନାମ ସିକ୍ଖାପଦଂ, ତଞ୍ଚ ଧମ୍ମଦେସନା ହୋତୀତି ଏସା ଏୱ ଚସ୍ସ ଅନୁସାସନୀତି ୱିନଯନାଦିମୁଖେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମତଂ ସାସନଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ସଚ୍ଚକୋ ''କଥଂ ପନ, ଭୋ, ଅସ୍ସଜୀ''ତିଆଦିମାହ। ଅଥସ୍ସ ଥେରୋ ''ଲକ୍ଖଣଉଯକଥା ନାମ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ବୁଦ୍ଧାୱେଣିକା ଧମ୍ମଦେସନା, ତତ୍ର ଚ ମଯା ଅନିଚ୍ଚକଥାଯ ସମୁଟ୍ଠାପିତାଯ ତଂ ଅସହନ୍ତୋ ସଚ୍ଚକୋ ତୁଚ୍ଛମାନେନ ପଟପଟାଯନ୍ତୋ କୁରୁମାନୋ ଲିଚ୍ଛୱୀ ଗହେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଆଗମିସ୍ସତି, ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ୱାଦଂ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ପତିଟ୍ଠପେନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ କଥେସ୍ସତି, ତଦା ଭୱିସ୍ସତି ୱିଜହିତୱାଦୋ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ପତିଟ୍ଠିତୋ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚାନତ୍ତଲକ୍ଖଣପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ଭଗୱତୋ ଅନୁସାସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏୱଂ, ଭୋ, ଅଗ୍ଗିୱେସ୍ସନା''ତିଆଦିମାହ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ଅଗ୍ଗହିତନ୍ତି ଆହ ''ଥେରୋ ପନା''ତିଆଦି। ''ଉପାରମ୍ଭସ୍ସ ଓକାସୋ ହୋତୀ''ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ମଗ୍ଗଫଲାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପରିଯାଯେନାତି ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାପରିଯାଯେନ। ଅଯନ୍ତି ସଚ୍ଚକୋ। ନଯିଦଂ ତୁମ୍ହାକଂ ସାସନଂ ନାମାତି ଯତ୍ଥ ତୁମ୍ହେ ଅୱଟ୍ଠିତା, ଇଦଂ ତୁମ୍ହାକଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁସାସନଂ ନାମ ନ ହୋତି ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନିସ୍ସରଣତ୍ତା, ଅଥ ଖୋ ମହାଆଘାତନଂ ନାମେତଂ, ମହାଦୁକ୍ଖନିବ୍ବିଟ୍ଠତ୍ତା ପନ ନିରଯୁସ୍ସଦୋ ନାମ ଉସ୍ସଦନିରଯୋ ନାମ, ତସ୍ମା ନତ୍ତି ନାମ ତୁମ୍ହାକଂ ସୁଖାସା। ଉଟ୍ଠାଯୁଟ୍ଠାଯାତି ଉସ୍ସୁକ୍କଂ କତ୍ୱା, ଦୁକ୍ଖମେୱ ଜୀରାପେନ୍ତା ସବ୍ବସୋ ଦୁକ୍ଖମେୱ ଅନୁଭୱନ୍ତା, ଆହିଣ୍ଡଥ ୱିଚରଥାତି। ସବ୍ବମିଦଂ ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାପରିକପ୍ପିତମେୱ। କସ୍ମା? ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପସଙ୍ଖିତାଯେୱ ହେତ୍ଥ ନିପ୍ପରିଯାଯକଥା ନାମ। ତସ୍ସ ହି ପରିଞ୍ଞତ୍ଥଂ ଭଗୱତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତି। ମଗ୍ଗଫଲାନି ସଙ୍ଖାରଭାୱେନ ''ଯଦନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ପରିଯାଯତୋ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ। ତେନାହ ''ତସ୍ମା''ତିଆଦି। ସୋତୁଂ ଅଯୁତ୍ତଂ ମିଚ୍ଛାୱାଦତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୩୫୪। ସହ ଅତ୍ଥାନୁସାସନଂ ଅଗାରନ୍ତି ସନ୍ଧାଗାରଂ, ରାଜକୁଲାନଂ ସନ୍ଥାପନଅଗାରନ୍ତିପି ସନ୍ଧାଗାରଂ, ତସ୍ମିଂ ସନ୍ଥାଗାରେତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକସ୍ମିଂ କାଲେ ତାଦିସେ କାଲେ ରାଜକିଚ୍ଚାନଂ ସନ୍ଥାନମେତ୍ଥ ୱିଚାରେନ୍ତୀତି ସନ୍ଧାଗାରଂ, ତସ୍ମିଂ ସନ୍ଥାଗାରେତିପି ଅତ୍ଥୋ। ପତିଟ୍ଠିତନ୍ତି ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଅନତ୍ତା''ତି ଚ ପଟିଞ୍ଞାତଂ। ଇଦାନେୱ ପିଟ୍ଠିଂ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋତି ଭଗୱତୋ ନଲାଟଂ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ୱିମୁଖଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୋ। ସୁରାଘରେତି ସୁରାସମ୍ପାଦକଗେହେ। ପିଟ୍ଠକିଲଞ୍ଜନ୍ତି ପିଟ୍ଠଠପନକିଲଞ୍ଜଂ। ୱାଲନ୍ତି ଚଙ୍ଗୱାରଂ। ସାଣସାଟକକରଣତ୍ଥନ୍ତି ସାଣସାଟକଂ କରୋନ୍ତି ଏତେନାତି ସାଣସାଟକକରଣଂ, ସୁତ୍ତଂ, ତଦତ୍ଥଂ। ସାଣୱାକା ଏତେସୁ ସନ୍ତୀତି ସାଣୱାକା, ସାଣଦଣ୍ଡା। ତେ ଗହେତ୍ୱା ସାଣାନଂ ଧୋୱନସଦିସଂ କୀଳଇତଜାତଂ ଯଥା ''ଉଦ୍ଦାଲପୁପ୍ଫଭଞ୍ଜିକା, ସାଣଭଞ୍ଜିକା''ତି ଚ। କିଂ ସୋ ଭୱମାନୋତି କୀଦିସୋ ହୁତ୍ୱା ସୋ ଭୱମାନୋ, କିଂ ହୋନ୍ତୋ ଲୋକେ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱାଦାରୋପନଂ ନାମ ତତୋ ଉତ୍ତରିତରସୂରଗୁଣୋ ଏୱ ଯକ୍ଖାଦିଭାୱେନ ସୋ ଭୱମାନୋ ଅଭିସମ୍ଭୁଣେଯ୍ୟ। ଅଯଂ ପନ ଅପ୍ପାନୁଭାୱତାଯ ପିସାଚରୂପୋ କିଂ ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ନିଦାଯନ୍ତୋ ଅଜ୍ଜ ପବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଏୱଂ ୱଦତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ''କିଂ ଯକ୍ଖୋ''ତିଆଦି।

୩୫୫।ମହାମଜ୍ଝନ୍ହିକସମଯେତି ମହତି ମଜ୍ଝନ୍ହିକକାଲେ, ଗଗନମଜ୍ଝେ ସୂରିଯଗତୱେଲାଯ। ଦିୱାପଧାନିକା ପଧାନାନୁଯୁଞ୍ଜକା। ୱୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ଦିୱାୱିହାରୂପଗମନତୋ ପୁବ୍ବେ କାତବ୍ବୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା। ଭଗୱନ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ଭଗୱତି ଗାରୱବହୁମାନଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଉଭୋ ହତ୍ଥେ କମଲମକୁଲାକାରେ କତ୍ୱା ଉକ୍ଖିପ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ।

ତଂ ସନ୍ଧାଯାତି ତଂ ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନଗଣନଂ ସନ୍ଧାଯ ଏୱଂ ''ମହତିଯା ଲିଚ୍ଛୱିପରିସାଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କିଂ ସୀସେନ ଭୂମିଂ ପହରନ୍ତେନେୱ ୱନ୍ଦନା କତା ହୋତି? କେରାଟିକାତି ସଠା। ମୋଚେନ୍ତାତି ଭିକ୍ଖାଦାନତୋ ମୋଚେନ୍ତା। ଅୱକ୍ଖିତ୍ତମତ୍ତିକାପିଣ୍ଡୋ ୱିଯାତି ହେଟ୍ଠାଖିତ୍ତମତ୍ତିକାପିଣ୍ଡୋ ୱିଯ। ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚୀତି ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପଂ ୱଚନଂ ଅସଲ୍ଲପେନ୍ତୋ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି।

୩୫୬। ଦିସ୍ସତି ‘‘ଇଦଂ ଇମସ୍ସ ଫଲ’’ନ୍ତି ଅପଦିସ୍ସତି ଏତେନାତି ଦେସୋ, କାରଣଂ, ତଦେୱ ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନତାୟ ଓକାସୋତି ଆହ ‘‘କଞ୍ଚିଦେୱ ଦେସନ୍ତି କଞ୍ଚି ଓକାସଂ କିଞ୍ଚି କାରଣ’’ନ୍ତି। ଓକାସୋ ଠାନନ୍ତି ଚ କାରଣଂ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ଅଟ୍ଠାନମେତଂ ଅନୱକାସୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୧୬୧; ମ। ନି। ୩।୧୨୮-୧୩୧; ଅ। ନି। ୧।୨୬୮-୨୯୫; ୱିଭ। ୮୦୯)। ଯଦାକଙ୍ଖସୀତି ନ ୱଦନ୍ତି ଅନୱସେସଧମ୍ମୱିସୟତ୍ତା ପଟିଞ୍ଞାୟ। ତୁମ୍ହନ୍ତି ତୁମ୍ହାକଂ। ଯକ୍ଖ...ପେ... ପରିବ୍ବାଜକାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ପୁଚ୍ଛାୱୁସୋ, ଯଦାକଙ୍ଖସୀ’’ତିଆଦୀନି (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬; ସୁ। ନି। ଆଳୱକସୁତ୍ତ) ପୁଚ୍ଛାୱଚନାନି ଯଥାକ୍କମଂ ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ଛତ୍ୱାସୟଂ ଲୋକମିମଂ ପରଞ୍ଚାତି ଇଦଂ ମହାସତ୍ତୋ ନିରୟଂ ସଗ୍ଗଞ୍ଚ ତେସଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଆହ।

ତଗ୍ଘ ତେ ଅହମକ୍ଖିସ୍ସଂ, ଯଥାପି କୁସଲୋ ତଥାତି ଯଥା ପକାରେନ ସୁକୁସଲୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଜାନାତି କଥେତି, ତଥା ଅହଂ କଥେସ୍ସାମି। ତସ୍ସ ପନ କାରଣଂ ଅକାରଣଞ୍ଚ ଅୱିଜାନନ୍ତୋ ରାଜାନଂ କରୋତୁ ୱା ମା ୱା, ଅହଂ ପନ ତେ ଅକ୍ଖିସ୍ସାମୀତି ଆହ ‘‘ରାଜା ଚ ଖୋ...ପେ... ନ ୱା’’ତି।

କଥିତନିୟାମେନେୱ କଥେନ୍ତୋତି ତେପରିୱଟ୍ଟକଥାୟ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣମ୍ପେସ କଥେସ୍ସତି, ଇଧ ପନ ଅଞ୍ଞଥା ସାୱକେନ ଅସ୍ସଜିନା କଥିତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ସମଣେନ ଗୋତମେନାତି ୱଚନୋକାସପରିହରଣତ୍ଥଂ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଥେରେନ କଥିତନିୟାମେନେୱ ଅନିଚ୍ଚାନତ୍ତଲକ୍ଖଣମେୱ କଥେନ୍ତେନ ଭଗୱତା – ‘‘ରୂପଂ ଅନତ୍ତା ଯାୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ସଚ୍ଚକୋ ତଂ ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୋ ଉପମାୟ ଅତ୍ଥଞାପନେ ଉପମାପମାଣଂ ଯଥା ‘‘ଗୋ ୱିୟ ଗୱୟୋ’’ତି ଅତ୍ତାନଂ ଉପମେନ୍ତୁଂ କତ୍ୱା ଉପମାପମାଣେନ ପତିଟ୍ଠପେତୁକାମୋ ଆହ ‘‘ଉପମା ମଂ, ଭୋ ଗୋତମ, ପଟିଭାତୀ’’ତି, ଉପମଂ ତେ କରିସ୍ସାମି, ଉପମାୟପିଧେକଚ୍ଚେ ୱିଞ୍ଞୂ ପୁରିସା ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଆଜାନନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଭଗୱା ଉପମାସତେନ, ଅଞ୍ଞେନ ୱାପି ପମାଣେନ ତୱ ଅତ୍ତା ପତିଟ୍ଠାପେତୁଂ ନ ଲବ୍ଭା ଅତ୍ତନୋ ୱିୟ ପମାଣସ୍ସପି ଅନୁପଲବ୍ଭନତୋତି ଆହ ‘‘ପଟିଭାତୁ ତଂ ଅଗ୍ଗିୱେସ୍ସନା’’ତି। ଯଥା ହି ଅତ୍ତା ନାମ କୋଚି ପରମତ୍ଥତୋ ନ ଉପଲବ୍ଭତି ଏକଂସେନ ଅନୁପଲଦ୍ଧିତୋ, ଏୱସ୍ସ ଞାପକପୁଗ୍ଗଲଂ ପମାଣମ୍ପି ନ ଉପଲବ୍ଭତି। ତେନାହ ‘‘ଆହର ତଂଉପମଂ ୱିସ୍ସଟ୍ଠୋ’’ତି, ନ ତେନ ତୱ ଅତ୍ତୱାଦୋ ପତିଟ୍ଠଂ ଲଭତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଯଂ ଦିଟ୍ଠଂ କାୟିକଂ ୱା ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞଂ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲେ ଉପଲବ୍ଭତି, ତେନ ୱିଞ୍ଞାୟତି ରୂପତ୍ତାୟଂ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲୋ, ତଥା ଯଂ ଦିଟ୍ଠଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖପଟିସଂୱେଦନଂ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲେ ଉପଲବ୍ଭତି, ଯଂ ଦିଟ୍ଠଂ ନୀଲାଦିସଞ୍ଜାନନଂ, ଯଂ ଦିଟ୍ଠଂ ରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନାଦି, ଯଂ ଦିଟ୍ଠଂ ଆରମ୍ମଣପଟିୱିଜାନନଂ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲେ ଉପଲବ୍ଭତି, ତେନ ୱିଞ୍ଞାୟତି ୱିଞ୍ଞାଣତ୍ତାୟଂ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲୋତି। ଏୱଂ ରୂପାଦିଲକ୍ଖଣୋ ଅତ୍ତା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କାୟେ କଲ୍ୟାଣପାପକାନଂ କମ୍ମାନଂ ୱିପାକଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ପଟିସଂୱେଦେତି, ଏୱଞ୍ଚେତଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା କମ୍ମଫଲସମ୍ବନ୍ଧୋ ନ ଯୁଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇମିନା କିଂ ଦୀପେତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତେତି ସତ୍ତା। ପତିଟ୍ଠାୟାତି ନିସ୍ସାୟ। ‘‘ରୂପତ୍ତାୟଂ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତିଆଦିନା ରୂପାଦିଧମ୍ମେ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ‘‘ରୂପେ ପତିଟ୍ଠାୟା’’ତିଆଦିଂ ୱଦନ୍ତୋ ଅୟଂ ନିଗଣ୍ଠୋ ଅତ୍ତନୋ ୱାଦଂ ଭିନ୍ଦତି ପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ, ପତିଟ୍ଠାୟକସ୍ସ ଚ ଅଭେଦଦୀପନତୋ। ରୂପାଦୟୋ ୱେଦନାଦିସଭାୱା ଅତ୍ତା ତନ୍ନିସ୍ସୟେନ ପୁଞ୍ଞାଦିକିରିୟାସମୁପଲଦ୍ଧିତୋ ଇଧ ଯଂ ନିସ୍ସାୟ ପୁଞ୍ଞାଦିକିରିୟା ସମୁପଲବ୍ଭତି, ତେ ରୂପାଦୟୋ ସତ୍ତସଞ୍ଞିତା ଅତ୍ତସଭାୱା ଦିଟ୍ଠା ଯଥା ତଂ ଦେୱତାଦୀସୁ, ଯେ ପନ ସତ୍ତସଞ୍ଞିତା ତତୋ ଅଞ୍ଞେ ଅସତ୍ତସଭାୱା ଦିଟ୍ଠା ଯଥା ତଂ କଟ୍ଠକଲିଙ୍ଗରାଦୀସୂତି ଏୱଂ ସାଧେତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥଂ ସହେତୁଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ନିଗଣ୍ଠୋ ନିଦସ୍ସନଂ ଆନେସୀତି ଆହ ‘‘ଅତିୱିୟ ସକାରଣଂ କତ୍ୱା ଉପମଂ ଆହରୀ’’ତି। ତସ୍ସ ପନ ‘‘ବଲକରଣୀୟା’’ତି ୱୁତ୍ତପୁରିସପ୍ପୟୋଗା ୱିୟ ବୀଜଗାମଭୂତଗାମାପି ସଜୀୱା ଏୱାତି ଲଦ୍ଧୀତି ତେ ସଦିସୂଦାହରଣଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଚେ ପନ ଯେ ଜୀୱସ୍ସ ଆଧାରଣଭାୱେନ ସହିତେନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବଭାୱେନ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତବ୍ବା, ତେ ସଜୀୱାତି ଇଚ୍ଛିତା, ନ କେୱଲେନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବଭାୱେନ। ଏୱଂ ସତି ‘‘ବଲକରଣୀୟା କମ୍ମନ୍ତା’’ତି ୱଦନ୍ତେନ ୱିସଦିସୂଦାହରଣଭାୱେନ ଉପନୀତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସମତ୍ଥୋ ନାମ ନତ୍ଥି ଅତ୍ତୱାଦଭଞ୍ଜନସ୍ସ ଅନତ୍ତତାପତିଟ୍ଠାପନସ୍ସ ଚ ସୁଗତାୱେଣିକତ୍ତା। ଯଂ ପନେତରହି ସାସନିକା ଯଥାସତ୍ତି ତଦୁଭୟଂ କରୋନ୍ତି, ତଂ ବୁଦ୍ଧେହି ଦିନ୍ନନୟେ ଠତ୍ୱା ତେସଂ ଦେସନାନୁସାରତୋ। ନିୱତ୍ତେତ୍ୱାତି ନୀହରିତ୍ୱା, ୱିସୁଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସକଲଂ ୱେସାଲିନ୍ତି ସବ୍ବୱେସାଲିୱାସିନଂ ଜନଂ ନିସ୍ସୟୂପଚାରେନ ନିସ୍ସିତଂ ୱଦତି ଯଥା ‘‘ଗାମୋ ଆଗତୋ’’ତି। ସଂୱଟ୍ଟିତ୍ୱାତି ସମ୍ପିଣ୍ଡିତ୍ୱା, ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୫୭।ପତିଟୁପେତ୍ୱାତି ଯଥା ତଂ ୱାଦଂ ନ ଅୱଜାନାତି, ଏୱଂ ପଟିଞ୍ଞଂ କାରେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଘାତି-ସଦ୍ଦୋ ହିଂସନତ୍ଥୋ, ତତୋ ଚ ସଦ୍ଦୱିଦୂ ଅରହତ୍ଥଂ ତାୟ-ସଦ୍ଦଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଘାତେତାୟନ୍ତି ରୂପସିଦ୍ଧିଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଘାତାରହ’’ନ୍ତି। ଜାପେତାୟନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ୱତ୍ତିତୁଞ୍ଚ ମରହତୀତି ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ୱିସେସେତ୍ୱା ଦୀପେତୀତି ‘‘ୱତ୍ତି’’ଇଚ୍ଚେୱ ଅୱତ୍ୱା ‘‘ୱତ୍ତିତୁଞ୍ଚ ମରହତୀ’’ତି ଦୁତିୟେନ ପଦେନ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଂ ୱିସେସେତ୍ୱା ଦୀପେତି।

ପାସାଦିକଂ ଅଭିରୂପନ୍ତି ଅଭିମତରୂପସମ୍ପନ୍ନଂ ସବ୍ବାୱୟୱଂ। ତତୋ ଏୱ ସୁସଜ୍ଜିତଂ ସବ୍ବକାଲଂ ସୁଟ୍ଠୁ ସଜ୍ଜିତାକାରମେୱ। ଏୱଂୱିଧନ୍ତି ଯାଦିସଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଦସ୍ସେତି "ଦୁକ୍ଖନ୍ତ"ନ୍ତିଆଦିନା। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେତି "ୱତ୍ତତି ତେ ତସ୍ମିଂ ରୂପେ ୱସୋ"ତି ଏତସ୍ମିଂ କାରଣଗ୍ଗହଣେ। କାରଣଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା ଗହିତଂ "ୱତ୍ତତି…ପେ… ମା ଅହୋସୀ"ତି। ତେନେତଂ ଦସ୍ସେତି ରୂପଂ ଅନତ୍ତା ଅୱସୱତ୍ତନତୋ, ଯଞ୍ହି ୱସେ ନ ୱତ୍ତତି, ତଂ ଅନତ୍ତକମେୱ ଦିଟ୍ଠଂ ଯଥା ତଂ ସମ୍ପତ୍ତି। ୱାଦନ୍ତି ଦୋସଂ ନିଗ୍ଗହଂ ଆରୋପେସ୍ସତି। ସଉଧା ମୁଦ୍ଧା ଫଲତୀତି ସହଧମ୍ମିକସାକଚ୍ଛାହି ତଥାଗତେ, ପୁଚ୍ଛନ୍ତେ ଅବ୍ୟାକରଣେନ ୱିହେସାୟ କଯିରମାନତ୍ତା ତତିଯେ ୱାରେ ଧମ୍ମତାୱସେନ ୱିହେସକସ୍ସ ସଉଧା ମୁଦ୍ଧା ଫଲତି ଯଥା ତଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁପଟିଞ୍ଞାୟ ଭଗୱତୋ ସମ୍ମୁଖଭାୱୂପଗମନେ। ୱଜିରପାଣି ପନ କସ୍ମା ଠିତୋ ହୋତୀତି? ଭଗୱା ୱିୟ ଅନୁକମ୍ପମାନୋ ମହନ୍ତଂ ଭୟାନକଂ ରୂପଂ ମାପେତ୍ୱା ତାସେତ୍ୱା ଇମଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜାପେମୀତି ତସ୍ସ ପୁରତୋ ଆକାସେ ୱଜିରଂ ଆହରନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି, ନ ମୁଦ୍ଧଂ ଫାଲେତୁକାମୋ। ନ ହି ଭଗୱତୋ ପୁରତୋ କସ୍ସଚି ଅନତ୍ଥୋ ନାମ ହୋତି। ଯସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ଏକଂସତୋ ସହଧମ୍ମିକମେୱ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ "ପୁଚ୍ଛିତେ"ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

ଆଦିତ୍ତନ୍ତି ଦିପ୍ପମାନଂ। ଅଗ୍ଗିନାସାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଏଠଅକସୀସସଦିସକେସମସ୍ସୁଆଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ହୋତି। "ଦିଟ୍ଠିୱିସ୍ସଜ୍ଜାପନତ୍ଥ"ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ନୟିଦଂ ଯଦିଚ୍ଛାୱସେନ ଆଗମନଂ, ଅଥ ଖୋ ଆଦିତୋ ମହାବ୍ରହ୍ମାନଂ ପୁରତୋ କତ୍ୱା ଅତ୍ତନା କତପଟିଞ୍ଞାୱସେନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଅପିଚା"ତିଆଦିମାହ। ନ୍ତି ୱଜିରପାଣିଂ। ତଂ ସଚ୍ଚକସ୍ସ ପଟିଞ୍ଞାୟ ପରିୱତ୍ତନକାରଣଂ। ଅଞ୍ଞେପି ନୁ ଖୋତିଆଦି ସଚ୍ଚକସ୍ସ ୱୀମଂସକଭାୱଦସ୍ସନଂ। ଅୱୀମଂସକେନ ହି ତଂ ଦିସ୍ୱା ମହାଯକ୍ଖୋତି ୱଦେୟ୍ୟ, ତେନସ୍ସ ଅସାରୁପ୍ପଂ ସିୟା, ଅୟଂ ପନ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅଭୀତଭାୱଂ ଉପଧାରେତ୍ୱା "ଅହ୍ମାମେ ଯକ୍ଖଂ ନ ପସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ମୟ୍ହମେୱ ଭୟଂ ଉପ୍ପନ୍ନ"ନ୍ତି ତୀରେତ୍ୱା ଯୁତ୍ତପ୍ପତ୍ତୱସେନ ପଟିପଜ୍ଜି।

୩୫୮।ଉପଧାରେତ୍ୱାତି ବ୍ୟାକାତବ୍ବମତ୍ଥଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା। ଏସେୱ ନୟୋତି ସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣେସୁପି ସଞ୍ଞାୟ ୱିୟ ନୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାଯେନାତି "ଅକୁସଲା ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ମା ଅହୋସି, ଅକୁସଲା ଦୋମନସ୍ସସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସଞ୍ଞା ମା ଅହୋସୀ"ତିଆଦିନା ନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସପ୍ପଦଟ୍ଟୱିସନ୍ତି ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ସପ୍ପଦଟ୍ଠଟ୍ଠାନେ ସରୀରପଦେସେ ପତିତଂ ୱିସଂ। ଅଲ୍ଲୀନୋତି ସଂସିଲିଟ୍ଠୋ। ଉପଗତୋତି ନ ଅପଗତୋ। ଅଜ୍ଝୋସିତୋତି ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଠିତୋ। ପରିତୋ ଜାନେୟ୍ୟାତି ସମନ୍ତତୋ ସବ୍ବସୋ କିଞ୍ଚିପି ଅସେସେତ୍ୱା ଜାନେୟ୍ୟ। ପରିକ୍ଖେପେତ୍ୱାତି ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନୱସେନ ସବ୍ବସୋ ଖେପେତ୍ୱା। ତଥାଭୂତୋ ଚସ୍ସ ଖୟୱୟଂ ଉପନେତି ନାମାତି ଆହ "ଖୟଂ ୱୟଂ ଅନୁପ୍ପାଦଂ ଉପନେତ୍ୱା"ତି।

୩୫୯। ଅତ୍ତନୋ ୱାଦସ୍ସ ଅସାରଭାୱତୋ, ଯଥାପରିକପ୍ପିତସ୍ସ ୱା ସାରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅନ୍ତୋସାରୱିରହିତୋ ରିତ୍ତୋ। ୱିପ୍ପକାରନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିୟା ସୀଲାଚାରସ୍ସ ଚ ୱସେନ ୱିରୂପତଂ ସାପରାଧତଂ ସାୱଜ୍ଜତଂ ତେସଂ ଉପରି ଆରୋପେତ୍ୱା। ସିନ୍ନପତ୍ତୋତି ତନୁକପତ୍ତୋ। ୱିଫାରିତନ୍ତି ୱିଫାଟଇତଂ।

ଅସାରକରୁକ୍ଖପରିଚିତୋତି ପଲାସାଦିଅସାରରୁକ୍ଖକୋଟ୍ଟନେ କତପରିଚୟୋ। ଥଦ୍ଧଭାୱନ୍ତି ୱିପକ୍କଭାୱଂ, ତିକ୍ଖଭାୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନତ୍ଥୀତି ସଦା ନତ୍ଥୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ପରିସତୀତି ଚତୁପରିସମଜ୍ଝେ । ତଥା ହି "ଗଣ୍ଡିକଂ ପଟିମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନସରୀରା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯନ୍ତାରୁଳ୍ହସ୍ସ ୱିୟାତି ବ୍ୟାକରଣତ୍ଥଂ ୱାଯମଯନ୍ତଂ ଆରୁଳ୍ହସ୍ସ ୱିୟ।

୩୬୦।ଦିଟ୍ଠିୱିସୂକାନୀତି ଦିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକାନି। ଦିଟ୍ଠିସଞ୍ଚରିତାନୀତି ଦିଟ୍ଠିତାଠଅନାନି। ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ଫନ୍ଦିତାନୀତି ଦିଟ୍ଠିଇଞ୍ଜିତାନି। ତେସଂ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ଞତ୍ୱାତି ତେସଂ ଲିଚ୍ଛୱିକୁମାରାନଂ ଇଞ୍ଜିତେନେୱ ଅଜ୍ଝାସୟଂ ଜାନିତ୍ୱା। ତେନାହ "ଇମେ"ତିଆଦି।

୩୬୧। ଯସ୍ମିଂ ଅଧିଗତେ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସତ୍ଥୁସାସନେ ୱିସାରଦୋ ହୋତି ପରେହି ଅସଂହାରିୟୋ, ତଂ ଞାଣଂ ୱିସାରଦସ୍ସ ଭାୱୋତି କତ୍ୱା ୱେସାରଜ୍ଜନ୍ତି ଆହ "ୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତୋତି ଞାଣପ୍ପତ୍ତୋ"ତି। ତତୋ ଏୱମସ୍ସ ନ ପରୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅପରପ୍ପଚ୍ଚୟୋ। ନ ପରୋ ପତ୍ତିୟୋ ସଦ୍ଦହାତବ୍ବୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅପରପ୍ପତ୍ତିୟୋ। କାମଂ ସଚ୍ଚକୋ ସେକ୍ଖଭୂମି ଅସେକ୍ଖଭୂମୀତି ଇଦଂ ସାସନୱୋହାରଂ ନ ଜାନାତି। ପସ୍ସତୀତି ପନ ଦସ୍ସନକିରିୟାୟ ୱିପ୍ପକତଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା "ନ ଏତ୍ତାୱତା ଭିକ୍ଖୁକିଚ୍ଚଂ ପରିୟୋସିତ"ନ୍ତି ଅଜ୍ଝଞ୍ଞାସି, ତସ୍ମା ପୁନ "କିତ୍ତାୱତା ପନା"ତି ପୁଚ୍ଛଂ ଆରଭି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ପସ୍ସତୀତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା"ତିଆଦି।

ଯଥାଭୂତଂ ପସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସନଂ, ୱିସିଟ୍ଠତ୍ତେନ ଅନୁତ୍ତରିୟଂ, ଦସ୍ସନମେୱ ଅନୁତ୍ତରିୟନ୍ତି ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିୟଂ, ଦସ୍ସନେସୁ ୱା ଅନୁତ୍ତରିୟଂ ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିୟଂ। ଲୋକିୟପଞ୍ଞାତି ଚେତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା ୱେଦିତବ୍ବା। ସା ହି ସବ୍ବଲୋକିୟପଞ୍ଞାହି ୱିସିଟ୍ଠତ୍ତେନ "ଅନୁତ୍ତରା"ତି ୱୁତ୍ତା। ଲୋକିୟପଟିପଦାନୁତ୍ତରିୟେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଇଦାନି ନିପ୍ପରିୟାୟତୋୱ ତିୱିଧମ୍ପି ଅନୁତ୍ତରିୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ସୁଦ୍ଧଲୋକୁତ୍ତରମେୱା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସତିପି ସବ୍ବେସମ୍ପି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାନଂ ଅନୁତ୍ତରଭାୱେ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ତତୋ ଉତ୍ତରିତରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିୟଂ।

ତେନାହ ‘‘ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ’’ତି। ସେସାନି ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନୀତି ସେସାନି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି। ତାନି ହି ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତାନି ନିବ୍ବାନଗାମିନୀ ପଟିପଦାତି। ଅଗ୍ଗଫଲଵିମୁତ୍ତୀତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସ୍ସ ଫଲଵିମୁତ୍ତି ଅରହତ୍ତଫଲଂ। ଖୀଣାସଵସ୍ସାତି ସବ୍ବସୋ ଖୀଯମାନାସଵସ୍ସ। ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନନ୍ତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯମାହ। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନୀତି ଅଟ୍ଠ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି। ଚତୁସଚ୍ଚନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ସବ୍ବସ୍ସ ଞେଯ୍ଯଧମ୍ମସ୍ସ ‘‘ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ସଚ୍ଚାନୁଗତସମ୍ମୋହଵିଦ୍ଧଂସନେନେଵ ହି ଭଗଵତୋ ସବ୍ବସୋ ଞେଯ୍ଯାଵରଣପ୍ପହାନଂ। ନିବ୍ବିସେଵନୋତି ନିରୁଦ୍ଧକିଲେସଵିସେଵନୋ।

୩୬୨।ଧଂସୀତି ଅନୁଦ୍ଧଂସନସୀଲୋ। ଅନୁପହତନ୍ତି ଅଵିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ସକଲନ୍ତି ଅନୂନଂ। କାଯଙ୍ଗନ୍ତି କାଯମେଵ ଅଙ୍ଗନ୍ତି ଵଦନ୍ତି, କାଯସଙ୍ଖାତଂ ଅଙ୍ଗଂ ସୀସାଦିଅଵଯଵନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ‘‘ହୋତୁ, ସାଧୂ’’ତି ଏଵମିଦଂ ଵାଚାଯ ଅଵଯଵୋ ଵାଚଙ୍ଗନ୍ତି।

୩୬୩।ଆହରନ୍ତୀତି ଅଭିହରନ୍ତି। ପୁଞ୍ଞନ୍ତି ପୁଞ୍ଞଫଲସଙ୍ଖାତୋ ଆନୁଭାଵୋ। ପୁଞ୍ଞଫଲମ୍ପି ହି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ‘‘ପୁଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି – ‘‘କୁସଲାନଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଧମ୍ମାନଂ ସମାଦାନହେତୁ ଏଵମିଦଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପଵଡ୍ଢତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୮୦)। ତେନାହ ‘‘ଆଯତିଂ ଵିପାକକ୍ଖନ୍ଧା’’ତି। ପୁଞ୍ଞମହୀତି ମହତି ପୁଞ୍ଞଫଲଵିଭୂତି ସେତଚ୍ଛତ୍ତମକୁଟଚାମରାଦି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଵିପାକକ୍ଖନ୍ଧାନଂଯେଵ ପରିଵାରୋ’’ତି। ଲିଚ୍ଛଵୀହି ପେସିତେନ ଖାଦନୀଯଭୋଜନୀଯେନ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ସସାଵକସଙ୍ଘୋ ମଯା ପରିଵିସିତୋ, ତସ୍ମା ଲିଚ୍ଛଵୀନମେଵ ତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ହୋତୀତି। ତେନାହ ‘‘ତଂ ଦାଯକାନଂ ସୁଖାଯ ହୋତୂ’’ତି। ଯସ୍ମା ପନ ଭଗଵତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ସଚ୍ଚକେନ ଦାନଂ ଦିନ୍ନଂ, ନ ଲିଚ୍ଛଵୀହି, ତସ୍ମା ଭଗଵା ସଚ୍ଚକସ୍ସ ସତିଂ ପରିଵତ୍ତେନ୍ତୋ ‘‘ଯଂ ଖୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଇତି ଭଗଵା’’ତିଆଦି। ନିଗଣ୍ଠସ୍ସ ମତେନ ଵିନାଯେଵାତି ସଚ୍ଚକସ୍ସ ଚିତ୍ତେନ ଵିନା ଏଵ ତସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣଂ ଖେତ୍ତଗତଂ କତ୍ଵା ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଦିନ୍ନଂ ଦକ୍ଖିଣଂ…ପେ… ନିଯ୍ଯାତେସୀ’’ତି।

ଚୂଳସଚ୍ଚକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୬। ମହାସଚ୍ଚକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୩୬୪।ଏକଂସମଯଂ ଭଗଵା ଵେସାଲିଯଂ ଵିହରତୀତି ଇମିନା ତଦା ଭଗଵତୋ ଵେସାଲିଯଂ ନିଵାସପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ପୁବ୍ବଣ୍ହାଦିଭେଦୋ ସବ୍ବୋ ସମଯୋ ସାଧାରଣତୋ ଗହିତୋ, ତଥା ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନାତି ଚ ଇମିନା। ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯନ୍ତି ପନ ଇମିନା ତବ୍ବିସେସୋ, ଯୋ ଭିକ୍ଖାଚାରତ୍ଥାଯ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣକାଲୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ତୀହି ପଦେହି ଏକୋଵ ସମଯୋ ଵୁତ୍ତୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ ଵିସେସସ୍ସ ସାମଞ୍ଞନ୍ତୋଗଧତ୍ତା। ମୁଖଧୋଵନସ୍ସ ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯାଭାଵସାମଞ୍ଞତୋ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ମୁଖଂ ଧୋଵିତ୍ଵା’’ତି। ମୁଖଂ ଧୋଵିତ୍ଵା ଏଵ ହି ଵାସଧୁରୋ ଚେ, ଵେଳଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ଵା ଯଥାଚିଣ୍ଣଂ ଭାଵନାନୁଯୋଗଂ, ଗନ୍ଥଧୁରୋ ଚେ, ଗନ୍ଥପରିଚଯେ କତିପଯେ ନିସଜ୍ଜଵାରେ ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତ୍ଵା ପତ୍ତଚୀଵରଂ ଆଦାଯ ଵିତକ୍କମାଳଂ ଉପଗଚ୍ଛତି।

କାରଣଂ ଯୁତ୍ତଂ, ଅନୁଚ୍ଛଵିକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଟ୍ଠେ ଯଥାଚିନ୍ତିତଂ ପଞ୍ହଂ ଅପୁଚ୍ଛିତ୍ଵା ଅଞ୍ଞଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ମଗ୍ଗଂ ଠପେତ୍ଵା ଉମ୍ମଗ୍ଗତୋ ପରିଵତ୍ତେନ୍ତୋ ଵିଯ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପସ୍ସେନ ତାଵ ପରିହରନ୍ତୋ’’ତି।

୩୬୫।ଉତ୍ତରୁକ୍ଖମ୍ଭୋପି ନାମ ଭଵିସ୍ସତୀତି ଏତ୍ଥ ନାମ-ସଦ୍ଦୋ ଵିମ୍ହଯତ୍ଥୋତି କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଵିମ୍ହଯତ୍ଥଵସେନା’’ତିଆଦି। ‘‘ଅନ୍ଧୋ ନାମ ପବ୍ବତଂ ଅଭିରୁହିସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଵିଯ ଵିମ୍ହଯଵାଚୀସଦ୍ଦଯୋଗେନ ହି ‘‘ଭଵିସ୍ସତୀ’’ତି ଅନାଗତଵଚନଂ। କାଯନ୍ଵଯନ୍ତି କାଯାନୁଗତଂ। ‘‘ଅଯମ୍ପି ଖୋ କାଯୋ ଏଵଂଧମ୍ମୋ ଏଵଂଭାଵୀ ଏଵଂଅନତୀତୋ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୯; ମ। ନି। ୧।୧୧୨; ମ। ନି। ୩।୧୫୪) କାଯସ୍ସ ଅସୁଭାନିଚ୍ଚାଦିତାଯ ଅନୁପସ୍ସନା କାଯଭାଵନାତି ଆହ ‘‘କାଯଭାଵନାତି ପନ ଵିପସ୍ସନା ଵୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ଅନାଗତରୂପନ୍ତି ଅଭୀତେ ଅତ୍ଥେ ଅନାଗତସଦ୍ଦାରୋପନଂ ଅନାଗତପ୍ପଯୋଗୋ ନ ସମେତି। ଅତ୍ଥୋପୀତି ‘‘ଉତ୍ତରୁକ୍ଖମ୍ଭୋପି ନାମ ଭଵିସ୍ସତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଅତ୍ଥୋପି ନ ସମେତି। ଅଯନ୍ତି ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋ। ତେସନ୍ତି ନିଗଣ୍ଠାନଂ।

୩୬୬। ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପେତକାଯଭାଵନଂ ଵିତ୍ଥାରେନ୍ତୋ ଵିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଯେ ତଂ ଅନୁଯୁତ୍ତା, ତେ ନାମଗୋତ୍ତତୋ ଵିଭାଵେନ୍ତୋ ‘‘ନନ୍ଦୋ ଵଚ୍ଛୋ’’ତିଆଦିମାହ। କିଲିଟ୍ଠତପାନନ୍ତି କାଯସ୍ସ କିଲେସନତପାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ। ଜାତମେଦନ୍ତି ମେଦଭାଵାପତ୍ତିଵସେନ ଉପ୍ପନ୍ନମେଦଂ। ପୁରିମଂ ପହାଯାତି କାଲପରିଚ୍ଛେଦେନ ଅନାହାରଅପ୍ପାହାରତାଦିଵସେନ କାଯସ୍ସ ଅପଚିନନଂ ଖେଦନଂ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ଵା। କାଯଭାଵନାପନ ନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ନିଯମଂ ପରମତ୍ଥତୋ କାଯଭାଵନାପି ତଵ ଞାଣେନ ନ ଞାଯତି, ସେସତୋପି ନ ଦିସ୍ସତି।

୩୬୭।ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେତି ‘‘କାଯଭାଵନମ୍ପି ଖୋ ତ୍ଵଂ, ଅଗ୍ଗିଵେସ୍ସନ, ନ ଅଞ୍ଞାସି, କୁତୋ ପନ ତ୍ଵଂ ଚିତ୍ତଭାଵନଂ ଜାନିସ୍ସସୀ’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ। ତଥା ‘‘ଯୋ ତ୍ଵଂ ଏଵଂ ଓଳାରିକଂ ଦୁବ୍ବଲଂ କାଯଭାଵନଂ ନ ଜାନାସି, ସୋ ତ୍ଵଂ କୁତୋ ସନ୍ତସୁଖୁମଂ ଚିତ୍ତଭାଵନଂ ଜାନିସ୍ସସୀ’’ତି ଏତସ୍ମିଂ

ଅନ୍ତୱଣ୍ଣନାଠାନେ। ଅବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ନାମେତଂ ପଦନ୍ତି କାଯଭାୱନାସଞ୍ଜନିତୱିପସ୍ସନାତୋ ଚିତ୍ତଭାୱନା ସନ୍ତା, ୱିପସ୍ସନା ପନ ପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ଓଠଆରିକା ଚେୱ ଦୁବ୍ବଲା ଚାତି ଅଯଞ୍ଚ ଏତସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ। ''ଅବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ନାମେତଂ ୱଚନଂ ସିଯା''ତି ୱତ୍ୱା ଥେରୋ ପଞ୍ଚମିତୁଂ ଆରଭତି। ଅଥ ନଂ ମହାସୀୱତ୍ଥେରୋ ''ୱିପସ୍ସନା ନାମେସା ନ ଆଦିତୋ ସୁବ୍ରୂହିତା ବଲୱତୀ ତିକ୍ଖା ୱିସଦା ହୋତି, ତସ୍ମା ତରୁଣୱସେନାଯମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଦିସ୍ସତି, ଭିକ୍ଖୱେ''ତି ସୁତ୍ତପଦଂ (ସଂ। ନି। ୨।୬୨) ଆହରି। ତତ୍ଥ ଆଦାନନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧି। ନିକ୍ଖେପନନ୍ତି ଚୁତି। ଓଠଆରିକନ୍ତି ଅରୂପଧମ୍ମେହି ଦୁଟ୍ଟୁଲ୍ଲଭାୱତ୍ତା ଓଠଆରିକଂ। କାଯନ୍ତି ଚତୁସନ୍ତତିରୂପସମୂହଭୂତଂ କାଯଂ। ଓଠଆରିକନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ, ଓଠଆରିକାକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ ''ଆଦାନମ୍ପି ନିକ୍ଖେପନମ୍ପୀ''ତି।

୩୬୮।ସୁଖସାରାଗେନ ସମନ୍ନାଗତୋତି ସୁଖୱେଦନାଯ ବଲୱତରରାଗେନ ସମଙ୍ଗୀଭୂତୋ। ପଟ୍ଠାନେ ପଟିସିଦ୍ଧା ଅୱଚନେନେୱ। ତସ୍ମାତି ସୁଖେ ଠିତେ ଏୱ ଦୁକ୍ଖସ୍ସାନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ''ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ନିରୋଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅନନ୍ତରାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଖେପେତ୍ୱାତି କୁସଲାନି ଖେପେତ୍ୱା। ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ଓକାସଂ ଗହେତ୍ୱା। ଉଭତୋପକ୍ଖଂ ହୁତ୍ୱାତି ''କଦାଚି ସୁଖୱେଦନା, କଦାଚି ଦୁକ୍ଖୱେଦନା''ତି ପକ୍ଖଦ୍ୱଯୱସେନପି ୱେଦନା ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିଯାଦାଯ ହୋତି ଯଥାକ୍କମଂ ଅଭାୱିତକାଯସ୍ସ ଅଭାୱିତଚିତ୍ତସ୍ସ।

୩୬୯।ୱିପସ୍ସନା ଚ ସୁଖସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକାତି ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକସ୍ସଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସ ମହାଭୂତପରିଗ୍ଗହାଦିକାଲେ ବହି ଚିତ୍ତଚାରଂ ନିସେଧେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଏୱ ସତିଂ ସଂହରନ୍ତସ୍ସ ଅଲଦ୍ଧସ୍ସାଦଂ କାଯସୁଖଂ ନ ୱିନ୍ଦତି, ସମ୍ବାଧେ ୱଜେ ସନ୍ନିରୁଦ୍ଧୋ ଗୋଗଣୋ ୱିଯ ୱିହଞ୍ଞତି ୱିପ୍ଫନ୍ଦତି, ଅଚ୍ଚାସନ୍ନହେତୁକଞ୍ଚ ସରୀରେ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଆସନ୍ନା''ତି। ତେନାହ ''ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା''ତିଆଦି। ଅଦ୍ଧାନେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେତି ମହାଭୂତପରିଗ୍ଗହାଦିୱସେନ କାଲେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସରୀରପଦେସେ। ଦୁକ୍ଖଂ ଦୂରାପଗତଂ ହୋତି ସମାପତ୍ତିବଲେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା ଅପ୍ପନାଭାୱତୋ। ଅନପ୍ପକଂ ୱିପୁଲଂ। ସୁଖନ୍ତି ଝାନସୁଖଂ । ଓକ୍କମତୀତି ଝାନସମୁଟ୍ଠାନପଣୀତରୂପୱସେନ ରୂପକାଯଂ ଅନୁପୱିସତି, ନାମକାଯୋକ୍କମନେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। କାଯପସ୍ସଦ୍ଧିକମ୍ମିକସ୍ସପି ସମ୍ମସନଭାୱନା ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନସ୍ସ କସ୍ସଚି ଆଦିତୋୱ କାଯକିଲମଥଚିତ୍ତୁପଘାତାପି ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ସମାଧିସ୍ସ ପନ ଅପଚ୍ଚନୀକତ୍ତା ସିନିଦ୍ଧଭାୱତୋ ଚ ନ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସନା ୱିଯ ସୁଖସ୍ସ ୱିପଚ୍ଚନୀକୋ, ଅନୁକ୍କମେନ ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତୀତି ଆହ ''ଯଥା ସମାଧୀ''ତି। ଯଥା ସମାଧି, ୱିପସ୍ସନାଯ ପନେତଂ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ''ନ ଚ ତଥା ୱିପସ୍ସନା''ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଯସ୍ମା ୱିପସ୍ସନା ସୁଖସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକା, ସା ଚ କାଯଭାୱନା, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଉପ୍ପନ୍ନାପି ସୁଖା ୱେଦନା ଚିତ୍ତଂ ନ ପରିଯାଦାଯ ତିଟ୍ଠତି, ଭାୱିତତ୍ତା କାଯସ୍ସା''ତି। ତଥା ଯସ୍ମା ସମାଧି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକୋ, ସୋ ଚ ଚିତ୍ତଭାୱନା, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଉପ୍ପନ୍ନାପି ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ଚିତ୍ତଂ ନ ପରିଯାଦାଯ ତିଟ୍ଠତି, ଭାୱିତତ୍ତା ଚିତ୍ତସ୍ସା''ତି ଯୋଜନା।

୩୭୦।ଗୁଣେ ଘଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ଅପଦେସେନ ୱିନା ସମୀପମେୱ ନେତ୍ୱା। ତଂ ୱତ ମମ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନା ସୁଖା ୱେଦନା ପରିଯାଦାଯ ଠସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଯୋଜନା।

୩୭୧।କିଂ ନ ଭୱିସ୍ସତି, ସୁଖାପି ଦୁକ୍ଖାପି ୱେଦନା ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତମତ୍ଥନ୍ତି ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନଭିଭୱନୀଯତାସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ। ତତ୍ଥ ତାୱ ପାସରାସିସୁତ୍ତେ ବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସଜ୍ଜା ''ତତ୍ଥେୱ ନିସୀଦି''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଇଧ ମହାସଚ୍ଚକସୁତ୍ତେ ଦୁକ୍କରକାରିକାଯ ଦୁକ୍କରଚରଣେ ନିସଜ୍ଜା ''ତତ୍ଥେୱ ନିସୀଦି''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା।

୩୭୪।ଛନ୍ଦକରଣୱସେନାତି ତଣ୍ହାଯନୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସିନେହକରଣୱସେନାତି ସିନେହନୱସେନ। ମୁଚ୍ଛାକରଣୱସେନାତି ମୋହନୱସେନ ପମାଦାପାଦନେନ। ୱିପାସାକରଣୱସେନାତି ପାତୁକମ୍ୟତାୱସେନ। ଅନୁଦହନୱସେନାତି ରାଗଗ୍ଗିନା ଅନୁଦହନୱସେନ। ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୱେୱଚନମେୱ ୱଚ୍ଚନିସ୍ସରଣସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା।

ଅଲ୍ଲଗ୍ଗହଣେନ କିଲେସାନଂ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି, ସସ୍ନେହଗ୍ଗହଣେନ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତଭାୱଂ, ଉଦକେ ପକ୍ଖିତ୍ତଭାୱଗ୍ଗହଣେନ ସମୁଦାଚାରାୱତ୍ଥଂ, ଉଦୁମ୍ବରକଟ୍ଠଗ୍ଗହଣେନ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଅସାରକତ୍ତଂ। ଇମିନାୱ ନଯେନାତି ''ଅଲ୍ଲଂ ଉଦୁମ୍ବରକଟ୍ଠ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନଯେନ। ସପୁତ୍ତଭରିଯପବ୍ବଜ୍ଜାଯାତି ପୁତ୍ତଭରିଯେହି ସଦ୍ଧିଂ କତପରିବ୍ବାଜକପବ୍ବଜ୍ଜାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। କୁଟୀଚକବହୂଦକହଂସ-ପରମହଂସାଦିଭେଦା ବ୍ରାହ୍ମଣପବ୍ବଜ୍ଜା।

୩୭୬। କୁତୋପି ଇମସ୍ସ ଆପୋସିନେହୋ ନତ୍ଥୀତି କୋଠଆପଂ। ତେନାହ ''ଛିନ୍ନସିନେହଂ ନିରାପ''ନ୍ତି। କୋଠଅନ୍ତି ୱା ସୁକ୍ଖକଲିଙ୍ଗରଂ ୱୁଚ୍ଚତି, କୋଠଅଂ କୋଠଅଭାୱଂ ଆପନ୍ନନ୍ତି କୋଠଆପଂ। ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଉପକ୍କମମହତ୍ତନିସ୍ସିତତା ପକତିଯା କିଲେସେହି ଅନଭିଭୂତତାଯ। ଅତିନ୍ତତା ପଟିପକ୍ଖଭାୱନାଯ। ତଥା ହି ସୁକ୍ଖକୋଠଆପଭାୱୋ, ଆରକା ଉଦକା ଥଲେ ନିକ୍ଖିତ୍ତଭାୱୋ ଚ ନିଦସ୍ସିତୋ। ଓପକ୍କମିକାହୀତି

କିଲେସଅତିନିଗ୍ଗଣ୍ହନୁପକ୍କମପ୍ପଭଓୃାହି। ୱେଦନାହୀତି ପଟିପତ୍ତିୱେଦନାହି। ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ହି ଇଧାଧିପ୍ପେତା।

୩୭୭।କିଂ ପନ ନ ସମତ୍ଥୋ, ଯତୋ ଏୱଂ ପରେହି ଚିନ୍ତିତୁମ୍ପି ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟଂ ଦୁକ୍କରଚରିଯଂ ଛବସ୍ସାନି ଅକାସୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କଦ୍ଧାପି ଅକଦ୍ଧାପି ସମତ୍ଥୋୱ କାରଣସ୍ସ ନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା। ''ଯଥାପି ସବ୍ବେସମ୍ପି ଖୋ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଚରିମଭୱେ ଅନ୍ତମସୋ ସତ୍ତାହମତ୍ତମ୍ପି ଧମ୍ମତାୱସେନ ଦୁକ୍କରଚରିଯା ହୋତିଯେୱ, ଏୱଂ ଭଗୱା ସମତ୍ଥୋ ଦୁକ୍କରଚରିଯଂ କାତୁଂ, ଏୱଞ୍ଚ ନଂ ଅକାସି, ନ ପନ ତାଯ ବୁଦ୍ଧୋ ଜାତୋ, ଅଥ ଖୋ ମଜ୍ଝିମାଯ ଏୱ ପଟିପତ୍ତିଯା''ତି ତସ୍ସା ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ବୋଧାଯ ଅମଗ୍ଗଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ, ଇମସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ କମ୍ମୱିପାକୱସେନ ଛବସ୍ସାନି ଦୁକ୍କରଚରିଯା ଅହୋସି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଅୱଚାହଂ ଜୋତିପାଲୋ, କସ୍ସପଂ ସୁଗତଂ ତଦା;

କୁତୋ ନୁ ବୋଧି ମୁଣ୍ଡସ୍ସ, ବୋଧି ପରମଦୁଲ୍ଲଭା।

ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ଅଚରିଂ ଦୁକ୍କରଂ ବହୁଂ;

ଛବସ୍ସାନୁରୁୱେଲାଯଂ, ତତୋ ବୋଧିମପାପୁଣିଂ।

ନାହଂ ଏତେନ ମଗ୍ଗେନ, ପାପୁଣିଂ ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ;

କୁମଗ୍ଗେନ ଗୱେସିସ୍ସଂ, ପୁବ୍ବକମ୍ମେନ ୱାରିତୋ''ତି।

ଦୁକ୍କରଚରିଯାଯ ବୋଧାଯ ଅମଗ୍ଗଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଦୁକ୍କରଚରିଯଂ ଅକାସୀତି କେଚି। ଅଥ ୱା ଲୋକନାଥସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପରକ୍କମସମ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥାଯ ଦୁକ୍କରଚରିଯା। ପଣୀତାଧିମୁତ୍ତିଯା ହି ପରମୁକ୍କଂସଗତଭାୱତୋ ଅଭିନୀହାରାନୁରୂପଂ ସମ୍ବୋଧିଯଂ ତିବ୍ବଛନ୍ଦତାଯ ସିଖାପ୍ପତ୍ତିଯା ତଦତ୍ଥଂ ଇଦିସମ୍ପି ନାମ ଦୁକ୍କରଚରିଯଂ ଅକାସୀତି ଲୋକେ ଅତ୍ତନୋ ୱୀରିଯାନୁଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ – ''ସୋ ଚ ମେ ପଚ୍ଛା ପୀତିସୋମନସ୍ସାୱହୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଲୋକନାଥୋ ଦୁକ୍କରଚରିଯଂ ଅକାସି। ତେନାହ ''ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ୱୀରିଯନିମ୍ମଥନଗୁଣୋତି ୱୀରିଯସ୍ସ ସଂୱଡ୍ଢନସମ୍ପାଦନଗୁଣୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ପାସାଦେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଗାମେ ଦ୍ୱେ ତଯୋ ସମ୍ପହାରେତି ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା ପରସେନାଯ ପହାରପଯୋଗେ। ପଧାନୱୀରିଯନ୍ତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନେହି ଆସେୱନୱୀରିଯଂ, ସବ୍ବଂ ୱା ପୁବ୍ବଭାଗୱୀରିଯଂ।

ଅଭିଦନ୍ତେନ୍ତି ଅଭିଭୱନଦନ୍ତଂ, ଉପରିଦନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଉପରିଦନ୍ତେ''ନ୍ତି। ସୋ ହି ଇତରଂ ମୁସଲଂ ୱିଯ ଉଦୁକ୍ଖଲଂ ୱିସେସତୋ କସ୍ସଚି ଖାଦନକାଲେ ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ୱତ୍ତତି। କୁସଲଚିତ୍ତେନାତି ବଲୱସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଯୁତ୍ତେନ କୁସଲଚିତ୍ତେନ। ଅକୁସଲଚିତ୍ତନ୍ତି କାମୱିତକ୍କାଦିସହିତଂ ଅକୁସଲଚିତ୍ତଂ। ଅକୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନଂ ନିଗ୍ଗହୋ। ତଂତଂପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ୱିନୋଦନଂ ଅଭିନିପ୍ପୀଳନଂ। ୱୀରିଯତାପେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ଅଭିସନ୍ତାପନଂ। ସଦରଥୋତି ସପରିଳାହୋ। ପଧାନେନାତି ପଦହନେନ, କାଯସ୍ସ କିଲମଥୁପ୍ପାଦକେନ ୱୀରିଯେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଦ୍ଧସ୍ସାତି ତୁଦସ୍ସ। ସତୋତି ସମାନସ୍ସ।

୩୭୮।ସୀସୱେଠନନ୍ତି ସୀସଂ ରଜ୍ଜୁଯା ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଦଣ୍ଡକେନ ପରିୱତ୍ତକୱେଠନଂ। ଅରହନ୍ତୋ ନାମ ଏୱରୂପା ହୋନ୍ତୀତି ଇମିନା ଯଥାଯଂ, ଏୱଂ ୱିସଞ୍ଞୀଭୂତାପି ହୁତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ''ମତକସଦିସା''ତି, ୱେଦନାପ୍ପତ୍ତା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁପିନପ୍ପଟିଗ୍ଗହଣତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣେ ସେତୱାରଣସୁପିନଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣେହି ବ୍ଯାକତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ।

୩୭୯। ଧମ୍ମସରୀରସ୍ସ ଅରୋଗଭାୱେନ ସାଧୂତି ମରିସନିଯୋତି ମାରିସୋ, ପିଯାଯନୱଚନମେତଂ। ତେନାହ ''ସମ୍ପିଯାଯମାନା''ତିଆଦି। ଅଜଜ୍ଝିତନ୍ତି ଏୱଂ ଅଭୁଞ୍ଜିତଂ ଭକାରସ୍ସ ଜକାରାଦେସଂ କତ୍ୱା। ତେନାହ ''ଅଭୋଜନ''ନ୍ତି। ଏୱଂ ମା କରିତ୍ଥାତି ''ଲୋମକୂପେହି ଅଜ୍ଝୋହାରେସ୍ସାମ ଅନୁପ୍ପୱେସେସ୍ସାମା''ତି ଯଥା ତୁମ୍ହେହି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ମା କରିତ୍ଥ। କସ୍ମା? ଯାପେସ୍ସାମହନ୍ତି ଅହଞ୍ଚ ଯାୱଦତ୍ଥଂ ଆହାରମତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଯଥା ଯାପେସ୍ସାମି, ଏୱଂ ଆହାରଂ ପଟିସେୱିସ୍ସାମି।

୩୮୦-୮୧।ଏତାୱ ପରମନ୍ତି ଏତ୍ତକଂ ପରମଂ, ନ ଇତୋ ପରଂ ଓପକ୍କମିକଦୁକ୍ଖୱେଦନାୱେଦିଯନଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ରଞ୍ଞୋ ଗହେତବ୍ବନଙ୍ଗଲତୋ ଅଞ୍ଞାନି ସନ୍ଧାଯ ''ଏକେନ ଊନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସୁୱଣ୍ଣପରିକ୍ଖତଂ, ଇତରାନି ରଜତପରିକ୍ଖତାନି। ତେନାହ ''ଅମଚ୍ଚା

ଏକେନୂନଅଟ୍ଠସତରଜତନଙ୍ଗଲାନୀ’’ତି। ଆଳାରୁଦକସମାଗମେ ଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନାନି ୱଟ୍ଟପାଦକାନି, ଆନାପାନସମାଧି ପନ କାଯଗତାସତିପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ୱିପସ୍ସନାପାଦକତ୍ତା “ବୋଧାଯ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯାତି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ, ସବ୍ବସ୍ସେୱ ୱା ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନାଯ । ସତିଯା ଅନୁସ୍ସରଣକୱିଞ୍ଞାଣଂ ସତାନୁସାରିୱିଞ୍ଞାଣଂ। କସ୍ମା ପନ ସତିଯାତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ନଯିଦ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୩୮୨ ।ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାତି ତଂତଂୱତ୍ତକରଣୱସେନ ପତିଉପଟ୍ଠିତା ଉପଟ୍ଠାଯକା। ତେନାହ “ପଣ୍ଣସାଲା’’ତିଆଦି। ପଚ୍ଚଯବାହୁଲ୍ଲିକୋତି ପଚ୍ଚଯାନଂ ବାହୁଲ୍ଲାଯ ପଟିପନ୍ନୋ। ଆୱତ୍ତୋତି ପୁବ୍ବେ ପଚ୍ଚଯଗେଧପ୍ପହାନାଯ ପଟିପନ୍ନୋ, ଇଦାନି ତତୋ ପଟିନିୱତ୍ତୋ। ତେନାହ “ରସଗିଦ୍ଧୋ…ପେ… ଆୱତ୍ତୋ’’ତି। ଧମ୍ମନିଯାମେନାତି ଧମ୍ମତାଯ। ତମେୱ ଧମ୍ମତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ବାରାଣସିମେୱ ତତ୍ଥାପି ଚ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଅୱିଜହିତଧମ୍ମଚକ୍କପୱତ୍ତନଟ୍ଠାନମେୱ ଅଗମଂସୁ। ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିଯା କିର ୱିସାଖମାସସ୍ସ ଅଦ୍ଧମାସିଯଂ ଗତା। ତେନାହ “ତେସୁ ଗତେସୁ ଅଡ୍ଢମାସଂ କାଯୱିୱେକଂ ଲଭିତ୍ୱା’’ତି।

୩୮୭। “ଅଦ୍ଧାଭୋତୋ ଗୋତମସ୍ସ ସାୱକାଚିତ୍ତଭାୱନାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତି, ନୋ କାଯଭାୱନ’’ନ୍ତି ଇମଂ ସନ୍ଧାଯାହ “ଏକଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି’’ନ୍ତି। ଇମଂ ଧମ୍ମଦେସନନ୍ତି “ଅଭିଜାନାମି ଖୋ ପନାହ’’ନ୍ତିଆଦିକଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ। ଅସଲ୍ଲୀନୋ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିକିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ତେହି ସବ୍ବସୋ ନ ଲିତ୍ତୋ। ଅନୁପଲିତ୍ତୋତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ ତଣ୍ହାନନ୍ଦିଯା ଅଭାୱେନ। ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତମେୱାତି ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତସଞ୍ଞିତେ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଆରମ୍ମଣେ, ନିବ୍ବାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ପାଳିଯଂ “ପୁରିମସ୍ମିଂ ସମାଧିନିମିତ୍ତେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ସନ୍ନିସୀଦାପେମୀତି ଫଲସମାପତ୍ତିସମାଧିନା ଅଚ୍ଚନ୍ତସମାଦାନୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ସମ୍ମଦେୱ ନିସୀଦାପେମି। ପୁବ୍ବାଭୋଗେନାତି ସମାପଜ୍ଜନତୋ ପୁବ୍ବେ ପୱତ୍ତଆଭୋଗେନ। ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ସମାପଜ୍ଜନକ୍ଖଣଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ତେନାହ “ସାଧୁକାର…ପେ… ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନେଯେୱା’’ତି। ଏୱମସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲସମାପଜ୍ଜନଂ ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲଂ ୱୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧାନଂ ନ ଭାରିଯଂ ୱସୀଭାୱସ୍ସ ତଥାସୁପ୍ପଗୁଣଭାୱତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ “ବୁଦ୍ଧାନଂ ହୀ’’ତିଆଦି। ଧମ୍ମସମ୍ପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ ଅସ୍ସାସୱାରେ ୱା। ତଦା ହି ଦେସିଯମାନଂ ଧମ୍ମଂ ଉପଧାରେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଦେସିତଦେସନା ନିରତ୍ଥକା ସିଯା। ନ ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ନିରତ୍ଥକା କିରିଯା ଅତ୍ଥି।

ଓକପ୍ପନୀଯମେତନ୍ତି “ତସ୍ସା ଏୱ କଥାଯା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ଅତିୱିଯ ଅଚ୍ଛରିଯଗତଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱା ଇଦିସୀ ପଟିପତ୍ତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସେୱ ହୋତୀତି ଉପୱାଦୱସେନ ୱଦତି, ନ ସଭାୱେନ। ତେନାହ “ସତ୍ଥରି ପସାଦମତ୍ତମ୍ପି ନ ଉପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି। କାଯଦରଥୋତି ପଚ୍ଚଯୱିସେସୱସେନ ରୂପକାଯସ୍ସ ପରିସ୍ସମାକାରୋ। ଉପାଦିନ୍ନକେତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧେ। ଅନୁପାଦିନ୍ନକେତି ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧେ। ୱିକସନ୍ତି ସୂରିଯରସ୍ମିସମ୍ଫସ୍ସେନ। ତଦଭାୱେନ ମକୁଲାନି ହୋନ୍ତି। କେସଞ୍ଚି ତିନ୍ତିନିକାଦିରୁକ୍ଖାନଂ । ପତିଲୀଯନ୍ତି ନିସ୍ସଯରୂପଧମ୍ମଅୱିପ୍ଫାରିକତାଯ। ଅରୂପଧମ୍ମତାଯ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନଞ୍ଚେୱ କିରିଯାମଯୱିଞ୍ଞାଣାନଞ୍ଚ ଅପ୍ପୱତ୍ତିସଞ୍ଞିତା ଅୱିପ୍ଫାରିକତା ହୋତି, ଯତ୍ଥ ନିଦ୍ଦାସମଞ୍ଞା। ତେନାହ “ଦରଥୱସେନ ଭୱଙ୍ଗସୋତଞ୍ଚ ଇଧ ନିଦ୍ଦାତି ଅଧିପ୍ପେତ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଦରଥୱସେନାତି ଦରଥୱସେନେୱ, ନ ଥିନମିଦ୍ଧୱସେନାତି ଅୱଧାରଣଂ ଅୱଧାରଣଫଲଞ୍ଚ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବଂ। ତଂ ସନ୍ଧାଯାତି କାଯସ୍ସ ଦରଥସଙ୍ଖାତସରୀରଗିଲାନହେତୁକଂ ନିଦ୍ଦଂ ସନ୍ଧାଯ। ସରୀରଗିଲାନଞ୍ଚ ଭଗୱତୋ ନତ୍ଥୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ “ପିଟ୍ଠି ମେ ଆଗିଲାଯତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩। ୩୦୦; ମ। ନି। ୨।୨୨; ଚୂଳୱ। ୩୪୫) ୱଚନତୋ। ସମ୍ମୋହୱିହାରସ୍ମିନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ ଏତଂ ଭୁମ୍ମୱଚନନ୍ତି ଆହ “ସମ୍ମୋହୱିହାରୋତି ୱଦନ୍ତୀ’’ତି, ସମ୍ମୋହୱିହାରସ୍ମିଂ ୱା ପରିଯାପନ୍ନଂ ଏତଂ ୱଦନ୍ତି, ଯଦିଦଂ ଦିୱା ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନନ୍ତି ଯୋଜନା।

୩୮୯ ।ଉପନୀତେହୀତି ଦୋସମଗ୍ଗଂ ନିନ୍ଦାପଥଂ ଉପନୀତେହି। ଅଭିନନ୍ଦିତ୍ୱାତି ସମ୍ପିଯାଯିତ୍ୱା। ତେନାହ “ଚିତ୍ତେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୋ’’ତି। ଅନୁମୋଦିତ୍ୱାତି “ସାଧୁ ସାଧୂ’’ତି ଦେସନାଯ ଥୋମନୱସେନ ଅନୁମୋଦିତ୍ୱା। ତେନାହ “ୱାଚାଯପି ପସଂସନ୍ତୋ’’ତି। ସମ୍ପତ୍ତେ କାଲେତି ପବ୍ବଜ୍ଜାଯୋଗ୍ଗେ କାଲେ ଅନୁପ୍ପତ୍ତେ।

ଗଣଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱାତି ଗଣଂ ଅପନେତ୍ୱା ଗଣପଲିବୋଧଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ପପଞ୍ଚନ୍ତି ଅୱସେସକିଲେସଂ। “ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜୱା ରାଜପୂଜିତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ “ତସ୍ମିଞ୍ହି କାଲେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଛନ୍ଦୱାସହରଣେନ ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ।

ସକଲଂ ରତ୍ତିଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂଯେୱ କଥିତତ୍ତା ଥେରସ୍ସ ଞାଣଂ ଦେସନାୱିଭୱଞ୍ଚ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଆହ “ଏତ୍ତକାୱ, ଭନ୍ତେ, ବୁଦ୍ଧଗୁଣା’’ତି। ଇମାଯ, ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହାକଂ ଧମ୍ମକଥାଯ ଅନୱସେସତୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା କଥିତା ୱିଯ ଜାଯନ୍ତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଅନନ୍ତାପରିମେଯ୍ୟାୱ ତେ, କିଂ ଇତୋ ପରେପି ୱିଜ୍ଜନ୍ତେୱାତି ଥେରଂ ତତ୍ଥ ସୀହନାଦଂ ନଦାପେତୁକାମୋ ଆହ “ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞେପି ଅତ୍ଥୀ’’ତିଆଦି। ରଜ୍ଜସ୍ସ ପଦେସିକତ୍ତା, ଯଥାୱୁତ୍ତସୁଭାସିତସ୍ସ ଚ ଅନଗ୍ଘତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ “ଅଯଂ ମେ ଦୁଗ୍ଗତପଣ୍ଣାକାରୋ’’ତି। ତିଯୋଜନସତିକନ୍ତି ଇଦଂ ପରିକ୍ଖେପୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ମନୁସ୍ସାନଂ ପରିଭୋଗୱସେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ମହାସଚ୍ଚକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୭। ଚୂଳତଣ୍ହାସଙ୍ଖୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୯୦।ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ପୁବ୍ବାରାମମିଗାରମାତୁପାସାଦାନଂ ଅତ୍ଥୱିଭାୱନେ ଅୟଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନା ଅନୁପୁବ୍ବୀ କଥା। ମଣୀନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଦୁମରାଗମଣୀନଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଆହ ‘‘ଅଞ୍ଞେହି ଚା’’ତି। ତେନ ଇନ୍ଦନୀଲାଦିମଣୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନୀଲପୀତଲୋହିତୋଦାତମଞ୍ଜିଟ୍ଠପଭସ୍ସରକବରୱଣ୍ଣୱସେନ ସତ୍ତୱଣ୍ଣେହି।

ତଣ୍ହା ସବ୍ବସୋ ଖୀୟନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ତଣ୍ହାସଙ୍ଖୟୋ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୭।୬୧), ତସ୍ମିଂ। ତଣ୍ହାସଙ୍ଖୟେତି ଚ ୱିସୟେ ଇଦଂ ଭୁମ୍ମନ୍ତି ଆହ ‘‘ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା’’ତି। ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତତାୟାତି ସବ୍ବସଂକିଲେସେହି ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତତାୟ। ଅପରଭାଗପଟିପଦା ନାମ ଅରିୟସଚ୍ଚାଭିସମୟୋ, ସା ସାସନଚାରିଗୋଚରା ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବତୋତି ଆହ ‘‘ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିପଦଂ ସଂଖିତ୍ତେନ ଦେସେଥାତି ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି। ଅକୁପ୍ପଧମ୍ମତାୟ ଖୟୱୟସଙ୍ଖାତଂ ଅନ୍ତଂ ଅତୀତାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତା, ସୋ ଏୱ ଅପରିହାନସଭାୱତ୍ତା ଅଚ୍ଚନ୍ତା ନିଟ୍ଠା ଏତସ୍ସାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତନିଟ୍ଠୋ। ତେନାହ ‘‘ଏକନ୍ତନିଟ୍ଠୋ ସତତନିଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ନ ହି ପଟିୱିଦ୍ଧସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ କୁପ୍ପନଂ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଚତୂହି ଯୋଗେହି ଖେମୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅଚ୍ଚନ୍ତଯୋଗକ୍ଖେମୀ। ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ୱୁସିତତ୍ତା, ତସ୍ସ ଚ ଅପରିହାନସଭାୱତ୍ତା ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀତି ଅଚ୍ଚନ୍ତବ୍ରହ୍ମଚାରୀ। ତେନାହ ‘‘ନିଚ୍ଚବ୍ରହ୍ମଚାରୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ପରିୟୋସାନନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ପରିୟୋସାନଂ।

ୱେଗାୟତୀତି ତୁରିତାୟତି। ସଲ୍ଲକ୍ଖେସୀତି ଚିନ୍ତେସି, ଅତ୍ତନା ଯଥା ସୁତାୟ ସତ୍ଥୁ ଦେସନାୟ ଅନୁସ୍ସରଣୱସେନ ଉପଧାରେସି। ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱାୱାତି ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛୟୱସେନ ଅନୁଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଏୱ। ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ନିୟୁତ୍ତାତି ଛଦ୍ୱାରିକା, ତେହି।

ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାତି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ସକ୍କାୟସବ୍ବଞ୍ହି ସନ୍ଧାୟ ଇଧ ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନାୱିସୟସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ତସ୍ମା ଆୟତନଧାତୁୟୋପି ତଗ୍ଗତିକା ଏୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ନାଲଂ ଅଭିନିୱେସାୟା’’ତି। ନ ଯୁତ୍ତା ଅଭିନିୱେସାୟ ‘‘ଏତଂ ମମ, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’’ତି ଅଜ୍ଝୋସାନାୟ। ‘‘ଅଲମେୱ ନିବ୍ବିନ୍ଦିତୁଂ ଅଲଂ ୱିରଜ୍ଜିତୁ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୭୨; ସଂ। ନି। ୨।୧୨୪-୧୨୫, ୧୨୮, ୧୩୪, ୧୪୩) ୱିୟ ଅଲଂ-ସଦ୍ଦୋ ଯୁତ୍ତତ୍ଥୋପି ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ନ ଯୁତ୍ତା’’ତି। ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଭୱନ୍ତି। ଯଦିପି ‘‘ତତିୟା, ଚତୁତ୍ଥୀ’’ତି ଇଦଂ ୱିସୁଦ୍ଧିଦ୍ୱୟଂ ଅଭିଞ୍ଞାପଞ୍ଞା, ତସ୍ସା ପନ ସପ୍ପଚ୍ଚୟନାମରୂପଦସ୍ସନଭାୱତୋ, ସତି ଚ ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହେ ସପ୍ପଚ୍ଚୟତ୍ତା (ନାମରୂପସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚତା, ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ଅନତ୍ତାତି ଅତ୍ଥତୋ) ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟଂ ସୁପାକଟମେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତାତି ଞାତପରିଞ୍ଞାୟ ଅଭିଜାନାତୀ’’ତି। ତଥେୱ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାୟାତି ଇମିନା ଅନିଚ୍ଚାଦିଭାୱେନ ନାଲଂ ଅଭିନିୱେସାୟାତି ନାମରୂପସ୍ସ ଉପସଂହରତି, ନ ଅଭିଞ୍ଞାପଞ୍ଞାନଂ ସମ୍ଭାରଧମ୍ମାନଂ। ପୁରିମାୟ ହି ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନଲକ୍ଖଣତ୍ତୟଂ ଗଣ୍ହାତି ସଲକ୍ଖଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣପରତ୍ତା ତସ୍ସା, ଦୁତିୟାୟ ସରୂପତୋ ତସ୍ସା ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟାରୋପନୱସେନ ସମ୍ମସନଭାୱତୋ। ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକତାୟ ଅଭିନିପାତମତ୍ତତାୟ ଚ ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି। ରୂପପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ଓଳାରିକଭାୱତୋ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହଂ ଦସ୍ସେତି। ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଚ ୱେଦନାୟ ଆସନ୍ନଭାୱତୋ, ୱିସେସତୋ ସୁଖସାରାଗିତାୟ, ଭୱସ୍ସାଦଗଧିତମାନସତାୟ ଚ ସବ୍ବସ୍ସ ୱେଦନାୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି।

ଉପ୍ପାଦୱୟଟ୍ଠେନାତି ଉଦୟବ୍ବୟସଭାୱେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନେନ। ଅନିଚ୍ଚାତି ଅଦ୍ଧୁ ୱା। ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ଅନିଚ୍ଚତା ଉଦୟୱୟତା। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଖୟତୋ ୱୟତୋ ଦସ୍ସନଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା, ତଂସମଙ୍ଗୀ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସୀ , ତସ୍ମା। ଖୟୱିରାଗୋତି ଖୟସଙ୍ଖାତୋ ୱିରାଗୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଲୁଜ୍ଜନା। ଯଂ ଆଗମ୍ମ ସବ୍ବସୋ ସଙ୍ଖାରେହି ୱିରଜ୍ଜନା ହୋତି, ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିରାଗୋ। ନିରୋଧାନୁପସ୍ସିମ୍ହିପୀତି ନିରୋଧାନୁପସ୍ସିପଦେପି। ‘‘ଏସେୱ ନୟୋ’’ତି ଅତିଦିସିତ୍ୱା ତଂ ଏକଦେସେନ ୱିୱରନ୍ତୋ ‘‘ନିରୋଧୋପି ହି...ପେ... ଦୁୱିଧୋୟେୱା’’ତି ଆହ। ସବ୍ବାସୱସଂୱରେ ୱୁତ୍ତୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋୱ ଇଧ ‘‘ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ’’ତିଆଦିମାହ। ପରିଚ୍ଚାଗୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ ୱିପସ୍ସନା। ପକ୍ଖନ୍ଦନୱସେନ ଅପ୍ପନତୋ ପକ୍ଖନ୍ଦନୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ ମଗ୍ଗୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ତଦଭାୱତୋ। ସୋତି ମଗ୍ଗୋ। ଆରମ୍ମଣତୋତି କିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ। ଏୱଞ୍ହି ମଗ୍ଗତୋ ଅଞ୍ଞେସଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାନଂ ପକ୍ଖନ୍ଦନୱୋସ୍ସଗ୍ଗାଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ପରିଚ୍ଚଜନେନ ପକ୍ଖନ୍ଦନେନ ଚାତି ଦ୍ୱୀହିପି ୱା କାରଣେହି। ସବ୍ବେସଂ ଖନ୍ଧାନଂ ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନଂ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧସଂକିଲେସପ୍ପହାନେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ଉଭୟମ୍ପେତଂ ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ତଦୁଭୟସମଙ୍ଗୀତି ୱିପସ୍ସନାସମଙ୍ଗୀ ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀ ଚ। ‘‘ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାୟ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତୀ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ପଟି। ମ। ୧।୫୨) ଯଥା ୱିପସ୍ସନାୟ କିଲେସାନଂ ପରିଚ୍ଚାଗପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ଲବ୍ଭତି, ଏୱଂ ଆୟତିଂ ତେହି କିଲେସେହି ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବଖନ୍ଧାନମ୍ପି ପରିଚ୍ଚାଗପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ପକ୍ଖନ୍ଦନପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ପନ ମଗ୍ଗେ ଲବ୍ଭମାନାୟ ଏକନ୍ତକାରଣଭୂତାୟ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାୟ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ମଗ୍ଗେ ପନ ତଦୁଭୟମ୍ପି ଞାୟାଗତମେୱ ନିପ୍ପରିୟାୟତୋୱ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା। ତେନାହ

''ତଦୁଭୟସମଙ୍ଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତିଆଦି।

ପୁଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସୟୱସେନ ''ନ କିଞ୍ଚି ଲୋକେ ଉପାଦିୟତୀ''ତି ଏତ୍ଥ କାମୁପାଦାନୱସେନ ଉପାଦିୟନଂ ପଟିକ୍ଖିପୀୟତୀତି ଆହ ''ତଣ୍ହାୱସେନ ନ ଉପାଦିୟତୀ''ତି। ତଣ୍ହାୱସେନ ୱା ଅସତି ଉପାଦିୟନେ ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଉପାଦିୟନଂ ଅନୱକାସମେୱାତି ''ତଣ୍ହାୱସେନ''ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ପରାମସତୀତି ନାଦିୟତି, ଦିଟ୍ଠିପରାମାସୱସେନ ୱା ''ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦିନା ନ ପରାମସତି। ସଂଖିତ୍ତେନେୱ ଖିପ୍ପଂ କଥେସୀତି ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସୟୱସେନ ପପଞ୍ଚଂ ଅକତ୍ୱା କଥେସି।

୩୯୧।ଅଭିସମାଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅଭିମୁଖଞ୍ଞାଣେନ ଞେୟ୍ୟଂ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା ଯାଥାୱତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ତେନାହ ''ଜାନିତ୍ୱା''ତି। ଯଥାପରିସୱିଞ୍ଞାପକତ୍ତାତି ଯଥାପରିସଂ ଧମ୍ମସମ୍ପଟିଗ୍ଗାହିକାୟ ମହତିୟା, ଅପ୍ପକାୟ ୱା ପରିସାୟ ଅନୁରୂପମେୱ ୱିଞ୍ଞାପନତୋ। ପରିୟନ୍ତଂ ନ ନିଚ୍ଛରତୀତି ନ ପୱତ୍ତତି। ମା ନିରତ୍ଥକା ଅଗମାସୀତି ଇଦଂ ଧମ୍ମତାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସତ୍ଥୁ ଅଜ୍ଝାସୟୱସେନ। ଏକଙ୍ଗୁଲମ୍ପି ସତ୍ଥୁ ୱଚୀଘୋସସ୍ସ ଅଟ୍ଠସୁ ଅଙ୍ଗେସୁ, ଯଦିଦଂ ପରିସପରିୟନ୍ତତା। ଛିଦ୍ଦୱିୱରୋକାସୋତି ଛିଦ୍ଦଭୂତୋ, ୱିୱରଭୂତୋ ୱା ଓକାସୋପି ନତ୍ଥି, ଭଗୱତୋ ସଦ୍ଦାସୱନକାରଣଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ତସ୍ମାତି ଯଥାୱୁତ୍ତକାରଣତୋ।

ପଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗାନି ଏତସ୍ସାତି ପଞ୍ଚଙ୍ଗଂ, ପଞ୍ଚଙ୍ଗଂ ଏୱ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ। ମହତୀଆଦି ୱୀଣାୱିସେସୋପି ଆତତମେୱାତି ''ଚମ୍ମପରିୟୋନଦ୍ଧେସୂ''ତି ୱିସେସିତଂ। ଏକତଲଂ କୁମ୍ଭଥୂଣଦଦ୍ଦରାଦି। ଚମ୍ମପରିୟୋନଦ୍ଧଂ ହୁତ୍ୱା ତନ୍ତିବଦ୍ଧଂ ଆତତୱିତତଂ। ତେନାହ ''ତନ୍ତିବଦ୍ଧପଣୱାଦୀ''ତି। ଗୋମୁଖୀଆଦୀନମ୍ପି ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱଂସାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଖସିଙ୍ଗାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ସମ୍ମାଦୀତି ସମ୍ମତାଳଅକଂସତାଳଅସିଲାସଲାକତାଳଆଦି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମତାଳଅଂ ନାମ ଦଣ୍ଡମୟତାଳଅଂ। କଂସତାଳଅଂ ଲୋହମୟଂ। ସିଲାୟ ଅୟୋପତ୍ତେନ ଚ ୱାଦନତାଳଅଂ ସିଲାସଲାକତାଳଅଂ। ସମପ୍ପିତୋତି ସମ୍ମା ଅପ୍ପିତୋ ଉପେତୋ। ତେନାହ ''ଉପଗତୋ''ତି। ଉପଟ୍ଠାନୱସେନ ପଞ୍ଚହି ତୂରିୟସତେହି ଉପେତୋ। ଏୱଂଭୂତୋ ଚ ଯସ୍ମା ତେହି ଉପଟ୍ଠିତୋ ସମନ୍ନାଗତୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ସମଙ୍ଗୀଭୂତୋତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ''ନ୍ତି। ପରିଚାରେତୀତି ପରିତୋ ଚାରେତି। କାନି ପନ ଚାରେତି, କଥଂ ୱା ଚାରେତୀତି ଆହ ''ସମ୍ପତ୍ତିଂ…ପେ… ଚାରେତୀ''ତି। ତତ୍ଥ ତତୋ ତତୋତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ୱାଦିତେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଚ ୱାଦକଜନେ। ଅପନେତ୍ୱାତି ୱାଦକଜନେ ନିସେଧେତ୍ୱା। ତେନାହ ''ନିସ୍ସଦ୍ଦାନି କାରାପେତ୍ୱା''ତି। ଦେୱଚାରିକଂ ଗଚ୍ଛତିଯେୱ ଦେୱତାନଂ ମନୁସ୍ସାନଞ୍ଚ ଅନୁକମ୍ପାୟ। ସ୍ୱାୟମତ୍ଥୋ ୱିମାନୱତ୍ଥୁହି (ୱି। ୱ। ୧) ଦୀପେତବ୍ବୋ।

୩୯୨।ଅପ୍ପେୱ ସକେନ କରଣୀୟେନାତି ମାରିସ, ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନ, ମୟଂ ସକେନ କରଣୀୟେନ ଅପ୍ପେୱ ବହୁକିଚ୍ଚାପି ନ ହୋମ। ଅପିଚ ଦେୱାନଂୟେୱାତି ଅପିଚ ଖୋ ପନ ଦେୱାନଂୟେୱ ତାୱତିଂସାନଂ କରଣୀୟେନ ୱିସେସତୋ ବହୁକିଚ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୟୋଜନା। ଭୁମ୍ମଟ୍ଠକଦେୱତାନମ୍ପି କେଚି ଅଟ୍ଟା ସକ୍କେନ ୱିନିଚ୍ଛିତବ୍ବା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ପଥୱିତୋ ପଟ୍ଠାୟା''ତି। ନିୟମେନ୍ତୋତି ଅୱଧାରେନ୍ତୋ। ତଂ ପନ କରଣୀୟଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦେୱାନଂ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତାସନ୍ତି ଦେୱଧୀତୁଦେୱପୁତ୍ତପାଦପରିଚାରିକାନଂ। ମଣ୍ଡନପସାଧନକାରିକାତି ମଣ୍ଡନପସାଧନସଂୱିଧାୟିକା। ଅଟ୍ଟକରଣଂ ନତ୍ଥି ସଂସୟସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ।

ଯନ୍ତି ସୱନୁଗ୍ଗହଣାଦିୱସେନ ସୁପରିଚିତମ୍ପି ଯଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ। ନ ଦିସ୍ସତି, ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନୋ ସଙ୍କସୋ ନ ପଟିଭାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚୀତି ସାରସମାସାଚରିୟା। ସୋମନସ୍ସସଂୱେଗନ୍ତି ସୋମନସ୍ସସମୁଟ୍ଠାନଂ ସଂୱେଗଂ, ନ ଚିତ୍ତସନ୍ତାସଂ।

ସମୁପବ୍ଯୂଳ୍ହୋତି ଯୁଜ୍ଝନୱସେନ ସହପତିତୋ ସମୋଗାଳ୍ହୋ। ଏୱଂଭୂତୋ ଚ ଯସ୍ମା ସମୂହୱସେନ ସମ୍ପିଣ୍ଡିତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ସନ୍ନିପତିତୋ ରାସିଭୂତୋ''ତି। ଅନନ୍ତରେ ଅତ୍ତଭାୱେତି ଇଦଂ ଦୁତିୟଂ ସକ୍କତ୍ତଭାୱଂ ତତୋ ଅନନ୍ତରାତୀତେନ ସକ୍କତ୍ତଭାୱେନ ସକ୍କତ୍ତଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ ଏକମିୱ କତ୍ୱା ଗହଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ''ତତିୟେ ଅତ୍ତଭାୱେ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା। ମଘତ୍ତଭାୱୋ ହି ଇତୋ ତତିୟୋତି। ଅଥ ୱା ଯସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ସୋ ଦେୱାସୁରସଙ୍ଗାମୋ ଅହୋସି, ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରତ୍ତା ମଘତ୍ତଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନନ୍ତରେ ଅତ୍ତଭାୱେ''ତି। ସତ୍ତାନଂ ହିତେସିତାୟ ମାତାପିତୁଉପଟ୍ଠାନାଦିନା ଚରିୟାହି ବୋଧିସତ୍ତଚରିୟା ୱିୟସ୍ସ ଚରିୟା ଅହୋସି। ସତ୍ତ ୱତପଦାନୀତି ସତ୍ତ ୱତକୋଟ୍ଠାସେ।

ମହାପାନନ୍ତି ମହନ୍ତଂ ସୁରାପାନଂ। ଗଣ୍ଡପାନନ୍ତି ଗଣ୍ଡସୁରାପାନଂ, ଅଧିମତ୍ତପାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିହରମାନାତି ପରିୱାରେନ୍ତା। ୱେଦିକାପାଦାତି ସିନେରୁସ୍ସ ପରିୟନ୍ତେ ୱେଦିକାପରିକ୍ଖେପା। ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୂତି ପଞ୍ଚସୁ ପରିଭଣ୍ଡଟ୍ଠାନେସୁ ନାଗସେନାଦୀହି ଆରକ୍ଖଂ ଠପେସି।

୩୯୩।ରାମଣେୟ୍ୟକନ୍ତି ରମଣୀୟଭାୱଂ। ମସାରଗଲ୍ଲତ୍ଥମ୍ଭେତି କବରମଣିମୟେ ଥମ୍ଭେ। ସୁୱଣ୍ଣାଦିମୟେ ଘଟକେତି ''ରଜତତ୍ଥମ୍ଭେସୁ ସୁୱଣ୍ଣମୟେ,

ସୁଓଣ୍ଣହତ୍ଥେସୁ ରଜତମଯେ’’ତିଆଦିନା ସୁଓଣ୍ଣାଦିମଯେ ଘଟକେ ୱାଠଅରୂପକାନି ଚ। ପବାଠହଂ ମତ୍ତୋତି ପମତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅତିୱିଯ ମତ୍ତୋ’’ତି। ନାଟକପରିୱାରେନାତି ଅଚ୍ଛରାପରିୱାରେନ।

ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତନ୍ତି ପଦଦ୍ୱଯେନପି ୱିମ୍ହଯନାକାରୋୱ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ସଞ୍ଜାତଂ ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଂ ୱିମ୍ହଯନାକାରୋ ଏତେସନ୍ତି ସଞ୍ଜାତଅଚ୍ଛରିଯଅବ୍ଭୁତା, ତଥା ପୱତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା। ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତହେତୁକା ସଞ୍ଜାତା ତୁଟ୍ଠି ଏତେସନ୍ତି ସଞ୍ଜାତତୁଟ୍ଠିନୋ। ସଂୱିଗ୍ଗନ୍ତି ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗଂ। ସ୍ୱାଯଂ ସଂୱେଗୋ ଯସ୍ମା ପୁରିମାୱତ୍ଥାଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚଲନଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚଲିତ’’ନ୍ତି।

୩୯୪।ତମଂ ୱିନୋଦିତନ୍ତି ପାଟିହାରିଯଦସ୍ସନେନ ‘‘ଅହୋ ଥେରସ୍ସ ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱୋ’’ତି ସମ୍ପାପଟିପତ୍ତିଯଂ ସଞ୍ଜାତବହୁମାନୋ, ଈଦିସଂ ନାମ ସାସନଂ ଲଭିତ୍ୱାପି ମଯଂ ନିରତ୍ଥକେନ ଭୋଗମଦେନ ସମ୍ମତ୍ତା ଭୱାମାତି ଯୋନିସୋ ମନସିକାରୁପ୍ପାଦନେନ ସମ୍ମୋହତମଂ ୱିନୋଦିତଂ ୱିଧମିତଂ। ଏତେତି ମହାଥେରୋ ସକ୍କୋ ଚାତି ତେ ଦ୍ୱେପି ସମାନବ୍ରହ୍ମଚରିଯତାଯ ସବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ।

୩୯୫।ପଞ୍ଞାତାନନ୍ତି ପାକଟାନଂ ଚାତୁମହାରାଜ-ସୁଯାମ-ସନ୍ତୁସିତ-ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିମହାବ୍ରହ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞତରୋ, ନ ଯେସଂ କେସଞ୍ଚୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଆରଦ୍ଧଧମ୍ମୱସେନେୱ ପରିଯୋସାପିତତ୍ତା ଯଥାନୁସନ୍ଧିନାୱ ନିଟ୍ଠପେସି।

ଚୂଳଅତଣ୍ହାସଙ୍ଖଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୮। ମହାତଣ୍ହାସଙ୍ଖଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୯୬।ଲଦ୍ଧିମତ୍ତନ୍ତି ମିଚ୍ଛାଗାହମତ୍ତଂ, ନ ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସୋ। ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠୀତି ନିଚ୍ଚାଭିନିୱେସୋ। ସୋତି ଅରିଟ୍ଠୋ ଭିକ୍ଖୁ। କଥେତ୍ୱା ସମୋଧାନେନ୍ତନ୍ତି ଯୋଜନା। ସମୋଧାନେନ୍ତନ୍ତି ଚ ନିଗମେନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱାତି ତେସୁ ତେସୁ ଏୱ ଭୱେସୁ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ନ ଭୱନ୍ତରଂ ସଙ୍କମନ୍ତି। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପନ ଅଭିନ୍ନସଭାୱଂ ଅନଞ୍ଞନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଧଲୋକତୋତି ଇମସ୍ମା ଅତ୍ତଭାୱା। ପରଲୋକନ୍ତି ପରଭୱସଞ୍ଞିତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ। ସନ୍ଧାୱତୀତି ନିଚ୍ଚତାଯ କେନଚି ଅସମ୍ବଦ୍ଧଂ ୱିଯ ଗଚ୍ଛତି। ତେନ ଇଧଲୋକତୋ ପରଲୋକଗମନମାହ। ସଂସରତୀତି ଇମିନା ପରଲୋକତୋ ଇଧାଗମନଂ। ସନ୍ଧାୱତୀତି ୱା ଭୱନ୍ତରସଙ୍କମନମାହ। ସଂସରତୀତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅପରାପରସଞ୍ଚରଣଂ।

‘‘ପଚ୍ଚଯେ ସତି ଭୱତୀ’’ତିଆଦିନା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନ୍ୱଯତୋ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସସ୍ସତଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ବୁଦ୍ଧେନ ଅକଥିତଂ କଥେସୀତି ଇମିନା ‘‘ଯଂ ଅଭାସିତଂ ଅଲପିତଂ ତଥାଗତେନ, ତଂ ଭାସିତଂ ଲପିତଂ ତଥାଗତେନାତି ଦୀପେତୀ’’ତି (ଚୂଳୱ। ୩୫୨, ୩୫୩) ଇମସ୍ମିଂ ଭେଦକରୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସନ୍ଦିସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଜିନଚକ୍କେ ପହାରଂ ଦେତୀତି ‘‘ତଦେୱିଦଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ଅନଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ନିଚ୍ଚତଂ ପଟିଜାନନ୍ତୋ – ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା (ଧ। ପ। ୨୭୭), ରୂପଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୩।୯୩-୯୪) ଚ ଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତେ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଚକ୍କେ ଖୀଲଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ପହାରଂ ଦେତି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଂ ପୱେଦିତଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ପଟିଜାନନ୍ତୋ ୱେସାରଜ୍ଜଞାଣଂ ପଟିବାହତି। ସୋତୁକାମଂ ଜନନ୍ତି ଅରିଯଧମ୍ମାଧିଗମସ୍ସ ଏକନ୍ତୌପାଯଭୂତଂ ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଂ ସୋତୁକାମଂ ଜନଂ ନିଚ୍ଚଗ୍ଗାହପଗ୍ଗଣ୍ହନେନ ୱିସଂୱାଦେତି। ତତୋ ଏୱ ଅରିଯପଥେ ଅରିଯଧମ୍ମୱୀଥିଯଂ ତସ୍ସା ପଟିକ୍ଖିପନେନ ତିରିଯଂ ନିପତିତ୍ୱା।

୩୯୮। ୱିଞ୍ଞାଣସୀସେନ ଅତ୍ତନା ଗହିତଂ ଅତ୍ତାନଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଯ୍ୱାଯଂ, ଭନ୍ତେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ୱଦୋ ୱେଦେଯ୍ୟୋତିଆଦଯୋ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା ଏୱ ଅଭିନିୱେସାକାରା। ୱଦତୀତି ୱଦୋ, ୱଚୀକମ୍ମସ୍ସ କାରକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ହି କାରକଭାୱୁପାଯିକସତ୍ତାନଂ ହିତସୁଖାୱବୋଧନସମତ୍ଥତଂ ଅତ୍ତନୋ ଦସ୍ସେତି। ୱେଦିଯୋୱ ୱେଦେଯ୍ୟୋ, ଜାନାତି ଅନୁଭୱତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଈଦିସାନଞ୍ହି ପଦାନଂ ବହୁଲା କତ୍ତୁସାଧନତଂ ସଦ୍ଦୱିଦୂ ମଞ୍ଞନ୍ତି। ୱେଦଯତୀତି ତଂ ତଂ ଅନୁଭୱିତବ୍ବଂ ଅନୁଭୱତି। ତହିଂ ତହିନ୍ତି ତେସୁ ତେସୁ ଭୱଯୋନିଗତିଠିତିସତ୍ତାୱାସସତ୍ତନିକାଯେସୁ।

୩୯୯। ତଂ ୱାଦଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ଠିତତ୍ତା ସାତିସ୍ସ ଛିନ୍ନପଚ୍ଚଯତା ଅୱିରୁଳ୍ହଧମ୍ମତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ହେଟ୍ଠାତି ଅଲଗଦ୍ଦସୁତ୍ତସଂୱଣ୍ଣନଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨। ୨୩୬-୨୩୭) ସନ୍ଧାଯାହ। ପରତୋ ହେଟ୍ଠାତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପାଟିଯେକ୍କୋ ଅନୁସନ୍ଧୀତି ତୀହିପି ଅନୁସନ୍ଧୀହି ଅୱୋମିସ୍ସୋ ୱିସୁଂୟେୱେକୋ ଅନୁସନ୍ଧି। ନନୁ ଚାଯମ୍ପି ସାତିସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା ଅଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧିୟେୱାତି? ନ, ନିବ୍ବାନମୁଖେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତତ୍ତା। ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତା ଇତରା ଦେସନାପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିଆଦଯୋ। ଇଧ ତଦଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପାଟିଯେକ୍କୋ ଅନୁସନ୍ଧୀ’’ତି। ପରିସାଯ ଲଦ୍ଧିଂ ସୋଧେନ୍ତୋତି ଯାଦିସୀ ସାତିସ୍ସ ଲଦ୍ଧି, ତଦଭାୱଦସ୍ସନୱସେନ ପରିସାଯ ଲଦ୍ଧିଂ ସୋଧେନ୍ତୋ, ପରିସାଯ ଲଦ୍ଧିସୋଧନେନେୱ ସାତି ଗଣତୋ ନିସ୍ସାରିତୋ ନାମ ଜାତୋ।

୪୦୦।ଯଂ ଯଦେୱାତି ଇଦଂ ଯଦିପି ଅୱିସେସତୋ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଗ୍ଗହଣଂ, ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତେୱ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ପନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତଂତଂୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସମଞ୍ଞାନିମିତ୍ତପଚ୍ଚଯଜାତଂ ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ପାଠେଇଯଂ – ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତେୱ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତିଆଦି। ଅଥ ୱା ତଂତଂଦ୍ୱାରନିଯତଂ ଇତରମ୍ପି ସବ୍ବଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଜାତଂ ଇଧ ‘‘ଯଂ ଯଦେୱା’’ତି ଗହିତଂ, ତତ୍ଥ ପନ ଯଂ ଅସାଧାରଣଂ, ତେନ ସମଞ୍ଞାତି ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତେୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱାରସଙ୍କନ୍ତିଯା ଅଭାୱନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଦ୍ୱାରନ୍ତରସଙ୍କମନସ୍ସ ଅଭାୱଂ। ସ୍ୱାଯଂ ଓଠଆରିକନଯେନ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧୀନଂ ସୁଖାୱବୋଧନତ୍ଥଂ ନଯଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ନ ହି କଦାଚି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଅନନ୍ତରୱିଞ୍ଞାଣଂ ସଙ୍କମତି ଅନନ୍ତରାଦିପଚ୍ଚଯଲାଭେ ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ।

ଏୱମେୱାତି ଯଥା ଅଗ୍ଗି ଉପାଦାନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଜଲନ୍ତୋ ଅନୁପାଦାନୋ ତତ୍ଥେୱ ନିବ୍ବାଯତି, ନ କତ୍ଥଚି ସଙ୍କମତି, ଏୱମେୱ। ‘‘ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲେନ ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ହେତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ ଇଚ୍ଛିତୋ ତାଦିସସ୍ସ ନିରୋଧସ୍ସ ଇଧ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ଅଥ ଖୋ ଖଣନିରୋଧୋ, ସୋ ଚ ସାଭାୱିକତ୍ତା ନ ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲହେତୁକୋ? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତଂତଂଦ୍ୱାରିକସ୍ସ ପନ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଦ୍ୱାରନ୍ତରଂ ଅସଙ୍କମିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଜ୍ଝନଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ। ଯେସଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ଦ୍ୱାରନ୍ତରିକୱିଞ୍ଞାଣେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ତେସଂ ତଦଭାୱତୋ ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲଗ୍ଗହଣଂ, ତସ୍ମା ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲେନ ନ ସୋତାଦୀନି ସଙ୍କମିତ୍ୱା ସୋତୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତିଆଦି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଯୋଜନା। ଏତେନ ଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚକ୍ଖୁରୂପାଦିପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଯା ୱସେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି ତାୱକାଲିକଭାୱତୋ, ତସ୍ସ ପନ ସୋତସଦ୍ଦାଦିପଚ୍ଚଯାଭାୱତୋ କୁତୋ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦିସମଞ୍ଞା, ଏୱମପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ତସ୍ସ କୁତୋ ସଙ୍କମୋତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତେତି ୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ। ଦ୍ୱାରସଙ୍କନ୍ତିମତ୍ତନ୍ତି ଦ୍ୱାରନ୍ତରସଙ୍କମନମତ୍ତମ୍ପି ନ ୱଦାମି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜନତୋ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୱନ୍ତତୋ ସତି ଚ ଉପ୍ପାଦେ ଅୱସ୍ସଂଭାୱୀ ନିରୋଧୋତି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ ଅନିଚ୍ଚତା ଦୀପିତା ହୋତୀତି।

୪୦୧। ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱୁତ୍ତଂ ମଯା, ଅଞ୍ଞତ୍ର ପଚ୍ଚଯା ନତ୍ଥି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ’’ତି ପାଠେଇଯା ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ ବ୍ଯତିରେକତୋ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସଙ୍ଖତତାୱ ଦସ୍ସିତାତି ଆହ ‘‘ସପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା’’ତି। ହେତୁପଚ୍ଚଯେହି ଜାତଂ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ‘‘ଭୂତ’’ନ୍ତି ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ, ତଂ ଅତ୍ଥତୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ସପ୍ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅଭାୱତୋ, ଯଞ୍ଚ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅତ୍ତନୋ ତେସଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୂନଂ, ତଂ ‘‘ଭୂତମିଦ’’ନ୍ତି ଭଗୱା ଅୱୋଚାତି ଆହ ‘‘ଇଦଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକ’’ନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ଆହରତୀତି ଆହାରୋ, ପଚ୍ଚଯୋ। ସମ୍ଭୱତି ଏତସ୍ମାତି ସମ୍ଭୱୋ, ଆହାରୋ ସମ୍ଭୱୋ ଏତସ୍ସାତି ଆହାରସମ୍ଭୱଂ। ତେନାହ ‘‘ପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୱ’’ନ୍ତି। ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ନିରୋଧାତି ଯେନ ଅୱିଜ୍ଜାଦିନା ପଚ୍ଚଯେନ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ସମ୍ଭୱତି, ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧା। ଖଣନିରୋଧୋ ପନ କାରଣନିରପେକ୍ଖୋ।

ନୋସ୍ସୂତି ସଂସଯଜୋତନୋ ନିପାତୋତି ଆହ ‘‘ଭୂତଂ ନୁ ଖୋ ଇଦଂ, ନ ନୁ ଖୋ ଭୂତ’’ନ୍ତି। ଭୂତମିଦଂ ନୋସ୍ସୂତି ଚ ଇମିନା ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକମେୱ ନୁ ଖୋ ଇଦଂ, ଉଦାହୁ ଅତ୍ତତ୍ତନିଯନ୍ତି ଏୱଂଜାତିକୋ ସଂସଯନାକାରୋ ଗହିତୋ। ତଦାହାରସମ୍ଭୱଂ ନୋସ୍ସୂତି ପନ ଇମିନା ସହେତୁକଂ ନୁ ଖୋ ଇଦଂ ଭୂତଂ, ଉଦାହୁ ଅହେତୁକନ୍ତି ଯଥା ଅହେତୁକଭାୱାପନ୍ନୋ ସଂସଯନାକାରୋ ଗହିତୋ, ଏୱଂ ୱିସମହେତୁକଭାୱାପନ୍ନୋପି ସଂସଯନାକାରୋ ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିସମହେତୁନୋପି ପରମତ୍ଥତୋ ଭୂତସ୍ସ ଅହେତୁକଭାୱତୋ। ୱିସମହେତୁୱାଦୋପି ପରେହି ପରିକପ୍ପିତମତ୍ତତାଯ ସଭାୱନିଯତିଯଦିଚ୍ଛାଦିୱାଦେହି ସମାନଯୋଗକ୍ଖମୋତି। ନିରୋଧଧମ୍ମଂ ନୋସ୍ସୂତି ଇମିନା ଯଥା ଅନିଚ୍ଚଂ ନୁ ଖୋ ଇଦଂ ଭୂତଂ, ଉଦାହୁ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚତଂ ପଟିଚ୍ଚ ସଂସଯନାକାରୋ ଗହିତୋ, ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖଂ ନୁ ଖୋ, ଉଦାହୁ ନ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅନତ୍ତା ନୁ ଖୋ, ଉଦାହୁ ନ ଅନତ୍ତାତିପି ସଂସଯନାକାରୋ ଗହିତୋଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଭାୱାଦିଅୱସ୍ସଂଭାୱତୋ, ନିଚ୍ଚେ ଚ ତଦୁଭଯାଭାୱତୋ। ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣତୋତି ଅୱିପରୀତସରସତୋ ସଲକ୍ଖଣତୋ ଚ, କିଚ୍ଚତୋ ଚେୱ ସଭାୱତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପସ୍ସନାଯ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତାପି ପଞ୍ଞା ୱିପସ୍ସନା ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯା’’ତି। ସରସତୋତି ଚ ସଭାୱତୋ। ସଲକ୍ଖଣତୋତି ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣତୋ। ତେନାହ ‘‘ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ସମ୍ମା ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସା’’ତି। ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ‘‘ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ। ଯେ ଯେତି ତସ୍ସଂ ପରିସାଯଂ ଯେ ଯେ ଭିକ୍ଖୂ। ସଲ୍ଲକ୍ଖେସୁନ୍ତି ସମ୍ମଦେୱ ଉପଧାରେସୁଂ।

ତେହୀତି ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି। ତତ୍ଥାତି ତିସ୍ସଂ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯଂ। ନିତ୍ତଣ୍ହଭାୱନ୍ତି ତଣ୍ହାଭାୱଂ ‘‘ଏତଂ ମମ’’ନ୍ତି ତଣ୍ହାଗ୍ଗାହସ୍ସ ପହୀନତଂ। ଏତେନପି ଭଗୱା ‘‘ଅହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେସୁପି ତଣ୍ହାପହାନମେୱ ୱଣ୍ଣେମି, ସାତି ପନ ମୋଘପୁରିସୋ ଅତ୍ତଭାୱେପି ତଣ୍ହାସଂୱଦ୍ଧନିଂ ୱିପରୀତଦିଟ୍ଠିଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି ସାତିଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ସଭାୱଦସ୍ସନେନାତି ଧମ୍ମାନଂ ଅୱିପରୀତସଭାୱଦସ୍ସନେନ। ପଚ୍ଚଯଦସ୍ସନେନାତି କାରଣଦସ୍ସନେନ ଅନୱସେସତୋ ହେତୁନୋ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଚ ଦସ୍ସନେନ। ଅଲ୍ଲୀଯେଥାତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ନିସ୍ସଯେଥ। ତେନାହ ‘‘ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହୀ’’ତି। କେଲାଯେଥାତି ପରିହରଣକେଠେଇଯା ପରିହରେଯ୍ୟାଥ। ତେନାହ ‘‘କୀଠଅମାନା ୱିହରେଯ୍ୟାଥା’’ତି। ଧନଂ ୱିଯ ଇଚ୍ଛନ୍ତାତି ଧନଂ ୱିଯ ଦବ୍ବଂ ୱିଯ ଇଚ୍ଛଂ ତଣ୍ହଂ ଜନେନ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଗେଧଂ

ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟାଥା’’ତି। ମମତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେୟ୍ୟାଥାତି ‘‘ମମମିଦ’’ନ୍ତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଅଭିନିୱେସଂ ଜନେୟ୍ୟାଥ। ନିକନ୍ତିୱସେନପି ଗହଣଞ୍ହାୟ ନୋ ଦେସିତୋ, ତସ୍ସ ୱା ସଣ୍ହସୁଖୁମସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମସ୍ସ ଗହଣଂ ନାମ ନିକନ୍ତିଯା ଏୱ ସିଯା, ନ ଓଠଆରିକତଣ୍ହାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିକନ୍ତିୱସେନା’’ତି।

୪୦୨। ପଟିଚ୍ଚ ଏତସ୍ମା ଫଲଂ ଏତୀତି ପଚ୍ଚଯୋ, ସଙ୍ଖୋ କାରଣୱିସେସୋତି ଆହ ‘‘ଖନ୍ଧାନଂ ପଚ୍ଚଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ’’ତି। ଯାୱ ଅୱିଜ୍ଜା ହି ସଙ୍ଖୋ ନେସଂ କାରଣୱିସେସୋ ଇଧ ଦସ୍ସିତୋ। ପୁନ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପରିଯୋସାନା, ଅନ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଆଦୀତି ଅନୁଲୋମତୋ ପଟିଲୋମତୋ ଚ ୱଞ୍ଚୱିୱଞ୍ଚଦସ୍ସନୱସେନ ନାନାନଯେହି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଦସ୍ସିତୋ, ନିଚ୍ଚଗ୍ଗାହସ୍ସ ନିମିତ୍ତଭୂତୋ କିଲେସୋପି ଇଧ ନତ୍ଥୀତି ଦୀପେତି। ତମ୍ପି ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱାତି ତମ୍ପି ‘‘ଇମେ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା’’ତିଆଦି ଯାୱ ‘‘ତଣ୍ହାପଭୱା’’ତି ପାଠଇପଦଂ, ତାୱ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୮୯)। ସେସଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥାଭାୱତୋ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୭୦) ୱିତ୍ଥାରିତାୱାତି ଇମିନାୱ ସଙ୍ଗହିତଂ।

୪୦୪।ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତୀତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତଙ୍କଂ, ତଂ ପରମତ୍ଥଦୀପନିଯଂ ଉଦାନଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତଙ୍କଂ।

୪୦୭।ପଟିଧାୱନାତି ପଟିସରଣଂ, ପୁବ୍ବେ ଅତ୍ତନୋ ଆଗତଂ ଅତୀତଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ପଟିଗମନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୱସେନ ପାଠଇଯଂ ପଟିଧାୱନା ଆଗତାତି? ସଚ୍ଚଂ ଆଗତା, ସା ପନ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିହେତୁକାତି ‘‘ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଯଥାଧିଗତେ ଞାଣଦସ୍ସନେ।

ନିଚ୍ଚଲଭାୱନ୍ତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱଂ, ତିତ୍ଥିଯୱାଦୱାତେହି ଅକମ୍ପିଯଭାୱଞ୍ଚ। ଗରୂତି ଗରୁଗୁଣଯୁତ୍ତୋ। ଭାରିକୋ ପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତସଦିସୋ। ଅକାମା ଅନୁୱତ୍ତିତବ୍ବୋତି ସଦ୍ଧାମତ୍ତକେନେୱ ଅନୁୱତ୍ତନମାହ, ନ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ। କିଚ୍ଚନ୍ତି ସତ୍ଥୁକିଚ୍ଚଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣାନନ୍ତି ଜାତିମନ୍ତବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ। ୱତସମାଦାନାନୀତି ମଗୱତାଦିୱତସମାଦାନାନି। ଦିଟ୍ଠିକୁତୂହଲାନୀତି ତଂତଂଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୱସେନ ‘‘ଇଦଂ ସଚ୍ଚଂ, ଇଦଂ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଗହେତବ୍ବକୁତୂହଲାନି। ଏୱଂ ନିସ୍ସଟ୍ଠାନୀତି ଯଥା ମଯା ତୁମ୍ହାକଂ ଓୱାଦୋ ଦିନ୍ନୋ, ଏୱଂ ନିସ୍ସଟ୍ଠାନି ୱତାଦୀନି ତଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା କିଂ ଗଣ୍ହେୟ୍ୟାଥ। ସଯଂ ଞାଣେନ ଞାତନ୍ତି ପରନେୟ୍ୟତଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ଞାଣେନ ଯାଥାୱତୋ ଞାତଂ। ଏୱଂଭୂତଞ୍ଚ ସଯଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦିଟ୍ଠଂ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସଯଂ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠ’’ନ୍ତି। ସଯଂ ୱିଭାୱିତନ୍ତି ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ୱିଭୂତଭାୱଂ ଆପାଦିତଂ। ଉପନୀତାତି ଉପକ୍କମେନ ଧମ୍ମଦେସନାନୁସାରେନ ନୀତା। ମଯାତି କତ୍ତରି କରଣୱଚନଂ। ଧମ୍ମେନାତି କାରଣେନ। ଏତଂ ୱଚନନ୍ତି ଏତଂ ‘‘ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକୋ’’ତିଆଦିୱଚନଂ।

୪୦୮।ତଂ ସମ୍ମୋହଟ୍ଠାନଂ ଅସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ। ସମୋଧାନେନାତି ସମାଗମେନ। ଗବ୍ଭୂତି ଅତ୍ତଭାୱଭାୱେନ ୱତ୍ତତୀତି ଗବ୍ଭୋ, କଲଲାଦିଅୱତ୍ଥୋ ଧମ୍ମପବନ୍ଧୋ, ତନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ପନ ସତ୍ତସନ୍ତାନୋ ‘‘ଗବ୍ଭୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ ଯଥା ‘‘ମଞ୍ଚା ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଂ କରୋନ୍ତୀ’’ତି। ତନ୍ନିସ୍ସଯଭାୱତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛି ‘‘ଗବ୍ଭୋ’’ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଗବ୍ଭୋ ୱିଯାତି ୱା। ଯଥା ହି ନିୱାସଟ୍ଠାନତାଯ ସତ୍ତାନଂ ଓୱରକୋ ‘‘ଗବ୍ଭୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଗବ୍ଭସେୟ୍ୟକାନଂ ଯାୱ ଅଭିଜାତି ନିୱାସଟ୍ଠାନତାଯ ମାତୁକୁଚ୍ଛି ‘‘ଗବ୍ଭୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋତି।

ଯମେକରତ୍ତିନ୍ତି ଯସ୍ସଂ ଏକରତ୍ତିଯଂ। ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ହି ଇଦଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ୱା। ପଠମନ୍ତି ସବ୍ବପଠମଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ। ଗବ୍ଭେତି ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯଂ। ମାଣୱୋତି ସତ୍ତୋ। ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ସତ୍ତା ରତ୍ତିଯଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ରତ୍ତିଗ୍ଗହଣଂ। ଅବ୍ଭୁଟ୍ଠିତୋୱାତି ଉଟ୍ଠିତଅବ୍ଭୋ ୱିଯ, ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ୱା ଉଟ୍ଠିତୋ ଏୱ ମରଣସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୋ ଯାତୀତି ସୋ ମାଣୱୋ ଯାତି ପଠମକ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଗଚ୍ଛତେୱ। ସ ଗଚ୍ଛଂ ନ ନିୱତ୍ତତୀତି ସୋ ଏୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଖଣମତ୍ତମ୍ପି ନ ନିୱତ୍ତତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ମରଣମେୱ ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୋ।

ଉତୁସମଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଲୋକସମଞ୍ଞାତରଜସ୍ସ ଲଗ୍ଗନଦିୱସମତ୍ତଂ। ଇଦାନି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ‘‘ମାତୁଗାମସ୍ସ କିର ଯସ୍ମି’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଗବ୍ଭାସଯେ। ସଣ୍ଠହିତ୍ୱାତି ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା। ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଅଗ୍ଗହିତଗବ୍ଭା ଏୱ ଭିନ୍ନା ହୁତ୍ୱା। ଅଯଞ୍ହି ତସ୍ସା ସଭାୱୋ। ୱତ୍ଥୁ ସୁଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି ପଗ୍ଘରିତଲୋହିତତ୍ତା ଅନାମଯତ୍ତା ଚ ଗବ୍ଭାସଯୋ ସୁଦ୍ଧୋ ହୋତି। ସୁଦ୍ଧୱତ୍ଥୁତ୍ତା ତତୋ ପରଂ କତିପଯଦିୱସାନି ଖେତ୍ତମେୱ ହୋତି ଗବ୍ଭସଣ୍ଠହନସ୍ସ ପରିତ୍ତସ୍ସ ଲୋହିତଲେସସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ସମ୍ଭୱସ୍ସ ପନ କଥଂ ସବ୍ଭାୱୋତି ଆହ ‘‘ତସ୍ମିଂ ସମଯେ’’ତିଆଦି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯସନ୍ତାନେପି ସୁକ୍କଧାତୁ ଲବ୍ଭତେୱ। ତେନାହ ‘‘ଅଙ୍ଗପରାମସନେନପି ଦାରକୋ ନିବ୍ବତ୍ତତିଯେୱା’’ତି। ଯଥା ପାରିକାଯ ନାଭିପରାମସନେନ ସାମସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ, ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକାଯ ନାଭିପରାମସନେନ ମଣ୍ଡବ୍ୟସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି। ଗନ୍ଧବ୍ବୋତି ଗନ୍ଧନତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଗତିଯା ନିମିତ୍ତୁପଟ୍ଠାପନେନ ସୂଚନତୋ ଗନ୍ଧୋତି ଲଦ୍ଧନାମେନ ଭୱଗାମିକମ୍ମୁନା ଅଦ୍ଦତି ପୱତ୍ତତୀତି ଗନ୍ଧବ୍ବୋ, ତତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ତତ୍ରୂପଗସତ୍ତୋ’’ତି। କମ୍ମଯନ୍ତଯନ୍ତିତୋତି ତତ୍ରୂପପତ୍ତିଆୱହେନ କମ୍ମସଙ୍ଖାତେନ ପେଲ୍ଲନକଯନ୍ତେନ ତଥତ୍ତାଯ ପେଲ୍ଲିତୋ ଉପନୀତୋ। ମହନ୍ତେନ ଜୀୱିତସଂସଯେନାତି

ୱିଜାୟନପରିକ୍କିଲେସେନ ‘‘ଜୀୱିସ୍ସାମି ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ ଜୀୱିସ୍ସାମି ଅହଂ ୱା, ପୁତ୍ତୋ ୱା ମେ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତେନ ଜୀୱିତସଂସୟେନ ୱିପୁଲେନ ଗରୁତରେନ ସଂସୟେନ। ତଂ ଠାନନ୍ତି ଥନପ୍ପଦେସମାହ। କୀଠଅନ୍ତି ତେନାତି କୀଠଅନଂ, କୀଠଅନମେୱ କୀଠଅନକଂ।

୪୦୯।ସାରଜ୍ଜତୀତି ସାରତ୍ତଚିତ୍ତୋ ହୋତି। ବ୍ଯାପଜ୍ଜତୀତି ବ୍ଯାପନ୍ନଚିତ୍ତୋ ହୋତି। କାୟେ କେସାଦିଦ୍ୱତ୍ତିଂସାସୁଚିସମୁଦାୟେ ତଂସଭାୱାରମ୍ମଣା ସତି କାୟସତି। ଅନୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା, ଯଥାସଭାୱତୋ କାୟଂ ଅନୁପଧାରେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିତ୍ତଚେତସୋତି କିଲେସେହି ପରିତୋ ଖଣ୍ଡିତଚିତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅକୁସଲଚିତ୍ତୋ’’ତି। ଏତେ ଅକୁସଲଧମ୍ମା। ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ନିରୋଧଂ ପତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ତଣ୍ହାୱସେନ ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହାୱସେନ ଅଭିମୁଖଂ ହୁତ୍ୱା ନନ୍ଦତି। ଅଭିୱଦତୀତି ତଣ୍ହାୱସେନ ତଂ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅଭିନିୱିସ୍ସ ୱଦତି। ଅଜ୍ଝୋସାୟାତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ୱିୟ ଆରମ୍ମଣଂ ତଣ୍ହାୱସେନ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା’’ତି। ଦୁକ୍ଖଂ କଥଂ ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖହେତୁକଂ ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖଂ ଅଭିନନ୍ଦତି ନାମାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ଯାୱତା ଯସ୍ସ ଦୁକ୍ଖେ ଦିଟ୍ଠିତଣ୍ହା ଅଭିନନ୍ଦନା ଅପ୍ପହୀନା, ତାୱତାୟଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅଭିନନ୍ଦତି ନାମାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅହଂ ଦୁକ୍ଖିତୋ ମମ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଅଭିନନ୍ଦତି ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଗାହଦ୍ୱୟହେତୁକା ତତ୍ଥ ଅଭିନନ୍ଦନାତି ଦସ୍ସେତି। ପୁନ ଏକୱାରନ୍ତି ପୁନପି ଏକୱାରଂ। ଫଲହେତୁସନ୍ଧିହେତୁଫଲସନ୍ଧିୱସେନ ଦ୍ୱିସନ୍ଧୀ। ‘‘ଗବ୍ଭସ୍ସାୱକ୍କନ୍ତି ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥତୋ ସରୂପତୋ ଚ ଏତରହି ଫଲସଙ୍ଖେପସ୍ସ। ସରୂପେନେୱ ଚ ଇତରଦ୍ୱୟସ୍ସ ଦେସିତତ୍ତା ଆହ ‘‘ତିସଙ୍ଖେପ’’ନ୍ତି।

୪୧୦-୪୧୪। ସମଥଯାନିକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱେଦନାମୁଖେନ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ଯାୱ ଅରହତ୍ତା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଇଧ କଥିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ସଂଖିତ୍ତେନ ତଣ୍ହାସଙ୍ଖୟୱିମୁତ୍ତିଂ ଧାରେଥା’’ତି। ‘‘ଇମଂ ତଣ୍ହାସଙ୍ଖୟୱିମୁତ୍ତି’’ନ୍ତି ଚ ଭଗୱା ଯଥାଦେସିତଂ ଦେସନଂ ଅୱୋଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇମଂ…ପେ… ୱିମୁତ୍ତିଦେସନ’’ନ୍ତି । ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ଦେସନା ୱିମୁତ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଦେସନା ହି…ପେ… ୱିମୁତ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତା’’ତି। ଯସ୍ମା ତଣ୍ହାୟ ୱସେନ ସାତି ଭିକ୍ଖୁ ସସ୍ସତଗ୍ଗାହମହାସଙ୍ଘାଟପଟିମୁକ୍କୋ, ସା ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଦେସନା ହତ୍ଥାୱଲମ୍ବମାନେପି ଦୁରୁଗ୍ଗାଟିୟା ଜାତାତି ଆହ ‘‘ମହାତଣ୍ହାଜାଲତଣ୍ହାସଙ୍ଘାଟପଟିମୁକ୍କ’’ନ୍ତି। ମହାତଣ୍ହାଜାଲେତି ମହନ୍ତେ ତଣ୍ହାଜଟେ। ତଣ୍ହାସଙ୍ଘାଟେତି ତଣ୍ହାୟ ସଙ୍ଘାଟେ। ତଥାଭୂତୋ ଚ ତସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ କତୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅନୁପୱିଟ୍ଠୋ ଅନ୍ତୋଗଧୋ’’ତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ମହାତଣ୍ହାସଙ୍ଖୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୯। ମହାଅସ୍ସପୁରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୧୫।ଜାନପଦିନୋତି ଜନପଦୱନ୍ତୋ, ଜନପଦସ୍ସ ୱା ଇସ୍ସରା ରାଜକୁମାରା ଗୋତ୍ତୱସେନ ଅଙ୍ଗା ନାମ। ତେସଂ ନିୱାସୋ ଯଦି ଏକୋ ଜନପଦୋ , କଥଂ ବହୁୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ରୁଳ୍ହୀସଦ୍ଦେନା’’ତି। ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ହି ଈଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ଯୁତ୍ତେ ୱିୟ ସଲିଙ୍ଗୱଚନାନି (ପାଣିନି ୧।୨।୫୧) ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଅୟମେତ୍ଥ ରୁଳ୍ହୀ ଯଥା ‘‘କୁରୂସୁ ୱିହରତି, ମଲ୍ଲେସୁ ୱିହରତୀ’’ତି ଚ। ତବ୍ବିସେସନେ ପନ ଜନପଦସଦ୍ଦେ ଜାତିସଦ୍ଦେ ଏକୱଚନମେୱ। ତେନାହ ‘‘ଅଙ୍ଗେସୁ ଜନପଦେ’’ତି। ଅସ୍ସା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ପାସାଣାନି, ତାନି ସୁନ୍ଦରାନି ତତ୍ଥ ସନ୍ତୀତି ‘‘ଅସ୍ସପୁର’’ନ୍ତି ସୋ ନିଗମୋ ୱୁତ୍ତୋତି କେଚୀ। ଅପରେ ପନ ଆଜାନୀୟୋ ଅସ୍ସୋ ରଞ୍ଞୋ ତତ୍ଥ ଗହଣଂ ଉପଗତୋତି ‘‘ଅସ୍ସପୁର’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋତି ୱଦନ୍ତି। କିଂ ତେହି, ନାମମେତଂ ତସ୍ସ ନିଗମସ୍ସ। ଯସ୍ମା ପନ ତତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ନିବଦ୍ଧୱସନଟ୍ଠାନଂ କିଞ୍ଚି ନାହୋସି, ତସ୍ମା ‘‘ତଂ ଗୋଚରଗାମଂ କତ୍ୱା ୱିହରତି’’ଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ପାଳିୟଂ ‘‘ଅସ୍ସପୁରଂ ନାମ ଅଙ୍ଗାନଂ ନିଗମୋ’’ତି ଗୋଚରଗାମକିତ୍ତନମେୱ କତଂ।

ଏୱରୂପେନ ସୀଲେନାତିଆଦୀସୁ ସୀଲଗ୍ଗହଣେନ ୱାରିତ୍ତସୀଲମାହ। ତେନ ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱେ ଦସ୍ସେତି। ଆଚାରଗ୍ଗହଣେନ ଚାରିତ୍ତସୀଲଂ। ତେନ ପରିସୁଦ୍ଧଂ କାୟୱଚୀସମାଚାରଂ। ପଟିପତ୍ତିଗ୍ଗହଣେନ ସମଥୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲସଙ୍ଗହଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ। ଲଜ୍ଜିନୋତି ଇମିନା ଯଥାୱୁତ୍ତସୀଲାଚାରମୂଲକାରଣଂ। ପେସଲାତି ଇମିନା ପାରିସୁଦ୍ଧିଂ। ଉଳାରଗୁଣାତି ଇମିନା ପଟିପତ୍ତିୟା ପାରିପୂରିଂ। ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସେୱ ୱଣ୍ଣଂ କଥେନ୍ତୀତି ଇଦଂ ତେସଂ ଉପାସକାନଂ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଗୁଣକିତ୍ତନପସୁତତାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ପନ ସବ୍ବଞ୍ଞେପି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେପି ଅଭିପ୍ପସନ୍ନା ଏୱ। ତେନାହ ‘‘ବୁଦ୍ଧମାମକା ଧମ୍ମମାମକା’’ତି। ୱତ୍ଥୁତ୍ତୟେ ହି ଏକସ୍ମିଂ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନା ଇତରଦ୍ୱୟେ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନା ଏୱ ତଦୱିନାଭାୱତୋ। ପିଣ୍ଡପାତାପଚାୟନେତି ଲକ୍ଖଣୱଚନମେତଂ ଯଥା ‘‘କାକେହି ସପ୍ପି ରକ୍ଖିତବ୍ବ’’ନ୍ତି, ତସ୍ମା ପଚ୍ଚୟପଟିପୂଜନେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଚ୍ଚୟଦାୟକାନଞ୍ହି କାରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ମହପ୍ଫଲଭାୱସ୍ସ କରଣଂ ଇଧ ‘‘ପିଣ୍ଡପାତାପଚାୟନ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ।

ସମଣକରଣାତି ସମଣଭାୱକରା, ସମଣଭାୱସ୍ସ କାରକାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେ ପନ ଏକନ୍ତତୋ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦିତା ୱଡ୍ଢିତା ଚ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସମାଦାୟ ପରିପୂରିତା’’ତି। ସମଣଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ସମଣୱସେନ, ନ ସାମଞ୍ଞମତ୍ତେନାତି ଆହ ‘‘ସମିତପାପସମଣ’’ନ୍ତି। ବ୍ରାହ୍ମଣକରଣାତି ଏତ୍ଥାପି

ୱୁତ୍ତନଯେନେୱଜ୍ଞୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ବ୍ଯଞ୍ଜନତୋ ଏୱ ଚାଯଂ ଭେଦୋ, ଯଦିଦଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାତି , ନ ଅତ୍ଥତୋ। ସମଣେନକତ୍ତବ୍ବଧମ୍ମାତି ସମଣଧମ୍ମେ ଠିତେନ ସମ୍ପାଦେତବ୍ବଧମ୍ମା। ଯୋ ହି ହେଟ୍ଠିମସିକ୍ଖାସଙ୍ଖାତସମଣଭାୱେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋ, ତେନ ଯେ ଉପରିସିକ୍ଖାସଙ୍ଖାତସମଣଭାୱା ସମ୍ପାଦେତବ୍ବା, ତେସଂ ୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତସମଣେନ କତ୍ତବ୍ବଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତାତି। ତଥା ହି ତେସଂ ସମଣଭାୱାୱହତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ତେପି ଚ ସମଣକରଣା ହୋନ୍ତିଯେୱା''ତି। ଇଧ ପନାତି ମହାଅସ୍ସପୁରେ। ହିରୋତ୍ତପ୍ପାଦିୱସେନ ଦେସନା ୱିତ୍ଥାରିତାତି ହିରୋତ୍ତପ୍ପ-ପରିସୁଦ୍ଧକାଯୱଚୀମନୋସମାଚାରାଜୀୱୈନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱର-ଭୋଜନେମତ୍ତଞ୍ଞୁତ- ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞ-ଝାନୱିଜ୍ଜାୱସେନ ସମଣକରଣଧମ୍ମଦେସନା ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦେସିତା, ନ ତିକନିପାତେ ୱିଯ ସଙ୍ଖେପତୋ। ଫଲଗ୍ଗହଣେନେୱ ୱିପାକଫଲଂ ଗହିତଂ, ତଂ ପନ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଆନିସଂସଗ୍ଗହଣେନ ପିଯମନାପତାଦିଉଦ୍ରଯୋ। ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥୋତି ତସ୍ସେୱ ଅୱଞ୍ଞାପଦସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥନିଦ୍ଦେସୋ। ''ଯସ୍ସା ହୀ''ତିଆଦିନା ବ୍ଯତିରେକୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ୱଦତି। ଏତ୍ତକେନ ଠାନେନାତି ଏତ୍ତକେନ ପାଠଇପଦେସେନ। ହିରୋତ୍ତପ୍ପାଦୀନଂ ଉପରି ପାଠଇଯଂ ୱୁଚ୍ଚମାନାନଂ ସମଣକରଣଧମ୍ମାନଂ। ୱଣ୍ଣଂ କଥେସୀତି ଗୁଣଂ ଆନିସଂସଂ ଅଭାସି। ସତିପଟ୍ଠାନେ ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ''ଅପିଚ ୱଣ୍ଣଭଣନମେତ''ନ୍ତିଆଦିନା ସତିପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୭୩; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦୬) ୱୁତ୍ତନଯେନ।

୪୧୬।ଯଂ ହିରୀଯତୀତି ଯେନ ଧମ୍ମେନ ହେତୁଭୂତେନ ୱା ଜିଗୁଚ୍ଛତି। କରଣେ ହେତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ। ଯନ୍ତି ୱା ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତୋ, ଧମ୍ମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ହିରୀଯିତବ୍ବେନାତି ଉପଯୋଗତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ, ହିରୀଯିତବ୍ବଯୁତ୍ତକଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଓତ୍ତପ୍ପିତବ୍ବେନାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଂ ଜାତିଆଦି ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତିସ୍ସାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ହିରୀ, ବହିଦ୍ଧା ଅତ୍ତତୋ ବହିଭୂତୋ ପରସତ୍ତୋ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତିସ୍ସାତି ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠାନଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ। ଅତ୍ତାଧିପତିତୋ ଆଗତା ଅତ୍ତାଧିପତେଯ୍ଯା, ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିପତିଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତା। ଲଜ୍ଜାସଭାୱସଣ୍ଠିତାତି ପାପଜିଗୁଚ୍ଛନସଭାୱଟ୍ଠାଯିନୀ। ସପ୍ପତିସ୍ସୱଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଗରୁନା କିସ୍ମିଞ୍ଚି ୱୁତ୍ତେ ଗାରୱୱସେନ ପତିସ୍ସୱନଂ ପତିସ୍ସୱୋ, ସହ ପତିସ୍ସୱେନାତି ସପ୍ପତିସ୍ସୱଂ, ପତିସ୍ସୱଭୂତଂ ତଂସଭାୱଞ୍ଚ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଗାରୱଂ। ଜାତିଆଦିମହତ୍ତତାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଚ ହିରୀ ତତ୍ଥ ଗାରୱୱସେନ ପୱତ୍ତତୀତି ସପ୍ପତିସ୍ସୱଲକ୍ଖଣାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଭଯସଭାୱସଣ୍ଠିତନ୍ତି ପାପତୋ ଭାଯନସଭାୱଟ୍ଠାଯୀ, ୱଜ୍ଜଭୀରୁକଭଯଦସ୍ସାୱିଲକ୍ଖଣତ୍ତା ୱଜ୍ଜଂ ଭାଯତି ତଂ ଭଯତୋ ପସ୍ସତୀତି ୱଜ୍ଜଭୀରୁକଭଯଦସ୍ସାୱୀ, ଏୱଂସଭାୱଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଦିତା ଚ ହିରୋତ୍ତପ୍ପାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପାକଟଭାୱେନେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ପରେସଂ କଦାଚି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିପ୍ପଯୋଗା। ନ ହି ଲଜ୍ଜନଂ ନିବ୍ଭଯଂ, ପାପଭଯଂ ୱା ଅଲଜ୍ଜନଂ ହୋତୀତି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ବଲରାସିୱଣ୍ଣନା) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଲୋକମରିଯାଦସ୍ସ ପାଲନତୋ ଲୋକପାଲଧମ୍ମା ନାମ। ସୁକ୍କାତି ଓଦାତା ପଭସ୍ସରଭାୱକାରକା, ସୁକ୍କାଭିଜାତିହେତୁତାଯ ୱା ସୁକ୍କା। ସମ୍ଭେଦନ୍ତି ଆଚାରମରିଯାଦାସଙ୍କରଂ। ଦେୱଭାୱାୱହା ଧମ୍ମାତି ଦେୱଧମ୍ମା।

ସୁକ୍କଧମ୍ମସମାହିତାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସୁକ୍କଧମ୍ମସମଙ୍ଗିନୋ। ସନ୍ତୋତି ୱୂପସନ୍ତଦୋସା। ସପ୍ପୁରିସାତି ସନ୍ତଜନା। ସପରହିତସାଧକା ହି ସାଧୱୋ।

ଅୱଯୱୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ସମୁଦାଯସ୍ସ ଅଭାୱତୋ, ଅୱଯୱେନ ଚ ସମୁଦାଯସ୍ସ ଅପଦିସିତବ୍ବତୋ ଓୱାଦୂପସମ୍ପଦାୱହଓୱାଦେକଦେସୋ ଓୱାଦୂପସମ୍ପଦାତି। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଅସ୍ସପୁରେ। ଏତେ ହିରୋତ୍ତପ୍ପଧମ୍ମା। ସମଣଧମ୍ମା ନାମାତି ଦସ୍ସିତା ମୂଲଭୂତସମଣଭାୱକରା ଧମ୍ମାତି କତ୍ୱା। ତଥା ହି ତେସଂ ଆଦିତୋ ଗହଣଂ।

ଯସ୍ସ ଅଧିଗମେନ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ସମଣା ନାମ ହୋନ୍ତି, ସୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ''ସମଣସ୍ସ କମ୍ମଂ ପଟିପଦା''ତି କତ୍ୱା ସାମଞ୍ଞଂ, ତସ୍ସ ପନ ଫଲଭାୱତୋ, ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଅରଣୀଯତୋ ଫଲନିବ୍ବାନାନି ସାମଞ୍ଞତ୍ଥୋ। ରାଗଂ ଖେପେତୀତି ରାଗକ୍ଖଯୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ରାଗୋ ଖୀଯତି ଏତ୍ଥାତି ରାଗକ୍ଖଯୋ, ନିବ୍ବାନଂ। ଫଲଂ ପନ କାରଣୂପଚାରେନ ରାଗକ୍ଖଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଦୋସକ୍ଖଯୋ ମୋହକ୍ଖଯୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସାମଞ୍ଞଭୂତୋ ଅତ୍ଥୋ ସାମଞ୍ଞତ୍ଥୋ, ମଗ୍ଗୋ, ସାମଞ୍ଞସ୍ସ ଅତ୍ଥୋତି ସାମଞ୍ଞତ୍ଥୋ, ଫଲନ୍ତି ଆହ ''ମଗ୍ଗମ୍ପି ଫଲମ୍ପି ଏକତୋ କତ୍ୱା ସାମଞ୍ଞତ୍ଥୋ କଥିତୋ''ତି। ତଯିଦଂ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସୀଲାଦିପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାପି ହି ଇଧ ''ସାମଞ୍ଞତ୍ଥୋ''ତି ଗହିତା। ତେନେୱାହ ''ସତି ଉତ୍ତରିକରଣୀଯେ''ତି। ପଟିୱେଦଯାମୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଞାପେମି।

୪୧୭।କମ୍ମପଥୱସେନେୱାତି ଅକୁସଲକମ୍ମପଥଭାୱେନେୱ, ତତୋ ତାଦିସମ୍ପି ଅକୁସଲକମ୍ମଂ ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ କାତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲଭାୱେନେୱ ତତୋ ଓରମତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସିକ୍ଖାପଦବନ୍ଧେନାତି ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞାପନେନ। ପାନୀଯଘଟେ ୱା ପଣ୍ଡେ ୱା କାକାନଂ ହତ୍ଥଂ ୱା ଦଣ୍ଡଂ ୱା ଲେଡ୍ଡୁଂ ୱାତି ସବ୍ବମିଦଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ହି ଠିତାନଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ପାଣୀନଂ ଉଟ୍ଠାପନାଦି ସବ୍ବଂ ଅନିଟ୍ଠକରଣଂ ଇଧ ଅପରିସୁଦ୍ଧକାଯସମାଚାରଭାୱେନେୱ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି। ଉତ୍ତାନୋତି ଉଦ୍ଧମୁଦ୍ଧଂ ତନୋତୀତି ଉତ୍ତାନୋ। ଏୱଂଭୂତୋ ଚ କେନଚି ଅନୁପ୍ପାଦଭୂମିଯଂ ସଞ୍ଜାତସାଲକଲ୍ଯାଣୀଖନ୍ଧୋ ୱିଯ ଉପରୂପରି ଉଗ୍ଗତୁଗ୍ଗତୋ ପାକଟୋ ଚ ହୋତୀତି ଆହ ''ଉଗ୍ଗତୋ ପାକଟୋ''ତି। ଅନାୱଟୋତି ଅନିୱୁତୋ।

ତେନାହ ‘‘ଅସଞ୍ଛନ୍ନୋ’’ତି, ନଚ୍ଛାଦେତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକସଦିସୋ ୱିସୁଦ୍ଧଭାୱେନ। ଅନ୍ତରନ୍ତରେ ଛିଦ୍ଦରହିତୋ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ସମ୍ପାପଟିପତ୍ତିୟା ସନ୍ଧାନେନ। ସଂୱୁତୋ କାୟିକସ୍ସ ସଂୱରସ୍ସ ଅନୁପକ୍କିଲେସତୋ। ତେନାହ ‘‘କିଲେସାନଂ ଦ୍ୱାରଂ ପିଦହନେନା’’ତି।

୪୧୮। ଏତ୍ଥ ଯଥା ଲହୁକତରଂ କାକୁଟ୍ଠପନାଦିକାୟକମ୍ମଂ କାୟସମାଚାରସ୍ସ ଅପରିସୁଦ୍ଧଭାୱାୱହଂ ସଲ୍ଲେଖୱିକୋପନତୋ, ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କନମତ୍ତଞ୍ଚ ମନୋସମାଚାରସ୍ସ, ଏୱଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅନିୟ୍ୟାନକଥାକଥନମତ୍ତଂ ୱଚୀସମାଚାରସ୍ସ ଅପରିସୁଦ୍ଧଭାୱାୱହଂ ସଲ୍ଲେଖୱିକୋପନତୋ, ନ ହସାଧିପ୍ପାୟେନ ମୁସାକଥନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ହସାଧିପ୍ପାୟେନ ହି ମୁସାକଥନଂ ସିକ୍ଖାପଦବନ୍ଧେନେୱ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି।

୪୨୦। ଆଜୀୱୋପି ଏକଚ୍ଚୋ କମ୍ମପଥୱସେନ ୱାରିତୋ ଲବ୍ଭତି। ସୋ ପନ ଅତିଓଳାରିକୋ କାୟୱଚୀସମାଚାରୱାରେସୁ ୱୁତ୍ତନୟୋ ଏୱାତି ନ ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯେ ପନ ‘‘ତାଦିସୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅୟୋଗ୍ଗତୋ ନ ଗହିତୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ମିଚ୍ଛା ତଥା ସତି କାୟୱଚୀସମାଚାରୱାରେପି ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗହେତବ୍ବଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ‘‘ଖାଦଥ ପିୱଥା’’ତି ପୁଚ୍ଛା ଅତ୍ତନୋ ଖାଦିତୁକାମତାଦୀପନେନ, ପରିୟାୟକଥାଭାୱତୋ ପନେସା ସଲ୍ଲେଖୱିକୋପନା ଜାତା।

୪୨୨। ଅନେସନଂ ପହାୟ ଧମ୍ମେନ ସମେନ ପଚ୍ଚୟେ ପରିୟେସନ୍ତୋ ପରିୟେସନମତ୍ତଞ୍ଞୂ ନାମ। ଦାୟକସ୍ସ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଚ ପମାଣଞ୍ଞୁତାପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ପଟିଗ୍ଗହଣମତ୍ତଞ୍ଞୂ ନାମ। ଯୋନିସୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ପରିଭୋଗମତ୍ତଞ୍ଞୂ ନାମ।

୪୨୩।ଏକସ୍ମିଂକୋଟ୍ଠାସେତି ମଜ୍ଝିମୟାମସଞ୍ଞିତେ ଏକସ୍ମିଂ କୋଟ୍ଠାସେ। ‘‘ୱାମେନ ପସ୍ସେନ ସେନ୍ତୀ’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା। ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେନ ସୟାନୋ ନାମ ନତ୍ଥି ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥସ୍ସ ସରୀରଗ୍ଗହଣାଦିପୟୋଗକ୍ଖମତୋ। ପୁରିସୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ତେଜୁସ୍ସଦତ୍ତାତି ଇମିନା ସୀହସ୍ସ ଅଭୀରୁକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଭୀରୁକା ହି ସେସମିଗା ଅତ୍ତନୋ ଆସୟଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସନ୍ତାସପୁବ୍ବକଂ ଯଥା ତଥା ସୟନ୍ତି, ସୀହୋ ପନ ଅଭୀରୁକଭାୱତୋ ସତୋକାରୀ ଭିକ୍ଖୁ ୱିୟ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱାୱ ସୟତି। ତେନାହ ‘‘ଦ୍ୱେ ପୁରିମପାଦେ’’ତିଆଦି। ସେତି ଅବ୍ଭାୱଟଭାୱେନ ପୱତ୍ତତି ଏତ୍ଥାତି ସେୟ୍ୟା, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମେୱ ସେୟ୍ୟା। କିଂ ପନ ତଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନନ୍ତି? ଆନାପାନଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ। ତତ୍ଥ ହି ଠତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଭଗୱା ଅନୁକ୍କମେନ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଂ ଅଧିଗତୋ ତଥାଗତୋ ଜାତୋତି କେଚି, ତୟିଦଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନ ସେୟ୍ୟା। ଅପରେ ପନ ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମନନ୍ତରା ଭଗୱା ପରିନିବ୍ବାୟୀ’’ତି ୱୁତ୍ତପଦଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଲୋକିୟଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତି ତଥାଗତସେୟ୍ୟା’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଥା ସତି ପରିନିବ୍ବାନକାଲିକା ତଥାଗତସେୟ୍ୟାତି ଆପଜ୍ଜତି, ନ ଚ ଭଗୱା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜନବହୁଲୋ ୱିହାସି, ଅଗ୍ଗଫଲଝାନଂ ପନେତ୍ଥ ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ସତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦୁପଗମନଲକ୍ଖଣା ସେୟ୍ୟା ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତୱାରୱସେନ ହୋତି, ତଞ୍ଚ ତେସଂ ପଠମଜାତିସମନ୍ୱୟଂ ଯେଭୁୟ୍ୟୱୁତ୍ତିକଂ, ଏୱଂ ଭଗୱତୋ ଅରିୟଜାତିସମନ୍ୱୟଂ ଯେଭୁୟ୍ୟୱୁତ୍ତିକଂ ଅଗ୍ଗଫଲଭୂତଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ‘‘ତଥାଗତସେୟ୍ୟା’’ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସୀହସେୟ୍ୟାତି ସେଟ୍ଠସେୟ୍ୟାତି ଆହ ‘‘ଉତ୍ତମସେୟ୍ୟା’’ତି।

୪୨୬।ୱିଗତନ୍ତାନୀତି ଇଣମୂଲାନି। ତେସନ୍ତି ଇଣମୂଲାନଂ। ପରିୟନ୍ତୋତି ଅୱସେସୋ।

ପୱତ୍ତିନିୱାରଣେନ ଚତୁଇରିୟାପଥଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ। ଆବାଧତୀତି ପୀଳେତି। ଦୁକ୍ଖିତୋତି ସଞ୍ଜାତଦୁକ୍ଖୋ। ଅପ୍ପଂ ବଲଂ ବଲମତ୍ତା। ଅପ୍ପତ୍ଥୋ ହି ଅୟଂ ମତ୍ତା-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ମତ୍ତାସୁଖପରିଚ୍ଚାଗା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୨୯୦) ୱିୟ, ବଲୱତ୍ଥୋ ପନ ମତ୍ତା-ସଦ୍ଦୋ ଅନତ୍ଥନ୍ତରୋ। ସେସନ୍ତି ‘‘ତସ୍ସ ହି ବନ୍ଧନା ମୁତ୍ତୋମ୍ହୀତି ଆୱଜ୍ଜୟତୋ ତଦୁଭୟଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ସବ୍ବପଦେସୂତି ୱୁତ୍ତାୱସିଟ୍ଠେସୁ ସବ୍ବପଦେସୁ। ଯେନକାମଂ ଯଥାରୁଚି ଗଚ୍ଛତୀତି ଯେନକାମଂଗମୋତି ଅନୁନାସିକଲୋପଂ ଅକତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ। ଭୁଜୋ ଅତ୍ତନୋ ଯଥାସୁଖୱିନିଯୋଗୋ ଇସ୍ସୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ଏତ୍ଥାତି ଭୁଜିସ୍ସୋ, ସାମିକୋ। ସୋ ପନ ଅପରସନ୍ତକତାୟ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଦୁଲ୍ଲଭଆପତାୟ କଂ ତାରେନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି କନ୍ତାରୋତି ଆହ ‘‘ନିରୁଦକଂ ଦୀଘମଗ୍ଗ’’ନ୍ତି।

ୱିନାସେତୀତି ଖାଦନଦୁବ୍ବିନିୟୋଜନାଦୀହି ଯଥା ଇଣମୂଲଂ କିଞ୍ଚି ନ ହୋତି, ତଥା କରୋତି। ଯମ୍ହି ରାଗୱତ୍ଥୁମ୍ହି। ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ତେନ ରାଗୱତ୍ଥୁନା, ପୁରିସୋ ଚେ ଇତ୍ଥିୟା, ଇତ୍ଥୀ ଚେ ପୁରିସେନ। ଇଣଂ ୱିୟ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ପୀଳଆସମାନତୋ।

ନ ୱିନ୍ଦତୀତି ନ ଜାନାତି। ଉପଦ୍ଦୱେଥାତି ସୁଖୱିହାରସ୍ସ ଉପଦ୍ଦୱଂ କରୋଥ, ୱିବାଧେଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ରୋଗୋ ୱିୟ ବ୍ୟାପାଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ସୁଖଭଞ୍ଜନସମାନତୋ।

ନାନାୱିଧହେତୂପାୟାଲଙ୍କତତାୟ ଖନ୍ଧାୟତନଧାତୁପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିଧମ୍ମନୀତିୱିଚିତ୍ତତାୟ ଚ ୱିଚିତ୍ତନୟୋ। ଧମ୍ମସ୍ସୱନେତି ଧମ୍ମକଥାୟଂ। କଥା ହି ସୋତଦ୍ୱାରେନ ''ସୱନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଏୱମେତ୍ଥ ସୀଲଂ ୱିଭତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଝାନାଭିଞ୍ଞା, ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲାନୀତି ନେୱ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସ ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନଂ ଜାନାତି। ଉଟ୍ଠିତେତି ନିଟ୍ଠିତେ। ଅହୋ କାରଣନ୍ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଟିଞ୍ଞାନୁରୂପେନ ନିକ୍ଖିତ୍ତସାଧନୱସେନ ଗହିତକାରଣଂ। ଅହୋ ଉପମାତି ତସ୍ସେୱ କାରଣସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାପନୱସେନ ଅନ୍ୱୟତୋ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଚ ପତିଟ୍ଠଂ ଉଦାହରଣାଦି। ବନ୍ଧନାଗାରଂ ୱିୟ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଦୁକ୍ଖତୋ ନିୟ୍ୟାନସ୍ସ ୱିବନ୍ଧନତୋ।

ୟସ୍ମା କୁକ୍କୁଚ୍ଚନୀୱରଣଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚରହିତଂ ନତ୍ଥି, ୟସ୍ମା ୱା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ସମାନକିଚ୍ଚାହାରପଟିପକ୍ଖଂ, ତସ୍ମା କୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ୱିସୟଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱିନୟେ ଅପକତଞ୍ଞୁନା''ତିଆଦିମାହ। ୟଥା ହି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ସତ୍ତସ୍ସ ଅୱୂପସମକରଂ, ତଥା କୁକ୍କୁଚ୍ଚମ୍ପି। ୟଥାପି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ଞାତିୱିତକ୍କାଦି ଆହାରୋ, ତଥା କୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସପି। ୟଥା ଚ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ସମଥୋ ପଟିପକ୍ଖୋ, ତଥା କୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସପୀତି। ଦାସବ୍ୟଂ ୱିୟ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଅସେରିଭାୱାପାଦନତୋ।

ସୋଳସୱତ୍ଥୁକା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛଂ ଅନୁପୱିଟ୍ଠାତି ଆହ ''ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ ୱିଚିକିଚ୍ଛା''ତି। ୱିଚିକିଚ୍ଛନ୍ତୋତି ସଂସୟନ୍ତୋ। ଅଧିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱାତି ପତ୍ତିୟାୟେତ୍ୱା। ଗଣ୍ହିତୁନ୍ତି ସନ୍ଦେହୱତ୍ଥୁଂ ପରିଗ୍ଗହେତୁଂ। ଅଭିମୁଖଂ ସପ୍ପନଂ ଆସପ୍ପନଂ, ପରିତୋ ସପ୍ପନଂ ପରିସପ୍ପନଂ। ପଦଦ୍ୱୟେନପି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନିଚ୍ଛନାକାରମେୱ ୱଦତି। ଖେମନ୍ତଗାମିମଗ୍ଗଂ ନ ପରିୟୋଗାହତି ଏତେନାତି ଅପରିୟୋଗାହନଂ, ଉସ୍ସଙ୍କିତପରିସଙ୍କିତଭାୱେନ ଛମ୍ଭିତଂ ହୋତି ଚିତ୍ତଂ ୟସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ, ସୋ ଧମ୍ମୋ ଛମ୍ଭିତତ୍ତନ୍ତି ୱିଚିକିଚ୍ଛନାକାରମାହ। ତେନାହ ''ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୟମାନା''ତି। କନ୍ତାରଦ୍ଧାନମଗ୍ଗୋ ୱିୟାତି ସାସଙ୍କକନ୍ତାରଦ୍ଧାନମଗ୍ଗୋ ୱିୟ ଦଟ୍ଠବ୍ବା ଅପ୍ପଟିପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ।

ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଇଣନ୍ତି ଅଣଣୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଆଣଣ୍ୟଂ, କସ୍ସଚି ଇଣସ୍ସ ଅଧାରଣଂ। ସମିଦ୍ଧକମ୍ମନ୍ତୋତି ନିପ୍ଫନ୍ନଜୀୱିକପ୍ପୟୋଗୋ। ପରିବୁନ୍ଧତି ଉପରୋଧେତୀତି ର-କାରସ୍ସ ଲ-କାରଂ କତ୍ୱା ପଲିବୋଧୋ, ଅସେରିୱିହାରୋ, ତସ୍ସ ମୂଲଂ କାରଣନ୍ତି ପଲିବୋଧମୂଲଂ। ଛ ଧମ୍ମେ ଭାୱେତ୍ୱାତି ଅସୁଭନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହାଦିକେ ଛ ଧମ୍ମେ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା। ଛ ଧମ୍ମେ ଭାୱେତ୍ୱାତି ଚ ମେତ୍ତାନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହାଦୟୋ ଚ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଛ ଧମ୍ମାତି ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଜହତୀତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ପଜହତି। ତେନାହ ''ଆଚାରପଣ୍ଣତ୍ତିଆଦୀନି ସିକ୍ଖାପିୟମାନୋ''ତିଆଦି। ପରୱତ୍ଥୁମ୍ହୀତି ୱିସଭାଗୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ, ପରୱିସୟେ ୱା। ପରୱିସୟା ହେତେ ଭିକ୍ଖୁନୋ, ୟଦିଦଂ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା। ଆଣଣ୍ୟମିୱ କାମଚ୍ଛନ୍ଦପ୍ପହାନଂ ଆହ ପିୟୱତ୍ଥୁଅଭାୱାୱହତୋ।

ଆଚାରୱିପତ୍ତିପଟିବାହକାନି ସିକ୍ଖାପଦାନି ଆଚାରପଣ୍ଣତ୍ତିଆଦୀନି। ଆରୋଗ୍ୟମିୱ ବ୍ୟାପାଦପ୍ପହାନଂ ଆହ କାୟଚିତ୍ତାନଂ ଫାସୁଭାୱାୱହତୋ।

ବନ୍ଧନା ମୋକ୍ଖମିୱ ଥିନମିଦ୍ଧପ୍ପହାନଂ ଆହ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିଗ୍ଗହିତଭାୱାୱହତୋ।

ଭୁଜିସ୍ସଂ ୱିୟ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚପ୍ପହାନଂ ଆହ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସେରିଭାୱାୱହତୋ।

ତିଣଂୱିୟାତି ତିଣମିୱ କତ୍ୱା। ଅଗଣେତ୍ୱାତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା। ଖେମନ୍ତଭୂମିଂ ୱିୟ ୱିଚିକିଚ୍ଛାପହାନଂ ଆହ ଅନୁସ୍ସଙ୍କିତାପରିସଙ୍କିତଭାୱେନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ।

୪୨୭। କିରୀୟତି (ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୫।୨୮-୨୯) ଗବ୍ଭାସୟେ ଖିପୀୟତୀତି କରୋ, ସମ୍ଭୱୋ, କରତୋ ଜାତୋତି କରଜୋ, ମାତାପେତ୍ତିକସମ୍ଭୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମାତୁୟା ହି ସରୀରସଣ୍ଠାପନୱସେନ କରତୋ ଜାତୋତି କରଜୋତି ଅପରେ। ଉଭୟଥାପି କରଜକାୟନ୍ତି ଚତୁସନ୍ତତିରୂପମାହ। ତେମେତୀତି ତିନ୍ତଂ କରୋତି। କୋ ପନେତ୍ଥ ତିନ୍ତଭାୱୋତି ଆହ ''ସ୍ନେହେତୀ''ତି, ପୀତିସ୍ନେହେନ ପୀଣନଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ସବ୍ବତ୍ଥ ପୱତ୍ତପୀତିସୁଖଂ କରୋତୀ''ତି। ପୀତିସମୁଟ୍ଠାନପଣୀତରୂପେହି ସକଲସ୍ସ କରଜକାୟସ୍ସ ପରିଫୁଟତାୟ ଚେତ୍ଥ ତଂସମୁଟ୍ଠାପକପୀତିସୁଖାନଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପୱତ୍ତି ଜୋତିତା। ପରିସନ୍ଦେତୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତତ୍ଥାପି ହି ''ସମନ୍ତତୋ ସନ୍ଦେତି ତେମେତି ସ୍ନେହେତି, ସବ୍ବତ୍ଥ ପୱତ୍ତପୀତିସୁଖଂ କରୋତୀ''ତିଆଦିନା ୟଥାରହଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପରିପୂରେତୀତି ୱାୟୁନା ଭସ୍ତଂ ୱିୟ ଇମଂ କରଜକାୟଂ ପୀତିସୁଖେନ ପୂରେତି। ସମନ୍ତତୋ ଫୁସତୀତି ଇମଂ କରଜକାୟଂ ପୀତିସୁଖେନ ଫୁସତି। ସବ୍ବାୱତୋତି ଅ-କାରସ୍ସ ଆ-କାରୋ କତୋ, ସବ୍ବାୱୟୱତୋତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ସବ୍ବକୋଟ୍ଠାସୱତୋ''ତି, ମଂସାଦିସବ୍ବଭାଗୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଫୁଟଂ ନାମ ନ ହୋତି ପୀତିସୁଖସମୁଟ୍ଠାନେହି ରୂପେହି ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ବ୍ୟାପିତତ୍ତା। କାତୁଞ୍ଚେୱ ୟୋଜେତୁଞ୍ଚ ଛେକୋ ସନ୍ନେତୁଂ ପଟିବଲୋତି ୟୋଜନା। ନ୍ହାନୀୟଚୁଣ୍ଣାନଂ ପରିମଦ୍ଦନୱସେନ ପିଣ୍ଡଂ କରୋନ୍ତେନ ହତ୍ଥେନ ଭାଜନଂ ନିପ୍ପୀଳଏତଙ୍ଗଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ସନ୍ନେନ୍ତସ୍ସ ଭିଜ୍ଜତୀ''ତି। ଅନୁଗତାତି ଅନୁପୱିଟ୍ଠା। ପରିଗତାତି ପରିତୋ ସମନ୍ତତୋ ତିନ୍ତା। ତିନ୍ତଭାୱେନେୱ ସମଂ ଅନ୍ତରଂ ବାହିରଞ୍ଚ ଏତିସ୍ସାତି ସନ୍ତରବାହିରା। ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱାତି ସବ୍ବତ୍ଥେୱ। ନ ଚ ପଗ୍ଘରିଣୀ ପମାଣୟୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଉଦକସ୍ସ

ସିତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ନ୍ହାନୀଯପିଣ୍ଡଂ ୱିଯ କରଜକାଯୋ, ତଂ ତେମେତ୍ୱା ସମ୍ପିଣ୍ଡିତପମାଣଯୁତ୍ତୌଦକଂ ୱିଯ ପଠମଜ୍ଝାନସୁଖଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୪୨୮ ।ହେଟ୍ଠା ଉବ୍ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନୌଦକୋତି ରହଦସ୍ସ ଅଧୋଥୂଲଧାରାୱସେନ ଉବ୍ଭିଜ୍ଜ ଉଟ୍ଠହନୌଦକୋ। ଅନ୍ତୋଯେୱ ଉବ୍ଭିଜ୍ଜନୌଦକୋତି ରହଦସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେଯେୱ ଥୂଲଧାରା ଅହୁତ୍ୱା ଉଟ୍ଠିତୌଦକସିରାମୁଖେହି ଉବ୍ଭିଜ୍ଜନକୋ। ଆଗମନମଗ୍ଗୋତି ନଦୀତଢଆକକନ୍ଦରସରଆଦିତୋ ଆଗମନମଗ୍ଗୋ।

୪୨୯। ଉପ୍ପଲଗଚ୍ଛାନି ଏତ୍ଥ ସନ୍ତୀତି ଉପ୍ପଲିନୀ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୫।୨୮-୨୯), ୱାରି। ଅଯମେତ୍ଥ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ, ତଥା ହି ଲୋକେ ରତ୍ତକମ୍ବଲୋ ‘‘ପୁଣ୍ଡରୀକକମ୍ବଲୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କେଚି ପନ ‘‘ରତ୍ତଂ ପଦୁମଂ, ସେତଂ ପୁଣ୍ଡରୀକ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଉପ୍ପଲାଦୀନି ୱିଯ କରଜକାଯୋ, ଉଦକଂ ୱିଯ ତତିଯଜ୍ଝାନସୁଖନ୍ତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ‘‘ପୁରିମନଯେନା’’ତି ଅତିଦେସେନେୱ ୱିଭାୱିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୪୩୦ ।ନିରୁପକ୍କିଲେସଟ୍ଠେନାତି ରଜୋଜଲ୍ଲାଦିନା ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠତାଯ ଅମଲୀନଭାୱେନ। ଅମଲୀନମ୍ପି କିଞ୍ଚି ୱତ୍ଥୁ ପଭସ୍ସରସଭାୱଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଭସ୍ସରଟ୍ଠେନା’’ତି। ଉତୁଫରଣନ୍ତି ଉଣ୍ହୋତୁଫରଣଂ। ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ଝାନସୁଖେନ ଫୁଟ୍ଠୋ କରଜକାଯୋ ଯଥା ଉତୁନା ଫୁଟ୍ଠୱତ୍ଥସଦିସୋତି ଆହ ‘‘ୱତ୍ଥଂ ୱିଯ କରଜକାଯୋ’’ତି। ତସ୍ମାତି ‘‘ୱତ୍ଥଂ ୱିଯା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ହେତୁଭାୱେନ ପଚ୍ଚାମସତି, କରଜକାଯସ୍ସ ୱତ୍ଥସଦିସତ୍ତା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସୁଖସ୍ସ ଚ ଉତୁଫରଣସଦିସତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସନ୍ତସଭାୱତ୍ତା ଞାଣୁତ୍ତରତ୍ତା ଚେତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖାପି ସୁଖେ ସଙ୍ଗହିତାତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେପି ସୁଖଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧେନ ପରିଯୋଦାତେନ ଫରିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋ ହୋତୀ’’ତି ୱଚନତୋ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତସ୍ସ ୱତ୍ଥସଦିସତା ୱୁତ୍ତା। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମୁଟ୍ଠାନରୂପେହି ଭିକ୍ଖୁନୋ କାଯସ୍ସ ଫୁଟଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପଂ ଉତୁଫରଣଂ ୱିଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁରିସସ୍ସ କାଯୋ ୱିଯ ଭିକ୍ଖୁନୋ କରଜକାଯୋତି ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋ ପାକଟୋତି ନ ଗହିତୋ, ଗହିତୋ ଏୱ ୱା ‘‘ଯଥା ହି କତ୍ଥଚି…ପେ… କାଯୋ ଫୁଟୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା।

୪୩୧ ।ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣୌପମାଯନ୍ତି ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣସ୍ସ ଦସ୍ସିତୌପମାଯଂ। ତଂଦିୱସଂକତକିରିଯାଗହଣଂ ପାକତିକସତ୍ତସ୍ସପି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପାକଟା ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତଂଦିୱସଗତଗାମତ୍ତଯଗ୍ଗହଣେନେୱ ମହାଭିନୀହାରେହି ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣଲାଭୀନଂ ତୀସୁ ଭୱେସୁ କତା କିରିଯା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପାକଟା ହୋତୀତି ଦୀପିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୪୩୨ ।ସମ୍ମୁଖଦ୍ୱାରାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭିମୁଖଦ୍ୱାରା। ଅପରାପରଂ ସଞ୍ଚରନ୍ତେତି ତଂତଂକିଚ୍ଚୱସେନ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସଞ୍ଚରନ୍ତେ। ଇତୋ ପନ ଗେହା…ପେ… ପୱିସନୱସେନପୀତି ଇଦଂ ଚୁତୂପପାତଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଗେହାନଂ ଅନ୍ତରେ ଠତ୍ୱାତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଗେହଦ୍ୱାରାନଂ ସମ୍ମୁଖଟ୍ଠାନଭୂତେ ଅନ୍ତରୱୀଥିଯଂ ୱେମଜ୍ଝେ ଠତ୍ୱା। ତେସୁ ହି ଏକସ୍ସ ଚେ ପାଚୀନମୁଖଦ୍ୱାରଂ ଇତରସ୍ସ ପଚ୍ଛିମମୁଖଂ, ତସ୍ସ ସମ୍ମୁଖଂ ଉଭିନ୍ନଂ ଅନ୍ତରୱୀଥିଯଂ ଠିତସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣାମୁଖସ୍ସ, ଉତ୍ତରାମୁଖସ୍ସ ୱା ଚକ୍ଖୁମତୋ ପୁରିସସ୍ସ ତତ୍ଥ ପୱିସନକନିକ୍ଖମନକପୁରିସା ଯଥା ସୁଖେନେୱ ପାକଟା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣସମଙ୍ଗିନୋ ଚୱନକୌପପଜ୍ଜନକପୁରିସା। ଯଥା ପନ ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଅଞ୍ଞେନେୱ ଖଣେନ ପୱିସନ୍ତସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ, ଅଞ୍ଞେନ ନିକ୍ଖମନ୍ତସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ, ଏୱଂ ଇମସ୍ସପି ଅଞ୍ଞେନେୱ ଖଣେନ ଚୱମାନସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ, ଅଞ୍ଞେନ ଉପପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଦସ୍ସନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଞାଣସ୍ସ ପାକଟାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ସାତି ଞାଣସ୍ସ।

୪୩୩। ପବ୍ବତସିଖରଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସଂଖିତ୍ତଂ ସଙ୍କୁଚିତଂ ହୋତୀତି ଇଧ ପବ୍ବତମତ୍ଥକଂ ‘‘ପବ୍ବତସଙ୍ଖେପୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ପବ୍ବତପରିଯାପନ୍ନୋ ୱା ପଦେସୋ ପବ୍ବତସଙ୍ଖେପୋ। ଅନାୱିଲୋତି ଅକାଲୁସ୍ସୋ। ସା ଚସ୍ସ ଅନାୱିଲତା କଦ୍ଦମାଭାୱେନ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ନିକ୍କଦ୍ଦମୋ’’ତି। ଠିତାସୁପି ନିସିନ୍ନାସୁପି ଗାୱୀସୁ। ୱିଜ୍ଜମାନାସୁପି ଲବ୍ଭମାନାସୁ। ଇତରା ଠିତାପି ନିସିନ୍ନାପି ଚରନ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ସହଚରଣଞାଯେନ। ତିଟ୍ଠନ୍ତମେୱ, ନ କଦାଚିପି ଚରନ୍ତଂ। ଦ୍ୱଯନ୍ତି ସିପ୍ପିସମ୍ବୁକଂ ମଚ୍ଛଗୁମ୍ବନ୍ତି ଇମଂ ଉଭଯଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଚରନ୍ତମ୍ପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କିଂ ୱା ଇମାଯ ସହଚରିଯାଯ, ଯଥାଲାଭଗ୍ଗହଣଂ ପନେତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସକ୍ଖରକଥଲସ୍ସ ହି ୱସେନ ‘‘ତିଟ୍ଠନ୍ତ’’ନ୍ତି, ସିପ୍ପିସମ୍ବୁକସ୍ସ ମଚ୍ଛଗୁମ୍ବସ୍ସ ଚ ୱସେନ ‘‘ତିଟ୍ଠନ୍ତମ୍ପି, ଚରନ୍ତମ୍ପୀ’’ତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

୪୩୪ ।ଭିକ୍ଖୂତି ଭିନ୍ନକିଲେସୋତି ଭିକ୍ଖୁ। ସୋ ହି ପରମତ୍ଥତୋ ସମଣୋତିନାମକୋ। ତତ୍ଥ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବସୋ ପାପାନଂ ସମିତାୱୀତି ସମଣୋ। ତେନାହ ‘‘ସମିତପାପତ୍ତା’’ତି। ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ବ୍ରହ୍ମା ୱୁଚ୍ଚତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତତୋ ଆଗତୋତି ବ୍ରହ୍ମା, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ତଂ ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧୱସେନ ଅଞ୍ଞାସୀତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ତଂସମଙ୍ଗିତାଯ ହିସ୍ସ ପାପାନଂ ବାହିତଭାୱୋ। ତେନାହ ‘‘ବାହିତପାପତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକେନ ଅରିଯମଗ୍ଗଜଲେନ ନ୍ହାତୱା ନିଦ୍ଧୋତକିଲେସୋତି ନ୍ହାତକୋ। ଗତତ୍ତାତି ପହାନାଭିସମଯୱସେନ ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ୱିଦିତତ୍ତା’’ତି। ନିସ୍ସୁତତ୍ତାତି ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନୱସେନ ସନ୍ତାନତୋ ସବ୍ବସୋ ନିହତତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଅପହତତ୍ତା’’ତି, ମରିଯାଦୱସେନ କିଲେସାନଂ ହିଂସିତତ୍ତା ଅରିଯମଗ୍ଗେହି ଓଧିସୋ ସବ୍ବସୋ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ହତତ୍ତା’’ତି। ଆରକତ୍ତାତି ସୁପ୍ପହୀନତାଯ ୱିପ୍ପକଟ୍ଠଭାୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ଦୂରୀଭୂତତ୍ତା’’ତି। ଉଭଯମ୍ପି ଉଭଯତ୍ଥ ଯୋଜେତବ୍ବଂ – କିଲେସାନଂ ଆରକତ୍ତା ହତତ୍ତା ଦୂରୀଭୂତତ୍ତା ଚ ଅରିଯୋ, ତଥା ଅରହନ୍ତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ

ଅତ୍ଥତୋ ନ ୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ମହାଅସ୍ସପୁରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୧୦। ଚୂଳଅସ୍ସପୁରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୩୫।ପୁରିମସଦିସମେୱାତି ‘‘ଅସ୍ସପୁରୱାସୀନଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ଗାରୱବହୁମାନଂ ନିପଚ୍ଚକାରଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ପିଣ୍ଡପାତାପଚାୟନେ ନିୟୋଜେନ୍ତୋ ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଅଭାସୀ’’ତି ପୁରିମସୁତ୍ତେ ମହାଅସ୍ସପୁରେ (ମ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨।୪୧୫) ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ। ସମଣାନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକାତି ସମଣାନଂ ସମଣଭାୱସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକା ପତିରୂପା। ସମଣାନଂ ଅନୁଲୋମପ୍ପଟିପଦାତି ସମଣାନଂ ସାମଞ୍ଞସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନୁକୂଲପ୍ପଟିପଦା।

୪୩୬।ଏତେ ଧମ୍ମାତି ଏତେ ପାଠଇଯଂ ଆଗତା ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦାଦୟୋ ପାପଧମ୍ମା। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାତି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଏୱ, ପଗେୱ ସନ୍ତାନେ ଭାୱିତା। ମଲିନେତି ମଲୱନ୍ତେ କିଲିଟ୍ଠେ। ମଲଗ୍ଗହିତେତି ଗହିତମଲେ ସଞ୍ଜାତମଲେ। ସମଣମଲାତି ସମଣାନଂ ସମଣଭାୱସ୍ସ ମଲା। ଦୁସ୍ସନ୍ତୀତି ୱିପଜ୍ଜନ୍ତି ୱିନସ୍ସନ୍ତି। ସମଣଦୋସାତି ସମଣାନଂ ସମଣଭାୱଦୂସନା। କସଟେତି ଅସାରେ। ନିରୋଜେତି ନିତ୍ତେଜେ। ଅୟତୋ ସୁଖତୋ ଅପେତାତି ଅପାୟା, ନିରୟାଦୟୋ, ତଂ ଫଲଂ ଅରହନ୍ତି, ତଂ ପୟୋଜନଂ ୱା ଏତେସନ୍ତି ଆପାୟିକା। ଠାନାନି ଅଭିଜ୍ଝାଦୟୋ। ତେନାହ ‘‘ଅପାୟେ’’ତିଆଦି। କାରଣଭାୱେନ ଦୁଗ୍ଗତିପରିୟାପନ୍ନାୟ ୱେଦନାୟ ହିତାନୀତି ଦୁଗ୍ଗତିୱେଦନିୟାନି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦୁଗ୍ଗତିୟଂ ୱିପାକୱେଦନାୟ ପଚ୍ଚୟାନ’’ନ୍ତି। ତିଖିଣଂ ଅୟନ୍ତି ୱେକନ୍ତକସଦିସଂ ସାରଅୟଂ। ଅୟେନାତି ଅୟୋଘଂସକେନ। କୋଞ୍ଚସକୁଣାନଂ କିର କୁଚ୍ଛିୟଂ ନିୱୁତ୍ଥଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଖରଂ ତିଖିଣଞ୍ଚ ହୋତି। ତଥା ହି ତେସଂ ୱଚ୍ଚଂ ଅଟ୍ଠିମ୍ପି ପାସାଣମ୍ପି ୱିଲୀୟାପେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କୋଞ୍ଚସକୁଣେ ଖାଦାପେନ୍ତୀ’’ତି। ତଂ କିର ଅୟଚୁଣ୍ଣଂ ଅଗ୍ଗିନାପି କିଚ୍ଛେନ ଦୟ୍ହତି, ଭେସଜ୍ଜବଲେନ ପନ ସୁଖେନ ଦୟ୍ହେୟ୍ୟ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୁସିକ୍ଖିତା ଚ ନଂ ଅୟକାରା ବହୁହତ୍ଥକମ୍ମମୂଲଂ ଲଭିତ୍ୱା କରୋନ୍ତୀ’’ତିଆଦି। ଅତିତିଖିଣଂ ହୋତି, ଅଞ୍ଞତରଂ ଅୟୋବନ୍ଧନଂ ଫେଗ୍ଗୁଦଣ୍ଡଂ ୱିୟ ସୁଖେନେୱ ଛିନ୍ଦନ୍ତି। ସସବିଠଆରଚମ୍ମେହି ସଙ୍ଘଟିତତ୍ତେନ ସଙ୍ଘାଟୀତି ୱୁଚ୍ଚତି ଆୱୁଧପରିଚ୍ଛଦୋତି ଆହ ‘‘ସଙ୍ଘାଟିୟାତି କୋସିୟା’’ତି। ପରିୟୋନଦ୍ଧନ୍ତି ପରିତୋ ଓନଦ୍ଧଂ ଛାଦିତଂ। ସମନ୍ତତୋ ୱେଠିତନ୍ତି ସଙ୍ଖସୋ ପିହିତଂ।

୪୩୭।ରଜୋତି ଆଗନ୍ତୁକରଜୋ। ଜଲ୍ଲନ୍ତି ସରୀରେ ଉଟ୍ଠାନକଲୋଣାଦିମଲଂ। ରଜୋଜଲ୍ଲଞ୍ଚ ୱତସମାଦାନୱସେନ ଅନପନୀତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରଜୋଜଲ୍ଲିକୋ, ତସ୍ସ। ତେନାହ ‘‘ରଜୋଜଲ୍ଲଧାରିନୋ’’ତି। ଉଦକଂ ଓରୋହନ୍ତସ୍ସାତିଆଦୀନମତ୍ଥୋ ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟଂ ୱୁତ୍ତୋୟେୱ। ସଙ୍ଖମେତନ୍ତିଆଦୀସୁ ସଙ୍ଖସୋପି ୱତସମାଦାନୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଯସ୍ମା ସଙ୍ଖମେତଂ ବାହିରସମୟୱସେନେୱ କଥିତଂ, ତସ୍ମା ସଙ୍ଘାଟିକସ୍ସାତି ପିଲୋତିକଖଣ୍ଡେହି ସଙ୍ଘଟିତତ୍ତା ‘‘ସଙ୍ଘାଟୀ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମୱତ୍ଥଧାରିନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ପାଠଇଯଂ ‘‘ସଙ୍ଘାଟିକସ୍ସ’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ‘‘ଭିକ୍ଖୁନୋ’’ତି। ତେନାହ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ହୀ’’ତିଆଦି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଭଗୱତା ସଙ୍ଘାଟିକତ୍ତାଦୀନିୟେୱ ୱତସମାଦାନାନି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତାନୀତି? ନୟଦସ୍ସନମେତଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ପଞ୍ଚାତପମୂଗୱତାଦୀନଂ ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନେୱ ପସିଦ୍ଧିତୋ। ଅପରେ ପନ ଭଣନ୍ତି – ‘‘ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଘାଟିକସ୍ସ ସଙ୍ଘାଟିଧାରଣମତ୍ତେନ ସାମଞ୍ଞଂ ୱଦାମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନୋ କୋଚି ତିତ୍ଥନ୍ତରଲଦ୍ଧିକୋ ଅଚେଲକତ୍ତଂ ନୁ ଖୋ କଥନ୍ତି ଚିନ୍ତେସି, ଅପରେ ରଜୋଜଲ୍ଲକତ୍ତଂ ନୁ ଖୋ କଥନ୍ତି, ଏୱଂ ତଂ ତଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତାନଂ ଅଜ୍ଝାସୟୱସେନ ଭଗୱା ଇମାନେୱ ୱତସମାଦାନାନି ଇଧ ପଟିକ୍ଖିପୀତି। ସଙ୍ଘାଟିକନ୍ତି ନିୱାସନପାରୁପନୱସେନ ସଙ୍ଘାଟିୱନ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ସଙ୍ଘାଟିକଂ ୱତ୍ଥ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିୟା ମିତ୍ତାଦୟୋ ସଙ୍ଘାଟିକଂ କରେୟ୍ୟୁଂ, ପଚ୍ଛା ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତକାଲେ ସଙ୍ଘାଟିକତ୍ତେ ସମାଦପେୟ୍ୟୁଂ।

୪୩୮।ଅତ୍ତାନଂ ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତଂ ପସ୍ସତି ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ସମୁଦାଚାରାଭାୱତୋ। ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ୱିସୁଦ୍ଧୋତି ପନ ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ପାମୋଜ୍ଜନ୍ତି ତରୁଣପୀତିମାହ। ତସ୍ସ ହି ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧତଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ପାମୋଜ୍ଜଂ ଜାୟତି, ତଂ ତୁଟ୍ଠାକାରଂ। ତେନାହ ‘‘ତୁଟ୍ଠାକାରୋ’’ତି। ପୀତୀତି ପସ୍ସଦ୍ଧିଆୱହା ବଲୱପୀତି। ନାମକାୟୋ ପସ୍ସମ୍ଭତୀତି ଇମିନା ଉଭୟମ୍ପି ପସ୍ସଦ୍ଧିଂ ୱଦତି। ୱେଦିୟତୀତି ଅନୁଭୱତି ୱିନ୍ଦତି। ଇଦାନି ତେନ ନୀୱରଣେହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିସୋଧନତ୍ତଂ ଲଦ୍ଧନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅପ୍ପନାପତ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତୀ’’ତି। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଉଦ୍ଧଟା ଅଞ୍ଞଂ ଠାନଂ ଉପଗତାତି ଏତ୍ତକେନ ଉପମାଭାୱେନ ଉଚ୍ଚନୀଚତାସାମଞ୍ଞେନ ହେଟ୍ଠା ଅସଦ୍ଧମ୍ମାନଂ ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ଦେସନାୟ ପରିୟୋସାପିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୟଥାନୁସନ୍ଧିନା’’ତି। ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତେ ମଗ୍ଗୋ ପୋକ୍ଖରଣିୟା ଉପମିତୋ ‘‘ସେୟ୍ୟଥାପି, ସାରିପୁତ୍ତ, ପୋକ୍ଖରଣୀ’’ତିଆଦିଂ (ମ॰ ନି॰ ୧।୧୫୪) ଆରଭିତ୍ୱା ଉପମାସଂସନ୍ଦନେ ‘‘ତଥାୟଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଟିପନ୍ନୋ, ତଥା ଚ ଇରିୟତି, ତଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଂ ସମାରୂଳ୍ହୋ, ୟଥା ଆସୱାନଂ ଖୟା’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୧୫୪) ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଯଥା ହି ପୁରତ୍ଥିମାଦିଦିସାହି ଆଗତା ପୁରିସା ତଂ ପୋକ୍ଖରଣିଂ ଆଗମ୍ମ ୱିସୁଦ୍ଧରୂପକାୟା ୱିଗତପରିଳାହା ଚ ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଖତ୍ତିୟାଦିକୁଲତୋ ଆଗତା ତଥାଗତପ୍ପୱେଦିତଂ ଧମ୍ମୱିନୟଂ ସାସନଂ ଆଗମ୍ମ ୱିସୁଦ୍ଧନାମକାୟା ୱିଗତକିଲେସପରିଳାହା ଚ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ସଙ୍କିଲେସାନଂ ସମିତତ୍ତା ପରମତ୍ଥସମଣୋ ହୋତୀତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଚୂଳଅସ୍ସପୁରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ମହାଯମକୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। ଚୂଳଯମକୱଗ୍ଗୋ

୧। ସାଲେୟ୍ୟକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୩୯।ମହାଜନକାୟେସନ୍ନିପତିତେତି କେଚି ‘‘ପହଂସନୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ରାଜକୁମାରଂ ହାସେସ୍ସାମା’’ତି, କେଚି ‘‘ତଂ କୀଳଅନଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମା’’ତି ଏୱଂ ମହାଜନସମୂହେ ସନ୍ନିପତିତେ। ଦେୱନଟନ୍ତି ଦିବ୍ବଗନ୍ଧବ୍ବଂ। କୁସଲଂ କୁସଲନ୍ତି ୱଚନଂ ଉପାଦାୟାତି ‘‘କଚ୍ଚି କୁସଲଂ? ଆମ କୁସଲ’’ନ୍ତି ୱଚନପଟିୱଚନୱସେନ ପୱତ୍ତକୁସଲୱାଦିତାୟ ତେ ମନୁସ୍ସା ଆଦିତୋ କୁସଲାତି ସମଞ୍ଞଂ ଲଭିଂସୁ। ତେସଂ କୁସଲାନଂ ଇସ୍ସରାତି ରାଜକୁମାରା କୋସଲା। କୋସଲେ ଜାତା। ତେସଂ ନିୱାସୋତି ସବ୍ବଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ। ତେନାହ ‘‘ସୋ ପଦେସୋ କୋସଲାତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ଚାରିକଂ ଚରମାନୋତି ସାମଞ୍ଞୱଚନମ୍ପି ‘‘ମହତା…ପେ… ତଦୱସରୀ’’ତି ୱଚନତୋ ୱିସେସଂ ନିୱିଟ୍ଠମେୱାତି ଆହ ‘‘ଅତୁରିତଚାରିକଂ ଚରମାନୋ’’ତି। ମହତାତି ଗୁଣମହତ୍ତେନପି ସଙ୍ଖ୍ୟାମହତ୍ତେନପି ମହତା। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଭିକ୍ଖୁସମୂହେ କେଚି ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାୱସେନ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନା, ତଥା କେଚି ସୀଲସମାଧିସମ୍ପନ୍ନା, କେଚି ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନାତି ଗୁଣମହତ୍ତେନପି ସୋ ଭିକ୍ଖୁସମୂହୋ ମହାତି। ତଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ସଙ୍ଖ୍ୟାମହତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସତଂ ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ଅଞ୍ଞଗାମପଟିବଦ୍ଧଜୀୱିକାୱସେନ ସମୋସରନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସମୋସରଣଂ, ଗାମୋ ନିୱାସଗାମୋ। ନ୍ତି ସାଲଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମଂ। ୱିହାରୋତି ଭଗୱତୋ ୱିହରଣଟ୍ଠାନଂ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ସାଲେୟ୍ୟକସୁତ୍ତେ। ଅନିୟମିତୋତି ଅସୁକସ୍ମିଂ ଆରାମେ ପବ୍ବତେ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ୱାତି ନ ନିୟମିତୋ, ସରୂପଗ୍ଗହଣୱସେନ ନ ନିୟମିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ। ତସ୍ମାତି ଅନିୟମିତତ୍ତା। ଅତ୍ଥାପତ୍ତିସିଦ୍ଧମତ୍ଥଂ ପରିକପ୍ପନୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱନସଣ୍ଡୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଆହ, ଅଦ୍ଧା ଭୱେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉପଲଭିଂସୂତି (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୧।ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା; ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୫୫; ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୩।୬୪) ସୱନୱସେନ ଉପଲଭିଂସୂତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୋତଦ୍ୱାର…ପେ… ଜାନିଂସୂ’’ତି ଆହ। ଅୱଧାରଣଫଲତ୍ତା ସବ୍ବମ୍ପି ୱାକ୍ୟଂ ଅନ୍ତୋଗଧାୱଧାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ୱାନିପାତୋ’’ତି। ଅୱଧାରଣତ୍ଥେତି ପନ ଇମିନା ଇଟ୍ଠତ୍ଥାୱଧାରଣତ୍ଥଂ ଖୋ-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଅସ୍ସୋସୁ’’ନ୍ତି ପଦଂ ଖୋ-ସଦ୍ଦେ ଗହିତେ ତେନ ଫୁଲ୍ଲିତମଣ୍ଡିତୱିଭୂସିତଂ ୱିୟ ହୋନ୍ତଂ ପୂରିତଂ ନାମ ହୋତି, ତେନ ଚ ପୁରିମପଚ୍ଛିମପଦାନି ସଂସିଲିଟ୍ଠାନି ହୋନ୍ତି, ନ ତସ୍ମିଂ ଅଗ୍ଗହିତେତି ଆହ ‘‘ପଦପୂରଣେନ ବ୍ୟଞ୍ଜନସିଲିଟ୍ଠତାମତ୍ତମେୱା’’ତି। ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ୱିସେସନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥୋ। ତେନସ୍ସ ଅନତ୍ଥନ୍ତରଦୀପନତଂ ଦସ୍ସେତି, ଏୱ-ସଦ୍ଦେନ ପନ ବ୍ୟଞ୍ଜନସିଲିଟ୍ଠତାୟ ଏକନ୍ତିକତଂ। ସାଲାୟଂ ଜାତା ସଂୱଡ୍ଢା ସାଲେୟ୍ୟକା ୟଥା ‘‘କତ୍ତେୟ୍ୟକା ଉବ୍ଭେୟ୍ୟକା’’ତି।

ସମିତପାପତ୍ତାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅନୱସେସତୋ ସୱାସନଂ ସମିତପାପତ୍ତା। ଏୱଞ୍ହି ବାହିରକୱୀତରାଗସେକ୍ଖାସେକ୍ଖପାପସମନତୋ ଭଗୱତୋ ପାପସମନଂ ୱିସେସିତଂ ହୋତି। ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ନିପାତାନଂ ଇଧ ଅନୁସ୍ସୱତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ଖଲୂତି ଅନୁସ୍ସୱନତ୍ଥେ ନିପାତୋ’’ତି। ଆଲପନମତ୍ତନ୍ତି ପିୟାଲାପୱଚନଂ। ପିୟସମୁଦାହାରା ହେତେ ‘‘ଭୋ’’ତି ୱା ‘‘ଆୱୁସୋ’’ତି ୱା ‘‘ଦେୱାନଂପିୟା’’ତି ୱା। ଗୋତ୍ତୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ଗଂ ତାୟତୀତି ଗୋତ୍ତଂ। ଗୋତମୋତି ହି ପୱତ୍ତମାନଂ ଅଭିଧାନଂ ବୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ଏକଂସିକୱିସୟତାୟ ତାୟତି ରକ୍ଖତୀତି ଗୋତମଗୋତ୍ତଂ। ୟଥା ହି ବୁଦ୍ଧି ଆରମ୍ମଣଭୂତେନ ଅତ୍ଥେନ ୱିନା ନ ୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଅଭିଧାନଂ ଅଭିଧେୟ୍ୟଭୂତେନ, ତସ୍ମା ସୋ ତାନି ତାୟତି ରକ୍ଖତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞକୁଲପରମ୍ପରାସାଧାରଣଂ ତସ୍ସ କୁଲସ୍ସ ଆଦିପୁରିସସମୁଦାଗତଂ ତଂକୁଲପରିୟାପନ୍ନସାଧାରଣଂ ସାମଞ୍ଞରୂପନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉଚ୍ଚାକୁଲପରିଦୀପନଂ ଉଦିତୋଦିତୱିପୁଲଖତ୍ତିୟକୁଲୱିଭାୱନତୋ। ସବ୍ବଖତ୍ତିୟାନଞ୍ହି ଆଦିଭୂତମହାସମ୍ମତମହାରାଜତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଅସମ୍ଭିନ୍ନଂ ଉଳାରତମଂ ସକ୍ୟରାଜକୁଲଂ। କେନଚି ପାରିଜୁଞ୍ଞେନାତି ଞାତିପାରିଜୁଞ୍ଞଭୋଗପାରିଜୁଞ୍ଞାଦିନା କେନଚିପି ପାରିଜୁଞ୍ଞେନ ପରିହାନିୟା ଅନଭିଭୂତୋ ଅନଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ। ତଥା ହି କଦାଚିପି ତସ୍ସ କୁଲସ୍ସ ତାଦିସପାରିଜୁଞ୍ଞାଭାୱୋ, ଅଭିନିକ୍ଖମନକାଲେ ଚ ତତୋ ସମିଦ୍ଧତମଭାୱୋ ଲୋକେ ପାକଟୋ ପଞ୍ଞାତୋତି। ସକ୍ୟକୁଲା ପବ୍ବଜିତୋତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ଭଗୱତୋ ସଦ୍ଧାପବ୍ବଜିତଭାୱଦୀପନଂ ୱୁତ୍ତଂ ମହନ୍ତଂ ଞାତିପରିୱଟ୍ଟଂ ମହନ୍ତଞ୍ଚ ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧଂ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତଭାୱଦୀପନତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ସମଣୋତି ଇମିନା ପରିକ୍ଖକଜନେହି ଭଗୱତୋ ବହୁମତଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ ସମିତପାପତାଦୀପନତୋ, ଗୋତମୋତି ଇମିନା ଲୋକିୟଜନେହି ଉଳାରତମକୁଲୀନତାଦୀପନତୋ।

ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋତି ଏତ୍ଥ ଅଭି-ସଦ୍ଦୋ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନେ, ତଂୟୋଗତୋ ପନ ‘‘ଭୱନ୍ତଂ ଗୋତମ’’ନ୍ତି ଉପୟୋଗୱଚନଂ ସାମିଅତ୍ଥେପି ସମାନଂ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତୟୋଗଦୀପନତୋ ‘‘ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନତ୍ଥେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ସ ଖୋ ପନ ଭୋତୋ ଗୋତମସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। କଲ୍ୟାଣୋତି ଭଦ୍ଦକୋ। ସା ଚସ୍ସ କଲ୍ୟାଣତା ଉଳାରୱିସୟତାୟାତି ଆହ ‘‘କଲ୍ୟାଣଗୁଣସମନ୍ନାଗତୋ’’ତି। ତଂୱିସୟତା ହେତ୍ଥ ସମନ୍ନାଗମୋ। ସେଟ୍ଠୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ

ନଯୋ ଯଥା ‘‘ଭଗଵାତି ଵଚନଂ ସେଟ୍ଠ’’ନ୍ତି (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଵେରଞ୍ଜକଣ୍ଡଵଣ୍ଣନା; ଵିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୪୨; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧; ଇତିଵୁ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନଵଣ୍ଣନା; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୫୦)। ‘‘ଭଗଵା ଅରହ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଗୁଣାନଂ ସଂକିତ୍ତନତୋ ସଂସଦ୍ଦନତୋ ଚ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ଵଣ୍ଣୋତି ଆହ ‘‘କିତ୍ତିଯେଵା’’ତି। କିତ୍ତିପରିଯାଯୋପି ହି ସଦ୍ଦ-ସଦ୍ଦୋ ଯଥା ତଂ ‘‘ଉଳାରସଦ୍ଦା ଇସଯୋ ଗୁଣଵନ୍ତୋ ତପସ୍ସିନୋ’’ତି। ଥୁତିଘୋସୋତି ଅଭିତ୍ଥଵୁଦାହାରୋ। ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ଵାତି ପଟିପକ୍ଖାଭାଵେନ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତାଯ ଚ ଅଭିଭଵିତ୍ଵା।

ସୋ ଭଗଵାତି ଯୋ ସୋ ସମତିଂସ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ଵା ସବ୍ବକିଲେସେ ଭଞ୍ଜିତ୍ଵା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଦେଵାନଂ ଅତିଦେଵୋ ସକ୍କାନଂ ଅତିସକ୍କୋ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ଅତିବ୍ରହ୍ମା ଲୋକନାଥୋ ଭାଗ୍ୟଵନ୍ତତାଦୀହି କାରଣେହି ଭଗଵାତି ଲଦ୍ଧନାମୋ, ସୋ ଭଗଵା। ‘‘ଭଗଵା’’ତି ହି ଇଦଂ ସତ୍ଥୁ ନାମକିତ୍ତନଂ। ତଥା ହି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଭଗଵାତି ନେତଂ ନାମଂ ମାତରା କତ’’ନ୍ତିଆଦି (ମହାନି। ୧୪୯, ୧୯୮, ୨୧୦; ଚୂଳନି। ଅଜିତମାଣଵପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୨)। ପରତୋ ପନ ‘‘ଭଗଵା’’ତି ଗୁଣକିତ୍ତନମେଵ। ଏଵଂ ‘‘ଅରହ’’ନ୍ତିଆଦୀହି ପଦେହି ଯେ ସଦେଵକେ ଲୋକେ ଅତିଵିଯ ପଞ୍ଞାତା ବୁଦ୍ଧଗୁଣା, ତେ ନାନପ୍ପକାରତୋ ଵିଭାଵିତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଇତିପି-ସଦ୍ଦୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ଇତିପି ଅରହଂ, ଇତିପି ସମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ…ପେ… ଇତିପି ଭଗଵା’’ତି। ‘‘ଇତିପେତଂ ଭୂତଂ, ଇତିପେତଂ ତଚ୍ଛ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୬) ଵିଯ ହି ଇଧ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖକାରଣତ୍ଥୋ, ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ ତେନ ତେସଂ ଗୁଣାନଂ ବହୁଭାଵଦୀପନତୋ। ତାନି ଗୁଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣକାରଣାନି ସଦ୍ଧାସମ୍ପନ୍ନାନଂ ଵିଞ୍ଞୁଜାତିକାନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାନି ଏଵାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇମିନା ଚ ଇମିନା ଚ କାରଣେନାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦି। ତତୋ ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗତୋ। ତେସନ୍ତି ‘‘ଅରହ’’ନ୍ତିଆଦୀନଂ। ଵିତ୍ଥାରୋ ଅତ୍ଥନିଦ୍ଦେସୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ତତୋ ଏଵ ତଂସଂଵଣ୍ଣନାଯଂ (ଵିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧।୧୩୦) ଵୁତ୍ତୋ ‘‘ଆରକାତି ଅରହଂ ସୁଵିଦୂରଭାଵତୋ, ଆରକାତି ଅରହଂ ଆସନ୍ନଭାଵତୋ, ରହିତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାଵତୋ, ସଯଞ୍ଚ ଅରହିତବ୍ବତୋ, ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ରହୋଗମନଂ ଗତୀସୁ ପଚ୍ଚାଜାତି, ପାସଂସଭାଵତୋ ଵା ଅରହ’’ନ୍ତିଆଦିନା ‘‘ଅରହ’’ନ୍ତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ଵିତ୍ଥାରତୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ଭଵନ୍ତି ଚେତ୍ଥ (ଵିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧।୧୩୦; ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।ଵେରଞ୍ଜକଣ୍ଡଵଣ୍ଣନା) –

‘‘ସମ୍ମା ନପ୍ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି, ଯେ ନିହୀନାସଯା ନରା;

ଆରକା ତେହି ଭଗଵା, ଦୂରେ ତେନାରହଂ ମତୋ।

ଯେ ସମ୍ମା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି, ସୁପ୍ପଣୀତାଧିମୁତ୍ତିକା;

ଭଗଵା ତେହି ଆସନ୍ନୋ, ତେନାପି ଅରହଂ ଜିନୋ।

ପାପଧମ୍ମା ରହା ନାମ, ସାଧୂହି ରହିତବ୍ବତୋ;

ତେସଂ ସୁଟ୍ଠୁ ପହୀନତ୍ତା, ଭଗଵା ଅରହଂ ମତୋ।

ଯେ ସଚ୍ଛିକତସଦ୍ଧମ୍ମା, ଅରିଯା ସୁଦ୍ଧଗୋଚରା;

ନ ତେହି ରହିତୋ ହୋତି, ନାଥୋ ତେନାରହଂ ମତୋ।

ରହୋ ଵା ଗମନଂ ଯସ୍ସ, ସଂସାରେ ନତ୍ଥି ସବ୍ବସୋ;

ପହୀନଜାତିମରଣୋ, ଅରହଂ ସୁଗତୋ ମତୋ।

ଗୁଣେହି ସଦିସୋ ନତ୍ଥି, ଯସ୍ମା ଲୋକେ ସଦେଵକେ;

ତସ୍ମା ପାସଂସିଯତ୍ତାପି, ଅରହଂ ଦ୍ଵିପଦୁତ୍ତମୋ।

ଆରକା ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧୀନଂ, ଆସନ୍ନା ଚ ଵିଜାନତଂ;

ରହାନଂ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା, ୱିଦୂନମରହେଯ୍ୟତୋ;

ଭଗ୍ୱେସୁ ଚ ରହାଭାୱା, ପାସଂସା ଅରହଂ ଜିନୋ’’ତି।

ସୁନ୍ଦରନ୍ତି ଭଦ୍ଦକଂ। ତଞ୍ଚ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ହିତସୁଖାୱହଭାୱେନ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ଥାୱହଂ ସୁଖାୱହ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥାୱହନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକପରମତ୍ଥସଞ୍ହିତହିତାୱହଂ। ସୁଖାୱହନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରତିୱିଧସୁଖାୱହଂ। ତଥାରୂପାନନ୍ତି ତାଦିସାନଂ। ଯାଦିସେହି ପନ ଗୁଣେହି ଭଗୱା ସମନ୍ନାଗତୋ, ତେହି ଚତୁପ୍ପମାଣିକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ସବ୍ବଥାପି ଅଚ୍ଚନ୍ତାୟ ପସାଦନୀୟୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅନେକେହିପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥାଭୂତ…ପେ… ଅରହତନ୍ତି ଇମିନା ଧମ୍ମପ୍ପମାଣାନଂ ଲୂଖପ୍ପମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଭଗୱତୋ ପସାଦାୱହତମାହ, ଇତରେନ ଇତରେସଂ। ଦସ୍ସନମତ୍ତମ୍ପିସାଧୁହୋତୀତି ଏତ୍ଥ କୋସିୟସକୁଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ କଥେତବ୍ବଂ। ଏକଂ ପଦମ୍ପି ସୋତୁଂ ଲଭିସ୍ସାମ, ସାଧୁତରଂଯେୱ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏତ୍ଥ ମଣ୍ଡୂକଦେୱପୁତ୍ତୱତ୍ଥୁ କଥେତବ୍ବଂ।

ଇମିନା ନୟେନ ଅଗାରିକପୁଚ୍ଛା ଆଗତାତି ଇଦଂ ଯେଭୁଯ୍ୟୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ହି ଅଗାରିକା ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି। ଅନଗାରିକପୁଚ୍ଛାୟପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଯଥା ନ ସକ୍କୋନ୍ତି…ପେ… ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋତି ଇମିନା ସତ୍ଥୁ ତେସଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିକାନଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତି। ତେସଞ୍ହି ସଂଖିତ୍ତରୁଚିତାୟ ସଙ୍ଖେପଦେସନା, ତାୟ ଅତ୍ଥଂ ଅଜାନନ୍ତା ୱିତ୍ଥାରଦେସନଂ ଆୟାଚନ୍ତି, ସା ଚ ନେସଂ ସଂଖିତ୍ତରୁଚିତା ପଣ୍ଡିତମାନିତାୟ, ସୋ ଚ ମାନୋ ଯଥାଦେସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଜାନନ୍ତେ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠୋ ହୋତି , ଇତି ଭଗୱା ତେସଂ ମାନନିଗ୍ଗହୱିଧିଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସଙ୍ଖେପେନେୱ ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି, ନ ସବ୍ବସୋ ଦେସନାୟ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖଣତ୍ଥଂ। ତେନାହ ‘‘ପଣ୍ଡିତମାନିକା ହୀ’’ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ମଂ ତୁମ୍ହେ ୟାଚଥ, ସଂଖିତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ନ ଜାନିତ୍ଥାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୪୪୦। ‘‘ଏକୱିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୁ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୭୫୧) ୱିୟ କୋଟ୍ଠାସତ୍ଥୋ ୱିଧ-ସଦ୍ଦୋ, ସୋ ଚ ୱିଭତ୍ତିୱଚନୱିପଲ୍ଲାସଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚତ୍ତେ କରଣୱଚନୱସେନ ‘‘ତିୱିଧ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅତ୍ଥୋ ପନ କରଣପୁଥୁୱଚନୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ତିୱିଧନ୍ତି ତୀହି କୋଟ୍ଠାସେହୀ’’ତି। ପକାରତ୍ଥୋ ୱା ୱିଧ-ସଦ୍ଦୋ, ପକାରତ୍ଥତାଯେୱ ଲଦ୍ଧମାନଂ ଅଧମ୍ମଚରିୟାୱିସମଚରିୟାଭାୱସାମଞ୍ଞଂ, କାୟଦ୍ୱାରିକଭାୱସାମଞ୍ଞଂ ୱା ଉପାଦାୟ ଏକତ୍ତଂ ନେତ୍ୱା ‘‘ତିୱିଧ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପକାରଭେଦେ ପନ ଅପେକ୍ଖିତେ ‘‘ତିୱିଧା’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କାୟେନାତି ଏତ୍ଥ କାୟୋତି ଚୋପନକାୟୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ସୋ ଚ ଅଧମ୍ମଚରିୟାୟ ଦ୍ୱାରଭୂତୋ ତେନ ୱିନା ତସ୍ସା ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ। କାୟେନାତି ଚ ହେତୁମ୍ହି କରଣୱଚନଂ। କିଞ୍ଚାପି ହି ଅଧମ୍ମଚରିୟାସଙ୍ଖାତଚେତନାସମୁଟ୍ଠାନା ସା ୱିଞ୍ଞତ୍ତି, ନ ଚ ସା ପଟ୍ଠାନେ ଆଗତେସୁ ଚତୁୱୀସତିୟା ପଚ୍ଚୟେସୁ ଏକେନପି ପଚ୍ଚୟେନ ଚେତନାୟ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତସ୍ସା ପନ ତଥାପୱତ୍ତମାନାୟ କାୟକମ୍ମସଞ୍ଞିତାୟ ଚେତନାୟ ପୱତ୍ତି ହୋତୀତି ତେନ ଦ୍ୱାରେନ ଲକ୍ଖିତବ୍ବଭାୱତୋ ତସ୍ସା କାରଣଂ ୱିୟ ଚ ସବ୍ବୋହାରମତ୍ତଂ ହୋତି। କାୟଦ୍ୱାରେନାତି ୱା କାୟେନ ଦ୍ୱାରଭୂତେନ କାୟଦ୍ୱାରଭୂତେନାତି ତଂ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେ କରଣୱଚନଂ। ଅଧମ୍ମଂ ଚରତି ଏତାୟାତି ଅଧମ୍ମଚରିୟା, ତଥାପୱତ୍ତା ଚେତନା। ଅଧମ୍ମୋତି ପନ ତଂସମୁଟ୍ଠାନୋ ପୟୋଗୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତାତି ଧମ୍ମା, ନ ଧମ୍ମାତି ଅଧମ୍ମା, ଅଧମ୍ମା ଚ ସା ଚରିୟା ଚାତି ଅଧମ୍ମଚରିୟା। ପଚ୍ଚନୀକସମନଟ୍ଠେନ ସମଂ, ସମାନଂ ସଦିସଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ୱା ସମଂ, ସୁଚରିତଂ। ସମତୋ ୱିଗତଂ, ୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱା ତସ୍ସାତି ୱିସମଂ, ଦୁଚ୍ଚରିତଂ। ସା ଏୱ ୱିସମା ଚରିୟାତି ୱିସମଚରିୟା। ସବ୍ବେସୁ କଣ୍ହସୁକ୍କପଦେସୂତି ‘‘ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱାଚାୟ ଅଧମ୍ମଚରିୟାୱିସମଚରିୟା ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଆଗତେସୁ ସବ୍ବେସୁ କଣ୍ହପଦେସୁ – ‘‘ତିୱିଧଂ ଖୋ ଗହପତୟୋ କାୟେନ ଧମ୍ମଚରିୟାସମଚରିୟା ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଆଗତେସୁ ସବ୍ବେସୁ ସୁକ୍କପଦେସୁ ଚ।

ରୋଦେତି କୁରୂରକମ୍ମନ୍ତତାୟ ପରପଟିବଦ୍ଧେ ସତ୍ତେ ଅସ୍ସୂନି ମୋଚେତୀତି ରୁଦ୍ଦୋ, ସୋ ଏୱ ଲୁଦ୍ଦୋ ର-କାରସ୍ସ ଲ-କାରଂ କତ୍ୱା। କକ୍ଖଳଓତି ଲୁଦ୍ଦୋ। ଦାରୁଣୋତି ଫରୁସୋ। ସାହସିକୋତି ସାହସ୍ସକାରୀ। ସଚେପି ନ ଲିପ୍ପନ୍ତି। ତଥାୱିଧୋ ପରେସଂ ଘାତନସୀଲୋ ଲୋହିତପାଣୀତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥା ଦାନସୀଲୋ ପରେସଂ ଦାନତ୍ଥଂ ଅଧୋତହତ୍ଥୋପି ‘‘ପୟତପାଣୀ’’ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ପହରଣଂ ପହାରଦାନମତ୍ତଂ ହତଂ, ପୱୁଦ୍ଧଂ ପହରଣଂ ପରସ୍ସ ମାରଣଂ ପହତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ହତେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନିୱିଟ୍ଠୋତି ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୋ ପସୁତୋ।

ଯସ୍ସ ୱସେନ ‘‘ପରସ୍ସା’’ତି ସାମିନିଦ୍ଦେସୋ, ତଂ ସାପତେଯ୍ୟଂ। ଯଞ୍ହି ସାମଞ୍ଞତୋ ଗହିତଂ, ତଂ ତେନେୱ ସାମିନିଦ୍ଦେସେନ ପକାସିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପରସ୍ସ ସନ୍ତକ’’ନ୍ତି। ପରସ୍ସପରୱିତ୍ତୂପକରଣନ୍ତି ୱା ଏକମେୱେତଂ ସମାସପଦଂ, ଯଂ କିଞ୍ଚି ପରସନ୍ତକଂ ୱିସେସତୋ ପରସ୍ସ ୱିତ୍ତୂପକରଣଂ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେହି ପରେହୀତି ଯେସଂ ସନ୍ତକଂ, ତେହି। ଯସ୍ସ ୱସେନ ପୁରିସୋ ‘‘ଥେନୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଥେଯ୍ୟନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅୱହରଣଚିତ୍ତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି। ଥେଯ୍ୟସଙ୍ଖାତେନ, ନ ୱିସ୍ସାସତାୱକାଲିକାଦିୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ମତେ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅୱୁତ୍ତୱିକପ୍ପତ୍ତୋ। ତେନ ପଙ୍କିତାଦିଭାୱଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏତେନୁପାୟେନାତି ଯଂ ମାତରି ମତାୟ, ନଟ୍ଠାୟ ୱା ପିତା ରକ୍ଖତି, ସା ପିତୁରକ୍ଖିତା। ଯଂ ଉଭୋସୁ ଅସନ୍ତେସୁ ଭାତା ରକ୍ଖତି, ସା ଭାତୁରକ୍ଖିତାତି ଏୱମାଦିଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ସଭାଗକୁଲାନୀତି ଆୱାହକିରିୟାୟ ସଭାଗାନି କୁଲାନି। ଦସ୍ସୁକୱିଧିଂ ୱା ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଠପିତଦଣ୍ଡାରାଜାଦୀହି। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୮୯) ''ଅସଦ୍ଧମ୍ମାଧିପ୍ପାୟେନ କାୟଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତା ଅଗମନୀୟଟ୍ଠାନୱୀତିକ୍କମଚେତନା''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତମିଚ୍ଛାଚାରଲକ୍ଖଣୱସେନ।

ହତ୍ଥପାଦାଦିହେତୂତି ହତ୍ଥପାଦାଦିଭେଦନହେତୁ। ଧନହେତୂତି ଧନସ୍ସ ଲାଭହେତୁ ଜାନିହେତୁ ଚ। ଲାଭୋତି ଘାସଚ୍ଛାଦନାନି ଲଦ୍ଧୂତାତି ଲାଭୋ। କିଞ୍ଚିକ୍ଖନ୍ତି କିଞ୍ଚିମତ୍ତକଂ ଆମିସଜାତଂ। ତେନାହ ''ଯଂ ୱା''ତିଆଦି। ଜାନନ୍ତୋୟେୱାତି ମୁସାଭାୱଂ ତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଜାନନ୍ତୋ ଏୱ।

ଅଣ୍ଡକାତି ୱୁଚ୍ଚତି ରୁକ୍ଖେ ଅଣ୍ଡସଦିସା ଗଣ୍ଠିୟୋ। ଯଥା ଥଦ୍ଧା ୱିସମା ଦୁବ୍ବିନୀତା ଚ ହୋନ୍ତି, ଏୱମେୱଂ ଖୁଂସନୱମ୍ଭନୱସେନ ପୱତ୍ତୱାଚାପି ହି ''ଅଣ୍ଡକା''ତି ୱୁତ୍ତା। ତେନାହ ''ଯଥା ସଦୋସେ ରୁକ୍ଖେ''ତିଆଦି। କକ୍କସାତି ଫରୁସା ଏୱ, ସୋ ପନସ୍ସା କକ୍କସଭାୱୋ ବ୍ୟାପାଦନିମିତ୍ତତାୟ ତତୋ ପୂତିକାତି। ତେନାହ ''ଯଥା ନାମା''ତିଆଦି। କଟୁକାତି ଅନିଟ୍ଠା। ଅମନାପାତି ନ ମନୱଡ୍ଢନୀ, ତତୋ ଏୱ ଦୋସଜନନୀ, ଚିତ୍ତସନ୍ଦୋସୁପ୍ପତ୍ତିକାରିକା। ମମ୍ମେସୂତି ଘଟ୍ଟନେନ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ମମ୍ମସଦିସେସୁ ଜାତିଆଦୀସୁ। ଲଗ୍ଗନକାରୀତି ଏୱଂ ୱଦନ୍ତସ୍ସ ଏୱଂ ୱଦାମୀତି ଅଜ୍ଝାଧିପ୍ପାୟେନ ଲଗ୍ଗନକାରୀ, ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ। କୋଧସ୍ସ ଆସନ୍ନା ତସ୍ସ କାରଣଭାୱତୋ। ସଦୋସୱାଚାୟାତି ଅତ୍ତନୋ ସମୁଟ୍ଠାପକଦୋସସ୍ସ ୱସେନ ସଦୋସୱାଚାୟ ୱେୱଚନାନି।

ଅକାଲେନାତି ଅଯୁତ୍ତକାଲେନ। ଅକାରଣନିସ୍ସିତନ୍ତି ନିପ୍ଫଲଂ। ଫଲଞ୍ହି କାରଣନିସ୍ସିତଂ ନାମ ତଦୱିନାଭାୱତୋ। ଅକାରଣନିସ୍ସିତଂ ନିପ୍ଫଲଂ, ସମ୍ଫନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସଭାୱୱତ୍ତାତି ଅୟାଥାୱୱାଦୀ। ଅସଂୱରୱିନୟପଟିସଂଯୁତ୍ତସ୍ସାତି ସଂୱରୱିନୟରହିତସ୍ସ, ଅତ୍ତନୋ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ଚ ନ ସଂୱରୱିନୟାୱହସ୍ସ ୱତ୍ତା। ହଦୟମଞ୍ଜୂସାୟଂ ନିଧେତୁନ୍ତି ଅହିତସଂହିତତ୍ତା ଚିତ୍ତଂ ଅନୁପ୍ପୱିସେତ୍ୱା ନିଧେତୁଂ । ଅଯୁତ୍ତକାଲେତି ଧମ୍ମଂ କଥେନ୍ତେନ ଯୋ ଅତ୍ଥୋ ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ତତୋ ପୁବ୍ବେ ପଚ୍ଛା ତସ୍ସ ଅକାଲୋ, ତସ୍ମିଂ ଅଯୁତ୍ତକାଲେ ୱତ୍ତା ହୋତି। ଅନପଦେସନ୍ତି ଭଗୱତା ଅସୁକସୁତ୍ତେ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସୁତ୍ତାପଦେସୱିରହିତଂ। ଅପରିଚ୍ଛେଦନ୍ତି ପରିଚ୍ଛେଦରହିତଂ । ଯଥା ପନ ୱାଚା ପରିଚ୍ଛେଦରହିତା ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୁତ୍ତଂ ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି ଅନୁୟୋଗଂ। ବାହିରକଥଂୟେୱାତି ଯଂ ସୁତ୍ତଂ, ଜାତକଂ ୱା ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ସରୀରଭୂତଂ କଥଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ତତୋ ବହିଭୂତଂୟେୱ କଥଂ। ସମ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ୱିରୁଳ୍ହଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା। ପୱେଣିଜାତକାୱାତି ଅନୁଜାତପାରୋହମୂଲାନିୟେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଆହରିତ୍ୱାତି ନିକ୍ଖିତ୍ତସୁତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅନୁୟୋଗୌପମାୱତ୍ଥୁୱସେନ ତଦନୁପୟୋଗିନଂ ଆହରିତ୍ୱା। ଜାନାପେତୁନ୍ତି ଏତଦତ୍ଥମିଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଜାନାପେତୁଂ ଯୋ ସକ୍କୋତି। ତସ୍ସ କଥେତୁନ୍ତି ତସ୍ସ ତଥାରୂପସ୍ସ ଧମ୍ମକଥିକସ୍ସ ବହୁମ୍ପି କଥେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ନ ଅତ୍ଥନିସ୍ସିତନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ନ ହିତାୱହଂ।

ଅଭିଜ୍ଝାୟନଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପରସନ୍ତକସ୍ସ ଦସ୍ସନୱସେନ ହୋତୀତି ''ଅଭିଜ୍ଝାୟ ଓଲୋକେତା ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିଜ୍ଝାୟନ୍ତୋ ୱା ଅଭିଜ୍ଝାୟିତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଠିତମ୍ପି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ୱିୟ ଅଭିଜ୍ଝାୟତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଭିଜ୍ଝାୟ ଓଲୋକେତା ହୋତୀ''ତି। କମ୍ମପଥଭେଦୋ ନ ହୋତି, କେୱଲଂ ଲୋଭମତ୍ତୋୱ ହୋତି ପରିଣାମନୱସେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତତ୍ତା। ଯଥା ପନ କମ୍ମପଥଭେଦୋ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଦା ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିଣାମେତୀତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଭାୱେନ ପରିଗ୍ଗଯ୍ହ ନାମେତି।

ୱିପନ୍ନଚିତ୍ତୋତି ବ୍ୟାପାଦେନ ୱିପତ୍ତିଂ ଆପାଦିତଚିତ୍ତୋ। ତେନାହ ''ପୂତିଭୂତଚିତ୍ତୋ''ତି। ବ୍ୟାପାଦୋ ହି ୱିସଂ ୱିୟ ଲୋହିତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପୂତିଭାୱଂ ଜନେତି। ଦୋସେନ ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତସଙ୍କପ୍ପୋତି ୱିସେନ ୱିୟ ସପ୍ପିଆଦିକୋପେନ ଦୂସିତଚିତ୍ତସଙ୍କପ୍ପୋ। ଘାତୀୟନ୍ତୂତି ହନୀୟନ୍ତୁ। ୱଧଂ ପାପୁଣନ୍ତୂତି ମରଣଂ ପାପୁଣନ୍ତୁ। ମା ୱା ଅହେସୁନ୍ତି ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ନ ହୋନ୍ତୁ। ତେନାହ ''କିଞ୍ଚିପି ମା ଅହେସୁ''ନ୍ତି, ଅନୱସେସୱିନାସଂ ପାପୁଣନ୍ତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ହଞ୍ଞନ୍ତୂତି ଆଦିଚିନ୍ତନେନେୱାତି ଏକନ୍ତତୋ ୱିନାସଚିନ୍ତାୟ ଏୱ।

ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକୋତି ଅୟୋନିସୋ ଉପ୍ପନ୍ନଦିଟ୍ଠିକୋ। ସୋ ଚ ଏକନ୍ତତୋ କୁସଲପଟିପକ୍ଖଦିଟ୍ଠିକୋତି ଆହ ''ଅକୁସଲଦସ୍ସନୋ''ତି। ୱିପଲ୍ଲତ୍ଥଦସ୍ସନୋତି ଧମ୍ମତାୟ ୱିପରିୟାସଗ୍ଗାହୀ। ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନନ୍ତି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସୀସେନ ଦାନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଦିନ୍ନସ୍ସ ଫଲାଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତୀ''ତି। ଦିନ୍ନଂ ପନ ଅନ୍ନାଦିୱତ୍ଥୁଂ କଥଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଏସ ନୟୋ ''ଯିଟ୍ଠଂ ହୁତ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। ମହାୟାଗୋତି ସବ୍ବସାଧାରଣଂ ମହାଦାନଂ। ପହେଣକସକ୍କାରୋତି ପାହୁନକାନଂ କତ୍ତବ୍ବସକ୍କାରୋ। ଫଲନ୍ତି ଆନିସଂସଫଲଞ୍ଚ ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଞ୍ଚ। ୱିପାକୋତି ସଦିସଂ ଫଲଂ। ପରଲୋକେ ଠିତସ୍ସ ଅୟଂ ଲୋକୋ ନତ୍ଥୀତି ପରଲୋକେ ଠିତସ୍ସ କମ୍ମୁନା ଲଦ୍ଧବ୍ବୋ ଅୟଂ ଲୋକୋ ନ ହୋତି। ଇଧଲୋକେ ଠିତସ୍ସପି ପରଲୋକୋ ନତ୍ଥୀତି ଇଧଲୋକେ ଠିତସ୍ସ କମ୍ମୁନା ଲଦ୍ଧବ୍ବୋ ପରଲୋକୋ ନ ହୋତି। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ''ସବ୍ବେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି । ଇମେ ସତ୍ତା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଭୱୟୋନିଗତିଆଦୀସୁ ଠିତା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି ନିରୁଦୟୱିନାସୱସେନ ୱିନସ୍ସନ୍ତି। ଫଲାଭାୱୱସେନାତି ମାତାପିତୂସୁ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତୀନଂ ଫଲସ୍ସ ଅଭାୱୱସେନ ''ନତ୍ଥି ମାତା, ନତ୍ଥି ପିତା''ତି ୱଦତି, ନ ମାତାପିତୂନଂ, ନାପି ତେସୁ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତୀନଂ ଅଭାୱୱସେନ ତେସଂ ଲୋକପଚ୍ଚକ୍ଖତ୍ତା। ବୁଦ୍ଧୁଠଅକସ୍ସ ୱିୟ

ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ନାମ କେୱଲୋୱ, ନ ଚୱିତ୍ୱା ଆଗମନପୁବ୍ବକୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ "ନତ୍ଥି ସତ୍ତା ଓପପାତିକା"ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ "ଚୱିତ୍ୱା ଉପପଜ୍ଜନକସତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥୀତି ୱଦତୀ"ତି। ସମଣେନ ନାମ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତେନ କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚି ଅକଥେତ୍ୱା ସଞ୍ଝତେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଅହୋପୁରିସିକା ନାମ ସିଯା, କିଂ ପରୋ ପରସ୍ସ କରିସ୍ସତି, ତଥା ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପାଦନସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅୱସରୋ ଏୱ ନତ୍ଥି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନତୋତି ଆହ "ଯେ ଇମଞ୍ଚ...ପେ... ପୱେଦେନ୍ତୀ"ତି। ଏତ୍ତାୱତାତି "ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ"ନ୍ତିଆଦିନା ନୟପଦେସେନ। ଦସୱତ୍ଥୁକାତି ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବାନି ଦସ ୱତ୍ଥୂନି ଏତିସ୍ସାତି ଦସୱତ୍ଥୁକା।

୪୪୧।ଅନଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ହେଟ୍ଠା ଅତ୍ଥତୋ ପକାସିତତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥାଯେୱ।

୪୪୨। ସହ ବ୍ୟଯତି ଗଚ୍ଛତୀତି ସହବ୍ୟୋ, ସହୱତ୍ତନକୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସହବ୍ୟତା, ସହପୱତ୍ତୀତି ଆହ "ସହଭାୱଂ ଉପଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ"ନ୍ତି। ବ୍ରହ୍ମାନଂ କାଯୋ ସମୂହୋତି ବ୍ରହ୍ମକାଯୋ, ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନତାଯ ତତ୍ଥ ଗତାତି ବ୍ରହ୍ମକାଯିକା। କାମଂ ଚେତାଯ ସବ୍ବସ୍ସପି ବ୍ରହ୍ମନିକାଯସ୍ସ ସମଞ୍ଞାଯ ଭୱିତବ୍ବଂ, "ଆଭାନ"ନ୍ତିଆଦିନା ପନ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଭୂମିକାଦୀନଂ ଉପରି ଗହିତତ୍ତା ଗୋବଲୀବଦ୍ଦଞାଯେନ ତଦୱସେସାନଂ ଅଯଂ ସମଞ୍ଞାତି ଆହ "ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାନଂ ଦେୱାନନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିଦେୱାନ"ନ୍ତି। ଆଭା ନାମ ୱିସୁଂ ଦେୱା ନତ୍ଥି, ପରିତ୍ତାଭାଦୀନଂଯେୱ ପନ ଆଭାୱନ୍ତତାସାମଞ୍ଞେନ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ଯଦିଦଂ "ଆଭା"ତି ଯଥା "ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତମହାବ୍ରହ୍ମାନଂ ବ୍ରହ୍ମକାଯିକା"ତି। ପରିତ୍ତାଭାନନ୍ତିଆଦି ପନାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅପ୍ପମାଣାଭାନଂ ଦେୱାନଂ ଆଭସ୍ସରାନଂ ଦେୱାନନ୍ତି ଇମଂ ପାଠଇଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏକତୋ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଆଭାତି ୱା, ଏକତ୍ତକାଯନାନତ୍ତସଞ୍ଞାତି ୱା ଏକତୋ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ତେସଂଯେୱାତି ଆଭାତି ୱୁତ୍ତଦେୱାନଂଯେୱ। ଭେଦତୋ ଗହଣନ୍ତି କାରଣସ୍ସ ହୀନାଦିଭେଦଭିନ୍ନତାଦସ୍ସନୱସେନ ପରିତ୍ତାଭାଦିଗ୍ଗହଣଂ। ଇତି ଭଗୱା ଆସୱକ୍ଖଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ଏୱଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମଚରିଯଂ, ସମଚରିଯଂ, ୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତଂ ସୁଗତିଗାମିପଟିପଦଂ, ୱିୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତଂ ଆସୱକ୍ଖଯଗାମିପଟିପଦଂ କତ୍ୱା ତିଭୱଭଞ୍ଜନତୋ ଆସୱକ୍ଖଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠପେସି।

ଇଧ ଠତ୍ୱାତି ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମଚରିଯାସମଚରିଯାଯ ନିଦ୍ଦେସେ ଠତ୍ୱା। ଦେୱଲୋକା ସମାନେତବ୍ବାତି ଛବ୍ବୀସତିପି ଦେୱଲୋକା ସମୋଧାନେତବ୍ବା। ୱୀସତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକାତି ତଂତଂଭୱପରିଯାପନ୍ନନିକାଯୱସେନ ୱୀସତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକା, ୱୀସତି ବ୍ରହ୍ମନିକାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥେହୀତି ଯଥାରହଂ ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥେହି କମ୍ମୂପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭୂତେହି କେୱଲଂ ଉପନିସ୍ସଯଭୂତେହି ଚ ନିବ୍ବତ୍ତି ଦସ୍ସିତା।

ତିଣ୍ଣଂ ସୁଚରିତାନନ୍ତି ତିଣ୍ଣଂ କାମାୱଚରସୁଚରିତାନଂ। କାମାୱଚରଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ମନୋସୁଚରିତାପେକ୍ଖାଯ। ୱିପାକେନେୱାତି ଇମିନା ୱିପାକୁପ୍ପାଦେନେୱ ନିବ୍ବତ୍ତି ହୋତି, ନ ଉପନିସ୍ସଯତାମତ୍ତେନାତି ଦସ୍ସେତି। "ଉପନିସ୍ସଯୱସେନା"ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ "ଦସ କୁସଲକମ୍ମପଥା ହୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିଯାଦୀନି ଭାୱେତ୍ୱାତିଆଦୀସୁପି "ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯା"ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ "ଉପନିସ୍ସଯୱସେନା"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ (ପଟି। ମ। ୧।୪୧) – "ପଠମେନ ଝାନେନ ନୀୱରଣାନଂ ପହାନଂ ସୀଲଂ, ୱେରମଣି ସୀଲଂ, ଚେତନା ସୀଲଂ, ସଂୱରୋ ସୀଲଂ, ଅୱୀତିକ୍କମୋ ସୀଲ"ନ୍ତିଆଦିନା ସବ୍ବେସୁପି ଝାନେସୁ ସୀଲଂ ଉଦ୍ଧଟନ୍ତି ତସ୍ସ ୱସେନ ଉପରିଦେୱଲୋକାନମ୍ପି ୱିପାକେନ ନିବ୍ବତ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବାତି? ନ, ତସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ ଦେସନତ୍ତା, ପରିଞ୍ଞାଯ ଦେସନତା ଚସ୍ସ "ଯଞ୍ଚ ପହାନ"ନ୍ତିଆଦିନା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାଯଞ୍ଚ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୨।୮୩୭, ୮୩୯) ପକାସିତା ଏୱ। ତଥା ହି ଇଧାପି "ଦସ କୁସଲକମ୍ମପଥା ହି ସୀଲ"ନ୍ତିଆଦିନା ସୀଲସ୍ସ ରୂପାରୂପଭୱାନଂ ଉପନିସ୍ସଯତା ୱିଭାୱିତା, ନ ନିବ୍ବତ୍ତକତାଯ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଭାୱନାଲକ୍ଖଣାଯ ଧମ୍ମଚରିଯାଯ ଭୱୱିସେସେ ୱିଭଜିଯମାନେ ଅସଞ୍ଞଭୱୋ ନ ଗହିତୋତି ଆହ "ଅସଞ୍ଞଭୱୋପନ...ପେ... ନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ"ତି। ବାହିରକା ହି ଅଯଥାଭୂତଦସ୍ସିତାଯ ଅସଞ୍ଞଭୱଂ ଭୱୱିପ୍ପମୋକ୍ଖଂ ମଞ୍ଞମାନା ତଦୁପଗଜ୍ଝାନଂ ଭାୱେତ୍ୱା ଅସଞ୍ଞେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ବ୍ରହ୍ମଜାଲଟ୍ଠକଥାଯଂ ତଂସଂୱଣ୍ଣନାଯଞ୍ଚ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧। ୬୮-୭୩; ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୬୮-୭୩) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସାଲେଯ୍ୟକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୨। ୱେରଞ୍ଜକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୪୪।ୱେରଞ୍ଜୱାସିନୋତି ୱେରଞ୍ଜଗାମୱାସିନୋ। କେଚି ପନ "ୱିୱିଧରଟ୍ଠୱାସିନୋ ୱେରଞ୍ଜକା"ତି ଏତମତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି, ତେସଂ ମତେନ "ୱେରଜ୍ଜକା"ତି ପାଠଇଯା ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି। ଅନିଯମିତକିଚ୍ଚେନାତି "ଇମିନା ନାମା"ତି ଏୱଂ ନ ନିଯମିତେନ କିଚ୍ଚେନ। ଅଯଂ ୱିସେସୋତି ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନକତୋ ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଦେସନାଯ ୱିସେସୋ, ଅତ୍ଥୋ ପନ ଦେସନାନଯୋ ଚ ମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନସୁୱଣ୍ଣଂ ୱିଯ

ଅୱିସିଟ୍ଠୋତି ଦସ୍ସେତି। କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା କତ୍ଥଚି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଦେସନଂ ଦେସେତି, କତ୍ଥଚି ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି? ଦେସନାୱିଲାସତୋ ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟତୋ ଚ। ଦେସନାୱିଲାସପ୍ପତ୍ତା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ, ତେ ଯଥାରୁଚି କତ୍ଥଚି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା, କତ୍ଥଚି ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତି। ଯେ ପନ ୱେନେୟ୍ୟା ସାସନକ୍କମଂ ଅନୋତିଣ୍ଣା, ତେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଦେସନଂ ଦେସେନ୍ତି। ଯେ ଓତିଣ୍ଣା, ତେସଂ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ। ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚୱିସୟା ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନା, ଇତରା ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚୱିସୟା। ପୁରିମା କରୁଣାନୁକୂଲା, ଇତରା ପଞ୍ଞାନୁକୂଲା। ସଦ୍ଧାନୁସାରିଗୋତ୍ତାନଂ ୱା ପୁରିମା। ତେ ହି ପୁଗ୍ଗଲପ୍ପମାଣା, ପଚ୍ଛିମା ଧମ୍ମାନୁସାରୀନଂ। ସଦ୍ଧାଚରିତତାୟ ୱା ଲୋକାଧିପତୀନଂ ୱସେନ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନା, ପଞ୍ଞାଚରିତତାୟ ଧମ୍ମାଧିପତୀନଂ ୱସେନ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନା। ପୁରିମା ଚ ନେୟ୍ୟତ୍ଥା, ପଚ୍ଛିମା ନୀତତ୍ଥା। ଇତି ଭଗୱା ତଂ ତଂ ୱିସେସଂ ଅୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧଂ ଦେସନଂ ଦେସେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ୱେରଞ୍ଜକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୩। ମହାୱେଦଲ୍ଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୪୯। ଗରୁଭାୱୋ ଗାରୱଂ, ପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତଂ ୱିୟ ଗରୁକରଣୀୟତା। ସହ ଗାରୱେନାତି ସଗାରୱୋ, ଗରୁନା କିସ୍ମିଞ୍ଚି ୱୁତ୍ତେ ଗାରୱୱସେନ ପତିସ୍ସୱନଂ ପତିସ୍ସୱୋ, ସହ ପତିସ୍ସୱେନ ସପ୍ପତିସ୍ସୱୋ, ପତିସ୍ସୱଭୂତଂ ତଂସଭାଗଞ୍ଚ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଗରୁକରଣଂ। ସଗାରୱେ ସପ୍ପତିସ୍ସୱଚନଂ ସଗାରୱସପ୍ପତିସ୍ସୱଚନଂ। ଗରୁକରଣଂ ୱା ଗାରୱୋ, ସଗାରୱସ୍ସ ସପ୍ପତିସ୍ସୱଚନଂ ସଗାରୱସପ୍ପତିସ୍ସୱଚନଂ। ଏତେନ ସଭାୱେନେୱ ସଗାରୱସ୍ସ ତଥାପୱତ୍ତଂ ୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଦୁ-ସଦ୍ଦୋ ଗରହତ୍ଥୋପି ହୋତି ''ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁପ୍ପୁତ୍ତୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ, ଇଧ ପନ ସୋ ନ ସମ୍ଭୱତି କୁଚ୍ଛିତାୟ ପଞ୍ଞାୟ ଅଭାୱତୋତି ଆହ ''ପଞ୍ଞାୟ ଦୁଟ୍ଠଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତି। ''ଦୁସ୍ସୀଲୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ଅଭାୱତ୍ଥୋ ଦୁ-ସଦ୍ଦୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅପ୍ପଞ୍ଞୋ ନିପ୍ପଞ୍ଞୋତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। କିତ୍ତକେନାତି କେନ ପରିମାଣେନ। ତଂ ପନ ପରିମାଣଂ ଯସ୍ମା ପରିମେୟ୍ୟସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ ହୋତି, ନୁ-ସଦ୍ଦୋ ଚ ପୁଚ୍ଛାୟ ଜୋତକୋ, ତସ୍ମା ''କିତ୍ତାୱତା ନୁ ଖୋତି କାରଣପରିଚ୍ଛେଦପୁଚ୍ଛା''ତି ୱତ୍ୱା ''କିତ୍ତକେନ ନୁ ଖୋ ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି ଆହ। ''କାରଣପରିଚ୍ଛେଦପୁଚ୍ଛା''ତି ଇମିନା ''କିତ୍ତାୱତା''ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ପୁଚ୍ଛାଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ, ନ ୱିସେସତୋ, ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାୱିସେସଭାୱଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ମହାନିଦ୍ଦେସେ ଆଗତା ସବ୍ବାୱ ପୁଚ୍ଛା ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରନୟେନ ଦସ୍ସେତି ''ପୁଚ୍ଛା ଚ ନାମା''ତିଆଦିନା। ଅଦିଟ୍ଠଂ ଜୋତୀୟତି ଏତାୟାତି ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନା, ପୁଚ୍ଛା। ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନା ସାକଚ୍ଛାୱସେନ ୱିନିଚ୍ଛୟକରଣଂ। ୱିମତି ଛିଜ୍ଜତି ଏତାୟାତି ୱିମତିଚ୍ଛେଦନା। ଅନୁମତିୟା ପୁଚ୍ଛା ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା। ''ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ, ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦିପୁଚ୍ଛାୟ ହି ''କିଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଅନୁମତୀ''ତି ଅନୁମତି ପୁଚ୍ଛିତା ହୋତି। କଥେତୁଂ କମ୍ୟତାୟ ପୁଚ୍ଛା କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା।

ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ଯୋ କୋଚି ସଭାୱୋ। ଅଞ୍ଞାତନ୍ତି ଯେନ କେନଚି ଞାଣେନ ଅଞ୍ଞାତଭାୱଂ ଆହ। ଅଦିଟ୍ଠନ୍ତି ଦସ୍ସନଭୂତେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ୱିୟ ଅଦିଟ୍ଠତଂ। ଅତୁଲିତନ୍ତି ''ଏତ୍ତକଂ ଇଦ''ନ୍ତି ତୁଲନଭୂତେନ ଅତୁଲିତତଂ। ଅତୀରିତନ୍ତି ତୀରଣଭୂତେନ ଅକତଞାଣକିରିୟାସମାପନତଂ। ଅୱିଭୂତନ୍ତି ଞାଣସ୍ସ ଅପାକଟଭାୱଂ। ଅୱିଭାୱିତନ୍ତି ଞାଣେନ ଅପାକଟୀକତଭାୱଂ। ଇଧ ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନାପୁଚ୍ଛା ଅଧିପ୍ପେତା, ନ ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନା ୱିମତିଚ୍ଛେଦନା ଚାତି।

କଥମୟଂ ଅତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ଆହ ''ଥେରୋ ହୀ''ତିଆଦି। ସୟଂ ୱିନିଚ୍ଛିନନ୍ତୋତି ସୟମେୱ ତେସଂ ପଞ୍ହାନଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିସେସେନ ନିଚ୍ଛିନନ୍ତୋ। ଇଦଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ଇଦଂ ପଞ୍ଚୱୀସତିପଞ୍ହପଟିମଣ୍ଡିତସୁତ୍ତଂ, ନ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅନୱସେସେନେୱ ମତ୍ଥକଂ ପାପେସୀତି। ''ସୟମେୱ ପଞ୍ହଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ସୟଂ ୱିନିଚ୍ଛିନନ୍ତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଚତୁକ୍କୋଟିକଂ ଭୱତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏକଚ୍ଚୋ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ପଞ୍ହଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତୁଂୟେୱ ସକ୍କୋତୀତି ପୁଚ୍ଛନୱିଧିଂୟେୱ ଜାନାତି। ନ ନିଚ୍ଛେତୁନ୍ତି ନିଚ୍ଛେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଧିଂ ନ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିସେସଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅଞ୍ଞେହି ଅସଦିସଟ୍ଠାନଂ। ଥେରେନ ସଦିସୋତି ଥେରେନ ସଦିସୋ ସାୱକୋ ନତ୍ଥି।

ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱାତି ସଂଯୋଜେତ୍ୱା ସମାନଂ କତ୍ୱା, ଯଥା ତତ୍ଥ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପୱତ୍ତଂ, ତଥା ତଂ ଅୱିଲୋମେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୀଢଆୟନ୍ତୋତି ଲୀଢଅଂ କରୋନ୍ତୋ। ଧମ୍ମକଥିକତାୟ ଅଗ୍ଗଭାୱପ୍ପତ୍ତିୟା ତତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣତାୟ ବୁଦ୍ଧଲୀଢଆୟ ୱିୟ ଚତୁନ୍ନଂ ପରିସାନଂ ଗମନଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଧମ୍ମକଥଂ କଥେତି।

ଇତୋ ୱା ଏତ୍ତୋ ୱା ଅନୁକ୍କମିତ୍ୱାତି ଉଗ୍ଗହିତକଥାମଗ୍ଗତୋ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଈସକମ୍ପି ଅନୁକ୍କମିତ୍ୱା ଉଗ୍ଗହିତନିୟାମେନେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ୟଟ୍ଠିକୋଟି''ନ୍ତିଆଦି। ଏକପଦିକନ୍ତି ଏକପଦନିକ୍ଖେପମତ୍ତଂ। ଦଣ୍ଡକସେତୁନ୍ତି ଏକଦଣ୍ଡକମୟଂ ସେତୁଂ। ହେଟ୍ଠା ଚ ଉପରି ଚ ସୁତ୍ତପଦାନଂ ଆହରଣେନ ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ହେଟ୍ଠୁପରିୟଂ କରୋନ୍ତୋ। ଜାତସ୍ସରସଦିସଞ୍ଚ ଗାଥଂ, ସୁତ୍ତପଦଂ ୱା ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ନାନାଉପମାକାରଣାନି

ଆହରନ୍ତୋ ତାନି ଚ ତେହି ସୁତ୍ତପଦେହି ବୋଧେନ୍ତୋ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ ‘‘ଜାତସ୍ସରେ ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣାନି କୁସୁମାନି ଫୁଲ୍ଲାପେନ୍ତୋ ୱିଯ ସିନେରୁମତ୍ଥକେ ୱଟ୍ଟିସହସ୍ସଂ ଜାଲେନ୍ତୋ ୱିଯା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ଏକପଦୁଦ୍ଧାରେତି ଏକସ୍ମିଂ ପଦୁଦ୍ଧାରଣକ୍ଖଣେ। ପଦୱସେନ ସଟ୍ଠି ପଦସତସହସ୍ସାନି ଗାଥାୱସେନ ପନ୍ନରସ ଗାଥାସହସ୍ସାନି। ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱିଯାତି ପଚ୍ଚେକଂ ପୁପ୍ଫାନି ଅନୋଚିନିତ୍ୱା ୱଲ୍ଲିମେୱ ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ଏକଜ୍ଝଂ ପୁପ୍ଫାନି କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱିଯ। ତେନାହ ‘‘ଏକପ୍ପହାରେନେୱା’’ତି। ଗତିମନ୍ତାନନ୍ତି ଅତିସଯାଯ ଞାଣଗତିଯା ଯୁତ୍ତାନଂ। ଧିତିମନ୍ତାନନ୍ତି ଧାରଣବଲେନ ଯୁତ୍ତାନଂ।

ଅନନ୍ତନଯୁସ୍ସଦନ୍ତି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଭାସିତତ୍ଥନିବ୍ବାନୱିପାକକିରିଯାଦିୱସେନ ଅନନ୍ତପଭେଦେ ୱିସଯେ ପୱତ୍ତିଯା ଅନନ୍ତନଯେହି ଉସ୍ସନ୍ନଂ ଉପଚିତଂ। ଚତୁରୋଘନିତ୍ଥରଣତ୍ଥିକାନଂ ତିତ୍ଥେ ଠପିତନାୱା ୱିଯାତି ଯୋଜନା। ସହସ୍ସଯୁତ୍ତଆଜଞ୍ଞରଥୋତି ୱେଜଯନ୍ତରଥଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି।

ଯସ୍ମା ପୁଚ୍ଛାଯଂ ଟ୍ଠପନିଚ୍ଛାନଯେନ ‘‘ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ’’ତି ଆମେଡିତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଧମ୍ମସେନାପତି ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ପୁଚ୍ଛାସଭାଗେନ ‘‘ନପ୍ପଜାନାତି ନପ୍ପଜାନାତୀ’’ତି ଆମେଡିତୱସେନେୱାହ। ତତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ କାରଣତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯସ୍ମା ନପ୍ପଜାନାତି, ତସ୍ମା ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋତିୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ଆହ। ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଇଦଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ରୁପ୍ପନଂ ୱେଦିଯନଂ ସଞ୍ଜାନନଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଂ ୱିଜାନନନ୍ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ଏତ୍ତକଂ। ଇତୋ ଉଦ୍ଧଂ କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମଜାତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣତୋ ପୱତ୍ତିକ୍କମତୋ ଚେୱ ପୀଳନସଙ୍ଖତସନ୍ତାପୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣତୋ ଚ ଯଥାଭୂତଂ ଅରିଯମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ନପ୍ପଜାନାତି। ଅୱସେସପଚ୍ଚଯସମାଗମେ ଉଦଯତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସ୍ୱାଯଂ ସମୁଦଯୋ ସଂସାରପୱତ୍ତିଭାୱେନାତି ଆହ ‘‘ପୱତ୍ତିଦୁକ୍ଖପଭାୱିକା’’ତି, ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ଉପ୍ପାଦିକାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣତୋତି ଯଥାଭୂତଂ ଅନୁପଚ୍ଛେଦକରଣରସତୋ ଚେୱ ସମ୍ପିଣ୍ଡନନିଦାନସଂଯୋଗପଲିବୋଧଲକ୍ଖଣତୋ ଚ।

ଇଦଂ ନାମ ଠାନଂ ପତ୍ୱାତି ଇଦଂ ନାମ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକାରଣଂ ଆଗମ୍ମ। ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୱସେନ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତେନାହ ‘‘ଉଭିନ୍ନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତୀ’’ତି। ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣତୋତି ଯଥାଭୂତଂ ଅଚ୍ଚୁତିରସତୋ ଚେୱ ନିସ୍ସରଣୱିୱେକାସଙ୍ଖତାମତଲକ୍ଖଣତୋ ଚ। ଅଯଂ ପଟିପଦାତି ଅଯଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିକା ସମୋଧାନଲକ୍ଖଣା ପଟିପଜ୍ଜତି ଏତାଯାତି ପଟିପଦା। ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯୱସେନ ଗଚ୍ଛତି ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତି। ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣତୋତି ଯଥାଭୂତଂ କିଲେସପ୍ପହାନକରଣସରସତୋ ଚେୱ ନିଯ୍ୟାନହେତୁଦସ୍ସନାଧିପତେଯ୍ୟଲକ୍ଖଣତୋ ଚ ନପ୍ପଜାନାତି। ଅନନ୍ତରୱାରେତି ଦୁତିଯୱାରେ। ଇମିନାୱ ନଯେନାତି ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପଠମୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନ। ତତ୍ଥ ହି ଦୁପ୍ପଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସତ୍ତା ପଜାନନପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ଦେସନା ଆଗତା, ଇଧ ପଞ୍ଞୱନ୍ତନିଦ୍ଦେସତ୍ତା ପଜାନନୱସେନାତି ଅଯମେୱ ୱିସେସୋ। ଏତ୍ଥାତି ଦୁତିଯୱାରେ।

ସୱନତୋତି କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ସୱନତୋ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଗନ୍ଥସୱନମୁଖେନ ହି ତଦତ୍ଥସ୍ସ ଉଗ୍ଗହଣଂ। ଠପେତ୍ୱା ତଣ୍ହନ୍ତିଆଦି ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହଣାକାରନିଦସ୍ସନଂ। ଅଭିନିୱିସତୀତି ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୱସେନ ଅଭିନିୱିସତି ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପଟ୍ଠପେତି। ନୋ ୱିୱଟ୍ଟେତି ୱିୱଟ୍ଟେ ଅଭିନିୱେସୋ ନ ହୋତି ଅୱିସଯତ୍ତା। ଅଯନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନିକୋ।

ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାତି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ଖନ୍ଧୱସେନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସସ୍ସ ଚକ୍ଖାଦିୱସେନ ୱେଦନାଦିୱସେନ ଚ ସତିପି ଅନେକୱିଧତ୍ତେ ସୁକରଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟନ୍ତି ଚତୁଧାତୁମୁଖେନ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଧାତୁକମ୍ମଟ୍ଠାନୱସେନ ଓତରିତ୍ୱା’’ତି ଆହ। ରୂପନ୍ତି ୱୱତ୍ଥପେତୀତି ରୁପ୍ପନଟ୍ଠେନ ରୂପନ୍ତି ଅସଙ୍କରତୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି। ତଦାରମ୍ମଣାତି ତଂ ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତନକା। ନାମନ୍ତି ୱେଦନାଦିଚତୁକ୍କଂ ନମନଟ୍ଠେନ ନାମନ୍ତି ୱୱତ୍ଥାପେତି। ଯମକତାଲକ୍ଖନ୍ଧଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତୋ ୱିଯ ଯମକଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ‘‘ଅରୂପଂ, ରୂପଞ୍ଚା’’ତି ଦ୍ୱେୱ ଇମେ ଧମ୍ମା, ନ ଏତ୍ଥ କୋଚି ଅତ୍ତା ୱା ଅତ୍ତନିଯଂ ୱାତି ନାମରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏତ୍ତାୱତା ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି ଦସ୍ସିତା। ତଂ ପନେତଂ ନାମରୂପଂ ନ ଅହେତୁକଂ। ଯସ୍ମା ସବ୍ବଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ସବ୍ବଦା ଚ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ସହେତୁକଂ। କୀଦିସେନ ହେତୁନା? ନ ଇସ୍ସରାଦିୱିସମହେତୁନା। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୨। ୪୪୭) ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗହେତବ୍ବଂ। ସହେତୁକତ୍ତା ଏୱ ସପଚ୍ଚଯଂ। ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋତି ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହୁପାଦାନକମ୍ମାହାରାଦଯୋ। ଏୱନ୍ତି ‘‘ତଂ ପନେତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକେ ପଚ୍ଚଯେ ଚେୱ ରୂପୱେଦନାଦିକେ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମେ ଚ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା ରୂପସମୁଦଯୋ, ତଣ୍ହାସମୁଦଯା ରୂପସମୁଦଯୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୦)। ଏତ୍ତାୱତା କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତି।

ହୁତ୍ୱାତି ହେତୁପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା। ଅଭାୱଟ୍ଠେନାତି ତଦନନ୍ତରମେୱ ୱିନସ୍ସନଟ୍ଠେନ। ଅନିଚ୍ଚାତି ଅନିଚ୍ଚା ଅଦ୍ଧୁୱା। ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତୀତି ତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଅନିଚ୍ଚତାସଙ୍ଖାତଂ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଂ ନିରୋପେତି। ତତୋତି ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣାରୋପନତୋ ପରଂ, ତତୋ ୱା

ଅନିଚ୍ଚଭାୱତୋ। ଉଦୟବ୍ବୟପ୍ପଟିପୀଳନାକାରେନାତି ଉପ୍ପାଦନିରୋଧେହି ପତି ପତି ଅଭିକ୍ଖଣଂ ପୀଳନାକାରେନ ହେତୁନା ଦୁକ୍ଖା ଅନିଚ୍ଚା, ଦୁକ୍ଖମାୱା। ଅୱସୱତ୍ତନାକାରେନାତି କସ୍ସଚି ୱସେନ ଅୱସୱତ୍ତନାକାରେନ। ଅନତ୍ତାତି ନ ସୟଂ ଅତ୍ତା, ନାପି ନେସଂ କୋଚି ଅତ୍ତା ଅତ୍ଥୀତି ଅନତ୍ତାତି। ତିଲକ୍ଖଣଂଆରୋପେତ୍ୱାତି ଏୱଂ ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଭାୱତୋ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଅନତ୍ତଭାୱତୋ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ ତିୱିଧମ୍ପି ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା। ସମ୍ମସନ୍ତୋତି ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଉପ୍ପନ୍ନେ ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସେ ପହାୟ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣାଦିୱିପସ୍ସନାପଟିପାଟିୟା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣାନନ୍ତରଂ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗଂ ପାପୁଣାତି।

ଏକପଟିୱେଧେନାତି ଏକେନେୱ ଞାଣେନ ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ। ପଟିୱେଧୋ ପଟିଘାତାଭାୱେନ ୱିସୟେ ନିସ୍ସଙ୍ଗଚାରସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝନଂ। ଅଭିସମୟୋ ଅୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ଅଧିଗମନସଙ୍ଖାତୋ ଅୱବୋଧୋ। ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ଇତୋ ଭିୟ୍ୟୋ''ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଯାଥାୱତୋ ଜାନନମେୱ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପଟିୱେଧୋତି ପରିଞ୍ଞାପଟିୱେଧୋ, ଇଦଞ୍ଚ ଯଥା ଞାଣେ ପୱତ୍ତେ ପଚ୍ଛା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସରୂପାଦିପରିଚ୍ଛେଦେ ସମ୍ମୋହୋ ନ ହୋତି, ତଥା ପୱତ୍ତିଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତନତୋ। ତେନାହ ''ତସ୍ମିଞ୍ଚସ୍ସ ଖଣେ''ତିଆଦି। ପହୀନସ୍ସ ପୁନ ଅପହାତବ୍ବତାୟ ପକଟ୍ଠଂ ହାନଂ ଚଜନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ ପହାନଂ, ପହାନମେୱ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପଟିୱେଧୋତି ପହାନପଟିୱେଧୋ। ଅୟମ୍ପି ୟେନ କିଲେସେନ ଅପ୍ପହୀୟମାନେନ ମଗ୍ଗଭାୱନାୟ ନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଅସତି ଚ ମଗ୍ଗଭାୱନାୟ ୟୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ତସ୍ସ ପଦଘାତଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦେନ୍ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ତଥାପୱତ୍ତିୟା ପଟିଘାତାଭାୱେନ ନିସ୍ସଙ୍ଗଚାରଂ ଉପାଦାୟ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ। ସଚ୍ଛିକିରିୟା ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଂ ଅନୁସ୍ସୱାକାରପରିୱିତକ୍କାଦିକେ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ ସରୂପତୋ ଆରମ୍ମଣକରଣଂ ''ଇଦଂ ତ''ନ୍ତି ଯାଥାୱସଭାୱତୋ ଗହଣଂ, ସା ଏୱ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପଟିୱେଧୋତି ସଚ୍ଛିକିରିୟାପଟିୱେଧୋ। ଅୟମ୍ପି ୟସ୍ସ ଆୱରଣସ୍ସ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ଞାଣଂ ନିରୋଧଂ ଆଲମ୍ବିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ତଂ ସରୂପତୋ ୱିଭାୱିତମେୱ ପୱତ୍ତତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ।

ଭାୱନା ଉପ୍ପାଦନା ୱଡ୍ଢନା ଚ। ତତ୍ଥ ପଠମମଗ୍ଗେ ଉପ୍ପାଦନଟ୍ଠେନ ଭାୱନା, ଦୁତିୟାଦୀସୁ ୱଡ୍ଢନଟ୍ଠେନ, ଉଭୟତ୍ଥାପି ୱା ଉଭୟଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଠମମଗ୍ଗୋପି ହି ଯଥାରହଂ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୟଂ ପୱତ୍ତଂ ପରିଜାନନାଦିଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ପୱତ୍ତୋତି ତତ୍ଥାପି ୱଡ୍ଢନଟ୍ଠେନ ଭାୱନାତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ଦୁତିୟାଦୀସୁପି ଅପ୍ପହୀନକିଲେସପ୍ପହାନତୋ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରସାଧନତୋ ଚ ଉପ୍ପାଦନଟ୍ଠେନ ଭାୱନା, ସା ଏୱ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପଟିୱେଧୋତି ଭାୱନାପଟିୱେଧୋ। ଅୟମ୍ପି ଯଥା ଞାଣେ ପୱତ୍ତେ ପଚ୍ଛା ମଗ୍ଗଧମ୍ମାନଂ ସରୂପପରିଚ୍ଛେଦେ ସମ୍ମୋହୋ ନ ହୋତି, ତଥା ପୱତ୍ତିଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ। ତିଟ୍ଠନ୍ତୁ ତାୱ ଯଥାଧିଗତା ମଗ୍ଗଧମ୍ମା, ଯଥାପୱତ୍ତେସୁ ଫଲେସୁପି ଅୟଂ ଯଥାଧିଗତସଚ୍ଚଧମ୍ମେସୁ ୱିୟ ୱିଗତସମ୍ମୋହୋୱ ହୋତି ସେକ୍ଖୋପି ସମାନୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ପତ୍ତଧମ୍ମୋ ୱିଦିତଧମ୍ମୋ ପରିୟୋଗାଳ୍ହଧମ୍ମୋ''ତି (ମହାୱ। ୨୭)। ଯଥା ଚସ୍ସ ଧମ୍ମା ତାସଂ ଜୋତିତା ଯଥାଧିଗତସଚ୍ଚଧମ୍ମାୱଲମ୍ବିନିୟୋ ମଗ୍ଗୱୀଥିତୋ ପରତୋ ମଗ୍ଗଫଲପହୀନାୱସିଟ୍ଠକିଲେସନିବ୍ବାନାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଧମ୍ମା ହି ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିଆଦୟୋ। ଅୟଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟେନାତିଆଦୀସୁପି ୱିଭାୱେତବ୍ବା। କିଚ୍ଚତୋତି ଅସମ୍ମୋହତୋ। ନିରୋଧଂ ଆରମ୍ମଣତୋତି ଏତ୍ଥ ''ଆରମ୍ମଣତୋପୀ''ତି ପି-ସଦ୍ଦୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ନିରୋଧେପି ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ। ଏତସ୍ସାତି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନିକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ।

ପଞ୍ଞତ୍ତୱାତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୱନ୍ତତାୟ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ପାଳିତୋତି ଧମ୍ମତୋ। ଅତ୍ଥତୋତି ଅଟ୍ଠକଥାତୋ। ଅନୁସନ୍ଧିତୋତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ତଂତଂଅନୁସନ୍ଧିତୋ। ପୁବ୍ବାପରତୋତି ପୁବ୍ବେନାପରସ୍ସ ସଂସନ୍ଦନତୋ। ସଙ୍ଗୀତିକ୍କମେନ ଚେତ୍ଥ ପୁବ୍ବାପରତା ୱେଦିତବ୍ବା। ତଂତଂଦେସନାୟମେୱ ୱା ପୁବ୍ବଭାଗେନ ଅପରଭାଗସ୍ସ ସଂସନ୍ଦନତୋ। ୱିଞ୍ଞାଣଚରିତୋତି ୱିଜାନନଚରିତୋ ୱୀମଂସନଚରିତୋ ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ୱିଚାରଣାଚାରୱେପୁଲ୍ଲତୋ। ପଞ୍ଞତ୍ତୱାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ମଗ୍ଗେନାଗତାୟ ପଞ୍ଞାୟ ଅଭାୱତୋ। ଅଜ୍ଜ ଅଜ୍ଜେୱ ଅରହତ୍ତନ୍ତି ଇତ୍ତରଂ ଅତିଖିପ୍ପମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପଞ୍ଞତ୍ତୱାପକ୍ଖଂ ଭଜତି ସେକ୍ଖପରିୟାୟସବ୍ଭାୱତୋ। ସୁତ୍ତେ ପନ ପଟିୱେଧୋୱ କଥିତୋ ସଚ୍ଚାଭିସମୟୱସେନ ଆଗତତ୍ତା।

ଏସାତି ଅନନ୍ତରେ ୱୁତ୍ତୋ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲୋ। କମ୍ମକାରକଚିତ୍ତନ୍ତି ଭାୱନାକମ୍ମସ୍ସ ପୱତ୍ତକଚିତ୍ତଂ । ସୁଖୱେଦନମ୍ପି ୱିଜାନାତୀତି କୋ ୱେଦିୟତି, କସ୍ସ ୱେଦନା, କିଂକାରଣା ୱେଦନା, ସୋପି କସ୍ସଚି ଅଭାୱଗ୍ଗହଣମୁଖେନ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ସଭାୱତୋ ସମୁଦୟତୋ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ ଅସ୍ସାଦତୋ ଆଦୀନୱତୋ ଚ ଯଥାଭୂତଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱିଜାନାତି ନାମ। ସେସପଦଦ୍ୱୟେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଯସ୍ମା ''ସତିପଟ୍ଠାନେ''ତି ଇମିନା ସତିପଟ୍ଠାନକଥଂ ଉପଲକ୍ଖେତି। ତାୟ ହି ତଦତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ତଂସଂୱଣ୍ଣନାୟମ୍ପି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୩୮୦) ୱୁତ୍ତନୟେନ ତସ୍ସତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ । କାମଞ୍ଚେତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱେଦନାତୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଆରମ୍ମଣଂ ୱିଜାନାତି, ଅନନ୍ତରୱାରେ ପନ ରୂପମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ଇଧ ଅରୂପମୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୁଖନ୍ତିପି ୱିଜାନାତୀ''ତିଆଦିନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, ପୁଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ୱା ଅଜ୍ଝାସୟୱସେନ।

ସଂସଟ୍ଠାତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଏକୁପ୍ପାଦାଦିଲକ୍ଖଣେନ ସଂଯୋଗଟ୍ଠେନା’’ତି। ୱିସଂସଟ୍ଠାତି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା। ଭିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଅଞ୍ଞଞ୍ଞଭୂମିକସ୍ସ ଅଞ୍ଞଞ୍ଞଭୂମିଦସ୍ସନେନେୱ ୱିନାସେତ୍ୱା, ସଂଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱା। ସଂସଟ୍ଠଭାୱଂ ପୁଚ୍ଛତୀତି ତଂଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନାନଂ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସଂସଟ୍ଠଭାୱଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ପୁଚ୍ଛାଯ ଅୱସରୋ ୱିସଂସଟ୍ଠଭାୱାସଙ୍କାଯ ଏୱ ଅଭାୱତୋ? ନ, ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦନ୍ତରଗତାନଂ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାମଗ୍ଗୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାୱିପସ୍ସନାୱିଞ୍ଞାଣାନଞ୍ଚ ୱୋମିସ୍ସକସଂସଟ୍ଠଭାୱସ୍ସ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା। ୱିନିୱଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞତୋ ୱିୱେଚେତ୍ୱା। ନାନାକରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଇଦଂ କେୱଲଂ ସଂସଟ୍ଠଭାୱମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସଭାୱଭେଦଂ, ସଭାୱଭେଦତୋ ପନ ନାନାକରଣଂ ନେସଂ ପାକଟମେୱ। ତେନାହ ‘‘ଆରମ୍ମଣତୋ ୱା ୱତ୍ଥୁତୋ ୱା ଉପ୍ପାଦତୋ ୱା ନିରୋଧତୋ ୱା’’ତି। ଇଦାନି ତମେୱ ସଭାୱଭେଦଂ ୱିସଯଭେଦେନ ସୁଟ୍ଠୁ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତେସଂ ତେସଂ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସଯୋତି ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ଇସ୍ସରିଯଭୂମି, ଯେନ ଚିତ୍ତପଞ୍ଞାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତା ୱୁଚ୍ଚତି।

କାମଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସନାପି ପଞ୍ଞାୱସେନେୱ କିଚ୍ଚକାରୀ, ମଗ୍ଗୋପି ୱିଞ୍ଞାଣସହିତୋୱ, ନ କେୱଲୋ, ଯଥା ପନ ଲୋକିଯଧମ୍ମେସୁ ଚିତ୍ତଂ ପଧାନଂ ତତ୍ଥସ୍ସ ଧୋରଯ୍ହଭାୱେନ ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ। ତଥା ହି ତଂ ‘‘ଛଦ୍ୱାରାଧିପତି ରାଜା’’ତି (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୮୧) ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେସୁ ପଞ୍ଞା ପଧାନା ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନସ୍ସ ୱିସେସତୋ ତଦଧୀନତ୍ତା। ତଥା ହି ମଗ୍ଗଧମ୍ମେ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଏୱ ପଠମଂ ଗହିତା। ଅଯଞ୍ଚ ନେସଂ ୱିସଯୱସେନ ପୱତ୍ତିଭେଦୋ, ତଥା ଚ ପଞ୍ଞାପନୱିଧି ନ କେୱଲଂ ଥେରେହେୱ ଦସ୍ସିତୋ, ଅପିଚ ଖୋ ଭଗୱତାପି ଦସ୍ସିତୋତି ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଯତ୍ଥ ପଞ୍ଞା ନ ଲବ୍ଭତି, ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତୱସେନ ପୁଚ୍ଛନେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି ଯଥା ‘‘କିଂଚିତ୍ତୋ ତ୍ୱଂ ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୧୩୨-୧୩୫)। ଯତ୍ଥ ପନ ପଞ୍ଞା ଲବ୍ଭତି, ତତ୍ଥାପି ଚିତ୍ତୱସେନ ଜୋତନା ହୋତି ଯଥା – ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱ ଚିତ୍ତଂ ସଣ୍ଠପେତି ସନ୍ନିସାଦେତି ଏକୋଦିଂ କରୋତି ସମାଦହତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୩୨), ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧)। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଲୋକିଯଧମ୍ମେସୁ ଚିତ୍ତୱସେନ, ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେସୁ ପଞ୍ଞାୱସେନ ଚୋଦନଂ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କତମା ତେ ଭିକ୍ଖୁ ପଞ୍ଞା ଅଧିଗତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେଭୁଯ୍ୟୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି କତ୍ଥଚି ଲୋକିଯଧମ୍ମା ପଞ୍ଞାସୀସେନପି ନିଦ୍ଦିସୀଯନ୍ତି – ‘‘ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଲାଭିନୋ କାମସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ସମୁଦାଚରନ୍ତି ହାନଭାଗିନୀ ପଞ୍ଞା’’ତିଆଦୀସୁ (ପଟି। ମ। ୧।୧)। ସଞ୍ଞାସୀସେନପି – ‘‘ଉଦ୍ଧୁମାତକସଞ୍ଞାତି ୱା ସେସରୂପାରୂପସଞ୍ଞାତି ୱା ଇମେ ଧମ୍ମା ଏକତ୍ଥା, ଉଦାହୁ ନାନତ୍ଥା’’ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୪୫। ପଦଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା)। ତଥା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାପି କତ୍ଥଚି ଚିତ୍ତସୀସେନ ନିଦ୍ଦିସୀଯନ୍ତି – ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଚିତ୍ତଂ ଭାୱେତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୨୭୭), ତଥା ଫସ୍ସାଦିସୀସେନପି – ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଫସ୍ସଂ ଭାୱେତି, ୱେଦନଂ ସଞ୍ଞଂ ଚେତନଂ ଭାୱେତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୨୭୭)।

ଚତୂସୁ ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗେସୂତି ସପ୍ପୁରିସସେୱନା, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ, ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ, ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତୀତି ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ କାରଣେସୁ। କାମଂ ଚେତେସୁ ସତିଆଦଯୋପି ଧମ୍ମା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାୱ ତେହି ୱିନା ତେସଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ, ତଥାପି ଚେତ୍ଥ ସଦ୍ଧା ୱିସେସତୋ କିଚ୍ଚକାରୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସଦ୍ଧୋ ଏୱ ହି ସପ୍ପୁରିସେ ପଯିରୁପାସତି, ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତି, ଯୋନିସୋ ଚ ମନସି କରୋତି, ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ଅନୁଧମ୍ମଂ ପଟିପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏତ୍ଥ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବ’’ନ୍ତି। ଇମିନା ନଯେନ ସେସିନ୍ଦ୍ରିଯେସୁପି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଚତୂସୁ ସମ୍ମପ୍ପଧାନେସୂତି ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନଭାୱନାଯ। ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୂତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗେସୁ ସଦ୍ଧା ୱିଯ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଭାୱନାଯ ୱୀରିଯଂ ୱିଯ ଚ ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାଯ – ‘‘ସତିମା ୱିନେଯ୍ୟ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୩; ମ। ନି। ୧।୧୦୬; ସଂ। ନି। ୫। ୩୮୪, ୪୦୭) ୱଚନତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ କିଚ୍ଚତୋ ସତି ଅଧିକା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ଏୱଂ ସମାଧିକମ୍ମିକସ୍ସ ସମାଧି, ‘‘ଅରିଯସଚ୍ଚଭାୱନା ପଞ୍ଞାଭାୱନା’’ତି କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞା ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅଧିକା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ପାକଟୋଯମତ୍ଥୋ, ଅଧିଗମକ୍ଖଣେ ପନ ସମାଧିପଞ୍ଞାନଂ ୱିଯ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ସମରସତାୱ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ତଥା ହି ‘‘ଏତ୍ଥ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଏତ୍ଥଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ଏୱନ୍ତି ଯଂ ଠାନଂ, ତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତ୍ତାଦିଂ ପଚ୍ଚାମସତି। ସୱିସଯସ୍ମିଂଯେୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ଏୱ। ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରା ଧମ୍ମା କଥିତାତି ଲୋକିଯଧମ୍ମା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ଚ ତେନ ତେନ ପୱତ୍ତିୱିସେସେନ କଥିତା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ସଦ୍ଧାପଞ୍ଚମେସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ସହ ପୱତ୍ତମାନେସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିସଯେ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ କିଚ୍ଚାଧିକତାଯ ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବତା ୱୁତ୍ତା, ନ ସବ୍ବେସଂ। ଏୱଂ ଅଞ୍ଞେପି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରା ଧମ୍ମା ଯଥାସକଂ ୱିସଯେ ପୱତ୍ତିୱିସେସୱସେନ ବୋଧିତାତି।

ଇଦାନି ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅତିରେକକିଚ୍ଚତଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ରିଦଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ରାଜପଞ୍ଚମା ସହାଯା ୱିଯ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚକାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ନେସଂ କୀଳଅନତ୍ଥଂ ଏକଜ୍ଝଂ ୱୀଥିଓତରଣଂ ୱିଯ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଏକଜ୍ଝଂ ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିଓତରଣଂ। ସହାଯେସୁ ପଠମାଦୀନଂ ଯଥାସକଗେହେୱ ୱିଚାରଣା ୱିଯ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ସୋତାପତ୍ତିଅଙ୍ଗାଦୀନି ପତ୍ୱା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତା। ସହାଯେସୁ ଇତରେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ ୱିଯ ସେସିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତଦନ୍ୱଯତା। ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଭୂତସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ କିଚ୍ଚାନୁଗତତା। ନ ହି ତଦା ତେସଂ ସସମ୍ଭାରପଥୱୀଆଦୀସୁ

ଆପାଦୀନଂ ୱିଯ କିଞ୍ଚି ପାକଟଂ ହୋତି, ସଦ୍ଦାଦୀନଂଯେୱ ପନ କିଞ୍ଚି ୱିଭୂତଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି ପୁରେଚରଂ ତଥାପଚ୍ଚଯେହି ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖତତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମିକସ୍ସ ଭାୱନା ୱିସେସତୋ ପଞ୍ଚୁତ୍ତରାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ରାଜାନଂ ନିଦସ୍ସନଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତୀତିଆଦି ଯଥାଧିଗତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଗମନଂ।

ମଗ୍ଗୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପୀତି ଅରିଯମଗ୍ଗସହଗତଂ ଅପଚଯଗାମିୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି। ତଥେୱ ତଂ ୱିଜାନାତୀତି ସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ “ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ”ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନେୱ ୱିଜାନାତି ଏକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ମଗ୍ଗାନୁକୂଲତ୍ତା ଚ। ଯଂ ୱିଜାନାତୀତି ଏତ୍ଥ ୱିଜାନନପଜାନନାନି ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନାନି ଅଧିପ୍ପେତାନି, ନ “ଯଂ ପଜାନାତୀ”ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନାତି ଆହ “ଯଂ ସଙ୍ଖାରଗତ”ନ୍ତିଆଦି। ତଥେୱାତି “ଅନିଚ୍ଚ”ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ। ଏକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ୱିପସ୍ସନାଭାୱତୋ ଚ ସମାନପଚ୍ଚଯେହି ସହ ପୱତ୍ତିକତା ଏକୁପ୍ପାଦତା, ତତୋ ଏୱ ଏକକ୍ଖଣଂ ସହେୱ ନିରୁଜ୍ଝନଂ ଏକନିରୋଧତା, ଏକଂଯେୱ ୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତି ଏକୱତ୍ଥୁକତା, ଏକଂଯେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତି ଏକାରମ୍ମଣତା। ହେତୁମ୍ହି ଚେତଂ କରଣୱଚନଂ। ତେନ ଏକୁପ୍ପାଦାଦିତାଯ ସଂସଟ୍ଠଭାୱଂ ସାଧେତି। ଅନୱସେସପରିଯାଦାନଞ୍ଚେତଂ, ଇତୋ ତୀହିପି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ହୋତିଯେୱ।

ମଗ୍ଗପଞ୍ଞଂସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ସା ହି ଏକନ୍ତତୋ ଭାୱେତବ୍ବା, ନ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯା, ପଞ୍ଞାଯ ପନ ଭାୱେତବ୍ବତାଯ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପି ତଗ୍ଗତିକାୱ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ “ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ପନା”ତିଆଦି। କିଞ୍ଚାପି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ଭାୱନାୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ତଥେୱ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ସ ପନ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯତା ୱୁତ୍ତା। ତେନେୱାହ – “ଯମ୍ପି ତଂ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣଂ, ତମ୍ପି ଖଯଧମ୍ମଂ ୱଯଧମ୍ମଂ ୱିରାଗଧମ୍ମଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ”ନ୍ତି।

୪୫୦।ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀତି ୱେଦନାତି ଏୱଂ ସାମଞ୍ଞଗ୍ଗହଣେ ସତିପି। ତେଭୂମିକସମ୍ମସନଚାରୱେଦନାୱାତି ଭୂମିତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନା, ତତୋ ଏୱ ସମ୍ମସନଞାଣସ୍ସ ଗୋଚରଭୂତା ୱେଦନା ଏୱ ଅଧିପ୍ପେତା ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଉପକାରାୱହଭାୱେନ ଦେସନାଯ ଆରଦ୍ଧତ୍ତା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ “ଚତୁରୋଘନିତ୍ଥରଣତ୍ଥିକାନ”ନ୍ତିଆଦି । ଏସ ନଯୋ ପଞ୍ଞାଯପି। ଇଧ ସୁଖାଦିସଦ୍ଦା ତଦାରମ୍ମଣୱିସଯାତି ଇମମତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତେନ ସାଧେତୁଂ “ରୂପଞ୍ଚ ହୀ”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକନ୍ତଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଏକନ୍ତେନେୱ ଅନିଟ୍ଠଂ, ତତୋ ଏୱ ଦୁକ୍ଖମତାଯ ଦୁକ୍ଖଂ। ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯ ଅନୁପତିତଂ, ଓତିଣ୍ଣଆତି ଦୁକ୍ଖାନୁପତିତଂ, ଦୁକ୍ଖାୱକ୍କନ୍ତଂ। ସୁଖେନ ଅନୱକ୍କନ୍ତଂ ଅଭୱିସ୍ସାତି ଯୋଜନା। ନଯିଦନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇଦନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ସାରଜ୍ଜେଯ୍ଯୁନ୍ତି ସାରାଗଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ଯୁଂ। ସୁଖନ୍ତି ସଭାୱତୋ ଚ ଇଟ୍ଠଂ। ସାରାଗା ସଂଯୁଜନ୍ତୀତି ବହଲରାଗହେତୁ ଯଥାରହଂ ଦସହିପି ସଂଯୋଜନେହି ସଂଯୁଜନ୍ତି। ସଂଯୋଗା ସଂକିଲିସ୍ସନ୍ତୀତି ତଥା ସଂଯୁତ୍ତତାଯ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସାଦିୱସେନ ସଂକିଲିସ୍ସନ୍ତି, ୱିବାଧୀଯନ୍ତି ଉପତାପୀଯନ୍ତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ଇଟ୍ଠଂ, ଅନିଟ୍ଠଂ, ମଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ଯଥାକ୍କମଂ ସୁଖଂ, ଦୁକ୍ଖଂ, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖନ୍ତି କଥିତଂ। ଏୱଂ ଅୱିସେସେନ ପଞ୍ଚପି ଖନ୍ଧେ ସୁଖାଦିଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱେଦନା ଏୱ ସୁଖାଦିଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଅପିଚା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପାକତିକପଚୁରଜନୱସେନାଯଂ କଥିତାତି କତ୍ୱା “ପୁରିମଂ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସେସଲାଭୀ ପନ ଅନାଗତମ୍ପି ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତେୱ। ୱୁତ୍ତମେତଂ ସତିପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୮୦; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭୯)। ୱେଦନାଯ ହି ଆରମ୍ମଣଂ ୱେଦିଯନ୍ତିଯା ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲୋ ୱେଦେତୀତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ ହୋତି।

ସଦ୍ଦସଞ୍ଞାଯାତି ସଦ୍ଦାଯପି ଚତୁଭୂମିକସଞ୍ଞାଯ। ସଦ୍ଦତ୍ଥକସଞ୍ଞାଯାତି ସଦ୍ଦସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ପୱତ୍ତନକସଞ୍ଞାଯ। ୱତ୍ଥେ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦେନ ୱଣ୍ଣଧାତୁଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି । ପାପେନ୍ତୋତି ଭାୱନଂ ଉପଚାରଂ ୱା ଅପ୍ପନଂ ୱା ଉପନେନ୍ତୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସଞ୍ଞାପୀତି “ନୀଲଂ ରୂପଂ, ରୂପାରମ୍ମଣଂ ନୀଲ”ନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସଞ୍ଞାପି।

ଅସଦ୍ଦସଙ୍ଗାହିକତ୍ତାତି ସଦ୍ଦେସଂ ୱେଦନାସଞ୍ଞାୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଅସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ତକ୍କଗତନ୍ତି ସୁତ୍ତକନ୍ତନକତକ୍କମ୍ହି, ସୁତ୍ତୱତ୍ତନକତକ୍କମ୍ହି ୱା ୱେଠନୱସେନ ଠିତଂ। ପରିୱଟ୍ଟକାଦିଗତନ୍ତି ସୁତ୍ତୱେଠନପରିୱଟ୍ଟକାଦିଗତଂ। ୱିସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତାୱ ନ ଗହିତା, ଯଦଗ୍ଗେନ ପଞ୍ଞା ୱିଞ୍ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପଯୋଗଂ ଲଭାପିତା, ତଦଗ୍ଗେନ ୱେଦନାସଞ୍ଞାହିପି ସମ୍ପଯୋଗଂ ଲଭାପିତା ଏୱାତି। ତଦେୱ ସଞ୍ଜାନାତି ସଂସଟ୍ଠଭାୱତୋ।

ସଞ୍ଜାନାତି ୱିଜାନାତୀତି ଏତ୍ଥ “ପଜାନାତୀ”ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ ପଜାନନୱସେନପି ୱିସେସସ୍ସ ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା। ଜାନାତୀତି ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ ଚ ଲଦ୍ଧତୋଯେୱେତ୍ଥ ଅୱିସେସୋ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ୱିସେସତୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ହି ଧାତୂନଂ ତେନ ଆଖ୍ଯାତପଦେନ ନାମପଦେନ ଚ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଉପସଗ୍ଗପଦଂ ଜୋତକଭାୱେନ ୱିସେସେତି, ନ ୱାଚକଭାୱେନ। ତେନାହ “ତସ୍ସପି ଜାନନଟ୍ଠେ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ”ତି । ଏତେନ ସଞ୍ଞାୱିଞ୍ଞାଣପଞ୍ଞାପଦାନି ଅନ୍ତୋଗଧଜାନନଟ୍ଠେ ଯଥାସକଂ ୱିସିଟ୍ଠୱିସଯେ ଚ ନିଟ୍ଠାନୀତି ଦସ୍ସେତି। ତେନେୱାହ “ସଞ୍ଞା ହୀ”ତିଆଦି। ସଞ୍ଜାନନମତ୍ତମେୱାତି ଏତ୍ଥ ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥେନ ୱିଜାନନପଜାନନାକାରେ ନିୱତ୍ତେତି, ଏୱ-ସଦ୍ଦେନ କଦାଚିପି ଇମିସ୍ସା ତେ ୱିସେସା

ନତ୍ଥେୱାତି ଅୱଧାରେତି। ତେନେୱାହ ‘‘ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚମ୍ପି କାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ସଞ୍ଞା କୁତୋ ପଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ କରେୟ୍ୟାତି ‘‘ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧଂ ପାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି’’ଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମଗ୍ଗପାତୁଭାୱ’’ନ୍ତି।

ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତମାନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନ ସଞ୍ଞା ୱିୟ ନୀଲପୀତାଦିମତ୍ତସଞ୍ଜାନନୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ଅଥ ଖୋ ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ତାଦିସଂ ୱିସେସଂ ଜାନନ୍ତମେୱ ପୱତ୍ତତୀତି ଆହ ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦି। କଥଂ ପନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧଂ ପାପେତୀତି? ପଞ୍ଞାୟ ଦସ୍ସିତମଗ୍ଗେନ। ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନାୟ ହି ଅନେକୱାରଂ ଲକ୍ଖଣାନି ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନାୟ ପଗୁଣଭାୱତୋ ପରିଚୟୱସେନ ଞାଣୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତେନପି ୱିପସ୍ସନା ସମ୍ଭୱତି, ୟଥା ତଂ ପଗୁଣସ୍ସ ଗନ୍ଥସ୍ସ ଅଜ୍ଝୟନେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗତାପି ୱାରା ନ ଉପଧାରୀୟନ୍ତି। ‘‘ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧ’’ନ୍ତି ଚ ଲକ୍ଖଣାନଂ ଆରମ୍ମଣକରଣମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପଟିୱିଜ୍ଝନଂ। ଉସ୍ସକ୍କିତ୍ୱାତି ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣାଦିଞାଣପଟିପାଟିୟା ଆରଭିତ୍ୱା। ମଗ୍ଗପାତୁଭାୱଂ ପାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଅସମ୍ବୋଧସଭାୱତ୍ତା। ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ସଞ୍ଜାନାତି ଅୱବୁଜ୍ଝନୱସେନେୱ, ନ ସଞ୍ଜାନନମତ୍ତେନ। ତଥା ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧମ୍ପି ପାପେତି, ନ ୱିଜାନନମତ୍ତେନ, ଅତ୍ତନୋ ପନ ଅଞ୍ଞାସାଧାରଣେନ ଆନୁଭାୱେନ ଉସ୍ସକ୍କିତ୍ୱା ମଗ୍ଗପାତୁଭାୱମ୍ପି ପାପେତି।

ଇଦାନି ୟଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଉପମାୟ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ୟଥା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଜାତବୁଦ୍ଧୀତି ଅସଞ୍ଜାତବ୍ୟୱହାରବୁଦ୍ଧି। ଉପଭୋଗପରିଭୋଗନ୍ତି ଉପଭୋଗପରିଭୋଗାରହଂ, ଉପଭୋଗପରିଭୋଗୱତ୍ଥୂନଂ ପଟିଲାଭୟୋଗ୍ଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କୂଟୋତି କହାପଣପତିରୂପକୋ ତମ୍ବକଂସାଦିମୟୋ। ଛେକୋତି ମହାସାରୋ। କରତୋତି ଅଡ୍ଢସାରୋ। ସଣ୍ହୋତି ମୁଦୁଜାତିକୋ ସମସାରୋ। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ତେନ ପାଦସାରପରୋପାଦସାରଅଡ୍ଢସାରାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଜାନନ୍ତୋ ଚ ପନ ନଂ ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାପି…ପେ… ଅସୁକାଚରିୟେନ କତୋତିପି ଜାନାତି ତଥା ହେରଞ୍ଞିକଗନ୍ଥସ୍ସ ସୁଗ୍ଗହିତତ୍ତା। ଏୱମେୱନ୍ତିଆଦି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ। ସଞ୍ଞାୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ପିଣ୍ଡୱସେନେୱ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଗହଣତୋ ଦାରକସ୍ସ କହାପଣଦସ୍ସନସଦିସା ୱୁତ୍ତା। ତଥା ହି ସା ୟଥାଉପଟ୍ଠିତୱିସୟପଦଟ୍ଠାନା ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଆରମ୍ମଣେ ଏକଚ୍ଚୱିସେସଗ୍ଗହଣସମତ୍ଥଭାୱତୋ ଗାମିକପୁରିସକହାପଣଦସ୍ସନସଦିସଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଞା ପନ ଆରମ୍ମଣେ ଅନୱସେସାୱବୋଧତୋ ହେରଞ୍ଞିକକହାପଣଦସ୍ସନସଦିସା ୱୁତ୍ତା। ନେସନ୍ତି ସଞ୍ଞାୱିଞ୍ଞାଣପଞ୍ଞାନଂ । ୱିସେସୋତି ସଭାୱୱିସେସୋ। ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝୋ ପକତିପଞ୍ଞାୟ। ଇମିନାୱ ନେସଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଖୁମତଂ ଦସ୍ସେତି।

ଏକାରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତମାନାନନ୍ତି ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତମାନାନଂ। ତେନ ଅଭିନ୍ନୱିସୟାଭିନ୍ନକାଲତାଦସ୍ସନେନ ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତିତଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତଂୟେୱ ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେତି। ୱୱତ୍ଥାନନ୍ତି ଅସଙ୍କରତୋ ଠପନଂ। ଅୟଂ ଫସ୍ସୋ…ପେ… ଇଦଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ୱା ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ତେନ ସେସଧମ୍ମାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇଦନ୍ତି ଅରୂପୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱୱତ୍ଥାନକରଣଂ। ତତୋତି ୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ତିଲତେଲାଦିଉଦ୍ଧରଣଂ, ତତୋ। ୟଦି ଦୁକ୍କରତରଂ, କଥଂ ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଭଗୱା ପନା’’ତିଆଦି।

୪୫୧ ।ନିସ୍ସଟେନାତି ନିକ୍ଖନ୍ତେନ ଅତଂସମ୍ବନ୍ଧେନ। ପରିଚ୍ଚତ୍ତେନାତି ପରିଚ୍ଚତ୍ତସଦିସେନ ପଚ୍ଚୟଭାୱାନୁପଗମନେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସମ୍ବନ୍ଧାଭାୱତୋ। ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ ଅପାଦାନଦୀପନତୋ। କରଣୱଚନଂ କତ୍ତୁଅତ୍ଥଦୀପନତୋ। କାମାୱଚରମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ ନ ନିୟମତୋ ‘‘ଇଦଂ ନାମ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକାସମ୍ବନ୍ଧା’’ତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, ରୂପାୱଚରୱିଞ୍ଞାଣଂ ପନ ନ ତଥାତି, ତସ୍ସେୱ ପଞ୍ଚହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟେହି ନିସ୍ସଟତା ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତେନା’’ତି। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଗ୍ଗହଣଂ ତସ୍ସେୱ ଅରୂପାୱଚରସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ପରିସୁଦ୍ଧେନାତି ୱିସେସତୋ ଅସଂକିଲେସିକତ୍ତାୱ। ତଞ୍ହି ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସତାୟ ୱିସେସତୋ ପରିସୁଦ୍ଧଂ। ତେନାହ ‘‘ନିରୁପକ୍କିଲେସେନା’’ତି। ଜାନିତବ୍ବଂ ନେୟ୍ୟଂ, ସପରସନ୍ତାନେସୁ ଇଦଂ ଅତିସୟଂ ଜାନିତବ୍ବତୋ ବୁଜ୍ଝିତବ୍ବଂ ବୋଧେତବ୍ବଂ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନେୟ୍ୟନ୍ତି ୱା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ନେତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କା ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଠିତସ୍ସ ହି ସା ଇଜ୍ଝତୀ’’ତି। ପାଟିୟେକ୍କନ୍ତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ, ଅନୁପଦଧମ୍ମୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିନିୱେସାଭାୱତୋତି ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। କଲାପତୋ ନୟତୋତି କଲାପସମ୍ମସନସଙ୍ଖାତତୋ ନୟୱିପସ୍ସନତୋ। ଭିକ୍ଖୁନୋତି ସାୱକସ୍ସ। ସାୱକସ୍ସେୱ ହି ତତ୍ର ଅନୁପଦଧମ୍ମୱିପସ୍ସନା ନ ସମ୍ଭୱତି, ନ ସତ୍ଥୁ। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି। ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସୀତି ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ପଜହତି।

ହତ୍ଥଗତତ୍ତାତି ହତ୍ଥଗତସଦିସତ୍ତା, ଆସନ୍ନତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ୟଦା ହି ଲୋକନାଥୋ ବୋଧିମୂଲେ ଅପରାଜିତପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନୋ – ‘‘କିଚ୍ଛଂ ୱତାୟଂ ଲୋକୋ ଆପନ୍ନୋ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୫୭; ସଂ। ନି। ୨।୪, ୧୦) ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସଂ କତ୍ୱା ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାନୁରୂପଂ ଛତ୍ତିଂସକୋଟିସହସ୍ସମୁଖେନ ମହାୱଜିରଞାଣଂ ନାମ ମହାବୋଧିସତ୍ତସମ୍ମସନଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଅନେକାକାରସମାପତ୍ତିଧମ୍ମସମ୍ମସନେ ଅନୁପଦମେୱ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଧମ୍ମେପି ଅପରାପରଂ ସମ୍ମସି। ତେନାହ ‘‘ଭଗୱା ପନା’’ତିଆଦି। ପରୋପଞ୍ଞାସାତି ଦ୍ୱେପଞ୍ଞାସଂ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ କେଚି ଧମ୍ମା ୱେଦନାଦୟୋ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତାପି ଝାନକୋଟ୍ଠାସାଦୀସୁପି ସଙ୍ଗହିତା, ତଂତଂପଚ୍ଚୟଭାୱୱିସିଟ୍ଠେନ ପନ ଅତ୍ଥୱିସେସେନ ଧମ୍ମନ୍ତରାନି ୱିୟ ହୋନ୍ତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ନୱିନ୍ଦ୍ରିୟତା ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅଙ୍ଗୁଦ୍ଧାରେନାତି ତତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନଝାନଙ୍ଗବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗାନଂ ଉଦ୍ଧରଣେନ। ଅଙ୍ଗ-ସଦ୍ଦୋ ୱା କୋଟ୍ଠାସପରିଯାଯୋ, ତସ୍ମା ଅଙ୍ଗୁଦ୍ଧାରେନାତି ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକାଦିକୋଟ୍ଠାସାନଂ ସମୁଦ୍ଧରଣେନ। ଯାୱତା ସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତିଯୋତି ଯତ୍ତକା ସଞ୍ଞାସହଗତା ଝାନସମାପତ୍ତିଯୋ, ତାହି ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତ୍ତା ତାୱତିକା ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଅଞ୍ଞାପଟିୱେଧୋ ଅରହତ୍ତସମଧିଗମୋ।

ଦସ୍ସନପରିଣାଯକଟ୍ଠେନାତି ଅନ୍ଧସ୍ସ ଯଟ୍ଠିକୋଟିଂ ଗହେତ୍ୱା ମଗ୍ଗଦେସକୋ ୱିଯ ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାସଭାୱଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତେନ ପରିଣାଯକଭାୱେନ। ଯଥା ୱା ସୋ ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ, ଏୱଂ ସତ୍ତାନଂ ପଞ୍ଞା। ତେନାହ ‘‘ଚକ୍ଖୁଭୂତାଯ ପଞ୍ଞାଯା’’ତି। ସମାଧିସମ୍ପଯୁତ୍ତା ପଞ୍ଞା ସମାଧିପଞ୍ଞା। ସମାଧି ଚେତ୍ଥ ଆରୁପ୍ପସମାଧୀତି ୱଦନ୍ତି, ସମ୍ମସନପଯୋଗୋ ପନ କୋଚି ଝାନସମାଧୀତି ଯୁତ୍ତଂ। ୱିପସ୍ସନାଭୂତା ପଞ୍ଞା ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା। ସମାଧିପଞ୍ଞାଯ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିଯଂ କିଚ୍ଚତୋ ପଜାନାତି, ‘‘ସମାହିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ’’ତି ପନ ୱଚନତୋ (ସଂ। ନି। ୩।୫; ୪।୯୯-୧୦୦; ୩।୫। ୧୦୭୧-୧୦୭୨; ନେତ୍ତି। ୪୦; ମି। ପ। ୨।୧।୧୪) ଅସମ୍ମୋହତୋ ପଜାନାତି। ତତ୍ଥ କିଚ୍ଚତୋତି ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତେ ଆରମ୍ମଣକରଣକିଚ୍ଚତୋ। ଅସମ୍ମୋହତୋତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମୋହୱିଧମନତୋ ଯଥା ପୀତିପଟିସଂୱେଦନାଦୀସୁ। କିମତ୍ଥିଯାତି କିଂପଯୋଜନାତି ଆହ ‘‘କୋ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟେ ଧମ୍ମେତି ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣାୱବୋଧୱସେନ ଅଭିମୁଖଂ ଞେଯ୍ୟେ ଜାନିତବ୍ବେ ଖନ୍ଧାଯତନାଦିଧମ୍ମେ। ଅଭିଜାନାତୀତି ସଲକ୍ଖଣତୋ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣତୋ ଚ ଅଭିମୁଖଂ ଅୱିରଜ୍ଝନୱସେନ ଜାନାତି। ଏତେନ ଞାତପରିଞ୍ଞାବ୍ୟାପାରମାହ। ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟେତି ଅନିଚ୍ଚାତିପି ଦୁକ୍ଖାତିପି ଅନତ୍ତାତିପି ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଜାନିତବ୍ବେ। ପରିଜାନାତୀତି ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପଂ…ପେ… ଅନିଚ୍ଚଂ ଖଯଟ୍ଠେନା’’ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୧।୪୮) ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଜାନାତି। ଇମିନା ତୀରଣପରିଞ୍ଞାବ୍ୟାପାରମାହ। ପହାତବ୍ବେ ଧମ୍ମେତି ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦିକେ ଯାୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା ସବ୍ବେ ପାପଧମ୍ମେ। ପଜହତି ପକଟ୍ଟତୋ ଜହତି, ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି ଚେୱ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ପହାନପରିଞ୍ଞାବ୍ୟାପାରମାହ। ସା ପନେସା ପଞ୍ଞା ଲୋକିଯାପି ତିପ୍ପକାରା ଲୋକୁତ୍ତରାପି, ତାସଂ ୱିସେସଂ ସଯମେୱାହ। କିଚ୍ଚତୋତି ଅଭିଜାନନୱସେନ ଆରମ୍ମଣକିଚ୍ଚତୋ। ଅସମ୍ମୋହତୋତି ଯଥାବଲଂ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟାଦୀସୁ ସମ୍ମୋହୱିଧମନତୋ। ନିବ୍ବାନମାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତନତୋ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟାଦୀସୁ ୱିଗତସମ୍ମୋହତୋ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଲୋକୁତ୍ତରା ଅସମ୍ମୋହତୋ’’ତି।

୪୫୨। କମ୍ମସ୍ସକତା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଚ ୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତତ୍ତା ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତା, ୱିୱଟ୍ଟକଥା ହେସାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିପସ୍ସନାସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଚ ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଚା’’ତି। ପରତୋ ଘୋସୋତି ପରତୋ ସତ୍ଥୁତୋ, ସାୱକତୋ ୱା ଲବ୍ଭମାନୋ ଧମ୍ମଘୋସୋ। ତେନାହ ‘‘ସପ୍ପାଯଧମ୍ମସ୍ସୱନ’’ନ୍ତି। ତଞ୍ହି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ନ ଯୋ କୋଚି ପରତୋଘୋସୋ। ଉପାଯମନସିକାରୋତି ଯେନ ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହାଦି ସିଜ୍ଝତି, ତାଦିସୋ ପଥମନସିକାରୋ। ଅଯଞ୍ଚ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପଚ୍ଚଯୋତି ନିଯମପକ୍ଖିକୋ, ନ ସବ୍ବସଂଗାହକୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ଯୋନିସୋମନସିକାରସ୍ମିଂଯେୱାତି ଅୱଧାରଣେନ ପରତୋଘୋସମେୱ ନିୱତ୍ତେତି, ନ ପଦଟ୍ଠାନୱିସେସଂ ପଟିଯୋଗୀନିୱତ୍ତନତ୍ଥତ୍ତା ଏୱ-ସଦ୍ଦସ୍ସ।

ଲଦ୍ଧୂପକାରାତି (ଅ। ନି। ଟୀ। ୩।୫।୨୫) ଯଥାରହଂ ନିସ୍ସଯାଦିୱସେନ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯା। ୱିପସ୍ସନାସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଅନୁଗ୍ଗହିତଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀସୁ ଚ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ଅନନ୍ତରସ୍ସ ହି ୱିଧି, ପଟିସେଧୋ ୱା। ଅଗ୍ଗଫଲସମାଧିମ୍ହି ତପ୍ପରିକ୍ଖାରଧମ୍ମେସୁଯେୱ ଚ କେୱଲୋ ଚେତୋପରିଯାଯୋ ନିରୁଢହୋତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ଫଲକ୍ଖଣେତି ଅନନ୍ତରେ କାଲନ୍ତରେ ଚାତି ଦୁୱିଧେ ଫଲକ୍ଖଣେ। ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ସବ୍ବସଂକିଲେସେହି ଚେତୋ ୱିମୁଚ୍ଚତି ଏତାଯାତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଅଗ୍ଗଫଲପଞ୍ଞଂ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସା ଫଲଧମ୍ମା। ତେନାହ ‘‘ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ଫଲଂ ଅସ୍ସାତି। ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ଫଲଂ ଆନିସଂସୋ’’ତି, ସବ୍ବସଂକିଲେସେହି ଚେତସୋ ୱିମୁଚ୍ଚନସଙ୍ଖାତଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନସଞ୍ଞିତଂ ପହାନଂ ଫଲଂ ଆନିସଂସୋ ଚାତି ଯୋଜନା। ଇଧ ଚ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି-ସଦ୍ଦେନ ପହାନମତ୍ତଂ ଗହିତଂ, ପୁବ୍ବେ ପହାଯକଧମ୍ମା, ଅଞ୍ଞଥା ଫଲଧମ୍ମା ଏୱ ଆନିସଂସୋତି ଗଯ୍ହମାନେ ପୁନୱଚନଂ ନିରତ୍ଥକଂ ସିଯା।

ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଫଲାନିସଂସାତି ଏତ୍ଥାପି ଏୱମେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱା ସୀଲସଭାୱତ୍ତା ୱିସେସତୋ ସମାଧିସ୍ସ ଉପକାରା, ତଥା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ଝାନସଭାୱତ୍ତା। ତଥା ହି ସୋ ‘‘ଅପ୍ପନା’’ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ସମ୍ମାସତିସମ୍ମାୱାଯାମା ପନ ସମାଧିପକ୍ଖିଯା ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଅୱସେସା ଧମ୍ମା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି। ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲନ୍ତି ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଂ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ। ସୁତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଆରୋଚନୱସେନ ସହ କଥନଂ ସଂକଥା, ସଂକଥାୱ ସାକଚ୍ଛା। ଇଧ ପନ କମ୍ମଟ୍ଠାନପଟିବଦ୍ଧାତି ଆହ ‘‘କମ୍ମଟ୍ଠାନେ…ପେ… କଥା’’ତି। ତତ୍ଥ କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ଏକୱାରଂ ୱୀଥିଯା ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନଂ ଖଲନଂ, ଅନେକୱାରଂ ପକ୍ଖଲନଂ, ତଦୁଭଯସ୍ସ ୱିଚ୍ଛେଦନୀକଥା ଖଲନପକ୍ଖଲନଚ୍ଛେଦନକଥା। ପୂରେନ୍ତସ୍ସାତି ୱିୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ପାଲେନ୍ତସ୍ସ ବ୍ରୂହେନ୍ତସ୍ସ ଚ। ସୁଣନ୍ତସ୍ସାତି ‘‘ଯଥାଉଗ୍ଗହିତକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଫାତିଂ ଗମିସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱଂ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ। ତେନେୱ ହି ‘‘ସପ୍ପାଯଧମ୍ମସ୍ସୱନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସାତି ଭାୱନାନୁଯୋଗକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ।

ପଞ୍ଚସୁପି ଠାନେସୁ ଅନ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥଜୋତନୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା “ଯଥା ହୀ”ତିଆଦିନା ୱୁଚ୍ଚମାନା ଅମ୍ପୁପମା ଚ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ଉଦକକୋଟ୍ଟକନ୍ତି ଆଲୱାଲଂ। ଥିରଂ କତ୍ୱା ବନ୍ଧତୀତି ଅସିଥିଲଂ ଦଳ୍ହଂ ନାତିମହନ୍ତଂ ନାତିଖୁଦ୍ଦକଂ କତ୍ୱା ଯୋଜେତି। ଥିରଂ କରୋତୀତି ଉଦକସିଞ୍ଚନକାଲେ ତତୋ ତତୋ ୱିସ୍ସରିତ୍ୱା ଉଦକସ୍ସ ଅନିକ୍ଖମନତ୍ଥଂ ଆଲୱାଲଂ ଥିରତରଂ କରୋତି। ସୁକ୍ଖଦଣ୍ଡକୋତି ତସ୍ସେୱ ଅମ୍ବଗଚ୍ଛକସ୍ସ ସୁକ୍ଖୋ ସାଖାସୀସକୋ। କିପିଲ୍ଲିକପୁଟୋତି ତମ୍ବକିପିଲ୍ଲିକକୁଟଜଂ। ଖଣିତ୍ତିନ୍ତି କୁଦାଲଂ। କୋଟ୍ଟକବନ୍ଧନଂ ୱିଯ ସୀଲଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ୱଡ୍ଢନୁପାଯସ୍ସ ମୂଲଭାୱତୋ। ଉଦକସିଞ୍ଚନଂ ୱିଯ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ଭାୱନାଯ ପରିବ୍ରୂହନତୋ। ମରିଯାଦାଯ ଥିରଭାୱକରଣଂ ୱିଯ ସମଥୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଭାୱନାଧିଟ୍ଠାନାଯ ସୀଲମରିଯାଦାଯ ଦଳ୍ହଭାୱାପାଦନତୋ। ସମାହିତସ୍ସ ହି ସୀଲଂ ଥିରତରଂ ହୋତି। ସମୀପେ ୱଲ୍ଲିଆଦୀନଂ ହରଣଂ ୱିଯ କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଖଲନପକ୍ଖଲନଚ୍ଛେଦନଂ ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥଭାୱନାଯ ୱିବନ୍ଧାପନଯନତୋ। ମୂଲଖଣନଂ ୱିଯ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅନୁପସ୍ସନାନଂ ଭାୱନା ତସ୍ସା ୱିବନ୍ଧସ୍ସ ମୂଲକାନଂ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠୀନଂ ପଲିଖଣନତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା ସୁପରିସୁଦ୍ଧସୀଲସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ସପ୍ପାଯଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ତତୋ ଯଥାସୁତେ ଅତ୍ଥେ ସାକଚ୍ଛାସମାପଜ୍ଜନଂ, ତତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିସୋଧନେନ ସମଥନିପ୍ଫତ୍ତି, ତତୋ ସମାହିତସ୍ସ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାପାରିପୂରି। ପରିପୁଣ୍ଣୱିପସ୍ସନୋ ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ପରିବ୍ରୂହେତୀତି ଏୱମେତେସଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ପରମ୍ପରାଯ ସମ୍ମୁଖା ଚ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନତୋ ଅଯମାନୁପୁବ୍ବୀ କଥିତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୪୫୩।ଇଧ କିଂ ପୁଚ୍ଛତୀତି ଇଧ ଏୱଂ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ପାପିତାଯ ଦେସନାଯ “କତି ପନାୱୁସୋ, ଭୱା”ତି ଭୱଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ କୀଦିସଂ ଅନୁସନ୍ଧିଂ ଉପାଦାଯ ପୁଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱ ହି “ମୂଲମେୱ ଗତୋ ଅନୁସନ୍ଧୀ”ତି ୱତ୍ୱା ଅଧିପ୍ପାଯଂ ପକାସେନ୍ତୋ “ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ”ତିଆଦିମାହ। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋତି ହି ଇଧ ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧସଚ୍ଚୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ଜଳଓ ଏୱ। କାମଭୱୋତିଆଦୀସୁ କମ୍ମୋପପତ୍ତିଭେଦତୋ ଦୁୱିଧୋପି ଭୱୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “କାମଭୱୂପଗଂ କମ୍ମ”ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେତଂସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୪୭; ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୨।୬୪୬-୬୪୭) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପୁନବ୍ଭୱସ୍ସାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅପରାପରଂ ଭୱନତୋ ଜାଯନତୋ ପୁନବ୍ଭୱୋତି ଲଦ୍ଧନାମସ୍ସ ୱଟ୍ଟପବନ୍ଧସ୍ସ। ତେନାହ “ଇଧ ୱଟ୍ଟଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମୀ”ତି। ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତୀତି ଭୱଯୋନିଗତିଆଦିୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତହିଂ ତହିଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଭୱାଦିକେ। ଅଭିନନ୍ଦନାତି ତଣ୍ହାଅଭିନନ୍ଦନହେତୁ। ଗମନାଗମନଂ ହୋତୀତିଆଦିନା ଭୱାଦୀସୁ ସତ୍ତାନଂ ଅପରାପରଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଯୋ ଦସ୍ସେତି। ଖଯନିରୋଧେନାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତଖଯସଙ୍ଖାତେନ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧେନ। ଉଭଯମେତଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ପହାନାଭିସମଯଭାୱନାଭିସମଯାନଂ ଅଚ୍ଚାସନ୍ନକାଲତ୍ତା। ୱତ୍ତବ୍ବଂ ତଂ ହେତୁଫଲଧମ୍ମୂପଚାରୱସେନ। ଯଥା ହି ପଦୀପୁଜ୍ଜଲନହେତୁକୋ ଅନ୍ଧକାରୱିଗମୋ, ଏୱଂ ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦହେତୁକୋ ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧୋ, ହେତୁଫଲଧମ୍ମା ଚ ସମାନକାଲାପି ପୁବ୍ବାପରକାଲା ୱିଯ ୱୋହରୀଯନ୍ତି ଯଥା – “ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣ”ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧। ୨୦୪, ୪୦୦; ମ। ନି। ୩।୪୨୦, ୪୨୫, ୪୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୪୩-୪୫; ୨।୪।୬୦; କଥା। ୪୬୫, ୪୬୭) ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନକିରିଯା। ଗମନଂ ଉପଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ଇଧ କାମଭୱେ ପରିନିବ୍ବାନେନ। ଆଗମନଂ ଉପଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ତତ୍ଥ ରୂପାରୂପେସୁ ପରିନିବ୍ବାନେନ। ଗମନାଗମନଂ ଉପଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ସବ୍ବସୋ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭାୱତୋ।

୪୫୪। ୱିୱଟ୍ଟକଥାଯ ପରତୋ ଜୋତିତଂ ପଠମଂ ଝାନଂ ୱିୱଟ୍ଟଂ ପତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ନିରୋଧସାଧକଂ ୱିଭାୱିତୁଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ “କତମଂ ପନାୱୁସୋତି ଇଧ କିଂ ପୁଚ୍ଛତୀ”ତିଆଦି। ତଥା ହି ଅନନ୍ତରଂ ନିରୋଧସମାପଜ୍ଜନକେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଜାନିତବ୍ବାନି ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ସମ୍ପଯୋଗପହାନଙ୍ଗାନି ପୁଚ୍ଛିତାନି। ଅଙ୍ଗୱୱତ୍ଥାନନ୍ତି ଝାନଙ୍ଗୱୱତ୍ଥାନଂ। କୋଟ୍ଠାସପରିଚ୍ଛେଦୋତି ତତ୍ଥ ଲଦ୍ଧମାନଫସ୍ସପଞ୍ଚମକାଦିଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସପରିଚ୍ଛେଦୋ ଜାନିତବ୍ବୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଝାନେ ଏତ୍ତକା ଧମ୍ମା ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ଏତ୍ତକା ନିରୋଧିତାତି ଜାନିତବ୍ବଂ। ଉପକାରାନୁପକାରାନି ଅଙ୍ଗାନୀତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ଉପକାରାନି ଚ ଅନୁପକାରାନି ଚ ଅଙ୍ଗାନି। ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ହି ସୋଳସହି ଞାଣଚରିଯାହି ନୱହି ସମାଧିଚରିଯାହି ଚ ପତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ତଂତଂଞାଣସ୍ସ ସମାଧିଚରିଯାହି ସମତିକ୍କମିତବ୍ବା ଧମ୍ମା ଅନୁପକାରକଙ୍ଗାନି, ସମତିକ୍କମକା ଉପକାରକଙ୍ଗାନି। ତେସଞ୍ଚ ୱସେନ ଯଥାନୁପୁବ୍ବଂ ଉପସନ୍ତୁପସନ୍ତଓଳାରିକଭାୱାଯ ଭୱଗ୍ଗସମାପତ୍ତିଯା ସଙ୍ଖାରାୱସେସସୁଖୁମତଂ ପତ୍ତା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ କାଲଂ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତସ୍ସାତି ନିରୋଧସ୍ସ। ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯନ୍ତି ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯସଦିସଂ। ନ ହି ନିରୋଧସ୍ସ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଯଞ୍ଚ ତଦା ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ତଥା ନିରୁଜ୍ଝନଂ, ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରହେତୁକାଯ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିଯା ଅହୋସୀତି ସା ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଛ ସମାପତ୍ତିଯୋତି ସୁତ୍ତନ୍ତନଯେନ ୱୁତ୍ତସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକସଂୱଣ୍ଣନାତି କତ୍ୱା। “ସତ୍ତ ସମାପତ୍ତିଯୋ”ତି ପନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଇଦଂ “ଚତୁରଙ୍ଗିକ”ନ୍ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ନଯଂ ୱା ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ଆଦିଅନ୍ତଦସ୍ସନୱସେନ ନଯଦସ୍ସନଂ କତ୍ୱା।

୪୫୫। ଏୱଂ ନିରୋଧସ୍ସ ପାଦକଂ ୱିଭାୱେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅନ୍ତୋନିରୋଧେ ଅନୁପବନ୍ଧଭାୱତୋ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପସାଦାନଂ ପଚ୍ଚଯପୁଚ୍ଛନେ ପଠମଂ ତାୱ ତେ ସରୂପତୋ ଆୱେଣିକତୋ ଆୱେଣିକୱିସଯତୋ ପଟିସ୍ସରଣତୋ ଚ ପୁଚ୍ଛନୱସେନ ପାଳିଇ ପୱତ୍ତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ୱିଞ୍ଞାଣନିସ୍ସଯେ ପଞ୍ଚ ପସାଦେ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ”ତି ଆହ। ଗୋଚରୱିସଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାମଂ ତବ୍ବହୁଲଚାରିତାପେକ୍ଖଂ ଗୋଚରଗ୍ଗହଣଂ, ଅନଞ୍ଞତ୍ଥଭାୱାପେକ୍ଖଂ ୱିସଯଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଅତ୍ଥେୱ

ଗୋଚରୱିସଯଭାୱାନଂ ୱିସେସୋ, ୱିୱରିଯମାନଂ ପନ ଉଭଯମ୍ପି ଆରମ୍ମଣସଭାୱମେୱାତି ଆହ ‘‘ଗୋଚରଭୂତଂ ୱିସଯ’’ନ୍ତି। ଏକେକସ୍ସାତି ଏକୋ ଏକସ୍ସ, ଅଞ୍ଞୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ଏକ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଇତ୍ଥେକେ ଅଭିୱଦନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୭) ୱିଯ। ସଚେ ହୀତିଆଦି ଅଭୂତପରିକପ୍ପନୱଚନମେତଂ। ତତ୍ଥ ସମୋଧାନେତ୍ୱାତି ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା। ୱିନାପି ମୁଖେନାତିଆଦିନା ଅତ୍ଥସଲ୍ଲାପିକନିଦସ୍ସନଂ ନାମ ଦସ୍ସେତି। ଯଥା ୱିଞ୍ଞାଣାଧିଟ୍ଠିତମେୱ ଚକ୍ଖୁ ରୂପଂ ପସ୍ସତି, ନ କେୱଲଂ, ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁନିସ୍ସଯମେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ତଂ ପସ୍ସତି, ନ ଇତରନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚକ୍ଖୁପସାଦେ ଉପନେହୀ’’ତି। ତେନ ତେସଂ ତତ୍ଥ ସଂହଚ୍ଚକାରିତଂ ଦସ୍ସେତି। ଯଦି ୱା ନୀଲଂ ଯଦି ୱା ପୀତକନ୍ତି ଇଦଂ ନୀଲପୀତାଦିସଭାୱଜାନନମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ନୀଲଂ ପୀତକନ୍ତି ପଜାନନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନତ୍ଥେୱ ଅୱିକପ୍ପକଭାୱତୋ। ଏତେସଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ। ନିସ୍ସଯସୀସେନ ନିସ୍ସିତପୁଚ୍ଛା ହେସା, ଏୱଞ୍ହି ୱିସଯାନୁଭୱନଚୋଦନା ସମତ୍ଥିତା ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୀ’’ତିଆଦି। ଯଥାସକଂ ୱିସଯଂ ରଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ଅନୁଭୱିତୁଂ ଅସମତ୍ଥାନି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି, ତତ୍ଥ ସମତ୍ଥତାଯେୱ ଚ ନତ୍ଥି, ନ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥତୋ ପଟିସରନ୍ତାନି ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କିଂ ଏତାନି ପଟିସରନ୍ତୀ’’ତି। ଜୱନମନୋ ପଟିସରଣନ୍ତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଂ ଇତରଞ୍ଚ ସାଧାରଣତୋ ୱତ୍ୱା ପୁନ ଯାଯ’ସ୍ସ ରଜ୍ଜନାଦିପୱତ୍ତିଯା ପଟିସରଣତା, ସା ସୱିସେସା ଯତ୍ଥ ଲବ୍ଭତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନମନୋ ୱା’’ତି ଆହ। ଏତସ୍ମିଂ ପନ ଦ୍ୱାରେତି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଜୱନଂ ରଜ୍ଜତି ୱା ଦୁସ୍ସତି ୱା ମୁଯ୍ହତି ୱା, ଯତୋ ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞାଣାଦିଅସଂୱରୋ ପୱତ୍ତତି।

ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ଜୱନମନସ୍ସେୱ ପଟିସରଣଭାୱେ। ଦୁବ୍ବଲଭୋଜକାତି ହୀନସାମତ୍ଥିଯା ରାଜଭୋଗ୍ଗା। ସେୱକାନଂ ଗଣନାଯ ଯୋଜିତଦିୱସେ ଲବ୍ଭମାନକହାପଣୋ ଯୁତ୍ତିକହାପଣୋ। ଅନ୍ଦୁବନ୍ଧନେନ ବଦ୍ଧସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନ ଲବ୍ଭମାନକହାପଣୋ ବନ୍ଧକହାପଣୋ। କିଞ୍ଚି ପହରନ୍ତେ ମା ପହରନ୍ତୂତି ପଟିକ୍ଖିପତୋ ଦାତବ୍ବଦଣ୍ଡୋ ମାପହାରକହାପଣୋ। ସୋ ସବ୍ବୋପି ପରିତ୍ତକେସୁ ଗାମିକମନୁସ୍ସେସୁ ତଥା ଲବ୍ଭମାନୋ ଏତ୍ତକୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅଟ୍ଠକହାପଣୋ ୱା’’ତିଆଦି। ସତୱତ୍ଥୁକନ୍ତି ସତକରୀସୱତ୍ଥୁକଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି। ତତ୍ଥାତିଆଦି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ।

୪୫୬।ଅନ୍ତୋନିରୋଧସ୍ମିଂ ପଞ୍ଚ ପସାଦେତି ନିରୋଧସମାପନ୍ନସ୍ସ ପୱତ୍ତମାନେ ପଞ୍ଚ ପସାଦେ। କିରିଯମଯପୱତ୍ତସ୍ମିନ୍ତି ଜୱନାଦିକିରିଯାନିବ୍ବତ୍ତକଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ। ବଲୱପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀତି ପଚ୍ଛାଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଭାୱେନ ବଲୱପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଟିଚ୍ଚାତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯୱସେନ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ପଞ୍ଚୱିଧୋପି ପସାଦୋ ତିଟ୍ଠତି। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ୱିନା ନ ତିଟ୍ଠତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯରହିତସ୍ସ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନରୂପକଲାପସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣେନ ଜୀୱିତେନ ଅନୁପାଲିତା ଏୱ ଉସ୍ମା ପୱତ୍ତତି, ନ ତେନ ଅନନୁପାଲିତା, ତସ୍ମା ଉସ୍ମା ଆଯୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠତି। ଜାଲସିଖଂ ପଟିଚ୍ଚ ଆଭା ପଞ୍ଞାଯତୀତି ଜାଲସିଖାସଙ୍ଖାତଭୂତସଙ୍ଘାତଂ ସହେୱ ପୱତ୍ତମାନଂ ନିସ୍ସାଯ ‘‘ଆଭା’’ତି ଲଦ୍ଧନାମା ୱଣ୍ଣଧାତୁ ‘‘ଉଜ୍ଜଲତି, ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମତି, ରୂପଗତାନି ଚ ୱିଦଂସେତୀ’’ତିଆଦୀହି ପକାରେହି ଞାଯତି। ତଂ ଆଲୋକଂ ପଟିଚ୍ଚାତି ତଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଆଲୋକଂ ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭିତ୍ୱା। ଜାଲସିଖା ପଞ୍ଞାଯତୀତି ‘‘ଅପ୍ପିକା, ମହତୀ, ଉଜୁ, କୁଟିଲା’’ତିଆଦିନା ପାକଟା ହୋତି।

ଜାଲସିଖାୱିଯ କମ୍ମଜତେଜୋ ନିସ୍ସଯଭାୱତୋ। ଆଲୋକୋ ୱିଯ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ତନ୍ନିସ୍ସିତଭାୱତୋ। ଇଦାନି ଉପମୋପମିତବ୍ବାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଜାଲସିଖା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଲୋକଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଇମିନା ଯଥା ଜାଲସିଖାଯ ସହେୱ ଆଲୋକୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ କମ୍ମଜୁସ୍ମନା ସହେୱ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଜାଲସିଖାସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ତସ୍ସା ସତିଯେୱ ହୋନ୍ତୋ ଆଲୋକୋ ତାଯ ଉପ୍ପାଦିତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ତନା ଜନିତଆଲୋକେନେୱା’’ତି। ଉସ୍ମା ନାମେତ୍ଥ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନା ତେଜୋଧାତୁ ତନ୍ନିସ୍ସିତଞ୍ଚ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ତଦନୁପାଲକଞ୍ଚାତି ଆହ ‘‘କମ୍ମଜମହାଭୂତସନ୍ନିସ୍ସିତେନ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ଉସ୍ମାଯ ଅନୁପାଲନ’’ନ୍ତି। ନ କେୱଲଂ ଖଣଟ୍ଠିତିଯା ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ପବନ୍ଧାନୁପଚ୍ଛେଦସ୍ସପି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱସ୍ସସତମ୍ପି କମ୍ମଜତେଜପୱତ୍ତଂ ପାଲେତୀ’’ତି। ଉସ୍ମା ଆଯୁନୋ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତୋ ସେସଭୂତସହିତୋ ଏୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ମହାଭୂତାନୀ’’ତି। ତଥା ଆଯୁପି ସହଜାତରୂପଂ ପାଲେନ୍ତମେୱ ଉସ୍ମାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମହାଭୂତାନି ପାଲେତୀ’’ତି।

୪୫୭। ଆଯୁ ଏୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯାଦିୱସେନ ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପାଲନୱସେନ ସଙ୍ଖରଣତୋ ଆଯୁସଙ୍ଖାରୋ। ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ ପନ ଅନେକସତସହସ୍ସଭେଦେସୁ ରୂପକଲାପେସୁ ପୱତ୍ତିଯା ଅନେକଭେଦନ୍ତି କତ୍ୱା। ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୀତି ୱେଦନିଯା ଯଥା ‘‘ନିଯ୍ୟାନିକା’’ତି। ତେନାହ ‘‘ୱେଦନା ଧମ୍ମାୱା’’ତି। ସୁଖାଦିଭେଦଭିନ୍ନତ୍ତା ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ। ଇମେସଂ ଆଯୁସଙ୍ଖାରୱେଦନାନଂ ଏକନ୍ତନିରୋଧଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ମରଣେନ ଭୱିତବ୍ବଂ ୱେଦନାଯ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା। ଆଯୁସଙ୍ଖାରାନଂ ତଥା ଅନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ନିରୋଧସ୍ସ ସମାପଜ୍ଜନମେୱ ନ ସିଯା, କୁତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ପାଠଇଯଂ ‘‘ତେ ଚ ହାୱୁସୋ’’ତିଆଦି। ୱୁଟ୍ଠାନଂ ପଞ୍ଞାଯତି ସଞ୍ଞାୱେଦନାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଯୋ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉକ୍କଣ୍ଠିତ୍ୱାତି ନାନାରମ୍ମଣାପାତତୋ ନିବ୍ବିନ୍ଦିତ୍ୱା। ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲୱସେନାତି ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ କାଲେ ସମ୍ପତ୍ତେ।

ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯାତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯଭୂତା । ଜାଲାପୱତ୍ତଂ ୱିଯ ଅରୂପଧମ୍ମା ତେଜୁସ୍ସଦଭାୱତୋ ୱିସଯୋଭାସନତୋ ଚ। ଉଦକପ୍ପହାରୋ ୱିଯ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୋ। ପିହିତଅଙ୍ଗାରା ୱିଯ ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉସ୍ମାମତ୍ତତାଯ ଅନୋଭାସନତୋ । ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲାଗମନନ୍ତି ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲସ୍ସ ଉପଗମନଂ। ଅନୁରୂପପତ୍ତିୱସେନେୱ ରୂପପୱତ୍ତିଗ୍ଗହଣଂ। ଇମଂ ରୂପକାଯଂ ଜହନ୍ତୀତି ଇମସ୍ମା ରୂପକାଯା କଳେୱରା ୱିଗଚ୍ଛନ୍ତି ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି।

କାଯେନ ସଙ୍ଖରୀଯନ୍ତୀତି କାଯସଙ୍ଖାରା ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତାଯ। ୱାଚଂ ସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ୱଚୀସଙ୍ଖାରା। ୱିତକ୍କେତ୍ୱା ୱିଚାରେତ୍ୱା ହି ୱାଚଂ ଭିନ୍ଦତି କଥେତି। ଚିତ୍ତେନ ସଙ୍ଖରୀଯନ୍ତୀତି ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରା ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତୋ। ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରନିରୋଧଚୋଦନାଯ ରୂପନିରୋଧୋ ୱିଯ ଚିତ୍ତନିରୋଧୋ ଅଚୋଦିତୋ ତେସଂ ତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତାତି ନ ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତନିରୋଧୋ ଏକନ୍ତିକୋ ୱିତକ୍କାଦିନିରୋଧେ ତଦଭାୱତୋ। ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱାଚା ଅନିରୁଦ୍ଧା ହୋତୀ’’ତି, ତମ୍ପି ନ। ୱାଚଂ ସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ହି ୱଚୀସଙ୍ଖାରା, ତେସୁ ନିରୁଦ୍ଧେସୁ କଥଂ ୱାଚାଯ ଅନିରୋଧୋ। ଚିତ୍ତଂ ପନ ନିରୁଦ୍ଧେସୁପି ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରେସୁ ତେହି ଅନଭିସଙ୍ଖତତ୍ତା ୱିତକ୍କାଦିନିରୋଧୋ ୱିଯ ପୱତ୍ତତିଯେୱାତି ଅଯମେତ୍ଥ ପରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମଂ କତଂ ଭୱେଯ୍ଯ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଚ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅନପଗତତ୍ତା ତେ ଜୀୱନ୍ତି ଏୱ ନାମାତି। ବ୍ଯଞ୍ଜନେ ଅଭିନିୱେସଂ ଅକତ୍ୱାତି ‘‘ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରା ନିରୁଦ୍ଧା’’ତି ୱଚନତୋ ତେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ନ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ନେଯ୍ଯତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତଂ ‘‘ନୀତତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଅଭିନିୱେସଂ ଅକତ୍ୱା। ଆଚରିଯାନଂ ନଯେ ଠତ୍ୱାତି ପରମ୍ପରାଗତାନଂ ଆଚରିଯାନଂ ଅଧିପ୍ପାଯେ ଠତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବୋତି ସୁତ୍ତନ୍ତରାଗମତୋ ସୁତ୍ତନ୍ତରପଦସ୍ସ ଅୱିପରୀତୋ ଅତ୍ଥୋ ୱୀମଂସିତବ୍ବୋ। ଯଥା ହି ‘‘ଅସଞ୍ଞଭୱୋ’’ତି ୱଚନତୋ ‘‘ସଞ୍ଞାୱ ତତ୍ଥ ନତ୍ଥି, ଇତରେ ପନ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ସନ୍ତୀ’’ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ନ ଗଯ୍ହତି। ଯଥା ଚ ‘‘ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନ’’ନ୍ତି ୱଚନତୋ ‘‘ସଞ୍ଞାୱ ତତ୍ଥ ତାଦିସୀ, ନ ଫସ୍ସାଦଯୋ’’ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ନ ଗଯ୍ହତି ସଞ୍ଞାସୀସେନ ଦେସନାତି କତ୍ୱା, ଏୱମିଧାପି ‘‘ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରା ନିରୁଦ୍ଧା’’ତି, ‘‘ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧୋ’’ତି ଚ ଦେସନାସୀସମେୱ। ସବ୍ବେପି ପନ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ତତ୍ଥ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତେୱାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅୱିପରୀତୋ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତଥାପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରେନ ସବ୍ବେସଂଯେୱ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ତତ୍ଥ ନିରୁଜ୍ଝନତୋ। ଏତେନ ଯଂ ପୁବ୍ବେ ‘‘ଅଞ୍ଞତ୍ତା, ତଦଭାୱତୋ’’ତି ଚ ଯୁତ୍ତିୱଚନଂ, ତଦଯୁତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପାଯାନୱବୋଧତୋତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ଥୋ ହି ପଟିସରଣଂ, ନ ବ୍ଯଞ୍ଜନ’’ନ୍ତି।

ଉପହତାନୀତି ବାଧିତାନି। ମକ୍ଖିତାନୀତି ଧଂସିତାନି। ଆରମ୍ମଣଘଟ୍ଟନାଯ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ କିଲମଥୋ ଚକ୍ଖୁନା ଭାସୁରରୂପସୁଖୁମରଜଦସ୍ସନେନ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ତଥା ହି ଉଣ୍ହକାଲେ ପୁରତୋ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ଜଲନ୍ତେ ଖରସ୍ସରେ ଚ ପଣୱେ ଆକୋଟିତେ ଅକ୍ଖୀନି ଭେଦାନି ୱିଯ ନ ସହନ୍ତି ସୋତାନି ‘‘ସିଖରେନ ୱିଯ ଅଭିହଞ୍ଞନ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ତାରୋ ହୋନ୍ତି।

୪୫୮। ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମେୱ ରୂପୱିରାଗଭାୱନାୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଅରୂପଜ୍ଝାନନ୍ତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଧମ୍ମସେନାପତି ‘‘ସୁଖସ୍ସ ଚ ପହାନା’’ତିଆଦିନା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ଅପଗମନେନ ୱିଗମେନ ପଚ୍ଚଯା ଅପଗମନପଚ୍ଚଯା ସୁଖାଦିପ୍ପହାନାନି। ଅଧିଗମପଚ୍ଚଯା ପନ କସିଣେସୁ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ହେଟ୍ଠିମା ତଯୋ ଚ ଆରୁପ୍ପା। ନ ହି ସକ୍କା ତାନି ଅନଧିଗନ୍ତ୍ୱା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନମଧିଗନ୍ତୁଂ। ନିରୋଧତୋ ୱୁଟ୍ଠାନକଫଲସମାପତ୍ତିନ୍ତି ନିରୋଧତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଭୂତଂ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାସମୁଦାଗତଫଲସମାପତ୍ତିଂ। ସା ହି ‘‘ଅନିମିତ୍ତା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ସମଥନିସ୍ସନ୍ଦୋ ଅଭିଞ୍ଞା, ମେତ୍ତାକରୁଣାମୁଦିତାବ୍ରହ୍ମୱିହାରନିସ୍ସନ୍ଦୋ ଉପେକ୍ଖାବ୍ରହ୍ମୱିହାରୋ, କସିଣନିସ୍ସନ୍ଦୋ ଆରୁପ୍ପା, ସମଥୱିପସ୍ସନାନିସ୍ସନ୍ଦୋ ନିରୋଧସମାପତ୍ତି, ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାଯ ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଭୂତଂ ସାମଞ୍ଞଫଲନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିପସ୍ସନାନିସ୍ସନ୍ଦାଯ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା’’ତି। ଆରମ୍ମଣା ନାମ ସାରମ୍ମଣଧମ୍ମାନଂ ୱିସେସତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନନ୍ତି ରୂପାଦୀନଂ ସବ୍ବାରମ୍ମଣାନ’’ନ୍ତି। ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚି ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅନିମିତ୍ତା, ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୂତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବନିମିତ୍ତାପଗତାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା’’ତି। ଫଲସମାପତ୍ତିସହଜାତଂ ମନସିକାରଂ ସନ୍ଧାଯାହ, ନ ଆୱଜ୍ଜନମନସିକାରଂ। ନ ହେତ୍ଥ ତସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ ଅନୁଲୋମାନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ।

ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେତି ଇଧ ୱୁତ୍ତନିରୋଧସ୍ସ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନାନଂ ଗହିତାନଂ ଇମସ୍ମିଂ ପରିଯୋସାନସ୍ସ ଗହିତଟ୍ଠାନେ। ଦ୍ୱୀହି ବଲେହୀତି ସମଥୱିପସ୍ସନାବଲେହି। ତଯୋ ଚ ସଙ୍ଖାରାନନ୍ତି କାଯସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ। ସୋଳସହି ଞାଣଚରିଯାହୀତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା, ଦୁକ୍ଖା, ଅନତ୍ତା, ନିବ୍ବିଦା, ୱିରାଗା, ନିରୋଧା, ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗା, ୱିୱଟ୍ଟାନୁପସ୍ସନା, ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ…ପେ… ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତୀତି ଇମାହି ସୋଳସହି ଞାଣଚରିଯାହି। ନୱହି ସମାଧିଚରିଯାହୀତି ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧିଆଦୀହି ନୱହି ସମାଧିଚରିଯାହି। ଯୋ ଯଥାୱୁତ୍ତାସୁ ଚରିଯାସୁ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱସୀଭାୱୋ, ସା ୱସୀଭାୱତାପଞ୍ଞା। ଅସ୍ସା ସା କଥିତାତି ଯୋଜନା। ୱିନିଚ୍ଛଯକଥାତି ୱିନିଚ୍ଛଯୱସେନ ପୱତ୍ତା ଅଟ୍ଠକଥା କଥିତା। ତସ୍ମା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨। ୮୬୮-୮୬୯) ତଂସଂୱଣ୍ଣନାଯଞ୍ଚ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୨।୮୬୮) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

ୱଲଞ୍ଜନସମାପତ୍ତି ଅରିୟୱିହାରୱସେନ ୱିହରଣସମାପତ୍ତି। ଠିତିୟାତି ଏତ୍ଥ ପବନ୍ଧଟ୍ଠିତି ଅଧିପ୍ପେତା, ନ ଖଣଟ୍ଠିତି। କସ୍ମା? ସମାପଜ୍ଜନତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଠିତିୟାତି ଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥ’’ନ୍ତି। ଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦୋତି ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ସମାପତ୍ତିୟା ୱୀତିନାମେସ୍ସାମୀତି ପଗେୱ କାଲପରିଚ୍ଛେଦୋ। ରୂପାଦିନିମିତ୍ତୱସେନାତି କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତଗତିନିମିତ୍ତେସୁ ୟଥାରହଂ ଲବ୍ଭମାନରୂପାଦିନିମିତ୍ତୱସେନ। ତତ୍ଥ ୟସ୍ମା କମ୍ମନିମିତ୍ତେ ଛବ୍ବିଧମ୍ପି ଆରମ୍ମଣଂ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ‘‘ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସବ୍ବେସଂ ଆରମ୍ମଣାନଂ ଏକଜ୍ଝଂ, ଏକନ୍ତତୋ ୱା ମନସିକାତବ୍ବତୋ। ଲକ୍ଖଣୱଚନଞ୍ହେତଂ ୟଥା ‘‘ଦାତବ୍ବମେତଂ ଭେସଜ୍ଜଂ, ୟଦି ମେ ବ୍ୟାଧିତା ସିୟୁ’’ନ୍ତି।

୪୫୯ ।ନୀଲମ୍ପି ସଞ୍ଜାନାତୀତିଆଦିନା ନୀଲାଦିଗ୍ଗହଣମୁଖେନ ତଂୱଣ୍ଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ସଞ୍ଜାନନଂ ଅୱେରାଦିଭାୱମନସିକରଣଂ ଜୋତିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏତସ୍ମିଞ୍ହି ଠାନେ ଅପ୍ପମାଣା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି କଥିତା’’ତି। ଏତ୍ଥ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞଂ କଥିତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଏତ୍ଥ ସୁଞ୍ଞତା’’ତି, ‘‘ଏତ୍ଥ ଅନିମିତ୍ତା’’ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ନ୍ତି ‘‘ଇଧ ଅଞ୍ଞଂ ଅଭିନୱଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ଅତ୍ଥୱଚନଂ। ଏତାତି ଅପ୍ପମାଣଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଆଦୟୋ। ଏକନାମକାତି ଏକେକନାମକା, ୟେ ନାନାବ୍ୟଞ୍ଜନାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ଏକୋ ଧମ୍ମୋତି ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତି। ଚତୁନାମକୋତି ଅପ୍ପମାଣଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଆଦିନାମକୋ। ଏତନ୍ତି ଏତମତ୍ଥଂ। ଅପ୍ପମାଣାତି ଅନୋଧିସୋ, ଓଧିସୋପି ୱା ‘‘ଏତ୍ତକା’’ତି ଅପରିମିତା। ଅସେସେତ୍ୱାତି ଅସୁଭସମାପତ୍ତି ୱିୟ ଏକସ୍ସେୱ ଅଗ୍ଗହଣତୋ।

କିଞ୍ଚାପି ଅସୁଭନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣମ୍ପି କିଞ୍ଚନଂ ହୋତି, ଆରମ୍ମଣସଙ୍ଘଟ୍ଟନସ୍ସ କିଞ୍ଚନସ୍ସ ଅସୁଭସମାପତ୍ତୀନମ୍ପି ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ସବିମ୍ବଂ ୱିୟ ୱିଗ୍ଗହଂ କିଞ୍ଚନଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି, ନ ତଥା ଇମସ୍ସାତି। ନନୁ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରପଠମାରୁପ୍ପାନମ୍ପି ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଭୂତଂ କିଞ୍ଚି ଆରମ୍ମଣଂ ନତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ଅୟଂ ପନ ପଠମାରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିୟ ନ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଭୂତଆରମ୍ମଣତାୟ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା। ଅତ୍ତେନାତି ଅତ୍ତନା। ଭୱତି ଏତେନ ଅତ୍ତାତି ଅଭିଧାନଂ ବୁଦ୍ଧି ଚାତି ଭାୱୋ, ଅତ୍ତା। ଭାୱ-ସଦ୍ଦୋପି ଅତ୍ତପରିୟାୟୋତି ଆହ ‘‘ଭାୱପୋସପୁଗ୍ଗଲାଦିସଙ୍ଖାତେନା’’ତି। ନେସଂ ଅପ୍ପମାଣସମାଧିଆଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ। ‘‘ନାନତା ପାକଟାୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ନାନତ୍ତଂ ଭୂମିତୋ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅତ୍ଥୋ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିତ୍ତାଦିଭାୱେନ ଅତୀତାଦିଭାୱେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିଭାୱେନ ଚ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଏତିସ୍ସାତି ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଫଲସମାପତ୍ତିଭାୱତୋ।

ଏତ୍ତକୋତି ରାଗାଦୀହି ସଂକିଲିଟ୍ଠତାୟ ଏତ୍ତକପ୍ପମାଣୋ, ଉତ୍ତାନୋ ପରିତ୍ତଚେତସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବାନମ୍ପି ଅପ୍ପମାଣମେୱ ପମାଣକରଣାନଂ ଅଭାୱେନାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅକୁପ୍ପାତି ଅରହତ୍ତଫଲଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ପଟିପକ୍ଖେହି ଅକୋପନୀୟତାୟ। କିଞ୍ଚତୀତି କତ୍ତରି ପଠିତୋ ଧାତୁ ମଦ୍ଦନତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘କିଞ୍ଚତି ମଦ୍ଦତୀ’’ତି। ତସ୍ସ ପୟୋଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମନୁସ୍ସା କିରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ସମୂହାଦିଘନୱସେନ ସକିଚ୍ଚପରିଚ୍ଛେଦତାୟ ଚ ସୱିଗ୍ଗହା ୱିୟ ଉପଟ୍ଠିତା ସଙ୍ଖାରା ନିଚ୍ଚାଦିଗ୍ଗାହସ୍ସ ୱତ୍ଥୁତାୟ ‘‘ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତଂ ସୁଖାଦିନିମିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିପସ୍ସନା ପନ ତତ୍ଥ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗଂ କରୋନ୍ତୀ ନିଚ୍ଚାଦିଗ୍ଗାହଂ ୱିଧମେନ୍ତୀ ‘‘ନିମିତ୍ତଂ ସମୁଗ୍ଘାତେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା ଘନନିମିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭୂତସ୍ସ ଅଭାୱା। ନ ଗହିତାତି ଏକତ୍ଥପଦନିଦ୍ଦେସେ ପାଠଇୟଂ କସ୍ମା ନ ଗହିତା? ସାତି ସୁଞ୍ଞତା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଅପ୍ପମାଣାଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସେସୁ। ଆରମ୍ମଣୱସେନାତି ଆରମ୍ମଣୱସେନପି ଏକତ୍ଥା, ନ କେୱଲଂ ସଭାୱସରସତୋୱ। ଇମିନା ପରିୟାୟେନାତି ଅପ୍ପମାଣତୋତିଆଦିନା ଆରମ୍ମଣତୋ ଲଦ୍ଧପରିୟାୟେନ। ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଦିସଦ୍ଦପୱତ୍ତିହେତୁତୋ ଅଞ୍ଞେନ ହେତୁନା ଅପ୍ପମାଣାତିସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିୟଂ ଏତସ୍ସ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିୟା ହୋନ୍ତି। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଇମିନା ପରିୟାୟେନାତି ଇମିନା ତାୟ ତାୟ ସମଞ୍ଞାୟ ୱୋହରିତବ୍ବତାପରିୟାୟେନ। ସଚ୍ଚାନଂ ଦସ୍ସନମୁଖେନ ୱଟ୍ଟୱସେନ ଉଟ୍ଠିତଦେସନଂ ଅରହତ୍ତେନ କୂଟଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୟଥାନୁସନ୍ଧିନାୱ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠପେସି। ୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ମହାୱେଦଲ୍ଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୪। ଚୂଳଅୱେଦଲ୍ଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୬୦। ଅୟଂ ଦେସନା ୟସ୍ମା ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତା, ତସ୍ମା ପୁଚ୍ଛକୱିସ୍ସଜ୍ଜକେ ପୁଚ୍ଛାନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ସମୁଦାୟତୋ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘କୋ ପନାୟ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପାସକତ୍ତନ୍ତି ଅମଗ୍ଗାଗତଂ ଉପାସକତ୍ତଂ। ତେସନ୍ତି ଏକାଦସନହୁତାନଂ। ମଗ୍ଗାଗତେନ ଉପସମେନ ସନ୍ତିନ୍ଦ୍ରିୟୋ ସନ୍ତମାନସୋ।

‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଅଜ୍ଜ ଭୱିସ୍ସତି ଅୟ୍ୟପୁତ୍ତୋ’’ତି ୱୀଥିଂ ଓଲୋକୟମାନା। ଓଲମ୍ବନତ୍ଥନ୍ତି ତସ୍ସ ହତ୍ଥାୱଲମ୍ବନତ୍ଥଂ ପୁବ୍ବାଚିଣ୍ଣୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ହତ୍ଥଂ ପସାରେସି। ବହିଦ୍ଧାତି ଅତ୍ତନା ଅଞ୍ଞଂ ୱିସଭାଗୱତ୍ଥୁଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ପରିଭେଦକେନାତି ପେସୁଞ୍ଞୱାଦିନା।

ଅଧିଗମପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ "ନ ପକାସେତବ୍ବୋ"ତି ଚିନ୍ତେସି। ପୁନ ତଂ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତୋ "ସଚେ ଖୋ ପନାହ"ନ୍ତିଆଦିଂ ଚିନ୍ତେସି। ଏସୋ ଧମ୍ମୋତି ଏସୋ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମୋ। ୱିୱଟ୍ଟଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଉପଚିତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ କୁସଲଂ ଉପନିସ୍ସଯୋ। "ଯଦି ମେ ଉପନିସ୍ସଯୋ ଅତ୍ଥି, ସକ୍କା ଏତଂ ପଟିଲଦ୍ଧୁଂ। ସଚେପି ନତ୍ଥି, ଆଯତିଂ ଉପନିସ୍ସଯୋ ଭୱିସ୍ସତୀ"ତି ଚିରକାଲପରିଭାୱିତାଯ ଘଟେ ପଦୀପଜାଲା ୱିଯ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଦିପ୍ପମାନାଯ ହେତୁସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚୋଦିଯମାନା ଆହ "ଏୱଂ ସନ୍ତେ ମଯ୍ହଂ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଅନୁଜାନାଥା"ତି।

ଲାଭସକ୍କାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ସୁଚିରକାଲଂ କତୂପଚିତପୁଞ୍ଞତାଯ। ଅଭିନୀହାରସମ୍ପନ୍ନତ୍ତାତି ସୁଜାତତ୍ଥେରସ୍ସ ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅଗ୍ଗସାୱକସ୍ସ ନିପଚ୍ଚକାରଂ କତ୍ୱା – "ତୁମ୍ହେହି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସ୍ସ ଭାଗୀ ଅସ୍ସ"ନ୍ତି ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା କତପତ୍ଥନାସଙ୍ଖାତସମ୍ପନ୍ନାଭିନୀହାରତ୍ତା। ନାତିଚିରଂ କିଲମିତ୍ୱାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଭାୱେନ୍ତୀ ୱିପସ୍ସନାଯ ପରିପାକୱସେନ ଚିରଂ ନ କିଲମିତ୍ୱା। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ "ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିଯଗମନେନାତି ପବ୍ବଜନତ୍ଥଂ ଗମନତୋ ଦୁତିଯଗମନେନ।

ଉପନେତ୍ୱାତି ପଞ୍ହସ୍ସ ଅତ୍ଥଭାୱେନ ଉପନେତ୍ୱା। ସକ୍କାଯନ୍ତି ସକାଯଂ। ଉପନିକ୍ଖିତ୍ତଂ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ଥୁଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛମାନା, ୱିଯ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୀ ୱିଯ। ଏକୋ ଏୱ ପାସୋ ଏତିସ୍ସାତି ଏକପାସକା, ଗଣ୍ଠି। ସା ହି ସୁମୋଚିଯା, ଅନେକପାସା ପନ ଦୁମ୍ମୋଚିଯା, ଏକପାସଗ୍ଗହଣଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ ସୁକରଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ । ପଟିସମ୍ଭିଦାୱିସଯେ ଠତ୍ୱାତି ଏତେନ ଥେରିଯା ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦତଂ ଦସ୍ସେତି। ପଚ୍ଚଯଭୂତାତି ଆରମ୍ମଣାଦିୱସେନ ପଚ୍ଚଯଭୂତା।

ଥେରିଯା ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅୱିସଯତାଯ ୱିସାଖୋ "ନ ସକ୍କା"ତିଆଦିନା ଚିନ୍ତେସୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଚ୍ଚୱିନିବ୍ଭୋଗପଞ୍ହବ୍ୟାକରଣେନାତି ସଚ୍ଚପରିଯାପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ ଅଞ୍ଞାନଞ୍ଞତ୍ଥନିଦ୍ଧାରଣଭେଦନାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱିନିବ୍ଭୋଗପଞ୍ହସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନ। ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନୀତି ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯସଚ୍ଚାନି। ପଟିନିୱତ୍ତେତ୍ୱାତି ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା। ଗଣ୍ଠିପଞ୍ହନ୍ତି ଦୁବ୍ବିନିବ୍ବେଧତାଯ ଗଣ୍ଠିଭୂତଂ ପଞ୍ହଂ।

ନ ତଂଯେୱ ଉପାଦାନଂ ତେ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଏକଦେସସ୍ସ ସମୁଦାଯତାଭାୱତୋ, ସମୁଦାଯସ୍ସ ଚ ଏକଦେସତାଭାୱତୋ। ନାପି ଅଞ୍ଞତ୍ର ପଞ୍ଚହି ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେହି ଉପାଦାନଂ ତସ୍ସ ତଦେକଦେସଭାୱତୋ। ନ ହି ଏକଦେସୋ ସମୁଦାଯୱିନିମୁତ୍ତୋ ହୋତି। ଯଦି ହି ତଞ୍ଞେୱାତିଆଦିନା ଉଭଯପକ୍ଖେପି ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତି। ରୂପାଦିସଭାୱମ୍ପୀତି ରୂପୱେଦନାସଞ୍ଞାୱିଞ୍ଞାଣସଭାୱମ୍ପି, ଫସ୍ସଚେତନାଦିସଭାୱମ୍ପି ଉପାଦାନଂ ସିଯା। ଅଞ୍ଞତ୍ର ସିଯାତି ପଞ୍ଚହି ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେହି ୱିସୁଂଯେୱ ଉପାଦାନଂ ଯଦି ସିଯା। ପରସମଯେତି ନିକାଯୱାଦେ। ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅନୁସଯୋତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ ନିକାଯୱାଦେ ଚିତ୍ତସଭାୱାଭାୱୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନମ୍ପି ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଭାୱପଟିଜାନନତୋ। ଏୱଂ ବ୍ୟାକାସୀତି "ନ ଖୋ, ଆୱୁସୋ"ତିଆଦିନା ଖନ୍ଧଗତଛନ୍ଦରାଗଭାୱେନ ବ୍ୟାକାସି। ଅତ୍ଥଧମ୍ମନିଚ୍ଛଯସନ୍ଥୱତୋ ଅସମ୍ବନ୍ଧେନ। ତେସୁ କତ୍ଥଚିପି ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନତୋ ଅୱିତ୍ଥାଯନ୍ତେନ। ପୁଚ୍ଛାୱିସଯେ ମୋହନ୍ଧକାରୱିଗମନେନ ପଦୀପସହସ୍ସଂ ଜାଲେନ୍ତେନ ୱିଯ। ସୌପାଦାନୁପାଦାନଟ୍ଠାନଂ ଅନୁତ୍ତାନତାଯ ପଚୁରଜନସ୍ସ ଗୂଢହୋ। ଅଗ୍ଗହିତସଙ୍କେତାନଂ କେସଞ୍ଚି ପଟିଚ୍ଛାଦିତସଦିସତ୍ତା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ। ତିଲକ୍ଖଣବ୍ଭାହତଧମ୍ମୱିସଯତାଯ ତିଲକ୍ଖଣାହତୋ। ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଞାଣଗୋଚରତାଯ ଗମ୍ଭୀରୋ। ଲଦ୍ଧପତିଟ୍ଠା ଅରିଯସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧନତୋ। ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମାଦିଭାୱତୋ ୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତା। ସବ୍ବସୋ ନିୱୁତ୍ଥବ୍ରହ୍ମଚରିଯତାଯ ତିଣ୍ଣଂ ଭୱାନମ୍ପି ଅପରଭାଗେ ନିବ୍ବାନେ ନିୱୁତ୍ଥୱତୀତି ଭୱମତ୍ଥକେ ଠିତା।

୪୬୧।"ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ"ତି ପଦୁଦ୍ଧାରଂ କତ୍ୱା "ଇଧେକଚ୍ଚୋ"ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୧।୧୩୦) ପଟିସମ୍ଭିଦାପାଠେନ ତଦତ୍ଥଂ ୱିୱରତି। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ତାତି ସମନୁପସ୍ସତି, ଅତ୍ତଭାୱେନ ସମନୁପସ୍ସତି। ଅହନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ଅହଂବୁଦ୍ଧିନିବନ୍ଧନଞ୍ହି ଅତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତୱାଦୀ ପଞ୍ଞପେତି, ତସ୍ମା ଯଂ ରୂପଂ ସୋ ଅହନ୍ତି ଯଦେତଂ ମମ ରୂପଂ ନାମ, ସୋ ଅହନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ମମ ଅତ୍ତା ତଂ ମମ ରୂପନ୍ତି ରୂପଞ୍ଚ ଅତ୍ତଞ୍ଚ ଅଦ୍ୱଯଂ ଅନଞ୍ଞଂ ସମନୁପସ୍ସତି। ତଥା ପସ୍ସତୋ ଚ ଅତ୍ତା ୱିଯ ରୂପଂ, ରୂପଂ ୱିଯ ୱା ଅତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚୋତି ଆପନ୍ନମେୱ । ଅଚ୍ଚୀତି ଜାଲସିଖା। ସା ଚେ ୱଣ୍ଣୋ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାୱ ସିଯା, ନ କାଯୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା, ୱଣ୍ଣୋପି ୱା କାଯାଦିୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ ଅଚ୍ଚିଯା ଅନଞ୍ଞତ୍ତାତି ଉପମେଯ୍ୟଂ ୱିଯ ଉପମାପି ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ ଅଯୁତ୍ତାୱ। ଦିଟ୍ଠିପସ୍ସନାଯାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତାଯ ପସ୍ସନାଯ ପସ୍ସତି, ନ ତଣ୍ହାମାନପଞ୍ଞାନୁପସ୍ସନାଯ। ଅରୂପଂ ୱେଦନାଦିଂ ଅତ୍ତାତି ଗହେତ୍ୱା ଛାଯାଯ ରୁକ୍ଖାଧୀନତାଯ ଛାଯାୱନ୍ତଂ ରୁକ୍ଖଂ ୱିଯ, ରୂପସ୍ସ ସନ୍ତକଭାୱେନ ଅତ୍ତାଧୀନତାଯ ରୂପୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତାନଂ ସମନୁପସ୍ସତି। ପୁପ୍ଫାଧୀନତାଯ ପୁପ୍ଫସ୍ମିଂ ଗନ୍ଧଂ ୱିଯ ଆଧେଯ୍ୟଭାୱେନ ଅତ୍ତାଧୀନତାଯ ରୂପସ୍ସ ଅତ୍ତନି ରୂପଂ ସମନୁପସ୍ସତି। ଯଥା କରଣ୍ଡୋ ମଣିନୋ ଆଧାରୋ, ଏୱଂ ରୂପମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ଆଧାରୋତି କତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ରୂପସ୍ମିଂ ସମନୁପସ୍ସତି। ଏସେୱ ନଯୋତି ଇମିନା ଅତ୍ତନୋ ୱେଦନାଦୀହି ଅନଞ୍ଞତ୍ତଂ ତେସଞ୍ଚାଧାରଣତଂ ନିସ୍ସିତତଞ୍ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଅତିଦିସତି।

ଅରୂପଂ ଅତ୍ତାତି କଥିତଂ "ୱେଦନାୱନ୍ତ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ରୂପେନ ୱୋମିସ୍ସକତାଯ ଅଭାୱତୋ। ରୂପାରୂପମିସ୍ସକୋ ଅତ୍ତା କଥିତୋ ରୂପେନ ସଦ୍ଧିଂ ସେସାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତାତି ଗହିତତ୍ତା। ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି କଥିତା ରୂପାଦୀନଂ ୱିନାସଦସ୍ସନତୋ। ତେନେୱାହ "ରୂପଂ ଅତ୍ତାତି ଯୋ ୱଦେଯ୍ୟ, ତଂ ନ

ଉପପଜ୍ଜତି, ଅତ୍ତା ମେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚ ୱେତି ଚାତି ଇଚ୍ଚସ୍ସ ଏୱମାଗତଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦି। ଅୱସେସେସୂତି ପନ୍ନରସସୁ ଠାନେସୁ। ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି କଥିତା ରୂପୱନ୍ତାଦିଭାୱେନ ଗହିତସ୍ସ ଅନିଦ୍ଧାରିତରୂପତ୍ତା।

ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ଯଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଅତ୍ତାତି ସମନୁପସ୍ସତି, ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ତଂ ନିଚ୍ଚଂ ସୁଖନ୍ତି ଚ ସମନୁପସ୍ସତେୱ। ସାୱକୋ ପନ ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତାତି ସୁଦିଟ୍ଠତ୍ତା ରୂପଂ ଅତ୍ତାତି ନ ସମନୁପସ୍ସତି, ତଥାଭୂତୋ ଚ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତାତି ସମନୁପସ୍ସତି, ତଥା ୱେଦନାଦଯୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ’’ତିଆଦିମାହ। ଏୱଂ ଭୱଦିଟ୍ଠିପି ଅୱିଜ୍ଜାଭୱତଣ୍ହା ୱିଯ ୱଟ୍ଟସ୍ସ ସମୁଦଯୋଯେୱାତି ଦିଟ୍ଠିକଥାଯଂ ‘‘ଏତ୍ତକେନ ଗମନଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦି। ଦିଟ୍ଠିପ୍ପହାନକଥାଯଞ୍ଚ ‘‘ଏତ୍ତକେନ ଗମନଂ ନ ହୋତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୪୬୨। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମତ୍ଥମେୱ ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ‘‘ଥେରିଯା ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ପଟିପୁଚ୍ଛନୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଉପାସକା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିପତ୍ତିୱସେନାତି ସକ୍କାଯନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦାଭାୱେନ। ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତୱସେନ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ସଙ୍ଗହିତାସଙ୍ଗହିତୱସେନାତି ‘‘ୱସେନା’’ତି ପଦଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ କାମଂ ଅସଙ୍ଖତୋ ନାମ ମଗ୍ଗୋ ନତ୍ଥି, କିଂ ସଙ୍ଖତୋ, ଉଦାହୁ ଅସଙ୍ଖତୋତି ପନ ପୁଟ୍ଠାୱସେନ ତଥା ୱୁତ୍ତଂ? ‘‘ଅରିଯୋ’’ତି ୱଚନେନେୱ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରତୋ ସିଦ୍ଧା, ସଙ୍ଗାହକଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନାନଂ ପନ ମଗ୍ଗଧମ୍ମାନମ୍ପି ସିଯା ଲୋକିଯତାତି ଇଧ ଲୋକିଯଗ୍ଗହଣଂ। କିଞ୍ଚାପି ସଙ୍ଗହିତପଦମେୱ ପାଠଇଯଂ ଆଗତଂ, ନ ଅସଙ୍ଗହିତପଦଂ, ଯେ ପନ ସଙ୍ଗାହକଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା, ତେ ସଙ୍ଗହିତା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅସଙ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଙ୍ଖତୋତିଆଦୀସୁ ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୁଯ୍ୟ ପଚ୍ଚଯେହି କତୋତି ସଙ୍ଖତୋ। ତଥାଭୂତୋ ଚ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗଚେତନାତି ମଯ୍ହଂ ମଗ୍ଗୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ହୋତୁ ସତ୍ତଙ୍ଗିକୋ ୱାତି ଚେତିତଭାୱେନ ଚେତିତୋ। ସହଜାତଚେତନାଯପି ଚେତିତୋୱ ତସ୍ସା ସହକାରୀକାରଣଭାୱତୋ, ତତୋ ଏୱ ପକପ୍ପିତୋ ଆଯୂହିତୋ। ପଚ୍ଚଯେହି ନିପ୍ଫାଦିତତ୍ତା କତୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ଚ। ସମାପଜ୍ଜନ୍ତେନ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ସମ୍ମଦେୱ ଆପଜ୍ଜନ୍ତେନ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତେନ। ଇତି ସତ୍ତହିପି ପଦେହି ପଚ୍ଚଯନିବ୍ବତ୍ତିତଂଯେୱ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଦସ୍ସେତି।

ଅସଙ୍ଗହିତୋ ଖନ୍ଧାନଂ ପଦେସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମଗ୍ଗୋ ସପ୍ପଦେସୋ। ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ପଦେସାତି ଖନ୍ଧା ନିପ୍ପଦେସା। ପଦିସ୍ସତି ଏତେନ ସମୁଦାଯୋତି ହି ପଦେସୋ, ଅୱଯୱୋ। ଅଯନ୍ତି ମଗ୍ଗୋ। ସପ୍ପଦେସତ୍ତା ଏକଦେସତ୍ତା। ନିପ୍ପଦେସେହି ସମୁଦାଯଭାୱତୋ ନିରୱସେସପଦେସେହି। ଯଥା ନଗରଂ ରଜ୍ଜେକଦେସଭୂତଂ ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ରଜ୍ଜେନ ସଙ୍ଗହିତଂ, ଏୱଂ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଖନ୍ଧତ୍ତଯେକଦେସଭୂତୋ ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତୋତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ନଗରଂ ୱିଯ ରଜ୍ଜେନା’’ତି ଇମିନା। ସଜାତିତୋତି ସମାନଜାତିତାଯ, ସମାନସଭାୱତ୍ତା ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ‘‘ନୱ କୋଟିସହସ୍ସାନୀ’’ତିଆଦିନା (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୦; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୫୫।୫୫; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୩୭) ୱୁତ୍ତପଭେଦୱସେନ ଚେୱ ସମ୍ପତ୍ତସମାଦାନୱିରତିଆଦିୱସେନ ଚ ଗଯ୍ହମାନୋ ନିପ୍ପଦେସୋ, ମଗ୍ଗସୀଲଂ ପନ ଆଜୀୱଟ୍ଠମକମେୱ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତିମତ୍ତମେୱାତି ସପ୍ପଦେସଂ। ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତାଦିୱସେନ ଚେୱ ଉପଚାରପ୍ପନାସମାଧିୱସେନ ଚ ଅନେକଭେଦତାଯ ନିପ୍ପଦେସୋ, ମଗ୍ଗସମାଧି ପନ ଲୋକୁତ୍ତରୋୱ , ଅପ୍ପନାସମାଧି ଏୱାତି ସପ୍ପଦେସୋ। ତଥା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତାଦିୱସେନ ଚେୱ ସୁତମଯଞ୍ଞାଣାଦିୱସେନ ଚ ଅନେକଭେଦତାଯ ନିପ୍ପଦେସୋ, ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ପନ ଲୋକୁତ୍ତରାୱ, ଭାୱନାମଯା ଏୱାତି ସପ୍ପଦେସା। ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯାତି ସହକାରୀକାରଣଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ ଅତ୍ତନୋ ବଲେନ ଅପ୍ପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ୱୀରିଯେନ ଅନୁପତ୍ଥମ୍ଭିତଂ, ସତିଯା ଚ ଅନୁପଟ୍ଠିତଂ। ପଗ୍ଗହକିଚ୍ଚନ୍ତି ଯଥା କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖେ ନ ପତିତା ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତି, ତଥା ପଗ୍ଗଣ୍ହନକିଚ୍ଚଂ। ଅପିଲାପନକିଚ୍ଚନ୍ତି ଯଥା ଆରମ୍ମଣେ ନ ପିଲୱତି, ଏୱଂ ଅପିଲାପନକିଚ୍ଚଂ।

ଏକତୋ ଜାତାତି ସହଜାତା। ପିଟ୍ଠିଂ ଦତ୍ୱା ଓନତସହାଯୋ ୱିଯ ୱାଯାମୋ ସମାଧିସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ଅପ୍ପନାଯ ୱିସେସପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ। ଅଂସକୂଟଂ ଦତ୍ୱା ଠିତସହାଯୋ ୱିଯ ସତି ସମାଧିସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ଦଳ୍ହପୱତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ। କିରିଯତୋତି ଉପକାରକିରିଯତୋ।

ଆକୋଟେତ୍ୱାତି ଆରମ୍ମଣଂ ଆହନିତ୍ୱା। ତଥା ହି ୱିତକ୍କୋ ‘‘ଆହନନରସୋ’’ତି, ଯୋଗାୱଚରୋ ଚ ‘‘କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ତକ୍କାହତଂ ୱିତକ୍କପରିଯାହତଂ କରୋତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଧାପୀତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସଙ୍କପ୍ପେସୁ। କିରିଯତୋତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୌପକାରକିରିଯତୋ।

ସୁଭସୁଖାଦିନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୱିଧମନଂ ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନଂ। ପଚ୍ଚଯତ୍ତେନାତି ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯଭାୱେନ। ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନେୱାତି ଇଦଂ ମଗ୍ଗୱୀରିଯସ୍ସେୱ ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନଂ। ତଞ୍ହି ଏକଂଯେୱ ହୁତ୍ୱା ଚତୁକିଚ୍ଚଂ ଯଥାୱୁତ୍ତୌପକାରକସଭାୱେନ ଚ ପରିୱାରଟ୍ଠେନ ପରିକ୍ଖାରୋ ହୋତି। ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନନ୍ତି ଇମିନା ମଗ୍ଗଧମ୍ମାନମ୍ପି ଗହଣଂ, ନ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଫସ୍ସାଦୀନଂଯେୱ। ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକାତି ମଗ୍ଗଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକା।

ସତ୍ତହି ଞାଣେହୀତି ପରମ୍ମୁକ୍କଂସଗତେହି ସତ୍ତହି ଜୱନେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଞାଣେହି, ସତ୍ତହି ୱା ଅନୁପସ୍ସନାଞାଣେହି। ଆଦିତୋ ସେୱନା ଆସେୱନା, ତତୋ ପରଂ ୱଡ୍ଢନା ଭାୱନା, ପୁନପ୍ପୁନଂ କରଣଂ ବହୁଲୀକମ୍ମନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ‘‘ଅଞ୍ଞେନ ଚିତ୍ତେନା’’ତିଆଦି। ଅଧିପ୍ପାଯୱସେନ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା

ଗହେତବ୍ବଂ ସୁତ୍ତଂ ନେୟ୍ୟତ୍ଥଂ। ଯଥାରୁତୱସେନ ଗହେତବ୍ବଂ ନୀତତ୍ଥଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେତି ଯଦି ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ନୀତତ୍ଥଂ, ଆସେୱନାଦି ଚ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଚିତ୍ତେହି ହୋତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେ। ଆସେୱନାଦି ନାମ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନେକୱାରଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ହୋତି , ନ ଏକୱାରମେୱାତି ଆହ ‘‘ଏକଂ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ରାଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଆସେୱନାୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଚିତ୍ତଂ ସୁଚିରମ୍ପି କାଲଂ ଆସେୱନାୱସେନେୱ ପୱତ୍ତେଯ୍ୟ, ତଥା ଭାୱନାବହୁଲୀକମ୍ମୱସେନ ପୱତ୍ତମାନାନିପି, ନ ଚେତ୍ଥ ଏତ୍ତକାନେୱ ଚିତ୍ତାନି ଆସେୱନାୱସେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ଏତ୍ତକାନି ଭାୱନାୱସେନ, ବହୁଲୀକମ୍ମୱସେନାତି ନିଯମୋ ଲବ୍ଭତି। ଇତି ଅନେକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକଅରିଯମଗ୍ଗଂ ୱଦନ୍ତସ୍ସ ଦୁନ୍ନିୱାରିଯୋ ୱାଯଂ ଦୋସୋ। ଯଥା ପନ ପୁବ୍ବଭାଗେପି ନାନାଚିତ୍ତେସୁ ପୱତ୍ତପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚାନଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ପଟିୱେଧକାଲେ ଯଥାରହଂ ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନଂ, ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକା ଚ ପୱତ୍ତି, ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାଯ ପୱତ୍ତାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଆସେୱନାଭାୱନାବହୁଲୀକମ୍ମାନି ପଟିୱେଧକାଲେ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ୱଦନ୍ତାନଂ ଆଚରିଯାନଂ ନ କୋଚି ଦୋସୋ ଆସେୱନାଦୀହି କାତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ତଦା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେଯେୱ ସିଜ୍ଝନତୋ। ତେନାହ ‘‘ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକାୱା’’ତିଆଦି। ସଚେ ସଞ୍ଜାନାତୀତି ସଚେ ସଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛତି। ଯାଗୁଂ ପିୱାହୀତି ଉଯ୍ୟୋଜେତବ୍ବୋ ଧମ୍ମସାକଚ୍ଛାଯ ଅଭବ୍ବଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୪୬୩।ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କାଯସଞ୍ଚେତନାଦି ଲକ୍ଖଣେ କାଯସଙ୍ଖାରାଦିକେପି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ନ ଅପୁଞ୍ଞାନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରେ ଏୱ। କାଯପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା କାଯେନ ସଙ୍ଖରୀଯତି, ନ କାଯସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ହି ତେ ଧମ୍ମାତି। ନିବ୍ବତ୍ତୀଯତୀତି ଚ ଇଦଂ କାଯେ ସତି ସବ୍ଭାୱଂ , ଅସତି ଚ ଅଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ୱାଚନ୍ତି ୱଚୀଘୋସଂ। ସଙ୍ଖରୋତୀତି ଜନେତି। ତେନାହ ‘‘ନିବ୍ବତ୍ତେତୀ’’ତି। ନ ହି ତଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରରହିତଚିତ୍ତଂ ୱଚୀଘୋସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଚିତ୍ତପଟିବଦ୍ଧତ୍ତାତି ଏତେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିସ୍ସଯାଦିପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରସଙ୍ଖରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତମିସ୍ସାତି ଅତ୍ଥତୋ ଭିନ୍ନାପି କାଯସଙ୍ଖାରାଦିୱଚନୱଚନୀଯଭାୱେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତମିସ୍ସିତା ଅଭିନ୍ନା ୱିଯ, ତତୋ ଏୱ ଆଲୁଳଇତା ସଂକିଣ୍ଣା ଅୱିଭୂତା ଅପାକଟା ଦୁଦ୍ଦୀପନା ଦୁୱିଞ୍ଞାପଯା। ଆଦାନଗ୍ଗହଣମୁଞ୍ଚନଚୋପନାନୀତି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି କାଯେନ ଆଦାତବ୍ବସ୍ସ ଆଦାନସଙ୍ଖାତଂ ଗହଣଂ, ୱିସ୍ସଜ୍ଜନସଙ୍ଖାତଂ ମୁଞ୍ଚନଂ, ଯଥାତଥାଚଲନସଙ୍ଖାତଂ ଚୋପନନ୍ତି ଇମାନି ପାପେତ୍ୱା ସାଧେତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନା। କାଯତୋ ପୱତ୍ତା ସଙ୍ଖାରା, କାଯେନ ସଙ୍ଖରୀଯନ୍ତୀତି ଚ କାଯସଙ୍ଖାରାତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ହନୁସଂଚୋପନନ୍ତି ହନୁସଞ୍ଚଲନଂ। ୱଚୀଭେଦନ୍ତି ୱାଚାନିଚ୍ଛାରଣଂ। ୱାଚଂ ସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ଇଧ ୱଚୀସଙ୍ଖାରାତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

୪୬୪।ସମାପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି ପଦଂ ନିରୋଧସ୍ସ ଆସନ୍ନାନାଗତଭାୱୱିସଯଂ ଆସନ୍ନଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଦୂରସ୍ସ ଗହଣେ ପଯୋଜନାଭାୱତୋ। ନିରୋଧପାଦକସ୍ସ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ଗହଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜତି ନାମାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ପଦଦ୍ୱଯେନ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିକାଲୋ କଥିତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଚିତ୍ତଂ ଭାୱିତଂ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦଚିତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ଇତରେସଂ ନାନନ୍ତରିଯଭାୱତୋ। ନ ହି ବଲଦ୍ୱଯଞ୍ଞାଣସମାଧିଚରିଯାନଂ ୱସୀଭାୱାପାଦନଚିତ୍ତେହି ୱିନା ଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦଚିତ୍ତଂ ଅଚିତ୍ତକଭାୱାଯ ହୋତି।

ସେସସଙ୍ଖାରେହୀତି କାଯସଙ୍ଖାରଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରେହି। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନେଯେୱ ନିରୁଦ୍ଧାତି ଅନୁପ୍ପତ୍ତିନିରୋଧେନ। ଇତରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସନ୍ତି ପଦଂ ୱୁଟ୍ଠହନସ୍ସ ଆସନ୍ନାନାଗତଭାୱୱିସଯଂ ଆସନ୍ନଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଦୂରସ୍ସ ଗହଣେ ପଯୋଜନାଭାୱତୋ। ନିରୋଧତୋ ୱୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ତତୋ ଓରମେୱାତି ଆହ ‘‘ପଦଦ୍ୱଯେନ ଅନ୍ତୋନିରୋଧକାଲୋ କଥିତୋ’’ତି। ତଥା ଚିତ୍ତଂ ଭାୱିତଂ ହୋତୀତି ଯଥା ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲମେୱ ଅଚିତ୍ତକଭାୱୋ, ତତୋ ପରଂ ସଚିତ୍ତକଭାୱୋ ହୋତି, ତଥା ନିରୋଧସ୍ସ ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦିତଂ ହୋତି।

ପଟିସଙ୍ଖାତି ପଟିସଙ୍ଖାଯ ଇଦମେୱ କାତବ୍ବଂ ଜାନିତ୍ୱା ଅପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତଂ। ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅଚିତ୍ତକଭାୱଂ ସମ୍ପଦେୱ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଥ କସ୍ମା ସତ୍ତାହମେୱ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି? ଯଥାକାଲପରିଚ୍ଛେଦକରଣତୋ, ତଞ୍ଚ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଆହାରୂପଜୀୱୀନଂ ସତ୍ତାନଂ ଉପାଦିନ୍ନକପୱତ୍ତସ୍ସ ଏକଦିୱସଂ ଭୁତ୍ତାହାରସ୍ସ ସତ୍ତାହମେୱ ଯାପନତୋ।

ସବ୍ବା ଫଲସମାପତ୍ତି ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସେ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ଇଦଂ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ସମୁଟ୍ଠାପେତୀ’’ତି। ଯା ପନ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇମସ୍ସ ପନ…ପେ… ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀ’’ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଇମସ୍ସାତି ଇଧ ପାଠିଯଂ ୱୁତ୍ତନିରୋଧସମାପଜ୍ଜନଭିକ୍ଖୁନୋ। ତସ୍ସ ପନ ଫଲସମାପତ୍ତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକାୱାତି ନିଯମୋ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘କିଂ ୱା ଏତେନା’’ତିଆଦି। ଅବ୍ବୋହାରିକାତି ସୁଖୁମତ୍ତଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ‘‘ଅତ୍ଥୀ’’ତି ୱୋହରିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟାତି କେଚି। ନିରୋଧସ୍ସ ପନ ପାଦକଭୂତାଯ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାଦିସମାଧିଚରିଯାଯ ୱସେନ ଅଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକାପି ନିରୋଧାନନ୍ତରଫଲସମାପତ୍ତି ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସେ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ଅଭାୱତୋ ଏୱ ତେ ଅବ୍ବୋହାରିକା ୱୁତ୍ତା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ସଞ୍ଜୀୱତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଆନୀତସମାପତ୍ତିଫଲନିଦସ୍ସନମ୍ପି ସୁଟ୍ଠୁ ଉପପଜ୍ଜତି। ତେନାହ ‘‘ଭଙ୍ଗସମଯେନେୱେତଂ କଥିତ’’ନ୍ତି। କିରିଯମଯପୱତ୍ତୱଳଞ୍ଜନକାଲେତି ଏତ୍ଥ କିରିଯମଯପୱତ୍ତଂ କାଯୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିପ୍ଫାରୋ, ତସ୍ସ ୱଳଞ୍ଜନକାଲେ ପୱତ୍ତନସମଯେ। ୱାଚଂ ଅଭିସଙ୍ଖାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନକତ୍ତା ତେସଂ

ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ।

ସଗୁଣେନାତି ସରସେନ, ସଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଞ୍ଞତା ନାମ ଫଲସମାପତ୍ତି ରାଗାଦୀହି ସୁଞ୍ଞତ୍ତା। ତଥା ରାଗନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ଅଭାୱା ଅନିମିତ୍ତା, ରାଗପଣିଧିଆଦୀନଂ ଅଭାୱା ଅପ୍ପଣିହିତାତି ଆହ ''ଅନିମିତ୍ତଅପ୍ପଣିହିତେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ''ତି। ଅନିମିତ୍ତଂ ଅପ୍ପଣିହିତଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଫଲସମାପତ୍ତିଯଂ ଫସ୍ସୋ ଅନିମିତ୍ତୋ ଫସ୍ସୋ ଅପ୍ପଣିହିତୋ ଫସ୍ସୋ ନାମାତି ଇମମତ୍ଥଂ ''ଏସେୱ ନଯୋ''ତି ଇମିନା ଅତିଦିସତି।

ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାଦସ୍ସନତୋ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ସୁଞ୍ଞତା, ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତୁଗ୍ଘାଟନତୋ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା ଅନିମିତ୍ତା, ସୁଖପ୍ପଣିଧିପଟିକ୍ଖେପତୋ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନା ଅପ୍ପଣିହିତାତି ଆହ – ''ସୁଞ୍ଞତା…ପେ… ୱିପସ୍ସନାପି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। ଅନିଚ୍ଚତୋ ୱୁଟ୍ଠାତୀତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚାକାରଗ୍ଗାହିନିଯା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଯା ପରତୋ ଏକତୋୱୁଟ୍ଠାନୌଭତୋୱୁଟ୍ଠାନେହି ନିମିତ୍ତପୱତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି। ଅନିଚ୍ଚତୋ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଚ ଇଦଂ ''ନ ଏକନ୍ତିକଂ ଏୱମ୍ପି ହୋତୀ''ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଅପ୍ପଣିହିତୱିପସ୍ସନାଯ ମଗ୍ଗୋତିଆଦିନା, ସୁଞ୍ଞତୱିପସ୍ସନାଯ ମଗ୍ଗୋତିଆଦିନା ଚ ଯୋଜନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଏସେୱ ନଯୋ''ତି। ୱିକପ୍ପୋ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟ ଆଗମନସ୍ସ ୱୱତ୍ଥାନସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅୱୱତ୍ଥାନକରତ୍ତା। ଏୱଞ୍ହି ତଯୋ ଫସ୍ସା ଫୁସନ୍ତୀତି ଏୱଂ ସଗୁଣତୋ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ନାମଲାଭେ ସୁଞ୍ଞତାଦିନାମକା ତଯୋ ଫସ୍ସା ଫୁସନ୍ତୀତି ଅନିଯମୱଚନଂ। ସମେତି ଯୁଜ୍ଜତି ଏକସ୍ସେୱ ଫସ୍ସସ୍ସ ନାମତ୍ତଯଯୋଗତୋ।

ସଙ୍ଖସଙ୍ଖତୱିୱିତ୍ତତାଯ ନିବ୍ବାନଂ ୱିୱେକୋ ନାମ ଉପଧିୱିୱେକୋତି କତ୍ୱା। ନିନ୍ନତା ତପ୍ପଟିପକ୍ଖୱିମୁଖସ୍ସ ତଦଭିମୁଖତା। ପୋଣତା ଓନମନଂ, ପବ୍ଭାରତା ତତୋ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଭାୱୋ।

୪୬୫। ଚକ୍ଖାଦିତୋ ରୂପାଦୀସୁ ପୱତ୍ତରୂପକାଯତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଂ ସୁଖଂ କାଯିକଂ ନାମ, ମନୋଦ୍ୱାରିକଂ ଚେତୋଫସ୍ସଜାତାଯ ଚେତସିକଂନାମ। ସଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ ସୁଖଯତୀତି କତ୍ୱା। ମଧୁରଭାୱଦୀପକନ୍ତି ଇଟ୍ଠଭାୱଜୋତନଂ। ୱେଦଯିତଭାୱଦୀପକନ୍ତି ୱେଦକଭାୱୱିଭାୱକଂ। ୱେଦନା ଏୱ ହି ପରମତ୍ଥତୋ ଆରମ୍ମଣଂ ୱେଦେତି, ଆରମ୍ମଣଂ ପନ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ସଭାୱନିଦ୍ଦେସୋତିଏୱମାଦିଅତ୍ଥୱଚନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଏସେୱ ନଯୋ''ତି। ଠିତିସୁଖାତି ଠିତିଯା ଧରମାନତାଯ ସୁଖା, ନ ଠିତିକ୍ଖଣମତ୍ତେନ। ତେନାହ ''ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ସୁଖ''ନ୍ତି। ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖାତି ୱିପରିଣମନେନ ୱିଗମନେନ ଦୁକ୍ଖା, ନ ନିରୋଧକ୍ଖଣେନ। ତେନାହ ''ନତ୍ଥିଭାୱୋ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି। ଅପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକାନଞ୍ହି ସୁଖୱେଦନୁପରମୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ପିଯୱିପ୍ପଯୋଗେନ ଦୀପେତବ୍ବୋ। ଠିତିଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମସୁଖାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତେନାହ ''ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ଦୁକ୍ଖଂ, ନତ୍ଥିଭାୱୋ ସୁଖ''ନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖୱେଦନୁପରମୋ ହି ସତ୍ତାନଂ ସୁଖତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ଏୱଞ୍ହି ୱଦନ୍ତି – ''ତସ୍ସ ରୋଗସ୍ସ ୱୂପସମେନ ଅହୋ ସୁଖଂ ଜାତ''ନ୍ତି। ଜାନନଭାୱୋତି ଯାଥାୱସଭାୱତୋ ଅୱବୁଜ୍ଝନଂ। ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଞ୍ହି ୱେଦନଂ ଜାନନ୍ତସ୍ସ ସୁଖଂ ହୋତି ତସ୍ସ ସୁଖୁମଭାୱତୋ, ଯଥା ତଦଞ୍ଞେ ଧମ୍ମେ ସଲକ୍ଖଣତୋ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣତୋ ଚ ସମ୍ମଦେୱ ଅୱବୋଧୋ ପରମଂ ସୁଖଂ। ତେନେୱାହ –

''ଯତୋ ଯତୋ ସମ୍ମସତି, ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯଂ;

ଲଭତୀ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ, ଅମତଂ ତଂ ୱିଜାନତ''ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୩୭୪);

ଅଜାନନଭାୱୋତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଦୁକ୍ଖଞ୍ହି ସମ୍ମୋହୱିହାରୋତି। ଅପରୋ ନଯୋ ଜାନନଭାୱୋତି ଜାନନସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ସବ୍ଭାୱୋ। ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ହି ଞାଣୋପନିସ୍ସଯା ଚ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା ସୁଖା ଇଟ୍ଠାକାରା। ଯଥାହ ''ଇଟ୍ଠା ଚେୱ ଇଟ୍ଠଫଲା ଚା''ତି। ଅଜାନନଭାୱୋ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କତମୋ ଅନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀତି କାମରାଗାନୁସଯାଦୀସୁ ସତ୍ତସୁ ଅନୁସଯେସୁ କତମୋ ଅନୁସଯୋ ଅନୁସଯୱସେନ ପୱତ୍ତତି? ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ ହି ସନ୍ତାନେ ଅନୁସଯନ୍ତୀତି ଅନୁସଯା, ଅନୁରୂପଂ କାରଣଂ ଲଭିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ କାରଣଲାଭେ ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହତା ନେସଂ ଦସ୍ସିତା। ଅପ୍ପହୀନା ହି କିଲେସା କାରଣଲାଭେ ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେନାହ ''ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ସଯିତୋ ୱିଯ ହୋତୀ''ତି। ତେ ଚ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଅନାଗତା କିଲେସା ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ଅତୀତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଚ ତଂସଭାୱତ୍ତା ତଥା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ନ ହି ଧମ୍ମାନଂ କାଲଭେଦେନ ସଭାୱଭେଦୋ ଅତ୍ଥି। ଯଦି ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠୋ ଅନୁସଯଟ୍ଠୋ, ନନୁ ସବ୍ବେପି କିଲେସା ଅପ୍ପହୀନା ଅନୁସଯା ଭୱେଯ୍ୟୁନ୍ତି? ନ ମଯଂ ଅପ୍ପହୀନତାମତ୍ତେନ ଅନୁସଯଟ୍ଠଂ ୱଦାମ, ଅଥ ଖୋ ପନ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଥାମଗତା କିଲେସା ଅନୁସଯା। ଇଦଂ ଥାମଗମନଞ୍ଚ ରାଗାଦୀନମେୱ ଆୱେଣିକୋ ସଭାୱୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଯତୋ ଅଭିଧମ୍ମେ – ''ଥାମଗତଂ ଅନୁସଯଂ ପଜହତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋତି ରାଗାନୁସଯୋ। ଅପ୍ପହୀନୋତି ଅପ୍ପହୀନଭାୱମୁଖେନ ଅନୁସଯନଟ୍ଠମାହ। ସୋ ଚ ଅପରିଞ୍ଞାତକ୍ଖନ୍ଧୱତ୍ଥୁତୋ, ପରିଞ୍ଞାତେସୁ ପତିଟ୍ଠଂ ନ ଲଭତି। ତେନାହ ''ନ ସବ୍ବାଯ ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସୋ ଅପ୍ପହୀନୋ''ତି। ଆରମ୍ମଣୱସେନ

ଚାୟଂ ଅନୁସୟଟ୍ଠୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତେନାହ ‘‘ନ ସଙ୍ଗ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

ୱତ୍ଥୁୱସେନପି ପନ ଅନୁସୟଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଯୋ ‘‘ଭୂମିଲଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନ ହି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୮୩୪) ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଭୂମୀତି ୱିପସ୍ସନାୟ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ତେଭୂମକା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା। ଭୂମିଲଦ୍ଧଂ ନାମ ତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିରହଂ କିଲେସଜାତଂ। ତେନ ହି ସା ଭୂମିଲଦ୍ଧା ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ଭୂମିଲଦ୍ଧନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସା ଚ ଖୋ ନ ଆରମ୍ମଣୱସେନ। ଆରମ୍ମଣୱସେନ ହି ସବ୍ବେପି ଅତୀତାନାଗତେ ପରିଞ୍ଞାତେପି ଚ ଖୀଣାସୱାନଂ ଖନ୍ଧେ ଆରବ୍ଭ କିଲେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ମହାକଚ୍ଚାନୌପ୍ପଲୱଣ୍ଣାଦୀନଂ ଖନ୍ଧେ ଆରବ୍ଭ ସୋରେୟ୍ୟସେଟ୍ଠିନନ୍ଦମାଣୱକାଦୀନଂ ୱିୟ। ଯଦି ଚ ତଂ ଭୂମିଲଦ୍ଧଂ ନାମ ସିୟା, ତସ୍ସ ଅପ୍ପହେୟ୍ୟତୋ ନ କୋଚି ଭୱମୂଲଂ ପଜହେୟ୍ୟ, ୱତ୍ଥୁୱସେନ ପନ ଭୂମିଲଦ୍ଧଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ହି ୱିପସ୍ସନାୟ ଅପରିଞ୍ଞାତା ଖନ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦତୋ ପଭୁତି ତେସୁ ୱଟ୍ଟମୂଲଂ କିଲେସଜାତଂ ଅନୁସେତି। ତଂ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଭୂମିଲଦ୍ଧନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦି।

ଏସ ନୟୋ ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଇମିନା ‘‘ନ ସଙ୍ଗାୟ ଦୁକ୍ଖାୟ ୱେଦନାୟ ସୋ ଅପ୍ପହୀନୋ, ନ ସଙ୍ଗ ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦନଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦିଂ ଅତିଦିସତି। ତତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ଯୋ ଅନୁସୟୋ ଯତ୍ଥ ଅନୁସେତି , ସୋ ପହୀୟମାନୋ ତତ୍ଥ ପହୀନୋ ନାମ ହୋତୀ’’ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପହାନପୁଚ୍ଛା, ତଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘କିଂ ପହାତବ୍ବନ୍ତି ଅୟଂ ପହାନପୁଚ୍ଛା ନାମା’’ତି।

ଏକେନେୱ ବ୍ଯାକରଣେନାତି ‘‘ଇଧାୱୁସୋ, ୱିସାଖ, ଭିକ୍ଖୁ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୩୭୪) ଏକେନେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନ। ଦ୍ୱେ ପୁଚ୍ଛାତି ଅନୁସୟପୁଚ୍ଛା ପହାନପୁଚ୍ଛାତି ଦ୍ୱେପି ପୁଚ୍ଛା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ‘‘ରାଗଂ ତେନ ପଜହତୀ’’ତି ଇଦମେକଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ‘‘ନ ତତ୍ଥ ରାଗାନୁସୟୋ ଅନୁସେତୀ’’ତି ଇଦମେକଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ପୁଚ୍ଛାନୁକ୍କମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅନାଦିୟିତ୍ୱା ପହାନକ୍କମେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନା ପୱତ୍ତା । ‘‘ଦ୍ୱେ ପୁଚ୍ଛା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସୀ’’ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ଇଧା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତଥାୱିକ୍ଖମ୍ଭିତମେୱ କତ୍ୱାତି ଇମିନା ଯୋ ରାଗଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ପୁନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନତୋ ତଥାୱିକ୍ଖମ୍ଭିତମେୱ କତ୍ୱା ମଗ୍ଗେନ ସମୁଗ୍ଘାତେତି, ତସ୍ସ ୱସେନ ‘‘ରାଗଂ ତେନ ପଜହତି, ନ ତତ୍ଥ ରାଗାନୁସୟୋ ଅନୁସେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। କାମୋଘାଦୀହି ଚତୂହି ଓଘେହି ସଂସାରଭୱୋଘେନେୱ ୱା ୱେଗସା ୱୁୟ୍ହମାନେସୁ ସତ୍ତେସୁ ତଂ ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ପତ୍ତବ୍ବଂ, ତସ୍ସ ପନ ଗାଧଭାୱତୋ ପତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ତିଣ୍ଣୋ ପାରଙ୍ଗତୋ ଥଲେ ତିଟ୍ଠତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୩୮; ଇତିୱୁ। ୬୯; ପୁ। ପ। ୧୮୭)।

ସୁଞ୍ଞତାଦିଭେଦେନ ଅନେକଭେଦତ୍ତା ପାଠଇୟଂ ‘‘ଅନୁତ୍ତରେସୂ’’ତି ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋତି ‘‘ଅନୁତ୍ତରା ୱିମୋକ୍ଖା’’ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ତେସଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଅରହତ୍ତଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ‘‘ଅରହତ୍ତେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସୟେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମଂ। ପତ୍ଥନଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତସ୍ସାତି ‘‘ଅହୋ ୱତାହଂ ଅରହତ୍ତଂ ଲଭେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ପତ୍ଥନଂ ଉପଟ୍ଠପେନ୍ତସ୍ସ, ପତ୍ଥେନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟ୍ଠପେନ୍ତସ୍ସାତି ଚେତ୍ଥ ହେତୁମ୍ହି ଅନ୍ତସଦ୍ଦୋ। କଥଂ ପନ ଅରହତ୍ତୱିସୟା ପତ୍ଥନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି? ନ କାଚି ଅରହତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପତ୍ଥନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅନଧିଗତତ୍ତା ଅୱିସୟଭାୱତୋ। ପରିକପ୍ପିତରୂପଂ ପନ ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପତ୍ଥନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପିହାପଚ୍ଚୟା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ପରମ୍ପରପଚ୍ଚୟତଂ ସନ୍ଧାୟ, ଉଜୁକଂ ପନ ପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନ ପତ୍ଥନାୟ ପଟ୍ଠପନମୂଲକଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ଇଦଂ ପନ ସେୱିତବ୍ବଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ଅକୁସଲପ୍ପହାନସ୍ସ କୁସଲାଭିୱୁଦ୍ଧିୟା ଚ ନିମିତ୍ତଭାୱତୋ। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ଦୋମନସ୍ସମ୍ପାହଂ, ଦେୱାନମିନ୍ଦ, ଦୁୱିଧେନ ୱଦାମି ସେୱିତବ୍ବମ୍ପି ଅସେୱିତବ୍ବମ୍ପୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୫୯-୩୬୨)। ତୀହି ମାସେହି ସମ୍ପଜ୍ଜନକା ତେମାସିକା। ସେସପଦଦ୍ୱୟେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଇମସ୍ମିଂ ୱାରେତି ଇମସ୍ମିଂ ପୱାରଣୱାରେ। ୱିସୁଦ୍ଧିପୱାରଣନ୍ତି ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧୋ ଅହ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧିପୱାରଣଂ। ଅରହନ୍ତାନମେୱ ହେସ ପୱାରଣା।

ନ କଦାଚି ପହାତବ୍ବସ୍ସ ପହାୟକତା ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ ଦୋମନସ୍ସେନ ୱା’’ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ପରିୟାୟେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଅୟଂ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରତୋ ୱିତ୍ଥାରେନ ଆଗମିସ୍ସତି। ପଟିପଦଂ ଗହେତ୍ୱା ପତ୍ଥନଂ କତ୍ୱା ପତ୍ଥନଂ ଠପେତ୍ୱା। ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତୀତି ଓୱାଦୱସେନ ଅତ୍ତାନଂ ସମୁତ୍ତେଜେନ୍ତୋ କଥେତି। ସୀଲେନ ହୀନଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅଞ୍ଞେହି ଅରହତ୍ତାୟ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତେହି ସୀଲେନ ହୀନଟ୍ଠାନଂ କିଂ ତୁୟ୍ହଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସୁପରିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ଅଖଣ୍ଡାଦିଭାୱତୋ ସୁଧୋତଜାତିମଣି ୱିୟ ସୁଟ୍ଠୁ ପରିସୁଦ୍ଧଂ। ସୁପଗ୍ଗହିତନ୍ତି କଦାଚିପି ସଙ୍କୋଚାଭାୱତୋ ୱୀରିୟଂ ସୁଟ୍ଠୁ ପଗ୍ଗହିତଂ। ପଞ୍ଞାତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା ପଟିପକ୍ଖେହି ଅନଧିଭୂତତାୟ ଅକୁଣ୍ଠା ତିକ୍ଖୱିସଦା ସଙ୍ଖାରାନଂ ସମ୍ମସନେ ସୂରା ହୁତ୍ୱା ୱହତି ପୱତ୍ତତି। ପରିୟାୟେନାତି ତସ୍ସ ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଅରହତ୍ତୁପନିସ୍ସୟତାପରିୟାୟେନ। ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଅନୁସୟନଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ନ ତଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନମେତ୍ଥ ପହାନଂ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପହୀନୋୱ ତତ୍ଥ ପଟିଘାନୁସୟୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ତତିୟଜ୍ଝାନେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତବ୍ବା ଅୱିଜ୍ଜା, ସା ଏୱ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦୀୟତୀତି ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାନୁସୟଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ଅନୁସୟସଦିସତାୟ ୱା। ‘‘ରାଗାନୁସୟଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା’’ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ନାନୁସେତି ନାମ ତତ୍ଥ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚାକରଣତୋ।

୪୬୬। ତସ୍ମାତି ପଚ୍ଚନୀକତ୍ତା ସଭାଵତୋ କିଚ୍ଚତୋ ପଚ୍ଚଯତୋ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱିସଭାଗପଟିଭାଗୋ କଥିତୋ ''କଣ୍ହସୁକ୍କସପ୍ପଟିଭାଗା ଧମ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଅନ୍ଧକାରାତି ଅନ୍ଧକାରସଦିସା ଅପ୍ପକା ସଭାଵତୋ। ଅୱିଭୂତା ଅପାକଟା ଅନୋଠଆରିକଭାଵତୋ। ତତୋ ଏଵ ଦୁଦ୍ଦୀପନା ଦୁୱିଞ୍ଞାପନା। ତାଦିସାଵାତି ଉପେକ୍ଖାସଦିସାଵ। ଯଥା ଉପେକ୍ଖା ସୁଖଦୁକ୍ଖାନି ୱିଯ ନ ଓଠଆରିକା, ଏଵଂ ଅୱିଜ୍ଜା ରାଗଦୋସା ୱିଯ ନ ଓଠଆରିକା। ଅଥ ଖୋ ଅନ୍ଧକାରା ଅୱିଭୂତା ଦୁଦ୍ଦୀପନା ଦୁୱିଞ୍ଞାପନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଭାଗପଟିଭାଗୋ କଥିତୋ ''ପଣିଧି ପଟିଘୋସୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଯତ୍ତକେସୁ ଠାନେସୂତି ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଯତ୍ତକେସୁ ଠାନେସୁ, ଯତ୍ଥ ଵା ଞେଯ୍ୟଟ୍ଠାନେସୁ। ୱିସଭାଗପଟିଭାଗୋତି ଅନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଯ ଆଲୋକୋ ୱିଘାତକପଟିଭାଗୋ। ୱିଜ୍ଜାତି ମଗ୍ଗଞାଣଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ୱିମୁତ୍ତୀତି ଫଲନ୍ତି ଆହ ''ଉଭୋପେତେ ଧମ୍ମା ଅନାସଵା''ତି। ଅନାସଵଟ୍ଠେନାତିଆଦୀସୁ ପଣୀତଟ୍ଠେନାତିପି ଵତ୍ତବ୍ବଂ। ସୋପି ହି ୱିମୁତ୍ତିନିବ୍ବାନାନଂ ସାଧାରଣୋ, ୱିମୁତ୍ତିଯା ଅସଙ୍ଖତଟ୍ଠେନ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ୱିସଭାଗତାପି ଲବ୍ଭତେଵ। ପଞ୍ହଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ଵା ଗତୋସି, ଅପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଞ୍ହାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦପମାଣଂ ଗହେତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଅଟ୍ଠତ୍ଵା ତତୋ ପରଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ନାସକ୍ଖି ପଞ୍ହାନଂ ପରିଯନ୍ତଂ ଗହେତୁଂ। ଅପ୍ପଟିଭାଗଧମ୍ମସ୍ସାତି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ସଭାଗପଟିଭାଗେନ ଅପ୍ପଟିଭାଗଧମ୍ମସ୍ସ। ଅନାଗତାଦିପରିଯାଯେନ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସଭାଗପଟିଭାଗୋ ଵୁତ୍ତୋ, ୱିସଭାଗେ ଚ ଅତ୍ଥେଵ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମା, ତସ୍ମା ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ କିଞ୍ଚି ସଭାଗପଟିଭାଗଂ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛତୀତି କତ୍ଵା ''ଅଚ୍ଚଯାସୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଅସଙ୍ଖତସ୍ସ ହି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠସ୍ସ ଏକନ୍ତନିଚ୍ଚସ୍ସ ସତୋ ନିବ୍ବାନସ୍ସ କୁତୋ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ସଭାଗସ୍ସ ସମ୍ଭଵୋ। ତେନାହ ''ନିବ୍ବାନଂ ନାମେତ''ନ୍ତିଆଦି।

ୱିରଦ୍ଧୋତି ଏତ୍ଥ ସଭାଗପଟିଭାଗଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମୀତି ନିଚ୍ଛଯାଭାଵତୋ ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ ୱିରଜ୍ଝିତ୍ଵାଵ ପୁଚ୍ଛି, ନ ଅଜାନିତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ହେଟ୍ଠା ସବ୍ବପୁଚ୍ଛା ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନନଯେନ ଜାନିତ୍ଵାଵ ପଵତ୍ତାତି ଦୀପିତଂ ହୋତି। ଥେରୀ ପନ ତଂ ତଂ ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ ସଭାଵତୋ ୱିଭାଵେନ୍ତୀ ସତ୍ଥୁ ଦେସନାଞାଣଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ଵାଵ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ନିବ୍ବାନୋଗଧନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ଓଗାହିତ୍ଵା ଠିତଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତୋଗଧଂ। ତେନାହ ''ନିବ୍ବାନବ୍ଭନ୍ତରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅନୁପୱିଟ୍ଠ''ନ୍ତି। ଅସ୍ସାତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ।

୪୬୭। ପଣ୍ଡିଚ୍ଚେନସମନ୍ନାଗତାତି ଏତ୍ଥ ଵୁତ୍ତପଣ୍ଡିଚ୍ଚଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଧାତୁକୁସଲା''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନେଵାହ – ''କିତ୍ତାଵତା ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ପଣ୍ଡିତୋ ହୋତି? ଯତୋ ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁ ଧାତୁକୁସଲୋ ଚ ହୋତି, ଆଯତନକୁସଲୋ ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକୁସଲୋ ଚ ଠାନାଟ୍ଠାନକୁସଲୋ ଚ। ଏତ୍ତାଵତା ନୁ ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁ ପଣ୍ଡିତୋ ହୋତୀ''ତି (ମ। ନି। ୩।୧୨୪)। ପଞ୍ଞାମହତ୍ତଂ ନାମ ଥେରିଯା ଅସେକ୍ଖପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦପ୍ପତ୍ତାଯ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯୋ ପୂରେତ୍ଵା ଠିତତାତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମହନ୍ତେ ଅତ୍ଥେ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ରାଜଯୁତ୍ତେହୀତି ରଞ୍ଞୋ କମ୍ମେ ନିଯୁତ୍ତପୁରିସେହି। ଆହଚ୍ଚଵଚନେନାତି ସହ୍ଥାରା କରଣାଦୀନି ଆହନିତ୍ଵା ପଵତ୍ତିତଵଚନେନ। ଯଦେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ନ ୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେଵ।

ଚୂଳଵେଦଲ୍ଲସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୫। ଚୂଳଧମ୍ମସମାଦାନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୪୬୮। ଧମ୍ମୋତିଗହିତଗହଣାନୀତି ଧମ୍ମୋ ଵା ହୋତୁ ଇତରୋ ଵା, ଧମ୍ମୋତି ପଗ୍ଗହିତଗ୍ଗାହପ୍ପଵତ୍ତା ଚରିଯାଵ। ଆଯୂହନକ୍ଖଣେତି ତସ୍ସ ଧମ୍ମୋତି ଗହିତସ୍ସ ପଵତ୍ତନକ୍ଖଣେ। ସୁଖନ୍ତି ଅକିଚ୍ଛଂ। ତେନାହ ''ସୁକର''ନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖୱିପାକନ୍ତି ଅନିଟ୍ଠଫଲୱିପଚ୍ଚନଂ।

୪୬୯। ଯଥା ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଯଥାସକଂ ୱିସଯଗ୍ଗହଣଂ ସଭାଵସିଦ୍ଧଂ, ଏଵଂ ମନସୋପି। ତେ ଚ ୱିସଯା ଇଟ୍ଠାକାରତୋ ଗହଣେ ନ କୋଚି ଦୋସୋ, ପୁରିସତ୍ତଭାଵେ ନ ଚ ତେ ଦୋସଂ ପଵତ୍ତେନ୍ତୀତି ଅଯଂ ତେସଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଲଦ୍ଧୀତି ଆହ ''ଵତ୍ଥୁକାମେସୁପି କିଲେସକାମେସୁପି ଦୋସୋ ନତ୍ଥୀ''ତି, ଅସ୍ସାଦେତ୍ଵା ୱିସଯପରିଭୋଗେ ନତ୍ଥି ଆଦୀନଵୋ, ତପ୍ପଚ୍ଚଯା ନ କୋଚି ଅନ୍ତରାଯୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପାତବ୍ୟତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପରିଭୁଞ୍ଜନକତଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ପରିଭୋଗତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ପା-ସଦ୍ଦୋ କତ୍ତୁସାଧନୋ ଚ ତବ୍ୟ-ସଦ୍ଦୋ, ଯଥାରୁଚି ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିଲେସକାମୋପି ଅସ୍ସାଦିଯମାନୋ ଵତ୍ଥୁକାମନ୍ତୋଗଧୋଯେଵ, କିଲେସକାମଵସେନ ପନ ନେସଂ ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବତାତି ଆହ ''ଵତ୍ଥୁକାମେସୁ କିଲେସକାମେନ ପାତବ୍ୟତ''ନ୍ତି। କିଲେସକାମେନାତି କରଣତ୍ଥେ କରଣଵଚନଂ। ପାତବ୍ୟତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି କତ୍ତୁଵସେନେଵ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ମୋଳିଂ କତ୍ଵାତି ଵେଣିବନ୍ଧଵସେନ ମୋଳିଂ କତ୍ଵା। ତାପସପରିବ୍ବାଜିକାହୀତି ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜୂପଗତାହି। ପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତୀତି ଇଦଂ ''ପହାନମାହଂସୂ''ତି ପଦସ୍ସେଵ ଵେଵଚନନ୍ତି ''ପହାନଂ ସମତିକ୍କମଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତୀ''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନ କାମା ନାମେତେ ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମାତି ଯାଥାଵତୋ ପରିଜାନନଂ ଇଧ ''ପହାନ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନ ୱିନାଭାଵମତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ମାଲୁଵାସିପାଟିକାତି ମାଲୁଵାୱିଦଲଂ ମାଲୁଵାଫଲେ ପୋଟ୍ଟଲିକା। ସନ୍ତାସଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ସାଲେ ଅଧିଵତ୍ଥଦେଵତାଯ ପଵତ୍ତିଂ ଗହେତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ। ତଦା ହି ତସ୍ସା ଏଵଂ ହୋତି।

କୋୱିଢଆରପତ୍ତସଦିସେହୀତି ମହାକୋୱିଢଆରପତ୍ତସଣ୍ଠାନେହି। ସଣ୍ଠାନୱସେନ ହେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ମାଲୁୱାପତ୍ତା ପନ କୋୱିଢଆରପତ୍ତେହି ମହନ୍ତତରାନି ଚେୱ ଘନତରାନି ଚ ହୋନ୍ତି। ୱିପୁଲବହୁଘନଗରୁପତ୍ତତାଯ ମହନ୍ତଂ ଭାରଂ ଜନେତ୍ୱା। ସାତି ମାଲୁୱାଲତା। ଓଘନନ୍ତି ହେଟ୍ଠତୋ ଓଲମ୍ବନହେତୁଭୂତଂ ଘନଭାୱଂ।

ଅନ୍ଧୱନସୁଭଗୱନଗ୍ଗହଣଂ ତେସଂ ଅଭିଲକ୍ଖିତଭାୱତୋ। ନାଢଇକେରାଦୀସୁ ତିଣଜାତୀସୁ। ଖାଦନୁପଲକ୍ଖଣଂ ଉପଚିକାନଂ ଉଟ୍ଠହନଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଉଟ୍ଠହେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି। କେଢଇଂ କରୋନ୍ତୀ ୱିଯାତି ୱିଲମ୍ବନନଦୀ ୱିଯ କେଢଇଂ କରୋନ୍ତୀ। ଇଦାନି ଅହଂ ତଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିନ୍ତି ପମୋଦମାନା ୱିଯ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିପ୍ଫନ୍ଦମାନା ୱିଲମ୍ବନ୍ତୀ। ସମ୍ଫସ୍ସୋପି ସୁଖୋ ମୁଦୁତଲୁଣକୋମଲଭାୱତୋ। ଦସ୍ସନମ୍ପି ସୁଖଂ ଘନବହଲପତ୍ତସଂହତତାଯ। ସୋମନସ୍ସଜାତାତି ପୁବ୍ବେ ଅନୁସ୍ସୱୱସେନ ଭୱନୱିନାସଭଯା ସନ୍ତାସଂ ଆପଜ୍ଜି, ଇଦାନି ତସ୍ସା ସମ୍ଫସ୍ସଦସ୍ସନେନ ପଲୋଭିତା ସୋମନସ୍ସଜାତା ଅହୋସି।

ୱିଟଭିଂ କରେଯ୍ୟାତି ଆତାନୱିତାନୱସେନ ଜଟେନ୍ତୀ ଜାଲଂ କରେଯ୍ୟ। ତଥାଭୂତା ଚ ଘନପତ୍ତସଞ୍ଛନ୍ନତାଯ ଛତ୍ତସଦିସୀ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଛତ୍ତାକାରେନ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟା’’ତି। ସକଲଂ ରୁକ୍ଖନ୍ତି ଉପରି ସବ୍ବସାଖାପସାଖଂ ସବ୍ବରୁକ୍ଖଂ। ଭସ୍ସମାନାତି ପଲିୱେଠନୱସେନେୱ ଓତରମାନା। ଯାୱ ମୂଲା ଓତିଣ୍ଣସାଖାହୀତି ମାଲୁୱା ଭାରେନ ଓନମିତ୍ୱା ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଯାୱ ମୂଲା ଓତିଣ୍ଣସାଖାହି ପୁନ ଅଭିରୁହମାନା। ସବ୍ବସାଖାତି ହେଟ୍ଠା ମଜ୍ଝେ ଉପରି ଚାତି ସବ୍ବାପି ସାଖାଯୋ ପଲିୱେଠେନ୍ତୀ। ସଂସିବ୍ବିତ୍ୱା ଜାଲସନ୍ତାନକନିଯାମେନ ଜଟେତ୍ୱା। ଏୱଂ ଅପରାପରଂ ସଂସିବ୍ବନେନ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରନ୍ତୀ। ସବ୍ବସାଖା ହେଟ୍ଠା କତ୍ୱା ସଯଂ ଉପରି ଠତ୍ୱା ମହାଭାରଭାୱେନ ୱାତେ ୱା ୱାଯନ୍ତେ ଦେୱେ ୱା ୱସ୍ସନ୍ତେ ପଦାଲେଯ୍ୟ। ସାଖଟ୍ଠକୱିମାନନ୍ତି ସାଖାପଟିବଦ୍ଧଂ ୱିମାନଂ। ଯସ୍ମା ଇଧ ସତ୍ଥାରା ‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିନା ଭୂତପୁବ୍ବମେୱ ୱତ୍ଥୁ ଉପମାଭାୱେନ ଆହଟଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଇଦଂ ପନ ୱିମାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୪୭୧ ।ବହଲରାଗସଭାୱୋତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାହି ନୀହରିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ବଲୱା ହୁତ୍ୱା ଅଭିଭୱନରାଗଧାତୁକୋ। ରାଗଜନ୍ତି ରାଗନିମିତ୍ତଜାତଂ। ଦିଟ୍ଠେ ଦିଟ୍ଠେ ଆରମ୍ମଣେତି ଦିଟ୍ଠେ ଦିଟ୍ଠେ ୱିସଭାଗାରମ୍ମଣେ। ନିମିତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତୀତି କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଭୂତଂ ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନସୋ ନିମିତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତି, ସିକ୍ଖାଗାରୱେନ ପନ କିଲେସେହି ନିସ୍ସିତଂ ମଗ୍ଗଂ ନ ପଟିପଜ୍ଜତି, ତତୋ ଏୱ ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯେହି ଆଣତ୍ତଂ ଦଣ୍ଡକମ୍ମଂ କରୋତେୱ। ତେନାହ ‘‘ନ ଚେୱ ୱୀତିକ୍କମଂ କରୋତୀ’’ତି। ହତ୍ଥପରାମାସାଦୀନୀତି – ‘‘ଏହି ତାୱ ତଯା ୱୁତ୍ତଂ ମଯା ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ ଅମୁତ୍ର ଗନ୍ତ୍ୱା ୱୀମଂସିସ୍ସାମା’’ତିଆଦିନା ହତ୍ଥଗ୍ଗହଣାଦୀନି କରୋନ୍ତୋ, ନ କରୁଣାମେତ୍ତାନିଦାନୱସେନ। ମୋହଜାତିକୋତି ବହଲମୋହସଭାୱୋ।

୪୭୨ ।କମ୍ମନିଯାମେନାତି ପୁରିମଜାତିସିଦ୍ଧେନ ଲୋଭୁସ୍ସଦତାଦିନିଯମିତେନ କମ୍ମନିଯାମେନ। ଇଦାନି ତଂ ଲୋଭୁସ୍ସଦତାଦିଂ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ କମ୍ମାଯୂହନକ୍ଖଣେତି କମ୍ମକରଣୱେଲାଯ। ଲୋଭୋ ବଲୱାତି ତଜ୍ଜାଯ ସାମଗ୍ଗିଯା ସାମତ୍ଥିଯତୋ ଲୋଭୋ ଅଧିକୋ ହୋତି। ଅଲୋଭୋ ମନ୍ଦୋତି ତପ୍ପଟିପକ୍ଖୋ ଅଲୋଭୋ ଦୁବ୍ବଲୋ ହୋତି। କଥଂ ପନେତେ ଲୋଭାଲୋଭା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଭୂତା ଏକକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତନ୍ତି? ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ‘‘ଏକକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି, ନିକନ୍ତିକ୍ଖଣଂ ପନ ଆଯୂହନକ୍ଖଣମେୱ କତ୍ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁ। ପରିଯାଦାତୁନ୍ତି ଅଭିଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଯୋ ହି ‘‘ଏୱଂସୁନ୍ଦରଂ ଏୱଂୱିପୁଲଂ ଏୱଂମହଗ୍ଘଞ୍ଚ ନ ସକ୍କା ପରସ୍ସ ଦାତୁ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅମୁତ୍ତଚାଗତାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତାଯ ଚେତନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅଲୋଭୋ ସମ୍ପଦେୱ ଲୋଭଂ ପରିଯାଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଦୋସମୋହାନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ତାଦିସପଚ୍ଚଯଲାଭେନେୱ ଅଦୋସାମୋହା ବଲୱନ୍ତୋ। ତସ୍ମାତି ଲୋଭାଦୋସାମୋହାନଂ ବଲୱଭାୱତୋ ଅଲୋଭଦୋସମୋହାନଞ୍ଚ ଦୁବ୍ବଲଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତମେୱ କାରଣଂ ପଚ୍ଚାମସତି। ସୋତି ତଂସମଙ୍ଗୀ। ତେନ କମ୍ମେନାତି ତେନ ଲୋଭାଦିଉପନିସ୍ସଯୱତା କୁସଲକମ୍ମୁନା। ସୁଖସୀଲୋତି ସଖିଲୋ। ତମେୱତ୍ଥଂ ଅକ୍କୋଧନୋତି ପରିଯାଯେନ ୱଦତି।

ମନ୍ଦା ଅଲୋଭାଦୋସା ଲୋଭଦୋସେ ପରିଯାଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ଅମୋହୋ ପନ ବଲୱା ମୋହଂ ପରିଯାଦାତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଏୱଂ ଯଥାରହଂ ପଠମୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତିଦେସତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୁରିମନଯେନେୱାତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ। ଦୁଟ୍ଠୋତି କୋଧନୋ। ଦନ୍ଧୋତି ମନ୍ଦମଞ୍ଞୋ। ସୁଖସୀଲକୋତି ସୁଖସୀଲୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଲୋଭୱସେନ, ଦୋସମୋହ-ଲୋଭଦୋସ-ଲୋଭମୋହ-ଦୋସମୋହ-ଲୋଭଦୋସମୋହୱସେନାତି ତଯୋ ଏକକା, ତଯୋ ଦୁକା, ଏକୋ ତିକୋତି ଲୋଭାଦିଉସ୍ସଦୱସେନ ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ଏୱ ସତ୍ତ ୱାରା, ତଥା କୁସଲପକ୍ଖେ ଅଲୋଭାଦିଉସ୍ସଦୱସେନାତି ଚୁଦ୍ଦସ ୱାରା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅଲୋଭଦୋସମୋହା, ଅଲୋଭାଦୋସମୋହା, ଅଲୋଭଦୋସାମୋହା ବଲୱନ୍ତୋତି ଆଗତେହି କୁସଲପକ୍ଖେ ତତିଯଦୁତିଯପଠମୱାରେହି ଦୋସୁସ୍ସଦମୋହୁସ୍ସଦଦୋସମୋହୁସ୍ସଦୱାରା ଗହିତା ଏୱ ହୋନ୍ତି। ତଥା ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ଲୋଭାଦୋସାମୋହା, ଲୋଭଦୋସାମୋହା, ଲୋଭାଦୋସମୋହା ବଲୱନ୍ତୋତି ଆଗତେହି ତତିଯଦୁତିଯପଠମୱାରେହି ଅଦୋସୁସ୍ସଦଅମୋହୁସ୍ସଦଅଦୋସାମୋହୁସ୍ସଦୱାରା ଗହିତା ଏୱାତି ଅକୁସଲକୁସଲପକ୍ଖେସୁ ତଯୋ ତଯୋ ୱାରେ ଅନ୍ତୋଗଧେ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠେୱ ୱାରା ଦସ୍ସିତା। ଯେ ପନ ଉଭଯସମ୍ମିସ୍ସତାୱସେନ

ଲୋଭାଲୋଭୁସ୍ସଦଓ୍ୱାରାଦଯୋ ଅପରେ ଏକୂନପଞ୍ଞାସ ଓ୍ୱାରା କାମଂ ଦସ୍ସେତବ୍ବା, ତେସଂ ଅସମ୍ଭଓ୍ୱତୋ ଏଓ୍ୱ ନ ଦସ୍ସିତା। ନ ହି ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଅନ୍ତରେନ ଅଓ୍ୱତ୍ଥନ୍ତରଂ ଲୋଭୋ ଚ ବଲଓ୍ୱା ଅଲୋଭୋ ଚା’’ତିଆଦି ଯୁଜ୍ଜତି। ପଟିପକ୍ଖଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱାପି ଏତେସଂ ବଲଓ୍ୱଦୁବ୍ବଲଭାଓ୍ୱୋ ସହଜାତଧମ୍ମଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱା। ତତ୍ଥ ଲୋଭସ୍ସ ତାଓ୍ୱ ପଟିପକ୍ଖଓ୍ୱସେନ ଅନଭିଭୂତତାଯ ବଲଓ୍ୱଭାଓ୍ୱୋ, ତଥା ଦୋସମୋହାନଂ ଅଦୋସାମୋହେହି। ଅଲୋଭାଦୀନଂ ପନ ଲୋଭାଦିଅନଭିଭଓ୍ୱନତୋ। ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ସମାନଜାତିଯସମଧିଭୂଯ୍ଯ ପଓ୍ୱତ୍ତିଓ୍ୱସେନ ସହଜାତଧମ୍ମତୋ ବଲଓ୍ୱଭାଓ୍ୱୋ। ତେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪୭୨) – ‘‘ଲୋଭୋ ବଲଓ୍ୱା, ଅଲୋଭୋ ମନ୍ଦୋ। ଅଦୋସାମୋହା ବଲଓ୍ୱନ୍ତୋ, ଦୋସମୋହା ମନ୍ଦା’’ତିଆଦି, ସୋ ଚ ନେସଂ ମନ୍ଦବଲଓ୍ୱଭାଓ୍ୱୋ ପୁରିମୂପନିସ୍ସଯତୋ ତଥା ଆସଯସ୍ସ ପରିଭାଓ୍ୱିତତାଯ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନେଓ୍ୱାହ ‘‘କମ୍ମନିଯାମେନା’’ତି। ସେସଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁଓ୍ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେଓ୍ୱାତି।

ଚୂଳଧମ୍ମସମାଦାନସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୬। ମହାଧମ୍ମସମାଦାନସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୪୭୩। ଏଓ୍ୱଂ ଇଦାନି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରୋ କାମୋ କାମନଂ ଇଚ୍ଛା ଏତେସନ୍ତି ଏଓ୍ୱଂକାମା। ଏଓ୍ୱଂ ଛନ୍ଦୋ ଛନ୍ଦନଂ ରୋଚନଂ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଏତେସନ୍ତି ଏଓ୍ୱଂଛନ୍ଦା। ଅଭିମୁଖଂ, ଅଭିନିଓ୍ୱିସ୍ସ ଓ୍ୱା ପକାରେହି ଏତି ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ଲଦ୍ଧି। ସା ହି ଲଦ୍ଧବ୍ବଓ୍ୱତ୍ଥୁଂ ଅଭିମୁଖଂ ‘‘ଏଓ୍ୱମେତ’’ନ୍ତି ଅଭିନିଓ୍ୱିସନ୍ତୀ ତେନ ତେନ ପକାରେନ ଉପଗଚ୍ଛତି, ହତ୍ଥଗତଂ କତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି ନ ଓ୍ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଏତେସନ୍ତି ଏଓ୍ୱଂଅଧିପ୍ପାଯା। ଭଗଓ୍ୱା ମୂଲଂ କାରଣଂ ଏତେସଂ ଯାଥାଓ୍ୱତୋ ଅଧିଗମାଯାତି ଭଗଓ୍ୱଂମୂଲକା। ତେନାହ ‘‘ଭଗଓ୍ୱନ୍ତଞ୍ହି ନିସ୍ସାଯ ମଯଂ ଇମେ ଧମ୍ମେ ଆଜାନାମ ପଟିଓ୍ୱିଜ୍ଝାମା’’ତି। ଅମ୍ହାକଂଧମ୍ମାତି ତେହି ଅତ୍ତନା ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତାଯ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ସେଓ୍ୱିତବ୍ବାନଞ୍ହି ଯାଥାଓ୍ୱତୋ ଅଧିଗମଞ୍ଞାଣାନି ଅଧିଗଚ୍ଛନକସମ୍ବନ୍ଧୀନି, ତାନି ଚ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧମୂଲକାନି ଅନଞ୍ଞଓ୍ୱିସଯତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ପୁବ୍ବେ କସ୍ସପସମ୍ବୁଦ୍ଧେନା’’ତିଆଦି। ଭଗଓ୍ୱା ନେତା ଏତେସନ୍ତି ଭଗଓ୍ୱଂନେତ୍ତିକା। ନେତାତି ସେଓ୍ୱିତବ୍ବଧମ୍ମେ ଓ୍ୱିନେଯ୍ଯସନ୍ତାନଂ ପାପେତା। ଓ୍ୱିନେତାତି ଅସେଓ୍ୱିତବ୍ବଧମ୍ମେ ଓ୍ୱିନେଯ୍ଯସନ୍ତାନତୋ ଅପନେତା। ତଦଙ୍ଗଓ୍ୱିନଯାଦିଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱା ଓ୍ୱିନେତା। ଅନୁନେତାତି ଇମେ ଧମ୍ମା ସେଓ୍ୱିତବ୍ବା, ଇମେ ନ ସେଓ୍ୱିତବ୍ବାତି ଉଭଯସମ୍ପାପନାପନଯନତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞପେତା। ତେନାହ ‘‘ଯଥାସଭାଓ୍ୱତୋ’’ତିଆଦି।

ପଟିସରନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ପଟିସରଣଂ, ଭଗଓ୍ୱା ପଟିସରଣଂ ଏତେସନ୍ତି ଭଗଓ୍ୱଂପଟିସରଣା। ପଟିସରତି ସଭାଓ୍ୱସମ୍ପଟିଓ୍ୱେଧଓ୍ୱସେନ ପଚ୍ଚେକମୁପଗଚ୍ଛତୀତି ଓ୍ୱା ପଟିସରଣଂ, ଭଗଓ୍ୱା ପଟିସରଣଂ ଏତେସନ୍ତି ଭଗଓ୍ୱଂପଟିସରଣା। ପଟିଓ୍ୱେଧଓ୍ୱସେନାତି ପଟିଓ୍ୱିଜ୍ଝିତବ୍ବତାଓ୍ୱସେନ। ଅସତିପି ମୁଖେ ଅତ୍ଥତୋ ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱଦନ୍ତୋ ଓ୍ୱିଯ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଫସ୍ସୋ ଆଗଚ୍ଛତି, ଅହଂ ଭଗଓ୍ୱା କିଂ ନାମୋ’’ତି। ପଟିଭାତୁତି ଏତ୍ଥ ପଟି-ସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ ‘‘ଭଗଓ୍ୱନ୍ତ’’ନ୍ତି ଉପଯୋଗଓ୍ୱଚନଂ, ଅତ୍ଥୋ ପନ ସାମିଓ୍ୱଚନଓ୍ୱସେନେଓ୍ୱ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଭଗଓ୍ୱତୋ’’ତି ପଟିଭାତୁତି ଚ ଭଗଓ୍ୱତୋ ଭାଗୋ ହୋତୁ। ଭଗଓ୍ୱତୋ ହି ଏସ ଭାଗୋ, ଯଦିଦଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦେସନା, ଅମ୍ହାକଂ ପନ ଭାଗୋ ସଓ୍ୱନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କେଚି ପନ ପଟିଭାତୁତି ପଦିସ୍ସତୁତି ଅତ୍ଥଂ ଓ୍ୱଦନ୍ତି, ଞ୍ଞାଣେନ ଦିସ୍ସତୁ, ଦେସୀଯତୁତି ଓ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ। ଉପଟ୍ଠାତୁତି ଚ ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୁ।

୪୭୪।ନିସ୍ସଯିତବ୍ବେତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦନଓ୍ୱସେନ ଅପସ୍ସଯିତବ୍ବେ। ତତିଯଚତୁତ୍ଥଧମ୍ମସମାଦାନାନି ହି ଅପସ୍ସାଯ ସତ୍ତାନଂ ଏତରହି ଆଯତିଞ୍ଚ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଅଭିଓ୍ୱଡ୍ଢନ୍ତି। ଭଜିତବ୍ବେତି ତସ୍ସେଓ୍ୱ ଓ୍ୱେଓ୍ୱଚନଂ। ସେଓ୍ୱିତବ୍ବେତି ଓ୍ୱା ସପ୍ପୁରିସୂପସ୍ସଯସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସଓ୍ୱନଯୋନିସୋମନସିକାରେ ସନ୍ଧାଯାହ। ଭଜିତବ୍ବେତି ତପ୍ପଚ୍ଚଯେ ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞଧମ୍ମେ।

୪୭୫।ଉପ୍ପଟିପାଟିଆକାରେନାତି ପଠମଂ ସଂକିଲେସଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଓ୍ୱୋଦାନଧମ୍ମଦସ୍ସନଂ ସତ୍ଥୁ ଦେସନାପଟିପାଟି, ଯଥା – ‘‘ଓ୍ୱାମଂ ମୁଞ୍ଚ, ଦକ୍ଖିଣଂ ଗଣ୍ହା’’ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୪୯୮; ଓ୍ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧।୧୪), ତଥା ଉପ୍ପଟିପାଟିପକାରେନ, ସା ଚ ଖୋ ପୁରିମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଧମ୍ମସମାଦାନେସୁ , ପଚ୍ଛିମେସୁ ପନ ପଟିପାଟିଯାଓ୍ୱ ମାତିକା ପଟ୍ଠପିତା। ଯଥାଧମ୍ମରସେନେଓ୍ୱାତି ପହାତବ୍ବପହାଯକଧମ୍ମାନଂ ଯଥାସଭାଓ୍ୱେନେଓ୍ୱ। ସଭାଓ୍ୱୋ ହି ଯାଥାଓ୍ୱତୋ ରସିତବ୍ବତୋ ଜାନିତବ୍ବତୋ ‘‘ରସୋ’’ତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ପଠମଂ ପହାତବ୍ବଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ‘‘ଇମେ ଧମ୍ମା ଏତେହି ପହୀଯନ୍ତୀ’’ତି ପହାଯକଧମ୍ମଦସ୍ସନଂ ଦେସନାନୁପୁବ୍ବୀ। ଗହଣଂ ଆଦିଯନଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦନଂ।

୪୭୮। ଓ୍ୱଧଦଣ୍ଡାଦୀହି ଭୀତସ୍ସ ଉପସଙ୍କମନେ, ମିଚ୍ଛା ଚରିତ୍ୱା ତଥା ଅପଗମନେ ଚ ପୁବ୍ବାପରଚେତନାନଂ ଓ୍ୱସେନ ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ଦୁକ୍ଖଓ୍ୱେଦନୋ ହୋତି, ତଥା ଇସ୍ସାନିନ୍ଦାଦୀହି ଉପଦ୍ଦୁତସ୍ସ ଅପରଚେତନାଓ୍ୱସେନ, ଏଓ୍ୱଂ ଅଭିଜ୍ଝାମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀସୁପି ଯଥାରହଂ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତିସ୍ସନ୍ନମ୍ପି ଚେତନାନନ୍ତି ପୁବ୍ବାପରସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନାନଂ। ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ମୁସାଓ୍ୱାଦୋ ପିସୁଣଓ୍ୱାଚା ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋତି ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନାନଂ ସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତା

ୱା ଉପେକ୍ଖାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱାତି ଅଯଂ ନଯୋ ଇଧ ଅଧିକତତ୍ତା ନ ଉଦ୍ଧଟୋ। ଦୋମନସ୍ସମେୱ ଚେତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଇଦଂ ପୁବ୍ବଭାଗାପରଭାଗଚେତନାପି ଚେତ୍ଥ ଆସନ୍ନା ଦୋମନସ୍ସସହଗତା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅନାସନ୍ନା ପନ ସନ୍ଧାଯ ''ପରିଯେଟ୍ଠିଂ ୱା ଆପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱ ମିଚ୍ଛାଚାରାଭିଜ୍ଝାମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀନଂ ପୁବ୍ବଭାଗାପରଭାଗଚେତନା ଆସନ୍ନା ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନାଗତିକାୱାତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପରିଯେଟ୍ଠିନ୍ତି ମିଚ୍ଛାଚାରାଦୀସୁ ୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବୱତ୍ଥୁମାଲାଗନ୍ଧାଦିପରିଯେସନଂ। ପାଣାତିପାତାଦୀସୁ ମାରେତବ୍ବୱତ୍ଥୁଆୱୁଧାଦିପରିଯେସନଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ। ଅକିଞ୍ଚନେପି ତେସଂ ପରିଯେସନଂ ସମ୍ଭୱତୀତି ''ୱଚ୍ଚତିଯେୱା''ତି ସାସଙ୍କଂ ୱଦତି।

୪୭୯।ସୁଖୱେଦନା ହୋନ୍ତୀତି ସୁଖୱେଦନାପି ହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତାସଂ ଚେତନାନଂ ଅସୁଖୱେଦନତାପି ଲବ୍ଭତୀତି ''ସୁଖୱେଦନାପି ହୋନ୍ତିଯେୱୋ''ତି ସାସଙ୍କୱଚନଂ। ସୋମନସ୍ସମେୱ ଚେତ୍ଥ ସୁଖନ୍ତି ଇଦଂ ପୁବ୍ବଭାଗାପରଭାଗଚେତନାପି ସୋମନସ୍ସସହଗତା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ମିଚ୍ଛାଚାରୱଜ୍ଜାନଂ ଛନ୍ନଂ ୱସେନ। ମିଚ୍ଛାଚାରସ୍ସ ପନ ପୁବ୍ବାପରଭାଗସ୍ସ ୱସେନ ''କାଯିକଂ ସୁଖମ୍ପି ୱଚ୍ଚତିଯେୱା''ତି ସାସଙ୍କୱଚନଂ।

୪୮୦। ଦୋସଜପରିଳାହୱସେନସ୍ସ ସିଯା କାଯିକମ୍ପି ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ସୋ ଗଣ୍ହନ୍ତୋପି ଦୁକ୍ଖିତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚେତୋଦୁକ୍ଖମେୱ ୱା ସନ୍ଧାଯ ତସ୍ସ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଦୁକ୍ଖିତୋ ଦୋମନସ୍ସିତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୪୮୧।ଦସସୁପିପଦେସୁତି ଦସସୁପି କୋଟ୍ଠାସେସୁ, ୱାକ୍ୟେସୁ ୱା। ଉପେକ୍ଖାସମ୍ପଯୁତ୍ତତାପି ସମ୍ଭୱତୀତି ''ସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତା ହୋନ୍ତିଯେୱା''ତି ଇଧ ସାସଙ୍କୱଚନଂ। ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତସ୍ସ କାଯୋପି ସିଯା ୱିଗତଦରଥପରିଳାହୋତି ପାଣାତିପାତାୱେରମଣିଆଦିପଚ୍ଚଯା କାଯିକପଟିସଂୱେଦନାପି ସମ୍ଭୱତୀତି ସହାପି ସୁଖେନାତି ଏତ୍ଥ କାଯିଯସୁଖମ୍ପି ୱଚ୍ଚତିଯେୱ।

୪୮୨।ତିତ୍ତକାଲାବୂତି ଉପଭୁତ୍ତସ୍ସ ଉମ୍ମାଦାଦିପାପନେନ କୁଚ୍ଛିତତିତ୍ତକରସୋ ଅଲାବୁ। ନ ରୁଚ୍ଚିସ୍ସତି ଅନିଟ୍ଠରସତାଯ ଅନିଟ୍ଠଫଲତାଯ ଚ।

୪୮୩।ରସଂ ଦେତୀତି ରସଂ ଦସ୍ସେତି ୱିଭାୱେତି।

୪୮୪।ପୂତିମୁତ୍ତନ୍ତି ପୂତିସଭାୱମୁତ୍ତଂ। ତରୁଣନ୍ତି ଧାରାୱସେନ ନିପତନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଉଣ୍ହଂ। ତେନସ୍ସ ଉପରିମୁତ୍ତତମାହ। ମୁତ୍ତଞ୍ହି ପସ୍ସାୱମଗ୍ଗତୋ ମୁଚ୍ଚମାନଂ କାଯୁସ୍ମାୱସେନ ଉଣ୍ହଂ ହୋତି।

୪୮୫।ଯଂ ଭଗନ୍ଦରସଂସଟ୍ଠଂ ଲୋହିତଂ ପଗ୍ଘରତୀତି ଭଗନ୍ଦରବ୍ୟାଧିସହିତାଯ ଲୋହିତପଗ୍ଘରତାଯ ୱସେନ ଯଂ ଲୋହିତଂ ୱିସ୍ସୱତି। ପିତ୍ତସଂସଟ୍ଠଂ ଲୋହିତଂ ପଗ୍ଘରତୀତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୪୮୬।ଉଦ୍ଧଙ୍ଗେତି ଦୂରେ। ଅବ୍ଭମହିକାଦିଉପକ୍କିଲେସୱିଗମେନ ହି ଆକାସଂ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗଂ ୱିଯ ଦୂରଂ ୱିଯ ଚ ଖାଯତି। ତେନାହ ''ଦୂରୀଭୂତେ''ତି। ତମଂୟେୱ ତମଗତଂ ''ଗୂଥଗତଂ ମୁତ୍ତଗତ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୧୧୯; ଅ। ନି। ୯।୧୧) ଯଥା। ଭାସତେ ଚ ତପତେ ଚ ୱିରୋଚତେ ଚ ଇଦଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ଧମ୍ମସମାଦାନଂ ୱିଭଜନ୍ତେନ କୁସଲକମ୍ମପଥସ୍ସ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତତ୍ତା।

ସଙ୍ଗରତୁକ୍ଖୋ କନ୍ଦମାଦସପୋୱା। ସରଭଞ୍ଞୱସେନାତି ଅତ୍ଥଂ ଅୱିଭଜିତ୍ୱା ପଦସୋ ସରଭଞ୍ଞୱସେନ। ଓସାରେନ୍ତସ୍ସାତି ଉଚ୍ଚାରେନ୍ତସ୍ସ। ସଦ୍ଦେତି ଓସାରଣସଦ୍ଦେ। ଅଧିଗତୱିସେସଂ ଅନାରୋଚେତୁକାମା ଦେୱତା ତତ୍ଥେୱ ଅନ୍ତରଧାଯି। ତଂ ଦିୱସନ୍ତି ସତ୍ଥାରା ଦେସିତଦିୱସେ। ଇତି ଅତ୍ତନୋ ୱିସେସାଧିଗମନିମିତ୍ତତାଯ ଅଯଂ ଦେୱତା ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ ପିଯାଯତି। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ମହାଧମ୍ମସମାଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୭। ୱୀମଂସକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୮୭।ଅତ୍ଥୱୀମଂସକୋତି ଅତ୍ତହିତପରହିତାଦିଅତ୍ଥୱିଜାନନକୋ। ସଙ୍ଖାରୱୀମଂସକୋତି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମେ ସଲକ୍ଖଣତୋ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣତୋ ୱା ଆଯତନାଦିୱିଭାଗତୋ ଚ ୱୀମଂସକୋ। ସତ୍ଥୁୱୀମଂସକୋତି ''ସତ୍ଥା ନାମ ଗୁଣତୋ ଏଦିସୋ ଏଦିସୋ ଚା''ତି ସତ୍ଥୁ ଉପପରିକ୍ଖକୋ। ୱୀମଂସକୋତି ୱିଚାରକୋ। ଯଂ ଚେତସୋ ସରାଗାଦିୱିଭାଗତୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ, ତଂ ଚେତୋପରିଯାଯୋ। ତେନାହ ''ଚିତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦ''ନ୍ତି। ଯସ୍ମା ଚେତୋପରିଯାଯଞ୍ଞାଣଲାଭୀ – ''ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଇତୋ ପରଂ ପୱତ୍ତଂ ଇଦମିତୋ ପର''ନ୍ତି ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଂ ପଜାନାତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ

‘‘ଚେତୋପରିୟାୟନ୍ତି ଚିତ୍ତୱାର’’ନ୍ତି। ୱାରତ୍ଥେପି ହି ପରିୟାୟ-ସଦ୍ଦୋ ହୋତି – ‘‘କସ୍ସ ନୁ ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ପରିୟାୟୋ ଅଜ୍ଜ ଭିକ୍ଖୁନିୟୋ ଓୱଦିତୁ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୩୯୮)। ଚିତ୍ତଚାରନ୍ତିପି ପାଠୋ, ଚିତ୍ତପୱତ୍ତିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ୱିଜାନନତ୍ଥାୟାତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରେନ ୱୀମଂସନତ୍ଥାୟ।

୪୮୮।କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୁପନିସ୍ସୟନ୍ତି କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସସ୍ସ ବଲୱସନିସ୍ସୟଂ। ଉପଡ୍ଢଂ ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱେନାତି ଇମିନା ପୁଗ୍ଗଲେନ ସମ୍ପାଦିୟମାନସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ଉପଡ୍ଢଭାଗମତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚକଧମ୍ମାନୁଭାୱେନ ସିଜ୍ଝତି। ଉପଡ୍ଢଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତାନୁଭାୱେନାତି ଇତରୋ ପନ ଉପଡ୍ଢଭାଗୋ ଯଂ ନିସ୍ସାୟ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ୱୁସ୍ସତି, ତସ୍ସ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସ୍ସ ଉପଦେସାନୁଭାୱେନ ହୋତି, ସିଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋକସିଦ୍ଧୋ ଏୱ ଅୟମତ୍ଥୋ। ଲୋକିୟା ହି –

‘‘ପାଦୋ ସିଦ୍ଧୋ ଆଚରିୟା, ପାଦୋ ହିସ୍ସାନୁଭାୱତୋ;

ତଂୱିଜ୍ଜାସେୱକା ପାଦୋ, ପାଦୋ କାଲେନ ପଚ୍ଚତୀ’’ତି। –

ୱଦନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାୟାତି ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ, ଞାଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତାତି କଲ୍ୟାଣୋ ଭଦ୍ରୋ ସୁନ୍ଦରୋ ମିତ୍ତୋ ଏତସ୍ସାତି କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୱନ୍ତତା। ସୀଲାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନେହି କଲ୍ୟାଣପୁଗ୍ଗଲେହେୱ ଅୟନଂ ପୱତ୍ତି କଲ୍ୟାଣସହାୟତା। ତେସୁ ଏୱ ଚିତ୍ତେନ ଚେୱ କାୟେନ ଚ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଭାୱେନ ପୱତ୍ତି କଲ୍ୟାଣସମ୍ପୱଙ୍କତା। ମାହେୱନ୍ତି ଏୱଂ ମା ଆହ, ‘‘ଉପଡ୍ଢଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସା’’ତି ମା କଥେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଦମିନାତି ଏତ୍ଥ ନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ ଦ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ ଇ-କାରସ୍ସ ଅ-କାରଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ। ଇମିନାପୀତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନେନପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିୟାୟେନାତି କାରଣେନ। ଇଦାନି ତଂ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମମଂ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଅଞ୍ଞେସୁପି ସୁତ୍ତେସୁ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୁପନିସ୍ସୟମେୱ ୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଭିକ୍ଖୂନଂ ବାହିରଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିଂ କଥେନ୍ତୋପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନିୟଧମ୍ମେତି ୱିମୁତ୍ତିୟା ଅରହତ୍ତସ୍ସ ପରିପାଚକଧମ୍ମେ। ପଚ୍ଚୟେତି ଗିଲାନପଚ୍ଚୟଭେସଜ୍ଜେ। ମହାଜଚ୍ଚୋତି ମହାକୁଲୀନୋ।

କାୟିକୋ ସମାଚାରୋତି ଅଭିକ୍କମପଟିକ୍କମାଦିକୋ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞପରିକ୍ଖତୋ ପାକତିକୋ ଚ। ୱୀମଂସକସ୍ସ ଉପପରିକ୍ଖକସ୍ସ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟୋ ନାମ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବତ୍ତା। ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସଂକିଲିଟ୍ଠାତି ରାଗାଦିସଂକିଲେସଧମ୍ମେହି ୱିବାଧିତା, ଉପତାପିତା ୱିଦୂସିତା ମଲୀନା ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେ ପନ ତେହି ସମନ୍ନାଗତା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘କିଲେସସମ୍ପୟୁତ୍ତା’’ତି। ଯଦି ନ ଚକ୍ଖୁସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା, ପାଠଇୟଂ କଥଂ ତଥା ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ଯଥା ପନା’’ତିଆଦି। କାୟୱଚୀସମାଚାରାପିସଂକିଲିଟ୍ଠାୟେୱ ନାମ ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନତୋ। ଭୱତି ହି ତଂହେତୁକେପି ତଦୁପଚାରୋ ଯଥା ‘‘ସେମ୍ହୋ ଗୁଳୋ’’ତି। ‘‘ମା ମେ ଇଦଂ ଅସାରୁପ୍ପଂ ପରୋ ଅଞ୍ଞାସୀ’’ତି ପନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତାୟ ନ ନ ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି। ‘‘ନ ଖୋ ମୟଂ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱତୋ କିଞ୍ଚି ଗରହାମା’’ତି ୱତ୍ୱା ଗରହିତବ୍ବାଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଭଗୱା ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଅଭାୱିତମଗ୍ଗସ୍ସ ହି ଗରହିତବ୍ବତା ନାମ ସିୟା, ନ ଭାୱିତମଗ୍ଗସ୍ସ। ଏସ ଉତ୍ତରୋ ମାଣୱୋ ‘‘ବୁଦ୍ଧମ୍ପି ଗରହିତ୍ୱା ପକ୍କମିସ୍ସାମୀ’’ତି କତ୍ୱା ଅନୁବନ୍ଧି। ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସି ମହାଭିନିକ୍ଖମନଦିୱସେ ଅତ୍ତନୋ ୱଚନେ ଅଟ୍ଠିତତ୍ତା। କିଞ୍ଚି ୱଜ୍ଜଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ମାରୋ ଏୱମାହ –

‘‘ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ଭଗୱନ୍ତଂ, ଅନୁବନ୍ଧିଂ ପଦାପଦଂ;

ଓତାରଂ ନାଧିଗଚ୍ଛିସ୍ସଂ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସତୀମତୋ’’ତି। (ସୁ। ନି। ୪୪୮);

କାଲେ କଣ୍ହା, କାଲେ ସୁକ୍କାତି ଯଥାସମାଦିନ୍ନଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ କଦାଚି କଣ୍ହା ଅପରିସୁଦ୍ଧା କାୟସମାଚାରାଦୟୋ, କଦାଚି ସୁକ୍କା ପରିସୁଦ୍ଧାତି ଏୱଂ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ବ୍ୟାମିସ୍ସୱସେନ ୱୋମିସ୍ସକା। ନିକ୍କିଲେସାତି ନିରୁପକ୍କିଲେସା ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠା।

ଅନୱଜ୍ଜଂ ୱଜ୍ଜରହିତତ୍ତା। ଦୀଘରତ୍ତନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂୟୋଗେ ଉପୟୋଗୱଚନଂ। ସମାପନ୍ନୋତି ସମ୍ମା ଆପନ୍ନୋ ସମଙ୍ଗୀଭୂତୋ। ତେନାହ ‘‘ସମନ୍ନାଗତୋ’’ତି। ଅତ୍ତନା କତସ୍ସ ଅସାରୁପ୍ପସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥଂ ଆରଞ୍ଞକୋୱିୟ ହୁତ୍ୱା। ତସ୍ସ ପରିହାରନ୍ତି ଉଟ୍ଠଆରେହି ପୂଜାସକ୍କାରେହି ମନୁସ୍ସେହି ତସ୍ସ ପରିହରିୟମାନତଂ। ଅତିଦପ୍ପିତୋତି ଏୱଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ସମ୍ଭାୱନାୟ ଅତିୱିୟ ଦତ୍ତୋ ଗବ୍ବିତୋ।

ନ ଇତ୍ତରସମାପନ୍ନୋତି ଜାନାତି। କସ୍ମା? ସୀଲଂ ନାମ ଦୀଘେନ ଅଦ୍ଧୁନା ଜାନିତବ୍ବଂ, ନ ଇତ୍ତରେନ। ଇଦାନି ଅନେକଜାତିସମୁଦାଚାରୱସେନ

ତଥାଗତୋ ଇମଂ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ସମାପନ୍ନୋ, ତଞ୍ଚସ୍ସ ଅତିୱିଯ ଅଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅନଚ୍ଛରିଯଂ ଚେତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅରଞ୍ଞଗାମକେତି ଅରଞ୍ଞପଦେସେ ଏକସ୍ମିଂ ଖୁଦ୍ଦକଗାମେ। ତତ୍ଥ ନେସଂ ଦିୱସେ ଦିୱସେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରଣସ୍ସ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପିୱନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଦୁଲ୍ଲଭଲୋଣୋ ହୋତି ସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ଦୂରତାଯ।

ତଦା କିର ୱିଦେହରଟ୍ଠେ ସୋଳସ ଗାମସହସ୍ସାନି ମହନ୍ତାନେୱ। ତେନାହ – ‘‘ହିତ୍ୱା ଗାମସହସ୍ସାନି, ପରିପୁଣ୍ଣାନି ସୋଳସା’’ତି। ଇଦାନି କସ୍ମା ‘‘ସନ୍ନିଧିଂ ଦାନି କୁବ୍ବସୀ’’ତି ମଂ ଘଟ୍ଟେଥାତି ୱତ୍ତୁକାମୋ ତଂ ଅନାୱିକତ୍ୱା ‘‘ଲୋଣ…ପେ… ନ କରୋଥା’’ତି ଆହ। ଗନ୍ଧାରୋ ତସ୍ସାଧିପ୍ପାଯଂ ୱିଭାୱେତୁକାମୋ ‘‘କିଂ ମଯା କତଂ ୱେଦେହୀସୀ’’ତି ଆହ।

ଇତରୋ ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ହିତ୍ୱା’’ତି ଗାଥମାହ। ଇତରୋ ‘‘ଧମ୍ମଂ ଭଣାମୀ’’ତି ଗାଥନ୍ତି ଏୱଂ ସବ୍ବାପି ନେସଂ ୱଚନପଟିୱଚନଗାଥା। ତତ୍ଥ ପସାସସୀତି ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋ ୱିଯ ଅନୁସାସସି। ନ ପାପମୁପଲିମ୍ପତି ଚିତ୍ତପ୍ପକୋପାଭାୱତୋ। ମହତ୍ଥିଯନ୍ତି ମହାଅତ୍ଥସଂହିତଂ। ନୋ ଚେ ଅସ୍ସ ସକା ବୁଦ୍ଧୀତିଆଦି ୱେଦେହିସ୍ସେନୋ – ‘‘ଆଚରିଯୋ ମମ ହିତେସିତାଯ ଠତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଏୱ ଭଣତୀ’’ତି ଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନାକାରଦସ୍ସନଂ। ତେନାହ ‘‘ଏୱଞ୍ଚ ପନ ୱତ୍ୱା’’ତିଆଦି।

‘‘ଞତ୍ତା’’ତି ଲୋକେ ଞାଯତି ୱିସ୍ସୁତୋତି ଞାତୋ, ଞାତସ୍ସ ଭାୱୋ ଞତ୍ତଂ। ଅଜ୍ଝାପନ୍ନୋତି ଉପଗତୋ। ଞତ୍ତ-ଗ୍ଗହଣେନ ପତ୍ଥଟଯସତା ୱିଭାୱିତାତି ଆହ ‘‘ଯସଞ୍ଚ ପରିୱାରସମ୍ପତ୍ତି’’ନ୍ତି। କିନ୍ତି କିଂପଯୋଜନଂ, କୋ ଏତ୍ଥ ଦୋସୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିଚ୍ଛନ୍ତୋତି ଯସମଦେନ ପରିୱାରମଦେନ ଚ ମତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଗାମେପି ୱିହାରେପି ଜନୱିୱିତ୍ତେପି ସଙ୍ଘମଜ୍ଝେପି ଅଞ୍ଞେ ଭିକ୍ଖୂ ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋ ‘‘ମଯ୍ହଂ ନାମ ପାଦା ଇତରେସଂ ପାଦଫୁସନଟ୍ଠାନଂ ଫୁସନ୍ତୀ’’ତି ଅଫୁସିତୁକାମତାଯ ଅଗ୍ଗପାଦେନ ଭୂମିଂ ଫୁସନ୍ତୋ ୱିଯ ଚରତି। ଓନମତୀତି ନିୱାତୱୁତ୍ତିତାଯ ଅୱନମତି ଅନୁଦ୍ଧତୋ ଅତ୍ଥଦ୍ଧୋ ହୋତି। ଅକିଞ୍ଚନଭାୱନ୍ତି ‘‘ପବ୍ବଜିତେନ ନାମ ଅକିଞ୍ଚନଞାଣେନ ସମପରିଗ୍ଗହେନ ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଅକିଞ୍ଚନଜ୍ଝାସଯଂ ପଟିଅୱେକ୍ଖିତ୍ୱା। ଲାଭେପି ତାଦୀ, ଅଲାଭେପି ତାଦୀତି ଯଥା ଅଲାଭକାଲେ ଲାଭସ୍ସ ଲଦ୍ଧକାଲେପି ତଥେୱାତି ତାଦୀ ଏକସଦିସୋ। ଯସେ ସତିପି ମହାପରିୱାରକାଲେପି।

ଅଭଯୋ ହୁତ୍ୱା ଉପରତୋତି ନିବ୍ଭୁଯୋ ହୁତ୍ୱା ଭଯସ୍ସ ଅଭାୱେନେୱ ଓରମିତବ୍ବତୋ ଉପରତୋ ଭଯହେତୂନଂ ପହୀନତ୍ତା। ତଞ୍ଚ ଖୋ ନ କତିପଯକାଲଂ, ଅଥ ଖୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଉପରତୋତି ଅଚ୍ଚନ୍ତୂପରତୋ। ଅଥ ଖୋ ଭାଯିତବ୍ବୱତ୍ଥୁଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ତତୋ ଭଯେନ ଉପରତୋ। କିଲେସା ଏୱ ଭାଯିତବ୍ବତୋ କିଲେସଭଯଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ସତ୍ତ ସେକ୍ଖାତି ସତ୍ତ ସେକ୍ଖାପି ଭଯୂପରତା, ପଗେୱ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଥଣ୍ଡିଲପୀଠକନ୍ତି ଥଣ୍ଡିଲମଞ୍ଚସଦିସଂ ପୀଠକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିସ୍ସାଯାତି ଅପସ୍ସାଯ ତଂ ଅପସ୍ସାଯଂ କତ୍ୱା। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମଜ୍ଝେ ଥଣ୍ଡିଲପୀଠକା ଦ୍ୱାରେ ଠତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ନେୱାସିକଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ନ ପଞ୍ଞାଯି। ଅସଞ୍ଞତନୀହାରେନାତି ନ ସଞ୍ଞତାକାରେନ। ‘‘ମଂ ଭାଯନ୍ତୋ ହେଟ୍ଠାମଞ୍ଚଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ହେଟ୍ଠାମଞ୍ଚଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା। ଉକ୍କାସି ‘‘ବହି ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅକ୍କୋସିତ୍ୱା ମା ଅପୁଞ୍ଞଂ ପସୱୀ’’ତି। ଅଧିୱାସେତୁନ୍ତି ତାଦିସଂ ଇନ୍ଧନଭାୱଂ ଦିସ୍ୱାପି ପଟପଟାଯନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ କୋଧଂ ଅଧିୱାସେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ।

ଖଯେନେୱାତି ରାଗସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତକ୍ଖଯେନେୱ ୱୀତରାଗତ୍ତା। ନ ପଟିସଙ୍ଖାଯ ୱାରେତ୍ୱାତି ନ ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନ ରାଗପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ନିୱାରେତ୍ୱା ୱୀତରାଗତ୍ତା। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। କାଯସମାଚାରାଦୀନଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠାନଂ ୱୀତିକ୍କମିଯାନଞ୍ଚ ଅଭାୱଂ ଆଚାରସ୍ସ ୱୋଦାନଂ ଚିରକାଲସମାଚିଣ୍ଣତାଯ ଞାତସ୍ସ ସହିତଭାୱେପି ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠତାଯ ଅଭଯୂପରତଭାୱସମନ୍ନେସନାଯ ଆକରୀଯତି ଞାପେତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ଅତ୍ଥୋ ପକାରତୋ ଞାପୀଯତି ଏତେହୀତି ଆକାରା, ଉପପତ୍ତିସାଧନକାରଣାନି। ତାନି ପନ ଯସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଯଥାନୁମତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଞାପକଭାୱେନ ୱତ୍ତବ୍ବାଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ତାନି ତେସଂ ମୂଲକାରଣଭୂତାନି ଅନୁମାନଞାଣାନି ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗୱା – ‘‘କେ ପନାଯସ୍ମତୋ ଆକାରା କେ ଅନ୍ୱଯା’’ତି ଅୱୋଚାତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଆକାରାତି କାରଣାନି, ଅନ୍ୱଯାତି ଅନୁବୁଦ୍ଧିଯୋ’’ତି ଆହ। ଯଥା ହି ଲୋକେ ଦିଟ୍ଠେନ ଧୂମେନ ଅଦିଟ୍ଠଂ ଅଗ୍ଗିଂ ଅନ୍ୱେତି ଅନୁମାନତୋ ଜାନାତି, ଏୱଂ ୱୀମଂସକୋ ଭିକ୍ଖୁ – ‘‘ଭଗୱା ଏକେକୱିହାରେସୁ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନେସୁ ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନେସୁ ଚ ଯଥା ଏକସଦିସତାଦସ୍ସନେନ ଅଭଯୂପରତତଂ ଅନ୍ୱେତି ଅନୁମାନତୋ ଜାନାତି, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଅନୁସ୍ସାଦନାନପସାଦନପ୍ପତ୍ତାଯ ସତ୍ଥୁ ଅୱିପରୀତଧମ୍ମଦେସନତାଯ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତଂ ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଞ୍ଚ ଅନ୍ୱେତି ଅନୁମାନତୋ ଜାନାତି, ଏୱଂ ଜାନନ୍ତୋ ଚ ଅଭଯୂପରତୋ ତଥାଗତୋ ସବ୍ବଧି ୱୀତରାଗତ୍ତା, ଯୋ ଯତ୍ଥ ୱୀତରାଗୋ, ନ ସୋ ତନ୍ନିମିତ୍ତଂ କିଞ୍ଚି ଭଯଂ ପସ୍ସତି ସେଯ୍ୟଥାପି ବ୍ରହ୍ମା କାମଭୱନିମିତ୍ତଂ, ତଥା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା ଅୱିପରୀତଧମ୍ମଦେସନତ୍ତା, ସ୍ୱାଖାତୋ ଧମ୍ମୋ

ଏକନ୍ତନିୟ୍ୟାନିକତ୍ତା, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସଙ୍ଘୋ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସନ୍ନତ୍ତା''ତି ୱତ୍ଥୁତ୍ତୟଂ ଗୁଣତୋ ୟାଥାୱତୋ ଜାନାତି।

ଗଣବନ୍ଧନେନାତି ''ମମ ସଦ୍ଧିୱିହାରିକା ମମ ଅନ୍ତେୱାସିକା''ତି ଏୱଂ ଗଣେ ଅପେକ୍ଖାସଙ୍ଖାତେନ ବନ୍ଧନେନ ବଦ୍ଧା ପୟୁତ୍ତା। ତାୟ ତାୟ ପଟିପତ୍ତିୟାତି ''ସୁଗତା ଦୁଗ୍ଗତା''ତି ୱୁତ୍ତାୟ ସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ଦୁପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ଚ। ଉସ୍ସାଦନାତି ଗୁଣୱସେନ ଉକ୍କଂସନା। ଅପସାଦନାତି ହୀଳନା। ଉଭୟତ୍ଥ ଗେହସ୍ସିତୱସେନାତି ଇମିନା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ପରେସଂ ଉୟ୍ୟୋଜନତ୍ଥଂ – ''ପଣ୍ଡିତୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାକଚ୍ଚାନୋ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୦୫; ୩। ୨୮୫, ୩୨୨) ଗୁଣତୋ ଉକ୍କଂସନମ୍ପି ଆୟତିଂ ସଂୱରାୟ ୟଥାପରାଧଂ ଗରହଣମ୍ପି ନ ନିୱାରେତି।

୪୮୯। ୱୀମଂସକସ୍ସପି ଅଧିପ୍ପାୟୋ ୱୀମଂସନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ। ମୂଲୱୀମଂସକୋ ହେତୁୱାଦିତାୟ। ଗଣ୍ଠିୱୀମଂସକସ୍ସ ଅନୁସ୍ସୁତିଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ ''ପରସ୍ସେୱ କଥାୟ ନିଟ୍ଠଙ୍ଗତୋ''ତି। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ପରସ୍ସ ଚେତୋପରିୟାୟଂ ଅଜାନନ୍ତେନା''ତି। ତଥାଗତୋୱ ପଟିପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ଇମିନା ପୁବ୍ବେ ସାଧାରଣତୋ ୱୁତ୍ତଂ ଅନୁମାନଂ ଉକ୍କଂସଂ ପାପେତ୍ୱା ୱଦତି। ଉକ୍କଂସଗତଞ୍ହେତଂ ଅନୁମାନଂ, ୟଦିଦଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁୱଚନଂ ଅୱିସଂୱାଦଂ ସାମଞ୍ଞତୋ ଅପୁଥୁଜ୍ଜନଗୋଚରସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅନୁମାନତୋ। ତିୱିଧୋ ହି ଅତ୍ଥୋ, କୋଚି ପଚ୍ଚକ୍ଖସିଦ୍ଧୋ, ୟୋ ରୂପାଦିଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱେଦନିୟୋ ଅନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବାକାରୋ। କୋଚି ଅନୁମାନସିଦ୍ଧୋ, ୟୋ ଘଟାଦୀସୁ ପସିଦ୍ଧେନ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତଭାୱେନ ସାଧିୟମାନୋ ସଦ୍ଦାଦୀନଂ ଅନିଚ୍ଚତାଦିଆକାରୋ। କୋଚି ଓକପ୍ପନସିଦ୍ଧୋ, ୟୋ ପଚୁରଜନସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତମଦିଟ୍ଠୋ ସଦ୍ଧାୱିସୟୋ ପରଲୋକନିବ୍ବାନାଦି। ତତ୍ଥ ୟସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ୱଚନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖସିଦ୍ଧେ ଅନୁମାନସିଦ୍ଧେ ଚ ଅତ୍ଥେ ନ ୱିସଂୱାଦେତି ଅୱିପରୀତପ୍ପୱତ୍ତିୟା, ତସ୍ସ ୱଚନେନ ସଦ୍ଧେୟ୍ୟତ୍ଥସିଦ୍ଧି, ସଦ୍ଧେୟ୍ୟରୂପା ଏୱ ଚ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ସତ୍ଥୁଗୁଣା ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତୱତୋ।

ଏସ ମୟ୍ହଂ ପଥୋତି ୟ୍ୱାୟଂ ଆଜୀୱଟ୍ଠମକସୀଲସଙ୍ଖାତୋ ମୟ୍ହଂ ଓରମତ୍ତକୋ ଗୁଣୋ, ଏସ ଅପରଚିତ୍ତୱିଦୁନୋ ୱୀମଂସକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ମମ ଜାନନପଥୋ ଜାନନମଗ୍ଗୋ। ଏସ ଗୋଚରୋତି ଏସୋ ଏତ୍ତକୋ ଏୱ ତସ୍ସ ମୟି ଗୋଚରୋ, ନ ଇତୋ ପରଂ। ତଥା ହି ବ୍ରହ୍ମଜାଲେପି (ଦୀ। ନି। ୧। ୭) ଭଗୱତା ଆଜୀୱଟ୍ଠମକସୀଲମେୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ଏତାପାଥୋତି ଏତ୍ତକାପାଥୋ। ୟୋ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ''ଏତଂ ମମା''ତି, ''ଇମିନାହଂ ସୀଲେନ ଦେୱୋ ୱା ଭୱିସ୍ସାମି ଦେୱଞ୍ଞତରୋ ୱା''ତି ତଣ୍ହାୟ ପରାମସନ୍ତୋ, ତସ୍ସ ୱିସେସଭାଗିୟତାୟ, ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟତାୟ ୱା ଅକାରଣେନ ତଣ୍ହଂ ଅନତିୱତ୍ତନତୋ ସୋ ତମ୍ମୟୋ ନାମ। ତେନାହ ''ନ ତମ୍ମୟୋ ନ ସତଣ୍ହୋ''ତିଆଦି।

ସୁତସ୍ସ ଉପରୂପରି ୱିସେସାୱହଭାୱେନ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରଞ୍ଚେୱ ତସ୍ସ ଚ ୱିସେସସ୍ସ ଅନୁକ୍କମେନ ପଣୀତତରଭାୱତୋ ପଣୀତତରଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଦେସେତି। ସୱିପକ୍ଖନ୍ତି ପହାତବ୍ବପହାୟକଭାୱେନ ସପ୍ପଟିପକ୍ଖଂ। କଣ୍ହଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ସୁକ୍କନ୍ତି ଇଦଂ ଧମ୍ମଜାତଂ କଣ୍ହଂ ନାମ, ଇମସ୍ସ ପହାୟକଂ ଇଦଂ ସୁକ୍କଂ ନାମାତି ଏୱଂ କଣ୍ହଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ସୁକ୍କଂ। ସୁକ୍କଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା କଣ୍ହନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଇଧ ପନ ''ଇମିନା ପହାତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସୌସ୍ସାହନ୍ତି ସବ୍ୟାପାରଂ। କିରିୟମୟଚିତ୍ତାନଞ୍ହି ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନାୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାମାନାଦିକେ ସନ୍ତାନେ ସବ୍ୟାପାରତା ସୌସ୍ସାହତା, ସୱିପାକଧମ୍ମତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମିଂ ଦେସିତେ ଧମ୍ମେତି ତସ୍ମିଂ ସତ୍ଥାରା ଦେସିତେ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ। ଏକଚ୍ଚଂ ଏକଦେସଭୂତଂ ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ପଟିୱେଧଧମ୍ମଂ ଅଭିଞ୍ଞାୟ ଅଭିୱିସିଟ୍ଠାୟ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାୟ ଜାନିତ୍ୱା। ପଟିୱେଧଧମ୍ମେନ ମଗ୍ଗେନ। ଦେସନାଧମ୍ମେତି ଦେସନାରୁଳ୍ହେ ପୁବ୍ବଭାଗିୟେ ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମେ ନିଟ୍ଠଂ ଗଚ୍ଛତି – ''ଅଦ୍ଧା ଇମାୟ ପଟିପଦାୟ ଜରାମରଣତୋ ମୁଚ୍ଚିସ୍ସାମୀ''ତି। ପୁବ୍ବେ ପୋଥୁଜ୍ଜନିକସଦ୍ଧାୟପି ପସନ୍ନୋ, ତତୋ ଭିୟ୍ୟୋସୋମତ୍ତାୟ ଅୱିପରୀତଧମ୍ମଦେସନୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ସୋ ଭଗୱାତି ସତ୍ଥରି ପସୀଦତି। ନିୟ୍ୟାନିକତ୍ତାତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ଏୱ ତତୋ ନିୟ୍ୟାନାୱହତ୍ତା। ୱଙ୍କାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅଞ୍ଜଂ ଅସାମୀଚିପରିୟାୟଂ ସଙ୍କଂ ଦୋସଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

୪୯୦।ଇମେହି ସତ୍ଥୁୱୀମଂସନକାରଣେହୀତି ''ପରିସୁଦ୍ଧକାୟସମାଚାରତାଦୀହି ଚେୱ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରିପଣୀତପଣୀତଅୱିପରୀତଧମ୍ମଦେସନାହି ଚା''ତି ଇମେହି ୟଥାୱୁତ୍ତେହି ସତ୍ଥୁଉପପରିକ୍ଖନକାରଣେହି। ଅକ୍ଖରସମ୍ପିଣ୍ଡନପଦେହୀତି ତେସଂୟେୱ କାରଣାନଂ ସମ୍ବୋଧନେହି ଅକ୍ଖରସମୁଦାୟଲକ୍ଖଣେହି ପଦେହି। ଇଧ ୱୁତ୍ତେହି ଅକ୍ଖରେହୀତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତେହି ୟଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଭିବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନସଞ୍ଞିତେହି ଅକ୍ଖରେହି। ଓକପ୍ପନାତି ସଦ୍ଧେୟ୍ୟୱତ୍ଥୁଂ ଓକ୍କନ୍ତିତ୍ୱା ପସୀଦନତୋ ଓକପ୍ପନଲକ୍ଖଣା। ସଦ୍ଧାୟ ମୂଲଂ ନାମାତି ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦଭୂତାୟ ସଦ୍ଧାୟ ମୂଲଂ ନାମ କାରଣନ୍ତି ସଦ୍ଦହନସ୍ସ କାରଣଂ ପରିସୁଦ୍ଧକାୟସମାଚାରାଦିକଂ। ଥିରା ପଟିପକ୍ଖସମୁଚ୍ଛେଦେନ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା। ହରିତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଅପନେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟା। ଇତରେସୁ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣଦେୱେସୁ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ''ସମିତପାପସମଣେନ ୱା''ତିଆଦି।

''ବୁଦ୍ଧାନଂ କେସଞ୍ଚି ସାୱକାନଞ୍ଚ ୱିବାଧନତ୍ଥଂ ମାରୋ ଉପଗଚ୍ଛତୀ''ତି ସୁତପୁବ୍ବତ୍ତା ''ଅୟଂ ମାରୋ ଆଗତୋ''ତି ଚିନ୍ତେସି। ଆନୁଭାୱସମ୍ପନ୍ନେନ ଅରିୟସାୱକେନ ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ମୁସାୱାଦଂ କାତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ଏତେତି ୟଥାୱୁତ୍ତେ ସମିତପାପସମଣାଦୟୋ ଠପେତ୍ୱା। ସଭାୱସମନ୍ନେସନାତି ୟାଥାୱସମନ୍ନେସନା ଅୱିପରୀତୱୀମଂସା। ସଭାୱେନେୱାତି ସବ୍ଭାୱେନେୱ ୟଥାଭୂତଗୁଣତୋ ଏୱ। ସୁଟ୍ଠୁ ସମ୍ମଦେୱ। ସମନ୍ନେସିତୋତି

ଉପପରିକ୍ଖିତୋ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱାତି।

ୱୀମଂସକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୮। କୋସମ୍ବିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୯୧।ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା କୋସମ୍ବରୁକ୍ଖୱତୀ, ତସ୍ମା ନଗରଂ କୋସମ୍ବୀତିସଙ୍ଖମଗମାସି। କୁସମ୍ବସ୍ସ ୱା ଇସିନୋ ନିୱାସଭୂମି କୋସମ୍ବୀ, ତସ୍ସାୱିଦୂରେ ଭୱତ୍ତା ନଗରଂ କୋସମ୍ବୀ।

ଘୋସିତସେଟ୍ଠିନାକାରିତେ ଆରାମେତି ଏତ୍ଥ କୋ ଘୋସିତସେଟ୍ଠି, କଥଞ୍ଚାନେନ ଆରାମୋ କାରିତୋତି ଅନ୍ତୋଲୀନାଯ ଚୋଦନାଯ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ସମୁଦାଗମତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଘୋସିତସେଟ୍ଠିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଦ୍ଦିଲରଟ୍ଠଂ ନାମ ଅହୋସୀ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। କେଦାରପରିଚ୍ଛିନ୍ନନ୍ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କେଦାରଭୂମିଯା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଗଚ୍ଛନ୍ତୋତି କେଦାରପାଠଇଯା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ। ପହୂତପାଯସନ୍ତି ପହୂତତରଂ ପାଯସଂ, ତଂ ପନ ଗରୁ ସିନିଦ୍ଧଂ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଅପ୍ପାହାରତାଯ ମନ୍ଦଗହଣିକୋ ସମାନୋ ଜୀରାପେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ତେନାହ ''ଜୀରାପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ''ତିଆଦି। ଯସୱତି ରୂପୱତି କୁଲଘରେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ଘୋସିତସେଟ୍ଠି ନାମ ଜାତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ଘୋସିତସେଟ୍ଠିୱତ୍ଥୁଂ କଥେତି, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ଧମ୍ମପଦୱତ୍ଥୁମ୍ହି (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧। ସାମାୱତୀୱତ୍ଥୁ) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଉପସଂକପ୍ପନୱସେନାତି ଉପସଙ୍କପ୍ପନନିଯାମେନ। ଆହାରପରିକ୍ଖୀଣକାଯସ୍ସାତି ଆହାରନିମିତ୍ତପରିକ୍ଖୀଣକାଯସ୍ସ, ଆହାରକ୍ଖଯେନ ପରିକ୍ଖୀଣକାଯସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଞ୍ଞାଗାରେତି ଜନୱିୱିତ୍ତେ ଫାସୁକଟ୍ଠାନେ।

କଲହସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗୋ ଭଣ୍ଡନଂ ନାମାତି କଲହସ୍ସ ହେତୁଭୂତା ପରିଭାସା ତଂସଦିସୀ ଚ ଅନିଟ୍ଠକିରିଯା ଭଣ୍ଡନଂ ନାମ। ହତ୍ଥପରାମାସାଦିୱସେନାତି କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ହତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱା ପରାମସନଅଚ୍ଛନ୍ତବନ୍ଧନାଦିୱସେନ। ''ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ''ତିଆଦିନା ୱିରୁଦ୍ଧୱାଦଭୂତଂ ଆପନ୍ନାତି ୱିୱାଦାପନ୍ନା। ତେନାହ ''ୱିରୁଦ୍ଧଭୂତ''ନ୍ତିଆଦି। ମୁଖସନ୍ନିସ୍ସିତତାଯ ୱାଚା ଇଧ ''ମୁଖ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ''ମୁଖସତ୍ତୀହୀତି ୱାଚାସତ୍ତୀହୀ''ତି। ସଞ୍ଞତ୍ତିନ୍ତି ସଞ୍ଞାପନଂ ''ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ, ଅଯଂ ୱିନଯୋ''ତି ସଞ୍ଞାପେତବ୍ବତଂ। ନିଜ୍ଝତ୍ତିନ୍ତି ଯାଥାୱତୋ ତସ୍ସ ନିଜ୍ଝାନଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ସଞ୍ଞତ୍ତିୱେୱଚନମେୱେତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସଚେ ହୋତି ଦେସେସ୍ସାମୀତି ସୁଦ୍ଧଚତାଯ ସିକ୍ଖାକାମତାଯ ଚ ଆପତ୍ତିଂ ପସ୍ସି। ନତ୍ଥି ତେ ଆପତ୍ତୀତି ଅନାପତ୍ତିପକ୍ଖୋପି ଏତ୍ଥ ସମ୍ଭୱତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ। ସା ପନାପତ୍ତି ଏୱ। ତେନାହ – ''ତସ୍ସା ଆପତ୍ତିଯା ଅନାପତ୍ତିଦିଟ୍ଠି ଅହୋସୀ''ତି।

୪୯୨।କଲହଭଣ୍ଡନୱସେନାତି କଲହଭଣ୍ଡନସ୍ସ ନିମିତ୍ତୱସେନ। ଯଥାନୁସନ୍ଧିନାୱ ଗତନ୍ତି କଲହଭଣ୍ଡନାନଂ ସାରଣୀଯଧମ୍ମପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ତଦୁପସମାୱହା ହେଟ୍ଠାଦେସନାଯ ଅନୁରୂପାୱ ଉପରିଦେସନାତି ଯଥାନୁସନ୍ଧିନାୱ ଉପରିସୁତ୍ତଦେସନା ପୱତ୍ତା। ସରିତବ୍ବଯୁତ୍ତାତି ଅନୁସ୍ସରଣାରହା। ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନନ୍ତି ସହଧମ୍ମିକାନଂ। ପିଯଂ ପିଯାଯିତବ୍ବଂ କରୋନ୍ତୀତି ପିଯକରଣା। ଗରୁଂ ଗରୁଟ୍ଠାନିଯଂ କରୋନ୍ତୀତି ଗରୁକରଣା। ସଙ୍ଗହଣତ୍ଥାଯାତି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୁୱିସେସଭାୱତୋ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅୱିୱାଦନତ୍ଥାଯାତି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ଏୱ ନ ୱିୱାଦନାଯ। ସତି ଚ ଅୱିୱାଦନହେତୁଭୂତସଙ୍ଗାହଣତ୍ତେ ତେସଂ ୱସେନ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ସମଗ୍ଗଭାୱୋ ଭେଦାଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋଯେୱାତି ଆହ ''ସାମଗ୍ଗିଯା''ତିଆଦି। ମିଜ୍ଜତି ସିନିଯ୍ହତି ଏତାଯାତି ମେତ୍ତା, ମିତ୍ତଭାୱୋ, ମେତ୍ତା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମେତ୍ତଂ, କାଯକମ୍ମଂ। ତଂ ପନ ଯସ୍ମା ମେତ୍ତାସହଗତଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ମେତ୍ତଚିତ୍ତେନ କତ୍ତବ୍ବଂ କାଯକମ୍ମ''ନ୍ତି। ଇମାନି ମେତ୍ତକାଯକମ୍ମାଦୀନି ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱସେନ ଆଗତାନି ପାଠେ ଭିକ୍ଖୂହି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତବ୍ବତାୱଚନତୋ। ଭିକ୍ଖୁଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚେତ୍ଥ ସେସସହଧମ୍ମିକାନମ୍ପି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଭିକ୍ଖୁନୋ ସବ୍ବମ୍ପି ଅନୱଜ୍ଜକାଯକମ୍ମଂ ଆଭିସମାଚାରିକକମ୍ମନ୍ତୋଗଧମେୱାତି ଆହ – ''ମେତ୍ତଚିତ୍ତେନ…ପେ… କାଯକମ୍ମଂ ନାମା''ତି। ୱତ୍ତୱସେନ ପୱତ୍ତିଯମାନା ଚେତିଯବୋଧୀନଂ ୱନ୍ଦନା ମେତ୍ତାସଦିସୀତି କତ୍ୱା ତଦତ୍ଥାଯ ଗମନଂ ମେତ୍ତଂ କାଯକମ୍ମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଚେତିଯବୋଧିଭିକ୍ଖୂସୁ ୱୁତ୍ତାୱସେସଅପଚାଯନାଦିଂ ମେତ୍ତାୱସେନ ପୱତ୍ତଂ କାଯିକଂ କିରିଯଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ତେପିଟକମ୍ପି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ କଥିଯମାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତୀଣି ସୁଚରିତାନି କାଯୱଚୀମନୋସୁଚରିତାନି। ଚିନ୍ତନନ୍ତି ଇମିନା ଏୱଂ ଚିନ୍ତନମତ୍ତମ୍ପି ମେତ୍ତଂ ମନୋକମ୍ମଂ, ପଗେୱ ୱିଧିପଟିପନ୍ନା ଭାୱନାତି ଦସ୍ସେତି।

ସହାୟଭାୱୂପଗମନଂ ତେସଂ ପୁରତୋ। ତେସୁ କରୋନ୍ତେସୁୟେୱ ହି ସହାୟଭାୱୂପଗମନଂ ସମ୍ମୁଖା କାୟକମ୍ମଂ ନାମ ହୋତି। କେୱଲଂ ‘‘ଦେୱୋ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ଗୁଣେହି ଥିରଭାୱଜୋତନଂ ଦେୱତ୍ଥେରୋତି ୱଚନଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହ ୱଚନଂ। ମମତ୍ତବୋଧନଂ ୱଚନଂ ମମାୟନୱଚନଂ। ଏକନ୍ତତିରୋକ୍ଖକସ୍ସ ମନୋକମ୍ମସ୍ସ ସମ୍ମୁଖତା ନାମ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପନୱସେନେୱ ହୋତି, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଲୋକେ କାୟକମ୍ମନ୍ତି ପାକଟଂ ପଞ୍ଜଲିତଂ ହତ୍ଥୱିକାରାଦିଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଏୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନୟନାନି ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱା’’ତି ଆହ। ତଥା ହି ୱଚୀଭେଦୱସେନ ପୱତ୍ତି ନ ଗହିତା।

ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚୟା ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଲାଭା, ପରିସୁଦ୍ଧାଗମନା ପଚ୍ଚୟା। ନ ସମ୍ମା ଗୟ୍ହମାନାପି ନ ଧମ୍ମଲଦ୍ଧା ନାମ ନ ହୋନ୍ତୀତି ତପ୍ପଟିସେଧନତ୍ଥଂ ପାଠଇଯଂ ‘‘ଧମ୍ମଲଦ୍ଧା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦେୟ୍ୟଂ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଞ୍ଚ ଅପ୍ପଟିୱିଭତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜତୀତି ଅପ୍ପଟିୱିଭତ୍ତଭୋଗୀ। ତେନାହ ‘‘ଦ୍ୱେ ପଟିୱିଭତ୍ତାନି ନାମା’’ତିଆଦି। ଚିତ୍ତେନ ୱିଭଜନନ୍ତି ଏତେନ – ‘‘ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମତ୍ତେନପି ୱିଭଜନଂ ପଟିୱିଭତ୍ତଂ ନାମ, ପଗେୱ ପୟୋଗତୋ’’ତି ଦସ୍ସେତି।

ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋୱ...ପେ... ପସ୍ସତୀତି ଇମିନା ଆଗମନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସାଧାରଣବୁଦ୍ଧିଂ ଉପଟ୍ଠାପେତି। ଏୱଂ ହିସ୍ସ ସାଧାରଣଭୋଗିତା ସୁକରା, ସାରଣୀୟଧମ୍ମୋ ଚସ୍ସ ସୁପୂରୋ ହୋତି। ୱତ୍ତନ୍ତି ସାରଣୀୟଧମ୍ମପୂରଣୱତ୍ତଂ।

ଦାତବ୍ବନ୍ତି ଅୱସ୍ସଂ ଦାତବ୍ବଂ। ଅତ୍ତନୋ ପଲିବୋଧୱସେନ ସପଲିବୋଧସ୍ସେୱ ପୂରେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତ୍ତା ଓଦିସ୍ସକଦାନମ୍ପିସ୍ସ ନ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱାରିତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତେନ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଦାତୁମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସପି ଅହିକସ୍ସ ସତି ସମ୍ଭୱେ ଦାତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଦାନଞ୍ହି ନାମ କସ୍ସଚି ନ ନିୱାରିତଂ।

ମହାଗିରିଗାମୋ ନାମ ନାଗଦୀପପସ୍ସେ ଏକୋ ଗାମୋ। ସାରଣୀୟଧମ୍ମୋ ମେ, ଭନ୍ତେ, ପୂରିତୋ...ପେ... ପତ୍ତଗତଂ ନ ଖୀୟତୀତି ଆହ ତେସଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚୱିନୋଦନତ୍ଥଂ। ତଂ ସୁତ୍ୱା ତେପି ଥେରା ‘‘ସାରଣୀୟଧମ୍ମପୂରକୋ ଅୟ’’ନ୍ତି ଅବ୍ଭଞ୍ଞଂସୁ। ଦହରକାଲେ ଏୱ କିରେସ ସାରଣୀୟଧମ୍ମପୂରକୋ ଅହୋସି, ତସ୍ସା ଚ ପଟିପତ୍ତିୟା ଅୱଞ୍ଝଭାୱୱିଭାୱନତ୍ଥଂ ‘‘ଏତେ ମୟ୍ହଂ ପାପୁଣିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଆହ।

ଅହଂ ସାରଣୀୟଧମ୍ମପୂରିକା, ମମ ପତ୍ତପରିୟାପନ୍ନେନପି ସବ୍ବାପିମା ଭିକ୍ଖୁନିୟୋ ୟାପେସ୍ସନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ମା ତୁମ୍ହେ ତେସଂ ଗତଭାୱଂ ଚିନ୍ତୟିତ୍ଥା’’ତି।

ସତ୍ତସୁ ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଆଦିମ୍ହି ୱା ଅନ୍ତେ ୱା, ୱେମଜ୍ଝେତି ଚ ଇଦଂ ଉଦ୍ଦେସାଗତପାଠଇୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଅନୁକ୍କମୋ ଅତ୍ଥି। ପରିୟନ୍ତେ ଛିନ୍ନସାଟକୋ ୱିୟାତି ୱତ୍ଥନ୍ତେ, ଦସନ୍ତେ ୱା ଛିନ୍ନୱତ୍ଥଂ ୱିୟ। ଖଣ୍ଡନ୍ତି ଖଣ୍ଡୱନ୍ତଂ, ଖଣ୍ଡିତଂ ୱା। ଛିଦ୍ଦନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ । ୱିସଭାଗୱଣ୍ଣେନ ଉପଡ୍ଢଂ, ତତିୟଭାଗଂ ୱା ସମ୍ଭିନ୍ନୱଣ୍ଣଂ ସବଲଂ, ୱିସଭାଗୱଣ୍ଣେହେୱ ପନ ବିନ୍ଦୂହି ଅନ୍ତରନ୍ତରା ୱିମିସ୍ସଂ କମ୍ମାସଂ, ଅୟଂ ଇମେସଂ ୱିସେସୋ। ତଣ୍ହାଦାସବ୍ୟତୋ ମୋଚନୱଚନେନେୱ ତେସଂ ସୀଲାନଂ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟତମାହ। ଭୁଜିସ୍ସଭାୱକରଣତୋତି ଇମିନା ଭୁଜିସ୍ସକରାନି ଭୁଜିସ୍ସାନୀତି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନାୟଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଦସ୍ସେତି। ଅୱିଞ୍ଞୂନଂ ଅପ୍ପମାଣତାୟ ‘‘ୱିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଅପରାମଟ୍ଠତ୍ତାତି – ‘‘ଇମିନାହଂ ସୀଲେନ ଦେୱୋ ୱା ଭୱିସ୍ସାମି ଦେୱଞ୍ଞତରୋ ୱା’’ତି ତଣ୍ହାପରାମାସେନ – ‘‘ଇମିନାହଂ ସୀଲେନ ଦେୱୋ ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ ସସ୍ସତୋ ଭୱିସ୍ସାମୀ’’ତି ଦିଟ୍ଠିପରାମାସେନ ଚ ଅପରାମଟ୍ଠତ୍ତା। ପରାମଟ୍ଠୁନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ। ସୀଲଂ ନାମ ଅୱିପ୍ପଟିସାରାଦିପାରମ୍ପରିୟେନ ୟାୱଦେୱ ସମାଧିସମ୍ପାଦନତ୍ଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକାନୀ’’ତି। ସମାନଭାୱୋ ସାମଞ୍ଞଂ, ପରିପୁଣ୍ଣଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିଭାୱେନ ମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ୱିୟ ଭେଦାଭାୱତୋ ସୀଲେନ ସାମଞ୍ଞଂ ସୀଲସାମଞ୍ଞଂ, ତଂ ଗତୋ ଉପଗତୋତି ସୀଲସାମଞ୍ଞଗତୋ। ତେନାହ ‘‘ସମାନଭାୱୂପଗତସୀଲୋ’’ତି।

ୟାୟଂ ଦିଟ୍ଠୀତି ୟା ଅୟଂ ଦିଟ୍ଠି ମୟ୍ହଞ୍ଚେୱ ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତା। ଚତୁସଚ୍ଚଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଦିଟ୍ଠି, ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା, ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଦୁକ୍ଖା, ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା’’ତି, ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା, ସ୍ୱାଖାତୋ ଭଗୱତା ଧମ୍ମୋ, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସଙ୍ଘୋ’’ତି ଚ ଦିଟ୍ଠିୟା ସାମଞ୍ଞଂ ସମାନଦିଟ୍ଠିଭାୱଂ। ଅଗ୍ଗଂ ଇତରେସଂ ସାରଣୀୟଧମ୍ମାନଂ ପଧାନଭାୱତୋ। ଏତସ୍ମିଂ ସତି ସୁଖସିଦ୍ଧିତୋ ତେସଂ ସଙ୍ଗାହିକଂ, ତତୋ ଏୱ ତେସଂ ସଙ୍ଘାଟନିକଂ ଗୋପାନସିୟୋ ଅପରିପତନ୍ତେ କତ୍ୱା ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି ଧାରେତୀତି ସଙ୍ଗାହିକଂ। ସଙ୍ଘାଟନ୍ତି ଅଗ୍ଗଭାୱେନ ସଙ୍ଘାଟଭାୱଂ। ସଙ୍ଘାଟନଂ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ସଙ୍ଘାଟନିକଂ, ସଙ୍ଘାଟନିୟନ୍ତି ୱା ପାଠୋ, ସଙ୍ଘାଟନେ ନିୟୁତ୍ତନ୍ତି ୱା ସଙ୍ଘାଟନିକଂ, କ-କାରସ୍ସ ୟ-କାରଂ କତ୍ୱା ସଙ୍ଘାଟନିୟଂ। ସାମଞ୍ଞତୋ ଏୱ ଗହିତତ୍ତା ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ।

୪୯୩। ପଠମମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପି ଏୱଂସଭାୱା, ଅଞ୍ଞମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀସୁ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ୟାୟଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଦିଟ୍ଠୀ’’ତି। ଏତ୍ତାୱତାପୀତି ଏତ୍ତକେନପି ରାଗାଦୀସୁ ଏକେକେନ ପରିୟୁଟ୍ଠିତଚିତ୍ତତାୟପି ପରିୟୁଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋୟେୱ ନାମ ହୋତି, ପଗେୱ ଦ୍ୱୀହି, ବହୂହି ୱା ପରିୟୁଟ୍ଠିତଚିତ୍ତତାୟ।

ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବେସୁ ଅଟ୍ଠସୁପି ୱାରେସୁ। ସୁଟ୍ଠୁ ଠପିତନ୍ତି ଯଥା ମଗ୍ଗଭାୱନା ଉପରି ସଚ୍ଚାଭିସମ୍ବୋଧୋ ହୋତି, ଏୱଂ ସମ୍ମା ଠପିତଂ। ତେନାହ "ସଚ୍ଚାନଂ ବୋଧାଯା"ତି। ତଂ ଞାଣନ୍ତି "ନହି ଖୋ ମେ ତଂ ପରିଯୁତ୍ଥାନ"ନ୍ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ। ଅରିଯାନଂ ହୋତୀତି ଅରିଯାନମେୱ ହୋତି। ତେସଞ୍ଚ ଏକଦେସତୋପି ପହୀନଂ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି। ତେନାହ "ନ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନ"ନ୍ତି। ଅରିଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ "ଅରିଯେସୁ ଜାତ"ନ୍ତି କତ୍ୱା। ଲୋକୁତ୍ତରହେତୁକତାଯ ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ "ଯେସଂ ପନା"ତିଆଦି। ତଥା ହିସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନେହି ଅସାଧାରଣତା। ତେନାହ "ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ପନ ଅଭାୱତୋ"ତି। ସବ୍ବୱାରେସୂତି ସବ୍ବେସୁ ଇତରେସୁ ଛସୁ ୱାରେସୁ।

୪୯୪।ପଚ୍ଚତ୍ତନ୍ତି ପାଟିଯେକ୍କଂ ଅତ୍ତନି ମମ ଚିତ୍ତେଯେୱ। ତେନାହ "ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେ"ତି। "ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେ ନିବ୍ବୁତିଂ କିଲେସୱୂପସମଂ ଲଭାମୀ"ତି ଇମମତ୍ଥଂ "ଏସେୱ ନଯୋ"ତି ଇମିନା ଅତିଦିସତି।

୪୯୫।ତଥାରୂପାଯ ଦିଟ୍ଠିଯାତି ଇଦଂ "ଯଥାରୂପାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ"ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଚ୍ଚାମସନନ୍ତି ଆହ "ତଥାରୂପାଯ ଦିଟ୍ଠିଯାତି ଏୱରୂପାଯ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଦିଟ୍ଠିଯା"ତି।

୪୯୬।ସଭାୱେନାତି ନିଯତପଞ୍ଚସିକ୍ଖାପଦତାଦିସଭାୱେନ। ସଙ୍ଘକମ୍ମୱସେନାତି ମାନତ୍ତଚରିଯାଦିସଙ୍ଘକମ୍ମୱସେନ। ଦହରୋତି ବାଲୋ। କୁମାରୋତି ଦାରକୋ। ଯସ୍ମା ଦହରୋ "କୁମାରୋ"ତି ଚ "ଯୁୱା"ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ମନ୍ଦୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ମନ୍ଦିନ୍ଦ୍ରିଯତାଯ ହି ମନ୍ଦୋ। ତେନାହ "ଚକ୍ଖୁସୋତାଦୀନଂ ମନ୍ଦତାଯା"ତି। ଏୱମ୍ପି ଯୁୱାୱତ୍ଥାପି କେଚି ମନ୍ଦିନ୍ଦ୍ରିଯା ହୋନ୍ତୀତି ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ "ଉତ୍ତାନସେଯ୍ଯକୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଉତ୍ତାନସେଯ୍ଯକୋ, କଥମସ୍ସ ଅଙ୍ଗାରକ୍କମନନ୍ତି? ଯଥା ତଥା ଅଙ୍ଗାରସ୍ସ ଫୁସନଂ ଇଧ "ଅକ୍କମନ"ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ "ଇତୋ ଚିତୋ ଚା"ତିଆଦି। ମନୁସ୍ସାନନ୍ତି ମହଲ୍ଲକମନୁସ୍ସାନଂ। ନ ସୀଘଂ ହତ୍ଥୋ ଝାଯତି କଥିନହତ୍ଥତାଯ। ଖିପ୍ପଂ ପଟିସଂହରତି ମୁଦୁତଲୁଣସରୀରତାଯ। ଅଧିୱାସେତି କିଞ୍ଚି ପଯୋଜନଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା।

୪୯୭।ଉଚ୍ଚାୱଚାନୀତି ମହନ୍ତାନି ଚେୱ ଖୁଦ୍ଦକାନି ଚ। ତତ୍ଥେୱାତି ସୁଧାକମ୍ମାଦିମ୍ହିଯେୱ। କସାୱପଚନଂ ସୁଧାଦିସଙ୍ଖରଣତ୍ଥଂ, ଉଦକାନଯନଂ ଧୋୱନାଦିଅତ୍ଥଂ, ହଲିଦ୍ଦିୱଣ୍ଣଧାତୁଲେପନତ୍ଥଂ କୁଚ୍ଛକରଣଂ। ବହଲପତ୍ଥନୋତି ଦଳ୍ହଚ୍ଛନ୍ଦୋ। ୱଚ୍ଛକନ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତଧେନୁପଗୱଚ୍ଛଂ। ଅପଚିନାତୀତି ଅପୱିନ୍ଦତି, ଆଲୋକେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ "ଅପଲୋକେତୀ"ତି। ତନ୍ନିନ୍ନୋ ହୋତୀତି ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦିନିନ୍ନୋୱ ହୋତି ଉଚ୍ଚାୱଚାନମ୍ପି କିଂକରଣୀଯାନଂ ଚାରିତ୍ତସୀଲସ୍ସ ପୂରଣୱସେନେୱ କରଣତୋ, ଯୋନିସୋମନସିକାରୱସେନେୱ ଚ ତେସଂ ପଟିପଜ୍ଜନତୋ। ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଅଟ୍ଠାସି ଯୋନିସୋମନସିକାରାଭାୱତୋ "ତଂ ତଂ ସମୁଲ୍ଲପିସ୍ସାମୀ"ତି।

୪୯୮। ବଲଂ ଏୱ ବଲତାତି ଆହ "ବଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ"ତି। ଅଟ୍ଠିକଭାୱଂ କତ୍ୱାତି ତେନ ଧମ୍ମେନ ସୱିସେସଂ ଅଟ୍ଠିକଭାୱଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ସକଲଚିତ୍ତେନାତି ଦେସନାଯଆଦିମ୍ହି ମଜ୍ଝେ ପରିଯୋସାନେତି ସବ୍ବତ୍ଥେୱ ପୱତ୍ତତାଯ ସକଲେନ ଅନୱସେସେନ ଚିତ୍ତେନ।

୫୦୦।ସଭାୱୋତି ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନେହି ଅସାଧାରଣତାଯ ଆୱେଣିକୋ ସଭାୱୋ। ସୁଟ୍ଠୁ ସମନ୍ନେସିତୋତି ସମ୍ମଦେୱ ଉପପରିକ୍ଖିତୋ। ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯାତି ସୋତାପତ୍ତିଫଲସ୍ସ ସଚ୍ଛିକରଣେନ, ସଚ୍ଛିକତଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ "ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକତଞାଣେନା"ତି। ପଠମମଗ୍ଗଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣୱିସେସା ହେତେ ପୱତ୍ତିଆକାରଭିନ୍ନା। ତେନେୱାହ "ସତ୍ତହି ମହାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେହୀ"ତି। ଅଯଂ ତାୱ ଆଚରିଯାନଂ ସମାନକଥାତି "ଇଦମସ୍ସ ପଠମଂ ଞାଣ"ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାନି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣାନି, ନ ମଗ୍ଗଞାଣାନୀତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ପରମ୍ପରାଗତା ପୁବ୍ବାଚରିଯାନଂ ସମାନା ସାଧାରଣା ଇମିସ୍ସା ପାଠଇଯା ଅଟ୍ଠକଥା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ "ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ହି ବହୁଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ"ତି। ଯଦି ସୋ ବହୁଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକୋ ସିଯା ନାନାଭିସମଯୋ, ତଥା ସତି ସଂଯୋଜନତ୍ତଯାଦୀନଂ ଏକଦେସପ୍ପହାନଂ ପାପୁଣାତୀତି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରଫଲତ୍ତା ଏକଦେସସୋତାପନ୍ନତାଦିଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି, ଫଲାନଂ ୱା ଅନେକଭାୱୋ, ସବ୍ବମେତଂ ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ମା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକୋୱ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ।

ଯଂ ପନ ସୁତ୍ତପଦଂ ନିସ୍ସାଯ ୱିତଣ୍ଡୱାଦୀ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକତଂ ପଟିକ୍ଖିପତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନୀତି ହି ୱଚନତୋ"ତି ଆହ। କିଲେସା ପନ ଲହୁ...ପେ... ଛିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱଦନ୍ତେନ ହି ଖିପ୍ପଂ ତାୱ କିଲେସପ୍ପହାନଂ, ଦନ୍ଧପୱତ୍ତିକା ମଗ୍ଗଭାୱନାତି ପଟିଞ୍ଞାତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସଚେ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ ଆରଦ୍ଧମତ୍ତାଯ କିଲେସା ପହୀଯନ୍ତି, ସେସା ମଗ୍ଗଭାୱନା ନିରତ୍ଥକା ସିଯା, ଅଥ ପଚ୍ଛା କିଲେସପ୍ପହାନଂ, କିଲେସା ପନ ଲହୁ ଛିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଇଦଂ ମିଚ୍ଛା, "ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯା"ତି ୱଚ୍ଚତୀତି। ତତୋ ସୁତ୍ତପଟିଜାନନତୋ। ମଗ୍ଗଂ ଅଭାୱେତ୍ୱାତି ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ଅଭାୱେତ୍ୱା। ଅତ୍ଥରସଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅୱିପରୀତୋ ଅତ୍ଥୋ ଏୱ ଅତ୍ଥରସୋ, ତଂ ଯାଥାୱତୋ ଞତ୍ୱା। ଏୱଂ ୱିତଣ୍ଡୱାଦିୱାଦଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା

ୱୁତ୍ତମେୱହଂ ନିଗମେତୁଂ ‘‘ଇମାନି ସତ୍ତ ଞାଣାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

କୋସମ୍ବିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୯। ବ୍ରହ୍ମନିମନ୍ତନିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୦୧। ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୦) ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୭୫)। ସହ କାୟେନାତି ସହ ତେନ ବ୍ରହ୍ମତ୍ତଭାୱେନ। ବ୍ରହ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ବ୍ରହ୍ମୱତ୍ଥୁଂ। ‘‘ଅନିଚ୍ଚଂ ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱଦତି ଅନିଚ୍ଚତାୟ ଅତ୍ତନୋ ଅପଞ୍ଞାୟମାନତ୍ତା। ଥିରନ୍ତି ଦଳ୍ହଂ, ୱିନାସାଭାୱତୋ ସାରଭୂତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପ୍ପାଦୱିପରିଣାମାଭାୱତୋ ସଦା ୱିଜ୍ଜମାନଂ। କେୱଲନ୍ତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ। ତେନାହ ‘‘ଅଖଣ୍ଡ’’ନ୍ତି। କେୱଲନ୍ତି ୱା ଜାତିଆଦୀହି ଅମିସ୍ସଂ, ୱିରହିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଉପ୍ପାଦାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ ଏୱ ଅଚୱନଧମ୍ମଂ। କୋଚି ଜାୟନକୋ ୱା…ପେ… ଉପପଜ୍ଜନକୋ ୱା ନତ୍ଥି ନିଚ୍ଚଭାୱତୋ। ଠାନେନ ସଦ୍ଧିଂ ତନ୍ନିୱାସୀନଂ ନିଚ୍ଚଭାୱଞ୍ହି ସୋ ପଟିଜାନାତି। ତିସ୍ସୋ ଝାନଭୂମିୟୋତି ଦୁତିୟତତିୟଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଭୂମିୟୋ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଭୂମିୱିସେସା ହି ଅସଞ୍ଞସୁଦ୍ଧାୱାସାରୁପ୍ପଭୱା। ପଟିବାହତୀତି ସନ୍ତଂୟେୱ ସମାନଂ ଅଜାନନ୍ତୋୱ ନତ୍ଥୀତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଗତୋତି ଅୱିଜ୍ଜାୟ ସହ ଗତୋ ପୱତ୍ତୋ। ସହୟୋଗେ ହି ଇଦଂ କରଣୱଚନଂ। ତେନାହ ‘‘ସମନ୍ନାଗତୋ’’ତି। ଅଞ୍ଞାଣୀତି ଅୱିଦ୍ୱା। ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁୱିରହତୋ ଅନ୍ଧୋ ଭୂତୋ, ଅନ୍ଧଭାୱଂ ୱା ପତ୍ତୋତି ଅନ୍ଧୀଭୂତୋ।

୫୦୨। ତଦା ଭଗୱତୋ ସୁଭଗୱନେ ୱିହରଣସ୍ସ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୁଭଗୱନେ ୱିହରତୀତି ଛତ୍ୱା’’ତି। ତତ୍ଥ ପନ ତଦାସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅଦସ୍ସନଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘କତ୍ଥ ନୁ ଖୋ ଗତୋତି ଓଲୋକେନ୍ତୋ’’ତି। ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱାତି ଇମିନା କତିପୟଚିତ୍ତୱାରୱସେନ ତଦା ଭଗୱତୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଗମନଂ ଜାତଂ, ନ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେନାତି ଦସ୍ସେତି। ନ ଚେତ୍ଥ କାୟଗତିଯା ଚିତ୍ତପରିଣାମନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ – ‘‘ସେୟ୍ୟଥାପି ନାମ ବଲୱା ପୁରିସୋ ସମିଞ୍ଜିତଂ ୱା ବାହଂ ପସାରେୟ୍ୟା’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ମ। ନି। ୧।୫୦୧)। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ୱିଛନ୍ଦନ୍ତି ଛନ୍ଦୱିଗମଂ। ଅପସାଦିତୋତି ଦିଟ୍ଠିୟା ଗାହସ୍ସ ୱିପରିୱତ୍ତନେନ ସନ୍ତଜ୍ଜିତୋ। ‘‘ମେତମାସଦୋ’’ତି ୱଚନେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭୋ ହୁତ୍ୱା।

ଅନ୍ୱାୱିସିତ୍ୱାତି ଆୱିସନୱସେନ ତସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଅଧିଭୱିତ୍ୱା। ତଥା ଅଭିଭୱତୋ ହି ତସ୍ସ ସରୀରଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ୱିୟ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସରୀରଂ ପୱିସିତ୍ୱା’’ତି। ଯକ୍ଖା ହି ସତ୍ତଂ ଦେୱଯକ୍ଖନାଗାଦୟୋ ଆୱିସନ୍ତି, ତସ୍ସ ପାକତିକକିରିୟମୟଂ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଂ ନିୱାରେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ଯଂ ଇଚ୍ଛିତଂ ହସିତଲପିତାଦି, ତଂ ତେନ କାରାପେନ୍ତି, କାରେନ୍ତା ଚ ଆୱିଟ୍ଠପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚିତ୍ତୱସେନ କାରେନ୍ତି। ‘‘ଅତ୍ତନୋୱା’’ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବମେତଂ ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟତ୍ତା କମ୍ମଜସ୍ସ ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱସ୍ସାତି କେଚି। ଅପରେ ପନ ଯଥା ତଦା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିପୱତ୍ତି ଆୱିଟ୍ଠପୁଗ୍ଗଲସ୍ସେୱ, ଏୱଂ କିରିୟମୟଚିତ୍ତପୱତ୍ତିପି ତସ୍ସେୱ, ଆୱେସକାନୁଭାୱେନ ପନ ସାମଞ୍ଞତା ପରିୱତ୍ତତି। ତଥା ହି ମହାନୁଭାୱଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ତେ ଆୱିସିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତିକିଚ୍ଛାୱୁଟ୍ଠାପନେ ପନ ଛୱସରୀରଂ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ସତନ୍ତଂ କରୋତି ୱିଜ୍ଜାନୁଭାୱେନ। କୋରଖତ୍ତିୟାଦୀନଂ ପନ ଛୱସରୀରସ୍ସ ଉଟ୍ଠାନଂ ୱଚୀନିଚ୍ଛାରଣଞ୍ଚ କେୱଲଂ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ। ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟୋ ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱୋତି। ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଠିତୋତି ସକଲଲୋକଂ ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱେନ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଠିତୋ। ଜେଟ୍ଠକୋତି ପଧାନୋ, ତାଦିସଂ ୱା ଆନୁଭାୱସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଉତ୍ତମୋ। ପସ୍ସତୀତି ଦସୋ। ୱିସେସୱଚନିଚ୍ଛାୟ ଅଭାୱତୋ ଅନୱସେସୱିସୟୋ ଦସୋ-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବଂ ପସ୍ସତୀ’’ତି। ସବ୍ବଜନନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ସବ୍ବସତ୍ତକାୟଂ। ୱସେ ୱତ୍ତେତି, ସେଟ୍ଠତ୍ତା ନିମ୍ମାପକତ୍ତା ଚ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତେତି। ଲୋକସ୍ସ ଇସନସୀଲତାୟ ଇସ୍ସରୋ। ସତ୍ତାନଂ କମ୍ମସ୍ସ କାରକଭାୱେନ କତ୍ତା। ଥାୱରଜଙ୍ଗମୱିଭାଗଂ ସକଲଂ ଲୋକଂ ନିମ୍ମାନେତୀତି ନିମ୍ମାତା।

ଗୁଣୱିସେସେନ ଲୋକେ ପାସଂସତ୍ତା ସେଟ୍ଠୋ। ତାଦିସୋ ଚ ଉକ୍କଟ୍ଠତମୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଉତ୍ତମୋ’’ତି। ସତ୍ତାନଂ ନିମ୍ମାନଂ ତଥା ତଥା ସଜନଂ ୱିସଜ୍ଜନଂ ୱିୟ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ତ୍ୱଂ ଖତ୍ତିୟୋ’’ତିଆଦି। ଝାନାଦୀସୁ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେ ଚ ଚିଣ୍ଣୱସିତ୍ତା ୱସୀ। ଭୂତାନନ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ। ଭୱଂ ଅଭିଜାତଂ ଅରହନ୍ତୀତି ଭବ୍ବା, ସମ୍ଭୱେସିନୋ, ତେସଂ ଭବ୍ବାନଂ। ତେନାହ ‘‘ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜା ସତ୍ତା’’ତିଆଦି।

ପଥୱୀଆଦୟୋ ନିଚ୍ଚା ଧୁୱା ସସ୍ସତା। ଯେ ତେସଂ ‘‘ଅନିଚ୍ଚା’’ତିଆଦିନା ଗରହକା ଜିଗୁଚ୍ଛା ସତ୍ତା, ତେ ଅୟଥାଭୂତୱାଦିତାୟ ମତକାଲେ ଅପାୟନିଟ୍ଠା ଅହେସୁଂ। ଯେ ପନ ପଥୱୀଆଦୀନଂ ‘‘ନିଚ୍ଚା ଧୁୱା’’ତିଆଦିନା ପସଂସକା, ତେ ଯଥାଭୂତୱାଦିତାୟ ବ୍ରହ୍ମକାୟୂପଗା ଅହେସୁନ୍ତି ମାରୋ ପାପିମା ଅନ୍ୱୟତୋ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଚ ପଥୱୀଆଦିମୁଖେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞାପନେ ଆଦୀନୱଂ ୱିଭାୱେତି ତତୋ ୱିୱେଚେତୁକାମୋ। ତେନାହ ‘‘ପଥୱୀଗରହକା’’ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ଚ ମାରୋ ପଥୱୀଆଦିଧାତୁମହାଭୂତଗ୍ଗହଣେନ ମନୁସ୍ସଲୋକଂ, ଭୂତଗ୍ଗହଣେନ ଚାତୁମହାରାଜିକେ, ଦେୱଗ୍ଗହଣେନ ଅୱସେସକାମଦେୱଲୋକଂ, ପଜାପତିଗ୍ଗହଣେନ ଅତ୍ତନୋ ଠାନଂ, ବ୍ରହ୍ମଗ୍ଗହଣେନ ବ୍ରହ୍ମକାୟିକେ ଗଣ୍ହି। ଆଭସ୍ସରାଦୟୋ ପନ ଅୱିସୟତାୟ ଏୱ ଅନେନ ଅଗ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନାତି ତଣ୍ହାଭିନନ୍ଦନାୟ ଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନାୟ ଚ ୱସେନ। ‘‘ଏତଂ ମମ, ଏସୋ ମେ

ଅତ୍ତା’’ତି ଅଭିନନ୍ଦିନୋ ଅଭିନନ୍ଦକା, ଅଭିନନ୍ଦନସୀଲା ୱା। ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଓୱାଦେ ଠିତାନଂ ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୀତି ତେସଂ ତତ୍ଥ ସନ୍ନିପତିତବ୍ରହ୍ମାନଂ ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ତସ୍ସ ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଓୱାଦେ ଠିତତ୍ତା ନିଦ୍ଦତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ଯସେନାତି ଆନୁଭାୱେନ। ସିରିଯାତି ସୋଭାଯ। ମଂ ବ୍ରହ୍ମପରିସଂ ଉପନେସୀତି ଯାଦିସା ବ୍ରହ୍ମପରିସା ଇସ୍ସରିଯାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା, ତତ୍ଥ ମଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ମହାଜନସ୍ସ ମାରଣତୋତି ମହାଜନସ୍ସ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଗୁଣୱିନାସନେନ ଆନୁଭାୱେନ ମାରଣତୋ। ଅଯସନ୍ତି ଯସପଟିପକ୍ଖଂ ଅକିତ୍ତିକମ୍ମାନୁଭାୱଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୦୩।କସିଣଂ ଆଯୁନ୍ତି ଓସ୍ସଟ୍ଠଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ଉପନିସ୍ସାଯ ସେତୀତି ଉପସଯୋ, ଉପସଯୋୱ ଓପସାଯିକୋ ଯଥା ‘‘ୱେନଯିକୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୬; ଅ। ନି। ୮।୧୧; ପାରା। ୮) ଆହ ‘‘ସମୀପସଯୋ’’ତି। ସଯଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୂନଂ ୱତ୍ତନତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ମମ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସଯନକୋତି ମଯ୍ହଂ ଠାନେ ୱିସଯେ ୱତ୍ତନକୋ। ବାହିତ୍ୱାତି ନୀଚଂ କତ୍ୱା, ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ୱା। ଜଙ୍ଘରିକାଗୁମ୍ବତୋତି ଏତ୍ଥ ଜଙ୍ଘରିକା ନାମ ପଥୱିଂ ପତ୍ଥରିତ୍ୱା ଜାତା ଏକା ଗଚ୍ଛଜାତି।

ଇମିନାତି ‘‘ସଚେ ଖୋ ତ୍ୱଂ ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦିୱଚନେନ। ଏସ ବ୍ରହ୍ମା। ଉପଲାପେତୀତି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅପସାଦେତୀତି ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ସେସପଦେହୀତି ୱତ୍ଥୁସାଯିକୋ ଯଥାକାମକରଣୀଯୋ ବାହିତେଯ୍ୟୋତି ଇମେହି ପଦେହି। ମଯ୍ହଂ ଆରକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସସୀତି ମମ ଆରକ୍ଖକୋ ଭୱିସ୍ସସି। ଲକୁଣ୍ଟକତରନ୍ତି ନୀଚତରଂ ନିହୀନୱୁତ୍ତିସରୀରଂ।

ଫୁସିତ୍ୱମ୍ପି ସମତ୍ଥଂ କିଞ୍ଚି ନ ପସ୍ସତି, ପଗେୱ ଞାଣୱିଭୱନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନିପ୍ପୁତ୍ତିନ୍ତି ନିପ୍ଫନ୍ନଂ, ଫଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଞ୍ହି କାରଣୱସେନ ଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଗତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆନୁଭାୱନ୍ତି ପଭାୱଂ। ସୋ ହି ଜୋତନଟ୍ଠେନ ୱିରୋଚନଟ୍ଠେନ ଜୁତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ମହତା ଆନୁଭାୱେନ ପରେସଂ ଅଭିଭୱନତୋ ମହେସୋତି ଅକ୍ଖାଯତୀତି ମହେସକ୍ଖୋ। ତଯିଦଂ ଅଭିଭୱନଂ କିତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ପରିୱାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚାତି ଆହ ‘‘ମହାଯସୋ ମହାପରିୱାରୋ’’ତି।

ପରିହରନ୍ତୀତି ସିନେରୁଂ ଦକ୍ଖିଣତୋ କତ୍ୱା ପରିୱତ୍ତନ୍ତି। ଦିସାତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଏତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦିସାସୁ ୱିରୋଚମାନା’’ତି। ଅତ୍ତନୋ ଜୁତିଯା ଦିବ୍ବମାନାଯ ୱା। ତେହୀତି ଚନ୍ଦିମସୂରିଯେହି। ତତ୍ତକେନ ପମାଣେନାତି ଯତ୍ତକେ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯେହି ଓଭାସିଯମାନୋ ଲୋକଧାତୁସଙ୍ଖାତୋ ଏକୋ ଲୋକୋ, ତତ୍ତକେନ ପମାଣେନ। ଇଦଂ ଚକ୍କୱାଳଅଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ସେଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତମଂ ପଧାନଂ, ତସ୍ମା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଏତ୍ଥୁପପନ୍ନା ଦେୱତା ଅଞ୍ଞେସୁ ଚକ୍କୱାଳଏସୁ ଦେୱତା ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ୱତ୍ତନ୍ତି। ତଥା ହି ବ୍ରହ୍ମା ସହମ୍ପତି ଦସସହସ୍ସବ୍ରହ୍ମପରିୱାରୋ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗଚ୍ଛି। ତେନାହ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚକ୍କୱାଳଅସହସ୍ସେ ତୁଯ୍ହଂ ୱସୋ ୱତ୍ତତୀ’’ତି। ଇଦାନି ‘‘ଏତ୍ଥ ତେ ୱତ୍ତତେ ୱସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ୱସେ ୱତ୍ତନଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପରୋପରଞ୍ଚ ଜାନାସୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ଏତ୍ଥ-ସଦ୍ଦଂ ଆନେତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚକ୍କୱାଳଅସହସ୍ସେ’’ତି ଆହ। ଉଚ୍ଚନୀଚେତି ଜାତିକୁଲରୂପଭୋଗପରିୱାରାଦିୱସେନ ଉଳଆରେ ଚ ଅନୁଳଆରେ ଚ। ଅଯଂ ଇଦ୍ଧୋଅଯଂ ପକତିମନୁସ୍ସୋତି ଇମିନା ‘‘ସରୂପତୋ ଏୱସ୍ସ ସତ୍ତାନଂ ପରୋପରଜାନନଂ, ନ ସମୁଦାଗମତୋ’’ତି ଦସ୍ସେତି। ଯଂ ପନ ୱକ୍ଖତି ‘‘ସତ୍ତାନଂ ଆଗତିଂ ଗତିନ୍ତି, ତଂ କାମଲୋକେ ସତ୍ତାନଂ ଆଦାନନିକ୍ଖେପଜାନନମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ କମ୍ମୱିପାକଜାନନଂ। ଯଦି ହି ସମୁଦାଗମତୋ ଜାନେଯ୍ୟ, ଅତ୍ତନୋପି ଜାନେଯ୍ୟ, ନ ଚସ୍ସ ତଂ ଅତ୍ଥୀତି, ତଥା ଆହ ‘‘ଇତ୍ଥମ୍ଭାୱୋତିଇଦଂ ଚକ୍କୱାଳଅ’’ନ୍ତିଆଦି। ରାଗଯୋଗତୋ ରାଗୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ୱା ରାଗୋ, ୱିରଜ୍ଜନସୀଲୋ ୱିରାଗୀ, ତଂ ରାଗୱିରାଗିନଂ। ସହସ୍ସିବ୍ରହ୍ମା ନାମ ତ୍ୱଂ ଚୂଳଅନିଯା ଏୱ ଲୋକଧାତୁଯା ଜାନନତୋ। ତଯାତି ନିସ୍ସକ୍କେ କରଣୱଚନଂ। ଚତୁହତ୍ଥାଯାତି ଅନେକହତ୍ଥେନ ସାଣିପାକାରେନ କାତବ୍ବପଟସ୍ସମାଣଂ ଦୀଘତୋ ଚତୁହତ୍ଥାଯ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦ୍ୱିହତ୍ଥାଯ ପିଲୋତିକାଯ କାତୁଂ ୱାଯମନ୍ତୋ ୱିଯ ଗୋପ୍ଫକେ ଉଦକେ ନିମୁଜ୍ଜିତୁକାମୋ ୱିଯ ଚ ପମାଣଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ୱିହଞ୍ଞତୀତି ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି।

୫୦୪।ତଂ କାଯନ୍ତି ତଦେୱ ନିକାଯଂ। ଜାନିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ ପତ୍ୱାପୀତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ମଯ୍ହଂ ସୀଲାଦଯୋ ଗୁଣୱିସେସା ତାୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତୁ, ଇଦିସଂ ଲୋକିଯଂ ପରିତ୍ତକଂ ଜାନିତବ୍ବଟ୍ଠାନମ୍ପି ପତ୍ୱା। ଅଯଂ ଇମେସଂ ଅତିସଯେନ ନୀଚୋତି ନୀଚେଯ୍ୟୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ନୀଚେଯ୍ୟନ୍ତି ଆହ ‘‘ତଯା ନୀଚତରଭାୱୋ ପନ ମଯ୍ହଂ କୁତୋ’’ତି।

ହେଟ୍ଠୂପପତ୍ତିକୋତି ଉପରୂପରିତୋ ଚୱିତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ଲଦ୍ଧୂପପତ୍ତିକୋ। ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ’’ତି ଆହ। ହେଟ୍ଠୂପପତ୍ତିକଂ କତ୍ୱାତି ହେଟ୍ଠୂପପତ୍ତିକଂ ପତ୍ଥନଂ କତ୍ୱା। ଯଥା କେନଚି ବହୂସୁ ଆନନ୍ତରିଯେସୁ କତେସୁ ଯଂ ତତ୍ଥ ଗରୁତରଂ ବଲୱଂ, ତଦେୱ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦେତି, ଇତରାନି ପନ ତସ୍ସ ଅନୁବଲପ୍ପଦାଯକାନି ହୋନ୍ତି, ନ ପଟିସନ୍ଧିଦାଯକାନି, ଏୱଂ ଚତୂସୁ ରୂପଜ୍ଝାନେସୁ ଭାୱିତେସୁ ଯଂ ତତ୍ଥ ଗରୁତରଂ ଛନ୍ଦପଣିଧିଅଧିମୋକ୍ଖାଦିୱସେନ ସାଭିସଙ୍ଖାରଞ୍ଚ, ତଦେୱ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦେତି, ଇତରାନି ପନ ଅଲଦ୍ଧୋକାସତାଯ ତସ୍ସ ଅନୁବଲପ୍ପଦାଯକାନି ହୋନ୍ତି, ନ ପଟିସନ୍ଧିଦାଯକାନି, ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତିତଜ୍ଝାନେନେୱ ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ତତିଯଜ୍ଝାନଂ ପଣୀତଂ ଭାୱେତ୍ୱା’’ତି। ତତ୍ଥାତି

ସୁଭକିଣ୍ହବ୍ରହ୍ମଲୋକେ। ପୁନ ତତ୍ଥାତି ଆଭସ୍ସରବ୍ରହ୍ମଲୋକେ। ପଠମକାଲେତି ତସ୍ମିଂ ଭଵେ ପଠମସ୍ମିଂ କାଲେ। ଉଭଯନ୍ତି ଅତୀତଂ ଅତ୍ତନୋ ନିଵ୍ଵତ୍ଥାନଂ, ତତ୍ଥ ନିଵ୍ଵତ୍ତିଯା ହେତୁଭୂତଂ ଅତ୍ତନୋ କତକମ୍ମନ୍ତି ଉଭଯଂ। ପମୁସ୍ସିତ୍ଵା କାଲସ୍ସ ଚିରତରଭାଵତୋ। ଵୀତିନାମେତି ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଚ ତଦା ତସ୍ସା କିରିଯାଯ ପଵତ୍ତିକ୍ଖଣଂ ଉପାଦାଯ ପଵତ୍ତମାନପଯୋଗୋ।

ଅପାଯେସୀତି ପାଯେସି। ପିପାସିତେତି ତସିତେ। ଘମ୍ମନୀତି ଘମ୍ମକାଲେ। ସମ୍ପରେତେତି ଘମ୍ମପରିଳାହେନ ପିପାସାଯ ଅଭିଭୂତେ। ନ୍ତି ପାନୀଯଦାନଂ। ଵତସୀଲଵତ୍ତନ୍ତି ସମାଦାନଵସେନ ଵତଭୂତଂ ଚାରିତ୍ତସୀଲଭାଵେନ ସମାଚିଣ୍ଣତ୍ତା ସୀଲଵତ୍ତଂ। ସୁତ୍ତପ୍ପବୁଦ୍ଧୋଵ ଅନୁସ୍ସରାମୀତି ସୁପିତ୍ଵା ପବୁଦ୍ଧମତ୍ତୋ ଵିଯ ସୁପିନଂ ତଵ ପୁଵ୍ଵନିଵୁତ୍ଥଂ ମମ ପୁବ୍ବେନିଵାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣେନ ଅନୁସ୍ସରାମି, ସଵ୍ଵଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଵିଯ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

କରମରେତି ଵିଲୁମ୍ପିତ୍ଵା ଆନୀତେ। କମ୍ମସଜ୍ଜନ୍ତି ଯୁଦ୍ଧସଜ୍ଜଂ, ଆଵୁଧାଦାଯିନିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏଣୀକୂଲସ୍ମିନ୍ତି ଏଣୀମିଗବାହୁଲ୍ଲେନ "ଏଣୀକୂଲ"ନ୍ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତେ ଗଙ୍ଗାଯ ତୀରପ୍ପଦେସେ। ଗଯ୍ହକ ନୀଯମାନନ୍ତି ଗଯ୍ହଵସେନ କରମରଭାଵେନ ଚୋରେହି ଅତ୍ତନୋ ଠାନଂ ନୀଯମାନଂ।

ଆଵାହଵିଵାହଵସେନ ମିତ୍ତସନ୍ଥଵଂ କତ୍ଵା। "ଏଵଂ ଅମ୍ହେସୁ କୀଳଅନ୍ତେସୁ ଗଙ୍ଗେଯ୍ୟକୋ ନାଗୋ କୁପିତୋ"ତି ମଯି ସଞ୍ଞମ୍ପି ନ କରୋନ୍ତୀତି। ସୁସୁକାରନ୍ତି ସୁସୂତି ପଵତ୍ତଂ ଭେରଵନାଗନିସ୍ସାସଂ।

ଗହୀତନାଵନ୍ତି ଵିହେଠେତୁକାମତାଯ ଗତିନିଵାରଣଵସେନ ଗହିତଂ ନିଗ୍ଗହିତଂ ନାଵଂ। ଲୁଦ୍ଦେନାତି କୁରୂରେନ। ମନୁସ୍ସକପ୍ପାତି ନାଵାଗତାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଵିହେଠେତୁକାମତାଯ।

ବଦ୍ଧଚରୋତି ପଟିବଦ୍ଧଚରିଯୋ। ତେନାହ "ଅନ୍ତେଵାସିକୋ"ତି। ତଂ ନିସ୍ସାଯେଵାତି ରଞ୍ଞା ଉପଟ୍ଠିଯମାନୋପି ରାଜାନଂ ପହାଯ ତଂ କପ୍ପଂ ଅନ୍ତେଵାସିଂ ନିସ୍ସାଯେଵ।

ସମ୍ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତଂ ଵତିନଂ ଅମଞ୍ଞୀତି ଅଯଂ ସମ୍ପଦେଵ ବୁଦ୍ଧିମା ଵତସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅମଞ୍ଞି ସଞ୍ଜାନେସି ଚ।

ନାନତ୍ତଭାଵେସୂତି ନାନା ଵିସୁଂ ଵିସୁଂ ଅତ୍ତଭାଵେସୁ।

ଅଦ୍ଧାତି ଏକଂସେନ। ମମେତମାଯୁନ୍ତି ମଯ୍ହଂ ଏତଂ ଯଥାଵୁତ୍ତଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଵେ ପଵତ୍ତଂ ଆଯୁଂ। ନ କେଵଲଂ ମମ ଆଯୁମେଵ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ସଵ୍ଵଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ଜାନାସି, ନ ତୁଯ୍ହଂ ଅଵିଦିତଂ ନାମ ଅତ୍ଥି। ତଥା ହି ବୁଦ୍ଧୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ତୁଵଂ। ନୋ ଚେ କଥମଯମତ୍ଥୋ ଞାତୋ? ତଥା ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ଏଵ ତେ ଅଯଂ ଜଲିତୋ ଜୋତମାନୋ ଆନୁଭାଵୋ ଓଭାସଯଂ ସଵ୍ଵମ୍ପି ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଓଭାସେନ୍ତୋ ଦିଵ୍ଵମାନୋ ତିଟ୍ଠତୀତି ସତ୍ଥୁ ଅସମସମତଂ ପଵେଦେସି।

ପଥଵତ୍ତେନାତି ପଥଵୀଅତ୍ତେନ। ତେନାହ "ପଥଵୀସଭାଵେନା"ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା – "ସଵ୍ଵସଙ୍ଖାରସମଥୋତି"ଆଦିନା (ମହାଵ। ୭; ଦୀ। ନି। ୨। ୬୪, ୬୭; ମ। ନି। ୧।୨୮୧; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨) ସାଧାରଣତୋ, "ଯତ୍ଥ ନେଵ ପଥଵୀ"ତି ଅସାଧାରଣତୋ ଚ ପଥଵିଯା ଅସଭାଵେନ ନିଵ୍ଵାନସ୍ସ ଗହେତଵ୍ଵତା ଅତ୍ଥି, ତଂ ନିଵତ୍ତେତ୍ଵା ପଥଵିଯା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ସଭାଵଂ ଗହେତୁଂ "ପଥଵିଯା ପଥଵତ୍ତେନା"ତି ଵୁତ୍ତଂ। ନାପହୋସିନ୍ତି ନ ପାପୁଣିଂ। ଇଧ ପଥଵିଯା ପାପୁଣନଂ ନାମ "ଏତଂ ମମା"ତିଆଦିନା ଗହଣନ୍ତି ଆହ "ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମାନଗ୍ଗାହେହି ନ ଗଣ୍ହି"ନ୍ତି।

ଵାଦିତାଯାତି ଵାଦସୀଲତାଯ। ସଵ୍ଵନ୍ତି ଅକ୍ଖରଂ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ଵାତି "ସଵ୍ଵଂ ଖୋ ଅହଂ ବ୍ରହ୍ମେ"ତିଆଦିନା ଭଗଵତା ଵୁତ୍ତଂ ସଵ୍ଵ-ସଦ୍ଦଂ – "ସଚେ ଖୋ ତେ ମାରିସ ସଵ୍ଵସ୍ସ ସଵ୍ଵତ୍ତେନ ଅନନୁଭୂତ"ନ୍ତି ପଚ୍ଚନୁଭାସନଵସେନ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ଵା। ଅକ୍ଖରେ ଦୋସଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ଭଗଵତା ସକ୍କାଯସଙ୍ଖଂ ସନ୍ଧାଯ ସଵ୍ଵ-ସଦ୍ଦେ ଗହିତେ ସଵ୍ଵସଵ୍ଵଵସେନ ତଦତ୍ଥପରିଵତ୍ତନେନ ସଵ୍ଵ-ସଦ୍ଦଵଚନୀଯତାସାମଞ୍ଞେନ ଚ ଦୋସଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ। ତେନାହ "ସଚ୍ଚା ପନା"ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଯଦି ସଵ୍ଵଂ ଅନନୁଭୂତଂ "ନତ୍ଥି ସଵ୍ଵ"ନ୍ତି ଲୋକେ ଅନଵସେସଂ ପୁଚ୍ଛତି। ସଚେ ସଵ୍ଵସ୍ସ ସଵ୍ଵତ୍ତେନ ଅନଵସେସସଭାଵେନ ଅନନୁଭୂତଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ, ତଂ ଗଗନକୁସୁମଂ ଵିଯ କିଞ୍ଚି ନ ସିଯା। ଅଥସ୍ସ ଅନନୁଭୂତଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅସ୍ସ ସଵ୍ଵତ୍ତେନ ଅନନୁଭୂତଂ ଯଦି ଅତ୍ଥି, "ସଵ୍ଵ"ନ୍ତି ଇଦଂ ଵଚନଂ ମିଚ୍ଛା, ସଵ୍ଵଂ ନାମ ତଂ ନ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ "ମା ହେଵ ତେ ରିତ୍ତକମେଵା"ତିଆଦି।

ଅହଂ ସବ୍ବଞ୍ଚ ୱକ୍ଖାମି, ଅନନୁଭୂତଞ୍ଚ ୱକ୍ଖାମୀତି ଅହଂ ‘‘ସବ୍ବ’’ନ୍ତି ଚ ୱକ୍ଖାମି, ‘‘ଅନନୁଭୂତ’’ନ୍ତି ଚ ୱକ୍ଖାମି, ଏତ୍ଥ କୋ ଦୋସୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। କାରଣଂ ଆହରନ୍ତୋତି ସବ୍ବସ୍ସ ସବ୍ବେନ ଅନନୁଭୂତସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱେ କାରଣଂ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ। ୱିଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ମଗ୍ଗଫଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେହି ୱିସେସତୋ ସବ୍ବସଙ୍ଖତୱିସିଟ୍ଠତାୟ ଜାନିତବ୍ବଂ। ଅନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଇଦଂ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସନିଦସ୍ସନଦୁକେ ଦୁତିୟପଦସହିତତାଦସ୍ସନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆପାଥଂ ଅନୁପଗମନତୋ ଅନିଦସ୍ସନଂ ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବସଙ୍ଖତୱିଧୁରତାୟ ୱା ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଅନିଦସ୍ସନଂ। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ଅନ୍ତୋତି ଅନନ୍ତଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତୟିଦ’’ନ୍ତିଆଦି।

ଭୂତାନୀତି ପଚ୍ଚୟସମ୍ଭୂତାନି। ଅସମ୍ଭୂତନ୍ତି ପଚ୍ଚୟେହି ଅସମ୍ଭୂତଂ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପଭସ୍ସରଭାୱହେତୂନଂ ସବ୍ବସୋ ଅଭାୱା ସବ୍ବତୋ ପଭାତି ସବ୍ବତୋପଭଂ। ତେନାହ ‘‘ନିବ୍ବାନତୋ ହୀ’’ତିଆଦି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତମୋ ତତ୍ଥ ନ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି। (ନେତ୍ତି। ୧୦୪) ପଭୂତମେୱାତି ପକଟ୍ଠଭାୱେନ ଉକ୍କଟ୍ଠଭାୱେନ ୱିଜ୍ଜମାନମେୱ। ଅରୂପୀଭାୱେନ ଅଦେସିକତ୍ତା ସବ୍ବତୋ ପଭୱତି ୱିଜ୍ଜତୀତି ସବ୍ବତୋପଭଂ। ତେନାହ ‘‘ପୁରତ୍ଥିମଦିସାଦୀସୂ’’ତିଆଦି। ପୱିସନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ପୱିସଂ, ତଦେୱ ସ-କାରସ୍ସ ଭ-କାରଂ, ୱି-କାରସ୍ସ ଚ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଭ’’ନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ତିତ୍ଥସ୍ସ ନାମ’’ନ୍ତି। ୱାଦଂ ପତିଟ୍ଠପେସୀତି ଏୱଂ ମୟା ସବ୍ବଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ, ଅନନୁଭୂତଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ଯଂ ତୟା ଅଧିପ୍ପାୟଂ ଅଜାନନ୍ତେନ ସହସା ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାୟ ଦୋସଗ୍ଗହଣଂ, ତଂ ମିଚ୍ଛାତି ବ୍ରହ୍ମାନଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ୱାଦଂ ପତିଟ୍ଠପେସି।

ଗହିତଗହିତନ୍ତି ‘‘ଇଦଂ ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଗହିତଗହିତଂ ଗାହଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦୋସଦସ୍ସନମୁଖେନ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତେନ ସତ୍ଥାରା ୱିସ୍ସଜ୍ଜାପିତୋ କିଞ୍ଚି ଗହେତବ୍ବଂ ଅତ୍ତନୋ ପଟିସରଣଂ ଅଦିସ୍ୱା ପରାଜୟଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତୁଂ ଲଢଇତକଂକାତୁକାମୋ ୱାଦଂ ପହାୟ ଇଦ୍ଧିୟା ପାଟିହାରିୟଲୀଢଅଂ ଦସ୍ସେତୁକାମୋ। ଯଦି ସକ୍କୋସି ମୟ୍ହଂ ଅନ୍ତରଧାୟିତୁଂ, ନ ପନ ସକ୍ଖିସ୍ସସୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ମୂଲପଟିସନ୍ଧିଂ ଗନ୍ତୁକାମୋତି ଅତ୍ତନୋ ପାକତିକେନ ଅତ୍ତଭାୱେନ ଠାତୁକାମୋ। ସୋ ହି ପଟିସନ୍ଧିକାଲେ ନିବ୍ବତ୍ତସଦିସତାୟ ମୂଲପଟିସନ୍ଧୀତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଞ୍ଞେସନ୍ତି ହେଟ୍ଠା ଅଞ୍ଞକାୟିକାନଂ ବ୍ରହ୍ମୂନଂ। ନ ଅଦାସି ଅଭିସଙ୍ଖତକାୟେନେୱାୟଂ ତିଟ୍ଠତୁ, ନ ପାକତିକରୂପେନାତି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ତେନ ସୋ ଅଭିସଙ୍ଖତକାୟଂ ଅପନେତୁଂ ଅୱିସହନ୍ତୋ ଅତ୍ତଭାୱପଟିଚ୍ଛାଦକଂ ଅନ୍ଧକାରଂ ନିମ୍ମିନିତୁଂ ଆରଭି। ସତ୍ଥା ତଂ ତମଂ ୱିଦ୍ଧଂସେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମୂଲପଟିସନ୍ଧିଂ ୱା’’ତିଆଦି।

ଭୱେୱାହନ୍ତି ଭୱେ ଏୱ ଅହଂ। ଅୟଞ୍ଚ ଏୱ-ସଦ୍ଦୋ ଅଟ୍ଠାନପୟୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅହଂ ଭୱେ ଭୟଂ ଦିସ୍ୱାୟେୱା’’ତି, ସବ୍ବସ୍ମିଂ ଭୱେ ଜାତିଆଦିଭୟଂ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ଯାଥାୱତୋ ଦିସ୍ୱା। ସତ୍ତଭୱନ୍ତି ସତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ଭୱଂ। କମ୍ମଭୱପଚ୍ଚୟେ ହି ଉପପତ୍ତିଭୱେ ସତ୍ତସମଞ୍ଞା। ୱିଭୱନ୍ତି ୱିମୁତ୍ତିଂ। ପରିୟେସମାନମ୍ପି ଉପାୟସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତା ଭୱେୟେୱ ଦିସ୍ୱା। ଭୱଞ୍ଚ ୱିଭୱେସିନଂ ୱିଭୱଂ ନିବ୍ବୁତିଂ ଏସମାନାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଭୱଂ, ଭୱେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱାତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନ ଅଭିୱଦିନ୍ତି ‘‘ଅହୋ ୱତ ସୁଖ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅଭିୱଦାପନାକାରାଭାୱତୋ ନ ଅଭିନିୱିସିଂ, ଲକ୍ଖଣୱଚନମେତଂ। ଗାହନ୍ତୋ ଏୱ ୱା ଅଭିୱାଦ-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ନାଭିୱଦି’’ନ୍ତି, ‘‘ନଗୱେସି’’ନ୍ତି। ଭୱଗ୍ଗହଣେନେତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ନନ୍ଦୀଗହଣେନ ସମୁଦୟସଚ୍ଚଂ, ୱିଭୱଗ୍ଗହଣେନ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ନନ୍ଦିଞ୍ଚ ନ ଉପାଦିୟିନ୍ତି ଇମିନା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ପକାସିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଇତି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ପକାସେନ୍ତୋ’’ତି। ତଦିଦଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟସଚ୍ଚାନଂ ଗାଥାୟ ୱିଭାୱନଦସ୍ସନଂ। ସତ୍ଥା ପନ ତେସଂ ବ୍ରହ୍ମୂନଂ ଅଜ୍ଝାସୟାନୁରୂପଂ ସଚ୍ଚାନି ୱିତ୍ଥାରତୋ ପକାସେନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତେନ ଦେସନାୟ କୂଟଂ ଗଣ୍ହି। ତେ ଚ ବ୍ରହ୍ମାନୋ କେଚି ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ, କେଚି ସକଦାଗାମିଫଲେ, କେଚି ଅନାଗାମିଫଲେ, କେଚି ଅରହତ୍ତେ ଚ ପତିଟ୍ଠହିଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଚ୍ଚାନି ପକାସେନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସୀ’’ତିଆଦି। ଅଚ୍ଛରିୟଜାତାତି ସଞ୍ଜାତଚ୍ଛରିୟା। ସମୂଲଂ ଭୱନ୍ତି ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାହି ସମୂଲଂ ଭୱଂ।

୫୦୫. ମମୱସଂ ଅତିୱତ୍ତିତାନୀତି ସବ୍ବସୋ କାମଧାତୁସମତିକ୍କମନପଟିପଦାୟ ମୟ୍ହଂ ୱିସୟଂ ଅତିକ୍କମିତାନି। କଥଂ ପନାୟଂ ତେସଂ ଅରିୟଭୂମିସମୋକ୍କମନଂ ଜାନାତୀତି? ନୟଗ୍ଗାହତୋ – ‘‘ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ସଂସାରେ ଆଦୀନୱଂ, ନିବ୍ବାନେ ଚ ଆନିସଂସଂ ପକାସେନ୍ତୋ ୱେନେୟ୍ୟଜନଂ ନିବ୍ବାନଂ ଦିଟ୍ଠମେୱ କରୋତି, ତସ୍ସ ଦେସନା ଅୱଞ୍ଝା ଅମୋଘା ଇନ୍ଦେନ ୱିସ୍ସଟ୍ଠୱଜିରସଦିସା, ତସ୍ସ ଚ ଆଣାୟ ଠିତା ସଂସାରେ ନ ଦିସ୍ସନ୍ତେୱା’’ତି ନୟଗ୍ଗାହେନ ଅନୁମାନେନ ଜାନାତି। ସଚେ ତ୍ୱଂ ଏୱଂ ଅନୁବୁଦ୍ଧୋତି ଯଥା ତ୍ୱଂ ପରେସଂ ସଚ୍ଚାଭିସମ୍ବୋଧଂ ୱଦତି, ଏୱଂ ତ୍ୱଂ ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପତୋ ସୟମ୍ଭୁଞାଣେନ ବୁଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠିତୋ। ତଂ ଧମ୍ମଂ ମା ଉପନୟସୀତି ତୟା ପଟିୱିଦ୍ଧଧମ୍ମଂ ମା ସାୱକପଟିୱେଧଂ ପାପେସି। ଇଦନ୍ତି ଇଦଂ ଅନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ପତିଟ୍ଠାନଂୟେୱ ସନ୍ଧାୟ ମାରୋ ୱଦତି, ତେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଅପାୟପତିଟ୍ଠାନଂ ପନ ଆଜୀୱକନିଗଣ୍ଠାଦିପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପଗତେ ତିତ୍ଥକରେ, ଯେ କେଚି ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ମିଚ୍ଛାପଟିପନ୍ନେ ଜନେ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ଅନୁପ୍ପନ୍ନେତି ଅସଞ୍ଜାତେ, ଅପ୍ପତ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁଲ୍ଲପନତାୟାତି ଯଥା ମାରୋ ଉପରି କିଞ୍ଚି ଉତ୍ତରଂ ଲପିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏୱଂ ତଥା ଉତ୍ତରଭାସନେନ। ନିମନ୍ତନୱଚନେନାତି ୱିଞ୍ଞାପନୱଚନେନ। ବ୍ରହ୍ମଂ ସେଟ୍ଠଂ ନିମନ୍ତନଂ, ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ୱା ନିମନ୍ତନଂ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ବ୍ରହ୍ମନିମନ୍ତନିକଂ, ସୁତ୍ତଂ।

ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ତତୋ ଅୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ବ୍ରହ୍ମନିମନ୍ତନିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୧୦। ମାରତଜ୍ଜନୀଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୦୬।କୋଟ୍ଠମନୁପୱିଟ୍ଠୋତି ଆସଯୋ ୱଚ୍ଚଗୁତ୍ତଟ୍ଠାନତାଯ କୋଟ୍ଠଂ, ତସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରଙ୍କ୍ଷେତ୍ଥ କୋଟ୍ଠଂ। ଅନୁରୂପୋ ହୁତ୍ୱା ପୱିଟ୍ଠୋ ଅନୁପୱିଟ୍ଠୋ। ସୁଖୁମଞ୍ହି ତଦନୁଚ୍ଛୱିକଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ମାପେତ୍ୱା ଅଯଂ ତତ୍ଥ ପୱିଟ୍ଠୋ। ଗରୁଗରୋ ୱିଯାତି ଗରୁକଗରୁକୋ ୱିଯ। ଉ-କାରସ୍ସ ହି ଓ-କାରଂ କତ୍ୱା ଅଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋ, ଅତିୱିଯ ଗରୁକୋ ମଞ୍ଞେତି ଅତ୍ଥୋ। ଗରୁଗରୁ ୱିଯ ଇଚ୍ଚେୱ ୱା ପାଠୋ। ମାସଭତ୍ତଂ ମାସୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ମାସଭତ୍ତେନ ଆଚିତଂ ପୂରିତଂ ମାସାଚିତଂ ମଞ୍ଞେ। ତେନାହ ''ମାସଭତ୍ତଂ ଭୁତ୍ତସ୍ସ କୁଚ୍ଛି ୱିଯା''ତି। ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ୱିନା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମାସପୂରିତପସିଵକୋ ୱିଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତିନ୍ତମାସୋ ୱିଯାତି ତିନ୍ତମାସୋ ପସିଵକୋ ୱିଯ। କିଂ ନୁ ଖୋ ଏତଂ ମମ କୁଚ୍ଛିଯଂ ଘୁଙ୍ଗଂ ଭାରିକତ୍ତଂ, କିଂ ନୁ ଖୋ କଥଂ ନୁ ଖୋ ଜାତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ? ଉପାଯେନାତି ପଥେନ ଞାଯେନ। ବ୍ଯତିରେକତୋ ପନସ୍ସ ଅନୁପାଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଚେ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତାନମେୱ ୱା ସନ୍ଧାଯ ''ମା ତଥାଗତଂ ୱିହେସେସୀ''ତି ଆହ। ଯଥା ହି ଅରିଯସଙ୍ଘୋ ''ତଥାଗତଂ ଦେୱମନୁସ୍ସପୂଜିତଂ, ସଙ୍ଘଂ ନମସ୍ସାମ ସୁୱତ୍ଥି ହୋତୂ''ତିଆଦୀସୁ (ଖୁ॰ ପା॰ ୬।୧୮; ସୁ॰ ନି॰ ୨୪୧) ତଥାଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନା ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା, ଯଥା ଚ ପୁରିମକା ଦୁତିଯଅଗ୍ଗସାୱକା କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସାଧିକଂ ଏକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଂ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ଆଗତା, ଅଯମ୍ପି ମହାଥେରୋ ତଥା ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋତି। ପତିଅଗ୍ଗଳଏୱ ଅଟ୍ଠାସୀତି ଅଗ୍ଗଳଅସ୍ସ ବହିଭାଗେ ଅଟ୍ଠାସି।

୫୦୭। ରୁକ୍ଖଦେୱତା ନାମ ଚାତୁମହାରାଜିକେସୁ ନିହୀନୋ କାଯୋ, ତସ୍ମା ନେସଂ ମନୁସ୍ସଗନ୍ଧୋ ପରିଚିତତ୍ତା ନାତିଜେଗୁଚ୍ଛୋତି ଆହ ''ଆକାସଟ୍ଠଦେୱତାନ''ନ୍ତି। ଆବାଧଂ କରୋତୀତି ଦୁକ୍ଖଂ ଜନେତି। ନାଗରିକୋତି ସୁକୁମାରୋ। ପରିତୋକ୍ଖୋତି ସଙ୍କସୋ ସୁଚିରୂପୋ। ଞାତିକୋଟିନ୍ତି ଞାତିଭାଗଂ। ଅନାଦିମତି ହି ସଂସାରେ ଞାତିଭାଗରହିତୋ ନାମ ସତ୍ତୋ କସ୍ସଚିପି ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦନ୍ତି ''ସୋ ମେ ତ୍ୱଂ ଭାଗିନେଯ୍ୟୋ ହୋସୀ''ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ। ପୱେଣିୱସେନାତି ତଦା ମଯ୍ହଂ ଭାଗିନେଯ୍ୟୋ ହୁତ୍ୱା ଇଦାନି ମାରଟ୍ଠାନେ ଠିତୋତି ଇମିସ୍ସା ପୱେଣିଯା ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱା ୱେସମଂ ଧୁରୋ ୱିଧୁରୋ। ତେନାହ ''ଅଞ୍ଞେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅସଦିସୋ''ତି। ଅପ୍ପଦୁକ୍ଖେନାତି ସୁଖେନେୱ। ପନ୍ଥାନଂ ଅୱନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ପଥାୱିନୋ। ଏତ୍ତକେନାତି ଏତ୍ତାୱତା ଚିତକସନ୍ନିସଯେନ। ଉଦକଲେଣନ୍ତି ଉଦକନିସ୍ସନ୍ଦନଲେଣଂ। ସମାପତ୍ତିତୋତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିତୋ। ସମାପତ୍ତିଫଲନ୍ତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଫଲଂ।

୫୦୮।ଦସହି ଅକ୍କୋସୱତ୍ଥୂହୀତି ଦସହିପି ଅକ୍କୋସୱତ୍ଥୂହି, ତତୋ କିଞ୍ଚି ଅହାପେନ୍ତା। ପରିଭାସଥାତି ଗରହଥ। ଘଟ୍ଟେଥାତି ଅନୂନାହି କଥାହି ଇମେସୁ ଓୱିଜ୍ଝଥ। ଦୁକ୍ଖାପେଥାତି ଚିତ୍ତେ ଦୁକ୍ଖଂ ଜନେଥ। ଏତେସନ୍ତି ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଅକ୍କୋସନାଦୀହି ଭିକ୍ଖୂନଂ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିଯା। ତେନେତ୍ଥ ଦୂସୀ ମାରୋ ଓତାରଂ ଲଭତି ନାମାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଉପଟ୍ଠାତଙ୍କଂ ଇଭଂ ଅରହନ୍ତୀତି ଇବ୍ଭା, ହତ୍ଥିଭଣ୍ଡକା, ହୀନଜୀୱିକତାଯ ହେତେ ଇବ୍ଭା ୱିଯାତି ଇବ୍ଭା, ତେ ପନ ସଦୁତିଯକୱସେନ ''ଗହପତିକା''ତି ୱୁତ୍ତା। କଣ୍ହାତି କଣ୍ହାଭିଜାତିକା। ପାଦତୋ ଜାତତ୍ତା ପାଦାନଂ ଅପଚ୍ଚା। ଆଲସିଯଜାତାତି କସିୱଣିଜାଦିକମ୍ମସ୍ସ ଅକରଣେନ ସଞ୍ଜାତାଲସିଯା। ଗୂଥନିଦ୍ଧମନପନାଳଈତି ୱଚ୍ଚକୂପତୋ ଗୂଥସ୍ସ ନିକ୍ଖମପଦେସୋ।

ମନୁସ୍ସାନଂ ଅକୁସଲଂ ନ ଭୱେଯ୍ୟ ତେସଂ ତାଦିସାଯ ଅଭିସନ୍ଧିଯା ଅଭାୱତୋ। ଆୱେସକସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ ଆୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଚିତ୍ତସନ୍ତତି ୱିପରିୱତ୍ତତୀତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ୱିସଭାଗୱତ୍ଥୁନ୍ତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ସନ୍ତିକେ ଇତ୍ଥିରୂପଂ, ଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ସନ୍ତିକେ ପୁରିସରୂପନ୍ତି ଈଦିସଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱା ପବ୍ବଜିତାନଂ ଅସାରୁପ୍ପଂ ୱିସଭାଗୱତ୍ଥୁଂ। ୱିପ୍ପଟିସାରାରମ୍ମଣନ୍ତି ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ୱିପ୍ପଟିସାରସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଂ। ଲେପଯଟ୍ଠିନ୍ତି ଲେପଲିତ୍ତଂ ୱାକୁରଯଟ୍ଠିଂ।

୫୧୦।ସୋମନସ୍ସୱସେନାତି ଗେହସ୍ସିତସୋମନସ୍ସୱସେନ। ଅଞ୍ଞଥତ୍ତନ୍ତି ଉପ୍ପିଲାୱିତତ୍ତଂ। ପୁରିମନଯେନେୱାତି ''ସଚେ ମାରୋ ମନୁସ୍ସାନଂ ସରୀରେ ଅଧିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା''ତିଆଦିନା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନ। ଯଦି ମାରୋୱ ତଥା କରେଯ୍ୟ, ମନୁସ୍ସାନଂ କୁସଲଂ ନ ଭୱେଯ୍ୟ, ମାରସ୍ସେୱ ଭୱେଯ୍ୟ, ସରୀରେ ପନ ଅନଧିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ତାଦିସଂ ପସାଦନୀଯଂ ପସାଦୱତ୍ଥୁଂ ଦସ୍ସେସି। ତେନାହ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି।

୫୧୧।ଅସୁଭସଞ୍ଞାପରିଚିତେନାତି ସକଲଂ କାଯଂ ଅସୁଭନ୍ତି ପୱତ୍ତାଯ ସଞ୍ଞାଯ ସହଗତଜ୍ଝାନଂ ଅସୁଭସଞ୍ଞା, ତେନ ପରିଚିତେନ ପରିଭାୱିତେନ। ଚେତସା ଚିତ୍ତେନ। ବହୁଲନ୍ତି ଅଭିଣ୍ହଂ। ୱିହରତୋତି ୱିହରନ୍ତସ୍ସ, ଅସୁଭସମାପତ୍ତିବହୁଲସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ପତିଲୀଯତୀତି ସଙ୍କୁଚତି ତତ୍ଥ ପଟିକୂଲତାଯ ସଣ୍ଠିତତ୍ତା। ପତିକୁଟତୀତି ଅପସକ୍କତି। ପତିୱତ୍ତତୀତି ନିୱତ୍ତତି। ତତୋ ଏୱ ନ ସମ୍ପସାରିଯତି। ରସତଣ୍ହାଯାତି ମଧୁରାଦିରସୱିସଯାଯ

ତଣ୍ହାୟ।

ସବ୍ବଲୋକେ ଅନଭିରତିସଞ୍ଞାତି ତୀସୁପି ଭୱେସୁ ଅରୁଚ୍ଚନୱସେନ ପୱତ୍ତା ୱିପସ୍ସନାଭାୱନା। ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନା ହେସା। ଲୋକଚିତ୍ରେସୂତି ହତ୍ଥିଅସ୍ସରଥପାସାଦକୂଟାଗାରାଦିଭେଦେସୁ ଚେୱ ଆରାମରାମଣେୟ୍ୟକାଦିଭେଦେସୁ ଚ ଲୋକେ ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତେସୁ। ରାଗସନ୍ତାନି ୱୂପସନ୍ତରାଗାନି। ଦୋସମୋହସନ୍ତାନୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଇମେସଂ ଏୱଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଗ୍ଗହଣଂ ସବ୍ବେସଂ ସପ୍ପାୟଭାୱତୋ।

୫୧୨।ସକ୍ଖରଂଗହେତ୍ୱାତି ସକ୍ଖରାସୀସେନ ତତ୍ତକଂ ଭିନ୍ନପାସାଣମୁଟ୍ଠିନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅନ୍ତୋମୁଟ୍ଠିୟଂ ତିଟ୍ଠନପମାଣଂ ପାସାଣ’’ନ୍ତି। ମୁଟ୍ଠିପରିୟାପନ୍ନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୟଞ୍ହି ପାସାଣସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମକୋଟି। ହତ୍ଥିନାଗୋତି ମହାହତ୍ଥୀ। ମହନ୍ତପରିୟାୟୋ ନାଗ-ସଦ୍ଦୋତି କେଚି। ଅହିନାଗାଦିତୋ ୱା ୱିସେସନତ୍ଥଂ ହତ୍ଥିନାଗୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ସକଲସରୀରେନେୱ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଅପଲୋକେସୀତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ୟଥା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ୱାୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ନେୱ ପମାଣଂ ଅଞ୍ଞାସୀ’’ତି। ସହାପଲୋକନାୟାତି ଚ ୱଚନତୋତି ଇମିନା ୱଚନେନ ଇମଂ ୱଚନମତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଉଳାରେତି ଉଳାରଗୁଣେ। ଭଗୱନ୍ତଞ୍ହି ଠପେତ୍ୱା ନତ୍ଥି ତଦା ସଦେୱକେ ଲୋକେ ତାଦିସୋ ଗୁଣୱିସେସୟୁତ୍ତୋତି।

ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱେଦନିୟୋ ଅୟସୂଲେନ ସଦ୍ଧିଂ ଭୂତାନି ଛ ଫସ୍ସାୟତନାନି ଏତସ୍ସାତି ଛ ଫସ୍ସାୟତନଂ, ଦୁକ୍ଖଂ। ତଂ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଛ ଫସ୍ସାୟତନିକୋ, ନିରୟୋ। ତେନାହ ‘‘ଛସୁ ଫସ୍ସା…ପେ… ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି। ସମାହନତୀତି ସମାହତୋ, ଅନେକସତଭେଦୋ ସଙ୍କୁସମାହତୋ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ସଙ୍କୁସମାହତୋ, ନିରୟୋ। ୱିସେସପଚ୍ଚୟତାୟ ୱେଦନାୟ ଠିତୋତି ୱେଦନିୟୋ, କାରଣାକାରକେନ ୱିନା ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ସୟମେୱ ୱେଦନିୟୋତି ପଚ୍ଚତ୍ତୱେଦନିୟୋ। ଅୟସୂଲେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅୟସୂଲନ୍ତି ପାଦପଦେସତୋ ପଟ୍ଠାୟ ନିରନ୍ତରଂ ଅଭିହନନୱସେନ ଆଗତେନ ପଣ୍ଣାସାୟ ଜନେହି ଗହିତେନ ଅୟସୂଲେନ ସହ ସୀସପଦେସତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଆଗତଂ। ଅୟସୂଲଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଚେତଂ ଏକୱଚନଂ, ସତମତ୍ତାନି ପତିତାନି ସୂଲାନି। ଇମିନା ତେ ଠାନେନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱାତି ନିସ୍ସିତୱୋହାରେନ ନିସ୍ସୟଂ ୱଦତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ‘‘ତଦା ଜାନେୟ୍ୟାସି ୱସ୍ସସହସ୍ସଂ ମେ ନିରୟେ ପଚ୍ଚମାନସ୍ସା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁଟ୍ଠାନିମନ୍ତି ୱୁଟ୍ଠାନେ ଭୱଂ, ଅନ୍ତିମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ୱିପାକୱୁଟ୍ଠାନୱେଦନ’’ନ୍ତି, ୱିପାକସ୍ସ ପରିୟୋସାନଂ ୱେଦନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖତରା ହୋତି ପଦୀପସ୍ସ ୱିଜ୍ଝାୟନକ୍ଖଣେ ମହନ୍ତଭାୱୋ ୱିୟ।

୫୧୩।ଘଟ୍ଟୟିତ୍ୱା ପୋଥେତ୍ୱା। ପାଟିୟେକ୍କୱେଦନାଜନକାତି ପଚ୍ଚେକଂ ମହାଦୁକ୍ଖସମୁପ୍ପାଦକା। ଅୟତୋ ଅପଗତୋ ନିରୟୋ, ସୋ ଦେୱଦୂତସୁତ୍ତେନ (ମ। ନି। ୩।୨୬୧) ଦୀପେତବ୍ବୋ। ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ପନସ୍ସ ପରତୋ ସୟମେୱ ଆଗମିସ୍ସତି। ଇମଂ ପନ ଅତୀତୱତ୍ଥୁଂ ଆହରିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଞାଣାନୁଭାୱଦୀପନମୁଖେନ ମାରଂ ସନ୍ତଜ୍ଜେନ୍ତୋ ମହାଥେରୋ ‘‘ୟୋଏତମଭିଜାନାତୀ’’ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୟୋ ମହାଭିଞ୍ଞୋ ଏତଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମଫଲଞ୍ଚ ହତ୍ଥତଲେ ଠପିତଂ ଆମଲକଂ ୱିୟ ଅଭିମୁଖଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଜାନାତି। ସବ୍ବସୋ ଭିନ୍ନକିଲେସତାୟ ଭିକ୍ଖୁ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଗ୍ଗସାୱକୋ, ତାଦିସଂ ଉଳାରଗୁଣଂ ଆସଜ୍ଜ ଘଟ୍ଟୟିତ୍ୱା ଏକନ୍ତକାଳକେହି ପାପଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା କଣ୍ହ ମାର ଆୟତିଂ ମହାଦୁକ୍ଖଂ ୱିନ୍ଦିସ୍ସସି।

ଉଦକଂ ୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱାତି ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତନକସତ୍ତାନଂ ସାଧାରଣକମ୍ମଫଲେନ ମହାସମୁଦ୍ଦୋଦକମେୱ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା। ତଥା ହି ତାନି କପ୍ପଟ୍ଠିତିକାନି ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘କପ୍ପଟ୍ଠାୟିନୋ’’ତି। ତେସନ୍ତି ୱିମାନାନଂ। ଏତଂ ୟଥାୱୁତ୍ତୱିମାନୱତ୍ଥୁଂ ତାସଂ ଅଚ୍ଛରାନଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ, ତସ୍ସ ଚ କାରଣଂ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ଜାନାତି। ପାଦଙ୍ଗୁଟ୍ଠେନ କମ୍ପୟୀତି ପୁବ୍ବାରାମେ ୱିସାଖାୟ ମହାଉପାସିକାୟ କାରିତଂ ସହସ୍ସଗବ୍ଭପଟିମଣ୍ଡିତମହାପାସାଦଂ ଅତ୍ତନୋ ପାଦଙ୍ଗୁଟ୍ଠେନ କମ୍ପେସି। ତେନାହ ‘‘ଇଦଂ ପାସାଦକମ୍ପନସୁତ୍ତେନ ଦୀପେତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ଇଦନ୍ତି ‘‘ୟୋ ୱେଜୟନ୍ତ’’ନ୍ତି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାୟ ଅତ୍ଥଜାତଂ ଚୂଳତଣ୍ହାସଙ୍ଖୟୱିମୁତ୍ତିସୁତ୍ତେନେୱ (ମ। ନି। ୧।୩୯୩) ଦୀପେତବ୍ବଂ।

ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମଗଣସ୍ସ ତଥାଚିନ୍ତନସମନନ୍ତରମେୱ ତସ୍ମିଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ସୁଧମ୍ମଂ ବ୍ରହ୍ମସଭଂ ଗନ୍ତ୍ୱା। ତେପୀତି ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନାଦୟୋ। ପଚ୍ଚେକଂ ଦିସାସୂତି ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରୋ ପୁରତ୍ଥିମଦିସାୟଂ, ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରୋ ଦକ୍ଖିଣଦିସାୟଂ, ମହାକପ୍ପିନତ୍ଥେରୋ ପଚ୍ଛିମଦିସାୟଂ, ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରୋ ଉତ୍ତରଦିସାୟନ୍ତି ଏୱଂ ଚତ୍ତାରୋ ଥେରା ବ୍ରହ୍ମପରିସମତ୍ଥକେ ମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସମନ୍ତତୋ ଚତୁଦ୍ଦିସା ନିସୀଦିଂସୁ। ଗାଥା ୱୁତ୍ତାତି ‘‘ୟୋ ବ୍ରହ୍ମଂ ପରିପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ଅଞ୍ଞତରବ୍ରହ୍ମସୁତ୍ତେନାତି – ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମୟେନ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଏୱରୂପଂ ପାପକଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୧।୧୭୬) ମହାୱଗ୍ଗେ ଆଗତେନ ଅଞ୍ଞତରବ୍ରହ୍ମସୁତ୍ତେନ।

ଝାନୱିମୋକ୍ଖେନ ଫୁସୀତି ଝାନୱିମୋକ୍ଖସନ୍ନିସ୍ସୟେନ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣେନ ଫସ୍ସୟି। ୱନନ୍ତି ଜମ୍ବୁଦୀପଂ ଅଫସ୍ସୟୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଜମ୍ବୁଦୀପୋ ହି ୱନବହୁଲତାୟ ଇଧ ‘‘ୱନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ଜମ୍ବୁସଣ୍ଡସ୍ସ ଇସ୍ସରୋ’’ତି। ପୁବ୍ବୱିଦେହାନଂ ଦୀପନ୍ତି ପୁବ୍ବୱିଦେହୱାସୀନଂ ଦୀପଂ, ପୁବ୍ବୱିଦେହଦୀପନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୂମିସୟା ନରା ନାମ ଅପରଗୋୟାନକା ଉତ୍ତରକୁରୁକା ଚ। ୟସ୍ମା ତେ ଗେହପରିଗ୍ଗହାଭାୱତୋ ଭୂମିୟଂୟେୱ ସୟନ୍ତି,

ନ ପାସାଦାଦୀସୁ। ପଟିଲଭୀତି ଉପ୍ପାଦେସି। ଏତଂ ଆସଂ ମା ଅକାସୀତି ଏସା ଯଥା ପୁବ୍ବେ ଦୂସିମାରସ୍ସ, ଏୱଂ ତୁୟ୍ହଂ ଆସା ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅନତ୍ଥାୱହା, ତସ୍ମା ଏଦିସଂ ଆସଂ ମା ଅକାସୀତି ମାରସ୍ସ ଓୱାଦଂ ଅଦାସି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ପପଞ୍ଚସୂଦନିୟା ମଜ୍ଝିମନିକାୟଟ୍ଠକଥାୟ

ମାରତଜ୍ଜନୀୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ଚୂଳୟମକୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

ମୂଲପଣ୍ଣାସଟୀକା ସମତ୍ତା।

ଦୁତିୟୋ ଭାଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।